

T.C.
Dicle Üniversitesi
Eğitim Bilimler Enstitüsü
Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı
Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

SÜHEYL Ü NEV-BAHÂR

(METİN-AKTARMA, ART ZAMANLI ANLAM DEĞİŞMELERİ, DİZİN)

Özkan CİĞA

DİYARBAKIR 2013

T.C.
Dicle Üniversitesi
Eğitim Bilimler Enstitüsü
Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı
Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

SÜHEYL Ü NEV-BAHÂR

(METİN-AKTARMA, ART ZAMANLI ANLAM DEĞİŞMELERİ, DİZİN)

Özkan CİĞA

Danışman
Prof. Dr. Sadettin ÖZÇELİK

DİYARBAKIR 2013

TAHHÜTNAME

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Dicle Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum "Süheyl ü Nev-bahâr (Metin-Aktarma, Art Zamanlı Anlam Değişmeleri, Dizin)" adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Dicle Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım. Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- ◙ Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezim sadece Dicle Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- ☐ Tezimin … yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

28/06/2013

ÖzkanCİĞA

YÖNERGEYE UYGUNLUK SAYFASI

Süheyl ü Nev-bahâr (Metin-Aktarma, Art Zamanlı Anlam Değişmeleri, Dizin) - adlı Yüksek Lisans tezi, Dicle Üniversitesi Lisansüstü Tez Önerisi ve Tez Yazma Yönergesi'ne uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan
Özkan CİĞA

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğüne

Bu çalışma jürimiz tarafından Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan :..

Prof. Dr. Sadettin ÖZÇELİK

Üye :..

Yrd. Doç. Dr. Münir ERTEN

Üye :..

Yrd. Doç. Dr. M. Malik BANKIR

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

İmza

....

Enstitü Müdürü

ÖZET

Bu çalışma 14. yüzyılda Hoca Mesûd ve yeğeni İzzeddin Ahmed tarafından Farsçadan Türkçeye çevrilmiş olan Süheyl ü Nev-bahâr adlı mesnevi üzerine gerçekleştirilmiştir. Eser, Yemen padişahının oğlu Süheyl ile Çin hükümdarının kızı Nevbahâr arasındaki aşkı anlatan bir mesnevidir.

Çalışma Giriş, Metin-Aktarma, Art Zamanlı Anlam Değişmeleri, Sonuç ve Dizin olmak üzere beş bölümden oluşmaktadır.

Metin-Aktarma bölümünde Süheyl ü Nev-bahâr adlı eser Türkiye Türkçesine aktarılmıştır. Eser tercüme olmasına karşın deyim ve atasözü yönünden oldukça zengindir.

Eserin dili ile Türkiye Türkçesi karşılaştırıldığında art zamanlı anlam değişmeleri görülür. Bu değişmeler; anlam değişmesi (başka anlama geçiş), anlam iyileşmesi, anlam kötüleşmesi, anlam daralması, anlam genişlemesi olmak üzere beş başlık altında ele alınmıştır.

Çalışmada okuyucuya kolaylık sağlamak amacıyla Dizin ve Özel Adlar Dizini hazırlanmıştır.

ABSTRACT

This study has been carried out concerning *Süheyl ü Nev-bahâr* mathnawi that translate Turkish from Persian by Hodja Mesûd and his cousin Izzeddin Ahmed in fourteen century. The work is a mathnawi about son of the Yemen padishah *Süheyl and* daughter of the ruler of China Nevbahâr love.

This study has been consisted of five chapters including Introduction, Text-Translation, Diachronis Meaning Changes, Results and Index.

In chapter Text-Translation, *Süheyl ü Nev-bahâr* has been translated present-day Turkey Turkish. *Süheyl ü Nev-bahâr* is propertied with regard to idioms and proverbs although it is a translation work.

When compared the language of work and Turkey Turkish it was detected diachronis meaning changes. This changes it has been handled under five headings; meaning changes (the transition to another meaning), meaning healing, meaning worsening, meaning narrowing, meaning expansion.

In this study, it has been preperated Index and Special Names Index as a matter of convenience for readers.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ

Süheyl ü Nev-bahâr üzerine günümüze kadar pek çok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmaların bir kısmında eserin dil yönü incelenmiş bir kısmında ise edebi yönü incelenmiştir. Ancak dil tarihi açısından büyük öneme sahip olan bu eserin günümüz Türkiye Türkçesine aktarılmadığını tespit ettik. Ayrıca bu eksiklikten doğan metnin okuma, anlamlandırma yanlışlıklarının olduğunu ve buna bağlı olarak hazırlanan dizinlerde verilen bazı anlamların metin içindeki bağlama tam olarak uymadığını tespit ettik. Bundan dolayı metni Türkiye Türkçesine aktarırken dizin hazırlama ihtiyacı doğdu. Eserle Türkiye Türkçesini karşılaştırdığımızda bazı kelimelerde anlam bakımından bir kısım değişiklikler olduğunu gördük. Art zamanlı anlam değişmeleri çalışmasının araştırmacı için faydalı olacağını düşündük.

Çalışma Giriş, Metin-Aktarma, Art Zamanlı Anlam Değişmeleri, Sonuç ve Dizin olmak üzere beş bölümden oluşmaktadır.

Giriş bölümünde yazarın hayatı, eserleri, Süheyl ü Nevbahâr'ın nüshaları, özeti ve eser üzerinde yapılan çalışmalar gibi genel bilgiler işlenmiştir.

Metin-Aktarma bölümünde metni, Cem Dilçin'in iki nüshaya dayanan transkripsiyonlu metnini referans alarak günümüz Türkiye Türkçesine aktardık. Ayrıca metinde okuma sırasında bağlamdan hareketle tespit ettiğimiz ve doğru olarak düşündüğümüz okumaları dipnotlar şeklinde gösterdik. Mesneviyi Türkiye Türkçesine aktarırken olabildiğince metne sadık kaldık. Günümüzde kullanımı devam eden deyim ve atasözlerini değiştirmeden aynen bıraktık. Metin ve aktarmayı iki ayrı sütunda tek sayfa içinde verdik. Karışıklık olmaması için metin ve aktarmada bulunan beyitleri numaralandırdık.

Art Zamanlı Anlam Değişmeleri bölümünde Süheyl ü Nev-bahâr adlı eserin dili ile günümüz Türkiye Türkçesini karşılaştırdık. Çalışmaya eserle ilgili çalışmaları taramakla başladık. Daha sonra metni Türkiye Türkçesine aktardık. Aktarma işini yaptıkça çalışmada metni okuma ve anlamlandırma yanlışlıklarının gittikçe azaldığını gördük. Anlam değişmeleri bölümünde bazı kelimelerin günümüzdeki anlamlarıyla metinde kullanılan anlamlarını karşılaştırarak anlam değişmelerini işledik. Bu

karşılaştırmaları yaparken başta Türkçe sözlük olmak üzere Tarama sözlüğü, Derleme sözlüğü, Osmanlıca sözlük, Farsça ve Arapça sözlükler, başvuru kaynaklarımız oldu.

Dizinde madde başlarını koyu puntoyla gösterdik. Her sözcüğün temel anlamından sonra ikinci, üçüncü anlamını numaralandırdık. Dizinde bulunan deyimleri alfabetik sıraya göre madde başı yaptık. Ayrıca *Özel Adlar Dizini* hazırladık.

Bu çalışmanın her aşamasında benden yardımını, desteğini, değerli zamanını esirgemeyen çok kıymetli hocam Prof. Dr. Sadettin Özçelik'e sonsuz şükranlar sunarım. Ayrıca Farsça ve Arapça ibarelerin tercümesinde yardımcı olan değerli hocam Doç. Dr. Halil Çeçen'e, tezle ilgili bir problem olduğunda her zaman beni güler yüzüyle karşılayan Yrd. Doç. Dr. Münir Erten'e teşekkürü bir borç bilirim. Tez yazım ve dizin hazırlama konusunda yardımcı olan Arş. Gör. Resul Özavşar'a ve bu çalışmanın neticelenmesi için emeği geçen diğer hocalarıma ve arkadaşlarıma çok teşekkür ederim.

Özkan CİĞA

KISALTMALAR

Ar.	Arapça
As.	Asker, askerî, askerlik
astrol.	Astroloji
bk.	Bakınız
coğ.	Coğrafya
DerS	Derleme Sözlüğü (2009)
den.	Denizcilik
ed.	Edebiyat
Far.	Farsça
FarTS	Farsça Türkçe Sözlük (2008)
gr.	Gramer
hlk.	Halk ağzı
M	Süheyl ü Nevbahâr'ın J. H. Mordtmann nüshası (1925)
mec.	Mecaz
Moğ.	Moğolca
OTAL	Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lugat (2000)
s.	Sayfa
SNEÖ	Süheyl ü Nevbahâr'da Eskicil Öğeler (2009)
SNÜN	Süheyl ü Nevbahâr Üzerine Notlar (1994)
SNÜN E	Süheyl ü Nevbahâr Üzerine Notlar'a Birkaç Ekleme (1995)
T.	Türkçe
TS	Türkçe Sözlük (1998)
TaS	Tarama Sözlüğü (2009)
ünl.	Ünlem
Yun.	Yunanca

KULLANILAN İŞARETLER

- : Dizinde kökün fiil olduğunu gösterir.

< : Dizinde kelimenin bu şekilden geldiğini gösterir.

→: Metinde kelimenin düzeltilmesi teklif edilen şeklini gösterir.

/ : Dizinde kelimenin farklı şekilde kullanımını gösterir.

TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ

ء	ʾ	
ا	A, E	a,e
ب	B	b
پ	P	p
ت ة	T	t
ث	S̱	s̱
ج	C	c
چ	Ç	ç
ح	Ḥ	ḥ
خ	Ḫ	ḫ
د	D	d
ذ	Ẕ	ẕ
ر	R	r
ز	Z	z
ژ	J	j
س	S	s
ش	Ş	ş
ص	Ṣ	ṣ
ض	Ż Ḍ	ż ḍ
ط	Ṭ	ṭ
ظ	Ẓ	ẓ
ع	ʿ	
غ	Ġ	ġ
ف	F	f
ق	Ḳ	ḳ
ك	K, G, k, g, ŋ	
ل	L	l
م	M	m
ن	N	n
و	V (O, Ö, U, Ü) , v (o, ö, u, ü)	
ه	H (E, A) , h (e, a)	
ى	Y (I, İ) y (ı, i)	

-Arapça ve Farsça kelimelerdeki med harfleri şöyle gösterilmiştir:

ا	Ā, ā
و	Ū, ū
ى	Ī, ī, ā

-Farsça "vâv-ı maʿdûle"ler "â"dan önce üst konumda (ᵛ) işareti ile gösterilmiştir: ḫᵛāb, ḫᵛān; ḫᵛāce, gibi.

GİRİŞ

1. Hoca Mes’ûd’un Hayatı ve Eserleri

14. yüzyılın önemli şairlerinden biri olan Hoca Mes’ud Türk şiirinin gelişmesine öncülük yapan biridir. Âşık Çelebi, Meşâirü’ş-şuâra’da Orhan Bey ve I. Murad devirlerinden bahsederken şair ve Süheyl ü Nevbahâr hakkında kısa bilgi verir. (Kılıç 2010: 184) Ayrıca 14. yüzyıl Germiyan sahasında yetişmiş Şeyhoğlu Sadrüddin Mustafa, Kenzü’l küberâ ve Mehekkü’l ülemâ adlı eserinde Hoca Mesud’un 22 beyti yer almış ve bu beyitlerin başında şair için hoca ve üstat sıfatlarını kullanmıştır.[1] Bunun dışında şairin kendi eserlerinden edinilen bilgiler çok sınırlı olduğundan hayatının her yönünü aydınlatacak nitelikte değildir. Şairin hayatı, kendi eserlerinden derlenen bilgilere dayanmaktadır. Mesud, Süheyl ü Nev-bahâr eserinde *Sebeb-i Nazm-ı Tercemân-ı Kitab, Hatm Şüden-i Kitab ve Özr Averden* bölümlerinde kendisi, babası, dedesi ve yeğeni İzzeddin Ahmed hakkında çok sınırlı bilgiler verir. Bunlara benzer bilgiler Ferheng-nâme-i Sa’dî Tercümesinin *Sebeb-i tercüme sâhten ve tâ’yin-i târîh* bölümünde şair hakkında kısa bilgiler yer alır.[2]

Hoca Mes’ûd Süheyl ü Nevbahâr’da,

Velî ben ki Mes’ûd ibni Ahmedem

Şunun bigi gark olmuşam veh ni’dem (160)

ifadesiyle adının Mesud olduğunu ve babasının adının da Ahmed olduğunu söylemektedir. Hoca Mes’ûd ‘un nereli olduğu veya nerede yaşadığı konusundaki bilgilerin varsayımlardan ibaret olduğunu söyleyebiliriz. Süheyl ü Nev-bahâr’ın Mordtmann nüshasında geçen,

Yanupdur oda hürmetim hırmeni

Görür bilür anlar Cühûd Ermeni

---

[1] Yavuz, Kemal (1991), Şeyhoğlu Kenzü’l Küberâ ve Mehekkü’l Ulemâ (İnceleme -Metin - İndeks), Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara. s. 47, 53, 71, 74, 80, 81, 89, 90, 115.

[2] Bilge, Kilisli Rıfat - Veled Çelebi (1921-1923), Şeyh Mes’ud bin Osmān, Ferheng-nāme-i Sa’dī Tercümesi, İstanbul.

Ki ben bir yana komışam nâm u neng

Müsülmân ola bana nisbet Fireng (5679, 5680)

beyitlerine dayanarak Hoca Mes'ûd'un adı geçen milletlerin bulunduğu bir bölgede yaşadığı söylenebilir. Dilçin yaptığı araştırmalara dayanarak şairin Germiyan beyliği sınırları içerisinde olmasının akla yakın geldiğini ifade eder. (1991: 12)

Hoca Mes'ûd'un yaşadığı yer gibi yaşadığı dönem de tahminlerden ibarettir. Dilçin, Süheyl ü Nev-bahâr'da yer alan beyitlerden ve Âşık Çelebi'nin Meşâirü'ş-şuâra adlı eserinden hareketle Hoca Mes'ûd'un 1300-1370 yılları arasında yaşamış olacağını söyler. (1991: 14)

1. 1. Süheyl ü Nev-bahâr

Eski Anadolu Türkçesi eserlerinden olan Süheyl ü Nev-bahâr mesnevisi, 14. yüzyılda Hoca Mesûd ve yeğeni İzzeddin Ahmed tarafından Farsçadan Türkçeye tercüme edilmiştir. Eserin Türk edebiyatında yazılmış beşeri aşk konulu ilk mesnevi olması yönüyle önemli bir yeri vardır. Ayrıca bu eserin aynı yüzyılda yazılmış mesnevilere göre daha sade bir Türkçeyle yazılması ona büyük bir değer kazandırmıştır.

Eser, aruzun *fe'ûlün fe'ûlün fe'ûlün fe'ûl* kalıbıyla yazılmıştır. Ayrıca içinde değişik vezinlerle yazılmış 14 gazel vardır. Hoca Mes'ûd eserin yazılış serüvenini, ne zaman yazıldığını, adının ne olduğunu *Sebeb-i Nazm-ı Tercemân-ı Kitab, Hatm Şüden-i Kitab ve Özr Averden* bölümünde yer yer dile getirmiştir.

Şair mesnevinin aslının Farsça olduğunu, eseri herkesin okuyup anlayabilmesi için Farsçadan Türkçeye çevirdiğini şu beyitlerle ifade etmektedir:

Didügüm kitāb aşnuğı Pârsi

Dilince düzilmiş Hak'uŋ yârîsi (363)

Didüm ger ola Tangrı'nuŋ yârîsi

Bu kamu hikâyet ki var Pârsi (375)

Döne Türki'ye okıya hâs u ʿâm

ʿİnâyet kılursa Hak ola tamâm (376)

Hoca Mesud, eserin ilk bin beyitlik kısmını yeğeni İzzeddin Ahmed'in çevirdiğini geriye kalan kısmını ise kendisinin çevirdiğini şöyle dile getirir:

Hikâyet başından hemîn biŋ beyit

Düzetdi didi kalanın sen eyit (351)

Hoca Mes'ûd Süheyl ü Nev-bahâr eserinin asıl adının Kenz'ül Bedâyi (Eşsiz Güzellikler Hazinesi) olduğunu, Süheyl ü Nev-bahâr'ın ise takma isim olduğunu şöyle ifade eder:

Bir ayruhsı hem adı olsun didüm

Pes adını Kenzü'l-Bedāyi' kodum (5621)

Adın dimege kimse itmese meyl

Lakab bigidür Nev-bahār u Süheyl (5622)

Hoca Mes'ûd, söz konusu eserin yazılışı sırasında karşılaştığı sıkıntıların tertip ve terkip bilmemesinden değil dilin imkânsızlığından kaynaklandığını, kelime kelime değil de yavan olmasın diye tercümeye bazı eklemeler yaptığını eserin *Hatm Şüden-i Kitab ve Özr* bölümünde ayrıntılı bir şekilde anlatmıştır.

Süheyl ü Nevbahâr'ın bilinen iki manzum ve üç mensur nüshası bulunmaktadır. Manzum olanlardan biri *Berlin Devlet Kitaplığı (Mordtmann Nüshası)* diğeri *Dehri Dilçin Nüshası*'dır. Mensur nüshalar ise İstanbul nüshası, Seyfettin Özege nüshası ve Süleymaniye nüshalarıdır.

Süheyl ü Nevbahâr' ın Manzum Nüshaları:

a. Berlin Devlet Kitaplığı (Mordtmann Nüshası) : J. H. Mordtmann tarafından bulunan bu nüsha 1925 yılında eser ve müellif hakkında bir ön söz ekiyle tıpkıbasım halinde Almanya'da yayımlanmıştır. 5568 beyit olan bu nüsha 189 yapraktır ve her sayfada 15 satır bulunmaktadır. Yazı okunaklı ve harekeli nesihtir. Başlıklar (62 başlık) Farsçadır. Nüshanın sonunda istinsah tarihi verilmiş ancak müstensih adı belirtilmemiştir. Eser, Farsçadan tercüme olmasına rağmen Mordtmann nüshasının harekeli olması; bu nüshada yer yer şedde, cezim işaretlerinin kullanılması esere Arapça imlanın hâkim olduğunu göstermektedir.

b. Dehri Dilçin Nüshası: Bu nüsha, 1926 yılında Çankırı'da Ahmet Talat (Onay) tarafından bulunmuş daha sonra Dehri Dilçin'e intikal etmiştir. Bu eser, şu an Cem Dilçin'in özel kütüphanesinde bulunmaktadır. Dilçin'in bildirdiğine göre;

Bu nüsha 5278 beyittir. Eser 185 varak, yazı güzel talik ve harekesiz, başlıklar (75 başlık) Farsça ve sarı yaldızdan oluşmaktadır. Aynı şekilde bu nüshadan 12 yaprak kopmuştur. Nüshanın son sayfası kopuk olduğu için istinsah kaydı yoktur. Nüshada 16 minyatür vardır. Bu minyatürlerde çizilen konu ile olayın gelişimi arasında bir paralellik bulunmaktadır. Nüshada minyatürlerin ressamına ilişkin bir kayıt ya da imza bulunmamaktadır. (Dilçin 1991: 33-34)

Dilçin yaptığı araştırma sonucunda Şeyhoğlu Mustafa'nın Süheyl ü Nevbahâr'dan Kenzü'l-Küberâ'ya aldığı beyitlerin diğer iki nüshadan farklı olmasından dolayı eserin kaybolmuş üçüncü bir nüshasının olabileceğini söylemiştir. (Dilçin 1991: 32) Semih Tezcan, *Süheyl ü Nevbahâr Üzerine Notlar* adlı çalışmasında Cem Dilçin'in bu tahminini doğrulayan ek kanıtlar bularak yazar nüshasından başka en az dört nüshanın mevcut olduğunu söylemektedir. (Tezcan 1994: 3)

Süheyl ü Nevbahâr' ın Mensur Nüshaları:

a. İstanbul Nüshası: Nüsha; 17 satır, 47 varaktan oluşup harekesiz nesih şeklinde yazılmıştır. İstinsah tarihi 27 Aralık 1730'dur. Müstensih ve müellif kaydı yoktur. Kitabın zahriyesinde "Süheyl ü Nev-bahâr-ı evvel" kaydı vardır. Bu nüsha İstanbul Üniversitesi kütüphanesinde bulunmaktadır.

Yusuf Tepeli tarafından bu nüsha ve Seyfettin Özege nüshası üzerine bir çalışma yapılmıştır.[3]

b. Seyfettin Özege Nüshası: Bu nüsha Erzurum Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi Seyfettin Özege Koleksiyonu Yazmalar bölümünde yer almaktadır. Nüsha 13 satır ve 90 yapraktır. Yazmada müellif ve müstensih kaydı yoktur. İstinsah tarihi H. 1173 / M. 1759-1760'tır. Yazmanın zahriyesinde "Haza kitāb-ı Süheyl ü Yemeni cildi evveldir ki naḳl ü beyān olunur" kaydı vardır.

c. Süleymaniye Nüshası: Nüsha, Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud 4828 numarada bulunmaktadır. Selami Ece tarafından bu nüsha üzerinde çalışma yapılmıştır.[4]

---

[3] Tepeli, Yusuf (1999), Mensur Süheyl ü Nevbahar (Giriş-Gramer İncelemesi-Metin-Sözlük) Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum.

Eser, Yemen padişahının oğlu Süheyl ile Çin hükümdarının kızı Nevbahâr arasındaki aşkı konu alan ve bu konu etrafında gelişen ilginç maceralar içeren bir aşk hikâyesidir. Süheyl ü Nev-bahâr mesnevisinin olay örgüsü ise şöyledir:

Süheyl ü Nevbahâr Mesnevisi' nin Özeti: Yemen ülkesinin hükümdarı Bahr'ın çocuğu yoktur. Şah, kendinden sonra tacının ve tahtının başkalarına kalacağından endişeli olduğu için hazinelerini açar, halkına dağıtır ve sonunda halkının duasıyla bir oğlu olur; adını Süheyl koyar. Süheyl her türlü bilgiyi, hüneri öğrenince şah vezirlerine danışıp Süheyl'i tahta geçirir ve kırk hazinesini oğluna bırakır.

Süheyl bir gün babasının hazinelerinin bulunduğu odaları gezerken bir odanın anahtarının kendinde olmadığını fark eder. Bu odanın anahtarının kendine neden verilmediğini merak eder ve babasından habersizce anahtarı alır. Odaya girince orada cennet gibi bir bahçenin olduğunu görür ve hayretler içinde kalır. Süheyl altın bir tahtın üzerinde bulunan içkiden içip mezelerden yer ve tahta oturup orada bulunan kopuzu çalmaya başlar. Ansızın tahtın önünde bulunan havuzda bir kızın kubbedeki resmini görünce ona âşık olur. Kendinden geçip tahttan yere düşer, günlerce bir şey yemez içmez; sürekli ağlar. Bunun kimin resmi olduğu sorulur, sonunda Çin hükümdarının kızı olduğu anlaşılır. Süheyl resmi yapan nakkaşla kızı aramak üzere Çin'e doğru yola çıkar. Süheyl ününün yayılması için yol boyunca karşılaştığı ülkelerin şahına ve halkına çeşitli ihsanlarda bulunarak onları yemeğe davet eder. Aynı şekilde Çin'e vardığında kendini tanıtmak için Çin hükümdarını, askerlerini ve halkını yemeğe davet eder. Bütün şehirde Süheyl'in iyi ahlakı ve cömertliği konuşulur.

Çin hükümdarının kızı Nevbahâr bir gece ulu bir doğanın gökten inip göğsü üzerine konduğunu ve pençesiyle yüreğini yararak onu alıp tekrar havalandığını görür. Kız, korku ile uyanır ve sonra rüyayı dadısına anlatır. Dadısı bu rüyayı, cömert, iyi huylu, güzel yüzlü yüce bir padişahın ona âşık olacağı ve onu aramak için yollara düşeceği biçiminde yorumlar.

Çin hükümdarı ve Süheyl birkaç defa birlikte meclis kurup sohbet ederler. Süheyl'den çok memnun kalan hükümdar Süheyl'in yakınında kalmasını istediği için

[4] Ece, Selami (2003), Bekayi, Mensur Süheyl ü Nevbahar (İnceleme-Metin-Sözlük), Aktif Yayınevi, İstanbul.

Süheyl'e kendi şehrinde bir saray yaptırabileceğini söyler. Nakkaş, Nevbahâr'ın sarayına yakın bir yere kısa sürede güzel bir saray yapar. Nevbahâr sarayının damına çıktığında onun aksinin Süheyl'in sarayının içindeki havuz üzerine görünmesini sağlayacak tarzda bir yer yapar. Nevbahâr dama çıktıkça Süheyl onu görür. Bir gün Nevbahâr yardımcılarından birini Süheyl'e gönderip kendisiyle buluşmak istediğini bildirir. Böylece iki sevgili geceleri gizlice buluşmaya başlarlar. Bir süre sonra daha kolay ve daha fazla buluşabilmeleri için yer altına tünel kazarak kendilerine yer altında bir oda yaparlar.

Bir gün Süheyl, Nevbahâr'a anasını babasını özlediğini bu yüzden ülkesine dönmek istediğini söyler. Nevbahâr kendisini de birlikte götürmesini ister. Süheyl Nakkaş aracılığıyla Çin hükümdarından gitmeleri için izin ister ancak hükümdar buna izin vermez. Hükümdar, Süheyl'in ısrarı üzerine bir ay daha kalmaları şartıyla onlara gitmeleri için izin verir. Nevbahâr, Yemenli bir köle kılığına girerek hükümdarın Süheyl şerefine vermiş olduğu ziyafette hizmet eder. Nevbahâr babasına ve iki erkek kardeşine çokça içki içirir ve onları sarhoş eder. Süheyl'e iki at bulup şehrin dışında kendisini beklemesini söyler. Süheyl atları alıp buluşma yerine gider ancak çok yorgun olduğu için orada uyuyakalır.

Çin hükümdarının Saluk adında haydutluk yapan zenci bir düşmanı vardır. Şehrin etrafında dolaşırken uyuyakalan Süheyl'e rastgelir. Saluk, meraka kapılır ve orada beklemeye başlar. Tam o sırada Nevbahâr gelir ve karanlıkta Saluk'u Süheyl zanneder; hiç konuşmadan ata binerek yola koyulurlar. Şafak sökmeye başlayınca yanındakinin Saluk olduğunu fark eden Nevbahâr bir hileyle onu kendinden uzaklaştırır. Bu sırada uyanan Süheyl atların ve Nevbahâr'ın orada olmadığını görür. Nevbahâr'ın başına kötü işler geldiğini düşünerek ağlar ve onu aramak üzere önce şehre gider sonra çöllere düşer.

Bu sırada Çin hükümdarı ve oğulları ayılmış Süheyl ile Nevbahâr'ı yanlarında görmeyince ordu hazırlayıp yola çıkarlar.

Yemen ordusuyla Çin ordusu karşı karşıya gelir, iki ordu arasında şiddetli bir savaş olur. Yemen ordusu yenilir ve Nakkaş esir düşer. Çin hükümdarı Nakkaş'tan olup biteni anlatmasını ister. O da Çin'e gelmelerinin asıl amacının Süheyl'in Nevbahâr'a

duyduğu aşk olduğunu; Süheyl'in Nevbahâr'a kavuşmak için çektiği sıkıntıları anlatır. Çin hükümdarı, Nakkaş ve yanındaki diğer esirleri serbest bırakır. Daha sonra Nakkaş da Süheyl'i aramak üzere yola koyulur.

Saluk'tan kaçan Nevbahâr, günlerce aç susuz çöllerde dolaşır, çeşitli sıkıntılar çeker; sonunda bir deniz kıyısına varır ve orada bir gemi görür. Bu geminin sahibi Yahudi bir tüccardır. Nevbahâr, kılık değiştirir ve gemi sahibine kendisini Çin hükümdarının oğlu olarak tanıtır. Yahudi (Cühûd), Nevbahâr'ı babasının yanına götürmeyi teklif eder. Nevbahâr, gemide kendisi için bir oda yapılması koşuluyla bu öneriyi kabul eder. Gemide bir ay yolculuk yaptıktan sonra Kusta şehrinin bulunduğu adaya gelirler. Kusta şehrinin şahı Talis'in Kaytas adında bir oğlu vardır. Kaytas, gemide tahtanın yarığı arasından Nevbahâr'ı görünce ona âşık olur ve onu satın almak ister. Cühûd Nevbahâr'ın Çin hükümdarının oğlu olduğunu ve onu babasına götürdüğünü söylemesine rağmen inanmaz. Bu konuşmaları duyan Nevbahâr Cühûd'a güzel yüzünü göstererek sırrını açıklar ve ona kaçmayı teklif eder. Bir sabah erkenden gemiyle kaçarlar. Bunların kaçtığını gören Kaytas kendini boğmak üzere denize atlar. Daha sonra Talis, bunların peşine asker yollar ama askerler onları yakalayamazlar.

Yahudi tüccar yolda Nevbahâr'a sırnaşır. Nevbahâr karaya çıkıp yıkandıktan sonra onun isteklerine boyun eğeceğini söyler. Karaya çıkınca otlatmak bahanesiyle atını da yanına alan Nevbahâr bir hile ile kaçmayı düşünmektedir. Tüccarın uykuya daldığını görünce atına binip yola koyulur. Tekrar aç susuz yol aldıktan sonra deniz kıyısında bir yere varır. Burada cinlerin şahının karısı olan Kaytas'ın kız kardeşiyle karşılaşır. Nevbahâr başından geçenleri ona anlatır fakat Kaytas'tan söz etmez. Kız ona iyi davranır ve ona eşsiz değerde iki elmas vererek eşinin yardımıyla ona yol tarif eder.

Türlü sıkıntılardan sonra Tûfân şehrine varır. Şahları ölmüş olan şehir halkı, birbirleriyle kavga içindedir. Bu şehir halkı bir şah arayışı içindedir. O gün yolda karşılaştıkları ilk kişiyi şah yapmayı kararlaştırırlar ve ilk karşılaştıkları kişi Nevbahâr olur; onu şah yaparlar. Nevbahâr'ın yüzü sürekli örtülüdür ve Süheyl'i aklından hiç çıkarmaz. Nevbahâr usta bir nakkaş buldurarak ona sırrını ve yüzündeki peçeyi açar. Şehrin dört kapısına çok güzel dört su havuzu (sakahane) inşa etmesini ve kubbeye de aksi havuza düşecek şekilde kendi resmini yapmasını söyler. Böylece kendisini

tanıyanlardan haberdar olacaktır. Su havuzlarında bulunan resminin önünde ağlayan, hayrete düşüp bayılan olursa onun yanına getirilecektir.

Saluk Nevbahâr'ı arayarak Tûfân şehrine varır. Su havuzuna gelip ağlayıp inlediği için onu yakalayıp Nevbahâr'ın yanına getirirler. Nevbahâr Saluk'u zindana attırır, daha sonra Saluk'tan Süheyl'in hayatta olduğunu öğrenir.

Kaytas babasının öğüdünü dinlemeyerek Nevbahâr'ı aramaya koyulur. Cinlerin şahının karısı olan kız kardeşiyle karşılaşır. Kaytas durumu kız kardeşine anlatınca o da Nevbahâr'la görüştüklerini ve onu Tûfân şehrine doğru yönlendirdiğini söyler. Sonunda Kaytas bir peri yardımıyla Tûfân şehrine varır, havuzda Nevbahâr'ın resmini görür ve durumu anlamak için oraya yerleşir.

Cühûd de türlü sıkıntılar çektikten sonra Tûfân şehrine gelir. Nevbahâr'ın resmini görünce o da ah edip ağlar kendisini yakalayıp Nevbahâr'ın yanına getirirler. Cühûd, Nevbahâr'a başından geçenleri anlatır; Nevbahâr onu sarayda bir odaya yerleştirir.

Süheyl, Nevbahâr'ı aramak üzere yollara düşmüştür. Günlerce yol aldıktan sonra büyük bir kaleye ulaşır. Bu kalenin hâkimi Calus adında biridir. Süheyl, başından geçenleri Calus'a anlatır. Calus Nevbahâr'ın durumunu öğrenebilmek için Çin'e casus gönderir. Casus Nevbahâr'ın Çin'den kaçmış olduğu haberini getirir. Calus bir gün Haveran şehrine giden bir kervanla savaşır. Bu savaşa Süheyl de katılır. Şiddetli mücadele sonunda Süheyl yakalanır, Haveran şahının yanına götürülür. Haveran Şah'ı Süheyl'i ağırlar ve onunla ava çıkar. Avlandıkları sırada deniz kıyısında bir gemi görürler. Süheyl, tüccar kılığındaki Nakkaş'ı görür. Süheyl ve Nakkaş birbirlerine sarılıp ağlaşırlar. Bir süre sonra Nevbahâr'ı aramak üzere şahtan izin ister ve yola koyulurlar. Sonra Yun şehrine varırlar. Bu şehrin hakimi onları casus zannederek zindana attırır. Zindancı onların kaçmasına yardım eder, sonunda Tûfân şehrine varırlar. Süheyl su havuzundaki sureti görünce ah edip bayılır. İkisi de yakalanarak Nevbahâr'ın yanına getirilir. Böylece iki sevgili birbirine kavuşur.

Nevbahâr halkı ve âşıklarını bir meydana toplayarak başından geçenleri anlatır. Saluk, Cühûd, Kaytas ve Süheyl de olanları anlatırlar. Nevbahâr, tahtını Süheyl'e verir.

Nakkaş vezir olur. Saluk'un başı kesildikten sonra Cühûd'a iki yüz kırbaç vurulur. Kaytas'a öğütler verilerek babasının yanına gönderilir. Süheyl ile Nevbahâr yedi gün yedi gece süren düğünden sonra evlenirler. Süheyl; babasına, Çin hükümdarına, Haveran şahına, Calus'a mektup yazarak durumlarını bildirir. Yun şehrinin hükümdarının başı kesilir ve Süheyl Zindancıyı Yun şehrinin hükümdarı yapar.

Süheyl ile Nevbahâr'ın Hümam adında bir erkek çocukları olur. Süheyl'in babası onu yanına çağırınca Süheyl tahtını oğlu Hümam'a bırakarak babasının yanına gider. Babası hastalanınca vasiyeti üzerine Süheyl tahta geçer.

1. 2. Ferheng-nâme-i Sa'di Tercümesi

Eser 755 (1354) yılında yazılmıştır. Bu eser "İran'ın ünlü şairi Şeyh Sa'dî-i Şîrâzî'nin (1213-1292) Bûstân (655/1257) adlı eserinden seçilmiş beyitlerin Türk edebiyatında bilinen il Türkçe manzum çevirisidir. Eser, aslının vezni olan *fa'ûlün fa'ûlün fa'ûlün fa'ûl* vezniyle çevrilmiş 1073 beyitlik bir mesnevidir." (Dilçin, 1991: 23) Eserin toplam beş nüshasının olduğu bilinmektedir. Bu eser Kilisli Muallim Rıfat ve Veled Çelebi tarafından 1924'te İstanbul'da basılmıştır.

2. Süheyl ü Nevbahâr Üzerine Yapılmış Çalışmalar

Bu eser üzerinde günümüze kadar pek çok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmaları başlıklar halinde şöyle sıralayabiliriz:

Doktora Tezleri

Banguoğlu, Tahsin (1938), *Altosmanische Sprachstudien zu Süheyl ü Nevbahâr,* Breslau.

Dilçin, Cem (1991), *Süheyl ü Nev-bahâr İnceleme – Metin – Sözlük,* Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.

Gaddar, Zeliha (2012), *Süheyl ü Nevbahâr'ın Dilbilgisel Özellikleri ve Dizini,* Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, yayımlanmamış Doktora Tezi, Danışman: Prof. Dr. Hacı Ömer Karpuz.

Yüksek Lisans Tezleri

Akdemir, Yılmaz (2011), *Süheyl ü Nevbahâr'ın Gramatikal Dizini*, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim dalı, yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Faruk Gökçe, Diyarbakır.

Kardak, Nesibe (1994), *Süheyl ü Nevbahâr'da Fiiller,* Çukurova Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Şükrü Haluk Akalın, Adana.

Ocak, Fatih (2006), *Süheyl ü Nevbahâr'daki Kelime Grupları,* Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Sadi H. Nakiboğlu, Niğde.

Lisans Düzeyi Bitirme Tezleri

Ahi, Hatice (1968), *Süheyl ü Nev-bahâr ve İndeks (1833-3699. beyitler)* (Basılmamış Mezuniyet Tezi), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Türkiyat Enstitüsü Ktp. No: T-825, İstanbul.

Akman, Ayşe (1969), *Süheyl ü Nev-bahâr, Transkripsiyon ve İndeks (1-1832. beyitler)* (Basılmamış Mezuniyet Tezi), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Türkiyat Enstitüsü Ktp. No: T-1042, İstanbul.

Andiç, Hasan İsmail (1979), *Hoca Mesud'un Süheyl ü Nev-Bahar'ından Alınan Bir Bölüm Üzerinde Gramer İncelemesi (1250-1772 arası beyitler)* (Basılmamış Mezuniyet Tezi), Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Ankara.

Aydoğan, Ali (1980), *Süheyl ü Nev-Bahar (Mensur)-Transkripsiyonlu Metin ve İndeks (24a-48a sayfaları)* (Basılmamış Mezuniyet Tezi), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Türkiyat Enstitüsü Ktp. No: T-2071, İstanbul.

Bilgen, İpek (1980), *Süheyl ü Nevbahâr (Metnin Yazıçevirisi, Yazılış ve Dil Özellikleri)* (Basılmamış Mezuniyet Tezi), Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Ankara.

Bingöl, Lale (1978), *Süheyl ü Nev-bahâr* (Basılmamış Mezuniyet Tezi), Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Ankara.

Can, Mehmet (1980), *Süheyl ü Nev-bahar (Mensur)-Transkripsiyonlu Metin ve İndeks (1b-23b sayfaları)* (Basılmamış Mezuniyet Tezi), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Türkiyat Enstitüsü Ktp. No: T-2071, İstanbul.

Çal, Fatma (1980), *Süheyl ü Nevbahâr* (Basılmamış Mezuniyet Tezi) Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Ankara.

Çelik, İhsan (1968), *Süheyl ü Nev-bahâr ve İndeks (3700-5669. arası beyitler)* (Basılmamış Mezuniyet Tezi), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Türkiyat Enstitüsü Ktp. No: T-920, İstanbul.

Koç, Hüseyin (1978), *Süheyl-ü Nevbahâr (Metin İnceleme-Dizin ve Sözlük)* (Basılmamış Mezuniyet Tezi), Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Ankara.

Şerif, Hüseyin (1937), *Mesud bin Ahmed'in Süheyl ü Nevbahâr'ını Tedkik (Eser ve Müellif, Gramer ve Lugatçe* (Basılmamış Mezuniyet Tezi) İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Edebiyat Şubesi, Türkiyat Enstitüsü Ktp. No. T-93, İstanbul.

Toydemir, Bayram (1977), *Süheyl ü Nevbahâr (Metin Transkripsiyonu, Yazılış ve Dil Özellikleri)* (Basılmamış Mezuniyet Tezi), Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Ankara.

Tutanak, Ayla (1965), *Süheyl ü Nev-bahâr'da Deyimler (1-190. sayfalar)* (Basılmamış Mezuniyet Tezi), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkoloji Bölümü, Türkiyat Enstitüsü Ktp. No: T-654, İstanbul.

Ürek, Ülkü (1965), *Süheyl ü Nevbahâr'da Deyimler, Birleşik Fiiller, Meşhur Sözler (191- 378. sayfalar)* (Basılmamış Mezuniyet Tezi), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkoloji Bölümü, Türkiyat Enstitüsü Ktp. No: T-666, İstanbul.

Yapılmış Yayımlar

Bilge, Kilisli Rıfat (1928), *Süheyl ü Nev-bahâr'a Dair,* Türkiyat Mecmuası, C II, s. 401-409, İstanbul.

Cin, Ali (2012), *Süheyl ü Nev-bahâr (Kenzü'l- Bedāyiʿ) İnceleme–Metin–Dizin,* Eğitim Yayınevi, Ankara.

Dilçin, Cem (1991), *Süheyl ü Nev-bahâr İnceleme–Metin–Sözlük,* Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.

Ece, Selami (2003), *Bekayi, Mensur Süheyl ü Nevbahâr (İnceleme-Metin-Sözlük),* Aktif Yayınevi, İstanbul.

Mordtmann, J. H. (1925), *Suheil und Nevbahâr,* Romantisches Gedicht des Mes'ûd b. Ahmed (8. Jhdt. d. H.), Hannover.

Süssheim, K. (1927), *Suheil und Nevbehār,* Romantisches Gedicht des Mesūd b. Ahmed, Orientalistische Literaturzeitung, Nr. 6. s. 507-509

Taş, İbrahim (2009), *Süheyl ü Nevbahâr'da Eskicil Öğeler,* Palet Yayınları, Konya.

Tepeli, Yusuf (1999), *Mensur Süheyl ü Nevbahâr (Giriş-Gramer İncelemesi-Metin-Sözlük)* Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum.

Tezcan, Semih (1994), *Süheyl ü Nev-bahâr Üzerine Notlar,* Simurg Kitapçılık ve Yayıncılık, Ankara.

Tezcan, Semih (1995), *"Süheyl ü Nev-bahâr Üzerine Notlara Birkaç Ekleme",* Türk Dilleri Araştırmaları Cilt: 5, Simurg yayınları, s. 239-245, Ankara.

Tezcan, Semih (1995), *Mes'ud ve XIV. Yüzyıl Türk Edebiyatı Üzerine Yeni Bilgiler,* Türk Dilleri Araştırmaları V s. 65-84 Simurg Kitapçılık ve Yayıncılık, İstanbul.

Tezcan, Semih (2001), *Dede Korkut Oğuznameleri Üzerine Notlar,* Yapı Kredi yayınları: 1457, İstanbul.

Özçelik, Sadettin (2012), *Süheyl ü Nevbahâr Üzerine Düzeltmeler,* VIII. Klasik Türk Edebiyatı Sempozyumu'nda (Ali Emiri Hatırasına) Sunulan Yayımlanmamış Bildiri, Diyarbakır.

Özkan, Mustafa (1993), *Hoca Mesud Hayatı ve Eserlerine Dair,* Türk Dünyası Araştırmaları, sy. 84, s. 183-202, İstanbul.

METİN-AKTARMA

Bi'smi'llāhi'r-Rahmāni'r-Rahīm	**Rahman ve Rahim Olan Allah'ın Adıyla**
Taʿāla'llāh ol pādişah-ı ḳadīm Ki her gündedür işi üzre ledīm	Kâinatın işleri sürekli, ezeli olan yüce Allah'ın elindedir.
Anuŋ buyruġınsuz adılmaz adım Boġazdan aşaġa yudılmaz yudım	Onun emri olmadan adım atılmaz; canlıların boğazından bir lokma geçmez.
Çü cān luṭf-ı ḫōnında ṭada ṭadım Dimesün ki ben maʿrifetden yadım	Canın ben bilmekten uzağım dememesi için onun güzellik sofrasından lezzetler tatması gerekir.
Göŋül ehline ʿışḳın eyler nedīm Yemen'de boyadur Süheyl'e edīm	Senin aşkın (kişiyi) gönül ehline arkadaş yapar; Yemen'de Süheyl'e gün ışığını ulaştırır.
Yile emr eylerse kim ide yim Ṭaġı yüŋ bigi ide didim didim	O, rüzgâra işaret ederek emrederse, dağı yün gibi didim didim dider.
Be-cid heybetinden çü ditrer deŋiz Acı aġzı vü uçunupdur beŋiz	Denizin sürekli titremesi, dalgalanması ve renginin uçması Allah'ın yüceliği karşısında duyduğu korkudur.
Oḳur dün ü gün aŋa tesbīḥ mevc Deŋiz üzre oynayıcaḳ fevc fevc	Dalgalar, deniz üzerinde bölük bölük hareket edince onu gece gündüz tesbih eder.
Diyilmez niteliġine ḥadd ü cins Bilür her ne kim eyleye cinn ü ins	Onun mahiyetine sınır yoktur. O, cinlerin ve insanların ne yaptıklarından haberdardır.
Anuŋ luṭfı ṣunʿı bigi bol durur Bu ḳullarına zīre kim oldurur	Onun lutfu, eserleri gibi boldur çünkü kulları için her şeyi vücuda getirir.
Cemīlün celīlün vekīlün mücīr Ḳaviyyün ġaniyyün velīyyün naṣīr	Güzel, yüce, kendisine güvenle dayanılabilecek olan, imdada yetişen kudretli, sonsuz zenginlik kaynağı olan, her şeye sahip olan yardımcı olandır.

Ḥafīẓün ḥasībün ḥamīdün ḥakīm
ʿAzīzün ʿaṭūfun ʿaẓīmün ʿalīm

Tek koruyucu, her insanı hesaba çekerek yaptığının karşılığını veren, övgüye en çok layık olan, mutlak hüküm veren, en değerli, sevgisi olup çok yüce ve her şeyi bilendir.

Semīʿun mücībün ḥalīmün ṣabūr
Refīʿun raḳībün kerīmün ġafūr

İşiten, ona yalvaranların isteklerine cevap veren, nezaket sahibi, çok sabırlı olan, yücelten, görüp gözeten, cömert ve günahları affedendir.

Ferāzende-i encüm-i besbülend
Nevāzende-i merdüm-i müstemend

Çok yüksekte bulunan yıldızları yücelten, çaresiz kişilerin gönüllerini okşayan odur.

Berārende-i āsümān-ı refīʿ
Nigārende-i naḳşhā-yı bedīʿ

Yüksekte bulunan gökyüzünü yücelten ve onu güzel nakşıyla nakşeden odur.

Lehu'l-ḥevlu ve'l-ḳuvvetü'l-kāmile
Lehu'ṭ-ṭavlu ve'l-ḳudretü'ş-şāmile

Kuvvet ve kudret sahibi, her şeyi kuvvet ve kudretiyle kuşatan odur.

Huẕā-yı semāvāt [u] hem arż üst
Güzārende-i ḥācet ü farż üst

Gökyüzünün ve yeryüzünün yaratıcısı odur. İhtiyaçları ve farz olan şeyleri yerine getirir.

Şuçın ʿāṣī olanlaruŋ yoyan ol
Dirilden ü öldüren ü ḳoyan ol

Günahkârların suçunu silen, onları dirilten, öldüren ve bırakan odur.

Ulaşmamış iken daḫı ḳāfa nūn
Yaratdı cihānı eyledi dün ü gün

Nûn harfi, kâf harfine daha ulaşmamışken (ol emri daha gerçekleşmeden) dünyayı yoktan var edip gece ve gündüzü yarattı.

Ṭurutdı direksüz yüce gökleri
Dürütdi niçe cinn ü ins ü peri

Yüce gökleri direksiz olarak durdurdu; birçok cin, insan ve periyi yarattı.

Yüridür yazı ḳış ṣovuġın sürüp
Yüridür ḳuru gövdeye cān virüp

Kış soğuğunu gönderip yazı getirir; kuru gövdeye can verip onu yaşatır.

Ḳamu cānluya ol virür āleti
İŋen ṭaŋ durur aŋla bu ḥāleti

Bütün canlıları donatan odur. Anlayıp düşünen için bu durum çok hayret vericidir.

ʿİnāyet çü ʿām eyledi luṭf-ı Ḥaḳ
Bu her birisi nitesi boldı baḳ

Allah'ın lutfu, yardımı herkes içindir; bunların her birinin nasıl olduğunu gör!

Kemend ılan u ḳurtsa sürigü[1]
Balıḳ cevşen ü sivrisiŋek süŋü

Yılan kement, kurt sürgü, balık zırh ve sivrisinek mızraktır.

Örümcek ṭuzaġ u aru nīşter
Ki dürtincegez şişirür çün batar

Örümcek tuzak ve arı neşterdir. Dürtünce şişirir, çünkü batar.

25 Görürsin ḫilāf işbu maᶜnīde yoḳ
Ki yengeç ṭutar ḫışt atar kirpi oḳ

25 Sen de görüyorsun ki bu manada yalan yoktur; yengeç mızrak tutar, kirpi ise ok atar.

Şu ᶜaḳreb ki hem zaḫm birḳaç urur
Bayıḳ ḳorḫuban cānını ḳaçurur

Şu akrep birkaç defa vurarak yara oluşturur; kuşkusuz korkunca o canını kurtarır.

Ḳocınur yacanur cānıdur ᶜazīz
Ḳamusına her nite kim siz ü biz

Sizin, bizim bütün herkesin korkup çekindiği can azizdir.

Ne kim var cihanda güzāfın degül
Gül-istānda bülbül budağında gül

Ne gül bahçesinde bülbül ne de budağında gül, dünyada her ne varsa boşuna değildir.

Yüriyen sürinen yügüren uçan
Görinen yavınan çapınan ḳaçan

30 İri vü uşaġ u ᶜazīz ü ẕelīl
Anuŋ ṣunᶜ ına her biridür delīl

29-30 Yürüyen, sürünen, koşan, uçan, görünen, görünmeyen, hızlı yürüyen, kaçan; büyük küçük, yüce ve aşağı olan her şey onun sanatına bir delildir.

Yiri vü gögi güneşi vü ayı
Düzetdi biri birisinden eyi

Yeri ve göğü, güneşi ve ayı, birini diğerinden daha iyi düzenledi.

Bezer gökyüzin gice ılduz ile
Münevver ḳılur yiri gündüz ile

Gece, gökyüzünü yıldız ile bezeyip yeri gündüz ile nurlandırır.

Bu ḳamusını nice yaratdı gör
Ki her nesneyi yirlü yirinde ḳor

Bunun tamamını nasıl yarattığını gör! Her şeyi yerli yerine bırakır.

Göŋülde heves gözde nūr tende cān
Deride ṭamar ṭamar içinde ḳan

Gönülde arzu, gözde nur, tende can, vücutta damar, damarda kan (yaratır).

35 Anuŋ niteligin bilimedi ᶜaḳl
Dürişdi vü çāre bulımadı ᶜaḳl

35 Akıl çabaladı ama onun özelliklerini bilemedi, bu duruma çare bulamadı.

Hemīn çāre oldur ki fermān olup
İşine vü ṣunᶜ ına ḥayrān ḳalup

Onun buyruğu olan işine ve sanatına hayran kalmak tek çaredir.

[1] Açıklama için bk. SNÜN: 14-15

Kimüŋ uṣṣı var ise hīç dınmaya
Ṭarıḫmaya buşmaya incinmeye

Kimin aklı varsa hiç aldırmasın, sıkılmasın, öfkelenmesin, incinmesin.

Ki her nesnenüŋ yigregin ol bilür
Ḳamu derde dermānını ol ḳılur

Her şeyin en iyisini o bilir, bütün dertlere şifa verir.

Delim dürlü ḳudretler uş gösterür
Ne ṭaŋ gizler ü hem ne ḫoş gösterür

Çeşit çeşit kudretleri böyle gösterir. Hayret edilecek çok şeyi gizler ve onları ne kadar güzel gösterir.

Deŋizde ṣadefler ki bisler güher
Dikendeki güller ki gökcek ḳoḫar

Denizde inci kabukları mücevherleri beslerken, dikenler arasındaki güller ise hoş kokar.

Havādaġı ḳuşlar deŋizde yüzen
Balıḳlar ḳamu eylemişler düzen

Havadaki kuşlar, denizde yüzen balıkların tamamı bir düzen oluşturmuştur.

Yabandaġı her dürlüden cānavar
Ne ḥācet dimek her ne kim cānı var

Yaban hayattaki her türlü canlıyı saymaya ne hacet, hepsinin canı var.

Anuŋ rızḳıyıla olurlar diri
Aŋa dürlü tesbīh oḳur her biri

Onun rızkıyla yaşamlarını devam ettirirler; her biri ona çeşitli dualar okur.

Anı bir bilürler ṭaparlar aŋa
Dutar yönini ḳamu andın yaŋa

Herkes yönünü ona doğru çevirerek Allah'ı birleyerek ona taparlar.

Ḳamu nesneden ᶜilmi āgāhdur
Anuŋ ism-i ẕātı ḫoẕ Allāh'dur

Her şeyden onun haberi vardır; onun zatının ismi kendisi Allah'dır.

Göŋüllerden endīşeler geçmedin
Kişi söze aġzın henüz açmadın

Ḳamusını ol bilür ü işidür
Ki görmek işitmek anuŋ işidür

Gönüllerden vesveseler geçmeden, bir kişi konuşmak için daha ağzını açmadan her şeyi o bilir ve işitir; çünkü her şeyi görmek ve işitmek onun işidir.

Ḳarınca ayaġın ḳara dün için
Ḳaya üzre basa öŋin yā ḳıçın

Nite basduġın bilür aŋlar izin
İşidür bilür ḳanda dutsa yüzin

Karanlık gece içinde karınca, ayağını önüne veya gerisine, kayaya bastığında onun nasıl bastığını bilir, izini anlar, yüzünü her nereye çevirirse işitir, bilir.

Kişi neyledügin nite bilmez ol
Bilür līk rüsvāy anı ḳılmaz ol

Kişinin neler yaptığını nasıl bilmez! Bilir fakat onu açığa çıkarmaz.

Üyez uçıcaḳ ḳanadınuŋ ünin
İşidür bilür nire dutsa yönin

Sivrisinek uçunca kanadının sesini işitir, yönünü nereye çevireceğini bilir.

Ne ṣanursın ol bilmeye mi seni
Ki neylersin uṣṣuŋ u ᶜaḳluŋ ḳanı

Seni tanımadığını mı düşünüyorsun? Neylersin! Aklın bunu idrak edemez ki!

Dilerdi ki birligini bildüre
Yiri gögi ᶜilmiyile ṭoldura

Onun arzusu; birliğini bildirip yeri ve göğü ilmiyle doldurmaktır.

Yili vü ṣuyı ṭoprağı vü odı
Ḳarışdurdı vü adın Ādem ḳodı

Rüzgârı ve suyu, toprağı ve ateşi karıştırıp adını Âdem koydu.

55 Aŋa ᶜaḳl u cān virdi vü ḥiss ü hem
Daḫı ᶜilm ü temyīz ü idrāk ü fehm

55 Ona hem akıl, can ve his hem de ilim ile iyiyi kötüden ayırmak için idrak ve anlayış verdi.

Ki her nesnede eyüyi yavuzı
Bile çünki ᶜaḳl ola ḳılavuzı

Kişi; her şeyde iyiyi kötüyü ayırmayı bilir çünkü akıl kişiye kılavuzluk yapar.

Vara ṭoġrı yol egriye ṣapmaya
Duta ḥaḳḳı vü bāṭıla ṭapmaya

Zihī raḥmeti öküş ü luṭfı çoḳ
Ki her nesne ḳatında var ᶜaczi yoḳ

Kişinin doğru yola erişip kötü yola sapmaması, Hakkı tutup batıla tapmaması için çok güzel rahmeti ve iyiliği vardır. Her şey onun huzurundadır; zayıf ve aciz değildir.

Zihī ḳudret issi nider ḳoldaşı
Zihī ḥikmet issi nider yoldaşı

Güzel kudret sahibinin dostu ne yapması gerekir, güzel hikmet sahibinin dostu ne yapması gerekir!

60 Anuŋ ḳudreti bitürür uzadur
Anuŋ ḥikmeti baturur düzedür

60 Kudreti tamamlayıcı, yetiştiricidir; hikmeti batırıcı, düzelticidir.

Aġaçdan yimiş su içinden ḳamış
Ḳamışdan şeker ṭopraḫından gümiş

Ağaçtan meyve ve su içinden kamış, kamıştan şeker, toprağından gümüş yaratan odur.

Bahār olıcaḳ taŋla gözüŋi aç
Çalap raḥmetin ṭaŋla yüzüŋe saç

Bahar olunca hayret ederek gözünü aç! Allah'ın rahmetini hayranlıkla yüzüne saç!

Bu ölmiş yiri gör nite dirilür
Ṭaġılmış iken nicesi dirilür

Bu ölmüş yerin nasıl dirildiğini gör! Bu yer dağılmışken bunun nasıl bir araya geldiğini gör!

Ṭutar yiryüzin dürlü dürlü çiçek Dökilür girü mevsümi geçicek	Yeryüzü çeşit çeşit çiçekle kaplanır; mevsimi geçince tekrar dökülür.
65 Anuŋ emri fi'l-ḥāl irincedür Ḳamu işleri yirlü yirincedür	65 Onun emri hemen olur; bütün işleri yerli yerincedir.
Bir arada ḳızıl gül ile diken Bitüren girü anı yire döken Anuŋ buyruġıdur ve ger ni gülef Zihī ḥayf kim olayıdı telef	Kızıl gül ile dikeni bir arada yetiştiren ve onu tekrar döken onun buyruğudur. Öyle olmasaydı güzel kokulu gül ne kadar yazık, yok olup giderdi.
Telef olmaz ol ḫoẕ çü ḳalur ṣuyı Ḳoḫusınuŋ aṣlā kesilmez ṣoyı[2]	Kendi suyu kaldığı için o yok olmaz; onun kokusunun izi asla kesilmez.
Daḫı hükmi nite revān olduġı Ḳamu ʿāciz ol ḥükmine ḳalduġı 70 Göŋül gözüyile görüp aŋlaġıl İki nesnede ḳudretin ṭaŋlaġıl	69-70 Aynı zamanda onun emirlerinin nasıl hemen gerçekleştiğini, herkesin bu durumda aciz kaldığını gönül gözüyle görüp anla! İki şeyde onun kudretine, azametine hayran ol!
Güneş ḳızġun olduḳda bur diyicek Bulıt savılur demde ḳur diyicek	Ortalık çok ısındığında ona gölgelik yap; bulut dağıldığında toplan (çadır kur) deyince
Siŋek zinde fīlüŋ ḳulaġın burar Havā ḳavs-i ḳuzaḥ yasını ḳurar	Sinek; güçlü filin kulağını kıvırır, hava ise gökkuşağının yayını gerer.
Ḳamu nesnede pes anuŋdur dilek Zi-taḫte'ṣ- ṣerā tā-be-evc-i felek	Yer altından, feleklerin ötesine kadar her şeyde onun isteği gerçekleşir.
Ne kim anı ʿaḳl aŋlar u göz görür Anuŋ birliğine ṭanuḳlıḳ virür	Hangi akıl onu anlar ve göz görürse onun birliğine şahadette bulunur!
75 Yil aġaçdan indürmeye yapraġı Ṣavurmaya hem bir avuç ṭopraġı Meger buyruġı anuŋ ola vü pes Yile daḫı oldur buyuran ki es	75-76 Rüzgâr ağaçtan yaprağı indiremez hem bir avuç toprağı savuramaz sadece onun emri olur ve sonuç olarak rüzgâra esmesi için emir veren odur.
Aŋa ṣıġınup buldı umu uman Yanar od içinde gül ü yāsemen	Ona sığınanların arzuları yerine geldi; gül ve yasemin (aynı) ateş içinde yanar.
Hem andan yaŋa ḳaçana virdi ol Deriŋ ṣu içinden yazı bigi yol	Onun tarafına koşana derin su içinden dümdüz ova gibi yol çıkardı.

[2] Açıklama için bk. SNÜN: 15-18

Anuŋ emriyile şu sivrisiŋek
Kim anda ne ḳuvvet var u ne eŋek

Bilürsin ki Nemrūd’ı ḳahr eyledi
Aŋa ṭatlu dirliği zehr eyledi

79-80 Kuvveti ve çene kemiği olmamasına rağmen bu sivrisinek onun emriyle bilirsin ki Nemrûd’u helak etti, ona tatlı hayatı zehir etti.

Anuŋ emriyile ḳuşanur ḳuşaḳ
Ḳarınca ne var olduġiçün uşaḳ

Onun emriyle bir iş yapmaya hazırlanılır. Karınca küçük olduğu için şaşılacak ne var?

İşitdüŋ Süleymān’ı ol ṭoyladı
Anuŋ ile ḳaç dürlü baḥs̱ eyledi

İşittin, Süleyman’ı o ağırladı, yedirip içirdi; onunla türlü türlü şeyler konuştu.

Bayıḳ bil ki ḳuvvet viren ol durur
Gerekse dirildür gerek öldürür

Kuşkusuz bil ki kuvvet veren odur; ister diriltir ister öldürür.

Eyā da^cvī iden ki vardur bilüm
Gözüm görür [ü] uşda söyler dilüm

Ey insanlar! Meseleden bilgim vardır; gözüm görür ve işte konuşma gücüm vardır.

Ādem oğlısın Tangrı'yı birlegil
Degülsin ṭaş andan yaŋa bir egil

Sen Âdemoğlusun, Allah’ın birliğine tanıklık et! Taş (gibi cansız, sert cisim) değilsin, ona doğru eğil!

Ki ṭağlar arasında vü mīşede
Budaḳlarda fikr ile endīşede

İster meşelik yer olsun ister dağlar arasında olsun dalların arasında onu düşün!

Anı bir bilür aṣlan ile geyik
Aŋa ẕikr ider ḳumrī vü ügeyik

Aslan ve geyik yalnız onu tanır; kumru ve üveyik onu anar.

Senüŋ kim dilüŋ var u bilüŋ bile
Anı aŋmaz iseŋ revā mı ola

Senin dilin var ve aklın onu tanırken onu anmazsan uygun olur mu?

Yaratdı seni ḳulluğın itmege
Degül ġāfilin gelmege gitmege

Seni, kulluk yapman için yarattı; hiçbir şeyden habersizce gelip gitmen için değil!

Ḳoyup ^caḳluŋı nefsüŋe uymağıl
Gozüŋ göre cānuŋ oda atmağıl

Aklını kaybedip nefsine uyma; göz göre göre canını ateşe atma!

Müsülmānlıḳ işin ilerü getür
Müsülmān olıgör ferāġat ötür

Müslümanlığa öncelik ver; Müslüman olup her şeyden vazgeç!

Sa^cādet anuŋ kim Müsülmān ola
Hidāyet bulup ehl-i īmān ola

Müslüman olan hidayet bulup mutlu, huzur içinde iman sahibi olur.

Müsülmānlıġun şarṭı ol kim dilüŋ
Senüŋ ola ḥükmüŋde daḫı elüŋ

Elinin ve dilinin senin emrinde olması Müslümanlığın şartıdır.

Müsülmānlar incinmeyeler müdām
Elüŋden dilüŋden senüŋ ve-s-selām

Müslümanlar sürekli senin elinden ve dilinden incinmesinler. İşte o kadar!

Ger incitmiş olsaŋ düzeltmek gerek
Peşīmān olup tevbe itmek gerek

Birini incitmişsen bu durumu düzeltmek; (bu durumdan) pişman olup tövbe etmek gerekir.

Çalap raḥmetine ola müstaḥiḳ
Kişi kim işidür kem-āzārlıḳ

İnsanın, zararsız söz işittiğinde, Allah'ın rahmetine layık olması gerekir.

Ne ādem ola kim kişi ḫāṭırın
Bugün incidüben utana yarın

Hangi insan, bir kişinin gönlünü bugün incitirse yarın utanmalıdır.

Ṣafā istegil ṭutma göŋülde çirk
Çalap birliğine revā görme şirk

Gönül şenliği iste, gönlünde kötülük tutma! Allah'ın birliğine şirki layık görme!

Eger ʿitīḳāduŋ olursa arı
Vara Ḥaḳ ḳatında işüŋ ileri

İnancın saf, temiz olursa Allah'ın huzurunda işin rast gider.

Ve ger yürür iseŋ bu ʿiṣyān yolın
Yüri ṣoŋra ṣaçuŋ ṣaḳaluŋ yolın

Ve bu yanlış yolda yürürsen sonra üzüntüden saçını ve sakalını yolarsın.

Ne ḥāṣıl kişiden ki ʿāṣī ola
Ṭamudan nitesi ḫalāṣı bula

İsyankâr olanın kazancı ne olacak ki, cehennemden başka kurtuluşu yok.

Çü ʿiṣyānı ḳoyup ḳul ola muṭīʿ
Ḳıyāmetde aŋa bulına şefīʿ

Kul isyanı bırakıp itaat edince kıyamet günü ona şefaat eden bulunur.

Fī-Naʿti'r-Resūl ʿAleyhi's-selām

Hz. Muhammed İçin Naat

Muḥammed kim ol sırr-ı levlākdür
Ḳadem başduġı farḳ-ı eflākdür

Hz. Muhammed ki o yaratılışın sırrıdır; adım attığı yer feleklerin ötesidir.

Beşīrün nezīrün mekīnün emīn
Şefīʿü'l-verā raḥmetü'l-ʿālemīn

Müjdeleyici, gözetleyici, iktidar sahibi, güvenilir, yaratılmışların şefaatçisi, âlemlere rahmettir.

Yüzi gökcek ü ṭatlu dili faṣīḥ Yūsuf’dan daḫı görk içinde meliḥ	Yüzü güzel ve tatlı dili ise düzgün, güzellik yönünden Yusuf’tan daha güzeldir.
Güneş alnına vü ḳaşına hilāl Ḳul oldı vü ağzı yarına zülāl	Güneş alnına, hilâl kaşına ve tatlı hoş su ise ağız suyuna kul, hizmetkâr oldu.
Anuŋ muᶜcizātlarınuŋ ḥaddi yoḫ Ne ḥācet kim eyleyeven sözi çoḫ	Onun mucizelerinin sınırı yok; bu durum hakkında çok söz söylemeye hacet yok.
İşāret idicek ṭolu aya ol Ki ben her ne kim dir isem anda ol	O, dolunaya işaret edince ben her ne dersem o anda ol, dedi.
İşitdi bilür ḳamu yoḫsul u bay İki pāre bir demde olduğın ay	Dolunayın bir anda iki parça olduğunu bütün zengin ve fakir herkes işitti, (bundan) haberdar oldu.
Çalap Tangrı aŋa ḥabībüm didi Adın kendü adıyla ḳoşa ḳodı	Yüce Allah ona sevdiğim, dedi. Adını kendi adıyla birlikte söyledi.
Güneş ṭoğduğı yirden aŋa degin Ki girü batar üşte ṭutdı yolın	Güneş doğduğu ve tekrar battığı sürece o, (Allah’ın göstermiş olduğu) yoldan gider.
Anuŋ ḥükmi vü şerᶜi vü buyruğı Ne var ise oldur nedür ayruğı	Onun emri, şeriatı ve buyrukları ne ise odur. Bunlardan başka bir şey yoktur.
Müşerrefdür adıyıla şarḳ u ġarb Müsellemdür emriyile ṣulḥ u ḥarb	Doğu ve Batı adıyla şereflendirilir; savaş ve barışın emriyle olduğu herekesçe kabul edilir.
Ḳamu pādişāhlar işiginde ḳul Ḫiṭāb aŋa Ḥaḳ’dan olup idi ḳul	Bütün padişahlar onun eşiğinde kuldu; açıkla hitabı, ona Allah’tan gelmişti.
Ki söyle vü ᶜālemde bildür beni Viribidüm anuŋ içün uş seni	Söyle, beni âlemde tanıtıp anlatman için işte seni gönderdim.
Ḳamu halḳı ṭoğru yola ündegil Benem ṭoğru vü Tangrı birdür digil	Doğru olan benim! Allah birdir diyerek bütün halkı doğru yola davet et!
Kim inanuban uyar ise saŋa Benüm raḥmetüm ola andın yaŋa	Sana kim inanıp tabi olursa benim rahmetim onun yanında olacaktır.

İnanmayuban kimse çevürse yüz
Ḳılıç ṭartup anuŋ derisini yüz

Sana inanmayıp geri dönen olursa, kılıç çekip onun derisini yüz!

Ne kim oldı buyruḫ bitürdi tamām
Ḳamusın yirine getürdi tamām

Her ne emrettiyse hepsini yerine getirerek tamamladı.

Bir ol ḳaldıyıdı ki Ḥaḳ ḥażretin
Göze göz göre isteye devletin

Sadece Hazret-i Allah'ı doğrudan görme talihi, mutluluk isteği kalmıştı.

Ki Mūsā kelīmu'llāh öküş zamān
Dürişdi vü işitdi kim len-terān

Hz. Musa Kelimullah çok zaman gayret etti;(Sen) beni görmeyeceksin sözünü işitti.

Zihī gör ne ḫoş düşdügin ittifaḳ
Ki bir gice Ḥaḳ'dan irişdi Burāḳ

Bir gece Allah'tan Burak geldiği için bu karşılaşmanın ne kadar hoş olduğunu gör!

Anuŋçün ki bine vü göge aġa
Anuŋ vaṣfı ḫoẕ ᶜaḳla nite ṣıġa

Onun için Burak'a binip göğe yükseldi; onun nitelikleri akla nasıl sığar!

Ṣoloḫ dem revān bindi sürdi hemīn
Rikābındadı Cebreᶜīl-i emīn

O anda Burak'a bindi ve hemen onu yürüttü; güvenilir olan Cebrâil ise onun huzurundaydı.

Yanımdan hīç ayrılmadı Cebreᶜīl
Ki müştāḳ idi görmege bunca yıl

Bunca yıl onu görmeye özlem duyduğu için Cebrâil onun yanından hiç ayrılmadı.

Giderdi yüzin ṭutuban Allāh'a
Çü irişdi kim sidretü'l-müntehā

Allah'a yönelip gidince Sidretü'l-Münteha'ya erişti.

Görindi irişicek aŋa degin
Gör imdi kim ol nice dirdi ögin

Cebrail gidecekleri yere kadar ona göründü; aklını başına nasıl topladığını şimdi gör!

Didi kim eyā ḫātimü'l-enbiyā
Ḳamu şeh-süvārlar ṭapuŋda yaya

Ey Enbiyaların sonuncusu (Hz. Muhammed) ünlü at binicilerin tamamı senin huzurunda yayadır, dedi.

Tevaḳḳuf ben uş bunda ḳılurvanın
Yaḳın varur isem yaḳılurvanın

Ben işte burada duracağım; yaklaşırsam yanarım.

İlerü geçemezvenin bir ḳarış
Beni ḳo vü Ḥaḳ nūrına var ḳarış

Bir karış ileri geçemem, beni bırak ve sen Allah'ın nuruna karış, git.

Ne kim dileyesin olısar ḳabūl
Girü dönicek beni ḳullıḫda bul

Ne dilersen kabul edilecek, geri dönünce beni hizmetinde göreceksin.

Göŋüldi ol arada ḳodı anı
Neler gördügin dimege dil ḳanı

Orada yüzünü çevirip onu bıraktı; neler gördüğünü anlatmaya yarayacak dil hani, nerede?

Delim dürlü perdeleri geçdi ol
Niçe bağlu ḳapuları açdı ol

O, çeşit çeşit engelleri geçti; pek çok kilitli, kapalı kapıları açtı.

Bölük bölük ü ṣaf ṣaf u cavḳ cavḳ
Feriştehler andan bulurlardı ẕevḳ

Bölük bölük, saf saf ve küme küme melekler ondan hoşnut olurlardı.

Ḳılurlardı dürlü duʿālar aŋa
Ḳalurlardı yüzin görüben ṭaŋa

Ona çeşitli dualar ederlerdi; yüzünü görünce şaşırıp kalırlardı.

Oḳurlar idi anı çepçevredin
Ne baḫtulu ol kim oḳuya adın

Her taraftan onu davet ederlerdi; onun adını okuyan ne kadar bahtlıydı.

Ṣoŋ ucı ḳadem baṣdı ʿarş üstine
Ne ʿizzet ki ḳıldı Çalap dostına

Sonunda arş üstüne adım attı, yürüdü. Allah, dostuna çokça saygı gösterdi.

Ayağı tozın sürme idindi ʿarş
Yüzin naʿlini altına itdi ferş

Dokuzuncu kat gök onun ayağının tozunu kendine sürme edindi; yeryüzü onun ayağının altında yayıldı.

Yaḳıncaḳ nice bulduğını Ḥaḳ'ı
Gerek bilesin Ḳābe ḳavseyni oḳı

Allah'ı çok yakından nasıl gördüğünü anlamak istersen Allah'a iki yay boyu yaklaşmanın ne olduğunu öğrenmelisin.

Niçe sır kelecisi söylendi bol
Arada anı Ḥaḳ bilür daḫı ol

Bu sırrı açıklamak için pek çok söz söylendi ama orada olanları sadece Allah ve o bilir.

Kişi fikri aŋa nite irişür
Ne var ʿaḳl eger ḳavzanur dürişür

Akıl çabalayıp kavramaya çalışırsa bunda şaşılacak ne var? İnsan aklı, o olayın nasıl olduğunu anlayabilir mi?

Zihī Tangrı'nuŋ sevgülü dostı
Daḫı kişi aŋa nite ustı

Ne hoş, Allah'ın sevgili dostudur; insan onu başka (biriyle) nasıl mukayese eder?

Ki levlāk anuŋ şanına indidi
Le-ʿamrük başı üzre tāc indidi

Çünkü yaratılışın sırrı onun şanına indirilmişti; (Leʿamrük) senin hayatına kasem ederim ki sözü başı üzerine taç olarak indirilmişti.

Ger ol olmayadı bu gök ü bu yir
Yaradılmayadı Çalap böyle dir

Allah; o olmasaydı bu gök ve yer yaratılmazdı, der.

Ḫalīfe ḳodı kendüden ṣoŋra dört
Ki her birisi sürdi ʿālemde yort

Kendinden sonra geriye dört halife bıraktı; her biri dünyada hüküm sürdü.

Der-Naʿt-ı Çehār-Yār-ı Resūl Rıḍvāna'llāhu ʿaleyhim Ecmaʿīn

Dört Halife İçin Naat Rıdvâna'llâhu 'Aleyhim Ecma'în

Ebū-bekr-i Ṣıddīḳ andan ʿÖmer
Buları sevüp kişi raḥmet umar

Ebû-bekr-i Sıddık ve ondan sonra Ömer, insan bu kişileri sevip bunlardan rahmet umar.

Üçüncisi ᶜOs̱mān ki ᶜilm ü ḥayā
Aŋa ᶜādet olmış idi bī-riyā

Üçüncüsü ise Osman ki ilim ve edep onda yalansız bir şekilde kişilik haline gelmişti.

Daḫı birisi seyyidü'l-müᶜminīn
Ki ṭaġ yarılurdı işitse ünin

Ve birisi daha var ki o müminlerin önderidir; dağ onun sesini işitince yarılırdı.

ᶜAliyy ibni Ebū-ṭālib ol şīr-i ner
Ki gösterdi ʿālemde dürlü hüner

O erkek aslan, Ebu Talib'in oğlu Ali'dir. O, dünyada çeşitli hüner gösterdi.

Ḳoparmışdı ḳapusını Ḫayber'üŋ
Bilür idi aḥvālini Ḳanber'üŋ

Hayber'in kapısını koparmıştı; kanber'in durumunu anlardı.

Atı Düldül ü ḳılıcı Ẕü'l-fiḳār
Ki ḳanlar döker çün ḳınından çıḳar

Atı, Düldül ve kılıcı ise Zülfikâr'dı; kılıç kınından çıktığında kanlar dökerdi.

Özi alp u eli açuḳ ᶜilmi çoḳ
Ne kim var yavuzlıḳ biri anda yoḳ

Kendisi kahraman ve cömert, ilmi çoktu; ne kötülük varsa biri bile onda yoktu.

Aŋa kim dimişdür Çalap arşlanum
Degül anı ögmek benüm oranum

Allah, ona benim aslanım demiştir; onu övmek bana göre değildir.

Bu ulular olurlar idi müdām
Resūlüŋ ḳatında ᶜaleyhi's-selām

Bu yüce insanlar peygamberin -ona selam olsun- huzurunda sürekli bulunurlardı.

Mülāzım ṣaḥābī daḫı niçe yüz
Nite kim ayuŋ çevresin ılduz

Yüzlerce sahabe dahi ayın çevresinde yıldızlar gibi onun yanından yarılmazdı.

Ṭutarlar idi vü bezerler idi
Ṭapusında bile gezerler idi

Onu korurlardı, etrafını süslerlerdi; ona kulluk için etrafında dolanırlardı.

Belī nā-gāh ay ger bulıda gire
Baḳa ılduza kişi yolın göre

Doğru! Çünkü ay bulutların arkasına ansızın girerse kişi yıldıza bakıp yolunu bulur.

ʿİnāyet gör anuŋ ki bu ümmetin
Ḳomaz azmaġa zīre bilür yatın

Onun iyiliği ve ihsanı ile bu ümmetini sapkınlığa bırakmaz çünkü (bu ümmet) usulü bilir.

Ki ᶜiṣyān deŋizinde ger ġarḳ ola
Gāvurdan Müsülmāna ne farḳ ola

İsyan denizinde batılacaksa Hıristiyan ve Müslüman arasında ne fark olur?

Velī ben ki Mesᶜūd ibniAḥmed’em
Şunuŋ bigi ġarḳ olmışam veh nidem

Fakat ben ki Mes’ud İbn-i Ahmed’im, eyvah öyle batmışım ne yapayım.

Ki çevre çalup nesne bulmaz elüm
Yapışmaġa ger nice ola ḥālüm

Elim etrafı araştırıp (ona) bağlanmaya bir şey bulmazsa benim durumum nasıl olur?

Ne sünnī Müsülmān ne bellü Tatar
Ṭaşum ādem ü içüm itden biter

Ne Sünnî ne Müslüman ne gerçek Tatar’ım, dışım insan ve içim itten daha kötüdür.

Ne ᶜilm ü ne ḥikmet ne zühd ü ṣalāḥ
Ne merd-i ġazā vü ne ehl-i silāḥ

Ne ilim ve hikmet (sahibiyim) ne kendimi ibadete verdim; ne savaş yiğidi ne silah kullanan savaşçıyım.

Namāz üzre kāhil fesād içre cüst
ʿAdāvetde ḳatı ᶜibādetde süst

Namaz kılarken tembel, bozgunculukta araştırıcı, gayretli, düşmanlıkta sert, ibadette ise gevşek biriyim.

Meger kim şefāʿat ḳıla Muṣṭafā
Ki bula ḳıyāmetde göŋlüm ṣafā

Ancak Hz. Muhammed’in şefaat kılmasıyla gönlüm kıyamet günü safa bulur.

Niçeme ki gözsüzvenin dünyede
Elümi ṭuta āḫiretde yide

Her ne kadar dünyada görmeyen biriysem de elimi tutup ahirette beni peşinden götürür.

Naẓar hīç bıraḫmaz maʿāṣīye ol Şefāʿatcidür ḳamu ᶜāṣīye ol	O, günahlara hiç iltifat etmez; bütün günahkârlara şefaat edendir.
Bir anuŋ bigi çünki şāhum ola Ne ḳayġu eger biŋ günāhum ola	Onun gibi bir şahım olduktan sonra pek çok günahım da olsa endişelenmem.
Benüm iʿtimādum hemīn işbudur Elümde daḫı nesne yoḳ ḫoş budur	Benim güvencem tamamen budur; elimde de bir şey yok güzel olan şey budur.
170 Aŋa vü anuŋ āl ü etbāʿına Daḫı ehl-i beytine eşyāᶜına	170-171 Ona ve onun ailesine, ona tabi olanlara, Hz. Muhammed'in yakın akrabasına ve cemaatine yaşadığım sürece hayır dualar edip selam veririm. Ve söz tamam oldu.
Oḳurvan taḥiyyāt virürven selām Diri olduġumca vü temme'l-kelām	

Der-Ḥikmet ve Naṣīḥat	**Hikmet ve Nasihate Dair**
Eger diler olursa her bir kişi Ki işleye Tangrı'ya yarar işi	Her insan, yapmak isterse Allah'a uygun, faydalı bir iş yapsın.
İçüp ḥikmet ü maʿrifet şerbetin Bütün er oluban uşatsun putun	Hikmet ve marifet şerbetini içip mükemmel insan olarak putunu kırsın.
Ne dartup kişi kendüzin gördügi Havāya baḳup gögsini gerdügi	İnsan neden kendini tartıp kendini beğenir, kibirlenip göğsünü gerer.
175 Er ol ola kim ᶜaybını gözedür Yoḳ ol kim dil ayruḫlara uzadur	175 Erkek olan kendi kusurunu gözetir; erkek olmayan dilini başkalarına uzatır.
Bunı böyle bilmek gerek ᶜaḳldan Ḫaber virilen böyledür naḳlden	Mantıklı olarak bunu böyle anlamak gerekir; rivayetlerden verilen haber böyledir.
Kişinüŋ gerek ʿaḳlı vü ʿilmi ola Daḫı ḫulḳ u hem ṣabr u ḥilmi ola	Kişinin aklı ve ilmi olması gerekir; huyu hem sabırlı hem de yumuşak olması gerekir.
Kişiyi iledür Ḫālıḳ'a ḫulḳdan [Ki] ḫalḳ düşmeye ḫalḳ ile ḫulḳ iden	Kişiyi Yaratıcıya ulaştıran kendi huyudur çünkü Yaratıcı ile samimi olan ondan uzakta olmaz.
Şol ādem ki gözede dirlik yatın Gerek oḫşaya yad obanuŋ itin	İnsan, şu yaşam tarzını dikkate almalı; yabancı aşiretin itini bile okşamalıdır!

Biliş ādemi ḫoẕ nişe incide
Niçün darta ḳılıç [u] dürte cıda

Dost, insanı nasıl incitir; neden kılıç çeker ve mızrak saplar.

Yada bilişe eylemeyen ḳılınç
Olur bilişe yad yada gülinç

Yabancıya, tanıdığa alçakgönüllülük göstermeyen; tanıdığa yabancı, yabancıya ise gülünç olur.

Ḳolay sözler ile dirilse gerek
Ḳolayın gözeden ola yigrek

Uygun sözler ile yaşamak gerekir; uygun biçimde davranan kişi daha iyi olur.

Bil arada dün gün güzāfın degül
Dikenler cefāsını çekdügi gül

Orta yerde gece gündüz boş konuşma olmadığını bil! Dikenlerin cefasını gül çeker.

Eger ḳaçsadı düşüben ḳorḳuya
İrişmeyedi renge vü ḳoḳıya

Kişi, korkuya kapılıp kaçsaydı, renge ve kokuya erişmezdi.

Ḳaraŋulıġıla çü barışdı ay
Ne ḫoş nūrı dutmaġa buldı ḳolay

Karanlık ile ay anlaşınca ne kadar güzel; iyilik, nurunu kaplamaya fırsat buldu.

Erüŋ gevherine taḥammül gerek
Evüŋ düzenine tecemmül gerek

Evin düzenine süs gerektiği gibi erin cevherine sabır ve tahammül gerekir.

Taḥammülden [ü] hīç ṣaburdan kişi
Dimiş olmaya kim yaŋıldum işi

Sabrsız insanlar, bu durum için yanılmış olmayayım der.

Dutucı olur Ḥaḳ yolına giren
İçini ʿimāret ṭaşını vīrān

Hak yoluna giren, tutucu olur; içini bayındır hale getirir, dışını ise harap olmuş duruma çevirir.

İçi boş olan er ṭaşını bezer
Gelincük bigi ḫalḳ içinde gezer

İçi boş olan, dışını süsler; gelincik gibi halk içinde gezer.

Ṣanur ʿaybını ṭon ile örtiser
Baḳır yüzine altunı dürtiser

Güzel elbise giyip bakır olan yüzüne altın süreceği zaman ayıbının gizleneceğini düşünür.

Ne aṣṣı çü ṭonuŋ içi ola boş
Ne ḥāṣıl ki gözüŋ ola nūrı yoş

Elbisenin içi boş olunca onun ne faydası olur! Göz nurunun bulanık olmasının ne kazancı var!

Ṭon olursa zer-baft u kimḫā vü naḫ
Kişi geymeyicek yabāna bıraḫ

Elbise; sırmalı ipekten yapılmış kumaştan da olsa kişi, onu giymeyince işe yaramaz.

Tefāvüt degül olmaya ṭon ere
Ḳayırmaz yalıncaḳlıġı gevhere

Yiğit kişiye elbise olmasa fark etmez; cevher için çıplaklığın önemi yok.

Çü ᶜilm ola ṭon olmasa sehldür
Ki ṭon ile faḫr eylemek cehldür

Kişide ilim olması gerekir, elbise olmasa da olur çünkü giyim kuşam ile böbürlenmek cahilliktir.

Ḥaḳiḳat ber-ā-ber degül ᶜilm ü cehl
Anuŋçün bir olmadı nā-ehl ehl

Doğrusu budur ki ilim ve cehalet birlikte değildir; onun için ehil olanlarla ehil olmayanlar bir olmadı.

Cemāli kişinüŋ olur hilmden
Kemāli kişinüŋ olur ᶜ ilmden

Kişinin güzelliği, yumuşak huyluluğundan; olgunluğu ise ilimden gelir.

Ne kim var ise ᶜilmüŋ içindedür
Varuŋ ᶜilmi isteŋ eger Çīn'dedür

Ne varsa ilmin içindedir; ilim Çin'de dahi olsa oraya gidip arayın!

Kişi var ki ᶜilm ile göge uçar
Kişi var ki cehl ile yirden geçer

Bazıları ilim ile göğe yükselir; bazıları cehalet ile yerin dibine geçer.

Kişi bulınur kim bir işde ola
Aŋa beŋzer ancaḳ ferişte ola

Kişi yaptığı işlerde sadece meleğe benzemelidir.

Kişi var ki yigrekdür andan bir it
Gerek ol ḳoca olsun [u] ger yigit

İster ihtiyar ister delikanlı olsun, kişi var ki ondan bir köpek bile daha iyidir.

Bunuŋ bigi her nesneyi farḳ iden
Bilen tā ayaġa degin farḳ iden

Böyle her şeyi anlayan, baştan sona kadar her şeyi fark eden kişidir.

Nedür ᶜ aḳl u idrāk ü ᶜ ilm ü temīz
Bu her birisile kişidür ᶜ azīz

Akıl ve anlayış; ilim ve iyiyi kötüden ayırma durumlarının her birisi ile insan muhteremdir.

Dirīġā ki çün ġaflet örter gözi
Bilimez ki neyler kişi kendüzi

Eyvahlar olsun ki çünkü gaflet, gözü örter; insan ne yaptığını kendisi bilemez.

Eliyile ᶜaḳlı evini yıḳar
Ayaġıla dīni diregin ḳaḳar

Eliyle ve aklılya kendi hayatını mahveder, ayağı ile dinin direğini teper.

Meger Tangrı'dan uyanıḳlıḳ ola
Ki kişi saᶜādet yolını bula

İnsanın saadet yolunu bulması için Tanrı'dan haberdar olmalıdır.

Bu ḥikmetleri aŋlayıcaḳ kişi
Tefevvüż ḳılur Ḥaḳḳ'a her bir işi

Kişi bu hikmetleri anlayınca her bir işte Allah'a tevekkül eder.

Bilür kendüzini ki kem nesnedür
Anı eyle bildügi hem nesnedür

Kendisinin eksik olduğunu düşünür; onun bu şekilde düşünmesinin nedeni nesnedir.

Ben ol kişi ḫulḳın nitesi ögem
Ki hiç kimseden dimeye ben yigem

Ben o kişinin huyunu ne şekilde öveyim ki ben hiç kimseden daha iyiyim diye söylemez.

Cihān dönse döndürmeye yüzüni
Unutmaya her demde kendüzüni

Cihan ters yüz de olsa yüzünü Allah'tan döndürmez, her an kendini kaybetmez.

210 Ne yir bula her demde egri [vü] dūn
Ki ṣığamaz ocaḳda egri odun

210 Her çağda kötü, aşağılık şey kendine yer bulamaz çünkü ocağa eğri odun sığamaz.

Fużullıḳ yilin ḳoma başuŋda sen
Ki key dinç olasın u başuŋ esen

Sen lüzumsuz düşünceleri başında bırakma ki başın iyice huzurlu, rahat içinde olsun.

Ayaḳ kimse işigine admağıl
Bal ola ṣanup ağuyı ṭatmağıl

Kimsenin eşiğine ayak basma, zehri bal düşünüp tatma!

Çalap hażretinüŋ açuḳ ḳapusı
Anuŋ rüşveti yoḳ durur ṭapusı

Hazret-i Allah'ın kapısı daima açıktır; onun huzurunda rüşvet yoktur.

Anı ḳoyup ayruğa yönenmegil
Ādem oğlına sen daḫı inanmağıl

Onu bir kenara bırakıp yabancıya yönelme, insanoğluna dahi inanma!

215 Ṣığınma kimesneye yüz ṭutmağıl
Ḥaḳ'a niyyetüŋi yavuz ṭutmağıl

215 Kimseye sığınma, teveccüh etme! Allah'a niyetini kötü tutma!

Ṣığınsaŋ peşīmānlıḳ ola soŋ uç
Saŋa girü ol kişi eyleye güç

Sığınırsan onun sonu pişmanlık olur; o kişi sana tekrar zulmetmiş olur.

Ḳo ḫalḳı vü sen rızḳuŋı andan öŋ
Ki yaratdı ol rızḳuŋı senden öŋ

Halkı, insanları bırak ve sen rızkını ondan bekle! Çünkü o, seni yaratmadan önce rızkını yarattı.

Ululara ḳullıḳ çü ger ḥaḳ durur
Velī Tangrı rezzāḳ u muṭlaḳ durur

Büyüklere hizmet etmek doğrudur Fakat tek rızık verici Allah'tır.

Aŋa ḳullıḳ itmek pes evlā durur
Ki ḫallāḳ u rezzāḳ u Mevlā durur

Öyle ise ona kulluk etmek daha uygundur çünkü yaratıcı, rızık veren Allah’tır.

220 Bu ᶜālemdedür olur iseŋ ādem
İşüŋ şefḳat olsun [u] luṭf u kerem

220 İnsan olup anlarsan o bu âlemdedir; işin şefkat, lütuf ve cömertlik olsun.

Kerem kişide çün sirişte ola
Yarar ger mürīdi ferişte ola

Çünkü cömertlik, kişinin yaratılışında olur; talebesi melek olsa yararlı olur.

Kerem idene raḥmet ide kerīm
Cihāndan key ad ile gider kerīm

Cömertlik yapana Allah rahmet eder; cömert kişi, dünyadan kerem sahibi büyük ün ile gider.

Kerīm ol ola kim ölürse acın
Gözetmeye nā-kesden etmek ucın

Cömert olan kişi açlıktan ölse dahi cimriden bir parça ekmek istemez.

Baḫīl olma vü ṭar dirilmeyi gör
Kim ölicegez saŋa giŋ ola gūr

Cimri olma ve sıkıntı içinde yaşamayı bil! Ki ölünce mezarın sana geniş olsun.

225 Ne eylük kim itmek gerek itgil
Gider olıcaḳ ḳayġusuz gitgil

225 Kime ne iyilik gerekiyorsa iyilik yap! Öteki dünyaya gidince endişesiz git!

Çü ḳalmayısar kimseye rūzigār
Hemīn ol yig eylük ḳala yādigār

Çünkü dünya, kimseye kalmayacak; sadece bu güzel iyilik sana yadigâr kalacak.

Bes iş ᶜālem içinde eylük imiş
Hemīn eylük iden kişi eyler iş

Âlem içinde yetecek iş, iyilik yapmakmış; sadece iyilik eden kişi iyi iş yapmış olur.

Şegird eylüge olur üstādlar
Bahāsuz yazılur ḳul āzādlar

Öğrenci iyilikle üstat olur; köleyi hürriyetine kavuşturana karşılıksız sevap yazılır.

Eger ṣorar iseŋ ki eylük nedür
Eyü söyleyü gör ü etmek yidür

İyilik nedir diye sorarsan; iyiyi anlat, konuş ve insana ekmek yedir.

230 Yataġında ḳaplan söze aldanur
İte etmek atıcaġaz yaldanur

230 Kaplan barınağında söze aldanır; ite ekmek atınca yaltaklanır.

Pes eylük bulıcaḳ ne ādem ola
Ki yırtıcı ḥayvāndan alu ḳala

Kişi, sonuçta iyilik görünce nasıl bir adam olur? Yırtıcı hayvandan daha aciz olan kişi olur.

Ilı söz ile ılan inden çıḳar
Ulu söz ile kişi dinden çıḳar

Tatlı söz ile yılan yuvasından çıkar; ağır söz ile kişi dinden çıkar.

Ilandan aġulu durur ol kişi
Ki kendüzin incitmek ola işi

İşi kendini incitmek olan kişi, yılandan daha zehirlidir.

Ilan aġusın kendüye ṣaçmaz
Dilin dutar u aġzını açmaz

Yılan zehrini kendine bulaştırmaz; dilini tutar, ağzını açmaz.

Ādem aġusı dili ucındadur
Yiyildügi bāzūsı gücindedür

İnsanın zehri dilinin ucundadır, çürümesi, zayıflaması ise kendi gücünden gelmektedir.

Sözüŋ ṭatlu olup götürseŋ güci
Senüŋ dirligüŋ olmaya hīç acı

Sözün tatlı olup sıkıntıya katlansan senin yaşamın sıkıntı içinde olmaz.

Acı söz bilişleri key yad ider
Ne kim eylük itdüŋse yile gider

Kötü söz, dostları birbirine çok yabancılaştırır; ne iyilik yaptıysan heba olur.

Şu kimse ki işidicek ṭatlu dil
Muṭīʿ olur ol kişiye zinde fīl

Tatlı dilin önemini anlayan kişiye, güçlü fil bile itaat eder.

Oŋılur süŋü vü ḳılıç zaḫmı çoḳ
Oŋulmaġa dil zaḫmına çāre yoḳ

Mızrak ve kılıcın birçok yarası iyileşir ama dil yarasının iyileşmesine çare yok.

Dili ṭatlunun hem dīnidür dürüst
Olur baġrı ḳatılaruŋ aġzı süst

Dili tatlı olanın hem dini de bütündür; merhametsiz olanların ağzı, sözü manasız ve değersizdir.

Bilürsin dili sen dīni daḫı bil
Ki Pārsīce durur göŋül adı dil

Dili öğrendiğin gibi dini de öğren! Çünkü gönülün Farsçadaki ismi dildir.

Pes īmān taʿalluḳ dutupdur dile
Bu sözi uṣul aŋlayan key bile

Sonuç olarak iman dile asılıdır; yol, yöntem bilenler bu sözü hakkıyla anlar.

Birisinde maḳṣūd taṣdīḳdür
Bu birinde iḳrār taḥḳīḳdür

Birinde istenilen şey onaylamadır; ötekinde (dil ile) tekrar edilen gerçektir.

Ḳo maʿnīyi ṣūretce hem fikr idin
Bir arada yazıcaġaz dil ü dīn

Dili ve dini beraber yazınca manayı bırak biçimi düşün.

Ara yirde farḳ azacuḳ ḥarfdür Tefāvüt arasında bir ḥarfdür	İki kelimenin arasındaki fark küçücük bir harftir; iki şeyin arasındaki fark bir harftir.
Kişinün çü ^{c}aḳlı vü ^{c}ārı ola Gerek dili vü dīni arı ola	Kişinin aklı ve utanma duygusu olunca dili ve dini de saf olmalı.
İzini bulanlar gözedür yolın Sözini bilenler düzedür dilin	İzini bulanlar yolunu gözetir; sözünü bilenler, dilini düzeltir.
Cihāndan çü gitmek gerekdür ṣoŋ uç Ne ḥāletde olursa yitdükce güç Kişi eylük itse nite yaŋıla Adı dāyim eylük ile aŋıla	Sonunda dünyadan gitmek gerektiği için ne durumda olursa olsun insan gücü yettikçe iyilik yaparsa neden yanılsın? Adı daima iyilik ile anılır.
Ḳalur eyü adı eger ol ölür Uzun ^{c}ömr didükleri ol olur	O, ölürse geriye iyi adı kalır; asıl uzun ömür dedikleri şey odur.
^{c}Avānlıḳ olup işi vü pīşesi Düni güni ol olsa endīşesi Ki ḫalḳı üşendüre bölük bölük Kişirek ola ol ādemden gölük	İşi ve gücü yardakçılık olan kimsenin gece gündüz tek endişesi bu olursa bölük bölük halkı rahatsız eden bu kişiden, eşek daha insan niteliğinde olur.
Müsülmānadur ẓulm iŋen ^{c}ayb u neng Revā görmez anı Cühūd u Fireng	Zulüm, Müslüman'a göre çok ayıp ve büyük kusurdur; Cühûd ve Frenk bile onu uygun görmez.
Nedür ẓulm yirince ḫayr itmemek Dürişüp el irince ḫayr itmemek	Zulmü uygun görüp hayır işlememek nedendir? Nedendir, çalışıp gücü yetttikçe hayır işlememek?
Ne var ḫalḳ içün ger ḳılıç urmaya Gerek ayruġı şerre ḳıç urmaya	Halk için kılıçla savaşılmazsa buna hayret edilir mi? Kişi başka fenalığa, istekli olmasın.
Nite kimse eylük yüzini göre Ki ayruġı ḫayr eylemekden yora	Neden biri iyilik yüzünü gördüğünde başkaları bu durumu hayır işlemek olarak yorumlar?
Kişi kim bilür giresidür sine Çü ẓulm ide kendüzinün nefsine	İnsan mezara gireceğinden haberdar olduğu için kendi nefsine zulmeder.
Bugün neyler ise yarın göre ol Cezāsını giricegez gūra ol	İnsan bugün ne yaparsa ahirette onu görür; karşılığını mezara girince alır.

Cihān tozı içindedür ḫalḳ ġarḳ
Başarımaz eylemege kimse farḳ

Halk, dünya tozu içinde batmıştır; kimse bu tozdan arınmayı başaramaz.

Çü toz açıla göre her Türk ü Ṭat
Ki bindügi gölük midür yā ḫoẕ at

Toz ortadan kalkınca her Türk ve Tacik, bindiği şeyin eşek mi veya at mı olduğunu görür.

Kişi nite dirilse eyle ölür
Nite ölse ḳopduğı eyle olur

İnsan nasıl yaşarsa öyle ölür; nasıl ölürse öyle dirilir.

Yiyicek kimesneyle ṭuz etmegi
Anı saḫlamaḳda bile nitmegi

Biriyle tuz ekmek yiyince, tuz ekmek hakkını hatırla!

Cihānda ben aŋladum işbu ḳadar
Yaḳīn bil ü şekki göŋülden gider

Dünyada ben işte böyle anladım; kesinlikle inan ve şüpheyi gönülden sil!

Eger diler iseŋ ki her bir kişi
Sevüp senüŋ ile ḫoş ola başı

İstersen herkes seni sevip seninle ilgilenir.

Aduŋ işidicek du^cā ḳılalar
Senüŋ ḳadr ü ḥürmetüŋi bileler

Adını işitince senin için dua ederler; senin kıymet ve hürmetini bilirler.

Ḥasedden ıraḳ ol [u] kinden ṣaḳın
Daḫı kibre vü buḫle varma yaḳın

Kıskançlıktan uzak dur ve kinden sakın! Böbürlenmeye ve cimriliğe yakın durma!

Kişi ᶜaybına baḫma gözüŋi yum
Çalap Tangrı'nuŋ raḥmetin andan um

İnsanın kusurunu görme, görmezden gel! Bağışlanmayı Cenab-ı Hak'tan dile!

Dilerseŋ ki bulasın öküş güvenç
Gerek kimseden almayasın ilenç

Dilersen büyük sevinç duyarsın; kimseden beddua almamalısın.

Pes incitme zinhār göŋülleri
İçüŋi ṭaşuŋ bigi ṭutġıl arı

Öyle ise sakın gönülleri incitme; içini dışın gibi saf, temiz tut!

Ḥelāl istegil loḳma ṭoġrulıḳ it
Ḥarām etmek ile bitürmegil it

Helal lokma ara ve doğru ol! Haram ekmek ile et bitirme!

Benüm mezhebümde ol iblīsdür
Ki yindek işi mekr ü telbīsdür

İşi, sürekli hile ve aldatma olan kişi benim mezhebime göre şeytandır.

Ölüm yig ki tezvīr ile dirile
Vay aŋa ki dirile tezvīr ile

Ölüm, yalan dolan ile yaşamaktan daha iyidir; yalan dolan ile yaşayana yazıklar olsun.

Yiyilüp yirüŋden yile uçmaġıl
Ṭuz etmek ḥaḳın yabāna ṣaçmaġıl

Çürüyüp yerinden rüzgâra kapılma! Tuz, ekmek hakkını heba etme!

Gücüŋ çün yiter yıḳma yapġıl göŋül
Sözüŋ çün geçer ivme söyle aŋıl

Gönül yıkma, gücün yetiyorsa gönül yap! Sözün dinleniyorsa acele etmeden söyle, hatırlan!

Ḳaḳıyup yavu ḳılmaġıl bilüŋi
Yalan söze ögretmegil dilüŋi

Öfkelenip aklını kaybetme! Dilini yalan söz söylemeye alıştırma!

Dilersen ki her bir yire ṣıġasın
Dilüŋi yalandan gerek yıġasın

Her yere sığmak istersen, dilini yalandan men etmelisin!

Kimüŋ ki yalancılıḳ ola işi
Daḫı girçegine inanmaz kişi

Yalancılık kimin işi olursa onun gerçek sözlerine de inanılmaz.

Elif bigi ha ṭoġrı ol zīnhār
Ki üstinde cānuŋ ṭutasın ḳarār

Aman! Elif harfi gibi doğru ol ki üzerinde bulunan canın rahat etsin.

Ḳılıç ṭoġru olsa ṣıġar ḳınına
Ilan ṭoġru varsa ṣıġar inine

Kılıç doğru olursa kendi kınına sığar; yılan doğru giderse yuvasına sığar.

Ne baḫtuludur ol kim idibile
Diriken ölüminden öŋdin öle

Yaşarken, ölmeden önce ölebilen kişi ne bahtlıdır.

Ḳavışa revān ᶜömr-i cāvīẕe ol
İrişe ḳamu dürlü ümīẕe ol

O, gidip ebedi hayata ve çeşitli bütün arzularına kavuşur.

Sebeb-i Naẓm-ı Tercemān-ı īn-Kitāb

Kitabın Yazılış Nedeni

Şu kimse ṭapusında kim ehl ola
Sözi eylemek ᶜarż iŋen sehl ola

Yanında işin ehli biri olunca kişinin konuşması çok kolay olur.

Velī cāhilüŋ göricek yüzüni
Kişi unıdur anda kendüzüni

Fakat kişi, cahilin yüzünü görünce o anda kendini kaybeder.

Ne söz söylemege mecāli olur
Ne sözi işitmege ḥāli ḳalur

Ne söz söylemeye gücü olur ne sözü işitmeye hali kalır.

Benüm ᶜādetüm eyledür kim becid
Bulıcaḳ kişi söylerem hezl ü cid

Benim üslubum sürekli böyledir; faziletli kimseyi bulunca ona şaka ve gerçeği söylerim.

Kişi bulmayıcaḳ tutaram dilüm
Ṣınamışvan işbu ḳadardur bilüm

Faziletli kimse bulmayınca dilime hâkim olurum; tecrübem, bilgim işte bu kadardır.

Ḫuṣūṣā eger kimse ola ẓarīf
Dürişüp anı idinürven ḥarīf

Ayrıca, kişi zarif olursa çabalayıp onu dost edinirim.

Ki bir dem niçe dürlü olursa ḳayd
Ola kim idem göŋli ḳuşını ṣayd

Gönül kuşu bir anda nasıl tuzağa düşer; belki onu avlayabilirim.

Cihānda daḫı ᶜömr didükleri
Dün ü gün delim ġuṣṣa yidükleri

Cihanda da ömür dedikleri şey; gece gündüz çeşitli sıkıntı çekmektir.

Budur kim kişinüŋ ola dest-res
Ki dostlar ile otura bir nefes

Kişinin asıl zenginliği, kuvveti dostlar ile bir an oturmaktır.

Eger māl ise hey diyince ḳaçar
Ve ger ᶜömr ise uş yügürür geçer

Malsa bir anda gider ve ömür ise böyle hızlı geçer.

Bu arada her kim ki ᶜaḳlı ola
Ne māla güvene ne cāna ḳala

Burada, bu yerde aklı olan kimse ne mala güvenir ne de cana.

Çalap Tangrı'dan ol ki tevfīḳi var
Dürişmez ki divşüre māl u ṭavar

Cenâb-ı Hak’tan kendisine yardım gelen kişi, mal ve davar toplamaya çabalamaz.

Ḳazanur eyü ad ḳoyuban gider
Girü ḳomaġa mālı irküp nider

(İnsan), iyi ün kazanıp bırakır gider; tekrar malı biriktirip yığmanın ne anlamı var.

Ḳanāᶜat ḳılup loḳma ger olsa az
Helāk itmeye kişiyi ḥırṣ u āz

Yiyecek lokma az da olsa buna kanaat edip kişiyi hırs ve aç gözlülük yok etmesin.

Bunı bilüben fāriġ olmışvanın
Ḳanāᶜat bucaġında ḳalmışvanın

Bunu anlayan rahat etmiş olur; kanaatkâr biri olur.

Oturmış idüm bir gün iŋen melūl
Çü bir dem nite ġuṣṣasuz ola ḳul

Bir gün çok bıkmış bir şekilde oturmuştum; çünkü kul bir an dahi olsa tasasız, kedersiz nasıl olur!

Öŋümde kitāb u elümde ḳalem
Ki gāh yazam u gāh teferrüc ḳılam

Önümde kitap ve elimde kalem, bazen yazar bazen gezip dolaşırım.

Hemān dem benüm yigenüm ᶜİzze'ddin
Ki evvelden Aḥmed ḳomışuz adın

O anda benim yeğenim ‘İzze’d-dîn ki önceden adını Ahmed koymuştuk.

Ḥaḳīḳatde oġlum durur yigenüm
İki gözümüŋ nūrı durur benüm

Aslında yeğenim benim oğlum gibidir; benim iki gözümün nurudur.

Girüp geldi elinde bir ḫoş kitāb
Anı göricek eyledüm çoḳ ᶜitāb

Elinde güzel bir kitap ile içeri geldi; onu görünce çok tersledim.

Ki nişe beni ḳoyasın yaluŋuz
Çü ehliyyetüŋ var yigitsin ü uz

Mademki liyakatin var, yiğit ve tecrübelisin beni nasıl yalnız bırakırsın?

Ḳatumda otur u beni tāze ṭut
İşitgil ne kim virür isem ögüt

Yanımda oturarak beni genç, taze tut! Sana her ne öğüt verirsem dinle!

Ġanīmet bil anı ki bir niçe gün
Biri birimüz ṣoḥbetidür dügün

Beraber olduğumuz günleri fırsat bil; bu bizim için bir düğündür.

Ne var yoġısa mülkümüz mālumuz
Şükür ḫoş geçer ḳamudan ḥālümüz

Malımız mülkümüz yoksa bundan ne çıkar; çok şükür günümüz herkesten daha iyi geçer.

Ne göŋülde var çirk ü ne dilde şirk
Ne ol fikri kim dünyelik dir ü irk

Gönlümüzde ne kir var ne dilimizde şirk; ne de dünyalık yığma düşüncemiz var.

Yimek içmek ü oḳımaḳ yazmaḳ
Yigirek ki dünyā ḳoyup azmaḳ

Yemek, içmek ve okumak, yazmak; dünyadan vazgeçip, sapkınlığa düşmekten iyidir.

Yiġit kim azacuḳ anuŋ ᶜaḳlı var
Ḳarı dünyāyı nite öküş ḳovar

Azıcık aklı olan yiğit, köhne dünyanın peşinden hiç koşar mı?

Ulu kişilerden işitdük çehān[3]
Ki ᶜavret mizācın ṭutar bu cihān

Saygıdeğer kişilerden çokça işittik; bu dünya kadın tabiatı gibidir.

Gücüŋ yitdügince işitgil bunı
Sen andan ḳaçaġör ḳova ol seni

Yaşadıkça bunu aklından çıkarma, sen ondan kaçarsan o senin peşinden gelir.

Eger sevmege idesin baş yüŋül
Sen aŋa ol ayruġa baġlar göŋül

Onu sevmek için hafifmeşrep olursan sen ona o da başkasına gönül bağlar.

Yigitlikde perhīz iŋen ḫūb olur
Ḳocalıcaġaz ḫoẕ ne elden gelür

Gençlikte kendini günahlardan uzak tutmak çok güzel bir şeydir; yaşlanınca elden ne gelir!

Hevāya uyup yabāna gitmegil
Hevāya uyan tizcek olur ḫacīl

Nefsine kapılıp heder olma; nefsine uyan kişinin yüzü hemen kızarır.

Ol egri çeker sen ḳo ṭoġruya ṣap
Ol od yandurur üstine sen ṣu sep

O, kötü yola çeker, sen onu bırakıp doğru yola gir! O, ateş yakar; sen ateşin üzerine su serp.

[3] Açıklama için bk. SNÜN: 19

Ki her bir ᶜamel baḳıcaḳ çep ü rāst
Çü nefse muḫālif düşe ola rāst

Sağda solda (herhangi bir iş söz konusu) olduğunda nefse ters düşersen doğruyu bulursun.

İvecekligi ᶜādet idinmegil
Saŋa ṣormayınca sözi dinmegil

Aceleciliği alışkanlık edinme; sana sorulmadıkça konuşma.

Her işde sen ivme ögüdümi tut
Kim aṭlaslar olur zamān ile tut

Her işte acele etme, öğüdümü dinle; çünkü atlas denilen kumaş, zamanla dut ağacından meydana gelir.

Gözet şöyle her nesnenüŋ aṣlını
Ki nerd oynayan gözedür ḥāṣlını

Her şeyin aslına dikkat et; çünkü tavla oynayan kazancını gözetir.

Geyik göbeginde şu ḳan kim ḳalur
Ipar yavşan oṭlayıcaḳ müşk olur

Geyik, yavşan otunu yiyince göbeğinde oluşan kan misk olur.

Eger degme otdan olayıdı müşk
Cihān içi yindek tolayıdı müşk

Herhangi bir ottan misk olsaydı, dünyanın içi daima misk olurdu.

Pes aŋla ki her bir sözüŋ ḫaṣleti
Belürür muᶜayyen durur ᶜilleti

Öyle ise her bir sözün mizacını anla ki, sözün sebebi görünsün, bilinsin.

Ögütden uyuyan göŋül uyanur
Ḳulağa giren söz cāna boyanur

Öğütle mayalanan gönül uyanık olur; kulağa giren söz cana erişir.

Aru toḫmdan aru biter taḫıl
Ögüt virmege kimseye olmaŋ baḫīl

Saf tohumdan saf tahıl meydana gelir; birine öğüt vermek için cimrilik yapma!

Velī dutmayana ger ögüt vire
Ṭağıtmış ola toḫmı çoraḳ yire

Fakat öğüt dinlemeyene öğüt verilirse kişi çorak yere tohumu serpmiş gibi olur.

Söz işiden endīşe eyler olur
Aŋa lāyıḳ iş pīşe eyler olur

Söz dinleyen kişi endişelenir ve (öğüde) uygun bir şekilde iş yapmayı alışkanlık haline getirir.

Pes işler düzer ḳamu endīşeden
Balıḳ ṣudan aṣlan ḳaluŋ mīşeden

Balık suda, aslan meşe ormanında (endişelenir); onlar, sonuçta her şeyi endişeden, yapar.

Ādem daḫı endīşedür yoḳ süŋük
Ki ol süŋük üstinde et ola yük

İnsan, dahi kemiği olmayan bir endişedir; ki kemik üstünde bulunan et onun için bir yüktür.

Ol endīşe hengām ile dürişür
Ki bir gün varacaḳ yire irişür

O, zaman kaygısıyla çabalar; bir gün varacağı yere erişir.

Bu ḳamusı ivmemek içindedür
Nite kim ṣadef ḳarnı içinde dür

330 İşitdi kim ögüdi virdüm aŋa
Ḳatumdan ırılmadı hīç bir yaŋa

329-330 Bunların hepsi aceleci davranmamanın içindedir. Sedefin içinde bulunan inci gibi ona öğüt verdim. Öğüdü dinledi; yanımdan hiçbir yere ayrılmadı.

Kitābı elinden ṣunup aldum
Oḳıdum u bir dem ṭaŋa ḳaldum

Bana sunduğu kitabı elinden aldım; kitabı okudum ve bir an hayran kaldım.

Ki nitesi ẖoş düzmiş anı düzen
Söz içinde key beklemişdür düzen

Kitabı yazan ne kadar güzel yazmış; söz içindeki düzen çok gizlenmiştir.

Ve līkin eger Türkce oladı
Ḳamu yirde meşhūr olup ḳaladı

Fakat Türkçe olsaydı, her yerde meşhur olup kalacaktı.

Oḳıyup işidicegez ẖāṣ u ᶜām
Delim dürlü maᶜnī bulaydı tamām

Herkes okuyup işitince çeşitli anlamlar tamamlanmış olurdu.

335 Cihānda bugün resm eyle gider
Ki öküş kişi Türki'ye meyl ider

335 Dünyada usûl bugün bu şekilde devam eder ki birçok kişi Türkçeye yönelir.

Bu ḥikmet durur kişi ger eyleye
Ki dilince her ḳavm ile söyleye

İnsan uygularsa bu bir hikmettir; bir kitap, kavmin kendi dilinde yazılmış olursa ilgi görür.

Bir arada işiŋ yoġiken otur
Dürişigör ü Türki'ye ẖoş getür

Bir yerde işin olmadığında oturup bu kitabı Türkçeye çevirmek için çabala!

Bu eski ḥikāyetleri tāze ḳıl
Sözi düzmege fikri endāze ḳıl

Bu eski hikâyeleri yenile ve kitabı yazarken düşünceyi ölçü olarak tut!

Bizüm ucumuzdan bu ẖoş dāstān
Cihānda meger yayıla bir zamān

Ancak bir süre sonra bu güzel destan bizim vesilemizle dünyada duyulup ağızdan ağıza söylenir.

340 Ola kim oḳıyup duᶜā ḳılalar
Emek yidügümüzi çün bileler

340 Umulur ki (kitabı okuyanlar) emek verdiğimizi anlayıp bize dua ederler.

Bunı didüm olmadı çün ittifāḳ
Ki düzmege eyleye tīzcek yaraḳ

Bunu söyledim, fakat anlaşmadığımız için kitabı yazma hazırlığı olmadı.

Sebeb ol ki gördi ṣaṭılmaz hüner
Daẖı varduġınca bahādan iner

Hünerin ve söz sanatının alıcısının olmadığını, değerinin gittikçe azaldığını gördü.

Ḳanı kimse kim bile söz ḳıymetin
Ya kişi ki ^{c}ālī ṭuta himmetin

Sözün değerini anlayan veya himmetini yüksek tutan nerede?

Meger ol ki aṣlında ola neseb
Dürişe ḳazanmaġa ^{c}ilm ü edeb

Sadece soylu olan kişi çabalayıp ilim ve edep kazanmaya gayret gösterir.

345 Yigenümi daḫı ḳınamışvanın
Degül nesneyi hem ṣınamışvanın

345 Yeğenimi de kınamışım; bu bir şey değil üstelik onu sınamışım.

Çü gördi ki żāyi^{c} geçer ṭayısı
Aŋa ḳalmadı oḳımaḳ ḳayusı

Dayısının boşuna uğraştığını görünce yeğeninde okuyup öğrenme hevesi kalmadı.

Heves var eger terbiyet buladı
Hünerlerde key bī-naẓīr oladı

Kendisinde heves var, eğitilmiş biri olsaydı hüneriyle benzersiz biri olurdu.

Bu ḳamusıla çünki ṭutdum be-cid
Anı düzmege ḳaç gün oldı mücid

Bütün bunları söyleyerek ısrar ettiğim için hikâyeyi yazmaya birkaç gün çaba gösterdi.

Sözümi ṣımadı eli degmedi
Budur ṭoġrusı kim göŋül egmedi

Doğrusu (önce) razı olmadı, işe el atmadı; (sonra) beni kırmaya gönlü razı olmadı.

350 Birez sehlrek ṭutmaġa başladı
Velī ol budaḫ ṭutdı kim aşladı

350 Yavaş yavaş yazmaya başladı; fakat o budak aşı tuttu /aşılandı. (Yazmaya alışınca devam etti.)

Ḥikāyet başından hemīn biŋ beyit
Düzetdi didi ḳalanın sen eyit

Hikâye başından tam ilk bin beyti nazmetti ve kalanını sen çevir dedi.

Getürdi aŋa dek ki düzdi naḳāş
Süheyl’e sarāy idiser sırrı fāş

Nakkaş’ın Süheyl’e yaptığı sarayın sırrını açıklayacağı yere kadar yazdı;

Görüp Nev-bahār’uŋ ṣuda gölgesin
Oḳıyıcaġaz nitdügin bilesin

Nevbahâr’ın suda gölgesini görüp okuyunca onun ne yaptığını bilmelisin.

Ne deŋlü ki düzmiş durur dir hemīn
Bilinsün diyü beyti duşında[4] umın

Onun ne kadar yazmış olduğu tam bilinsin diye beytin karşınızda olmasını dileyin.

355 Yazıpvan çaḳ aŋa degin kim ola
Yazılmış durur ol didügi ola

355 Onu yazarak tam oraya kadar belki bitirilmiş olur ve onun dediği gerçekleşir.

[4] Açıklama için bk. SNÜN: 20

Baŋa oldı vācib tamām eylemek Eger māniʿ olmazsa devr-i felek	Bu eseri, kader bana engel olmazsa tamamlamak gerekli oldu.
Çalap Tangrı yārī ḳılursa baŋa Düzem şöyle kim ḳala gören ṭaŋa	Allah bana yardım ederse bu eseri öyle yazayım ki görenler hayran kalsın.
Öküş ulular ʿāleme geldiler Delim dürlü ʿilm ü hüner bildiler	Birçok yüce insan dünyaya geldi; çeşitli ilim ve hüner öğrendi.
Sözüŋ incüsin düzdiler ḳodılar Ḥikāyetleri düzdiler ḳodılar	Sözü inci gibi düzenleyip bıraktılar; hikâyeleri yazıp bıraktılar.
360 Ġaraż andan ancaḳ ḥikāyet degül Veḳāyiʿ elinden şikāyet degül	360 Amaçları, sadece hikâye yazmak değil; olaylardan şikâyet değil.
Hüner gösterürler bahāne kitāb İçi ṭolu ḥikmet mes̱el hem ʿitāb	Kitabı vesile olarak bilip aslında hünerlerini gösterirler; onların kitapları, içi dolu hikmetli atasözleri ve uyarılardır.
Dil aŋlayanuŋ dili çürimeye Sözi düzenüŋ aġzı ḳurımaya	Sözü anlayanın dili çürümesin; sözü yazan kişi söz söyleyemez duruma gelmesin!
Didügüm kitāb aşnuġı Pārsī Dilince düzilmiş Ḥaḳ'uŋ yārīsi	Dediğim kitabın başlangıcı Hakk'ın yardımıyla Farsça yazılmıştır.
Baŋa yāri olursa ola geŋez Ki küllī hikāyetleri işbu kez 365 Şunuŋ bigi şerḥ eyleyem Türkice Ki Ṭat u Moġal eyde şābāş u ce[5]	364-365 Allah bana yardımcı olursa bu defa bütün hikâyeleri öyle Türkçe açıklayayım ki Tacik ve Moğol hepsi pek güzel desin.
Ḥikāyet hemān maʿnī nite döne ʿİbāret girür ise ṭondan ṭona	Cümleler bir dilden başka dile aktarıldığında hikâyenin manası aynen nasıl tercüme edilir.
Çürük naḫdan u kimḫadan ṭoġrusı Şehet yigrek ola yiŋi boġası	Patiska yeni olursa işin gerçeği çürük halıdan ve ipekten daha faydalıdır.
Nebī hicretinden ʿaleyhi's-selām Ḥisābı yaŋılmamaġiçün tamām	Peygamberin (ona selam olsun) hicretinden hesabı şaşırmamak için…

[5] Açıklama için bk. SNÜN: 20

Niçeyidi tāriẖ eger ṣoralar Didüm uş oḳıyalar u göreler	Tarih neydi diye sorarlarsa söyledim işte; okusunlar, görsünler.
Bunı düzmek ol yılda tedbīr idi Ki yıl yidi yüz elli vü bir idi	Bunu yazmak o yıl düşünüldü ki sene 751 idi.
Eger sehv olmışsa ḥarf u nuḳaṭ Temīz ehli düze bulıcaḳ ġalaṭ	Harf ve noktalarda yanlışlık olmuşsa soyu temiz olan yanlışı düzeltecek.
Āġāz-ı Dāstān	**Hikâyenin Başlangıcı**
İşit saŋa bir ẖoş ḥikāyet ḳılam Eger Tangrı'dan uş ^{c}ināyet bulam	Allah’tan yardım bulursam sana bir hikâye anlatayım dinle!
Ki sağlıḳ bağışlaya furṣat vire Tamām eylemeklige ruẖṣat vire	Allah sağlık bağışlayıp fırsat versin; bu hikâyeyi tamamlamak için izin versin.
Ḳatumda benüm var idi bir kitāb Oḳırdum anı dāyimā bī-ḥisāb	Benim yanımda bir kitap vardı; onu sürekli okudum.
Didüm ger ola Tangrı’nuŋ yārīsi Bu ḳamu ḥikāyet ki var Pārsī Döne Türki'ye oḳıya ẖāṣ u ^{c}ām ^{c}İnāyet ḳılursa Ḥaḳ ola tamām	375-376 Dedim ki, tamamı Farsça olan bu hikâyeler, Allah yardım ederse Türkçeye tercüme edilsin; herkes okusun, (eser) tamamlansın.
Ki tevfīḳ u yārī bağışlayan ol ^{c} Āşıḳlara yāri bağışlayan ol	Yardım bağışlayan odur; âşıklara sevgilisini bağışlayan odur.
Getürmiş kitābda ol uṣlu kişi Ki Ḥaḳ raḥmeti olsun anuŋ işi	O akıllı kişi kitapta anlatmış; Allah onun işlerini rast getirsin.
Yemen'de ulu pādişāh var imiş Ki ^{c}aḳl ile devlet aŋa yār imiş	Yemen’de ulu padişah varmış; akıllı ve talihli biriymiş.
Niçe pādişāh kim ḳamu ṭaş u ṭaġ Anuŋ ^{c} adlıyıla idi şār u bāġ	Öyle bir padişah ki dağ, taş her taraf onun adaletiyle dolmuştu.
Delim pādişāhlar aŋa ḳul idi Du^{c}ācısı her bay u yoẖsul idi	Bütün padişahlar ona kuldu; zengin ve fakir herkes onun duacısıydı.
Anuŋ ẖaznesi var idi ḳırḫ genc İşi ^{c}işret ü ẕevḳ u ^{c}īş ü güvenç	Onun kırk hazinesi vardı; işi yeme, içme, eğlenme ve mutluluktu.
Ol oẖtın ki atlanadı atına Gelürdi sekiz yüz biŋ er ḳatına	Atına bindiği zaman çevresine sekiz yüz bin asker toplanırdı.

Atası ḳomış Baḥr anuŋ adını
İderdi biliş ḫulḳ ile yadını

Babası onun adını Bahr koymuş; onu bilgi ve iyi huyla anmış.

Sarāyında ḳırḫ ʿavreti var idi
Ki her biri anuŋ ile yār idi

Sarayında kırk eşi vardı; her biri onunla dosttu.

Ḳamusınuŋ ataları pādişāh
Ḫuẕāvend-i şehr ü ḳılāᶜ u sipāh

Tamamının babaları padişah, şehir ve kalelerin hükümdarı, askerlerin ileri gelenleriydi.

Şeker sözlü ay yüzlüyidi bular
Ḳara ḳaş ḳara gözlüyidi bular

Bunlar şeker sözlü, ay yüzlüydüler; kara kaşlı ve kara gözlüydüler.

İki yüz ḳaravaş artuġıdı
Ki her biri başına bir tuġıdı

İki yüz hizmetçiden fazla hizmetçisi vardı; her biri başına bir tuğdu.

Bu ḳamusıla oġlanı yoġıdı
Anuŋ ġuṣṣası fikri key çoġıdı

Bunların hiç birinden oğlu yoktu; onun için düşüncesi ve kaygısı pek çoktu.

Didi ger benüm oġlanum olmaya
Nite tāc u taḫt ayruġa ḳalmaya

Benim oğlum olmasa, tacım ve tahtım başkasına nasıl kalmasın, dedi.

Oġul çün aġa atası taḫtına
Zevāl irmeye devlet ü baḫtına

Oğul babasının tahtına çıkarsa devlet ve talihin sonu gelmez.

Atamdan baŋa ḳaldı bu genc ü māl
Ben olmasadum düşmeneydi ḥelāl

Bu hazine ve mal varlığı babamdan kaldı; ben olmasaydım bunlar düşmana kalırdı.

Dirīġā bu taḫt u bu māl u bu genc
Ki dirdi dedelerümüz yidi renc

Dedelerimizin sıkıntı çekerek topladığı bu hazine, mal ve tahta eyvahlar olsun!

Çü ben gidiserem kime ḳalısar
Oġul olmasa düşmenüm alısar

Ben gidince bunlar kime kalacak! Oğlum olmasa bütün bunları düşmanım alacak.

Bunı fikr idüp dāyimā aġladı
Ümīẕini bir Tangrı'ya baġladı

Bunu düşünüp sürekli ağladı; ümidini sadece Allah'a bağladı.

Ḫazīnelerin açmaġa başladı
Mālı dökmeġe ṣaçmaġa başladı

Hazinelerini açmaya başladı; malları harcayıp saçmaya başladı.

Uluyı vü kiçiyi ḳıldı ġanī
Daḫı didi kim siz dileŋüz anı

Büyük, küçük herkesi zengin etti; siz, (Allah'a benim çocuğum olması için) dua edin, dedi.

Ki Tangrı Taʿālā bir oğlan vire
Benüm bu ölü gövdeme cān vire

Belki Yüce Allah bir oğlan verir; benim bu ölü bedenime can verir.

Çü ḳamu ḫalāyıḳ duʿā eyledi
Anuŋ ḥācetin Ḥaḳ revā eyledi

Bütün yaratılmışlar da dua edince Allah onun isteğini uygun gördü.

Dürişdügi olmadı hergiz telef
Meger incü ḳapdı bilinden ṣadef

Çalışıp çabalaması asla boşa gitmedi; meğer ondan inci değerinde bir çocuk dünyaya geldi.

Adı Baḥr idi ṭaŋ degüldür hele
Eger baḥrden incü ḥāṣıl ola

Denizden inci ortaya çıkarsa şaşılacak bir şey değildir; çünkü onun babasının adı Bahr'dır.

Gelüp şāha muştıladılar anı
Çün işitdi iŋen sevindi canı

Padişaha gelip onun müjdesini verdiler; bunu işitince canı rahatladı.

Bağışladı altun ḳızıl u ağı
Ṣanasın yirinde ḳomadı dağı

Dağ gibi yığılı olan altın, gümüş ve parayı öylesine çok bağışladı ki (bunların yığılı olan) yerinde hiç kalmadığını sanırsın.

Çü ṭoldı ṭoḳuz ay [u] geldi ḫaber
Ki Tangrı saŋa virdi ḳayġun gider

Dokuz ay dolunca Allah ona erkek bir çocuk verdi; üzülme diye haber geldi.

Bir oğlan ki beŋzer yüzi bedr aya
İki ḳaşı daḫı ḳurulmış yaya

Yüzü dolunaya, kaşı da kurulmuş yaya benzeyen bir oğlan çocuğuydu.

Açup yüzüni gördi buldı murād
Ol aya muvāfıḳ Süheyl urdı ad

Yüzünü açıp muradına erdi; o ay yüze uygun olarak Süheyl adını verdi.

Aŋa süt virüp bisledi on ṭaya
Ḳalan ḳullıḳ idenleri kim ṣaya

On dadı onu emzirerek besledi; onun için geriye kalan hizmet edicileri kim saysın?

Zamān ile ṭoldı yidi yaş aŋa
Bulınmazdı ʿālemde beŋdeş aŋa

Zamanla yedi yaşına geldiğinde dünyada eşi benzeri bulunmuyordu.

Şunuŋ bigi ögrendi ol dānişi
Ki baḥs̱ idemezdi anuŋla kişi

O, bilgiyi öyle öğrendi ki kimse onunla tartışamazdı.

Eline çü yay alup oḳ atadı
Ger elmāsa urur ise batadı

Eline yay alıp ok attığında elması bile delerdi.

Hüner cümlesi aŋa maʿlūm idi
Elinde her iş ṣanasın mūm idi

Bütün sanatları bilirdi; her şey ona kolay gelirdi.

Şāh anı görüp güvenürdi canı
Dilerdi ki taḫta geçüre anı

Şah onu gördüğünde rahatlardı; onu tahta geçirmeyi isterdi.

Vezīri anuŋ elliden çoġıdı
Ki illerde biri bigi yoġıdı

Başkalarında birinin bile benzeri olmayan elliden fazla veziri vardı.

Ḳamu uṣlular idi vü pür-hüner
Ara yirde bir kişi vardı meger

Bunların hepsi akıllı ve çok hünerli kimselerdi; ancak aralarında bir kişi vardı.

415 Adı Risteṭalis idi ol kişinüŋ
Ḳolayın bilür idi şāh işinüŋ

415 Şahın işlerinde uygun olan şeyi bilen Ristetalis adlı bir kişiydi.

Anuŋ aṣlı vü ṭopraġı Rūm idi
Hüner ḳamusı aŋa maʿ lūm idi

Onun aslı ve toprağı Anadolu'ydu, bütün sanatları bilirdi.

Şeh anı meger bir gice oḳudı
Ki ḳatında hīç kimsene yoġıdı

Şah, meğer yanında hiç kimsenin bulunmadığı bir gece onu çağırdı.

Ṭanışdı kim oġlını şāh eyleye
Anı düşmān işidüp āh eyleye

Oğlunu şah yapmak için düşmanları duyup üzülsün diye ona danıştı.

Didi kim şunuŋ bigi oġlum ola
Ki ʿilm ü hüner aŋa maʿlūm ola

420 Revādur eger aġa ol taḫtuma
Zevāl irmeye devlet ü baḫtuma

419- 420 Böyle ilim ve sanat bilgisi olan oğlum olunca, tahtıma oturması uygundur; benim devletim ve bahtım sona ermesin, dedi.

Nicesi görürsin sen işbu işi
Eyit ṭoġrusını iy uṣlu kişi

Sen bu işi nasıl görürsün, ey akıllı kişi, doğrusunu söyle!

Baş urdı yire vü duʿā eyledi
Şāhun ṭapusına bunı söyledi

Önünde saygıyla eğilip dua etti ve şahın huzurunda bunları söyledi.

Ki şehler ḳamu yılduz u sensin ay
Ne kim buyurursaŋ hem oldur ḳolay

Bütün şahlar birer yıldız, sen bir aysın ve her ne buyurduysan uygun olan odur.

Cihānda anuŋ bigi bir şāh yoḳ
Felekde anuŋ bigi bir māh yoḳ

Yeryüzünde onun gibi bir şah yok; gökyüzünde onun gibi bir ay yok.

425 Hüner-mend ü cömerd ü dānā durur
Ḫıred-mend ü ḫūb u tüvānā durur

425 Sanatkâr, cömert ve bilgilidir; akıllı, yakışıklı ve güçlüdür.

Bezene anuŋ ile bu tāc bu taḫt
Düzile daḫı arta iḳbāl u baḫt

Bu taç ve taht onunla süslensin; yine mutluluğu artsın ve bunlar onunla süslensin.

Didi eylese taŋlacaḳ taḫtı düz
Ḳamu müddeᶜīnüŋ ümīẕini üz

Öyleyse sabah erkenden tahtı düzenle ve bütün inatçıların ümidini yok et, dedi.

Digil kim ulular u begler gele
Bu işüŋ arasında bile ola

Ulular ve beyler gelsin; bu işte birlikte olalım.

Ki ben tācumı taḫtumı mālumı
Virem oğluma vü çekem elümi

Tacımı, tahtımı ve malımı oğluma verip elimi bu işten çekeyim.

Çü ṭoġ diyü güneşe geldi ḫiṭāb
Cihānuŋ yüzinden açıldı niḳāb

Güneşe, o çocuk doğdu diye seslenilince dünyanın yüzünden örtü kalktı.

Şehün buyruġını gözetdi vezīr
Sarāyı vü taḫtı düzetdi vezīr

Vezir, padişahın buyruğunu dikkate aldı; sarayı ve tahtı hazırladı.

Ulu kiçi begler ḳamu geldiler
Yiyüp içüp oynayuban güldiler

Büyük, küçük herkes geldi; yiyip, içip, oynayıp güldü.

Çü meclis ḳuruldı vü yindi ṭaᶜām
Ḳamu dilegi şāhuŋ oldı tamām

Oturulacak yer hazırlanınca yemekler yendi; şahın bütün arzusu yerine geldi.

Didi biliŋüz iy kiçi vü ulu
Çü ḳamuŋuz uṣlusız u bilgilü

Ey küçük ve büyükler hepiniz biliniz! Çünkü hepiniz akıllı ve bilgilisiniz.

Size oğlumı şāh iderven bugün
Çü ol var durur ben niderven bugün

Bugün oğlumu size hükümdar yapayım çünkü o olduktan sonra bana gerek kalmadı.

Pes aġdurdı taḫta dutuban elin
Ḳodı başına tāc u virdi ilin

Sonra elinden tutarak onu tahta çıkardı; başına taç koydu, ülkesini ona verdi.

Güher incü altun ṣaçu ṣaçdılar
Yidi dün ü gün yidiler içdiler

Mücevher, inci ve altın saçtılar; yedi gün yedi gece eğlendiler.

Çü taḫta çıḳup virdi ol ᶜadl ü dād
Ḫalāyıḳ anı görüben oldı şād

O, tahta çıkınca adalet dağıttı; insanlar onu görüp sevindi.

Bunuŋ üstine geçdi bir niçe gün
Ki her gice ᶜīş idi gündüz dügün

Tahta çıkalı pek çok gün geçti; gece gündüz her zaman eğlence ve düğündü.

Meger bir gün atasına vardıdı
Yir öpübenin gitmege ṭurdıdı

Meğer bir gün babasının yanına gitti; onun huzurunda saygıyla eğilip gitmek için ayağa kalktı.

Eyitdi aŋa iy oġul ḳancaru
Gidersin otur gitmegil gel berü

Ona; ey oğul nereye gidersin? Otur, gitme, yaklaş dedi.

Benüm her ne kim var senüŋdür ḳamu
Baŋa sensüz uçmaḳ nite kim ṭamu

Benim her neyim varsa hepsi senindir; bana sensiz cennet, cehennem gibidir.

Benüm ḳırḳ gencüm var işde saŋa
Virürem ki degdi atamdan baŋa

Benim kırk hazinem var; işte sana veriyorum; onlar bana babamdan intikal etti.

Daḫı tāzī at biŋ [ü] yüz biŋ ḳoyın
Deve biŋ ki uzada yüke boyun

Yüz bin koyun, binlerce Arap atı; yükünü taşıyacak binlerce deve vereyim.

Daḫı meclis ālātı altun gümiş
Kimesne anuŋ bigi hīç görmemiş

Ayrıca meclis eşyası, altın, gümüş vereyim ki hiç kimse böylesini görmüş olmasın.

Yine elli biŋ yunt ṭayı bile
Ḳalanın nite kişi ṣayıbile

Yine elli bin kısrakla birlikte tay vereyim; kalanını kim, nasıl sayabilsin!

Çü virdi aŋa bu ḳamu mālını
Düzetdi tamām anuŋ aḥvālini

Bütün malını ona verince onun durumunu tamamen düzeltti.

Götürdi elin ü duᶜā eyledi
Niyāz ile yalvardı vü söyledi

Elini kaldırıp dua etti; ibadet ederek yalvarıp şöyle dedi:

Ki iy pādişāh-ı ᶜaẓīm ü kerīm
ᶜAlīm ü ḥalīm ü ḥaḳīm ü raḥīm

Ey yüce, cömert, her şeyi bilen, yumuşak huylu, bilgin, esirgeyici Allah!

Olur dürlü ḥācet ḳatuŋda revā
Bulınur ḳamu derde senden devā

Çeşitli ihtiyaçlar senin katında karşılanır; her derde deva sende bulunur, dedi.

Bu oġlanı sen baŋa baġışlaġıl
Ne kim saŋa lāyıḳ durur işlegil

Bu oğlanı sen bana bağışla! Sana layık olan ne iş varsa yapsın.

Bunı didi urdı elin yüzine
Duᶜā eylediler şehüŋ sözine

Bu duaları ederek elini yüzüne sürdü; onlar da şahın söylediklerine dua ettiler (amin dediler).

Gerdīden-i Melik-zāde vü Dīden-i Genchā-yi Peẕer-i H̬ˇīş-rā

Babasının Hazinelerini Görmek İçin Süheyl'in Geri Dönmesi

Meger şāh bir gün didi ṭurayım
Bu genci ki virdi atam göreyim

Şah, meğer bir gün babamın bana verdiği hazineyi göreyim, dedi.

Anıh̬tarı alup geldi ol araya
Ki ḥücreleri ḳamusın araya

Anahtarı alıp bütün hücreleri araması için o yere geldi.

Yigirmi otuz ḳapuyı açdıdı
Ḳamu ġuṣṣayı yabāna ṣaçdıdı

Yirmi, otuz kapıyı açtı ve bütün kaygısını defetti.

Çü bir ḳapuyı vü dah̬ı açdı şāh
Girü bir kilitlü ḳapu gördi şāh

Şah bir başka kapıyı açınca ardında bir kilitli kapı daha gördü.

Demür kilidi anuŋ elmās idi
Anı açmaġa çāre olmaz idi

Onun demir kilidi elmastı; onu açmanın çaresi olmazdı.

Süheyl-i Yemen bu sırı ṭaŋladı
Didi kim atam bunda ne aŋladı

Yemenli Süheyl bu sırrı garip buldu; babam burada ne anlamamı istedi, dedi.

Ki anıh̬tarını virmedi ol baŋa
Gerek kim bu sırrı ṣoravan aŋa

Buranın anahtarını vermeme sırrını ona sormam gerekir.

Ne maʿnī ki fikrüm aŋa irmedi
Ki virdi ḳamusın bunı virmedi

Bütün anahtarları verip bu yerin anahtarını vermemesindeki manayı çözemedim.

Atam gör benüm ile nitdi dirīġ
Ki kem nesneyi nice ṭutdı dirīġ

Eyvah! Babamın bana birkaç şeyi nasıl yasakladığını gör!

Baŋa yā bu ḳapuyı açmaḳ gerek
Ya h̬oẕ virdügin ḳamu ṣaçmaḳ gerek

Ya bu kapıyı açmalıyım ya da verdiklerinin hepsini dağıtmalıyım.

Anıh̬tarlar açmadı çoḳ ṣınadı
Dürişdi başarmadı kim ṣınadı

Çabalayıp anahtarları birçok defa denemesine rağmen kapıyı açmadı.

Ḳaḳıdı sarāyına ᶜazm eyledi
Dah̬ı göŋli içinde cezm eyledi

Sarayına içinden öfkelenip kesin kararını verdi.

ᶜAceb olmışam ṭaŋ bu ṭaŋladuġum
Hele işbu deŋlüdür aŋladuġum

Benim anladığım şey hayretler içinde kalma durumudur.

Gerek bunuŋ içinde bir rāz ola
Ki ʿālemde anuŋ bigi az ola

Bunun içinde bir sır olmalı; âlemde onun gibisi az olmalı.

Ṣorar isem atama dimeyiser
Bilürem ki ḳayġumı yimeyiser

Babama sorarsam bana cevabını söylemeyeceğini ve merakımı gidermeyeceğini biliyorum.

Budur çāre kim bir zamān uzadam
Ḥikāyet nitesi olur gözedem

Tek çaresi bir süre bekledikten sonra hikâyenin sonunun nasıl olacağına bakayım.

Meger ṣabr ile bunuŋ anıḫtarın
Elikdürevenin bugün ü yarın

Bunun anahtarını elde etmek için şu birkaç gün sabretmek gerekir.

Ki ḳabżumdadur ḳamusı mülk ü māl
Bunı bilmemek yavlaḳ ola muḥāl

Onun mal ve mülkünün tamamı avucumun içinde olmasına rağmen bu durumu bilmemem çok imkânsız.

Bunı fikr idüp furṣatın gözledi
Atası izin dāyimā izledi

Bunu düşünüp uygun zamanı bekledi; sürekli babasının izini takip etti.

Meger bir gün ılu suya varıcaḳ
Ṭonunı ol arada çıḳarıcaḳ

Ṭonında ol anıḫtarı gizledi
Süheyl anı uġurlayın gözledi

Meğer bir gün babası hamama gidip orada elbiselerini çıkarınca anahtarı elbiseye saklarken Süheyl babasını gizlice gözetledi.

Bu ol kilid anıḫtarıdur didi
Ki cānum anuŋ ḳayġusını yidi

Bu, o kilidin anahtarı mıdır, canım onun merakına düştü.

Ṭuru geldi yirinden oldı revān
Yanındağı yancuġa ṣaldı revān

Yerinden ayağa kalkıp yanındaki keseyi hemen atarak yürüdü.

Çü şāhun ṭonın ḳulı tīmārladı
Süheyl ol ḳula didi ṣımarladı

Şahın hizmetkârı, şahın elbisesini katlayıp yerleştirdiğinde Süheyl o hizmetkârı tembihledi.

Ḳaçan çıḳup atam ṭonını giye
Anıḫtarınuŋ ġuṣṣasını yiye

Ne vakit babam hamamdan çıkıp elbiseyi giyerse, anahtarını kaybetmenin acısını çeker.

Di anıḫtarı ṣanma yitmiş durur
Süheyl aluban anı gitmiş durur

Hizmetkâra; babam anahtarının kaybolduğunu düşünmesin, onu Süheyl alıp gitti, diye söyle!

Anıḫtarı alup Süheyl-i Yemen
Bir ivek işi var ṣanayduŋ temen

Çıḳubanı atlandı tīz atına
Ṣoloḳ dem irişdi ḳapu ḳatına

479-480 Yemenli Süheyl, anahtarı alıp tam anlamıyla acele bir işi varmış gibi dışarı çıkarak atına binip yola koyuldu; anında kapının önüne ulaştı.

Anıẖtarı çün kilide urdı ol
Ḳapu açılup içerü girdi ol

O, anahtarı kilide yerleştirince kapı açılıp içeri girdi.

Yine uġradı bir ḳapuya daẖı
Ki muḥkem kilid idi anuŋ baġı

Tekrar bir kapıya daha rastladı; o kapının sağlam bir kilidi vardı.

Dutılmaz idi çün kilid paṣludı
Anıẖtarı üstin yaŋa aṣludı

Kapının kilidi paslı olduğu için tutulmuyordu; anahtarı üst tarafta asılıydı.

Ḳapuyı açup girdi ol içerü
Ne diyem neler gördi ol içerü

Onun kapıyı açıp içeri girince neler gördüğünü nasıl anlatayım!

Düzilmişdi bir köşk ol arada
İki yaŋa gül-zār u yol arada

Orada iki tarafı gül bahçesi ve yolu olan bir köşk yapılmıştı.

Yine vardı ḳarşusına dört ṭāḳ
Ki baṣmaz idi anlara hīç ayaḳ

Tekrar, hiç kimsenin ayak basmadığı dört kümbetin karşısına geldi.

Bezenmiş yeşil ḳızıl u aġıla
Ber-ā-berliḳ iderdi uçmaġıla

(Kümbet); yeşil, kızıl ve beyaz renkleriyle cennetle eşitlik iddiasında bulunuyordu.

Diregi gümiş aġacı ^{c}ūd idi
Ne kim istesek anda mevcūd idi

Sütunu gümüşten ağacı ise ödağacıydı; aradığımız her ne varsa orada vardı.

Her eyvānda ṭururdı bir taẖt u tāc
Kimi yeşm idi taẖtınuŋ kimi ^{c}āc

Her salonda bir taht ve taç bulunurdu; tahtı yeşil taştan ve fildişinden oluşuyordu.

Buları teferrüc iderken özi
Revān bir ḳapuya ṭuş oldı gözi

Kendisi bunları seyrederken gözü bir kapıya ilişti.

Ṣunuban götürdi ḳapu baġını
Ṣanasın ki gördi İrem bāġını

Elini uzatıp kapının kilidini açınca İrem bağını gördüğünü sanırsın.

Benefşe gül ü sūsen ü yāsemen
Reyāḥīn ü nesrīn ü lāle semen

Bu bağda; menekşe, gül, susam, yasemin, fesleğenler, yaban gülü, lale, yasemin (çiçekleri) vardı.

Biri birisine ṭolaşmış idi
Bir uçdan bir uca ulaşmış idi

Çiçekler birbirlerine dolanmış şekilde bir baştan bir başa uzanmıştı.

Turunc elma ayva vü nār aġacı
Bādem şeftelü hem çınār aġacı

Turunç, elma, ayva ve nar ağacı, badem, şeftali hem de çınar ağacı vardı.

Düzülmiş idi vü bezenmiş idi
Budaḳlar havāya uzanmış idi

(Bahçe) tertip edilmiş ve bezenmişti; dallar havaya uzanmıştı.

Gül-istānı ṭutmış idi çevre gül
Anuŋ bigi hīç kimse görmiş degül

Dört tarafı gül bahçeleriyle çevrelenmişti; böylesi bir yeri hiç kimse görmemişti.

Ṣabā yırtar idi yaḳasın gülüŋ
Fiġānı çıḳardı göge bülbülüŋ

Sabâ yeli gülün yaprağını yırtardı; bülbülün feryadı göğe çıkardı.

Çaḳ ortada bir ḳubbe vardı yüce
İşit vaṣfını eyidem kim nice

Tam ortada yüce bir kubbe vardı; kubbenin niteliklerini, ne şekilde olduğunu anlatayım. Dinle!

Kiremidi altun diregi gümiş
Gören diye firdevs-i aʿlāyımış

Kiremidi altından, sütunu gümüştendi; burayı gören buraya Cennet'teki altıncı bahçeymiş, der.

Şu dört diregüŋ dibine dört taḫt
Düzülmişdi altundan ol nīk-baḫt

Şu dört sütunun dibine bahtı açık, altından dört taht yerleştirilmişti.

Ara yirdeki ḥavżı yāḳūt idi
Sever idi kim cāna ol ḳūt idi

Ortada bulunan havuzu yakuttandı; cana gıda gibi burayı severdi.

Çü bu ḳubbe vü ḥavżı vü taḫtı ol
ʿAcebleyiben bir zamān baḫdı ol

O; bu kubbeyi, havuzu ve tahtı hayretler içinde kalarak bir süre seyretti.

Daḫı gördi [bir] ᶜūd aġacı ḳopuz
Ki taḫt üzre yatur düzülmiş henüz

Ayrıca taht üzerinde henüz akort edilmiş öd ağacından yapılma bir kopuz gördü.

Yanında yatur nuḳl ü elma vü nār
Daḫı her ne ister iseŋ anda var

Yanında ise çerez, elma ve nar gibi istediğin her şey vardı.

Görüp bunları ḥayrān ḳaldıdı
Bular atama ʿaceb neden ḳaldıdı

Bunları görüp hayran kaldı; bunlar babama acaba nereden kaldı?

Ṭolup gözleri indi yaş yüzine
İçin söyledi kendü kendüzine

Gözleri dolup yüzüne gözyaşı döküldü; kendi kendine söylendi.

Didi kime saḳlar atam iy ᶜaceb
Ṣaḳınduġı benden neyidi sebeb

Ey! Acaba babam bunları kime saklar? Bunları benden saklamasının sebebi neydi?

Süciden içüben nuḳuldan yidi
Ṣunup ḥavż içinde elini yudı

İçkiden içerek çerezden yedi, uzanıp havuzun içinde elini yıkadı.

Ḥaḳīḳatde yudı elin ᶜaḳldan
Yidi ġuṣṣa yoḳ kim yidi nuḳldan

Aslında akıldan feragat etti; çerez yemedi o aslında acı çekti.

Çıḳup taḫta aldı ḳopuzı ele
Ki göŋlini egleye bir dem çala

Bir süre gönlünü eğlendirip çalması için tahta çıkarak kopuzu eline aldı.

Çü düzüp ḳoşup zaḫme urdı ḳıla
Ḳıluŋ geldi her birisi bir dile

Kopuzu akort edip teline mızrapla vurdu; tellerinin her biri dile geldi.

Didi ger dilermisse atam beni
Nedür taḫt vireyidi baŋa canı

Babam isteseydi, bu taht nedir ki bana canını verirdi, dedi.

Ki yiyüp içeydüm dünin [ü] günin
İşideyidüm bu ḳopuzuŋ ünin

Gece gündüz yiyip içip bu kopuzun sesini dinleseydim.

Çü ḥavż üzre aŋsuzda ḳıldı naẓar
Su içinde ṣūret görür ol meger

O, ansızın havuza baktı; suyun içinde meğer bir resim görür.

Be-dīden-i Süheyl be-Naḳş-ı Ḳubbe

Süheyl’in Kubbede Resmi Görmesi

Perī-peyker ü şīve vü nāzlu
Bilür kim ola ḳubbede yazılu

Peri yüzlü, eda ve naz sahibi bir resmin kubbede nakşedilmiş olduğunu anlar.

Başın götürüp yuḳaru baḫtı ol
Yüregini ᶜışḳ odına yaḫtı ol

O, başını yukarıya doğru kaldırdı; yüreğini aşk ateşinde yaktı.

Yine çün ḥaḳınca naẓar eyledi
İşin küllī zīr ü zeber eyledi

Resme tekrar dikkatlice baktı; her şeyi alt üst etti.

Şunuŋ bigi ᶜışḳ odı yaḫtı anı
Ṣanasın [kim] ayrıldı tenden canı

Onu, öyle bir aşk ateşi yaktı ki canının teninden çıktığını sanırsın.

Gidüp uṣṣı āh itdi düşdi yire
Kimesneye yol yoḫ kim anda gire

Aklı başından giderek âh edip yere düştü; yolu kimse bilmez ki biri oraya girsin.

Ilu sudan çıḫup atası şehriyār
Geyür ṭonın anıḫtarını arar

Padişah olan babası hamamdan çıkıp elbiselerini giyer; anahtarlarını aramaya başlar.

Bulımaz yirinde vü iŋen ḳaḫır
Ṣorar ṭaşrağı ḫādimini oḫır

Anahtarları yerinde bulamayınca çok üzülür; dışarıdakilere sorar, hizmetkârını çağırır.

Didi ḫādim anı Süheyl aldıdı
Ṣoloḫ dem ki ılı suya geldidi

Hizmetkârı, o anda Süheyl’in hamama gelip anahtarı aldığını söyledi.

Anıḫtarı aldı çün oldı revān
Ṣımarladı bu ḳuluŋa ol kām-rān

Anahtarı aldı ve hemen gitti; arzusuna ulaşmış, mutlu bir şekilde hizmetçisini şöyle tembihledi:

Diyesin atama ki anıḫtarın
Göreyim bugün girü virem yarın

Babama; bugün işimi görüp anahtarını yarın sana geri vereceğimi, söylersin.

525 Şeh anı işitdi vü yırtdı ṭonun
Hemān dem sarāyına ṭutdı yönin

525 Padişah bunu duyar duymaz acıyla elbisesini yırttı ve hemen sarayına doğru yöneldi.

Görür oğlı düşmiş yire taḫtdan
Ferāġat ḳamu devlet ü baḫtdan

Oğlunun tahttan yere düşmüş olduğunu görür; bütün saadet ve talihinden vazgeçer.

Sürer yüzüni ayağı tozına
Oturur alur başını dizine

Yüzünü oğlunun ayağının tozuna sürer ve başını dizinin üzerine alarak oturur.

Sorar ṭatlu dil ile eydür aŋa
Bu ne zaḫm idi kim sen urduŋ saŋa

Ona tatlı dil ile soru sorar; bu nasıl bir yaradır ki kendi kendini vurdun.

Ne depretdi ne açdı gözlerini
İşitmezdi atası sözlerini

Ne gözlerini açtı ne de kımıldattı; babasının sözlerini işitmiyordu.

530 Ṣanasın teninden revān uçdıdı
Eyü baḫt andan revān ḳaçdıdı

530 Canının bedeninden ayrıldığını zannederdin; iyi bahtı ondan hemen uzaklaşmıştı.

Ḳamu ḳavm ḳulluḳcı her birisi
Gelürlerdi uşağı vü irisi

Bütün halkı, hizmetkârı, büyüğü küçüğünün her biri gelirdi.

Biri dir ki cinnī görindi meger
Dütüzdürüŋüz ^{c}ūd u müşk ü şeker

Biri, olsa olsa ona cin görünmüştür; öd, misk ve şekerden oluşan tütsü ile onu tütsülemek gerekir, der.

Biri dir görindi perī gözine
Gül-āb ile yuŋ gele kendüzine

Biri, perinin kendisine göründüğünü gül suyu ile yıkanırsa kendine geleceğini söyler.

Atası görür beŋzi ṣaruduğın
Bilür çāresi nūş-dārūduğın

Babası oğlunun benzinin sarardığını görür; hastalığının çaresi olan panzehiri bilir.

535 Getürdi aŋa virdi dārū-yı nūş
Ögi geldi başladı ḳıldı ḫurūş

535 Şarabı getirip ona verdi; aklı yerine gelince coştu.

Açup gözüni zār zār inledi
Atası ol iŋledügin diŋledi

Gözünü açıp hazin hazin inledi; babası onun inlemesini dinledi.

Didi iy ciger-gūşem açġıl gözüŋ
Dirīġā ki atduŋ oda kendüzüŋ

Ey evladım gözlerini aç; eyvahlar olsun canını tehlikeye attın, dedi.

Dīvār naḳşına göŋlüŋi baġladuŋ
Yüregüŋi ᶜışḳ odu ile ṭaġladun

Duvarda bulunan resme gönlünü bağladın; yüreğini aşk ateşiyle dağladın.

Bil iy cānumuŋ cānı kim genc ü māl
Daḫı taḫtumı saŋa itdüm ḥelāl

Ey canımın canı hazinemi, malımı, tahtımı dahi sana helal ettiğimi bil!

Eger seni görmeseyidüm lāyıḳ
Saḳınayıdum tāc u taḫtı bayıḳ

Seni buralara layık görmeseydim tacımı, tahtımı senden kesinlikle sakınırdım.

Bunı niçe senden ṣaḳınur idüm
Baḫīl adını hem daḳınur idüm

Cimri adını kendime layık görerek bu anahtarı senden niçin sakınırdım?

Bilürdüm ki ol ṣūreti bir gören
Ḳılur idi göŋli evini ören

O resmi, bir kere görenin gönül evinin harap olacağını bilirdim.

Niçe yıl ben anuŋ aġusın yidüm
Ṣoŋ ucı bu evi yıḫayım didüm

Nice yıldır ben onun tasasını çektim; sonunda bu evi yıkayım, dedim.

Ya ḫoẕ bu güler ṣūreti giderem
Bunuŋ içün aġlamaġı niderem

Veya bu güler yüzü yok ederim; bunun için ağlamanın anlamı yok.

Niçe ḳaṣd idersem göŋül virmedi
Elüm anı hīç yıḫmaġa varmadı

Ne kadar istediysem de gönlüm razı olmadı; onu yıkmaya elim varmadı.

Şu naḳḳāş dünyāda hīç gülmesün
Diledügin isteyüben bulmasun

Bu resmi yapan nakkaş dünyada hiç gülmesin; isteğini arayıp bulmasın.

Ki bu ḳubbede ṣūreti baġladı
Gören gözler ırmaḫlayın çaġladı

Bu kubbede resmi nakşettiğinde bu resmi gören gözler ırmak gibi çağladı.

Ṣaḳınduġum ol idi görmeyesin
Görüp aŋa göŋlüŋi virmeyesin

Görmeyesin, onu görüp ona gönül vermeyesin diye sakladığım şey buydu.

Yigit kişi atar oda kendüzin
Ḳaçan kim göre bir ḫoş ādem yüzin

Yiğit kişi, güzel bir insanın yüzünü gördüğünde canını tehlikeye atar.

Ḳarıyan göŋül olmaya müşterī
Ḳatına gelürse ay u Müşterī

Yanına ay ve Müşteri gezegeni dahi gelirse yaşlanan gönül alıcı olmaz.

Ṭur örü bu endīşeden geçelüm
Ḳılup ẕevḳ yiyelüm [ü] içelüm

Ayağa kalkıp bu endişeden uzaklaşalım; yiyip içip zevk alalım.

Dıvār naḳşına ḫāṭıruŋ bağlama
ʿAyıblamasunlar seni ağlama

Duvarda bulunan resme gönlünü bağlama.; ayıplamasınlar, ağlama!

Yazudur ki naḳḳāş yazmış durur
Hüner incüsin anda düzmiş durur

Nakkaşın nakşettiği bir resimdir; Nakkaş hüner incilerini bu resimde sergilemiştir.

Ne bir nesnedür ki anı bulalar
Ne yarar ki istemelü olalar

Bu bir insan değil ki onu bulsunlar; arzu etsen dahi ne faydası olur.

Eyā cānum u bağrumuŋ pāresi
Çü yoḫ durur ol nesnenüŋ çāresi

Ey canımın ve bağrımın parçası! O şeyin çaresi yoktur.

Dün ü gün aŋa ḳarşu oturalum
Aradan bu yoḳ fikri götürelüm

Gece gündüz ona karşı oturup zihnimizden bu hiç olmayacak düşünceyi uzaklaştıralım.

Meger sākin ola birez ol oduŋ
Ki cānuŋa kendü elüŋle ḳoduŋ

Meğer canına kendi elinle koyduğun ateş biraz da olsa dinsin!

Bunı böyle bilsem nite ḳoyadum
Ne kim ḳubbede naḳş var yoyadum

Bunun böyle olacağını bilseydim neden bırakırdım! Kubbede her ne varsa hepsini silerdim.

Velī Tangrı ne yazdıyısa gelür
Ne kim taḳdīr eyledi hem ol olur

Fakat Allah ne yazdıysa, her ne takdir ettiyse o olur.

Didi iy ata bu sözi söyleme
Bu derdümi birini biŋ eyleme

Ey baba! Bu sözü söyleme, az olan derdimi arttırma, dedi.

Kişi niçe renc eyledi yoḫ yire
Hünermisse yazayıdı çoḫ yire

Kişi, yok yere ne kadar sıkıntı çektirdi; hünerliyse hünerini başka birçok yere nakşetseydi.

Bu ṣūret gerek bir nigārīn ola
Ki ol fitne-i Çīn ü Māçīn ola

Bu resim, resim gibi güzel sevgili, Çin ve Maçin fitnesi olmalıdır.

Bunı diyüp ağlar idi zār zār
Gözinüŋ bıŋarından aḫdı bıŋar

Bunu söyleyip inleye inleye ağlardı; göz pınarından gözyaşları aktı.

Şu bedr ay bigi yüzi oldı hilāl
Büküldi bili [vü] dili oldı lāl

Şu dolunay gibi olan yüzü, hilâle döndü; beli büküldü ve konuşamaz hale geldi.

Ne güler idi vü ne oynar idi
Düni güni ʿışḳ ile göyner idi

Ne güler ne oynardı; gece gündüz aşk ile yanardı.

Alurdı atası dizine başın
Silerdi yiŋiyile gözi yaşın

Babası başını dizinin üzerine alırdı; elbisesiyle gözünün yaşını silerdi.

Oğul diyü dökerdi gözden ḳanı
Atar idi oda bulursa canı

Oğul deyince kanlı yaşlar akıtırdı; bir ateş bulursa canını oraya atardı.

Didi şāha bir gün ki şefḳat ḳanı
Görürsin bu ḥāletde uş oğlanı

Ey şah! Bu oğlanı bu halde görmene rağmen bir gün olsun ona şefkat gösterdin mi?

Ki ne yir ṭaʿām u ne dir işidür
Ne bilür geleni ki ne kişidür

Ne yemek yer ne konuşur, işitir; gelen kişinin farkında değil ki onu tanısın.

Düriş ola kim bulasın çāre sen
Cihān için armayuban ara sen

Dünya içinde yorgun düşene kadar çabalayıp çare bulmalısın.

Ve ger ni işüm aŋa irdi i şāh
Ki nā-gāh idem kendüzümi tebāh

Ey şah! Şayet işim ona rastlamazsa ansızın kendimi perişan ederim.

Bunı didi vü ağladı ol nigār
Şehüŋ eyledi yüregini figār

O sevgili bunu söyleyerek ağladı; şahın yüreğini yaraladı.

Çü şāh [kim] işitdiyidi bu sözi
Yüregi ḳanı ṭoldı iki gözi

Şah, bu sözü işittiğinde iki gözü yüreğinin kanıyla doldu.

Didi kimseye bu iş uğramasun
Yüregin benüm bigi ṭoğramasun

Bu durumla kimse karşılaşmasın yüreğini benim yüreğim gibi doğramasın, dedi.

Nedür çāre bir ṣūrete oldı ḳul
Dīvār naḳşıdur canlu ādem degül

Duvar resmidir, canlı insan değil ki! Bir surete kul oldu; bunun çaresi nedir?

Anı kimse bilmez ki ne kişidür
Bilürler hemīn kim ḳalem işidür

Onun sadece resim olduğunu bilirler; onun kim olduğunu kimse bilmez ki!

Kişi göŋli yoḳ nesneye çün vire
Bulınmaz nitesi eline gire

Kişi olmayan şeye gönül verdiği için o şey bulunmaz; nasıl elde edilsin?

Mes̱eldür ki sī-murġ bir ḳuş durur
Görem dirse kimse anı düş durur

Örneğin Simurg bir kuş türüdür; onu görmek isteyen olursa o ancak bir hayaldir.

Şu kim anı hīç ādemī görmeye
Degüldür ^{c}aceb ger elüm irmeye

Hiçbir insan görmediği için bunu elde etmesem şaşılacak şey değildir.

Ne ola bir kişi virseyidi nişān
Ki bir ḳızdur atası adı fülān

Biri onunla ilgili bir işaret verseydi, ne olurdu! Azıcık bilgi verip babasının adı şudur deseydi.

Bu genc ü bu cārī vü bu māl ile
Gehī güc ile vü gehī āl ile

Aladum ne şāhuŋ ḳızıysa anı
Murādına irgüredüm oġlanı

Bu hazine, bu zenginlik ve bu mal ile ister kuvvet ister soy ile hangi şahın kızıysa onu alırdım; oğlanı arzusuna ulaştırırdım

Bunı didi vü çıḫdı şāh ḳapuya
Vezīrler ḳamu geldiler ṭapuya

Şah bunu söyleyip dışarı çıktı; vezirlerinin hepsi huzuruna geldi.

Birini oḳur ḳatına ol pādişāh
Açar rāzını söyler [ü] ḳılur āh

Padişah, vezirlerinden birini huzuruna çağırır, ona sırrını söyleyip âh eder.

Dir uġraya bu iş benüm cānuma
Ki oġlum nite gelmeye yanuma

Bu durum benim canıma rastlayınca oğlum yanıma nasıl gelmesin, der.

Siz istemeyesiz anuŋ çāresin
Ya bilmeyesiz baġrumuŋ pāresin

Ya siz onun iyileşmesini istemiyorsunuz ya da yüreğimin parçasını tanımıyorsunuz!

Ki yatmış durur ḫaste vü bī-ḳarār
Ol itdükce āh yüregümi yarar

Oğlum hasta ve rahatsız bir şekilde yatmış, âh ettikçe yüreğimi parçalar.

Dükendi daḫı ṣabrum uş ḳalmadı
^{c}Aceb bu ki gövdem nite ölmedi

Sabrım tükendi, hiç kalmadı; acaba bu vücudum niçin ölmedi.

Ya ḫoẕ bulduravan size çāre ben
Ya ḳamuŋuzı uravan dāra ben

Ya size bu durumun çaresini bulduracağım ya da hepinizi idam edeceğim.

İşidicegez ḳaldı ḥayrān vezīr
Didi iy ḫuẕāvend-i tāc u serīr

Vezir bunları işitince hayretler içinde kaldı. Ey taç ve taht sahibi hükümdar, dedi.

Hemān dem bu ḳullaruŋa dimedüŋ
Anuŋ ḳayġusın ir iken yimedüŋ

O anda kullarına bu durumu söylemedin; önceden onun endişesine kapılmadın.

Şehüŋ rāzını ḳulları ne bile
Meger şāh anı āşikāre ḳıla

Şah bu sırrı açıklamadığı sürece şahın sırrını kulları nasıl bilsin!

Çü bildük şehüŋ ḳayġusından ḫaber
Yüriyelüm ᶜālemi [biz] ser-be-ser

Şahın tasasını öğrendiğimiz için dünyayı baştanbaşa yürüyelim, araştıralım.

Gezelüm Çalap ṣalla ḳolay vire
Anuŋ çāresi elümüze gire

Gezelim, inşallah Allah bize fırsat verir; onun çaresi elimize geçer.

595 Gelüp ḳalanına bu sözi didi
Ḳamunuŋ içine bıraḫtı odı

595 Vezir gelip diğerlerine bu durumu anlatır; herkesin içine ateş düşürür.

Çü ṭanışdılar didiler nidelüm
Ṭaġılup ᶜaceb ḳancaru gidelüm

Birbirlerine danıştılar; ne yapalım, dağılıp acaba hangi tarafa gidelim, dediler.

Ḳamudan farīża bu işdür hele
Ki naḳḳāşı biz getürevüz ele

Her şeyden önemlisi süsleme sanatkârını ele geçirmemiz lazımdır.

Ṣoravuz şu ṣūret kimüŋdür digil
Bu ṣarp iş ki düzdük ḳayusın yigil

Şu suret kimindir söyle, diye sorarız; bu tertip ettiğimiz zor işin merakına düştük.

Bu fikr ile her birisi gitdiler
Yemen'de bunı dāstān itdiler

Bu düşünce ile her biri bir yere gitti; Yemen'de bu durumu her tarafa duyurdular.

Āmeden-i Naḳḳāş be-Pīş-i Vezīr Mükāleme-kerden Bā-Süheyl

Nakkaş'ın Süheyl İle Konuşmak İçin Vezirin Yanına Gelmesi

600 Çü naḳḳāş işitdi anı ṭutdı yol
Vezīrine şāhuŋ tīz irişdi ol

600 Nakkaş, bu durumu işitti; hemen yola çıkıp şahın vezirine vardı.

Duᶜā ḳıldı yir üstine ḳodı baş
Didi benven istedügüŋüz naḳāş

İyi temennilerde bulunarak önünde saygıyla eğilip istediğiniz nakkaş benim dedi.

Ki bir yılda ol ṣūreti yazmışam
Ne kim reng vardur aŋa ezmişem

Her ne boya varsa hepsini içine katarak o resmi bir yılda yaptım.

Vezīr eydür iy çoḳ hüner maʿdeni
Bilür misin ol ṣūret issi ḳanı

Vezir; ey pekçok hünerin kaynağı, o resmin kim olduğunu bilir misin?

Ya ḫoẕ kendüzüŋden mi düzdüŋ i yār
Ya bir şāh ḳızı mıdur ol nigār

Ey dost! Yoksa bu resmi sen kendi hayalinden mi çizdin? Ya da o sevgili bir şah kızı mıdır?

605 Naḳāş dir vezīre ki sulṭān-ı Çīn
Yüce köşk yapduġıdı anuŋ için

605 Nakkaş, vezire Çin ülkesinin sultanı onun için yüce bir köşk yapmıştı, der.

Dilerdi ki naḳş-ı nigār eyleye
Yöresin gül ü lāle-zār eyleye

Orada resim yaptırıp etrafını gül ve lale bahçesi ile süslemeyi istiyordu.

Ṣalup ilçiler istedürdi kişi
Ki ol naḳşa lāyıḳ olaydı işi

Elçiler gönderip bu resmi yapacak kabiliyette olan birini bulmalarını istedi.

Biz elli kişidük ḳamu pīşe-kār
Ol araya varduḫ çü bulduḳ şikār

Biz elli sanatkâr olarak oraya vardığımızda orada ender bulunan bir şey bulduk.

Benüm düşdi naḳşum ḳamudan ṣulu
Beni eylediler ḳamudan ulu

Benim resmim herkesin resminden güzel bulundu, bu yüzden beni diğerlerinden üstün tuttular.

610 Ne dirsem naḳāşlar anı işledi
Çü şāh gördi beni sitāyişledi

610 Ne söylediysem diğer ressamlar onu yaptı. Şah bu durumu görünce beni övdü.

Sarāyda buyurdı baŋa bir oda
Gice gündüz oluram ol arada

Gece gündüz orada kalmam için sarayda bana bir oda bağışladı.

Giceye dek işler idük bir zamān
Giderdi bular ben ḳalurdum hemān

Geceye kadar çalıştıktan sonra diğer ressamlar gider, ben orada öylece kalırdım.

Sarāyun ṭamı yavlaġıdı yüce
Aġar idi şāhuŋ ḳızı her gice

Sarayın terası çok yüksekti; şahın kızı her gece oraya çıkardı.

İleyince bir dāye vü ḳaravaş
Gören kişinüŋ bağrı olurdı baş

Önünde bir dadı ve hizmetçi vardı; onu gören kişinin bağrı yaralanırdı.

615 Çü bir gün güneş başladı batmaġa
Ben odama geldüm idi yatmaġa

615 Bir gün güneş batmaya yakın ben yatmak için odama geldim.

Yine toldı ᶜālem ḳamu nūrdan
Ṣanasın ki ṭoġdı güneş Ṭūr'dan

Tekrar, bütün dünya nur ile doldu; güneşin Tûr dağından doğduğunu sanırsın.

Baḳup gördüm ol fitne-i şār u il
Yürür ṭamda ḳapmış niḳābını yil

O memleketin fitnesini, terasta yüz örtüsünü yel kaldırmış bir şekilde yürürken gördüm.

Ḳamaşdı gözüm ü ṭaġıldı bilüm
Hemān laḥẓa söylemez oldı dilüm

Gözüm kamaştı ve bilincim kayboldu; o anda dilim tutuldu.

Uyaḫdı girü ṣanki genc ay idi
Taŋa dek işüm āh ile vāy idi

O, bir hilâl gibi tekrar doğunca şafak vaktine kadar işim âh ve vay demekti.

620 Ṣabāḥı ṭurup aldum ele ḳalem
Ki resm urmaġiçün ḳalemi çalam

620 Sabah kalkıp resim çizmek için elime kalemi aldım.

Ne kim yazdum ise dürüst olmadı
Naḳışladuġum hīç eyü gelmedi

Her ne çizdim ise düzgün olmadı, yaptığım çizimler hiç iyi olmadı.

Virürse baŋa Ḥaḳ biŋ Ādem yaşın
Dürişüp yazamayam anuŋ ḳaşın

Allah bana bin insan yaşını verse dahi çabalayarak onun kaşını bile çizemem.

Velī geldügince elümden hüner
Ḥarīr üzre yazdum didüm ben eger

Fakat elimden geldiğince (onun resmini) ipek üzerine çizmeye çalıştım.

Her oẖtın yüzin görmegi ögleyem
Baḳam ṣūrete göŋlümi egleyem

Her ne vakit onun yüzünü özlersem çizdiğim resme bakıp gönlümü avuturum.

625 Ne vaẖtın ögüme düşe ol nigār
Bilüm ile ᶜaḳlum olur tār u mār

625 O resim gibi güzel, her ne zaman aklıma gelirse akılım, fikrim darmadağın olur.

Henüz ol yazuyıla avınuram
Girü göreven diyü sevinürem

Hâlâ o çizdiğim resim ile avunurum; tekrar onu göreceğim diye sevinirim.

Vezīr işidüp bu sözi şād olur
Ol endīşeden göŋli āzād olur

Vezir bu sözleri işitince sevinir; gönlü o endişeden kurtulur.

İrişdürdi naḳḳāş tizcek şehe
Ḳılur kendüzini ölümden rehā

Vezir, Nakkaşı şaha hemen ulaştırır; kendini ölümden kurtarır.

Şehe dir ki ol resmi uran budur
Bilen anı yüzini gören budur

Şaha; resmi yapan, kızın yüzünü gören, onu tanıyan kişi, budur, der.

630 Ṣorar kendü lafẓıyıla şāh aŋa
Ḥikāyet nitedügin öŋden ṣoŋa

630 Şahın kendisi Nakkaş’a sorar: hikâyenin nasıl olduğunu baştan sona anlat!

Çü naḳḳāş açar şāh öŋinde sözün
Aŋa aŋladur gördügin bir kezin

Nakkaş şahın önünde konuşmaya başlar; gördüklerini bir kere daha anlatır.

Şeh eydür vezīre eyā pür-hüner
Varuŋ oğluma tīz virüŋ ḫaber

Şah; vezire ey çok hüner sahibi! Hemen oğluma gidip haber verin, der.

Meger işidüben dire ögini
Bile ṣūreti kim [ü] neydügini

Ancak bu durumu işitince aklını başına toplar; resimdekinin kim olduğunu anlar.

Birez göŋli ola ki ṭuta ḳarār
Deriŋ fikre düşerse sevdā ḳarar

Gönlü biraz rahatlayınca o da huzur bulur; derin düşünceye dalarsa sevdaya karışır.

Ol ᶜışḳdan olupdur [çü] bī-çāre ol
Ola kim bu derde bula çāre ol

Süheyl, o aşk yüzünden çaresiz kalır; bu derde belki Nakkaş çare bulur.

Āmeden-i Vezīr ü Naḳḳāş be-Pīş-i Melik-zāde

Vezir ve Nakkaş'ın Süheyl'in Huzuruna Gelmeleri

Vezīr ile naḳḳāş örü ṭurdılar
Melik-zādenüŋ ḳatına vardılar

Vezir ve Nakkaş ayağa kalkıp şehzadenin huzuruna vardı.

Anı gördiler kim ayaḫdan düşüp
Yatur dürlü ḳayğu başına üşüp

Onu, kuvvetten düşmüş çeşitli sıkıntılar başına birikmiş bir halde yatarken gördüler.

Egilmiş boyını ṣararmış yüzi
İŋiler ṭolar ḳan yaş ile gözi

Boynu bükülmüş, yüzü sararmıştı; inledikçe yüzü kanlı gözyaşı ile dolar.

Çü naḳḳāş anı gördi göynüp özi
Açup ağzını dökdi ṭatlu sözi

Nakkaş, onu gördü ve içi yanarak ağzını açıp tatlı sözleri söyledi.

Didi kim niçün yatasın ḳayğulu
Ki ṣayrulıḳ ide tenüŋde ġulū

Neden kederli bir şekilde yatıyorsun? Hastalık derecesi vücudunda ilerledi.

Ümīẕüm Ḥaḳ'a şöyledür kim saŋa
Vire istedügüŋi öŋden ṣoŋa

Allah'tan dileğim şöyledir: sana baştan sona istediğin ne varsa versin!

İrişdüre tīzcek seni yāra ol
Ḳıla bu ḳolaysuz işe çāre ol

O, hemen seni sevdiğine ulaştırsın; bu zor işe bir çare versin!

Ki ṣarp işi geŋez ḳılan ol durur
Ḳamu derde dermān viren ol durur

Çünkü zor işleri kolaylaştıran; bütün dertlere derman veren odur.

Çü işitdi naḳḳāşdan işbu sözi
İŋleyüp aŋulcaḳ açdı gözi

Nakkaş'tan bu sözleri işitince inleyip yavaşça kendine geldi.

645 Fiġān itdi feryād u āh eyledi
Başın götürüp aġlayup söyledi

645 Feryat etti; başını kaldırarak ağlayıp şöyle söyledi:

Didi kim firişte olasın meger
Ki zehr oldı baŋa sözünden şeker

Ancak bir melek olmalısın çünkü senin sözün sayesinde zehir, bana şeker oldu.

Ya ḫoẕ cāẕūluḳ mı ḳılursın eyit
Ḫaber yārdan mı bilürsin eyit

Büyücülük mü yapıyorsun veya sevgiliden haber mi biliyorsun, söyle!

Ne yirde [ki] görmüşsin iy pür-hüner
Anı kim ḳılupdur beni bī-ḫaber

Ey çok hüner sahibi, onu nerede gördün, benden habersiz onu kim sevmektedir?

Çü şāh-zāde söyledügin gördiler
Şoloḳ dem atasına yügürdiler

Şehzadenin anlattıklarını duyunca o anda babasına koştular.

650 Sevinü gelür ḳatına görmege
Nicesidür aḥvālini ṣormaġa

650 Onu görmek, durumunu sormak için sevinerek onun huzuruna gelir.

Görür oġlı naḳḳaş ile oturur
Du^{c}ā eyler iki elin götürür

Oğlunun Nakkaş ile oturduğunu görünce iki elini açarak dua eder.

Çü oġlanı naḳḳāş getürdi dile
Atası didi ne dilerseŋ dile

Oğlanı Nakkaş konuşturduğu için babası Nakkaş’a ne dilersen dile, dedi.

Ki ḳutludur ayaġuŋ u hem yüzüŋ
Diri ḳıldı oġlumı ṭatlu sözüŋ

Ayağın ve yüzün hayırlıdır; tatlı sözün oğlumu hayata döndürdü.

Vireyüm saŋa il ü şār ile genc
Çü sen bizüm içün yidüŋ bunca renc

Sana şehir ve hazine vereyim; çünkü sen bizim için bunca sıkıntı çektin.

655 Baş urdı didi iy ḫuẕāvendigār
Baġışlaya oġluŋı Perverdigār

655 Başını yere koyarak saygı gösterdi; ey hüdavendigâr, Allah senin oğlunu bağışlasın!

Benüm ḥācetüm nesneye yoḳ durur
Bu sözüme Ḥaḳ Tangrı ṭanuḳ durur

Benim bir ihtiyacım yoktur; bu sözüme Yüce Allah şahittir.

Çalap’dan hemīn işbu şeh-zādei
Güler yüzlü vü serv-i āzādei

Dilerven ḫoş ola murāda ire
Key ad ile ^{c}ālemde devlet süre

Allah’tan sadece bu güler yüzlü, başı dik şehzadenin arzusuna ermesini, iyi ünle dünyada saadet içinde yaşamasını diliyorum.

Dönüp atasına Süheyl-i Yemen
Didi kim nideven bu kişiye ben

Yemenli Süheyl babasına dönüp ben bu kişiye ne yapayım, dedi.

Ki ölmiş iken diri ḳıldı beni
Tenüme bağışladı ṭatlu canı

Beni ölmüşken hayata döndürdü; vücuduma tatlı canı bağışladı.

Ol ümīẕi virmesedi cānuma
Ecel bellü ṣuṣadıdı ḳanuma

O, canıma ümit vermeseydi açık bir şekilde ecel kanıma susamıştı.

Şeh işitdi sevündi [vü] didi tīz
Virüŋ yoẖsula altun aḳça vü biz

Şah bunu işitince sevindi; çabucak bu yoksula altın ve kumaş verin, dedi.

Ṭul ͑ avret ü öksüzler ü külẖanī
Şu virmekden oldı tamāmet ġanī

Dul kadınlar, öksüzler ve sokakta yaşayanlar, şahın bu verdiklerinden tamamen doyuma ulaştı.

Bu kez didi naḳḳāşa oğlan ki sen
Baŋa yigrek olduŋ bugün atadan

Delikanlı, Nakkaş'a böylece bugün babadan daha iyi oldun, dedi.

Gerek yārumuzdan viresin nişān
Ki ansuz yaraşmaz baŋa bu cihān

Sevgiliden bir işaret vermelisin çünkü onsuz bu dünya bana gerekmez.

Didi aŋa naḳḳaş ki iy şehriyār
Nişānın diyeyim saŋa aşikār

Nakkaş; ona ey hükümdar, işareti sana açık bir şekilde söyleyeyim, dedi.

Ḥaḳiḳat bil ol göŋlüŋ alan perī
Cihānda ḳamu ẖūblaruŋ serveri

Gerçeği bil ki o gönlünü alan peri, dünyadaki bütün güzellerin başıdır.

Gözel ḳızıdur şāh Faġfūr'uŋ ol
Güneş görmege anı bulmaya yol

O, fağfurun güzel kızıdır; güneş, onu görmek için fırsat bulmaz.

Ṭam üstinde bir gice ol aŋsuzın
Yürir idi nāz ile gördüm yüzin

O, bir gece, ansızın dam üstünde nazlı bir şekilde yürürken onun yüzünü gördüm.

Şu bir görmek ile ḳapıldı göŋül
Anuŋ ͑ ışḳına hem yapıldı göŋül

Gönül, bu bir defa görmekle ona kapıldı; onun aşkına gönül bağlandı.

Anı key ḥaḳınca eger göredüm
Ol arada fi'l-ḥāl cān viredüm

Onu hakkıyla görseydim oracıkta hemen can verirdim.

Eger iki yüz yıl dürişüp yazam
Anuŋ bir gözüni yazınca azam

İki yüzyıl çabalayıp onun sadece bir gözünü resmetseydim sapkınlığa düşerdim.

Çün işitdi Çīn adını didi vāy
ʿAceb ḳaçan irem aŋa hāy hāy

Çin adını işittiğinde vay, dedi; hay hay acaba oraya ne zaman gideceğim, dedi.

Naḳāş didi ḳayġuya virme canuŋ
Dürişgil ki sağlıġa ire tenüŋ

Nakkaş, canını sıkıntıya sokma; gayret et ki vücudun sağlığına kavuşsun, dedi.

Bu kez dün ü gün çāre isteyelüm
Aŋa çāre vardur çü degül ölüm

Bundan böyle gece gündüz ona çare arayalım. Elbet onun çaresi vardır; çaresi ölüm değildir.

Melik-zāde ṭutdı naḳāşuŋ sözin
Dirişdürdi günden güne kendüzin

Şehzade, Nakkaş'ın öğüdünü dinledi; günden güne kendini toparlamaya başladı.

Süci içdi az az [u] yidi ṭaʿām
Ki bayaḫılayın ḫoş oldı tamām

Yavaş yavaş içki içti ve yemek yedi; eskisi kadar iyileşti.

Naḳāşa didi uş ḫoş oldum bilüŋ
Nedür bu işüŋ çāresini ḳıluŋ

Nakkaş'a, işte artık iyileştim, bu işin çaresi neyse onu yapın, dedi.

Didi ol perī yüzüŋi görmedi
Senüŋ ile oturuban ṭurmadı

O peri senin yüzünü görmedi; seninle hiç arkadaşlık etmedi.

Ne hem sevdügüŋden bilür ol ḫaber
Ki ᶜışḳ aŋa daḫı ideydi es̱er

Hem senin onu sevdiğinden haberi yok ki aşk ona tesir etsin.

Saŋa vācib olur anı istemek
Ġarīblıḳ çeküben yimek çoḳ emek

Gurbette kalıp çok zahmet çekmek, onu aramak senin görevindir.

Gerek varasın iy nice şāra sen
Gerek ḳılasın iy nice çāre sen

Ey! Sen nice şehre varıp nice çare kılmalısın.

Zamān ile Çīn iline giresin
Ögüŋi ṭağıtmayasın diresin

Bir süre sonra Çin ülkesine, aklını dağıtmayasın (aksine) aklını başına toplayıp girmelisin.

Dürişgil kim ataŋ icāzet vire
Çeri altun aḳçayıla at vire

Gayret et, baban izin verip asker, altın akçe ile at bağışlasın.

Ki Çīn iline varavuz gün ile
Hem iş bite aḳça vü altun ile

Günü gelince Çin ülkesine varıp verdiği akçe ve altın ile işi bitiririz.

Reften-i Şāh-zāde be-Pīş-i [Peder] vü Destūr Ḫˇāsten Ez-vey

Süheyl'in Babasının Yanına Gitmesi ve Ondan İzin İstemesi

Çün işitdi oğlan naḳāşun sözin
Hemān dem atasına ṭutdı yüzin

Oğlan, Nakkaş'ın sözünü işitince o anda babasına gitti.

Varup didi iy mihri çoḳ şāh atam
Revā görme kim ḳayġuyıla yatam

Babasının yanına varıp ey sevgisi çok olan hükümdar babam, sıkıntı içinde yattığımı reva görme.

Baŋa ḳılduġuŋ hīç ata ḳılmadı
Ya ben bulduġum hīç oġul bulmadı

Bana yaptıklarını hiçbir baba yapmadı; bulduğum şeyi hiçbir oğul bulmadı.

Güher tācı vü taḫtı bağışladuŋ
Ne kim saŋa lāyıḳ durur işledüŋ

Bana mücevher, taç ve tahtı bağışladın; sana layık olan her ne varsa yaptın.

Revān eyledüŋ baŋa mülk ü māluŋ
Oturduŋ bir arada çekdüŋ elüŋ

Bana mülk ve malı ihsan ettin; her şeyden vazgeçerek bir köşede kaldın.

Dilüm şükrin anuŋ nitesi ḳıla
Ya ol eylügüŋ nite żāyi^{c} ola

Dilim, senin verdiklerinin şükrünü nasıl eda etsin! O iyiliklerin nasıl zayi olur!

Buġur daḫı bir ārzū ḳıluram
Ki derdüme dermān anı bilürem

Şimdi de derdime derman olacağını düşündüğüm bir şey istiyorum.

Dilerven icāzet ola ben ḳula
Ki varmaġiçün Çīn'e girem yola

Bu kuluna Çin'e gitmem için izin vermeni istiyorum.

Çeriyile bārī aŋa degin varam
Ḥaḳ oŋara şallah murāda irem

Hiç olmazsa asker ile oraya kadar varırım; Allah rast getirirse inşallah arzuma ulaşırım.

Geleven ṭapuŋa murād ile ben
Ḳamu ġuṣṣa gidüp key ad ile ben

Ben, bütün kederim yok olup iyi ünle senin huzuruna bu arzuyla geleyim.

Atası didi bu sözi söyleme
Hīç olmayası ārzūyı eyleme

Babası, bu sözü söyleme; hiç olmayacak arzuyu isteme, dedi.

Şu gün olmasun ki seni görmeyem
Öpüben yüzüm yüzüŋe sürmeyem

Seni görmeyeceğim; yüzümü yüzüne sürmeyeceğim bir gün olmasın.

Ġarīblıġa yiltenmegil zīnhār
Dimezven ki sen gel ıraḳ ile var

Sakın! Gurbete düşmeye yeltenme! Demem ki sen gel uzak ülkeye git!

Ġarīblıġıla ḳana döner bağır
Mes̱eldür ṭaş olur yirinde ağır

Gurbetle, ciğer kana döner. Atasözüdür ki taş yerinde ağır olur.

Bu maᶜnīi her kimse key aŋlasun
Ki ṭaş yuvnılıcaḳ yapışmaz yosun

Bu anlamı herkes iyice idrak etsin; taş yuvarlanınca yosun tutmaz.

Ġaraż söz ögüdi işitmek gerek
Kişi ᶜaḳl ile bir iş itmek gerek

Ki az günde zaḥmet ḳazanmaya çoẖ
Peşīmānluġuŋ ṣoŋra aṣṣısı yoẖ

Kişi, az günde çok zahmet çekmemeli maksat içeren öğüdü dinleyip işi akla uygun bir şekilde yapmalıdır. Son pişmanlık fayda vermez.

Sen āvāre olasın u ben diri
Ölüm yigrek ola baŋa āẖiri

Sen perişan olacaksın ve ben yaşayacağım; sonunda ölüm bana daha iyi olur.

Didi oğlı yalvaru iy şehriyār
Benüm cānuma ḳıymaġıl zīnhār

Oğlu yalvararak ey padişah, sakın benim canıma kıyma, dedi.

İcāzet eger gitmege olmaya
Beni tāc u taẖt isteyüp bulmaya

Gitmeme izin yoksa beni tacını, tahtını isteyen biri olarak görme!

Ḳanı ᶜaḳl kim başara taẖt u tāc
Raᶜ iyyet olup ᶜışḳa virdüm ẖarāc

Tacın ve tahtın üstesinden gelecek akıl nerde? Aşkın idaresi altında halk olup ona haraç verdim.

Atası didi aġlayu iy cānum
Niçün istedüŋ ölümümi benüm

Babası ağlayarak, ey canım benim, ölümümü neden istedin, dedi.

Çü ben diriven ayrılıġ itmegil
Beni sen sine ḳoyasın gitmegil

Ben hayattayken ayrılma, sen beni mezara koyarsın, gitme!

Ḳaçan kim ölüp gözlerüm yumıla
Gerek Çīn'e var gerek ayruḳ ile

Ölüp gözlerim kapandığı zaman, ister Çin'e ister başka ülkeye git.

Çü destūr bulmadı döndi girü
Ümīẕin üzüp oda yandı girü

İzin verilmediği için geri döndü; ümidini yitirip tekrar ateşte yandı.

Süheyl aġlayu āh u zāri ḳıla
Biş altı gün içinde döndi ḳıla

Süheyl inleyerek ağladı; beş altı gün içinde (kederinden) kıla döndü.

Ne ata ne anaya söyler idi
Düni güni zārīlıġ eyler idi

Ne babayla ne anneyle konuşurdu; gece gündüz ağlayıp inlerdi.

Eger görmege gelse anı kişi
Dıvāra yönin dönmek idi işi

Biri onu görmeye gelirse işi gücü yönünü duvara dönmekti.

İlerükiden ḥāli oldı biter
Ki ger bulsa cānın yabāna atar

Durumu eskisinden daha kötü oldu; imkânı olsa canına kıyardı.

715 Anası ḳayudan oda yandıdı
Atası ḫo cānından uṣandıdı

715 Anası kaygıdan ateşlerde yanıyordu; babası bile canından usanmıştı.

Çü şāh gördi oğlınuŋ işi yavuz
Vezīri oḳıyup didi nidevüz

Şah, oğlunun durumunun kötü olduğunu görünce veziri çağırıp ne yapayım, dedi.

Ki oğlan ḫoş olmış iken aŋsuzın
Girü ṣayru oldı açamaz gözin

Oğlan iyileşmişken aniden tekrar hastalanıp gözünü açamaz oldu.

Ḳaçan kim elüm gögsine ururam
Yavuz aŋlaram ḥālini görürem

Elimi ne zaman onun göğsüne koyarsam durumunun kötü olduğunu görüyorum.

Sebeb bu iş uğradugı yine ol
Kim itdi heves gitmege Çīn'e ol

Bu şeyin sebebi tekrar karşılaştığı o durumdur; Çin'e gitmesini heveslendiren kimdir!

720 Diledidi destūr ben virmedüm
Anuŋ gitdügini revā görmedüm

720 Benden izin istedi. İzin vermedim; gitmesini uygun görmedim.

Yatur iŋiler bilmezem iy ʿaceb
Anuŋ ile neyleyiser Ḥaḳ Çalap

Yatıp sürekli inliyor; ey Allah'ım, onunla ne yapacağımı şaşırdım.

Vezīr eydür iy pādişāh-ı cihān
Ṭapuŋda benüm bir sözüm var hemān

Vezir, Ey cihan padişahı, senin huzurunda (söyleyecek) bir sözüm var, der.

Bilüŋ kim bu şāh-zādemüz kiçiden
Eyü ḫulḳ gördi ulu kiçiden

Bu şehzademize çocukluğundan beri büyükler ve küçükler tarafından iyi davranıldığını bilin!

Gözin açdı buldı özin nāz ile
Yigit oldı bislendi iʿzāz ile

Gözünü açtığı günden beri kendini naz içinde buldu; izzetle yetiştirilip yiğit oldu.

725 Daḫı görmemişdür cihān işini
Ne yadını aŋlar ne bilişini

725 Dünya işlerini de görmemiştir; ne yabancıyı bilir ne dostunu.

Yola girüben zaḥmet ol görmedi
Ġarīblıḳda oturmadı ṭurmadı

O, yola koyulup hiç zahmet çekmedi; gurbet yerde ikamet etmedi.

Siz aŋa icāzet virüŋ kim vara
Ġarīblıḳda gezüp üşene ara

Siz ona izin verin ki oraya ulaşsın; gurbette sıkılıp üzülerek yorgun düşsün.

Acıġa vü yol zaḥmetine ṭoya
Bu yoḫ endīşeyi tamāmet ḳoya

Sıkıntıya ve yol zahmetine doysun, bu olmayacak endişeyi tamamen bıraksın.

Gelicek bu kez otura gitmeye
Şu yoḫ nesneyi ārzū itmeye

Bu defa gelince otursun gitmesin; bu olmayacak şeyi arzu etmesin.

Bu ᶜışḳa kim uġradı ol nāzenīn
Meger Tangrı işin oŋara hemīn

O narin yapılı, bu aşka uğradı; Allah onun bu işini hemen rast getirsin.

Şeh eydür ben ansuz nite oluram
Eger ol gider ise ḫo ölürem

Şah, ben onsuz ne duruma gelirim; o giderse artık ölürüm, der.

Ki dünyāda oldur benüm ḥāṣılum
Anuŋ iledür söyledügi dilüm

Çünkü dünyada benim kazancım odur; dilimin söyledikleri onunla ilgilidir.

Dönüben vezīr eydür iy pādişāh
Anı gitmege ḳomamaḫdur günāh

Vezir dönüp dedi ki ey padişah, asıl günah onun gitmesine izin vermemektir.

Yigit ᶜışḳ ile çün ola bī-ḳarār
Anı baġlu ṭutmaġa nice yarar

Yiğit, aşk ile sabırsız olduğu için onu engellemek ne işe yarar.

İcāzet virüŋ kim yola vara ol
Ola kim bula derdine çāre ol

İzin verin ki yola çıksın, belki derdine çare olan odur.

Gidenüŋ yolın kimsene baġlamaz
Mes̱eldür ki kendü düşen aġlamaz

Giden kişinin yoluna kimse engel olamaz; atasözüdür ki, kendi düşen ağlamaz.

Ḳo gitsün elinden gelürin ide
Ola kim bu sevdā başından gide

Bırak gitsin, gücünün yettiğini yapsın; belki bu sevda başından gider.

Vezīrüŋ sözi şāha itdi es̱er
Gelüben didi oġlına bu ḳadar

Vezirin sözü şahı etkiledi; gelip oğluna bunları söyledi:

Ki iy gözlerümüŋ çerāġı oġul
Yiter ur yüregüme ṭaġı oġul

Ey, gözümün nuru oğul! Yüreğimi doğradığın yeter.

Esirge beni aç gözleriŋi
Canum ister işide sözleriŋi

Beni bağışla, kendine gel; canım, sözlerini işitmeyi ister.

Ümīẕüm çü ᶜālemde sensin benüm
Yüzüŋi göricek sevinür canum

Dünyada benim ümidim sensin; canım, yüzünü görünce sevinir.

Bu devlet vaḳārını virme yile
Ki tāc eylemeye başuŋdan gile

Bu talihin ihtişamını heba etme ki taç başından giderse şikayet etmeyesin!

Ataŋ uş ḳocaldı vü sensin yigit
Otur taḫtuŋ üstine bu fikri unıt

İşte, baban yaşlandı ve yiğit olan sensin; tahta otur, bu düşünceyi unut!

Çü sen şāh olup taḫta oturasun
Dilegüŋi tīz ele getüresin

Sen şah olup tahta oturduğunda dileğini hemen elde edersin.

Gerek ise Faġfūr-ı Çīn’üŋ ḳızın
Dileyem senüŋçün [ü] çökem dizin

Çin hükümdarının kızı dahi olsa senin için diz çöküp onu isterim.

Ne dilerse virem olam aŋa ḳul
İderse oğulluğa seni ḳabūl

Seni damatlık olmaya kabul ederse ona ne kadar köle isterse veririm.

Sen örü ṭur otur [u] ḳayġuŋ gider
Görelüm Çalap işümüzi nider

Ayağa kalkıp endişenden kurtul! Görelim Allah, işimizi ne hale getirir.

Ṭuru geldi oturdı didi ata
Çü ben daḫı binmeyiserven ata

Ayağa kalkıp oturdu; baba, ben de ata binmeyeceğim, dedi.

Gerekmez baŋa beglik ü taḫt-ı ʿāc
Yaraşmaz başumda benüm şimdi tāc

Bana beylik ve fildişinden taht gerekmez; başıma şimdilik taç uygun düşmez.

Tenüm ḫasta göŋlüm gidüpdür bugün
Beni ʿışḳ gör kim nidüpdür bugün

Bugün bedenim hasta, gönlüm ise ölüdür; bugün aşkın beni ne hale koyduğunu dinle!

Ḳażа uğradı baŋa elden saça
Ḳażadan kişi ḳanḳı yaŋa ḳaça

Kaza, baştan tırnağa kadar bana uğradı; insan, kazadan nereye kaçsın?

Belā bilüyi bellü bil kim başar
Ne semʿ işidür ü ne görür başar

Bela bilgisini iyice öğren çünkü bela üstün geldiğinde o anda ne kulak işitir ve ne de göz görür.

Bilüyile işi başarur kişi
Bilisüz kişi yile virür işi

Kişi işi bilgiyle başarır, cahil kişi ise işi heba eder.

Çü bende ne uş ḳaldı vü ne bilü
Ne iş başarısar eyitgil delü

Artık bende ne akıl ve ne bilgi kaldı; deli, hangi işin üstesinden geleceğimi söyle!

Canum Çīn ilinde ḳatuŋda tenüm
Ne işüm ola pādişāhlıḳ benüm

755 Canım Çin ülkesinde, vücudum ise yanında iken padişahlıkla ne işim olur!

İkinci didüŋ kim çü şāh olasın
Ne ḫūbı ki isteyesin bulasın

İkincisi, padişah olursan hangi güzeli ararsan bulursun, dedin.

Bu söz idi kim bağrumı ḳıldı baş
Gözüme ḳaraŋu görinür güneş

Bu söz, yüreğimi yaraladığı için güneş gözüme karanlık görünür.

Şu vaḳtın kim ol ṣūreti görmişem
Ḳamu ᶜālemüŋ terkini urmışam

O resmi gördüğüm anda bütün dünyadan vazgeçtim.

Üçünci didügüŋ ki Faġfūr-ı Çīn
Ḳabūl ide sini vü vire ḳızın

Üçüncüsü, Çin hükümdarı ya mezarı kabul edecek ya da kızını verecek, dedin.

Nite olısar ol kim uş sen beni
Yanuŋdan ḳomazsın u düni güni

Anuŋ göŋli nice vire kim ḳızın
Bize vire vü görmek ola yüzin

760-761 Nasıl olacak ki? Sen beni gece gündüz yanından ayırmazken kendi kızını bize vermesine ve kızının yüzünü dahi görmemesine onun gönlü nasıl razı olur?

Bilürven dilek ile girmez ele
Dürişüp aŋa dek varayım hele

Sadece istek ile onu elde edemeyeceğimi biliyorum; ona varana kadar çabalayayım.

Çalap şallah oŋara işüm oŋa
Ve ger ni girü tīz irişem saŋa

Allah, inşallah ona ulaşmak için işimi rast getirir; aksi halde tekrar çabucak sana dönerim.

İşitdi atası vü oldı melūl
Gözi yaş ṭoluban didi iy oğul

Babası bunları duyup hüzünlendi; gözü yaş ile dolarak ey oğul, dedi.

Eger sen bu aradan uş gidesin
Ne bilem ġarīblıḫda kim nidesin

Kimüŋ ile oturasın ṭurasın
Yad ilde nice dürlü iş göresin

765-766 Buradan böyle gidersen gurbette ne yapacağını, kiminle arkadaşlık edeceğini, yabancı ülkede pek çok işin üstesinden nasıl geleceğini bilmiyorum.

Ulular dimiş kim belādur sefer
Direm saŋa sözüm hīç itmez es̱er

Atalar yolculuk beladır, demiş; anlatmaya çalışıyorum ama bu sana hiç etki etmiyor.

Eger ben seni ḳomayam gitmege
Dilegüŋ neyise anı itmege

Canum ḳorḫar aŋsuzda kim kendüzüŋ
Helāk olasın görür iken gözüŋ

Ben senin gitmene ve dileğini yerine getirmene izin vermesem yaşıyorken ansızın kendini yok etmenden canım korkar.

Eger sen gidüp ben ḳalursam bayıḳ
Ölürem nite kim ḳuruda balıḳ

Sen, gidip ben burada kalırsam kuşkusuz karada kalan balığın ölmesi gibi ölürüm.

Velī yigrek oldur ki sen şād ol
Yola gir ü ḳayġudan āzād ol

Fakat en iyisi sen yola koyulup kaygıdan kurtularak mutlu ol.

Anaŋı ḳo bunda gönil sen yola
Fiġān itsün arduŋca ṣaçın yola

Anneni burada bırakıp sen yola koyul; (annen) ardından feryat etsin, saçını yolsun.

Bunı didi vü aġladı zār zār
Ṭuruban eve girdi ol şehriyār

Bunları söyledi, feryat edip ağladı; o hükümdar, kalkıp eve gitti.

Āmeden-i Naḳḳaş be-Ḫiẕmet-i Şāh-ı Yemen

Nakkaş'ın Yemen Padişahının Hizmetine Gitmesi

Şeh oḳıdı naḳḳāşı didi bugün
Baŋa ölmek idi aḫı key dügün

Şah, Nakkaş'ı çağırdı ve 'dostum, ölüm bugün bana en güzel düğün olurdu;

Ki oġlum gidiser ü ben ḳaluram
Elüm ile uş cānumı aluram

Çünkü oğlum gidecek ve ben burada kalacağım; kendi elimle bu canıma kıyacağım.

Niçe kim ögütledüm işitmedi
Sözüm aŋa hergiz eṡer itmedi

Ne kadar nasihat ettiysem dinlemedi; sözüm onu asla etkilemedi.

Göŋül aldurana ne aṣṣı ögüt
Yoġ işler düzene ne aṣṣı ögüt

Gönül kaptırana; olmadık işlere kalkışana öğüdün ne faydası var?

Çü gider ben anı nice baġlayam
Revā gördi kim dün ü gün aġlayam

O, gidince ben onu nasıl tutayım? Gece gündüz ağlamamı uygun gördü.

Gerek luṭf idüp sen olasın bile
Ne kim sen dir iseŋ alasın bile

İyilik edip sen onunla birlikte ol! Her ne istersen yanına al!

Uş oġluma yoldaş seni ḳıluram
Ki uṣlusın u key kişi bilürem

Bu oğluma seni yoldaş olarak tayin ediyorum; çünkü sen akıllısın ve olgun biri olduğunu biliyorum.

Eger tizcek oğlumı getüresin Geçüp taḫtum üstinde oturasın	Hemen oğlumu geri getirirsen benim tahtıma geçip oturursun.
Çü şāhuŋ didügin işitdi naḳḳāş Eyitdi ḳoyuban yir üstine baş	Nakkaş, şahın dediklerini işittiği zaman başını yere koyarak saygı gösterdi ve şöyle söyledi:
Ki her vaḳt kim anda irişevüz Gücüm yitdügi deŋlü dürişevüz Eger dilegümüz gelürse ele Ḳatuŋa bu oğluŋ yine tīz gele	Gücümün yettiği kadarıyla çabalayıp oraya ulaştığımızda dileğimiz gerçekleşirse, oğlun senin huzuruna çabucak gelir.
Emek bizden ola Çalap'dan yārī Ki ḳısmet ḳıla ol yigide yārı	Emek bizdendir. Allah da yardım ederse o sevgili, bu yiğidin kısmeti olur.
Şeh eydür eyit ne gerek bileyim Çü gider yaraġuŋızı ḳılayım	Şah, size neyin gerekli olduğunu söyle öğreneyim çünkü sizin yol hazırlığınızı yapayım, der.
Didi virüŋ altun ḳul u ḳaravaş Samūr u naḫ u kimḫa dürlü ḳumāş	Altın kadar değerli köle ve cariye; kürk, ipek kumaşlardan yapılmış halılar ve çeşitli kumaşlar verin.
Vezīre didi çün giderler ıraḫ Yüri tīzrek düz bulara yaraḫ	Vezire; uzak yere gidecekleri için durma hemen bunlara yol hazırlığı yap, dedi.
Çeri altı biŋ er yaraḳlu yiter Deve yüki altun iki yüz ḳatar	Teçhizatlı altı bin yiğit asker ve iki yüz deve sürüsü yükü altın yeter.
Daḫı biŋ eyü ḳul ṭonı kimḫa nāḫ Bilinde ḳamusınuŋ altun ḳuşaḫ	Ayrıca köleleri için bin adet çok değerli ve ipek kumaşlardan yapılmış, hepsinin belinde altın kuşağı olan elbise (yeter).
İki yüz ḳaravaş Rūm u Ḫıṭāy Ki yüzleri ay ola ḳaşları yay	Rum ve Hıtay ülkelerinden yüzleri ay ve kaşları yay gibi olan iki yüz cariye (yeter).
Düzüp ḳoşup ışmarla naḳḳāşa hep Ki oŋarsun işlerini Ḥaḳ Çalap	Her şeyi hazırlayıp Nakkaş'a emanet et ki Cenâb-ı Hak işlerini rast getirsin.
Çü düzüldi yaraḫ yola girmege Gelür oğlı atasını görmege	Yola çıkmak için hazırlıklar bittiği zaman oğul babasını görmeye gelir.

Atası gözinde öpüp aġladı
Gözi yaşı ırmaḫlayın çaġladı

Babası oğlunu gözünden öpüp ağladı; babasının gözyaşları ırmak gibi çağladı.

795 Ḳavüm ḳable ḳulluḳcılar il ü şār
Tamāmet sarāyına şāhuŋ üşer

795 Kavimler, boylar, hizmetkârlar, bütün halk tamamıyla şahın sarayına toplanır.

Göge irürürler fiġāndan üni
Ṣanasın ki ḳopdı ḳıyamet güni

Feryatla yüksek sesi göğe ulaştırdıkları için kıyamet gününün koptuğunu sanırsın.

Didi oġlan iy atam anam aŋıl
Umaduruŋuz beni biş altı yıl

Oğlan, ey babam ve anam, beni sürekli anın, beni beş altı yıl ümitle bekleyiniz.

Eger ölmeyüben diri ḳalavan
Size saġlıġıla girü geleven

Ölmeyip hayatta kalırsam, size sağlıklı bir şekilde geri geleceğim.

Ve ger yolumı büger ise ölüm
Girü gelmege degmez ise elüm

800 Ḥelāl idüŋüz ü esen ḳaluŋuz
Ṣımarlaŋ beni Tangrı'ya yaluŋuz

799-800 Ve ölüm yoluma engel olursa, geri gelmeye gücüm yetmezse hakkınızı helal edin ve sağlıcakla kalın! Beni sadece Allah'a emanet ediniz.

Yaḫındur ecel ṣanmaŋ ıraḳ olur
Öküş ārzū var ki ṭopraḳ olur

Ecel aslında çok yakındır; sanmayın ki uzaktır; toprak olmuş çok arzu vardır.

Bunı dir ü dökerdi göz yaşını
Atası dīvāra döger başını

Bunu söyleyerek ağlar; babası acıyla başını duvara vurur.

Görüp anı ṭaġ ile ṭaş aġladı
Felekde ay ile güneş aġladı

Yerde dağ ile taş, gökte ay ve güneş onu görüp ağladı.

Süpürden-i Şāh Süheyl-rā be-Naḳḳāş vü Revāne Şoden

Padişahın Süheyl'i Nakkaş'a Emanet Etmesi ve Yola Çıkmaları

Sımarladı oġlını naḳḳaşa şāh
Yine döndi aġlayu ḳılurdı āh

Şah oğlunu Nakkaş'a emanet etti; tekrar dönüp ağlayarak inledi.

805 Süheyl ile naḳḳaş olurlar revān
Ki ma[c]şūḳ iline giderler hemān

805 Süheyl ve Nakkaş yola çıkar; hemen sevgilinin ülkesine giderler.

Bu resme iki menzile yitdiler
Ḳavüm döndi bular varup gitdiler

Bu durumda iki günlük yol aldıktan sonra (onlara eşlik eden) halk geri döndü bunlar ise yola devam ettiler.

Āmeden-i Naḳḳaş ve Melik-zāde be-Ṭaraf-ı Çīn

Nakkaş ve Süheyl'in Çin'e Varmaları

Zamān ile Çīn iline girdiler
Çü ḳonup bir araya oturdılar

Bir süre sonra Çin ülkesine varıp bir yerde konakladılar.

Didi şāha naḳḳaş ki bir söz direm
Bu senüŋ işiŋüŋ ḳayusın yirem

Nakkaş; şaha senin bu durumunun üzüntüsünü çekiyorum, der.

Dilerseŋ ki sen aŋa tīz iresin
Ḳaçan kim anuŋ iline giresin

Onun ülkesine girdiğin zaman arzu edersen ona çabuk kavuşursun.

Gözüŋi vü avcuŋı açmaḳ gerek
Bağışlamaġ u mālı ṣaçmaḳ gerek

Uyanık olup eşya dağıtarak ihsanda bulunmalısın.

Ki virmek ile bulasın eyü ad
Biliş ola senüŋ ile cümle yad

İhsan ederek iyi ün kazanıp seni tanımayan herkes bu iyi ünün ile tanımış olur.

Dönüp oğlan eydür bu ḳamusı māl
Anuŋ yolına eylemişven ḥelāl

Oğlan dönüp bu bütün eşya onun uğruna helal olsun, der.

Senüŋ hükmüŋ altındadur ḳamusı
Utanma vü bir yaŋa ḳo nāmūsı

Nakkaş'a bu eşya senin idaren altındadır. Çekinme ve edebi bir tarafa bırak.

Bağışla vü ṭağıd u at yābana
Çü işitdi naḳḳāş ḳıldı s̱enā

Bağışla, dağıt ve heba et, dedi. Nakkaş bu sözleri işitince onu övdü.

Didi Tangrı olsun saŋa yārıcı
Ne ṣarp işüŋ olursa oŋarıcı

Allah, ne zor işin varsa rast getirsin ve sana yardımcı olsun, dedi.

Bunı didiler ü yola girdiler
Düni güni durmadılar sürdiler

Bunları konuştuktan sonra yola çıktılar; geceli gündüzlü durmadan yol aldılar.

Eŋ öŋdin ki irişdiler bir şara
Naḳāş diledi kim hüner başa

İlk önce bir şehre vardılar; Nakkaş hüner kazanmayı istiyordu.

Yaḳın ḳonuban şehr ḳapusına
Ḫaber eyledi şāh ṭapusına

Şehrin kapısına yakın bir yerde konaklayıp şahın huzuruna haber gönderdi.

Ki bugün Yemen şāhınuŋ oğlı uş
Geçer idi Çīn'e saŋa geldi ṭuş

Bugün, Yemen Şah'ının oğlu Çin'e gidiyorken sana rast geldi.

Senüŋ dostuŋ oğlı durur bu kişi
Ululara irmekdür anuŋ işi

Bu kişi senin dostunun oğludur; onun işi büyük insanlara ulaşmaktır.

Atasından ayrıldı diler ki ol
Ki geçe deŋizleri vü döge yol

Babasından ayrılarak denizleri geçip yol tepmeyi diliyor.

Cihānı geze cümle ucdan uca
Tamāmet ne kim var aşaġ u yüce

Dünyayı baştanbaşa, alçak ve yüksek her ne varsa, gezmeyi (diliyor).

Ḳamu pādişāhlar ile irişe
Ola dost her birine girişe

Bütün padişahları tanıyıp onlarla dost olarak aralarına karışmayı (diliyor).

Çü uş Tangrı irürdi bunda bizi
Dükelinden ilerü gördük sizi

Allah bizi bu dileğe eriştirmek için hepsinden önce sizinle karşılaştırdı.

Gerek luṭf u hem ululuḳ eyleyü
Gelesiz bu şeh-zādei boylayu

İyilik edip büyüklük göstererek bu şehzadeyi dikkatle dinlemeye gelmelisiniz.

İki üç gün anuŋ ile olasız
Yiyüp içüp oynayasız gülesiz

Onunla iki üç gün boyunca yiyip içip güzel vakit geçirmelisiniz.

Çü üşenesiz bizden ü ırasız
Girü saġlıġıla şāra varasız

Bizden sıkılır ve ayrılırsanız tekrar sağlıklı bir şekilde şehre dönersiniz.

Ne kim şarda vardur ḳamu ḫāṣ u ᶜām
Gerek buyurasız geleler tamām

Şehirde bulunan herkesin buraya gelmesi için onlara emretmelisiniz.

Ki bir iki gün içeler yiyeler
Şehüŋ ḫilᶜatini ḳamu giyeler

Bir iki gün yiyip içip şahın (getirmiş olduğu) süslü elbiselerin hepsini giymeliler.

Çü şārun şehi bu sözi işidür
Dir Allāh ki bu ne ᶜaceb kişidür

Şehrin şahı bu sözleri işitince Allah'ım bu ne acayip kişidir, der.

Varuban ṭapusına irmek gerek
Anuŋ ḳutlu yüzini görmek gerek

Onun huzuruna varıp mübarek yüzünü görmeliyim.

Kişi viribidi vü didi hele
Siz irişdüŋüz şimdi bizüm ile

Gerekdür ki biz ḳullıġ eyleyevüz
Ayaḳ ṭutavuz şehi ṭoylayavuz

Elçi göndererek bunları söyler: Mademki şimdi şehrimize vardınız, bizim size hizmet etmemiz ve kadeh sunup şahı ağırlamalıyız.

Ne çāre çün oḳımaġa geldüŋüz
Sözüŋüzi ṣımayavuz bildüŋüz

Ne kim siz diler iseŋüz idevüz
Yarın ṭuravuz biz size gidevüz

834-835 Mademki siz bizi davet etmeye geldiniz, ne çare! Sözünüzü kırmayacağımızı düşündünüz. Ne istiyorsanız yapar ve yarın kalkıp size gideriz.

Çü naḳḳāş işitdi vü ḳıldı yaraḳ
Düzetdi ol arada ṭāḳ u revāḳ

Nakkaş sözleri işitince hazırlık yaptı, orada çadır kurdu.

Mihmānī Kerden-i Melik-zāde Faġfūr Şāh-rā

Süheyl'in Fağfur Şahı Konuk Etmesi

Yarındası oldı vü şāh irişür
Süheyl ile ḳoça ḳoça görişür

Ertesi gün, şah gelir ve Süheyl ile kucaklaşarak görüşür.

İki şāh bir araya çün geçdiler
Güher incü altun ṣaçu ṣaçdılar

İki şah bir araya geldiklerinde mücevher, inci ve altın dağıttılar.

Bu şāhun bileydi çerisi ḳamu
Ulu kiçi şārun yarusı ḳamu

Şahın bütün askerleri; büyük küçük, şehrin yarısı yanındaydı.

Güneş daḫı götürmedin başını
İrişdürmiş idi naḳāş aşını

Güneş daha doğmadan Nakkaş yiyeceklerini halka ulaştırmıştı.

Çü şerbet içindi vü döküldi ḫōn
Çanaḫ geldi bir kişi öŋine on

İçecekler içilince ziyafet verildi; bir kişi önüne on tabak yemek geldi.

ʿAcebledíler ol yiyesileri
Şu döşekleri vü giyesileri

O yiyeceklere, döşeklere ve giysilere çok şaşırdılar.

Aradan ṭaʿāmı çü götürdiler
Bu kez süci içmege oturdılar

Yemek sofraları kaldırıldırılınca bu defa içki içmek için oturdular.

Çalındı def ü nāy u çeng ü rebāb
Döküldi süci geldi nuḳl ü kebāb

Def, ney, çeng ve rebaplar çalındı; şaraplar döküldü, meze ve kebaplar geldi.

Bu ẕevḳ ile üç güni geçürdiler
Ḳamusına yidürüp içürdiler

Bu ziyafetle herkesi üç gün boyunca yedirip içirdiler.

Çü dördinci gün oldı bunlar gider
Süheyl-i Yemen gör ne dir ü nider

Dördüncü gün, bunlar gitmeye başlar; Yemenli Süheyl'in onlara ne dediğini ve ne yaptığını dinle!

Virür şaha on tāzī ālātı ḳur
On on biş ḳul u tonı kimḫā ṣamūr

Şaha on tane işlemeli Arap aleti on, on beş köle ve ipek kumaş, kürkten yapılmış elbiseler verir.

Ne kim meclis āleti var ḳamusın
Bağışlar gözedübenin nāmūsın

Her ne meclis aleti varsa tamamını adaletli bir şekilde ihsanda bulunur.

Beşinci gün oḳur şārun ḫalḳını Bulara gerek göstere ḫulḳını	Beşinci gün, kendi iyi ahlakını göstermek için şehrin halkını davet eder.
Girü bişirürler ḳoyun at ḳuzı Ki aşdan gözikmez olur yiryüzi	Tekrar, o kadar çok koyun, kuzu, at pişirirler ki, yeryüzü yiyecekten görünmez olur.
Yine ḫalḳı üç gün ḳonuḫlar bular ^{c}Aceb bu durur ki ḳonuḫlar bular	Yine halkı üç gün boyunca ağırlar; misafirler bu duruma çok şaşırır.
Çü dördünci gün ṭurdılar gitmege Gelürler Süheyl'e du^{c}ā itmege	Dördüncü gün, gitmek için ve Süheyl’e dua etmek için ayağa kalkarlar.
Virür her birisine kimḫā vü naḫ Kimine ḳızıl altun u kime aḫ	Her birine ipek kumaş ve halı, kilim; bazılarına kızıl altın, bazılarına ise beyaz altın verir.
Du^{c}ā eyleyüben giderler şara Ki şallah işüni Çalap başara	Halk, inşallah işinin üstesinden gelir diye Süheyl’e dua edip şehre gider.
Ṣabāḥ olıcaġaz örü ṭurdılar Naḳāre çaluban yola girdiler	Sabah olunca ayağa kalktılar; davul çalarak yola çıktılar.
Ne şāra ki uġradısa yolları Ḳonuḫladılar bay u yoḫsulları	Yolları hangi şehre düşerse orada zengin fakir herkesi ağırladılar.
Ḳamu ilde āvāze düşdi tamām İşitdi eyü adını ḫāṣ u ^{c}ām	Her tarafta bu durumun söylentisi yayıldı; yöneten ve yönetilen herkes onun iyi ününü işitti.
Ki bir şāh-zāde ḳopupdur bugün Ki tācı güneşden ḳapupdur bugün	Bugünlerde tacını güneşten almış bir şehzade ortaya çıktı.
Yüzi ḫūb u cömerd ṭatlu sözi Yüzine baḳanun ḳamaşur gözi	Bu şehzadenin yüzü güzel, sözleri tatlı ve cömerttir; yüzüne bakanın güzellikten gözleri kamaşır.
Diler kim cihānı ṭolanup geze Göre her ne kim görinürse göze	Dünyayı dolanıp gezmeyi ve gözün gördüğü ne varsa onları görmeyi istiyor.
Daḫı bir ^{c}aceb ^{c}ādeti var imiş Yolında ne şāra kim uġrar imiş	Ayrıca çok garip bir geleneği varmış; yolunda hangi şehir varsa ona uğrarmış.

Ḳamu ḳavmüŋ uşağın u irisin
Ḳıġırur imiş kendü her birisin

(O şehirde bulunan) büyük küçük herkesi kendisi davet edermiş.

Ḳonuḫlayubanın ṭoyurur imiş
At u ṭon u aḳca buyurur imiş

Onları ağırlayıp doyururmuş; sonra onlara at, elbise ve para ihsanında bulunurmuş.

Çü bu resme ḳazandı eyü adı
Biliş oldı görmedin anuŋ yadı

Böylece iyi ün kazandı; ona yabancı olan herkes onu görmeden tanıdı.

Ne şāh işidürse severdi anı
Ḳaçan gele diyü iverdi anı

(Bu durumu) hangi şah işitirse işitsin onu sever ve onun ne zaman geleceğini sabırsızlıkla beklerdi.

Cömerd olıcaḳ kişinüŋ ḫalḳ adın
İşidüp severler anı görmedin

Kişi cömert olunca halk, onun adını işitip onu görmeden severler.

Baḫilüŋ görenler yüzin yigrenür
İşidenler anuŋ sözin yigrenür

Cimrinin yüzünü görenler ve onun sözünü işitenler ise ondan iğrenir.

Hˇāb-dīden-i Nev-bahār Duḫter-i Faġfūr-ı Çīn

Çin Fağfurunun Kızı Nevbahâr'ın Rüya Görmesi

Meger şāh-ı Çīn'üŋ ḳızı Nev-bahār
Uyurken döşekde yatup ol nigār

Düşinde görür kim bir ulu ṭoġan
İner gökyüzinden ü eyler fiġān

Ḳonar gögsi üstinde ḳılur ḳarār
Urur ḳaynaġını yüregin yarar

868-869-870 Meğer Çin hükümdarının kızı Nevbahâr, resim gibi güzel sevgili, yatağında uyurken rüyasında büyük bir doğanın inleyerek gökyüzünden indiğini ve kendi göğsünün üzerine konarak pençesini vurup yüreğini yardığını görür.

Döşekden ḳapuban havāya düger
Yuḳarı çıḳıcaḳ boşanur meger

Şanur kim düşer ü yire boyanur
Hemān laḥẓa ol ḳorḫudan uyanur

Meğer (doğan) onu yatağından kapıp havaya yükseltir ve havada serbest bırakınca kendisinin yere düşeceğini zannederek hemen o korkunç rüyadan uyanır.

Görür döşegin ışladu derlemiş
Ḳamu gövde ditrer nite kim ḳamış

Yatağının terden ıslandığını, vücudunun ise bir kamış gibi titrediğini görür.

Didi kim döşekden örü ṭurayım
Bu düşi nicesi olur yorayım

Yataktan kalkıp bu düşün ne anlama geldiğini tabir edeyim, der.

Ṭoġan bir ulu pādişāhdur bayıḳ
Ki göre beni kendüzine lāyıḳ

Doğan, kuşkusuz genç bir padişahtır; bu padişah beni kendine uygun görmektedir.

Beni çünki Tangrı aŋa viriser Biri birimüzden tīz ayırısar	Allah beni ona bağışlayacak; hemen bizi birbirimizden ayıracak.
Melūl oldı ḳayġuya batdı yine Döşeginüŋ üstine yatdı yine	Tekrar çok endişelenip hüzünlenir ve yatağının üzerine yatar.
Bu kez gördi bir ḫoş ṣūretlü kişi Ki göŋlini aldı anuŋ baḳışı	Bu defa güzel görünüşlü birini görür; onun bakışıyla gönlünü ona kaptırır.
Dir idi beni ḳılduŋ āvāre sen Melāmet ḳamu ile vü şāra sen	(O kişi); sen beni perişan ettin, beni bütün şehirlere rezil rüsva ettin, derdi.
Viṣālüne ilişmedin hergiz uş İderven firāḳuŋ aġusını nūş	Katiyen, sana ulaşmadıkça ayrılığın zehrini içiyor olacağım.
Bunı didi vü zār zār iŋledi Yavu vardı vü ḳızı beliŋledi	Bunu söyleyerek hazin hazin inler; sonra kayboldu, kız korku ile sıçradı.
Çığırdı vü dāyesini oḳudı Bu gördügi düşini aŋa didi	Haykırdı ve dadısını çağırdı; bu gördüğü rüyayı ona anlattı.
Çü dāye yavuz ḥālde gördi ḳızı Ki yüregi yanup ṣarardı yüzi	Dadı; kızı kötü halde görünce yüreği yanıp yüzü sarardı.
Eṯer eylemiş ᶜışḳ odı cānına Söze başladı oturup yanına	Aşk ateşi onun canına tesir etmişti; yanına oturup konuşmaya başladı.
Ögütledi didi ki ġuṣṣa yime Bu düşüŋi hiç kimseneye dime	Kaygılanma ve bu rüyanı hiç kimseye anlatma diye ona nasihat etti.
Düşüŋ taᶜbīri bu ki bir key ulu Yüzi ḫūb u cömerd ü gökcek ḫulu Meger ṣūretüŋden görüpdür nişān Ḳaraŋu olupdur aŋa bu cihān	Rüyanın tabiri budur ki çok yüce, güzel yüzlü, güzel huylu, cömert biri meğer senin yüzünden bir nişan görünce bu dünya kendisi için karanlığa bürünmüştür.
Esirgedi Tangrı ol eyü ḳulın Ki düşüŋde uġratdı saŋa yolın	Allah o iyi kula merhamet edip rüyanda seni onunla karşılaştırdı.
Ḫayāli senüŋ göŋlüŋi aldı uş İçüŋde anuŋ sevgüsi ḳıldı cūş	Böylece onun hayali senin gönlünü aldı; içinde onun sevgisini alevlendirdi.

ʿAcebdür eger ḳısmet olmaz ise
Gelüp ol kişi seni almaz ise

O, sana kısmet olup seni almaya gelmezse o zaman şaşılacak bir durum olur.

Hele bir zamān ṣabr itmek gerek
Ol işe ilişince gütmek gerek

O duruma varıncaya kadar biraz sabretmeli sonra bu durumun peşinden gitmeliyiz.

Şehüŋ ḳızı rāzını gizler idi
Ṭama aġuban ḫalḳı gözler idi

Şahın kızı bu sırrı gizler; terasa çıkıp halkı seyrederdi.

Şu sūret ki düşinde gördi meger
Ki bilmez idi hīç andan ḫaber

Ancak rüyasında gördüğü bu yüz hakkında hiçbir bilgisi yoktu.

Görüp āşikāre bilem dir idi
Zamān ile anı bulam dir idi

Onu tam olarak gördüğü için bir süre sonra onu bulacağını düşünüyordu.

Düni güni buyıdı anuŋ sözi
Baḳar idi ḥasret yolına gözi

Gece gündüz onun sözü buydu; kavuşma ümidiyle onun yolunu gözlerdi.

Resīden-i Melik-zāde be-şehr-i Çīn

Süheyl'in Çin Şehrine Varması

Çü irişdiler Çīn'e bunlar yaḳın
Süheyl'e naḳāş didi çevre baḳın

Bunlar Çin'e yaklaşınca Nakkaş Süheyl'e etrafı gözetle, dedi.

Yolumuz ol araya gelmiş durur
Ki bir menzil arada ḳalmış durur

Çin'e varmak için bir günlük yol, konaklamak için bir yer kalmıştı.

Ki biz bu aracuḫda ḳonmaḫ gerek
Ki hem maṣlaḥat bu durur yigrek

Biz, hemen burada konaklamalıyız; işin böyle olması daha uygundur.

Süheyl ol sözini çü red itmedi
Atı dizginin dirdi vü gitmedi

Süheyl onun sözünü reddetmeyince atın dizginini topladı ve devam etmedi.

Çeri hep ol arada ḳondı tamām
Çü güneş yir altına indi tamām

Askerin tamamı orada konakladı; güneş battı.

Naḳāş didi şeh-zādeye nidevüz
Ki Faġfūr'ı biz ḳorḫudı gidevüz

Nakkaş; şehzadeye ne yapalım, diye sordu; Çin hükümdarını korkutarak gidelim mi, der.

Melik-zāde eydür ki bu söz degül
Şaruŋ var çerisi il issüz degül

Şehzade bu söylediğin söz, söz değildir; şehrin askeri var, şehir sahipsiz değildir.

Bular dahı bizi yağı ṣanalar Ṭona girüben ata atlanalar	Bunlar, bizi düşman düşünüyorlar; zırhlarını giyip atla yola çıkarlar.
Bizümle gelüp çünki ṭurışalar Yağı ṣanuban bizi urışalar	Bizi düşman sanıp bizimle savaşırlar.
905 Çü naḳḳāşa şeh sözini söyledi Dönüp şāha naḳḳāş duʿā eyledi	905 Şah, Nakkaş'a sözünü söyleyince Nakkaş, şaha dönüp dua etti.
Naḳāş didi giceye dek ṭuralum Gice olıcaḳ ḳapuya sürelüm	Nakkaş, havanın kararmasını bekleyelim, gece olunca atlarımızı şehrin kapısına yürütelim.
Çeriyi yöresine ḳonduralum Çırahlar u odları yanduralım	Askeri şehrin çevresine yerleştirelim; meşaleleri ve ateşleri yakalım.
Çadırlar ḳuralım u ṣayvanumuz Düzelim şehāne bu eyvānumuz	Çadırlarımızı ve gölgeliklerimizi kurup bu mükemmel çardağımızı düzenleyelim.
Çü Faġfūr göre ki segirdürüz Ṣana kim anı geldük egirdürüz	Çin hükümdarı akın yaptığımızı, onun ülkesini kuşatmaya geldiğimizi düşünsün.
910 Çü şāh ürke bizden ola ġuṣṣalu Viribiye ṭaŋla bize bir ulu	910 Şah bizden korkup kaygılanacak; sabah olur olmaz bize bir elçi gönderecek.
Kişi kim gele vü ḳatuna gire Bu şāhāne erkānı senden göre	Elçi buraya gelip senin huzuruna girince bu muhteşem erkânı görsün.
Bile kim degülsin anuŋ düşmeni Gele ḳatuŋa ḫoş duta ol seni	Senin, onun düşmanı olmadığını anlayarak senin huzuruna gelip seni ağırlasın.
Gide ġuṣṣa göŋlinde vü ṭola mihr Bilişmeklige ger sebeb ola mihr	Kaygın yok olup gönlüne sevgi dolsun, bu sevgi tanınmana vesile olsun.
Süheyl'e bu sözi çü didi naḳāş Begendi eyitdi naḳāşa şabāş	Nakkaş, bu sözleri Süheyl'e söyleyince Süheyl bu sözleri beğendi; onu takdir etti.
915 Giceye degin anda ḳatlandılar Güneş batduğı sāʿat atlandılar	915 Geceye kadar orada beklediler; güneş battığında atla yola çıktılar.

Ol aradan atuŋ başın ṣaldılar
Segirdim ile ḳapuya geldiler

Oradan atın dizginini gevşetip atı koşturdular; bu koşuş ile kapıya geldiler.

Yöresine şārun çeri ḳondı hep
Dükeli çadırlarda od yandı hep

Şehrin etrafına tamamıyla asker yerleşti; bütün çadırlarda ateş yakıldı.

Deve çaŋı vü nevbetīler üni
Uyutmadı şar ẖalḳını ol düni

O gece, deve çanları ve mehter başlarının sesi şehir halkını uyutmadı.

Çeriyi vü od yanduğın gördüler
Sarāydan yaŋa cümle yügürdiler

Askeri ve yakılan ateşi gördüklerinde hepsi saraya koştu.

Didiler şehā üşte ḳatı çeri
Gelüp ḳondı vü çevre aldı şarı

Ey şah, işte pek çok asker gelip şehri kuşattı, dediler.

Bunı işidicek ṭama çıẖdı şāh
Çeriye vü ol odlara baẖdı şāh

Şah bu söylenenleri işitince dama çıkıp askerlere ve o yanan ateşlere baktı.

Görür kim çeri çevre ḳonmış durur
Şaruŋ yöresi oda yanmış durur

Askerin şehri kuşattığını ve şehrin etrafında ateşlerin yandığını görür.

Çıraẖdan gözikürdi nitdükleri
Gelüp biri birine gitdükleri

Meşalelerin ışığından dolayı onların ne yaptıkları ve birbirlerine gelip gittikleri görünüyordu.

ᶜAceb bu ne çeri ola dir idi
Dirīġā diyüp ġuṣṣa çoẖ yir idi

Acaba bu asker neyin nesidir, derdi. Eyvahlar olsun deyip çok kaygılanırdı.

Vezīre buyurdı ilerü gele
Bir iki daẖı ẖāṣ kişisi bile[6]

Vezire ve önder olan bir iki kişiye birlikte öne çıkmalarını emretti.

Didi gice gelen çeri aŋsuzın
Yağı olmağın gelmedi gündüzin

Gece, ansızın gelen asker gündüz düşman olarak gelmedi, dedi.

Vezīrümsin avcuŋdadur il ü şār
Ḳamu ḥükmüŋ altındadur ne ki var

Sen benim vezirimsin, bütün ülke avucundadır; ne varsa senin emrin altındadır.

Niçün böyle ġafilsin ü bī-ẖaber
Ne tedbīr elüŋden gelür ne hüner

Bu durumdan niçin habersizsin, ne önlem alıyorsun ne de hünerini gösteriyorsun.

[6] Açıklama için bk. SNÜN: 22

Ki bu ḥadde gele yaḳıncaḳ yaġı
Uzadursa şāra gire ayaġı

Düşman sınıra o kadar yakın ki ayağını uzatırsa şehre girecek.

İlümde başarmaz imişsin işi
Yoġımış senüŋ bigi ebleh kişi

Ülkemde işin üstesinden gelmemiş görünüyorsun; senin gibi akılsız biri yokmuş!

Gerek sen yaġı geldügin biledüŋ
Daḫı gelmedin yaraġın ḳıladuŋ

Düşman gelmeden önce düşmanın geleceğini bilip hazırlık yapmalıydın.

Ne çāre ḳılam şimdi yā nideven
Meger şārı ḳoyubanın gideven

Şimdi ne çare bulayım veya ne yapayım? Olsa olsa şehri bırakıp giderim.

Ne ḳaçmaġa yarar ne urışmaġa
Ne görişmege vü ne ṭurışmaġa

Ne kaçmak, ne görüşmek ne de savaşmak işe yarar!

Bu kişi ᶜaceb taḫtum almaz ise
Bu ilden beni ṭaşra ṣalmaz ise

Bu kişi benim tahtımı alıp beni şehirden dışarıya atmazsa şaşılacak şeydir.

Uyur olsa çobān ṭaġılur ḳoyun
Ḥarīf olsa ġāfil bozılur oyın

Çoban uyursa, koyunlar dağılır; gaflet arkadaş olursa oyun bozulur.

Çeri ili beklemek içün olur
Çü ḥāżır bulınmaya nişe gelür

Asker şehri korumak için vardır; asker hazır bulunmayınca ne işe yarar?

Çerimüz niçün böyle ġāfil ola
Ki yaġı gelüp geçmege yol bula

Düşman şehre girmek için fırsat kollarken askerimiz neden böyle gaflet içindedir.

Vezīr eydür iy nām-dār-ı cihān
Vezīrüŋ ben āḫir degülven hemān

Vezir, ey dünyanın ün sahibi! Ben bir anlık değil ölene kadar vezirinim, dedi.

Şehüŋ ili ṭoptolu durur çeri
Ki anuŋ her birisidür ölüm eri

Şahın ülkesi, her biri ölüm eri olan asker ile doludur.

Savaş istenür dün ü gün baş açup
Yaġıdan bular dönmemişdür ḳaçup

Bu askerler gece gündüz korkusuzca savaşmak isterler; bunlar düşmandan kaçıp dönmemiştir.

Çü ben uyuram ḳamusı noldılar
Meger kim ecel irdi vü öldiler

Mademki ben gafletteyim, bu askerlere ne oldu; olsa olsa ecelleri gelip öldüler.

Ve ger ni gerek işbu deŋlü çeri
Geçemeye hergiz bulardan beri

Şayet öyle olmasa bu kadar asker ne işe yarayacak; hiç kimse bu askerlerden bu tarafa geçemez.

Meger bu gelen çeri yağı degül
Ve yā ḫoẕ çerimüz bayağı degül

Olsa olsa bu gelen askerler düşman değil veya bizim askerimiz eskisi gibi değildir.

Hele ṣabr idelüm ki gice geçe
Ḳaraŋulığuŋ ḳuşı gökden uça

Biraz sabredelim ki gece geçsin; karanlığın kuşu gökten uçsun.

İcāzet viresin ḳuluŋuz varam
Eger il ü eger yağısa görem

Ben kulunuza, izin verin oraya gidip onların dost mu düşman mı olduğunu göreyim.

Yağı olası olur ise gelüp
Varam üstine şar çerisin alup

Düşman olma ihtimali varsa şehrin askerlerini alıp onlara saldırayım.

Bu şārda niçeme yoğısa çeri
Bularca iki üç ola savaş eri

Bu şehirde her ne kadar asker yoksa da bunlar gibi iki üç savaşçı vardır.

Vezīre şāh eydür ki iy bilisüz
Ne düzen ola kim diyem anı düz

Şah; vezire ey cahil, ne tertibat var ki sana onu tertip et diyeyim, der.

Şaruŋ üstine geldi üşte alur
Buŋa ḳarşu ṭurmaḫ nicesi olur

Şehrin üzerine gelip işte şehri alıyor; buna karşı koyulur mu?

Bularda eger yoḫmısadı hüner
Olalardı bizüm ile ser-be-ser

Bunlarda savaş kabiliyeti olmasaydı bizimle büsbütün olurlardı.

Çeri bunda yoğıduğuŋ bildiler
Bu tāc u bu taḫta ṭamaᶜ ḳıldılar

Burada askerin olmadığını bildikleri için bu taca, tahta göz diktiler.

Velī bilümezven ki kimdür bunı
Ne yirden idügini ili güni

Fakat bunun kim olduğunu, hangi halktan olduğunu bilmiyorum.

Hele ḳatı yaraḫlu gelmiş durur
Elümden ilümi uş almış durur

Çok hazırlıklı gelmiş; öyle ki elimden ülkemi alacak.

Dirīġā ki alısar uş taḫtumı
Bu aradan ilediser raḫtumı

Eyvahlar olsun ki işte tahtımı alacak; her şeyimi götürecek.

Bunı ṭamda fikr eyledi ṭurdı çoḫ
Ḳarārı vü ṣabrı vü uyḫusı yoḫ

Bu durumu damda çokça düşünüp durdu; sabrı kalmamıştı, uykusu da yoktu.

Süheyl'e naḳāş ol yaŋadın didi
Ki faġfūr-ı Çīn ġuṣṣai çoḫ yidi

Nakkaş; Süheyl’e Çin hükümdarı tarafında (bu durum yüzünden) aşırı endişe var, dedi.

Bizi gördi ṣandı ḥaḳīḳat yağı
Eridi hemān dem yüregi yağı

Bizi görünce gerçek düşman sanıp o anda çok korktu.

Bizüm ile olmaġiçün ser-be-ser
Vezīrini ṭaŋla viribiyiser

Bizimle büsbütün olmak için şafak vakti vezirini gönderecek.

Düzelüm bu taḫt u bu eyvānı key
Muraṣṣaᶜ ṭonuŋı güher tācı gey

Bu tahtı ve çardağı iyice düzenleyelim; kıymetli taşlarla bezenmiş elbiseni giy, inci tacını tak!

Bu işe ḳılurlar bular ittifāḳ
Düzetdiler ol yirde ṭaḳ u revāḳ

Bunlar bu işte anlaşıp orada çadır kurdular.

Çün ol gice bunlar ḳarār itdiler
Hemān dem ṣabāḥ oldı gör nitdiler

Mademki bunlar o gece kararlaştılar; sabah olur olmaz onların ne yaptıklarını dinle!

Hemān kim cihānuŋ yüzi açılur
Güneş nūrı çevre yaŋa ṣaçılur

Öylece, dünyanın yüzü açılır, güneşin nuru her tarafa saçılır.

Ṭonanup Süheyl-i Yemen oturur
Ḳamu ḳapudan perdeler götürür

Yemenli Süheyl süslenip tahta oturur; bütün kapılardan perdeleri kaldırır.

Ṣaġa ṣola ḳullar dutarlar ḳarār
Kimi Türk kimi Rūm kimi Tatar

Kimi Türk kimi Rum kimi Tatar olan hizmetkârlar sağında ve solunda bulunurlar.

Birezden görürler ki atlu gelür
Ḳatı ḳorḫulu ḥāli yatlu gelür

Bir süre sonra çok korkmuş kötü bir durumda bir atlının geldiğini görürler.

Gelen şāh-ı Çīn'ün vezīri olur
Naḳāş ḫoẕ neye geldügini bilür

Gelen kişi, Çin hükümdarının veziridir; Nakkaş onun niçin geldiğini bilir.

Ṭuruban gelenlere ḳarşu varur
Çü ol şāh-ı Çīn'üŋ vezīrin görür

Ayağa kalkıp gelenleri karşıladığında Çin hükümdarının vezirini görür.

Görişür ü dir zaḥmete girdüŋüz
Ki bugün gelüben bizi gördüŋüz

Onunla görüşür ve bugün bizi görmek için buraya gelerek zahmet ettiniz, der.

Biz āḫir gelürdük size ṭapuya
Gecirek irişmesevüz ḳapuya

Şehrinize pek geç ulaşmasaydık sonunda sizin huzurunuza gelecektik.

Elin duta geldi Süheyl'e degin
Ağırlar idi zīre kendü begin

Nakkaş, veziri kendi hükümdarıymış gibi ağırladıktan sonra elini tutup Süheyl'in yanına geldi.

İlerü yüridi Süheyl'e revān
Duʿā ḳıldı naḳḳāş aŋa ol zamān

Süheyl'e doğru yürürken Nakkaş aynı zamanda Süheyl'e dua ediyordu.

Didi buyurursaŋ içerü gire
Ṭapuŋuŋ mübārek yüzini göre

Emredersen içeri girip şahsının mübarek yüzünü göreyim.

Āmeden-i Vezīr-i Faġfūr Şāh Pīş-i Melik-zāde

Çin Fağfurunun Vezirinin Süheyl'in Huzuruna Gelmesi

İcāzet oluban içerü girür
Süheyl'ün şehāne yüzini görür

İzin verilince içeri girer; Süheyl'in mükemmel yüzünü görür.

Süheyl anı görür ü ṭurur örü
Eyü söyleyüben gelür ilerü

Süheyl onu görünce ayağa kalkar; iyi davranarak öne doğru ilerler.

Çü bu ḫulḳı eylügi görür vezīr
Duʿā eyler ü baş urur vezīr

Vezir, bu iyi ahlakı gördüğü için Süheyl'e dua edip önünde saygıyla başını eğer.

Didi gerçi güstāḫlıḫ uş iderem
Gerek bileven üşte çün giderem

Ben, aslında saygısızlık yapıyorum (ama bu şehzadenin kim olduğunu) öğrenip gideceğim.

Bu şeh-zāde kimdür ili ḳandadur
Niçün ḳodı ilin ü yābandadur

Bu şehzade kimdir, ülkesi nerededir? Ülkesini bırakıp neden yabancı yere gelmiş?

Naḳāş eyle dönüp vezīre didi
Süheyl-i Yemen'dür bu şāhun adı

Nakkaş vezire bu şekilde dönüp bu şahın adı Yemenli Süheyl'dir, dedi.

Atasına dutar taʿalluḳ tamām
ʿIraḳ u Ḥicāz u Ḫorāsān u Şām

Irak, Hicaz, Horasan ve Şam tamamıyla babasına aittir.

İŋen uṣlu ʿādil durur u ʿālim
Hüner-mend ü cömerd ü luṭfı delim

Çok akıllı, adaletli ve bilgilidir; hünerli, cömert ve ihsanı çoktur.

Oḳurdı dün ü gün ulular sözin
Anuŋ ile egler idi kendüzin

Gece gündüz büyük insanların sözlerini okur, onlar ile kendisini avuturdu.

Meger bir ḥikāyet buluban yazar
Ki nice Sikender cihānı gezer

Meğer İskender'in dünyayı nasıl gezdiğini anlatan bir hikâye bulur.

ᶜAcāyibleri nicesi gördügin
Cihānda ḳamu yirlere irdügin

Dünyada, İskender'in bütün ulaştığı yerlerde gördükleri hayret verici şeylerdi.

Çü oḳur anı Tangrı'ya ᶜahd ider
Sikender gibi gezmege cehd ider

Onu okuyup Allah'a yemin eder, İskender gibi gezmek için çabalar.

985 Bu resme ki çün gire her bir ile
Begini ḳonuḫlaya ilin bile

985 Bundan dolayı her ülkeye gidip o ülkenin hükümdarını ağırlar, ülkeyi tanır.

Döke ulularuŋ ileyine ḫōn
Bağışlaya ḳamusına at u ṭon

Büyüklerin huzurunda ziyafet verir; herkese at ve elbise ihsanında bulunur.

Buŋa dek bu resm ile gelmiş durur
Kimi gördise göŋlin almış durur

Buraya kadar bunun için gelmiştir; kimi gördüyse onların sevgisini kazanmıştır.

Çü sağlıġıla uş şara iresin
Gerek bunı şāha ḫaber viresin

Sağlıklı bir şekilde şehre varınca durumu şaha haber vermelisin.

Diyesin ki ululıḳ eyleyüben
Bizi kendü luṭf ile ṭoylayuban

Büyüklük gösterip bizi kendi ihsanı ile yedirip, içirecek dersin.

990 Ḳamu il ü şar ḳavm ile ulular
Gelüp bize üç gün ḳonuḳ olalar

990 Bütün ülke, şehir, kavim ve büyükler gelip bize üç gün misafir olsunlar.

Ṣımazsa bu şāh-zādemüzüŋ sözin
Gelürse ki göre mübārek yüzin

Ölince duᶜācı ḳul ola aŋa
Tamāmet ulular ḳatında aŋa

Şehzademizin sözünü yerine getirip onun mübarek yüzünü görmeye gelirse şehzademiz öldüğü zaman bütün büyüklerin huzurunda hükümdarınıza duacı bir kul olur.

Bu sözi vezīr işidüp şād olur
Ṭurup örü ḳayġudan āzād olur

Vezir bu sözleri işitince sevinir; ayağa kalkıp endişeden kurtulur.

Naḳāş didi gitme birezcük otur
Bu şāh-zādenüŋ göŋlin ele getür

Nakkaş; gitme, birazcık otur, bu şehzadenin gönlünü kazan, der.

995 Vezīr işidicek yine oturur
Duruban naḳāş ilerü getürür

İki bedre altun iki üç key at
İki ḳul kim ayı ḳılurlardı māt

995-996 Vezir bu sözü işitince tekrar oturur; Nakkaş ayağa kalkıp önüne iki kese altın, iki üç olgun at ve güzelliği ile ayı bile mat edecek iki hizmetkâr getirir.

Virüp dir ʿayıblamayasız bizi
Ulularsız öküş görüŋüz azı

(Bu hediyeleri) verip bizim kusurumuza bakmayın bu verdiğimiz çok az görünen hediyelere saygı gösteriniz, der.

Yir öpüp öküş alḳış ider vezīr
Dutup yolı Faġfūr'a gider vezīr

Vezir, yeri öperek saygı gösterir; çok dua edip Çin hükümdarına doğru yola çıkar.

Vezīr irdi Faġfūr'a çün şād-mān
Didi aŋsuzın ġuṣṣa yidük hemān

Vezir sevinçli bir şekilde hükümdarın yanına vardığında ona biz ansızın çok kaygılandık, der.

Biz endīşe itdügümüz yoġımış
Egerçi göziken çeri çoġımış

Görünen asker sayısı çok olmasına rağmen bizim endişe ettiğimiz durum yokmuş.

Gelen ol yigitdür ki her dem ḫaber
Virürlerdi kim ʿālem içre meger

Meğer gelen kişi dünyada her zaman hakkında haber verilen yiğitmiş.

Dilemiş geze ire ṭaŋsuḫlara
Yiye içe irişe ol çoḫlara

Yiyerek içerek dolaşıp ilginç yerlere ulaşmayı ve oraları gezmeyi diliyor.

Yolında ne şāha kim ol uğraya
İleyinde etmek gerek ṭoġraya

Yoluna hangi şah rast gelirse o şahın huzurunda ziyafet vermeyi (diliyor).

Ḳonuḫlaya birḳaç ili vü şarı
Bile ola şāh u tamāmet çeri

Birkaç şehri ile şahı ve bütün askerleri ağırlamayı (diliyor).

Anuŋ bigi ādem bu ʿālemde yoḫ
Yüzi nūrı anuŋ hīç ādemde yoḫ

Bu dünyada onun gibi nur yüzlü bir insan yoktur.

Dökilür şeker söyleyicek sözin
Gider ḳayġu göricek anuŋ yüzin

Konuşunca ağzından şeker dökülür, onun yüzünü görünce tüm kaygım gider.

Eli açuḳ u mālı vü ḳavmi çoḫ
Cihānda neseneye hem ṭaŋı yoḫ

Cömert, malı ve halkı çok, dünyada onu hayrete düşürecek hiçbir şey yok.

İki bedre altun iki eyü ḳul
Baŋa virdi didi ki itgil ḳabūl

Bana iki kese altın ve iki iyi hizmetkâr verip bunları kabul etmemi istedi.

Eyü ata bindürdi ʿizzetledi
Oturuşı ṭuruşı ʿizzetle idi

İyi ata bindirip beni yüceltti; onun oturuşu ve duruşunda yücelik vardı.

1010 Ṣımarladı daḫı baŋa ol yigit
Ki Faġfūr'a baş ḳoyubanın eyit

1010 O yiğit bana: Çin hükümdarına başını yere koyarak saygı göster, bunları söyle diye tembihledi.

Çü yoḳdur bu ᶜālemde andan ulu
Eyü adı anuŋ cihān ṭopṭolu

Bu dünyada ondan daha yücesi olmadığı için dünya onun iyi ünüyle doludur.

Ḳadem-rence ḳılubanın atlana
Bizimçün birez zaḥmete ḳatlana

Bizim için biraz zahmete katlanarak lutf edip atla yola çıksın.

Ola kim senüŋ sımaya sözüŋi
Gele vü utandurmaya yüzüŋi

Belki sözünü yerine getirip gelir ve yüzünü utandırmaz.

Eger luṭf idüp şeh varursa aŋa
Görüp Tangrı sunᶜ ını ḳala ṭaŋa

Lutf edip hükümdar ona varırsa Allah'ın sanatını görüp hayretler içinde kalacak.

1015 Ki nice virüpdür aŋa ḫulḳ u görk
Ṣanasın ki aydur başındağı börk

1015 Allah'ın ona nasıl ahlâk ve güzellik verdiğini görürsün. Başındaki külahının ise ay olduğunu sanırsın.

Vezīre dönüp didi faġfūr-ı Çīn
Bugün ṭanışalım hele biz için

Çin hükümdarı vezire dönüp madem böyle, biz bugün onunla tanışalım dedi.

Ola mı ᶜaceb aŋa varmaḳ revā
Ya biz oḳıyalum mı anı eve[7]

Acaba oraya gitmek doğru olur mu veya biz onu eve davet etsek daha iyi olmaz mı?

Eyit sen nitesi görürsin ṣavāb
Hele ger varursavuz ola s̱evāb

Sen hangi durumu daha doğru görürsün? Oraya varırsak belki daha hayırlı olur.

Ki ol kişi geldi ġarīb ü arup
Ola göŋli ḫoş ger görevüz varup

Çünkü o kişi yabancıdır ve yol almaktan yorgun düşmüştür. Gönlünü hoş tutmak için biz oraya varıp onu görelim.

1020 Vezīr eydür iy pādişāh-ı cihān
Eger böyle iderseŋüz bi-gümān

Ne yire irişürse sizi öge
Eyü aduŋuzı çıḳara göge

1020-1021 Vezir, ey dünyanın hükümdarı, böyle yaparsanız şüphesiz nereye giderse gitsin sizi över ve iyi ününüzü göğe yükseltir, der.

[7] Açıklama için bk. Özçelik 2012

İşiden size oḳıya āferīn
Diyeler ki aḥsentü faġfūr-ı Çīn

Sizin iyi adınızı işiten sizi takdir edip Çin hükümdarından daha iyisi yoktur, der.

Ġarīb ādemi gör nice ṭutdı ḫoş
Ger erlik gerekse gelüŋ görüŋ uş

Çin hükümdarının yabancıyı mertlik yönünden nasıl ağırladığını görün!

Bu sözi işitdi çü faġfūr-ı Çīn
Ḳabūl itdi ol dem vezīrün sözin

Çin hükümdarı bu sözleri işittiği zaman o anda vezirin söylediklerini kabul etti.

1025 Didi ṭaŋla durup aŋa varavuz
Anuŋ ol mübārek yüzin görevüz

1025 Sabah olur olmaz ona varıp onun mübarek yüzünü görelim, dedi.

Yarın varmaġı gördi bunlar s̱evāb
Süheyl'e naḳāş gör ne eydür cevāb

Bunlar sabah vakti oraya varmayı daha hayırlı buldu; Nakkaşın Süheyl'e ne cevap verdiğini görün!

Vezīri çü gönderdi şāha naḳāş
Yaḳın oldı aḫşama ḳarardı ḳaş

Nakkaş, veziri Çin hükümdarına gönderdiği zaman hava kararmaya başlamıştı.

Süheyl'e didi çünki vara vezīr
Ḫaber ḳıla şāha vü şāra vezīr

Süheyl'e veziri, şaha ve şehre haber vermesi için yolladığını söylemişti.

Senüŋ işüŋi şāh-ı Çīn aŋlaya
^{c}Acāyibe ḳalubanuŋ ṭaŋlaya

Senin durumunu Çin hükümdarı anlayınca hayretler içinde kalıp şaşıracak.

1030 Gele taŋlacaḳ ol ṭapuŋı göre
Be-cid ṭutup oḳıya seni şara

1030 Sabahleyin erkenden senin huzuruna gelecek; sana ısrar ederek seni şehrine davet edecek.

Digil içmişem and ḳorḫar canum
Gerek ola evvel ḳonuḫlıḳ benüm

Allah'tan korkarım, ant içtiğim için ilk önce siz gelip benim misafirim olmalısınız, diye söyle!

Ṭanışup didi irte degül ıraḳ
Hele tīzrek eyle şimdi yaraḳ

İstişare edip yarın uzak değil, onun için hemen şimdi hazırlık yap, dedi.

Nite kim bilür idi düzdi naḳāş
Bişürdi başardı biş on dürlü aş

Bu işin böyle olacağını bildiği için Nakkaş beş on türlü yemek pişirip hazırladı, işin üstesinden geldi.

Yine gökyüzi oldı ^{c}anber-feşān
Ḳara ṭonın egnine aldı zamān

Gökyüzü tekrar amber saçmaya başladı; zaman, kara elbisesini sırtına aldı.

Bu gök ü yir ortası oldı siyāh
Kimüŋ işi ᶜişret kimüŋ işi āh

Bu gök ve yer tamamen karanlığa büründükten sonra kiminin işi içki içip eğlenmek oldu kiminin ise âh etmek oldu.

Yine ol ḳaradan seçildi seḥer
Cihān üstine ḳıldı gündüz naẓar

Seher vakti, yine o karanlıktan fark edildi; güneş dünyaya bakmaya başladı.

Yine çarḫ-ı çārüm münevver olur
Zemīn ü zamāna musaḫḫar olur

Tekrar dört tarafım, aydınlanır; vaziyet uygun hale gelir.

Çü maşrıḳda başladı yandı çerāġ
Çıḳardı ḳara ṭonını ṭaş u ṭaġ

Güneş doğuda doğduğu için dağlar ve taşlar kara elbiselerini çıkardı.

Binüp ata sürdi bu şāh-ı güzīn
Gelürdi ki göre Süheyl'üŋ yüzin

Bu seçkin hükümdar ata binip Süheyl'in yüzünü görmek için yola çıktı.

Āmeden-i Faġfūr Şāh be-Dīden-i Melik-zāde / Fağfur Şahın Süheyl'i Görmeye Gelmesi

Kişi geldi kim üşte faġfūr-ı Çīn
İrişdi bile bir kişi var hemīn

Böylece Çin hükümdarı ve yanında biri ile birlikte Süheyl'in bulunduğu yere vardı.

Çü işitdi naḳḳāş ḳarşu varup
Duᶜā ḳıldı didi yire yüz sürüp

Nakkaş, geldiklerini duyunca onları karşılayıp saygıyla önlerinde eğilerek onlara dua etti.

Felek ḥükmüŋ altında ṭutsun boyun
Ki ᶜadlüŋde barışdı ḳurd u ḳoyun

Gökyüzü senin hükmün altında boyun eğsin! Çünkü kurt ve koyun senin adaletinle barış içinde oldu.

Degirmidük aŋa ki şāh aŋsuzın
Üşendüre ḳulları çün kendüzin

Kendini ve hizmetkârlarını tedirgin etmek için bu durumu hemen şaha bildirmedik.

Velī kendü ululuġın eyledi
Gelüp bu ġarīblerini bayladı

Fakat kendi büyüklüğünü gösterdi; bu yabancıları yüceltti.

Süheyl'e şāh uşda yaḳıncaḳ gelür
Süheyl anı aŋlar baḳıncaḳ bilür

Çin hükümdarı, Süheyl'e yaklaşınca Süheyl, onu görüp tanır.

Yügürü çıḳar ṭaşra görişür ol
İlerü yürür gösterür şāha yol

Hızlıca yürüyüp dışarı çıkar; onunla dışarıda görüşür. Önünden yürüyüp hükümdara yol gösterir.

Didi çekdi zaḥmet bugün şāh-ı Çīn
Geçürür keremden ḳulınuŋ ṣuçın

Bugün, Çin hükümdarı zahmet çekti; sadece lütuf ve cömertlik ile ben hizmetkârının suçunu affeder, dedi.

Bilürem benüm ol ḥadüm yoḳ bu dem
Ki şāh odama rence ḳıla ḳadem

Şahın lutfedip benim meskenime kadar gelmesinin benim haddime olmadığını biliyorum.

Velī güneşüŋ nūrı çün ^{c}ām olur
Ören yirleri hem münevver ḳılur

Fakat güneşin nuru umumi olduğu için viranelikleri de aydınlatır.

Bunı didi ḥużūr edeb bekleyüp
Edeb resmini key ^{c}aceb bekleyüp

Çin hükümdarının huzurunda çok saygılı bir tarzda bunları söyleyerek bekledi.

İleyinde yüzini yire urur
Elin bağlayup ḳarşusına ṭurur

Hükümdarın huzurunda yüzünü yere sürerek ona saygı gösterip karşısında el pençe divan durur.

Süheyl’üŋ görür ḫulḳını yüzüni
Muḥibb eyler ol aŋa kendüzüni

Süheyl’in güzel huyunu ve yüzünü gördükten sonra hükümdar onu kendisine dost edinir.

Dönüp dir Süheyl’e ki sensin benüm
Hem oğlum hem iki gözüm hem canum

Gerek sen beni hem ata bilesin
Sözümi ki dirven ḳabūl ḳılasın

Süheyl’e dönerek sen benim hem canım hem iki gözüm hem de oğlumsun. Sen beni baba olarak bilmeli ve ben sana ne söylersem kabul etmelisin, der.

Gelesin bileme varavuz şara
Ki şar ḳavmi daḫı ṭapuŋı göre

Benimle şehre gel, şehir halkı senin hizmetini görmelidir.

Ne yirde ki saŋa gelürse ḳolay
Elümden gelür yapduram bir sarāy

Senin için neresi uygun olursa gücüm yettiğince bir saray yaptırayım.

Ki dün gün bile içevüz yiyevüz
Yig ol kim göŋül ṭutmayavuz yavuz

Gece gündüz birlikte yer, içeriz; gönlümüzü sıkıntı içinde bırakmamız daha iyidir.

Teferrüc idesin gözüŋ açıla
Ḳamu ġuṣṣalar yabāna saçıla

Gezip dolaşıp kendine gelir; bütün kaygılarından kurtulursun.

Süheyl eydür iy ḫulḳlu şehriyār
Cihān içre çoḳ yıllar ol pāy-dār

Süheyl; ey iyi huylu, dünyada yıllardır itibar sahibi olan hükümdar, der.

1060 Sizün ḥükmüŋüz neyise itmek gerek
Velī ṭoġrısını eyitmek gerek

Ḳuluŋ ᶜahd idüpdür ki ḳanda vara
Ṣalā eyleye ḳamu ile şara

1060-1061 Sizin emriniz neyse onu yerine getirmek gerekir. Fakat doğrusunu söylemek gerekir, ben kulunuz hangi şehre varırsa o şehirde bulunan herkese ziyafet vermek için herkesi davet etmeye yemin etmiştir.

Ḳonuḳlaya şāhı vü ṭuta ayaḫ
Bile ola ḳavmi hep atlu yayaḫ

O şehrin şahını; onunla atlı veya yaya olarak gelen halkını ağırlayıp onlara içki sunmak için ahdetmiştir.

Bu kez oḳıya şaruŋ ulularıṅ
Bile vara vire elinde varın

Bu defa şehrin saygıdeğer kişilerini davet edip onlarla birlikte giderek onlara hediye vermeyi ahdetmiştir.

Gerek luṭf idüp siz yarın gelesiz
Tamāmet çeriyi bile alasız

Siz, lutfedip yarın tüm askerlerinizle birlikte buraya gelmelisiniz.

1065 Bu arada ḳaç gün çadır uravuz
Mübārek yüzini şehün görevüz

1065 Burada çadır kurup şahın mübarek yüzünü görmek için kaç gündür buradayız!

ᶜÖmürden eger olur ise amān
Gerek kim cihānı görem bir zamān

Ömrüm fırsat verirse bir süre içinde dünyayı gezmeliyim.

Ḳamu yirde luṭfuŋuzı söyleyem
Düni güni size duᶜā eyleyem

Her yerde sizin iyiliğinizi anlatıp gece gündüz size dua ederim.

Gelürseŋ ki ṭoylayavan ṭapunı
Varup şāra öpevenin ḳapunı

Gelirseniz sizi ağırlar, şehre varıp kapı eşiğinizi öperim.

Dönüp didi Faġfūr kim ben sizi
Gerek şāra iltem dimeŋ bu sözi

1070 Çü ᶜahd eylemişsin ne dermān bugün
Elüŋde senüŋ oldı fermān bugün

1069-1070 Çin hükümdarı dönüp ben sizi şehre yollamalıyım, dedi. Bu sözü söyledikten sonra yemin ettiğin için bugün bu durumun bir çaresi yoktur. Bu durum senin elinde ferman oldu.

Yarın sözüm ola saŋa diyesi
Sözi ḳodılar dökdiler yiyesi

Yarın sana söyleyecek sözüm olması için sohbeti bırakıp sofraları aç!

Çü ol dürlü niᶜmetleri yidiler
Süci ilerü getürüŋ didiler

Çeşitli yiyecekleri yiyince içkileri getirin, dediler.

Ol arada key içdiler nūş-a-nūş
Rebāb u ney ü çeng iderdi ḫurūş

Orada tekrar tekrar içki içerken rebap, ney ve çeng çalınıyordu.

Çü Faġfūr gitmege eyler yaraḳ
Bağışlar Süheyl aŋa bir laʿl ayaḳ

Çin hükümdarı gitmek için hazırlanmaya başlayınca Süheyl ona kırmızı ve değerli bir süs taşından yapılmış kadeh bağışlar.

1075 Ki Faġfūr anuŋ bigi görmiş degül
Kimesnenüŋ eline girmiş degül

1075 Çin hükümdarı daha önce böylesi güzel bir kadehi hiç görmemişti; bunu daha önce kimse elde etmemişti.

Otuz bedre altun daẖı getürür
Ki her bedre bir ḳul ala götürür

Ayrıca otuz altın kese getirir; bu altın keselerin her birini bir hizmetkâr taşıyıp götürür.

On on biş daẖı görklü ḳaravaş
Ḳızıl aḳ yaŋaḳlu ḳara göz ü ḳaş

Ayrıca on, on beş kızıl ve ak yanaklı kara gözlü ve karakaşlı güzel cariye hediye eder.

On iki eyü tāzī atlar daẖı
Eyeri vü uyanı muraṣṣaʿ çoẖı

Eğeri ve dizgini kıymetli taşlarla süslenmiş on iki iyi Arap atı da verir.

Ḳamusını virür ü ʿöẕrin diler
Ki az nesneyi çoẖ görür ulular

Bunların hepsini vererek büyük insanlar bu kadar az şeyi çok görür deyip (az şey hediye ettiği için) özür diler.

1080 Çü Faġfūr döndi vü gitdi yine
Süheyl-i Yemen vardı ileyine

1080 Çin hükümdarı tekrar dönüp gideceği için Yemenli Süheyl onun huzuruna vardı.

Anı gönderüben uzatdı öte
Şeh öpdi gözinde vü bindi ata

Süheyl, Çin hükümdarına eşlik ettikten sonra Çin hükümdarı onu gözünden öptü ve ata bindi.

Didi dön üşenme saġ ol u esen
Şara ben varayım odaġuŋa sen

Rahatsız olma, dön, sağlıcakla kal; ben şehre varayım, sen de çadırına git, dedi.

Şeh andan yine şehre oldı revān
Odağına döndi yine nev-cüvān

Çin hükümdarı oradan tekrar şehre gitti; delikanlı ise tekrar çadırına döndü.

Süheyl-i Yemen didi naḳḳaşa ṭur
Yaraġ eyle ḳazanları oda ur

Yemenli Süheyl Nakkaş'a kalk, kazanları hazırlayarak ateşin üzerine bırak, dedi.

Ṭuru geldi naḳḳāş bişürdi aş
Ne eksükse düzdürdi ḳuru vü yaş

Nakkaş ayağa kalkıp yemekleri pişirdi; kuru, yaş ne eksikse her şeyi hazırlattı.

Yaraġ eyledi ol güne yiyesi
Ki vaṣfını eydimezem nitesi

Ziyafet gününe hazırlık yaptı; bu hazırlık o kadar mükemmeldi ki nasıl olduğunu anlatamam!

Süheyl'e didi ṭaŋlacaḫ ṭurayım
Binüp ata şāra degin varayım

Nakkaş, Süheyl'e şafak vakti ata binip şehre kadar gideyim, dedi.

Vezīr ile Faġfūr'a ündeyelüm
Bugün ḳuluŋuza ṭuruŋ diyelüm

Çin hükümdarı ile vezirini davet edip bugün kulunuzun yanında bulunun diyelim.

Çü aydınlıġa döndi ḳara gice
Güneş nūrı başladı aġdı yüce

Karanlık gece, aydınlığa dönünce güneşin nuru yükseğe tırmanmaya başladı.

Hemān laḥẓa naḳḳaş vardı şara
Vezīre ṭanışdı ki şāha vara

Nakkaş, bir anda şehre vardı; şahın huzuruna varmak için vezire danıştı.

Vezīri alup vardı Faġfūr'a ol
Du^cā ḳıldı vü didi pāyende ol

Veziri yanına alarak Çin hükümdarının yanına gitti; hükümdarlığın daimi olsun, diyerek ona dua etti.

Süheyl-i Yemen urdı yire yüzin
Gelesin diyü yola ṭutar gözin

Onun önünde saygıyla eğilerek Yemenli Süheyl, gelmen için yolunu gözlemektedir.

Gerek luṭf idüben gelesiz yarın
Alasız tamāmet çeriyi varın

Yarın lutfedip bütün askerinizi yanınıza alarak çadırımıza gelmenizi istiyoruz.

Çü ḳavl itdüŋüz ḳavle ṭurmaḳ gerek
Şaruŋ terkini bugün urmaḳ gerek

Söz verdiğiniz için sözünüzde durmalısınız; bugün şehri terk etmelisiniz.

Dönüp didi Faġfūr ṭaŋla gelem
Yarınḳı güni aŋa ḳutlu ḳılam

Çin hükümdarı şafak vakti ile gelip yarını ona kutlu kılayım, dedi.

Du^cā eyledi Faġfūr^c a çoḳ naḳāş
Revān oldı yir üstine urdı baş

Nakkaş, hükümdara çok dua etti; büyük bir saygıyla önünde eğilerek hemen gitti.

Naḳāş şāh ḳatından gelür bāzāra
Tamāmet ḳıġırdur ol ulu şāra

Nakkaş, şahın huzurundan pazar yerine gelerek o kocaman şehrin tamamını çağırttırdı.

Ki ṭaşra çıḳuŋ ṭaŋla ulu kiçi
Şu resme ki ḫalvet ḳala şār içi

Büyük küçük herkes şafak vaktiyle birlikte dışarı çıksın ki bu durumda şehrin içi tamamen tenhalaşsın.

Gerek çıḳa Faġfūr ṭaşra yarın
Ki giŋ yirde gidere göŋli ṭarın

Hükümdar yarın dışarı çıkmalı ki geniş yerde gönül darlığını gidersin.

1100 Ḳamu işiden dir ki varmaḳ gerek
Şehe ḳarşu bir laḥẓa ṭurmaḳ gerek

1100 Bu daveti duyan herkes bir an önce şahın huzuruna gidip onu karşılamalıyız, der.

Naḳāşı çü şeh bindürür atına
Girür Nev-bahār atası ḳatına

Şah, Nakkaş'ı atına bindirince Nevbahâr babasının huzuruna gelir.

Ne sözler ki var idi söylediler
Bu kez çün sözi ḫatm eylediler

Söylenmesi gereken ne varsa her şeyi söyleyince bu defa konuşmayı bitirdiler.

Şeh eydür aŋa kim yarın ṭaŋla ben
Gideven oḳımış Süheyl-i Yemen

Şah, ertesi gün şafak vakti Yemenli Süheyl'in davetine gideceğim, der.

Şaruŋ ḳavmi vü ulular u çeri
Gelürler bileme tamāmet varı

Şehrin halkı, ululari ve askerlerin tamamı beraberimde gelecekler.

1105 Çü ḫatun işüdür dir iy nām-dār
Süheyl adlu bunda ne şeh-zāde var

1105 Kız bunları işitince ey ün sahibi, Süheyl adlı şehzade kimdir, der.

Şeh eydür Yemen'den gelüpdür bize
Gerek kim cihānı tamāmet geze

Şah; bize Yemen'den gelmiş tüm dünyayı gezmek istiyor, der.

Ne şāha kim uġrar ise ṭoylaya
Ulu yā kiçiye eyü söyleye

Hangi şahın yanına giderse ona ziyafet verir, orada bulunan büyük küçük herkese iyi davranır.

Bir ādem durur yüzi beŋzer aya
Degir eylügi yoḫsula vü baya

Yüzü aya benzeyen iyiliği zengine ve yoksula dokunan bir insandır.

Atası ulu pādişāhdur bugün
Çü bu gitdi aŋa yas oldı dügün

Onun babası bugün yüce bir padişahtır; şehzade ondan ayrılınca onun eğlencesi yasa büründü.

1110 Yaşı ola ancaḫ anuŋ on yidi
Ḳoḫar daḫı aġzında anası südi

1110 (En fazla) ancak on yedi yaşındadır; ağzından daha anasının sütü kokmaktadır.

Çü yüriye keklik ṣanasın seker
Çü söyleye aġzından aḳar şeker

Sekerek yürüyünce onu keklik sanırsın; konuşunca ağzından bal damlar.

İŋen ḫūb u cömerd ü uṣlu durur
Göreli göŋül baŋa küslü durur

Çok iyi, cömert ve akıllıdır; onu gördüğümden beri gönlüm bana dargındır.

İşitdüm gelince bize bu kişi
Uluları ṭoylamaġımış işi

Bu kişinin bize geldiğini, işinin yüce insanları misafir etmek olduğunu işittim.

Biz ısraġı gün varduġ anı göre
Didük eslemedi ki şāra gire

Biz onu görmek için önceki gün ona gittik. Bizim şehre gelmesi için onu davet ettik, ama bizi dinlemedi.

Şunuŋ bigi ḫōn eyledi ol bize
Ki ḳand u nebāt aġar idi dize

1115 Bize öyle bir ziyafet çekti ki şeker ve nöbet şekeri dizimize kadar yükselmişti.

Baġışladı tāzīler ü la^cl ayaḳ
Ḳul u ḳaravaş her biri sīm-sāḳ

Bize Arap atları, kırmızı değerli taştan yapılmış kadeh, hizmetkâr ve her biri gümüş baldırlı cariye bağışladı.

Daḫı bedreler virdi Mıṣrī ḳızıl
Kerem gösterüp ḳıldı bizi ḫacīl

Ayrıca içinde Mısır altını bulunan keseler verdi; bunları bize lütufta bulunarak bizi mahcup etti.

Ne kim dir şehe Nev-bahār işidür
Dir öginde görsem nice kişidür

Şah, her ne anlatırsa Nevbahâr bunları dinler; bunun kim olduğunu görsem diye zihninden geçirir.

Ki görmiş idi düşde hem Nev-bahār
Ṭoġan olubanın havāya aġar

Bir atlu yazı yirde anı görür
Oḳır çaġırur bir arada ṭurur

1119-1120 Çünkü Nevbahâr rüyasında doğan olup havaya yükseldiğini, bir atlının düz ovada onu görüp onu yanına çağırarak ovada beklediğini görmüştü.

İşidür ünini havādan iner
Ol atlu yigidüŋ eline ḳonar

Kendisi, o atlının sesini işitince havadan inip o atlı yiğidin eline konduğunu (görmüştü).

Çü bir laḥẓa oturur andan uçar
Bu yigit elinden yabāna ḳaçar

Bir süre o yiğidin eline konup sonra oradan uzaklara kaçtığını (görmüştü).

Düşer bir iki üç kişi ardına
Birisi irişmez anuŋ gerdine

İki üç kişi kendisini yakalamak için peşinden gittiğini fakat birinin bile kendisinin tozuna yetişemediğini (görmüştü).

Bu düşi görüp ol gün uyandıdı
Odasındayiken oda yandıdı

O gün bu rüyayı görünce uyanır ve odada ateşler içinde yanmaya başlamıştı.

Atasından işidicek Nev-bahār
Ki ᶜışḳ ile nice Süheyl'i aŋar

Nevbahâr, babasından (o yiğidi övdüğünü) işitince aşk ile birçok defa Süheyl'i anmaya başlar.

Öginde didi bu yigit gördügi
Kime kim ire göŋlini virdügi

Zihninden rüyamda gördüğüm, bana âşık olan yiğit budur, dedi.

Yalandur ki diler cihānı geze
Dilegi buyıdı ki gele bize

Onun dünyayı gezme arzusu yalandır; onun isteği bize gelmekti.

İşitmiş durur beŋzer adumı ol
Ki geldi bu araya dek dögdi yol

Benim ünümü işitmiş ve buraya kadar yol tepmiştir.

Bu ḳonuḫlıġ u bu bağışladuğı
Kişi işlemedügin ol işledügi

Düzetmiş durur ol bizimçün ṭuzaḫ
Ki uṣlu kişidür ü fikri uzaḫ

1129- 1130- Bu; misafir etmeler ve ihsanda bulunmalar, kimsenin yapmadığı şeyleri onun yapması, bunların hepsini bizim için bir tuzak olarak hazırlamıştır. Çünkü o akıllı ve ileri görüşlü biridir, dedi.

Eger girçek olursa fikrüm benüm
Dün ü gün ola adı ẕikrüm benüm

Benim düşüncem doğruysa gece gündüz onun adını tekrarlarım.

Ḳılam ṭatlu cānumı aŋa fidā
Ger andan gelür ise baŋa nidā

Ondan bana bir davet gelirse tatlı canımı ona feda ederim.

Bir işitmek ile aŋa virdi cān
Süheyl idi göŋli içinde hemān

Bir işitme ile ona kendi canını verdi; böylece onun gönlü içinde olan Süheyl idi.

Meşeldür bu meşhūr maᶜnīsi var
Ḳulaḫ gözden öŋdin olur kim sever

Çok anlamlı ve meşhur bir atasözü vardır; göz (sevdiği kişiyi) görmeden önce seven insanın kulağı (sevgiliden gelen haberleri) duyar.

Şunuŋ bigi yaḳdı anı ᶜışḳ odı
Ki bir yaŋa nāmūsı ᶜārı ḳodı

Böylece aşk ateşi onu yaktı; utanmayı bir tarafa bıraktı.

Gice irteye dek uyımaz idi
İki günde bir nesne yimez idi

Gece sabaha kadar uyumazdı; iki günde bir lokma yiyecek yemezdi.

Geh ağlar idi gāhī güler idi
Giceleri gündüze ular idi

Bazen ağlar bazen gülerdi; gecelerini gündüze eklerdi.

Uyur olsa nā-geh sayuḫlar idi
Süheyl-i Yemen diyü yuḫlar idi

Uyuyor olsaydı ansızın Yemenli Süheyl diye sayıklamaya başlardı.

Delürdür hem eri vü avradı ^{c}ışḳ
^{c}Aceb fikr ü sevdā durur adı ^{c}ışḳ

Aşk, hem erkeği hem de bayanı delirtir; garip bir düşünce ve sevginin adı aşktır.

Döker yüz ṣuyın yile virür udı
Adı ṭopraġa bıraġur ^{c}ışḳ odı

Şeref ve haysiyetinden fedakârlık edip utanmayı yok eder; aşk ateşi kişinin şerefini düşürür.

Ne nāmūs saḳlar ne ^{c}izzet ḳalur
Ne ḥaşmet gözedür ne ḥürmet ḳalur

Ne edep kalır ne kıymet; ne yücelik gözetir ne de saygı kalır.

Güneş çünki maşrıḳda baş ḳaldurur
Cihān içini nūr ile ṭoldurur

Güneş, doğuda baş kaldırdığında dünyanın içini nur ile doldurur.

Kişi geldi Faġfūr'ı tīz oḳıyu
Gelüp ḳavlüŋüze ṭuruŋuz diyü

Biri gelip Çin hükümdarını davet eder ve sözünüzü yerine getirin, der.

Āmeden-i Faġfūr Şāh Pīş-i Süheyl ü ^{c}İşret Kerden

Fağfur Şahın Süheyl'in Yanına Gelmesi ve İçki İçip Sohbet Etmeleri

Buyurdı ki at çekdi ilerü ḳul
Revān bindi avcında bir deste gül

Şah, hizmetkârına emredip binmek üzere at getirtti; elinde bir deste gül ile ata bindi.

İleyince öŋince cümle çeri
Yigitler ü ulular u begleri

Önünde tamamen asker, yiğitler, yüce insanlar ve beyler vardı.

Süheyl'e çü Faġfūr irürdi yolın
Gelübenin ilerü öper elin

Çin hükümdarı Süheyl'e ulaşınca Süheyl öne çıkıp onun elini öper.

Tamāmet gelenler ile görişür
Bu kez ḫōnı düzmek içün dürişür

Gelen herkesle görüştükten sonra bu defa ziyafeti hazırlamak için çabalar.

Ol arada anca dökülür ṭa^{c}ām
Ki yazı yüzin dutdı düpdüz tamām

Orada o kadar çok yemek vardı ki ovanın yüzeyi tamamen yiyeceklerle kaplanmıştı.

Şeh eydür bir oḫcıya kim oḫ atar
İrişmezdi ucına ṭa^cāma batar

Şah, bir okçu ok atmış olsaydı o ok yiyeceklerin sonuna ulaşmayıp yemeklerin içine batardı, der.

Süheyl’üŋ ḫōnına ḳalur ol ṭaŋa
Öginde ḳılur āferīn çoḳ aŋa

Çin hükümdarı Süheyl’in vermiş olduğu ziyafete hayret edip içinden birçok defa ona aferin der.

Şu deŋlü dökilür ḫōnı iki mīl
Gelür bişe öŋüne öŋüne bil

Bil! İki mil uzunluğunda bir sofra açtı; yemekler arka arkaya gelir.

Yidiler ü götürdiler ḫāṣ u ^cām
Daḫı ṭopṭolu yazı yüzi ṭa^cām

Herkes ovanın üzerinde bulunan dopdolu yemekleri yedi, bitirdi.

Çü ḳullar gelür süfrei götürür
Ara yire bezm āletin getürür

Hizmetkârlar; gelir sofrayı götürür; oraya eğlence meclisinin eşyalarını getirir.

Piyāle virür la^cl ü altun geyik
Bir ulu gümiş pīl dururdı dik

Kırmızı, değerli taştan yapılmış kadeh ve altın geyik verir; bir büyük gümüş fil dikili duruyordu.

Ḳızıl altun aṣlan muraṣṣa^c ulu
Ḳamusınuŋ içi süciler ṭolu

Kızıl altınla süslenmiş büyük bir aslan getirirler; hepsinin içi içkiyle doluydu.

Eline alup bir muraṣṣa^c ḳabaḫ
Girü geldi sāḳī ki duta ayaḫ

Kıymetli taşlarla süslenmiş şarap kadehini eline almıştı çünkü içki sunan kişi tekrar gelmişti.

Süheyl’e naḳāş dir ki sözümi ṭut
Dilerseŋ ki gelmeye yüzüŋe ut

Nakkaş, Süheyl’e utanmak istemiyorsan benim öğüdümü dinle, der.

Gerek ki bugün süci içmeyesin
Kim esrük olup sırrı açmayasın

Sarhoş olup sırrı açıklamayasın diye içki içmemelisin!

Ḳadeh ṭoldurup sāḳī uzatdı el
Naḳāş dir Süheyl’e ki şeh-zāde al

İçki dağıtan kişi kadehi doldurup uzatınca Nakkaş, Süheyl’e kadehi al şehzade, der.

Şehen-şāha ṭutġıl bir ayaḫ ṭolu
Ki ^cālemde yoḫdur hīç andan ulu

Padişahlar padişahına dolu bir kadeh tut çünkü dünyada ondan yüce başka biri yoktur.

Gelüp didi Faġfūr ki nice ola
Eŋ öŋdin ki ayaġı ḳoduŋ ele

Çin hükümdarı gelip nasıl oluyor ki kadehi ilk önce elime verdin, dedi.

Gerek öŋdin içe Süheyl-i Yemen
İçem ṣoŋra dutıcaḳ ayaġı ben

İlk önce Yemenli Süheyl içki içmeli sonra o kadehi sununca ben içmeliyim.

Dönüp didi naḳḳaşa ki iy baẖtiyar
Süheyl'üŋ elinde degül iẖtiyār

Nakkaş dönüp ey bahtiyar, seçim Süheyl'in elinde değildir, der.

Atası elini ṭutup ḳıldı ᶜahd
İçürimedük niçe itdükse cehd

Babası onun elini tutup yemin ettirdi; ne kadar çabaladıysak da ona içki içiremedik.

Dimiş kim Çalap ger irüre gelem
Ḳadeh girü atam elinden alam

Allah, beni babamın yanına ulaştırırsa kadehi babamın elinden tekrar alırım, demiş.

Şehen-şāh gerek kim ala ḳıla nūş
Ki ola Süheyl-i Yemen göŋli ẖoş

Padişahlar padişahı kadehi eline almalı ki Yemenli Süheyl'in gönlü hoş olsun.

Ḳatı geldi Faġfūr'a oldı melūl
Naḳāşa didi kim bu iş key degül

İçki, Çin hükümdarına ağır geldiği için hüzünlenmiş bir şekilde Nakkaş'a bu durum uygun değildir, dedi.

Baŋa böyle itmek ḳatı ᶜār idi
Bizüm şarda āẖir süci var idi

Bana böyle davranmak çok utanılacak bir şeydir. Son olarak bizim şehirde de içki vardı.

Çün ol içmeye ben daẖı niderem
Hemīn dem ṭuruban şāra giderem

O içkiyi içmek için ne yapmalıyım, hemen kalkıp şehre gitmeliyim, dedi.

Süheyl-i Yemen gördi kim şāh-ı Çīn
Melūl oldı yavlaẖ [u] çökdi dizin

Yemenli Süheyl, Çin hükümdarının çok hüzünlü olup diz çöktüğünü gördü.

Eline aluban süci ḳıldı nūş
Didi sizüŋ içün ṣıdum ᶜahdum uş

Süheyl, eline içki alıp içti ve işte sizin için sözümü tutmadım, dedi.

Ki sizsiz baŋa atadan yigrek
Sizüŋ ḥükmüŋüz nise ṭutmaḳ gerek

Siz bana babadan daha değerlisiniz, sizin hükmünüz neyse onu yapmak gerekir.

Çü Faġfūr anuŋ içdügini görür
Buyurur ki sāḳī girü ṭoldurur

Çin hükümdarı onun içki içtiğini görünce içki sunan kişiye emredip kadehi tekrar doldurtur.

Süheyl-i Yemen ᶜışḳına nūş ider
Geçen sözi cümle ferāmūş ider

Yemenli Süheyl aşkı için içer ve daha önce vermiş olduğu sözü unutur.

1175 Otururlar ol arada bir zamān
Süheyl esriyüben olur şāẕ-mān

1175 Orada bir müddet otururlar; Süheyl sarhoş olup sevinir.

Getürür urur elini ḳopuza
Diler kim çala vü ḳopuzı düze

Kopuzu getirip elini kopuzun teline vurur; kopuzu akort edip çalmayı istiyordu.

Çü düzdi ḳopuzı urubanın el
Hemān laḥẓa didi bu resme ġazel

Kopuzu akort edip çalmaya başlayınca o anda bu durum için gazel söyledi.

Şiᶜr-güften-i Melik-zāde-i Yemānī

Yemenli Süheyl'in Şiir Söylemesi

Ol ne nigārdur ki beni eyledi şikār
Ne cān göŋül ḳodı baŋa ne ṣabr u ne ḳarār

O, ne güzel sevgili ki beni avladı; bana ne can bıraktı ne sabır ve ne de karar.

Nā-gāh ne fitneyidi ki göründi gözüme
Göŋlüm aluban eyledi ᶜaḳlumı tār u mār

Nasıl bir belaydı ki ansızın gözüme göründü, gönlümü alıp aklımı perişan etti.

1180 Yā ol ne gün idi kim aŋa uġradı yolum
Kim gitdi bile göreli nāmūs u neng ü ᶜār

1180 Ey! O nasıl bir gündü ki yolum ona rastladı; onu görünce onunla birlikte edep, izzet ve utanma gitti.

Virdi ḳadeh zamāne elüme eliyile
Kim içmedin daḫı başumı ṭutdı uş ḫumār

Vaktiyle elime bir kadeh içki verdi; o içkiyi içmeden başıma ağrılar getirdi.

Bu ᶜışḳı gizlemege dürişdüm başarmadum
Hem ᶜışḳı ġālib oldı benüm sırrumı açar

Bu aşkı gizlemeye çalıştım, başarmadım; onun aşkı sırrımı söylemeye üstün geldi.

Bunı diyüp aġladı ol zār zār
Göŋüllerden ayırdı ṣabr u ḳarār

Bu gazeli söyleyerek inleye inleye ağladı; gönüllerden sabrı ve dayanmayı uzaklaştırdı.

Anuŋ ile bezendi ol bezm-gāh
Sevindi çeri aŋa hem pādişāh

Eğlence yeri onunla süslendi, onun için hem padişah hem de asker sevindi.

1185 Duᶜā ḳıldılar didiler āferīn
Ki maḳṣūduŋ olsun senüŋle ḳarīn

1185 Dileğinin yakında gerçekleşmesi için dua ettiler; onu takdir ettiler.

Naḳāş dir Süheyl'e saḳınġıl hele
Ki virmeyesin emegümüz yile

Nakkaş, Süheyl'e aman dikkat et, emeğimizi boşa çıkarmayasın, der.

Saŋa didüm āḫir süci içmegil
Ṣaḳın sırrumuz örtüsin açmaġıl

Sana sonuna kadar içki içme ve sırrımızı sakın açma, demiştim.

Bugün ḳorḫum oldur ki söz açasın
Yüzümüz ṣuyın ṭopraġa saçasın

Korkarım ki bugün sırrımızı söyleyip şeref ve haysiyetimizi ayaklar altına alırsın.

Süci içen kişi nite bekleye rāz
Meger ṣuluca ola ol daḫı az

İçki içen kişi sır saklar mı? O küçük bir sır dahi olsa içki bunu biraz sulandırır.

1190 Çü ᶜışḳ u yigitlik ü süci ola
Bir arada biŋ dürlü ḳopar belā

1190 Aşk, yiğitlik ve sarhoşluk bir arada bulunduğunda bin türlü sıkıntı oluşur.

Gören sini bu söz ü bu sāz ile
Bu mevzūn göynüklü āvāz ile

Dimeye mi kim buŋa nolmış durur
Ki derd ile yüregi ṭolmış durur

Seni bu söz, bu saz ve bu güzel yanık sesinle gören buna ne olmuş, yüreği dert ile dolmuş diye söylemez mi?

Ṭutam sırruŋı gizleyübilesin
Gözüŋ yaşını nicesi silesin

Farz edelim ki sırrını gizleyebildin; gözyaşlarını nasıl sileceksin?

Gözüŋden eger aŋsuzın ine yaş
Ḳanumuz ḳurur ḳorḫaram gide baş

Ansızın ağlarsan korkarım ki başımız kesilir; cansız bir hale geliriz.

1195 ᶜAceb nesnedür bu gözüŋ bıŋarı
Ki bir ṭamlası ġarḳ ider biŋ eri

1195 Bu göz pınarı hayret edilecek bir şeydir; çünkü onun bir damlası ile bin yiğidi boğar.

Ögütlemek içün seni bileyim
Sözümi ṭutasıyısaŋ bileyim

Sana öğüt vermem için ve sözümü yerine getireceksen seni iyice tanımam gerekir.

Baŋa şol degir kim diyem bildügüm
Anıllıġıla tīz şeşilür dügüm

Bana söylenenlere göre bildiğim şey sakinlik ile düğüm çabucak çözülür.

Geŋezce şeşer dügümi uṣlu kişi
Güce görse çıḳar cāhilüŋ dişi

Akıllı kişi düğümü kolaylıkla çözer; düğüm zorluk çıkarırsa cahilin dişi çıkar.

Naḳāşa Süheyl eydür iy mihri çoḳ
Bu yay ile urma yüregüme oḳ

Süheyl, Nakkaşa, ey merhameti çok olan kişi! Bu yay ile yüreğime ok fırlatma.

Baŋa ne yaraşurdı içmek süci
Velī ṣımadum söz götürdüm güci

Benim içki içmemin ne gereği vardı? Fakat yeminimi bozmamak için sıkıntıya katlandım.

Ki giderdi Faġfūr içmesedüm
Çalup ḳopuzı aġzum açmasadum

Keşke Çin hükümdarı gidene kadar içki içmeseydim; kopuzu çalıp ağzımı açmasaydım.

Dönüp girü gitmek gerekdi yola
Ṣaçumuzı saḳalumuzı yola

Saçımızı, sakalımızı yolarak dönüp tekrar yola koyulmalıydık artık.

Çü işdüm süci uşda aldı beni
Ḳoyup ṣabrı şūrīde ḳıldı beni

İçki içtiğim için içki beni kendimden geçirdi; sabrı bir kenara bırakıp beni perişan etti.

Ṭutuşdurdı ᶜışḳ oduna cānumı
Ki ḳaynatdı ṭamardaġı ḳanumı

Canımı aşk ateşiyle tutuşturdu; damardaki kanımı kaynattı.

Bir iki söz indi şehe diyeyim
Bu didügüŋüŋ ḳayġusın yiyeyim

Şimdilik şaha bir iki şey söyleyip bu anlattığı şeylerin sıkıntısını gidereyim.

Ki içmek süci baŋa eyler ziyān
İçicek tenümi eridür hemān

İçki içmek, bana zarar verir; içki, içince hemen vücudumu eritir.

Süheyl-i Yemen didi iy pādişāh
Ḳuluŋa baġışla bugün bir günāh

Yemenli Süheyl; ey padişah, kulunu bu günahından dolayı bağışla, dedi.

İşāret buyur kim süci içmeyem
Ki ḳullıḳ idem oturam açmayam

Beni uyar ki içki içmeyeyim; oturup sana kulluk edeyim, sırrımı açmayayım.

Yiŋüz içüŋüz ḫoş temāşā ḳıluŋ
Beni daḫı bile içerven bilüŋ

Beni de sizinle beraber içki içiyor gibi düşünerek yiyiniz, içiniz etrafı iyice seyrediniz.

Ululuḳ idüp ḳuluŋı şād ḳıl
Süciden bugün beni āzād ḳıl

Büyüklük gösterip bugün kulunu içki içmekten azad ederek sevindir.

Şehüŋ başı sücile olmışdı ḫoş
İşitdi [vü] ḳaḳıdı ḳıldı ḫurūş

Şah içki ile sarhoş olduğu için (bu söylenenleri) işitince öfkelendi ve coştu.

Süheyl’e dir iy pādişāh-ı Yemen
Bugün benden işbu dilegüŋ yaman

Süheyl’e, ey Yemen padişahı! Bugün benden istediğin kötü bir şeydir.

Budaḫ ḳarır u dürlü devrān döner
Gereklü ḳuş aġaca bir kez ḳonar

Pek çok zaman geçer, dal kurur ama lüzumlu kuş ağaca bir defa konar.

Şu Tangrı ḥaḳı kim yaratdı bizi
Ki ṭoġru direm saŋa işbu sözi

Bizi yaratan Allah hakkı üzerine yemin olsun ki bu sözü doğru söylüyorum.

Ne kim ᶜömr geçdise vardı yile
Meger bu iki gün ki sinüŋ ile

Geçürdüm anuŋ çeşnīsin bulmışam
Ḳalanını bellü yavu ḳılmışam

1215-1216 Şimdiye kadar yaşadığım her ne varsa boşunaydı. Sadece seninle yaşadığım bu iki gün gibi başka bir gün yaşamadım; ömrümün öteki kısmı açıkçası boşunaydı.

Revā olmaya uymaġıl sen söze
Bu ẕevḳ u bu temāşā ᶜīşin bize

Bizde bu zevk, bu eğlence ve ziyafet varken senin sözünü tutman uygun olmaz.

Sinüŋ ile ḫoşdur u sensüz ḥaram
Ṣunuban ayaġı içürdi tamām

Seninle beraber olmak güzel, sensiz bana her şey haramdır. Süheyl’e içki sundu ve Süheyl içkiyi içti.

Bir iki ḳadeḥ çün Süheyl itdi nūş
Girü ᶜışḳ odı ḳıldı içinde cūş

Süheyl bir iki kadeh içki içince tekrar aşk ateşi içinde yanmaya başladı.

Bu mevzūn ġazel hem ögine gelür
Ṣunup ḳopuzun eline alur

1220 Aklına bu vezinli gazel gelince uzanıp kopuzunu eline alır.

Çaluban eyitdi ḫūb āvāz ile
Māt eyledi Zühre’yi āvāz ile

Güzel sesiyle çalıp söylemeye başladı; güzel sesiyle Venüs’ü yendi.

Şiᶜr-güften-i Melik-zāde Berāy-ı Firāḳ

Ayrılık Konusunda Süheyl’in Şiir Söylemesi

Beni melāmet iden ᶜışḳıçün ᶜaceb ḳanı
Bu ᶜışḳ meclisine bir oḳuŋ bugün anı

Aşk için beni ayıplayan kişi acaba nerededir? Onu bu aşk meclisine bugün bir çağırın!

Göŋül göziyle baḫsun cemāline yāruŋ
ᶜAyıblasun beni virmez isem aŋa cānı

Gönül gözü ile sevgilinin güzelliğine baksın, ona canımı vermezsem beni ayıplasın.

Benüm ḳatumda ol ādem degül ü ḥayvāndur
Kim anı ḳoya vü isteye āb-ı ḥayvānı

Kim o sevgiliyi bir kenara bırakıp ölümsüzlük suyunu isterse benim yanımda o insan değil, hayvandır.

Anuŋ ki ᶜışḳ odı içinde yoḳ nider sözi
Olursa sevgü belādur ki Yūsuf-ı s̱ānī

Onun içinde aşk ateşi yoktur ki sözlerimi anlasın, aşk ateşi olursa beladır; çünkü sevgili ikinci Yusuf'tur.

Benüm bu āh ile sözüm [ü] aġladuġum şol
Ki benden ayrudur ol ḳamu ḫūblaruŋ ḫanı

Benim bu acıyla söylediğim sözler ve bu kadar ağlamamın nedeni, o güzellerin hükümdarı benden ayrı olduğu içindir.

Anuŋ viṣālini istedügüm şuŋa beŋzer
Ki bī-nevā kişi isteye tāc-ı sulṭānī

Ona kavuşma arzusu, fakir birinin sultanlık tacını istemesi gibidir.

Eger biŋ ola göŋül yā ḥod ola yüz biŋ cān
Fidāyıdı idebilseydüm aŋa ḳurbānı

Bin gönlüm veya yüz bin canım olsaydı hepsini onun için kurban ederdim.

Çalup ırladı şāhdan utanmadı
Göŋül ḳalmadı kim oda yanmadı

Şah'tan utanmadan çalıp şarkı söyledi; orada ateşte yanmayan bir gönül kalmadı.

Diledi ki ṭonını pāre ḳıla
Ne rāzı ki var āşikāre ḳıla

Her ne sırrı varsa açıklamak; elbiselerini parçalamak istiyordu.

Naḳāş vardı ḳatına vü didi hey
Ögüŋi vü ᶜ aḳluŋı cemᶜ eyle key

Nakkaş, Süheyl'in yanına gelip hey, aklını başına iyice topla, kendine gel, dedi.

Bugün ṣabr ile yoldaş ol zīnhār
İşüŋ gizlüdür ḳılmaġıl āşikār

Bugün kesinlikle sabır ile arkadaş ol! İşin gizlidir, sırrını açıklama.

Dilerseŋ ki maḳṣūduŋa iresin
Budur çāre kim ögüŋi diresin

İstersen aklını başına toplayarak arzuna ulaşırsın, dedi.

Cevābında eydür ḳanı ᶜaḳl u rāy
Ki divşüreven nideyim vāy vāy

Akıl, fikir kaldı mı ki toplayayım! Ne yapayım? Vay vay diye söyledi.

Gidüp ögi düşdi [vü] ṭoldı gözi
Ṣarardı şu gül bigi tāze yüzi

Süheyl, sevgiliyi hatırlayınca gözleri doldu, yere yığıldı, gül gibi taze yüzü sarardı.

Süheyl'i çü naḳḳāş gördi ḫarāb
Yüzine hemān laḥẓa ṣaçdı gül-āb

Nakkaş, Süheyl'in perişan halini görünce o anda onun yüzüne gül suyu döktü.

	Meger kim birez baş ḳaldurdıdı Şāhı görüp utanuban ṭurdıdı		Meğer şahı görüp utanarak biraz kendine geldi.
	Naḳāşa şāh eydür ᶜaceb noldı gör Ki gül bigi güler yüzi ṣoldı gör		Şah, Nakkaş'a; acaba ona ne oldu, bak! Bak, gül gibi güler yüzü soldu.
	Hele yaḫdı cānumı oda benüm Ḳurutdı ṭamarda ne kim var ḳanum		Hâsılı benim canımı ateşlerde yaktı; damarımda her ne kan varsa hepsini kuruttu, beni cansız hale getirdi.
1240	Naḳāş dir ḳuluŋ virdi öŋdin ḫaber Ki virmeŋ Süheyl'e süci bu ḳadar	1240	Nakkaş, kulun önceden Süheyl'e bu kadar çok içki vermemesi için içki dağıtan kişiye söylemişti, der.
	Bilürdüm ki süci yaramaz aŋa Hem ışmarlamışdur atası baŋa		İçkinin ona iyi gelmediğini biliyordum; ayrıca babası onu bana emanet etmişti.
	Ki oğlan durur aŋa virmeŋ süci Peşīmānlıḳ aṣṣısı yoḳ ṣoŋ ucı		O genç bir delikanlıdır, ona içki vermeyin; son pişmanlık fayda vermez.
	Hem işbu yigit tāze bir gül durur Ki az ıssı tīzcek anı ṣoldurur		Ayrıca bu yiğit taze bir gül gibidir; azıcık sıcaklık bile onu soldurur.
	Degüpdür bugün uş niçe yaşına Ġarīblıḳ hīç uġramadı başına		Bu yaşına ulaşana kadar hiç gurbete çıkmadı.
1245	Şāh eydür senüŋ ṭoġruyımış sözüŋ Bilüben ṭanuḫlıḳ virürmiş özüŋ	1245	Şah, senin sözün doğruymuş, senin kişiliğin, bilgine şahitlik ediyor, der.
	Seni bildüm uşlu kişiyidügüŋ Ḥaḳınca bunuŋ ġuṣṣasın yidügüŋ		Tam olarak Süheyl'in acısını çekmenden ötürü senin akıllı, faziletli biri olduğunu biliyordum.
	Anuŋ içün atası ḳoşmış saŋa Bu işin eyü geldi yavlaḳ baŋa		Onun için babası onu sana emanet etmiş; böyle davranman bana gayet güzel geldi.
	Süheyl-i Yemen çün direr kendüzin İşidür naḳāş ile şāhuŋ sözin		Yemenli Süheyl, kendine gelmeye başladığında Nakkaş ile şahın arasında geçen konuşmayı işitir.
	Örü ṭurıbanın ovar gözini Sürer şāh öŋinde yire yüzini		Ayağa kalkıp gözünü oğuşturur ve şahın önünde saygıyla eğilir.

Dir iy luṭfı (vü) ḫulḳı çoḳ pādişāh
Bu eksiklü ḳula bağışla günāh

Ey iyiliği çok ve ahlâkı güzel padişah, bu kusurlu kulunu bağışla, dedi.

Atam düşdiyidi ögüme benüm
Anuŋ içün oda dutuşdı canum

Babam aklıma geldiği için canım ateşler içinde yandı.

Ḳaçan kim atam bağda bezm uradı
Yiyüp içmege meclisin ḳuradı

Çü evvel eline ḳadeḥ aladı
Bu sāzı gerek kim ḳuluŋ çaladı

Ne zaman ki babam bahçede yiyip içmek için oturulacak yeri düzenlerse ilk önce kadehi o eline alır, ben kulunuz sadece sazı çalardı.

Çü bu ṣavtı çaldum göŋül ḳıldı cūş
Ḳatuŋuzda eksüklü oldum ben uş

Bu nağmeyi çalınca gönül coştu; sizin huzurunuzda böylelikle kusurlu oldum.

Şāh eydür hele göŋlüni şād ṭut
Bu ḳayġudan özüŋi āzād ṭut

Şah, hele gönlünü ferah tut, kendini bu endişeden kurtar, der.

Ki Ḥaḳ Tangrı şāllah seni tīzrek
İrüre ataŋa nite kim gerek

Cenâb-ı Hak inşallah seni, gerekli olduğu için, çabucak babana kavuşturur.

Girü ṣağlıġıla yüzin göresin
Yörenesin ol bāġuŋuz yöresin

Tekrar sağlıklı bir şekilde babanın yüzünü görüp o bahçenizin etrafında dolaşırsın.

Bugün Çīn ilindesin uşda hele
Gül oyna vü ẕevḳ eyle bizüm ile

İşte, bugün Çin ülkesindesin. Haydi, gül, eğlen, bizimle neşelen!

Süheyl aldı girü ḳopuzı ele
Düzetdi vü çün başladı kim çala

Süheyl, tekrar kopuzu eline aldı ve çalmaya başlamak için akort etti.

Girü meclis oldı vü ḫoş nāzenīn
Oḳıdı şāh-ı Çīn aŋa āferīn

Meclis tekrar narin ve hoş oldu; Çin hükümdarı, Süheyl'i takdir etti.

Çü başladı gökden güneş ṭoġmaġa
Yine taḫtı üstüne nūr aġmaġa

Güneş doğmaya başladığında tekrar onun tahtı üzerine nur yükselmeye başladı.

Şāh-ı Çīn çü odasına gidiser
Süheyl-i Yemen gör aŋa nidiser

Çin hükümdarı, meskenine gidecekken Yemenli Süheyl'in ona neler yapacağını gör!

Virür şāha tāzī yigirmi tamām
Muraṣṣa^c hep üstinde zīn ü ligām

Şaha, üzerinde değerli taşlarla süslenmiş dizgini ve eyeri bulunan tam yirmi Arap atı verir.

Her at üstine bir ḳulı oturur
Bilinde silāḥ u siper götürür

Her atın üzerinde, belinde silahı ve elinde kalkanı olan bir hizmetkâr verir.

1265 Ḳamusı ḳara gözlüler yüzi aḳ
Bilinde dükelinün altun ḳuşaḳ

1265 Hepsinin gözü kara ve yüzü aktı; tamamının belinde ise altın kuşak vardı.

Ki her birisi sanasın ay idi
Geyür ṭonları ḳamu kimẖāyıdı

Her birisinin ay parçası olduğunu sanırsın; giydikleri elbiselerin tamamı ipek kumaştandı.

Daẖı on ḳılıç u otuz taẖta bīz
Viribidi şāhun ṭapusına tīz

Ayrıca on kılıç, otuz top kumaşla hemen şahın huzuruna vardılar.

Ulu kiçi ḳamuyı saġışladı
Dükeline ṭoyınca baġışladı

Büyük küçük herkesi düşündü; herkese doyuncaya kadar ihsanda bulundu.

Çü ḳamusı luṭf u ᶜaṭā buldılar
Gönilüp duᶜā vü s̱enā ḳıldılar

Tamamı ihsan ve iyilikten nasiplendi; yüzlerini çevirerek ona dua edip onu takdir ettiler.

1270 Yarındası oḳıdı Çīn ilini
Ḳonuḳlamaġa baġladı bilini

1270 Ertesi gün Çin halkını davet etti; onları ağırlamak için hazırlandı.

Ulu kiçi bay yoẖsulu ṭoyladı
Baġışladı çün ᶜādeti eyledi

Büyük küçük, zengin fakir herkesi ağırladı; usulü yerine getirmek için onlara ihsanda bulundu.

Gelicek sarāyına faġfūr-ı Çīn
Ḳızı anasıyıla söyler için

Çin hükümdarı, sarayına gelince kızının annesine özel olarak olanları anlatmaya başlar.

Ki bir şāh-zāde gelüpdür bize
Diler kim cihānı tamāmet geze

Dünyayı gezmek isteyen bir şehzade bize geldi.

Yüzi aya mānend ü ḳanda sözi
Boyı serve bādāma ḳıyma gözi

Yüzü aya, sözü şekere, boyu servi ağacına; çekik, koyu ela gözleri ise bademe benzer.

1275 Ḳopuzına ol laḥẓa kim el ura
Niçe uṣlu kişi gerek delüre

1275 Kopuzu çalmaya başlar başlamaz birçok akıllı kişi delirir.

İşidicegez Nev-bahār anası
Dir ādem degül imiş uṣanası

Nevbahâr'ın annesi söylenenleri işitince bu usanılacak bir insan değilmiş, der.

Niçün şāh oḳımadı evvel ᶜaceb Sarāyına ol idi resm ü edeb	Sarayına uygun olan durum onu davet etmek olmasına rağmen acaba neden daha önce sen onu davet etmedin, der.
Şeh eydür kim anı ben öŋdin didüm Bu sen didügüŋ ḳaydın evvel yidüm	Şah, senin dediğin şeyi ben önceden ona söyledim; onun sıkıntısını çektim, dedi.
Velī didi baŋa ol ādem canı Ki ger diler iseŋ ḥaḳīḳat beni Gerek luṭf idüp ḫoş ṭutasın bizi Gelesiz bize ṣımayasız sözi	1279-1280 Fakat o kişi bana, gerçekten benim gelmemi istiyorsan lutfedip bizi kırmamalı, bize gelmelisiniz, dedi.
Ulular işidür ġarīb oḫşamaḳ Yüce pādişāh göŋli olur aşaḳ	Gurbette olanlara iyi davranmak, yüce insanların işidir; yüce padişah alçak gönüllü olur.
Ġarībüz ilüŋde vü sen cānumuz Ḳuluz biz ü sen ulu sulṭānumuz	Senin ülkende gurbetteyiz, yüce sultanımız; sen bizim canımız, biz senin kulunuz.
Ṭapuŋa irişünce çevre yaŋa Ḳonuḫlıġa varmadum öŋden ṣoŋa	Huzuruna varana kadar baştan sona hiçbir yere misafir olarak gitmedim, der.
Sizerven ki gelmedüginüŋ ucı Bu durur içemez key öküş süci	Misafirliğe gelmeme nedeninin çok içki içememesi olduğunu sanıyorum.
Vezīr daḫı nā-gāh söz açdıdı Ki bu kişi içmege and içdidi	1285 Vezir de aniden konuşmaya başladı; bu kişi içki içmemek için yemin etmişti, dedi.
Ki tā atası ḳatına gelmeye Girü süciyi aġzına almaya	Tekrar babasının huzuruna çıkmayana kadar içkiyi bir daha ağzına almayacak, dedi.
Bu söz baŋa yavlaḳ ḳatı geldidi Vezīri ḳulaġuma çün çaldıdı	Veziri kulağıma fısıldadığı için bu söz bana çok ağır geldi.
Çü meclis düzildi vü oldı yaraḫ Süheyl olmadı ḳatumuzdan ıraḫ	Meclis düzenlenip hazır hale gelince Süheyl yanımızdan uzaklaşmadı.
Didi ṣanmaŋuz şeh sözinden geçem Ṣıyam andı alam süciyi içem	Şah'ın sözünü dinlemeyeceğimi düşünmeyin; içkiyi içip yeminimi bozacağım.

1290 Ḳul āzād idem açları ṭoyuram
Ṭon eyleyeler yoḫsula buyuram

1290 Köle azad edip açları doyurayım; elbise diktirip yoksullara bağışlayayım.

Bunı didi aldı süci ḳıldı nūş
İçe içe çün kim başı oldı ḫoş

Bunları söyleyerek eline içki alıp içmeye başladı; içki içe içe sarhoş oldu.

Viribidi bir ḳulını ḳopuza
Getürdi vü urdı elin kim düze

(Kopuzu getirmesi için) bir hizmetkârını gönderdi; hizmetkârı kopuzu getirince kopuzu akort etmesi için eline aldı.

Ḳopuzı düzüp zaḫme urdı ḳıla
Çalup yırladı ḳopuzı ile bile

Kopuzu akort edip mızrabı sazın teline vurdu, kopuzuyla birlikte çalıp söyledi.

Şunuŋ bigi ẕevḳ eyledi ol kişi
Ki ağlamaġ oldı ḳamumuz işi

Öyle bize keyif verdi ki hepimizin işi ağlamak oldu.

1295 Anuŋ ile ḳılduḳ temāşā laṭīf
Cihanda anuŋ gibi yoḳdur ḥarīf

1295 Onunla birlikte iyice gezip dolaştık; dünyada onun gibi sohbet arkadaşı yok.

Kim anı görür ise ḳaynar ḳanı
Hüner ḳomamışdur ki bilmez anı

Onu gören herkes çok sever; onun bilmediği bir hüner kalmamıştı.

Ve līkin elinden ḳodı ḳopuzı
Düşüp gitdi ögi ṣarardı yüzi

Lâkin kopuzu bırakıp yere yığılarak aklı başından gitti; yüzü sarardı.

Hemān dem işidicegez Nev-bahār
Ki uṣṣı gidüp oldı ol bī-ḳarār

Nevbahâr bu söylenenleri işitince aklı başından gitti, rahatsızlandı.

Ḥaḳīḳat bu kez bildi anuŋ işin
Anı istedügin yazın u ḳışın

Nevbahâr, böylece Süheyl'in yaz kış her zaman onu aradığını, onun asıl isteğinin bu olduğunu anladı.

1300 Süheyl ile ḫoş olmış idi başı
Daḫı ṭoldı ᶜışḳ ile içi ṭaşı

1300 Nevbahâr, Süheyl'e ilgi duymaya başladı; içi dışı aşk ile doldu.

Üçünci gün atlandı faġfūr-ı Çīn
Çeriyile geldi Süheyl'e degin

Üçüncü gün Çin hükümdarı atla yola çıkarak askeri ile birlikte Süheyl'in yanına kadar geldi.

Bāz-āmeden-i Faġfūr Şāh Pīş-i Süheyl-i Yemen

Fağfur Şahın Süheyl'in Yanına Tekrar Gelmesi

Süheyl-i Yemen şāha ḳarşu varur Girü çünki biri birini görür	Yemenli Süheyl, şahı karşılar ve tekrar birbirlerini görürler.
Süheyl'i göricek ṣorar şāh-ı Çīn Dilegüŋ ne baŋa digil dir hemīn	Çin hükümdarı Süheyl'i görünce benden ne dilersin, hemen söyle!
Ki şāruma girmedüŋ ü ṭaşrasın Ne ma^{c}nī ki sevdüŋ şaruŋ ṭaşrasın	Şehrimin içine girmedin, şehrin dışında kaldın; şehrin dışını sevmenin ne anlamı var?
1305 Alup ḳavmiŋi gel şara göresin Teferrüc idesin şaruŋ yöresin	1305 Halkını yanına alıp şehri dolaşmak için şehre gel.
Seni ḫoẕ ḳomazvan şara varmadın Sarāyumı ben saŋa göstermedin	Sen şehre varıp sana sarayımı göstermeden seni bırakmam.
Süheyl-i Yemen dir bu iş olmaya Ḳuluŋ and içüpdür şara gelmeye	Yemenli Süheyl, ben kulunuz yemin ettiğim için şehrinize gelmem, der.
Bu arada iki gün oturalum Daḫı zaḥmetümüzi götürelüm	Burada iki gün oturup sıkıntılarımızı kendimizden uzaklaştıralım.
Naḳāş dir ki iy pādişāh-ı cihān Senüŋ ḥükmüŋ üstümüzedür revān	Nakkaş, ey dünyanın padişahı! Senin hükmün bizim üzerimizdedir, der.
1310 İki and içüp durur işbu kişi Eger ṣır ise yile gider işi	1310 Bu kişi iki defa yemin etmiştir; gizli bir şey var ise işi heba olur.
Biri süci idi ḫoẕ içdi anı Sözüŋ ṣımadı atdı oda canı	Biri içki içmek idi. Sözünü tutmayıp canını ateşe atarak onu kendisi içti.
İkinci kimesne evin görmeye Eger oḳıyalar ṭurup girmeye	İkincisi kimsenin evini görmeyecek; davet etseler dahi gitmeyecekti.
Çü dilegüŋ oldur ki gire şara Bunuŋçün yapayum buyur bir serā	Dileğin onun şehre girmesi olduğu için emret bir saray inşa edeyim.
Ṭurup ṭaŋlacaḳ ben size geleyim Gezüp şārı birḳaç kişi alayım	Şafak vakti ben size gelip birkaç kişiyi yanıma alarak şehri gezeyim.
1315 Ol arada kim bir eyü yir görem Şehe ṭanam u anda bünyād uram	1315 Oralarda iyi bir yer görürsem şaha danışıp orada saray inşa edeyim.
İrişdürem on günde bir ḫoş sarāy Ki on yılda düzmeye bir ked-ḫuẕāy	Hiçbir kethüdanın on yılda yapmayacağı güzel bir sarayı ben on günde yapayım.

Tamām ola on gün içinde serā
Süheyl-i Yemen daḫı gire şara

On günde saray tamamlanıp Yemenli Süheyl de şehre girsin.

Anuŋ andı ṣınmaya sinüŋ sözüŋ
Daḫı yigregin aŋlar ola özüŋ

(Çin hükümdarı), Nakkaş’a sözün onun yeminini bozmaz; en iyisini sen bilirsin, dedi.

Ṣımaḫ andı gelmez kişiye eyü
Ya irkege yā ḫoẕ dişiye eyü

Yemini bozmak erkeğe veya dişiye iyilik getirmez.

Şeh eydür sarāyumda bir bāġ var
İçinden geçer bir ulu ırmaġ var

Şah, sarayımda içinden büyük bir ırmağın geçtiği bahçe var.

Ol arada bünyād urıvireyim
Süheyl’i ben öz ḳatuma direyim

Orda sarayı inşa edip Süheyl’i kendi yanıma getireyim.

Naḳāş dir ki bu iş degüldür ṣavāb
Ki bāġını şāhuŋ ḳılavuz ḫarāb

Nakkaş, şahın bahçesini harap edeceğimiz için orası uygun olmaz, dedi.

Velī varuban ḳuluŋuz araya
Bula bir ören kim işe yaraya

Fakat ben kulunuz oraya gelip işe yarayacak harabe bir yer bulayım.

Şeh eydür naḳāşa ne kim ḳılasın
Benüm dilegüm ile bir olasın

Şah; Nakkaş’a her ne yaparsan yap benim isteğimi yerine getir, der.

Aradan çü bu sözi götürdiler
Temāşāyıla içküye oturdılar

Konuşmayı bir kenara bıraktılar; etrafı seyrederek içki içmeye oturdular.

Yiyüp içüp ol gice ẕevḳ itdiler
Güneş ḳalḫıcaḳ ṭuruban gitdiler

O gece yiyip içip eğlendiler; güneş doğunca kalkıp gittiler.

Yarındası naḳḳaş varur şara
Arar bir ören kim sarāy başara

Nakkaş, ertesi gün viran bir yerde saray inşa etmek için şehre gider.

Şar içinde ḳanḳı yaŋa kim arar
Kimüŋ ḳoŋşuluġıduġını ṣorar

Şehirde nereye bakarsa baksın orada bulunan komşuları tanımaya çalışır.

Ṣora ṣora varur bir araya ol
Ḳalur ar ki şārı hep araya ol

O, sora sora bir yere ulaşır; bütün şehri dolaştığı için yorgun düşer.

Çü ḳavmi gözetdi vü ṭutdı ḳarār
Ol arada ḳoŋşı olur Nev-bahār

Halkını dikkate aldığı için orada Nevbahâr ile komşu olmayı kararlaştırır.

Ol arayı yavlaḳ begendi naḳāş
Varup şāh öŋinde yire urdı baş

Nakkaş, orayı çok beğendi; şaha varıp onun önünde saygıyla eğildi.

Didi şāha buldum begendüm yiri
Eyitdi ki bünyād ur imdi yüri

Şaha, yeri buldum, beğendim; şimdi hadi inşa etmeye başlayalım, dedi.

Naḳāşa icāzet virür şāh-ı Çīn
Ki ol arayı yapa ola yaḫın

Çin hükümdarı, kendine yakın olması için, Nakkaş'ın o yerde saray inşa etmesine izin verir.

Be-cid ṭutdı naḳḳaşa tīz yap didi
Ne kim eksügüŋ var virem hep didi

Şah, Nakkaş'a sarayı çabucak inşa etmesi için ısrar etti; her ne eksiğin varsa vereyim, dedi.

Dürişgil ki tīz bitüresin işi
Ki tizcek ḳavışa bize ol kişi

Şah, gayret edip bu işi çabucak bitir ki o kişi çabucak bize kavuşsun, der.

Ne bilsün yavuz ḳonşı yavuz olur
Yavuzlara şeyṭān ḳulavuz olur

Kötü komşunun kötü olduğunu nasıl bilsin! Kötülere şeytan kılavuz olur.

Sarāya muvāfıḳ yarar ḳonşı
Öyinde gözetmek gerek ḳonuşı

Saraya uygun, güvenilir komşu sarayı her zaman dikkate almalıdır.

Gerek kişi ḳonşı bula andan ev
Gerek kimse yoldaş düze andan av

Kişi, önce komşu bulmalı sonra ev bulmalı; önce yol arkadaşı bulmalı sonra ava çıkmalıdır.

Hemān laḥẓa naḳḳāş döner gelür
Yigirmi otuz yapucılar alur

O anda Nakkaş, dönüp yirmi otuz kadar inşaat ustasını birlikte götürür.

Meşġūl-şoden-i Naḳḳāş be-ʿimāret-kerden-i Sarāy

Nakkaş'ın Saray İnşa Etmek İçin Uğraşması

Ol arada bir ulu bünyād urur
Döker aḳça dün ü gün andan ṭurur

Orada, gece gündüz para dağıtarak büyük bir saray inşa eder.

Yüce köşk ʿālī sarāylar düzer
Niçe kişinüŋ anda gücin üzer

Pek çok kişinin yapmaya gücü yetmeyeceği, yüce köşk ve saray inşa eder.

Daḫı bir eyü bāġ taḫt urmaġa
Ki baḳa dura oturan ırmaġa

Oturup ırmağa bakmak için güzel bir bahçe içinde taht yapar.

On on iki günde düzer bir sarāy
Ki şāh girse içine olur gedāy

Şahın bile içine girdiği takdirde yoksul hale geleceği on, on iki gün içinde güzel bir saray yapar.

Cihānda ne kim cānavar var ise
Yürürse yügürürse uçar ise

1345 Yazar ḳamusın anda ol şīr-merd
İşe iledür altun u lāciverd

1344-1345 Dünyada yürüyen, koşan, uçan her ne canlı varsa o aslan yürekli kişi, orada altın ve lacivert renkli değerli süs taşlarıyla hepsini nakşeder.

Ulu ḥavż u taḫt öŋine bağlamış
Anuŋ bigi endāze düzmiş imiş

Büyük bir havuzun önüne aynı oranda büyük bir taht yapmış.

Ki ger bir kişi ṭama aġar ise
Gözükürdi ṣuda ne kim var ise

Biri dama çıkarsa (havuza baktığında) etrafta her ne varsa onu suda görürdü.

Çü naḳḳaş taḫtı vü bāġı düzer
Ol avladuġı ḳuşa aġı düzer

Nakkaş, tahtı ve bahçeyi yapınca o avlayacağı kuşa tuzak tertip etmiş olur.

Varuban Süheyl'e dir iy nīk-nām
Sarāyı bugün uşda itdüm tamām

Süheyl'e varıp, ey iyi ün kazanmış kişi! Sarayı böylelikle bugün tamamladım, der.

1350 Yarın şāra gelgil eyü baḫt ile
Sarāyı vü bāġuŋı gör taḫt ile

1350 Yarın şehre iyi şansın ile gel ve sarayını, bahçeni, tahtını gör!

Şaruŋ ḳavmi anı işidüp meger
Biri birisine ḳılurlar ḫaber

Şehir halkı bu durumu işitip meğer birbirlerine haber veriyorlarmış.

Ṭurup ṭaŋlacaḳ ṭonadurlar şarı
Süheyl'e varur ḳarşu cümle çeri

Askerler, şafakla birlikte şehri donatıp Süheyl'i karşılarlar.

Yaya atlu ḳamu çıḫup gördiler
İleyince ardınca yügürdiler

Piyade, atlı askerlerin tamamı çıkıp onu gördüler, onun önünden ve arkasından hızlıca yürüdüler.

Temāşāyıla çün gelürler şara
Bezenür Süheyl ile taḫt u serā

Etrafı seyrederek şehre varınca taht ve saray, Süheyl ile süslenmiş olur.

1355 Sarāyı Süheyl-i Yemen çün gezer
Hemān laḥẓa naḳḳāşa taḥsīn ider

1355 Yemenli Süheyl, sarayı gezdiğinde o anda Nakkaş'ı takdir eder.

Gelüben çü ol taḫtı ḥavżı görür
Gelüp göŋline ḫoş geçüp oturur

Süheyl; o tahtı, havuzu görünce orası hoşuna gider, orada oturur.

Naḳāşa oḳur ol öküş āferīn
Ki düzdüŋ bu göŋlüm içinde varın

Süheyl, gönlünce bir yer yaptığı için Nakkaş'ı birçok defa takdir eder.

Naḳāş dir ki ben ṭaşra gidiserem
Saŋa diyeyin bil ki nidiserem

Nakkaş, ben şehrin dışına çıkacağım; sana burada ne yapacağını söyleyeyim, der.

Ḳomazvan ki kimse ḳatuŋa gele
Ki aŋsuzda bu işimüzi bile

Ansızın huzuruna bu durumu öğrenmek üzere biri gelirse ona izin verme!

1360 Çü ben gideven taḫta geç ḫoş otur
Ḳopuzı çal ünüŋ yuḳaru götür

1360 Ben gidince tahta geçip güzelce otur; kopuzu çalıp sesini yukarıya ulaştır.

Ola kim ünüŋ işide Nev-bahār
Ṭama aġa uġurlayın ol nigār

Belki o güzel sevgili Nevbahâr, sesini işitip sessizce dama çıkar.

Çü bildüresin aŋa kendüzüŋi
İlerü gele göre ay yüzüŋi

Kendini ona tanıtmak için öne çıkıp ay yüzünü ona göster.

Görürseŋ ṣuda gölgesin baḳmaġıl
Yüzin görmege ṣu bigi aḳmaġıl

Gölgesini suda görürsen ona bakma; onun yüzünü görmek için su gibi hemen akma.

Bu sözi çü naḳḳāş dir ü gider
Süheyl-i Yemen daḫı gör ki nider

Nakkaş, bu sözü söyleyerek gider; Yemenli Süheyl'in de neler yapacağını gör!

1365 Geçüp taḫta çün kim düzer ḳopuzı
Nevā perdesinde dir işbu sözi

1365 Tahta geçip kopuzu akort eder; neva makamıyla bu sözü söyler.

Şiʿr-ḫᵛānden-i Melik-zāde Ez-ḥasret-i Nev-bahār

Süheyl'in Nevbahâr'ın Özlemiyle Şiir Söylemesi

Yārumuŋ ʿışḳı odı çün eyledi cāna es̱er
Nām u neng ü ʿaḳl u ʿār u hem göŋül benden ḳaçar

Sevgilimin aşk ateşi canıma tesir ettiği için ad ve ün, akıl ve utangaçlık ayrıca gönül benden kaçar.

Ṣūreti naḳşı ki aŋsuzda göründi gözüme
Tāc u taḫt u raḫt u baḫtı eyledüm zīr ü zeber

Onun resmi, gözüme ansızın görününce tacı, tahtı, tüm varlığı, talihi alt üst ettim.

Ẕevḳ u ʿīş ü ili güni vü temāşā ḳılmaġı
Ḳamusın girü ḳodum uş ileri ṭutdum sefer

Zevki, eğlenceyi, memleketi, gezmeyi terkederek seyahate çıktım.

Rāḥatı zaḥmetlere ṭatluyı acı dirlige
Degşürüp yürürvenin kim yārdan bilem ḫaber

Rahatı zahmete, tatlı hayatı acı hayata değiştirip yardan haber almak için yürüdüm.

1370 Ḥaḳ Taʿālā kendü luṭfından beni esirgeyüp
Aŋsuzın rūzī ḳıla ol bī-vefā yārı meger

1370 Ancak Cenâb-ı Hak kendi lutfundan bana merhamet edip o vefasız sevgiliyi ansızın bana nasip eder.

Süheyl oturur tā olınca gice
Anuŋ vaṣf-ı ḥālin işit kim nice

Süheyl gece olana kadar oturur; onun ne durumda olduğunu dinle!

Ṣudan gitmemiş irteye dek gözi
Görine diyüp Nev-bahār'uŋ yüzi

Nevbahâr'ın yüzü, suda görünür diye onun gözü sabaha kadar sudan ayrılmamış.

Süheyl'üŋ dilegi tamām olmamış
Ṭam üstine ol umduġı gelmemiş

Süheyl'in dileği tamamlanmamış; o ümit ettiği şey tam olarak gerçekleşmemiş.

Ṭaŋa dek fiġān eylemiş zār zār
Ne yatup uyumış ne ṭutmış ḳarār

Sabaha kadar uyumamış, rahat etmemiş, feryat ederek inlemiş.

1375 Çü ṭan atdı gün ṭoġmaġa ṭutdı yüz
Süheyl'e naḳāş geldi göŋli yavuz

1375 Şafak söktüğü için güneş doğmaya başladı. Nakkaş, Süheyl'e gönlü kötü bir şekilde geldi.

Didi nite geçdi şehüŋ gicesi
Dilegi nite oldı vü nicesi

Nakkaş, Şah'ın gecesi nasıl geçti, dileği nasıl ne şekilde gerçekleşti, dedi.

Naḳāşa Süheyl eydür iy bilgilü
Eger çāre ḳılmazsaŋ oldum delü

Süheyl, Nakkaş'a, ey bilgili kişi! Bir çare bulmazsan deli olurum, der.

Ki dün giceye dek gice ṭaŋlaya
Çalup ırlar idüm ki ol aŋlaya

Dün, geceye ve geceden şafak vaktine kadar beni anlaması için çalıp söyledim.

Ünüm işidüben ṭama aġmadı
Girü yiŋi ay bigi uyaġmadı

Sesimi işitip dama çıkmadı, hilâl gibi tekrar doğmadı.

1380 Çü ṭama aġup kimsene baḫmadı
Gözüm yaşı yir ḳomadı aḫmadı

1380 Kimse dama çıkıp bana bakmadığı için gözyaşımın akmadığı yer kalmadı.

Naḳāş didi ivmek degüldür revā
Daḫı dün gelüpsin sen işbu eve

Nakkaş; eve daha dün geldiğin için sana acele etmek uygun düşmez, dedi.

Bugün ol senüŋ olduġın dilemek
Daḫı görmedin aŋa diş bilemek

Bugün, senin dilediğin şey gerçekleşmezse dahi arzu duyarak onu tekrar istemelisin.

Degül maṣlaḥat key düriş ṣabr ile
Ki ḥāṣıl olasıdur iş ṣabr ile

Asıl husus, sabırla iyice gayret etmektir; çünkü bir arzu sabır ile gerçekleşir.

Otur sen sarāyunda ḳapular aç
Gelene yiyesi dök ü aḳça saç

Sen sarayında oturup misafir kabul et; gelen kişilere sofra açıp para dağıt!

1385 Gele ulu kiçi vü yoḫsul u bay
Teferrüc ḳılalar kim oldur ḳolay

1385 Büyük küçük, zengin fakir herkes gelip gezsin dolaşsın. Uygun olan şey budur.

Ki şarda vü ilde yayıla çavuŋ
Ola kim ḳolayuŋa düşe avuŋ

Ki şehirde şöhretin yayılınca rahata kavuşursun; belki avın uygun anda (senin tuzağına) düşer.

Çü bu sözi didi vü oturdılar
Ne kim perde var idi götürdiler

Bu sözü söyleyip oturdular; her ne engel varsa kaldırdılar.

Tamāmet şaruŋ ḳavmi hep geldiler
Sarāya çü girmege yol buldılar

Şehir halkının tamamı gelip saraya girmek için fırsat kolladı.

Er ᶜavret ne kim şāruŋ içinde var
Ḳamu geldiler eyle kim Nev-bahār

1390 Aŋa iltifāt hīç ḳılmaz idi
Göreyüm diyü ṭama gelmez idi

1389-1390 Şehrin içinde kız erkek kim varsa tamamı geldi. Öyle ki sadece Nevbahâr ona yüzünü çevirip bakmadı; onu görmek için dama çıkmadı.

Aŋar idi anı hep ulu kiçi
Anuŋ sözi ṭolmış idi şār içi

Büyük küçük herkes onu anardı; şehir onunla ilgili söylentiyle dolmuştu.

Ḫatunlar anı Nev-bahār'a öger
Ki bir daḫı görebileydük meger

Hanımlar; Süheyl'i Nevbahâr'a överek keşke sadece bir defa onu görebilseydik, der.

İşidür bilür kim niçündür işi
Ne kendü varur ne viribir kişi

Nevbahâr bu durumu işitir; onun asıl amacının ne olduğunu bildiği için ne kendi gider ne de birini gönderir.

Velī ᶜışḳ ile ṭolmış idi tamām
Delü anı ᶜışḳ ḳılmış idi tamām

Fakat içi tamamıyla aşk ile dolmuştu; aşk onu tamamıyla çılgına çevirmişti.

1395 Olup idi ol ᶜışḳ ile bī-ḳarār
Götürmese kendüzin aŋa ne var

1395 O, aşk ile sabredemeyecek hale geldi; kendisi oraya gitmezse şaşılacak şeydi.

Oŋar idi kim furṣat olayıdı
Anı görmege ṭama geleyidi

İyileşmek için fırsat olsaydı onu görmek üzere dama çıkardı.

Süheyl'üŋ daḫı bu yaŋa ahvāli
İşid eydeyüm kim ne durur ḥāli

Süheyl’in de bu zamana kadar ki durumunun ne olduğunu anlatayım, dinle!

Bu nesneye dutardı ümmīd aŋa
Kim ol māh-rū bir görine baŋa

O, ay yüzlünün bir an kendisine görünmesi için sürekli bekleyişteydi.

Dün ü günin anca fiġān eyledi
Yaşın seyl gibi revān eyledi

Gece gündüz sadece ağlayıp inledi; gözyaşları sel gibi aktı.

1400 Naḳāşa Süheyl eydür iy mihr-i pāk
Eger çāre ḳılmazsaŋ oldum helāk

1400 Süheyl; Nakkaş’a, ey tertemiz güneş! Bir çare bulmazsan yok olacağım, dedi.

Bu resme işümüz eyü olmaya
Ṭurup Nev-bahār odaya gelmeye

Bu durumda işimiz rast gitmeyecek; Nevbahâr kalkıp meskene gelmeyecek.

Dirīġā esirgeyicim yoḳ benüm
Ġarīblıḳda uş ayrılısar canum

Canım böyle gurbete düşecek eyvahlar olsun, bana merhamet eden yokmuş!

Nideyim bulınmadı bir kimsenem
Ki sile gözüm üzre görürse nem

Ne yapayım, bir kimsem yok ki gözümde nem gördüğünde silsin.

Çü evvel sen işledüŋ işbu işi
Bu kez ger görürseŋ revā iy kişi

1405 Ki gövdem eriye vü yaşum aḳa
Yarın sen viresin cevābın Ḥaḳ’a

1404-1405 Ey kişi; bu durumu ilk önce sen yaptığın için, vücudum eriyip yaşım aktığı için bu defa uygun görürsen âhirette cevabını Allah’a sen ver.

Bunı diyüp ağladı ol bağrı baş
Oda yandı bī-çāre miskīn naḳāş

O yüreği yaralı, bunu söyleyerek ağladı; çaresiz zavallı Nakkaş ateşlerde yandı.

Özi göyneyüben didi iy pādişāh
Elümde ne vardur yā nedür günāh

Kendisi acı hissederek ey padişah, elimden gelen ne var veya suçum nedir, dedi.

Ne çāre ḳılam bilmezem neyleyem
Bu rāzı eyit kim kime söyleyem

Nasıl bir çare bulayım bilmiyorum; bu sırrı kime söyleyeyim!

Diler isem atası virmeyiser Dilegüŋ elümüze girmeyiser	1409-1410 Babasından istersem babası vermeyecek; dileğin elimize geçmeyecek.
Yüzüŋ suyıla ṣabr itmek gerek Ögüt işidüp anı ṭutmaḳ gerek	Şeref ve haysiyetle sabretmeli; öğüt dinlemeliyiz.
Ağır başlu ol yiynicek olma sen Ki ağır baş olur hemīşe esen	Ağır başlı ol, hafifmeşrep olma! Çünkü ağır başlı insan her zaman huzur içinde olur.
Eger diler iseŋ ki işüŋ bite İleyüŋe baḳ gözlemegil öte	İşinin sonuçlanmasını istiyorsan işine bak, sonrasına karışma.
Bu ᶜışḳ işi iy niçe baş yitürür Çekimez kişinüŋ yükin yitürür	Ey! Bu aşk işi birçok kişinin ölmesine neden olur; insan aşk derdine katlanamaz, yok olur.
Daḫı bir yaramaz anı aldamaḫ Viribisem altun u kimḫā vü nāḫ	Onu kandırıp altın ve ipek gibi değerli kumaşlarla onu göndersem dahi bir işe yaramaz.
Atası ḳatından gidermez anı Teninde anuŋ ile ṭurur cānı	Onu babasının yanından getiremez çünkü babasının vücudu, onunla hayat buluyor.
Ne bilem bu derde ne dermān ola Meger çāre ḳılıcı raḥmān ola	Bu derde neyin çare olduğunu bilmiyorum; sadece merhamet edici olan Allah, bu derde bir çare verir.
Elümden benüm bu gelürdi hemīn Ki irürdüm uş seni buŋa degin	Elimden gelen sadece budur; işte seni buraya kadar ulaştırdım.
Bilürem sarāyı vü sini gören Hem ola anuŋla oturan ṭuran Varup aŋa aŋmış ola ol seni Hem ister ola görmege yol seni	Seni ve sarayını gören, Nevbahâr'la arkadaşlık eden kişinin onun yanına gidip senden bahsettiğini ve Nevbahâr'ın seni görmek için fırsat kolladığını biliyorum.
Göŋülden göŋüle aḫı yol olur Hemīn ᶜışḳ ser-māyesi ol olur	Arkadaş, gönülden gönüle yol vardır; aşkın tek kaynağı odur.
Çalap ḥażretinden dilegil dilek Bulasın anı bilmegil anda şek	Yüce Allah'tan dilek dilersen, şüphesiz dilediğin şey gerçekleşir.

Ġarīb ola vü kişi maẓlūm ola
Çü ḥācet diler ṣanma maḥrūm ola

Gurbette olan veya zulme uğramış birinin, bir ihtiyacını dilediğinde o dilediği şeyden mahrum olacağını düşünme!

Ben ü yā benüm bigi yüz biŋ kişi
Çalap buyruġınsuz başarmaz işi

Ben veya benim gibi yüz bin kişi Allah'ın emri olmadan bir işin üstesinden gelmez.

ᶜİnāyet ḳılası olıcaḳ birez
Ḳamu müşkil işler düzilür geŋez

Onun birazcık yardımı olunca bütün güç işler kolaylaşır.

Şehet hem ol aldurmış ola göŋül
İşin ᶜışḳa key virmiş ola göŋül

Nevbahâr, sana gönlünü kaptırmış olsa aşk için gönlünü hakkıyla verir.

Velī kendüzini getürmez aŋa
Ki tīzcek ṭama aġa baḫa saŋa

Fakat hemen dama çıkıp sana bakmak için kendisi senin yanına gelmez.

Bugün daḫı sen ṣabrı elüŋe al
Otur yi vü iç oyna ḳopuzı çal

Bugün dahi sabrederek otur, ye, iç, oyna ve kopuzu çal.

Eger aġar ise ṭama Nev-bahār
Görüp gölgesin olmaġıl bī-ḳarār

Nevbahâr dama çıkarsa onun gölgesini görüp sabırsızlanma!

Çalup ırlaġıl yuḳaru baḳmaġıl
Anı göricek ol yaŋa aḳmaġıl

Çalıp söyle, yukarı bakma! Onu görünce onun tarafına meyletme!

Ki gele ilerü göre yüzüŋi
İşide ünüŋi vü ḳopuzunı

Ki öne çıkıp senin yüzünü görerek senin sesini ve kopuzunu işitsin.

Girü taḫta aġdı oturdı Süheyl
Ḳopuzın az az çalmaġa itdi meyl

Süheyl, tekrar tahta çıkıp oturdu; kopuzunu yavaş yavaş çalmaya yöneldi.

Düzüp ḳopuzuŋ ḳılını zīr ü bem
Hemān dem didi işbu ḳaç beyti hem

Kopuzun en ince ve kalın telini akort edip o anda bu birkaç beyti söyledi.

Şiᶜr-güften-i Melik-zāde Ez-ḥasret-i Dost

Süheyl'in Sevgilisinin Özlemiyle Şiir Söylemesi

Bu ᶜışḳ oḳını çarḫ atuban nesne urmadı
Tā cānumı omaç idüp öŋinde görmedi

Felek, bu aşk okunu atınca hiçbir şeye isabet etmedi; önünde bulunan canımı hedefleyip canıma isabet etmedi.

Maḳsūdı buyıdı ki beni eyleye ḫarāb
Ayruḳ daḫı neseneyiçün yayı ḳurmadı

Asıl amacı beni perişan etmekti; başka bir şey için dahi yayı çekmedi.

1435 ᶜIşḳ ögredür edeb kişiye ille ḳaḳıyup
Bencileyin kimesne ḳulağını burmadı

1435 Aşk, kişiye mutlaka edebi öğretir. Aşk hiç kimseye böylesine öfkelenip benim gibi birinin kulağını bükmedi.

İletdi ṣabr u ᶜaḳl u ḳararı vü göŋlümi
Ḳayġudan artuḳ ol baŋa hīç nesne virmedi

Sabrımı, aklımı ve gönlümü uzaklaştırıp bana geriye endişeden başka bir şey bırakmadı.

Andan berü ki ṣūreti naḳşını görmişem
Dāyim aḳar gözüm yaşı bir laḥẓa ṭurmadı

Resmini gördüğüm günden itibaren gözyaşım bir an olsun durmadan akar.

Süheyl'üŋ ünin işidüp Nev-bahār
Yayındı ögi gitdi andan ḳarār

Nevbahâr, Süheyl'in sesini işitince aklı başından gitti; onun sabrı kalmadı.

Yügürüp ṭama aġdı taᶜcīl ile
Ne ḳul var idi ne ḳaravaş bile

Aceleyle yürüyüp dama çıktı; yanında ne hizmetkâr ne de cariye vardı.

1440 Çü bāġ içine aŋsuzın baḫdı ol
Süheyl'i görüp ᶜışḳına aḫdı ol

1440 Aniden bahçeye baktığında Süheyl'i görüp onun aşkına meyletti.

Melik-zāde daḫı anuŋ gölgesin
Ṣuda gördi bilimedi nidesin

Şehzade de onun gölgesini suda görünce ne yapacağını bilemedi.

Ṣanurdı ki ṭamda birez eglene
Ne bilürdi kim gine tīzcek döne

Damda biraz vakit geçireceğini sanıyordu; tekrar döneceğini nerden bilirdi ki?

Çü baḫdı ṣuya gördi kim gölge yoḫ
Tonın yırtuban zārılıḫ ḳıldı çoḫ

Suya bakıp suda gölgenin olmadığını görünce acıyla elbiselerini yırtıp çokça inledi.

Uçuḫlu bigi düşdi ṣu içine
Ṭutuldı dil vü ḳısıldı çine

Saralı gibi suyun içine düştü; onun dili tutuldu ve çenesi kenetlendi.

1445 ᶜAceblemeŋüz her ki ᶜışḳa uya
Mes̱eldür kilīmin bıraġur ṣuya

1445 Şaşırmayınız! Aşka kapılan herkes işi oluruna bırakır.

Şu yüz kim gülefden idilmezdi farḳ
Lülüfer bigi oldı ṣu içre ġarḳ

Bu yüz, kırmızı güller arasında fark edilmezken şimdi nilüfer gibi suyun içine battı.

Iraḫdan çü naḳḳāş ḳulluḫcılar
Gözedürler idi görelüm nider

Nakkaş ve hizmetkârları, Süheyl ne yapacak diye onu uzaktan gözlüyordu.

Ṣu içinde düşmiş anı gördiler
Şoloḫ sā^{c}at üstüne yügürdiler

Onun suyun içine düştüğünü görünce o anda ona doğru koştular.

Çıḫardılar ol ṣu içünden anı
Yaş olmışdı üstindeki hep ṭonı

Onu sudan çıkardılar; üzerindeki elbiselerin tamamı ıslanmıştı.

Ögi çün başına dirildi girü
Ṣanayduŋ ölüdür dirildi girü

Bilinci tekrar yerine geldiğinde ölüp tekrar dirildiğini sanırdın.

Aŋa didi naḳḳaş ki iy şāh-zād
Saŋa noldı kim ḳomaduŋ bizi şād

Nakkaş, ona ey şehzade sana ne oldu ki bizi sevindirmedin.

Cevāb eyle virdidi naḳḳāşa ol
Ki oldı senüŋ işlerüŋ ḳamu ṣol

O, Nakkaş'a senin işlerinin tamamı ters çıktı, diye cevap verdi.

Didüŋdi baŋa iy erüŋ bilgesi
Ki çün ṣuya ṭamdan düşe gölgesi

Sen olmaya ṭama naẓar ḳılasın
Sebük ṣallama sen gerek bilesin

Ey yiğitlik bilgisinin hakîmi! Bana, Nevbahâr'ın gölgesi damdan suya düştüğünde sen kesinlikle dama bakmamalısın ve ona önem vermemelisin, demiştin.

İşitdüm ögüdüŋi itdüm yavuz
Gözümden ṭulındı şunuŋ bigi yüz

Öğüdünü işitip dinlemeyerek kötü bir iş yaptım ve böylesine bir yüz gözümden kayboldu.

Çü furṣat bulunmış iken fevt ola
Anı bilmiş ol girmez ayruḫ ele

Fırsat bulmuşken fırsatı kaçırırsan bunu bir daha elde etmeyeceğini bilmelisin!

Nolaydı ki baḫam ḳo bilsün idi
Göreydüm aḫı nolsa olsun idi

Ona baktığımı bilseydi ne olacaktı ki âh onu görseydim de ne olacaksa olsaydı.

Ümīẕüm çü oldur ki hem aŋsuzın
Ne ḥālde olursa göreydüm yüzin

Benim arzum o olduğu için hemen hangi durumda olursa olsun onun yüzünü göreydim.

Girü ittifāḳ indi ḳaçan ola
Ki ṭam üstine ṣalunuban gele

Damın üzerinde salına salına yürüyerek gelecekken şimdi tekrar onunla karşılaşmak ne zaman olur.

Bunı diyüp ağlar idi zār zār
Gül üzre dökerdi dür-i şāh-vār

Bunu söyleyerek inleye inleye ağlardı; gül yüzü üzerine padişaha layık iri inci gibi yaş dökerdi.

Aŋa didi naḳḳāş ki ağlamağıl
Gözün açğıl işüŋi bağlamağıl

Nakkaş ona ağlama, kendine gel ve işini güçleştirme, dedi.

Çü ol ḳız yüzüŋi göre bir kezin
Göŋül viriser saŋa azın azın

O kız senin yüzünü bir defa görünce gönlünü yavaş yavaş sana verecek.

Sen ivmeyi gör ṣoŋ ucı göresin
Ki ḳaç kez yörenür ṭamuŋ yöresin

Sen acele etme! Yoksa sonunda cehennemin etrafında birkaç kez dolaşacağını görürsün!

Ve ger ivüben olasın bī-ḳarār
Ṣu bigi ger aḫdıysa girü ḳarar

Ve acele edip sabırsızlanırsan akan suyun önündeki set dolayısıyla birikip kabaran su gibi olursun.

Göŋül ḳapucı eyle oynar oyun
Ki baş ḳoşduġuŋ bilse ṭartar boyun

Gönül alan sevgili, öyle hile yapar ki senin canla başla bu işin üzerine düştüğünü bilirse nazlanır.

Girü göresin yarın ol nicesi
Gele yarın isteyü ol nicesi

Yarın, tekrar onun nasıl geleceğini ve seni nasıl arayacağını gör!

Dürişgil ki ḳopuzuŋ āvāzını
Maḳām bekleyüben ser-āġāzını

Gayret et ki kopuzun sesi yeniden makam beklemektedir.

İşitdüresin ḳulağına anuŋ
Pes andan girü fāriġ olsun canuŋ

Bu sesi onun kulağına işittirdikten sonra canın ondan yana tekrar rahatlasın.

İşitdi vü şād oldı ṭurdı örü
Buyurdı vü taḫtı bezetdi girü

Öğüdü dinledikten sonra sevindi, ayağa kalktı ve tahtın donatılması için tekrar emretti.

Giyüp zer-keşī ḳıymetī ṭonların
Girü ḥavż yanında ṭutdı orın

Altın işlemeli, değerli elbiselerini giyip tekrar havuzun kenarında oturdu.

Bu ᶜışḳ işine kim ki ḳılursa ḫavż
Ṭat eydür ki mīgerded ü gird-i ḫavż

Tacikler der ki bu aşk işine girişen kişi, havuzun içinde girdap gibi döner.

Bezedi vücūdıla taḫt üstüni
Umar kim nitesi göre dostını

Dostunu görme ümidiyle kendi vücudu tahtın üzerini süsledi.

Ḳopuzını düzdi el urdı ḳıla
Bu şiʿri getürdi ṣoloḫ dem dile

Kopuzunu akort edip eliyle kopuzun teline vurdu ve o anda bu şiiri söyledi.

Ne kim vaṣf-ı ḥāl idi derc eyledi
Çü beyt içre fikrini ḫarc eyledi

Her ne durumdaysa durumunu arz etti; düşüncelerini beyitte anlattı.

Şiʿr-güften-i Melik-zāde Ez-ḥasret-i Nev-bahār	Süheyl'in Nevbahâr'ın Özlemiyle Şiir Söylemesi
1475 Canuma dirligi aŋsuzda nite ḳıldı ḥarām Şu yār kim ṭama aġdı vü ṭutmadı ārām	1475 O sevgili dama çıkıp oturmadığı için canıma yaşamayı ansızın haram etti.
Zihī güneş ki baŋa gölgesin çü gösterdi Yarar ki mihrine göŋlümi ẕerre bigi ḳoram	Ne güzel! Güneş gölgesini bana gösterdiği için onun sevgisine (karşın) gönlümü bir zerre gibi bırakmak uygun olur.
Şu ḥalḳa ḥalḳa anuŋ zülfi kim suda gördüm ʿAceb ola mıdı ḳısmet ki ḳollaruma ṣaram	Şu lüle lüle olan zülüflerini suda gördüm; acaba onları kollarıma sarmak kısmet olacak mı?
Perī bigi görinüp tīzcegez girü döndi Nişānını nite ben ādem oġlanına ṣoram	Peri gibi görünüp hemen geri döndü; izini, hangi insanoğlundan sorayım.
Ya ol elüme gire yā ḫo ben çıḳam başdan Ya aŋa yār olavan yā ḫo yüregümi yaram	Onu ya elde edeceğim ya da kendi başımı yitiririm; ya ona yar olacağım ya da kendimi öldüreceğim.
1480 Yemen ilini ḳodum uş ġarīblıġa düşdüm Ne göŋül ile girü kendü ilümüze varam	1480 Yemen ülkesini bırakıp böylece gurbete düştüm; hangi gönül ile kendi ülkeme varayım.
Aŋa fidā ḳıluban bilsedüm başarasu mı Degül ki mālum eger baş olursa terkin uram	Onu elde edeceğimi bildiğim anda değil malımı, başımı bile feda ederim.
İşitdi ḳız ünini ḳızdı yiri Ḳurıdı şoloḫ sāʿat aġzı yarı	Nevbahâr, Süheyl'in sesini işittiğinde yerinde duramaz oldu; o anda söz söyleyemez hale geldi.
Ṭonandı ṣanasın ki bir ḥūr idi Geyüp tācı ṭāvus bigi yüridi	Öyle bir süslendi ki onu bir cennet kızı sanırsın; tacını giyip tavus kuşu gibi yürüdü.
Hem eyledi ṣaçların iki bölük Ki bir ḳılı biŋ yürek eyler delük	Bir teli binlerce yürek delen saçlarını iki bölük haline getirdi.
1485 İki tepsi altun ṭolu müşk içi Ḳodı içinde ol iki bölük ṣaçı	1485 İçi misk dolu iki altın tepsi içine; o iki bölük yapmış olduğu saçını koydu.

İki yaŋadın iki ḳız ḳaravaş
Ki ḥayrān idi yüzlerinden güneş

Dutarlar idi ol bölük ṣaçların
Anuŋ bigi ḥüsne hezār āferīn

Güneşin bile yüzlerine hayran olduğu iki cariye, Nevbahâr'ın iki tarafından o bölük bölük olan saçlarını tutardı. Böylesi bir güzelliği bin defa takdir etmeli.

Bu resm ile ṭam üstüne çıḫdı ol
Birez baḫdı vü girü uyaḫdı ol

Nevbahâr bu defa dama çıkıp biraz baktı ve tekrar indi.

Ve līkin çü ᶜışḳ oldı ġālib aŋa
Utanmaġını ḳodı hep bir yaŋa

Fakat aşk onu yendiği için ayıbı tamamıyla bir tarafa bıraktı.

Baḳup bāġa birez dölendiyidi
Ṭam üstini birḳaç ṭolandıyıdı

Bahçeye bakıp biraz ağır davrandı; damın üzerinde birkaç defa dolandı.

Hemān gölgesi düşdi girü ṣuya
Süheyl'e ne zaḫm urdı ṣu yā soya

Nevbahâr'ın gölgesi tekrar suya düşünce su, Süheyl'i bir bıçak gibi yaraladı.

Süheyl eydür indi nice ṣabr idem
Güneş var iken gölge niçe güdem

Süheyl şimdi nasıl sabredeyim, güneş varken neden gölgeyi takip edeyim, der.

Ecel çün irişe ṣu başdan aşa
Bulınmaz amān gölgeden güneşe

Vade gelince iş haddini geçer; gölgeden güneşe fırsat verilmez.

Dirīġā bu ḥasretde ben ger ölem
Pes işümde kāhillik itmiş olam

Eyvahlar olsun! Ben bu aşk hasretiyle ölürsem sonuçta işimde tembellik yapmış olurum.

Günüm intiẓār ile nişe geçe
Demidür ki ṣuya bıraġam keçe

Günüm bekleme ile nasıl geçer ki utanma ve namusu bir kenara bırakmanın zamanıdır.

Ne var ağır olaṣısa bu yüküm
Bola kim dürişdügüm ola büküm

Bu yüküm bana ağır olsa bile ne olacak ki? Gayret edersem bu yükümü hafifletirim.

Ṭama baḫdı nā-geh götürdi başın
Dökerdi ayaġına gözi yaşın

Gözyaşları ayağına dökülüyorken ansızın başını yukarıya kaldırıp dama baktı.

Baḳup gördi ki ol yüzi ay [u] gün
Görürse yüregine ura dögün

Dama bakınca o, ay ve güneş yüzlü sevgiliyi gördü; onun yüzünü görünce yüreği dağlandı.

Degül ol ki resm urmış idi naḳāş
Ne göz aŋa beŋzer ki yazdı ne ḳaş

Nakkaş'ın yapmış olduğu resme hiç benzemiyordu; ne yaptığı göz ne de yaptığı kaş ona benziyor.

1500 Niḳābın yüzinden götürdi tamām
Süheyl'üŋ işini bitürdi tamām

1500 Nevbahâr peçesini tamamıyla açınca Süheyl'in işini bitirdi.

Süheyl anı gördi ḳamaşdı gözi
Ḳopuzı bıraḳdı vü kesdi sözi

Süheyl onu görünce gözleri kamaştı, kopuzu bıraktı ve şarkı söylemeyi kesti.

Şunuŋ bigi āh eyledi bir kezin
Ki işitdi ḳız āhınuŋ āvāzın

Öylesine birdenbire bir âh çekti ki Nevbahâr âhının sesini işitti.

Bayıḳ bildi kim gördi ol yüzini
Göricek yavu ḳıldı kendüzini

Onun yüzünü görünce kendini kaybedeceğini kuşkusuz anladı.

Pes andan revān döndi ḳız ḳıçına
Girü indi ṭamdan sarāy içine

Sonra Nevbahâr geriye dönerek tekrar damdan saraya indi.

1505 Süheyl anda ḳalmışdı ḳan aġlayu
Gözi yaşı ırmaḳlayın çaġlayu

1505 Süheyl, kanlı gözyaşları ırmak gibi çağlaya çağlaya orada kaldı.

Şu ḥavża ki düzmiş idi ol kişi
Ṣu olmasa ṭap idi gözi yaşı

Süheyl, havuzu su ile doldurmamış olsaydı onun gözyaşları havuzu doldurmak için yeterli olurdu.

Çaḳ öyleye degin ögin dirmedi
Gözini açup ᶜālemi görmedi

Tam öğle vaktine kadar kendine gelmedi; gözünü açıp dünyayı görmedi.

Yatur idi bi-ᶜaḳl u bī-hūş [u] rāy
İşi aġlamaḳdı sözi vāy vāy

Akılsız, fikirsiz, sersem bir şekilde yatardı; onun işi gücü ağlamaktı. Vay vay!

Zamān geçicek girü dirdi ögin
İşitgil ki uş diyeyim nitdügin

Bir süre geçince tekrar kendine geldi; onun neler yaptığını anlatacağım, dinle!

1510 Ḳopuza yine sūz ile düzdi sāz
Bu şiᶜri eyitdi vü çekdi āvāz

1510 Tekrar kopuzu acı ile akort etti; şiir söyledi ve haykırdı!

Şiᶜr-ḫʷānden-i Melik-zāde Berāy-ı Dīden-i Nev-bahār

Süheyl'in Nevbahâr'ı Görmesi Üzerine Şiir Söylemesi

Göze göze uş anı gördüm ki görünürdi ḫayāl
Niḳāb içinde yüzi nite kim bulıtda hilāl

Gözetleye gözetleye onu bir hayal gibi gördüm; yüzü, peçenin altında bulutların ardına saklanmış bir hilale benziyordu.

Gözi anuŋ ṣanasın nergis idi kim esrük
Boyı ṣanavber aġacı ki bulmış ola kemāl

Onun gözünü, baygın bir şekilde bakan nergis sanırsın; boyu ise olgunlaşmış sanavber ağacına benziyordu.

Başından ayaġına niçe kim ḳıyās itdüm
Belā vü şīve vü nāz idi küllī māl-ā-māl

Baştan ayağa kadar baktığım zaman vücudu tamamıyla bela, naz, eda ile dopdoluydu.

Ḫayālini görüben vaṣl umar idüŋ i göŋül
Yüzini gördüŋ ümīẕ üzmegil hem ola viṣāl

Ey gönül, sevgilinin hayalini arzu edip ona ulaşmayı istiyordun; onun yüzünü gördün diye ona ulaşma ümidini yitirme.

Tebāreka'llāh ol Tangrı'ya bunuŋ gibi
Yaratdı ṣūret ü kimse bulınmaz aŋa mis̱āl

Allah mübarek etsin! Allah böyle bir yüz yaratmış ki ona benzer biri bulunmaz.

Güneş anuŋ yüzi ḳatına varıcaḳ ṣararur
Gülicegez dişi ḳatında incü ola süfāl

Güneş onun yüzünün yanına gelince sararır; o gülünce inci onun dişleri yanında aşağı kalır.

Ḫayāline düşüp olduŋdı iy Süheyl ḫayāl
Gel indi uş yüzini gördüŋ oldı ḫoş saŋa ḥāl

Ey Süheyl! Onun hayaline kapılıp sen de hayal olmuştun; şimdi böylece onun yüzünü gördüğünde sende iyi bir hal oldu.

Yüzine baḳġıl u sevdā başarmaġıl ayruḳ
Viṣāline tamaᶜ-ı ḫām ṭutmaḳ ola muḥāl

Onun yüzüne bak ve başka sevdaları elde etmeye çalışma! Sevgiliye kavuşmayı olmayacak istek olarak görmek imkânsızdır.

Eyā nigār saŋa kim didi ki dök ḳanumı
Hele ġarībem ü ᶜāşıḳ hīç olmaya bu ḥelāl

Ey resim gibi güzel sevgili, kanımı dökmeni sana kim söyledi? Gurbette ve âşık olduğum için bu şekilde davranman helal olmaz.

Çü şiᶜri oḳudı göŋli hem birine
Olımadı vü düşdi bī-ḫoẕ yine

Şiiri okuyunca gönlü kendine gelemeyip tekrar kendinden geçmiş bir halde yere yığıldı.

Girü geldi naḳḳāş gördi ḥālin
Başın dizine aldı ovdı elin

Nakkaş geri gelip onun halini gördü; başını, dizinin üzerine koydu ve elini ovuşturdu.

Ögüt virdi birḳaç u didi daẖı
Dimezven ki sen ṭāliᶜ üŋe ḳaẖı

Birkaç öğüt verdi ve sen talihine öfkelen demiyorum ki dedi.

Ki andan girü oŋasıdur işüŋ
Gelüp ṭuzaġa düşesidür ḳuşuŋ

Bundan sonra işin yoluna girecek; kuşun gelip tuzağa düşecek.

Geliser ṭama hem yarın Nev-bahār
Bilürem ki göŋli ṭutamaz ḳarār

Hem Nevbahâr yarın dama çıkacak; onun sabırsızlandığını biliyorum.

1525 Geçen gice olmış durur aŋa yıl
Ṭaŋ atınca diŋlenmedi eyle bil

1525 Geçen gece ona bitmeyen bir yıl gibi geldi; şafak sökene kadar onun hiç dinlenmediğini bil!

Gice uzunın ᶜışḳı güden bilür
Ciger yanduġun aġu yudan bilür

Gecenin uzunluğunu, aşkın peşinden giden kişi bilir; ciğerinin yandığını, zehir yutan kişi bilir.

Ṭama aġasıdur ki göre tamām
Yüzüŋi ne var virmez ise selām

O, dama çıktığında onun yüzünü tam olarak gördüğünde o sana selam vermezse ne olur!

Sen uṣṣuŋı ṭaġıtma ᶜaḳluŋı dir
Key işit ki ḳuluŋ ṭapuŋa ne dir

Sen aklını dağıtma, aklını başına topla; kulunuzun, zatınıza ne söyleyeceğini iyice dinleyin!

Eger göŋli ḳapılmayaydı saŋa
Gelüp şöyle yapılmayaydı saŋa

1530 Nitesi gelüp aġayıdı ṭama
Āẖir fehmi Tangrı virür ādeme

1529-1530 Gönlünü sana vermeseydi senin için dama çıkıp sana bağlanmazdı. Sonunda, Allah insana anlamayı verir.

Eger ᶜāşıḳ olursa şāh-ı Erdvān
Bulur ṭamlara urmaġa nerdüvān

Erdvân padişahı âşık olursa damlara çıkmak için merdiven bulur.

Bu kez çün geliser yüzüŋi çevür
Görürseŋ ne var anı görmeze ur

Bu defa, Nevbahâr geleceği zaman ondan yüzünü çevir; onu görmezden gel.

Öŋüŋe baẖ u baş ḳaldurmaġıl
Ögüŋde varın aŋa bildürmegil

Önüne bakıp başını kaldırma! Aklından geçenleri ona bildirme!

Cevāb eyle virdi naḳāşa Süheyl
Ki sen eyle ṭut itmeyem aŋa meyl

Süheyl; Nakkaş'a ona gönül vermeyeceğimi farz et, diye cevap verdi.

Yüzüm rengi döner degül bu iş az
Açar sırrımı vü geŋüme ḳomaz

Bu kolay bir iş değildir. İşin zorluğundan yüzüm renkten renge girer. Sırrımı açar ve bu durumu kendi isteğime bırakmaz.

Nite kim naḳāş didi çün Nev-bahār
Tam üstinden itmiş idi zār zār

Şöyle ki Nakkaş bana Nevbahâr'ın dam üstünde hazin hazin ağladığını söylemişti.

İŋilerdi ol gice ṭaŋa degin
Dirimezdi bir laḥẓa ʿaḳlın ögin

O gece sabaha kadar ağlamış, bir an olsun aklını başına toplayamamıştı.

İverdi ki yine ḳaçan ata ṭaŋ
Degül ʿāşıḳ olana bu ḥāl ṭaŋ

Şafak ne zaman sökecek diye sabırsızlıkla bekledi. Âşık olan kişiye, içinde bulunduğu bu durum için şaşılmaz.

Meger girü ḳopuz ünin işide
Süheyl'i gözetmekligi iş ide

Meğer kopuzun sesini tekrar işitince Süheyl'i gözetlemeyi iş edinmiş.

Ol iki bu ḥāle ḳalur ol gice
Ne diyem bularuŋ ki ḥāli nice

O gece ikisi bu halde kalır; bunların halinin nasıl olacağı için ne söyleyeyim!

Gice zengīsi ḳıldı yüzin nihān
Yine irte ṭarusı oldı ʿayān

Gece karanlığı yüzünü sakladı; tekrar sonraki şafak sökme zamanı geldi.

Olur zengī leşkeri çün nā-bedīd
Ḳaraŋu içinden görindi sepīd

Karanlığın askeri, gece görünmediği için kara olur; karanlıklar içinden beyazlık göründü.

Güneş çünki gösterdi sancaḫ hemīn
Süheyl anı bilürdi ancaḫ hemīn

Güneş sancağını tam gösterdiğinde Süheyl, o sancağın güneşe ait olduğunu hemen bilirdi.

Ṭuru geldi vü girdi bāġ içine
Ki nuḳl ü süci yine vü içine

Ayağa kalktı ve bahçenin içine girdi; çerez yedi ve tek başına içki içti.

Revān taḫtına aġdı aldı ḳadeh
Eline vü pes cānı buldı feraḥ

Tahtına yürüyüp çıktı ve eline kadeh aldı; sonunda canı ferahladı.

Ḳopuza nevā perdesin düzdi sāz
Düzetdi ḳılı vü uzatdı āvāz

Çalmak için kopuzu nevâ makamına göre akort etti ve sesini yükseltti.

Bu şiʿri eyitdi getürdi dile
Ḳopuz çaldı çağırdı āvāz ile

Bu şiiri dile getirerek söyledi; kopuzu çaldı ve haykırmaya başladı.

Şiʿ r-hˇānden-i Melik-zāde Ez-Derd-i Nev-bahār

Süheyl'in Nevbahâr'ın Derdiyle Şiir Söylemesi

Yaḳdı beni ᶜışḳuŋ odı iy serv-i revānum
İy derdüme dermān olan iy rūḥ-i revānum

Ey uzun boylu sevgili, ey derdime derman olan, ey canlı ruhum, aşkın ateşi beni yaktı.

Ger ḥūrī görülürse benüm ᶜaynuma gelmez
İllā seni diler dün ü gün göŋlüm ü cānum

Gözüme huri görünürse benim gözüm onu görmez; gönlüm ve canım gece gündüz yalnız seni ister.

Vaṣluŋı temennā ḳıluram dāyimā Ḥaḳ'dan
Bir dem irişem ḫurrem-i küllī bu zamānum

Allah'tan sürekli sana kavuşmayı dilerim; bir an sana kavuşursam bütün zamanım sevinçle geçer.

Fürḳat odı yaḳdı beni vü ḳalmadı ṣabrum
Esirge beni raḥm ḳıl iy ḥūr-i cinānum

Ayrılık ateşi beni yaktı ve dayanacak gücüm kalmadı ey cennetimin kızı bana merhamet et.

Rāżiyem elüm baġlu ḳul olam ḳapuŋuzda
Emrüŋe muṭīᶜ am döker iseŋ daḫı ḳanum

Kapında köle olup el pençe divan durmaya razıyım; kanımı döksen dahi emrine boyun eğerim.

İşitdi anuŋ ünini Nev-bahār
Didi dölenimezvenin zīnhār

Nevbahâr onun sesini işitince asla rahata kavuşamayacağım, dedi.

Örü ṭurdı vü geydi hep ṭonların
Ārāyişlerin düzdi birin birin

Ayağa kalktı ve elbiselerini giydi; ziynetlerini hazırladı.

Ṭama aġdı vü bāġa ḳıldı naẓar
Girü gölgesi ṣuya düşdi meger

Dama çıktı ve bahçeye baktı; gölgesi meğer tekrar suya düştü.

Süheyl anı gördi vü yumdı gözin
Ṭaġıtmadı ᶜaḳlın u dirdi özin

Süheyl onu görünce gözünü yumdu, akılsızca işler yapmadı ve kendini toparladı.

Çü gördi ki ol kendüzin saḳınur
Ne oynar ne çevresine baḳınur

Nevbahâr, Süheyl'in hareket etmediğini, etrafına bakmayıp çekingen davrandığını gördü.

Bölük ṣaçlann çözdi uzatdı ḫoş
Ṣanasın kemend idi uz atdı ḫoş

Bölük bölük olan saçlarını çözüp o kadar uygun bir şekilde uzattı ki saçlarının kement olduğunu sanırdın.

Ṭola geldi bāġ içi müşk ü ᶜabīr
Bu ᶜışḳı neler ögredür gör ya bir

Bahçenin içi misk ve güzel kokularla doldu; bu aşkın neler öğrettiğini bir gör!

1560	Melik-zāde ol ṣaçları göredi Girihlerine göŋlini viredi	Şehzade o saçları görünce o saçların düğümlerine gönlünü kaptırdı.
	Naḳāşuŋ ögüdin ḳodı bir yaŋa Kişi esriyicek ne ögüt aŋa	Nakkaş'ın öğüdünü bir kenara bıraktı; kişi sarhoş olunca akla hangi öğüt gelir?
	Başın ḳaldurup aŋsuzın baḫtı ol Yire nāmūsın küllī bıraḫtı ol	Aniden başını kaldırıp baktı; namusunu ayaklar altına aldı.
	Sevindi şu baḫduġına Nev-bahār Didi kim bu yār olmaġa key yarar	Nevbahâr onun kendisine bakmasına sevindi ve bu, sevgili olmak için çok uygundur, dedi.
	Bayıḳ bildi kim ḳıldı ᶜışḳa şikār Olur ḳanda var ise ᶜışḳ āşikār	Aşka, av olduğunu iyice anladı; aşk neredeyse ortaya çıkar.
1565	Aŋa ḳarşu ḫoş güldi bir gül bigi Anı mübtelā ḳıldı bülbül bigi	Ona karşı hoş bir gül gibi gülüp onu bülbül gibi tutkun hale getirdi.
	Çü ma'şūḳa ḳan dökmege diş biler İşi evvel oldur ki yüze güler	Sevgili, maşukun kanını dökmeye arzu duyduğu için onun işi ilk önce yüze gülümsemektir.
	Dirişdürdi saçlarını tīzcegin Revān oldı aldı Süheyl'üŋ ögin	Saçlarını çabucak topladı; Süheyl'in aklını başından alarak hemen yürüdü.
	Bile gitdi ḳodı yirinde anı Nite kim gide cān bıraġa teni	Canı, kendi bedenini bırakmış gibi onu orada bırakıp yanından gitti.
	Düşüp yatur idi ne ᶜaḳl u ne fehm Ne hūş ü ne fikr ü ne tedbīr ne vehm	Akılsız, anlayışsız, sersem, düşüncesiz, tedbirsiz ve kuruntusuz bir şekilde bayılmış yatıyordu.
1570	Anı gördi naḳḳāş geldi girü Görür kim yatupdur ṭurımaz örü	Nakkaş, onu görünce geri geldi ve Süheyl'in yattığını ayağa kalkamadığını gördü.
	Dirildiler ü anı soyḳaşdılar Götürdiler uġurlayın ḳaçdılar	Bir araya gelip onu sırtladılar, sessizce götürüp kaçtılar.
	Çıḳardılar aŋulcağın bāğdan Nite kim ḳılı çekdiler yaġdan	Onu sessizce yağdan kıl çeker gibi yavaşça bahçeden çıkardılar.
	Dilemezler idi ki kimse bile Anuŋ ḥāli olmaya düşe dile	Onun durumunun böyle olduğunu kimsenin bilmesini, dilden dile yayılmasını istemiyorlardı.

Döşegine dek anı götürdiler Alup yastuğın çevre oturdılar	Onu yatağına kadar götürerek yastıklarını alıp yatağın etrafında oturdular.
Çü naḳḳāş ṣaçdı yüzine gül-āb Ögin dirdi olmışken ıŋen ḫarāb	Nakkaş, Süheyl'in yüzüne gül suyu serpince baygın Süheyl kendine geldi.
Didi yigrek oldur ki ṣabr idesin Yaramaz ki rüsvāy olup gidesin	Boşuna rezil olup gitmektense sabretmen daha iyi olur, dedi.
Kifāyetlü ādem gerek her işi Düze öŋdin ü ṣoŋra bize kişi	İşinin ehli olan; işi önceden düzenlemeli, sonra bezemeli.
Aŋa vaḳtı vü furṣatı gözleye Ne kim sırrı var açmaya gizleye	İşinin ehli olan; yapacağı iş için uygun zamanı ve fırsatı kollamalı, sırlarını gizlemelidir.
Kişi ṣabr ile bulur işe ẓafer İveceklik idende ḳalmaya fer	Kişi, sabırla zafere erişir; acele eden kişinin gücü tükenir.
Eyit saŋa ne uğradı noldı Senüŋ bilüŋ āḫir ıŋen boldı	Sen çok akıllı biri insandın; sana ne olup ne bittiğini anlat.
Süheyl eydür anı ki ben görmişem Cānum terkin anuŋ içün urmışam	Süheyl, ben onu gördüğümden beri onun için canımdan vazgeçtim, der.
Anuŋ bigi güneş baŋa ṭoğdıdı Ki bir ẕerre mihri anuŋ yoğıdı	Üzerime böylesi bir güneş doğdu ki onun en ufak bir merhameti dahi yoktu.
Ṣaçı bölügin[8] tā kim atdı kemend Bıraḫdı bu boynuma biŋ dürlü bend	Üzerime bin türlü sıkıntı bırakarak saç örgüsünü kement gibi attı.
Başardı işin ü yaşurdı yüzin Ṣanasın perīdür yavıtdı izin	İşini bitirdi ve yüzünü saklayarak bir peri gibi izini kaybettirdi.
Görürseŋ yüzini beşer dimegil Baŋa ʿışḳ işini başar dimegil	Yüzünü görürsen ona insandır deme! Bana, bu aşkın üstesinden gel diye söyleme!
Uş inden girü ben diri ḳalmazam Ögüt virme ayruḫ ögüt almazam	Ben bundan sonra yaşamam, bana öğüt verme, bir daha öğüt almam.
Aŋa didi naḳḳāş iy şāh-zād Dürişgil ki göŋlüŋ olıbile şād	Nakkaş, ey şehzade kendini toparla ki gönlün sevinsin.

[8]biligin (بيلكن) → bölügin

Ümīẕüŋi sen üzmegil yārdan
Umadur ki yārī ḳıla yaradan

Sevgiliden ümidini yitirme umulur ki Allah yardımcın olur.

Anı kim gözüŋ gördi özüŋ bula
Döne rāḥata bu ḳamusı belā

Gözün onu gördüğünde kendine gelirsin ve böylece bütün belalardan kurtulursun.

1590 Eger ol saŋa meyli olmayadı
Aġıp ṭama her bār gelmeyedi

1590 O, sana gönül vermeseydi sürekli dama çıkıp gelmezdi.

Ḫuṣūṣā ki ḳolayuŋı aldı ol
Ṣaçın çözdi vü üstüŋe ṣaldı ol

Özellikle fırsatını bulunca saçını çözdü ve üstüne saldı.

Yaḳıncaḫ saŋa ḳarşu hem geldügi
Hemīn ola budur ḳuluŋ bildügi

Hem seni çok yakın karşıladı; kulunun anladığı tek şey budur.

Şu kim ᶜışḳa virmemiş ola boyun
Bunuŋ bigi oynamaz olur oyın

O, aşka boyun eğmemiş olsaydı böyle bir hile yapmazdı.

Bir iki gün işiŋde ṣabr idegör
Ki düşmenlerüŋ gözleri ola kör

Bir iki gün yaptığın işte sabret ki düşmanların gözü kör olsun.

1595 Gele ḳatuŋa ol ki faġfūr-ı Çīn
Anuŋ atasıdur otura için

1595 Huzuruna gelip seninle özel olarak oturan Çin hükümdarı, onun babasıdır.

Ne kim sözi olur ise söyleye
Tekellüfleye belki hem ṭoylaya

Onun ne sözü varsa sana söyleyecek; seni ağırlayıp hatta sana ziyafet verecek.

Bu ḫoş sözleri işidüp ḫāṭırı
Sevindi vü ölmişken oldı diri

Gönlü bu sözleri dinledikten sonra sevindi ve ölmüşken dirildi.

Şu gün şād idi tā olınca gice
Çü oldı gice ṣorma ḥāli nice

O gün, gece olana kadar mutluydu; gece olunca onun halinin ne olduğunu sorma.

Ṣabāḥa degin ḳatı iŋler idi
Ögüt viricek nite diŋler idi

Sabaha kadar çok inlerdi; öğüt verilince öğüdü nasıl dinlerdi.

1600 Başın yaṣtuġa gövdesin döşege
Ḳomadı gözin dikmiş idi göge

1600 Başını yastığa, gövdesini yatağa koymadı; gözünü göğe dikmişti.

Ki aġlamaġ idi işi zār zār
Gehī iŋler idi cānı bi-ḳarār

Gehī söylenür idi kendüzine
İçin söyler ol kendü kendüzine

İşi gücü inleye inleye ağlamaktı; yüreği sabırsız bir şekilde bazen inleyerek ağlar bazen de kendi kendine söylenirdi.

Kim ol bu benüm göŋlüm alan nigār Elüme gire mi i Perverdigār	Benim gönlümü alan resim gibi güzel sevgili kimdir? Ey Allah'ım acaba onu elde edecek miyim?
^{c}Aceb ḳaçan ola aŋa irişem Öpem ḳoçam anuŋ ile görişem	Acaba ona kavuşma, onu öpüp kucaklama ve onunla görüşme ne zaman olacak?
1605 Aŋa ḳısmet olup irem mi ^{c}aceb Ya ḥasret ile cān virem mi ^{c}aceb	1605 Acaba onun kısmeti olup ona kavuşacak mıyım veya onun hasretiyle mi can vereceğim?
Bunı diyüp aġlar idi tā seḥer Yine irdi gündüzden ol dem es̱er	Bunu söyleyerek sabaha kadar ağladı; bu etki sabaha kadar devam etti.
Ṣabāḥ olıcaḳ çünki ḳaldurdı baş Güneş nūr ile ṭoldı hep ṭaġ u ṭaş	Sabah olup dağ, taş her taraf güneşin nuruyla dolunca Süheyl uyandı.
Süheyl'üŋ gözin gördi ol dem naḳāş Ki dökmişdi siller bigi ḳanlu yaş	Nakkaş, o anda Süheyl'in seller gibi kanlı gözyaşı akıtan gözlerini gördü.
Süzülmişdi nergisleyin uyḫusuz Ḫumār ile ṭolu ṣanayduŋ henüz	Uykusuz gözleri nergis çiçeği gibi baygınlaşmıştı; onda hâlâ içkiden sonra kalan sersemlik olduğunu sanırdın.
1610 Didi olmaz oturmaġ indi hele Otur taḫtuŋa al ḳopuzı ele	1610 Hele, şimdi böyle bir şey yapmadan oturmak olmaz; tahtına oturup kopuzunu eline al, dedi.
Sücücük iç az az yırla hezin Bugün ṭaŋladan diŋle ḳuluŋ sözin	Biraz içki içerek yavaş yavaş şarkı söyle! Bugün sabahtan kulunun öğüdünü dinle!
Düriş furṣatuŋ olmasun ola fevt Çü ol işide naġme vü sāz u ṣavt Aġa ṭama sen anı görmez bigi Dümük olma aŋa ki budur yigi	Gayret et ki fırsat kaçmasın. O, kopuzun sesini ve şarkıyı işitince dama çıkar; sen onu görmezlikten gel! En iyisi onunla meşgul olma!
Bugün ben ḳatuŋda gerek oturam Ḳadeḥ ṣunar iseŋ bile götürem	Bugün, ben senin yanında oturmalıyım; bana içki sunarsan beraber içki içeriz.
1615 Ḥarīf olavan ṭapudan gitmeyem İtüŋven sürüp ḳapudan gitmeyem	1615 Sohbet arkadaşın olup yanından gitmeyeceğim; köpeğinim, yürüyüp kapından gitmeyeceğim.

Hemīn baŋa meşġūl ol her sözüŋ
Ki ola baŋa söylegil kendüzüŋ

Her konuşman yalnızca benimle olsun; bana kendini anlat.

Ṭama baḫma ḳaldurma aṣlā başuŋ
Ḳurıtma bilüŋi aḳıtma yaşuŋ

Başını kaldırıp asla dama bakma! Aklını kaybedip gözyaşını akıtma!

Çü ben ṭapuŋ ile süci içeven
Sözi degme bir ḳapudan açavan

Ben yanında içki içince rastgele bir şeyden konuşmaya başlayacağım.

Süheyl'e naḳāş bir ayaḫ ṭutdı uş
Anuŋ şaylıġına bunı eyle nūş

Böylelikle Nakkaş Süheyl'e kadeh sunup onun şerefine içtiler.

1620 Elinden alup içdi vü oldı şād
Girü ʿışḳ düzenini ḳıldı yād

1620 Süheyl kadehi Nakkaş'ın elinden alıp içerek sevindi. Tekrar aşk tertibatını hatırladı.

Ḳopuzın ṣunup aldı vü düzdi ol
Ne düzmek ki ʿaḳluŋ evin bozdı ol

Nakkaş kopuzunu uzattı ve Süheyl kopuzu alıp öyle bir akort etti ki onun aklını hayalini yerle bir etti.

Eyitdi yine bir ġazel nāzenīn
Hem aŋa muvāfıḳ düzetdi ünin

Sesini, söyleyeceği gazele uygun hale getirdikten sonra tekrar narin bir gazel söyledi.

Şiʿ r-güften-i Melik-zāde Ez-Berāy-ı Dīden-i Nev-bahār

Süheyl'in Nevbahâr'ı Görmesi Üzerine Şiir Söylemesi

Gördüm anı ki öyleyin aġmış idi ṭama
Nūrı yayılmış idi güneş bigi ʿ āleme

Öğle vakti onun dama çıktığını gördüm; nuru, güneş gibi âleme yayılmıştı.

Bilimedüm perī midi aŋsuzda baḳıcaḫ
Bellüsi bu ki beŋzedimezven hīç ādeme

Birdenbire bakınca onun peri mi insan mı olduğunu bilemedim; ama kesinlikle bu, insana hiç benzemiyordu.

1625 Tesbīḥini unıda ferişte görür ise
Ḫūrī yüzine baḫsa yüregine ḳan ṭama

1625 Melek onu görseydi Allah'ı zikretmeyi unuturdu; huri yüzüne baksaydı yüreğine kan damlardı.

ʿIşḳı bıçaḳ çıḳardı vü baġrumı ṭoġradı
Yaraladı nideyim urımasvanın yama

Aşkı, bıçak çıkarıp yüreğimi doğradı; beni yaraladı ne yapayım, yaramı saramam.

Ben düşdügüm ġarīblıġa anuŋ içün idi
Maġbūn olup gider isem olmaya incüme

Ben gurbete onun için düştüm; şaşkın olup gidersem incinmesin.

Kim yiye ġuṣṣamı kim idiser baŋa meded
Kim diye ḥālümi benüm atama anama

Kim benim acımı paylaşıp bana yardım edecek? Benim durumumu babama, anneme kim anlatacak?

İy kāşki gözüm yüzine baḳmayayıdı
İllā kim ola ki göre anı gözin yuma

Âh! Keşke gözüm yüzüne bakmasaydı; fakat onu görüp görmezlikten kim gelir?

1630 Çün ol yine işitdi āvāzını
Fürū-dāştını vü ser-āġāzını

İve ive ṭurdı bezendi girü
İşin düzmek içün düzendi girü

1630-1631 Onun haykırmaya (sazını tutup şarkı söylemeye) başladığını işitince tekrar acele acele dama çıkmak için süslendi.

Ṭama aġdı elinde bir ḫoş turunc
Bıraḫmadıdı alnı üzre girinc

Hiçbir kaygısı kalmadan elinde hoş bir turunç ile dama çıktı.

Sevinü sevinü güle oynayu
Ḳılıncı biri birisinden eyü

Birbirinden güzel davranışlarla güle oynaya dama çıktı.

Bu resm ile gölge bıraḫdı suya
Ṣanasın ki girmişdi ay busıya

Böylece, ayın (sisin ardına girmesi gibi) pusuya yatması gibi gölgesini suya bıraktı.

1635 Ṭama geldügini Süheyl aŋladı
Ve līkin naḳāşuŋ sözin diŋledi

1635 Süheyl Nevbahâr'ın dama geldiğini anladı; fakat Süheyl Nakkaş'ın öğüdünü dinledi.

Bilürdi ki ol ṭamdan ider naẓar
Anuŋ ḳarşusına bunı gör nider

Onun damdan baktığını biliyordu; bu durumda Süheyl'in ne yaptığını gör!

Örü ṭurur iken ele aldı cām
Anuŋ ʿışḳına anı içdi tamām

Ayaktayken eline kadeh aldı ve onun aşkı için hepsini içti.

Oturdı vü içmedi ayruḫ süci
Ḳopuz çalmaġa virdi yindek güci

Oturdu ve başka içki içmedi; tüm gücünü sürekli kopuz çalmaya harcadı.

Ününden sarāy içi ṭoldı yaŋu
Kim işitdise oldı eŋü yaŋu

Sarayın içi onun sesiyle yankılandı ve sesini kim işittiyse şaşkına uğradı.

1640 Bu bir niçe beyti düzüp yırladı
İşi ṭuş gelesin sizüp ırladı

1640 Bu, birçok beyti yazıp söyledi; işin rast gittiğini sezip şarkı söyledi.

Şiʿr-güften-i Melik-zāde-i Yemānî Ez-Berāy-ı Dost

Yemenli Süheyl'in Sevgilisi İçin Şiir Söylemesi

Ṭoldur ḳadehi ṣun elüme ḳıl beni ser-ḫoş
Ger aġu ola yārum adına ideven nūş

Kadehi doldurup elime vererek beni sarhoş et; zehir olsa da sevgilimin adına içeyim.

Bu od ile kim ᶜışḳı yüregüme bıraḫdı
Ṣanma ki ṭamardaġı ḳanum eylemeye cūş

Bu ateşle aşkı, yüreğime öyle bıraktı ki damarlarımdaki kanın coşmayacağını sanma!

Kirpüklerinüŋ nāzük oḫı sīneme batdı
Ṣınamaġiçün sun elüŋi demreni gör uş

Kirpiklerinin narin oku göğsüme battı; inanmıyorsan elini temrene uzat, onun göğsümde olduğunu görürsün.

Yüzin göreli gitmeyiser yaş gözümden
Lā-büd güneşe kim ki baḫa gözi ola yoş

Senin yüzünü gördüğümden beri gözyaşım dinmez; elbette ki güneşe kim bakarsa gözü kamaşır.

İy göŋlüm alan ᶜālem eger ġavġā ṭolarsa
Fikrüm evini eylemişem ᶜışḳuŋ içün boş

Ey gönül verdiğim! Dünya kargaşa ile dolarsa zihnimi aşkın için boşaltmışım.

Her gice ḳaraŋuda ḫayālüŋ beni ister
Ḳoma yaluŋuz gelmege bir kimse bile ḳoş

Hayalin her gece karanlıkta beni arar; onu yalnız bırakma, arkadaş edinerek gel.

Sini göreli gitdi benüm ᶜaḳlum u hūşum
Her kim ki perī yüzüni göre ola bī-hūş

Perinin yüzünü gören herkesin aklının ve şuurunun gittiği gibi ben de seni göreli aklımı ve şuurumu kaybettim.

Yırın yırladı vü yirin bekledi
Sınıḫlu göŋülcügini ekledi

Şarkı söyledi ve bulunduğu yerden ayrılmadı; kırılmış gönlünü yapıştırdı.

Bıraḫmadı aṣlā naẓar ṭama ol
Dilerdi bıraḫmaġa ḳuş dāma ol

Kuşun tuzağa düşmesini istediği için dama kesinlikle bakmadı.

Çü aŋladı ḳatlanduġını naḳāş
Öginde didi iy hezārān şabāş

Nakkaş, Süheyl'in sabredeceğini anlayınca Süheyl'e içinden binlerce defa aferin, dedi.

Duᶜā oḳudı ḳarşudan ürdi ol
Ḳamu ġuṣṣa ṭūmārını dürdi ol

Dua okuyup yüzüne üfleyerek bütün kaygılarını dürüp kaygılarından kurtuldu.

Ögüt aŋa kār itdügin bildi hem
Ḥarīfin şikār itdügin bildi hem

Hem ona vermiş olduğu öğütlerin işe yaradığını hem de sohbet arkadaşının avı avladığını anladı.

Ḳız uş gördi kim ol ögün dirdidi Öginde hīç öglenmeye[9] dir idi	Kız, bu hiç akıllanmaz diye düşünüyordu; ancak aklını başına toplamaya başladığını gördü.
Bölüklerini ṣaçınuŋ açdı ḳız Ṭaġıtdı Süheyl üstüne saçdı ḳız	Kız, saç örgüsünü açarak saçlarını Süheyl'in üzerine saçtı.
Ṣanasın ki müşki tüzütdi aya Ya ẖoẕ saçdı ᶜanber ḳızıl elmaya	(Saçlarındaki) misk kokusunun yüzüne ulaştığını veya amber kokusunu onun kızıl yanaklarına saçtığını sanırdın.
İşitdük kemend atmaġı iş iden Yuḳaru yaŋa atar aşaġadan	Kement atmayı bilen kişinin kemendi aşağıdan yukarıya doğru attığını duymuştuk.
ᶜAceb gör ki ṭamdan kemendi atar Güneş bāġ içinde Süheyl'i dutar	Şaşılacak şey ki güneş gibi sevgili, kemendi damdan aşağıya doğru atıp bahçede bulunan Süheyl'i tutar.
Süheyl üstine çün ṣaçın atdıdı Anuŋ bigi itdi ki gör nitdidi	Nevbahâr, Süheyl'in üstüne saçlarını atınca Süheyl böylesine bir şey yaptı ki onun ne yaptığına bak!
Süheyl'i saçı aldı ara yire Yörenür bigi merkezi dāyire	Nevbahâr'ın saçı Süheyl'i ortaya alıp merkezî bir dairenin etrafında dolanır gibi onu dolandırıyordu.
Şu ḥāletde her kim ki anı gördidi Ṣanupdı ki ay ᶜAḳreb'e girdidi	Onu, bu durumda kim görürse Ay'ın Akrep takımyıldızına girdiğini düşünürdü.
Eger ay ᶜAḳreb'de olmayadı Bu zaḥmetler anlara gelmeyedi	Ay, Akrep burcunda olmasaydı bu sıkıntıları çekmezdi.
Hemān laḥẓa gitdi Süheyl'üŋ ögi Yirinürdi yirinde öksüz bigi	O anda Süheyl'in aklı başından gitti; Süheyl, olduğu yerde öksüz gibi üzülüyordu.
Naḳāş aŋa didi ki hey zīnhār Ögüŋ dir bola kim saŋa Nev-bahār Aça aġzını bir keleci ide Pes andan girü sehl ola ger gide	Nakkaş, ona hey kesinlikle aklını başına al! Nevbahâr ağzını açıp sana bir söz söylerse bundan sonrası artık kolay olur, dedi.

[9] etlenmeye (اتلنميا) → öglenmeye (اكلنميا)

Ḫoz ol gördi kim ol aradan Süheyl
Aŋa dönüben itmedi hīç meyl

Nevbahâr, oradan Süheyl'in ona dönüp ilgilenmediğini gördü.

Velī bildi kim göŋlin aldurdıdı
Güneş ol Süheyl'e ancaḳ ıldurdıdı

Fakat gönlünü Süheyl'e kaptırdığını anladı; böylece güneş Süheyl'e parladı.

Ṣıġadı ḳolını vü uzatdı ḫoş
Turuncı ki dutardı uz atdı ḫoş

Süheyl'i revān urdı çaḫ gögsire
Ki yaᶜnī saŋa gör nidem iy sere

Elinde tuttuğu turuncu atmak için kollarını sıvadı ve Süheyl'e ey budala sana neler yapacağımı gör dercesine elindeki turuncu ustaca fırlatarak Süheyl'in tam göğsüne vurdu.

Dirişdürdi ṣaçın diledi ṣuçın
Güle güle āh gitdi ol māh-ı Çīn

Saçını toplayıp özür diledi; o Çin ülkesinin Ay'ı, neşeli bir şekilde eyvahlar olsun ki gitti.

Gönüldi odasına yüz nāz ile
Anı görenüŋ ḳayġusı yazıla

Onu gören kişinin kederinin dağıldığı güzel, yüzlerce cilve ile meskenine yöneldi.

Şu kimse ki adı anuŋ yaz ola
Cihānda muḳābil aŋa az ola

Bu kişinin adı ilkbahardır; dünyada ona karşılık gelen çok az kişi vardır.

Dönüp eyle didi Süheyl'e naḳāş
Ki bu tosnayan[10] oldı üşte yavaş

Nakkaş, Süheyl'e dönüp bu haşarılık eden kişi böyle sakinleşti, dedi.

Olupdur tamām işüŋ andan girü
Yiyelüm içelüm ḳadeḥ ṣun berü

Bundan sonra senin işin tamamlanmış oldu; yiyelim içelim; buraya kadeh uzat.

Ṭurup köşke aġdılar oturdılar
Süci ṭaşıdup nuḳl getürdiler

Kalkıp köşke çıkıp oturdular.; içki ve çerez getirttiler.

Süheyl'üŋ ṭapusına naḳḳāş işit
Ne dir eydür iy devlet issi yigit

Nakkaş'ın Süheyl'in şahsına ne dediğini dinle! Ey saadet sahibi genç!

Ḳıyās eylerem ben ki ol māh-ı Çīn
Bugün kişi viribiyiser için

Ben, Çin ülkesinin Ay'ının sana gizlice birini göndereceğini düşünüyorum.

Açılasıdur her ne kim rāzı var
Bayıḳ bil ü işüŋe olġıl süvār

Her ne gizli şey varsa sana açıklanacak; iyice anla ve kendi işine dört kolla sarıl!

[10] Açıklama için bk. SNÜN: 23

Ṣımarladı daḫı ki bugün hele
Ne kişi ki bizüm ḳapuya gele

Eger er ger ᶜavret ḳoŋuz kim gire
Süheyl'üŋ gelür ḳutlu yüzin göre

Nakkaş, bugün bizim kapıya, ister erkek ister bayan olsun, kim gelirse gelsin Süheyl'in mübarek yüzünü görmeye geldiği için onu bırakınız diye hizmetkârlarını tembihledi.

Āmeden-i Dāye Pīş-i Süheyl ü Peyġām-rā Āverden Ez-Nev-bahār

Dadının Süheyl'in Huzuruna Gelmesi ve Nevbahâr'dan Haber Getirmesi

Hemān dem girüp geldi bir ḫoş ḳarı
Ḳarısa ne var yüzi aydan arı

O anda hoş, yaşlı bir kadın içeri girdi; ihtiyar olmuşsa buna şaşılır mı yüzü aydan daha saftı.

İrişicegez taḫtmuŋ ḳatına
Oḳıdı Süheyl'e duᶜā vü s̱enā

Süheyl'in huzuruna varınca Süheyl'e dua edip onu övdü.

Didi ḳaravaşuŋı iy nām-dār
Ṭapuŋa viribidi uş Nev-bahār

Ey ün sahibi! Nevbahâr hizmetkârını senin huzuruna gönderdi, dedi.

Baş urur yire vü degürür selām
Eger buyurasın diyeven tamām

Saygıyla eğilir ve selam verir; emredersen her şeyi anlatayım, der.

Didügin yalan söylemeye dilüm
Bilürsin ki ilçiye yoḳdur ölüm

Söylediğim şeyler yalan değildir; bilirsin ki elçiye zeval olmaz.

Sevindi Süheyl ü işitdi naḳāş
Didi kim ne ḫoş ilçisin iy şabāş

Nakkaş, Süheyl'in sevindiğini görünce sen ne kadar iyi bir elçisin diyerek onu takdir etti.

Eyitgil ne sözüŋ var ise için
Ṣımarladuġın saŋa ol māh-ı Çīn

O, Çin ülkesinin Ay'ı sana gizlice ne tembihlediyse söyle!

İşidicegez anı çökdi dizin
Süheyl'ün ṭapusına dökdi sözin

Elçi, Nakkaş'ın sözlerini işitince Süheyl'in huzurunda diz çöküp konuşmaya başladı.

Eyitdi bizüm şāhumuz Nev-bahār
Beni viribidi ki göŋlüŋ arar

Bizim sultanımız Nevbahâr, niyetinizi anlamak istediği için beni huzurunuza gönderdi.

Ṣımarladı eydür ki iy ser-firāz
Ḳo nāmūsı gitsün [ü] ṭap eyle nāz

Bana, bu söyleyeceklerimi tembihledi; ey benzerinden üstün olan, utanmaktan vazgeç ve o kadar nazlandığın yeter.

Senüŋ göŋlüŋ içindekin bilürem
Anuŋ içün uş çāresin ḳıluram

Senin gönlündekini bildiğim için sana bir çare sunacağım.

Ḳıyās idüp aŋladum ol gün bunı
Ki atam anama ögerdi seni

Babamın anneme seni anlatıp övdüğü gün niyetinin ne olduğunu anladım.

Dir idi gerek yörene ᶜālemi
Göre dürlü şārları vü ādemi

Babam, senin için çeşitli ülkeleri ve insanları görmek için dünyayı dolaşıyor, demişti.

Ögümde didüm işbu yigit dekin
Degül geldügi Çīn şārına degin

Zihnimde bu delikanlının boşuna Çin ülkesine geldiğini sanmıyorum, dedim.

Ya adum işitdi vü yā gördi düş
Ya ḫoẕ Tangrı bile nite oldı ṭuş

Ya ünümü işitmiştir veya rüya görmüştür; ya da buraya ne şekilde rastladığını Allah bilir.

Bayıḳ ben inanmazvan işbu söze
Ki kişi tamāmet cihānı geze

Ben, kişinin bütün dünyayı gezmek istemesi sözüne kesinlikle inanmadım.

Sözi hīç uzatmayalum üşte çün
Bilürven ki ḳamusı benüm içün

Sözü hiç uzatmayalım, yaptığın her şeyin benim için olduğunu biliyorum.

Mübārek vücūduŋ delim gördi renc
Ṭağıtduŋ u bağışladuŋ māl u genc

Mübarek vücudun birçok sıkıntı çekti; eşya ve hazineler bağışladın.

Bu işi baŋa ḳo vü sen fāriġ ol
Göŋülden göŋüle olur aḫı yol

Sen bu işi bana bırak ve rahatla; arkadaş, gönülden gönüle yol vardır.

Maḳāmuŋa geldüŋ ne hācet dimek
Yiyem ġuṣṣaŋı çünki çekdüŋ emek

Sen kendi meskenine gelmişsin sana söylenecek bir şey olur mu? Zahmet çektiğin için sıkıntınla kederlenmeliyim.

Hem işbu gice ṭur ḳadem-rence ḳıl
Revādur ki at izini basa pīl

Hem bu gece lutf edip kalk. Filin at izini takip etmesi uygun olur.

Müşerref olalum ṭapuŋla bile
Felek bize neyleyesin kim bile

Senin huzurunla şereflenelim; kaderin bize ne yapacağını kim bilir!

Süheyl eydür işbunı çün söyledüŋ
Beni kendü şāhuŋa ḳul eyledüŋ

Süheyl, sen bunları söyleyince kendi sultanına beni hizmetkâr yaptın, der.

Var indi ṭapu ḳıl digil kim aŋa
Ki ben ḳaldum işbu sözünden ṭaŋa

Şimdi, sen onun huzuruna gidip söylediği bu sözlere hayran kaldığımı söyle.

Dün içi ḳıġırursın uş yaluŋuz Kimesne olımaz baŋa ḳulavuz	Gece yarısı böyle tek başıma beni davet edersen bana kimse kılavuzluk yapamaz.
Ġarīb ādemem hīç beglenmedüm Bu şārda bir iki yıl eglenmedüm	Yabancı, kimsesiz biriyim, hiç beylik taslamadım; bir iki yıldır bu ülkede hiç vakit geçirmedim.
Ne maḥal bilürem ne yol ne suḳāḳ ᶜAceb nitesi ola bu ittifaḳ	Ne yer bilirim ne yol ne sokak; acaba bu karşılaşma nasıl gerçekleşecek!
Ṭapuŋ buyruġından ḫo nice ṣapam Dutam kim varam işügüŋi öpem	Senin emrinden nasıl çıkarım! Eşiğine varıp eşiğini öptüğümü farz et.
Elümden daḫı ne gele bilmezem Sen aŋlayugör ben hele bilmezem	Elimden başka ne gelir bilmiyorum; mademki bilmiyorum beni anlamaya çalış.
Bu teşvīş elinden beni hem sen al Baŋa ögredüvir ü tedbīr al	Bu karmaşadan beni kurtar, bana (haberleri) bildir ve önlem al.
Bağışladı ḳarıya aḳça vü bīz Didi var u ben güyerem yine tīz	Yaşlı kadına para ve değerli kumaşlar ihsanda bulunarak tekrar git ve çabuk gelmeni bekliyorum, dedi.
Getürgil ne kim olur ise cevāb Ṣavāb ola vü hem bulasın s̱evāb	Her ne cevap verdiyse getir; hem doğru olan budur hem de hayır işlemiş olursun.
Ḳarı ol aracuḳdan oldı revān Gelür Nev-bahār'uŋ ḳatına hemān	Yaşlı kadın hemen oradan gider ve o anda Nevbahâr'ın huzuruna gelir.
Ne kim sözler olmış idi söyledi Anuŋ ṭapusına ᶜayān eyledi	Her ne konuşmalar olduysa ona söyledi; açıkladı.
Çü vardı ḳarı tīzcegin Nev-bahār Girü viribidi vü itdi ḳarār	Nevbahâr, yaşlı kadını tekrar hemen göndermeyi kararlaştırdı.
Süheyl'üŋ yine didi var ḳatına Yire ur yüzüŋi vü ḥażretine	Süheyl'in huzuruna tekrar git ve önünde saygıyla eğil, dedi.
Ki çün gice urına zengī yüzin Gök üstinde bulmayalar ay izin	Yeryüzü gece karanlığına döndüğü için gökyüzünde ayın izi bulmazlar.

Yavu varısardur gözet ol demi Zümürrüd deŋizde bu altun gemi	O anı gözle ki zümrüt denizinde bu altın gemi kaybolacaktır.
Yaraḫlan u köşküm işigine gel Dimezven atamuŋ ki köşkine gel	Hazırlan ve babamın köşküne gel demez, benim köşküme gel, der.
Çün eyle didi gine geldi dāye Kim ol didügini Süheyl’e diye	Nevbahâr öyle söyleyince dadı tekrar bunları söylemek üzere Süheyl’in huzuruna geldi.
Yüz urdı Süheyl’e duᶜā eyledi Sımarladuġın ḳız aŋa söyledi	1720 Süheyl’in önünde saygıyla eğilerek ona dua etti; Nevbahâr’ın ona tembihlediklerini anlattı.
İşitdi ḳarıdan Süheyl ol sözi Gülef gibi ḫoş tāze oldı yüzi	Süheyl, yaşlı kadından o sözleri işitince yüzü yeni, güzel, kırmızı gül gibi oldu.
Girü virdi çoh muştulıḳ ḳarıya Ṭamaᶜ cı olur kimse ki ḳarıya	Yaşlı kadına tekrar birçok müjde bahşişi verdi; İnsan yaşlanınca açgözlü olur.
Ne kim virdi aldı duᶜ ā itdi ol Gönüldi vü şoloḳ sāᶜ at ṭutdı yol	Süheyl her ne verdiyse yaşlı kadın hepsini aldı ve ona dua etti; yüzünü döndürüp o anda yola çıktı.
Gözedürdi naḳḳaş ol oḫt olıcaḳ Ki ḳaraŋulıḫ ṭoldı her bir bucaḳ	Nakkaş, kavuşma saatinin gelmesini bekliyordu ki her taraf karanlıkla doldu.
Bu ṭaŋ maᶜ nīye bıraġugör ögüŋ Ki nā-geh yuvası içinden gögüŋ Ḳara ḳarġa nite ki ḳuzı deyin Yumurda uġurladı keklikleyin	1725-1726 Bu hayret edilecek anlam için aklını kaçırırsın! Çünkü göğün kuzuya benzeyen karakargası, yuvadan ansızın keklik gibi yumurta çaldı.
Ya Hindū elin uzadup dünlerek Çīnī ṣaḥndan ḳapdı gümiş çörek	Gece yarısında Hintli biri (kapkara) elini uzatarak büyük bir çini kâseden gümüş (beyaz) çörek kaptı.
Cihan iŋ çiŋ oldı kesilmişdi söz Ayaḫ başduġı yiri görmezdi göz	Sesler kesilerek dünya sessiz hale geldi; (Karanlık olduğu için) göz, ayağın bastığı yeri görmezdi.
Süheylᶜ e didi tīz ṭur eglenme var Ṭam üstine gelmiş ola Nev-bahār	Süheyl’e oyalanma hemen kalk git! Nevbahâr dama çıkmıştır, dedi.

Seni bulmayup olmasun incine
İver kim ire tīz güvencine

Seni orada görmeyip üzülmesin; oraya çabucak ulaş ki sevinsin.

Ṣu kim aḳar ola vü od kim yanar
Anı itmeye kim ide intiẓār

Su akar, ateş yanar; ona karşı koymayı kim göze alır.

Ṭama aġıcaḳ kendüzüŋ saḳlaġıl
Ki niceme yaḫın olursa aġġıl[11]

Dama çıkınca kendini gizle ki o yaklaştığı zaman sen de çık!

ᶜAceb olmaya ḳuzı ḳapan kişi
Çopāndan yir olursa ṣapan ṭaşı

Bir kişi, çobandan kuzu kapacak olursa sapan taşı yemesi şaşılacak şey değildir.

Ben uş ḳullaruŋı çeriŋi direm
Güyevüz saŋa bellüsini direm

Sana açıkçasını söyleyeyim, bu hizmetkârlarını, askerlerini toplayıp birlikte seni bekleyeceğiz.

Çaḫ aŋa degin kim ṭaŋ ata tamām
Bizüm uyḫu kirpügümüze ḥarām

Şafak tamamıyla sökene kadar bizim gözümüze uyku haramdır.

Çü vardı Süheyl istedügin uma
Hernān laḥẓa ol çıḳmış idi ṭama

İstediği şeyin gerçekleşmesi için Süheyl oraya varınca Nevbahâr, o anda dama çıkmıştı.

Şu sāᶜat ki ol ṭama aġmış idi
Ṣanayduŋ güneş dünle ṭoġmış idi

Onun dama çıktığı an, geceleyin güneşin doğduğunu sanırdın.

Çü ol yüzini açdı çözdi ṣaçı
Ṭolu nūr ile müşk idi bāġ içi

O, yüzünü açıp saçını çözünce bahçenin içi misk kokusu ve nur ile doldu.

Süheyl aŋa didi ki biŋ yaşa sen
Hemīşe benüm içün olġıl esen

Süheyl ona, benim için huzur içinde çok yaşa, dedi.

Ḳuluŋuŋ bilürven ben ol ḥaddi yoḫ
Ki anuŋ içün zaḥmeti bunca çoḫ

Ben kulunun, haddinin olmadığını bilirim, onun için bunca sıkıntı çekti.

Ḳabūl idüp uyımaduŋ bu gice
Bu ᶜöẕri nitesi dileyem nice

Bu gece, bu özrü kabul edip uyumadın; tekrar nasıl özür dilerim.

Cevāb eyle virdi yüzini göre
Berü aġ ne söz vaḳtidür iy sere

Nevbahâr; ey budala, şimdi konuşma zamanı değildir; bu tarafa çık ve yüzünü göreyim, diye cevap verdi.

[11] ağıl (اغل) → aġġıl

Süheyl eydür uş böyle yüksek ṭama Kemend almayup aġmaġı kim uma	Süheyl, bu kadar yüksek dama yanına kement almadan tırmanmayı kim umar ki, der.
Ṭamuŋ daḫı boyuŋ bigi imiş yüce Revā görme kim uġrayam ben güce	Damın dahi senin boyun gibi yüceymiş; böyle bir güçlükle karşılaşmayı bana layık görme.
1745 Degülven ḳuş u uçmaġa yaramaz Girü dönüben ḳaçmaġa yaramaz	1745 Kuş gibi değilim ki uçayım veyahut geri dönüp kaçayım.
Buyurduŋ sözüŋ ṣımadum geldüm uş Elüm irmedügin saŋa bildüm uş	Emrettin sözünü yerine getirip geldim; böylelikle elimin sana ulaşmayacağını anladım.
Girü çāre hem sen ḳılasın meger Nite itmegin sen bilesin meger	Sadece sen, bana başka bir çare bulursun; ne yapacağımı bilirsin.
Hemān laḥẓa çözdi bölük ṣaçların Kemend eyleyüp atdı birin birin	O anda saç örgüsünü çözüp saçlarını bölük bölük kement yapıp attı.
Ki tīz yapış u kendüzüŋ ṭama ṣal Hemīn çāre işbudur olma uṣal	Hemen saçlarıma yapış ve kendini dama fırlat! Tek çare budur, gevşek davranma!
1750 Süheyl eyle itdügini göricek Ṣaçı aŋa yitdügini göricek Sevinübenin ṣundı ṭutdı anı Yüz iʿzāz ile gör ki nitdi anı	1750-1751 Süheyl, Nevbahâr'ın saçını uzattığını ve saçın kendisine ulaştığını görünce sevindi; uzanıp Nevbahâr'ın saçını tuttu. Süheyl, ona yüzlerce defa saygı göstererek onun ne yaptığını dinle!
Yüzine sürüp dir idi iy paşam Degül ip nite müşke ben yapışam	Saçlarını yüzüne sürerek ey paşam benim yapıştığım şey ip değil misktir, dedi.
Varayım elikdüreyim nerdübān Çāresin idinür[12] işine iven	Varıp bir merdiven buluvereyim; acele eden kişi işin gereğini yapar.
Didi hey ne söylersin eyleme lāġ Ki dīvāruŋ ardında olur ḳulaġ	Hey! Sen ne söylüyorsun, şaka yapma! Yerin kulağı vardır.
1755 Kişi sizmedin ṣaçum ucını ṭut Niçe bir diyeven işitgil ögüt	1755 Kimse fark etmeden saçımın ucundan tut; sana bunu ne vakte kadar söyleyeceğim! Öğüt dinle!

[12] çerāsın idin- (چراسن) → çāresin idin- (چارسن)

Degül ʿayb ṣaçuma yapışduġuŋ
Ya ḳarvanduġuŋ u yā ḳapışduġuŋ

Saçıma sıkıca sarılman veya yapışman ayıp bir şey değildir.

Çü ʿışḳuŋ deŋizinde sen üşte ġarḳ
Neye olur ise yapış itme farḳ

Sen, aşkın denizinde böylece battığın için ayrım yapmadan her şeye yapışmalısın.

Sen işbu gice ben didügümi ḳıl
Gün ola aramuza ṣıġmaya ḳıl

Bu gece benim dediğimi yap ki zamanı gelince aramızda kıl kadar bir mesafe bile olmasın.

Ṣaçumuŋ ḳılın ṭut u ḳılın sebeb
Degül vaḳti kim bekleyesin edeb

Saçımı vasıta olarak görüp saçıma yapış; edeple beklemenin zamanı değildir.

Tekellüf ara yirde key şūm olur
Anı gözeden kişi meyşūm olur

Orta yerde gösteriş yapmak uğursuzluk getirir; bu şekilde davranan kişi uğursuz olur.

Bilüben ki maʿẕūr dutar ṣuçın
El urdı biline ṭoladı ṣaçın

Suçunun bağışlanacağını bildiği için elini uzattı ve saçını beline sardı.

Giriften-i Süheyl be-Mūy-i Nev-bahār-rā u Ber-Bām Reften

Süheyl'in Nevbahâr'ın Saçına Tutunarak Dama Çıkması

ʿAceb bu ki ḳılı ṭoladı ḳıla
Ḳıl üstine baş oynayup ne ḳıla

Aşktan kıla dönmüş aşığın kıla dolanması, saç teli üzerinde hayatını tehlikeye atması şaşılacak şeydir!

Kimüŋ ʿışḳ ile yüregi ṭaġlıdur
Bayıḳ bil ki bir ḳıl ile baġludur

Aşk ile kimin yüreği yaralanmışsa şüphesiz bil ki yüreği bir kıl ile bağlıdır.

Revān dügdi ṭam üstine ḳuş bigi
Şu ḥāl ol gicede aŋa düş bigi

Süheyl, kuş gibi havaya yükselerek damın üzerine kondu; o gece ona bir hayal gibi göründü.

Ṣaçın öpdi vü öŋine ḳodıdı
Öküş dürlü diledi ʿöẕür didi

Saçını öptü ve önüne bıraktı; pek çok kez kusurunun bağışlanmasını diledi.

Ki ben kim olavan ki ṣaçuŋa el
Uravan benüm olmaya ol maḥal

Bana ait olmamasına rağmen ben kimim ki senin saçına el değdireyim.

Velī sözi senden işitdüm ılı
Bu maʿnīde uş iki yardım ḳılı

Fakat senden tatlı sözler işitince bu anlamda çok dikkatli davrandım.

İki ᶜāleme ṣaçuŋuŋ bir ḳılın Virimeyeven ben ki kemter ḳulın	Ben aciz kulun, senin saçının bir telini bile iki cihana değiştirmez.
Çü işitdi ol ᶜöẕrini Nev-bahār Didi kim ḳabūl itmegine yarar	Nevbahâr onun özrünü işitince özrünü kabul etmekte fayda var, dedi.
Ḳolın açdı vü ḳoçdı ḳatı ḳatı Göŋül ḳapmaġa key bilürdi yatı	Kollarını açıp onu sıkı sıkı sardı; gönül alma usulünü iyice biliyordu.
İki gözin öpdi vü aldı elin Güle güle ṭutdı sarāyı yolın	İki gözünü öptü ve elini tutarak neşeyle sarayın yolunu tuttu.
İletdi yataġına vü taḫtına Sevinürdi ṭāliᶜ i vü baḫtına	Talihine sevinerek onu meskenine ve tahtına götürdü.
Süheyl'i yanına geçürüp bile Otururdı taḫt üzre key ẕevḳ ile	Süheyl'i yanına alıp çok mesut bir şekilde tahtın üzerinde oturuyorlardı.
Velī Nev-bahār ay yüzinden niḳāb Götürmezdi zīrā ki anda ṣavāb	Fakat Nevbahâr, ay yüzünün üzerinden peçeyi kaldırmazdı; bu doğru bir davranıştı.
Varın bilür idi ki ger aŋsuzın Niḳābın götürüben aça yüzin Süheyl anı görmeklige döymeye Niçeme yüzine baḳup ṭoymaya	Nevbahâr ansızın peçeyi kaldırıp yüzünü açarsa Süheyl onun yüzünü görmeye dayanmayıp her ne kadar bakarsa baksın yüzüne bakmaya doymayacağını bilir.
Yüzini ol anuŋ içün açmadı Ve ger ni aŋa baḫmaġa ḳaçmadı	O, yüzünü onun için açmadı ve hiç ona bakmadı.
Hemīn ṣaçlarınuŋ bölügin aŋa Ṣunıvirdi vü meyli andın yaŋa	Hemen uzun saçlarının örgüsünü ona uzattı ve ona doğru yöneldi.
Ki oḫşayudur göŋlüŋi eglegil Bu bendin yaŋa azın azın egil	Saçımı okşayarak gönlünü avut ve bana doğru yavaş yavaş eğil.
Eger bir kezin göstereven yüzüm Döyemeyesin bilürem kendüzüm	Birdenbire sana yüzümü gösterirsem senin dayanamayacağını biliyorum.
Pes andan yüzin açar idi az az Ḳılur idi bir demde biŋ dürlü nāz	Ondan sonra hafifçe, kısa bir süre içinde türlü türlü cilve ile yüzünü açar.
Ṣanayduŋ güneş ṭoġmaġiçün iver Bulıdı az az ḳarşusından ṣavar	Öyle ki güneşin hemen doğması için bulutları kendi önünden yavaş yavaş uzaklaştırdığını sanırsın.

Süheyl anı görürdi ḥayrān ḳalup
Gehī fikre batup gehī şād olup

Süheyl, hayran bir şekilde bazen düşünceli bazen de mutlu olarak ona bakıyordu.

Dir idi ᶜaceb bu baŋa düş midür
Ya ḫoẕ ṭāliᶜ üme bu iş ṭuş mıdur

Acaba bu durum benim için bir rüya mı veya kaderime münasip bir şey mi, diye söylerdi.

Gehī ḳoçmaġa açar idi ḳolın
Gehī öpmege alur idi elin

Bazen kucaklaşmak için kollarını açar bazen de onu öpmek için elini tutardı.

Örü ṭurdı pes aŋsuzın Nev-bahār
Ṣanasın yavu ḳıldı nesne arar

Nevbahâr sonra aniden bir şeyini kaybetmiş onu arıyor gibi ayağa kalktı.

Revān baṣdı ṭaşra işikden ayaḫ
Yiyesi buyurdı ki birḳaç çanaḫ

Birkaç tabak yemek emretmek için dışarıya adım attı.

Ḳaravaşları anda getürdiler
Anı yimege çünki oturdılar

Hizmetçiler o anda yemekleri getirince yemeğe oturdular.

Süci ḥāżır eyleyüben ḳurdı bezm
Şu ḫalvetde yāriyıla urdı bezm

İçkileri hazırlayıp tenha yerde sevdiğiyle meclis kurdu.

Bir altundan aṣlan yaṣatmış idi
Muraṣṣaᶜ dan incüye batmış idi

Tamamı inciyle süslenmiş altından bir aslan yaptırmıştı.

Anı daḫı hem bir zümürrüd ayaġ
Getürdi vü içküye düzdi yaraġ

(O aslanı) ve zümrüt kadehini getirip içki içmek için hazırladı.

Ayaġı çü ṭoldurdı ol māl-a-māl
Süheyl’e yükündi vü didi ki al

Kadehi ağzına kadar doldurdu, eğilip Süheyl’e uzattı; al, dedi.

Elinden alup içdügin biledi
Ṭudaġını zülfiyile siledi

İçki sunanın (Nevbahâr) olduğunu bilseydi dudağını onun zülfüyle silerdi.

Ayaġı yiŋile çü ṭoldurdı ol
Süheylᶜ üŋ ileyinde çök urdı ol

Nevbahâr kadehi tekrar doldurunca Süheyl’in önünde diz çöktü.

Didi şayluġuŋa bunı içdüm uş
Eyitdi ki ṣaḥḥā vü cānuŋa nūş

İşte, bunu senin şerefine, sağlığına ve canına içtim, dedi.

Ṭudaġını sildi yiŋi ucıla
Ādemīlıġıla degül güc ile

Dudağını, kol ağzı ile yumuşak bir şekilde değil sertçe sildi.

Ḳaravaşa buyurdı pes Nev-bahār
Ki ḳopuzı ṭur al berü zīnhār

Sonra Nevbahâr, hizmetkâra kalk kopuzu al ve buraya getir, dedi.

Bugün ḫalvetin ẕevḳı fevt olmasun
Kimesne bizüm sırrumuz bilmesin

Tenhadaki birliktelik zevki boşa geçmesin; kimsecikler sırrımızı bilmesin!

Getürdi ḳopuzı vü öpdi ḳodı
Öŋine vü luṭf ile çalġıl didi

Kopuzu getiridi, öperek önüne bıraktı ve lütfen çal, dedi.

Sözin ṣımadı çaldı ol sāz ile
Eyitdi bu şiʿri ḫoş āvāz ile

Onu kırmadı, kopuzu çaldı ve güzel sesiyle bu şiiri söyledi.

Bā-hem Nişesten-i Süheyl ü Nev-Bahār u Şiʿr Ḫˇānden

Süheyl'in Nevbahâr'la Birlikte Oturması ve Şiir Söylemesi

Şükr ol Çalap'a kim baŋa uş yārumı virdi
Göŋlümdeki maḳṣūd elüme gör nice girdi

Bana sevdiğimi verdiği için Allah'a şükürler olsun. Gönlümdeki arzunun elime nasıl geçtiğini gör!

Bunuŋ bigi furṣat ki baŋa oldı müyesser
Hiç kimse ḫayālinde beni ola mı dirdi

Hiç kimsenin hayalinde bile gerçekleşmeyecek böyle bir fırsat, benim için kolay bir şekilde gerçekleşti.

Ṭāliʿ ki benüm uyur idi gör nice uyandı
Devlet ki iŋen düşmiş idi gör nice ṭurdı

Talihim uyuyorken onun nasıl uyandığını gör! Saadet çok çaresiz kalmışken onun ayağa nasıl kalktığını gör!

Bu ᶜışḳ ki sāḳīsi ḥarīf öldürücidür
Ṣāfī baŋa içürdi vü ayruḫlara dürdi

Bu aşkı sunan kişi, insana sohbet arkadaşını öldürtür; bu aşkı bana saf bir şekilde içirdi ve beni gurbete düşürdü.

Niçeme ki aŋsuzda ġarīblıġa gönildüm
Terk eyledüm ilümi vü şārumı vü yurdı

Ben ansızın gurbete yönelip ülkemi, şehrimi, vatanımı terk ettim.

Ḥoşvan çü irişdüm ṭapuŋa yüzüŋi gördüm
Hem göresiven yine ne kim Tangrı buyurdı

Senin huzuruna varıp yüzünü gördüğüm için mutluyum; hem seni tekrar görmem için Allah emretti.

ᶜAyb olmaya ḳopuz bigi ger zār iŋilersem
ᶜIşḳuŋ eli key ṭutdı vü ḳulaġumı burdı

Kopuz gibi ağlayıp inlersem ayıp olmaz; çünkü aşkın eli kulağımı iyice tutup büktü.

Süheyl'ün bu şiʿrini işidicek
Daḫı ᶜışḳı kendüye iş idicek

Süheyl'in bu şiirini işitince aşkı kendine dost edindi.

Ḳıyās eyle kim ḥāli anuŋ nola
Bu ᶜışḳ işi dimek geŋezdür dile

Onun durumunun ne olacağını düşün! Bu aşk sözcüğünü söylemek dile kolay gelir.

Ḳarārı ḳapıldı ḳanı ḳıldı cūş
Süheyl adına bir ḳadeḥ ḳıldı nūş

Gönlü kapıldı; kanı kaynadı; Süheyl'in adına bir kadeh şarap içti.

Süheyl aŋa vü ol buŋa içdiler
Biri birisiyile ḫoş geçdiler

Süheyl bunun için bu da Süheyl için içti ve birbirleriyle güzel bir zaman geçirdiler.

Süci arasında ṣorar Nev-bahār
Süheyl'e ki iy server-i nām-dār

Nevbahâr içki içerken Süheyl'e ey iyi ün sahiplerinin reisi diyerek şöyle sorar:

Yemen'de sen idüŋ ü ben Çīn'dedüm
Dün ü gün sarāyumuz içindedüm

Sen Yemen'de iken ben ise Çin'deydim; gece gündüz sarayın içindeydim.

Nişānumı kim virmiş ola saŋa
Ki sen ᶜāşıḳ olmış olasın baŋa

Benden sana kim bahsetti ki sen bana âşık oldun?

Süheyl eydür oḫtı degül ol sözüŋ
Başuŋuzı ağrıdısarvan sizüŋ

Süheyl, onu açıklamanın zamanı değildir; başınızı ağrıtacağım, der.

Nite olduğını neyidi nice
Ferāġat olıcaḳ diyem bir gice

Nasıl olduğunu, neler olduğunu bir gece dinlenince anlatırım.

Uş evvel nefesdür irişdügümüz
Bu olsun bu gice dürişdügümüz

Ki oynayavuz içevüz yiyevüz
Ne söz var ise ṣoŋradan diyevüz

Öyle ki ilk defa birbirimize kavuştuğumuz için bu gece çabamızın tamamı sadece yemek, içmek ve oynamak olsun. Söylenilecek şeyleri sonradan konuşuruz.

Bunı didi vü urdı el zaḫmeye
Yigit kişi ᶜışḳa nite aḫmaya

Ḫuṣūṣā ki yanında ola gözel
Ḳopuz çaldı vü bile didi ġazel

1819-1820 Bu sözü söyleyerek tezeneyi eline aldı. Yiğit kişi aşka nasıl meyletmesin, özellikle yanında güzel biri olunca! Kopuzu çaldı ve birlikte gazel söyledi.

Şiᶜr-güften-i Melik-zāde Pīş-i Nev-bahār

Şehzadenin Nevbahâr'ın Önünde Şiir Söylemesi

Ey rüzgār niçe ḳaṣd eyledüŋ canuma
Her dem ṣuçum yoġiken ṣusar idüŋ ḳanuma

Ey dünya, canıma neden kastettin! Suçum yokken her zaman beni öldürmeyi istiyordun.

Sen beni şöyle miskīn itmiş idüŋ ki ayruḫ
Varımaz oldum idi yurduma meskenüme

Sen, beni gurbette öyle zavallı hale düşürdün ki bir daha yurduma, evime varamayacak duruma geldim.

Geldüm aŋa ki hergiz gitmez idi ögümden
İrdi aŋa elüm kim hīç ṣığmaz idi ṣanuma

Asla aklımdan çıkmadığı için ona geldim; bu durumu asla tasavvur edememe rağmen elim ona kavuştu.

Anı ki ḳomaz idüŋ yörenmege ḳatına
Gör nicesi oturdı ṣağlığıla yanuma

Onu dolaşması için huzuruma bırakmazken şimdi onun sağlıklı bir şekilde yanımda nasıl oturduğunu gör!

Bünyādumı dürişdün kim eyleyesin ören
Bekledüm oranumı uş geldüm oranuma

Yaptığım şeyi harap etmek için uğraştın; haddimi bilip sabrederek sevgilinin sınırına böylelikle eriştim.

ᶜÖmrüm ekinliginden ben ḥāṣılum götürdüm
Od bırağısaduŋ sen aŋsuzda ḫırmānuma

Sen, ansızın harman yerine ateş bırakmış olsan da ben ömrümün tarlasından hasadımı önceden yaptım.

Hem key dürişdüŋ idi ki ben unıdılavan
Ḥaḳ virmesün yavuzlıḳ hem yine ekinüme

Ayrıca benim unutulmam için çok çabaladın; Allah kazancıma başka zarar vermesin.

Ḳopuz u süci vü yigitlik ü mihr
Bir arada hem dil-ber-i māh-çihr

Olıcaḳ ḳıyās it nite ola ḥāl
Ḳav oda düşüp yanmaz ise muḥāl

Kopuz ve içki; yiğitlik ve sevgi hem de gönül alan ay yüzlü sevgili bir arada olunca durumun nasıl olacağını bir düşün! İnce tüyün ateşe düşüp yanmaması imkânsızdır.

Girişti biri birine ẕevḳ idüp
Biri birinüŋ ḫaṭırını güdüp

Birbirlerinin gönlünü memnun ederek zevkle birbirlerine sarıldılar.

Ḥicāb ortadan gitdidi bir uca
Bilürler idi kim ḳısacuḳ gice

Gecenin çok kısa olduğunu bildikleri için utanma perdesi ortadan kalkıp bir kenara gitti.

Bağırlar idi ᶜışḳ odından bişüp
Ḳapu bağlayup ṭonlarını şeşüp

Döşege girüp ḳoçışup yatdılar
Ne ḥācet dimek kim daḫı nitdiler

Ciğerleri aşk ateşinde piştiği için kapıyı kilitleliyip elbiselerini çözdüler; yatağa girerek kucaklaşıp yattılar. Onların başka ne yaptıklarını söylemeye gerek yok.

Çü ḳurt aç ola ağıl ağzı açuḫ
Diri ḳurtıla ḳuzı yaru buçuḫ

Kurt aç olduğunda ağılın ağzı açıksa kuzu yarım canla kurtulur.

Bulup çöpi ḳapmaz ise keh-rübā
Bayıḳ degmez ol keh-rübā bir ruba

Samankapan, bir saman bulup onu kapmazsa kuşkusuz o samankapanın bir çeyreklik değeri olmaz.

Tāze incüyi usta delmese cüst
Yā elmāsı künd ola ya ḳolı süst

Yeni bir inciyi inci ustası, çabucak delmezse ya delen aletin elması kör olur ya da ustanın kolu güçsüzleşir.

Birez yatdılar nā-geh ötdi tavuḫ
Tavuḫ üni geldi bulara sovuḫ

Biraz yattıktan sonra birden horoz öttü, horozun sesi bunlara soğuk geldi.

Ḫorūs ötse oḫtsuz ne olur işi
Revādur şoloḫ dem kesilmek başı

Zamansız öten horozun hali ne olur? O anda başının kesilmesi uygun olur.

Çü gördi kim irte yaḫındur Süheyl
Örü ṭurdı vü gitmege itdi meyl

Süheyl sabah vaktinin yaklaştığını görünce ayağa kalktı ve gitmek için yöneldi.

Elin ṣundı ṭutdı yine Nev-bahār
Öpüp yüzine sürdi didi i yār

Elini Nevbahâr'a uzattı ve elini öpüp yüzüne sürerek ey sevgili, dedi.

Var olġıl ki tutduŋ müşerref beni
Ölürsem unutmayavan ben seni

Beni şereflendirdiğin için var ol! Ölünceye dek seni unutmayacağım.

Sen üşte gidersin umarın gice
Olıcaḳ varam saŋa yarın gice

Sen şimdi gidiyorsun ama gece seni beklerim; yarın gece olunca senin yanına gelirim.

Tam üstinde uş ḳavlümüz böyledür
Unıtma bu sözi beni umadur

Damdaki sözleşmemiz böyledir; bu sözü unutma ve beni ümitle bekle.

Süheyl andan odasına geldi hoş
Delim şükr Haḳ Tangrı'ya ḳıldı hoş

Süheyl sonra kendi köşküne gelerek Cenab-ı Hakk'a çok şükretti.

Ṭaŋ atdı çü güneş götürdi ᶜalem
Yine nūr ile ṭoldı ḳamu ᶜālem

Şafak sökünce dünyada güneş yükselmeye başladı; tekrar bütün dünya nur ile doldu.

Girü geldi naḳḳāş ive ive
Süheyl'i gerek göre girdi eve

Nakkaş acele ile Süheyl'i görmek üzere tekrar eve girdi.

Anı gördi vü ṣordı ḥālin didi
Ki dün gice vaḳtüŋ nite geçdidi

Onu gördü ve durumunun nasıl olduğunu, dün gece zamanının nasıl geçtiğini sordu.

Ben irte olınca çeriŋi dirüp Şaruŋ ḳapusın bekler idüm varup	Ben, sabah olunca askerlerini toplayıp senin gelmeni şehrin kapısında bekliyordum.
Gözüm yummadum uyḫu uyımadum Ṣu içmedüm ü yiyesi yimedüm	Gözümü kapatıp uyumadım, su içmedim ve yemek yemedim.
1850 Senüŋ fikrüŋe düşmiş idüm bayıḳ Bilimezdüm esrük midüm yā ayıḳ	1850 Kuşkusuz senin tavsivelerini düşünmeye dalmıştım; sarhoş mu yoksa ayık mıydım bilmiyordum.
Bilürem ki işbu iş az iş degül Dikensüz bulınmaz gül-istānda gül	Bu işin kolay olmadığını biliyorum; gül bahçesinde dikensiz gül olmaz.
Cevāb-dāden-i Süheyl be-Naḳḳāş	**Süheyl'in Nakkaş'a Cevap Vermesi**
Cevāb eyle virdi naḳāşa Süheyl Ki ṣanma ḳonuḫlıġa vardum ṭufeyl	Süheyl, Nakkaş'a şöyle cevap verdi: yemek için misafirliğe gittiğimi düşünme.
Ev issi beni ṭutdı iŋen ᶜazīz Hīç olmaya ṣanurıduḳ böyle biz	Böyle olacağını düşünmediğimiz halde ev sahibi bana oldukça saygı duydu.
Ulu Tangrı'ya şükrüm oldı öküş Senüŋ himmetüŋde işüm geldi ṭuş	Yüce Allah'a şükürler olsun ki senin yardımınla işim rast geldi.
1855 Ḳamu dilegüm dün giceydi ḳolay Birez ᶜaybı ol kim ḳısayıdı key	1855 Dilediğim ne varsa dün gece uygun bir şekilde gerçekleşti; gecenin bir kusuru vardı o da çok kısa sürmesiydi.
Çü işitdi naḳḳaş iŋen oldı şād Süheyl'üŋ ḳamu sözlerin ṭutdı yād	Nakkaş, söylenenleri işitince çok mutlu oldu; Süheyl'in tüm söylediklerini hatırında tuttu.
Didi kim gerek ṭoġrusını dimek Şükür żāyiᶜ olmadı bizüm emek	Doğrusunu söylemek gerekirse çok şükür emeğimiz boşuna gitmedi, dedi.
Sen indi sözümi işit gör ki ben Ne dirven ḳabūl it anı eyle sen	Sen şimdi benim öğüdümü dinleyip söyleyeceğim şeyleri kabul ederek uygula.
Gözedü getür çünki güneş bata Gice ola vü ḫalḳ ḳamusı yata	Güneşin batmasını, gece olup bütün halkın yatmasını bekle!

Geliser bilürem ṭama Nev-bahār
İşüŋ nedür anı sen isteyü var

Nevbahâr'ın dama geleceğini biliyorum; işin nedir, onu aramaya git!

Melik-zāde ṭutdı anuŋ didügin
Bilür ġuṣṣa anuŋ içün yidügin

Şehzade, Nakkaş'ın kendisi için sıkıntı çektiğini bildiğinden onun söylediklerini kabul etti.

Öginde buyıdı ki ben dün gice
Niçün gitdüm uğradum öküş güce

Dün gece neden oraya gidip bu kadar güçlükle karşılaştım diye düşünüyordu.

Eger gitmesem oladı yigrek
Anı bilmedüm baŋa böyle gerek

Gitmeseydim daha iyi olurdu; bunun daha iyi olacağını düşünmedim.

Süheyl'i ḳoġıl Nev-bahār'uŋ öte
Ḳıyās eylegil gör ki ḥāli nite

Süheyl'i Nevbahâr'dan uzaklaştırırsan onun durumunun ne olacağını düşün!

İverdi girü gice noḫtın ola
Ki yirüŋ yüzi ḳaraŋulıḫ ṭola

Gecenin ne zaman olduğunu anlamadan yeryüzü tekrar karanlıkla doldu.

Girü eyleye ṣohbet ol ay ile
Ki ᶜışḳ esrügidür meger ayıla

O, ay yüzlüyle tekrar sohbet eder ki aşk sarhoşu olduğu için ancak böyle ayılır.

Güneş ṭāvusını çü ḳovdı ġurāb
Cihān yüzine ṭutdı ḳara nikāb

Karga güneşin tavus kuşunu kovduğu için güneş, dünyanın yüzüne kara peçe taktı.

Yaşurmış idi gökde ay kendüzin
Çererüp görimezdi ılduz yüzin

Ay, kendini gökte gizlemişti; yıldız, gözleri kamaştığı için Ay'ın yüzünü göremezdi.

Ḳamu ḫalḳ ilk uyḫuya oldı ṭuş
Deŋizde balıḳ yatdı yuvada ḳuş

Bütün halk gece uykusuna yöneldi; balık denizde, kuş ise yuvada yattı.

Melik-zāde aldı eline kemend
Ṣanasın uyımamaġa içdi and

Şehzade eline kement alarak sanırsın ki uyumamak için ant içmişti.

Girü ḳorḫa ḳorḫa vü çoġa çoġa
Ḳaraŋuda vardı ol aracuġa

Tekrar korka korka ve çömelerek karanlıkta oraya vardı.

Görür kim güyüpdür aŋa Nev-bahār
Ne vaḳtin gele diyü yola baḳar

Nevbahâr'ın onu beklediğini, ne vakit gelecek diye yola baktığını gördü.

Bayıḳ ᶜāşıḳuŋ ol dem işi oŋar
Ki maᶜşūḳ anuŋ geldügini öŋer

Sevgili, aşığın gelmesini beklediği için aşığın işi kuşkusuz rast gider.

Kemendini atdı vü ṭutdı ucın
Dürişdi ṭam üstine aġdı gücin

Kemendini atıp kemendin ucundan tutarak gayret edip güçlükle dama çıktı.

1875 Biri birini ḳoçdılar öpdiler
Ṣanasın yanar oda ṣu sepdiler

1875 Yanan ateşe su serpmiş gibi birbirlerini kucaklayıp öptüler.

Süheyl’üŋ elini ṭutup Nev-bahār
İletdi odasına andan ṣorar

Nevbahâr, Süheyl’in elini tutup onu kendi odasına götürerek ona sorar.

Ki bensüz günüŋ dün nite geçdidi
Hele cān tenümden benüm uçdıdı

Bensiz dün, günün nasıl geçti? Benim canım vücudumdan ayrıldı.

Süheyl eydür aŋa ki ḫoş ḳanuma
Ṣusaduŋ u ḳaṣd eyledüŋ cānuma

Süheyl, ona tatlı kanıma mı susadın yoksa canıma kastetmek mi istiyorsun, der.

Ne ṣormaḫ gerek ḥālüm andan girü
Ki cānsuz olan gövde ḳalur ḳuru

Cansız olan gövde yalnız kaldıktan sonra halimi sormanın ne gereği var?

1880 Bu kim gösteresin baŋa yüzüŋi
Girü ṭartasın şöyle kendüzüŋi

1880 Bana yüzünü gösterip sonra nazlanarak kendini şöyle bir çekiyorsun.

Ben aŋa döyemezvenin nideyin
Gelüp neyledüm nitesi gideyin

Ben ona dayanamıyorum, ne yapayım? Buraya gelerek ne yaptım, nasıl gideyim?

Peşīmānvanın bunda geldügüme
Beni ḳomadı ᶜışḳ bildügüme

Buraya geldiğim için pişmanım; aşk, beni kendi bildiğime bırakmadı.

Bilimezvenin kim niçeye degin
Bu göŋlüm benüm dirmeyiser ögin

Gönlüm ne vakte kadar aklını başına almayacak, bilmiyorum.

Gülümsündi işidicek Nev-bahār
Nite kim gelür gül olıcaḳ bahār

Nevbahâr, söylenenleri işitince gülümsedi; şöyle ki bahar olunca güller açılır.

1885 Didi iy benüm işümüŋ çāresi
Gözüm nūrı vü baġrumuŋ pāresi

1885 Ey benim derdimin dermanı, gözümün nuru ve ciğerparem!

Benüm ḥālümi daḫı itgil ḳıyās
Ki sensüz dügünüm baŋa oldı yas

Durumumun da nasıl olduğunu düşün! Sensiz eğlence benim için mateme büründü.

Günüm şöyle geçdi eger biledüŋ
Ṭaŋa ḳaluban merḫamet ḳıladuŋ

Günümün nasıl geçtiğini bilseydin hayret edip bana merhamet ederdin.

Ne ṣu içdüm ü ne yiyesi yidüm
Ne bir laḥẓa diŋlendüm ü uyudum

Ne su içtim ne yemek yedim ne de bir an olsun dinlenip uyudum.

Ḳanıḫmış idi ağlamaḳdan gözüm
Bulaşmış idi ḳan yaşına yüzüm

Gözüm ağlamaktan kanlanmış, yüzüm ise kanlı yaşlara bulanmıştı.

Ögütlerler idi ki ᶜaḳluŋı dir
Yime ġuṣṣa kim kişiyi ġuṣṣa yir

Bana; aklını topla, kaygılanma çünkü insanı öldüren kaygıdır, diye öğüt veriyorlardı.

Bayağı bigi yi iç oyna vü gül
Eger yimez iseŋ kifāyet degül

Eskisi gibi ye, iç, oyna ve gül; bunları yapmazsan uygun olmaz.

Ve ger ni melāmet olursın şara
Kişi ᶜışḳ işin ṣanma kim başara

Bunları yapmazsan şehirde ayıplanırsın. İnsanın, aşkın üstesinden geleceğini zannetme!

Göŋül ögüdi itmez idi ḳabūl
Olur idüm işitdügümce melūl

Gönül, verilen öğütleri dinlemezdi; bana söylenen şeylerden usanmıştım.

Güyerdüm ki güneş ḳaçan uyağa
Ki ben balı ḳarışduraydum yağa

Balı yağa karıştırmak için güneşin batacağı zamanı bekliyordum.

Girü vaḳtümi buldum uma uma
Yügürüp gelüp ağmış idüm ṭama

Ümitle beklediğim zamanın geldiğini görünce koşarak dama çıkmıştım.

Çoḫ eglendüm ü geldüŋ uş gicirek
Meger tīz uṣanduŋ hem eyle gerek

Gelmeni çok bekledim ve öyle ki sen geç geldin; olsa olsa sen benden hemen usanmış olmalısın.

Bunı dir iken göredüŋ ṣanasın
Ki nergis döker laʿle dür-dānesin

Bunları söylerken onu görseydin nergis çiçeğinin inci tanelerini döktüğünü sanırdın.

Süheyl oldı hayrān u ṭaŋlar idi
Didügini güc ile aŋlar idi

Süheyl hayretler içinde kalarak onun söylediklerini güçlükle anlıyordu.

Nite olmaya kimse ayın bayın
Ki bula ḳaraŋuda bengü ṣuyın

Karanlıklarda ölümsüzlük suyunu gören kişi, neden şaşıp kalmasın?

Ögin dirdi vü diledi ʿözr çoḫ
Çü ᶜāşıḳ ola ehl maᶜşūḳa şūḫ

Aklını topladı ve çokça özür diledi; çünkü âşık maşuka neşeli eş olur.

Ara yirde hīç nesne fevt olmaya
Niçeme eger ḥarf u ṣavt olmaya

Her ne kadar aralarında konuşma olmamış olsa da ellerinden fırsatı kaçırmaz.

Ḫuṣūṣā ki söz ḳolayın bileler
Söze düşicek gör neler ḳılalar

Özellikle uygun sözleri bildikleri için konuşmaya başlayınca, onların ne yaptıklarını dinle!

Didi pādişāhlıgı terk itdügüm
İlümi ḳoyup yābana gitdügüm

Padişahlıktan vazgeçip ülkemi bir kenara bırakarak yabancı yere gittim.

Bıraġup yire ᶜārı vü nāmūsı
Dürişüp belā çekdügüm ḳamusı

1905 Senüŋ içün itdüm ḳabūl özüme
Degül yaŋlış inan benüm sözüme

1904-1905 Utanmayı ayaklar altına alarak gayret edip bütün çektiğim sıkıntıları senin için kabul ettim. Söylediğim şeyler yalan değildir, sözlerime inan!

Ḳapılmış idüm bir ḫayālüŋe ben
Ḫoş indi irişdüm viṣālüŋe ben

Senin hayaline kapılmıştım; iyi bir şekilde şimdi sana kavuştum.

Şükür sini gördüm ki biŋ ancasın
Dirīġ eylemedüŋ ḳadem-rencesin

Seni gördüğüm için binlerce defa şükürler olsun; tenezzül edip beni engellemedin.

İrişdüŋ benüm ile evvel-ḳadem
Ölince seni ben nite unıdam

İlk adımı benimle attın; ölene kadar seni nasıl unuturum.

Senüŋ bigi bir kimsenem var iken
Baŋa dün ü gün mūnis ü yār iken

1910 Uṣanmaḫ ṣanusını ṣanma ṣanam
Ṭapuŋdan niçün uṣanam iy ṣanem

1909-1910 Senin gibi her zaman cana yakın bir sevgili varken senden usanmak düşüncesinde olduğumu zannetme! Ey güzel sevgili, senin zatından neden usanayım?

Eger ölem ü çüriye süŋügüm
Çürimiş süŋügümde ᶜışḳuŋı um

Ölürsem kemiklerim çürüdüğünde, çürüyen kemiğimde aşkını um!

Bu daᶜvīye sen ṣanma kim eskiye
Ne ṭanuḳ gerek bize ne teskiye

Bu davanın eskiyeceğini düşünme! Bize ne şahit gerekir ne aklanma.

Ben işbu gice geldügüm gicirek
Neyiçün idi anı bilmek gerek

Bu gece neden geç geldiğimi bilmelisin.

Egerçi yolumuz degüldi ıraḫ
Güyerdüm birez ola ḳaraŋuraḫ

Aslında yolumuz uzak olmadığı için biraz daha karanlık olmasını bekliyordum.

1915 Ḳaraŋulıḳ olur aŋa yoldaş
Kim ol ᶜışḳ yolında oynaya baş

1915 Karanlık yol, aşk yolunda hayatını tehlikeye atan kişinin arkadaşı olur.

Esirge beni ne küsersin küsü
Ṣaḳın kim açılmasun işbu busu

Neden küsüyorsun? Bana merhamet et; dikkat et ki bu pusu bize kurulmasın.

Bunı didi ağlaşdılardı delim
Çü ṣuya bıraḫmışlar idi kilīm

Bunu söyleyerek çokça ağlaştılar; işi oluruna bırakmıştılar.

Hemān laḥẓa unıtdılar ḳorḫıyı
Kişi ögrenicek nite ḳor ḫūyı

O anda korkuyu unuttular; insan alıştığı huydan vazgeçer mi?

Girü düzdiler süci vü nuḳl ü cām
Yaraḫladılar dürlü dürlü ṭaᶜām

Tekrar içki ve mezeyi, çeşit çeşit yemekleri hazırladılar.

1920 Yiyüp içüp esridiler yatdılar
Ḳoçuşdılar u döşege batdılar

1920 Yiyip içip sarhoş olup yattılar; birbirlerine sarılıp yatağın içine gömüldüler.

Yigitlik ü ᶜışḳ ola andan süci
Ol arada ud ile ḳorḫu neci

Yiğitliğin, aşkın ve sonra içkinin bulunduğu yerde utanç ve korkunun ne işi olur?

Süheyl ḫoş uyıdı ṣabāḥa degin
Çü bulmış idi göŋli diledügin

Süheyl, gönlünün arzusunu bulduğu için sabaha kadar güzelce uyudu.

Birez öŋden uyandıdı Nev-bahār
Süheyl'i uyardı didi zīnhār

Nevbahâr, Süheyl'den biraz erken uyanarak Süheyl'i uyardı. Aman, dedi.

Ṭur indi ki ötdi be-cid bidnus
Çalınısar atam sarāyında kūs

Hemen kalk! Horoz sürekli ötüyor; babamın sarayında kös çalınacak.

1925 Kişi ṭuymadın çāre itmek gerek
Ṭurup tīzcek odaŋa gitmek gerek

1925 Kimse duymadan bir çare bulmalıyız; hemen kendi köşküne gitmelisin.

Süheyl işidüp oldı göŋli yavuz
Didi ṭāliᶜüm oŋmamışdur henüz

Süheyl söylenenleri işitince canı sıkıldı; talihim henüz düzelmemiş, dedi.

Nolaydı eger gizleyeydüŋ beni
Bir arada kim dem-be-dem ben seni

Göre ṭura idüm yüriyicegez
Bu göŋlüm meger döleneydi birez

Beni gizleseydin ne olacaktı ki! Sürekli birbirimizi görüp beraber olunca gönlüm biraz huzura ancak kavuşurdu.

Ya ünüŋ gireyidi ḳulağuma
Dilemezvenin gitmek odağuma

Senin sesin kulağıma geldikçe kendi odama gitmeyi istemiyorum.

Kişi kim gözi göre yolı bile
Cānından nite ayru olıbile

Bir insan yolu bilip gözü gördüğü sürece canından nasıl ayrılabilir?

Didi iy cānum biŋ yıl olġıl esen
Didüŋ imdi işit cevābını sen

Ey canım, binlerce yıl huzur içinde kal, dedi. Süheyl'in söylediklerine Nevbahâr'ın verdiği cevabı şimdi dinle!

Ṭapuŋdan senüŋ ayrulıẖ kim diler
Ve līkin ḳażā ādeme diş biler

Senin yanından ayrılmayı kim ister? Fakat kaza insana kızarak kötülük yapmak ister.

Eger aŋsuzın nesne çaldıraya
Ya bir ḳul gelüben ḳapu araya

Gerek didremek bize sögüt bigi
Hele bu sözi didüm ögüt bigi

Ansızın bir hareketlilik olursa veya bir hizmetkâr gelip kapıyı yoklarsa korkudan bizim söğüt ağacı gibi titrememiz gerekir. Hâsılı bu sözü bir nasihat gibi söyledim.

Pes ol yigrek ola ḳalup yaluŋuz
Gügemgündüz oturavuz ḳorẖusuz

Öyle ise güpegündüz korkusuz bir şekilde yalnız oturmamız daha iyi olur.

Gece ʿīşimüz ola ṭaŋa degin
Özüŋ aŋlasun daẖı hem yigregin

Gece eğlencemiz şafak sökene kadar devam etmektedir. Bu durumun daha iyi olduğunu anla!

Bu naḳş ile biz bir oyun utalum
Gicemüzi gündüzleyin ṭutalum

Gece yerine gündüz vakti görüşüp bu oyunu kazanalım.

Ṭaŋ atıcağaz gice olmaz ıraẖ
Güneş eylemez gökde yindek ṭuraẖ

Şafak sökünce gecenin olması uzak değildir; güneş, gökte sürekli kalmaz.

Bu söz kim dimişler iŋen ḥaḳ durur
Ki her bir kelecik yaḳıncaḳ durur

Bu sözü kim söylemişse doğrudur; her bir kelimesi (bu duruma) çok yakındır.

Bu sözleri söyleyicek Nev-bahār
Süheyl'iŋ ḳara göŋli tutdı ḳarār

Nevbahâr, bu sözleri söyleyince Süheyl'in sıkıntılı gönlü huzur buldu.

Sözi yönlüyidi nitesi ṣına
Hemān lahza ḳavuşdı odasına

Sözü (bu durum için) uygundu; bunu nasıl yerine getirmesin! O anda köşküne ulaştı.

Bunuŋ üstine geçdi nitesi gün
Ki her gice eylerler idi dügün

Bu durum üzerinden günler ne şekilde geçti! Her geceyi eğlenceyle geçirirlerdi.

Otururlar idi meger bir gice
Göŋülleri açuġ yapulu baca

Meğer bir gece gönülleri açık, pencereleri kapalı bir şekilde oturuyorlardı.

İşit kim ne dir Nev-bahār'a Süheyl
Ki ᶜışḳ ile başından aşdıdı seyl

Nevbahâr'ın sel gibi olan aşkı, haddini aştığı için Süheyl'e ne söylediğini dinle!

Didi aŋsuzın eyle beŋzer ki ben
Düşeven ṭaġa vü ṭutavan yaban

Ben ansızın gurbete gidip ıssız yerlerde yaşamak zorunda kalacağımı düşünüyorum.

Anuŋçün ki bu ᶜışḳa ḳatlanmazın
Eritdi tenüm küllī azın azın

Çünkü bu aşk, bütün vücudumu yavaş yavaş eritti; bunun için bu aşka katlanmam.

Dökilür yaşum üşte ṣarardum
Ki mūm bigi içümden aldı odum

Ateşim, mum gibi içimden tutuşarak gözyaşlarım döküldü ve böylece sarardım.

Seni görmeyicek ḳarārum gider
Kişi olmasa cānı cihānı nider

Seni görmeyince huzurum kalmaz; insanın canı olmayınca dünyaya ne yapsın?

Delim dürlü ḳayġumı bunca yidüŋ
Ḫoş ola eger çāre ideyidüŋ

Bu kadar sıkıntımı çektin; bu duruma bir çare bulsaydın iyi olurdu.

Ki bir arada dün ü gün oladuḫ
Bu ᶜ ışḳı elümüze çün ṭoladuḫ

Bu aşkı ellerimize doladığımız için gece gündüz beraber olsaydık.

Didi çāre bilürmisem idedüm
Ki bir yaŋa senüŋ ile gidedüm

Bir çare biliyor olsam yapardım; seninle bir tarafa giderdim.

Çü ben bu ḳadar ġuṣṣa mı yirvenin
Ki gündüz firāḳuŋa döyervenin

(Bir çare biliyor olsaydım) gündüz ayrılığına tahammül edemeyip bu kadar sıkıntıyı çeker miydim?

Meger bir daḫı çāre eyleyevüz
Oŋarsa eyü oŋmaz ise yavuz

Ancak, bundan başka bir çare bulmalıyız; işimiz rast giderse iyi, rast gitmezse kötü olur.

Bizüm ḥücremüzden odaġuŋ senün
Yaḫın durur ıraḫ degüldür yönüŋ

Bizim kaldığımız yerlen senin odan arasındaki mesafe uzak değildir.

Ben ü sen daḫı dāye bilsün hemīn
Dürişdügümüz işbu olsun hemīn

Bu durumu sadece ben, sen ve dadı bilsin; gayret edip yapacağımız tek şey bu olsun.

Yir altını baltayıla oyalum
Gece ḳazalum gündüzin ḳoyalum

Yeraltını kazmayla oyalım; gece yeraltını kazıp gündüz vakti kazmayı bırakalım.

Oranlayuban şöyle olsun ki yol
Bu uçdan çıḳıcaḳ vara çıḳa şol

Yolu, bu uçtan şu uca kadar olacak şekilde ölçüp biçelim.

Aracuġa kim meclisüŋ āleti
Yetür sizmesün kimse bu hāleti

Kazı için gereken aletleri kimse sezmeden orta yere, bana ulaştır.

Sen işbu gice bu işe baġla bil
Getür balta vü ḥācet olmaya bil

Sen bu gece yeraltını kazmaya hazırlan; kazma getir ve bele ihtiyaç yok.

Nişān eyle uz uz u az az ḳaz
Ḳulavuz ḳolay olıcaḳ uça ḳaz

Kazacağın yeri ustaca işaretle ve öylece yavaş yavaş kaz; kılavuz uygun olunca kaz uçar.

Ben işbu yaŋadın dürişem öküş
Ḳulaġ uravan diŋleyem aŋa ṭuş

Ben de bu taraftan kulağımı yere dayayarak senin kazı seslerini dinleyip karşından tüneli kazayım.

Ḳazam ben daḫı niçeme kim ḳızam
Biş on erce dürişeven çün ḳızam

Kız olsam da kızdığımda ben de beş on erkek gücünde çabalayıp tünel kazarım.

Mes̱eldür kişi eydür ulu kiçi
Olur başa buŋ gelse başmaḫcı

İnsanın başı darda kalırsa büyük küçük herkes ayakkabıcı olur sözü, anlamlı sözdür.

Bu tedbīri iŋen begendi Süheyl
Örü ṭurdı gitdi du^cā ide ḫayl

Süheyl, bu tedbiri oldukça beğendi; ayağa kalktı ve epeyce dua ederek gitti.

Odasına vardı ḳadeh ḳıldı nūş
Güyerdi ki aḫşam ḳaçan ola uş

Odasına vardı ve bir kadeh içki içti; akşam vaktinin olmasını beklerdi.

Ṣaḳb-zeden-i Melik-zāde vü Nev-bahār Zīr-i Zemīn

Süheyl İle Nevbahâr'ın Yeraltında Tünel Kazmaları

Çü maġrib ḳapusına batdı güneş
Ḳızardı şafaḳ hem [ü] ḳarardı ḳaş

Güneş batının kapısında battığı için şafak kızardı ve ufuk karardı.

Alup balta hoş işine başladı
Zihī ᶜışḳ gör ne belā işledi

Kazmayı alıp güzel işine başladı; aşkın, kişiye ne kadar güzel bela verdiğini gör!

Ol oḫt olıcaḳ ṭurdı hem Nev-bahār
Bilürdi yirüŋ ḳolayın ḳanda var

Zamanı gelince Nevbahâr da kalktı; Nevbahâr kazmak için uygun yerin nerede olduğunu biliyordu.

Ḳodı bir yaŋa nāzı vü yüz ṣuyın
Ḳuşandı vü çaldı biline süyin[13]

Nazlanmayı ve şerefini bir kenara bırakarak kuşandı ve eteğini beline topladı.

Bölük ṣaçların ṭutdı vü ṭoladı
Ṣanayduŋ hemīşe işi ol idi

Sürekli bu işte çalışıyormuş gibi bölük bölük saçlarını tutup sardı.

Şunuŋ bigi baltayı ṣalar idi
Diyeydüŋ ki ispeh-ṣālār idi

Kazmayı öyle bir sallıyordu ki onu askerlerin en büyüğü sanırdın.

Bilezükden üşenür iken ḳolı
Nite balta ṣalmaġa vardı eli

Bilezik bile koluna ağır geliyorken nasıl oluyor da eli kazma sallamaya vardı.

Şu zülfi ki ḳoḫusı cāna tüze
Revā gördi kim hep bulaşa toza

Saçının kokusu sevgiliye tüttüğü için sürekli onunla gezip tozmayı uygun gördü.

Degül ṭaŋ ki Ferhād idi ṭaġ söken
Bu Şīrīn ki maᶜşūḳadur çāh-ken

Şaşılacak şey değildir ki dağları parçalayan kişi Ferhat iken Şirin ise kuyu kazıcı olarak sevilen kişidir.

Kelime-i Çend der-ᶜışḳ Güyed

Aşk Hakkında Birkaç Söz Söyledi

Bu ᶜışk ādeme gör neler uġradur
Yarar yüregin baġrını ṭoġradur

Bu aşkın insana neler yaşattığını gör! Aşk, kişinin yüreğini yarıp ciğerini parçalar.

Ṣoŋ ucı işi hem nite ṭuş olur
Güvenç azacuḫ ḳorı öküş olur

Bu işin sevinci az, ateşi fazla olduğu için bu işin sonu ne şekilde rast gelsin.

Kişi ᶜışḳa viricegez yaḳayı
Yaḳasını yırtar ṭutar yaḳayı[14]

İnsan, aşka yakasını kaptırınca aşk onun yakasını yırtar, kişi dağlara bayırlara düşer.

---

[13] Açıklama için bk. SNÜN: 23
[14] Açıklama için bk. SNÜN: 24

Nedür ṣāẕılıḳ yā ḳayı aŋlamaz
Yazın ıssı ḳışda ḳayı aŋlamaz

Aşk ne sevinci ne kederi; ne yazın sıcağını ne de kışın sağanağını bilir.

Ol arada kim ʿışḳ ḳapu açar
Anı göricek ʿaḳlı ṭamdan ḳaçar

Orada aşka kim kapı aralarsa aşkı görünce aklı başından gider.

Ṭurışımaz anuŋ ile ʿaḳl u ög
Eger öger olur iseŋ ʿ ışḳı ög

Aşk ile aklı karşılaştıramazsın; övmek istiyorsan aşkı öv!

Bu ʿışḳ olduġıyıla gökler döner
Yabandaġı ḳuş ʿ ışḳı olup düner

Aşkın varlığıyla felekler döner; ıssız yerdeki kuş, aşkı olduğu için yuvasında geceler.

Şu göŋülde kim ʿışḳ meger ola ḳıl
Ḳarār eyle ṭutar ki avucda yil

Bu gönüldeki aşk, ancak kıl kadar olsa avucun içindeki yel huzur bulur.

Kimesneyle eylerse ḫışm u küsü
Be-cid şöyle ṭurur ki ḳalburda ṣu

Aşk, kime kızıp darılırsa suyun kalburda durmayıp hemen akması gibi o da akar gider.

Çü ʿışḳuŋ kişi aŋlaya ḳıymetin
Anı sürmege baġlaya himmetin

Kişi, aşkın kıymetini anlarsa onunla yürümek için çok çabalar.

Cihān mālı olur ise az u çoḫ
Anuŋ ʿışḳı öŋinde bir çöpçe yoḫ

Dünya malının azalıp çoğalması onun aşkının yanında çöp kadar değeri yoktur.

Bu ʿışḳ ol degül kim kişi nefsine
Uya boşana dīv ü şīşe ṣına

Bu aşk öyle değil ki nefsine kapılıp devi serbest bırakarak şişeyi kırasın.

İlāhī olıcaḳ virür ʿışḳ ẕevḳ
Ḳalan ayruġı hep hevesdür [ü] şevḳ

Aşk ilahi olunca zevk verir; geriye kalanın hepsi sadece bir hevestir.

Kişinüŋ ne var ʿışḳ üzerse gücin
Olur olmazuŋ çoḫ götürür gücin

İnsan olur olmaz şeyler için gücünü kaybediyorsa aşkın insanın gücünü tüketmesinde şaşılacak ne var?

Anı kim diler eyleye ʿışḳ esīr
Eŋ öŋdin fużullıḫda burnını sır

Aşka esir olmayı arzu eden kişi ilk önce kibir içindeki gururunu kırsın.

Ṣınuḫlıġı ol kimse eyler ḳabūl
Ki fāżıl ola yoḫ ki nefsi fużūl

Kişinin nefsinde kibir yoksa faziletli olup alçakgönüllülüğü kabul eder.

Yimişlü olıcaḳ aġaçdaġı şāḫ
Başı göge çekmez ü olur aşaḫ

Ağaçtaki dal meyveli olunca başını yukarı kaldırmaz başı alçakta kalır.

Kişi şol ḳadar yüksege aġası Ki düşicegez ṣınmaya nesnesi	Kişi, düştüğünde bir tarafı kırılmayacak kadar yükseğe tırmanmalıdır.
Uşaġ ot ṭurur [u] düşer günde ḳaç Ṭurımaz çü bir düşe ḳaba aġaç	Küçük ot günde birkaç defa düşüp kalkar (bir şeyi olmaz). Ama büyük ağaç bir düşünce bir daha kalkamaz.
Ṣınuẖlıẖdan üşenme düşem ṣanup Bahādan nite iner altun ṣınup	Aciz olacağım diye alçakgönüllülükten tedirgin olma; altın kırılırsa değerinden bir şey kaybetmez.
Ṣınuẖlıẖdan key ḳāyim olġıl u ṭur Çalap Tangrı ṣınuẖ göŋüllerdedür	Alçakgönüllülükte hakkıyla karar kıl ve dur! Çünkü Cenab-ı Hak alçak gönüllerdedir.
Bir avuç çü ṭopraḳdur aṣluŋ aẖı Ya bir ḳaṭre ṣu aŋlaġıl sen daẖı	Ey dost senin aslın bir avuç toprak veya bir damla sudur. Sen de anla!
Uşaẖ ṭopraḳ olġıl gözetme öte Dilersin ki senden nesene bite	Senden bir şeylerin meydana gelmesini istiyorsan bir parça toprak ol, fazlasını isteme!
Tekebbürlige virmeyügör boyun Anuŋ odı virür yile yüz ṣuyın	Böbürlenmeye boyun eğme! Böbürlenmenin ateşi, şerefini yok eder.
Yine biz Süheyl ile ḳızdan ẖaber Diyelüm ki niddiler iy pür-hüner	Ey çok hüner sahibi! Biz tekrar Süheyl ile Nevbahâr'ın ne yaptıklarını anlatalım.
İkisi dürişdiler ü ḳazdılar Yiri yol idüp ẖoş oda düzdiler	İkisi gayret edip yeraltını kazdılar; yeraltını yol haline getirip güzel barınılacak bir yer yaptılar.
İki kişi çün cānı atdı oda ᶜAceblemeŋüz düzdilerse oda	Onların yeraltında barınmak için yaptıkları yeri garipsemeyin; çünkü kendi canlarını tehlikeye attılar.
Dürişse kişi ḳayġusın yir olur Yiri yār içün yaruban yir olur	Kişi çabalarsa kaygısını giderir ve yeri, yâr için oyup barınılacak yer yapar.
Bular biri biriyile ol zamān İrerlerdi ol yol içinden nihān	Bunlar, bir süre o yaptıkları gizli yol ile birbirlerine kavuşurlardı.

Bular irte gice varurlar idi
Biri birisini görürler idi

Bunlar, gece gündüz gelir birbirleriyle görüşürlerdi.

Bu hāletde ḫoş geçdiler bir zamān
Ḳażā virmiş idi bulara āmān

Kader bunlara fırsat verdi; böylece bir süre güzel vakit geçirdiler.

Oturur iken bir gice aŋsuzın
Süheyl āh itdi vü kesdi sözin

Bir gece beraber otururlarken Süheyl sözü kesip ansızın âh etti.

Didi Nev-bahār aŋa kim iy benüm
Yārum u cihānda varum u cānum

Nevbahâr; ona ey benim yârim, dünyadaki tek varlığım, canım, dedi.

Niçün dek dururken bir āh eyledüŋ
Ṣanasın ki ḳatı günāh eyledüŋ

Neden sakin bir şekilde dururken çok günah işlemiş gibi âh ettin?

Yüzüŋ beŋzi ḳalmadı her demleyin
Gülef bigidi oldı çigdemleyin

Her zaman kırmızı güle benzeyen yüzün, çiğdem gibi sarardı; yüzünün rengi kalmadı.

Bunı didi vü ḳan yaşın ağladı
Gelincük bigi yüregin ṭağladı

Kanlı gözyaşı dökerek bu söyledi; gelincik gibi yüreğini dağladı.

Eyitdi fidādur yoluŋa başum
Şāhumsın u yārum u göŋüldaşum

Başım yoluna feda olsun! Sen benim şahım, sevgilim, gönül arkadaşımsın, dedi.

Sen āh idicek ḳopdı ḳatı içüm
Ne oldı eyit bir bileyim ṣuçum

Sen, âh edince çok korktum. Ne oldu? Suçumun ne olduğunu söyle, bir bileyim!

Bugüne ḳalup nişe ölmeyedüm
Cihanda ben iy kāşki olmayadum

Bugüne kadar kalıp neden ölmedim; âh, keşke dünyada hiç olmasaydım!

Ki dürlü belālar benüm başuma
Yazılmayadı ṭoymadın yaşuma

Daha yaşıma doymadan benim alnıma yazılan pek çok bela yazılmazdı.

Kişi nesnei anca tutar ᶜaziz
Ki ḳabżına girmeye yā ola ḳız

İnsan bir şeyi ancak bu kadar yüceltir. (Çünkü onu bu kadar yüceltmesi için) kişinin ölmek üzere olması veya övdüğü şeyin çok nadir bulunması gerekir.

Çü elde ola ḳıymet olmaz u ḳadr
Kişi eyler özine çoḫ dürlü ġadr

Kişi elde ettiği şeyin değerini bilmediği için kendine çok haksızlık yapmaktadır.

Yüzüm görmedin ṣabr idemez idüŋ İlüŋden yaŋa hem gidemez idüŋ	Yüzümü görmeden sabredemezdin; hem kendi ülkene gidemezdin.
Uş indi ki oldum saŋa ḳaravaş Uṣanduŋ hem eyle gerek iy ṣabāş	Şimdi sana cariye olduğum için benden sıkılmış olmalısın. Aferin!
Meger ḳavmüŋ aŋduŋ ilüŋ ü şaruŋ Hem olayıdı anda ḫayruŋ şerüŋ	Olsa olsa halkını, ülkeni hatırlamışsındır; hayrın ve şerrin orada olsaydı.
Ataŋ anaŋ ögüŋe düşmiş ola İçüŋ ol sebebden ṭutuşmış ola	Baban, annen aklına geldiği için yüreğin bu şekilde tutuştu.
Sen āh eyledügüŋ pes olmaya ^{c}ayb Daḫı bilmezem bundan ayruḫsı ^{c}ayb	Senin âh etmen, öyle ise bir kusur değildir; ben bundan başka bir kusur bilmiyorum.
Benüm göynügüm şol ki sen nā-gehān Gidesin gözüme ṭar ola cihān	Benim ızdırabım şu ki sen ansızın gidersen dünya benim gözümde dar olur.
Murāduŋa irdüŋ eger gidesin Saŋa yaraşur beni yā nidesin	Gitmek istersen isteğine eriştin; (gitmek senin için) uygunsa ya bana ne yapacaksın?
Ḳor iseŋ ki ḳayġuŋ ile göyneven Kömür bigi vü gül bigi söyneven	Beni bırakıp gidersen senin kederinle kömür gibi olur ve gül gibi sönerim.
Yigitlik yolında revā mı ola Yolumdan çıḳarmaġ u girmek yola	Beni yolumdan çıkarıp senin yola girmen yiğitliğe yakışır mı?
Bunı didi iŋileyin aġladı Ki ölçerdügince yanardı odı	Bunu söyleyerek inleyip ağladı; ona karıştıkça ateşin parlaması gibi daha da alevleniyordu.
Hem ol od Süheyl'üŋ için yaḫdıdı Gözinden yüregi ḳanı aḫdıdı	Hem o ateş Süheyl'in içini de yakmış ve gözünden yüreğinin kanı akmıştı.
Özi göynüp ol sözleri diŋledi Unıtdı ol āhı bu kez iŋledi	İçi yanarak o sözleri dinledi; âh etmeyi bırakarak bu sefer inlemeye başladı.
Ḳıyās eylegil niçe göyne özi Yüze yüz işitse kişi ol sözi	O sözleri, biri yüz yüze dinlemiş olsaydı onun içinin ne kadar yanacağını düşün!

Ḥikāyet bolup göyner uş özümüz Yalan mı ya girçek ki yoḳ sözümüz	(O sözler) hikâye olup böylece içimizi yakardı; yalan mı veya gerçek mi olduğuna söyleyecek sözümüz yok.
Süheyl aŋa uş böyle virdi cevāb Cevābında hem eyle gördi ṣavāb	Süheyl, ona işte böyle cevap verdi; hem de bu cevabı uygun gördü.
Didi iy cānum cānı iki gözüm Ayaġuŋ tozıdur bu ḳara yüzüm	Ey canımın canı, iki gözüm bu kara yüzüm senin ayağının tozudur.
Çalapdan ḳamu ḥācetüm şol ki sen Benüm olasın u öküş yıl esen	Allah'tan tek isteğim yıllar boyu huzur içinde benim olmandır.
Eger diler isem ki sensüz ḳalam Çalınmaya şāllāh baŋa ol ḳalem	Sensiz kalmayı istiyorsam inşallah bu, kaderime yazılmasın.
Ben āh eyledügüm degüldür ᶜaceb Ṭapuŋa diyeyim neyidi sebeb	Benim âh etmem şaşılacak bir şey değildir; ben sana neden âh ettiğimi söyleyeyim.
Atam düşdi apaŋsuzın ögüme Gümānsuz inanġıl bu didügüme	Babam ansızın aklıma geldi; şüphesiz bu söylediğime inan!
Ki Tangrı çü ṣavdı bizüm ġuṣṣamuz Kitāb eylemege yarar ḳıṣṣamuz	Allah bizim sıkıntılarımızı giderdiği için bizim hikâyeyi kitap haline getirmemiz uygun düşer.
İrişdürdi dilekce bir araya Ki hīç kimse bulmaya ger araya	(Allah); hiç kimsenin arayıp bulmayacağı istekleri bize birlikte ulaştırdı.
Tenaᶜᶜum durur işimüz dün ü gün Ki her bir günümüz olupdur dügün	Durumumuz, gece gündüz bolluk içinde rahat bir şekilde geçtiği için her günümüz bir düğündür.
Nolaydı eger ol ḳocacuḳ atam Ki cānum anuŋ içün oda atam İkimüzi bir arada göredi Hikāyetlerümüzi hep ṣoradı	2040-2041 Canımı onun için ateşe attığım o ihtiyarcık babam, ikimizi beraber görüp bizden hikâyemizi anlatmamızı isteseydi ne olurdu ki!
Şınuḫluca göŋli sevineyidi Çoḫ aġladı birez avınayıdı	Mahzun gönlü sevinirdi; çok ağladı, biraz teselli bulurdu.

Çü ben ṣūretüŋ gördüm iy māh-rū Hemān ḳubbede yazlu andan berü Atam ġuṣṣadan kendüzin ḳaẖladı Ögüt virdi vü göŋlümi saẖladı	Ey ay yüzlü, ben senin kubbede nakşedilmiş resmini böylece gördüğüm günden beri babam kederinden kendini kuruttu. Bana öğüt verdi ve beni avuttu.
2045 Ṣoŋ ucı ki başumdan aşdıydı şu Belālar ḥarāmīsi açdı busu	2045 Sonunda iş haddini geçti ve belalar eşkıyası bana pusu kurdu.
Anı gördügüm hīç degüldür oran Göŋül ili varduḳca oldı ören	Onu, gördüğüm gün sayısı çok sınırlıdır; onun gönül ülkesi gittikçe harap oldu.
Şu ḥāletde bini görüben tamām İki günde bir kez yimezdi ṭaᶜām	Beni bu durumda görünce iki günde bir defa yemek yemezdi.
Anamı daẖı hem ḳıyās it aŋa Nite ola ḥāli çü bini aŋa	Annemi de bir düşün! Beni hatırlayınca durumu acaba ne hale gelmektedir.
Şu Tangrı ḥaḳıçün ki yiri gögi Yaratdı vü insāna virdi ögi 2050 Ögümden buyıdı geçen daẖı hīç İnanġıl beni itmegil girde pīç	2049-2050 Şu yeri göğü yaratan, insana akıl veren Allah hakkı için aklımdan geçen sadece buydu, başka bir şey geçmedi. Buna inan, beni karmaşık bir duruma getirme!
İnandı bu işitdi and içdügin Didügini başından hep geçdügin	Bu, başından geçen şeylerin tamamını, ant içmesini dinleyerek ona inandı.
Yiŋileyin açıldı vü güldi ẖoş Anuŋ ḥālini bildi vü oldı ẖoş	Onun durumunu öğrendikten sonra tekrar rahatladı; güzelce gülerek durumu düzeltti.
Didi şindi bildüm sözüŋ toġrusın Benüm ile hem yār u hem ṭoġrusın	Şimdi işin aslını öğrendim; sen benimle hem sevgili hem de bana karşı dürüstsün.
Ne kim söz dir iseŋ beni anda bil Arada olursa üzülmeye ḳıl	Her ne söz söylersen beni arkanda bil! Aramızdaki irtibat kopmasın.
2055 Dilerseŋ daẖı çāre ben ideyim Ataŋa giderseŋ bile gideyim	2055 Bundan başka yardım istersen yardım edeyim; babana gidersen beraber gidelim.
Alursaŋ fidī ḳılmışam cānumı Döḳerseŋ ḥelāl itmişem ḳanumı	Canımı almak istersen zaten canımı feda etmişim; kanımı dökersen zaten kanımı sana helal etmişim.

Ḳoyayım ḳamu ḫānumān yolını
Ṭutayım senüŋle Yemen yolını

Bütün ev bark yolunu bırakıp seninle Yemen yolunu tutayım.

Süheyl eydür ol iş ḫo nite ola
Ki kendüzini vire sulṭān ḳula

Süheyl, bu iş hem nasıl olur, sultan kendini bir kula veriyor, der.

Meger ṭāliʿ imüŋ gözi uyana
Ya ḫoẕ devletümüŋ çerāġı yana

Olsa olsa bahtım uyanmış olmalı veya bahtımın mumu yanmış olmalı.

Didi ṭaŋla sen bir kişi iste bul
Ki kendüsi aṣil[15] [u] sözi uṣul

Şafak vakti sen; kendisi asil, güzelce konuşan, akıllıca birini ara, dedi.

İletmiş ola mektebe etmegi
Edeb beklemekde bile nitmegi

Bulacağın kişi davranışını okula göndermiş olmalıdır; usule uyup nasıl davranacağını bilmelidir.

Ṭapu pāẕişāhlara itmiş ola
Ḥikāyet öküş yād ṭutmış ola

Bulacağın kişi padişahlara hizmet etmiş olmalıdır ki başından geçmiş birçok hikâyeyi hatırlasın.

Atam ḥażretine viribi didi
Ki cānum durur pādişāha fid

Canım, padişaha fedadır; beni babamın huzuruna gönder, dedi.

Senüŋ niʿmetüŋ çoḳ benüm ḳadrüm az
Benem bende vü şāh bende-nüvāz

Senin ihsanın çok, benim ise kıymetim azdır; köle olan benim, şah ise kölesini taltif eden kişidir.

Ḳuluŋa icāzet ger ola nola
Yiter ṭurmaġ andan girü gönile

Kuluna izin verirsen ne olacak ki? Bu kadar durmak yeterlidir. Bundan sonra (gideceğim yere) yönelmeliyim.

Atam urısar şöyle tedbīr ü rāy
Ki yoḫ gitmegil bunda durġıl bir ay

Babam yok gitme, bir ay burada kal diye bir fikir veya engel ortaya koyacak.

Cevābın girü eyle viribigil
Ki ṭurımazam yavlaġ oldum ḫacīl

Cevabını böyle ver: Çok utandığım için burada duramıyorum.

Soŋ ucı biş on güne rāżī ola
Zihī maṣlaḥatcı ki ḳāżī ola

Sonunda iyi, barışçı, bir işi yerine getirici olarak beş on güne razı olur.

Bilürem hem olasını ittifāḳ
Ki ṭoy eylemege düziser yaraḳ

Birleşmenin olacağını bildiğim için ziyafet vermeye hazırlık yapacak.

[15] Açıklama için bk. Özçelik 2012

Düriş varma sen ola kim şāh-ı Çīn
Odaŋa gelüp içişesiz için

Çin hükümdarı seninle karşılıklı içki içmek için meskenine gelirse onun yanına gitmemek için gayret et!

Çü içmiş ola ḳalmaya ol ayıḳ
Revān gitmege çāre bu kim bayıḳ

İçki içtiğinde kendinden geçer. (Bizim gitmemiz için) şüphesiz tek çare budur.

Süheyl'e bu söz geldi ol ḥadde ḫoş
Ki ṣayru mizācına dārū-yı nūş

Bu söylenenler, Süheyl'e bir dereceye kadar iyi geldi. Hasta mizacına panzehir gibi geldi.

Girü Nev-bahār ile ḫoş yatdı ol
Ṣabāḥ olıcaḳ gör ki hem nitdi ol

Süheyl, Nevbahâr ile tekrar güzelce yattı. Sabah olunca onun ne yaptığını gör!

Çü toġdı güneş çevreyi ṭutdı nūr
Cihān geydi ḳāḳum çıḳardı ṣamūr

Güneş doğunca etraf nurla doldu. Dünya, (siyah) samur kürkünü çıkarıp (beyaz) kâkum kürkünü giydi.

Cihān yine düpdüz zer-endūd olur
Yine ḫalḳa başdan başa sūd olur

Dünya; tamamen altın yaldızlı olur, yaratılanlara tekrar baştanbaşa faydalı olur.

Āmeden-i Naḳḳāş Pīş-i Faġfūr Şāh u Destūrī Ḫ̆āsten

Nakkaş'ın Fağfur Şahın Huzuruna Gelmesi ve İzin İstemesi

Viribidi naḳḳaşı şāh ḳatına
Ki destūr olursa bine atına

Süheyl, Nakkaş'ı kendisine izin istemek üzere şahın huzuruna gönderdi.

Çü naḳḳaş varup şāhı gördidi
Esenleyübenin örü ṭurdıdı

Nakkaş, şahı görünce esenlik dileyerek ayağa kalktı.

İlerü yüridi vü ḫulḳ eyledi
Anuŋ ḫoẕ ḫūyıdı hemīşe eyledi

Onun kendi huyu olan her zamanki yumuşak davranışıyla ileriye yürüdü.

Hemān dem ki naḳḳāş didi sözin
Ṣanur idi destūr ola aŋsuzın

Nakkaş, iznin hemen verileceğini düşünerek o anda ona sözlerini söyledi.

Şehe gelmedi ol sözi ḫoş hele
Didi bu keleci revā mı ola

Nakkaş'ın söyledikleri şahın hoşuna gitmediği için bu söylediklerin uygun mu, dedi.

Ki bizi ḳoyup gidesiz iy sere
Degül maṣlaḥat varmaġ ayruḫ yire

Ey ahmak! Bizi bırakıp gitmeniz, başka yere varmanız yapılacak iş değildir.

Du^cā kıluban ḳodı yir üzre baş
Cevābın girü eyle virdi naḳāş

Nakkaş, dua edip büyük bir saygıyla önünde eğilerek şaha şöyle cevap verdi.

Ki ḥadden geçüpdür sözüŋ ṭoġrusı
Bizüm zaḥmetümüz [ki] baş aġrısı

Sözün doğrusu sınırı aştık! Bizim size vermiş olduğumuz zahmet, size huzursuzluk verdi.

Varacaḫ yirümüz iŋen çoḳ durur
Ḳolayumuz eglenmege yoḳ durur

Gidecek yerimiz çok olduğundan oyalanmamız uygun düşmez.

2085 Bu kim bunda ṭurduḫ degüldür yavuz
Daḫı yirde anı idemeyevüz

2085 Burada bulunmamız kötü bir durum değildir; burada kalırsak buradan başka bir yere gidemeyeceğiz.

Sikender bigi gezmek idi oŋat
Sizüŋ ni^c metüŋüz bize oldı sed

Bizim için uygun olan şey, İskender gibi gezmektir; sizin ihsanınız bize engel oldu.

Çü biz başduḳ işbu ile ayaġı
Sizüŋ luṭfuŋuz oldı ayaḫ baġı

Biz buraya ayak bastığımızdan beri sizin ikramınız bize engel oldu.

Ki eglendük uş ancadur gitmedük
Sizüŋ bir sözüŋüz iki itmedük

Bu zamana kadar sizin bir sözünüzü iki etmeden burada vakit geçirip buradan gitmedik.

İşümüz ivekdür ilümüz ıraḫ
Yolumuz ıraḫdur gerek çoḫ yaraḫ

İşimiz acele ve gideceğimiz ülke uzaktır; yolumuz uzun olduğu için çok hazırlık yapmamız gerekir.

2090 Egerçi naḳāşuŋ söziyidi çin
Ḳabul itmedi anı faġfūr-ı Çīn

2090 Çin hükümdarı, Nakkaş'ın sözleri aslında doğru olmasına rağmen onun söylediklerini kabul etmedi.

Didi şöyledür dilegüme ḳolay
Ki ḳomayavan sizi daḫı bir ay

Benim isteğime uygun olan şey sizi bir ay daha buradan bırakmamaktır, dedi.

Yaraşdururam size ṭaŋ irte ṭoy
Bunı sen muḫat bil ü köp sözi ḳoy

Yarın sabah size uygun bir ziyafet hazırlarım; sen bunu bir rica olarak bil ve çok konuşmayı bırak.

Süheyl'e çü naḳḳāş irürdi cevāb
Ki şāh görmedi gitmege hīç ṣavāb

Nakkaş, Süheyl'e şah gitmemizi hiç doğru bulmadı, diye cevap verdi.

	Yarın ṭoylar u ive iltür bizi Budur niyyeti vü işi vü sözi	Yarın, bize ziyafet vermek için bizi evine götürmek ister; söylediği şey, bizden istediği şey budur.
2095	Süheyl eydür indi ṭapusına sen Girü var u baş ḳo ḳapusına sen	Süheyl, sen şimdi tekrar huzuruna git ve ona saygı göster, dedi.
	Du^cā eylegil ü söz açġıl birez Eyitgil ḳavül oldı bir iki kez	Ona dua edip onunla biraz konuş; bir iki defa (bu konunun daha önce) bahsedildiğini söyle.
	Ki şāh içkü idicegez dem-be-dem Benüm odama başısardı ḳadem	Ki şah daima içki ziyafeti verince benim meskenime ayak basacaktı.
	Atam virdi evvel ögüt ṣoŋra and Baŋa ol yarar sayru olana ḳand	Babam, bana önce öğüt verdi sonra (bu durum için) yemin ettirdi; hasta olan kişiye şeker faydalı olduğu gibi bana da öğüt faydalıdır.
	Ki yad yirde süci içüp yatmaġıl Edebsüzlik olur anı itmegil	Babam yabancı yerde içki içip yatma! Bu durum saygısızlık olduğu için bunu yapma (diye öğüt verdi).
2100	Ol ögüt ḳulaġumda uş küpedür Çıḳarmazvanın anı ḫoş küpedür	Onun söylediği öğüdü kulağımda küpe olarak taşıyorum; bu öğüt güzel bir küpe olduğu için kulağımdan çıkarmıyorum.
	Ne var uġrasa ṣovuġa ıssıya Oġul ata sözin gerekmez ṣıya	Oğul, her türlü durumla karşılaşırsa buna şaşılır mı? Bu durumda bile oğul, babasının sözünden çıkmamalıdır.
	Naḳāşa bu sözi çü itdi tamām Yine geldi Faġfūr'a ol nīk-nām	Süheyl, Nakkaş'a söyleyeceklerini tamamladı; iyi ün sahibi Nakkaş, tekrar hükümdarın huzuruna geldi.
	Süheyl aŋa didügini söyledi Ḳamu şāha bir bir ^cayān eyledi	Nakkaş Süheyl'in kendisine söylediği her şeyi şaha bir bir açıkladı.
	Bu ^cöẕri işidicegez şāh-ı Çīn Ḳabūl itdi ḳaşa bıraḫmadı çīn	Çin hükümdarı bu özürlerini işitince kızmadı; özürlerini kabul etti.
2105	Didi olmasun göŋli ola yavuz Anuŋ dilegiyile biz andayuz	Onun canı sıkılmasın, onun isteği neyse biz kabul ederiz, dedi.

Bilürsin anuŋ ile nitesiyem
Anuŋ söziŋi ḥāşā nite ṣıyam

Onunla ne şekilde dost olduğumu biliyorsun; onun sözünü, Allah göstermesin, nasıl yerine getirmem.

Hem eyle gerek kim anuŋ yatıdur
Bugün meclisimüz anuŋ ḳatıdur

Hem bu durum onun tarzıdır; bugün bizim meclisimiz, onun huzurudur.

Buyurdı yaraġ eyleŋüz tīz eyi
Süheyl'üŋ ḳatında düzüŋüz ṭoyı

Acele, iyi bir hazırlık yapıp Süheyl'in huzurunda ziyafet veriniz, diye emretti.

Ḳıyās it ne resme düzile düzen
Çü Faġfūr şāh ola anı düzen

Çin hükümdarı bu ziyafeti vereceği için bu ziyafete ne tarzda hazırlık yapıldığını düşün!

Şu deŋlü sıġır u ḳoyun ḳırdılar
Ki dükenleyüp ṣoŋ ucı gördiler

O kadar sığır ve koyun kestiler ki (kesmek için hayvan) aradılar ve sonunda hepsinin tükeneceğini anladılar.

Yir altında ḳurtuldıdı bir öküz
Ḳuzı gökde bir kim Ḥameldür henüz

Sadece yeraltında kalan öküz ve gökte ise Oğlak burcu kurtulmuştu.

Biŋerlik semiz yunt biŋden öküş
Uçarda ne kim eti yinürse ḳuş

Boġazlandı ol ṭoyda vü yindidi
Melāyikden ayruġı ṭoyındıdı

Binden fazla binmeye uygun kısrak; uçan canlılardan eti yenen her ne kuş varsa kesilip o ziyafette yenmişti. Meleklerden başka herkes o ziyafette doymuştu.

Ḳamu dürlü niʿmetler andayıdı
Meger bengü suyıyıla ḳuş südi

Ölümsüzlük suyu ve kuş sütü hariç o ziyafette bütün yiyecekler ve içecekler vardı.

Eger yüz kişi yüz gün[16] oẖ atadı
Aşa geçmeyedi aşa batadı

Yüz kişi yüz gün durmadan ok atsaydı oklar ziyafet sofrasını aşarak geçmezdi, yemeğe saplanırdı.

Beg oğlanları ẖanlar uruẖları
Ki illerde yürürdi buyruẖları

Dirilmiş idi çevredin ol ṭoya
Bulardan kim uṣana yā kim ṭuya

Prensler, hükümdarların hanedanı, ülkede hükmü geçen herkes, her taraftan o ziyafet için toplanmıştı. Bu ziyafetteki herkes doymuştu.

[16] Açıklama için bk. SNÜN: 26-27

Bezenmişdi ḳamu çü ṭāvusdı ṭoy
Ṣanasın bezenmekde ṭavuşdı ṭoy

Ziyafet yeri tavus kuşuyla yabani kuşlarla öyle bir süslenmişti ki süslemede en son merhaleye ulaşıldığını sanırsın.

Oturdılar içküye ḳuruldı bezm
Ṭurup gitmege itmedi kimse ᶜazm

İçki meclisi kuruldu ve içki içmek için oturdular; kalkıp gitmeye kimse yanaşmadı.

Döküldi süci vü ḳımız u boza
Ki her biri biŋ ᶜaḳl evini boza

Her biri, binlerce insanın aklını başından götürecek olan şarap, kımız ve boza döküldü.

Eger at ḳaçayıdı çılbur üzüp
Süciden ḳımızdan geçeydi yüzüp

At, yularını kopararak kaçmış olsaydı içki ve kımız içinden yüzerek geçmek zorunda kalacaktı.

İçildi ḳamusı açıldı göŋül
Çoġ aġır baş esridi oldı yeŋül

Tüm içecekler içildi ve gönüller ferahladı; ağır başlıların çoğu sarhoş olup hafifledi.

Yürürler idi çevredin sāḳiler
Ḥarīfī bular ṣanma kim sāḳiler[17]

Dolaşıp duran sakilerin sohbet arkadaşı olduğunu sanma!

İki nesneye zehre yoḳ dinesi
Celid[18] ḫışmı vü sāḳinüŋ kīnesi

İki şeye (kimsenin söz) söyleyecek cesareti olamaz: Cellâdın öfkesi ve sakinin kini.

Yüz artuġıdı sāḳī ay yüzlü ḳul
Ki ḥayrān idi yüzlerine ᶜuḳūl

Akılları hayretler içerisinde bırakan yüzden fazla ay yüzlü içki sunan hizmetkâr vardı.

Piyāle daḫı sāḳinün eŋegi
Göŋül bigi sādeyise oldur yigi

Şarap kadehi ve içki sunan kişinin çenesi gönül gibi sade ise en iyisi odur.

Eger ola daḳ[19] rīş ü yā ḳaraġu
Olur āb-ı ḥayvān elinden aġu

Kel, yaralı veya gözü hastalıklı olursa onun elinden içilen şarap zehir olur.

Şu ḥāletde çün ser-ḫoş ola Süheyl
Yaḫın idi kim geçedi nıṣf-ı leyl

Süheyl, böyle bir ortamda sarhoş olduğunda gecenin yarısı geçmişti.

---

[17] saḳılar (ساقلر) → sāḳiler

[18] çelid (چلد) → celid (جلد)

[19] Açıklama için bk. SNÜN: 27

Gelüp Nev-bahār'a didi nidelüm
Nedür çāresi nicesi gidelüm

Nevbahâr'ın yanına gelip ne yapalım, bu durumun çaresi nedir, nasıl gidelim diye söyledi.

Eyitdi naḳāşa buyur tīzrek
Çeriye baş olsun nite kim gerek

Nakkaş'a, hemen askere komutanlık yapıp onlara emir vermesi için talimat verdi.

Ne aġruḳ ki vardur ḳamusın alup
Ḳatı iḥtiyāt eyleyüp saḳ olup

Gönilsün Yemen yolına güyerek
Bize ol idinsün demürden yürek

Asker, ne kadar eşya varsa hepsini alarak iyice tedbir alsın; dikkatli bir şekilde Yemen yoluna doğru yönelip beklesin. Bize böylelikle cesaret versin.

Biz ardıradın yil bigi yitevüz
Ṣımarla ki ṭutmaya göŋlin yavuz

Biz, arkadan yel gibi size ulaşırız. Canlarının sıkılmasın diye onları tembihle.

Ḳażādur ki her kimseyi söyledür
Kitābında hem Pārsī şöyledür

Olacaklar önceden herkese söyletilir; bu durum Farsların kitabında ise şöyledir:

Ki hengām-ı reften bi-sāzīm mā
Çü bād ez-pes-i vey bi-tāzīm mā

Gidiş anında biz hazırlık yapalım; rüzgâr gibi onun arkasından koşalım.

Zihī fāl çün diline geldi bil[20]
Ne kim ṣanusı var ise oldı yil

Güzel fal, gönüle geldiğinde kişinin her ne şüphesi varsa onun kaybolup gittiğini bil!

İşi yil ü yaŋlış yola geldidi
Diline gelen lā-cerem yildidi

Kişinin işi faydasız ise yanlış yola sapmıştır; gönlüne gelen şey ise şüphesiz kaybolmuştur.

Bunuŋ bigi iş öküş olmış durur
Mes̱eldür ki ʿālemde ḳalmış durur

Bu durum gibi birçok şey gerçekleşmiştir; bu anlamlı bir sözdür ki dünyada kalmıştır.

Niçe oynar üstine fāl ḫayr u şer
Çü aḫter-güẕer ola ṭoġru düşer

Olacak şeyler hayır ve şerrin üzerinde ne şekilde hareket eder? Yıldız kayınca gideceği yere isabet eder.

Kişi kim yavuzlıḳ yolından ḳaça
Gerek kim eyü fāla aġzın aça

Kötülük yolundan kaçmak isteyen kişi, ağzını hayırlı olacak şeylere açmalıdır.

[20] yil (ییل) → bil (بیل)

Çü naḳḳāşa bu sözi didi Süheyl
İşitdi eyitdi ki iy vāy veyl

Süheyl, bu sözleri Nakkaş'a söylediğinde Nakkaş bu sözleri işitip eyvahlar olsun, dedi.

İşüŋ ḳorḫaram ḳatı yavuz ola
Saŋa çün bu sevdā ḳulavuz ola

Sana bu aşk kılavuz olduğu için korkarım ki senin işin çok kötü olur.

Beni ḳo ki ḳatuŋda olavanın
Ḳoyup gitmeyem tā ki ölevenin

Beni yanında kalmam için bırak; ben, ölene kadar huzurundan ayrılmam.

Gidem ben seni nite ḳoyam gidem
Nidem ṣoŋ ucı ger olursa nidem

Ben, seni bırakıp nasıl gideyim; sonunda ölüm olursa ne yaparım.

Didügin didi Nev-bahār'a Süheyl
Be-cid istenür idi çāre Süheyl

Süheyl Nevbahâr'a söyleyeceklerini söyledi; Süheyl sürekli çare aramaktaydı.

Cevābında eydür eger ol kişi
Gidemezse kim ola çeri başı

O, gidemezse askerlere kim komutan olacak, diye cevap verdi.

Dökülmiş durur nice māl u ṭavar
Başarmaġa anuŋ bigi ḳanda var

Bu kadar çok mal ve hayvan varken bu işin üstesinden onun gibi gelecek kişi, nerede var?

Melik-zāde geldi girü naḳḳāşa
Gerek göndüre anı düze ḳoşa

Şehzade tekrar Nakkaş'a geldi; onu hazırlayıp göndermeliydi.

Didi tīzrek al çeriyi yüri
Degül bu aracuḳ tevaḳḳuf yiri

Burası beklenecek yer değildir; hemen askeri yanına al ve yürü, dedi.

İşitdi vü uçundı yüregi yavuz
Nite kim ola zaḫm ṣaçıla ṭuz

Bunları işitince yaralanıp yaraya tuzun basılmasından sonra oluşan durum gibi rengi sarardı; canı sıkıldı.

Eyitdi gideyim benüm yoh ṣuçum
Velī nideyim ḳatı ḳorḫar içüm

Ben gideyim, benim bir suçum yok; fakat ne yapayım, çok korkmaktayım, dedi.

Ki işbu gice saŋa bir iş ola
Ol işde niçe dürlü teşvīş ola

Bu gece içinde pek çok şeylerin olduğu karmakarışık bir işin başına geleceğinden korkuyorum.

Didi sen git iş nolasın kim bilür
Ne kim Tangrı taḳdīridür ol olur

Sen git! İnsanın başına ne geleceğini kim bilir? Allah'ın dediği her neyse o olur.

Gice key ḳaraŋu olıcaḳ naḳāş
Gönüldi yola çeriye oldı baş

Gece, iyice hava kararınca Nakkaş Yemen yoluna doğru yönelip askerlere komutan oldu.

Süheyl'e didi Nev-bahār indi gör
Ki içenlerüŋ olısar gözi kör

Nevbahâr, Süheyl'e şimdi içki içenlerin gözünün nasıl kör olacağını gör, dedi.

Bu naṭc üzre ger oynaya yat ola
Sürem atı şöyle ki şeh māt ola

Bu bez üzerinde oyun oynansa hünerdir; atı öyle bir yürüteyim ki şah mat olsun.

Ruḫuŋa baḳup oynayavan oyın
Ki on fīl ola bir yayaya ḳoyın

Yüzüne bakarak hile yapayım ki on fil bir piyadeye koyun olsun.

Hemān laḥẓa degşürdi ṭonlarını
Yire depdi nāmūs ile cārını

O anda elbiselerini değiştirerek namusunu ayaklar altına aldı.

Ġulāmāna ṭonları kendüzine
Düzetdi vü boyına omuzına

Delikanlı, kölelere kendi elbiselerini boyuna ve omzuna göre hazırlattı.

Yemen ḳavmi bigi düzüp kendüzin
Dün içi degül hem güpegündüzin

Kendini, Yemen halkı gibi yolculuğa gece yarısı değil güpegündüz hazırladı.

Ṣaçın çevre dökdi vü açdı yüzin
Elinde ḳadeḥ geldi çökdi dizin

Saçını etrafa savurarak yüzünü açtı; elindeki kadehle gelip diz çöktü.

Eŋ öŋdin ayaḫ ṭutdı atasına
Zihī ḳız neler itdi atasına

Nevbahâr, ilk önce babasına içki sundu; Nevbahâr'ın babasına nasıl güzel davrandığını gör!

İki ḳardeşi ḳaġan aṣlan bigi
Oturdı atası birle iki

Kükremiş aslan gibi iki kardeşi, babasıyla birlikte oturuyorlardı.

Nite gitmedi göricek anları
Ne var ḳız ise oldı ölüm eri

Onları babasının yanında oturuyor halde görünce neden gitmedi? Kız olup ölümü göze almasında şaşılacak ne var?

Hemān laḥẓa şāh uturu uturu
Be-cid baḫdı birḳaç ḳıza dikerü[21]

Şah, o anda başını yukarı kaldırarak birkaç kıza sürekli dik dik baktı.

[21] Açıklama için bk. SNÜN: 28-29

Görür kim ḳızıdur nedür çāresi
Ḫayāl ola dir bu süci arası

Şah, kızlara baktıktan sonra kendi (aralarında) kızının olduğunu fark eder; sonra bu içki sırasında gördüğüm bir hayaldir galiba, der.

Girü ḳaḳır u gözleri ḳan döner
Ṣanasın ki oda düşüpdür yanar

Tekrar öfkelenip ateşe düşmüş yanıyor gibi gözleri kan çanağına döner.

İki oğlına baḫdı ḳıya ḳıya
Egirdü baḳar kimse kim ḳaḳıya

İki oğluna göz ucuyla baktı ve kimse öfkelenmiş mi diye gözlerini gezdirerek onları seyretti.

Bular daḫı hīç dınmadı sizdiler
Ki bulardan ataları söz diler

Bunlar da (babalarının böylece bakmasına) aldırış etmediler. Babalarının kendilerinden (bir konu hakkında) konuşmalarını istediğini sezdiler.

Didiler şehā işbu iş dek degül
Bu ḳardaşumuzdur bizüm şek degül

Ey şah, bu iş tekin bir iş değildir. Bu şüphesiz bizim kardeşimizdir.

Apaŋsuz duru gel odasına var
Bulınur mı yirinde gör Nev-bahār

Birdenbire ayağa kalkarak Nevbahâr'ın odasına giderek onun yerinde olup olmadığına bak.

Eger sizdügümüz ise işbu iş
Dökelüm bunuŋ ḳanını fış fış

Bu durum tahmin ettiğimiz gibiyse bunun kanını fışkırtarak dökelim.

Bilüben hele dek oturmayavuz
Gücümüz yiter güç getürmeyevüz

Bu durumu bilip sakin bir şekilde oturmayız. Gücümüz yettiği halde bu sıkıntıya katlanmayız.

Eŋü yaŋu olup örü ṭurdı şāh
Yüridi ḳız aŋladı vü didi āh

Şah, şaşırıp ayağa kalktı ve yürüdü. Kız, (babasının kendisini tanıdığını) anlayınca âh etti.

Atam bildi aḥvālümi nideyim
Ben andan ilerü eve gideyim

Babam beni tanıdı, ne yapayım? Ben ondan önce eve gitmeliyim, dedi.

Hem eyle idüp tīzcegez yirine
İrişdi diler baḫtına yirine

Hem öylece çabucak evine giderken talihine üzülüyordu.

Kişi olmaduḫ işi çün işleye
Eliyle yüregin oda şişleye

İnsan yapılmaması gereken bir şeyi yapınca kendi elliyle yüreğini acı içinde bırakır.

Geŋince yürimek mi yigdür yayaḫ
Ya ol kim üzegüde ḳala ayaḫ

Ayağının istediği gibi rahatça yürümesi mi daha iyidir veya üzengide kalması mı?

Yig ol kim yayaḫ zaḥmete ḳatlana
Ki başın yiŋemez ata atlana

Ata binen bir kişi atın başını zapt edemeyeceği için kişinin yaya olup zahmete katlanması daha iyi olur.

Pes aŋla ki şeyṭān atına binen
Kişi saġ esen hīç inemez inan

Şeytan atına binen kişinin o attan sağ salim inemeyeceğini anla!

Çıḫardı şu ṭonları kim geydidi
Çevüklik ile çün işi keyd idi

(Bu, daha önce giymiş olduğu) elbiseleri çeviklik ile çıkarmıştı. Çünkü onun işi gücü hileydi.

Ḳayurmayup uğrı yola ḳaydıdı
Nite aŋa keykirdemek ḳayd idi

Çekinmeden yanlış yola saptığından onun için endişelenmek ayak bağıydı.

Oturmış idi fāriġ ü dıŋsuzın
Diyeydüŋ güneş görmemişdür yüzin

Rahat ve sessiz bir şekilde yüzü güneş görmemiş gibi oturuyordu.

Ya bir zerrece ağzı yoḫ açmağa
Kişi gölgesinden diler ḳaçmağa

Açmak için zerre kadar ağzı yoktu veya insan, onun gölgesinden kaçmak isterdi.

Çü geldi atası ḳapudan girüp
Anı gördi ḳız yire yüzin sürüp

Babası kapıdan girip gelince kız babasının önünde saygıyla eğildi.

Didi nite düşdi i baba saŋa
Ki ʿīşi ḳoduŋ üşte geldüŋ baŋa

Ey baba, ziyafeti bırakıp benim yanıma gelmek aklına nereden geldi, dedi.

Şāh endikdi vü hīç sözi ḳalmadı
Cevābın nite viresin bilmedi

Şah bu duruma şaşırıp ona söyleyecek hiçbir şey bulmadı. Ona cevabını nasıl vereceğini bilmedi.

Didi göresüm geldiyidi iŋen
ʿAceb midür isterse sini aŋan

Seni görmeyi çok istiyordum. Seni hatırlamam şaşılacak şey midir?

ʿIşḳ-kerden-i Nev-bahār u Şerm-Sār Şoden-i Faġfūr Şāh

Nevbahâr'ın Babasına Sitem Etmesi ve Fağfur Şahın Mahcup Olması

Şu deŋlü ḳılınç eyledi Nev-bahār
Ki utandı şeh ṭutdı göŋli ḳarār

Nevbahâr o kadar alçakgönüllülük gösterdi ki şah utandı; gönlü rahatladı.

Girü çıḫdı yüridi meclis ṣaru Ḳızardı olmış iken beŋizi ṣaru	Tekrar evden çıkıp meclise doğru yüzü daha önce korkudan sararmışken şimdi kızarmış bir halde yürüdü.
Hemān dem ki şāh çıḫdı evden yine Ḳızı girdi hem bayağısı ṭona	Şah evden çıkınca o anda kızı önceki elbiselerine büründü.
Girü gelmiş idi elinde ayaḫ Atasından öŋdin nite kim yayaḫ	Elinde kadehiyle yaya bir şekilde babasından önce geri gelmişti.
Yine ḳullıḳ eylerdi bir ḳul bigi Gülerdi felek yüzine gül bigi	Bir hizmetkâr gibi tekrar hizmet ediyordu; talih yüzüne gül gibi gülüyordu.
Sorarlar şehe iki oğlı bile Bu aḥvāli ne aŋladuŋuz hele	Şaha, iki oğlu ile birlikte bu durumun ne olduğunu sorarlar.
Didi girdüm ü gördüm evde yüzin Kitāb oḳur oturmış egler özin	Eve gittiğimde onun kitap okuyarak kendini avuttuğunu gördüm, dedi.
Yaluŋuz idi vü yanında kitāb Ne vech ile eyleyedüm ben ᶜiṭāb	Yanında kitap ile yalnız oturuyordu; o, bu durumdayken ben hangi yüzle onu azarlayayım.
Utandum girü çıḫdum ive ive Yazuḫdur anı ḳatmayalum ḳova	Utanıp aceleyle geri çıktım; onu yerip çekiştirmeyelim, günahtır, dedi.
Didiler ki şāha bu sözi oḫşama Dime süciye beŋzeşür aḫşama	Şaha, Nevbahâr'ın akşamki içki dağıtan kişiye benzediğini söyleme, dediler.
Ne var elma hem beŋzese almaya Ādem beŋzeri böyle hīç olmaya	Bir elmanın diğer elmaya benzemesinde şaşılacak ne var? Bir insan diğer insana o kadar çok benzemez.
Bizüm ḳardaşumuz hele uş budur İnanmazsın indi bize ḫoş budur	Şimdi bize inanmazsın ama bizim kardeşimiz işte budur.
Şeh eydür ṭuruŋ bir kezin gidelüm Ne kim cehdlıḳ var ise idelüm	Şah; kalkın hep birlikte gidelim, gereken her neyse yapalım, der.
Bu hīç olmasun göŋlümüz içre fikr Başumuzda sevdā dilimüzde ẕikr	Başımızda sevgi, dilimizde zikir varken bu durum gönlümüzde bir düşünce olarak hiç bulunmasın.

Bāz-āmeden-i Faġfūr Şāh u Her-dū Püsereş be-Ḥücre-i Nev-bahār	**Fağfur Şahın ve İki Oğlunun Nevbahâr'ın Odasına Tekrar Gitmeleri**
Şoloḫ sāʿat el ṭutuşup ṭurdılar Sarāyuŋ revān yolına girdiler	O anda birbirlerinin elinden tutup kalkarak sarayın yoluna koyuldular.
Girü geldi ḳızuŋ ḳızardı yüzi Yaşurdı vü yüzin yuvutdı izi	Kız, geri geldi. Kızın yüzü kızardığı için yüzünü örttü ve yüzündeki kızarıklık izini böylece yok etti.
2205 Nite kim didümdi bayaḫ yirine Yine vardı oturdı çaḫ yirine	2205 Daha önce söylediğim eski yerine tekrar gidip tam orada oturdu.
Ṣanasın emek görmemişdür [ü] renc Oturdı öŋinde düzüp satranc	Hiç zahmet çekmemiş gibi önündeki satrancı hazırlayıp oturdu.
Bir ay yüzlü ḳız ile oynar idi Yürek ṭolu ḳan nite kim nār idi	Bir ay yüzlü kız ile oynuyordu. Yüreği ateş gibi kırmızı kanla doluydu.
Ne oyın ḳamuyı virür oyına Çevüklik ṭon imiş anuŋ boyına	Nasıl bir oyun ki herkesi hileye uğratıyor. Kurnazlık onun bedeni için bir elbiseymiş.
Bular ḳapudan içerü giricek Yüriyüp anuŋ üstine iricek 2210 Başın ḳaldurur hīç bilmez bigi Sözi söyler aṣlā yaŋılmaz bigi	2209-2210 Bunlar kapıdan içeri girip yürüyerek onun yanına varınca hiçbir şeyden haberi yokmuş gibi başını kaldırır ve hiç yalan söylemiyormuş gibi konuşur.
Didi atasına i baba canı Bu bir gicede iki kez sen beni Nite oldı isteyü geldüŋ ᶜaceb Buyur bilelüm nitedügin sebeb	Babasına ey canım babam, sen beni bu bir gecede iki defa nasıl oldu da görmek istedin acaba? Bunun sebebinin ne olduğunu söyle, bilelim!
Geçürdi iki hafta kim bir kezin Gözüm görmez idi ayaġuŋ tozın	İki hafta geçer gözüm bir defa olsun ayağının tozunu görmüyordu.
Ḳonuġuŋ ḳoduŋ ʿīşi terk eyledüŋ Deger miydüm aŋa beni ṣoyladuŋ[22]	Misafirleri bırakıp ziyafeti terk ederek beni denetlemek için buraya gelmene değer miydim?
2215 İki oğlına didi Faġfūr şāh Ki bu işde uşda bizümdür günāh	2215 Çin hükümdarı iki oğluna bu durumda bizim suçumuz var, dedi.

[22] Açıklama için bk. SNÜN: 29

Sözüŋ ṭoġrusın biz diyelüm buŋa
Ki incinmesün aġrımasun baŋa

Bize hem gümānı yavuz olmasun
Bu ḥūrīye dīv ḳulavuz olmasun

Biz sözün doğrusunu söyleyelim ki incinip bize gücenmesin; hem de bize karşı düşüncesi kötü olmasın. Bu cennet kızına şeytan kılavuz olmasın.

Didi iy iki gözümüŋ aydını
Baŋa dīn durur ṣaçuŋuŋ bir dini

Ey iki gözümün nuru, saçının bir ilmiği bile benim için bir dindir.

Bu yigit ki dirler Süheyl-i Yemen
Anuŋ sāḳī bir ḳulı vardur temen

Yemenli Süheyl denilen yiğidin mükemmel bir sâkîsi vardı.

2220 Ṣanasın bir elma durur yarusı
Sen ü yarusı ol ādem arısı

2220 Sanki bir elmanın yarısı sen yarısı oydu; o temiz insandı.

Boyı vü ḫūyı vü gözi vü yüzi
Baḳışı yüriyişi görki ṭuzı

Boyu, huyu, gözü, yüzü, bakışı, yürüyüşü, güzelliği, şirinliği (sana benzemektedir).

Gören diye ol sensin ü yā sen ol
Bulınmaya farḳ eylemeklige yol

İkinizi gören onu sen, seni o zanneder. Kişinin ikinizi ayıracak farkı bulması mümkün olmaz.

Niçe baḫduġumuzca ṣanduḫ seni
Degül idi beŋzeşmegüŋ oranı

Ne kadar dikkatli baktıysak onu, sen zannettik; benzerliğinizin sınırı yoktu.

Seni gördük ü ḳoduḫ endīşeyi
Girü giderüz düşüŋ olsun eyi

Seni görünce endişemiz kalmadı; bizim hakkımızdaki düşün iyi olsun, biz geri dönüyoruz.

2225 İşitdi fiġān itdi bülbül bigi
Paraladı yaḳasını gül bigi

2225 Bu sözleri işitince üzüntüden bülbül gibi inleyip gül gibi gömleğinin yakasını parçaladı.

ᶜUnāb ile çoḫ yoldı şol sünbüli
Ki ᶜanber durur sünbül adlu ḳulı

Sümbül adlı hizmetkârı misk gibi koktuğu için hünnap ile bu sümbülü çok yoldu.

Severdi ḳan aġlamaġı nāleyi
Sıvardı ḳana nergis ü lāleyi

Kanlı gözyaşı dökmeyi ve inlemeyi severdi; nergis ve laleyi kana bulardı.

Semenden çü dirmend idi erġavān
Baḳam suyı gül üzre oldı revān

Erguvan yaseminden aciz olduğu için erguvan suyu gülün üzerinden hemen aktı.

Didi elma bigi yüzüm ṣuyıla
Dirildüm ṣoŋ ucı derim ṣoyıla

Şerefimle yaşadım sonunda ise derim, elma gibi soyuldu, dedi.

Göŋülcügümi ger nite yıḳıla
Ki beŋzedesin beni bir yoẖ ḳula

Beni olmayacak bir hizmetkâra benzettin; zavallı gönlüm nasıl yıkılmasın!

İşüm bitmiş ayruẖ baŋa ne gerek
Bu dirlikden āẖir ölüm yigrek

İşim bitmişken bundan sonra bana ne gerekir; böyle yaşamaktansa bana ölüm daha iyidir.

Hele ben bileli bu kendüzümi
Güneş görmemiş olısar yüzümi

Ben kendimi bildim bileli güneş yüzümü görmemiş olacak.

Sizüŋ ḥaḳḳuma işbu mıdur gümān
Key ebleh ola sizden eylük uman

Sizin benim hakkımdaki şüpheniz bu mudur? Sizden iyilik bekleyen kişi, gayet akılsız biri olmalıdır.

Bunı söyledi zār zār aġladı
Sürüp ferzini şeh yolın baġladı

Bunu söyleyip inleyerek ağladı; ferzini (satranç oyununda şahın müşavirini) yürütüp şahın yolunu kapadı.

Bular ᶜöẕre başladılar her biri
Ki endīşeden göŋlüni ṭut arı

Bunlar, gönlünü kederden temizlesin diye özür dilemeye başladılar.

Süciyile birle çoẖ olur ẖayāl
Ki olmaġlıġıdur cihānda muḥāl

İçkiyle beraber hayal çok olur; dünyada olması imkânsız olan şeyin içki içtikten sonra gerçekleşme durumu olabilir.

Çü gitdiler ol yine ṭurdı örü
Hemān ṭonı geydi vü vardı girü

Onlar gidince Nevbahâr hemen kalktı, elbiselerini giydi ve tekrar geri döndü.

Bular varmadın yine bulındı ol
Arada ki bulmış idi fitne yol

Bunlar, ziyafet yerine varmadan önce Nevbahâr oraya vardı; ara yerde ayrı bir yol bulmuştu.

Başındadı sevdā elinde ayaẖ
Bilüsinde ḥīle bilinde ḳuşaẖ

Nevbahâr'ın başında sevda, elinde şarap kadehi, aklında hile, belinde ise kuşak vardı.

Şeh oturıcaẖ gör ki nitdi yine
Yükindi vü ayaġı ṭutdı yine

Şah oturunca Nevbahâr'ın tekrar ne yaptığını gör! Nevbahâr, şahın önünde diz çöktü ve ona tekrar içki sundu.

Bu kez key baḳıcaḫ ḳızı yüzine
İçin söyledi kendü kendüzine

Şah, bu defa kızı kendi yüzüne çok bakınca içinden şöyle söyledi:

Ki işbu ḥaḳīḳat ḳızumdur benüm
Bu derde hemīn ol ola dermānum

Bu, kesinlikle benim kızımdır; bu derdime sadece o ilaç olur.

Ki bir göreyim bunı söyledeyim
Bilem iş nedür bārī soyladayım

Bunu konuşturup bir bakayım, işin aslını öğreneyim hiç olmazsa!

Üninden bilem çün cevāb işidem
Ol ise göreler ki ne iş idem

Cevap verince onu sesinden tanırım; o ise çevremdekiler, ona ne yapacağımı görsün!

2245 Ayaġ aldı vü ṣordı kim iy yigit
Aduŋ ne durur baŋa bellü eyit

2245 İçki kadehini aldı ve ey genç adın nedir; bana açık bir şekilde söyle, dedi.

Dürişüp ḳoluŋı ṣıġarsın be-cid
Bizi ayaġıla ṣıġarsın be-cid

Sürekli çabalayıp bu işi canla başla yapıyorsun; bizi sürekli içkiyle hoş tutuyorsun.

Şoloḫ dem ḳıza düşdi iş müşkili
Büküldi bili vü ṭutuldı dili

O anda kıza çok güç bir durum rastladı; beli büküldü ve dili tutuldu.

Eger söyler ise nolasm bilür
Melāmetlıġıla olasın bilür

Adını söylerse ne olacağını biliyordu; bu durumda rezil rüsva olacağını biliyordu.

Ve ger söylemeye nedür çāresi
Belādur kişiye bu göz ḳarası

Söylemeseydi bu durum onun için çare olur muydu? İnsana bu pervasızlık beladır.

2250 Oturduġı yirde Süheyl-i Yemen
Şunuŋ bigi kim ayı ṭuta ṭuman

Ḳara ḳayġu göŋlini baṣdıyıdı
Ṣınuḫlu olup ḳatı busdıyıdı

2250-2251 Yemenli Süheyl, oturduğu yerde bir ayın önünü duman örtmüş gibi korkulu düşünce onun gönlünü kaplamıştı. Gönlü mahzun olup korkulu düşünce gönlünde saklanmıştı.

Ṣanasın ki gitdi teninden canı
Eyitdi dirīġā Süheyl'ün ḳanı

Yigitligi vü ᶜīşi vü ᶜişreti
Öliser ḳalısar hemīn ḥasreti

Teninden kendi canının çıktığını zannedersin! Eyvahlar olsun! Süheyl'in yiğitliği, yaşam tarzı, yiyip içip eğlenmesi nerede? Süheyl ölecek geride sadece üzüntüsü kalacak.

Buŋaldı Çalap Tangrı'ya ṭutdı yüz
Niyāz ile söyledi āvāzsuz

Sıkıntıya düşerek Cenab-ı Hakk'a yüzünü çevirdi; sesini yükseltmeden ona yalvararak dua etti.

Ki yā Rab bilürsin benüm sırrumı
Ṣağıncumı vü ḫayrumı şerrümi

Ya Rab! Sen benim sırrımı, isteğimi, hayrımı ve şerrimi bilirsin.

Ṭutıldum çevüklik ile ṭuzaġa
Bıraḫtum günāh ile cān duzaġa

Kurnazlıkla tuzağa düşürüldüm; canımı, günahıyla birlikte cehenneme attım.

Haḳīḳat niçeme çevük olsa ḳuş
İki ayağından ṭutılur öküş

Kuş, her ne kadar hızlı olsa da mutlaka iki ayağından birçok defa yakalanır.

Çevüklük daḫı işdedür ol ḳadar
Ki olmaya yolda ḳażā vü ḳader

Hayat yolunda Allah'ın takdiri olmasa çeviklik dahi sözde kalan bir şeydir.

Bu ᶜālem işi dāne durur ṭuzaḫ
Düşer anda niçe ḳuş uçsa uzaḫ

Bu dünyanın işi tohumla tuzak kurmaktır. Uzakta uçan ne kadar kuş varsa orada kurulmuş olan tuzağa düşer.

Dāne āşikāre duzaḫ gizlidür
Hemīn ol görür anı kim gözlidür

Tanenin olduğu yerde belli ki tuzak gizlidir; sadece kalp gözü açık olan kişi tuzağı görür.

Bu duzaġa bir kimsene baḳmaya
Ki hīç dāne yöresine yaḳmaya

Bu tuzağa hiç kimse bakmamalı ki o tanenin etrafına hiç yaklaşmasın.

Ṭuzaġdan ḳaçup uçmaġa dürişe
Duzaḫdan geçüp uçmaġa irişe

Yoksa cehennemden geçip cennete kavuşuyormuş gibi tuzaktan kaçıp uçmak için çabalar.

Velī fażl u tevfīḳ senden gerek
Ki uçınmaya uçar iken yürek

Fakat fazilet ve yardımın senden gelmesi gerekir ki gönül uçarken (korkudan rengi) uçmasın.

Ve ger ni ṭutılmamaġa çāre yoḫ
Ḳuş aç u ṭuzaḫ muḥkem ü dāne çoḫ

Kuş aç, tane çok ve tuzak ise sağlamdır; aksi halde tutulmamak için hiçbir sebeb yok.

Bu ḫōnda dökülü durur dürlü aş
Bu yolda ki öküş yiter ende baş

Bu dünya sofrasında çeşitli yiyecekler vardır; bu dünya sofrasının yolunda pek çok akılsız baş kaybolur.

Ağu içmeyüp loḳmasın kim yudar
Belā çekmeyüp[23] adımın kim adar

Zehrin tadını tatmayıp lokmasını yiyen var mı? Bela çekmeyip adımını atan var mı?

Dimezven ki çāpükven [ü] ger yozam
Żaʿīf ü ḳavī alnuġ u ^{c}ācizem

Bakımsız, zayıf, çok gafil ve güçsüzsem hızlıyım demem.

Belāyı ṣavasın meger fażl idüp
Degül fiʿlüme baḫuban ^{c}adl idüp

Yaptıklarıma bakarak değil, adil davranarak ancak senin faziletinle sıkıntılarımı uzaklaştırırsın.

Senüŋ ḥażretüŋden kesilmez ümīd
Bilürsin ki bī-çāreven çāre id

Senin zatından ümit kesilmez! Bilirsin ki ben çaresizim bana bir çare kıl!

Ḳamu çāresüzler ṣığınur saŋa
Buŋa uğradum merḥamet ḳıl baŋa

Bütün çaresizler sana sığınır! Sıkıntıya uğradım bana merhamet et!

Cihānda kim olam bilürem neyim
Seni ḳoyuban kime sıġınayım

Dünyada kim olduğumu biliyorum! Seni bırakıp kime sığınayım?

Ḳızından çü işitmedi şāh cevāb
Ḳaḳınç odına bağrı oldı kebāb

Şah, kızından cevap işitmeyince yüreği kızgın ateşte kebap oldu.

Elinde ḳadeh gerçi cüllāb idi
Ḳaçurdı ḳanın sanki ^{c}unnāb idi

Elinde kadeh, aslında gülsuyuydu; (sinirlendiğinden) kanı hünnap gibi çekiliyordu.

Dilerdi ki urayıdı aŋsuzın
Bıçağıla ya kendüzin yā ḳızın

Ansızın ya kendisini ya da kızını bıçaklamak istiyordu.

Süheyl anı çü sizdi vü aŋladı
Ḳatı ḳatı ṭāli^{c}ine iŋledi

Süheyl bu durumu sezip anladığı için talihine acı acı inledi.

Girü uş belā odı ḳaldurdı baş
Bile yanısar ḳuru ḳatında yaş

Bu bela ateşi tekrar şiddetlendi; kurunun yanında yaş da yanacak.

Gerek gülmek ile ṣavaydı suçı
Ne gülmek ki ḳan ağlar idi içi

Suçunu gülerek affettirmeliydi ama içi kan ağlıyorken nasıl gülsün?

Gelüp didi Faġfūr'a iy şāh-ı Çīn
Ulular geçürür kiçiler ṣuçın

Hükümdara gelip ey Çin ülkesinin şahı! Yüce insanlar küçük insanların suçunu affeder, dedi.

[23] Açıklama için bk. Özçelik 2012

ʿAceb şāh ne söyledi bu müdbire Ki eslemedi yiyiserdür bere	Kız, söylenenlere aldırış etmediğinden yaralanacak! Şah acaba bu talihsize ne söyledi?
Didi ṣordum ancaḫ ki nedür aduŋ Ki köp ḳullıġ itdüŋ ü çaḳ yaraduŋ	Şah, bize tam uygun bir şekilde bu kadar çok hizmet ettiği için sadece onun adının ne olduğunu sordum, dedi.
Eyitdi şehe ḳaḳımasaŋ olur Bu miskīn Moġal dilini ne bilür	Süheyl, şaha öfkelenmesen daha iyi olur; çünkü bu zavallı, Moğol dilini nereden bilsin, dedi.
ʿArab'dayıdı [kim] ilidür Yemen Ne bilsün ki yaḫşı nedür yā yaman	Yemen ülkesinde Arapların yanındaydı; neyin güzel veya kötü olduğunu nerden bilsin.
Şehüŋ heybetini göricek kişi Unıdur sözi vü yaŋılur işi	İnsan, şahın heybetini görünce konuşmayı unutur ve ne yapacağını şaşırır.
Bu dil bilmeyüp dimese ne ʿaceb Ki utanur u bekler iŋen edeb	Bunun, Moğol dilini bilmeyip hiç konuşmaması, utanıp edepli bir şekilde beklemesi ne kadar garip!
Çü bilmez Moġalca ne dise yarar ʿArab dili içinde ḳılı yarar	Moğolca bilmediği için ne derse desin uygundur; (ama) Arapçanın inceliklerini çok iyi bilir.
Bunı didi vü egri baḫdı ḳıza Ḳıyās eyle gör ḳız nitesi ḳıza	Böyle dedi ve kıza öfkeyle baktı; (şimdi Süheyl'in) kıza nasıl öfkelendiğini gör!
Ḳaḳıdı vü didi eyā nā-be-kār Çü ṣordı adun söyledi şehriyār	Öfkelendi ve ey işe yaramaz, hükümdar sana adını sordu.
Ṭutayım utanduŋ dimedüŋ aduŋ Hemān dem nişe baş yire ḳomaduŋ	Farz edelim ki utandın adını söylemedin; o anda neden hükümdarın önünde saygıyla eğilmedin?
Bilürsin ki budur şehen-şāhumuz Ṭapusında bunuŋ ḳamumuz ḳuluz	Bizim padişahlar padişahımızın bu olduğunu hepimizin onun huzurunda hizmetkâr olduğumuzu biliyorsun.
Saŋa işbu sāʿat vireydüm cezā Yad il içidür ne diyeler bize	Sana şimdi cezanı verecektim ama yabancı ülkedeyiz sonra bize ne derler.

Ve līkin seni ḳamu ṣuçuŋ ile
Bağışlamışam işbu şāha hele

Fakat seni bütün kabahatinle böylece bu şaha bağışladım.

Şehe eydür indi ḳabūl eylegil
Dil ögret ne diler isen söylegil

Şaha, şimdi onu kabul et, ona dil öğreterek ne istersen söyle, dedi.

Bunuŋ bigi vü daẖı mevzūnrek
Yemen'den saŋa viribiyem gerek

Bunun gibisini veya daha güzelini sana Yemen'den göndermeliyim.

İŋen uz durur ḳatı ḳullıẖ yatın
Bilür ṭoğru ṭutar işe niyyetin

İyi hizmet vermekte oldukça hünerlidir; iş yaparken, niyetini doğru tutmasını bilir.

2295 Çü ḳız gördi kim çolpa babasıdur
Begi olısar ol kim atasıdur

Pes eydür bu olmaya ṭurmaẖ yiri
Gidegör [ü] uṣṣuŋ var ise yüri

2295-2296 Kız; aciz olan kişinin ve kocası olacak kişinin babası olduğunu görünce öyle ise burası durmak için iyi bir yer olmaz, aklın varsa buradan durmadan kaç, dedi.

Ayağı bıraẖdı hem itdi eyü
Göŋüldi ṭorıldayu ṭodıldayu

İçki kadehini bırakıp ki böylece iyi yaptı, kızıp homurdanarak (dışarı çıkmak için) yöneldi.

Çıẖup taşra göŋlini ṭutdı melūl
Süheyl'e ṣorar şāh kim ḳanı ḳul

Kız gönlü bezgin bir şekilde dışarı çıktı; şah, Süheyl'e hizmetkârın nerede olduğunu sorar.

Kimesne aŋa yanmadın hīç yanu
Yüridi gümürdenü vü söylenü

Kimse ona hiç şikâyette bulunmadan homurdanarak yürüdü ve dışarı çıktı.

2300 Süheyl eyle düzdi cevābı şehe
Didi ṭoğrusını işitgil şehā

2300 Süheyl şaha öyle cevap verdi: Ey şah, işin doğrusunu dinle, dedi.

Beni ol cānından içerü sever
Bağışladuğumçün üşendi ne var

O, beni canından da öte bir can gibi sever; onu size bağışladığım için üzüldü. Onun bu durumuna şaşılır mı?

Eger ḳaḳıya vü eger üşene
Bilin ḳullığuŋa gerek ḳuşana

Öfkelenip üzülüyorsa hizmet için hazırlanmalıdır.

Dilümüzce bir nükte didi evit
Ki cömerdlığı kendü kīseŋden it

Dilimizde ince manalı bir söz var, doğrudur; kişi cömertliği kendi kesesinden yapmalıdır.

Ne var oldum ise [ki] senüŋ aluŋ
Bahāma ne ṣayduŋ ki olam ḳuluŋ

Senin zavallın olduysam bunda şaşılacak ne var? Beni parayla mı satın aldın ki hizmetkârın olayım.

Didi bille ḳuluŋ degül mi senüŋ Eyitgil ḳażıyye nedür pes anuŋ	Şah, Allah için bu senin hizmetkârın değil mi? Bu meselenin sonunun ne olacağını söyle, dedi.
Baş urdı Süheyl ü eyitdi şehā Ki bu ḳula ṣaymışdur atam bahā	Süheyl saygıyla şahın önünde eğilerek ey hükümdar, babam bu hizmetkârı parayla satın almıştır, dedi.
Baŋa virdi vü bile büyimişüz Ṭa^cāmı yiyicek bile yimişüz	Bana verdiği bu hizmetkârla birlikte büyüdük, yemek yenince beraber yedik.
Hīç ayrılmamışdur ḳuluŋuzdan ol Çü nā-gāh gider oldum u düşdi yol	O, ben kulunuzdan hiç ayrılmadı; ansızın yola çıktığım zaman bile o da benimle yola çıktı.
Atam didi ḳatumda ḳoġıl bunı Ki göre ṭuram ögleyicek seni	Babam, bu hizmetkârı yanımda bırak ki seni özleyince ona bakardururum, dedi.
Didüm iy baba sen bu sözüŋi kes Ben ansuz olımazvanın bir nefes	Ey baba, sen bu konuşmayı bitir; ben onsuz bir an bile ayrı yerde kalamam, dedim.
Ġarīblıḫda gözüm çü yaş ṭolısar Benüm mūnisüm dün gün ol olısar	Gurbette gözlerim yaş ile dolacak, gece gündüz can yoldaşım o olacak, dedim.
Bu böyleyiken size bağışladum [c]Ayıblamaŋuz yaŋlış iş işledüm	Durum böyleyken onu size bağışladım; kusuruma bakmayın yanlış bir iş yaptım.
[c]Aceb geldi Faġfūr'a vü güldi çoḫ Didi bu arada ḳuluŋ ṣuçı yoḫ	Bu durum Çin hükümdarının tuhafına giderek çok güldü; bu durumda hizmetkârın suçu yok, dedi.
Sözüŋ ṭoġrusı buncadur çaḫ ḳuluŋ Nice viresin olmayıncaḫ ḳuluŋ	Sözün doğrusu, hizmetkârının tam söylediği gibi o, senin hizmetkârın değilse onu nasıl bağışlarsın?
Kişi niçe cömerd olursa ne var Gerek kim ola kendüzinüŋ ṭavar	Kişi ne kadar cömert olursa olsun buna şaşılır mı? Ama bağışlayacağı hayvan kendisine ait olmalıdır.
Digil girü gelsün ṣımasun sözi Ayaḫ ṭuta ḫoş ṭutagörsün bizi	Hizmetkâra geri gelmesini, gereğini yerine getirip bize iyi davranarak içki sunmasını söyle, dedi.

Kişi viribidi Süheyl oḳudı
Oḳımaḳda yaᶜ nī oŋa ḳaḳıdı

Süheyl, hizmetkârı çağırması için birini gönderdi; onu, senin anlayacağın, kızmak için çağırtdı.

Didi eyidüŋ devletin iy depen
Saᶜādet yolından yabāna ṣapan

Eger devletüŋ varmısa biledüŋ
Bağışlamadın şaha ḳul oladuŋ

Ey talihini tepen ve saadet yolundan çöle sapan kişi, talihini elinden kaçırdığını bilseydin bağışlanmayı istemediğin şaha, kul olurdun.

2320 Ḳabūl itmedi seni uş şehriyār
Ve līkin gel ol ḳullıġuŋda süvār

2320 İşte padişah seni kabul etmedi; fakat şimdi gel, padişaha hizmet et!

Girü geldi [vü] meclise virdi görk
Bilinde ḳuşaġı vü başında börk

Tekrar geri gelip belinde kuşağı, başında külahı ve güzelliğiyle meclise içki dağıttı.

Elinde ṣurāḥī ile cām idi
Yolında ne müşkil ser-encām idi

Elinde sürahiyle kadeh vardı; yolunda ne zorluk varsa sonlanmıştı.

Güle oynayu ṭutar idi ayaġ
Şunuŋ bigi ṣarp iş idi aŋa lāġ

Güle oynaya içki sunuyordu; çok zor bir iş ona oyun gibi gelmişti.

Ḳażā yolda olıcaġaz her kişi
Diler işleye olmayası işi

Kaza yolda olunca her insan olmayacak işi yapmayı diler.

2325 Niceme dürişürse illāsı var
Nite güneşi balçıġıla sıvar

2325 Kişi her ne kadar çabalarsa çabalasın mutlaka (bir şey ortaya çıkar); güneşi balçıkla nasıl sıvarsın.

Velī ᶜışḳ ᶜaḳlun düzenin bozar
Anı iş iden kişi işden bizer

Fakat aşk akıl sağlığını bozar; aşkı iş edinen kişi işten bıkar.

Cānından ṭoyar kendüden uṣanur
Cihānda ölümi ol olmış ṣanur

Canına doyar, kendinden usanır; kendisinin dünyada yaşıyorken öldüğünü düşünür.

Anı gör şunuŋ bigi yire gelüp
Yoḫ ayaḫ ki başın eline alup

Kelleyi koltuğa alıp öyle bir yere gelmesini gör!

Degül mi ᶜaceb gör neler işler ol
Nite başarur şunca ṣarp işler ol

Onun yaptığı işler hayret edilecek şey değil midir? (Aşk olmasa) bu kadar çok zor işlerin üstesinden nasıl gelir?

Hemān gördügi sāʿat elinde cām Daẖı devr olmamış iken tamām	2330-2331 Babasının elinde kadeh gördüğünde, sıra daha tam olarak ona gelmemişken işte senin için neler yaptığımı gör dercesine babasına içki doldurup içirdi.
Atasına içürdi vü didi nūş Ki yaᶜnī neler ḳılavan saŋa uş	
İki ḳardaşına hem eyle itdi ol Dürişdi vü süciyi içürdi bol	İki kardeşine de aynı şekilde davrandı; çabalayıp ikisine de içkiyi bol bol içirdi.
Üçi daẖı bir demde esridiler Anuŋ göŋli ẖoẕ lā-şek anı diler	Üçü de bir anda sarhoş oldu; kızın da isteği şüphesiz bu durumdu.
Pes ezdi birez dārū-yı hūş-ber İçürdi vü key eyledi bī-ẖaber	Daha sonra biraz bayıltıcı ilacı ezdi ve onlara içirdi; habersizce pek çok şey yaptı.
Dāden-i Dārū-yı Bī-hūş be-peder-i Ḫod u Birāderān	**Nevbahâr'ın, Babasına ve Kardeşlerine Bayıltıcı İlaç Vermesi**
Ḳalan ḳavmi ẖoẕ hey diyince degin Ṭaġıtdı vü dirşürdi kendü ögin	Nevbahâr, geriye kalan halkını kendisi dağıtıp aklını başına topladı.
Süheyl'e didi ḳaçmaġa eyle yat Daẖı diyimezven ki sen bunda yat	Süheyl'e, kaçmak için hazırlan, dedi. Ona artık sen burada kal diyemez ki!
Ṭur üşte ḳapuda iki at var Düzilüp hep üstinde ālāt var	Kalk! İşte kapıda (kaçmak için) hazırlanmış teçhizatlı iki at var.
Birin bin ü eglenme birini yid Şaruŋ ḳapusı yolını ṭut gid	Birine bin ve oyalanmadan birini peşinden götürerek şehrin kapısının yolunu tutup git.
Fülān yirde var bir dükān göresin Gerek kim ol aracuġa ṭurasın	Oralarda bir yerde bir dükkân göreceksin; orada durup beni beklemelisin.
Nişānumuz ol ara olsun bayıḳ Süci içmedüŋ çoḳ henüzsin ayıḳ	Buluşacağımız yer kesinlikle orası olsun; çok içki içmediğin için hâlâ aklın başındadır.
Baŋa güy gerek olasın ḳatı saḳ Gelem tīzcegez olıcaḳ ittifāḳ	Beni beklerken iyice tedbirli olmalısın; ittifak olunca çabucak gelirim.
Cevāhir hem altun bile götürem Degül kim uşaŋ olup u oturam	İhtiyatsız bulunup oturmak istemem, yanımda mücevherleri ve altınları da getireceğim.

Süheyl ol didügini itdi vü ol
Aracuġa varup gözedürdi yol

Süheyl, Nevbahâr'ın dediklerini yaptı; o yere varıp onun gelmesini bekliyordu.

Ki olmaya kişi sataşı gele
Gerek ṣaḳlıġum ile olam hele

Kimseyle karşılaşmamak için uyanık bir şekilde olmam lazım.

At üstinde turmış iken bir zaman
Güyer kim gele Nev-bahār u hemān

Aracuḫda yiŋemedi uyḫusın
Çü uyḫucıdı ḳoyımadı ḫūsın

2345-2346 Bir süre at üzerinde Nevbahâr'ın gelmesini beklerken o anda orada uykusuna üstün gelemedi; uyku düşkünü olduğu için bu huyundan vazgeçemedi.

Ve ger ni revā mı ki ᶜāşıḳ olan
Ata binmiş ü çekmiş ola ḳolan

Ata binmiş, yuları çekmiş olan âşık kişinin böyle davranması hiç uygun olur mu?

Tanışmış iken yārı bile sözin
Aŋa muntaẓır oluban aŋsuzın

Daha önce sevdiği ile birlikte ne yapacaklarını müşavere etmişken ansızın onu bekliyor oldu.

Vire yol vara uyḫuyı gözine
Gerekmez meger cānı kendüzine

Sanki canı kendisine gerekmezmiş gibi gözüne girmesi için uykuya müsaade eder.

Ḳażа uyanuġıdı uyḫu gücin
Arup atdan indi vü çılbur ucın

Ṭutup uyıdı lā-cerem ṣoŋ ucı
Aŋa oldı ol ṭatlu uyḫu acı

2350-2351 Uyku güçlüğüne rağmen kazârâ uyanıktı. Yorgun düşüp attan indi ve yuların ucunu tutup uyudu. Şüphesiz sonunda o tatlı uyku ona acı oldu.

Kişi nite uġrar öküş rāḥata
Ki ḳatlanmaya azacuḳ zaḥmete

Kişi, azıcık sıkıntıya katlanmasa çok rahata nasıl rastlasın?

Ḫuṣūṣā ki bu yolda çoḳdur emek
Hem aŋlar olasın ne ḥācet dimek

Özellikle bu aşk yolunda sıkıntı çoktur; anlayacağın gibi bunu anlatmanın ne gereği var?

Saŋa iḥtiyāṭ ile ḳorḫu gerek
Düşüŋdür ṣanursaŋ ki uyḫu gerek

Sana tedbirli davranma ile korku gerekir; sana rüya gerektiğini düşünüyorsan (önce) uyku gerekir.

Cihānun ne kim ucı bucaġıdur
Belā yurdı vü zaḥmet ocaġıdur

2355 Dünyanın her ne tarafı varsa bela yurdu ve sıkıntı ocağıdır.

Ne deŋlü ki bilinür ü aŋlanur
Ādem oġlı bunda nite diŋlenür

İnsanoğlunun burada dinlenemeyeceği çok iyi bir şekilde bilinir ve anlaşılır.

İki neseneden hemīn vardur ad
Birisine sī-murġ u biri murād

Sadece iki şeyden ün vardır: Birine Simurg diğerine ise murat denir.

Uyanuġiken nesne girmez ele
Uyır olıcaḫ ḫoẕ ne ḥāsıl ola

Uyanıkken bu iki şey ele geçmez; uyurken eline geçse bile sana ne kârı olacak?

Çü ādem tenin bisleye çoḳ yiye
Ṣığır bigi çoḫ yata vü uyıya

İnsan, çok yiyip vücudunu besler; sığır gibi çok yatar ve uyur.

Nice kişi uyıdı yoldan ṣapa
Ecel tīz uyandurdı depe depe

Çok kişi uyuyarak yoldan saptı ve ecel onu teperek uykudan uyandırdı.

Gözüŋ aç [u] uyḫu gözetmeyügör
Çü görmez ola çi uyıyan çi kör

Gözünü aç ve uykuyu arama çünkü ne uyuyan ne de kör olan bir şey göremez.

Kişi yolda izde iŋen saḳ gerek
Niçeme acı gelse söz ḥaḳ gerek

Kişi yolda izde çok uyanık olmalı; söz ne kadar acı da olsa doğru olmalı.

Ne ḫoş didi ol kimse ki uṣlıdur
Uyıyan başı terküde aṣlıdur

Akıllı kişi, ne kadar güzel şey söylemiş; uyuyan kişinin başı terkide asılıdır.

Süheyl anda uyḫuya düşmiş iken
Gülüŋ yanına gör ne bitdi diken

Süheyl orada uykuya dalmışken gülün yanında dikenin nasıl meydana geldiğini gör!

Şehüŋ bir yavuz düşmeni var idi
Yüzi ḳara vü ṣarp Ṣaᶜlūk adı

Şahın kötü bir düşmanı vardı; yüzü kara ve çetin biriydi. Adı Salûk idi.

Yaluŋuzca ṭutmışdı ol nā-be-kār
Züḥal bigi bir yüce ṭaġda ḳarār

O işe yaramaz kişi, tek başına Satürn gezegeni gibi yüce bir dağa yerleşmişti.

Ṣavaş olıcaḳ sanki Mirrīḫ idi
Yirin saḫlamaḳda Demür-mīḫ idi

Savaş olunca sanki Merih gezegeniydi; yerini korumakta Demirkazığı gibiydi.

Aŋa ḥamle iden ger olaydı yüz
Ne çāre ki hergiz çevüreydi yüz

Ona saldıran yüz kişi dahi olsaydı o yüz kişinin tamamı kesinlikle ondan yüz çevirirdi (korkardı).

Ḳatı yay çeküp ıraġ atardı oḫ
Ādem ḳanı ḳatında bir çöpçe yoḫ

Yayı sert çekip oku uzağa fırlatırdı; insan kanının onun yanında bir çöp kadar değeri yoktu.

2370 Uzatmışdı şöyle fesāda elin
Ki ḳaya getürmiş idi Çīn ilin

2370 Elini öyle bir fitneye sokmuştu ki Çin ülkesini kaygıya salmıştı.

Çeriler ṣalup yā ṭanışup için
Elikdürmiş idi anı şāh-ı Çīn

Çin hükümdarı onu yakalamak veya onunla konuşmak için peşinden asker göndermişti.

İşi ol idi kim gice olıcaḳ
Çü bilürdi yol u ṣoḳāḳ u bucaḳ

Şaruŋ yöresine inerdi yayaẖ
Ḳolay yirleri eylemişdi ṭuraẖ

İşi; gece olunca ülkenin her köşesini bildiğinden şehrin yakınlarına yaya olarak inip uygun yerleri durak edinmekti.

Bilinde ḳılıcı ḳolında yayı
Daẖı birḳaç oḳ ṣıġraġında eyi

Belinde kılıcı, kolunda yayı ve yay kabında birkaç mükemmel ok da vardı.

2375 Kimi bulsa ṣoyar idi ṣoyḳasın
Ya öldürüp alur idi ḳoyḳasın[24]

2375 Önüne kim çıkarsa çıksın elbiselerini soyar ya da onları öldürüp kafasının derisini yüzerdi.

Şu resm ile dün buçuġın geldi ol
Kişi isteyüp çevre çalardı yol

Gece yarısı olunca bu kişi yolda etrafı arayıp yoklamaya başladı.

Baẖup iki at gördi ol ḳazılu
Eyerlü uyanlu ṭavul-bāzlu

Kazığa bağlanmış, eyerli, yularlı ve göğüs zırhlı iki at gördü.

Yalın ḳılıç avcında vü ivdi
Yügürdi ṣanasın ki bir dīvdi

Elinde yalın kılıçla hızla gitti; bu haliyle onun bir şeytan olduğunu düşünürdün.

Hemān laḥẓa irişdi vü gördi bir
Yigit iki at arasında uyır

O anda oraya vardı ve yiğidin iki at arasında uyuduğunu görür.

2380 Yaŋaġı ḳızıl ṣanasın nār içi
Deri nite kim düşe gül üzre çi

2380 Onun kızıl yanağını ateşin içinde olduğunu sanırdın; gülün üzerine çiy düşmüş gibi teri vardı.

Birez alnına beŋzer olaydı ay
Ḳurulmış idi ḳaşı siḥriyle yay

Ay biraz onun alnına benziyordu; kaşı ise büyüleyici bir şekilde yay gibi kurulmuştu.

Der olup gül-āb ayı yumış idi
Tutup uyẖu bādām uyımış idi

Gülsuyu ter olup ay olan alnını yıkamıştı; badem gözleri ise uykuya dalmıştı.

[24] Açıklama için bk. SNÜN: 30

Yüzi güneşe dir idi dek otur
Boyı serv bigi uzunınca yatur

Yüzü güneşe sakin durmasını söylerdi; servi gibi boylu boyunca yatıyordu.

Çü Ṣaᶜlūk ḳaṣd eyledi kim anı
Helāk eyleye ala atı vü ṭonı

Salûk onu yok edip atını ve elbiselerini almak için niyetlendi.

Göricek yüzin göŋli hīç virmedi
Ki başın kese hem eli varmadı

Ama onun yüzünü görünce onun başını kesmeye gönlü hiç el vermedi.

Nite varadı ḳurıyası ḳolı
Ki şol serviden ayıraydı ṭalı

(Başını kesmek için) gönlü nasıl el versin; bu serviden bir dal ayıranın eli kurusun!

Ferişteler eyleyelerdi ġırīv
Süleymān’ı ger öldüreyidi dīv

Bir cin Hz. Süleyman’ı öldürmüş olsaydı melekler feryat ederdi.

Ol öldürmek endīşesin itmedi
Dölendi vü ol aradan gitmedi

O, öldürmek kaygısını taşımadığı için ağır davranarak oradan gitmedi.

Didi kim ḳażıyye ᶜaceb neyiki
İki atuŋ ola kişisi iki

İki atın bulunduğu yerde iki kişinin olması gerekirken acaba neden tek kişi var, dedi.

Ṭurayım göreyim ḥikāyet nolur
Elümden bu atları ḫoẕ kim alur

İşin sonunun nasıl olacağını, bu atları elimden kimin alacağını bekleyip göreyim, dedi.

Silāḥum tamām oldı atum ḳavī
Er olmayam ayruḫ aŋarsam evi

Silah bakımından tam teçhizatlıyım; atım ise güçlüdür. Bundan sonra evi anarsam yiğit olmayayım.

Çerilere uġrar isem turışam
Başa baş dürişem ü hem urışam

Askerlere rastlarsam tek başıma mücadele edip onlarla çarpışacağım.

Ḳaraŋu ḳayu oldı vü ḳapu yoḫ
Ḳaranuŋ ḳarār itdügi ḳaldı çoḫ

Karanlık kaygı oldu ve (bu karanlıktan) çıkacak kapı yok; karanlık durduğu yerde çok kaldı.

Ne kim alasın aldıdı Nev-bahār
Ol araya geldi kim oldı ḳarār

Nevbahâr alacağı her ne varsa alıp önceden kararlaştırılan yere geldi.

Görür iki at u ṭurur bir kişi
Didi sür gidelüm ki sürdük işi

İki atın ve bir kişinin olduğunu görünce o kişiye atı yürüt gidelim, dedi. Biz de hikâyeyi devam ettirdik.

Rāh-revāne Kerden-i Pīş-i Ṣaᶜlūk u Nev-bahār

Salûk ve Nevbahâr’ın Yola Çıkmaları

Revān bindi ata [vü] sürdi bile
Ögindeki geçmeyeni ne bile

Atıyla birlikte yola çıkarak akıp gittiler; aklından geçmeyeni nasıl bilsin?

Ṣanur kim Süheyl ola yol başlayan
Ne bilsün ki zengīdür iş işleyen

Süheyl'in ona kılavuzluk yaptığnı düşünür; kılavuzluk yapan kişinin zenci olduğunu ne bilsin?

Ol ardınca Ṣaʿ lūk öŋince gider
Ṣanasın ki ḳarġayı ṭāvus güder

O, Salûk'un peşinden tavus kuşunun kargayı takip etmesi gibi yol alır.

Dönüp ardına baḳmaz u söylemez
Diyeydüŋ ki hīç iltifāt eylemez

Salûk arkasına dönüp bakmaz ve hiç konuşmaz; onun hiç ilgilenmediğini zannedersin.

2400 Öginde geçen Nev-bahārʿ uŋ ᶜaceb
Dönüp söylemedügi neyki sebeb

2400 Nevbahâr'ın zihninden geçen şey ise şuydu: Acaba dönüp benimle konuşmamasının sebebi nedir?

Meger andan ötrü ki eglendüm uş
Baŋa küsdi vü olmadı göŋli ḫoş

Olsa olsa oyalandığım için bu durum onun hoşuna gitmeyip bana küstüğünden benimle konuşmuyor.

Ger eglendüm ise aḫı noldıdı
Günāh andan artuḳ daḫı noldıdı

Ey sevdiğim oyalandıysam ne oldu ki? Yaptığın şey günahtan daha ağır oldu.

Ṣuçum yoḫ fużullıḳ ḫoẕ eylemeyem
Baŋa söylemeyince söylemeyem

Benim suçum yok; ben lüzumsuzluk yapmam. Benimle konuşmayana kadar ben onunla konuşmam.

Diriġā ki ᶜahdı ne tīzcek ṣıdı
Benüm ile çün böyle idesidi

Eyvahlar olsun! Bana böyle davranarak yeminini ne çabuk bozdu.

2405 Şarumdan alup gitmemek yig idi
Bunı itdi vü itmemek yig idi

2405 O, beni ülkemden yanına aldı; onunla gitmemem daha iyiydi. Bu şekilde davrandı ama bunu yapmasaydı daha iyi olurdu.

Özi göynüben ġuṣṣa çoḫ yir idi
Yimek ġuṣṣa ol demde çoḫ yiridi

İçi yanarak çok acı çekerdi; o anda acı çekmesi çok normaldi.

Dürişüp döşürmeyicek yirine
Yarar kimse ger baḫtına yirine

Uygun kimse, talihine üzülüp (onun düzelmesi için) çabalarsa talihi düzelmeyince mahzun olur.

Çü başladı aġarmaġa ṭaŋ yiri
Baḫar ḳız görür ol ḳolaysuz eri

Hava aydınlanmaya başlayınca Nevbahâr o yenilmesi güç savaşçıyı görür.

Girüsinden eŋsesine ḳapḳara
Ne bilsün ki gevdesi hem hep ḳara

Arkadan ensesinin kapkara olduğunu gördü; gövdesinin ise tamamen kapkara olduğunu ne bilsin?

Didi iy dirīġā işüm oldı ṭaŋ
Gözüme ḳara toġdı bu ṭaŋla ṭaŋ

Eyvahlar olsun! Benim durumum şaşılacak hale geldi; şafak vakti, bu hayretle gözüme kara olarak doğdu.

Hemān laḥẓa sizdi vü bildi anı
Ki Ṣaʿlūk durur atası düşmeni

O anda onun kim olduğunu tahmin edip anladı; çünkü Salûk onun babasının düşmanıydı.

Ki her gice taġdan inüben şarı
Götürüp ḳaya başarurdı şeri[25]

O, her gece dağdan inip şehri tasaya salardı, elinden gelen her türlü kötülüğü yapardı.

Öginde Süheyl'üŋ ḳayusın yidi
Ki öldürmiş ola nite ḳoyadı

Nevbahâr'ın gönlünde Süheyl'in üzüntüsü vardı; Salûk onu öldürmüş olsaydı Nevbahâr ondan nasıl vazgeçerdi.

Gerek şindi ben bir çevüklik idem
Ki ḳurtılur isem yüz uram gidem

Ben hemen bir kurnazlık yapmalıyım; kurtulursam yüz çevirip gideyim.

Bilür bigi çaġırdı ki iy şīr-i merd
Benüm dermānum eyle ṭap ola derd

Ey aslan yürekli, diyerek onu tanıyor gibi çağırdı; benim dermanım öyle derde kâfidir.

Berü baḫ ki bir dem yüzüŋ göreyim
Niçe bir ḫaberlerüŋi ṣorayım

Buraya bak ki bir an olsun yüzünü görüp senin durumunu sorayım.

Bir arada bir dem oturmaḫ gerek
Ḥicābı aradan götürmek gerek

Bir süre bir yerde oturup utangaçlık perdesini aramızdan kaldırmamız lazım.

İşidicegez bilmedin düzgünin
İnandı vü dirdi atı dizginin

Salûk bu söylenenleri işitince bunun bir oyun olduğunu anlamadı; bu sözlere inandı ve atın dizginini topladı.

[25] Açıklama için bk. SNÜN: 31

Baḳup Nev-bahār'uŋ çü gördi yüzin Unutdı hemān sā^{c}at ol kendüzin	Nevbahâr'a bakıp onun yüzünü gördü; o anda kendini kaybetti.
İşit neyleyiser aŋa Nev-bahār Nite kim ḳışı göndürür nev-bahār	Nevbahâr'ın ona neler yapacağını dinle! Şöyle ki bahar mevsimi kışı gönderir.
Yüzine anuŋ key ^{c}aceb güldi ḫoş Hīç ipsüz ayağın ḳatı geldi ḫoş	Nevbahâr yüzüne şaşırtıcı bir şekilde güldü; Salûk'un ayakları ipe bağlı olmamasına rağmen kendi ayağıyla güzelce geldi.
Diler kim anı yardan uçuradı Ümīẕi çerāğını öçüredi	Nevbahâr onu uçurumdan yuvarlayıp ümidini söndürmek istiyordu.
Anuŋ ile bilişligi var bigi Küliçe it öŋine yuvar bigi	Onunla tanışıklığı varmış gibi, çöreği köpeğin önüne yuvarlar gibi (Saluk'a şöyle dedi:)
Didi bārī almış mısın al tonı Ki kīseyle gizler idi altunı	Bari kırmızı elbiseyi ondan aldın mı, o; altını kesenin içinde gizliyordu.
Gerek ola diyüben aldumdı māl Ḳuru gelmegi ṭutmadum saŋa fāl	Saluk ona eşyaları aldığını eli boş gelmeyi kendisine uygun görmediğini söylemeliydi.
İşitdi anı şöyle ḳızdı tenūr Ki avcındağı çöregi uçḫunur[26]	Bunları işitince Saluk öylesine öfkelendi ki ele geçirmiş olduğu ganimeti elden kaçıracak gibi oldu.
Eyitdi ki sen kim ne kişi ne māl Ḳażıyye nite nicedür vaṣf-ı ḥāl	Sen kimsin hangi eşyalardan bahsediyorsun, mesele nedir? Durumu anlat, dedi.
Didi bilmedüŋ mi benem Nev-bahār Ḳızı şāh Faġfūr'uŋ iy nām-dār	Nevbahâr; beni tanımadın mı ey ün sahibi, ben Çin hükümdarın kızı Nevbahâr'ım, dedi.
Bahādurlıġuŋı vü erligüŋi Aduŋı vü merdāne dirligüŋi Atamdan işidür idüm dün ü gün Yüregüme ^{c}ışḳ odı urdı dögün	2429-2430 Senin cesurluğunu, yiğitliğini, ününü, mertçe yaşayışını ben gece gündüz babamdan dinlerdim; aşk ateşin yüreğimi dağladı.

[26] Açıklama için bk. SNÜN: 31-33

Göŋül saŋa düşdi vü ben yābana
Ne ata bilür ḥālümi ne ana

Gönlüm sana bağlandı ve ben de çöle düştüm; benim durumumu ne babam bilir ne annem.

Öküş fikr iderdüm nite dürişem
Ki bir ölmedin ṭapuŋa irişem

Gayret edip ölmeden önce senin huzuruna erişmenin nasıl olacağını çok düşündüm.

Şu yigit ki öldüredüŋ yiri idi
Bu sırrı bilüp ḳayġumı yir idi

Nevbahâr, bu yiğidi öldürecek yere geldiğinde onun bu sırrı bilmesinden korkup bu durumun tasasını çekiyordu.

Dimişdüm çoḳ eylük yüzin göresin
Eger bini Ṣaʿlūk’a irüresin

Babama, beni Salûk’a ulaştırırsan çok iyilik görürsün demiştim.

Ol arada olmış idük ḳamu yat
Düzüp ḥāżır olmış idi iki at

Orada, iki atı hazırlayarak bütün tertibatımızı yapmıştık.

Birez cevher altun alayım diyü
Çoḫ eglenmişem ḫoẕ olaydı eyü

Biraz mücevher ve altın almak için kendim orada çok vakit geçirdim.

Ki minnetsüzin biz bilişdük şükür
Ḳo gitsün yadı çün bilişdük şükür

Minnetsiz çok şükür tanıştık; aramızdaki yabancılığı bırak, gitsin.

Ol altun daḫı bizüm ile bile
Eger oladı maṣlaḥatdur hele

O altının da bizimle birlikte olması hâsılı önemli bir durumdur.

Ki çün işledük bu işi biz için
Nemüz olur ayruḫ bizüm şāh-ı Çīn

Biz bu işi gizlice yaptığımız için bundan sonra Çin hükümdarı bizim bir şeyimiz olmaz.

Bir ayruḫ ile varıcaḳ çoḫ zamān
Niçe kim ʿömürden olaydı āmān

Bize yiteyidi vü artayıdı
Bu sözi diyicek çaḫ irteyidi

2440-2041 Bundan böyle yabancı bir şehre varınca ömrümüz fırsat verirse epeyce süre bu altın, mücevherler bize yeter ve artar. Bu sözleri söyleyince tam sabah vaktiydi.

Ḳara yüzlü Ṣaʿlūk ol beynisüz
Didi saŋa ḳurbān benüm bigi yüz

Kara yüzlü, beyinsiz Salûk sana benim gibi yüz kişi kurban olsun, dedi.

Ben ol yigide hergiz ilinmedüm
Hem öldürmedüm eyle ḳılınmadum

Ben o yiğide asla dokunmadım, onu öldürmedim, ona böyle kötü bir davranışta bulunmadım.

Uyurken ṭuş oldı yüzine gözüm
İŋen ḫūb imiş göyünedi özüm

O uyurken gözüm yüzüne ilişti; o, oldukça hoş olduğu için içim yandı.

2445 İlinmedügin bildi güle diken
Ṣanasın ki dirildi ölür iken

2445 Nevbahâr, dikenin güle ilişmediğini anladığında onun ölürken dirildiğini zannederdin.

Ve līkin eyitdi eyā pehlevān
Yavuz itdüŋ öldürmedüŋ ol revān

Fakat ey pehlivan, o canlıyı öldürmemekle kötü bir iş yaptın, dedi.

Ṭurıcaḫ atama ḫaber viriser
Bizüm ardumuzdan çeri iriser

Kalkıp babama haber verecek, babam ise peşimizden asker yollayacak.

Gel erlik demidür sözümi işit
İrişigör uyur iken ol yigit

Gel sözümü dinle! Şimdi yiğitlik zamanıdır; o yiğit uyuyorken onun yanına hemen ulaş.

Anı öldür ü tīzcegez mālı al
Ṭat eydür ki hān negīr memāl

Onu öldür ve hemen oradaki eşyaları al. Tacikler; sakın malı kaptırma, der.

2450 Ben uş bunda ṭurup güyerven saŋa
Girü dönicek ḳavışasın baŋa

2450 Ben burada durup seni bekleyeceğim; Sen geri dönünce bana kavuşursun.

Hemān laḥẓa döndi atın depdi ol
Be-cid işe varur bigi çapdı ol

O anda dönüp atını teperek acele bir işe yetişiyormuş gibi atını hızla sürdü.

Degül at ki depdi idi devletin
Başına aşurdı cihān miḥnetin

O, atı değil, aslında saadetini tepmişti; dünya sıkıntısını başına sardı.

Ez-ḫ̌āb der-āmeden Melik-zāde

Süheyl'in Uykudan Uyanması

Süheyl ol arada ki yatmış idi
Uyandı görür atı gitmiş idi

Süheyl yattığı yerden uyanınca atların gittiğini görmüştü.

Elinden alan çılbırı aldıdı
Meger avcı içinde yil ḳaldıdı

Elinden yuları alan almıştı; meğer çaresiz bir şekilde kalmıştı.

2455 Beliŋleyü ṭurdı vü girdi şara
Yigit kür gerek şarda iş başara

2455 Korku ile sıçrayarak ayağa kalkıp şehre girdi; yiğit kişi cesur olmalı ki şehirde işin üstesinden gelsin.

Birez gezdi vü bulımadı es̱er
Dürişdi vü hīç bilimedi ḫaber

Şehirde biraz dolandı ama Nevbahâr'ın izine rastlayamadı; çabalamasına rağmen ondan bir haber alamadı.

Girü çıḫdı şardan ṭaġa düşdidi
Uyır iken av avlamaḳ düş didi

Şehirden tekrar çıkıp ıssız yerlerde yaşamak zorunda kaldı; uyuyorken av avlamak bir rüyadır, dedi.

Delü bigi çevre yügürür idi
Fiġān eyler idi bögürür idi

Deli gibi her tarafı hızla dolaşıyordu; acıyla feryat ederek haykırıyordu.

Ne yol bilür idi ki gide ne iz
Şu ḫorlıḳda cānı degüldi ʿazīz

Gitmek için ne yol bilirdi ne de iz; bu kötü durumda canı muhterem değildi.

Öküş ṭāliʿ ine ḳaranur idi
Gözinüŋ ḳatında ḳara nūr idi

Talihine epeyce lanet ederdi; talihi gözünün önünde kara bir nur olmuştu.

Dir idi nice döndi baḫtum dirīġ
Ki yāri yabāna bıraḫtum dirīġ

Eyvahlar olsun! Bahtım nasıl tersine döndü, sevgiliyi heba ettim, diye söylerdi.

Elüme güneş dünle girmiş iken
Kişi görmedügini görmiş iken

Ne müdbīrlik idi baŋa uydıdı
Uyandı bile gözlerüm uyıdı

Geceleyin güneş elime geçmişken kimsenin görmediği saadeti görmüşken nasıl bir talihsizlik ki bana çattı. Onunla birlikte açık olan gözlerim uyudu.

ʿAceb Nev-bahār'umuŋ aḥvāli ne
Ṭaŋa ḳalmışam anuŋ aḥvāline

Acaba Nevbahâr'ımın durumu nedir? Onun bu durumuna şaşırıp kaldım.

Ne uġradı kim bile aŋa daḫı
Unıtmış ola nite aŋa daḫı

Onun başına kim bilir başka neler gelmiştir! (Buraya gelmeyi unutmuşsa) bunu nasıl hatırlayacak?

Benüm bigi kimseyi kim uyḫusın
Yiŋimeye vü ḳoyımaya ḫūsın

Bunı işiden kişi ḳala ṭaŋa
Ki ʿāşıḳ uyıya [vü] ḳala ṭaŋa

Benim gibi uykusunu yenemeyen, bu huyundan vazgeçemeyen kişiyi duyan hayretler içinde kalır; çünkü âşık uyursa hayretler içinde kalır.

Bu az idi gördügi daḫı beter
Başum daḫı yiri durur ger yiter

Onun çekmiş olduğu sıkıntılar da azdı. Daha beteri, yeterse sıkıntılar için yaram uygundur.

Nevmīẕ-şoden-i Ṣaʿlūk u Bāz-gerdīden

Salûk'un Ümitsizliğe Kapılıp Geri Dönmesi

Çü Ṣaʿlūk ḳamçı çalup atına
İrişdi girü ol dükān ḳatına

Ve Salûk atını kamçılayarak tekrar o dükkânın yanına vardı.

Süheyl'i bulımadı vü tīzcegin
Girü döndi segirdü aŋa degin

Süheyl'i bulamayıp hemen geri dönerek eski yere varana kadar koştu.

Ki anda güyerdi ṭurup Nev-bahār
Ṣanur kim ḳarārında ṭuta ḳarār

Nevbahâr'ın kararında durup orada onu beklediğini sanıyordu.

Anı daḫı yirinde hem bulmadı
Saḳalına güldi vü iş bilmedi

Onu da yerinde bulmayınca onunla alay edildiğini anladı; ne yapacağını şaşırdı.

Ṭaş aldı gögüsin döginür idi
Unutdı anı kim öginür idi

Yerden taş alıp kendi göğsüne vururdu. Nevbahâr'ı unutarak kendini övmeye başladı.

Ki vardur benüm ḳuvvetüm pīlce
Atarvan oḫı iki üç mīlce

Benim fil gibi kuvvetim vardır; bir oku iki üç mil kadar uzağa fırlatırım.

Çeriler derilürse biş on biŋ er
Benüm bir ḳılum ḳımradımayalar

Beş on bin asker (beni yenmek için) üzerime toplanırsa benim bir kılımı bile kıpırdatamazlar.

Ṭamaʿ eyledüm ol daḫı düşdi ḫām
Baŋa erlik adı bugündür ḥarām

Aç gözlülük yaptığım için o isteğim de heba oldu; bana bugün yiğitlik adı haramdır.

Ḳażā ol bilüsüze eyler ṣalā
Ki ṭutduġı ḳuşın yabāna ṣala

Tuttuğu kuşu heba ettiği için kaza, o cahil kişiye meydan okur.

Belā süŋüsini anuŋ ṭoḳıya
Ki ṣunmadın aşa duʿā oḳıya

Olmayacak duaya amin der gibi boyundan büyük işlere kalkıştı.

Atın ḳodı at ḳaçdı şardan yaŋa
Şeker yir iken aġu oldı aŋa

Atını bırakınca at şehrin olduğu tarafa kaçtı; şeker yerken bu ona zehir oldu.

Yire düşdi vü ṭopraġa aġnadı
Ṭopalan ṭutar bigi çoḳ çaġnadı

Yere düşüp yerde debelendi; karın ağrısı tutmuş gibi çok haykırdı.

Ṣoŋ ucı eline alup iki ṭaş
Dögündi vü urundı ṭaşlara baş

Sonunda eline iki taş alıp dövündü ve başını taşlara vurdu.

Ṭaġa ṭaşa ıṣızlıġa ṭutdı yol
Ṣanasın ḫılabandorus idi ol

Dere tepe, ıssız yerlere doğru yola koyuldu; (onu görseydin) onun bir gulyabani olduğunu düşünürdün.

Girīḫten-i Nev-bahār Ez-Dest-i Ṣaʿlūk Reften be-Ṭaraf-ı Bīşe

Nevbahâr'ın Salûk Elinden Kaçması ve Ormana Doğru Gitmesi

Ḳarār itdügi aradan Nev-bahār
Gönüldi vü ṭutmadı anda ḳarār

Nevbahâr daha önce kararlaştığı yerde beklemeyerek yüzünü çevirip gitti.

Şunuŋ bigi dīvüŋ elinden ḳaçar
Ḫoş idi ḳolay bulıcaḳ her ḳaçar

Böylesine büyük bir devin elinden kaçmak için fırsat bulunca kaçacak her yer hoştu.

2485 Segirdür idi atını yil bigi
Aḳıdur idi yaşını sil bigi

2485 Atını rüzgâr gibi koşturup yaşını sel gibi akıtıyordu.

Giderdi ne yazı bilürdi ne ṭaġ
İçi ṭolu ᶜışḳ idi yüregi dāġ

Giderdi, ne ova bilirdi ne dağ; içi aşk doluydu yüreği ise dağlanmıştı.

İniş inüben yoḳuş aġar idi
Bunı dir idi saġu saġar idi

Yokuş aşağı inerken ve yokuş yukarı çıkarken sürekli ağlayıp inliyordu.

Şiᶜ r-güften-i Nev-bahār u Nevḥa-kerden

Nevbahâr'ın Şiir Söylemesi ve Ağlaması

İçümde yanan ᶜışḳ odı çün baş götürdi
Başuma ḳażа gör ne ser-encām getürdi

İçimde yanan aşk ateşi şiddetlenince kaderin başıma neler getirdiğini gör!

Anca çabaladum ki şataşdum bu belāya
Ne baḫtlu kim uṣṣıyıla epsem oturdı

O kadar çabaladım ve bu belayla karşılaştım; bela ne bahtlı ki akıllı sessiz bir şekilde oturdu.

2490 Rāḥat balınuŋ nūşına barmaḫ banamadum
Zaḥmet arusı nīşteri baġruma baturdı

2490 Rahatlık balına parmak banamadım; zahmet arısı iğnesini bağrıma batırdı.

Tedbīr ü çevüklik ile iş bitürimedüm
Taḳdīr irişüp hey dimedin gör ne bitürdi

Önlem ve kurnazlıkla işin üstesinden gelemedim; Allah'ın olmasını istediği şeyler hemen erişince neleri bitirdiğini gör!

Nāz ile nāzük bisledügüm ten döşene ṭaş
Ol ḳanı ki yumşaḳ döşek içinde yaturdı

Nazlı şekilde beslediğim, bir zamanlar yumuşak yatak içinde yatan vücudum nerede, şimdi taş üzerinde yatıyor.

Aṣlanlar ile ṭaġda nite diriliserven
Ödüm ṣıdar idi işidürsem ki it ürdi

Köpeğin havlama sesini duyduğum zaman ödüm patlarken şimdi dağda aslanlarla beraber nasıl yaşayacağım gör!

Yārumdan ıraḳ düşdüm ü yirümden āvāre
Zaḥmet yiter āḫir beni cānuma yitürdi

Sevdiğimden ayrıldım, ülkemden uzak ve perişanım; bu sıkıntı sonunda canımı yok etmeye kâfi geldi.

Giderdi ümīẕin Ḥaḳ'a bağlayu
Gehī saġu ṣaġardı geh ağlayu

Ümidini Allah'a bağlayıp bazen inleyip bazen de ağlayarak yol alırdı.

Ḳız işbu ḥāl ile gider bī-ḳarār
İşit neyler ol Faġfūr-ı nām-dār

Kız, bu durumda sabırsız bir şekilde yol alırken ün sahibi Çin hükümdarının neler yaptığını dinle!

Ceng-kerden-i Faġfūr Şāh be-Ḳavm-i Yemen ü Ḥikāyet

Fağfur Şahın Yemen Kavmiyle Savaşması ve Hikâye

Güneş baş götürdi velī şāh-ı Çīn
Başın götürimez ü ṭoḳır için

Güneş doğdu; fakat Çin hükümdarı başını kaldıramaz ve soluk alıp verir.

İki oğlı hem şöyle kim var idi
Ol arada düşüp yaturlar idi

Hem iki oğlu da o şekilde orada yere yığılmş yatıyorlardı.

Uyanduruban hīç uyanmadılar
Ki ölmişler idi iḫen bī-ḫaber

Onları uyandırmaya çalışıyordu; ama hiç uyanmadılar. Çünkü birbirlerinden habersiz şekilde ölü gibi yatmışlardı.

Süciden ṭolu miʿde vü beyni boş
İçürdiler ol demde dārū-yı nūş

Mide içkiyle dolu ve beyin ise sarhoş olduğu anda şarabı onlara içirdiler.

Gözin açdı şāh didi ḳanı Süheyl
Meger içdi çoḫ dost-kānī Süheyl

Şah ayılınca Süheyl nerede, diye söyledi; hâlbuki Süheyl çok büyük kadehlerle içki içmişti.

Uyır ola ḫalvetde ṭursun örü
Ḫumārumuz açmaġa gelsün berü

Tenha bir yerde uyuyor olmalı; ayağa kalkıp içkiden sonra kalan sersemliğimizi gidermek için buraya gelsin, dedi.

Bulımadılar didi faġfūr-ı Çīn
Çerisine varmış ola kim için

Biri Çin hükümdarına onu bulamadılar, dedi. Süheyl askerlerinin yanına gizlice gitmiş olmalıdır.

Ṭanışıḫları var ise ideler
Dilerler ki girü yola gideler

Bana danıştıkları konuyu yaptılar; tekrar ülkelerine gitmeyi istediler.

2505 Benüm başum içün ki bir yıl tamām Ḳatumdan anı gitmege ḳomayam	2505 Benim düşünceme göre bir yıl tamamlanana kadar onun yanımdan gitmesine izin vermeyecektim.
Anuŋ bigi ben ḳanda bulam harīf Ki şāh-zāde durur laṭīf ü ẓarīf	Onun gibi iyi, zarif bir şehzade olan sohbet arkadaşını nerede bulayım.
Bu sözdeyiken geldi nā-geh ḫaber Ki gitmiş Yemen ḳavmi çün şeh ḫaber	Bu sözleri söylerken ansızın Yemen kavminin gitmiş olduğu haberi geldi.
İşitdi ṭana ḳaldı kim ivüben Nite gitdi ḳomaz idüm anı ben	Bu haberi duyunca hayretler içinde kaldı. Neden acele edip gitti? Ben onun gitmesine izin vermezdim.
Hele çünki göŋüldi olsun uġur Ne var ḥāżır olmaduġiçün buġur	Hâsılı, şimdilik hazırlıklı olmadığı için yüzünü çevirip uğurlar olsun deseydi ne olurdu?
2510 Anuŋ şaylığına süci içelüm Ḫumār yazalum göŋlümüz açalum	2510 Onun şerefine içki içelim; içkiden sonra kalan sersemliğimizi gidererek gönlümüzü ferahlatalım.
Dönüp oğlı eydür ki içmeŋ süci Bu az iş degül bir belürsin ucı	Oğlu ona dönerek içki içme, bu olan şey önemsiz bir durum değildir. Bu durumun sebebi belli olsun, dedi.
Eŋ öŋdin gerek göre kişi işi Başarmaz işi süci içen kişi	Kişi olacakları önceden tahmin etmeli, içki içen kişi işin üstesinden gelmez.
Deŋeyelüm iş ne durur bilelüm Pes aŋa lāyıḳ çāresin ḳılalum	Deneyerek işin ne olduğunu anlamaya çalışalım; sonunda bu işin çaresini bulalım.
Şeh eydür bize ne taʿalluḳ ṭutar Çoḫ eglenmiş idi orandur yiter	Şah, (bu durumun) bizimle ne ilgisi var? Burada çok vakit geçirmişti; bu kadar yeter, der.
2515 Ya ser-ḫoşla ögine düşdi Yemen Ya bir genç bulmışa beŋzer temen	2515 Ya sarhoşlukla aklına Yemen esti ya da bir hazine bulmuş olabilir.
Ḳızını gerek varadı göredi Nitesin diyü göŋlini ṣoradı	Kızının yanına giderek onu görmeli ve ona nasılsın deyip durumunu sormalıydı.

Der-Āmeden-i Faġfūr Ḫücre-i Nev-bahār u Neyāften-i o-rā

Fağfur Şahın Nevbahâr'ın Odasına Girmesi ve Onu Bulamaması

Girü çıḳıcaḳ bir ulu ketḫuya
Girüben Süheyl'i gerek oḫıya

Yüce bir kethüdanın çıkıp Süheyl'i tekrar davet etmesi gerekir.

Girüp ḥücreye gördi ḳız anda yoḫ
Ṣanasın yüregine doḫındı oḫ

Nevbahâr'ın odasına girip onu odasında bulmayınca o an yüreğine okun isabet ettiğini sanırsın.

Didi hey ne nā-merd kişiyimiş ol
Baŋa itdi bu işi vü ṭutdı yol

Eyvahlar olsun! O, alçak biriymiş; bana bu işi yaparak yola çıktı.

2520 Yire dökdi nāmūsum aldı ḳızum
İşiden güle işümüze bizüm

2520 Namusumu ayaklar altına alıp kızımı aldı; bu durumumuzu işiten bu halimize güler.

Buyurdı ki at tartdılar bindi ol
Yaratġan'a ṣıġındı ṣıġadı ḳol

At getirmelerini emredip ata bindi. Yaratana sığınarak işe koyulmaya hazırlandı.

Şāh-ı Çīn'üŋ ol ḥaddemiş ḳuvveti
Şunuŋ bigi yay çeker imiş ḳatı

Ki oḫ atıcaḳ keybürini[27] bile
Ki ura pīli bilden iki böle

Çin hükümdarı öyle güçlüymüş ve öylesine sert yay çekermiş ki atacağı oku seçerek öyle atar ki fili vurup ortadan ikiye bölerdi.

Yüregi demür ṭonı ḳatı demür
Daḫı bindügi hem boz atı demür

Yüreği demir (merhametsiz), zırhı sert demirdendi. Hem de bindiği boz atı(nın zırhı) demirdi.

2525 İki oğlı bile çeri yasayup
Ḳamu ḳavmi dükenleyüben sayup

2525 İki oğluyla birlikte bütün ülkeyi araştırarak orduyu düzenlediler.

Güyegördiler üzegü gerdiler
At üstinde ḳaplan bigi ṭurdılar

Üzengiye sıkıca basıp beklediler; at üstünde kaplan gibi durdular.

Dögüldi naḳāre vü çalındı kūs
Güvüden yaŋılurdı vaḳtin ḫorūs

Savaş davulları çalındı; gürültüden horoz ne zaman öteceğini şaşırdı.

Demür ṭona ġarḳ oldı on biŋ çeri
Doḳınurdı on biŋe her bir eri

Her bir askeri on bin askere bedel, on bin asker zırhların içine girdi.

Bu düzen ile yazıya çıḳdılar
Apaŋsuzda çepçevre kim baḳdılar

2530 Görürler eyerlü uyanlu bir at
Didiler geliser işümüz oŋat

2529-2530 Bu tertibat ile ovaya çıktılar. Her tarafa baktılar. Ansızın eyerli, yularlı bir at görünce işimiz rast gelecek, dediler.

[27] Açıklama için bk. SNÜN: 33-34

Ṭutarlar anı vü ol at idi ol
Ki Ṣa^{c}lūk bıraḫdı vü ṭutdı yol

O atı tutarlar. O at, Salûk’un bırakıp şehre doğru yola çıktığı attı.

Ṣoloḫ dem ki ḳıldı naẓar şāh-ı Çīn
Görür ḳızı tamġası urlu ḳıçın

Çin hükümdarı atlara baktığı anda atın kızına ait olduğunu belirten bir damga görür.

Vezīrine eydür degül mi ^{c}aceb
Bu at ḳaçduġı nolmış ola sebeb

Vezirine, bu atın kaçmasına yol açan şey nedir acaba, der.

Ya ḳızumı yā ol kişiyi meger
Düşürmiş ola vü boşandı gider

Bu at ya kızımı ya da o kişiyi düşürüp serbest kalmış gibi gidiyor.

Sürüŋ sürelim bola kim yitevüz
Eger yitmeyevüz işümüz yavuz

Atları sürün gidelim, umarım onlara yetişiriz; yetişmezsek işimiz kötü olur.

Yüridi çeri her kim aŋa baḫar
Diyeydi demürden deŋizdür aḫar

Askerler atlarını sürdü; askerlere bakanlar, onları demirden oluşup akan bir denize benzetirdi.

İşitmemiş ola kişi bu sözi
Ki deŋiz aḫa vü ḳopara tozı

Bu söylediğim sözü kimse işitmemiştir; çünkü nehir aktıkça toz kaldırır.

Naḳāş ol çeriyi alup güyerek
Eşürdi göŋülsüz çekerdi emek

Nakkaş rızası olmadan sıkıntı çekerek orduyu yanına alıp hızla yürüttü; Süheyl’in gelmesini bekledi.

Öginde bu kim yaŋlış iş işledüm
Ki ḳalmadum anda çeri başladum

Zihninden orada kalmayıp askere komutan olmakla hata yaptım, dedi.

Süheyl oğlan ādem eger aŋsuzın
Çevürür ise ṭāli^{c} andan yüzin

Bir iş ola ol yaluŋuz neylesün
Kimüŋ ile ṭanışsun [u] söylesün[28]

2540-2541 Talih ansızın delikanlı olan Süheyl’den yüz çevirirse Süheyl’in başına bir iş geldiğinde o tek başına ne yapsın! Kiminle danışıp konuşsun!

Yigit kişi nite ki zīrek ola
Ḳocayıla ṭanışsa yigrek ola

Delikanlı kişi ne kadar zeki olursa olsun tecrübeli kişilere danışırsa daha iyi olur.

Ben andamısam çāreler idedüm
Ki ḳurtaradum aladum gidedüm

Ben orada olsaydım bir çaresini bulur, onu kurtararak alıp giderdim.

[28] Açıklama için bk. SNÜN: 29

Yigitdür ü ṣınamamışdur işi
Bilürven ki key müşkil işdür işi

Delikanlı olduğu için daha önce bu durumu tecrübe etmemiştir; onun işinin çok zor olduğunu bilir.

Çü güneş ʿalem dikdi taġ başına
Naḳāş aġmamışdı bilüŋ ḳaşına

Güneş dağın başına bayrak çektiği için Nakkaş, dağ belinin doruğuna çıkmamıştı.

Giriftār-kerden-i Faġfūr Şāh Naḳḳāş-rā

Fağfur Şahın Nakkaşı Yakalaması

Baḳup gördi Çīn'din yaŋa ḳopdı toz
Ḳayurdı ḳızıl yaŋaġı oldı boz

Çin tarafına bakınca tozun kalktığını gördü ve kaygılandığı için kızıl yanakları boz renge büründü.

İçi ḳopdı didi dirīġā vü āh
Gelen Çīn çerisi durur pādişāh

Çok korktu ve eyvahlar olsun, bu gelenler Çin hükümdarı ve askerleridir, dedi.

Bu tozup iren erene kim ṭura
Bu toz tozumuz tīz göge ṣavura

Bu toz çıkarıp gelen yiğitlere kim karşı koyar? Bu savrulan tozlar bizim tozumuzu hemen göğe savurur.

Süheyl'i bayıḳ ṭutdılar iy dirīġ
Ne bilem daḫı nitdiler iy dirīġ

Eyvahlar olsun! Süheyl'i kuşkusuz yakaladılar. Eyvahlar olsun, ona ne yaptıklarını nasıl bileyim!

İşümüz yavuz ḳancaru gidevüz
Ne çāre ʿaceb bilmezüz nidevüz

İşimiz kötü, acaba nereye gidip ne çare buluruz, bilmiyorum!

Ara yirde var idi bir sübaşı
iŋen alp u yavlaḳ bahādur kişi

Orada bir komutan vardı; oldukça kahraman ve yiğit bir kişiydi.

Ki ḳılıcına ursa döymez idi
Çalışda biŋi bire ṣaymaz idi

Bu kişinin kendi kılıcına vurulmasına tahammülü yoktu. Bir savaşta bin kişiyi öldürse dahi bir kişiyi öldürdüm diye saymıyordu.

İverdi ḳaçan bula savaş günin
Ḳulaġı işide naḳāre ünin

Ne zaman savaş günü olacak, kulağı savaş davulunun sesini ne zaman işitecek diye sabırsızlıkla beklerdi.

Naḳāşa ḳaḳıdı didi nolduŋ
Ki ḳorḫu vü ḳayġuyıla ṭolduŋ

Nakkaş'a; öfkelenip ne hale döndün, korku ve kaygıyla dolmuşsun, dedi.

Bu bir gün içün bislediler bizi
Ki ḳurbān içün olur irkek ḳuzı

Bizi bu savaş günü için beslediler. Erkek kuzu kurban edilmek içindir.

Baŋa uyuŋ u Tangrı'ya ṣıġınuŋ
Ki uyışmaġ olur işi ṣıġınuŋ

Bana uyun ve Allah'a sığının ki yabanî geyiğin işi uyum sağlamaktır.

Çü işüm vefādur u göŋlüm ṣafā
Eŋ öŋdin uram kendüzümi ṣafa

Benim işim vefa; gönlüm ise kedersiz olduğu için kendimi askerlerin ilk safına koymalıyım.

Açam alnumı ışıḫum ḳalduram
Bular oḫa ben ḳılıca yildürem[29]

Miğferimi kaldırıp alnımı açarım; bunlar oka davranacak ben ise kılıca davranacağım.

Eger dirsegümden ḳolum üzeler
Ve ger ḳarşudan ṣūretüm bozalar

Ne bundan ḳayuram ne andan dönem
Ne aram üşenem ne atdan inem

2559-2560 Kolumu dirseğimden kesseler; karşıdan yüzümü darmadağın etseler bile ne bu durumdan sakınırım ne de oradan dönerim. Ne yorgun düşüp tedirgin olurum ne de attan inerim.

Gücüm yitdügince bilüm ḳuşanam
Beni ṣanmaŋuz ḳorḫam [u] üşenem

Gücüm yettiğince bu işi yapmaya hazırlandım; benim korktuğumu ve tedirgin olduğumu düşünmeyin.

Ölümden ilerü ölüm olmaz
Ecel gelmeyince kişi ölmez

Ölme zamanım gelmeden önce ölümüm gerçekleşmez; ecel gelmeyince kişi ölmez.

Kişide ki erlik ola vü yürek
Aŋa gün ölümdür ne ḳaçmaġ gerek

Kişide yiğitlik ve cesaret olması gerekir. Yiğit kişiye en mutlu gün ölüm günüdür; ölümden kaçmanın ne gereği var.

Bir ol gün ki irişmiş ola ḳażā
Bir ol gün ki yoḫdur ḳażā-yı Ḫuẕā

Allah'ın takdiri bir gün kişiye ulaşır; bir gün ulaşmaz.

Ḳażā olsa dürişmek aṣṣısı yoḫ
Ḳażā olmayınca niçün ḳorḫa çoḫ

2565 Allah'ın takdiri gerçekleşirse çabalamanın faydası yoktur; ama Allah'ın takdiri gerçekleşmediğinde neden çok korkulur.

Er olan kişinüŋ savaşdur güni
Ki ḫatun kişi gözedür dügüni

Kadın için en mutlu anın düğün günü olması gibi yiğit olan kişiye de en mutlu an savaş günüdür.

Bahādur su yirine ḳana ḳana
Gelin yaraşur kim yaḳına ḳına

Savaşçıya su yerine kana doymak, geline ise kına yakmak yakışır.

[29] Açıklama için bk. SNÜN: 34

Şükür kim anadan ṭoġalı erem Hemīşe bunuŋ bigi gün isterem	Çok şükür ki anadan doğalı yiğit olup böyle bir mutlu günün gelmesini istiyordum.
Ki ʿālemde er göreler kim imiş Başa buŋ gelicek kim işlermiş iş	Dünyada yiğidin kim olduğunu görsünler; başa sıkıntı gelince kim iş yapıyormuş görsünler.
Bu az iş degül sen geŋez ṣanmaġıl Zebūn olma cānuŋdan uṣanmaġıl	Bu küçük bir hadise değil, bu işin kolay olduğunu düşünme! Aciz olup canından usanma!
Atası ṣımarladı oğlın bize Ki ıssıda ṣovuḫda birez geze	Babası oğlunu her türlü şartta biraz gezmesi için bize emanet etti.
Girü ṣorıcaḳ neyledük diyevüz Bu işüŋ gerek ġuṣṣasın yiyeyüz	Oraya varınca oğluna ne yaptığımızı sorunca şimdi bu durumun kaygısını çekmeliyiz.
Gelüŋ ölelüm bir eyü ad ile Nite ḳaçmaġa bir adım adıla	Gelin iyi ünümüz ile ölelim; kaçmak için neden adım atalım?
Süheyl öldiyise ne sen ḳal ne ben Süheyl olmıyacaḳ yaraşmaz Yemen	Süheyl öldüyse dünyada ne sen kalırsın ne de ben kalırım. Süheyl olmayınca bize Yemen gerekmez.
Ve ger diriyise niçün biz anı Ḳoyup ḳaçavuz nāmūsumuz ḳanı	Ve hayattaysa neden biz onu bırakıp kaçalım? Namusumuz nerede?
Çü naḳḳāş işitdi anuŋ sözin Bayıḳ bildi döndermeyiser yüzin	Nakkaş onun sözlerini işitince kuşkusuz onun oradan kaçmayacağını anladı.
Didi sen ne dirseŋ ben anda olam Senüŋ bigi er kişiye arḳalam	Sen ne dersen ben arkandayım, senin gibi yiğit kişiye yardımcı olurum, dedi.
Ṣafā vü gönüllerini düz ṭutup Ṣıġınup ulu Tangrı'ya yüz ṭutup	Gönüllerini saf ve doğru tuttular; yüce Allah'a yönelip ona sığındılar.

Ceng-kerden-i Faġfūr ü Giriftār-şoden-i Naḳḳāş

Fağfur Şahın Savaşması ve Nakkaş'ın Yakalanması

Yirüŋ ḳolayın aldılar turdılar İrişdi çeri çün anı gördiler	Savaşmak için uygun bir yer bulup durdular; Çin ordusunun kendilerine yaklaştığını gördüler.

2580 Ḫelāllıḳ dilendi dölendi göŋül
Üzegü aġır oldı dizgin yüŋül

2580 Helâlık dilendi, gönül huzura kavuştu; üzengi ağırlaştı, dizgin ise hafifledi.

Ḳılıç elde ḳalḫanı yapındılar
Ḳuzı emişür bigi depindiler

Kılıçları ellerinde kalkanla siper aldılar; kuzuların hep birlikte süt emmesi gibi tepindiler.

Ne ḳuzı ki aç ḳurt nice kim kulaḫ
Ṭurudup ide ḳoynı alaḫ bulaḫ

Nasıl kuzular ki aç kurtlar gibi kulaklarını dikmiş koyunu allak bullak etti.

Şu resm ile ḳalb ḳalbe irişdiler
Doḳındılar u ḳatı dürişdiler

Bu durumda karşı karşıya geldiler; şiddetle çarpıştılar, karşı koydular.

Savaş oldı ol gün giceye degin
Hīç aldurmadı key erenler ögin

O gün geceye kadar savaş sürdü; iyi savaşçıların hiçbiri başlarını kestirmedi.

2585 Ne var yiyesi yimedilerse hem
Kemürdi bular ḳılıç atları gem

2585 Yiyecek yemedilerse bu duruma hayret edilir mi? Bunlar, yiyecek yerine kılıç; atları ise gem kemirdi.

At öŋine gövde düşerdi revān
Yıḳılurdı at ṭonı ber-güstüvān

Atın önüne öyle gövdeler yığılırdı ki ata giydirilen zırh, atın eyerinin altına serilen örtü gibi yere serilirdi.

Bu resm ile ḳırışdılar bir zamān
Götürdi atı gövde gövdeyi ḳan

Bu durumda bir süre birbirlerini öldürdüler; kan gövdeyi, gövde ise atı götürdü.

Gice hem irişdi vü ḳarardı ḳaş
Daḫı varduġınca ḳabardı savaş

Ufuk kararıp gece yaklaştıkça savaş daha da şiddetlendi.

Ḳaraŋulıġ oldı vü görmezdi göz
Nice göre çün ḳaraŋuyıdı toz

Karanlık oldu, göz gözü görmüyordu; nasıl görsün çünkü savaşırken çıkan toz karaydı.

2590 Meger ışlar olayıdı hem ışıḫ
Vireydi ḳara dün içinde ışıḫ

2590 Meğer miğferlerin ışıldaması karanlık gece içinde ışık saçıyordu.

Çıḳarurdı ılduz gözini süŋü
Aşınurdı depişmegin üzegü

Süngü yıldız şeklindeki gözünü çıkarırdı; üzengi şiddetli bir şekilde hareket etmekten aşınırdı.

Diyibilmezem vaṣfını nicedi
Ḳıyāmet güni ṣan kim ol gicedi

(O kadar şiddetli bir savaş günüydü ki) o günü tarif edemiyorum; o gece sanki kıyamet günüydü.

Ger anda ḳuş uçsa dökeydi yüŋi
Nite kim ḳılıç ḳanı at köpügi

O savaş alanının üzerinden kuş uçarsa, kılıçtan damlayan kandan ve atların köpüğünden (korkudan), tüylerini dökerdi.

Ol aracuġa kim derildi çeri
Ḳarıldı ḳurıldı ḳırıldı çeri

O savaş meydanına askerler toplandı, hazırlandı, birbirine girdi ve helak oldu.

Deŋizcükdi ṣu ṣanmaġıl ḳan idi
Süŋü yir yirin dikilü cān idi[30]

(Orası bir denizcik haline gelmişti). Bu denizciğin sudan oluştuğunu düşünme, bu kan denizciğiydi. Yerde serili yatan cesetlere saplanmış kan içindeki mızraklar, (deniz dibindeki mercanlar) gibiydi.

Ḳılıç yalmanı nite kim ıldırım
Neye uġrasa eyler idi yarım

Kılıcın ağzı yıldırım gibi neye rastlarsa onu ikiye bölerdi.

Dımışḳī ışıẖdan şu ḳayın seker[31]
Ötelerdi eyle ṣanasın meger

Seḥer vaḳti dünüŋ ḳaraŋusına
Batar nūr oẖı bir baẖ u key sına

Şu kayından yapılmış ok, Şam işi miğferden sekerek öyle ileri geçerdi ki seher vakti gecenin karanlığına nur okunun batıp karanlığı iyice parçaladığını zannedersin.

Çü iş ḥadden aşdı vü ṣu başdan
İki çeri ṭop ḳaldı ṣavaşdan

İş haddini geçtiğinde savaştan geriye toplam iki asker kaldı.

Yemen ḳavmi bir yaŋa vü şāh-ı Çīn
Çerisiyile çayladı ol için

Çin hükümdarı bir taraftan Yemen halkı bir taraftan askerleriyle birlikte kendi aralarında düşündüler.

Didi beglere gördüŋüz mi çeri
Savaş nice eylermiş ölüm eri

Beylere askerleri gördünüz mü? Savaş ölümü göze alanları nasıl ortaya çıkarırmış, görün!

Eger böyle öŋdin ḳılalar idi
Elümden ilümi alalar idi

İlk önce böyle savaşmış olsalardı, elimden ülkemi alırlardı.

Er olursa olsun bularuŋ bigi
Ki bular imiş ḳamu ḳavmüŋ yigi

Yiğit olacaksa bunlar gibi olsun çünkü bunlar halkın en iyileridir, dedi.

Ḳıġırdı vezīrini didi aŋa
Ki ben ḳaldum işbu ṣavaşdan taŋa

Vezirini çağırıp ona bu savaşta hayretler içinde kaldım, dedi.

[30] Açıklama için bk. SNÜN: 35-36
[31] seḥer (سحر) → seker (سكر)

2605 Ne ḳaçmaḳ bilürler bular ne ölüm
Ṭanışuŋ nedür maṣlaḥat bilelüm

2605 Ne kaçmayı ne de ölümü bilirler; durumu müşavere edin ki işin ne olduğunu anlayalım.

Eger bu gice başḫun eyleyevüz
Nitedür eyü mi ola yā yavuz

Bu gece onlara baskın yaparsak acaba iyi mi veya kötü mü olur, dedi.

Didi eyle itmek degül maṣlaḥat
Ki düşmez olur degme vaḳtin oŋat

Bu şekilde davranmak barışçıl değildir; çünkü herhangi bir vakitte baskın yapmak uygun düşmez, dedi.

Kişi kim yaġısından alu ḳalur
Dün içinde baṣhun idici olur

Kişi düşmanından aciz kalırsa gecenin yarısında ona baskın yapar.

Degül aduŋa key anı itmezüz
Ṭan atınca işbu gice yatmazuz

Senin adına bu uygun olmadığı için bu şekilde davranmayız; şafak sökünce biz bu gece yatmayız.

2610 Ṣabāḥ olıcaḳ ben naḳāşı görem
Bu aḥvāl niteydügin bir ṣoram

2610 Sabah olunca Nakkaş’ı görüp bu durumu bir sorayım.

Çü ṣubḥ oldı vü ṭaŋ yiri ışıdı
Ḳaraŋu gice raḫtını ṭaşıdı

Şafak sökmeye başlayınca sabah oldu; karanlık gece, her şeyini kaldırdı.

Vezīr ive ive biner atına
Revān sürdi vardı çeri ḳatına

Vezir acele acele atına binip atını yürüterek askerlerin yanına ulaştı.

Naḳāş gördi vü ḳarşuladı anı
Vezīrüŋ ḳaḳıyup ḳaçupdı ḳanı

Nakkaş vezirin geldiğini görünce onu karşıladı; öfkesinden vezirin kanı çekilmişti.

Yüzin burtarup didi naḳḳāş hey
Oḫı atduŋ u gizledüŋ aḫı yay

Yüzünü buruşturarak hey Nakkaş oku attın ve yayı gizledin dostum, dedi.

2615 Aduŋ toġruyımış ki naḳḳāşsın
Çü göŋlüŋde pür-fiᶜl ü ḳulmāşsın

2615 İsminle müsemmasın ki gerçekten nakış işleyen kişisin çünkü gönlü hile dolu bir hilekârsın.

Bizüm ile ḳaç dürlü naḳş oynaduŋ
Ḳatı ḫāmsın gerçi çoḫ ḳaynaduŋ

Bize bin türlü oyun oynadın; çok kaynamana rağmen hiç pişmemişsin.

Naḳāş işi sevdā durur hem ḫayāl
S̱ebāt işbu ikide olur muḥāl

Nakkaş’ın işi heves ve hayaldir; bu ikisinde sabretmek imkânsızdır.

Çü sī-murġı sen görmedin fikr ile
Güzāfın yazarsın kim eyle ola

Sen Simurg'u iyi anlamadığın için manasız sözler yazarsın ve onlar o şekilde gerçekleşir.

Gözüŋ nesne göricegez nite ḳor
Şunuŋ bigi göz kāşki olaydı kör

Gözün bir şey görünce o şeyden nasıl vazger? O şeyden vazgeçen göz, keşke kör olsaydı.

Biz umduġumuz sende hīç yoġımış
Bilüŋ az u mekrüŋ iŋen çoġımış

Sende olduğunu umduğumuz şeyler hiç yokmuş; aklın az ve hilen oldukça çokmuş.

Degül sehl iŋen müşkil iş işledüŋ
Key itdüŋ mi yavuz yola başladuŋ

Kolay bir iş değil, yapılması oldukça güç bir iş yaptın. Şimdiye kadar uygun şekilde davrandın mı, bundan sonra kötülüğe başladın.

Ḳuyuya delü bıraġur bir ṭaşı
Çıḳarımaz anı yüz uṣlu kişi

Delinin biri kuyuya bir taş bırakır; kuyudan o taşı yüz akıllı kişi çıkaramaz.

Seni ṣanduġ ādem ola dīvdüŋ
Ḳanuŋa ṣusaduŋ u key ivdüŋ

Seni insan olarak düşündük hâlbuki sen bir şeytanmışsın; belanı aramakta çok acele ettin.

Bayıḳ ḥīle idici bulmaz felāḥ
Fesād ehli işinde olmaz ṣalāḥ

Şüphesiz, hile yapan kişi kurtuluşa ermez; bozguncuların işinde iyilik yoktur.

Aŋa didi naḳḳāş iy ʿaḳlı çoḫ
Senüŋ bigi ʿālemde bir uṣlu yoḫ

Nakkaş ona ey çok akıllı kişi, dünyada senin gibi akıllı biri yok, dedi.

Bilüp bilmeyüp buşmaġ olmaz eyü
Gerek sözi söyleyeler aŋlayu

Bilip bilmeden öfkelenmek iyi olmaz; söylenilecek sözler, düşünülerek söylenmeli.

Yaturdı ḳuluŋ dün gice ḫastaraḫ
Işıtma dutup ḥāşā sizden ıraḫ

Kulun, dün gece çok hasta bir şekilde yatıyordu; sizden uzak olsun, Allah size göstermesin, beni sıtma tuttu.

Şu demde ki yoġıdı aġzum ṭadı
Süheyl al çeriyi vü gitgil didi

Süheyl bana askeri yanına al ve git dediği andan itibaren rahatım kaçtı.

Birez aŋlaram yol bilürem yorı
Ben ardıradın yitem aŋul yüri

Yolda gitmenin usulünü biraz bilirim; yavaş yürü, ben arkandan sana yetişirim, dedi.

Ṣuçum bu ki didügini işledüm
Ki ḳalmadum anda çeri başladum

Suçum bu ki onun dediklerini yaptım; orada kalmayıp askerlere komutan oldum.

Ḳodum anı anda vü girdüm yola
Biz uş böylevüz ḥāli anuŋ nola

Onu orada bırakıp yola koyuldum; bizim durumumuz böyleyken onun durumu acaba nasıldır?

Süheyl iŋen oğlan durur nev-cüvān
Olup yigit oğlan olur yil ḳovan

Süheyl oldukça genç bir delikanlıdır; delikanlı yiğit olup boş işlerle uğraşır.

Meger yaŋılup itmiş ola bir iş
Ki anı begenmeye yad u biliş

Meğer hata ederek bir iş yapmıştır; tanıdık tanımadık herkes onun bu yaptığını beğenmiyor.

Saŋa vācib idi ḳayusın yimek
Vezīr ü ulusın ne ḥācet dimek

Sana onun üzüntüsünü çekmek gerekli oldu; vezir ve yüce birisin böyle söylemenin ne gereği var?

Kişinüŋ ṭaş altında ḳalsa eli
Anı ṭutmaḳ olur ulular yolı

Birinin eli, büyük taşın altında kalırsa büyüklerin âdeti o taşı kaldırmak olur.

Ḫoẕ eylük aŋa biri biŋ yazıla
Ki bislendidi ol öküş nāz ile

O, çok nazlı bir şekilde yetiştirildiği için ona yapılan her bir iyilik bin yazılır.

Yemen'de güneş görmez iken yüzin
Bıraḫdı bu miskīnlige kendüzin

Yemen'de yüzü güneş görmezken kendini bu acizlik içine bıraktı.

Dilerven şefāʿat ḳılasın ki şāh
Geçüre ne kim oldı andan günāh

Şahın onu affetmesini, onun her ne suçu varsa bağışlamasını diliyorum.

Kiçiler yolı ṭoğru varmaz olur
Ulular ṣuçı yüze urmaz olur

Küçük insanların gittiği yol doğru olmaz; büyük insanlar ise kişinin suçunu yüzüne söylemez.

Vezīr eydür iy kişi ebleh misin
Ne söylersin işüŋden āgeh misin

Vezir, ey kişi akılsız mısın? Senin ne söylediğinden haberin var mı, der.

Ḳanı şāhumuzuŋ ḳızı Nev-bahār
Ki ansuz cihāndur gözümüze ṭar

Şahımızın kızı Nevbahâr nerede? O ansızın gidince dünya gözümüze dar göründü.

Bizüm şāhumuzuŋ yire nāmusın
Bıraḫduŋ sen itdüŋ bunı ḳamusın

Bizim şahımızın namusunu ayaklar altına aldın; bütün bu olanların hepsini sen yaptın.

Bu senden ne ḳonşılıġıdı hele
Yavuz ḳonşıya Tangrı virsün belā

Bu senin yaptığın komşuluk nasılmış hele! Kötü komşuya Allah bela versin.

Olan oldı nitmek gerekdür buġur
Ḳızı virüŋ ü gidüŋ olsun uġur

Olan oldu, şimdi ne yapmak gerekir? Kızı verin ve gidin en iyisi bu olur.

Bizüm sizde maḳṣûdumuz daẖı yoẖ
Ne lāzım ki uzadavuz sözi çoẖ

Bizim sizden başka bir isteğimiz yoktur. Sözü uzatmanın ne gereği var?

Eger böyle itmezseŋüz bilüŋüz
Ki yaŋlış durur fikrüŋüz bilüŋüz

Bizim dediğimizi yapmazsanız yanlış düşüncede olduğunuzu bilin!

Bayıḳ sizde bir kimse ḳalmaz diri
İdinsün başı çāresin her biri

Kuşkusuz sizde canlı biri kalmaz; her biri başının çaresine bakar.

Naḳāş dönüben didi kim iy vezīr
Girü sözlerüŋ yüregümi ḳazır

Nakkaş dönüp ey vezir, sözlerin tekrar yüreğimi parçaladı, dedi.

Ṣanursız mı biz bilmezüz nitdüŋüz
Süheyl'i çü ḳarvaduŋuz ṭutduŋuz

Sizin ne yaptığınızı bilmediğimizi mi düşünüyorsunuz; Süheyl'i yakalayarak tuttunuz.

Bizi daẖı uş geldüŋüz ḳırmaġa
Bahāne dilersiz hemīn ḳırmaġa

Bizi de öldürmeye geldiniz; bizi hemen öldürmek için yalandan sebep arıyorsunuz.

Siz aŋa güvenmeŋ ki atarsız oẖ
Yaŋuz tozca vü oḳuŋuz çöpçe yoẖ

Siz ok atmanıza sevinmeyin, sizin yayınız kayın ağacı kabuğu gibi ve okunuz da çöp gibi dayanıksızdır.

Bunı şāh Faġfūr'a bilsün eyit
Aramuzda çoẖ var üründi yigit

Bunu Çin hükümdarı bilsin, söyle! Bizim ordumuzun içinde çok seçkin yiğitler vardır.

Ki ḳılıç ṣalar ẖışt atar çün ḳahır
Biri iki eyler [ü] hem iki bir

Yok edici oldukları için kılıç sallar, mızrak atar, bir kişiyi ikiye böler hem de iki kişiyi tek darbeyle öldürür.

Āẖir dün oranuŋuzı gördüŋüz
Şoloẖ dem ki aramuza girdüŋü

Gece, sonunda aramıza girdiğiniz anda haddinizi bildiniz.

Bugün yine furṣat bize yār ola
Bu giŋ yazı gözüŋüze ṭar ola

Bugün tekrar fırsat bize yoldaş olursa bu geniş ova gözünüzde darlaşır.

Bahādurlarumuz eline alup
Dımışḳī yumurda ḳılıcın ṣalup

Sizi ṭağıdavuz nite kim büliç
Göresiz ᶜArab nice urur ḳılıç

Yiğitlerimiz Şam işi yumurtalı kılıçları eline alıp sallayarak sizi piliç gibi dağıtır. Arapların kılıçla nasıl savaştığını görürsünüz.

Vezīr eydür araya söz ḳarmağıl
Ḳabarma [vü] yindek güce görmegil

Vezir, araya laf karıştırma, öfkelenme ve sürekli zorluk çıkarma, der.

Ki gürbüzlik ü güc ile bitmez iş
Velī ᶜaḳl u tedbīr ile bitmez iş

Hilekârlık ve zorbalık ile iş çözümlenmez; fakat akıl ve önlem ile de iş açığa çıkmaz.

Yir olur ki iş bitürür yüz suyı
Bir aŋmazlar ol arada yüz süyi

Bazı durumlarda haysiyet, işi sonuçlandırır; o durumlarda yüz askeri bile bir defa olsun anmazlar.

Delüligi cāhil ḥamiyyet ṣanur
Önegüligi ḫırlu niyyet ṣanur

Cahil kişi, deliliği haysiyet düşünür, inatçılığı ise hayırlı niyet zanneder.

Sen uṣlu vü ᶜāḳilsin ü andan ehl
İşi müşkil eyleme çün ola sehl

Sen dirayetli ve aklı başında birisin, bu yüzden işin ehlisin; işin kolay çözülmesi için işi zorlaştırma!

Geŋezce şeşer dügümi oŋat kişi
Çıḳar ağduğuŋ güce görse dişi

Temkinli kişi düğümü kolaylıkla çözer; düğüm zorluk çıkarırsa münasebetsiz kişinin dişi çıkar.

Kişi kim ola anda ᶜaḳl u temīz
Olur sözi mevzūn u ḳadri ᶜazīz

Kim aklı başında ve dürüst ise onun sözü ölçülü ve değeri yüce olur.

Ara yirde lāf olur olur ise
Sözinde güzāf olur olur ise

Çi anuŋ sözi vü çi yil kim ese
Nite iᶜtibār eyleye kimse

2665-2666 Orta yerde lakırdı olursa ve konuşmasında manasız sözler varsa bu değersiz sözlere kim itibar eder. Ha onun sözü ha rüzgârın esmesi!

Ḳoğıl işbu yoḫ sözi key söyleme
Ol iş kim olası degül eyleme

Bu söylenmeyecek sözleri bırak, çok konuşma! Olmayacak işi yapma!

Yine bārī gel oyna bir ḫoş oyın
Hem işbu gice epsem uġurlayın

Tekrar gel, bir kere daha iyi bir hile yap; hem bu hileyi bu gece sessizce yap.

Ḳızı viribigil atasına sen
Varuŋ gidüŋüz fāriġ u saġ esen

Sen, kızı babasına ver; rahat ve sağ salim bir şekilde gidin.

2670 Ṣuçuŋuzı ben dileyem yanıdam
Girü döndürem şāhı alam gidem

2670 Şahtan suçunuzun bağışlanmasını dileyeyim; onu geri döndürerek alıp gideyim.

Çü işitdi naḳḳaş bildi yaḳīn
Ne kim ol gümān idi oldı yaḳīn

Nakkaş, bu sözleri işitince tahmin ettiği her ne varsa gerçekleşeceğini iyice anladı.

Öküş zārılıġ itdi ḳıldı ḫurūş
Didi iy dirīġā bu kez bildüm uş

Epeyce ağlayıp inleyerek coştu. Eyvahlar olsun! Bu defa bunu iyice anladım, dedi.

Ki çarḫ-ı felek perdeden nideyin
Daḫı dürlü çıḳarmış ola oyın

Talih perdenin arkasından bana başka çeşitli oyunlar gösteriyor, ne yapayım!

Hem aġlar iŋen yirmürü yirmürü
Be-cid and içdi eyitdi girü

Yalvara yalvara epeyce ağlarken sürekli ant içip tekrar konuştu.

2675 Anuŋ ḥaḳḳı kim eylemez ḥayfa meyl
Bilimezvenin noldı ḳız u Süheyl

2675 Onun insafı zulüm yapmaya yönelmez; kıza ve Süheyl'e ne olduğunu bilmiyorum.

Giderdüm güyerek anı bilürem
Ḳana döndi yürek anı bilürem

Onu bekleyerek yavaş yavaş gittiğimi yüreğimin kana döndüğünü biliyorum.

Ne bilem ḳażа nitdi vü nidiser
Cihān böyle geldi vü hem gidiser

Kaderin ona ne yaptığını ve ne yapacağını bilmiyorum; dünya böyle geldi hem böyle gidecek.

Ki bir laḥẓa işinde ṭutmaz ḳarār
Geh eylük [ü] gāhī yavuzlıḫ ḳarar

(Dünya), bir an olsun yaptığı işte devamlı değildir; yaptıklarına bazen iyilik bazen de kötülük karıştırır.

Eger ṭuradı bir ḳarāra nice
Gice gündüz oladı gündüz gice

Yaptığı işte çok kararlı olsaydı gece nasıl gündüze döner, gündüz ise nasıl geceye dönerdi.

2680 Döner bu felek dem-be-dem gūne-gūn
Nite beŋzeyübile bir güne gün

2680 Bu felek daima döner ve renkten renge girer; böyle olunca feleğin bir günü diğer güne nasıl benzeyebilir?

Gehī gösterür şefḳat ü gāhī ḳahr
Gehī tadurur şekker ü gāhī zehr

Kişiye, bazen şefkat, bazen keder gösterir; bazen şeker, bazen zehir tattırır.

Gehī oẖşar u gāh gāh incidür
Cefā ᶜādeti cevr ḳılıncıdur

Kişiyi bazen okşar ve bazen incitir; eziyet etmek onun adeti, zulüm ise onun huyudur.

Kimüŋ taẖta irdi ayağı ucı
Ki bindürmedi taẖtaya ṣoŋ ucı

Kimin ayağını tahta ulaştırıp sonunda onu tabuta bindirmedi!

Kimüŋ başı üzerine urdı tāc
Ki öldürmemişdür ya ṣusuz ya aç

Kimin başına tacı takıp onu ya susuz ya da aç öldürmemiştir!

Kime ṣundı ol yiyesi bir ayaẖ
Ki ağu içürmedi çanaẖ çanaẖ

Kime bir tas yiyecek sunup ona çanak çanak zehir içirmedi!

Kimüŋ geçdi bir güni güle güle
Güli görün [ü] baẖuŋuz bülbüle

Kimin bir günü neşeyle geçmiştir! Güle bakıp bülbülün halini görünüz.

Eger güldi gül ṣoŋra ḳan ağladı
Ve ger ötdi bülbül diken ṭağladı

Gül, güldüyse sonra hep kan ağladı ve bülbül öttüyse sonra (hep onun yüreğini) diken yaraladı.

Naḳāşuŋ ḳamu sözlerin bir bir
Gelüp şāha ᶜarż eyleyicek vezīr

İşitdi vü şāh oldı eŋü yaŋu
Didi bislenüpdi ḳızum ayaŋu

Vezir gelip Nakkaş’ın bütün sözlerini şaha bir bir söyleyince şah bu sözleri işitti ve şaşırdı; kızım saygın biri olarak yetiştirilmişti, dedi.

Süheyl ol daẖı bir melik-zādedi
Yüzi ay boyı serv-i āzādedi

Süheyl de ay yüzlü, başı dik bir şehzadeydi

Ne bilem ikisine nitdi felek
Nite oldı Tangrı’nuŋ anda dilek

Feleğin onlara ne yaptığını nasıl bileyim? O konuda Allah ne dediyse oldu.

Bir aŋlayugör nolısar çāresi
Ki az iş degül bize yüz ḳarası

Bu durumun çaresinin ne olacağını anlamaya çalış! Bu önemsiz bir durum değildir; bu durum bizim için utanç vericidir.

İşiden kişi hep ḳınaya bizi
Ya bunları mı diyeler ya bizi

Bu durumu işiten herkes bizi ayıplayacak; ya bu olanları ya da bizi anlatacak.

İleyümüze geldi key yavuz iş
Bunuŋ ṣoŋunı ṣanuban key düriş

Önümüze oldukça kötü bir durum geldi; bunun sonunu düşünüyorsan çok gayret et.

Cevābın şehe eyle virdi vezīr
Ki bize dürişmek durur nā-güzīr

Vezir, şaha şöyle cevap verir: Bize çaresiz bir şekilde çabalamak düşer.

Velī bellü bildüm bular bunda yoḫ
Be-cid ṭutdum [u] baḫs̱ iŋen oldı çoḫ

Fakat ısrar edip onlar hakkında çok konuşulmasına rağmen kuşkusuz onların burada olmadığını anladım.

Bu naḳşı oynayan bize naḳḳaş durur
Zihī çoḫ bilür gerçi yavaş durur

Bize bu hileyi yapan kişi Nakkaş'tır; her şeyi biliyor ama o oldukça soğukkanlıdır.

Sarāyı çü bāġ içre yapardı ol
Bizüm baḫçeden servi apardı ol

Sarayını bizim bahçenin içinde inşa ederek bizim bahçeden serviyi alıp götürdü.

İş anuŋ ucındandur öŋden ṣoŋa
Ne kim eyledi nite ḳala aŋa

Baştan sona yaptıkları her şey o serviyi alıp götürmek içindi; her ne yaptıysa ona kâr kalmaz.

Velī bunca māl u ṭavar kim bile
Alup bir yaŋa gidiser kim bile

Fakat bu kadar eşya ve hayvanı birlikte alıp kim bilir ne tarafa gidecek.

Eger bir bucaḫ ṭuta vü süre yort
Diye söyleyene var işüŋe yort

Bir köşe tutup egemenliğini sürüyor diye söyleyene o gitsin kendi işine baksın.

Buyurur iseŋ ben aŋa varayım
Anuŋ ile ḳaç dürlü söz ḳarayım

Emredersen ben onun bulunduğu yere gidip onunla çeşitli şeyler konuşayım.

Şunuŋ bigi eyleyeven mekr ü al
Ki aldayam u sen ḳamu mālı al

Ona öyle bir hile yapayım ki onu aldatınca sen onun bütün malını al.

Bola kim bu iş ola tedbīr ile
Ṣavaş ḳarılursa çeri ḳırıla

Bu işte tedbirli olmamız gerekir; aksi halde savaş şiddetli olursa birçok asker helak olur.

Bular yine ṭurduḫlayın ṭuralar
Yiŋileyin el ḳılıca uralar

Ḳala māl u tavar bulara hepi
Alımayavuz güc ile bir çöpi

2705-2706 Bunlar eski yerlerinde bulunup tekrar kılıçla sadırırlarsa eşya ve hayvanların tamamı bunlara kalır. Bir çöpü bile almaya gücümüz yetmez.

Mes̱eldür ki tündī neyāyed be-kār
Be-nermī ber-āyed zi-sürāḫ mār

Atasözüdür; sertlik işe yaramaz, yumuşaklıkla yılan deliğinden çıkar.

Begendi iŋen şāh vezīrüŋ sözin
Degül dilek ile vü ger geŋsüzin

Şah, vezirin söylediklerini ister istemez oldukça beğendi.

Girü vardı şāhdan naḳāşa vezīr
Ki yāban otından ṣıḳısar bezīr

Vezir şahın yanından uzaklaşıp yabanî ottan bezir yağı çıkaracak gibi tekrar Nakkaş'ın yanına gitti.

Didi şāhumuza sözüŋ söyledüm
İşüŋ ḳamu tedbīrini eyledüm

(Nakkaş'a), şahımıza senin bana söylediklerini söyledim; işin bütün gereklerini yerine getirdim, dedi.

Senüŋ hem ṣuçuŋ yoġduġın bildi ol
Daḫı ol ki ne resme ṭutduŋdı yol

Bu durumda senin suçunun olmadığını anladı; böylece o ne tarzda bir davranışta bulundu, dinle!

Aŋa oldı maʿlūm göyner özi
Degül ḥācet ayruḫ uzatmaḳ sözi

Bu durumu anlayınca çok acı duydu; artık sözü uzatmanın anlamı yok.

Uş indi ki şeh-zāde vü Nev-bahār
Bulınmaz bilinmez arada ne var

İşte şimdi şehzade ve Nevbahâr'ın nerede olduğu bulunmaz ve ne yaptıkları bilinmez!

Gün aşmadı bir dün içinde bular
Yarar bilmege ne ḳadar gitdiler

Gece vakti, güneş doğana kadar bunların ne kadar yol aldıklarını bilmeliyiz.

Ben uş eydürem sen anı aŋlaġıl
Benüm sözümi bī-ġaraż diŋlegil

Benim söyleyeceğim şeyi anla; benim sözümü tarafsız bir şekilde dinle!

Bayıḳ bil ki bu deŋlü ṭavar u māl
Saŋa ḳanda varursaŋ ola vebāl

İyice anla ki bu kadar hayvan ve eşya, nereye gidersen git senin için bir azap olacaktır.

Bizüm şāhumuza ṣımarla anı
Gider ḳaydı vü eslegil sen beni

(O eşya ve hayvanları) bizim şahımıza emanet et; sıkıntını gidererek söylediklerimi dinle!

Ben ü sen ṭuralum yola düşelüm
Öŋümüze gelmez ise ṭuş ölüm

Arayalum olduḫca ṭaġ u yaban
Süheyl'üŋi sen Nev-bahār'umı ben

Kalkıp yola çıkalım. Ölüm önümüze çıkmazsa dağda, çölde her yerde olabildiğince sen Süheyl'ini ara, ben ise Nevbahâr'ımı arayayım.

Üşenmeyüben cehdlıḳ kılavuz
Nişānlarını bola kim bilevüz

Sıkılmadan çaba sarfedip onların izini bulalım.

Didi aŋa naḳḳāş kim sen bunı
Eyü didüŋ ü fāriġ itdüŋ beni

Nakkaş, sen bunu doğru söyledin ve beni rahatlattın, dedi.

Naḳāş bu sözi çün çeriye didi
Ne bilürdi sübaşı uya didi

Nakkaş, bu konuşulanları askerine söyleyince komutanın, ona ahmak diyeceğini ne bilirdi!

Ecel kişinüŋ baġlayıcaḳ gözin
Bilüsin alur örce eyler sözin

Ecel kişinin gözünü göremez hale getirince, önce bilgisini alır sonra ona can sıkan sözlerini söyler.

Bahādurlıġına güce görüben
Didi ḥāşe kim işidem bunı ben

Savaşçılığına güvenip zorluk çıkararak, Allah göstermesin, ben bu sözleri nasıl dinlerim, dedi.

2725 Kişi kim kifāyet anuŋ işidür
Nite düşmen ögüdini işidür

2725 İktidar olan kişi düşmanın sözünü nasıl dinler!

Bugün benvenin gürzüm ü ḳılıcum
Benüm bigiden gürz ü ya ḳılıç um

Bugün, ben gürz ve kılıcım! Benim gibi birinden gürz veya kılıç bekle!

Dürişevenin yitdügince gücüm
Ḳılıç ḳabżasın ḳomaya avucum

Gücüm yettiğince savaşırım; savaşmaktan asla vazgeçmem.

Benüm şāh-ı Çīn'den çü yoḫdur udum
Yanar oda girem çıḳaram adum

Benim Çin hükümdarından kaygım olmadığı için canımı tehlikeye atıp şöhret kazanırım.

Baş oynamaġuŋ çaḫ günidür bugün
Baŋa ḳaçmaḳ ölmekdür ölmek dügün

Bugün hayatı tehlikeye atmanın zamanıdır. Bu savaştan kaçmak benim için ölümdür; bu savaşta ölmek ise düğündür.

2730 Baş açup uruşmaḳ hünerdür ḳoca
Ne er ola ol kim urışdan ḳaça

2730 Ey yaşlı kişi, korkusuzca savaşmak hünerdir. Savaştan kaçan, yiğit kişi olur mu?

Ṭurışup dürişüp ölürsem hele
Adum ādem aŋıcaġaz faḫri ola

Gayret edip savaşarak sonunda ölürsem insanlar adımı anınca iftihar edeceğim.

Eger ḳaçavan bir ḳuru baş ile
Çavum neng ile ʿāleme yayıla

Yalnız başıma kaçarsam kötü şöhretim utanç ile dünyaya yayılır.

Ṭop olursa meydān içinde başum
Yig andan ki güle baŋa yoldaşum

Savaş meydanında başım kesilip başımla top gibi oynansa dahi bu durum dostumun bana gülmesinden daha iyidir.

Niçeme ki yaġı olur ise çoh̬
Yaġar ise yaġmurlayın baŋa oh̬

Bilürven savaşuŋ yatın ḳolayın
Olıcaḳ anuŋ vaḳti ḳılıçlayın

Yüze yüz ṭuruşmaḳlıġı isterem
Nite ya bigi arh̬amı gösterem

Beni eyle ṣanmaŋ ki ḳoyam ḳaçam
Ne and içeyim göresin ḳan içem

2734-2735-2736-2737 Her ne kadar çok düşman olursa olsun bana yağmur gibi ok yağdırsalar da savaşın usulünü biliyorum. Vakti gelince kılıç gibi onlarla yüz yüze savaşmayı istiyorum. Beni öyle sırtımı yay gibi göstererek bırakıp kaçacağımı düşünme! (Benim bu kadar öfkelendiğimi görüyorken) ant içmemin ne gereği var? Görüyorsun ki kan içiyorum.

Ne ḳaçmaḳ gerek kim ṭolaşduravan
Ne gitmek dilerven bulaşduravan

Düşmanı dolaştırıp kaçmanın ne gereği var? Bu işe bulaşıp gitmeyi istemenin ne anlamı var?

Baġarsuh̬larum atlar ayaġına
Süŋüler ucın yüregüm yaġına

Bağırsaklarım atların ayakları altında ezilsin; süngülerin ucu ise yüreğimin yağına saplansın.

Sübaşı sözinden naḳāş çıh̬madı
Yirin bekledi vü girü bah̬madı

Nakkaş, komutanın sözünden çıkmadı; yerinde durdu ve geriye bakmadı.

Çeriyi taġıtmadılar dürdiler
Savaş yaraġına girü durdılar

Askeri dağıtmayıp topladılar; tekrar savaş hazırlığına başladılar.

Vezīr ol sökümi görüp aŋladı
Şehe didi vü şāh iŋen ṭaŋladı

Vezir, askerlerin toplu halde yürüyerek geldiklerini görüp şaha bu durumu bildirdi; şah çok şaşırdı.

Ki böyle ṣavaşdan uṣanmasalar
Ölümüŋ ṣaġıncını ṣanmasalar

Çünkü böylesine bir savaştan doymayıp ölümü düşünmeleri şaşırtıcıydı.

Buyurdı eren yir yirin bindi uş
Ṣanasın deŋiz nā-geh eyledi cūş

Emretti, savaşçılar her taraftan atlara öylesine bindiler ki denizin ansızın coştuğunu zannedersin.

Çeri depünüp ḳoparıcaḳ tozı
Felekde yaşurdı güneşüŋ yüzi

Asker saldırıya geçip havaya toz kaldırınca gökyüzünde güneşin yüzü toz bulutuyla örtüldü.

İki yaŋadan çün irişdi çeri
Elin açdı göz yumdı ölüm eri

Her iki taraftaki askerler birbirlerinin yanına vardı; ölüm eri olanlar, ellerini açtı ve gözlerini yumdu.

Yirüŋ yardı ḳarnın at u er güci
Ṭaşuŋ bağrını deldi demür ucı

Savaşçıların ve atın gücü yerin karnını yardı; (kılıç ve okların) demir ucu ise taşın bağrını deldi.

Çeriler çü ḳarışdı nā-geh ḳatı
Eşindi ayaḫdan yirüŋ bir ḳatı

Askerler ansızın şiddetlice çarpıştığında ayaklarının şiddetli tepişmelerinden dolayı yerin bir bölümü eşildi.

Havāya bulıtlarlayın dügdi toz
Ṣanasın ki vardı göge degdi toz

Toz, bulut gibi havaya öyle bir yükseldi ki tozun gökyüzüne ulaştığını zannedersin.

Yidi ḳat gök ü yidi ḳat altı yir
Sekiz oldı gök ḳaldıdı altı yir

Yedi kat gök ve yedi kat yer altı olan kısımda gök sekiz kat ve yer altı ise altı kat oldu.

Yir altına çün ḳan be-cid ṣızdıdı
Öküz ḳanda balıḫ gibi yüzdidi

Kan yeraltına çok fazla sızdığı için öküz kanın içinde balık gibi yüzdü.

Dökilürdi başlar yire ṭarp ṭarp
Şāh-ı Çīn çü gördi kim iş oldı ṣarp

Başlar yere patır patır düşünce Çin hükümdarı işinin zor olduğunu anladı.

Depindi vü hayḳırdı aṣlan bigi
Çeri ṭurmaya çün depine begi

(Çin hükümdarı) aslan gibi saldırıp haykırdı; hükümdarları saldırdığı için askerler de saldırıyordu.

Ḳamu bir kezin ḳatı ho itdiler
Ṭuranı ḳırup ḳaçana yitdiler

Hepsi bir ağızdan şiddetle bağırdılar; karşılarında duran kişileri öldürüp kaçanlara yetiştiler.

Ögi şaşururdı çeri güvüsi
Ḳulaḫ ṣağır eylerdi oḫ cıvusı

Asker uğultusundan insanın aklı şaşardı ve okun havada çıkardığı ıslık gibi sesten ise kulak sağır olurdu.

Oraḫ nice biçerse taḫıl başın
Ḳılıç şöyle ururdı ādem başın

Orağın başakları biçmesi gibi kılıç da bu şekilde insanların başını keserdi.

Ḳanuŋ rengi hīç gitmedi naʿlden
Ṣanayduŋ atuŋ naʿli idi laʿlden

Kanın rengi atın nallarından hiç gitmediği için atın nallarının kırmızı ve değerli bir süs taşından oluştuğunu düşünürdün.

Yemen ḳavmine buldı nuṣret bular
Sübaşıyı anda şehīd itdiler

Bunlar Yemen halkına üstünlük sağlayarak onların komutanını orada şehit ettiler.

Boyun ger ḳażaya uzadur ne var
Ṭuz etmek ḥaḳınca gözedür key er

Kadere boyun eğilirse buna şaşılır mı? Makbul kimse tuz ekmek hakkını gözetir.

Şunuŋ bigi er nā-geh oldı telef
Ki ṣāfī ḳılıç ursa yarardı ṣaf

Öyle bir savaşçı ki yalnız bir kılıç vursa askeri düzeni bölerdi; böylesine bir savaşçı ansızın öldü.

Ulu oğlı Faġfūr'uŋ atdı kemend
Naḳāşı ṭutup boynına urdı bend

Yüce Çin hükümdarının oğlu kement atıp Nakkaş'ı tutarak boynunu bağladı.

Ḳalan begleri ḳulları ḳamusı
Ṭutılup yile virdiler nāmusı

Geriye kalan beylerin, kölelerin tamamı yakalanıp namuslarını heba ettiler.

Şara varıcaḫ çünki ḳondı hemīn
Naḳāşı getürüŋ didi şāh-ı Çīn

Şehre varınca Çin hükümdarı hemen Nakkaş'ı getirin, dedi.

Varup naḳḳāşı anda getürdiler
Ḳamu yarġuya begler oturdılar

Gidip Nakkaş'ı oraya getirdiler; beyler onu yargıladılar.

Giriftār-āverden-i Naḳḳāş-rā Pīş-i Faġfūr Şāh

Nakkaş'ın Yakalanarak Fağfur Şahın Huzuruna Getirilmesi

Anı gördi Faġfūr iŋen ḳaḳıdı
Didi iy ḥarām-zāde ḳulmāş gidī

Çin hükümdarı onu görünce oldukça öfkelendi. Ey haramzade, hilekâr, şarlatan!

Ne bellü ḳocasın ne yigit bigi
Ādem ṣūretüŋ sīretüŋ it bigi

Açıkçası sen ne ihtiyarsın ne de yiğit gibi gençsin; dışın insana için ise köpeğe benzer.

Ḳaçarsın kişiden nite kim teyin
Ṭalarsın ḳolay bulıcaḳ itleyin

İnsandan sincap gibi kaçarsın, fırsat bulunca köpek gibi dalarsın.

Ne iş idi bu kim bize işledüŋ
Yüregümüzi uş oda şişledüŋ

Nasıl bir işti ki bize bunu yaptın, yüreğimizi böylece acı içinde bıraktın.

Ḳızumuzı başdan çıḳarduŋ hele
Çerim ḳırdun u ḥīle ḳurdun hele

Sonunda kızımızı baştan çıkardın sonra hile yapıp askerimi öldürdün.

2770 Bizüm ḫānedāna bu yüz ḳarası
Çü oldı eyitgil nedür çāresi

2770 Bu durum bizim hanedan için utanç verici olduğundan bunun çaresinin ne olduğunu söyle!

Ḳanı ḳızum u ḳanda gitdi Süheyl
Kişi itmedügini itdi Süheyl

Kızım nerede ve Süheyl nereye gitti? Kimsenin yapmadığını bana Süheyl yaptı.

Hīç eymenme di ṭoġrusını baŋa
Ve ger dimez iseŋ ki bu iş aŋa

Buyuram saŋa bir iş eyleyeler
Ki ᶜibret ḳala anı söyleyeler

Hiç korkmadan bana doğruyu söyle! Bu durumu, doğru bir şekilde anlatmazsan sana, uzun süre dilden dile dolaşacak ibretlik bir şey yapmaları için emir vereceğim, dedi.

İşitdi naḳāş ağladı zār zār
Cevāb eyle virdi ki iy şehriyār

2775 Ölümden baŋa ṣanma ki ola ḳayu
Baŋa şindi dirlikden ölüm eyü

2774-2775 Nakkaş bunları işitince inleyerek ağladı. Şöyle cevap verdi: Ey hükümdar benim ölmekten kaygılandığımı düşünme! Ölüm şimdi benim için yaşamdan daha iyidir.

Ki işbu güne dek hem umar idüm
Olan zaḫmuma merhem umar idüm

Açılan yarama merhem olması için bugüne kadar ölmeyi ümit ediyordum.

Ki urmış olasın Süheyl’üme bend
Degürmemiş olasın aŋa güzend

Süheyl’imi yakalayarak umarım ona zarar vermemişsindir.

Kişi ṭutsaġ olsa hem olur ümīẕ
Ki gerded şeb-ī tīre rūz-ı sipīẕ

Kişi tutsak olursa onun ümidi de tutsak olur; çünkü karanlık gece aydınlık günü tozla örter.

Bayıḳ bildüm ayruḫsı olmış bu iş
Ḳaçansa Süheyl'üm helāḳ olmamış

Bu işin başka türlü olduğunu iyice anladım; nasılsa Süheyl’im yok olmamış.

2780 Baŋa dirlik ansuz ḳo hīç olmasun
Adumdan cihānda nişān ḳalmasun

2780 Onsuz bir yaşam; bırak, benim için hiç olmasın. Dünyada benim ünümden bir iz kalmasın.

Şunuŋ bigi zārīlıġ itdi naḳāş
Ki ağladı anuŋ ile ṭaġ u ṭaş

Nakkaş, öylesine inleyip ağladı ki onunla beraber dağ ve taş ağladı.

Şāh eydür ki ağlamaġıl iy ᶜazīz
Bilinmez ki noldı Süheyl ile ḳız

Şah; ey muhterem ağlama, Süheyl ve kıza ne olduğu bilinmiyor ki, der.

Ṣanurduḳ sizüŋle biledür bular
Yavu vardı uşda bulunmaz eser

Bunların sizinle beraber olduğunu düşünüyorduk; kayboldular ve onlardan bir iz bile bulunmuyor.

Çü işitdi naḳḳāş ki gitmiş bular
ᶜAcebledi kim gör ki nitmiş bular

Nakkaş bunların gittiğini duyunca bunların ne yaptıklarına bak diyerek şaşakaldı.

Didi ḳanda gitmiş olalar ᶜaceb
Nice düzgün itmiş olalar ᶜaceb

Acaba ne tarafa gitmişlerdir ve ne şekilde tedbir almışlardır?

Girü şāh ṣordı eyitgil ki ol
Gelince buŋa dek niçün çekdi yol

Şah, tekrar sordu: Süheyl buraya kadar neden yol yürüdü? Söyle!

Ḳızumuŋ ḳaçan gördidi ṣūretin
Ya yüzin arısın u yā ṣūretin

Kızımın ya temiz yüzünü ya da görünüşünü ne şekilde görmüştü?

Ki geldi bunuŋ bigi iş itdi ol
Atı sürdi şāhuŋ ḳızın utdı ol

Ki buraya gelip böyle bir iş yaparak atını sürdü ve şahın kızını aldı.

Baş urdı vü naḳḳāş oturdı hemān
Ḥikāyetlerin şāha didi revān

Başını yere koyup saygı gösterdi; şaha gelişen olayları hemen anlattı.

Sarāyları Çīn'de nite düzdügin
Sarāylar içinde ḳızuŋ gezdügin

Görüp ṭaŋa ḳalup yolın azduğın
Anuŋ ḳubbede ṣūretin yazduğın

2790-2791 Çin'de sarayları nasıl yaptığını, sarayların içinde kızın gezdiğini görünce hayretler içinde kalıp yoldan çıktığını ve böylece onun resmini kubbede nakşettiğini anlattı.

Süheyl anı görüp göŋül virdügin
İlinden çıḳuban yola girdügin

Süheyl'in o çizdiği resmi görüp ona gönül verdiğini, ülkesinden çıkıp o kız için yola koyulduğunu anlattı.

Çerisin ü ḳavmin bizer bigiken
Cihānı tamāmet gezer bigiken

Döküp mālı ḫalḳı muṭīᶜ itdügin
Bu yeng ile ilden ile gitdügin

Askerini ve halkını donatıyor gibiyken dünyanın tamamını geziyor gibiyken malı dağıtıp halkı rahata erdirdiğini bu durumda ilden ile gittiğini anlattı.

Ne resm ile hem Çīn'e irişdügin
Ḳonuḫlamaġa şāhı dürüşdügin

Ne durumda Çin'e vardığını, şahı ağırlamak için çabaladığını (anlattı).

Çaḳ aŋa degin kim ḳurup bār-gāh
Süheyl odasında ayaḫ tutdı şāh

Çadır kurup yerleşmelerini, Süheyl'in şaha meskeninde içki sunduğunu (anlattı).

Çerisine ḳoşduġın anı Süheyl Didi bilmezem daḫı ḳanı Süheyl	Süheyl'in kendisini askerlerin yanına gönderdiği yere kadar her şeyi anlattı; Süheyl'in de nerede olduğunu bilmiyorum, dedi.
İşidicegez şāh öküş aġladı Ki ġayret odı yüregin ṭaġladı	Şah, bu olanları işitince epeyce ağladı; gayret ateşi yüreğini dağladı.
Didi iy dirīġā benüm key adum Apaŋsuzda yaŋlış işe uġradum	Benim iyi ünüme eyvahlar olsun! Ben ansızın yanlış işe rastladım.
2800 Eger ol ḳadar biledüm ki Süheyl Benüm ḳızuma eylemiş idi meyl Dökince vü ṣaçınca çoḳ mālını Baŋa azacuḳ kendü aḫvālini Dise nite dek duradum dinedüm Anı ḫoẕ güyegü ben idinedüm	2800-2801-2802 Süheyl'in kızıma o kadar gönül verdiğini bilseydim, malını çokça dağıtıp saçarken bana da kendi halini azıcık anlatsaydı şimdiye kadar neden durup susardım? Onu kendime damat edinirdim.
Hüner-mend ü ḫūb u laṭīf idi ol Baŋa hem oġul hem ḥarīf idi ol	O; hüner sahibi, hoş ve iyi biriydi; bana hem oğul hem de sohbet arkadaşıydı.
Sözi ḫoş yüzi ḫūb aṣlı aru Bir içim su bigiyidi ṭupṭuru	Sözü hoş, yüzü güzel, soyu ise saf, dupduru bir içim su gibiydi.
2805 Senüŋ bilisüzligüŋ ucından uş Ḳızum gitdi ḳaldı sarāy içi boş	2805 Senin cahilliğin yüzünden sonunda kızım gitti ve sarayım bomboş kaldı.
İkisi bile aŋsuzın yitdiler Bilenmez ki ḳanḳı yaŋa gitdiler	İkisi beraber ansızın kayboldu; onların nereye gittikleri bilinmiyor.
Meger dimiş ola ḳızum gel beri Belürsüz yola gidelüm kim çeri Yitüp ardıradın bizi bulmaya İşümüz daḫı ṣarpraḫ olmaya	Olsa olsa, Süheyl, kızıma haydi gel; askerler bize yetişip bizi bulmasın ve işimiz daha da güçleşmesin diye (bizi bulamayacakları) belirsiz bir yola gidelim, demiş olmalıdır.
Yaya ilteler çünki itdüŋ günāḫ Bizi pīller ayaġına ṣala şāh	Sen suç işlediğin için şah bizim peşimizden piyade yollayıp bizi fillerin ayakları altına fırlatır, demiş olmalıdır.
2810 Bu fikri idüp gitmiş ola bular Nite gidiser ṭoġru yola bular	2810 Bunlar bu şekilde düşünüp gitmiş olmalılar. Bu durumda bunlar doğru yola nasıl gidecek?

Ben uş ṣuçuŋı saŋa bağışlaram
Sen işledügüŋ ṣanma kim işlerem

Ben işte senin suçunu affettim; senin bize yaptığın şeyleri benim sana yapacağımı düşünme!

Seni mihr-bān kişi gördüm iŋen
Yavuz kimse olmaz duz etmek aŋan

Seni oldukça merhametli biri olarak gördüm; tuz ekmek hakkını anan kişi, kötü kimse olmaz.

Vireyim saŋa uşda māl u çeri
Yola düş ü isteyü var buları

Şu durumda sana mal ve asker vereyim; bunları aramaya koyul!

Yazı vü dere ḳoma ya ṭaġ u ṭaş
Ara çevre şāllah olasın ṭuṭaş

Ova, dere, dağ, taş bırakmadan her tarafı ara, inşallah onlarla karşılaşırsın.

Ḳızumı bulur isen and iç anı
İnandur ben inandurayım seni

Yemin et! Kızımı bulursan onun suçunu bağışladığıma onu inandır, ben de seni inandırayım.

Şu Tangrı ḥaḳı kim yaratdı bizi
Ki göŋülden eydürem işbu sözi

Bizi yaratan Allah hakkı üzerine yemin olsun ki bu sözleri gönülden söylüyorum.

Anı ol yigitden hīç ayırmayam
Anı ḳoyuban ayruġa virmeyem

Onu, o yiğitten hiç ayırmayacağım; o yiğidi bırakıp onu başka birine vermeyeceğim.

Ne lāzım ki ḳaçar yabāna düşer
Gelüp ḳızumı alsun hem eyle düşer

Kaçıp ıssız yerelere düşmesinin ne gereği var? Gelip kızımı alsın, hem böylesi daha uygun olur.

Ben andan yüzüm nite döndüreven
Dilerse atasına göndüreven

Ben yüzümü ondan nasıl çevireyim? İsterse onu babasına yollayayım.

Ve ger ṭurur ise ḳatumda benüm
Güyegümdür iki gözüm [ü] canum

Ve benim yanımda kalırsa o benim damadımdır, iki gözüm ve canımdır.

Buyurdı getürüŋ şu ṭutḫunları
Ki ṭutıldılar uġraşıcaḳ çeri

Şah, şu esirleri getirin diye emretti ki askerler savaşınca o esirler yakalanmıştı.

Bularuŋ bigi key eren görmedüm
Yara yara ḳılıç uran görmedüm

Bunlar gibi iyi savaşçıları, askerleri ikiye böle böle kılıç sallayanı görmedim.

Ḳamusını bağlu getürüŋ ḳanı
Nite boş ḳomaġa yarar aṣlanı

Neredeyseler hepsini bağlı bir şekilde getirin; aslanı serbest bırakmak nasıl uygun olur?

Getürdiler ü ḳarşu ṭurdı bular
Bulara baḫar şāh başm bular

Askerler bunları getirince bu yiğitler, askerlere karşı koydular. Şah bunlara bakıp başını sallar.

Buyurdı ki ellerini şeşdiler
Zaḫımlularına kişi ḳoşdılar

Ellerini çözmeleri için emretti; yaralı olanların yanına adam verdi.

Tīmār itdürüben çü saġ oldılar
Şeh eydür benüm göŋlüm eyle diler

Ki girü begüŋüz bulununca siz
Bizüm ile bunda bile olasız

Onları tedavi ettirerek sağlıklarına kavuştular. Şah, gönlüm bunu ister: Hükümdarınız bulunduktan sonra tekrar, burada bizimle beraber olmanızı istiyorum.

Velī güc ile dimezem bu sözi
İŋen key erensiz severem sizi

Fakat bu sözü zorluk çıkarmak için söylemiyorum; siz oldukça iyi savaşçısınız, sizi sevdiğim için bu sözü söylüyorum.

Kimüŋ göŋli var ise bunda dura
Ben anuŋla neyledügümi göre

Kalmak için kimin gönlü varsa burada kalsın; benim ona ne şekilde davranacağımı görsün.

Kim ilini aŋar ise ol bilür
Yemen'din yaŋa varur ise olur

Kim kendi ülkesine gitmek istiyorsa kendisi bilir; kim Yemen tarafına gidiyorsa gitsin.

Yaraḫsuzınuŋ eksügin ḳamu ben
Düzem il ü gündür degüldür yaban

Teçhizatsız olan kişinin tüm eksiğini yabancı biri değil, halkımdan birisiymiş gibi ben hazırlarım.

Benüm ile ḳalanı ben bileven
Özümden nite ayırıbileven

Benimle burada kalanları tanıyıp onları yanımdan nasıl ayırabilirim?

Yiyevüz içevüz bayıḳ dün ü gün
Esirgemezem kimseden il ü gün

Kuşkusuz gece gündüz beraber yer içer memleketimi kimseden esirgemem.

İki dürlü uş gösterürven yolı
Benüm ile bile olanuŋ ili

Varursa Yemen'dür ṭurur ise Çīn
Yalan söz yamandur [u] yaḫşısı çin

2834-2835 İki çeşit yol gösteriyorum. Benim yanımda bulunacak olan kişinin ülkesi gidecekse Yemen'dir, kalacaksa Çin'dir. Yalan kötüdür, doğru olan söz ise iyidir.

Kişi ḳullıḳ idicegez beglere
Gerek ol ne üşene vü ne ara

Kişi, hükümdarlara hizmet edince onun bu durumdan ne sıkılması ve ne de yorgun düşmesi gerekir.

Ol aldanmaya ni^{c}metüŋ bolına
Olur ise buŋ ger[32] begi yolına

Ḳayurmaya kim aç ola yā yalıŋ
Oda ṣala cān burcalarsa yalıŋ

O, nimetin bolluğuna aldanmamalı; bir sıkıntı olursa kendini hükümdarın yolunda aç veya çıplak dahi olsa sakınmamalı canını yanan alevlere atmalıdır.

Orada düşe ger oğulı ögine
Ol erlik güninde nite ögine

Orada oğlu aklına gelirse o yiğitlik gününde oğluyla nasıl övünsün?

2840 Ferāġatde atlanduran indüren
Ḳılınç eyleyen līk yüz döndüren

Buŋalsılıġ olsa pes aŋa degin
Güder dinçligini gözetmez begin

2840-2841 Dinlenme sırasında ata bindirip indiren, alçakgönüllülük gösterip fakat yüz çeviren kişi, sıkıntılı durum olursa son ana kadar rahatının peşinden gidip hükümdarını dikkate almaz.

Kimüŋ göŋli var ise naḳḳāş ile
Ḳoşam kim ola istemekde bile

Kimin gönlü varsa beraber olmayı istiyorsa onu Nakkaş ile göndereyim.

Kim üşenür ise ki yola gide
Ne kim göŋli dilerse anı ide

Yola çıkmak için kim tedirgin oluyorsa gönlü nasıl isterse o şekilde davransın.

Nite kim bu ḳavmüŋ ola dilegi
Gerek her birisi bula dilegi

Şöyle ki halkın isteği neyse o isteğine kavuşsun.

2845 Birince gönüldi Yemen'din yaŋa
Birincesi ḳalup didiler aŋa

2845 Bazıları Yemen tarafına yöneldi, bazıları ise orada kalıp ona şunları söyledi:

Baş üstine varalum isteyelüm
Baş altına biz ṭaş yastayalum

Emriniz başüstüne, varıp onların nerede olduğunu araştıralım; başımızın altına taşı yastık edinelim.

Bola kim bulıbilevüz aŋsuzın
Begümüzi vü pādişāhuŋ ḳızın

Belki ansızın hükümdarımızı ve padişahın kızını bulabiliriz.

Naḳāş daḫı didi ki iy şehriyār
Baŋa çoḳ çeri ne işüme yarar

Nakkaş da ey hükümdar, bana çok asker vermen ne işime yarayacak ki?

Birez māl u birḳaç kişiler oŋat
Bir iki ḳul u bir biş altı key at

Biraz eşya, uygun birkaç kişi, bir iki hizmetkâr ve bir de beş altı iyi at ver.

[32] Açıklama için bk. Özçelik 2012

Alup çıḫdı Çīn’den ü girdi yola
Gider ṣoŋra işidesin kim nola

Bunları alıp Çin’den çıktı ve yola koyuldu; bu durumun ne olduğunu sonra dinlersin!

Ser-Āġāz-ı Dāstān-ı Nev-bahār u Ser-güzeşt-i o

Nevbahâr’ın Hikâyesinin Başlangıcı ve Macerası

Çü Ṣaʿlūk’dan ḳaçdıdı Nev-bahār
Nite kim ḳaçar zemherīden bahār

Bahar mevsiminin şiddetli soğuklardan kaçması gibi Nevbahâr da Salûk’tan kaçmıştı.

Gice gündüz işiyidi ağlamaḳ
Açılmazdı çatmış idi ḳaş ḳaraḳ

İşi gece gündüz ağlamaktı; surat asmıştı; onun yüzü gülmezdi.

Ḳara baḫtına çoḳ ḳaranur idi
Giderdi ṭaġ u ṭaş yörenür idi

Kara bahtına çok lanet ederdi; her tarafa gidip dolanırdı.

İrişdi gice olıcaḳ bir yire
Saḳındı ki olmasun atın yara

Gece olunca bir yere vardı; atın yaralanmasından çekindi.

İnüp atını bağladı vü yine
Döşek idinüp ṣağu sağdı yine

Ve ayrıca attan inip atını bağladı; yatak yapıp yine ağlayıp inledi.

Żamīrinden endīşeler düridi
Bu ḳaç beyti ağlayup eydür idi

Gönlünden endişeler türedi ve bu birkaç beyti ağlayarak söyledi.

Şiʿr-güften-i Nev-bahār Ez-ḥasret-i Melik-zāde

Nevbahâr’ın Süheyl’in Özlemiyle Şiir Söylemesi

ʿĀlemde benüm bigi işin bilmez ola mı
Depdüm yire ṭop nāmūsı vü ʿārı vü nāmı

Dünyada benim gibi işini bilmeyen biri var mı? Bütün namusumu, utancımı, ünümü ayaklar altına aldım.

Urmadı benüm zaḫmuma hīç kimsene merhem
Ḳalmadı benüm işüme kimsenüŋ inamı

Benim yarama hiç kimse merhem sürmedi ve benim işime kimsenin güveni kalmadı.

Ḳanumı ḥelāl idüp irişdüm idi yāra
İrişmese Ṣaʿlūk ḳara yüzlü ḥarāmī

Kanımı helal edip sevgiliye vardım ama kara yüzlü eşkıya Salûk, keşke bize yetişmeseydi.

Yardı beni yārumdan u yad yirlere düşdüm
Biliş bigi bilmezven atamı vü anamı

Beni yârimden uzaklaştırarak yabancı yerlere geldim; babama ve anneme yabancı oldum.

Nāz ile sarāylar içine ṣığmaz iken ben
Nice ṭutavan mīşeler içinde maḳāmı

Ben nazımla saraylar içine sığmazken meşelikler arasında nasıl durayım.

Göŋlüm ilini yıḫmaġ u opurmaġiçün[33] uş
Her menzile baḫ baġlu dutar vaḳʿa vü nāmı

Gönlümün ülkesini öyle yıkmak için her menzilde ünü ve olayı bağlı tutar.

Heyhāt yine luṭf idüben Tangrı Taʿālā
Yāruma irişmege beni diri ḳoya mı

Heyhat! Cenab-ı Hak lutf edip beni yârime kavuşturmak için tekrar canlı bırakır mı?

Aŋa ol gice ṣanki bir yıl idi
Ne bilür yüridügi ḳaç mīl idi

O gece onun için bir yıl gibi sürdü; o gece kaç mil yürüdüğünü ne bilsin!

Şu dün dulpı ḳayġudan u ḳorḫudan
Ne ḥaẓẓ aladı gözleri uyḫudan

Bütün gece öyle kaygılı ve endişeli iken gözleri uykudan nasıl zevk alsın?

Kişi çün yiyesi yiyüp ṭoḫ ola
Yaraşur ki uyḫu gözine gele

Kişi yemeğini yiyip tok olunca gözüne uykunun girmesi uygun olur.

Ki ol ḥādde arnuġ [u] miskīn gider
Gözi uyḫu göŋli ṭaʿāmı nider

O gergin, yorgun ve aciz bir şekilde yürürken gözü uykuyu, gönlü ise yemeği ne yapsın?

Ṭaŋ atınca ṣayar idi ılduzı
Imızġanmamış idi bir dem gözi

Şafak sökene kadar gözü bir an olsun uyuklamadan yıldızları sayardı.

Ḫaṭāyī çü zengī izin izledi
Ṭaŋ atdı vü ılduz yüzin gizledi

Kuzey Çinlileri zencilerin izini takip ettiğinde şafak söktü ve yıldız yüzünü gizledi.

Girü tīzcek atına atlandı ol
İki dün gün açlıġa ḳatlandı ol

İki gece ve iki gündüz açlığa katlanarak hemen tekrar atına bindi.

Gider bilimez ḳancaru gitdügin
Ne gitdügin aŋlar u ne itdügin

Yol alır fakat nereye gittiğini bilmez.; ne gittiğinden ne de yaptığı şeylerden haberdardır.

Yine sürdi ol gün giceye degin
Şunuŋ bigi kim dirmez idi ögin

O gün tekrar geceye kadar şöyle aklını başına toplamadan atla yol aldı.

[33] Açıklama için bk. SNÜN: 36-37

İrişdi gice vü örüşdi girü Şafaḳ ḳızıl oldı vü beŋzi ṣaru	Gece tekrar belirmeye başlamıştı; şafak kızıllaştı ve onun benzi sarardı.
Yine ol gice anda ḳıldı ḳarār Fiġān itdi ṣubḥa degin zār zār	O gece tekrar orada konakladı; sabaha kadar ağlayıp inledi.
Ne ḥālde ki var ^{c}ömrini ol gice Geçürdi velī ol bilür kim nice	O gece ömrünü hangi durumda ve nasıl geçirdiğini sadece kendisi bilir.
Gice zengīsi yine kıldı güzer Açıldı cihān yine oldı seḥer	Gece siyahlığı tekrar geçti; dünya aydınlandı, tekrar seher vakti oldu.
Üçünci güni yola düşdi yine Yoḳuşlar aġa vü inişler ine	Üçüncü gün tekrar yola koyularak yokuş yukarı çıktı ve yokuş aşağı indi.
İŋen üzdi açlıḫ anuŋ ḳuvvetin Görür bir geyik sürer aŋa atın	Açlık onun kuvvetini iyice bitirdi; bir geyiğin olduğunu görünce atını ona doğru koşturur.
Ḳovar anı bir iki bileŋ aşurur Yiter çün ḳolaylanur u yanaşur	O geyiği kovalayarak onu bir iki dağ sırtı aşırtır; fırsat bulunca ona yaklaşır.
Ṣunar ḳırbanından çıḳarur yayın Erenler bigi ol ḳız oynar oyın	Uzanıp yayını sadaktan çıkarır ve o kız, savaşçılar gibi oyun oynar.
Çeker terkeşinden seḥer yil bigi Uluŋı ḳayın u ṭavşancıl yüŋi	Sapı kayın ağacından ve kartal tüylü olan oku sadağından sabah yeli gibi hemen çeker.
Hīç endikmeyin ḳolayın gözledi Çü bıraḫdı şaṣt [u] oḳın gezledi	Hiç şaşırmadan fırsat kolladı; okçuların parmaklarına geçirdikleri yüzüğü koyarak okun gezini kirişe yerleştirdi.
Ṭutar ṣol ḳolın ṭoğru bu kez ṣağın Öŋince ḫo eşti ḳaçadur ṣığın	Oku bir sağ tarafına bir sol tarafına alarak atla hızla koşarken yabanî geyik de önünden kaçmaya çalışıyordu.
Üzegü gerüp cüst ṣıġadı ḳol Yayı bağrınuŋ içine girdi ol	Üzengiye sıkıca basıp onu aramaya hazırlandı; o, yayın eğri kısmının içine girdi.
Degül mi ^{c}aceb ḳatı yayı çeküp At üstinde degül ki yirde çöküp	Yerde çömelerek değil de at sırtında sert yay çekmesi garip değil mi?

İrişdürdi kiriş bilin ḳulaġa Ḳavuşdurdı demren ucın dırnaġa	Okun kiriş eğimini kulağına kadar, okun temreninin ucunu ise yayın üzerinde bulunan kertiğe kadar ulaştırdı.
Ṣanasın ḳulaġına oẖuŋ gezi Gerek ṭuta ya söyleyeydi sözi	Okun kiriş geçecek gediğini kulağına tutunca yayın kendisine bir şeyler söyleyeceğini zannederdin.
Ya avcı içinde yüzük var idi Ki demren anı varup arar idi	Okun temreni kendi avucundaki yüzüğü arıyordu.
Ṣavuşdurmadı manẓarından gözin Sıvışdurmadı şaṣtdan oḳ gezin	Gözünü hedeften uzaklaştırmadan okun kiriş geçecek gediğini yüzüğünden ayırmadı.
Aracuḳ yiri gözleyüben dürüst Naẓar baġladı şeşti şaṣtını cüst	Hedefteki yeri doğru bir şekilde gözetledi; hedefe kilitlenip çabuk hareket ederek yüzüğünü çıkardı.
Bir oẖ urdı geçdi geyikden öte Zihī ḳız ki şunuŋ bigi oẖ ata	Bir ok fırlattı ve geyiğin ötesine geçti; kız bu şekilde ok atmaya devam etti.
Bir iki daẖı urdı eglenmeyin Geh öteleyü geh geçürü boyın	Oyalanmak için oku bazen geyiğin ilerisine doğru bazen de geyiğin üzerinden aşırarak atıyordu.
Geyigi çü yir üzre bıraẖtı ol Revān çaḳdı çaḳmaḳ u[34] od yaẖtı ol	Geyiği yerin üzerine serince hemen çakmak çaktı ve ateş yaktı.
Bişürdi vü yidi vü dirdi ögin Yiyesi yimemişdi aŋa degin	Geyiği pişirdi, yedi ve kendine geldi; o ana kadar yiyecek bir şey yememişti.
Geŋince oturdı ṭoyınca yidi İŋen armış idi birez uyıdı	Rahatça oturup doyana kadar yemek yedi; oldukça yorgun olduğu için biraz uyudu.
Hemān laḥẓa kim anı uyẖu alur Düşinde Süheyl'i görür kim gelür	O anda uykuya dalar ve rüyasında Süheyl'in geldiğini görür.
Bu şiʿri oḳur gökcek āvāz ile Yarar altun ile eger yazıla	Altın ile yazılmaya değer bu şiiri hoş sesi ile okur.

[34] Açıklama için bk. SNÜN: 37

Dīden-i Nev-bahār Süheyl-rā der-ḫˇāb u Şiʿr-güften-i o

Nevbahâr'ın Rüyada Süheyl'i Görmesi ve Süheyl'in Ona Şiir Söylemesi

Ol ten ki canı olmaya diri geze benven
Kişi ki iŋen cān u cihāndan bize benven

Canı olmayıp diri olarak gezen vücut benim; canından ve dünyadan oldukça usanan kişi benim.

Şol kim dün ü gün dürişe bir laḥẓa içinde
Uyḫusını yeŋmeye yolından aza benven

Gece gündüz bir anlık uykusunu yenemeyerek yanlış yola giren benim.

Ol kimse ki dağıtmaġiçün kendü düzenin
Bir dürlü daḫı vara vü düzen düze benven

Kendi düzenini dağıtmak için çeşitli yerlere varıp ev bark yapan benim.

Yoḫ işe vü olmayası sevdāya ṭolaşup
Yārından u cānından ümīẕin üze benven

Olmayacak işe ve sevdaya kapılıp yârinden ve canından ümidini kesen benim.

Yaŋlışlıġı kendüzüme ben yaŋılup itdüm
Ṭoġrusını diyici gelicek söze benven

İşin doğrusunu söylemek gerekirse yanılıp yanlışlığı ben kendime ettim.

Bu cehl ile ben kendüme işledügüm işi
ʿAḳlı olan ayruġa nitesi size benven

Bu cahillikle kendime işlediğim bu hatayı aklı olan başka birine sezdirecek olan benim.

Dün buçuġı elükdürmiş iken güneşi ḳoyan
Gölge ḳovan u yazuyı yazan bize benven

Gece yarısı güneşi elde etmişken ondan vazgeçen, gölgeden gölgeye koşup düz ovayı şaşırmaktan bezen kişi benim.

Hemān düş içinde meger Nev-bahār
Süheyl ile yaʿnī olur gam-güsār

Nevbahâr rüyada Süheyl ile senin anlayacağın meğer dert ortağı olur.

Anuŋ şiʿrin işidicek ol daḫı
Cevābında didügin işit aḫı

Ey dost, Nevbahâr da onun şiirini dinleyince Süheyl'in Nevbahâr'a nasıl cevap verdiğini dinle!

Uyanuḫla düzmeye böyle laṭīf
Kişi fikr idüp ḳāfiyeyle redīf

Kişi, uyanıkken düşünüp böylesine hoş kafiye ve redifle şiir yazmazdı.

Cevāb-güften-i Nev-bahār be-Şiʿr der-ḫˇāb

Nevbahâr'ın Rüyada Süheyl'in Şiirine Cevap Söylemesi

Yalancı ki ol gülüci ola yüze benven
Key zişt kim ol ḫūb görine göze benven

Yalan yere yüze gülümseyen ve çok çirkin olup göze hoş görünen kişi, benim.

Ṣu görmeyüben tīzcek edügin çıḳaran ben
Od yanmayuban ol ki tenūra ḳıza benven

Suyu görmeden çizmeyi hemen çıkaran ve ateş yanmadan tandırı ısıtan benim.

Beŋzeyimeyen er kişiye kim geze ṭaşra
Yā perdeler içinde oturan ḳıza benven

Şehir dışında dolaşan yiğit kişiye veya perdelerin ardında oturan kıza benzeyemeyen benim.

Ol kimse ki başmağına yapışmaz iken toz
Ṭağlara ṭazıġan u yabāna toza benven[35]

O kimse ki ayakkabısına bile toz konmazken şimdi dağlara ve çöllere kaçan benim.

Düşmen ne ᶜaceb ḳazar ise düşmene ḳuyu
Yārı içün ol dost ki ḳuyu ḳaza benven

Bir düşman kendi düşmanına kuyu kazarsa bu duruma şaşılır mı? Sevdiği için kuyu kazan dost benim.

Kimdür ki uşaŋ olubanın eglene bir dem
Düzgün ki düzülmiş ola anı boza benven

İhmalkâr davranıp bir süre oyalanan kim var ki? Alınan tedbiri bozan benim.

Ḳondurmaz iken toz etegine yaḫa yırtup
Balçıḫlara yatan u bulaşan toza benven

Eteğine toz kondurmamak için üzüntüsünden gömleğinin yakasını parçalarken şimdi çamur içinde yatan ve toza bulaşan benim.

Ol uyḫu arasında yaş dökdi çoḫ
Düş içinde ṣu içmek aṣṣısı yoḫ

O, uyku sırasında çok yaş döktü; rüyada su içmenin faydası yok.

Beliŋleyü ṭurdı ne budur ne ol
Cānı azacuḫ ḳalup u ḳayġu bol

Uykudan korku ile sıçrayarak kalktı; bu durumun düş olduğunu anladı. O rüyadan sonra ömrü az kaldı, kaygısı ise çoğaldı.

İrürdi göge zārī vü nālei
Paraladı fındūḳ ile lālei

Feryadı göğe erişti; hücreyi ve boynuna takılan demir halkayı parçaladı.

Unutdı belā çekmek ü armaġın
Isırdı taŋa ḳaluban barmaġın

Uykuda sıkıntı çekmeyi ve kendi yorgunluğunu unuttu; hayretinden parmağını ısırdı.

Bi-güftā çünīn est ḳavl-i Ḫuẕā
Ki rāḥat ḳomışdur Çalap uyḫuda

Allah, ayetinde buyurduğu gibi Allah uykuda rahatlık vermiştir.

[35] Açıklama için bk. SNÜN: 37-39

2920 Ne ḫoş uyḫuyıdı ki ben yārumı
Düş içinde gördüm [çü] dil-dārumı

2920 Ne kadar güzel bir uykuydu ki ben yârimi, benim gönlümü alanı rüyamda gördüm.

Baŋa oldı ol uyḫudan dinçlik
Süŋügüm içinde ḳurıdı ilik

Uykuda bana huzur geldi; heyecandan kemiğimin içindeki ilik kurudu.

Çü görmiş idi düşde yārı yüzin
Ümīẕ ile hem egledi kendüzin

Rüyada yârin yüzünü gördüğü için (onu tekrar görme) ümidiyle kendini avutuyordu.

Vay aŋa ki göründügi düş ola
Düşüŋ daḫı biŋde biri ṭuş ola

Hemīn ḥāṣıl öz göynügidür ü renc
Ki müflis kişi bula düşinde genc

Ona, (gördüğü için sevindiği) rüyanın gerçekleşmesi nasip olsun. Gördüğü rüyanın binde biri dahi olsa onunla karşılaştığında iflas etmiş birinin rüyasında hazine görmesi gibi onun da rüyasındaki kazancı sadece iç acısı ve sıkıntıdır.

2925 Bu ᶜālemde güci yiten işine
Güvenür [se][36] borca batar düşine

2925 Bu dünyada kendi işine gücü yeten insan, rüyasına güvenecek olursa borca batar.

Girü bindi ata vü düşdi yola
Gehī aġlayu gāh ṣaçın yola

Tekrar ata binip bazen ağlayarak bazen saçını yolarak yola koyuldu.

Geyigüŋ budın aṣdıdı terkiye
Ki ḳarnı girü acıcaġaz yiye

Karnı acıkınca tekrar yemek üzere geyiğin budunu terkiye asmıştı.

Yidi gün yüridi hīç mīşenüŋ
Ucın bulımaz idi endīşenüŋ

Yedi gün boyunca meşeliğin ve endişenin sonunu bulamadan yürüdü.

Sekizinci gün irdi bir bıŋara
Ki yiterdi içerse on biŋ ere

Sekizinci gün on bin yiğidin içmesine yetecek bir pınara vardı.

2930 Ḳonup anda sögüldi vü yidi it
Öginde didi kendüye ṭur [u] git

2930 Orada konaklayıp geyik budunu kızartarak yedi; içinden kendine kalk ve git, dedi.

Girü sürdi bir hafta eglenmedi
Key āşüfte olmışdı diŋlenmedi

Oyalanmadan bir hafta tekrar atla yol aldı; aşkından oldukça perişan olduğu için dinlenmedi.

[36] Açıklama için bk. SNÜN: 39

Gide gide şöyle ırışdıyıdı
Ki deŋiz kenārına irişdiyidi

Yürüye yürüye yorgunluktan bayılacak duruma gelmişti; böylece deniz kıyısına vardı.

Nice baḫsa ya ṣu görür yā ḳaya
Ya ḫo mīşe ṭop geldi cānı ḳaya

Hangi tarafa bakarsa baksın ya su görür ya da kayalık; büsbütün meşe ağaçları da olunca endişeye kapıldı.

Güneş çün ṭulundı vü oldı gice
Buŋaldı vü uġradı iŋen güce

Güneş battı, gece oldu; sıkıntıya düşüp epeyce güçlükle karşılaştı.

Ḳaraŋulıġ u hem deŋiz ḳıraŋı
Ḳaya çoḫ ki hergiz belürmez öŋi

Karanlık hem de deniz kıyısında, o kadar çok kaya var ki önü asla belli olmamaktadır.

Girü mīşe çevre ḳaya öŋi ṣu
Ḳatı ḳorḫudan gördi ḥāli ḳısu

Gerisinde meşelik, etrafında kayalık, önünde ise su var. Çok korktuğu için durumunun sıkıntılı olduğunu gördü.

Didi cānavarlar deŋizden çıḫa
Ne var cānumı ḳodum ise yoḫa

Yırtıcı hayvanlar denizden çıkar, canımı feda etmeye hazır olduysam buna şaşılır mı, dedi.

Çıḳalar beni yiyeler aŋsuzın
Daḫı görmeyeven Süheyl'üŋ yüzin

Yırtıcı hayvanlar denizden çıkıp ansızın beni yerse Süheyl'in yüzünü bir daha görmem.

Girü döndi vü mīşeye virdi yan
Görür bir iŋen yüksek aġaç revān

Geri dönüp meşelikten uzaklaşınca oldukça uzun bir ağacın olduğunu görür.

Ol aġaca aġdı atın bagladı
Aġaç altına vü öküş aġladı

O ağaca çıkıp atını ağaca bağlayarak epeyce ağladı.

Ki alnumda ne yazu yazluyımış
Belālar baŋa ḳanda gizlüyimiş

Kaderimde yazılı olan ne varmış; belalar benim için nerede gizleniyormuş.

Çü dün buçuġı oldı aġaçdan baḫar
Ki çoḫ cānavarlar deŋizden çıḫar

Gece olduğunda ağaçtan etrafa bakarken pek çok yırtıcı hayvanının denizden çıktığını görür.

Birincesi aṣlan birincesi pīl
Birincesi ḳapḳara it bigi kıl

Bazıları aslan bazıları fil bazılarının tüyleri ise kapkara itlerin tüyleri gibiydi.

Yürürlerdi irkeklü vü dişilü
Kimisi bıyıḫlu kimi dişlü

Erkek ve dişiler birlikte yürürlerdi; bazıları bıyıklı bazıları ise dişliydi.

Nite kim ḳuruda olur cānavar
Deŋizde daḫı hem anuŋ bigi var

Nasıl ki karada yırtıcı hayvanlar varsa denizde de vardır.

Zihī ḳādir ü ḥikmet issi Çalap
Ki her birine ol virür rızḳı hep

Tükenmez kudret ve hikmet sahibi Allah onların her birine rızkını verir.

Resīden-i Nev-bahār be-Kenār-ı Deryā u ʿİbrethā Dīden

Nevbahâr'ın Deniz Kıyısına Ulaşması ve Garip Şeyler Görmesi

Ṭaŋ atıcaġaz yine görmiş idi
Ki ol ḳamusı ṣuya girmiş idi

Şafak sökünce o yırtıcı hayvanların tamamının suya girdiğini görmüştü.

Şu ḳorḫudan eyle yaymdı ögi
Ki ḳurıdı aġaçda elma bigi

Bunların korkusundan aklı öylesine dağıldı ki ağaçta bulunan elma gibi kurudu.

Bu göŋül daḫı bir belādur aḫı
Ki ʿışḳ ola vü ḳayġu ḳorḫu daḫı

Ey dost! Bu, gönül de bir beladır; bu gönülde aşk olduğu için korku ve kaygı da vardır.

Girü sürdi bir hafta gitdi tamām
Gözi uyḫu almaz u göŋli ṭaʿām

Tekrar at ile bir hafta boyunca gözüne uyku girmeden canı yemek çekmeden yol aldı.

İrişdi yine bir ḳalıŋ mīşeye
Batupdı deŋiz bigi endīşeye

Denizde batmış gibi endişeye batmıştı, tekrar meşelik bir ormana vardı.

Gider idi çepçevresin gözleyüp
Elinde yayı vü oḫın gezleyüp

Her tarafı gözetleyerek elinde yayı ve okun gezini kirişe yerleştirmiş bir şekilde giderdi.

Çü gördi ki mīşe yimişdür ṭolu
İŋen tāze vü ṭatlu vü hem ṣulu

Meşe ağacının oldukça taze, tatlı ve sulu meyve ile dolu olduğunu gördüm.

Ḳalıŋ mīşeler bāġ u baḫçe gibi
Yimişler döşenmiş aġaçlar dibi

Meşe ormanı bağ ve bahçe gibi ağaçlarının dibi meyve ile döşenmişti.

Didi uş yiyem ḳarnumı ṭoyuram
Ne av avlayam u ne atum yoram

Bu meyveleri yiyerek karnımı doyurayım; ne av avlayayım ve ne atımı yorayım, dedi.

Yüzümden ṣuyı cānavardan ḳanı Niçe dökem inṣāfum āḫir ḳanı	Şerefimi lekeleyip zararlı hayvanların kanını dökersem sonra vicdanım bunu nasıl kabul eder.
Ḳamu cānluya sevgülüdür canı Kitābında Firdevsī ḫūb dir bunı	Bütün canlılara kendi canları değerlidir; Firdevsî, kendi kitabında bunu güzel söylemiş.
Meyāzār mūrī ki dāne keşest Ki ü nīz cān dāred ü cān ḫoşest	Tane taşıyan karıncayı incitme ki onun da canı vardır ve can da tatlıdır.
Çü ben cāna ḳaṣd itmegi terk idem Şehet Tangrı viribiye bir ādem	Allah birini bana gönderirse artık ben cana kastetmeyi terk ederim.
Ki bu cānumı belādan ḳurtara Ḳan ağlamaġ u nāleden ḳurtara	Böylece canımı sıkıntıdan, beni ise ağlayıp inlemekten kurtarır.
Baŋa yol bulıvire azmış iken Ḳavışdura ümīẕüm üzmiş iken	Yolumu şaşırmışken bana yol gösterir, ümidimi kesmişken beni ona kavuşturur.
Beni aŋa kim cānumun cānıdur Yürecügümüŋ derdi dermānıdur	Beni hatırlayan kişi canımın canıdır; yüreğimin derdinin dermanıdır.
Giderdi öginde bunı dir idi Av avlamaz idi yimiş yir idi	Bunları düşünerek av avlamaz meyve yiyerek yol alırdı.
Bu resme yüridi çü on gün olur Görür bir ḳadırġa deŋizden gelür	Böylece on üç gün boyunca yürüdü; bir geminin denizden geldiğini görür.
Bilimedi ne nesnedür ilk anı Girü baḫdı vü aŋladı yilkeni	İlk önce onun ne olduğunu anlayamamıştı; ona tekrar bakınca onun yelkenli bir gemi olduğunu anladı.
Didi bellü içinde ādem ola Görür bindi birḳaç kişi ṣandala	Kesinlikle bu geminin içinde insan vardır, dedi. Birkaç kişinin sandala bindiğini görür.
Deŋizden çıḫup mīşeye girdiler Ne deŋlü gerekse yimiş dirdiler	Onlar denizden çıkıp meşeliklerin arasına girdiler; onlara ne kadar meyve gerekiyorsa topladılar.
Bunı gördiler nā-gāh aṣlanlayın Mīşede vü oldılar ayın bayın	Bunu meşeliklerde ansızın aslan gibi görünce çok korktular.

Yimişi revān yabāna ṣaçdılar
Hemān ṣandala bindiler ḳaçdılar

Topladıkları meyveyi hemen etrafa saçıp sandala binerek kaçtılar.

2970 Gemi issi bir ḫoş cühūd idi bay
Bāzirgānlıġa bulmış idi ḳolay

2970 Gemi sahibi zengin, hoş bir Cühûd biriydi; tüccarlık yapmaya fırsat bulmuştu.

Didi nişe ḳaçduŋuz u noldı
Āḫir bu mīşede yimiş boldı

Neden kaçtınız, ne oldu? Bu meşelikte meyve boldu, dedi.

Birisi didi ḫōca nolur yimiş
Bize uġramışdur bir ayruḫsı iş

Birisi, efendi! Orada meyvelerin olmasının ne anlamı var? Biz orada bambaşka bir şeyle karşılaştık, der.

Bir aṣlan durur mīşede busuda
Ki ḳaplan görür ise ödi ṣıda

Onu gördüğünde kaplanın bile ödünün patlayacağı bir aslanı meşelikler arasında pusuda yatmış bir şekilde gördük, dedi.

Ne aṣlan geyik bigi baḳışı var
Bu Şīrīn ki Ḫusrevleyindür süvār

Ne aslanı, onun geyik gibi bakışı var. Bu, Hüsrev gibi ata binmiş Şirin'dir.

2975 Eger Ḫusrev olaydı ʿışḳın güden
Külüngi ḳapayıdı Ferhād'dan

2975 Aşkın peşinden giden Hüsrev olsaydı Ferhat'tan kazmayı kapardı.

Yüzi örtülü ṣanki bulıtda ay
Özi bir perī kim ṭutar oḫ u yay

Bulutun ardına gizlenmiş bir ay gibi yüzü örtülü; kendisi ise ok ve yay tutmuş bir periydi.

Kim ışıtdı kim ay yüzine demür
Ya oḫ yay perī duta ḳamu ʿömür

Onun ay yüzüne kim kılıç çekti ki peri, ömrü boyunca ok veya yay tutar.

Eger ay ise nite bindi ata
Perīyise pes nişe ḳaçmaz öte

Ay olsa ata nasıl biner? Periyse neden şimdi uzağa kaçmaz?

Anuŋ ḳorḫusından revān ḳaçduḫ
Yimişi dirilmiş iken ṣaçduḫ

Ondan korktuğumuz için hemen kaçtık ve toplanmış meyveyi etrafa saçtık.

2980 Çü işitdi cühūd eyitdi aŋa
Ḳuş uçmaz yügürmez ḳulan bu yaŋa

Ādem oġlanı nite gelmiş ola
Bu iş hem güzāfın degüldür hele

2980-2981 Cühûd bu durumu işitince şöyle söyledi: Kuşun uçmadığı ve yaban eşeğinin geçmediği bu tarafa insanoğlu nasıl gelmiş olabilir? Hâsılı bu durum boş laf değildir.

Ya ol bir yol azmış kişi olısar
Ya ḫoẕ bir ᶜacāyib işi olısar

Ya yolunu şaşırmış biri olacak ya da kendisinin burada çok tuhaf bir işi olacaktır.

Bezirgān hem olmaya yā yol eri
Bayıḳ ādemīdür degüldür perī

Tüccar veya yolcu değildir; kuşkusuz insandır, peri değildir.

Gelüŋ bir varalum görelüm ḳanı
Hikāyet biline göricek anı

Gelin oraya gidip onun nerede olduğunu görelim; onu görünce asıl durum anlaşılır.

Ne dürlü yiyesisi kim var idi
Götürdi anuŋ ḳatına vardı

Ne kadar yiyecek varsa götürüp onun yanına gittiler.

Iraḳdan ṭapu kıldı vü ḳodı baş
Getürdi şeker beksimet bişmiş aş

Uzaktan başlarını yere koyup saygı gösterdiler; şeker, peksimet ve pişmiş yemek getirdiler.

Didi luṭf idüp ṣun i ben saŋa ḳul
Yimiş çoḫ yiyicek bulanur göŋül

Ey sana kul olduğum! Lutf edip buyurunuz, dedi. Meyve çok yenince mide bulanır.

Bunuŋ bigi yirde yiyesi bayıḳ
Bulınmaz kim ol ola size lāyıḳ

Böyle yerde kuşkusuz size layık olan bir yiyecek bulunmaz.

Bugün pādişāh sensin ü ben faḳīr
Faḳīrüŋ olur tuḥfesi hem ḥaḳīr

Bugün sen padişahsın ben ise yoksul biriyim. Yoksul kişinin hediyesi de değersiz olur.

Ṭaᶜāmı yir idi yüzinde niḳāb
Cühūda şunuŋ bigi her dem ḫiṭāb

İdüp luṭf ile söyler idi sözin
Ki itdi cühūd aŋa ḳul kendüzin

2990-2991 Yüzündeki örtüyle yemeği yer, Cühûd'a her an bu şekilde güzel sözlerle hitap ederdi. Böylece Cühûd kendini onun için köle durumuna getirdi.

Velī anca güydi ki yindi ṭaᶜām
Ṭaᶜāmuŋ ṣoŋında çün oldı kelām

Fakat yemek yenene kadar konuşulmadan beklenildi; yemeğin sonunda söze başlanıldı.

Didi yoluŋa cānum olsun fidī
Ḳażiyyeŋ nedür ṭoġrusın baŋa di

Canım uğruna feda olsun! Senin burada ne işin var? Bana doğrusunu söyle, dedi.

Nite geldüŋ işbu araya degin
Ḳuş uçarsa bunda bıraġur yüŋin

Kuşun bile buradan geçtiği vakit sadece tüyünü bırakacağı bu yere neden geldin?

Didi aŋa iy bilgilü key kişi
Sürer ādem oġlına taḳdīr işi

Ona; ey bilgili ve olgun kişi, insanoğluna, Allah'ın olmasını istediği şeyler gönderilir.

Ben ol ulu Faġfūr şāh oġluvan
Ki hīç yiyesi yimez idüm yavan

Ben Çin hükümdarının oğluyum; ben hiç katıksız yiyecek yemezdim.

Uş indi niçe gündür otlarvan ot
Yimiş bulmışam bugün ol oldı lūt

Şimdi pek çok gündür ot yiyordum; bugün bulduğum yemiş tatlı yiyecek oldu.

Ṭuz etmek getirdüŋ sen uş araya
Kerem itdüŋ eylük yavu varmaya

Tuz ekmek hakkını hatırlatarak sen bana cömertlik ettin; bu iyiliğin kaybolmaz.

Saŋa daẖı ben ḳıṣṣamı diyeyim
Ṭanışayım u ġuṣṣamı yiyeyim

Ben, sana başımdan geçen hikâyeyi anlatıp aynı zamanda kederlenerek sana danışayım.

Atam bir gün iŋen ḳaḳıdı baŋa
Söz içinde nesne dimişdüm aŋa

Bir gün babamla konuştuğum sırada (babamın gücüne gidecek) bir şey söylediğimde babam bana çok öfkelendi.

Üşendüm ü göŋlüm iŋen aġrıdı
Ṣanasın yüregümde ol aġrıdı

Bu durum için üzüldüm ve gönlüm çok incindi; bu durumun yüreğimde bir illet olduğunu düşünürdün.

Oġul kim götürmeye ata sözin
Gerek çoẖ belā götüre geŋsüzin

Evlat, babasının ağır sözüne katlanamazsa ister istemez kendi başına gelecek olan pek çok sıkıntıya katlanmalıdır.

Ata ögüdi öŋdin acı gelür
Anuŋ ṭatlulıġın ṣoŋ ucı bilür

Baba öğüdü, oğul için önce acı gelir; oğul, o öğüdün tatlılığını işin sonunda anlar.

Ḳara dün içinde gözetdüm ḳara
ᶜAlem almadum bile ne naḳāre

Karanlık gece içinde karanlığı bekledim; ne davul ne bayrak yanıma aldım.

Atam göŋlini ḳodum u taẖtumı
Yüzüm ṣuyını dökdüm ü raẖtumı

Babamın gönlünü kırdım ve tahtımı terk ettim; şeref ve haysiyetimden fedakârlık ederek her şeyimi dağıttım.

Ben iş görmemişdüm ögüd almadın
Bilürem ki yaŋılmışam bilmedin

Ben, öğüt dinlemeden herhangi bir iş yapmamıştım; böylece bilmeden yaptığım bu işte yanıldığımı anlamıştım.

Bıraḳdı anuŋ himmeti bu işe
Ki öŋüm deŋiz oldı ardum mīşe

Bu işte onun gayretini bırakınca önü deniz ve arkam ise meşelik oldu.

Cühūd ikiledin duʿā eyledi
Didi Tangrı'nuŋ dilegi eyledi

Cühûd ondan sonra dua etti ve Allah'ın dediği olur, dedi.

Velī ata sözin işiden oğul
Yayınmaya yabāna nite ki ġūl

Fakat babasının sözünü dinleyen oğul, şeytan gibi çöllere düşmez.

Atanuŋ sözin eslemek yig āḫir
Ki ol maṣlaḥat aŋlar andan ḳahır

Babanın sözünü dinlemek sonunda daha iyi olur çünkü o, durumu bildiği için öfkelenir.

Ata ne yavuzlıḳ ṣana oğlına
Ataya nedür cānı vü oğlı ne

Baba, oğlu için nasıl kötülük ister? Baba için kendi canı ne kadar değerliyse oğlu da o kadar değerlidir.

Ata cān içinde yir eyler aŋa
Yavuz yili esdürmez andın yaŋa

Baba, oğlunu canı gibi koruyarak kötü rüzgârı onun tarafına doğru estirmez.

Atadan götürmezse oğul güci
Peşīmān ola işine ṣoŋ ucı

Oğul, babadan gelen sıkıntıya katlanmazsa işin sonunda pişman olur.

Aŋa ḳatı gelse atanuŋ güci
Yitüre aŋa rüzgāruŋ güci

Ona babanın sitemi şiddetli gelirse dünyanın sıkıntısı ona ulaşır.

Gemim ü ne kim var ise uş senüŋ
Gerek kim ola ḫāṭıruŋ ḫoş senüŋ

Gemim ve gemimde her ne varsa gönlünün rahat olması için senin olsun.

Beni eyle bil kim ṭapuŋda ḳulam
Ne kim buyruġuŋ ola anı ḳılam

Beni, senin huzurunda köle olarak bil! Her ne emredersen onu yaparım.

Ḳadırġam ki geldi ıraġ ilden
Su üstinde bir ṭaġ durur yilden

Suyun üzerinde rüzgârdan bir dağ gibi duran gemim uzak diyardan geldi.

Canı yoḳ durur ḳurtarur ṣuda cān
Degüldür ṣusayan u ḳarnı acan

Canı olmamasına rağmen can kurtarır ve susayıp karnı acıkan bir şey değildir.

Başından ayaġa degindür aġız Geçer çalḫḳoyında yatuban deŋiz	Baştan sona kadar ağzı açık sırtüstü yatarak denizi geçer.
Yörenür dün ü gün deŋizüŋ yüzin Gözedürse kimse görimez izin	Gece gündüz denizin üzerinde dolaşır; onu bekleyen kim varsa onun izini göremez.
Aġaçdan ḳanatlar idinüp uçar Ḳoşarlar olur ise ḳuşdan geçer	Ağaçtan kanatlar edinip uçar, kuşla yarışırsa kuşu geçer.
Çü lenger bıraġur u ṣuda ṭurur Ḳara pīli ṣanki puṣuda ṭurur	Demir atarak suda durduğunda onu, pusuda bekleyen kara file benzetirsin.
Şu vaḫtın ki gök üzre yelken açar Diyesin bulıtdur havādan geçer	Gökte yelken açtığı zaman sanki havada geçen buluttur.
Çü Tangrı oŋarup oŋat düşe yil Varur illere aşmadın ṭaġ u bil	Allah uygun bir rüzgâr rast getirirse gemi dağ ve dağ sırtını aşmadan istediği ülkeye varır.
Ben uş indi gidervenin Berber'e Ḳumāş anda çoḫ [kim] ḳodum bir pere	Ben şimdi Berber ülkesine gidiyorum; orada kumaş çok olduğu için orayı, gideceğim ülkeler listesine koydum.
Eŋ öŋdin hem ol illeri göresin Teferrüc ḳılasın deŋiz yöresin	Hem ilk önce gideceğim illeri görüp denizin etrafını gezip dolaşırsın.
Pes andan ki Çīn'e sefer ideven Ataŋ ṭapusına bile gideven	Sonunda Çin'e seyahat edince babanın huzuruna beraber gideriz.
Ataŋdan şehet ḳadr ü ḥürmet bulam Çü ḳullıḳ yirine getürmiş olam	Sana hizmet ettiğim için babandan belki itibar ve saygı bulurum.

Ümīd-vār Kerden-i Cühūd-rā Nev-bahār u Ferāġat-şoden-i o	**Nevbahâr'ın Cühûd'a Ümit Vermesi ve Ondan Uzaklaşması**
Dönüp eyle didi aŋa Nev-bahār Ki ḳadırġaŋ içinde çoḳ kişi var	Nevbahâr dönüp ona şöyle söyledi: geminin içinde çok insan var.
Benüm ḫalvet ile barışur başum Ġalaba olan yirde yoḳdur işüm	Ben yalnız olmaktan hoşlanırım; kalabalık olan yerde işim olmaz.
Gerek kimse hīç üstüme girmeye Yüzüm senden artuḳ kişi görmeye	Hiç kimse yanıma gelmesin; yüzüm senden başka birini görmesin.

Atama irişicegez ben bilem
Ki eylügüŋe niçe eylük ḳılam

Babamın yanına varınca bu iyiliğine karşılık sana birçok iyilik yaparım.

Cühūd eydür iki gözüm üstine
Ṭutam buyruġuŋ baş yüzüm üstine

Cühûd başüstüne dedi. Senin emrini yerine getireyim (istersen başımı ez) beni aşağıla!

Düzülmiş durur ḥücrede ḫalvetüŋ
Binüŋ gidelüm bile olsun atuŋ

Senin için tenha bir oda hazırlanmıştır; atınla beraber binin, gidelim.

Senüŋ ḥücreŋe kimsene geçmeye
Degül kimse ḳuş daḫı hem uçmaya

Senin odana hiç kimse girmeyecek; sadece insan değil, odan da kuş dahi uçmayacak.

Ḳuluŋ günde bir kez ki destūr ola
Ḳatuŋa varam ʿöẕr ü destūr ile

İznin olursa kölen günde bir defa senin huzuruna gelsin.

Anı aldı vü girdi ḳadırġaya
Ṭoyı gör ki öyküniser ṭurġaya

Onu yanına alıp gemiye bindi; yabani kuşa bak ki çayırkuşuna özenecek.

Kişinüŋ şol oḫt aḥmaḳı bilinür
Ki işinden artuḫ işe ilinür

Kişi, kendi işinden başka şeylerle ilgilendiği zaman onun akılsızlığı anlaşılır.

İşini bilen gözler olur işin
Eli irmeyesine ḳomaz başın

İşini bilip işine riayet eden kişinin yapmak istediği şey gerçekleşir; işini bilen kişi gücünün yetmediği şeyle uğraşmaz.

Öŋin aŋlamayan ṣoŋın ṭaŋlar
Yaŋılduġını ṣoŋ ucı aŋlar

İşin başında ne olacağını anlamayan, sonunda hayrette kalır; yanıldığını işin sonunda anlar.

Ol ayaḳ depindügi gelmez işe
Çü ṣu vara başdan yuḳaru aşa

Onun çabalaması işe yaramaz; çünkü iş haddini geçmiştir.

Şu kimse kim āsāyişin gözedür
Ayaġın kilīmi ḳadar uzadur

Kişi, huzurunu gözetip ayağını yorganına göre uzatır.

Yolınca geçen zaḥmeti ol baḳup
Görür kendüzine çeker ip daḳup

Yol boyunca çektiği zahmete bakıp kendi haddini bilerek kendine çeki düzen verir.

Şu kim itmeyesi işi kendüye
İder zaḥmetine gerek kim döye

Kişi yapılmayacak işi kendine yaptığı için işin zahmetine de tahammül etmesi gerekir.

3045 Dilüŋ dizgüni çünki elden çıḳar
Belā kişi boynına çılbur daḳar

3045 Çünkü dilin dizgini elden çıkınca bela kişinin boynuna yular takar.

Cühūd ol[37] didügine dutdı boyun
Ne bilür kim oynayısardı oyun

Cühûd, o söylediği şeylere rıza gösterdi; Nevbahâr'ın ona düzen düzeceğini nasıl bilsin!

Gemide didügi bigi yircügez
Düzüp günde ẖōn viribir iki kez

Gemide onun dediği gibi küçük bir yer hazırlayıp günde iki defa yemek gönderir.

Ne dürlü yiyesi bişürse temīz
Aŋa kendü iltüp ṭutardı ʿazīz

Ne çeşit temiz yemek pişirirse pişirsin yemeği Nevbahâr'a kendisi gönderip onu yüceltirdi.

Bu resm ile dün gün bir ay gitdiler
Göründi bir ada aŋa yitdiler

Bu şekilde gece gündüz bir ay yol aldılar; bir adanın olduğunu görünce oraya vardılar.

Resīden-i Cühūd be-Cezīre-i Ḳasṭ be-şehr-i Ṭālīs

Cühûd'un Kast Adasındaki Tâlîs Şehrine Ulaşması

3050 Ol adanuŋ içinde hem var idi
Bir iŋen ulu şār u Ḳusṭā adı

3050 O adanın içinde adı Kustâ olan çok büyük bir şehir vardı.

Anuŋ şāhı Ṭālis ü server kişi
Ki illerde yoġıdı anuŋ işi

O şehrin hükümdarı, ulu kişi Tâlis'ti; ki ülkelerde ona benzer biri yoktu.

Çalap Tangrı virmiş bir oğul aŋa
Ki ḥüsnin gören ḳalur idi ṭaŋa

Cenab-ı Hak ona bir oğul vermişti; bu oğlunun güzelliğini görenler hayrete düşerdi.

Boyı servi kim yimişi ola ay
İki ḳaşı hem çü ḳurulmışdı yay

Boyu servi ağacına, yemişi aya benzerdi; iki kaşı ise yay gibi kurulmuştu.

Egerçi bu ṣūretce olur muḥāl
H̱alel maʿniye hīç bıraḳmaz ẖayāl

Bu görünüşünün olması aslında imkânsız olsa da hayal, anlam için hiç eksiklik bırakmaz.

3055 Ṭuluŋında hem derlemiş ẖaṭ nite
Ki ṭavşan ḳanında benefşe bite

3055 Şakağında ayva tüyleri çıkmaya öyle bir başlamış ki tavşankanında menekşenin çıktığını düşünürsün.

Ḳoduẖları ad ana Ḳayṭās imiş
Elinden ilin kimse almaz imiş

Ona verdikleri isim Kaytâs'mış ve hiç kimse ülkesini elinden almazmış.

[37] Açıklama için bk. Özçelik 2012

Hemīn oġlı Tālis'üŋ ol bir imiş
İşi beglik ü rāy u tedbīr imiş

Tâlis'in sadece o bir oğlu varmış; onun işi hükümdarlık, fikir vermek ve tedbir almakmış.

Cühūd aŋa her yılda uġrar imiş
Beg ile biliş ḳavm ile yār imiş

Cühûd her yıl ona uğrarmış; hükümdar ile dost, onun halkı ile ahbapmış.

Cühuduŋ bular geldügin bildiler
Teferrücleyü ḳarşu hep geldiler

Bunlar, Cühûd'un geldiğini duyduklarında tamamı onu görüp karşılamak için geldiler.

Bu şar issinüŋ oġlı Ḳayṭās ata
Binüp geldi geçdi ḳamudan öte

Bu şehrin sahibinin oğlu Kaytâs ata binip herkesin ilerisine geçti.

Atası bile gemiye girdiler
Ḳadırġadaġı varını gördiler

Babasıyla birlikte gemiye bindiler; gemide bulunan her şeyi gördüler.

Çü Ḳayṭās oturdı işi oŋdı
Ol aracuġ ol ḥücrenüŋ öŋidi

Kaytâs oturunca işi düzeldi; o oturduğu yer Nevbahâr'ın bulunduğu hücrenin önüydü.

Ki içindedi Nev-bahār'ı ᶜaẓīm
Üşenmişdi eydür idi nideyim

O hücrenin içinde yüce Nevbahâr vardı; sıkılmıştı ve kendi kendine ne yapayım diye söyleniyordu.

Bir ay oldı artuġ ki ādem yüzin
Görimemişem ṭurayım aŋsuzın

Yaruḫdan baḫayım ādem göreyim
Yirümde yine epsem oturayım

3064-3065 Bir aydan fazla oldu, insan yüzünü görmedim. Hemen kalkarak yarıktan bakıp insan göreyim; sonra tekrar yerimde sessiz bir şekilde oturayım.

Bu ẕikr ile öginde vesvās idi
Ne bilsün ki öŋinde Ḳayṭās idi

Bu düşünce zihninde bir kuruntuydu; Kaytâs'ın, önünde durduğunu nasıl bilsin?

Çü Ḳayṭās oturmışdı ol arada
Daḫı ḳalmamış idi yol arada

Kaytâs orada oturduğu için aralarında küçük bir mesafe dahi kalmamıştı.

Baḳadurur iken gözi oldı ṭuş
Görür ḥücre içinde bir ṭurfe ḳuş

Etrafa bakınırken gözü hücreye ilişti; hücrenin içinde genç bir kuş görür.

Ki Çīn'e degin uçabilür uzaḫ
Niçe çīne yidi vü üzdi ṭuzaḫ

Kuş, kuşyemini yiyerek ne şekilde tuzaktan kurtulup Çin'e kadar uçabilir.

Ne ḳuş kim çevüklikde oranı yoẖ
Sī-murġı elikdüreler anı yoẖ

Nasıl bir kuş ki çeviklikte sınır tanımaz; Simurg'u bile elde edebilirler ama onu elde edemezler.

Hemān gördi Ḳayṭās gitdi ögi
Revān düşdi vü fiʿl-ḥāl ölü bigi

Kaytâs onu görür görmez aklı başından gitti ve bu anda ölü gibi yere yığıldı.

Atası oda yandı cānı bile
Çü gördi gülin kim gidiser yile

Babası gülünün heba olacağını görünce canıyla beraber kederlendi.

Buyurdı ki ʿūd u gül-āb u ʿabīr
Ḳoẖıduŋ görüŋ ögi gele mi bir

Babası öd, gülsuyu ve abîri getirin bunları ona koklatın, kendine gelecek mi bir bakın, diye emretti.

Hem eyle itdiler nā-geh açdı gözin
Didi atasına diyesi sözin

Onun dediğini yaptıklarında birdenbire ayıldı ve babasına söyleyeceklerini söylemeye başladı.

Ki bir ḥücrede var imiş bir perī
Anı ay görürse ola müşterī

Bir hücrede bir peri varmış; Ay bile onu görürse onun alıcısı olurmuş.

Baḳup gördüm [ü] ḳanuma girdüm uş
Zihī zaẖm kim cānuma urdum uş

Bakıp onu gördüm ve böylece kendi canıma kastettim; ne güzel! İşte canıma yara açtım.

Benüm derdümüŋ dermānın eylegil
Cühūda virüp māl eyü söylegil

Benim derdimin dermanını yap! Cühûd'a mal verip ona iyi davran.

Ne kim dir ise vü anı ṣatun al
Bezirgāndur aldana çün göre māl

O her ne isterse ver ve o periyi satın al; tüccar olduğu için mal gördüğünde ona aldanır.

Ger ol eyle olmaya ben öldüm uş
Daẖı yoẖdur oğluŋ ḳalur taẖt boş

Durum söylediğim gibi olmasa ben böylece ölürüm; artık oğlun yok olur ve taht boş kalır.

Çü Ṭālis işitdi didi sehl ola
Kim eylük ü yavuzlıġuŋ māl ile

Tâlis, bunları işitince iyilik ve kötülüğü mal ile satın almak kolaydır, dedi.

Anı ṣatun alam ḳayurma oğul
Gözüŋ aç [u] söyle vü yi iç ü gül

Oğul, onu satın alacağım; kaygılanma! Kendine gel, konuş, ye iç ve gül, dedi.

Cühūda didi iy yavuz ẖulu it
Bu ḥücre içindeki kimdür eyit

Babası Cühûd'a, ey kötü huylu it; bu hücrenin içinde kimin olduğunu söyle, dedi.

Didi şāh Faġfūr'uŋ oğludur ol
Ki ben buldum [anı çü] azmışdı yol

O, Çin hükümdarının oğludur; onu ben buldum çünkü o yolunu şaşırmıştı.

Girü iltürem üşte atasına
Ḳarār itmişem nite ḳavlüm şına

Bu durumda onu geri babasına götüreceğim; onu götürmeyi kararlaştırmışken sözümü nasıl bozarım.

Çü Ḳayṭās işitdi vü didi baba
Yalan söyler uġrasun aŋa baba

Kaytâs konuşulanları işitince baba o yalan söylüyor; o vebaya yakalansın!

Anı aldı ilden ile gezdürür
Bizi bir yalan söz ile azdurur

Onu diyardan diyara gezdirmek için yanına aldı; bizi yalan sözle yanıltıyor.

Hele gördügüm ben ḳaravaş durur
Cühūda inanmaŋ ki ḳulmāş durur

Hâsılı benim gördüğüm kişi cariyeydi; Cühûd'a inanma çünkü o hilekârdır.

Gerek vara bir pādişāha ṣata
Bahāsını ala vü māla ḳata

Varıp bir padişaha onu satacak olmalı; onun karşılığını alıp malına katacak.

Bize çoḳ bahā dimege utanur
Çörek yavşuruŋ ḳızmış iken tenūr

Bize yüksek fiyat söylemekten utanır; tandır ısınmışken çöreği yapıştırın.

Ki furṣat demi ādemīden ḳaçar
Bulut gölgesi bigi tīzcek geçer

Çünkü fırsat vakti, insanoğlundan kaçar; fırsat, bulut gölgesi gibi hemen geçer.

Hem işbu sā^{c}at anı elden aluŋ
Bahāsın virüŋ yoḫsa bellü bilüŋ

Ki ayruḫ elümüze girmeyiser
Gidiser anı kimse görmeyiser

Hem onu şimdi satın alın, karşılığını verin. Yoksa iyice anlayın ki artık onu elde edemeyeceğiz; gidecek ve onu kimse görmeyecek.

Yine döndi Ṭālīs çoḳ söyledi
Cühūda vü hem cehd iŋen eyledi

Tâlis, tekrar Cühûd'a dönüp pek çok şey söyleyerek onu ikna etmek için çok çaba harcadı.

Kim anı bize ṣat bahāsını al
Ne kim dilegüŋ ise her dürlü māl

Onu bize sat ve onun karşılığını al; onun karşılığında ne çeşit mal istiyorsan al.

Cühūd aŋladı anı kim ḳız imiş
Didi ben ucuz aldum ol ḳız imiş

Cühûd onun kız olduğunu anlayınca ben onu karşılıksız aldım, hâlbuki o pahallıymış, dedi.

Gelüp ḥücreye ḳıldı ḳıza ḫiṭāb
Ki hey dur götürgil yüzüŋden niḳāb

Hücreye gelip kıza seslendi. Hey! Kalk ve yüzündeki peçeyi aç!

Seni ḳızıduġuŋı bildüm bu kez
Hünerlerüŋ āḫir belürdi az az

Senin kız olduğunu bu defa anladım; sonunda hünerlerin yavaş yavaş belirmeye başladı.

Ḳanı ol ki ḥürmetler eyler idi
Ḳuluŋvan diyüp ḳorḫa söyler idi

O, hani bir zamanlar ona saygı gösterirdi; ben kulunum demeyi ona korkarak söylerdi.

Buġur ya^{c}nī anuŋ ḳaravaşıdur
Ḳatı sözüni ḳatlanup işidür

Şimdi, senin anlayacağın, onun cariyesiymiş gibi ona davranıyor; Nevbahâr, Cühûd'un ağır sözlerine katlanarak onu dinler.

Cühūduŋ ol eyle itdügin gördi
Ṣanasın aŋa ḥücresi gūrdı

Nevbahâr, Cühûd'un bu şekilde davrandığını görünce Nevbahâr'ın bulunduğu hücrenin kendisine mezar olduğunu düşünürsün.

Ṣorıcı bigi ol ṭurupdur ṣorar
Ne ṣormaḫ sülük bigi ḳanın ṣorar

Sorgu meleği gibi durup ona soru sorar; ne soru sormak sülük gibi onun kanını emer.

Gözinden yaş eyle revān oldıdı
Ki içi geminüŋ deŋiz ṭoldıdı

Gözünden öylesine gözyaşı aktı ki geminin içi deniz gibi su doldu.

Didi yüzüm açmaḫ degir mi saŋa
Edebsüz sözi söylemegil baŋa

Benim yüzümü açmak, sana yakışır mı? Saygısızca sözleri bana söyleme!

Meger atam ola ve ger ni gücin
Kim ola ki ṭuta niḳābum ucın

Hâlbuki babam burada olsaydı güçlükle olmasa bile peçemin ucunu tutacak olan kim olabilirdi?

Cühūd eydür işbu ki Ṭālīs'dür
Hünerlerde Arestetālis'dür

Cühûd; bu kişi hünerleriyle Aristotalis'e benzeyen Tâlis'tir, der.

İli güni var başına şāhdur
Benüm daḫı sırrumdan āgāhdur

Kendine ait halkı var ve o halkının hükümdarıdır; benim sırrımdan da haberi vardır.

Seni oğlı içün diler kim ala
Güci yiter ü güce görür māla

Seni, oğlu için almak istiyor; buna gücü yeter ve servetiyle zorluk çıkarıyor.

Nedür çāre ger virmeyem hem alur
Gider māl u nāmūs zaḥmet ḳalur

Bu durumun çaresi nedir? Seni vermesem bile o zorla alır; malım ve şerefim gider, geriye sıkıntısı kalır.

Çü ḳız gördi kim ḳızdı iŋen cühūd
Sözi örcedür bir yaŋa ḳodı ud

Kız, Cühûd'un çok kızdığını ve sözlerinin sert olduğunu görünce utanmayı bir kenara bıraktı.

El urdı yüzinden götürdi niḳāb
Bulut güneşe nice ola ḥicāb

Elini uzatıp peçeyi kaldırdı. Bulut güneşe nasıl perde olur?

Didi hāy benem şāh-ı Çīn'üŋ ḳızı
Yüzüme baḫadurmaġa aç gözi

Hey! Çin hükümdarının kızı, benim! Yüzüme bakabilmen için kapıyı aç, dedi.

Ḳaḳıyup yavuz baḫdı baḫtum baŋa
Ki taḫtı bıraḫtum u yaḫtum saŋa

Talihim öfkelenip bana kötü davrandığı için tahtımı bırakıp sana yakınlaştım.

Deŋizde saŋa ṣu bigi aḫmışam
Edeb defterin oda bıraḫmışam

Denizden bir su gibi sana aktım; edep defterini ateşe verdim.

Yapışdum etegüŋe ṣanki tozam
Eger silker iseŋ yabāna tozam

Bir toz gibi eteğine yapıştım; eteğini silkelersen heder olurum.

Benüm bigi uş uġraduŋ niᶜmete
Girü terk idüp düşmegil zaḥmete

Benim gibi işte sen de nimete rastladın; tekrar beni terk edip sıkıntıya düşme!

Kişi niᶜmetüŋ ḳadrin ol dem bilür
Ki anı apaŋsuzda yavu ḳılur

Kişi nimetin kıymetini, ansızın onu kaybettiğinde anlar.

Çü niᶜmet olan yirde olur güvü
Ne zaḥmet çekilürse varmaz yavu

Nimet olan yerde gürültü olduğu için ne sıkıntı çekilirse çekilsin zayi olmaz.

Ḳovan bigi her kim güvüden ḳaça
Azıḫ dükedip yile aġzını aça

Peşinden biri kovalıyormuş gibi gürültüden kaçan kişi azık tüketip yoksun kalır.

Bunuŋ şükrini sen gerek bilesin
Nedür çāre vü tedbīri ḳılasın

Bu nimetin şükrünü sen bilmelisin; bu durumun çaresi nedir? Buna göre önlemini almalısın.

Eger atama iltür iseŋ beni
İŋen ulu beg eyleyiser seni

Beni babama ulaştırırsan seni çok büyük bir hükümdar yapacak.

Ve ger kendüzüŋe idesin ḳabūl
Ḳaravaşuŋ olsam yig andan ki ḳul

Beni kabul edersen senin cariyen olmam onun kulu olmaktan daha iyidir.

Beni almaġa niçe şeh-zādeler
Başarmadı ḳısmet saŋadum meger

Beni almaya birçok şehzade muvaffak olmadı; oysaki sana kısmetmişim.

Cühūd anı gördi vü gitdi ögi
Daḫı bir sözi eylemedi iki

Cühûd onu görünce aklı başından gitti ve bir sözü ikinci defa ona tekrar ettirmedi.

Göŋül aŋa virdidi göŋülsüzin
Girü vardı Ḳayṭās'a didi sözin

İstemeden gönlünü ona kaptırdı; tekrar Kaytâs'ın yanına gidip ona sözünü söyledi.

Ne söz ḥīle boyına ṭon biçdidi
Ḳatı ḳatı Tevrīt'e and içdidi

Öyle bir söz söyledi ki yapmış olduğu hilenin kılıfını hazırladı ve Tevrat üzerine çok fazla yemin etti.

Anuŋ ḳızıduġını bilmez idüm
Anuŋ ile bir yirde olmaz idüm

Onun kız olduğunu bilmiyordum; onunla aynı yerde kalmıyordum.

Anuŋ ayru bir ḥücresi var idi
Ki taḫta yaruġını sıvar idi

Onun ayrı bir hücresi vardı ve (kimse kendini görmesin diye) tahtanın yarığını bile örterdi.

Niḳāb ile ṭutmış idi yüzini
Bu resm ile gizlerdi kendüzini

Yüzünü peçe ile örtmüştü ve bu şekilde kendini gizliyordu.

Bu kez çün bilindi kim ol ḳız imiş
Şāh-ı Çīn ḳızıdur zihī müşkil iş

Bu defa onun, Çin hükümdarının kızı olduğu anlaşıldı; bu güç bir durumdur.

Çün ol gitdi atası ilden ile
Çeriler ṣalup anı ister ola

O gidince babası onu aramak için diyardan diyara onun peşinden ordu gönderir.

Bunı ilticek bellü Faġfūr şāh
Baŋa il ü gün virür ü bār-gāh

Bunu ona ulaştırınca Çin hükümdarı bana memleket ve yer verir.

Anı çünki Ḳayṭās işitdi key
Ḳaḳıdı çaġırup aŋa didi hey

Kaytâs onun söylediklerini iyice dinledikten sonra öfkelendi ve ona seslenerek sakın, dedi.

Senüŋ ḳaç başun var ki sulṭānlaruŋ Adın iltesin yā ḳızuŋ yā erüŋ	Senin kaç başın var ki sultanların namusunu, kızını ya da oğlunu gönderiyorsun?
Ulu ḫānedānlara olmaz kişi Dil uzadıcaḳ tīz kesilür başı	Yüce hanedanlara uygunsuz dil uzatan kişinin hemen başı kesilir.
Ol anuŋ ḳızımıssa hem biz daḫı İşideyidük Çīn yaḫındur aḫı	O, onun kızıysa bu durumu biz de işitirdik. Ey dost, Çin buraya yakındır!
Ṭutalum ki ḳızıdur iy nā-be-kār Anı kim revā göre kim Nev-bahār Senüŋ gibi melʿûn ḳatında ola Hele kendüzüŋe getürdüŋ belā	Ey işe yaramaz kişi, farz edelim ki Çin hükümdarının kızıdır. Bunu kim uygun görür ki Nevbahâr senin gibi lanetlenmiş kişinin yanında olsun. Hâsılı kendi başına bela sardın.
Bunı didi vü urdı el ḳılıca Atası eger dutmasa ḳılıca Ḳalupdı cühūduŋ dökerdi ḳanın Cehennem içine viribir canın	Bunu söyleyerek kılıçla saldırdı. Babası onu tutmasaydı kılıçla işi bitirip Cühûd'un kanını döker; canını cehenneme gönderecekti.
Ḳanıyıla reng oladı yir yüzi Nite kim cühūd boyar olur bizi	Nasıl ki Cühûd bizi boyuyordu (aldatıyordu) yeryüzü de onun kanıyla boyanacaktı.
Didi Ṭālīs aŋa oğul bu kişi Bāzirgān durur eyle olur işi	Tâlis; ona oğul, bu kişi tüccardır ve onun işi böyledir, dedi.
Kim olur ṣatar hīç anuŋ ṣuçı yoḫ Ḳaravaş gerek vir bahāsını çoḫ	Satan kişinin hiç suçu yoktur; cariyeyi satın almak için çok bedel ödemelisin.
Yigitsin güce görme güç itmegil Yavuzdur bunuŋ bigi güç itmegil	Yiğitsin, zorluk çıkarma; zulmetme! Böyle zulmetmek kötüdür.
Cühūda daḫı döndi vü eyle dir Ki eblehlik itme vü ögüŋi dir	Cühûd'a da dönüp şöyle söyler: Akılsızlık yapma ve aklını başına topla!
Elüŋden gelür almaḳ u ṣatmaḳ Bağışlamaġ u yābāna atmaḳ	Senin gücün mal almaya, satmaya, bağışlamaya ve malı heba etmeye yeter.
Ḳul u ḳaravaş sen bulursın öküş Tuzaġuŋa düşer delim dürlü ḳuş	Sen pek çok köle ve cariye bulursun; senin tuzağına çok çeşitli kuşlar düşer.

Bu oğlum yigit durur oğlan ādem
Anuŋ dilegin itmez isem nidem

Bu yiğit, delikanlı benim oğlumdur; onun dileğini yerine getirmeyip de ne yapayım?

Ya ṣayru olur yā ḳatumdan ḳaçar
Yaluŋuz oğuldur [u] nāzı geçer

Ya hastalanır ya da yanımdan kaçar; tek oğul olduğundan onun nazı geçer.

Ḳaravaşuŋı gel ṣatalum aŋa
Ne dilerseŋ alıvireyim saŋa

Cariyeni gel ona satalım ve ne dilersen sana alıvereyim.

Bahā biç dilekce senüŋdür ṭavar
Degül ᶜayb bāzirgān aṣṣı ḳovar

Mal senindir, isteğine uygun bir değer biç! Tüccarın çıkarını gözetmesi ayıp değildir.

Cühūd anı işitdi keykirdedi
Ṣoŋ ucı gele yüzüme kir didi

Cühûd onu işitince çok endişelendi; sonunda yüzüm karardı, dedi.

Ne var ger degül isem aç u yalın
Gelüp giderem her yıl işbu yolın

Aç ve çıplak değilsem bunun için şaşılır mı? Her yıl bu yolda gidip geliyorum.

Gelişüm varışum bularuŋ ile
İŋen çoḫ var işüm bularuŋ ile

Böyle gelip gitmelerimin nedeni bunlarla çok işimin olmasındandır.

Bayıḳ ḫoẕ baŋa uş ḳomazlar bunı
Çü ḳol ṣalalar kişi aŋlar yöni

Kuşkusuz (bu olanları) benim yanıma kâr bırakmazlar. El ile işaret verilince kişi ne tarafa gideceğini bilir.

Ṣatayım alayım dilegümce māl
Ḳaravaş cihān ṭolu ṣāḥib-cemāl

İstediğim gibi mal satıp alırım; dünya, güzellik sahibi cariye ile dolu.

Daḫı bir bu kim şāh-ı Çīn ne bilür
Ki ṣatdum ḳızın beni ḳanda bulur

Ayrıca Çin hükümdarı, kızını sattığımı nerden bilsin ve beni nerede bulsun?

Cühūd Ṭālis’e eyle virdi cevāb
Ne kim sen buyurduŋ hem oldur ṣavāb

Cühûd, Tâlis’e böyle cevap verdi; sen her ne emrettiysen doğrusu odur, dedi.

Ve līkin bahāsın buyuruŋ tamām
Degül a eger senden artuḫ umam

Fakat değerini tam olarak söyleyin, istediğim değer değilse o zaman senden fazlasını isterim.

Didi her ne kim dir iseŋ vireyim Benüm yoġısa çevredin direyim	Her ne istersen vereyim, istediğin şey bende yoksa etraftan toplayayım, dedi.
Didi virüŋ elli biŋ altun hele Ki her birisi elli mis̱ḳāl ola	Hâsılı her biri 24 kırat (50 gram) ağırlığında olan elli bin altın verin, dedi.
Daḫı ᶜanber-i ḫās u müşk-i Ḫuten Gerek degme dürlüden on batman	Ayrıca her çeşitten 10 batman (77 kg) ağırlığında olan amber kokusunun özü ve Huten ülkesine ait misk verin.
Daḫı iki yüz taḫta Çīn bizleri Ki ḳamaşdura baḫıcaḳ gözleri	Ayrıca ona bakan gözleri kamaştıracak olan iki yüz top Çin kumaşı verin.
Şoloḫ dem ki Ḳayṭās işitdi anı Atasına didi i baba canı	Kaytâs, Cühûd’un dediklerini işitince babasına ey canım babam, dedi.
Ger ol ḥücrede gördügüm ise ḳız Bu deŋlü bahāyıla almaya ḳız	Bu kız o gemideki hücrede gördüğüm kızsa, o bu fiyata pahallı sayılmaz.
Aŋa bu didügi degüldür oran Bahā urımadı bu evi ören	Ona belirttiği değer, ölçü değildir; bu evi yıkılası ona değer biçemedi.
Didügini vir tīzcegez ḳızı al Çevük kişidür olmasun ide āl	Söylediği şeyi ver; o kurnaz olduğundan hile yapmasına fırsat vermeden hemen kızı al!
Eger nitdügüŋ bilür iseŋ şehā Ḥaḳīḳatde baŋa ṣayarsın bahā	Ey hükümdar, onun değerini bilseydin doğrusu onu bana çok pahallıya sayarsın.
Eger ol benüm elüme girmeye Nişānum cihānda kişi görmeye	O, benim elime geçmezse benim izimi dünyada hiç kimse görmesin.
Çü Ṭālīs didi cühūda ki pes Didügüŋ virevüz hemīn sözi kes	Tâlis, Cühûd’a öyle ise hemen konuşmayı bırak; söylediklerini sana vereyim, dedi.
Bugün aḫşam irişdi vaḫt oldı ṭar Ṣabāḥ olıcaḳ al kim oldı ḳarār	Bugün akşam oldu, vakit darlaştı; sabah olunca onun alınacağı kararlaştırıldı.

Tamām alasın u tīmārlayasın
Elümüze ḳızı ṣımarlayasın

İstediklerini eksiksiz, dikkatli bir şekilde almalı ve kızı elimize teslim etmelisin.

Gemiden çıḫuban şara vardılar
Yaraḫlamaġa ne kim el urdılar

Gemiden çıkıp şehre gittiler; ne istediyse onun hazırlığını yapmak için el attılar.

Ṭaŋ atınca Ḳayṭās uyımadı
Ne ġuṣṣa ḳodı kim anı yimedi

Şafak sökene kadar Kaytâs uyumadı; her türlü endişeye kapıldı.

Ta^cām aġzına ḳomadı bir soḫum
Gül-istāna incü ṣaçardı toḫum

Ağzına bir lokma yemek koymadı; gül bahçesine tohum olarak inci saçardı.

3175 Bilūrı direk eyleyüp āyīne[38]
Oturur idi şöyle kim ayına

3175 Kaytas, gözyaşlarını yüzüne direk (sütun) yapıp (sürekli ağlayıp) şaşkınlık içerisinde otururdu.

Peşīmān işine vü iŋen melūl
Didi bunı kim eyledüm iş degül

Yaptığı iş için pişman ve oldukça bıkmış bir şekilde bu yaptığım şey yapılacak iş değil, dedi.

Bugünini yarına ḳoyan kişi
^cAceb ola başarur ise işi

Bugünün işini yarına bırakan kişinin işin üstesinden gelmesi şaşılacak şeydir.

Bular söyledügi sözüŋ birḳaçın
İşidürdi uġurlayın şāh-ı Çīn

Bunların söylediği birkaç şey gizlice Çin hükümdarının kulağına gitmişti.

Didi bildüm anı ki bilmez cühūd
Çalap Tangrı'dan ḳorḫu kişiden ud

(Çin hükümdarı), bildiğim şeyleri Cühûd bilmez. Cenab-ı Hak'tan korkuyu ve insandan utanmayı bilmez, dedi.

3180 Niçeme ki ehl ola vü uṣlana
Yavuz ite beŋzer ki key ıṣlana

3180 Ne zaman ehlileşip uslanacak; o, çok dövülen kötü ite benzer.

Ola ḥaḳ anı eylemek bu ite
Ki nā-ḥaḳ cühūd eyledi Tevrit'e

Onu bu dövülen ite benzetmek doğru olur; çünkü Cühûd boş yere Tevrat üzerine yemin etti.

Yüregindeki ṣuyı ḳan eyleyem
Bilinde ḳuşaġın ılan eyleyem

Ona acı çektireceğim; onun belindeki kuşağı ise yılana dönüştüreceğim.

[38] Açıklama için bk. Özçelik 2012 / SNÜN: 39

Eger māl-ı Ḳārūn olursa anuŋ
Vezīri çü Hārūn olursa anuŋ

Unıda aŋa gösterem ben bir āl
Ki gözi ḳamaşa dili ola lāl

Karun'un malı kadar malı veya Harun onun veziri olsa bile ona (öyle) bir hile gösteririm ki (her şeyi) unutur, o hileden gözleri kamaşıp dili tutulur.

Ne var olsa ni^cmet ü nāz yazısı
Aŋa bu deŋiz ola Tīh yazısı

Nimetin ve nazın onun alın yazısı olmasında şaşılacak ne var? Bu deniz ona Tîh çölü olacak.

Çü kendüzine yanu yanu ḳala
Hemīn bir ʿaṣāya ṭayanu ḳala

Orada yana yana tek başına kalacağı için sadece bir asaya dayanacak.

Ḳadırġa içinde ṭutuban ḳarār
Bu endīşeye ġarḳ idi Nev-bahār

Nevbahâr geminin içinde bu düşünceye dalmıştı.

Girüp vardı ol dem cühūd aŋsuzın
Daẖı dürlü eylemiş idi sözin

Cühûd ansızın gemiye girip onun yanına vardı; ayrıca ona pek çok şey söyledi.

Didi yüzüŋ ay ṭāliʿüŋ Müşterī
Muvāfıḳ bulundı saŋa müşterī

Yüzün Ay, talihin ise Müşteri gezegenidir; sana uygun bir alıcı bulundu.

Laṭīf ü saẖī vü melik-zādedür
Yaŋaġı bigi ẖāṭırı sādedür

Hoş, cömert ve padişah çocuğudur; gönlü, yanağı gibi temizdir.

Yiŋi yigit ü oldacı kişidür
Boyı serv aġacı ṣadef dişidür

Yeni yetme genç ve gelişmeye yeteneği olan kişidir; boyu servi ağacı, dişleri ise inci kabuğudur.

İkiledin anı işidicek ol
Niḳābın götürdi didi bilmiş ol

Cühûd'u ikinci defa işitince peçesini açtı; söyleyeceklerimi iyice anla, dedi.

Yaŋılursın işüŋi bilimedüŋ
Benümle bir arada olımaduŋ

İşini bilemedin, bunun için yanıldın; benimle beraber olamadın.

Bahā ṣaymaduŋ āẖiri ṣatasın
Ucuz bulduŋ [u] yabāna atasın

Beni pahallıya saymadığın için sonunda satıyorsun; beni ucuza buldun, heba ediyorsun.

Benüm içün iḳlīmlere geçmedüŋ
Emek yimedüŋ māluŋı ṣaçmaduŋ

Benim için ülkeleri aşmadın, zahmet çekmedin, malını dağıtmadın.

Benüm ḳadrümi ne ḳadar bilesin
Seni bilmedüm bu ḳadar yilesin[39]

Benim değerimi ne kadar bileceksin? Bu kadar acele edeceğini hiç düşünmedim.

Didi neyleyesümi bilimezem
Bu müşkil işe çāre ḳılımazam

Ne yapacağımı bilemiyorum, bu güç işe çare bulamıyorum, dedi.

Benüm dilegümce degül işbu iş
Bu iş aŋsuzın olsa key ṣarp imiş

Bu işe hiç razı değilim; böylesi bir işin ansızın olması çok çetinmiş.

Ne bili virürsin anı ideyim
Ne yol gösterürsin aŋa gideyim

Ne akıl verirsen onu yapayım; ne yol gösterirsen o yola gideyim.

Eyitdi örü ṭur [u] düz yilken
Ḳaçalum revān gidelüm yil iken

Ayağa kalk ve yelken aç! Rüzgâr varken kaçıp gidelim, dedi.

Kadırġaya köpe[40] ḳısduralum
Ṣu üstinde bir od basḍuralum

Gemiye kürekleri sıkıca bağlayalım; (geminin hızıyla) su üstünde bir ateş yakalım.

Geçelüm deŋiz barışalum için
Ne Berber işümüze yarar ne Çīn

Kendi aramızda anlaşıp denizleri aşalım; ne Berber'in ne de Çin'in bize faydası vardır.

Anı didügine sevindi iŋen
İnandı vü göŋli avındı iŋen

Cühûd, Nevbahâr'ın dediklerine çok sevindi; ona inandı ve gönlü gayet teselli buldu.

Cühūd-ı fużūl ol ḳadar māl ile
Gerek şāh-ı Çīn'e güyegü ola

Lüzumsuz Cühûd, o kadar malıyla Çin hükümdarına damat olmalıydı.

Birez mālı olduġiçün ḥālini
Unutdı ṣanurdı ḳala mālını

Biraz malı olduğu için o anki durumunu unuttu ve öteki olacak malını düşünüyordu.

Ḫuṣūṣā deŋizüŋ yüzinde gezen
Bāzirgānlıġ eyleyüp aṣṣı sizen

Ayrıca denizin üzerinde gezen, tüccarlık yapıp çıkarını gözeten kişidir.

Anuŋ yüregi nite yaġlu olur
İşi ṣuda bir yile baġlu olur

Onun işi suda bir rüzgâra bağlı olduğundan (korkulacak bir durum meydana gelecek diye) endişe etmektedir.

---

[39] ḳader (قدر) → ḳadar / bilesin (بيلسن) → yilesin (ييلسن)
[40] Açıklama için bk. SNÜN: 39-40

Velī ḳorḫuyı ġaflet unutdurur
Ne ṣarp iş olursa anı itdürür

Fakat korkuyu gaflet unutturur; gaflet ne zor iş olursa olsun onu yaptırır.

Nite kim yaġıcaḳ ḳar örter izi
Çü māl irkile ṭutar olur gözi

Karın yağıp izi örtmesi gibi mal biriktirilince de gözü örter.

Kişi olmayası işe yiltenür
Ḳızar külveden bulıcaḳ yil tenūr

Olmayacak işe heveslenen kişi, tandırdaki ateşin yanmasını sağlayan hava deliğinden yel girince ısınan tandıra benzer.

Çü yil gire her cāhilüŋ burnına
Düşer od tenūrına vü furnına[41]

Tandırın deliğinden yel girdiğinde tandırın içine ateş düştüğü gibi cahil de heveslenince onun gönlüne ateş düşer.

İş idindi kendüzine aŋsuzın
Dilegince vardı vü dutdı sözin

Bunu derhal kendine iş edindi; isteğine uydu ve onun sözünü yerine getirdi.

Düzüp yilkeni vü dürüp lengeri
Göŋüldi nidiser gör ol neng eri

Yelkeni açıp demir aldı; yola çıkmaya yöneldi. O, şöhret kahramanının ne yapacağını dinle!

Çü Çīn ḳavmi Hindū çerisin ṣıdı
Ḳara zengī kāfūrla yüzin yudı

Çin halkı Hintli askerleri yendiğinde kara zenci kâfûr ile yüzünü yıkadı.

Ṭaŋ atdı vü ẓulmet yüzin ṭutdı nūr
Güneş yine yandurdı gökde tenūr

Şafak söktü ve karanlığın yüzü aydınlandı; Güneş tekrar gökte tandır yaktırdı.

Āmeden-i Ṭālīs ü Ḳayṭās be-Keştī ü Neyāften-i Nev-bahār-rā

Tâlis ve Kaytâs'ın Gemiye Gelmeleri ve Nevbahâr'ı Bulamamaları

Ata vü oġul atlanup atına
Gelürler cühūd u gemi ḳatına

Baba ve oğul ata binip Cühûd'un ve geminin bulunduğu yere gelirler.

Görürler ki gitmiş gemi anda yoḫ
ᶜAcebledi Ṭālīs ḳayırdı çoḫ

Geminin gittiğini, orada olmadığını görürler; Tâlis çok şaşırıp kaygılandı.

Çü Ḳayṭās gördi ki bildi ḥāli
Ṣanasın ki serv idi ṣındı bili

Kaytâs geminin olmadığını görüp durumu anlayınca onun belinin servi gibi kırıldığını zannederdin.

[41] Açıklama için bk. SNÜN: 40

Didi atasına işüŋ oldı ḫoş
Mala ḳıymaduŋ oğluŋa ḳıyduŋ uş

Babasına güzel bir iş başardın, mala kıymayıp böylece oğluna kıydın, dedi.

Dün olasını çün ḳodun bugüne
Dügün lā-cerem döndi uş dögüne

Dünün işini bugüne bıraktığın için düğün şüphesiz mateme döndü.

Dilermisseyidüŋ anı almaġa
Revā görmeyedüŋ uṣaŋ olmaġa

Onu almaya istekli olsaydın onu ihmal etmeyi uygun görmezdin.

Bunı didi vü ṣaydı cānın yoġa
Bıraḫdı ṣuya kendüzin kim boġa

Bunu söyleyerek canını hiçe sayıp kendini boğmak için suya bıraktı.

Bā-āb Endāḫten Ḳayṭās Ḫod-rā

Kaytâs'ın Kendini Suya Atması

Revān baḥrīler cüst irişdiler
Ṭutuban çıḳarmaġa dürişdiler

Su gibi akıp giden yüzücüler, denize atlayarak ona ulaştılar; onu tutup çıkarmak için çabaladılar.

Çıḳarıcaġaz gitmiş idi ögi
Atasıyıdı ol ki Ḳusṭā begi

Onu sudan çıkarınca kendinden geçmişti; o ki Kustâ ülkesinin hükümdarı, onun babasıydı.

Çü oğlını gördi ki oldı ḫarāb
Eliyile ṣaçdı yüzine gül-āb

Oğlunu görünce perişan oldu; eliyle yüzüne gülsuyu döktü.

Gelicek ögi didi iy cān oġul
Bu ḳaṣd eylemek cānuŋa key degül

Kendine gelince ey canım oğlum, canına kastetmen doğru değil, dedi.

Gemiler uçuram çeriler ile
Uçar ḳuş ise getüreler ele

Askerler ile gemileri peşlerinden uçurayım; uçan kuş olsalar bile onları yakalarlar.

Bu kez kim cühūdı görem ḫulḳ idem
Ki bu ḫulḳ ile aldanur çoḳ ādem

Bu defa Cühûd'u görünce o kadar iyi davranacağım ki bu davranışla birçok insan aldanır.

Ne kim var benüm virem alam ḳızı
Ögüŋi dirüp bellü bil bu sözi

Neyim varsa verip o kızı alacağım; kendine gelip bu söylediklerimi iyice anla!

İçi ṭopṭolu er gemiler öküş
Ki her biri uçardı nite ki ḳuş

Düzüldi vü yilken ḳurup sürdiler
Güce gördiler köpeye[42] urdılar

3230-3231 Savaşçıyla dopdolu ki her biri kuş gibi uçan pek çok gemi hazırlandı, yelken açıp yürüdüler. Zorlukla karşılaşınca kayığın küreğine yüklendiler.

[42] Açıklama için bk. SNÜN: 39-40

Cühūd ol gice daḫı yarındası
Sürüp gitdi giderdi gör nicesi

Cühûd o gece ve ertesi gün boyunca yol aldı; onun nasıl gittiğini dinle!

Çü gördi çeri girüden yitmedi
Ṣuya ṣaldı lenger daḫı gitmedi

Askerlerin kendilerine yetişmediğini görünce suya demir attı; artık gitmedi.

Ḳızuŋ ḳıtına geldi vü güldi ḫoş
Didi ḳayġudan külli ḳurtılduḳ uş

Kızın yanına geldi ve iyi bir şekilde güldü; işte sıkıntıdan tamamen kurtulduk, dedi.

Senüŋ yoluŋa ṣu gibi aḫtum
Kilüm ṣuya cān oda bıraḫtum

Senin dediğini yaptım; işi oluruna bırakarak canımı ateşe attım.

Yüzüm ṣuyını dökme ayruḫ yire
Beni oda yandurmaġıl iy sere

Bundan sonra şerefime leke getirme! Ey sersem, beni ateşte yaktırma!

Ḳazandum hele düşmeni çevre bol
Ḳayırmaz benüm ile sen dost ol

Mademki etrafımda çokça düşman kazandım, benden çekinme sen benimle dost ol!

Bu arada nidesimüz bilmezem
Daḫı niçe gidesimüz bilmezem

Burada ne yapacağımızı bilmiyorum; daha ne kadar gideceğimizi bilmiyorum.

Benüm ile göŋlüŋ nedür bileyim
Niçe yiyeven ḳayġu ṣād olayım

Gönlünün benimle nasıl olduğunu bileyim; neden kaygılanayım? Sevineyim.

Cevāb eyle virdi aŋa Nev-bahār
Ki bilmek gerek olmışam saŋa yār

Nevbahâr ona böyle cevap verdi: Sana yâr olduğumu bilmelisin.

Elüŋde vü hükmüŋdeven dün ü gün
Ne var dumrı yoġısa eyle dügün

Gece gündüz senin elinde ve emrindeyim; tef yoksa buna şaşılır mı? Düğün yap!

Beni bunca māl aluban virmedüŋ
Yüz urduŋ benüm terkümi urmaduŋ

Bunca mala karşılık beni vermedin; verilen şeylere yüz çevirip benden vazgeçmedin.

Benüm daḫı göŋlüm saŋa düşdi
Bu zaḥmetlerüm ṣanki bir düş idi

Benim de gönlüm sana bağlandı; bu sıkıntılarım sanki bir rüyaydı.

Bunı didi vü açdı yüzin girü
Cühūd oldı āşüfte görü görü

Bunu söyledi ve tekrar yüzünü açtı; Cühûd onu göre göre baştan çıkıp deli gibi oldu.

3245 Dilerdi ki ḳolın açup ḳoçadı
Yigitlendi niçeme kim ḳocadı

3245 Kolunu açıp ona sarılmayı istiyordu; her ne kadar yaşlı olsa da onu görünce gençleşti.

Didi aŋa kim ivmegil nolduŋ
Birez şol yaŋaraḫ egil nolduŋ

Ona acele etme, biraz şu tarafa doğru yönel, sana ne oldu, dedi.

Ṭutayım ki oğlansın u yā yigit
Ben aḥvālümi diyeyin sen işit

Farz edeyim ki sen, genç delikanlı veya yiğitsin.; ben sana durumumu anlatayım sen de dinle!

Geçen gice cāndan ırup gitmişüz
İŋen ḳorḫup u key arup yatmışuz

Geçen gece candan vazgeçip gitmiştin; aşırı derecede korkup çok yorularak yatmıştık.

Baŋa bunca zaḥmet degül idi az
Bir iş oldı kim ḳılımazvan namāz

Bana, bu kadar sıkıntı çekmek az gelmedi; öyle bir hale geldim ki ibadet dahi edemiyorum.

3250 Ne kim benden umarsın oḫtı degül
Baŋa düşdi bu ḥāl vaḫtı degül

3250 Benden her ne istiyorsan şimdi zamanı değildir; ben bu durumdayken istediğin şeyin zamanı değildir.

Bizüm Çīn ilinde bu ^{c}ādet gider
O gün gele er ^{c}avretin terk ider

Biri birisinden ḳaçar yad gibi
Olımaz bular hīç er ^{c}avrat gibi

Bizim Çin ülkesinde bu gelenek vardır: Erkek, eşini terk edeceği gün birbirlerinden yabancı gibi kaçarlar; bunlar, karı koca gibi birbirlerine hiç cinsel yakınlık göstermezler.

Ben ol resmümüzi ḳoyamazvanın
Üşenürvenin hem diyemezvenin

Ben o durumda olduğumuzu düşünmüyorum; rahatsız oluyorum hem söylemiyorum.

Sizüŋ resmüŋüz nitedür bilmezem
Bu resmi ben ayruḫsı ḳılımazam

Sizin durumunuzun nasıl olduğunu bilmiyorum; bu durumu başka türlü yerine getiremem.

3255 Saŋa daḫı bir hafta güymek gerek
Sözümi işitgil budur yigrek

3255 Sen de bir hafta beklemelisin; sözümü dinle, en iyisi budur.

Ḳaçan ise sensin benüm ben senüŋ
Gice gündüz olam oturam yanuŋ

Her zaman sen benimsin, ben de seninim; gece gündüz senin olup yanında otururum.

İşidicegez anı ebleh cühūd
Ne bilsün degül idi āgeh cühūd

Akılsız Cühûd, onun söylediklerini dinleyince kendisinin uyanık olmadığını ne bilsin.

İnandı cühūd olan ol ḥaleti
İŋen bekler olur budur ᶜādeti

Cühûd, Nevbahâr'ın o durumuna inandı; onun işi çok beklemek oldu.

Yidi gün daẖı sürdi gitdi cühūd
Sekizinci gün gör ki nitdi cühūd

Cühûd yedi gün daha yol aldıktan sonra sekizinci gün Cühûd'un ne yaptığını gör!

Didi ḳıza ḳatlanımazvan daẖı
Cānuŋ varsa esirge ḳuluŋı aẖı

Kıza, artık sabredemiyorum; ey sevgili, canın varsa kuluna merhamet et, dedi.

Aç ādem ki ẖalvetde bula öyin
Nite ṣaẖlayubıla oruc ayın

Aç insan, tenha yerde yemek bulmuşken o yemeği oruç ayına nasıl saklayabilir?

Yaz ıssısı yazıda bulsa zülāl
Ṣuṣamış kişi içmez olsa muḥāl

Susamış kişi; çölde yazın sıcağında soğuk, tatlı su bulursa onu içmemesi imkânsızdır.

Nite yanmaya olsa ṭutruẖ kömür
Niçün ḳapmaya bulsa elmās demür

Kömür, tutuşturacak çöp olursa neden yanmasın? Elmas, demir bulursa neden kapmasın?

Dişüm biledüm saŋa sözi ḳoġıl
Niçe bekleyübile aç ḳurt agıl

Sana arzu duyuyorum, konuşmayı bırak! Kurt ağılın içinde aç olarak daha ne kadar bekleyebilir.

Bu sözleri ḳız çünki diŋledi key
Yüregi yidi zaẖm iŋledi key

Kız, bu sözleri çok dinledi; çok üzülüp inledi.

Öginde didi kim ᶜayblamaŋuz
Ki maᶜḳūl dir bu azulu ṭoŋuz

İçinden, onu ayıplamayınız; bu azgın domuz mantıklı şeyler söylüyor, der.

Şu kuzınuŋ ola ḳanı boynına
Ki göz göre ḳurdı ḳoya ḳoynına

Bu kuzunun kanı kendi boynunda olmalı çünkü göz göre göre kurdu koynuna almaktadır.

Çaḳal sözine aldanup şindi uş
Ṣıġır bigi ġāfillıḳ olmaya ẖoş

Şimdi, çakalın sözüne aldanıp sığır gibi gaflette bulunmak uygun olmaz.

Gerek dilkü bigi çevüklik idem
Azıdam bu iti vü öte gidem

Tilki gibi kurnazlık yapmalıyım; bu köpeğe yolunu şaşırtıp buradan uzaklaşmalıyım.

Geyik bigi vaḳtini ben gözedem
İpin oynar ayulayın uzadam

Ben geyik gibi fırsat kollamalıyım, onu ipiyle oyun oynayan ayı gibi başıboş bırakmalıyım.

Ger aṣlan ise uġradam bir işe
Ki ṭavşan elinden ḳuyuya düşe

O, aslan ise onun başına kötü bir iş getirmeliyim ki elindeki tavşanı kuyuya düşürsün.

Didi iy sere ivmek olmaz eyü
Zaman ile ögrenür oyın ayu

Ey sersem! Acele etmek iyi olmaz; ayı, zamanla oyun oynamayı öğrenir, dedi.

İversin ü hem yüregüŋ yaġlıdur
Velī her bir iş vaḳtine baġludur

Hem acelecisin hem de kaygı içindesin; fakat her bir iş olacağı zamana bağlıdır.

Şükür bilişümsin degülsin yadum
Öginde geçer keşke görmeyedüm

Şükür ki tanıdığımsın, yabancı değilsin; içinden ise keşke onu görmeseydim, der.

Ol aḥmaḳ cühūd anı işidicek
Ḳız aŋa anuŋ bigi iş idicek

O sersem Cühûd, onu dinliyordu; (oysa ki) kız, ona (sinsice) bir oyun planlıyordu.

Eyitdi ẖoş eydürsin ü sehl ola
Ne lāzım aramuzda kim mehl ola

Güzel ve sade konuşuyorsun ama aramızdaki işi bir süre sonraya bırakmanın ne gereği var, dedi.

Gül-āb olıcaḳ u ṣu daẖı ṣābūn
Getüreyim uş ẖücre içinde yun

Gülsuyu olunca su hem de sabun getireyim; böylece hücrede yıkan.

Gülümsindi vü ṣaçlarınuŋ ucın
Cühūd öŋine çözdi üzdi gücin

Nevbahâr gülümsedi, saçlarını Cühûd'un önünde çözdü. Cühûd'u bir şey yapamaz duruma getirdi.

Didi ṣanki ṣabr idem ü dimeyem
Bunı görüben ġuṣṣamı yimeyem

Sanki sabredip bir şey söylemiyorum ve bu durumu görüp acı çekmiyorum, dedi.

Bunuŋ bigi ṣaçı revā olmaya
Ki kimse deŋiz ṣuyı ile yuya

Bunun gibi bir saçı deniz suyu ile yıkamak uygun olmaz.

Acı ṣu doḳınıcaġaz dökile
Gül-āb ṣuyıla ışladuban gile

Az az ṣaçuban ṭatlucaḳ ṣuyı ẖoş
Ṭaramaẖ gerek zülf ü gīsūyı ẖoş

Tuzlu su, saçıma temas edince saçım dökülür. Saçımı gülsuyu ile ıslatarak kili az az saçıp tatlı, yumuşak suyu yavaş yavaş iyi bir şekilde saça dökerek zülfü, kâkülü güzelce taramak gerek.

Bu ṣuyıla hem iri ola tenüm
Yüregümi acıtmaġıl iy canum

Hem bu su ile tenim de sertleşir; ey canım, beni incitme!

Bola kim bulıbilevüz bir bıŋar
Eger ılı ṣu olmaz ise ne var

Belki bir pınar bulabiliriz; hamam olmazsa buna şaşılır mı?

Didi uş yaḫın yirdedür didügüŋ
Bulınur geŋez ġuṣṣadur yidügüŋ

Senin söylediğin yer işte yakın bir yerdir; kolay bulunur, sen boşuna kaygılanıyorsun, dedi.

Üçünci gün aŋa varıbilevüz
Yil oŋat olursa iribilevüz

Üçüncü gün oraya varabiliriz; rüzgâr uygun olursa oraya erişebiliriz.

Key ulu bıŋar içi uşaḫ ḳayır
Ḳaba ḫūb aġaçlar u gökcek çayır

Orada oldukça büyük bir pınar, içinde ise ufak çakıllar, kocaman güzel ağaçlar ve hoş çayırlar var.

Bulınur öküş dürlü dürlü yimiş
Anuŋ bigi kişi az ola yimiş

Orada pek çok, çeşit çeşit meyve vardır; insan, böylesi meyveleri az yemiştir.

Didi bu kez ümīẕüŋe iresin
Öginde bu kim nitdügüm göresin

Nevbahâr bu defa isteğine kavuşursun, dedi. İçinden ise sana ne yapacağımı görürüsün, der.

Ṭanışur idi kendü kendüyile
Ki nice ola dürlü dürlü belā

Kendi kendine, çeşit çeşit belanın başına nasıl geldiğini müşavere ediyordu.

Şol oḫtın gidiser göŋülden bu ġam
Ki düşem ṣuya kendüzümi boġam

Suya atlayıp kendimi boğayım, o vakit gönlümden bu dert gidecek.

Baŋa ol ki yüzüm ṣuyıla ölem
Yig andan ki bunuŋ rūzī olam

Bana kalırsa şerefimle öleyim; ölüm, bunun kısmeti olmaktan daha iyidir.

Bu kez çünki ḳatına geldi cühūd
Ṣanasın iŋen maḥrem oldı cühūd

Cühûd bu defa Nevbahâr'ın yanına geldiğinde Nevbahâr'ın onunla çok samimi olduğunu düşünürdün.

Didi iy cānum cānı [vü] uz kişi
Kim işleye sen işledügüŋ işi

Ey canımın canı ve tecrübeli kişi, senin yaptığın işleri kim yapar?

Dilerven ḳatumdan [ki] gitmeyesin
Daḫı ayruca yirde yatmayasın

Senin yanımdan gitmeni ve başka yerde yatmanı istemiyorum.

Beni ḥücrede ḳomaġıl yaluŋuz
Ve ger ni göŋülcügüm olur yavuz

Beni hücrede yalnız bırakma; aksi halde zavallı gönlüm kötüleşir.

Gelidurġıl [u] beni [sen] eglegil
Ben eglervenin sen daḫı eglegil

Geliver ve beni avut; ben avundukça sen de avunursun.

Gemimüz içinde delim nesne var
Geyesi vü yiyesi māl u ṭavar

Gemimizde birçok şey var; giyecek, yiyecek, mal ve çiftlik hayvanları var.

Ve līkin ger olaydı bir ḫoşça ḳuş
Anuŋ ile eglenedüm az öküş

Fakat güzel bir kuş olsaydı onunla biraz oyalanırdım.

Kiçiden berü uş bu durur işüm
Ki gögercin ile ḫoş olur başum

Çocukluğumdan beri ilgilendiğim şey budur. Çünkü güvercine ilgi duyuyorum.

Baŋa nola ger bir bulıviresin
Ṣatarlar ise hem alıviresin

Ne olur, bana bir güvercin buluverirsen, güvercini satarlarsa alıverirsin.

Firifte-şoden-i Cühūd be-Güftār-ı Nev-bahār u Rānden-i Keşti-rā

Cühûd'un Nevbahâr'ın Sözüne Aldanması ve Gemiyi Sürmesi

Sevindi cühūd didi [kim] bulayım
Senüŋ dilegüŋ ile bir olayım

Cühûd sevindi ve güvercini bulup senin isteğini yerine getireyim, dedi.

Elikdürdi [vü] hem getürdi aŋa
Elinden alup gizledi bir yaŋa

Güvercini elde edip ona getirdi; Nevbahâr güvercini elinden alıp bir tarafa sakladı.

Öginde bunı dir idi ki iy cühūd
Eşek ḳaltabānsın u ebleh deyūt

Aklından; ey Cühûd eşek, namussuz, pek akılsız ve deyyussun diye söylerdi.

Bu gögercin ile getürem oyın
Revān uçuram seni keklikleyin

Bu güvercinle sana bir oyun edeyim ki seni keklik gibi uçurayım.

Cühūd gördi gögercinüŋ öpüşin
Hīç aŋlamadı ḳatıruŋ depişin

Cühûd, güvercinin öpüşünü görünce katırın kendini tepeceğini hiç düşünmedi.

Gemiyi sürerlerdi ive ive
Çü görindi bir mīşeyile ova

Gemiyi acele acele yürütürlerdi, böylece meşe ağaçlarıyla dolu bir ova göründü.

Cühūd eydür üşte bıŋar andadur
Aġaçlar u hem murġ-zār andadur

Cühûd işte pınar, ağaçlar ve kuşu bol olan yer oradadır, der.

Ol ol çayırı ḳıza öger idi
Ḳız uġurlayın aŋa söger idi

Cühûd, o çayırı kıza överken kız sessizce ona söverdi.

Yaraşdurdı ol Nev-bahār’a ḳılınç
Ṣanur kim [ki] renc ilte yiye birinç

O, Nevbahâr’a nazlanmayı yakıştırdı. O, Nevbahâr’ın sıkıntı çekmeyi bırakıp pirinç yiyeceğini düşünüyordu.

Pirinci yimekdeydi anuŋ ögi
Dökile [ki] aŋmadı çeltük bigi

O, pirinç yemeyi düşünüyordu bu yüzden çeltik yiyeceğini aklından hiç geçirmezdi.

İrişdiler uş [kim] gerek çıẖalar
Tenaʿʿum idecek idi çaẖ olar

Oraya varınca karaya çıkmalıydılar ki böylece tam bolluk içinde yaşasınlar.

Ḳız eydür aluŋ bir legençe bile
Atum daẖı hem bile olsun hele

Kız, yanınıza küçük bir leğen alın; atımı da beraber getirin, der.

Çayır otlaya ṭoḳıyasız ḳazuẖ
Ṭuru ṭuru ẖamlamış ola yazuẖ

Atım çayır otlaması için kazık çakın; at dura dura hamlanmış, yazıktır.

Silāḥum bile aluŋuz tīzrek
Kişi ḳanda varsa yaraẖlu gerek

Hemen silahımı da yanınıza alınız; kişi nerede olursa olsun silahlı olması gerekir.

Şehet aṣlan ola ḳalıŋ mīşedür
Ṣaḳ olmaḳ kişiye key endīşedür

Meşe ağaçları sık olduğundan şayet orada aslan olursa tedbirli olmak, insan için çok iyi bir düşüncedir.

Geyige ẖo aṣlan nite irişe
Çü ben gezleyeven oḳı kirişe

Ben, okun gezini kirişe yerleştirince aslan artık geyiğe nasıl yetişsin.

Baş üstine buyruġını dutdılar
Ne kim didi fiʿl-ḥāl anı itdiler

Nevbahâr’ın emrini yerine getirdiler; ne söylediyse hemen onu yaptılar.

Binüp ṣandala çıẖdı ol yazıya
Cühūdı gerek vire var bāziye

Sandala binip o ovaya çıktı; Cühûd’ı oyuna getirmeliydi.

Yüridi ṣanasın ki ṭāvūs idi
Cühūd bir yolunmış bedinus idi

Nevbahâr öyle bir yürüdü ki onun tavus kuşu olduğunu zannederdin. Cühûd ise yolunmuş bir horozdu.

Yüridi deŋiz ḳıraŋında birez
Cühūd ile söz açar idi az az

Deniz kıyısında biraz yürüdü ve Cühûd ile biraz konuşmaya başladı.

Yüridügi şöyle ki keklik seker
Sözi sanki ṭūṭī kemürür şeker

Onun yürüyüşü kekliğin sekerek yürümesine konuşması da papağanın şeker kemirmesine benziyordu.

Gögercini ḳoynında gizler idi
Ṭoġan gibi çepçevre gözler idi

Güvercini koynunda saklarken her tarafı doğan gibi gözetliyordu.

Gögercin ile düziser arġayı[43]
Zi ṭāvūs ki azıdısar ḳarġayı

Güvercinle bir hile düzenleyecek tavus kuşu kılıklı karganın yolunu şaşırtacak.

Bıŋar ḳatına vardıdı kendüzi
Çü yüzine baḳdı bıŋaruŋ gözi

Anuŋ luṭfını göricek oldı māt
Ki bıŋar idi ol bu āb-ı ḥayāt

Kendisi pınarın yanına varmıştı. Pınarın gözü, onun yüzüne bakıp onun güzelliğini görünce yenildi (onun güzelliğine hayran oldu). Çünkü o sadece bir pınarken Nevbahâr ise ölümsüzlük suyuydu.

Cühūdı ḳıġırdı vü didi aŋa
Ki gördüm bu arayı ḳaldum ṭaŋa

Cühûd'u çağırdı ve ona şunları söyledi: Burayı görüp buraya hayran oldum.

Ṭapuŋdan öküş minnet oldı baŋa
Göreyin ki ben neyleyeven saŋa

Bu iyiliklerine karşılık sana çok borçluyum; (bu borcu karşılamak için) benim sana ne yapacağımı gör!

Bu ṣuda gerek kim geŋümce yunam
Niçe niçe közler içinde yanam

Bu suda rahatça yıkanmalıyım; ateşler içinde daha ne vakte kadar yanayım.

Velī bunda bir iḥtiyāṭ eylerem
Ki uṣlu kişisin saŋa söylerem

Fakat burada tedbir almalıyım; sen akıllı biri olduğun için sana söylüyorum.

Bıŋarlarda olıcı olur perī
Bu sözi sen işitmegil serserī

Pınarlarda peri bulunur; ey serseri bu sözü sen işitme!

Çü kendüzi anda perī-vār idi
Yalan dimedi hem perī var idi

Çünkü orada peri gibiydi; yalan söylemedi, hem (orada kendisi olduğu için) peri vardı.

Gelüŋ birḳaç ādem ki olasız uz
Bıŋar üstine bir çadır ḳuruŋuz

Birkaç hünerli kişiyle gelin ve pınarın üst tarafına çadır kurunuz.

Ki ben yunmaġa bunda ḳalısaram
Geŋümce vü yalıncaḫ olısaram

Ki ben burada yıkanmak için kalacağım; istediğim gibi çıplak olacağım.

[43] Açıklama için bk. SNÜN: 40-41

Yalıncaġiken çünki göre perī
Ura yüzümi vü çevüre peri[44]

Peri beni çıplakken görecek olursa kanadını çevirerek yüzüme çarpar.

Yalan didi anı perī ger göre
Utanup yüzinden yüzin çevüre

Yalan söyledi; peri onu görseydi ondan utanıp yüzünü çevirirdi.

Daḫı didi her dürlü eksük gerek[45]
Bu arada ḥāżır ḳıluŋ tīzrek

Ayrıca her türlü eksikliği bu arada hemen hazırlayın, dedi.

Su ṭaşıŋuz u yaraġ idüŋ tamām
Oda uruŋuz hem bişürüŋ ṭaʿām

Su taşıyıp hazırlıklarınızı tamamlayın; suyu ateşin üzerine koyup hem yemek pişirin.

Gerek bu gice bunda ẕevḳ idevüz
Murād ile ṭaŋla ṭurup gidevüz

Bu gece, burada eğlenmeliyiz; arzuyla sabaha kadar burada durup eğlenerek gideriz.

Gemiden getürüŋ usaŋ dutmaŋuz
Sımarlarvanın uşda unutmaŋuz

Gemiden söylediklerimi getirin, ihmal etmeyin! Tembihlediklerimi unutmayınız.

Bize döşek ü yaṣduġ u yorġan
At içün çul u örk içün urġan

Bize yatak, yastık ve yorgan; atı örtmek için çul, atın ayaklarını bağlamak için de ip getirin.

Sevinür cühūd işidicek döşek
Ṣanurdı at arpa yiye ol eşek

Cühûd, Nevbahâr'ın yatak istediğini duyunca sevinir; o eşek, arpa yiyeceğini düşünüyordu.

Ne kim ḳaydı vardı bitürdi cühūd
Çadır ḳatın aldı oturdı cühūd

Cühûd, her ne endişesi varsa hepsini yok etti ve çadırın yanına oturdu.

Umardı vü güyerdi baḫa baḫa
Ki çadırdan ol cānı ḳaçan çıḫa

Cühûd, sevdiğinin çadırdan ne zaman çıkacağını ümit ederek çadıra baka baka bekliyordu.

Ḫayme-zeden be-Ser-i Çeşme ü be-āb der-Āmeden-i Nev-bahār

Pınar Başına Çadır Kurulması ve Nevbahâr'ın Suya Girmesi

Canı çıḳmaġa vardı vü çıḳmaz ol
Iraḫdan aŋa baḫar u baḳmaz ol

Cühûd'un canı çıkmak üzere olmasına rağmen Nevbahâr çadırdan çıkmaz; Cühûd uzaktan ona bakar ve o, Cühûd'a bakmaz.

[44] Açıklama için bk. SNÜN: 42
[45] Açıklama için bk. SNÜN: 42-43

Ṭamaᶜ ḫām idi gerçi bişdi ṭaᶜām
Tamām idi eksük işi nā-tamām

Her ne kadar yemek pişmiş olsa da onun arzuladığı şey olmayacak istekti; eksiklikler tamamlanmıştı ama onun işi tamamlanmamıştı.

Çü girmiş idi çadıra Nev-bahār
Ṣan ol ḥūr idi ḥavż-ı kevs̱er bıŋar

Nevbahâr çadıra girdiğinde sanki o, bir cennet kızıydı, pınar ise Kevser havuzuydu.

Çadır ṣanki firdevs uçmaġıdı
Öŋinde aġaç ṭūbī budaġıdı

Çadır sanki cennet bahçesiydi; önündeki ağaç sanki cennette bulunan Tuba ağacının dalıydı.

Cühūd aŋa girmezdi iblīsleyin
Iraḫdan oturmış egüpdi boyın

Cühûd, şeytanın giremediği gibi oraya giremezdi; uzakta boynunu bükmüş oturuyordu.

Kişi kim ḫayāl-bāz oyının bilür
Çadır dutuban gice oynar olur

Hayal (perde) oyununu bilen kişi, gece çadır kurup hayal oyununu oynar.

Çevük gör ki mis̱li anuŋ az idi
Gügemgündüzin ne ḫayāl-bāz idi

Onu kurnaz olarak gör çünkü ona benzeyen az kişi vardı; güpegündüz nasıl hayal oyunu oynadığını gör!

Legençeyi ṭopṭolu eyledi ṣu
Çevüklik ḫoş olur göricek ḳısu

Sıkıntı çekince kurnazlık yapmak iyi olur; küçük leğeni tamamen su ile doldurdu.

Gögercinüŋ ayaḫların baġladı
Ṣol eli ile işini saġladı

Güvercinin ayaklarını bağladı ve sol eli ile işini bitirdi.

Gögercin legençeyile çatludı
Bu tedbīri hem ṣanma kim yatludı

Güvercin, küçük leğen ile çevrelenmişti; bu önlemin işe yaramayacağını düşünme!

Gögercin nice deprenürse az az
Legençeden elbette çıḫar āvāz

Güvercin yavaş yavaş nasıl hareket ederse etsin küçük leğenden mutlaka ses çıkar.

Anı çoḫ işidü işidü cühūd
Uyıdı vü hem düşdi nite ki küd

Cühûd su sesini dinleye dinleye uyuyakaldı hem de kötürüm gibi yattı.

Aġaç gölgesiyidi ḫoş yilcügez
Ḳarın ṭoḫ [u] maᶜşūḳa ḥāżır bu kez

(Cühûd'un bulunduğu yer) ağaç gölgesiydi ve biraz rüzgârlıydı; onun karnı tok ve sevdiği bu defa hazırdı.

Dimāġı ter oldı uyısa gerek Nite bile öykiniserdür kürek	Kendinden geçti, uyumalıydı; kürek bele nasıl özenecek.
Uyıdıdı ammā çün uyanısar Göresin ki nice oda yanısar	O uyumuştu ama uyanınca onun nasıl kederleneceğini gör!
Ḳarın ṭoḳlıġı uyḫuyı düridür Dimāġ terligidür ki baş ḳurıdur	Karın tokluğu uykuyu getirir; kişiyi kendinden geçirerek bilincini yok eder.
Çü düşmen kimesneye yanu yanur Uyur bulıcaḳ furṣatı uyanur	Çünkü düşman, birine dert yandığında kişinin uyuyan fırsatı uyanır.
Kişi kim öküz bigi çoḫ çoḫ yiyüp Murādı yüzin görmeye uyıyup Uyımayası yirde varan yatan Ṣanur gözi uyıya diŋlene ten	Öküz gibi çok yemek yiyip dileğini görmeden uyuyan, yatılmayacak yerde gidip yatan kişi, gözünün uyuduğunu vücudunun dinlendiğini zanneder.
Ki ger uyımazsa gözi yaşara Dimāġı ḳurıya ne iş başara	Uyumazsa gözü yaşarır, bilinci yok olur ve bir işin üstesinden gelemez.
Anı bilmez ol kim ḳanına ṣusar Ṣanasın ki kendü cānına ṣusar	Bu durumu bilmeyen kişi, belasını arar; onun ölmeyi göze aldığını düşünürsün.
Ḳan aḳmaḳdan ol yig ki dökile yaş Yaş olsun göz andan ki ḳurıya baş	Gözyaşı, kanın akmasından daha iyidir; göz yaşarsın sonra bilinç yok olsun.
Çoḳ eglendi çadırda ḳız bir zamān Cühūduŋ görür uyuduġın hemān Didi hergiz uyanmaġıl uyḫudan Ne ḳurtıldum işbu necīs poḫdan	Kız bir süre çadırda çok oyalandı. Cühûd'un uyuduğunu görünce öylece uykudan hiçbir zaman uyanma, dedi. Böylesine pis boktan nasıl kurtuldum!
Revān ata bindi vü depdi atı Güce gördi mīşeye çapdı atı	Hemen ata bindi ve atını tepti; atı zorlayarak meşe ormanına koşturdu.
Der-ḫˇāb Girifte Cühūd Ez-Nev-bahār Esb-Süvār be-Ṭaraf-ı Bīşe	**Cühûd'un Uyuması ve Nevbahâr'ın Atlanıp Ormana Yönelmesi**
Cühūd anda kim yatuḳalmış idi Uyıdı ṣanasın ki ölmiş idi	Cühûd orada yatıp kalmıştı; öylesine uyumuştu ki onun öldüğünü düşünürdün.

Uyanurdı her dem dönerdi yönin
İşidürdi ṣuda legençe ünin

Cühûd ikide bir uyanıp küçük leğendeki suyun sesini işiterek yatarken yönünü değiştirirdi.

Ne bilsün ki ḳuşdur ḳuşı uşdıdı
Cühūddan ol imān bigi ḳaşdıdı

Cühûd, (leğendeki su sesini çıkaranın) kuş olduğunu ne bilsin! Cühûd'un kuşu uçmuştu; o kuş, Cühûd'dan iman gibi kaçmıştı.

Bu resm ile dirşürimezdi ögin
Uyandı vü uyıdı üçe degin

Bu durumda aklını başına toplayamazdı; üçe kadar bir uyanıp bir uyuyordu.

Ṭaşındı vü döşendi yiyesi raḫt
Bu şīrin ki oturdı ol şūr-baḫt

Gerekli olan eşyalar ve yiyecekler taşındı, serildi; o bahtsız, sevimli bir şekilde oturdu.

3375 Güyer kim bıŋardan gele Nev-bahār
Yiyesi yimez yiyiser zīnhār

3375 O, Nevbahâr'ın pınardan gelmesini bekler; Nevbahâr'ın yemek yemesini bekleyerek o asla yemek yemeyecek.

Ṣu āvāzı vü hem legençe üni
Birez sākin oldı ṭuruḫdı canı

Küçük leğendeki suyun sesi, biraz durunca canı da biraz sakinleşti.

Çadır ḳatına vardı vü çaġurur
Perī-ḫūn bigi ṭurdı vü ḳıġurur

O, çadırın yanına gider ve Nevbahâr'a seslenir; perileri çağıran büyücü gibi durdu ve onu çağırdı.

Ki yunmaġısa yitdi uş gicedür
Bunuŋ bigi yunmaḳ ᶜaceb nicedür

Hala yıkanıyorsan yeter, artık gece oldu; böyle uzun süre yıkanmak şaşılacak şeydir.

Güneş kim ṭoġar gök yüzine aġar
İşitdük idi kim bıŋardan ṭoġar

Güneşin doğup gökyüzüne yükselmesi gibi güneşin pınardan doğduğunu da işittik.

3380 Niçe muntaẓır güneşe ṭurayım
Bıŋardan çıḳ āḫir yüzüŋ göreyim

3380 Güneşin doğmasını daha ne kadar bekleyeyim? Pınardan çık sonunda yüzünü göreyim.

Girü virmedi aŋa kimse cevāb
Henüz aŋlamadı ol evi ḫarāb

Ona kimse cevap vermedi; o, evi yıkılası, Nevbahâr'ın kaçtığını hala anlamadı.

İŋen ilerü vardı ḳaḳıdı ṭop
Ne bilsün ḳılasını ṣoŋ ucı hop

Büsbütün öfkelenerek epeyce ileriye yürüdü; sonunda şaşkınlık içine düşeceğini ne bilsin!

Çağırur idi yırtup uzın uzın
Gehī yaḳasın u gehī boġazın

Bazen yakasını bazen de boğazını yırtarcasına uzun uzun bağırıyordu.

Çağırmaḳdan oldı dimāġı ḳuru
Ṭopuġına ṣu indi ṭuru ṭuru

Bağırmaktan sersemleşti ve uzun süre ayakta durmaktan ayaklarına kara sular indi.

3385 Didi kim benüm ile oyın ḳarar
Gerek sevdügüm bile gönlüm arar

3385 Benimle şaka yapmaktadır; onu sevip sevmediğimi anlamayı istiyor olmalı, dedi.

Ṣāhid-bāzlıḳ idüp eydür aḫı
İşitmeze urmaġıl iŋen daḫı

En sevdiğim! Güzelle oynayıp artık, beni o kadar duymuyormuş gibi davranma, der.

Üşendürme çadır ḳapusını aç
Ve ger ni girüp eylerem soymaç

Beni sıkıntıya sokma, çadırın kapısını aç! Aksi halde içeri girip seni soyarım.

Ne kim anuŋ ol demde ḥāliyidi
Ṣanasın ki sözüŋ ḫayāliyidi

O anda onun durumu her neyse bilinmez konuşması sanki hayaldi.

Taḫıl bāzārı yöresinde yavuḫ
Görür uyḫuda kendüzin aç tavuḫ

Aç tavuk rüyada kendini tahıl pazarı çevresine yakın görür.

3390 Düşi görmege uyḫu olur sebeb
Uyanuḫla ol düş görürdi ᶜaceb

3390 Rüyayı görmek için uyku sebepdir; şaşılacak şey ki o, uyanıkken rüya görüyordu.

Kişi işlese işi tedbīrsüz
Perākende düş göre taᶜbīrsüz

Kişi, bir işi önlem almadan yaparsa yavaş yavaş yorumlanma gereği kalmayan düş görür.

Nite kim tavuḫ göremez gice yol
Gügemgündüzin eyle olmışdı ol

Tavuğun gece kendi yolunu görememesi gibi o da güpegündüz kendi yolunu göremez duruma geldi.

Göz aġarsa görmez işit bu sözi
Anuŋ ḳararup görmez idi gözi

Bu öğüdü dinle! Göze perde inerse göz görmez; onun gözü de kararıp görmüyordu.

Ḳaḫımaġıla vü ḳudurmaġıla
Çaġırmaġ u güneşde durmaġıla

3395 Çü gördi ki olmaz işi oldı ṣarp
Çadırdan içerü düşüp vardı ṭarp

3394-3395 Kızmakla, kudurmakla, güneşte durup Nevbahâr'ı çağırmakla işinin olmayacağını görünce işi zorlaştı ve birdenbire çadırın içine girdi.

Gerek ḳarvayup duta ḳızuŋ ḳolın Ṭutup çekdi ammā ṣaḳalı ḳılın	(Çadırdan içeri girer girmez) kızın kolunu kavrayıp çekmeliydi; ama bunun yerine sakalının kıllarını tutup çekti.
Çadır hem boş idi içi ṭopṭolu yil Düzülmiş gögercin ü ṭaşt ile ḳıl	Çadırın içi yelden başka bir şey ile dolu değildi; çadırın içinde güvercin, leğen ve güvercinin tüyleri sıralanmıştı.
Perī görmedi ṣuda yüzi açuḫ ᶜAceb gördi ṭutdı cühūdı uçuḫ	Suda, yüzü açık bir şekilde peri görmedi; Cühûd hayretler içinde kaldı; onu sara nöbeti tuttu.
Delü bigi hep paraladı ṭonın Ata bindi vü ṭaġa dutdı yönin	Deli gibi üzüntüyle bütün elbiselerini parçaladı; ata bindi ve dağa doğru yöneldi.
Oranın bilicek kişi ḫoş olur Ḳamu yirde her bir işi ḫoş olur	Kişi haddini bilince rahat eder; kişinin her yerde her işi iyi olur.
Oranını bilmezse tīzcek azar Ḳamu andan u ol cānından bizer	Haddini bilmeyen kişi hemen yolunu şaşırır; herkes ondan, o da kendi canından bıkar.
Oranın gözeden oranın bilen ᶜİmāretci olur örenin bilen	Haddini bilen kişi, viraneliğini bilir ve kendini bayındır hale getirir.
Gögercin ki ṭoġan ṣana kendüzin Nite göre ayruḫ yuvası yüzin	Güvercin kendini doğan zannederse bir daha yuvasının yüzünü nasıl görsün!
Çetük kim ura pençesin aṣlana Eger diri ḳalur ise uṣlana	Kedi pençesini aslana vurduktan sonra diri kalırsa akıllanır.
Kilīmince kösilen ayaġını Ṣovuḳ günde ṭoŋdurmaya yaġını	Ayağını yorganına göre uzatan kişi soğuk günde vücudunu dondurmaz.
Gözetmek gögi düşmez olur oŋat Ḳarıncaya ḳatı ḳażādur ḳanat	Karıncaya göğü gözetmek uygun olmaz; kanat, karınca için şiddetli kazadır.
Özin ḳarġa keklige ussa nide Bayıḳ kendü yürüşini unıda	Sen kargayken kendini kekliğe benzetirsen ne yaparsın? Kuşkusuz kendi yürüyüşünü unutursun.

Ṭavar ögürin ḳuş cinsin ḳoyup
Eger ayrılursa yabāna ḳayup

Ya ḳurda ṭuş olur u ḳarnın deşer
Ya uġrar ṭoġan ḳurṣaġına düşer

Çiftlik hayvanı; arkadaşlarını bırakıp kuş türü gibi ayrılarak ıssız yerlere düşerse ya kurda rastlayıp kurt onun karnını deşer ya da doğana rastlayıp doğanın kursağına düşer.

3410 Ḳoyun ḳoyınuŋ [kim] ḥālince olur
Kelīle [vü] Dimne oḳuyan bilür

3410 Koyun, koyunun halinden anlar; bu durumu Kelîle ve Dimne'yi okuyan bilir.

Cühūd gördi kim adı faġfūr-ı Çīn
Gerek güyegü ola andan için

Cühûd, onun ününün Çin hükümdarı olduğunu görünce kendi kendine onun damadı olmalıyım, dedi.

Anı Tangrı nite revā göredi
Ḥakīm oḳınur āḫir hem bir adı

Her işin sonunda onun isimlerinden biri de olan Hakîm ismi okunduktan sonra Allah bunu nasıl uygun görür.

Aŋa boyalu biz yiter ola pes
Çü baġlaya dībā vü Çīn'e heves

Ona sadece renkli kumaş yeterlidir; o, boyalı kumaş için Çin'e ve ipek kumaşa heveslensin.

Anuŋ boyına ṭoġru hīç düşmeye
ᶜAceb aġzına ger siŋek üşmeye

Onun yaptığı, kendisine uygun bir iş değildi; şaşkınlıktan ağzı açık kalmasaydı bu hayret verici bir durum olurdu.

3415 Cühūd anda ḳaldı be-zār u fiġān
İşit Nev-bahār'a ne ḳıldı zamān

3415 Cühûd, ağlama, inleme içerisinde kaldı; zamanın Nevbahâr'a neler yaptığını dinle!

Bıŋardan çü ḳaçdı idi Nev-bahār
Giderdi aḳıdurdı gözi bıŋar

Nevbahâr pınardan kaçarken gözleri pınar gibi yaşlar akıtırdı.

İki dün ü gün gitdi uyımadı
Hemīn ġuṣṣa ayruḫ ṭaᶜām yimedi

İki gün iki gece uyumadan yol aldı; endişe etmekten başka bir şey yapmadı.

Üçünci gün aḫşam irişdi idi
Aŋa daḫı şöyle ırışdı idi

Üçüncü günün akşamı erişince ona da yorgunluk çöktü.

Ki baḫar görür bir aġaç ol gice
Deŋizüŋ ḳıraŋında bitmiş yüce

O gece denizin kıyısında büyük bir ağacın olduğunu görür.

3420 Budaḫlan birḳaçı sayvān bigi
Daḫı birḳaçı ᶜālī eyvān bigi

3420 Dallarından birkaçı gölgelik gibi iken öteki dalları da oturacak yüksek yerlere benziyordu.

Yayılmış idi vü öŋinde bıŋar
Dibinde anuŋ ḳurlu bir taḫt var

Ağaç, dallarını yaymış önünde pınar, dibinde ise kurulmuş bir taht vardı.

İnüp atdan oturdı ol arada
Niḳābını götürdi ol arada

Attan inip peçesini açarak orada otururdu.

Ne var gicese yüzi nūrı ile
Ḳomadı ki anda ḳaraŋu ola

Gece olmuşsa hayret edilir mi? Yüzünün nuru oranın karanlık olmasını bırakmadı ki!

Yimiş buldı vü çevredin yidi çoḫ
Didi çün ḳarın ṭoḫ ola ḳayġu yoḫ

Karnın tok olunca kaygın gider, dedi. Etraftan yemiş bularak bolca yedi.

Deŋizden çıḫup geldi bir cānavar
Degül ādem illā eli ayağı var

Denizden bir canlı çıkıp geldi. İnsan değil; yalnızca eli, ayağı var.

Anı vü atı gördi hīç dınmadı
Ḳuruya çıḫup ağaca binmedi

Nevbahâr'ı ve atı gördü, hiç aldırış etmedi; karaya çıkıp ağaca oturmadı.

Elinde ṭutup bir güher çıḫdıdı
Gözetdi vü çepçevre key baḫdıdı

O canlı elinde bir mücevherle denizden çıkmıştı; etrafı gözetip iyice kontrol etmişti.

Ḳodı güheri anda girdi girü
Deŋize vü bir yaŋa vardı girü

Mücevheri orada bırakıp tekrar denize girdi ve bir tarafa doğru geri gitti.

Anı göricek Nev-bahār aŋladı
Ki zaḥmet degürmez iŋen ṭaŋladı

Nevbahâr, onu görünce kendisine bir rahatsızlık vermeyeceğini anladı; çok şaşırdı.

Resīden-i Nev-bahār be-Cezīre vü Dīden-i Duḫter-i Ṭālīs

Nevbahâr'ın Adaya Ulaşması ve Tâlis'in Kız Kardeşini Görmesi

Henüz ol dem endīşe içindedi
Hemān yirde ol mīşe içindedi

Apaŋsuzda ün geldi vü meşġale
Deŋiz yüzi oldı ṭolu meşʿale

3430-3431 O, meşe ağacının üzerinde hala o anki düşüncedeyken ansızın ses geldi ve durum belirdi. Denizin yüzeyi meşalelerle doldu.

Ṣu balġışdı[46] vü çıḳdı ḥayvān öküş
Kiminüŋ yüzi it kimüŋ başı ḳuş

Su hareketlendi ve denizin içinden pek çok canlı çıktı; bazıları köpek yüzlü bazılarıysa kuş başlıydı.

[46] Açıklama için bk. SNÜN: 43

Kimisi ādem başlu gövdesi at
Kimi ḳuş gibi uzadıpdı ḳanat

Bazıları insan başlı olup gövdeleri ise at gövdesiydi; bazıları kuş gibi kanat açıyordu.

Kiminüŋ başı aṣlan ayaġı pīl
Kimisini başmış keçi bigi ḳıl

Bazıları aslan başlı olup ayakları ise fil ayaklarıydı; bazılarını ise keçi gibi kıl kaplamıştı.

3435 Biri birine beŋzemez her biri
Güher dutar aydan güneşden arı

3435 Her biri diğerine benzemeyen, aydan ve güneşten daha saf, parlak mücevher tutuyordu.

Kiminceleri baġladılardı ṣaf
Kimi çevre otlarlar idi ᶜalef

Kimi saf tuttu kimi etraftan ot otlanıyordu.

Birez geçmedin bir yigit ay bigi
Ki cinnīlerüŋ ḫoẕ ol imiş begi

Ṣudan çıḫdı avcında bir ḳız eli
Ki gökceklerüŋ ol idi gözeli

Biraz geçemeden kendisi cinlerin hükümdarı olan ay gibi bir yiğit, avucunda güzeller güzeli bir kız eliyle sudan çıktı.

İkisi bile taḫta üstinde ḫoş
Oturdılar u Nev-bahār aŋlar uş

3440 Ki hergiz bulardan aŋa yoḳ ziyān
Oturdı bularuŋ ile bir zamān

3439-3440 İkisi beraber tahtın üzerinde güzelce oturdu ve Nevbahâr böylece onlardan kendisine asla zarar gelmeyeceğini anladı. Bir süre bunlarla beraber oturdu.

Anı hīç üşendürmedi birisi
Eger uşaġı vü eger irisi

Ne küçük ne büyük hiçbir canlı onu tedirgin etmedi.

Adın daḫı ṣormadılar kim ᶜaceb
Nite bunda düşdüŋ neyidi sebeb

Burada ne işin var, acaba buraya neden geldin, adın nedir diye dahi sormadılar.

İŋen iymin oldı vü sevindidi
Niçe aġlaya birez avındıdı

Kendini oldukça güven içinde görüp sevindi; önceden ağlamış olduğu için teselli buldu.

Bular ᶜişret ü ẕevḳ eylediler
ᶜAceb dürlü diller ki söylediler

Bunlar yiyip içip hoşça vakit geçirdiler; çeşitli dillerde şarkı söylediler.

3445 Birincesi oynar birince büker
Birincesi segrir birince seker

3445 Bir kısmı oynar bir kısmı raks ederdi; bir kısmı sıçrar bir kısmı sekerdi.

Birincesi yırlar ḫoş āvāz ile
Birincesi çalġu çalar sāz ile

Bazıları güzel sesle şarkı söylerdi bazıları sazla çalgı çalardı.

Anuŋ ögine düşdidi kim Süheyl
İdiciyidi sāza çalġuya meyl

Nevbahâr'ın aklına Süheyl geldi; Süheyl'in de saza, çalgıya ilgisi vardı.

Oturduġı yirde eridi teni
Gözinden sızardı yüregi ḳanı

Oturduğu yerde teni eridi; gözünden, yüreğinin akıttığı kan sızıyordu.

Didi iy ᶜaceb ᶜīş gördüm idi
Süheyl ile ben bezm ḳurdum idi

Ey! Hayretler içinde kalınacak zevk, safa görmüştüm. Süheyl ile ben eğlence meclisi kurmuştuk, dedi.

Benüm hem ḳatumda çalındı mı çeng
Bunuŋ bigi bilür midüm resm ü yeng

Benim huzurumda çeng çalındığında böyle bir adabı bilir miydim?

Degül midi Çīn'de atam pādişāh
Ḳurılmaz mıdı hīç aŋa bār-gāh

Babam Çin'de padişah değil miydi? Onun için hiç çadır kurulmaz mıydı?

Ḳapusında kūsı çalınmaz mıdı
Ḳamu düşmān anda alınmaz mıdı

Kapısında kös çalınmaz mıydı? Bütün düşman ondan kaygılanmaz mıydı?

Süheyl ile ol ᶜ işretümüz ḳanı
Ki ben anı sevdüm idi ol beni

Süheyl ile o eğlencemiz nerede? Ki ben onu sevmiştim o da beni sevmişti.

Benüm içün ol niçe ṣaçdıdı genc
Benüm içün ol niçe yididi renc

O, benim için pek çok hazine dağıtıp pek çok sıkıntı çekmişti.

ᶜAceb ḳanı ol nāzenīn şāh-zād
Ki birḳaç gün olmışıduḫ bile şād

Acaba o narin şehzade nerededir? Birkaç gün beraber mutlu olmuştuk.

Ḳażā gör ki nice ṭaġıtdı bizi
Ṣapana ḳoyup nice atdı bizi

Kazanın bizi nasıl dağıttığını gör! Bizi sapana koyup ne şekilde fırlattı!

Ki her birimüz düşmişüz bir yaŋa
Ser-encāmumuza ḳalalar ṭaŋa

Ki her birimiz bir tarafa düştü; başımıza gelenlere hayret ederler.

Şehet niçe devrān döne henüz
Ḥikāyet olup dilde aŋılavuz

Dünya döndükçe başımıza gelenler hikâye olup dillerde anılırız.

Çü ṭaŋ yiri başladı ki aġara
Yaradı seçilmege aḫdan ḳara

Hava aydınlanmaya başlayınca akla kara ayırt edilmeye başlandı.

Güneş çıḫmadın daḫı tennūrdan
Havā ḳurdı sayvānını nūrdan

Güneş daha tandırdan çıkmadan önce hava nurdan çadırını kurdu.

İki gevheri kim yigidile ḳız Öŋinde yaturdı bahāda ᶜazīz Gider vaḳt anuŋ öŋine ḳodılar Deŋize ṭalup yine gitdi bular	Delikanlı ile kız çok değerli iki mücevheri gidecekleri vakit onun önüne bırakarak denize dalıp tekrar gittiler.
Niçe baḳsa görmiş idi Nev-bahār Ādem ṣūreti ol ikisinde var	Nevbahâr o canlılara ne kadar bakarsa baksın sadece o ikisinde insan yüzü görmüştü.
Ḳalanı ḳamu ḳatı ḳorḫunç idi Velī ḳorḫularından ol dinç idi	Geriye kalanın tamamı çok korkunçtu; fakat o, korkularından emindi.
Deŋiz içine ṭaŋlacaḳ batdılar Ne bilsün ki ḳangı yaŋa gitdiler	Şafakla birlikte denizin içine daldılar; onların hangi tarafa gittiğini ne bilsin!
İki gevheri aldı vü şād idi Ki ol gice ḳorḫudan āzād idi	İki mücevheri aldı ve o gece korkudan kurtulduğu için sevinçliydi.
Didi ata ot virmişem baŋa çoḫ Bulardan ki gördüm baŋa ḳorḫu yoḫ	Ata ot vermek bile bana korkutucu gelmesine rağmen bu canlılardan bana korku olmadığını gördüm, dedi.
Bu arada bir hafta hem ṭurayım Başumda ne yazılu ise göreyim	Hem burada bir hafta durup alnımda ne yazılıysa onu göreyim.
Bu yurdı eger ḳoyavan gideven Belāya daḫı uğrayam nideven	Bu meskeni bırakıp gidersem bir belaya uğradığımda artık ne yaparım?
Süheyl'üŋ yüzin görmeyüp ben ölem Ḳayu bundan ayruḫsı yoḫ kim nolam	Süheyl'in yüzünü görmeden ölme kaygısından başka bir kaygım yok. Ne yapayım!
Baŋa cān hemīn anuŋ içün gerek İverven meger göreven tīzrek	Bana can sadece onun için gerekir; oysaki acele edip onu çabucak görmeliyim.
Tevaḳḳuf-kerden-i Nev-bahār der-Kenār-ı Deryā	**Nevbahâr'ın Deniz Kıyısında Oyalanması**
Girü anda ol gün ḳarār eyledi Giceye degin intiẓār eyledi	O gün, tekrar orada konakladı; geceye kadar bekledi.

Niçe baḫsa yuḫaruya gitdi gök
Aşaġa deŋiz idi ol daḫı gök

Ne şekilde bakarsa baksın mavilik yukarıya gitti; aşağısı dahi mavi denizdi.

Çü ẓulmet başa düşdi nūrı sara
Ol iki gök arası oldı ḳara

Karanlık, ansızın nuru kaplayınca böylece o iki mavilik arası kara oldu.

Cihān şaçdı kāfūrına ᶜanberi
Abānūsa döndi gögüŋ çenberi

Dünya kâfur ağacına amber kokusunu saçtı; göğün çemberi abanoz gibi matlaştı.

Çü gökler yüzi ḳaraya boyanur
Ne var ins uyursa vü cin uyanur

Göğün yüzü karaya boyanınca insanların uyuyup cinlerin uyanmasında şaşılacak ne var?

Yine çıḫdılar ol yigidile ḳız
Deŋizden ki anda ne yol var ne iz

O delikanlı ile kız tekrar denizden çıktı; onların çıktıkları yerde ne yol vardı ne de iz.

Birer gevher ellü elinde dutar
Ki her biri nūrı güneşden öter[47]

Her biri kendi elinde birer mücevher tutar ki her birinin ışığı güneşten öteye geçerdi (güneşin ışığından daha parlaktı).

Oturup girü itdiler ᶜīş ü ẕevḳ
Biri biri boynına ḳolları ṭavḳ

Tekrar oturarak yiyip içip eğlendiler; kolları birbirinin boynunda gerdanlık olmuştu.

Çalındı yine sāz u oldı ṭarab
Geçen giceden daḫı yigrek ᶜaceb

Tekrar saz çalındı ve şenlik oldu; şenlik, geçen geceden şaşılacak derecede daha iyi oldu.

Öküş ġavġā itdiler ü oŋdılar
Çü dün buçuġı olıcaḳ diŋdiler

Çok gürültü yaptılar ve sakinleştiler; gece yarısı olunca sustular.

Dönüp Nev-bahār'a eyitdi şu ḳız
Ki ḳız ḳardaşumsın canumdan ᶜazīz

Kız, Nevbahâr'a dönüp şöyle söyledi: Kız kardeşimsin, canımdan daha değerlisin.

Bilürem ki hem bu zamāne saŋa
Belā itmiş ola nite kim baŋa

Bu zamanın, sana sıkıntı verdiğini biliyorum; bu sıkıntıları bana da verdiğini bil!

Kişi çün ġarīblıġa düşer olur
Dutılur dili ᶜaḳlı şaşar olur

Kişi gurbete düştüğünde dili tutulur; aklını kaybeder.

---

[47] Açıklama için bk. SNÜN: 44

3485 Sen endikme vü ḳorḫma hīç ḳayu yoḫ
Dime bilmez aç kişi ḥālini ṭoḫ

3485 Sen şaşırma ve korkma! Hiç kaygın olmasın; tok, acın halinden anlamaz, diye söyleme!

Benüm ser-güzeştümi öŋdin işit
Ki beni nite buldı işbu yigit

Önce başımdan gelip geçen şeyleri dinle ki bu genç delikanlının beni nasıl bulduğunu bil!

Atam şāh Ṭālīs durur aŋla ḳız
Ki hükminüŋ altındadur hep deŋiz

Babam Tâlis şehrinin hükümdarıdır; denizin tamamı onun emrindedir. İyice dinle!

Bir er ḳardaşum var Ḳayṭās adı
Ki gelmez dile ḥüsni ḫulḳı udı

Kaytâs adında yiğit kardeşim var ki bu kardeşimin güzelliği, ahlakı, edebi anlatılamayacak kadar iyiydi.

Ben ü daḫı birḳaç ulular ḳızı
Şol oḫtın ki uyıdı deŋiz yüzi

3490 Gemiye girüp gezdüm içdüm yidüm
İrişdi gice vü birez uyıdum

3489-3490 Denizin yüzeyi sakinleştiği zaman o anda ben ve başka birkaç saygı değer kişinin kızları, gemiye girip gemiyi gezdik; beraber yedik, içtik. Gece oldu, biraz uyudum.

Ki çengüŋ āvāzı dimāġumı ter
İdüpdi perīler ulusı meger

Ol arada ḥāżır bulınur ḳapar
Şu altına iltür gemiden şapar

Çengin sesi beni kendimden geçirmişti. Perilerin ileri geleni meğer orada bulunuyormuş; o peri beni kapıp gemiden ayrılarak suyun altına götürür.

Anı bilürem çünki uyanuram
Ṣu altındayiken oda yanuram

Sadece bu olayı biliyorum; çünkü uyandığımda su altında ateş içinde yanıyordum.

Ki başumda otururdı işbu perī
Ki gördüŋ yigitdür degüldür ḳarı

Başımın ucunda işte bu peri oturuyordu; ki onun delikanlı olduğunu yaşlı olmadığını gördü.

3495 Ne çāre gerek bile ḫoş dirilem
Ḳatından yaramaz eger ırılam

3495 Çaresiz onunla iyi geçinmeliyim; onun yanından çekip gidersem bana bir faydası olmaz.

Benüm bu senüŋ ser-güzeştüŋ nedür
Ḳażıyye ki sen bunda düşdüŋ nedür

Benim başımdan geçen olay buydu. Senin başından geçen olay nedir? Nasıl bir olayla buraya geldin?

Eyitgil ḥikāyet nedür bileyim
Ger idibilem çāresin ḳılayım

Hikâyeni anlat ki ne olduğunu bileyim; bir şey yapabilirsem sana yardım edeyim.

İşidicegez göŋli ṭutdı ḳarār
Ḥikāyetlerin biri bir Nev-bahār

Nevbahâr, kızın söylediklerini işitince gönlü huzur buldu. Nevbahâr hikâyelerini bir bir kıza anlattı; başından geçen her ne varsa açıkladı.

Eyitdi bu ḳıza beyān eyledi
Ne kim olmış idi ^{c}ayān eyledi

Ki ol ṣūreti nite gördi Süheyl
Niçe anı istemege itdi meyl

Süheyl'in kendi resmini görüp onu nasıl aramaya yöneldiğini (anlattı).

Ne resm ile Ṣa^{c}lūk'ı azdurdıdı
Cühūdı serāsime gezdürdidi

Salûk'u ne durumda yanıltıp Cühûd'u ise nasıl sersem bir şekilde gezdirdiğini (anlattı).

Tamāmet eyitdi düketdi sözin
Am bildürüp didi hem kendüzin

Her şeyi anlatıp söyleyeceklerini bitirdi; hem kendini tanıttı.

Meger ol ki Ḳayṭās ile oldıdı
Çü ḳız ḳardaşıduğını bildidi

Ancak, Kaytâs'ın kız kardeşi olduğunu bildiği için Kaytâs'ın yanında kaldığını ona söylemedi.

Dimedi ^{c}aẓīm iḥtiyāṭ eyledi
Ḳalan hep sözin ol ḳıza söyledi

Bu durumu söylememek için iyice tedbirli davrandı; kalan her şeyi kıza anlattı.

Ṣoŋ ucı ḳıza ḳatı yalvardı ol
Ki noldı bulıviresin baŋa yol

O, sonunda kendisine yol göstermesi için kıza çok yalvardı.

Ölince unutmayam ol eylügi
Hem eylük idendür kişiler yigi

O yapacağın iyiliği, ölene kadar unutmayacağım; hem insanların en hayırlısı iyilik yapan kişidir.

Bunı didi şol ḥadde dek ağladı
Ki ağlamağından felek ağladı

Bunu söyledi, o derece ağladı ki o ağladığı için gökyüzü de ağladı.

Eyitdi ḳız aŋa ki benden biter
Belālu sen imişsin indi yiter

Kız ona, benden daha kötü belaya uğramışsın, anlattıkların şimdi yeter, dedi.

Bu yigitden uş saŋa yol ṣorayım
Ne bili virür bir anı göreyim

Bu delikanlıdan senin için gideceğin yolu sorayım; bana ne bilgi verecek bir bakayım.

Hem eyle itdi yalvardı ol yigide
Ki azmış durur ḳanḳı yaŋa gide

Kız hem öyle yaptı ve delikanlıya böyle yalvardı: Kız yolunu şaşırmış ne tarafa gideceğini bilmiyor.

Eger sen aŋa yol diyüviresin
Anuŋ ġuṣṣasını yiyüviresin

İŋen maṣlaḥat bilgil ü çoḳ ṣavāb
Bize daḫı hem andan ola s̱evāb

Sen ona yol gösterip sıkıntısını çekersen bunun çok önemli olduğunu ve çok doğru bir iş yapmış olduğunu bil! Hem bize de bu durumdan sevap yazılır.

Didi indi ṭur var ṣımarla aŋa
Dürişsün yürimege ṣaġdın yaŋa

Şimdi, haydi git ona tembihle! Sağ taraftan gitmeye gayret etsin.

Ki ol varduġınca bula il ü boy
Ṭavar u kişi göre vü şehr ü kūy

O, yol aldıkça memleket ve kabileyle karşılaşacak; davar, insan, şehir ve köy görecek.

Eger ṣol ḳola yüriye eyle bil
Ki hep mīşedür ṭolu aṣlan u pīl

Sol tarafa doğru yürürse öyle bil ki orası hep meşe ağaçlarıyla, aslan ve fil ile doludur.

Gelüp diyicek Nev-bahār'a anı
Ümīẕ üzmiş iken sevindi canı

Kız, Nevbahâr'a gelip delikanlının kendisine söylediklerini anlatınca Nevbahâr, ümidini kırmışken sevindi.

Ḳıza dürlü dürlü duʿā ḳıldı ol
Daḫı ol yigide ki gösterdi yol

Nevbahâr, kıza ve yol göstermiş olduğu için delikanlıya türlü türlü dualar etti.

Ḳız aŋa delim dürlü ḫulḳ eyledi
Ögüt virdi vü hem eyü söyledi

Kız, ona çok iyi davrandı, öğüt verdi ve iyi temennilerde bulundu.

Ṣunup ṭutdı vü öpdi iki gözin
Bilişdi yad eylemedi kendüzin

Elini uzatıp onu tuttu ve iki gözünü öptü; dost oldu kendini ona karşı yabancı olarak görmedi.

İki güheri daḫı virdi aŋa
Didi kim gereklü ola bu saŋa

Kız, iki mücevheri de ona verdi; bu mücevherler sana lazım olacak, dedi.

Dönüp gitdi iŋen degül midi ṭaŋ
Birez geçicek çünki atdıdı ṭaŋ

Kız, dönüp gitti; bu, çok şaşılmayacak bir durum değil miydi? Çünkü biraz geçince şafak sökmüştü.

Ata bindi sürdi girü Nev-bahār
Yüridi yidi dün ü gün bī-ḳarār

Nevbahâr ata bindi ve tekrar atla yol aldı; yedi gün yedi gece sabırsız bir şekilde yürüdü.

Yimiş yir idi vü daẖı nesne yoẖ
Giderdi nite kim ḳatı yadan oẖ

Yolda meyveden başka bir şey olmadığı için meyve yerdi; öyle ki sert yaydan okun fırladığı gibi yol alırdı.

Bu kez gördi ol geldügini uca
Ṣataşdı idi daẖı dürlü güce

Bu defa işin sonuna geldiğini anladı ki o pek çok belaya uğramıştı.

Sekizinci gün mīşe dükendidi
Aŋa ṣanma endīşe dükendidi

Sekizinci gün meşe ağaçları tükenmişti ama onun endişesinin tükendiğini zannetme!

Yimiş mīşede bulunur idi bol
Anı yiyüben barınur idi ol

Meşe ağaçlarında bolca meyve vardı; o meyveleri yiyerek hayatını devam ettirdi.

Didi niçeme dün ü gün yüridüm
Āẖir mīşede hem yimiş yir idüm

Gece gündüz, her ne kadar yürüdüysem yolun sonuna kadar meşe ağaçlarındaki meyveleri yemekteydim.

Ne bilem bu yazıda ḥālüm nola
Yimiş olmayıcaḳ ṣuyı kim bula

Şimdi bu çölde halimin ne olacağını bilmiyorum; burada meyve olmayınca suyu kim bulur!

Benüm ḳara baẖtum ḳaçan ağara
Yirüm yazı durur ya ẖod mağara

Benim kara bahtım ne zaman ağaracak? Bulunduğum yer çöl veya mağaradır.

Bu ḳamu belā sehldür bilmeyin
Bola kim Süheyl'i görem ölmeyin

Bu bütün belaların kolay olduğunu düşünmeyin; belki ölmeden önce Süheyl'i görürüm.

Uyısayidüm yine azın azın
Şehet kim düşümde göreydüm yüzin

Tekrar, biraz uyusaydım belki Süheyl'in yüzünü rüyamda görürdüm.

Ve līkin ben ü ol [u] uyẖu ḳanı
Bu her biri bir yaŋa dutdı yöni

Fakat ben nerdeyim, o ve uyku nerede? Bunların her biri bir tarafa yöneldi.

Feraḥ yirine yüregüm içi sūz
Ṭolupdur gözüm uyẖu yirine toz

Yüreğimin içi sevinç yerine dert ile doldu; gözüme uyku yerine toz girmektedir.

Öginde buyıdı vü gözinde yaş
Öŋinde yazıyıdı bağırında baş

Zihninde bu düşünce vardı ve gözünde ise yaş vardı; önünde çöl yüreğinde ise yara vardı.

Yimiş dirdi vü birez ot biçdidi
Ṣovuḳ ṣu ḳana ḳana key içdidi

Meyve topladı ve biraz ot biçti; doya doya çok soğuk su içti.

Düni güne ulardı vü uş gider
Dimez kim ḫoş u ḳatı nā-ḫoş gider

Geceyi gündüze ekleyip böyle giderdi; iyi kötü demeden bu durum hoşuna gitmemesine rağmen yol alıyordu.

Bu resm ile çün gitdi üç dün ü gün
Ṣusuzlıḳdan açlıḳdan oldı zebūn

Bu durumda üç gün üç gece yol aldı; susuzluk ve açlıktan güçsüzleşti.

Yazınuŋ içinde ne ṣu var ne çöp
At üstinde gider idi ṣop ṣop

Çölün içinde ne su vardı ne de ot; atın üzerinde şaşkın şaşkın gidiyordu.

Çü dördinci gün göge dikildi gün
Güneş ḳızġını ṭaşı eylerdi un

Dördüncü gün güneş göğe dikildiğinde güneşin sıcaklığı taşı un gibi ufalardı.

Eger yıġınuŋ destesin saçalar
Ve ger aġacuŋ budaġın açalar

Yarar kim yana destesi ḫırmenüŋ
Ya ḫoẕ ḳaynaya beynisi ḫurmānuŋ

3540-3541 Otun balyasını dağıtıp hurma ağacının dalını açsalar, (güneş sıcağından) harmanın tamamı yanması veya hurma ağacının beyni kaynaması mümkündü.

Yoşıdı atı Nev-bahār'uŋ ḳatı
Yayaḫ neylesün olmayıncaḳ atı

Nevbahâr'ın atı çok yoruldu; Nevbahâr, atı olmayınca ne yapsın, yola yaya devam edecekti.

Ki ıssıdan iŋen buŋalmış idi
Yorulmış u armış u ḳalmış idi

Sıcaktan oldukça bunalmıştı; yorulmuş ve kuvvetten düşmüştü.

Revān indi vü ḳaza ḳodı atın
Ki gölgelene aldı ṭurdı ḳatın

Hemen attan indi ve atını kazığa bağladı; atı kendisine gölge yapsın diye atın yanında durdu.

Güneş aṣlanuŋ burcına gökden
İşitdük varur ḳaldı ol ögden

Güneşin, aslan burcuna o zekâsından dolayı gökten bir şey yapamayacak duruma geldiğini işittik.

ᶜAceb olduġın gör yir üzre ṭuṭaş
Ki ṣıġındı at gölgesine güneş

Güneşin yeryüzünde karşılaştığı durum şaşılacak şeydi; çünkü güneş, atın gölgesine sığınmıştı.

Ne güneş ki perde içinde yüzin
Güneş bacadan baẖuban aŋsuzın

Eger göredi göredüŋ niçesi
Ṭağılayıdı güneşüŋ ẕerresi

Nasıl bir güneş ki yüzü perde altında gizlenmişti. Güneş bir anda pencereden baksaydı Nevbahâr'ın nasıl olduğunu görseydi güneş zerrelere ayrılırdı.

Meger şol sāᶜat kim göreydi yüzin
Bıraġaydı gölgesine kendüzin

Oysaki güneş Nevbahâr'ın yüzünü görseydi o anda kendini onun gölgesine bırakırdı.

Ṣoŋ ucı aŋa degdi kim güneşe
Yaḳılurdı düşdi ṭaġa vü ṭaşa

Ona kim dokunursa güneşe dokunmuş gibi yanardı; ıssız yerlerde yaşamak zorunda kalırdı.

ᶜAceb bu ki hergiz uṣanmadı ol
Hemīn ᶜışḳı hīç ṣanu ṣanmadı o

Şaşılacak şey ki o asla usanmadı; aşkından şüpheye hiç düşmedi.

Ögini niçeme ki dirmez idi
Süheyl'i öginden gidermez idi

Her ne kadar kendine gelmemiş olsa da Süheyl'i aklından çıkarmıyordu.

Birez her kim anuŋ niyāzı ola
Egerçi ki ᶜışḳı mecāzī ola

Aşkı, aslında mecâzîydi; herkes ona biraz dua etmeli.

Ḥaḳīḳat bil indi ki ol cānını
Ḳız ol yola virdi dīn ü īmānını

Şimdi onun aşkını hakikat bil! Çünkü o; aşk yoluna canını, dinini ve imanını verdi.

Ne rāḥat gözedür ne ister güvenç
Ne alẖış tevaḳḳuᶜ ider ne ilenç

Ne rahat etmeyi bekler ne de sevinmeyi ister; ne dua edilmesini bekler ne de kimseye beddua eder.

Niçe kim güneş var u bu gök ola
Kişide uyanuẖlıġ [u] ög ola

Bu güneş ve göğün (açık bir şekilde) olması gibi insanda da uyanıklık ve akıl olmalıdır.

Bu ᶜışḳuŋ güneşi uyaẖmayısar
Güneşe vü gölgeye baẖmayısar

Bu aşkın güneşi, güneşin ve gölgenin batmasına bakmayacak o batmayacaktır.

Şol oẖta degin ṭurdı ol arada
Ki atı ögin dürdi ol arada

Atı, kendine gelene kadar orada durdu.

Ṣarardı güneş ḳızarınca şafaḳ
Ḳızuŋ ḳalmış idi cānından ramaḳ

Şafak kızarınca güneş sarardı; kız neredeyse ölüyordu.

Ḫunük yilcügez esdidi aẖşamın
Meded ol bulundı cānına hemīn

Ne güzel! O günün akşamında biraz rüzgâr esmişti de sadece o rüzgâr Nevbahâr'ın imdadına yetişti.

Çü aḫ sayvānın gündüz itdi ḫarāb
Gice ᶜāleme ṭutdı ḳara niḳāb

Çünkü gündüz, ak gölgeliğini harabeye çevirdi; gece, dünyaya kara örtü tuttu.

Atı diŋlenüp kendü eglendidi
Birezcük ol arada öglendidi

Atı dinlenirken kendisi de oyalanıp orada birazcık toparlanmıştı.

Girü sürdi dün dulpı ol ay bigi
Öküş menzil aldı yıl u ay bigi

Ay gibi bütün gece tekrar atla yol aldı; yıl ve ay gibi çok mesafe aldı.

Oḫı ṣıġraġında elinde yayı
Oḫ u yay ṭutar kim görüpdür ayı

Oku yay kabında, yayı elindeydi; oku ve yayı ayı görmüş gibi tutardı.

Atına didi iy belā ṭartıcı
Saŋa nişe yoḫ yirde itdüm güci

Atına, ey zahmete katlanan at! Sana neden boş yere zulmettim, dedi.

Benüm ayaġuma ṭolaşdı işüm
Benüm ḫoẕ elümden uçupdur ḳuşum

Benim işim ayağıma dolandı; kendi elimden kuşum uçtu.

Cefāsın yavuz fiᶜlümüŋ görürem
Başum ṭaşa ṭaş başuma ururam

Yaptığım kötü işlerin eziyetini görüyorum; başımı taştan taşa vuruyorum.

Senüŋ ara yirde ne durur suçuŋ
Ki nalsuz döger taş önüŋ ya ḳıçuŋ

Bu durumda suçun nedir ki ön veya arka ayakların nalsız yol alsın!

Zihī oldı ṭartalı zaḥmetde yük
Benüm yüregüm senüŋ arḫaŋ delük

Benim yüreğim, senin ise sırtın delikken bu sıkıntı içinde yük taşıdığın için aferin!

Eger bir avadanlıḳ ile varam
Saŋa arpa yirine şekker virem

Bayındır bir halde bulunan şehre varırsam sana arpa yerine şeker vereceğim.

Ṣaman yirine aru susam dökem
Daḫı aṭlas-ı Rūmī'den çul dikem

Saman yerine önüne saf susam dökeceğim ve Rum atlasından çul dikeceğim.

Ve ger olavuz ikimüz hem bile
Bu yazıda nolasımuz kim bile

İkimiz bu çölde kalırsak bize ne olacağını kim bilir?

Atınuŋ yüzine yüzin sürdi çoḳ
Ṣıġındı Ḥaḳ'a ol gice sürdi çoḳ

Yüzünü atının yüzüne birçok defa sürdü ve Allah'a sığınıp o gece çok yol aldı.

Çü maşrıḳda ışıdı zengī dişi
Ḥabeş dutdı maġrıb ṣaru ḳaçışı

Doğuda zencinin (beyaz) dişleri ışıyınca Habeş (karanlık) batıya doğru kaçmaya başladı.

Ḳara biz naḫdan ṣaçıldı idi Ḳara iplik aḫdan seçildi idi	Kara bez beyaz ipekten, siyah ip beyaz ipten seçilmişti.
Ḳanat yaydı ṭāvus Ḳaf'dan Ḳaf'a Ḳara ḳarġanuŋ boynı yidi[48] ḳafa	Tavus kuşu Kaf dağından diğer Kaf dağına kanat açmıştı; (Güneşin doğmasıyla birlikte) kara karga boynuna öldürücü darbe yedi.
Güneş ḳānī naḫdan düzetdi siŋür[49] Bıraġadı gölge [vü] düşedi nūr	Güneş kan kırmızı ibrişimden bir yay kirişi yaptı, onunla (ok atınca) gölgeliklere ışık düşerdi.
Uzadu ṭutup baḳıcaḳ Nev-bahār Ne görür görür bir ᶜaceb ulu şār	Nevbahâr uzağa bakınca ne görsün! Şaşılacak derecede büyük bir şehir görür.
Sevindi vü göŋli içi ṭoldı nūr Ṣanasın ki uçmaġa ḳavuşdı ḥūr	Sevindi ve gönlünün içi nur ile doldu; hurinin cennete kavuştuğunu düşünürsün.
Ḥaḳ'a ḳıldı şükr ü duᶜā atına Sürüp çünki yaḳlaşdı şar ḳatına	Allah'a şükretti ve atı için dua etti; şehre yaklaştığı için atla yol almaya devam etti.
Şar adını Ṭūfān ḳomışlar imiş Yöresi ṣu aḳar u dürlü yimiş	Şehrin adını Tûfân diye koymuşlardı; etrafında sular akarmış, çeşitli meyveler varmış.
İrişdi vü bir çeşmeden içdi ṣu Didi görmeyem şallah ayruḫ ḳışu	Şehre vardı ve bir çeşmeden su içti; inşallah bir daha sıkıntı görmem, dedi.
Ol arada bir sāᶜat oturdıdı Baḫup girü başın çü götürdidi Ki şardan yaŋa ḳopdı ġavġā ḳatı Beliŋleyü ṭurdı vü bindi atı	Bir saat boyunca oturdu. Başını yukarıya kaldırıp geriye bakınca şehrin olduğu tarafta şiddetli bir gürültünün koptuğunu gördü. Korku ile sıçrayıp ata bindi.
Nefīr ü naḳāre vü ṣur-nā üni İŋen ḳatı vehme bıraḫdı anı	Topluluk, davul ve zurna sesinin olması onu gayet şüphelendirdi.
Didi kim nolısar girü kim bilür Belā ḳanda varsam öŋüme gelür	Kim bilir tekrar ne olacak; nereye gidersem önüme bela çıkıyor.

[48] Açıklama için bk. SNÜN: 45
[49] Açıklama için bk. SNÜN: 46-47 / SNÜNE: 239-240

Hemīn çāre oldur irişem ṭuram
Nite virem el belki başum virem

Tek çare, benim oraya gidip varmamdır; sadece elimi değil belki başımı veririm.

Başumdan iŋen bizmişem çāre ne
Yārumdan ümīẕ üzmişem çāre ne

Ne çare, başımdan oldukça bıktım ve çaresiz yârimden ümidimi kestim.

Eger bir kezin ölem ü dinç olam
Yig andan ki bir günde biŋ kez ölem

Bir defa huzur içinde ölürsem bir günde bin defa ölmekten daha iyidir.

At üstinde ṭurur iken baḫdıdı
Girü ḳavmi döküldi vü aḫdıdı

At üstünde dururken şehrin olduğu yere baktı; şehir halkı, tekrar yola dökülüp akarak yürümüştü.

Ulular u begler çeri cavḳ cavḳ
Segirdürler idi iderlerdi ẕevḳ

Şehrin ileri gelenleri, beyler ve askerler takım takım koşarak eğleniyorlardı.

Çü gördi ki yavuz degüldür söküm
Didi dek ṭurayım direyim ögüm

Toplu halde yürüyüp gelmelerinin kötü bir durum olmadığını gördüğünde sakin bir şekilde durup toparlanayım, dedi.

Yaḳın geldiler baş yire urdılar
İleyinde el bağlayup ṭurdılar

Nevbahâr'ın yanına varıp önünde saygıyla eğildiler; onun önünde el pençe divan durdular.

S̱enā oḳıdılar du^cā ḳıldılar
Alup dizginini revān oldılar

Onu takdir edip övdüler; atın dizgininden tutup akıp gittiler.

Ş̱ara girüp eylediler ittifāḳ
Ki küllī bezenmiş idi hep ṣoḳāḳ

Şehre girip anlaştılar; şehrin bütün sokakları süslenmişti.

Delim köşk bağladılar yir yüzin
Niçe ta^c ẓīm eylediler ḥadsüzin

Şehirde birçok köşk yaptılar ve ona sınırsız bir şekilde saygı gösterdiler.

Sarāya iletdiler i^czāz ile
^cAlem naḳārayıla hem sāz ile

Onu aziz kılarak bayrak, davul ve saz eşliğinde saraya götürdüler.

Geçürdiler ü taḫta oturdıdı
Niḳābını ṣanma ki götürdidi

Onlar, Nevbahâr'a eşlik ederek onu tahta çıkardılar; Nevbahâr'ın kendi peçesini açtığını düşünme!

Bezendi anuŋ ile ol tāc u taḫt
Yine aŋa yār oldı iḳbāl u baḫt

O taç ve taht onunla süslendi; talih saadet, ona tekrar yâr oldu.

Ṣaçu ṣaçdılar ṣāẕılıḳ itdiler
Muṭī^c oldılar aŋa yüz ṭutdılar

İhsanda bulunup neşelendiler; ona itaat edip yöneldiler.

Delim dürlü çalġuyıla bükdiler
Birez giçicek daḫı ḫōn dökdiler

Çeşit çeşit çalgı eşliğinde raks ettiler; biraz geçince de ziyafet verdiler.

Niḳābın ṭutup yiyesi yir idi
Kişiler biri birine dir idi

Peçesini tutarak yemeğini yerken orada bulunanlar birbirlerine şunları söylüyordu:

Ki güneş üşendürdi örter yüzin
Ya gizler yavuz gözden ol kendüzin

Güneş rahatsız ettiği için yüzünü örter veya kötü gözden kendini gizler.

Çü ṣavuldı ḫōn ḳızıl altun ibrīḳ
Şu resme ki erkān durur hem ṭarīḳ

Ziyafet çekilince kızıl altından yapılmış ibrik konuldu; bu şekilde davranmaları onlar için bir usûldü.

3605 Muraṣṣa^{c} legençeyile gül suyı uş
Getürdiler ol elini yudı ḫoş

3605 Kıymetli taşlarla bezenmiş küçük leğen ile gülsuyu getirip elini böyle güzelce yıkadı.

Ne kim ḳayd idi ḳamusı ṣavdılar
Bunı cān u göŋül ile sevdiler

Onun her ne endişesi varsa tamamını giderdiler; Nevbahâr'ı içtenlikle sevdiler.

Ulular ki andayıdı bir kezin
Söze çekdilerdi anı bir kezin

Ülkenin ileri gelenleri oradaydı; onu hep birlikte birdenbire sorguya çektiler.

Ki üşte dilegüŋ ile bilevüz
Ve līkin gerek aṣluŋı bilevüz

Bu durumda söylemek istersen senin aslının ne olduğunu bilmek istiyoruz.

Baḫa baḫa uş ḳamu ḳalduḳ ṭaŋa
Ki sulṭānlıḫ iŋen yaraşdı saŋa

Sana baka baka hepimiz hayret içinde kaldık; çünkü sultanlık sana oldukça yakıştı.

3610 Eyitdi atamdur benüm şāh-ı Çīn
Ki ṭoldurdı ad ile ^{c}ālem için

3610 Çin hükümdarı benim babamdır ki o, şöhretiyle dünyanın içini doldurdu, dedi.

Nite düşdi bir gün ḳaḳıdı baŋa
Ḳatı ḫışm ile baḫdı bendin yaŋa

Nasıl olduysa bir gün geldi ve bana kızdı; çok kızgın bir şekilde benim olduğum tarafa baktı.

Atam hem ḳaḳısa yolı var idi
Başumda yigitlik yili var idi

Babamdır, hem kızmış olsa da benim üzerimde hakkı vardı; ama benim başımda gençlik rüzgârı vardı.

Atamuŋ sözini götürimedüm
Örü ṭurdum ayruḫ oturımadum

Babamın bana söylemiş olduğu sözü kaldıramadım; ayağa kalktım ve bir daha oturamadım.

Elümden ilümi başumdan tācı
Ḳoyup ṭatlu dirligüm itdüm acı

Elimdeki ülkemi ve başımdaki tacı bırakıp güzel yaşamımı kötü yaşama çevirdim.

Ayaḫ diredüm önegülik idüp
Yola girdüm atam ḳatından gidüp

Dik kafalılık yapıp inat ettim; babamın yanından gidip yola koyuldum.

Yolum urdı şeyṭān aŋa uydum
Ne ṭurdum u ne yoldaşa güydüm

Şeytan yolumu kesti ve ona uydum; ne durdum ve ne de arkadaş bekledim.

Yüz urdum u düşdüm yola bilmezin
Atam nitmiş ola anı bilmezin

Nereye gideceğimi bilmeden ve babamın ardımdan ne yapacağını düşünmeden yüz çevirip yola koyuldum.

Ne māl alıbildüm ne sīm ü ne zer
Yanumda bulundı bu birḳaç güher

Ne mal alabildim ne gümüş ve ne altın; yanımda bu birkaç mücevher vardı.

Güherler ol idi ki ol gice ḳız
Aŋa virdi vü ṭutmış idi ᶜazīz

Kız, onu ağırlayarak o mücevherleri ona gece vermişti.

Güherleri çün gördi bunlar bayıḳ
Didiler ki sulṭanlığa sen lāyıḳ

Bunlar mücevherleri görünce kuşkusuz sen sultanlığa layık birisin, dediler.

Eyitdiler aŋa ki biz ḳamumuz
Dürişüp buyıdı bizüm umumuz

Ona, bizim hepimizin çabalayıp umut ettiği şey buydu, dediler.

Ki bir bellü kişi bize ola şāh
Muṭiᶜ olalar il ü şehr ü sipāh

Bize asil biri şah olmalı ki ülke ve askerler ona itaat etsin.

Zihī şükr sulṭān idindük için
Anı ki atası ola şāh-ı Çīn

Onu kendimize sultan edinmemiz ne güzel! Şükürler olsun ki onun babası Çin hükümdarıdır.

Ṭapuŋ daḫı bilsün nedür ḥālümüz
Fidī olduġı başumuz mālumuz

Zatınız, bizim durumumuzun ne olduğunu, başımızın ve malımızın yolunuza feda olduğunu bilsin!

Bizüm bir ulu şāhumuz var idi
Ki eylük ile aŋılurdı adı

Bizim yüce bir hükümdarımız vardı; onun adı iyilikle anılırdı.

Bahādur u ehl ü kerīm ü saḫī
Cihānda naẓīri yoġıdı daḫı

Yiğit, kabiliyetli ve cömertti; dünyada onun eşi benzeri yoktu.

Uyımışdı ᶜadlinden ili içi
Muṭiᶜ idi ḥükmine ulu kiçi

Doğruluğundan şehir halkı ona itaat etmişti; büyük küçük herkes onun emrine boyun eğerdi.

Anuŋ ḳorḫusından ḳamu ḳurd u ḳuş
Ki dirler ᶜArabca ṭuyūr u vüḥūş

Eger ṭaġda ola ve ger ovada
Ger aġaçda yata vü ger yuvada

Barışmışlar idi şunuŋ bigi kim
Ṣunar idi aṣlan ṣıġıra dikim

3628-3629-3630 Onun korkusundan bütün kurt ve kuş ki Arapçada kuşlar ve yabani hayvanlar denir, ister dağda ovada olsun; ister ağaçta, yuvada yatsın tamamı barış içinde olmuştu; öyle ki aslan sığıra yiyecek lokma uzatırdı.

Dutardı ṭoġan yöresin ügeyik
Ögür ḳaplan ile olurdı geyik

Doğan, üveyik kuşunun etrafında dolaşırdı; kaplan ve geyik birbirleriyle arkadaş olurdu.

Ṣāhin görse virmezdi ördek boyın
Ḳarar idi ḳuzıyıla ḳurd oyın

Ördek, şahini görse ona boyun eğmezdi; kuzuyla kurt birbirlerine şaka yapardı.

Gelür idi ṭavşan elinden bayıḳ
Ki ṭavşancıla egmeyeydi bıyıḳ

Kuşkusuz tavşanın kartalı küçümseyecek kadar gücü vardı.

Ecel irdi girdi yire şāhumuz
Göge çıḫdı feryādumuz āhumuz

Eceli geldi ve şahımız toprak altına girdi; feryadımız ve ahımız göğe çıktı.

Saŋa Tangrı virsün tümen yaş bugün
Anuŋ yasını eyledük uş dügün

3635 Allah, bugün sana uzun ömür versin; onun yasını tuttuk, şimdi düğün zamanıdır.

Aradan çü ol gitdi her birimüz
Bir uca çıḫup gerdük idi gögüz

O, ortadan kalktığında her birimiz bir tarafa gidip kendimizle böbürlenirdik.

Biri birümüze uyuşmaz idük
Yiyesi bile hīç yiyişmez idük

Birbirimizle anlaşmaz, yemeği bile hep birlikte yemezdik.

Ara yirde ṣoŋ uç yüridi ḳılıç
Ne var yoġısa güç yüridi ḳılıç

Aramızda sonunda savaş başladı; haksızlığın olduğu yerde savaşın başlamasına şaşılmaz.

Düzenlik bozuldı vü oldı ḫarāb
Bugün ṭanışup şöyle gördük ṣavāb

Asayiş, bozuldu ve yıkıldı; bugün müşavere edip şu kararın doğru olacağını anladık.

Ki bir gün ḳamumuz çıḫavuz yola
Kime uġrar isevüz ol şāh ola

Bir gün, hepimiz yola çıkıp kiminle karşılaşırsak o, bizim şahımız olsun, dedik.

Bu sözden dönen kişinüŋ ḳanını
Dökeydük aluban ḫānumānını

Bu sözden cayan kişinin kanını döküp evini, barkını alacaktık.

Bize Tangrı'dan çoḫ ᶜināyet budur
Ki şāhumuz olduŋ ḥikāyet budur

Şahımız olduğun için bu, Allah'tan bize gelen en büyük iyiliktir. Hikâyenin tamamı budur.

Başumuza cānumuza eyle ḥükm
Ne kim buyurasın ola eyle ḥükm

Başımıza, canımıza hükmet! Her ne emrin varsa olur, emret!

Şunuŋ bigi bir pādişāh oldıdı
Ki āvāzesinden cihān ṭoldıdı

Öyle bir padişah olmuştu ki dünya onun şöhretiyle dolmuştu.

Ne zehre kim ādem ide güç başınç
Raᶜiyyet riᶜāyet bulup oldı dinç

Bir insanın bile haksızlık veya zulüm yapma cesareti yoktu; halk itibar görüp huzur içinde yaşadı.

Şu resm ile eylükde çıḳardı ad
Ki bilişdidi ḫalḳ ile ḳamu yad

Bu tarzda yaptığı iyiliklerle ün saldı ve halk ile bütün yabancılar onunla dost olmuştu.

Ulunuŋ kiçinüŋ sorardı ḥālin
Düşen kişilerüŋ ṭutardı elin

Büyüğün küçüğün halini sorard; felakete uğrayan kişilere yardım ederdi.

Cihān içine yaydı ol key adın
İşitdi ḳamu yoḫsul u bay adın

O, iyi ününü dünyaya yaydı; bütün fakir ve zenginler onun şöhretini duydu.

Ki Faġfūr şāh dutdı Tūfān ilin
Ṭutup fitnenüŋ kesdi ilden elin

Ki Çin hükümdarı, Tûfân ülkesinin hükümdarı olup ülkenin içinde bulunduğu karışıklığı bitirdi.

Oturmış durur taḫtına şāhdur
Ḳamu kimse ḥālinden āgāhdur

O, Tûfân ülkesinin hükümdarı olarak tahtına oturmuştu; herkesin onun durumundan haberi vardır.

Ṭutar aŋa virmiş durur kendüzin
Düşenüŋ elin uṣlularuŋ sözin

Kendini, çaresizlerin elinden tutup akıllıların öğüdünü dinlemeye adamıştır.

Bu ṭaŋdur ki ol iki yıl şāh idi
Süheyl’i aŋuban işi āh idi

İki yıl boyunca şah olmasına rağmen bu süre içerisinde işi gücü Süheyl’i anıp feryat etmek olması şaşırtıcıydı.

Ḫayāli aŋa olmış idi öküş
Uyanuḫla her uyḫu içinde düş

Süheyl’in hayali ona çok görünüyor olmuştu.; uyanıkken ve uykudayken hep onun rüyasını görürdü.

Didi ḳanı döymege ansuz yürek
Anı bulmaġa key dürişmek gerek

Onsuz tahammül eden yürek nerede? Onu bulmak için çok çabalamalıyım, dedi.

Revā olmaya istemek anı sehl
Ne bilem ʿömürden nice ola mehl

Onu kolay bir şekilde istemek uygun olmaz; ömrümün bana daha ne kadar mühlet vereceğini bilmiyorum.

Ḫˇānden-i Nev-bahār Naḳḳāş-ı Üstāẕ-rā ki Ṣūret-i vey-rā be-nüvīsed

Nevbahâr’ın, Resmini Yapması İçin Usta Bir Nakkaşı Çağırması

Ḳıġırdı bir oŋat kişi vü aŋa
Didi şindi var iste çevre yaŋa

Sağduyulu bir kişiyi çağırıp ona şimdi git ve her tarafı ara!

Baŋa bir şunuŋ bigi naḳḳāş bul
Kim ola eli ṣulu naḳşı uṣul

Bana öyle bir süsleme sanatkârı bul ki maharetli ve yaptığı resim güzelce olsun, dedi.

Bulıvirdi bir ḳoca ustā naḳāş
Ki güneş yüzine düze göz ü ḳaş

Öyle tecrübeli bir süsleme sanatkârı buluverdi ki güneşin yüzüne bile göz ve kaş resmederdi.

Yazar ise sī-murġı dīvāra ol
Dīvār uça Ḳāf ṭaġına duta yol

Simurg’u duvara nakşetmiş olsaydı (resmin canlılığından) duvar uçup Kaf dağına doğru giderdi.

Bir iki dem içinde kim reng eze
Diler ise biş on şehen-şeh düze

Bir iki dakika içinde boya hazırlayarak isterse beş on şaheser nakşeder.

Şunuŋ bigi bilürdi naḳşuŋ yatın
Ki ṣuya yazayıdı yil ṣūretin

Nakşın usulünü öyle bilirdi ki rüzgârın görünüşünü bile suya resmederdi.

Sevindi anı göricek Nev-bahār
Didi gel ilerü sözüm saŋa var

Nevbahâr onu görünce sevindi ve öne çık, sana söyleyeceklerim var, dedi.

Varıcaḳ eyitdi iy ustā naḳāş
Benüm sırrumı bil ü eyleme fāş

Nakkaş, Nevbahâr’ın yanına gelince ey usta nakkaş benim sırrımı bil ve açığa vurma, dedi.

Seni uşlu gördüm ü uşlu kişi
Gerek virmeye sırrı vire başı

Seni dirayetli gördüm ve dirayetli kişi başını verse dahi sır vermez.

Eger sözümi ṭutasın genc ü māl
Senüŋ ḥāṣıluŋ ola yoḫsa vebāl

Sözümü tutarsan zengin olursun; tutmazsan bu sana vebaldir.

Ulular ḳatına varup iy ata
Gerek iki vaḳtin yuma vü ṭuta

Ey baba, büyüklerin huzuruna çıkınca bu iki vakti gözetmelisin.

Şu kişi ki gözedür ola yolın
Göricek gözin ü çıḳıcaḳ dilin

Bir yola baş koyan kişi, gözünü dört açmalı, yerince konuşmalı.

Ve ger ni ḳızıl dil niçe ḳara baş
Ḳurutdı vü gözlerden aḳıtdı yaş

Aksi halde geveze dil, baş kestirdi; akılsız baş, gözden yaş döktürdü.

Kişinüŋ çü ḥükminde olmaya dil
Sen o dili bıçağıla iki dil

Dil, sahibinin hükmü altında değilse sen o dili bıçakla ikiye böl.

Dilinden düşer kişi müşkil işe
Eger dek dura dil ne ḳorḫu başa

Kişi, dili yüzünden zorluklara düşer; dikkat ederse korktuğu başına gelmez.

Ağız aŋa zindan durur bekci diş
Yiŋilmez ḳoparur daḫı bunca iş

Dil için ağız zindan ve dişler bekçi olmasına rağmen dil zapt edilmez; (başa) bunca iş açar.

Çü dil söze başlayıcaḳ yiyile
Virür çoḳ başı yile ol yiyile

Dil konuşmaya başlayınca aşındığı için çok başı heba eder ve dil çürür.

Yürek eyle ürker yavuz dilden
Ki key ağrıyan göz demür mīlden

Çok ağrıyan gözün demir milden ürkmesi gibi yürek bu şekilde kötü dilden ürker.

Dil altında vardur iki gök ṭamar
Ucından yürege niçe ḳan ṭamar

Dilin altında iki mavi damar vardır; bu damarlar yoluyla yüreğe pek çok kan damlar.

Niçe deprene baş, degir dile söz
Çü dil deprene bozılur baş u göz

Dil, konuşunca baş ve göz yarılır; baş, düşünürse söz gönüle düşer.

Göŋül ṭunıcaḳ cānı bir gövde bil
Dil uzayıcaḳ başı bir gūdde[50] bil

Gönül gamlanınca canı, bir ceset bil! Dil, haddini aşınca başı bir top bil!

[50] güde → gūdde

Ṣu yatlusı olur ki ṭaş bitürür
Söz aġduġı düşer ki baş yitürür

Suyun kötüsü taşı yok eder. Kötü bir söz olursa birinin ölmesine neden olur.

Ḳılıç yalmanı kim ḳılıcı yasar
Dile beŋzedügi içün baş keser

Kılıç ağzı, kılıcı düz hale getirir; o, dile benzediği için baş keser.

Şu sūsen ki ḫoş biter ü düzilür
Dili çıḳar andan başı üzilür

Öyle bir susam ki güzel bir şekilde meydana gelir ve süslenir; dili uzar ve ondan sonra onun başı koparılır.

Zübān ber-ḳafā Ṭat dilince çiçek
Adı key yirince durur girçek

"Dili ensesinde" Tacik diliyle, bir çiçek türüdür; adı oldukça uygundur.

Dil uzatmaġa ṣunmasaydı eli
Çekilmeyedi eŋsesinden dili

Dilini uzatmak için elini uzatmasaydı dili ensesinden çekilmezdi.

Peşīmānlıġa bıraġupdur cānın
Ḳıyāmet ḳopınca geyür yas ṭonın

Canını pişmanlığa bırakıp kıyamet kopunca matem elbiselerini giyer.

Dilin aġzı içinde ṭutabilen
Ki ininde ḫoş yatur iymin ılan

Dilini ağzında tutabilen kişi, yılanın kendi yuvasında güven içinde yattığı gibi rahat olur.

Çıḳıcaḳ ṭaş ile başı yancılur
Ya çomaḳ yir ü yā oḳa sancılur

(Yılan) yuvasından çıkınca başı taşla ezilir; ya gürz yer ya da oka saplanır.

Dilin ṭutduġınca kişi dinç olur
Ve ger ni ḳamu ḫalḳa gülinç olur

Kişi konuşmadıkça huzur içinde yaşar; aksi halde halkın tamamının önünde gülünç duruma düşer.

Çü naḳḳāş işitdi vü baş ḳoyuban
Didi niçe ki olavan diri ben

Senüŋ sırruŋı gizleyem bī-muḥāl
Nite kim bu zihnümde dürlü ḫayāl

Süsleme sanatkârı, Nevbahâr'ın söylediklerini işitince başını yere koyup saygı gösterdi; ben yaşadığım müddetçe senin sırrını kesinlikle gizleyeceğim, dedi. Şöyle ki bu zihnimde çeşitli düşünceler var.

Şehüŋ sırruŋı her ki ḫalḳa çaḳa
Ḳanına gire vü başından çıḳa

Şahın sırrını halka kim açıklarsa o kendi canına kast eder; öldürülür.

İşidicegez anı naḳḳāşdan
Didi ṣuyı ṭutmaḳ gerek başdan

Nevbahâr, süsleme sanatkârından bunu işitince önceden önlem alınmalıdır, dedi.

Elin aldı vü ḫalvete girdidi
Hem eyle itdügi ḫūb tedbīr idi

Elini tutup tenha bir yere girmişti; hem bu şekilde davranması hoş bir önlemdi.

Niḳābın götürdi ki uş gör yüzüm
Ne resme durur aŋla ḳaşum gözüm

Peçesini açtı ve işte yüzümü gör, kaşımın gözümün nasıl olduğunu bil!

Benem sevgülü şāh-ı Çīn’üŋ ḳızı
Ki göstermez idüm güneşe yüzi

Çin hükümdarının sevgili kızı benim ki bu yüzü güneşe bile göstermezdim.

Benümle be-cid savaşurdı anam
Eyitdüm elinden niçe bir yanam

Annem benimle sık sık mücadele ederdi; anneme senden daha ne vakte kadar sıkıntı göreceğim, dedim.

Yaramaz idi sırrumı kim açam
Ḳolay gözedürdüm ki nice ḳaçam

Sırrımı açmanın faydası yoktu; nasıl kaçacağım diye fırsat kolluyordum.

Güneş bigi pes burcdan bu gice
Ben indüm ü ay aġmış idi yüce

Aynı gece arka burçtan güneş gibi indim ve ay ise yükseğe çıkmıştı.

Yaŋılup çü itmişdüm evvel işi
Güyerdüm ki ardumca gele kişi

Beni yalvarup girü ala gide
Anam ḳatlanımaya bensüz nide

Yanılıp ilk önce arkamdan gelecek kişiyi beklerdim ki bana yalvarıp beni tekrar alıp gitsin. Annem bensiz dayanmaz, ne yapsın?

Çü ben itdügüm fikr yaŋlış imiş
Ne kim taḳdīr işlese ol imiş iş

Benim düşündüğüm şey yanlışmış; her ne takdir edilmişse o olurmuş.

Yine dönmedüm yaʿ nī nāmūsdan
Yol azdum ıraḫ düşdüm ulusdan

Tekrar dönmedim, senin anlayacağın doğruluktan yolumu şaşırdım ve halktan ayrı kaldım.

Yüce taġlar aġmışam u mişeler
Deŋize bıraḫmışam endīşeler

Yüce dağları ve meşelikleri aşıp kaygıları denize bıraktım.

Ecel yoġımış bunda irişdüm uş
Çalap Tangrı işümi eyledi ḫoş

Vadem gelmediği için işte buraya vardım; Cenab-ı Hak işimi güzelleştirdi.

Ḥaḳīḳat budur çünki gitmiş idüm
Anuŋ gibi key ṣarp iş itmiş idüm

İşin aslı budur; çünkü öyle çok çetin bir iş yapmıştım.

Atam anam atlular u yayalar
Her iḳlīme vü her yaŋa yayalar

Babam, annem, süvariler ve piyadeler her ülkeye ve her tarafa yayıldılar.

Beni isteyeler aŋa yoḳ gümān
Ve līkin bulınca uzanur zamān

Beni aradıklarından şüphe yok; fakat beni bulana kadar uzun süre geçer.

İdimezven anı ki kişi ṣalam
Viribiyem atama bundan selām

Babama buradan selam göndermek için birini yollayamam.

Diyem uġradum dürlü ṭūfāna ben
Ṣoŋ ucı olmışam şāh Ṭūfān'a ben

Ben çeşitli tûfâna tutuldum, sonunda Tûfân ülkesinin hükümdarı oldum demek için (birini yollayamam).

Ve līkin nedür dilegüm diyeyim
Sen aŋla vü ben ġuṣṣamı yiyeyim

Fakat isteğimin ne olduğunu söyleyeyim; anla ve ben sıkıntımı çekeyim.

Bu şārumuzuŋ dört ḳapusı var
Ki her birisinde ᶜimāret yarar

Şehrimizin dört kapısı var; bunların her biri bayındır hale getirilmelidir.

Ṭaş iŋen öküşdür ü ṣu bol durur
Gelen giden uġrayacaḳ yol durur

Taş oldukça çok ve su boldur; oralar gelen giden kişinin uğrayacağı yoldur.

Pes eglenmeyüp mālumı dök ü yort
Ṣaḳā-ḫāneler yap u sen daḫı dört

Ol işe şunuŋ bigi ser hendese
Ki beŋzeri olmaya hīç ḳandasa

Şimdi, vakit geçirmeden malzemelerimi harca ve koş su havuzları inşa et! Sen de işe dört kolla sarıl ki yapacağın su havuzları şöyle geometrinin zirvesi olsun ve nerede olursa olsun onun benzeri hiç olmasın.

Ulu ḥavż ile her birisine ṣu
Getür şöyle kim ḥavż ṭolasına ṣu

Büyük havuzlar yapıp her birine taşacak kadar su getir.

Benüm ṣūretümi ki görmişsin uş
Anuŋ ṭuşına ḳapuda düz [ü] ḳoş

İşte benim yüzümü gördün; o havuzun karşısına, kapıda benim yüzümü resmet!

Ḫoẕ ol ṣūreti kim ki baḫa ṣuya
Göricek ṭaş olursa aḫa ṣuya

Biri, o resmi suda görünce kendisi taş olsa dahi suya akar.

Başın ḳaldurup ḳubbede hem göre
Bu ṣūret kimüŋdür diyüben ṣora

Kişi, başını kaldırınca kubbede o resmi görmeli ve bu resim kimindir diye sormalıdır.

İşinde süvār olan u isteyen
Şehet sataşa ol araya yayan

Kendi işinde çabalayan ve beni arayan şayet bu resmimle karşılaşırsa Çin ülkesine haber verir.

Ol oẖtın nişānum bulına benüm
Bu aradaduġum biline benüm

O zaman benim izim bulunur ve burada olduğum bilinir.

Cevāb-dāden-i Naḳḳāş Nev-bahār-rā Ber-Sebīl-i Edeb

Nakkaşın Nevbahâr'a Nezaket Yoluyla Cevap Vermesi

Çü işitdi naḳḳaş bildi sebeb
Didi ḳullıġ idem ve līkin ᶜaceb

Degül ṭaŋ bu maᶜ nīde ger azavan
Bunuŋ gibi ṣūret nite yazavan

Süsleme sanatkârı, söylenenleri işitince işin aslını öğrendi. Sana hizmette bulunurum fakat bu anlamda sapkınlığa düşersem bu durumuma şaşılmasın. Böyle bir görünüşü nasıl resmederim, dedi.

Çalap Tangrı kim ṣūreti key öger
Aŋa beŋzer ol düze bile meger

Cenab-ı Hak ki sureti çok över; onun benzerini sadece o nakşeder.

Hele dürişem nite kim ola güç
Bolay kim belüre bu arada uç

Hâsılı çabalayayım. Şöyle ki bu resim, güç olacak; burada belki bir vesile ortaya çıkar.

Gelecek yirüm çünki ola ḳapuŋ
Eger ḳulluġumı begene ṭapuŋ

Şahsın hizmetimi beğenirse gelecek yerim senin kapın olacaktır.

Begendi naḳāşuŋ sözin Nev-bahār
Öküş māl virdi di indi ki var

İşüŋde be-cid ol düriş er bigi
Ki işler olur kişi iş er bigi

Nevbahâr süsleme sanatkârının sözünü beğendi; ona çok mal verdi. Hadi, şimdi git ve işinde yiğit gibi sürekli çalış ki kişi yiğit gibi çalışırsa işler tamamlanır.

Ne kim buyruġ oldıdı vü itdi ol
Ṣaḳā-ẖāne yir yirin eyletdi ol

Nevbahâr her ne emrettiyse nakkaş onu yaptı; her tarafta su havuzları yaptırdı.

Şaruŋ dört der-vāzesin düzdi ẖoş
Yaŋılmadı endāzesin düzdi ẖoş

Şehrin dört kapısını güzel bir şekilde inşa etti; hesaplamalarında yanılmadan şehrin dört kapısını güzel bir şekilde düzenledi.

Dürişdi vü çoḳ dürlü reng ezdidi
Ki ol ṣūrete beŋzedü yazdıdı

O yüzün benzerini yapmak için çabaladı; pek çok boya hazırladı.

Zamān geçdi vü ol iş oldı tamām
Ki ḥayrān ḳalurdı aŋa ẖāṣ u ᶜām

Zaman geçti ve o iş tamamlandı; bu yaptığı işe herkes hayran kalmıştı.

Begendi varup göricek Nev-bahār
Bu ṣūretde didi ki çoḳ maʿnī var

Nevbahâr, oraya gidip onun yaptıklarını görünce beğendi ve bu resimde pek çok mana var, dedi.

Baḳan kişiler rengin aŋlar hemīn
Görür ṣūreti ḫūb ṭaŋlar hemīn

Bu resme bakan kişiler, bu resmin manasını anlar ve hemen hoş bir şekilde hayrette kalırlar.

Ne bilür ki anda ne maʿnī ola
Eger bile ṣūretde nite ḳala

O, resimdeki mananın ne olduğunu nerden bilsin! Manayı bilmiş olsaydı o surete neden takılı kalsın!

Olur ṣūretüŋ ẓāhiri ḫalḳ içün
Velī bāṭınī maʿnīsi Haḳḳ içün

Suretin görünen kısmı halk içindir fakat görünmeyen anlamı Allah içindir.

Naḳāşa at u ṭon öküş māl u genc
Bağışladı didi yidüŋ bunca renc

Ḥelāl eyle ayruḫ ne dimek gerek
Daḫı ḳayuŋı bize yimek gerek

Süsleme sanatkârına at, elbise, pek çok eşya ve hazine bağışladı. Bu kadar sıkıntı çektin, hakkını helal et demekten başka ne söylenir! Bundan sonra bize senin üzüntünü çekmek düşer, dedi.

Kişiler ḳodı hep saḳā-ḫāneyi
Didi iḥtiyāṭ ile bekleŋ eyi

Bütün su havuzlarına adam yerleştirdi; onlara tedbirli ve iyi bir şekilde burayı gözetleyiniz, dedi.

Ne kişi ki ṣūret ḳatına gele
Aŋa baḳup ağlaya yā ḫoẕ güle

Ḳatuma getürüŋ anı göreyim
Ṣorıncam ki ola aŋa ṣorayım

Resmin önüne gelip resme bakarak ağlayan veya gülen kim varsa onu yanıma getirin göreyim, sorularımı ona sorayım, dedi.

Gelen ṣūret anda görür yazludur
Ne bilür ki bekcileri gizlüdür

Gelen kişiler, orada nakşedilmiş resmi görür; orada gizlenmiş bekçilerin olduğunu ne bilsin?

Teferrüc idüben gider işine
Daḫı ṣūret ile anuŋ işi ne

Gelen kişi resmi seyredip kendi işine gider; ayrıca resimle onun ne işi olur.

Görüp ṣūreti ol kişi ṭaŋlaya
Ki ṣūretde maʿnī yönin aŋlaya

O kişi, resmi görüp ona hayran olmalı ki resmin mana yönünü anlasın.

Bu tedbīri eyle ider ol hemān
İşit Ṣaʿlūk'a kim ne ḳıldı zamān

O, hemen bu önlemi alır; zamanın Salûk'a ne yaptığını dinle!

Ḥikāyet-i Ṣaʿlūk-ı Melʿūn u Ser-güẕeşt-i o	Lanetlenmiş Salûk'un Hikâyesi ve Macerası
Çü Ṣaʿlūk'ı azdurdıdı Nev-bahār Ki sen var u ben bunda ṭutam ḳarār	Nevbahâr, Salûk'u yoldan çıkarmıştı ki sen git, ben burada beklerim, demişti.
Anı öldür altunı al tīzrek İrişgil gidelüm hem eyle gerek	Onu öldür ve hemen altını al buraya gel, gidelim; hem böyle yapmalı, demişti.
Süheyl'i ḫoẕ anda varup bulmadı Melūl oldı vü nolasın bilmedi	Salûk oraya gidince Süheyl'i bulmadı; hüzünlendi ve ne yapacağını bilmedi.
Ṭaŋ atmışdı hem ol sāʿat göz göre Yaramazdı kim şāra daḫı gire	Şafak sökmüştü, o vakit göz göre göre artık şehre girmek uygun olmazdı.
Girü döndi ki yaʿnī ḳızı bula Bulımadı vü oldı artuḫ belā	Senin anlayacağın kızı bulmak için geri döndü; kızı bulamadı ve ziyadesiyle bela buldu.
Çalup çevre yil ḳovduġın aŋladı İçi oda yandı iŋen ṭaŋladı	Etrafı yoklayıp boş yere uğraştığını anladı; kederlendi ve çok şaşırdı.
Yaŋıldum diyü kendüzine ḳatı Ḳaḳıdı ḳapup ḳoyuvirdi ati	Yolu şaşırdım diyerek kendine şiddetli bir şekilde öfkelendi; atı yakalayıp bırakıverdi.
Düşüp ṭopraġa dökdi gözi yaşın Nice buldısa ṭaş aŋa urdı başın	Toprağa düşüp gözyaşlarını döktü; ne kadar taş bulduysa başını o taşlara vurdu.
Didi çāre oldur yüz uram yitem Yayaḫ yüriyem her gice aç yatam	Tek çare, yönelip yaya olarak yürüyeyim; her gece aç yatayım ve ona yetişeyim, dedi.
Düşüp illere isteyüben varam Meger ḳandasa yüzini bir görem	Onu araya araya ülkeleri dolaşayım ancak (bu şekilde) neredeyse onun yüzünü görürüm.
Delim aşdı ṭaġları vü billeri Öküş gezdi şarları vü illeri	Birçok dağı ve dağ sırtını aştı; şehirleri ve ülkeleri çok gezdi.
Ṣoŋ ucı ki Tūfān'a irişdidi Ṣuṣayup idi eyle ırışdıdı	Sonunda Tûfân ülkesine varmıştı; susayıp o şekilde bayılacak duruma gelmişti.

Ṣaḳā-ḫāneye girdi ṣu gördi ol
İŋen aruban yürimiş idi yol

O, su havuzuna girdi ve suyu gördü; o, yol yürümekten çok yorgun düşmüştü.

Ṣu içer iken gördi ṣūret revān
Bodıcı bıraḳdı vü itdi fiġān

Su içerken o anda resmi gördü; su kabını bıraktı ve inledi.

Hemān laḥẓa yügürdiler ṭutdılar
Sarāya süre süre iletdiler

O anda koşup onu yakaladılar; onu sürükleyerek saraya götürdüler.

Aŋa ṣordı eylük ile Nev-bahār
Ki ṣuṣamış iken ne maʿnīsi var

Nevbahâr, ona güzel bir şekilde soru sordu; sen susamışken bu şekilde davranmanın ne anlamı var?

Bodıcı bıraḫduŋ [u] ṣu içmedüŋ
Yüregüŋi yaḫduŋ [u] ṣu içmedüŋ

Su kabını bıraktın, su içmedin; yüreğine acı çektirdin ve su içmedin.

Ṣuṣamış kişi ṣu bula içmeye
Anuŋ ᶜömri nite telef geçmeye

Susamış kişi suyu bulup içmese onun ömrü niçin heba olmasın?

Didi ser-güẕeştüm yazarsam ṭaşa
Özi göyine ṭaşuŋ içi ṭaşa

Başımdan geçenleri taşa yazarsam taşın içi yanar ve üzüntüden içi dışına taşar.

Eger sen işidüben aŋlayasın
Ḳıyās eyle kim nice ṭaŋlayasın

Sen, söyleyeceklerimi anlarsan nasıl hayretler içerisinde kalacağını tahmin et!

Ve līkin keserler olursa başum
Dimeyiserem nolduġını işüm

Fakat başımı kesecek (olsalar dahi) işimin ne olduğunu söylemeyeceğim.

Gerek sen baŋa buş dilerseŋ ḳaḳı
Ben açmazvanın sırrı Tangrı ḥaḳı

Sen, bana öfkelenmek istersen öfkelen! Ben, Allah hakkı için sırrımı açıklamam.

Çü gördi dimez sırrı vü içer and
Eyitdi gerek buŋa zindān u bend

Sırrı açıklamayacağını ve onun yemin ettiğini görünce buna zindan ve bağ gerekir, dedi.

Geŋince ḥikāyetlerini diye
Eger dimeye her gün aġaç yiye

İstediği gibi başından geçenleri anlatmalı, anlatmazsa her gün sopayla dövülmelidir.

Virüŋ etmek anca ki aç olmasun
İŋen daḫı acıġuban ölmesün

Aç olmayacak kadar ona ekmek verin ki daha fazla acıkıp açlıktan ölmesin.

Hemān laḥẓa zindāna iletdiler
Ne su aŋar ayruġ ne etmek diler

O anda onu zindana götürdüler; bundan sonra ne suyu anar ve ne de ekmek ister.

Yatur idi [ol] anda aç u ṣusuz
Geçer idi güni anuŋ yiyesüz

Orada aç ve susuz bir şekilde yatardı; onun günü yiyeceksiz geçerdi.

Yoġıdı kimesnesi vire ṭaᶜām
Ṭāḳatı yoġıdı ki ḳıla ḳıyām

Kimsesi yoktu ki ona yemek versin; ayakta duracak gücü kalmamıştı.

Baḫar idi zindān-vān eline
Ki viredi bir pāre nān eline

Eline bir parça ekmek vermesi için zindan muhafızının eline bakardı.

Hemīşe yavuzlaruŋ olsun işi
[Ki] ancılayın gitmesün teşvīşi

Kötülerin durumu her zaman öyle olsun ki karmaşıklığı gitmesin!

Dün ü güni geçsün anuŋ ḳahr ile
Yiyesisini yisün ol zehr ile

Onun gecesi, gündüzü çok üzüntü ile geçsin! O, zehirle yiyeceklerini yesin!

Ol iş aŋa baş ḳorḫusı itdidi
Ki ṣuyı vü etmegi unıtdıdı

O durum, ona başının kesileceği korkusunu hissettirince suyu ve ekmeği unuttu.

Zihī zaḥmet irgürdi kendüzine
Nite ḥūrīye öyküne būzine

Aferin! Kendisine zahmet eriştirdi; maymun, huriye nasıl özenir!

Eŋ öŋdin görüp yüzüne güldi ol
Ṣoŋ ucı dönüp ayaġın geldi ol

O, önceden onu karşılayıp onun yüzüne gülmüştü; sonunda dönüp kendi ayağıyla geldi.

Kişi kim eline ala ᶜışḳ işin
Yavuz mı eger ḳurtarursa başın

Aşk işini eline alan kişi, başını kurtarırsa fena mı olur?

Dünin günin endīşeden Nev-bahār
Olup idi zülfi bigi bi-ḳarār

Nevbahâr, gece gündüz kaygı yüzünden zülfü gibi kararsız olmuştu.

Ki Ṣa'lūk'uŋ içi degül idi pāk
Şehet itmiş ola Süheyl'i helāk

Çünkü Salûk'un içi temiz değildi; Salûk, Süheyl'i yok etmiş olmalı.

Bu fikr ile çü rāḥatı yoġıdı
Bir uṣlu ḳulın ḳatına oḳıdı

Böyle düşündüğü için Nevbahâr'ın rahatı yoktu; bir akıllı hizmetkârını yanına çağırdı.

Ki ol zengīye var u aġzın ara
Senüŋ söyledügüŋi ol çün göre

Ki o zenciye git ve onun ağzını ara; senin söylediklerini cevaplasın.

Diye kim bu şāra niçün geldidi
Baḳup ṣūrete nişe dang oldıdı[51]

Bu şehre niçin gelmişti, resme bakıp neden hayran olmuştu, diye ona sor.

Ne kim dir ise sözini diŋlegil
Söz içinde maḳṣūdını aŋlaġıl

Her ne söylerse onun sözünü dinle! Konuşmalarındaki kastettiği şeyi anla!

Varup zengīnüŋ çün yüzin gördidi
Söz açdı vü aḥvālini ṣordıdı

Gidip zencinin yüzünü görünce konuşmaya başlamıştı ve onun durumunu sormuştu.

Āverden-i Ġulām Ṣaʿlūk-rā Pīş-i Nev-bahār

Kölenin Salûk'u Nevbahâr'ın Huzuruna Getirmesi

Didi nite düşdi saŋa iy yigit
Ki zindāna düşdüŋ baŋa bir eyit

Ey yiğit, neden felakete uğrayıp zindana düştün? Bana bir anlat, dedi.

Elümden gelür ol ki ḳayġuŋ yiyem
Ṣuçuŋ yoġıduġını şāha diyem

Elimden gelen şey senin tasanı çekmektir; suçunun olmadığını şaha söylerim.

Girü işüŋe varasın gidesin
Bu zindān bucaġında sen nidesin

Tekrar işine varıp gidersin; bu zindan köşesinde sen ne yapacaksın?

İşidicegez ḳıṣṣasını aŋa
Eyitdi ḳamusını öŋden ṣoŋa

Salûk bu söylenenleri işitince hikâyesini baştan sona anlattı.

Süheyl'i ol arada bulduġını
Uyurken elinden at alduġını

Süheyl'i orada bulduğunu, o uyurken atını elinden aldığını anlattı.

Nite Nev-bahār irdi bindi ata
Anı nice azdurdı andan öte

Ata binip Nevbahâr'ın yanına gittiğini, Nevbahâr kendisini nasıl yanıltıp uzak yere gittiğini anlattı.

Ne ḳılınç ile göŋlini sorduġın
Ne ḳılıç ile boynını urduġın

Nasıl bir naz ile hal hatırını sorduğunu, nasıl bir kılıçla kendi boynunu vurduğunu anlattı.

Ḳızuŋ sözi ile yine döndügin
Kim öldür ü gelgil gidelüm hemīn

Kızın kendisine Süheyl'i öldür; hemen gel gidelim dediğini, kızın söylediklerine göre hareket edip tekrar döndüğünü, anlattı.

Süheyl'i yirinde nite görmedi
Dönüp Nev-bahār'a varup irmedi

Süheyl'i yerinde nasıl görmediğini, dönüp Nevbahâr'a varmadığını, anlattı.

[51] deng ol- (دنك) → dang ol-

Ara yirde bī-çāre yil ḳovduġın
Başın dögdügin ü elin ovduġın

Orada çaresizce boşuna uğraştığını, acıyla başını taşlara vurduğunu ve ne yapacağını şaşırdığını, anlattı.

Girüp zaḥmete nice çıḳardı cān
İşidüp adın altunuŋ ḳodı kān

Zahmete girip nasıl sıkıntı çektiğini, altının adını işiterek asıl kaynağı nasıl bıraktığını anlattı.

3795 Atından inüp düşdügin yirlere
Yayaḫ varduġını ıraḫ illere

3795 Atından inip yerlere düştüğünü, uzak diyarlara yaya olarak vardığını anlattı.

Daḫı didi bu ṣūreti aŋsuzın
Çü gördüm [ü] aŋdum anı geŋsüzin

Ayrıca bu resmi ansızın görünce ister istemez onu hatırladım, dedi.

Elümden bodıç düşdi eyledüm āh
Hemīn işbudur benden olan günāh

Su kabı elimden düştü ve âh ettim; benim suçum işte sadece budur.

Ḳamusın ṣaduladı bir bir aŋa
Çü işitdi vü ol [ki] ḳaldı ṭaŋa

Her şeyi uzun uzun ona anlattı; hizmetkâr onun söylediklerini işitince hayret içinde kaldı.

Didi Nev-bahār'a ḥikāyet budur
Eğer şükr ola ger şikāyet budur

Hizmetkâr, Nevbahâr'a Salûk'un söylediklerini anlattı ve hikâye budur, şikâyet edilen şey buysa şükürler olsun, dedi.

3800 Süheyl'üŋ diridügini bildi ol
Dimege yaramaz ne şād oldı ol

3800 Nevbahâr Süheyl'in diri olduğunu anlayınca onun ne kadar mutlu olduğu anlatılamaz.

Didi ger diri ola vü dürişe
Şehet kimse maḳṣūdına irişe

Kim olursa olsun yaşıyorsa çabalayıp arzu ettiği şeye ulaşır, dedi.

Esen olıcaḳ baş bulına börk
Mizāc olsa saġ yavu varmaya görk

Külah olunca baş huzur içinde olur; huy temiz olursa güzellik zayi olmaz.

Āġāz-ı Dāstān-ı Ḳayṭās

Kaytâs'ın Hikâyesinin Başlangıcı

Cühūd ile çün Nev-bahār ol gice
Gemiyi sürüp ḳaçdılar bir uca

O gece Cühûd ile Nevbahâr gemiyi bir tarafa doğru yürütüp kaçtılar.

Deŋizdür ne yol biliŋür ü ne iz
Ḳaçarlardı vü māl u cāndur ʿazīz

Deniz olduğu için ne yol bilinir ne de iz; ama can ve mal değerli olduğu için kaçıyorlardı.

3805 Ḳızardı cühūd oda düşmiş bigi Gider başına aru üşmiş bigi	3805 Cühûd ateşe düşmüş gibi ısınmıştı; başına arı üşüşmüş gibi hızlı bir şekilde gidiyordu.
Havā yili eyle eserdi ḳatı Ki götüreyidi eriyle atı	Hava öylesine sert esiyordu ki yiğidi atıyla beraber uçururdu.
Cühūdun başındayıdı ṭurfe yil Daḫı yil virürdi ḳız eylerdi fitl	Gençlik rüzgârı, Cühûd'un başındaydı; ayrıca kız o rüzgârı körüklüyordu.
Gemi bunca yiller bulıcaḳ nide Ḳıyās eylegil nice uça gide	Gemi bu kadar yel bulunca ne yapsın? Geminin nasıl uçup gittiğini düşün!
Cühūd eyle ḫoẕ yile uçar idi Gemiden daḫı öte geçer idi	Cühûd'un kendisi öylesine rüzgâra kapılmıştı ki gemiden de ileriye geçmişti.
3810 Suyıla yilüŋ arasındayiken Yanar idi nite ki oda diken	3810 Cühûd su ile rüzgârın arasındayken ateşteki diken gibi yanıyordu.
Çü ṣubḥ oldı Ṭālīs iŋen ḳaḳıyup Cühūduŋ göŋülden cānına ḳıyup Gemiler viribidi içi ṭopṭolu Erenler ki ḳalmazdı erden alu	Sabah olunca Talîs oldukça öfkelendi; içtenlikle Cühûd'un canına kıymak için içi savaşçılardan aşağı kalmayan yiğitlerle dopdolu gemiler gönderdi.
Ki ḳovdılar u çāre ḳılmadılar Öküş istediler ü bulmadılar	Cühûd'un peşinden gittiler ve çaresiz bir şekilde onu çok aradılar fakat bulmadılar.
Yörendiler üç dün ü gün yil gibi Deŋiz yüzine aḫdılar sil gibi	Üç gün, üç gece yel gibi etrafta dolaştılar; denizin üzerinde sel gibi aktılar.
3815 Çü dördünci gün girü uş geldiler Bulımadılar idi boş geldiler	3815 Dördüncü gün öyle ki geri geldiler; onları bulamadıkları için boş geldiler.
Haḳīḳat bilüp üzdi Ḳayṭās ümīẕ Ki bulmaġa ḳızı yaramaz ümīẕ	Kaytâs gerçeği anlayıp ümidini kırdı; çünkü kızı bulmak için ümit etmek faydasızdı.
Ṭamarında sevgü ḳanı ḳıldı cūş Ḳodı tācı vü taḫtı ḳıldı ḫurūş	Damarındaki sevgi kanı coştu; tacı ve tahtı bırakıp köpürdü.

Didi çün dilegümden uş ıraġam
Varam cānumı yābāna bıraġam

Öyle ki istediğim şeyden uzak olduğum için gidip canımı heba edeyim.

Yatam ṭopraġ üstine ṭaş yaṣtanam
Düşem oda vü çāremi isteyem

Taşı yastık edinip toprağın üzerinde yatayım; acı çekip dermanımı arayayım.

Meger bulavan anı [kim] görmişem
Ve ger ni ḫo cān terkini urmışam

Onu bulup görmeliyim aksi halde kendi canımdan vazgeçerim.

Cühūdı ola kim getürem ele
Göreler aŋa nitdügümi hele

Cühûd'u belki yakalarım; hâsılı ona ne yapacağımı görsünler!

Yüregüme ol aŋsuzın urdı ṭaġ
Ḳuram anı ṭutmaġa ben daḫı aġ

O, yüreğimi ansızın dağladı; ben de onu yakalamak için tuzak kuracağım.

Atama dir isem ḳomaya beni
Bilürem ki isteyü varam anı

Babama gideceğimi söylersem bana izin vermez çünkü Cühûd'u aramaya koyulacağımı bilir.

Bu tedbīre bir çāre itmek gerek
Atam ṭuymadın yola gitmek gerek

Bu durum için bir çare bulmalıyım; babam duymadan yola çıkmalıyım.

Gice olıcaḳ aldı vü girdi atın
Gemiye vü hīç düzmedi yol yatın

Gece olunca atını aldı ve hiç yolculuk hazırlığı yapmadan gemiye bindi.

Ḳaraya çıḫup dutdı yol almaġın
Yaluŋuz bir ol idi bir at hemīn

Karaya çıkıp yol almaya koyuldu. Yalnız bir o ve bir de atı vardı.

Sıyırdup deŋizi ol üç dün ü gün
Hem açlıḳdan oldıdı iŋen zebûn

Üç gün ve üç gece denizi sıyırarak geçti; hem açlıktan oldukça güçsüz hale gelmişti.

Daḫı irtesi buldı bir ḫoş çayır
İçinde bıŋar çevresinde bayır

Ayrıca sabah olunca içinde pınar, etrafında bayır olan güzel bir çayır görmüştü.

Ol aracuġa ḳondı vü aç idi
Żaᶜif oldı vü yüregi acıd

O yerde konakladı; açtı, güçsüz hale geldi ve yüreği acıdı.

Ḳuş uçmazdı anda meger kim için
Ol otladıdı ot [u] atı gemin

Kuş uçmayan ıssız yerde atı ve kendisi meğer kimin için ot otlamıştı.

Oturdı dölendi ol arada çoẖ
Giceye degin ü gice olıcaẖ

Deŋizden çıẖup geldi bir baḥrī yunt
Yeli yumşacuğıdı ṭuynağı ḳunt

Orada karar kılıp geceye kadar iyice dinlendi. Gece olunca denizde yaşayan bir kısrak denizden çıktı. Yelesi yumuşacık, tırnağı ise sertti.

Anuŋ atı ayġır imiş iy ᶜaceb
Her işe bulınur gelür bir sebeb

Ne garip! Onun atı aygırmış; her işe bir sebep bulunur, gelirmiş.

Çeküp üzdi örkini vü aŋsuzın
Çapındı idi aŋa ol kendüzin

3835 Bıraẖdı ṣuya yüzdi dartıldı yunt
Boġuldı ol ayġır u ḳurtuldı yunt

3834-3835 Hayvan, ayağına bağlanan ipi çekip kopararak ona koşmuştu. O, kendini suya bıraktı ve kısrak yüzerek sıyrıldı. O aygır boğuldu ve kısrak kurtuldu.

Suya şehvet odı bırahdı anı
Nite ola ki ḳurtılaydı canı

Suya şehvet ateşi bırakmışken o, canını nasıl kurtarsın.

Hevāya baḳup ol ki nefsin ḳova
Ḳuyuya düşe nitesi kim ḳova

Nefsine uyup nefsinin peşinden giden kişi, kova gibi kuyuya düşer.

Ne ḥayvān ki var nefsinedür esīr
Hemīn ādem oldur ki nefsini ṣır

Nefsine esir olan pek çok hayvan vardır; sadece insan olan, nefsini yener.

Yayaẖ ḳaldı Ḳayṭās ḳayırdı çoẖ
Didi şādılıḳdan baŋa ḥıṣṣa yoẖ

Kaytâs yaya olarak kaldı; çok kaygılandı. Bana mutluluktan pay yok, dedi.

3840 Nidem iy dirīġā çü gitdi atum
Ḳanı yürimege yayan ḳuvvetüm

3840 Eyvahlar olsun! Ne yapayım, atım gittiği için yaya olarak yürüyecek kuvvetim nerede?

Ne yol yüriyem yā ne yire varam
Çü yol bilmezem acıġam u aram

Ne yol yürüyeyim ne bir yere varayım; çünkü gideceğim yolu bilmiyorum, açım ve yorgunum.

Ve līkin nedür çāre nitmek gerek
Yüz urup yābanlara gitmek gerek

Fakat bu durumun çaresi nedir, ne yapmalıyım? Yönelip ıssız yerlere gitmeliyim.

Görem her ne alnumda yazluyısa
Buluram ne kim baŋa gizlüyise

Alnımda her ne yazılıysa onu göreyim; bana her ne gizli şey varsa onu bulurum.

Revā nite gördi ᶜacebdür atam
Ki ben bu belālar içine yatam

Babam benim bu sıkıntılar içinde olmamı nasıl uygun gördü? Bu durum şaşılacak şeydir.

Virüp mālı ḳızı ṣatun almadı
Oġuldan çıḳasını hīç bilmedi

Malı verip kızı satın almadı; bu malın acısının oğlundan çıkacağını hiç düşünmedi.

Bu sehl olasını ve ger biledüm
Anı kim viṣāline diş biledüm

Bunun kolay olacağını sanıp ona kavuşmaya arzu duydum.

Ve ger ḳandaduġını işideven
Gülem oynayam dişim ışıdavan

Onun nerede olduğunu işitirsem dişlerimi göstererek güler ve oynarım.

Bunı didi vü gitdi üç dün ü gün
Görinüpdi gün ḳara nite ki dün

Bunu söyledi; üç gün ve üç gece yol aldı; Güneş kara bir şekilde gece gibi görünmüştü.

Giderdi düşüp fikr ü endīşeye
Çü dördünci gün irdi ol mīşeye

Düşünceye dalıp giderdi; dördüncü gün olunca o meşe ağacının bulunduğu yere vardı.

Hemān aġaç u taḫtı kim Nev-bahār
İki gice ṭutmışdı anda ḳarār

Böylece, Nevbahâr orada bulunan ağaç ve tahtta iki gün boyunca konaklamıştı.

Deŋiz ḳıraŋında görür taḫtı ol
Ki ḫoş yir durur dürlü yimişi bol

Kaytâs deniz kıyısındaki çeşitli meyvesi ve güzel bir yeri olan tahtı, görür.

İŋen armış idi vü dirdi ögin
Çü eglendi anda giceye degin

Oldukça yorulmuştu; geceye kadar orada vakit geçirdiği için kendine gelmişti.

Gice olduġı laḥẓa ḳız ḳardaşı
Deŋizden çıḳa geldi bile işi

Gece olduğunda Kaytâs'ın kız kardeşi, eşiyle birlikte denizden çıkıp gelir.

Baḳup gördi Ḳaytās'ı anda yatur
Arup bilmez idi ki ḳanda yatur

Kaytâs'ın orada yattığını gördü. Kaytâs yorgun düştüğü için kendisinin nerede yattığını bilmiyordu.

Ḳolın aşdı vü üstine düşdidi
Ḳatı ḳatı aġladı vü ḳoşdıdı

Kız, kolunu açtı, Kaytâs'ın üzerine gitti; acı acı ağlayarak onunla kucaklaştı.

Çü Ḳayṭās gördi vü ḳaldı ṭaŋa
Çoḳ aġlaşdılar ṣoŋra ṣordı aŋa

Kaytâs onu gördüğünde hayret etti; birlikte çok ağlayıp sonra ona şunu sordu:

Ki bunda nite düşdüŋ idi eyit
Neŋ olur senüŋ işbu gözel yigit

Buraya nasıl geldin, bu güzel yiğit senin neyin olur, söyle!

Cevāb eyle virdi ki budur perī
Gemiden beni ḳapdı andan beri

Bunuŋ iledür dün ü gün olışum
Dilesem dilemesem oldı işüm

Şöyle cevap verdi: Bu peridir; beni gemiden kaçırdığı günden beri gece gündüz yanında bulunuyorum. İster istemez eşim oldu.

Baŋa şindi çi ḳurudur çi deŋiz
Hīç aldurmazam ḳorḫubanın beŋiz

Şimdi, benim için ne kara ne de deniz korku verir.

Benüm işüm iŋen [c]aceb iş idi
Bu yigit ki cin beni ḳapmış idi

Benim durumum oldukça şaşılacak bir şeydi; bu delikanlı cin, beni kaçırmıştı.

Atası hemīn haftada öldidi
Atası yirine bu şāh oldıdı

Babası beni kaçırdığı hafta içinde ölmüştü; babası yerine bu şah oldu.

Ne kim şindi vardur deŋizde perī
Bunuŋ ḥükmi altındadur her biri

Şimdi, denizde her ne peri varsa bunun emri altındadır.

Saŋa bārī iy ḳardaşum noldı
Ki māluŋ u ilüŋ günüŋ bol idi

Hâsılı, ey kardeşim! Sana ne oldu ki senin malın ve halkın çoktu.

Şu ḳamusı ḳanı ki sen yaluŋuz
Bu arada düşdüŋ ü ḥālüŋ yavuz

Bunların tamamı nerde ki sen yalnız ve kötü bir halde buraya geldin.

Bunuŋ bigi yirde ki ḳuş uçmaya
Ādem oğlanı uğrayup geçmeye

Böyle yerde kuş uçmaz, insanoğlu buraya uğrayıp geçmez.

Nite oldı vü nicesi uğraduŋ
Ki gördüm seni bağrumı ṭoġraduŋ

Nasıl oldu ve ne suretle buraya uğradın ki seni gördüm, ciğerimi parçaladın.

İşidicegez ḳardaşınuŋ sözin
Eyitdi aŋa nolduğın aŋsuzın

Kardeşinin sözünü işitince hemen kendisine ne olduğunu anlattı.

Görüp ḥücrede ol ḳızı sevdügin
Anı ṣatun almaġiçün ivdügin

Hücrede kızı görüp sevdiğini, onu satın almak için acele ettiğini anlattı.

Cühūd ile ṣatu bāzār itdügin
Cühūd andan uġurlayın gitdügin

Cühûd ile alışveriş yaptığını, Cühûd'un ondan gizlice gittiğini anlattı.

Gemiyi nite sürüben ḳaçdıdı
Ḥikāyet ki var idi birḳaç didi

Gemiyi nasıl yürütüp kaçtığını anlattı; birkaç hikâyenin daha olduğunu söyledi.

Dönüp ḳardaşı didi ḳaç gicedür
Ki ḳız bunda geldi vü uş nicedür

Baŋa oldı maʿlūm u eyitdi ol
Cühūdı azıdup nite ṭutdı yol

Kardeşi dönüp kız birkaç gecedir buradaydı, dedi. Öyle ki ne durumda olduğunu bana anlattı; Cühûd'un yolunu şaşırtıp kendisinin nasıl yola çıktığını anlattı.

Daẖı andan öŋdin ḥikāyetlerin
Ki olmış idi vü şikāyetlerin

Ayrıca ondan önce olmuş hikâyelerini ve şikâyetlerini (anlattı).

Süheyl ile nite sevişdügini
Ṣoŋ ucı ḳaçuban sivişdügini

Süheyl ile nasıl birbirlerini sevdiklerini, sonunda kimseye görünmeden nasıl kaçtıklarını (anlattı).

Ḳara yüzlü Ṣaʿlūk anı bulduğın
Hemān gice yine yavu ḳulduğın

Kara yüzlü Salûk'un onu bulduğunu öylece gece onu tekrar kaybettiğini anlattı.

Ḳamusını şerḥ eyledi ol baŋa
Hemīn dimedi uġraduğın saŋa

O, bana her şeyi açıkladı; yalnız, sana uğradığını söylemedi.

Ve ger ni dirīġā eger biledüm
Göreydüŋ kim aŋa neler ḳıladum

Eyvahlar olsun! Sana uğradığını bilmiyordum; sana uğradığını bilseydim ona neler yapacağımı görecektin.

Nite ḳoyadum kim gideyidi ol
Niçün bulıvire idüm aŋa yol

Bilseydim onun gitmesine nasıl izin verirdim? Ona gitmesi için neden yol gösterirdim?

Ben ol gördügüm ḳız bigi cānavar
Ve līkin ne ins ü ne cinnīde var

Benim o gördüğüm canlı kız gibiydi; fakat onun gibisi ne insanlar arasında ne de cinler arasında var.

Cihānda niçe dürlü kim ẖūb ola
Ḳamusından ol ẖūb [u] maḥbūb ola

Dünyada ne kadar güzel varsa hepsinden güzeli ve sevileni odur.

Velī eyle bildüm kim ol çoḳ bilür
Ḳıyās eyle ḳıldum kim ol çoḳ bilür

Fakat öyle anladım ki o çok şey bilmektedir; düşünerek şu sonuca vardım ki o çok şey bilmektedir.

Şütür-murġ bigi ola ol çevük
Ne bellü uçar u ne götüre yük

O, devekuşu gibi kurnazdır; ne açık bir şekilde uçar ve ne de yük taşır.

Şu zülfi ki ayruẖsı bir din dutar
Ḳara dün içinüŋ sevādın dutar

Zülfü öyle ki başka bir düğüm tutar; karanlık gecenin karalığını kaplar.

3885 Gügemgündüzin degme bir yazıda
Senüŋ bigi biŋ biŋ kişi azıda

3885 Güpegündüz düz bir ovada senin gibi binlerce kişinin yolunu şaşırtır.

Yile ḳarşu çözerse bir dinini
Yile vire yüz zāhidüŋ dīnini

Yele karşı bir saç örgüsünü çözerse yüz zahidin dinini heba eder.

Elinden gelür ḥācet olmaya cehd
Sır olursa zülfi bigi söze ᶜahd

Zülfü gibi sır olup yemin ederse gücü yetmesine rağmen çabalamasına gerek kalmaz.

Sen aŋa ḳapılmışsın [u] key degül
Ḳo anı ki ḳoluŋa ḳolay degül

Sen ona kapılmışsın ve bu durum uygun değildir; onunla başedemezsin.

Varup şindi Tūfān'da ol şāhdur
H̱uẕāvend-i eyvān u der-gāhdur

O, şimdi gittiği Tûfân ülkesinde şahtır; köşkün ve sarayın hükümdarıdır.

3890 Emek ṭartuban varduġuŋ hīç olur
Üşendügüŋ ü arduġuŋ hīç olur

3890 Zahmet çekip gitmen, üzülmen ve yorgun düşmen boşuna olur.

Anı ḳovar iseŋ ki senden ḳaçar
Bayıḳ ᶜömrüŋi bil ki żāyiᶜ geçer

Onu takip edersen senden kaçar; iyice anla ki ömrün zayi olur.

Sözümi işidür iseŋ girü dön
Saŋa gösterivirürem uşda yön

Sözümü dinlersen geri dön! İşte sana gideceğin yönü gösteririm.

Biz uş indi idibilürüz anı
Ki ataŋa ḳavuşduravuz seni

Bizim şimdi yapabileceğimiz şey, seni babana kavuşturmaktır.

Ne yol ṭartasın ne çekesin emek
Ne içmek gerek saŋa vü ne yimek

Ne yol yürürsün ne zahmet çekersin; sana ne içecek ne de yemek gerekir.

3895 Hemīn gözüŋ açasın u göresin
Ataŋ ḳatını vü şaruŋ yöresin

3895 Gözünü açtığın anda babanın huzurunu ve şehrin etrafını görürsün.

Atamuz göre hem sevine seni
Seni bula çün yavu ḳuldı beni

Hem, babamız seni görünce sevinir; seni bulmalı çünkü beni kaybetti.

Yazuḫdur iŋen yaluŋuz ḳalmasun
Ḳızı yoḫ oġulsuz daḫı olmasun

Günahtır, o kadar yalnız kalmasın; kızı yok, oğulsuz da olmasın.

Şu deŋlü güherler vireyim saŋa
Ki görüp ḳala pādişāhlar ṭaŋa

Sana o kadar mücevher vereyim ki padişahlar bu mücevherleri görünce şaşırıp kalsın.

Anuŋ ḳıymetin kimsene bilmeye
Anuŋ ḫaznesinde biri olmaya

Kimse bu mücevherlerin değerini bilmez; kimsenin hazinesinde bunlardan biri bile yoktur.

Daḫı bu yigitden dileyem seni
Ki senüŋ ile bile ḳoşa beni

Ayrıca, bu delikanlıdan beni seninle beraber göndermesini isteyeceğim.

Varam atamı vü anamı görem
Sizüŋ ile hem bir iki ay ṭuram

Gidip babamı ve annemi göreyim; hem sizinle beraber bir iki ay vakit geçireyim.

Gözüm açıla oŋıla göynügüm
Bolay kim birezcük dirile ögüm

Kendime gelip acılarım iyileşsin, belki birazcık toparlanırım.

Aŋa didi Ḳayṭās iy ḳardaşum
Benüm ᶜışḳ ile yandı içüm ṭaşum

Kaytâs, ona ey kardeşim, aşk ile benim içim dışım yandı, dedi.

Beni öldi ṣanġıl sen olġıl esen
Yolum yıġmaġıl ṭatlu dil ile sen

Benim öldüğümü düşün, sen rahat ol! Sen tatlı dille yoluma engel koyma!

Ger ol ḳız [ki] şāh oldıyısa nola
Bir aŋa degin bir varayım hele

O kız, şah olmuşsa ne olacak? Hele o zamana kadar oraya bir ulaşayım.

Āḫir bir gün ola ki şardan çıḳa
Gözüm bir kez anuŋ yüzine baḳa

Sonunda, o belki bir gün şehirden çıkar, gözüm bir defa onun yüzüne bakar.

Ve ger görmez olursam anuŋ yüzin
Öpem basduġı yirde atı izin

Ve onun yüzünü görmezsem atının bastığı yerdeki izini öperim.

Şāh olduġın işitdüm uş iki biŋ
Benüm ᶜışḳum aŋa biri oldı biŋ

İşte, pek çok defa onun şah olduğunu işittim; benim ona olan aşkım bir iken bin oldu.

Ḫoẕ ol pādişāh-zāde idi bayıḳ
Girü pādişāhlıḳ aŋadur lāyıḳ

O kendisi kuşkusuz padişah çocuğuydu; tekrar padişahlık ona uygun olur.

Elüŋden gelür ise kim sen beni
İrüresin ol şāra vü ben anı

Gücün yetiyorsa sen beni o şehre yetiştir ve ben onu bulurum.

Kerem ola çoḳ minnetüŋ cānuma
Ve ger ni girürsin benüm ḳanuma

Lütfun olur, yaptığın iyiliğe karşı kendimi çok borçlu hissederim; aksi halde benim canıma kastetmiş olursun.

Çü gördi ki ol ögüde uymaz Yolı gözedür nesneye güymez	Onun öğüt dinlemediğini, beklemeyip yola çıkmak istediğini gördü.
Getürdi biş on güher-i şāh-vār Ki ʿālemde her ḳanda kim şāh var Anuŋ mis̱lini görmemiş oladı Aŋa virdi bir yaġlıġa ṭoladı	Beş on tane iri, hükümdara yakışan mücevher getirdi ki dünyada her nerede padişah varsa onlara benzer birini görmemiştir. Onları bir mendile sarıp ona verdi.
Didi kim saŋa bu gereklü ola Sen ol şāra irişicegez hele Ṣat u ḫarc it ü kendüzüŋi ṭonat Getürür olur ise Tangrı oŋat	3915-3916 Bu sana lazım olacak, dedi. Hâsılı sen o şehre varınca Allah işini rast getirirse bunları sat ve kendini donat.
Eger girmemişse eline Süheyl Şehet kim saŋa ol ḳız eyleye meyl Murāduŋa şāllāh iribilesin Girü ilüŋüze varıbilesin	O kız; Süheyl'i elde etmeyip sana gönül verirse inşallah muradına erersin ve tekrar ülkene varabilesin.
Hemān laḥẓa ol bir perī oḫıdı Ki uçıcaġaz sanasın oḫ idi	O, ok gibi uçan bir periyi hemen çağırdı.
Didi ḳardaşum durur işbu kişi Bunuŋ oldı Tūfān şarında işi	3920 Bu benim kardeşimdir, bunun Tûfân şehrinde bir işi vardır, dedi.
Yayaḫ yürimekde degüldür süvār Gerek tīzcek irişe maḳṣūdı var	Atla değil, yaya olarak yol almaktadır; hemen oraya yetişmelidir çünkü orada bir amacı var.
Sözümi ṭutup anda ilet bunı Dilerseŋ ki ben ḫoş ṭutavan seni	Söylediğimi yerine getirip bunu oraya götür. İstersen ben seni ağırlarım.
Perī baş ḳoyuban öŋinde ḳızuŋ Didi kim geçer başum üzre sözüŋ	Peri, kızın önünde başını yere koyarak saygı gösterip emrin baş üstüne dedi.
Boyın ṭutdı vü bindi ol boynına Güherleri ṣaçmış idi ḳoynına	Peri boynunu uzattı ve Kaytâs mücevherleri koynuna yerleştirip onun boynuna bindi.
Yapışdı perīnüŋ çaḳ omuzına Bulıt gibi dügdi havā yüzine	3925 Perinin tam omzuna tutundu ve bulut gibi havaya yükseldi.

Henüz aḫşamuŋ yarısı geçmedin
Cihān müşk ü kāfūrını ṣaçmadın

Götürüp bir elma bigi tāzeye
Ḳavuşdurdı Ḳayṭās'ı der-vāzeye

Henüz gece yarısı olmadan, dünya misk kokusunu ve yoğun güzel kokularını serpmeden, Kaytâs'ı taze bir elma gibi götürüp şehrin kapısına ulaştırdı.

Ol arada ḳodı vü öpdi elin
Yine göge yil bigi ṭutdı yolın

Oraya bıraktı ve Kaytâs'ın elinden öptü; göğe, rüzgâr gibi tekrar yola koyuldu.

Çü ṭaŋ atdı vü gitdi ḳaraŋulıḫ
Yuvada ḳuş uyandı ṣuda balıḫ

Şafak sökünce karanlık gitti; kuş yuvada balık suda uyandı.

Ṭuru geldi Ḳayṭās girdi şara
Gerek güheri ṣata iş başara

Kaytâs ayağa kalkıp şehre girdi; mücevheri satıp işin üstesinden gelmeliydi.

Ṣaḳā-ḫāneyi aŋlamadı idi
Görüp ṣūreti ṭaŋlamadı idi

Orada su havuzunun olduğunu anlamamıştı; resmi görüp hayrete düşmemişti.

Arup idi vü aŋa baş ḳayusı
Yoġıdı ṣu fikri vü aş ḳayusı

Yorgundu ve başındaki dertten aklında su ve yemek kaygısı yoktu.

Āmeden-i Ḳaytās be-şehr-i Tūfān ki Nev-bahār-rā der-ancā Şāh Kerde Būdend

Nevbahâr'ın Padişah Olduğu Tûfân Şehrine Kaytâs'ın Gelmesi

Girüp bāzar içinde bir cevherī
Bulup aŋa gösterdi bir güheri

Pazara giderek bir sarraf buldu; bir mücevheri çıkarıp ona gösterdi.

Revān üç biŋ altuna ṣatdı anı
Bahāsın alup gör ki nitdi anı

Hemen onu üç bin altına sattı; o mücevherin karşılığını alarak ona ne yaptığını dinle!

Bir oda idindi laṭīf ü uṣūl
Ṣatun aldı birḳaç ḳaravaş u ḳul

Güzel ve uygun bir mesken edindi; birkaç hizmetkâr ve cariye satın aldı.

Geŋince oturup ider idi ʿīş
Tenaʿʿum gözedüp güder idi ʿīş

İstediği gibi oturup yaşardı; bolluk içinde bulunmayı gözetip zevkinin peşinden giderdi.

Velī hergiz ol şāruŋ için ṭaşın
Gezer idi düzmişdi aŋa işin

Fakat o, şüphesiz şehrin içini dışını gezerdi; çünkü kendini onun için hazırlamıştı.

Gerek yazıya çıḫdıdı bir gün ol
Ṣaḳā-ḫāneye ḳarşu ṭuş oldı yol

O, bir gün ovaya çıkmış olmalı ki yolda su havuzuyla karşılaştı.

Didi bir ḳulına bodıcı batur
Şu ḥavża vü içmek içün ṣu getür

Bir hizmetkârına su kabını bu havuza batır ve içmek için bana su getir, dedi.

Çü ḳul ḥavża ṣu almaġa girdidi
Yuḫaru baḳup ṣūreti gördidi

Hizmetkâr havuzdan su almak için içeri girdiğinde yukarı bakıp resmi görmüştü.

Ne ṣūret ki bir cān idi ma[c]nilü
Degül kim hemīn naḳş idi aṣlu

Ne resmi, o manalı bir candı; o bir nakış değildi, o öylece asılı bir resimdi.

Ḳul anı görüp ḳalmış idi vālih
Mecāli yoġıdı ki diyeydi ih

Hizmetkâr o resmi görünce şaşakalmıştı; kuvveti kalmamıştı ki ih, desin.

Gidemezdi eglendi ol bir zamān
Ṣoŋ ucı [ki] iletdi ṣuyı hemān

Yürüyemiyordu, bir süre orada vakit geçirdi; sonunda suyu böylece götürdü.

Ki Ḳayṭās gördi ḳaḫıdı aŋa
Ki tīzcek niçün ṣunmaduŋ ṣu baŋa

Kaytâs onu görünce ona neden hemen bana suyu getirmedin, diye kızdı.

Didi şundan içerü [kim] girsedüŋ
Şu ben ṣūreti görmişem görsedüŋ

Ne var şāh iseŋ oladuŋ anda māt
Dökeydüŋ elinde olsa āb-ı ḥayāt

Şuradan içeri girseydin ve benim gördüğüm resmi görseydin şah isen ne olmuş ki orada mat olurdun. Elinde ölümsüzlük suyu dahi olsaydı onu dökerdin, dedi.

Anı kim bilür kim ne ṣūret ola
Getürimezem vaṣfın anuŋ dile

Onun nasıl bir resim olduğunu kim bilir; onun özelliklerini anlatamam.

Hemān dem ki işitdi Ḳayṭās anı
Eyitdi ki gel baŋa göster ḳanı

Kaytâs onu işitir işitmez gel, bana o resmin nerede olduğunu göster, dedi.

Varup görmege yüridi anı cüst
Ne bilsün göricek olasını süst

Onu görmek için sıçrayıp yürüdü; o, resmi görünce zayıf duruma düşeceğini ne bilsin?

Baḳup gördi ḥayrān olup ḳaldıdı
Çoḳ aġladı vü çāresüz oldıdı

Resmi görünce hayran olup kaldı; çresizce çok ağladı.

Ögin dirdi vü çıḫdı andan girü
Gözi ṭolu yaş ḳan [u] beŋzi ṣaru

Kendini toparladı; gözü kanlanmış, benzi sararmış bir şekilde tekrar oradan çıktı.

Ḳapucıya didi ki benüm saŋa
Ṣorıncam var anı diyivir baŋa

Bekçiye benim sana soracaklarım var, onları bana cevaplayıver, dedi.

^{c}Aceb bu arada ne sır gizlüdür
Ki bunuŋ bigi ṣūret uş yazludur

Acaba burada ne sır var ki böyle bir resim burada nakşedilmiş?

Eyitdi ki bu bir degül belki dört
Arada yazılmışdur işüŋe yort

(Bu resim) bir değil hatta dört yerde nakşedilmiştir; kendi işine bak!

Ne ṣorarsın andan saŋa assı ne
Meger nāmūsuŋ ki dilersin ṣına

Neden soruyorsun, ondan sana ne fayda var? Meğer senin şerefinin aşağılanacağını mı düşünüyorsun?

Bizüm şāhumuz eyledi bu işi
Ki yazdurdı vü ḳodı elli kişi

Bizim şahımız bu işi yaptı; bu resmi nakşettirdi ve burada elli kişi bıraktı.

Anı gözedür ger kişi bilmeyin
Baḳup her kim ol ola ayın bayın

Ya güler ü yā aġlar olur ise
Ya ḥayrān aŋa ḳarşu ḳalur ise

Dutup ḳanlu bigi sürürler anı
Sarāya degin ṣaçalanu ḳanı

Biri gelir ve bilmeden o resme bakarak şaşıp kalırsa gülecek ya da ağlayacak olursa veya o resme karşı hayran bir şekilde kalırsa onu katilmiş gibi tutup saraya kadar kanı etrafa saçılarak sürerler.

Yaŋıldı vü bir ḳara zengī kişi
Ki yüzinde aḫ idi ancaḳ dişi

Kara bir zenci ki yüzündeki beyazlık sadece dişleriydi, şaşırıp kaldı.

Gelüp ṣūreti gördi gitdi ögi
Fiġān eyledi düşdi ölü bigi

Resmi görünce aklı başından gitti; feryat etti ve ölü gibi yere yığıldı.

Anı ṭutdılar oldı ḥāli yavuz
Yatur uşda zindān içinde henüz

Onu tuttular, onun durumu kötü oldu; şimdi zindanda hala yatıyor.

Çü Ḳayṭās işitdi vü didi hele
Bu ṣūret ben ol gördügüm ḳız ola

Kaytâs bunları işitince bu resim daha önce gördüğüm kız olmalı, dedi.

Meger kimseye gösterimez yüzin
Ki yazdurdı her yirde uş kendüzin

Hâlbuki yüzünü kimseye göstermiyordu; şimdi kendini her yerde nakşettirmiş.

Diler ki zamān ile yārın bula
Bugün yavu ḳıldısa yarın bula

Zamanla sevdiğini bulmasını ister; onu bugün kaybettiyse yarın bulacak.

Hümā ḳuşını ister olan kişi
Gerek avlaya dürlü dürlü ḳuşı

Talih kuşunu arayan kişi, çeşitli kuşları avlamalıdır.

Dürişe vü aŋa yidüre çīne
Şehet düşe ol hem ṭuzaġ içine

Çabalamalı ve ona kuşyemi yedirmelidir; yoksa kendisi tuzağa düşecektir.

Anuŋ fikri var imiş iŋen uzaḫ
Delim ḳuş düşe diyü ḳurdı ṭuzaḫ

O, oldukça ileriyi düşünen biriymiş ki birçok kuşun tuzağa düşmesi için tuzak kurmuş.

Öginde bunı didi Ḳayṭās çoḫ
Dürişdi vü gördi ki hīç çāre yoḫ

Kaytâs, zihninden bunu söyledi, çok çabaladı ve çarenin hiç olmadığını gördü.

Dükendi güher vechinüŋ aḳçası
Ne bāġı var idi vü ne baḫçası

Yanındaki bir mücevher parası tükendi; ne bağı vardı ve ne de bahçesi.

Daḫı bir güher ṣatdı vechin tamām
Düzen düzdi vü yapdı bir ḫoş maḳām

Bir mücevher daha sattı; ev bark yapıp güzel bir yer kurdu.

Çaḫ ol ṣūrete ḳarşu vü dāyimā
Günini geçürürdi furṣat uma

Tam o resmin karşısında ve sürekli fırsat kollayarak gün geçirirdi.

Teferrüc idüp göŋlin egler idi
Ne giderdi ne ilin egler idi

Gezip dolaşarak gönlünü avuturdu; ne giderdi ne onunla ilgilenerek vakit geçirirdi.

Güyerdi ki bir dünin aḫ u ḳara
Ne dürlü oyın perdeden çıḳara

Perdenin ardında nasıl bir oyun çıkaracak diye gecenin aklığında ve karalığında beklerdi.

Dükendi bahāsı ḳamu güherüŋ
Gerek ola nefsinde güher erüŋ

Satmış olduğu tüm mücevherlerin parası tükendi; yiğidin kendi nefsinde cevher olmalıdır.

Benüm meẕhebümde güherdür hüner
Ki dükenmez ol gerçi devrān döner

Benim mezhebimde hüner mücevherdir ki her ne kadar devran dönse de o tükenmez.

Anuŋ bigi güher kimesne bula
Ki vara deŋizüŋ dibine ṭala

Onun gibi mücevherleri bulmak isteyen kişi varıp denizin dibine dalmalıdır.

Nedür ol deŋiz ḥikmet ü maʿrifet
Ki güher durur ṭolu ʿummān-ṣıfat

O denizdeki hikmet ve marifet nedir? İçi mücevher dolu okyanus niteliğindedir.

Deŋiz yöresini yörenüp kişi
Güher bulmaġ anuŋ degüldür işi

Mücevher bulmak, denizin etrafında dolaşan kişinin işi değildir.

Ḳaraŋu gice ᶜilm oḳı itme lāġ
Ki oldur bayıḳ güher-i şeb-çerāġ

Karanlık gecede ilim oku, oyun oynama ki şüphesiz gece parlayan mücevher odur.

Güher ṣanma boncuġ ola serserī
Bu sözüŋ bilür ḳadrini cevherī

Mücevherin boncuk olduğunu düşünme, serseri! Bu sözün kıymetini sarraf olan bilir.

Vücūhī ki Ḳayṭās dirşürdidi
Ḳamusın girü ḫarcına sürdidi

Mücevherlerin en değerlilerini Kaytâs toplamıştı; onların tamamını tekrar kendi giderleri için harcamıştı.

Dükendi ne kim almış idi ḳumāş
İli oldı bu şār gözi ṭoldı yaş

Her ne kumaş aldıysa tükendi; bu şehir onun memleketi oldu, gözü yaş doldu.

Oḳıdı hemān cevherīye kişi
Gözi ṭoḫ u göŋüli arı kişi

Böylece tok gözlü ve gönlü temiz olan sarraf birini, çağırdı.

Ki aldayuban ucuz almasadı
Güher bilmege fikri elmās idi

Ki hileyle onu kandırıp mücevherleri ucuz bir şekilde almasın; çünkü mücevher bilgisi elmas değerindeydi.

Didi bir daḫı güherüm gizlü var
Göresin ki nicesi olur ṭavar

Bir tane daha sakladığım mücevherim var; onu görenler şaşkınlıktan çiftlik hayvanına döner, dedi.

Ol ikisi bigi degüldür ucuz
Anı alan ola meger şāhuŋuz

O, diğer iki mücevher gibi ucuz değildir; o mücevheri alacak kişi olsa olsa şahınız olur.

Nola ger varup gösteresin şaha
Ki ol yitüribile buŋa bahā

Ne olur, bu mücevheri gidip şaha göster ki bunun değerini karşılayabilecek odur.

Çıḳardı vü virdi didi kim ü ṭur
Ṣatagör ki müflisligüm vaḳtidür

Mücevheri çıkardı ve verdi. Haydi! Bunu sat ki iflas etmiş durumdaydım, dedi.

Elinden ṣunup aldı ol güheri
Sarāya iletdi didi cevherī

Viribidi kim şeh teferrüc ḳıla
Bahāsın virür ise ṣatun ala

3990-3991 Sarraf uzanıp o mücevheri elinden aldı, saraya götürdü. Şah o mücevhere baksın ve karşılığını verirse onu satın alsın diye sarrafı saraya gönderdi.

Çü aldı ayasına ḳodı anı
Ṣanasın ki avcına aldı cānı

Mücevheri alıp onun avucuna bırakınca onun canını avucuna aldığını sanırdın.

Anuŋ şevḳı gün yüzini yiŋdidi
Hemān dem iki gevheri aŋdıdı

O mücevherin ışıldaması güneşin ışığına üstün geldi; Nevbahâr, o anda kendisinde bulunan iki mücevheri hatırladı.

Ki Ṭālīs ḳızı aŋa ol gice
Viripdi bilürsin ḥikāyet nice

Ki Talîs'in kızı o gece mücevherleri ona vermişti; hikâyenin nasıl olduğunu bilirsin!

Didi budur ol iki gevher işi
^{c}Aceb kim ola bunı ṣatan kişi

Bu mücevher o iki mücevhere benziyor; bunu satan kişi acaba kimdir?

Buyurdı ki tīz oḳuŋuz göreyim
Bunı ḳanda bulmış ola ṣorayım

Hemen (bu mücevherin sahibini) çağırınız, onu göreyim diye emretti; bunu nerede bulduğunu ona sorayım.

Çü Ḳayṭās'ı oḳudılar geldi ol
Aŋa perdeden içerü oldı yol

Kaytâs'ı çağırınca geldi ve ona perdeden içeriye geçmek için yol oldu.

Göricek anı Nev-bahār aŋladı
Nite anda düşdügini ṭaŋladı

Nevbahâr onu görünce tanıdı; onun oraya nasıl geldiğine şaşırdı.

Selāmını aldı çü virdi selām
Ağırladı vü ḥürmet itdi tamām

Kaytâs'ın selamını alınca o da selam verdi; onu uygun bir şekilde ağırladı ve ona hürmet etti.

Didi otur uş ṭoğrusın söylegil
Sözüŋ ṭoğrusın söylemege egil

Böyle otur ve doğruyu söyle! Sözün doğrusunu söylemeye çalış.

Ne kişisin ü ḳancarudur yönüŋ
Nedür bu arada dilegüŋ senüŋ

Kimsin ve ne tarafa gidiyorsun? Buradaki istediğin nedir?

Pürsīden-i Nev-bahār Aḫvāl-i Ḳayṭās u Naṣīḥat Kerden

Nevbahâr'ın Kaytâs'ın Halini Sorması ve Ona Nasihat Etmesi

Didi bir ġarībem şāruŋuzda ben
Öküş gezmişem ṭaġ u ṭaş u yaban

Ben şehrinizde yabancı biriyim ve her tarafı çok gezdim, dedi.

Didi bunda sendüşeli çoḫ mıdur
Daḫı işüŋ ü yoldaşuŋ yoḫ mıdur

Senin burada bulunman çok oldu mu? Ayrıca senin eşin ve yol arkadaşın yok mudur?

Didi çoḫ gündür ki eglenmişem
Bu şāruŋda ṣanma ki beglenmişem

Bu şehrinde uzun süredir vakit geçiriyorum; ama beylik tasladığımı düşünme!

Yaluŋuzam u kimse yoḫdur işüm
Teferrüclenürem ü budur işüm

Yalnızım ve dostum olacak kimse yoktur; benim işim gezip dolaşmaktır.

Ki gevher ṣataram u ḫarc eylerem
Dururvan ḥarīf ü ḳonuḳ ṭoylaram

Mücevher satıp onunla giderlerimi karşılarım; sohbet arkadaşı edinip misafir ağırlarım.

Eyitdi ġarīblıġuŋ olmaya ṭaŋ
Digil bilelüm ḳanda olur odaŋ

Gurbette olman şaşılacak şey değildir; senin meskeninin nerede olduğunu söyle bilelim, dedi.

Didi şār içinde falān yirde
Ṣaḳā-ḫāneye ḳarşu dutdum oda

Kaytâs; şehir içinde falan yerde su havuzuna karşı mesken kiraladım, dedi.

Eyitdi ki var indi odaŋa otur
Ṣatu bāzāruŋ gör ü işüŋ bitür

Şimdi git ve meskenine otur; alışverişini yap ve işini bitir, dedi.

Senüŋ ben ḥikāyetlerüŋ bilürem
Ögüŋdeki niyyetlerüŋ bilürem

Ben, senin anlatacağın şeyleri biliyorum; aklındaki niyetlerin ne olduğunu biliyorum.

Dilüŋ ṭut [u] hīç rāzuŋı söyleme
Kimesneyi sırda şerīk eyleme

Diline hâkim ol ve sırrını hiç kimseye söyleme! Sırda kimseyi ortak koşma!

Degül düşmene dosta hem dimegil
Peşīmān olup ṣoŋra ġam yimegil

Sadece düşmana değil, dosta da söyleme! Pişman olup sonra sıkıntı çekme!

Ögüŋde varın sen getürme dile
Dilerseŋ ki göŋlüŋ dilegin bula

Gönlünün dileğine kavuşmak istiyorsan aklında olan şeyi sen dile getirme!

Bayıḳ bilmek ister iseŋ ᶜāḳili
Olur göŋli içinde ᶜāḳil dili

Akıllılığın ne olduğunu iyice anlamak istersen insan dilinin, kendi gönlü içinde akıllı olmasıdır.

Ögindekisini getürmez dile
Dilemez ki rāzını kimse bile

Sırrının kimse tarafından bilinmesini istemediği için aklında olan şeyi söylemez.

Velī aḥmaḳ oldur ki göŋlindekin Diline yüridür diremez ögin	Ancak pek akılsız olan kişi içinden geçenleri söyler, aklını başına toplayamaz.
Bu maʿḳūl sözleri çün diŋledi Ne resme dirilmek yönin aŋladı	Bu mantıklı sözleri dinleyince hayatını ne şekilde devam ettireceğini anladı.
Çıḫup gitti Ḳayṭās odasına Didi kendüye ṭāliʿüŋ var ṣına	Kaytâs kendi meskenine çıkıp gitti; kendi kendine şansın var; tecrübe et, dedi.
Baḳup ṣūrete sürer idi günin İşitmezdi hīç kimse ünin dının	Resme bakarak zamanını geçirirdi; hiç kimse onun sesini soluğunu işitmezdi.
Aŋa Nev-bahār özi göynüp birez Viribidi ḫōn günde bir iki kez	Nevbahâr ona biraz acıyarak günde bir iki defa yemek gönderirdi.
Viribirdi göŋlini ṣorar idi Ne eksügi olursa görer idi	Yemeğini gönderirken onun durumunu sorardı; ne eksiği varsa onu karşılardı.
Çü Ḳayṭās anda bu resme ḳalur Bu kez gel cühūdı işit ne kılur	Kaytâs burada, bu şekilde kalır; bu defa gel, Cühûd'un ne yaptığını dinle!

Āġāz-ı Dāstān-ı Cühūd u Ser-güẕeşt-i o	**Cühûd'un Hikâyesinin Başlangıcı ve Macerası**
Cühūduŋ elinden çün uçdı ḳuşı İŋen çoḳ yügürdi iniş yoḳuşı	Cühûd'un elinden kuşu uçtuğu için inişte ve yokuşta çok koştu.
Düşüp mīşeye at izin izledi Niçeme ki çepçevresin gözledi Bulımadı ḳancaru vardı ḳızı Bulınurdı mīşede aṣlan izi	4024- 4025 Meşe ormanına girip atın izini takip etti; her ne kadar her tarafı gözetlediyse de kızın nereye gittiğini bulamadı. Meşe ormanında aslan izi vardı.
Ayaḫdan düşüben dögerdi başın Eliyile virmişdi yile işin	Kuvvetten düşerek acıyla başını taşlara vururdu; kendi eliyle işini heba etmişti.
Gemisine yügürdi delü bigi Ṭağıldı vü diremez idi ögi	Deli gibi gemisine koştu; aklı dağılmıştı ve kendine gelemezdi.

Anuŋ ḳavmi ḳayġusını yidiler
Dil üşürüben aŋa çoḳ didiler

Onun halkı tasasını çekti ve birçoğu aynı sözü bir ağızdan çok defa söyledi.

Ki bir ḳaravaş ṣanki hīç yoḳ durur
Şükür māluŋ u niʿmetüŋ çoḳ durur

Ki sanki başka hiçbir cariyen yoktur; şükürler olsun, malın ve nimetin çoktur.

Kişi saġ oluban çü mālı ola
Ne kim diler ise getüre ele

Kişi, sağlıklı olup malı olunca her ne isterse onu elde eder.

Geminüŋ girü gel gir içine sen
Eger varur olur iseŋ Çīn'e sen

Anuŋ bigi vü hem daḫı yigrek
Bulasın sözümüz işitmek gerek

Sen, geri gel; geminin içine gir. Çin'e varırsan onun gibisini veya ondan daha iyisini bulursun. Söylediğimizi dinlemelisin!

Dönüp ḳavmine didi ol beynisüz
Ki bilmezsüz işüm olupdur yavuz

O beyinsiz, kavmine dönüp işimin kötü olduğunu bilmiyorsunuz, dedi.

Baŋa dirlik ansuz gerekmez bilüŋ
Beni ḳoŋ varuŋ işüŋüze gidüŋ

Bana onsuz bir hayat gerekmez; bunu anlayın ve beni bırakarak gidin, kendi işinize bakın!

Anuŋ var idi ḫışmı bir ḫoş kişi
İŋen ʿāḳil ü cüst ü erlik işi

Onun iyi bir akrabası vardı; o oldukça akıllı, araştırmacıydı. İşi yiğitlik yapmaktı.

Ṣımarladı mālın gemisin aŋa
Didi kim iki yıl güyedür baŋa

Varam ʿālemi key ṭoḳınam gezem
Elikdürem anı ḳoşam u düzem

Malını, gemisini ona emanet etti. Benim için iki yıl bekle, gidip dünyayı iyice gezip dolaşayım; onu elde edip düzenleyeyim, dedi.

Diri olduġumca hele dürişem
Bolay kim aŋa ʿaḳıbet irişem

Hâsılı hayatta olduğum sürece çabalayayım; sonunda belki ona ulaşırım.

Bugün başuma geldi bir müşkil iş
Bu ḥālüme sen gülme gösterme diş

Bugün bana aşılması güç bir iş rastladı. Bu durumuma sen gülme, sırıtma!

Benüm ḥaḳḳuma kimse söylerse söz
Ataŋ ayruġuŋ göyniser senüŋ öz

Benim hakkımda kim bir şey söylerse (senin), babanın ve dostlarının içi yanar.

Ḫışım niçeme başı olsa ḳayu
Yavuz günde yavlaḳ bulınur eyü

Akraba, her ne kadar kendi başının derdinde olsa da kötü günde çok iyi dosttur.

Velī yadlar ile yiyilen emek
Varur żāyiʿ olur ne ḥācet dimek

Fakat yabancılarla çekilen zahmet, söylemeye bile gerek yok, heba olup gider.

İte niçeme bıraġasın kemük
Ki bir sāʿat ol saŋa ola dümük

Köpeğe kemik bıraktığın zaman bir saat boyunca seninle meşgul olur.

Yaramaz kişiler ile rūzigār
Geçürmek çaḫ anuŋ bigidür i yār

Ey dost, bu kişilerle zaman geçirmek faydasızdır; bu durum tam yukarıda verilen örnek gibidir.

Kişi ḳavminüŋ ḳadrin ol dem bilür
Ki buŋ güne uġrar yaluŋuz ḳalur

Kişi sıkıntılı güne uğrayıp yalnız kaldığında ahalisinin kıymetini o zaman anlar.

Meger bir özi baġrı göyner ola
Ki anuŋ içün ṭarta birez belā

Ancak ona içi yanan biri olmalı ki onun için biraz zahmete katlansın.

Ve ger ni ḳamudur el uzadıcı
Taʿām olıcaḳ loḳma gözedici

(Sıkıntılı gün olmayınca) herkes yardımcı olur; yemek olunca herkes kendisi için yiyecek lokma bekler.

Anı görüp uġrulayın niçeler
Kimi güler ü kimi dırnaḫ çalar

Onu görünce birçoğu ona gizlice güler veya öfkelenmesi için onu tahrik eder.

Bu ḳavmüŋ içinde ki göyne özi
Baŋa sensin ancaḳ işitgil sözi

Bu halkın içinde benim için içi yanan kişi sadece sensin, söyleyeceklerimi dinle!

Gemiyi sürüp sen daḫı Çīn'e var
Elikdürevüz ḳuşı çün çīne-vār

Sen de gemiyi yürüt ve Çin'e git; orası onun için kuş yemi gibi olduğundan kuşu yakalarız.

Cihānı gezem gice vü gündüzin
Eger ḳısmet olursa görem yüzin

Dünyayı sürekli olarak gezip kısmet olursa onun yüzünü görürüm.

Anuŋ kim benüm yüzüme güldi ol
Beni yoldan azdurdı vü ṭutdı yol

O, benim yüzüme gülünce beni yoldan çıkardı ve kendi yoluna koydu.

İŋen olmışam uşda sevdāyī ben
Bolay kim unıdam bu sevdāyı ben

Ben şu durumda ona aşırı derecede âşık oldum; ben belki bu sevdayı unuturum.

Bunı didi eyledi esen oġuz
Ata bindi düşdi yola yaluŋuz

Bunu dedi ve hoşça kalın diyerek ata bindi; tek başına yola koyuldu.

Gönüldi gemi ṣuya ol ḳurıya
Apaŋsuzda uġradıdı boraya

Gemi suya, o karaya yöneldi; birden bire boraya rastladılar.

Gemi ḳaldı boş andan ol māldan
Kişi ṭaŋa ḳaldıdı bu ḥālden

Sonra geminin içindeki mallar boşaldı; insan, bu duruma hayret etti.

Ki ol ḳuruda fikr içindeydi ġarḳ
Gemisi selāmet ṣuda idi farḳ

Aralarındaki fark şuydu: O, karada düşünce içinde batmışken gemisi korku ve endişeden uzak suyun içine batmıştı.

At izin gözedüp yilerdi be-cid
Ṣaçın u ṣaḳalın yolardı be-cid

Aceleyle atın izini sürüyordu; saçını ve sakalını sürekli yoluyordu.

İzi bulıcaḳ yüreginüŋ ḳanı
Gözinden ḫoẕ eylerdi egren anı

Onun izini bulunca yüreğinin kanını kendi gözünde toplardı.

Bilimezdi ḳadrin görürken yüzin
Bu kez ḳāni^c oldı ki bula izin

Yüzünü görürken onun değerini anlayamadı; bu defa onun izini bulmaya kanaat etti.

Çü aḫşam irişdi ṭulundı güneş
Ḳaraŋulıġ ol demde ḳaldurdı baş

Akşam erişince güneş battı; karanlık o zaman başını kaldırdı.

Yine ṣaḥrā vü ṭaġlar oldı siyāh
Giderdi cühūd u kılur idi āh

Çöl ve dağlar tekrar siyah oldu; Cühûd âh ederek yol alırdı.

Çoḳ aġladı gözleri yaş dökdi bol
Hīç aŋlanmaz oldı ne iz ü ne yol

Çok ağladı, gözleri bolca yaş döktü; ne iz ne de yoldan hiç anlamaz oldu.

Bulımaz yolı ḳancaru gitdügin
Bilimez işi nicesi itdügin

Yolu bulamaz; ne tarafa gittiğini ve ne yaptığını anlayamaz.

Kişi kendü kendüzine aŋsuzın
İş ider anuŋ bigi bilüsüzin

Kişi, bilmeyerek kendi kendine ansızın böylesine iş edinir.

Ki olur ise düşmeni biŋ kişi
Yüze yüz idimeyeler ol işi

Ki Cühûd'un bin düşmanı olup onlarla karşılaşsaydı bile kendine yapmış olduğu kötülüğü onlar yapamazdı.

İşi ṣol düşüp düşmiş idi ṭaġa
Yilerdi gehī ṣola gāhī ṣaġa

İşi ters gidince ıssız yerlerde yaşamak zorunda kalmıştı; bazen sola bazen de sağa koşardı.

Ḳayalar dibinde yügürürdi çoḫ
Şol ayu bigi kim yimiş ola oḫ

Ok yemiş şu ayı gibi kayaların dibinde çok koşardı.

Ḳaraŋu gicede sürerken dünin
Çoḳ işitdi mīşede aṣlan ünin

Karanlık gecenin içinde yürürken meşeliklerde aslan sesini çok işitti.

Ki ol ḳorḫudan ḳuş dökeydi ḳanat
Ḳaşanaydı aŋramaġından ḳan at

Ki o korkudan kuş, kanatlarını döker; aslanın kükremesinden at, korkudan kan işerdi.

İŋen ḳorḫuban indi atından ol
Atın bağladı gitdi ḳatından ol

O, çok korkup atından indi; atını bağladı ve atın yanından gitti.

Gözetdi bir aġaç ḳaba vü yüce
Çetük bigi ṭırmandı ol aġaca

O, büyük bir ağacı gözetti ve o ağaca kedi gibi tırmandı.

Bir aṣlan atı yiyisin ṭuydı
İzin sürdi ṣordı ḳanın ṭoydı

Bir aslan atın kokusunu duydu; aslan, onu takip ederek onun kanını emip doydu.

Cühūd atı gördi ki aṣlan yidi
Yarar ḳorḫudan ger ṣıdaydı ödi

Cühûd, aslanın atı yediğini gördüğünde korkudan ödü patlasaydı uygundu.

Ṭaŋ atınca ḥaẓẓ almadı uyḫudan
Aġaca yapışmış idi ḳorḫudan

Şafak sökünce uykudan zevk almadı; korkudan ağaca yapışmıştı.

Ol aġaç başında ḳurumışdı çaḫ
Nite kim ḳurıya yimişsüz budaḫ

O, ağacın başında kurumuş, meyvesiz dal gibi korkudan tamamen hareketsiz kalmıştı.

Aḫıdurdı yaşlarını yüzine
Kömürdeyüp eydürdi kendüzine

Gözyaşlarını yüzüne akıtırdı; kendi kendine homurdanıp söylenirdi.

Ki iy ḥayf bilüsüzin itdüm iş
Kişi ṣanduġı ṭoġru gelmez imiş

Yazık ki bilmeyerek bir iş yaptım; kişinin düşündüğü şey doğru bir şekilde gerçekleşmezmiş.

Ne ḫoş aŋsuzın bir güher buldum
Çü uṣaŋlıḳ itdüm yavu ḳıldum

Ne güzel, ansızın bir mücevher buldum; gaflette bulununca onu kaybettim.

Anuŋ ḳıymetin bilmedüm lā-cerem
Firāḳından uş yanaram acıram

Şüphesiz onun değerini bilmedim; onun ayrılığından işte yanıp eziyet görüyorum.

Bilür gevheri her ki ṣarrāf ola
Yoḫ ol kişi kim būriyā-bāf ol

Sarraf olan herkes mücevheri tanır; hasırcı olan kişi mücevheri tanımaz.

Ṭoġancı ḳuşın u sipāhī atın
Bilür nite kim çerçi çert āletin

Çerçinin kendi eşyalarını tanıması gibi doğan yetiştiren kişi kendi kuşunu, süvâri de kendi atını tanır.

Dirīġā ki baḫtum ḳaḳıdı baŋa
Anuŋ içün uġradum işbu yaŋa

Eyvahlar olsun ki talihim bana öfkelendi; onun için bu tarafa rastladım.

Ne bilem gemi ḳanda gitmiş ola
Ya yoldaşlarum daḫı nitmiş ola

Geminin ne tarafa gittiğini veya yoldaşlarımın bundan sonra ne yaptıklarını bilmiyorum.

Beni aldadı bir ḳız apaŋsuzın
Ḳażā ṭutdı gözüm ki dutdum sözin

Ansızın bir kız beni aldattı; kaza gözümü örttüğü için onun sözünü yerine getirdim.

Eger böyle olasını biledüm
Ṣataydum bahāsın anuŋ aladum

Böyle olacağını bilseydim onu satıp onun karşılığını alırdım.

Niçün kendüzüme belā idedüm
Yüzüm ṣuyıla işüme gidedüm

Onu, kendime niçin bela ederdim? Şerefimle işime giderdim.

Uş indi gidersem yola ḳanı at
Dönersem girü ḳanı ḳolay u yat

Şimdi yola çıkmak için at nerede? Geri dönmek için uygun durum nerede?

Gemi varası yire varmış ola
Anuŋ işi ḫoẕ baġludur bir yile

Gemi gideceği yere varmış olmalıdır; onun durumu bir rüzgâra bağlıdır.

Çü bulmayavan ḳanda gitdi gemi
Kemürem ḳolum nite kim at gemi

Geminin ne tarafa gittiğini bulmayınca atın kendi gemini kemirmesi gibi ben de üzüntüden kolumu kemiriyorum.

Eger ṭutavan işbu mīşede yurt
Beni yırta aṣlan u ayu vü ḳurt

Bu meşelikte yerleşirsem aslan, ayı ve kurt beni parçalar.

Ne iş işledüm kendüzüme ben iş
Bunuŋ bigi hīç kimse görmemiş iş

Kendime nasıl bir iş yaptım ki böylesini hiç kimse görmemiş.

Bu fikrüŋ içindeyiken atdı ṭaŋ
Degül ᶜāşıḳ olana bu ḥāl ṭaŋ

O, bu düşüncedeyken şafak söktü. Âşık olan kişi için bu durum şaşılacak şey değildir.

Atı gövdesi hep bulaşmış ḳana
Ḳanın aṣlan içmişdi ḳana ḳana

Atın gövdesi hep kana bulaşmıştı; Aslan atın kanını doya doya içmişti.

4095 Yanın aluban yatup aŋrar idi
Yavuz it gibi her dem ıŋrar idi

4095 Aslan atın yanına yaklaşarak yere yatıp yuvarlandı, kötü köpek gibi sürekli homurtulu sesler çıkardı.

Ṣabāḥ olıcaḳ ṭurdı aṣlan girü
Yidi gövdeden ḳarnını ṭoyuru

Sabah olunca aslan tekrar kalktı; karnını doyurmak için atın gövdesinden yedi.

Yüridi vü girdi hemān mīşeye
Cühūd indi vü batdı endīşeye

Yürüdü ve hemen meşeliklerin arasına girdi; Cühûd ağaçtan indi ve derin kaygı içinde kaldı.

Çü yirden sürükdi kömüri dünüŋ
Göy[52] üstinde yandı tenūrı günüŋ

Gecenin kömürü (karalığı) yerden uzaklaştırıldığı için gökyüzünde gündüzün tandırı yandı.

Ağaçdan inüp düşdi yine yola
İŋen ḳorḫuban gitdi yile yile

Ağaçtan inip tekrar yola koyuldu; çok korkarak koşa koşa gitti.

4100 Batar idi mīşede yürür iken
Ayağına geh çögür ü geh diken

4100 Meşe ağaçları arasında yürürken ayağına bazen çalı bazen de diken batardı.

Yüriyü yügürü görüp gücine
İrişdidi ol mīşenüŋ ucına

Koşa koşa güçlükle karşılaşıp o meşe ağaçlarının sonuna ulaşmıştı.

Göricek ki uş mīşe girü ḳalur
İlerü yimiş bulmayasın bilür

Meşe ağaçlarının geride kaldığını görünce ilerde meyve bulmayacağını anlar.

Canı ḳayġusın yidi dirdi ögin
Çıḳardı omuzındağı göŋlegin

Canı bu durumun tasasını çekti, kendine geldi; omzundaki gömleği çıkardı.

Yimiş ṭoldurup başına urdı ol
Yazıya düşüp gitdi vü ṭutdı yol

Gömleğine meyve doldurup başının üstüne koydu.; yola çıktı, çöle düşüp gitti.

4105 Güneş ıssı aç ḳarnı gövde arıḳ
Başında ağır yük ṭabanı yarıḳ

4105 Güneş sıcak, karnı aç, vücudu zayıf, başındaki yük ağır ve ayakları çatlamış bir durumdaydı.

Gide gide Tūfān şarın gördi ol
Varınca aŋa kendüzin yordı ol

O, bir hayli gittikten sonra Tûfân şehrini gördü; oraya varana kadar kendini yordu.

[52] Açıklama için bk. SNÜN: 47

Çü irişdi ṣaḳā-ḫāneye ol ṣūreti Görüp eyledi āh ḳatı ḳatı	Su havuzuna erişince o resmi görüp acı acı âh etti.
Anuŋ bigi çoḫ zārılıḳ itdidi Ki ṭopraġa düşüp ögi gitdidi	O kadar çok ağlayıp inlediği için toprağa düşüp bayıldı.
Dīden-i Ṣūret-rā Cühūd vu Bī-Hūş Şoden	**Cühûd'un Resmi Görmesi ve Bayılması**
Şu ḥāletde yatmış idi bir zamān Anı bekleyen kişi ol dem hemān	4109-4110 Bu şekilde bir süre boyunca yatmıştı. Onun uyanmasını bekleyen kişi hemen onu tuttu ve şahın onu görüp onun durumunu sorması için sürükleyerek saraya götürdü.
4110 Ki ṭutdı [vü] iletdi süre süre Sarāya ki şāh göre ḥālin ṣora	
Anı göricek Nev-bahār iŋledi ᶜAceb ittifāḳ olduġın ṭaŋladı	Nevbahâr onu görünce inledi; onunla karşılaştığı için şaşırdı.
Didi sen ne kişisin ü ḳancaru Gidersin nite düşdüŋ ü gel berü	Sen kimsin ve ne tarafa gidersin, buraya niçin geldin? Şöyle yaklaş!
Eyitdi benem ol ki dürlü belā Arudan görüp ṣunmamışvan bala	Arıdan pek çok bela görüp bala elini uzatmayan kişi benim, dedi.
Eliyile kendü düzenin bozan Ġarīblıḳda āvāre olup gezen	Kendi eliyle düzenini bozan, gurbette perişan olup gezen kişi (benim).
4115 Yüzi ṣuyını döken ü yil ḳovan Güvüye ṣataşan nite kim ḳovan	4115 Şeref ve haysiyetinden fedakârlık edip boş şeylerle uğraşan, uğultuyla karşılaşıp onun peşinden giden kişi (benim).
Ḳazanduġın ayruḫ bögün eyleyen[53] Yaŋılan u cānına kīn eyleyen	Kazandığını heba eden, yanılan ve kendi canına kin tutan kişi (benim).
Benüm bigi olur ki yoḫdur bilüm Söze gelmege nite vara dilüm	Benim gibi akılsız biri yoktur; dilim nasıl konuşabilsin?
Benüm vāḳıᶜam çoḳ durur ṣorma hīç Ḥikāyetlerüm var iŋen pīç pīç	Başımdan geçen olaylar çoktur, hiç sorma! Karmakarışık bir çok hikâyem var.
Ne yire varasıyısam ḳo varam Gözüm ḳararup göŋlümi ḳovaram	Nereye gideceksem bırak gideyim; tehlikeye aldırmadan gönlümün peşinden giderim.

[53] Açıklama için bk. SNÜN: 48 / SNEÖ: 55-57

Kimesneyiçün sürürem cānumı
Ki ol bilür ise döke ḳanumı

Biri için canımı feda ederim ki o bu durumumu bilse beni öldürür.

Cihānı gezüp anı görimezem
Bu müşkil ki hem terkin urımazam

Dünyayı gezip onu göremedim; bu zor bir durum ki ondan vazgeçemedim.

Eger gözden ayruẖ göŋülden ıraẖ
ʿAceb gör ki ol ṭutdı cānda ṭuraẖ

Gözden uzak olan gönülden de uzak olur dersen şaşılacak şey ki o, canda yerleşti.

Çü ben baẖtum ol ṣūrete aŋsuzın
Ṣanasın ki görmişem anuŋ yüzin

O resme ansızın baktığımda onun yüzünü gördüğümü sanırsın.

Anı görmege ḥasretüm bol idi
Fiġān idüp ağladuġum ol didi

Onu görmeyi çok istiyordum; feryat edip ağlamamın nedeni buydu.

Ṭutup uş getürdiler ü gitmedüm
Bilürven ki ayruẖsı ṣuç itmedüm

Beni tutup böyle getirdiler ve bir yere gitmedim; bundan başka suç işlemediğimi biliyorum.

Ġarīb işbu şāruŋuza kim gele
Ziyān nola ger ağlaya ger güle

Bu şehrinize gelen kişinin ağlayıp gülmesinin size ne zararı olur?

Baŋa dürlü miḥnet ki vardur yiter
Bu ṭutduẖlarıdur ḳamudan biter

Benim türlü sıkıntılarım bana yeter; bu sıkıntılar her şeyden kötüdür.

Aŋa ḳarşu güle güle Nev-bahār
Didi hey ne ṣanursın uṣṣuŋ mı var

Nevbahâr, ona karşı güle güle hey ne düşünüyorsun, aklın başında mı, dedi.

Seni uş görürven büküldi bilüŋ
ʿÖmür ḳovanından döküldi bilüŋ

Belinin büküldüğünü ve aklının ömür kovanından (başından) gittiğini görüyorum.

Dişüŋ aşınupdur u ditrer başuŋ
Yaşuŋ ṭoldı gözden dökilür yaşuŋ

Dişlerin çürümüş ve başın titremektedir; ihtiyarladın, gözünden gözyaşların dökülmektedir.

Çü ṣaḳal ḳara ḳılına aẖ ḳara
Eger ḳalsa göŋül içinde ḳara

Gönülde sıkıntı kalırsa kara sakala ak kıl karışır.

Anuŋ bigi ādem kişi olmaya
Kişiler ḳatında işi olmaya

Böylesi kişinin insanlarla çok işi olmaz.

Kişi işlese iş aŋa yarasa
Güneş yüzine uçamaz yarasa

İnsanın yaptığı bir iş kendisine fayda sağlamalıdır; yarasa güneşe karşı uçamaz.

Oranuŋı bilseŋ saŋa yig idi
Ḳoca ḳoca ister yigit yigidi

Haddini bilseydin senin için daha iyi olurdu; yaşlı yaşlıyı, genç ise genci tercih etmeli.

Yigitlense kişi olıcaḳ ḳarı
Yarar issi dirlerse andan ḳarı

(Böylesi) kişinin yaşlandığında bir genci alması, ‘kocası ondan daha yaşlıdır’ denmesinden daha uygundur.

Çü ᶜāşıḳ ḳoca yār yigidi cüst
Ola meyli ol arada ḳatı süst

Çünkü yaşlı âşık, genç sevgiliyi isterse aralarındaki bağ gevşek olur.

Ṭaş ile ṭaş u sırça sırçayıla
Ṭoġan ṭoġan u serçe serçeyile

Olıcaḳ ne ṣınur u ne uşanur
Ne incinür ürker ü ne üşenür

Taş ile taş ve sırça ile sırça; doğan ile doğan ve serçe ile serçe olunca birbirlerini ne kırar ne de parçalar; ne incinir, korkar ne de rahatsız olur.

Niçe ẓulmet ile olıbile nūr
Nite dīv ile ṣoḥbet eyleye ḥūr

Zulmet ile nur nasıl birlikte olabilirler! Şeytan ile huri birbirleriyle nasıl sohbet etsin!

Sen ayruḳ kişi ṭavarın umaduŋ
Ki ḳavzayasın hem gözüŋ yumaduŋ

Sen, başkasının davarını ümit ediyordun ki onu yakalarsan ölürsün.

Kişi nesnesin nice alur kişi
Uyanuḫla görmiş olasın düşi

Kişi başka birinin eşyasını nasıl alır? Bu kişi uyanıkken rüya görmüş olmalıdır.

Ṭavar kim bahā ṣaymaduŋ ayruġuŋ
Olur nice ola aŋa buyruġuŋ

Çiftlik hayvanı için çok para vermedin; çiftlik hayvanı başkasının olunca ona nasıl emredersin?

Anı isteme key degül saŋa ḳur
Ger ister iseŋ devletüŋ nite ḳor

Onu isteme, sana uygun bir akran değildir; onu istiyorsan saadetinden nasıl vazgeçersin!

Oda düşme ḳor ḳoymaġıl ḳoynuŋa
Bıraḳmaġıl ayruḫ ipin boynuŋa

Ateşte yanma ve kendi içine dert koyma! Başkasının ipini kendi boynunda bırakma!

Sen ol nesneyi nite isteyesin
Ki bulımayıcaḳ dutasın yasın

Sen, o şeyi niçin arıyorsun ki onu bulamayınca onun yasını tutarsın.

Ṭamaᶜ itme zīnhār bir elmaya
Şu yirde kim ortaḳlıġuŋ olmay

Bir elma için asla açgözlülük yapma ki burada ortağın olmasın.

Nesene umarsa yoġ iken haḳı Olur ol kişi ādemüŋ aḥmaḳı	Hakkı olmadan bir şey isteyen kişi insanların en akılsız kişisi olur.
Cühūd ol zamān eyle virdi cevāb Ki buyurduġuŋda var öküş ṣavāb	Cühûd o zaman söylediklerin çok doğrudur, şeklinde cevap verdi.
Bu ḳamu didügüŋ yirince durur Ḳażā ādemīye irince durur 4150 Bilüsin şaşurur u baġlar gözin Hem unıtdurur söyler iken sözin	4149- 4150 Bu söylediklerinin tamamı uygundur. Kaza insanoğluna erişince onun aklını durdurur, bildiğini şaşırtır ve onu göremez hale getirir. Hem konuşurken ona söyleyeceği sözü unutturur.
Nice kim döniser ü döner felek Kişi umduġı olmayısar dilek	Bu felek döner ve döndüğü sürece insanın dileği gerçekleşmez.
Uṣandurdı bu çarḫ cāndan beni Iraġ eyledi ḫānumāndan beni	Bu felek, beni canımdan usandırıp evimden barkımdan uzaklaştırdı.
Var idi öküş mālum u ḳavm çoḫ Ne aṣṣı ki ḳatumda hīç biri yoḫ	Pek çok malım ve halkım vardı; ne fayda ki şimdi hiçbiri yanımda yok.
Çü ṭāliᶜ döne iş bulaşur imiş Yürür iken ayaḳ ṭolaşur imiş	Çünkü talih döner işler karışırmış; yürürken ayaklar birbirine dolaşırmış.
4155 Kişinüŋ olur olsa ḥāli żaᶜīf Ḳavī yüz çevürürmiş andan ḥarīf	4155 Kişi zayıflarsa güçlü arkadaşları ondan yüzünü çevirirmiş.
Ḳażā baş götürse başılur bilü Anı işler uṣlu ki eyler delü	Kader baş kaldırırsa kişinin beli yere serilir; kaderin yaptığı şeyler akıllıyı delirtir.
Revā olmaya kimseyi ḳınamaḳ Nite kim aġu içmegi ṣınamaḳ	Kimseyi kınamak uygun olmaz; bu durum zehir içmeyi denemek gibidir.
İşiden kişiye geŋezdür belā Ṣor aŋa ki anuŋ içinde ola	Bela, nasihat dinleyen kişi için kolaydır; bu belanın içinde olan kişiye (bu durumu) sor.
Bilür dün uzunın işikde yatan Ne bilür döşekler içine batan	Yataklar içinde yatan kişi gecenin uzunluğunu ne bilsin! Eşikte yatan kişi gecenin uzunluğunu bilir.
4160 Zarıncınduġın işidüp Nev-bahār Didi eyle derd nitmegine yarar	4160 Nevbahâr Cühûd'un ağlayıp sızlandığını işitince öyle sıkıntı çekmek ne işine yarar, dedi.

Otur rāzuŋı kimseye dimegil
Yiyem ġuṣṣaŋı ġuṣṣa sen yimegil

Otur ve sırrını kimseye söyleme! Sen acı çekme! Senin için kaygılanıyorum.

İşüŋ varduġınca ilerü gele
Şunuŋ bigi kim itmeyesin gile

İşin olabildiğince açığa çıkar; öyle ki bu durum için şikayet etmeyesin!

Belā çekdüŋ iŋilemegil yiter
Ki çoḳ var belā bir birinden biter

Sıkıntı çektin, o kadar inleme, yeter! Çünkü birbirinden daha kötü belalar vardır.

Buyurdı sarāyuŋ içinde aŋa
Oda eylediler bir oŋat yaŋa

Nevbahâr emretti ve ona sarayın içinde uygun bir tarafta yer yaptılar.

Virürler idi ol ḳadar yiyesi
Ki kişi gerekdi anı yiyesi

Ona o kadar yiyecek veriyorlardı ki o yiyecekleri yemek için biri daha gerekirdi.

Hem umar idi ol güni Nev-bahār
Ki gün öküş ile geçüp rūzigār

Nevbahâr, hayli zaman geçmesine rağmen o kavuşma gününü bekliyordu.

Eger ḳısmet olur ise ola ṭuş
Ki ol düzdügi ṭuzaġa düşe ḳuş

Kısmet olursa rast gelir ve o düzenlediği tuzağa kuş düşer.

Ara yirde maḳṣūdı idi Süheyl
Ḳalan ayruġı anuŋ içün ṭufeyl

Oradaki isteği Süheyl’di; geriye kalanlarsa yemeğe gelen misafirdi.

Kişi kim ṭuzaḫ ḳura vü av uma
Şehet düşe ḳarġa vü andan hümā

Kişi tuzak kurup av umduğunda tuzağa karga düşerse ondan sonra talih kuşu da düşer.

Çü zengī vü Ḳayṭās bigi cühūd
Ele düşdi vü gitdi nāmūs u ud

Zenci, Kaytâs ve Cühûd gibileri yakalanınca onların şeref ve haysiyeti gitti.

Ne var bende girmese zengī bigi
Deriŋ fikre batmışdı bengī bigi

O, zenci gibi bağlanmamışsa buna şaşılır mı? Esrarkeş gibi derin düşünceye dalmıştı.

Odasında Ḳayṭās eylerdi ẕevḳ
Geçürmiş idi boynına ᶜışḳı ṭavḳ

Kaytâs meskeninde keyif sürerdi; aşkı onu esir almıştı.

Ol üçinüŋ aḥvāli bu resmedi
Ümīẕini hīç birisi kesmedi

Üçünün durumu bu şekildeydi; hiçbiri ümidini kesmedi.

Ne var barmaḳ uzatdıyısa bular
Kime ḳısmet ise balı ol yalar

Bala parmak uzattıysalar buna şaşılır mı? Kime kısmet ise balı o yalar.

Āġāz-ı Dāstān-ı Melik-zāde ü Ser-güzeşt-i o	**Şehzadenin Hikâyesinin Başlangıcı ve Macerası**
Gel indi Süheyl’üŋ işit işini Perākendeligin ü teşvīşini	Gel, şimdi Süheyl’in ne yaptığını, perişanlığını ve karışıklığını dinle!
Ol arada ki uyıyup ḳaldıdı Çü zengī elinden atı aldıdı	Zenci, atını onun elinden aldığı için orada uyuyup kalmıştı.
Uyandı görür atı yoġ boş eli Gözi ḳan tolageldi nola ḥāli	Uyanıp atının olmadığını ve elinin boş olduğunu görünce gözü kanlı yaşla doldu ve durumu kötüleşti.
Emek yidügi ḳaldı aŋa hemīn Hīç ummaduġı oldı aŋa hemīn	Ona sadece çektiği zahmet kaldı ve hiç ummadığı şey hemen oldu.
Peşīmān idi işe kim eyledi H̱atāyıdı endīşe kim eyledi	Yaptığı işten pişmanlık duyuyordu; kusurlu olduğu için kaygılanıyordu.
Aşup burcdan girdi şār içine H̱aberden gerek bile şār içi ne	Kalenin burcunu aşıp şehrin içine girdi; ağızdan ağıza dolaşan sözlerden şehrin içinde ne olduğunu bilmeliydi.
Uġurlayın odasına vardıdı Sarāyında yārını arar idi	Gizlice meskenine varmıştı; kendi sarayında sevdiğini arıyordu.
Ne kim ister idi çü bulımadı Ṭaŋ atınca hem anda olımadı	Her ne kadar aradıysa da onu bulamadı ve şafak sökünce de orada kalamadı.
Ṣabāḥ olmadın çıẖdı şardan girü Gider yolın aŋlayımaz ḳancaru	Sabah olmadan tekrar şehirden çıktı; nereye gideceğini bilmeden yol alır.
İçi ṭopṭolu ᶜışḳ idi bağrı baş Göŋülcügi endīşe gözleri yaş	İçi aşkla, yüreği yarayla, zavallı gönlü kaygıyla, gözleri yaşla dopdoluydu.
Serāsīme vü unıdup kendüzin Yaẖa yırtup u göge diküp gözin	Sersem olmuş ve kendini kaybetmişti; üzüntüden gömleğinin yakasını parçalamış ve gözlerini göğe dikmişti.
Bulımazdı dermān nola derdine Yügürürdi baẖmaz idi ardına	Derdine neyin derman olacağını bulamaz ve arkasına bakmadan koşardı.

Nite kim yazı yirde ḳasurġa yil Ya yoḳuşda ṭavşan u inişde sil	Şöyle ki düz ovada kasırga, yokuşta tavşan ve inişte sel gibiydi.
Dünin günin on gün yüridi tamām Ne ṣu içdi ne ḫod yir idi ṭaᶜām	Geceli gündüzlü tam on gün yürüdü; ne su içti ne yemek yerdi.
Ol on günde yol aldıdı yüz mīl Ki her bir gün aŋayıdı yüz yıl	O, on gün içinde yüz mil kadar yol aldı ki her bir günü onun için yüzyıl uzunluğundaydı.
Onuncı gün anuŋ bigi yazıda Ki yürürse dīv oġlanın azıda	Onuncu gün öyle bir ovaya vardı ki orada dev yürürse o bile kendi evladını kaybederdi.
Baḳup gördi bir ḳalᶜa iŋen yüce Ki yüksekligin eydimezem nice	Orada oldukça yüksek bir kale gördü ki yüksekliğinin ne kadar olduğunu anlatamam.
Ḳıyās eyle işbu ḳadar iy ᶜazīz Ki yidi gök anuŋ ileydi sekiz	Ey muhterem, kalenin ne kadar yüksek olduğunu sen kıyasla ki yedi kat gök onunla beraber sekiz kat olmuştu.
Ṭamında kişi yüriseydi yaya Bükideydi kim göge ṭoḫunmaya	İnsan o kalenin damında yaya olarak yürüseydi göğe değmemesi için kendini eğerdi.
İŋen burcı ṣarp u ḳapusı demür Yöresi deriŋ ḫandaḳ içi çamur	Kalenin burcu oldukça çetin ve kalenin kapısı demirdi; etrafı, içi çamur dolu derin hendekle çevriliydi.
Süheyl anda vardı ḳapu ḳaḫdı çoḫ Çaġırdı öküş gördi ki kimse yoḫ	Süheyl oraya vardı, kapıyı çok çalıp seslenmesine rağmen orada kimsenin olmadığını gördü.
Yorulmış u ḳalmış u armış idi Üşenmiş ü cānından ırmış idi	Yorulmuş, bitkinleşmiş, üzülmüş ve canından vazgeçmişti.
Ḳoyu gölgecük buldı anda birez Oturdı vü eydür idi ben bu kez	Orada biraz koyu gölgecik buldu, oturdu ve kendi kendine şöyle söyleniyordu.
Nidem kim iŋen işüm oldı yavuz Degül vaḳti oŋmaġa baḫtum henüz	Bu defa ne yapayım, işim oldukça kötüleşti; henüz bahtımın düzelecek zamanı gelmedi.

Çerim gitdi vü tāc u taḫtum dirīġ
Yanar oda cānum bıraḫtum dir

Eyvahlar olsun! Askerim, tacım ve tahtım gitti; canımı yanan ateşin içine attım.

4200 ᶜAceb Nev-bahār’ı ne yirde bulam
Felek baŋa neyleyiser ne bilem

4200 Nevbahâr’ı acaba nerede bulurum? Feleğin bana neler yapacağını nasıl bileyim?

Atadan anadan ıraḫ düşmişem
Ḳamudan çü bir yaŋaraḫ düşmişem

Babadan, anadan uzak düştüm; herkesten daha ayrı bir tarafa düştüm.

Ümīẕümi bulmış iken nideyim
Yavu ḳuldum u ḳancaru gideyim

Umduğumu bulmuşken kaybettim; ne yapayım ve nereye gideyim?

Şunuŋ bigi virdüm ḳażāya boyın
Ki aç ḳurduŋ aġzına düşe ḳoyun

Aç kurdun ağzına düşen koyun gibi kadere öyle boyun eğdim.

Ne çāre başum terkini uravan
Ne kim yazlu alnumda var göreven

Çaresiz, başımdan vazgeçip alnımda yazılı olan her ne varsa onu göreyim.

4205 Oturur iken anda ḥāli yavuz
Aç u arnuġ u ṣusuz u yaluŋuz

Görür at ile geldi bir ḫoş yigit
Elinde ḳuş ardınca bir tāzī it

4205-4206 Durumu kötü, aç, yorgun, susuz ve yalnız bir şekilde orada otururken iyi bir delikanlının at ile geldiğini, elinde bir kuşun olduğunu ve arkasından Arap köpeğinin geldiğini gördü.

Gelen yigidüŋ adı Cālūs idi
İşi erlik ü luṭf u nāmūs idi

Gelen delikanlının adı Câlûs’tu; işi yiğitlik, iyilik ve doğruluktu.

Gelicek yaḳın virdi aŋa selām
Süheyl eyledi aŋa ḳarşu ḳıyām

Süheyl’in yanına gelince Süheyl’e selam verdi; Süheyl onun karşısında ayağa kalktı.

Selāmını aldı oturdı girü
Geçüp vardı andan yigit ilerü

Süheyl onun selamını aldı ve tekrar oturdu; delikanlı oradan geçip ileri yürüdü.

4210 Atın sürdi vü ṭutdı yol ḳalᶜaya
Demür ḳapudan girdi ol ḳalᶜaya

4210 Atını yürüttü ve kaleye doğru gitti; o kaleye demir kapıdan içeri girdi.

Atından sarāyına çün indidi
Süheyl’i viribidi vü ündedi

Atından sarayına inince Süheyl’e birini gönderip onu saraya davet etti.

Varıcaḳ anı gördi ṭurdı örü
İnüp taḫtdan yüridi ilerü

Süheyl, saraya varınca Câlûs onu gördü ve ayağa kalktı. Tahttan inip ileri yürüdü.

Elin aldı aġdurdı taḫt üstine
Nite kim kişi sevdügi dostına

Elini tutup onu tahta çıkardı; şöyle ki (Câlûs'un Süheyl'e yaptığını) insan ancak sevdiği dostuna yapardı.

İder aŋa çoḳ dürlü ḫulḳ eyledi
Kerem itmegüŋ şarṭı hem eyledi

Ona pek çok iyilikte bulundu; cömertliğin şartını yerine getirdi.

Hemān laḥẓa ḫōn dökdi vü ṭoyladı
Tevażżuᶜ idüp luṭf ile söyledi

O anda ziyafet verdi ve onu ağırladı; alçakgönüllülük gösterip ona güzel şeyler söyledi.

Resīden-i Melik-zāde be-Ḳalᶜa-i Cālūs u ᶜİşret-kerden

Süheyl'in Câlûs'un Kalesine Ulaşması ve İçki İçip Sohbet Etmesi

Eyitdi beni ḳardaşuŋ bigi dut
Ṭuz etmek yigil içmedüŋ ise süt

Câlûs Süheyl'e beni kardeşin gibi farzet ve benimle süt içmediysen tuz ve ekmek ye, dedi.

Yiyesi öŋine gelicek Süheyl
Göŋülsüz ṣunar idi itmezdi meyl

Süheyl'in önüne yiyecekler gelince gönülsüz bir şekilde elini yemeğe uzatır ve yemeğe meyletmez.

Baḳup gördi kim ol birez sehl yir
Öginde meger utanur ola dir

Câlûs Süheyl'in biraz yavaş yemek yediğini görünce içinden olsa olsa utanıyordur, der.

Be-cid dutmadı çün yiyesi yidi
Legence getürdiler elin yudı

Câlûs ona ısrar etmedi, yemeğini yiyince küçük leğen getirdiler ve elini yıkadı.

Süheyl'e didi göricek ḳayġulu
Ki niçün saŋa ḳayġu eyler ġulū

Süheyl'in kederli olduğunu görünce keder sana niçin hücum etmiş, dedi.

Yimek ġuṣṣa tek ᶜömri eyler telef
Yigitlikde eyler kişiyi ḫaref

Acı çekmek tek başına ömrü heba eder; insanı gençliğinde bunatır.

Şükür kim yigitsin ü hem saġ esen
Belālar geçer bellü ṣabr eyle sen

Şükür ki delikanlısın ve sağ salimsin; şüphesiz belalar geçer, sen sabret!

Gün ola ki unıdasın ḳamusın
Gerek er kişi bekleye nāmūsın

Zamanı gelince tüm çektiğin sıkıntıları unutacaksın; yiğit olan kişi, namusunu korumalıdır.

Ṣanur olasın ādemī ġuṣṣa yir
Gerek bilesin ādemi ġuṣṣa yir

İnsanoğlunun kaygılandığını düşünürsün; insanı kaygının bitirdiğini bilmelisin.

Ne kim yinür ol dükenür ü yiter
Velī ġuṣṣa yidüklerince biter

Her ne yenirse o tükenir ve kaybolur; fakat kaygılandıkça kaygı daha da ortaya çıkar.

Göŋül ḫoşluġından sen al ḥıṣṣayı
Yigil ġuṣṣa yimemege ġuṣṣayı

Gönül hoşluğundan sen payını al! Bir kaygı diğer kaygıyı yok etmez.

Olacaḫ olur anda yoḫdur gümān
Hīç olmayasın eyle olur uman

Olacak şeyler olur, ona şüphe yok! Hiç olmayacak şeyi uman kişinin umduğu şey gerçekleşir.

Ne var kişi çoḳ fikir eyler ise
Bilüp bilmeyüp nesne söyler ise

Hemīn ol olısar ki taḳdīrdür
Pes ayruġı bī-hūde tedbīrdür

Kişi bir şeyi çok düşünürse bilip bilmeden o şeyi söylerse hemen o şey olur çünkü Allah'ın takdiridir. Sonuç olarak bundan sonra alınan önlemler boşunadır.

Öküş fikr ile her gice yatmaġıl
Ṭurup ḳaşuŋı irteden çatmaġıl

Her gece çok düşünceli yatma! Sabahtan kalkıp kaşını çatma!

Cihānuŋ içinde çevüklenmegil
Belā ṭartuban ġuṣṣa yüklenmegil

Dünyanın içinde titiz davranma! Zahmete katlanıp kaygı yüklenme!

Daḫı gelmemiş ġuṣṣai yimegil
Bu böyle ol eyle ola dimegil

Daha gelmemiş sıkıntının kaygısını çekme! Bu öyle, o şöyle olur diye söyleme!

Dükedür teni ġuṣṣa düni güni
Nite kim güneş ḳarı od odunı

Nasıl ki güneş karı eriterek, ateş ise odunu yakarak tüketir kaygı da gece gündüz vücudu yok etmektedir.

Aġardur saḳalı ḳızardur gözi
Ḳarardur göŋüli ṣarardur yüzi

Kaygı; sakalı ağartır, gözü kızartır, gönlü karartır ve yüzü sarartır.

Bu yir üzre ḳayġuyı her kimse yir
Nite bulısar ḳayġusuz kimse yir

Yeryüzünde herkes sıkıntı çeker; burada kaygısız yeri kim bulacak.

Velī Tangrı'dan irişicek sebeb
Olur ġuṣṣalaruŋ ṣoŋ ucı ṭarab

Fakat Allah'tan bir vesile ulaşınca kaygıların sonu ferahlık olur.

Bugün eyle bil kim benem ḳardaşuŋ
Elümden ayaġ iç ḫoş olsun başuŋ

Bugün senin kardeşin olduğumu bil! Elimden şarap iç ki sarhoş ol.

Niçeme kişiyi yazuġa ḳoyar
Sücidür ki ḳayġu ṭamarın ḳırar

Şarap, insanı her ne kadar günaha sevketse de kaygı damarını koparır.

Cihānuŋ belāların unıtdurur
Ne kim var öginde anı eyitdürür

Dünyanın sıkıntılarını unutturur; aklında olan her ne varsa onu sana söyletir.

4240 Süci eylemez her bir ādemde şer
Anuŋ fiʿli ḫaşmına lāyıḳ düşer

4240 Şarap her insanı fenalaştırmaz; onun yaptıkları düşmanına uygun düşer.

Eyüyise olur daḫı yigrek
Edeb ṣaḳınur nitesi kim gerek

Kişi, iyiyse daha iyi olur; edepli olur, gerektiği gibi hareket eder.

Yavuz ise şol demde bed-mest olur
Bere yir ü kendü oranın bilür

Kötü kişi, anında fena halde sarhoş olur; yaralanır ve haddini bilir.

Süci ṣoḥbet içün olur silsile
Az az içicek yoḫ ki sile sile

Şarabı dolu dolu değil, az az içince sohbet ardından gelir.

Dilerseŋ ki içkü uzınsuz ola
Ḥarīfüŋ ṣaḳalı gerek düz ola

İçki meclisinin kısa sürmesini istiyorsan sohbet arkadaşının sakalı düz (sözü doğru) olmalıdır.

4245 Eger ʿadli olmaz ise sāḳinüŋ
Elinden ayaġ almaġa saḳınuŋ

4245 İçki dağıtan kişi adil değilse elinden kadehi almaktan sakının!

Kimi ṭolu içüp kimi içse boş
Kimine olur nīş ü kimine nūş

Şarabı/ kadehi dolu içene şarap zehir olur; şarabı az içene şarap bal olur.

Meḥekdür erüŋ gevherini açar
Ḳızıl altunını baḳırdan seçer

Şarap, öyle bir mihenk taşıdır ki delikanlının cevherini ortaya çıkarır; kızıl altını bakırdan seçer.

Eser yil bigidür getürür eyi
Gülefden ḳoḫu vü ʿalefden yiyi

Esen yel gibidir, iyi şeyler getirir; kırmızı gülden ve yulaftan koku getirir.

Kişinüŋ ne kim var ise niyyeti
Belürdür budur ulu ḫāṣıyyeti

Kişinin her ne isteği varsa ortaya çıkarır; en ileri gelen karakteri budur.

4250 Eger dileye kim ögüt esleye
Günin ḫoş geçüre cānın bisleye

4250 Kişi, öğüt dinlemeyi isterse gününü hoş geçirsin ve canını beslesin.

Ḳıyamaz şu kişi ki mālı ola
Meger kimse kim lā-ubālī ola

Malı olan kimse malına kıyamaz; insan, ancak bir şeye aldırış etmeyen biri olmalıdır.

Ḳızıl süci iç göŋlüŋi şād ṭut
Ḳara ḳayġudan cānuŋ āzād ṭut

Kırmızı şarap iç gönlünü memnun et; sıkıntılı düşünceden canını kurtar.

Çü ḳayġu tozına bulaşa yürek
Meded aŋa üzüm suyından gerek

Yürek, endişe tozuna bulaştığında üzüm suyunun yardımı gerekir.

Sen ol ṣuyıla tozı baṣdurıgör
Ki cān gözi ol tozdan olmaya kör

Sen o su ile tozu bastırıver ki gönül gözü o tozdan kör olmasın.

Ögüdümi işit sözüm eslegil
Göŋülden düriş cānuŋı bislegil

Öğüdümü dinle, sözüme kulak ver! İstekli bir şekilde çabala ve canını besle!

Ben ü sen hele gel olalum ḥarīf
Ġanīmet durur vaḳt ṣoḥbet şerīf

Hâsılı, ben ve sen gel sohbet arkadaşı olalım; zaman bir ganimettir, sohbet ise kutsaldır.

Biri birümüz göŋlini ṣoralum
Süciyile ḳayġuları sürelüm

Birbirimizin durumunu sorup şarap ile kaygılarımızı uzaklaştıralım.

Bunı didi vü ilk ayaḳ itdi nūş
Süheyl'e didi kim saŋa vardı uş

Bunu dedi ve ilk kadehi içti; Süheyl'e işte sıra sende, dedi.

Süheyl anı gördi ki eyle diler
Alup içdi vü ʿişret eylediler

Süheyl onun öyle istediğini görünce kadehi alıp içti ve beraber içki içtiler.

Ayaḫlar içişmege yarışdılar
İçe içe sözlere ḳarışdılar

Kadehler karşılıklı içilmek için yarıştı; içki içe içe konuşmaya başladılar.

Ne yirde ki süci içilür olur
Ne kim gizlü sır var açılur olur

Nerede olursa olsun şarap içilmeye başlanınca her ne sır varsa açılmaya başlar.

Süheyl'e didi iy benüm ḳardaşum
Ṭolupdur senüŋ sevgüŋ içüm ṭaşum

Süheyl'e, ey benim kardeşim, içim dışım senin sevginle dolmuştur, dedi.

Harīfüz elümüzde uş cām var
Ṭapuŋa senüŋ bir ṣorıncam var

Arkadaşız ve elimizde işte şarap kadehi var; zatınıza bir sorum var.

Gerek ṭoġrusını diyesin baŋa
Ḳo gitsün utanmaḳlıġı bir yaŋa

Bana doğruyu söylemelisin; utanmayı bir kenara bırak gitsin.

Yaluŋuz gidersin be-cid mi işüŋ
Bu yad ilde kimdür senüŋ yoldaşuŋ

Tek başına yol alıyorsun; işin acele mi? Bu yabancı ülkede senin yol arkadaşın kimdir?

Eŋ öŋdin gerek kişi yoldaş bula
Pes andan yarağıla gire yola

Kişi ilk önce yol arkadaşı bulmalı ondan sonra hazırlıklı bir şekilde yola çıkmalı.

Senüŋ yoldaşuŋ yoẖ durur yarağuŋ
Nitesi açıla ḳaşuŋ ḳarağun

Senin yol arkadaşın ve yol hazırlığın yoktur. Bu durumda yüzün nasıl gülsün!

Baŋa rāzuŋı digil ü gizleme
Gidem diyü çepçevre yol gözleme

Bana sırrını söyle ve gizleme! Gideceğim diyerek etraftaki yolu gözleme!

Anı ḳo ki gitmege seni ḳoyam
Senüŋ ṣoḥbetüŋden nitesi ṭoyam

Sırrını söyle ki gitmen için seni bırakayım; senin sohbetine nasıl doyarım!

Süheyl aŋa didi ḳamu razını
Ḥikāyetlerinüŋ ser-āġāzını

Süheyl ona bütün sırlarını, başından geçen hikâyeleri baştan başlayarak anlattı.

Yemen'den nice Çīn'e varduğını
Nice fikr ile ḥīle ḳurduğını

Yemen'den Çin'e nasıl gittiğini, nasıl bir düşünce ile hile düzenlediğini anlattı.

Nite giç bulup tīzcek azışdıdı
Belā gördi çoẖ ṣanma az iş idi

Birbirlerini nasıl geç bulup tez kaybettiğini anlattı; kendisi çok bela gördü, bunların kolay bir iş olduğunu düşünme!

Tamāmet birin birin eyledi ᶜarż
Ki hīç nesne ḳomadı boynında ḳarż

Hepsini birer birer sundu ki üzerinde hiç borç bırakmadı.

Çü Cālūs anuŋ ḥālini aŋladı
İŋen özi göynübenin taŋladı

Câlûs onun durumunu anlayınca çok acı duyarak şaşırdı.

Didi göŋlüŋi ẖoş dut u bunda dur
Yāruŋdan ẖaber bilevüz noldı gör

Gönlünü hoş tut ve burada kal. Sevdiğinden haber alacağız; ona ne olduğunu gör, dedi.

Anı istedüm ᶜālem içinde ben
Degül yaluŋuz Çīn ü Māçīn'de ben

Ben, onu sadece Çin ve Maçin'de değil dünyada aradım.

Deŋizüŋ dibindeyse gevher bigi
Çıḳaram sen işüŋde ol er bigi

Denizin dibinde ise onu mücevher gibi çıkaracağım. Sen işinde yiğit gibi ol!

Ḳuş olup eger uçar ise göge
Ḳuram bir ṭuzaḫ kim görenler öge

Kuş olup göğe uçarsa, ona görenlerin övgüsünü kazanacak bir tuzak kuracağım.

Elikdürem ü ṭutıvirem anı
Nite ḳurtara ol elümden canı

Onu yakaladığımda kendi canını elimden nasıl kurtaracak?

Ki çoḳ isteyici bulıcı olur
Ḳamu nesne hem ṭuş olıcı olur

Çok araştıran kişi aradığı şeyi bulur. Her şey rast gelir.

Bile olalum görelüm kim felek
Nite döner ü nice olur dilek

Birlikte olalım, feleğin ne şekilde döndüğünü ve dileğin nasıl gerçekleşeceğini görelim.

Elümden gelürin dirīġ itmeyem
Oturmayam uyımayam yatmayam

Çaḳ aŋa degin kim murāduŋ senüŋ
Elüŋe gire çıḳa aduŋ senüŋ

Ta sen muradını elde edip şöhret kazanana kadar gücümün yettiği hiçbir şeyi esirgemem, oturmam, uyumam, yatmam.

Şu ḳızı dimezven ki gidebile
Degül yol eri yine dönmiş ola

Çin hükümdarının kızı, yol eri değil ki gidebilsin; o, tekrar dönmüş olmalıdır.

Atası ḳatında olursa anı
Alıbilürem bellü bilgil bunı

Babasının yanındaysa onu oradan alabilirim. Bunu iyice anla!

Ki ben kendüzüm atlanuban varam
Dileyem senüŋ içün alıvirem

Ki ben kendim ata binip gideyim onu senin için isteyip alıvereyim.

Biri birümüzi bilürüz için
Benüm sözümi sımaya şāh-ı Çīn

Birbirimizi bildiğimiz için Çin hükümdarı benim sözümü yerine getirir.

Bugün gerçi Faġfūr şāh olmış durur
Bu Çīn ilin atamdan almış durur

Bugün Çin hükümdarı her ne kadar oraya hükümdar olmuşsa da Çin ülkesini babamdan almıştır.

Atam ḳulluġında olur idi ol
Ḳulı bigi ḳullıḳ ḳılur idi ol

O, babamın hizmetindeydi; babamın hizmetkârı gibi babama hizmet ederdi.

Anuŋ niᶜmetin başdı vü itdi güç
İli dutuban şāhı oldı ṣoŋ uç

Babama nankörlük yaparak zulmetti; ülkeyi ele geçirip sonunda oranın hükümdarı oldu.

Ol oḫtın iŋen kiçicük ḳaldum
Çü ṣoŋra yigit oldum ulaldum

O vakit çok küçüktüm; sonra büyüyüp delikanlı oldum.

Aŋa itdügini nite ḳor idüm
Ṣığındum Ḥaḳ'a yurdumı ḳorıdum

Babama yaptığını onun yanına nasıl bırakırım? Allah'a sığındım ve vatanımı korudum.

Yigit yigil[54] uydı baŋa çevredin
Urındum ḥarāmī vü uğrı adın

Yiğitler, genç erkekler her taraftan bana bağlandı; haydut ve hırsız ününü takındım.

Ḳatumda dirilmiş idi şol eren
Ki ṭaŋa ḳalurdı buları gören

Yanımda öylesine savaşçılar toplanmıştı ki bunları gören kişi hayretler içerisinde kalır.

Ḳan içerler idi yiseler öyin
Ḳılıç iledi oynasalar oyın

Yemek yediklerinde kan içerlerdi; oyun oynadıklarında kılıçla oynarlardı.

Deberdürler idi güç ile savaş
Ḳoparurlar idi savaş olsa baş

Haksızlığı araştırıp onunla savaşırlardı; savaş olursa baş kopartırlardı.

Yıyılubanın batıcaġaz ḳana
Ḳılıçları ḳatılmaz idi ḳına

Haddi aşıp kana battıklarında dahi savaşmaktan asla vazgeçmezlerdi.

Bular her biri baş eline alup
Yağı göricek üstine at ṣalup

Depinüp at aḫdarmaġ u yıḫmaġ er
Bulara olup idi kemter hüner

Bunların her biri kelleyi koltuğa alıp düşman görünce onun üzerine atla hücum ederek atı binicisi ile birlikte yere düşürmek, savaşçıyı yere düşürmek bunların kusurlu olan hünerleriydi.

Bulardan ḳaçarlardı olduḳca ceng
Ḳuruda peleng ü deŋizde neheng

Savaş oldukça, bunlardan kaçarlardı; karada kaplan, denizde ise timsah olurlardı.

Ne yazı dir idük ne ṭaġ u ḳaya
Getürmiş idük çevre ili ḳaya

Ne ova derdik, ne dağ ve ne kaya; çevre memleketleri kaygıya salmıştık.

Eger ḳalʿa olsa egirdür idük
İl ü oba[55] olsa segirdür idük

Kale olursa onu kuşatırdık; şehir veya kabile olunca oraya akın yapardık.

Çeriler yaşaduḳda ḳoşun ḳoşun
Ḳolay yir bulıcaḳ virürdük düşün

Askerler saf saf sıraya dizilirdi; uygun yer bulunca orada konaklardık.

[54] Açıklama için bk. SNÜN: 48-50 / SNÜNE: 242-243
[55] Açıklama için bk. SNÜN: 50

Pusumuzı bi temre[56] açmazıduḳ
Açılası vaḳt olsa ḳaçmazıduḳ

Pusumuzu ok ucu kadar açmazdık; açıldığında kaçmazdık.

Delim kez ki uġraşduḳ oldı oŋat
Ki bulardan ayırduḳ er yıḫduḳ at

Birçok defa savaştık, rast geldi ki bunların yiğitlerini ikiye böldük ve atını binicisiyle birlikte yere düşürdük.

Niçeme ki key alp durur şāh-ı Çīn
Yüzüme ṭurımaz gönilür ḳıçın

Çin hükümdarı, her ne kadar iyi bir yiğit olsa da karşında duramaz geriye döner.

Öküş ḳaçdı öŋümce yanın yanın
Çü gösterdüm aŋa ḳılıç yalmanın

Ona kılıcın ağzını gösterdiğim için önümde yan yan çok kaçtı.

Erüŋ yüzi bir kez çü erden döne
Dürişürse yüz ṭurışımaz yine

Bir yiğit, başka bir yiğitten bir defa yüz çevirdiğinde çabalasa da tekrar onun karşısına çıkamaz.

Anuŋ ılduzı benden alçaḫ durur
Aramuzda illik hem ancaḫ durur

Onun talihi benimkinden kötüdür; ancak aramızda barış vardır.

Ki göŋlüm düzedür ü birlik ider
Ya furṣat gözedür ü dirlik ider

Gönlümü hoş tutup birlik eder veya fırsat kollayarak yaşar.

Ḳıyās eyle düşmenlıġı kim nola
Çü mīrās̱ bigi atadan ü ḳala

Babadan miras gibi ülke kaldığı için onun düşmanlığının nasıl olduğunu düşün!

Nite inanıbile ḳurda çobān
Ne eylük ṣana ılana bāġ-bān

Çoban kurda nasıl güvenebilir? Bahçıvan yılan için nasıl iyilik düşünür?

Birez alıbildüm ilinden anuŋ
Bu ḳalʿayı alduḳ elinden anuŋ

Onun ülkesinden biraz alabildim; bu kaleyi onun elinden aldık.

Ne var renc yidüm ise buldum güvenç
Oransuz dirişdürmişem māl u genc

Sıkıntı çektiysem buna şaşılır mı? Şimdi neşe buldum ve hesapsız mal, hazine topladım.

Bayıḳ māl anuŋ içün olur i yār
Ki dost ayaġına idesin nis̱ār

Ey dost, mal kuşkusuz dostunun ayağına serpilmesi içindir.

Ve ger düşmenüŋ durmaya sözine
Anuŋ ile mīḫ urasın gözine

Senin düşmanın sözünde durmasa o malla düşmanın gözüne çivi çakarsın.

56 bī-temre → bi temre

Benüm şükr mālum var u niʿmetüm İlüm günüm ü ḳalʿam u ḥaşmetüm	Şükürler olsun, benim malım, nimetim, halkım, kalem ve heybetim var.
Şığınmışvanın Ḥaḳḳ'a vü bilümi Ḳuşanup apılarvanın ilümi	Allah'a sığınıp halkımın gönlünü hoş etmek için hazırlanacağım.
Geh eylük ile geh yavuzluğıla İşümi başarurvan uzluğıla	Bazen iyilik bazen sertlikle ihtiyatlı bir şekilde işin üstesinden gelirim.
Sözümden ġaraż ol ki bu ḳamusı Senüŋdür iŋen gözleme nāmūsı	Demek istediğim, bunların tamamı senindir ve çok utanmayı bırak!
Ṭağıd u bağışla vü yi iç ü gey Eger eyle itmezseŋ olmaya key	Bunları dağıt, bağışla ve ye, iç, giyin! Öyle yapmazsan iyi olmaz.
Atası ḳatında bulınmazsa ḳız Yavu varmaya ḫoẕ degüldür ṣaḳız	Kız, babasının yanında bulunmazsa kaybolacak değildir, kendisi sakız (gibi yapışıp kalacak) değildir.
Biline ki her ḳanda varmış ola Kimesne işitmiş ü görmiş ola	Her nereye gitmişse bilinir; biri onu görmüş veya işitmiş olmalıdır.
Anuŋ daḫı tedbīrin eyleyevüz Çü biŋ çāre var birin eyleyevüz	Onun da önlemini alacağız; bu durumun binlerce çaresi var, birini yapacağız.
Ne iş var ki başarmaz ādem anı Hemīn dönderimez gönilen canı	İnsanın üstesinden gelmediği iş var mı? Sadece yüzünü (ahirete) çeviren canı tekrar döndüremez.
Yarağunı ben düzeven tīzrek Ḳamu nesneden nitesi kim gerek	Hemen sana gerekli olan her şeyi ben hazırlayayım.
Seni gönderem bizden uşanmağıl Ben işbu sözümden döne ṣanmağıl	Seni göndereyim; bizden şüphe etme ve benim bu sözümden döneceğimi düşünme!
Hele şimdi ḳızı tefaḥḥuṣ ḳılam Ki Çīn şehrine uşda cāsūs ṣalam	Hâsılı şimdi kızın (nerde olduğunu) inceden inceye araştırmak üzere Çin ülkesine şu durumda casus göndereyim.
Cāsūs Firistāden-i Cālūs be-şehr-i Çīn	**Câlûs'un Çin Şehrine Casus Göndermesi**
Hemīn dem buyurdı ki biş on kişi Ki her birinüŋ yürimekdi işi	O anda her birinin işi yürümek olan beş on kişinin gelmesini emretti.

Ḳatına getürdiler ü ṣordı ol
Ki ḳanḳıŋuz artuḳ yürür ola yol

Onun huzuruna bunları getirdiler ve onlara hanginiz daha fazla yol yürürsünüz diye sordu.

Ara yirde bir zengī ḳara yigit
Var idi ki yügürse yitmezdi it

Ortada zenci, kara bir yiğit vardı ki o koştuğunda köpek ona yetişmezdi.

Didiler sen istedügüŋ bu ola
Ki yilden öŋirdür giricek yola

Senin aradığın bu olmalı ki bu, yola koyulunca rüzgârdan ileri geçer.

Görür incecük ḳıl bigi hep ḳara
Boyı boynı upuzun u ḳapḳara

Onun kıl gibi incecik, büsbütün kara olduğunu, boyu ve boynunun upuzun, kapkara olduğunu görür.

Ṣorar çünki bir gün yürür olasın
Eyitgil ki ne deŋlü yol alasın

Ona bir gün boyunca yürürsen ne kadar yol alırsın diye sorar.

Didi ben sözüme yalan ḳarmayam
Yügürem otuz mīl hīç armayam

Ben sözüme yalan karıştırmam; otuz mil boyunca koşarım, hiç yorulmam, dedi.

Eyitdi saŋa diyeyim aŋla bir
Hem işbu sā^{c}at ṭurma vü yola gir

Sana bir şey söyleyeceğim, dinle! Hem bu anda durma ve yola çık, dedi.

Yigit kişisin ü degülsin ḳoca
Yüri yügür eglenme irte gice

Delikanlısın ve yaşlı biri değilsin; oyalanma, gece gündüz durmadan koş.

Yola giricek yil ü yil bigi iv
Yügür şöyle kim yitmesün sana dīv

Rüzgâr yola koyulacak ve sen de yel gibi koş; öylesine koş ki cin sana yetişmesin.

Bir iş işlegil şöyle dürişigör
Ki üçünci gün Çīn’e irişigör

Öylesine gayret edip bir iş yap ki üçüncü gün Çin’e yetişiver.

Varıcaḳ ḫaber nitedür diŋlegil
Nedür Nev-bahār’un işin anlağıl

Varınca haberlerin nasıl olduğunu dinle; Nevbahâr’ın durumunun ne olduğunu öğren!

Yemen ḳavmi nitdi vü noldı naḳāş
Çeri uğraşup eyledi mi savaş

Yemen halkı ne yaptı ve Nakkaş’a ne oldu? Asker savaşıp çarpıştı mı?

İrişdür ḫaber bize ṭaşra döne
İki üç gün ü ḳomağıl biş güne

İki üç gün içinde şehir dışından dönüp bize bu haberleri beşinci güne bırakmadan ulaştır.

Cevāb eyle virdi Cālūs’a ḳara
İşümdür yügürmek ovaya ḳıra

Zenci, Câlûs’a şöyle cevap verdi: Ovada, kırda koşmak benim işimdir.

Velī bu aradan didügüŋ şara
Kişi olur ise ki yol başara

4345 Eger yir yirin ṭutalar baġlu yam
Varur atlu yigirmi günde tamām

4344-4345 Fakat buradan dediğin şehre kadar yol kat edecek kişi olursa, her tarafta menzil atını hazırda bekletseler bile atlı tam yirmi günde oraya varır.

Ben üç gün içinde nitesi varam
Degül kāġıd āḫir ki yolı dürem

Ben üç gün içinde oraya nasıl ulaşırım? Yol kâğıt değil ki en sonda onu katlayayım.

Ara yirde suları nice geçem
Gögercin degülem ki göge uçam

Ortadaki suları nasıl geçeyim? Güvercin değilim ki gökte uçayım.

Şu nesne ki olmaḳlıġıdur muḥāl
Taṣavvur idicegez olur ḫayāl

Şu şeyin olması imkânsızdır; düşününce bu durum hayal olur.

Benüm bigi hergiz daḫı bir yayan
Bulınmaya ᶜālemde yol yüriyen

Dünyada benim gibi yaya olarak yol yürüyen biri daha asla bulunmaz.

4350 Eger ᶜömrüm olup yügürem işe
Nite ᶜAmr Ümeyye baŋa irişe

4350 Ömrüm olup işe koşarsam ‘Amr Ümeyye bana nasıl ulaşsın!

Şoloḫ dem ki ben girevenin yola
Hemīn gölge yoldaşum olıbile

Ben yola koyulayım ki o anda yol arkadaşım sadece gölgem olabilsin.

Ucın bulmaġiçün umarın yirüŋ
Ṣanasın çekerven ṭamarın yirüŋ

Ümit ettiği yerin sınırını bulmak için yerin damarını çektiğini sanırsın.

Ne var oḳımadum ise hendese
Benüm bigi bulınmaya ḳandasa

Geometri okumadıysam buna şaşılır mı? Nerede olursa olsun benim gibi biri bulunmaz.

Ḳamu yiri ḳarış ḳarış mīl mīl
Ne deŋlü durur aŋlaram eyle bil

Her yeri, hiç atlamadan nasıl olduğunu, mil mil bilirim. Bu şekilde bil!

4355 Eger ṭaġ u mīşe ola yā yaban
Yolı başaravan oranlayuban

4355 Yolda dağ, meşelik veya çöl varsa bunların hepsini hesaplayarak yol alırım.

Daḫı bu ᶜacebdür bilürem evet
Ne yirde ki otlaġ ola vü ṣuvat

Ayrıca nerede otlak ve hayvanın sulanacağı yer varsa bilirim; ki bu şaşılacak şeydir, evet!

Ḳara palas üstinde düşe ẓıllı[57]
Ḳaraŋu gicede görürem ḳılı

(Ben o kadar keskin bakışlıyım ki) Karanlık gecede kara kilim üzerine kılın gölgesi düşse (ona bakıp) kılı görürüm.

Benüm şānuma geldi yol yürimek
Niçeme ki ṭartımaz isem emek

Her ne kadar zahmet çekmediysem de yol yürümek benim ünüm oldu.

Bu yigirmi günlik yolı ben nice
Varam iki üç günde irte gice

Bu yirmi günlük yolu ben ne şekilde gece gündüz iki üç gün içinde gideyim?

Ol araya on günde döküp gücin
Ḫayāl irişür ise virem öcin

Gücünü harcayıp on gün içinde oraya hayalet ulaşırsa ona bahis parasını veririm.

Didi nidelüm ḳatı nāzükdür iş
Gücüŋ yitdügince hele var düriş

Ne yapalım, durum çok hassastır; hâsılı gücün yettiğince git, çabala!

Çü tīzcek gelesin seni ben bilem
Ki ḥaḳḳuŋa nicesi eylük ḳılam

Çabucak gelince seni göreyim ve senin için birçok iyilikte bulunayım.

Ḳara işidicek hemān dem yayaḫ
Baş urdı yire vü götürdi ayaḫ

Zenci, bunu işitince o anda başını yere koyup saygı gösterdi ve yaya olarak çekilip gitti.

Ṣanasın ki dīv idi yā yildi
Yola girüp anuŋ bigi yildi

Ki ne kimseye gösterürdi yüzi
Ne ṭopraḫda belürür idi izi

4364-4365 Onu cin veya yel sanırdın. Yola çıkıp öylesine koşardı ki ne kimseye yüzünü gösterirdi ne toprakta izi belli olurdu.

Ne araya kim irişürdi gözi
Bulınurdı hey dimedin kendüzi

Gözü nereye ilişirse derhal kendisi orada bulunurdu.

Üçünci gün olıcaġaz ırdıdı
Ki Çīn şārı ḳapusına irdidi

Üçüncü gün olunca uzaklaşıp Çin ülkesinin kapısına varmıştı.

Ol arada bir ḳarıcuḳ var idi
Ki yatalıġı eski dīvār idi

Orada yaşlı bir kadıncağız vardı ki barınağı eski bir duvardı.

Maḳāmı degirmen ḫarābı bigi
Evi çaḳ Bū-bekr-i Rebābī bigi

Kaldığı yer değirmen harabesi gibiydi; evi tıpkı Ebû Bekr-i Rebâbî'nin evi gibiydi.

---
[57] Açıklama için bk. SNÜN: 50-51

4370 Ḳarıya ḳara geldi ıraḫdan
Oturdı ḳatında vü ṭopraḫdan

Bulaşmış idi şöyle yüzi gözi
Ki zift üzre ḳona degirmen tozı

4370- 4371 Bu yaşlı kadına uzaktan zenci geldi ve onun yanına oturdu. Zencinin yüzü, gözü öylesine toprağa bulaşmıştı ki zift üzerine değirmen tozu konmuş gibiydi.

Didi iy ana bilürem ṭoġrusın
Ḫaber ṣoravan hem digil ṭoġrusın

Ey ana, senin dürüst biri olduğunu biliyorum; sana bir durumu soracağım bana doğruyu söyle.

İşitdük ki Faġfūr şāhuŋ ḳızı
Ḳaçup atasından yaşurdı yüzi

Çin hükümdarının kızı, babasından kaçıp yüzünü gizlediğini işittik.

Bilinmez ki girçek midür yā yalan
Hele çün budur illere yayılan

Bu durumun gerçek mi veya yalan mı olduğu bilinmez; sonunda ülkelere yayılan haber budur.

4375 Didi didigüŋdür ü yaŋlış degül
Anuŋ bigi iş oldı kim iş degül

4375 Durum söylediğin gibidir ve yanlış değildir; öyle bir durum oldu ki olacak iş değil.

Yemen'den gelüp idi bir şāh-zād
Ki Faġfūr anı görüp olmışdı şād

Yemen'den bir şehzade gelmişti ki Çin hükümdarı onu görünce mutlu olmuştu.

İdindi anı kendüzine ḳonuḳ
Ḫoẕ olasıyımış gözine ḳonuḳ

Onu kendisine misafir edindi; bu durum onun kendi gözünü perdelemişti.

Ḳatından anuŋ hīç ḫālī olmadı
Ki aldaġuç imiş anı bilmedi

Onu hiç yalnız bırakmadı; o hilekârmış ama onun hilekâr olduğunu hiç anlamadı.

Apaŋsuzda bir ṭaŋ ḳapu açdıdı
Ḳızı bir gice aldı vü ḳaçdıdı

Bir gece kızı yanına aldı ve şafak vakti ansızın kapıyı açıp kaçmıştı.

4380 Şāh ardınca vardı çeri ṭartuban
Dürişdi vü istedi ṭaġ u yabān

4380 Şah, asker toplayıp arkasından gitti; gayret etti ve dağı, çölü aradı.

Anı bilmedi gice taşra yatup
Çerisini bulup naḳāşı ṭutup

Girü döndi bulmadı anda ḳızı
Hem aŋlanmadı hīç Süheyl'ün izi

Onun nereye gittiğini bilmedi. Gece şehir dışında yatıp onun askerini buldu ve Nakkaş'ı yakalayarak geri döndü. Kızı orada bulmadı hem Süheyl'in nereye gittiği hiç anlaşılmadı.

Çeriden ölen öldi vü ḳalanın
Ṭutup bağlayup geldi der-ḥāl anın

Askerlerden ölen öldü ve şah kalanını o anda tutup bağlayarak geldi.

Naḳāşa girü şāh eyü söyledi
Ne kim ṣuçı var idi ᶜafv eyledi

Şah, Nakkaş'a tekrar iyi davrandı; her ne suçu varsa affetti.

Kerem itdi eyle itdügi yig idi
Ol isteyü vardı ḳız u yigidi

Ona cömertlik yaptı, öyle davranması daha iyiydi; çünkü onun aradığı kız ve delikanlıydı.

Bilinmedi buldı mı yā bulmadı
Daḫı nolduğın kimsene bilmedi

Onları bulup bulmadığı anlaşılmadı; ayrıca daha sonra ne olduğunu kimse bilmedi.

Hemān dem çün işitdi ḳara cevāb
Dönüp gitmege gördi yavlaḳ ṣavāb

Zenci cevabı dinlediği için o anda dönüp gitmeyi çok doğru buldu.

Bişinci gün olıcağaz aḫşamın
Gine ḳalᶜaya varıbildi hemīn

Beşinci günün akşamı olunca tekrar hemen kaleye varabildi.

Ḫaberlerini virdi Cālūs'a ol
Süheyl anı işitdügi sāᶜat ol

Ḳadar ağladı kim gözi bıŋarı
Ṭaşup sile vireydi on biŋ eri

4389- 4390 O, Câlûs'a haberleri verdi. Süheyl onun söylediklerini işittiği an o kadar ağladı ki göz pınarı taşıp on bin savaşçıyı sele verirdi.

Çabaladı itdi öküş zārılıḫ
Cānından hem olmışdı bīzārlıḫ

Çabaladı ve hayli bağırıp çağırıp ağladı; hem canından da usanmıştı.

Didi iy dirīġā ᶜaceb nideyim
Ne geldi baŋa ḳancaru gideyim

Eyvahlar olsun, acaba ne yapayım? Başıma ne geldi, nereye gideyim, dedi.

Eŋ öŋdin şāh u şindi dilencüven
İŋen miskīn oldum esirgenciven

Eskiden şahtım ve şimdi dilenciyim; esirgenmeye muhtaç, son derece zavallı biri oldum.

ᶜAceb ol benüm Nev-bahār'um ḳanı
Göŋüldaşum u ġam-güsārum ḳanı

Acaba o benim Nevbahâr'ım, sevgilim ve dert ortağım neredesir?

Gözüm nūrı vü bağrumuŋ pāresi
Ḥarīfüm işüm hem işüm çāresi

Gözümün nuru, yüreğimin parçası, sohbet arkadaşım, dostum hem bulunduğum durumun çaresidir.

Şunarsam elüm söyler isem dilüm
Ṭutarsam alum[58] ṭanışursam bilüm

Uzanırsam elim, konuşursam dilim, bir şeyi ele geçirmeye çalışırsam hilem, danışırsam aklımdır.

Ya ḫoẕ nolmış ola ḥarīfüm naḳāş
Ki yolumda çoḫ dürlü oynadı baş

Yahut benim dostum Nakkaş'a ne olmuştur? Ki o benim için çok defa hayatını tehlikeye atmıştı.

Henüz uş dürişür bizüm içün ol
Ki ṭutḫun iken vardı vü ṭutdı yol

O, hâlâ bizim için işte çabalamaktadır; çünkü o esirken yola koyulup gitti.

Anı gördi Cālūs'uŋ iŋen özi
Aŋa göynüben açdı yine sözi

Câlûs onu görünce ona içi çok yandı ve tekrar konuşmaya başladı.

Didi aġlamaġuŋ hiç aṣṣısı yoḫ
Birez ṣabr idegör ü ḳayırma çoḫ

Ağlamanın hiç faydası yok; biraz sabrediver ve çok endişelenme!

Şu ḳız bellüsi işbu ilde ola
Çalap Tangrı oŋara gire ele

Bu kız açık bir şekilde bu ülkede olmalıdır; Cenâb-ı Hak rast getirsin o elde edilir.

Deŋizi vü ḳuruyı ṭaġı ṭaşı
Aratduram u başa iltem işi

Denizi, karayı her tarafı arattırıp işi sonuçlandırayım.

Bu işde senüŋ ile ben ortaġam
Yüzin şāẕīlıġuŋ niçün örte ġam

Bu işte ben seninle ortağım; keder, yüzünün sevincini neden örtsün!

Çerim var durur begligüm ü mālum
Neye kim ṣunarsam irişür elüm

Askerim, hükümdarlığım ve malım vardır; neye uzanırsam gücüm yeter.

Dürişmek çü benden degüldür dirīġ
Benüm varı senden degüldür dirīġ

Bu işte gayret etmek benden esirgenecek şey olmadığı için bana ait olan şeyler senden esirgenmez.

Fidīdür saŋa işbu ḳamusı māl
Anaŋuŋ südi bigi olsun ḥelāl

Bütün bu şeyler senin için feda olsun; her şeyim annenin sütü gibi sana helal olsun.

Yigil içgil ü ḫāṭıruŋ açagör
Melūl olma vü ḳayġudan ḳaçagör

Ye, iç ve gönlünü ferahlatıver; mahzun olma ve kaygıdan uzaklaşıver.

Çü göŋlüŋ dilegi elüŋe gire
Ne ḥācet ki varasın ayruḳ yire

Gönlünün istediğini elde ettiğinde başka yere gitmenin ne lüzumu var.

[58] Açıklama için bk. SNÜN: 52

İl ü gün ü ḳalᶜ am senüŋdür otur
Kimi kim dilersin ḳatuŋa getür

Halkım ve kalem senindir, otur; kimi istersen yanına getir.

Senüŋ ile arḫalaşuban ökinç
Alam şāh-ı Çīn’den nite ḳala dinç

Seninle yardımlaşıp Çin hükümdarından intikam alacağım; durum böyle olunca o, huzur içinde nasıl yaşasın?

Anuŋ Tangrı ilin virürse baŋa
Hem ol ṭanuġ olsun virevem saŋa

Allah, onun ülkesini bana verirse hem Allah şahidim olsun o ülkeyi sana vereceğim.

Eger ataŋı görmege aŋasın
Ya ögler olur iseŋ ol yaŋasın

Babanı görmeyi özlersen veya onu hatırlarsan o tarafa gidersin.

At u ḳatır u ḳul ḳaravaş u māl
Senüŋ bil gerek var gerek bunda ḳal

At, katır, hizmetkâr, cariye ve malın sana ait olduğunu bil! İster git, istersen burada kal.

Giderseŋ nite kim gerek gönderem
Bu sözi ki didüm göŋülden direm

Gitmek istersen şöyle ki seni göndermeliyim; bu sözü tüm samimiyetimle söylüyorum.

Hele bunda bir dutġıl anca ḳarār
Ki aŋlayavuz nolduġın Nev-bahār

Hâsılı, Nevbahâr’a ne olduğunu bilene kadar burada yerleş.

Süheyl āferīn oḳıdı vü didi
Ki tapuŋda bir yaŋa ḳodum udı

Süheyl, onu takdir etti ve senin yanında utanmayı bir tarafa bıraktım, dedi.

Yidüm niᶜ metüŋ ġuṣṣamı sen yidüŋ
Żamīrümdaġı ḳayġu naḳşın yoduŋ

Ben senin nimetini yedim, sen benim sıkıntımı çektin; içimdeki kaygıyı yok ettin.

Elüŋden gelür didügüŋ eylemek
Bilürem ne ḥācet durur söylemek

Söylediğin şeyleri yapabileceğini biliyorum; bunu söylemenin bile lüzumu yok.

Sen oldun belādan beni ḳurtaran
Degülsin üşenen ü yüz burtaran

Beni beladan kurtaran kişi sen oldun; benden rahatsız olup yüzünü buruşturan değilsin.

Çalap Tangrı yārīcüŋ olsun senüŋ
Cānuŋ görmesün ḳayġu zaḥmet tenüŋ

Cenâb-ı Hak senin yardımcın olsun; canın kaygı, vücudun zahmet görmesin.

Yavuzlıḳ sanan saŋa key gelmesün
Saŋa düşmān olana dost olmasun

Sana kötü niyet besleyen kişiye iyilik uğramasın; sana düşman olana iyilik dost olmasın.

Süheyl’e yine virdi Cālūs ögüt
İşidür kişi olıcaḳ uş ögüt

Ḳabūl itdi sözini fāriġ olup
İkisi biri birin elin alup

Teferrüclere çoḳ giderler idi
Temāşā vü ᶜişret iderler idi

Câlûs, Süheyl’e tekrar öğüt verdi; Süheyl, bu öğüdü dinleyen kişi olunca rahatlayıp onun söylediklerini kabul etti. İkisi birbirinin elinden tutup gezintilere çok gider, etrafı seyredip içki içerdi.

Geh içişüp evde ḳalurlar idi
Geh atlanup avda olurlar idi

Bazen birlikte içki içip evde kalırlardı bazen ata binip ava çıkarlardı.

Ol ikisi bir gün oturur iken
Ḳadeḥ dost-kānī götürür iken

Süci başdayıdı vü elde ayaḫ
Yügürü girüp geldi bir ḳul bayaḫ

Bir gün o ikisi oturup birlikte büyük kadehle şarap içerken, şarapla sarhoş olup ellerinde kadeh varken, eski bir hizmetkâr koşarak içeri girip geldi.

Ḫaber virdi kim iki yüz atlu uş
Geçer atları yüklü ṣanma ki boş

Ve böyle haber verdi: İki yüz atlı geçmektedir ki atlarının boş olduğunu düşünme, atları yüklüdür.

Gözetdüm ḫāverān yolına düşüp
Giderler ḳatarlayu ḳatı eşüp

Onları gözetledim; doğu yoluna doğru sürü halinde çok hızlı gidiyorlar.

Bunuŋ bigi av girmiş iken ele
İŋen ḥayf ola ḳor iseŋüz hele

Böyle bir av yakalanmışken onu bırakırsanız son derece yazık olur.

Anı çünki Cālūs işitdi girü
Süciyle nicesi iş itdi girü

Câlûs, onu işittikten sonra tekrar şarapla nasıl bir iş yaptığını gör!

Örü ṭurdı vü didi hey ṭartuŋ at
Bolay kim düşe bu avumuz oŋat

Ayağa kalktı ve hey, at getirin bu avımız belki rast gelir.

Çuḳal geydi başına ṣaldı ışıḫ
Ara yirde çün yoḫ idi barışıḫ

Orada barış olmadığı için zırh giydi ve başına miğfer geçirdi.

Düzetdi ḳamu yaraġın u yatın
Ṭonatmış idi hey diyince atın

Bütün hazırlığını yaptı ve bir anda atını donatmıştı.

Yaġırnında ḳalḫan elinde süŋü
Ata bindi hīç çalmadı üzegü

Sırtında kalkan, elinde mızrakla ata bindi ve atı hiç mahmuzlamadı.

Süheyl'e didi sen otur süci iç
Ben uş varayım [u] urayım ḳılıç

Süheyl'e, sen otur, içki iç; ben böyle gidip savaşayım, dedi.

Süheyl aŋa didi ki iy nām-dār
Bu söz nite işitmegine yarar

Süheyl ona, ey ün sahibi! Bu söylediğin söz nasıl uygun olur?

Ki sen turasın idesin cenge ^{c}azm
Ben oturavan ḳuravan bunda bezm

Ki sen kalkıp savaşmaya karar vermişken ben burada oturup meclis kurayım.

Süci gerçi ḳayġuları ṭaġıdur
Başa çıḳıcaġaz ayaḫ baġıdur

Şarap her ne kadar kaygıları uzaklaştırsa da başa çıkınca bir engel olur.

Süci ṣuçıdur niçe yavaşları
Süci suçıdur kesdüren başları

Şarap, uysalları serkeş ettirir; başları kestirmenin sebebi şaraptır.

Ne ayaḫ baġı kim yitürür başı
Nite el ṣunar aŋa uṣlu kişi

Şarap, nasıl bir ayak bağı ki kişinin ölümüne neden olur. Akıllı kişi şaraba elini hiç uzatır mı!

^{c}Arabca bir adı anuŋdur müdām
Kişinüŋ yüzini ḳızardur müdām

İçkinin Arapçadaki bir adı müdâmdır (devamlıdır); insanı hep mahçup eder.

Bugün yüz ḳızardur bıraġur uda
Yarın göz ḳarardur bıraġur oda

Bugün yüz kızartır, kişiyi utanç içinde bırakır; yarın kişinin iradesini kaybettirip onu ateşe atar.

^{c}Aceb mi olur ise evler yıḳan
Ki fi^{c}li durur od anuŋ rengi ḳan

Şarap, evleri yıkarsa buna şaşılır mı? Çünkü ateş onun ameli, kan onun rengidir.

Ben eglenmek içün içersem ne var
Bilürem yavuzdur u yatlu ṭavar

Ben eğlenmek için içersem ne olur? Onun kötü ve işe yaramaz davar olduğunu biliyorum.

Ve līkin çü sen baŋa olduŋ ḥarīf
Ne ḥāldeyise içdügümdür laṭīf

Fakat sen bana sohbet arkadaşı olduğun için içtiğim şey ne durumda olursa olsun güzeldir.

Sücinüŋ aġızda acıdur öŋi
Ögüt bigi vü menfa^{c}atlü ṣoŋı

Şarap, öğüt gibi ağızda önce acı sonu ise faydalıdır.

Belürmeyicegez şer ü şūr ucı
Bu şīrīn ki ṭatlu içeler acı

Başta kötü mü kekremsi mi olduğu belirmeyince bu sevimli ki tatlıyı acı içerler.

Ṣıŋarum sen olıcaḳ aşum siŋer
Çü işüm sen olasın işüm oŋar

Sen arkadaşım olunca yemeğimi hazmederim; çünkü sen dostum olursan içim rast gider.

Senüŋ sohbetüŋsüz düşemez oŋat
Yaraşmaz içer isem āb-ı ḥayāt

Senin sohbetin olmadan işim rast gelmez; ölümsüzlük suyu içsem bile faydası olmaz.

Beni bunda ḳoyup eger gidesin
Ne bilem ki anda varup nidesin

Beni burada bırakıp gidersen tek başına gidip orada ne yapacağını bilmem.

Çü ben olmayavan senüŋle bile
ᶜAceb nite göŋlüm dölenibile

Ben seninle beraber olmayınca gönlüm acaba nasıl huzura kavuşabilir?

Sen anda ḳan u bunda ger ben süci
İçem ne yüz ile baḳam ṣoŋ ucı

Sen orada kan içsen ve ben burada şarap içsem sonunda hangi yüzle sana bakarım?

Yüzüŋe ki erlikde key ᶜayb olur
Kişi yoldaşından çün alu ḳalur

Kişi yol arkadaşından aşağı kaldığı için bu durum yiğitlikte oldukça ayıp bir şeydir.

Buyur baŋa daḫı ki binem bir at
Bile al dimezven ki yābāna at

Bana da bineceğim bir at emret; beni heba et demiyorum ki beni yanına al.

Niçe oturam işidem cengi ben
Nola ger teferrüc kılam cengī ben

Burada oturup niçin savaşı işiteyim; savaşı seyredersem ne olur?

Ki yindek süci içmek erlik degül
Çuḳaldur erüŋ ṭonı derlik degül

Daima şarap içmek yiğitlik değildir; yiğidin elbisesi, üste giyilen ince elbise değil, zırhtır.

Ṣavaş güni olsa ḳuşanam bilüm
Yüz erce dürişmege vardur elüm

Savaş günü olursa savaşa hazırlanırım; yüz erkek gibi mücadele etmeye gücüm vardır.

Çalışdan ḳaçar isem er olmayam
Ölem kimseneden alu ḳalmayam

Cenkten kaçarsam erkek değilim; öleyim de kimseden aşağı kalmayayım.

Gün olup ṭoḳınursa ṭaşa ayaḳ
Elümden gelür anda baş oynamaḳ

Gün gelip bela çatarsa orada hayatımı tehlikeye atmak için gücüm yeter.

Çü Cālūs bildi kim oldur key er
Buyırdı ki bir ata altun eyer

Câlûs, onun iyi bir yiğit olduğunu anlayınca onun için altın eğerli iyi bir at emretti.

Bıraḫdılar u çekdiler sīne-bend
Aŋa bindi aldı ḳılıç u kemend

Atı getirdiler ve atın göğüs bağını çektiler; ata bindi, kılıç ve kement aldı.

Daḫı gürz oḫ u yay u ḳarġu süŋü
Görenler anı oldı eŋü yaŋu

Ayrıca gürz, ok, yay ve mızrak aldı; onu görenler şaşırdı.

Didüer meger Rüstem-i Zāl durur
Zihī er ki bu ne yāl ü bāl durur

Ancak Rüstem-i Zâl gibidir, ne kadar güzel bir yiğit ki bu ne boy pos düzgünlüğüdür, dediler.

4465 Hemīn on ḳul aldılar ive ive
Segirdürler idi nite kim ava

4465 Acele acele tam on savaşçı aldılar; ava gider gibi koştular.

Güce gördi her biri sürdi atın
Bilimez olur yaġı yaġı yatın

Her biri atını sürerek zorluk çıkardı; düşman, düşmanın savaş tarzını bilmez.

Bular bilmediler olasın ḳısu
Varup virdiler bir arada busu

Bunlar olacak sıkıntıyı anlamadılar; gidip bir yerde pusu kurdular.

Ol iki yüz atlu ki Çīn ḳavmıdı
Çıḳarmış idi her birisi adı

O iki yüz atlı, Çin halkındandı ki her biri şöhret kazanmıştı.

Üründü erenler idi ḳamusı
Bıraḳmışlar idi yire nāmūsı

Hepsi seçkin savaşçıydı; namuslarını ayaklar altına almıştılar.

4470 Bularuŋ oḳından havādaġı ḳuş
Geçer olsa ḳurtılımazdı öküş

4470 Havadaki kuş geçer olsaydı bunların okundan hiç kurtulamazdı.

Ḳılı iki yarmaġa nite yarar
Bular oḳ ile bir ḳılı on yarar

Çok dikkatli davranmanın ne faydası var? Bunlar ok ile bir kılı on parçaya ayırır.

Çü irdiler andan açıldı busu
Döküldi ḳan u aḫdı nite ki ṣu

Onlar yetişince pusu kuruldu ve su gibi kan döküldü.

Biri birine oldılar yüze yüz
Bular on kişi vü olar iki yüz

Bunlar on kişi ve onlar iki yüz kişi olarak karşı karşıya geldiler.

Kimi er düşürendi kimi at yıḳan
Sökilürdi cevşen dökilürdi ḳan

Kimi savaşçıyı düşürürdü, kimi atı binicisiyle birlikte düşürürdü; zırh parçalanırdı, kan dökülürdü.

4475 Oḫ atıcı gördi kılıç ṣalıcı Ḳaçururdı cānını cān alıcı	4475 Okçular kılıç sallayan kişilerle karşılaştı; azrail ancak kendi canını kurtarırdı.
Süheyl eyle urur idi ḳılıcı Ki ṭaşdan geçerdi ḳılıcı ucı	Süheyl kılıcı öyle vururdu ki kılıcın ağzı taşı ikiye bölerdi.
Dımışḳī ışıḫlu çuḳallu eri Depere çü bir çaladı serserī Hīç incitmedin ḳolın u bilegin Başından yarardı eyere degin	Şam işi miğferli, zırhlı savaşçıları, (düşmana) tepesinden aşağı vurduğunda kolunu, bileğini hiç incitmeden, adamı başından atın eğerine (beline) kadar ayırırdı.
İkişer düzer idi kişik kişik Işıḫdan bil ü esblerden bişik	Miğferden dağ sırtı, atlardan beşikler ikişer sıra halinde düzenlerdi.
4480 Hem eyle ki cellād ider ḳanluyı Yanıra gelüp bürime ṭonluyı Ṭuta yā ṭurup arḳurı çalıcaḳ İki böler idi ḫıyar bigi çaḳ	4480-4481 Hem öyle ki katili cellât yapar. Bütün vücudu zırhla kaplı kişinin yanına gelerek onu tutup ayakta ona yanlamasına vurunca onu salatalık gibi tam ikiye bölerdi
Demürci ki ol yandura çaḫ kömür Çeküç ṣala vü ola ḳızmış demür	Demirci, kömürü tam yandırarak ısıtmış olduğu demire çekiç sallar.
Anı örsi üzre nitesi döger Anuŋ ḍarbına beŋzeyedi meger	Demirci, demiri örsün üzerinde nasıl dövüyorsa Süheyl'in vuruşları da onun vuruşlarına benzerdi.
Ağır gürz ile bir uruban ḳatı Yoġururdı fiʿ l-ḫāl er ile atı	Ağır gürzle sert bir vuruşla savaşçı ile atını hemen birbirine yoğururdu.
4485 Süŋü ḳaldurup çün gözi ḳızdıdı Biş on kişiyi şol sāʿ at dizdidi	4485 Öfkelendiği için mızrağı kaldırıp beş on kişiyi o anda mızraklamıştı.
Süŋüsinüŋ ucına ṣuya ṣaya Gerekdi kişi kim yıḳanın ṣaya[59]	(Süheyle beş on kişi mızraklamak), mızrağını suya sokmak gibidir; devirdiği kişileri saymak için bir adam görevlendirmek gerekir.
Kirişe ḳamış oḫ gezin gezleyüp Çeküp aşaġadın havā gözleyüp Yidi ḳat göge çünki dügdüredi Bir oḫ ile kerkez iki uradı	Kamış okun gezini kirişe yerleştirip göğü gözleyerek aşağıdan yayı çekip oku yedi kat göğe fırlatırdı; bir okla iki akbaba vururdu.

[59] Açıklama için bk. SNÜN: 52-53

İrişeydi zaḫm iredi vāḳıʿa
Oḳından anuŋ ṭāyir-i vāḳıʿa

Attığı okla akbaba yaralanıp uçan av aşağı düşerdi.

4490 Çekeydi ḳoparayıdı ilmegin
İrişdürse ṭaġa kemend ilmegin

4490 Dağa kementin ilmiğini ulaştırsaydı dağın ilmiğini çekip koparırdı.

Çuḳallu ere ḫoẕ atıcaḳ çevük
Ḳopardı eyerden nite kim kevük

Kemendi zırhlı savaşçıya hızlı bir şekilde atınca onu saman gibi atın eğerinden koparırdı.

Çü Cālūs gördi anuŋ erligin
Baş oynaduġın terk idüp dirligin

Câlûs, onun savaşçılığını ve yaşamayı terk edip hayatını tehlikeye attığını, gördü.

İŋen ṭaŋlayu didi kim hīç eren
İçinde bulınmaya buŋa iren

Bu duruma çok şaşırarak buna hiçbir savaşçı ulaşamaz, dedi.

Nola kim çıḳıbile bir yaŋaraḫ
Yavuz göz bu yigitden olsun ıraḫ

Bir tarafa çıkabilse ne olur ki? Kötü göz bu yiğitten uzak olsun!

4495 Çü Çīn ḳavmi geldi elinden ḳaya
Dönüp ḳaçayorur iken yaḳaya

4495 Çin halkı dönüp dağın yamacına kaçarken onun yüzünden tasaya düşmüştü.

Ara yirde er kim imiş bildiler
Aŋa ḥamle hep bir kezin ḳıldılar

Orada kimin yiğit olduğunu anladılar; ona hep birlikte saldırdılar.

Alup ortaya çaldılar ṣur-nāyı
Ḳaḫaladılar[60] nite kim ṭurnayı

(Süheyl'i) ortaya alıp av borusunu çaldılar, sürek avında turna kuşatır gibi etrafını çevirdiler.

Ṭurup çevredin atdılar idi çoḫ
Moġalçin ḳatı yay ile ḳayın oḫ

Etrafında durup Moğol'a özgü sert yay ile kayın ağacından yapılmış okları çok attılar.

Biş on yirde ol zaḫm yidi ḳatı
Hem altında yoruldı ḳaldı atı

Beş on yerinden şiddetli yara aldı; hem de atı altında yorulup kaldı.

4500 Anı gördi Cālūs dürüşdi key
Depindi vü çoḫ ḳarşu durışdı key

4500 Câlûs, onu görünce çok çabaladı, saldırdı ve çok karşı koydu.

Ayaḫ diredi elden alımadı
Dönüp ḳaçdı ortada ḳalımadı

İnat etti fakat onu ellerinden alamadı; orada kalamadı, dönüp kaçtı.

[60] Açıklama için bk. SNÜN: 53-54

Ceng-kerden-i Cālūs u Süheyl Bā-Ḳavm-i Çīn ü Giriften-i Süheyl ü Girīḫten-i Cālūs

Câlûs ve Süheyl'in Çin Kavmiyle Savaşması ve Süheyl'in Yakalanıp Câlûs'un Kaçması

Süheyl'üŋ atı sürçüben düşdidi
Hemān dem yaġı üstine üşdidi

Süheyl'in atı, sürçerek yere düştü; düşman o anda üzerine üşüştü.

Ṣunup ṭutdılar baġladılar elin
Ṭonın ṣoydılar eylediler yalın

Uzanıp onu tuttular ve ellerini bağladılar; zırhını soyup onu çıplak bıraktılar.

Uruşdıdı ḳullar yara yara ṣaf
Başarmayup oldılar anda telef

Savaşçılar safları yararak savaşmıştı; (Süheyl'i ellerinden almayı) başarmayıp ölmüşlerdi.

Çü Cālūs gördi ki oran degül
Didi Tangrı işine neyleye ḳul

Câlûs, savaşanların sayı olarak eşit olmadıklarını görünce kul Allah'ın işine ne yapar, dedi.

Revān atına ḳamçı ḳısdurdıdı
Kime uġradı ise baṣdurdıdı

Hemen atını kamçıladı ve kime rastladıysa onu öldürdü.

Cān atdı revān ṭutdı ḳal[c]a yolın
Başından ḳan ile yumışdı elin

Canını tehlikeye atarak hemen kalenin yolunu tuttu; başından akan kanla elini yıkamıştı.

Kimüŋ [c]aḳlı var ise anı bilür
Ki ḳaçmaḳ deminde key erlik olur

Kaçış anında gayet yiğitlik olduğunu kimin aklı varsa bilir.

Ḳıyās eyle gör nice ḳaça ḳatı
Ki yilden idi od başardı atı

Onun ne kadar hızlı kaçtığını düşün! (Bu hızdan) ortaya çıkan rüzgârla atı ateş basardı.

Ḳovagördiler aŋa yitmediler
Uzadı vü ardınca gitmediler

Onun peşinden gittiler, ona yetişemediler; uzaklaşınca onun arkasından gitmediler.

Atı ṣanayidüŋ ki bir ḳuş idi
Uça vardı vü ḳal[c]aya düşdidi

Atın bir kuş olduğunu sanırdın ki at uçarak gidip kaleye inmişti.

Çıḳardı vü bıraḳdı tīz çuḳalın
Çoḳ aġladı yoldı ṣaçın ṣaḳalın

Hemen zırhını çıkarıp bir kenara bıraktı; saçını, sakalını yolarak çok ağladı.

Süheyl içün aġladı eydür hele
Dirīġā ki aŋsuzda düşdi ele

Eyvahlar olsun, ansızın yakalandı, diyerek Süheyl için ağladı.

Yoġıdı anuŋ bigi ʿālemde er
Var idi niçe dürlü anda hüner

Dünyada onun gibi bir yiğit yoktu; onda pek çok hüner vardı.

Yüzi gökcek idi vü Şīrīn sözi
Şāh uruġı Ḫusrevleyin kendüzi

Yüzü sevimliydi ve konuşması tatlıydı; kendisi Hüsrev gibi hükümdar soyundandı.

Ṭanışıḫda bilge vü sözde ẓarīf
Çeride bahādur sücide ḥarīf

Ona danışıldığında bilge, konuşmada kibardı; askerde kahraman, içki meclisinde sohbet arkadaşıydı.

Anuŋ bigi bir daḫı ḳanda bulam
Ya bir gün nite ansuz olıbilem

Onun gibisini bir daha nerede bulurum veya bir günü onsuz nasıl geçiririm.

Ġariblıḳ odıyıla yanmış idi
Yüzinüŋ ṣuyına ṭayanmış idi

Gurbet ateşiyle yanmıştı; şeref ve haysiyetine güvenmişti.

Bizüm ile birḳaç gün eglendidi
Serāsīme olmışken öglendidi

Bizimle birkaç gün vakit geçirmişti; sersem olmuşken kendine gelmişti.

Umar idüm anı ki baş göz ola
Ara yirde Faġfūr ile söz ola

Onun evlenmesini istiyordum; Çin hükümdarı ile ortak bir karara varıp anlaşmayı istiyordum.

Ḳızı bulıcaḳ alıvire idüm
Ḳarār itdügüm ḳavlüme ṭuradum

Kızı bulunca onu alıverecektim; verdiğim sözü yerine getirecektim.

Bozuldı ben ol eyleyesim düzen
Ḳażādur kişinüŋ düzenin bozan

Benim kuracağım düzen bozuldu; kişinin düzenini bozan kazadır.

Niçe didüm ise ki sen otur iç
Götürme başuŋı ḳadeḥ götür iç

Ṭutulmadı sözüm ṭutuldı dirīġ
Elümden yabāna atıldı dirīġ

Ona her ne kadar sen otur, içki iç, başını kaldırmadan kadeh kaldır ve iç dediysem de sözümü dinlemedi. Eyvahlar olsun! Elimden yakalandı, heba edildi.

Be-cid oluban çoḫ umagördi ol
Sözümden çıḫup ḳatına girdi ol

O, ümit ederek çabalardı; sözümden çıkıp kendi istediğini yaptı.

Eyü güni yavuza satmaḳ budur
Oda cānı göz göre atmaḳ budur

Mutlu günü kötü güne değiştirmek budur; göz göre göre canı tehlikeye atmak budur.

Ne bilem ki anuŋ nolısar işi
Belāya ṣataşur yıyılsa kişi

Onun halinin ne olacağını nasıl bilirim! Kişi haddini aşarsa belaya çatar.

Süheyl'i ol arada çün ṭutdılar Şeh-i Ḫāverān'a alup gitdiler	Süheyl'i orada yakalayınca Hâverân hükümdarına gittiler.
Āverden-i Süheyl-rā Pīş-i Şāh-ı Ḫāverān u Mükāleme-kerden Bā-Süheyl	**Hâverân Şahının Huzuruna Süheyl'in Getirilmesi ve Şahın Süheyl'le Konuşması**
Ki ol ilde bir key ulu şāh idi Çalap ḳorḫusından key āgāh idi	Ki o ülkede oldukça yüce bir hükümdardı; Allah korkusundan oldukça haberliydi.
Düzüp idi ḳamu ilin ^{c}adl ile Üzüp idi ẓulmüŋ bilin ^{c}adl ile	Bütün ülkesini adaletle düzenlemişti; adaletle zulmün belini kırmıştı.
Anuŋ ḳorḫusından ulu vü kiçi Aradan götürmişler idi güci	Büyük küçük herkes onun korkusundan haksızlığı ortadan kaldırmıştı.
Maḥabbet düzeni düzülmiş idi ^{c}Adāvet ṭılısmı bozulmış idi	Sevgi düzeni tertip edilmişti; düşmanlık tılsımı bozulmuştu.
Degürmezdi maẓlūma ẓālim güci Kelebek ḳovalardı ḳarlaġucı	Zalim, mazluma zulmetmezdi; kelebek kırlangıcı kovalardı.
Yaz u ḳış yabānlarda ḳoyun u ḳurt Ṭutarlar idi bir aracuḫda yurt	Koyun ve kurt ıssız yerde yaz ve kış birlikte yerleşirdi.
Görürdi anı Hind iline giden Ki barışdıdı pīl ile kergeden	Hint ülkesine giden kişi fil ile gergedanın barış içinde olduğunu görürdü.
Virürlerdi itler çetüge selām Bir arada yirlerdi bile ṭa^{c}ām	Köpekler kediye selam verirdi, beraber yemek bile yerdi.
Balıḳcır balıḫlar ile içmişdi and Örümcek şeşüpdi siŋekden kemend	Balıkçıl, balıklarla sözleşmişti; örümcek, sinekten kemendini çözmüştü.
Ilan leglegüŋ öper idi gözin İşidür idi şāhin ördek sözin	Yılan, leyleğin gözünü öperdi; şahin ördeğin sözünü yerine getirirdi.
Ṭalaşmazdı biri biriyle ḫorūs Yol azdurmaz idi ḫılabandorus	Horozlar birbiriyle dalaşmazdı; gulyabani kimsenin yolunu şaşırtmazdı.
Neheng ādeme açmaz idi eŋek Üşendürmez olmışdı pīli siŋek	Timsah insana çene açmazdı; sinek fili rahatsız etmez olmuştu.

Ḳarınca ayaġına batsa diken
Çıḳarurdı aṣlan anı ir iken

Karıncanın ayağına diken batsa onu aslan erkenden çıkarırdı.

Uruşmazdı ḳoç nice olsa çevük
Aŋa boynuz olmış idi ḳuru yük

Koç ne kadar çevik olsa da boynuz vurmazdı; boynuz onun için faydasız bir yük olmuştu.

Eger uçmaz olsa yolınca eyi
Ḳapazlardı[61] bıldırcın atmacayı

Atmaca, gereği gibi uçmasa bıldırcın onu tokatlardı.

Ḳolayını aŋlasadı işinüŋ
Elinden gelür idi ḳızḳuşınuŋ

Sorguçlu kuş, işin kolayını bilseydi bunu yapabilirdi.

Ki degşürmek içün çayırdan havā
Yapayıdı ṣunḳur başında yuva

Ki çayırda hava almak için akdoğanın başında yuva yapabilirdi.

Yüzi ṣuyılaydı ḳınında ḳılıç
Ḳayurmaz idi deglügeçden büliç

Kılıcı, şerefiyle kınındaydı; deglügeçten (çaylak türünden alıcı kuş) pilici sakınmazdı.

Ḳamu ẖalḳı şöyle geçerlerdi dinç
Ki bulınmaz olmışdı zaẖmet ödinç

Bütün halkı öylesine sükûnet içinde yaşardı ki sıkıntı ödünç bile bulunmazdı.

Muᶜayyen buyurmışdı ol şehriyār
Siyāset ḥarāmīye uġruya dār

O hükümdar açık bir şekilde hayduda, hırsıza darağacını emretmişti.

Süheyl'i ḳatına götüricegez
Yitürmege ḳaṣd itdi bir iki kez

Süheyl'i onun huzuruna götürünce onu yok etmek için bir iki defa niyet etti.

Velī gördi kim beŋzemez uġruya
Anuŋ işi iẖlāṣ idi yoẖ riyā

Fakat onun hırsıza benzemediğini gördü; o samimi biriydi, onda ikiyüzlülük yoktu.

Kişide çü ᶜaḳl ile devlet ola
Firāset idüp işleri çoẖ bile

Kişide akıl ve talih varsa işleri sezip işlerinin çok olduğunu bilmelidir.

Ḫuṣūṣā hüner-mend ü zīrek kişi
Olur aŋlayıcı tīzrek işi

Özellikle hünerli ve uyanık kişi, işi çabucak anlar.

Didi hey bu işler revā mı ola
Senüŋ bigi kişi harāmī ola

Hey, bu işler uygun olur mu? Senin gibi kişi haydut olur mu?

[61] Açıklama için bk. SNÜN: 54-55

Ben uş bundavan ḥāżır u ṣaġ esen
Keserven başın bulıcaḳ yol kesen

Ben işte hazır ve sağ salim bir şekilde buradayım; haydut birini bulunca onun başını keserim.

Anı bilmedüŋ mi nolısar ṣoŋ uç
Kişi kimseye eyler olursa güç

Kişi birine zulmettiği takdirde onun sonunun ne olacağını düşünmedin mi?

Ṭutanlar anuŋ ġuṣṣasın yidiler
Zihī ḥayf eger bu öle didiler

Onu yakalayanlar onun için kaygılandılar; bu ölürse oldukça yazık olur, dediler.

Şeh-i Ḫāverān’a anuŋ erligin
Didiler niçe çalışurdı yigin

Hâverân hükümdarına onun savaşçılığını, nasıl şiddetli çarpıştığını anlattılar.

Daḫı didiler kim bunuŋ bigi er
Bu devrān içinde nitesi ṭoġar

Ayrıca bunun gibi yiğit, bu devirde bir daha ne şekilde doğar, dediler.

Atası bilinden çü sızar imiş
Bahādur ḳopasını sizer imiş

Babasının soyundan geldiği için kahraman olacağını sezermiş.

Ṣanasın ki süt yirine içdi ḳan
Şu oğlanlar oynadı oyun bu cān

Onun süt yerine kan içtiğini sanırsın. Şu delikanlılar hile yaptılar; Süheyl ise canını ortaya koydu.

Bunuŋ gevherine bahā olmaya
Bunuŋ bigi bir ejdehā olmaya

Bunun cevherine paha biçilmez; böyle bir ejderha olmaz.

Çeride buŋa virmeyeydi cevāb
Eger Rüstem ola vü Efrāsiyāb

Askerler arasında Rüstem veya Efrâsiyâb olsaydı buna karşılık vermezdi.

Revā görmeŋ indi telef eylemek
Ḳılıç yalmanına [c]alef eylemek

Şimdi onu yok etmeyi, kılıç ağzına yem yapmayı uygun görmeyiniz.

Bunuŋ yirine öldürüŋüz bizi
Çevürmeyevüz işbu sözden yüzi

Bunun yerine bizi öldürünüz; bu sözden geri dönmeyiz.

Süheyl uş viriser cevābın şehe
Ḳatı and içdi didi kim şehā

Süheyl, hükümdara şöyle cevap verecek: Çok yemin etti ey şah, dedi.

Er olmayam erlik olur ṭoġrulıḳ
Ḥarāmīlıḳ itmiş isem ve uġrulıḳ

Hırsızlık ve haydutluk yapmışsam yiğit değilim; yiğitlik ise doğruluktur.

Yavuzlar ile yoldaş olmamışam
Ḳomaduġumı ṣunup almamışam

Kötülerle yol arkadaşı olmadım; bırakmadığım şeyi uzanıp almadım.

Eger şāh üşenmeyübenin ṣora
Bulınur mı sözümde yalan göre

Şah, sıkılmadan bana soru sorarsa sözlerimde yalan olup olmadığını görür.

Şeh-i Ḫāverān'uŋ göyündi özi
Elin ṣundı ṭutdı didi kendüzi

Ki kürsīde otur u söyle sözüŋ
İşüŋ açıla çün güleçdür yüzüŋ

4569- 4570 Hâverân şahının içi yandı. Elini uzatarak ona yardım etti. Kendisi, tahtta otur ve söyleyeceklerini söyle; güler yüzlü olduğun için bahtın açık olur, dedi.

Oturdı vü oḳıdı çoḫ āferīn
Ḥikāyetlerin didi birin birin

Süheyl oturdu ve onu takdir etti; hikâyelerini bir bir anlattı.

İşitdi şeh-i Ḫāverān aġladı
Hem anda oturan ṭuran aġladı

Hâverân şahı ve orada bulunanlar hikâyelerini dinleyince ağladı.

Anuŋ sevgüsine ᶜaẓīm itdi meyl
Ḳamu zaḥmetini unutdı Süheyl

Onun sevgisine çok gönül verdi; Süheyl bütün sıkıntılarını unuttu.

Nite sevmeyeydi ḳanı ıssıdı
Hüner-mend ü ehl ü edeb issidi

Onu nasıl sevmesin! O sıcakkanlı, hünerli, becerikli ve edep sahibiydi.

Buyurdı tımārladılar yarasın
Didi eyleyem işiŋüŋ çāresin

Emretti, yarasını tedavi ettiler; işine yardımcı olayım, dedi.

Bile olavuz göŋlüŋi şād dut
Aŋa virdi birḳaç şehāne ögüt

Birlikte oluruz, gönlünü ferah tut; ona hükümdara yakışacak şekilde öğüt verdi.

Eyitdi bu ᶜālem degir mi aŋa
Ki ᶜāḳil naẓar ide andın yaŋa

Bu dünyaya değer mi ki akıllı kişi, ona itibar etsin.

Niçün ḳayġu andın yaŋa yiyile
Aŋa aḥmaḳ olan kişi yıyıla

Ondan dolayı niçin endişe edilsin; pek akılsız olan kişi ona kendini kaptırır.

Şu kimse ki ᶜibret göziyle baḳa
Çü bile ki ᶜālemde yoḳdur beḳā

Dünyada bakiliğin olmadığını bilen kişi, dünyaya ibret gözüyle bakar.

Gerekmez ki nesneyiçün ḳayıra
İşi daḫı ṣarp ola çün ḳayıra

Bir şey için kaygılanmak gerekmez; kişi kaygılandığı için işi daha güç olur.

Bilürsin nedür ādemüŋ ᶜömri uş
Nişe anı kimse geçürmeye ḫoş

İşte, insanın ömrünün ne kadar olduğunu biliyorsun; bu ömrü neden kimse iyi bir şekilde geçirmesin!

Cihān bir ḳarārında durmaz geçer
Bu yirde gice ḳonan irte göçer

Dünya kararında durmaz; buraya gece konaklayan sabah buradan göçer.

Ne lāzımdur idinmek iş ġuṣṣayı
Uzatmaḫ şikāyet idüp ḳıṣṣayı

Kaygıyı iş edinmenin, şikâyette bulunup hikâyeyi uzatmanın ne lüzumu var.

Kişi şükri ḳoyup idicek gile
Aŋa dostı aġlaya düşmen güle

Kişi şükretmeyi bırakıp şikayet edince ona dostu ağlar; düşmanı ise güler.

4585 Gerek kişi ṭoġru duta himmetin
Elikdüre bir kimsenüŋ ṣoḥbetin

4585 Kişi gayretini doğru yolda harcamalıdır; bir kimsenin söylediklerini elde etmelidir.

Ki ṭapusına varıcaḳ bula faḫr
Oturursa ṭurur ise bola faḫr

Ki Allah'ın huzuruna varınca şeref bulsun; yerinde oturup durursa yoksul olur.

Kişi eyler olsa iŋen iḥtiyāt
Yavuz ḳavm ile itmeye iḫtilāṭ

Kişi çok tedbirli olursa kötü toplulukla karşılaşmaz.

Kimesne kim aŋlamış ola işin
Ġanīmetdür aŋa eyü hem-nişīn

İşini bilen kişi için iyi dost, bir ganimettir.

Diyivireyim ṭaŋla bir nesneden
Bunuŋ bigi biŋ aŋla bir nesneden

Sana bir şeyden bahsedivereyim ki hayret et! Sen, böyle bir şeyden pek çok mana anla!

4590 Didi kim bahāsı bir aḳça ola
Sürerler yire vü sererler yola

4590 Şöyle dedi: Değeri bir akçedir; yere sürerler, yola sererler.

Çü cild olıcaḳ Muṣḥaf 'a ḳavuşa
Anuŋ ṣoḥbetinden yarar çoḳ işe

Cilt olunca Mushaf'a kavuşsun, onun sohbetinden çok fayda vardır.

Görürsin anı nice ehl-i temīz
Öper başına ḳor [u] ṭutar ʿazīz

Onun ne şekilde saf olduğunu görürsen onu öpüp başına koyar ve ona değer verirsin.

Daḫı bir ılı suda aŋla gili
Aŋa baḫ u ḥall eylegil müşkili

Ayrıca bir kaplıcadaki kili düşün! Ona bak ve zorluğu hallet!

Güneşde vü gölgede dünin günin
Gülüŋ ṣoḥbetine çü ṭutdı yönin

Gece gündüz, güneşte ve gölgede gülün sohbetine yöneldi.

Başılurken ayaḫlar altında ol
Nite buldı başlaruŋ üstine yol

O, ayaklar altında çiğnenirken başların üzerine çıkmak için nasıl fırsat buldu.

Bu oldur ki hem-dem muvāfıḳ ola
Biri birine ḥāli lāyıḳ ola

Canciğer arkadaş olmak için uygundur; onların durumları birbirine yakışır.

Eger eyle olmaya olur yavuz
Eyü yola varmaz yavuz ḳulavuz

Öyle olmasa fena olur; doğru yola kötü kılavuz varmaz.

Anuŋ ḥālini kendüye döndürür
Eger gökdeyise yire indürür

Onun durumunu kendine dönüştürür; gökteyse onu yere indirir.

Bilürsin yiyidür bilür cümle ḫalḳ
Neye uġrar ise soġan ṣarmusaḳ

Soğan ve sarımsağın neye rastlarsa kokutacağını sen ve bütün insanlar bilir.

Şol aru ṭaʿām ile ṭuruca su
Ki ansuz görür cümle cānlar ḳısu

Şu temiz yemek ile duru su ki onlarsız bütün canlar sıkıntı görür.

Arusuz yire düşdügiçün bayıḳ
Aŋa hem-nişīni olımaz lāyıḳ

Kuşkusuz, temiz olmayan yere düştüğü için ona yaraşır bir dost olamaz.

Fesāda varup aḫşam işi ṣabāḥ
Dikildügi yirde bulınmaz ṣalāḥ

Akşam fenalık yapan kişi için sabah bulunduğu yerde rahatlık bulunmaz.

Benüm ṣoḥbetüm ḳadrini bilüŋüz
Ḳanāʿat eyü nesnedür ḳıluŋuz

Benim sohbetimin değerini biliniz; kanaat ediniz ki bu iyi bir şeydir.

Ḳatumda niçe kim ṭurasın benüm
Ḥarīfümsin ü ḳardaşum u cānum

Her ne kadar benim huzurumda olursan da sen benim arkadaşım, kardeşim ve canımsın.

Ne kim ṭavarum ola vü genc ü māl
Ḥelālümden artuġı saŋa ḥelāl

Her ne hayvanım, hazinem ve malım varsa eşimden daha fazlası sana helal olsun.

Bunı didi vü didügin işledi
Aŋa dürlü çoḫ nesne baġışladı

Bunu söyledi ve söylediğini yaptı; ona pek çok şey bağışladı.

Kişiler viribidi her bir yaŋa
Ki bilüp ḫaber aŋladalar aŋa

Naḳāş noldıġını ve yā Nev-bahār
Neye uġradı neyledi rūzigār

Nakkaş'a ne olduğunu veya Nevbahâr'ın neyle karşılaştığını, zamanın onlara ne yaptığının haberini öğrenip ona anlatsınlar diye her tarafa adam gönderdi.

Süheyl’üŋ görüp dürlü ḫaṣletlerin
Bugünden sever idi yigrek yarın

Süheyl’in çeşitli huylarını gördükçe onu ertesi gün, bugünden daha çok severdi.

Eger oynayup nerd ü dilesi dāv
Ve ger atlanup at u avlasa av

Ḥarīfi vü yoldaşı idi Süheyl
Cānı vü göŋüldaşı idi Süheyl

4610- 4611 Tavla oynayıp onun için konan ödülü arttıracaksa ve ata binip av avlayacaksa dostu ve yol arkadaşı Süheyl’di. Süheyl canı ve yakın dostuydu.

Didi bir gün eyle heves iderin
Ki deŋiz ḳatına varuruz yarın

Bir gün, yarın denizin yanına gitmeyi isterim, dedi.

Teferrüc idüp yiyevüz içevüz
Bu bir hafta ṭaşıra ḫoş geçevüz

Gezip dolaşıp yer ve içeriz; bu bir haftayı şehir dışında iyi bir şekilde geçiririz.

Süheyl ile bu ḳavli eylediler
Didi hem benüm göŋlüm eyle diler

Süheyl ile bunu sözleştiler; Süheyl hem benim de gönlüm öyle ister, dedi.

Reften-i Şāh-ı Ḫāverān [u] Süheyl be-Kenār-ı Deryā vu Dīden-i Naḳḳāş

Hâverân Şahı ve Süheyl’in Deniz Kıyısına Gelmeleri ve Nakkaş’ı Görmeleri

Yarındası atlandılardı ava
Deŋiz ḳıyına vardılar av ḳova

4615 Ertesi gün ava çıkmak için ata bindiler; avı kovalayarak deniz kıyısına vardılar.

Teferrüclenüben şāh-ı Ḫāverān
Giderdi vü hep bile daḫı revān

Hâverân şahıyla gezip dolaşarak birlikte giderdi.

Göründi apaŋsuzda bir ḫoş gemi
Didiler görelüm gelen uş gemi

Ansızın güzel bir gemi göründü; gelen şu gemiyi görelim, dediler.

İçinde bunuŋ varını bilelüm
Metāʿını ṭavarını bilelüm

Bunun içinde bulunan şeyleri, geminin satılacak mallarını, hayvanlarını görelim.

Ḳuruya gemi ḳavmi çıḳar iken
Süheyl anda anlara baḳar iken

Revān gördi ol arada bir ḳulın
Geyür gök yülimiş başınuŋ ḳılın

4619-4620 Gemide bulunan topluluk karaya çıkarken Süheyl orada onlara bakarken o sırada bir hizmetkârının mavi (elbise) giymiş ve saçını tıraş etmiş olduğunu gördü.

Birez ilerü vardı baḳdı ḳula
Naẓar ikiledin bıraḳdı ḳula

Biraz ileri yürüdü ve hizmetkâra baktı; hizmetkâra ikinci defa baktı.

Görür anda naḳḳāşı bileydügin
Bezirgān ṣūretinde ṭon geydügin

Orada hizmetkârla birlikte tüccar kılığındaki Nakkaş'ı görür.

İkisin daḫı gördi vü bildidi
Hemān laḥẓa ḫoş şādılıḳ ḳıldıdı

O, ikisini de gördü ve tanıdı; o anda çok sevinmişti.

Şeh-i Ḫāverān'a didi niʿmetüŋ
Yidüm çoḳ es̱er itdi uş himmetüŋ

Hâverân ülkesinin şahına, senin nimetini yedim ve gayretin bana çok tesir etti.

Baŋa devletüm yine yüz ṭutısar
Girü ṭāliʿüm oyunı ütiser

Talihim bana tekrar gülecek; talihim tekrar kumarda kazanacak.

Ki naḳḳāşı vü bir ḳulumı bile
Görüp bildüm ü şükr ḳıldum hele

Çünkü Nakkaş'ı ve bir hizmetkârımı birlikte görüp tanıdım ve sonunda şükrettim.

Sevindi şāh-ı Ḫāverān işidüp
Yüregi sevinmekden eylerdi düp

Hâverân şahı bunu işitince sevindi; sevinçten yüreği attı.

Didi gel bir iş eyle sen kendüzüŋ
Naḳāşa gözükme vü gizle yüzüŋ

Gel, bir şey yap! Sen kendin Nakkaş'a görünme ve ondan yüzünü gizle.

Anı oḳıyalum ḫaber ṣoralum
Deŋeyelüm aŋlayalum görelüm

Onu çağıralım; ondan bilgi alalım; onu deneyelim, (nasıl biri olduğunu) anlayalım.

Seni sevmege daʿvīsi ḥaḳ mıdur
Yüzüŋ görmege ḳatı müştāḳ mıdur

Seni sevme iddiası doğru mudur, yüzünü görmeyi çok mu arzuluyor, (görelim).

Bayağılayın bigiyise şabāş
Kişi kim vefāyiçün oynaya baş

Eskisi gibiyse ona aferin! Faziletli kimse vefa için hayatını tehlikeye atar.

Vefā bekleyen kişi olmaz yavuz
Erenler bu sözden çevürmeye yüz

Vefa gözeten kişi kötü olmaz; yiğitler bu sözden yüz döndürmez.

Süheyl ol buyurduğını eyledi
Şāh anı ḳığırdı eyü söyledi

Süheyl onun söylediklerini yaptı; şah onu çağırdı, ona iyi davrandı.

Buyurdı ki öŋine ḫōn çekdiler
Ağırladılar u diŋü diŋdiler

Emretti, Nakkaş'ın önüne sofra kurdular; onu ağırladılar ve söylediklerini dinlediler.

Oturmış idi ol ġuṣṣadan beŋzi sāz
Hemīn ḳuru etmek yir idi az az

O, kederinden yüzünün rengi sararmış bir şekilde oturmuştu; sadece azar azar yavan ekmek yiyordu.

Hīç eylemedi iltifāt aşlara
Hem olmadı meşġūl yoldaşlara

Yemeklere yüzünü çevirip hiç bakmadı; hem yol arkadaşlarıyla da ilgilenmedi.

Yidiler ṭaʿāmı ulu [vü] kici
Çü ḫōn gitdi geldi ilerü süci

Büyük küçük herkes yemeği yediler; sofra kaldırılınca ortaya şarap geldi.

Aŋa ṣundılar bir ḳadeḥ didi vay
Baŋa süci içmege ḳanı ḳolay

Ona bir kadeh şarap sundukları zaman vay, bana şarap içmek için fırsat nerede, dedi.

Zamānlardur anuŋ bigi geçmişem
Ki yüregümüŋ ḳanını içmişem

Uzun zamandır çok acı çekerek böyle ömür sürdüm.

Buyur kim süci virmesünler baŋa
Şāh-ı Ḫāverān döndi andın yaŋa

Bana şarap vermemelerini emret! Hâverân ülkesinin şahı ona doğru döndü.

Süci iç ki ḳayġuŋ yabāna ḳaça
Keçiŋ ṭaġa aġa dönesin ḳoça

Şarap iç ki kederin senden uzaklaşsın; keçin dağa tırmansın ki sen de koça dönesin.

Bilüŋ artuġ ola vü bilüŋ ḳavī
Faṣīḥ ola dilüŋ nicese yavı

Bilgin çoğalır ve belin kuvvetlenir; dilin her ne kadar manasız olsa bile düzgün ve açık olur.

Ḳocayısaŋ ol dem olasın yigit
Üşendürmeye büre ışırmaya bit

Yaşlıysan şarabı içtiğin zaman delikanlı olursun; pire seni rahatsız etmez, bit seni ısırmaz.

Dönüp didi naḳḳāş kim iy şehriyār
Sözüŋ altun ile yazılsa yarar

Nakkaş dönüp ey hükümdar, sözün altınla yazılsa bile uygundur.

Ve līkin benüm şindi şaşdı bilüm
Uzatmaġa sözi ḳıṣadur dilüm

Fakat şimdi ben bildiğimi şaşırdım; sözü uzatmam, dilim kısadır.

Kişi kim süci içmek oḫtın öŋer
Göŋül ḫoşluġıla içerse siŋer

Kişi, şarap içtiği zaman ileri geçer; şarabı gönül hoşluğu ile içerse şarap hoşa gider.

Eger göŋli ṭopṭolu ḳayġu ola
Aŋa içdügi süci aġu ola

Kişinin gönlü kaygıyla dopdoluysa içtiği şarap ona zehir olur.

Bunı didi vü aġladı zār zār Şu deŋlü ki esirgedi şehriyār	Bunu dedi ve inleye inleye ağladı; o kadar ağladı ki hükümdar ona acıdı.
Eyitdi ᶜaceb aġladuġuŋ nedür Ne oldı sebeb aġladuġuŋ nedür	Neden ağlıyorsun acaba? Ağlamanın sebebi nedir, dedi.
Eyitgil bileyüm baŋa rāzuŋı Ki çāre ola giderem sāzuŋı	Bana sırrını söyle, bileyim ki senin bu (kederli) durumuna çare bulayım.
Ḥikāyetledi hep ḥikāyetlerin Didi ṭāliᶜ inden şikāyetlerin	Hikâyelerinin hepsini anlattı ve talihinden şikâyetlerini dile getirdi.
Dükedicek öŋden ṣoŋa ol sözi Şeh-i Ḫāverān'uŋ göyündi özi	O, sözünü baştan sona tamamlayınca Hâverân şahı ona çok acıdı.
Eyitdi vefā-dār imişsin hele Niçeye degin ṭartısarsın belā	Hâsılı, sen vefalıymışsın daha ne vakte kadar sıkıntı çekeceksin, dedi.
Didi itmişem kendüzüm ile ᶜahd Diri olduġumca idem saᶜy u cehd	Ben yaşadıkça mücadele edeceğime kendime söz verdim, dedi.
Süheyl'üŋ yüzin nite göribilem Ya isteyü anuŋ yolında ölem	Süheyl'in yüzünü nasıl görebilirim veya onu arayarak onun yolunda öleyim.
Didi şehriyār aŋa iy key kişi Vefāyıla başarısarsın işi	Hükümdar ona ey olgun kimse, vefa ile işin üstesinden geleceksin, dedi.
Görürseŋ anuŋ yüzini ṣoŋ ucı İçiser misin bizüm ile süci	Sonunda onun yüzünü görürsen bizimle şarap içecek misin?
Didi iy ᶜaceb ol ne gün oladı Baŋa ol gün iŋen dügün oladı	Ey, acaba o nasıl bir gün olurdu! Bana o gün aşırı derecede eğlence olurdu.
Senüŋ buyruġuŋdan nice geçedüm Degül süci aġumısa içedüm	Senin emrini nasıl yerine getirmezdim; içki değil zehir olsa bile içerdim.
Şeh-i Ḫāverān cāmı ṭoldurdıdı Anuŋ şaylıġına vü ḳaldurdıdı Ki aḥsent ü şābāş iy ṭoġru er Ṭuz etmek gözedici vü pür-hüner	4660-4661 Hâverân şahı, kadehi doldurmuştu. Kadehi; onun en iyi, doğru, tuz ekmek hakkına riayet eden, çok hünerli insan olmasına, sağlığına, kaldırmıştı.
Süheyl'e didi indi dur gel berü Yaşınma vü oturmaġıl aŋaru	Süheyl'e şimdi kalk buraya gel, saklanma ve öbür tarafta oturma, dedi.

Göriş ü ḳoçış yüzüŋe yüzin ur
Niçe ḳan yaşın döke ṭur ṭur

Onunla görüş, kucaklaş, yüzünü onun yüzüne sür! Neden uzun süre durarak kanlı gözyaşı döküyorsun?

Süheyl ol yaŋadan ḳatı aġlayu
Dükenmiş idi ṭāḳatı aġlayu

Naḳāşuŋ ḳatına revān geldidi
Görüben şeh-i H̱āverān güldidi

4664-4665 Süheyl, o taraftan çok ağlayarak gücü tükenmiş bir şekilde Nakkaş'ın yanına yürüyüp gelmişti. Hâverân şahı onu görünce gülmüştü.

Örü ṭurdı elinde ṭolu ayaḫ
Ki içüre nite ki ṭutdı bayaḫ

Onlara içki içirmek için elinde dolu kadehle ayağa kalktı; eskiden olduğu gibi kadehi tutmuştu.

Naḳāş ol aracuḳda ḳalmış idi
Ḳımıldamadı sanki ölmiş idi

Nakkaş, oracıkta kuvvetten düşmüştü; ölmüş gibi kımıldamadı.

ʿAcebledi her kim ki anı görür
Ki bu ḳalḫamaz şāh örü ṭurur

Onu gören herkes şaşakaldı; şah ayağa kalkar ve bu kalkamaz.

Anuŋ ḫoẕ revān ögi gitmiş idi
Baş urur bigi yirde yatmış idi

Onun aklı başından gitmişti; başını yere koyup saygı gösterir gibi yerde yatmıştı.

Ṣunup dizine aldı ol dem başın
Yiŋi birle Süheyl sildi yaşın

O anda uzanıp başını dizine aldı; Süheyl, kendi kol ağzıyla onun gözyaşını sildi.

Öküş söyledi virmedi ol cevāb
Ṣoŋ ucı ki yüzine ṣaçdı gül-āb

Çok konuştu ama o cevap vermedi; sonunda yüzüne gül suyu döktü.

Gözin açdı vü gördi āh eyledi
Aŋulcaḳ aŋa bu ḳadar söyledi

Kendine geldi ve onu görünce ah etti. Ona yavaşça şöyle söyledi:

Ki iy şāh-zāde ola mı düşüm
Ki gördüm yüzüŋi vü oŋdı işüm

Ey şehzade, rüya mı görüyorum ki yüzünü gördüm ve işim yoluna girdi.

Düşümde seni her gice görmişem
Şükür oldı ḫayr ile kim yormışam

Her gece seni rüyamda gördüm; hayra yorduğum rüyalar, şükürler olsun ki gerçekleşti.

Seni ben görince yidüm ġuṣṣa çoḫ
Çü gördüm eger öleven ḳayġu yoḫ

Ben seni görünce çok acı çektim; seni gördüm, artık ölsem bile gam yemem.

Süheyl'üŋ ḳoça ḳoça öpdi yüzin
Saḳalına sürdi ayaġı tozın

Kucaklayarak Süheyl'in yüzünü öptü; ayağının tozunu kendi sakalına sürdü (ona büyük bir saygı gösterdi).

Geh ol ḳoçdı anı vü geh anı ol
Fiġān idüp aġlaşdılar idi bol

Bazen o, Süheyl'e sarıldı bazen de Süheyl ona sarıldı; inleyip bolca ağlaştılar.

Şu deŋlü ki andaġı ulu kişi
Görüp her birinüŋ yaḳıldı içi

O kadar ağladılar ki oradaki saygıdeğer kişiler onları görüp her birinin içi yandı.

Süheyl aŋa ṣordı ki ḥālüŋ nite
Olup idi çün kim gönildüŋ öte

Süheyl ona durumun nasıl, diye sordu; çünkü sen uzaklara yönelmiştin.

Yemen yolına ḳavmümüz başlayup
Ben anda ḳalup şöyle iş işleyüp

Topluluğumuz Yemen yoluna düşerek ben orada kalıp şöyle bir iş yaptım.

Didi dün buçuḳ çün göŋüldüm idi
Cānumdan götürmiş idüm ümidi

Gece yarısı olduğunda canımdan vazgeçmiş, seni görme ümidini yok etmiştim.

Bilimez idüm anda sen nitesin
Güyerdüm ki ardıradın yitesin

Senin orada ne yaptığını bilmiyordum; arkadan yetişesin diye bekliyordum.

Ḫoẕ ayruḫsı oldı ḳażā-yı İlāh
Çeri yitdi vü ṭaŋla Faġfūr şāh

Allah'ın başka takdir ettiği şey oldu; asker yetişti ve ardından şafak vakti de Çin hükümdarı ulaştı.

İŋen çoḫ turışduḳ u dürişüben
Dönüp ḳaçmaduḫ hīç ü urışuban

Oldukça çok çabalayarak vuruştuk; savaşıp onlardan dönüp hiç kaçmadık.

Çeri ṣındı ṣubaşumuz düşdidi
Ṭutıldum u ben şeh baŋa buşdıdı

Asker bozguna uğradı, komutanımız savaşta ölmüştü; yakalandım ve şah bana kızmıştı.

Seni ṣordı vü didi ḳızum ḳanı
Digil ṭoġru kim ḳurtarasın canı

Seni sordu ve kızım nerede, dedi. Doğruyu söyle ki canını kurtarasın.

Çü Faġfūr şāhuŋ sözin diŋledüm
İşiŋüz ḫarāb olduġın aŋladum

Çin hükümdarının konuşmasını dinlediğimde sizin işinizin bozulduğunu anladım.

Didüm çünki ardıradın yitdüŋüz Ṣanurduḫ kim ol ikisin ṭutduŋuz Gerek hem ḳaḳıyup ḳırasız bizi Kuluŋdan çü Faġfūr şeh bu sözi 4690 İşitdi anı çün öküş ağladı Çeri ṣaluban yolları bağladı	4688-4689-4690 Ona, bize arkadan ulaştığınız için o ikisini yakaladığınızı sanıyorduk, hem de öfkelenip bizi öldüreceğinizi düşünüyorduk, dedim. Çin hükümdarı senin hizmetkârından bu sözü işitince çok ağladı. Ordu gönderip yolları kapadı.
Baŋa daḫı didi çeri al u māl Var iste ki ayruḫsı oldı bu ḥāl	Bana da yanına asker ve mal al, bu durum başka türlü oldu, git ve onları ara, dedi.
Birez māl alup iki üç ḳul ile Hīç eglenmedüm ü gönildüm yola	Biraz mal alıp iki üç hizmetkârla birlikte hiç oyalanmadan yola koyuldum.
Ṭolandum u geçdüm bozardup beŋiz At ile ṭaġ u ṭaş gemile deŋiz	Dolandım, açlık ve yorgunlukla yüzümün rengi değişerek at ile dağı, taşı; gemiyle denizi geçtim.
Çü ister idüm uṣaŋ olmaz idüm Ve līkin nişānuŋı bilmez idüm	Seni aradığım için ihmalkâr davranmıyordum fakat senin izini bulamıyordum.
4695 Çalap ḳısmet itdügi bugün imiş Biter vaḳti irişse her dürlü iş	4695 Allah'ın kısmet ettiği gün, bugunmüş; her türlü iş, zamanı gelince sonuçlanırmış.
Sebeb bize şükür bu şāh oldıdı Ki nā-gāh ḳuluŋ ṭapuŋı buldıdı	Şükürler olsun, bu şah bize sebep oldu ki ansızın hizmetkârın seni buldu.
Yavuzlıġa hīç uġramasun özi Ki eylük idüp şād ḳıldı bizi	Kendisi kötülükle hiç karşılaşmasın; çünkü bize iyilik yapıp bizi mutlu etti.
Nite kim sevindürdi üşte beni Sevindüre Ḥaḳ raḥmetinden anı	Beni bu durumda sevindirdiği gibi Allah da onu rahmetinden sevindirsin.
Bunı diyüben ᶜīşe oturdılar Aradan ḳamu fikri götürdiler	Bunu söyleyerek içki içmeye oturdular; bütün düşüncelerini bertaraf ettiler.
4700 Hemān dem gice oldı vü ṣubḥ-gāh Olınca içişdiler ü virdi şāh	4700 Çabucak gece oldu ve sabah vakti olana kadar birlikte içki içtiler.

Naḳāşa bir altun eyerlü key at
Ki andan ola Rüstem'üŋ raẖşı māt

Şah, Nakkaş'a altın eğerli iyi bir at verdi ki Rüstem'in gösterişli atı bile onun yanında mat olurdu.

Muraṣṣaʿ ḳılıç u geyür ṭonların
Ḳuşatdı vü geydürdi birin birin

Değerli taşlarla süslenmiş kılıçla onu kuşattı ve giyeceği elbiseleri ona birer birer giydirdi.

Ḳatından ḳomadı şeh-i H̱āverān
Süheyl ile naḳḳāşı niçe zamān

Hâverân şahı, uzun süre Süheyl ile Nakkaş'ı yanından bırakmadı.

Tenaʿʿum idüp ẖoş geçerler idi
Bile yirler idi içerler idi

Nimet içinde iyi vakit geçiriyorlardı; birlikte yer ve içerlerdi.

Meger bir gün oturur iken Süheyl
Süci içmege azacuḳ itdi meyl

Süheyl meğer bir gün otururken içki içmek için biraz niyetlendi.

Naḳāş ile söyleşdi tanışdı çoẖ
Didi ṭurmaġumuzda hīç aṣṣı yoẖ

Nakkaş ile konuştu, onunla çok fikir danıştı; burada durmamızda hiç fayda yok, dedi.

Şeh-i H̱āverān'a digil kim niçe
Yimekde vü içmekde ʿömrüm giçe

Hâverân şahına söyle ki uzun süredir yiyerek ve içerek ömür sürmekteyiz.

Ṭaşum güldügin görmeŋ iŋler içüm
Yaramaz ḳınamaġa yoẖdur ṣuçum

Dışımın güldüğüne bakmayın, içim inlemektedir; beni ayıplamanız faydasız, burada bir suçum yoktur.

Azıtdum nigārumı vü işümi
Uzatdum ḳarārumı vü işümi

Resim gibi güzel sevgilimi ve eşimi kaybettim; rahatımı ve dostumu uzaklaştırdım.

Bulımazvanın ḳandadur Nev-bahār
Ḳararmış göŋül nice dutsun ḳarār

Nevbahâr'ın nerede olduğunu bulamıyorum; kederlenmiş gönül nasıl huzur bulsun!

Ḳıyās eylegil ḥālini bülbülüŋ
Nite ola görse firāḳın gülüŋ

Bülbülün halini düşün! Bülbül, gülün ayrılığını görse hali nasıl olur?

Ben andan biter işe ṣataşmışam
Anı ṣorma kim nişe ṣataşmışam

Ben ondan daha kötü durumla karşılaştım; bu durumla neden karşılaştığımı sorma!

Dilerven ki ḳuluŋa destūr ola
Ki işbu aradan gönilem yola

Ben kuluna izin vermeni istiyorum ki buradan yola koyulayım.

El ayaḫ uram baş ṭaşa yaṣtanam
Dürişem varam yārumı isteyem

Israr edip taşı yastık edinerek başımı yere koyayım; gayret edip gideyim yârimi arayayım.

Senüŋ devletüŋde ola kim bulam
Ölince ṭapuŋa duʿācı olam

Senin talihinle belki onu bulurum; ölene kadar şahsına duacı olurum.

Bunı didi naḳḳāş oldı revān
Şāh-ı Ḫāverān'a gelür ol zamān

Süheyl bunu dedi ve Nakkaş hemen yürüdü; o anda Hâverân şahının yanına geldi.

Yüzin yire urdı duʿā eyledi
Süheyl'üŋ sözini aŋa söyledi

Yüzünü yere sürüp saygı göstererek ona dua etti; Süheyl'in kendisine söylediklerini ona iletti.

Bu peyġāmını çünki işitdi şāh
Cevāb eyle virdi ki yaŋılduŋ āh

Şah, Süheyl'in bu haberini işitince ona şöyle cevap verdi: Ah, yanıldın!

Otur gitmegil bizden uṣanmaġıl
Gönilmege destūr ola ṣanmaġıl

Otur, gitme! Bizden bıkma! Yola çıkman için izin verdiğimi düşünme!

Ben ayruḫsı bir fikir eylemişem
Bunı senden ayru ḫo söylemişem

Ben başka türlü düşünmüştüm; bunu senden ayrı bile söylemiştim.

Saŋa ḳoşam u virem ü gönderem
Yarın diyesim saŋa bugün direm

Ki birḳaç vezīrümi her bir yaŋa
Viribiyeyidüm diyeydüm saŋa

Ki naḳḳāşı hem bir yaŋa viribi
Bolay ki belüre bu işüŋ dibi

Sana birkaç vezirimi arkadaş olarak vereyim. Bunları her tarafa göndereyim. Bunu sana yarın söyleyecektim, işte bugün söylüyorum. Nakkaş'ı da bir tarafa gönder belki bu işin sonu görünür, diyecektim.

Çü ḳız ḳandalıġın bayıḳ bilevüz
Yaraġuŋuz aŋa lāyıḳ kılavuz

Kızın nerede olduğunu kesinlikle anlayacağımız için hazırlığınızı ona uygun şekilde yaparsınız.

Çeri dir iseŋ uşda hāżır çeri
Ve ger māl ise hep senüŋdür varı

Asker dersen işte asker hazırdır ve mal istersen tüm varlığım senindir.

Süheyl ikiledin eyitdi cevāb
Ki ger diler ise ki bula s̱evāb

Benüm ḥācetümi ḳabūl eylesün
Beni şāh kendüye ḳul eylesün

Süheyl ikinci defa şöyle cevap verdi: sevap işlemesini istiyorsa benim isteğimi kabul etsin. Şah, beni kendine hizmetkâr yapsın.

Anuŋ ṭapusından ne göŋül ile
Revā göreyidüm gönilmek yola

Onun huzurundan gidip yola koyulmayı hangi gönül ile uygun görürdüm.

Ve līkin göŋül ḳomadı baŋa ^{c}ışḳ
Ṭoḳundurısar degme bir yaŋa ^{c}ışḳ

Fakat gönül, aşkı bana bırakmadı, aşkı herhangi bir tarafa isabet ettirecek.

Benüm fikr ü ṣağıncum ayruḳ durur
Velī ^{c}ışḳ başuma buyruḳ durur

Benim düşüncem başkadır fakat aşk başımda emredicidir.

Vay aŋa ki buyruḫ degül kendüye
Gerek dürlü dürlü belāya ṭoya

Ona eyvahlar olsun ki emir insanı canına doyurmaz, çeşit çeşit belalara doyurur.

Başına daḫı ^{c}ışḳ bir iş durur
Niçeme ki sevdā vü teşvīş durur

Aşk, her ne kadar heves ve insanı karmakarışık eden şey olsa da insanın başına ayrıca bir beladır (iştir).

Şu başda ki şu resme sevdā ola
Çaḫ ol oda beŋzer ki ḳavda ola

Şu başta öyle bir aşk var ki tam olarak kumaştaki ince tüyde bulunan ateşe benzer.

Eŋ öŋdin düter ṣoŋra ṭutar yanar
Güzāfın mıdur anuŋ adı ya nār

İlk önce tüter sonra tutuşup yanar. Onun adı, manasız söz müdür veya ateş midir?

Çü odum yana vü tütünüm düte
Ḳarār işbu göŋlüm nitesi ṭuta

Ateşim yanıp dumanım tüttükçe bu gönlüm ne şekilde huzur bulur.

Dilegüm budur kim gideven hele
İşüm nolısar anı Tangrı bile

Hâsılı, isteğim gitmektir; halimin ne olacağını Allah bilir.

Bola kim anuŋ bir nişānın bulam
Aŋa lāyıḳ endīşesini ḳılam

Belki onun izini bulurum; ona uygun düşünceye dalayım.

Çeri ḥācet olur ise yā ḫo māl
Size aŋladam nice kim ola ḥāl

Asker ya da mal ihtiyacı olursa size nasıl olacağını anlatırım.

Şeh-i Ḫāverān didi iy ḳardaşum
Ne kim dilegüŋ ise oldur işüm

Hâverân şahı, ey kardeşim her ne isteğin varsa yaparım, dedi.

Çü gitmekdedür göŋlüŋ olsun uğur
Yoluŋdan seni nice yığam buğur

Gönlün gitmek istiyorsa uğurlar olsun. Bundan sonra seni yolundan nasıl men ederim.

Velī dilerem çün ḫaber bilesin
Bize tīzrek hem ḫaber ḳılasın

Fakat bir durum olunca bize çabucak haber göndermeni istiyorum.

Naḳāşı viribiyesin baŋa sen
Virem her ne kim diyesin aŋa ben

Sen bana Nakkaş'ı gönderirsin, her ne söylersen ben ona veririm.

Düzem ü ḳoşam saŋa viribiyem
Ne yirdeseŋ ol yaŋa viribiyem

İstediklerini hazırlayıp sana onunla birlikte gönderirim; neredeysen oraya göndereyim.

Birer at aluban naḳāş u Süheyl
Gemiye girüp itdiler ^{c}azm ü meyl

Nakkaş ve Süheyl, birer at alarak yönelip gemiye bindiler.

Dün ü gün gemiyi sürerler idi
Adadan adaya ṣorarlar idi

Ḫaberler kime olur ise ḳolay
Gemi sürdiler yil bigi çaḫ bir ay

Gece gündüz gemiyi yürütürlerdi. Adadan adaya gidip uygun olan kişilerden Nevbahâr'dan haber sorarlardı.

Ḳurıya çıḫup ata atlandılar
Ḳatı sürdiler yola ḳatlandılar

Karaya çıkıp ata bindiler; atı çok yürütüp yola katlandılar.

Āmeden-i Süheyl ü Naḳḳaş be-şehr-i Yūn

Süheyl ve Nakkaş'ın Yûn Şehrine Gelmeleri

İrişdiler on günde Yūn şārına
Revān girdiler güymedin yarına

On günde Yûn şehrine vardılar; ertesi günü beklemeden hemen şehre girdiler.

Anun ḥākimi var imiş bir kişi
Ki ẓulm ile mümsiklik imiş işi

O şehrin hükümdarının işi, zulüm ve cimrilikmiş.

Ḫaber bildi kim şārına girdiler
İki ḫoş temīz ādemi gördiler

İki güzel, temiz insanoğlu gördüler; o kişilerin kendi şehrine girdiklerinden haberi oldu.

Ki geydükleri soyḳaları arı
Semiz idi yorġa idi atları

Ki giydikleri elbiseleri temiz, atları ise besili ve rahvandı.

Yavuz ẓālim imiş ṭama^{c} itdi ol
Buları getürübenin ṭutdı ol

O kötü, zalim kişi açgözlülük yapıp bunları yanına getirmek için tuttu.

Eyitdi ki çaşıtlayu geldüŋüz
İlümden şārumdan ḫaber bildünüz

Siz casusluk yapmak için geldiniz; ülkemde, şehrimde olanları bildiniz.

Şāh-ı Ḫāverān'a gerek iresiz
Ne kim aŋladuŋuz ḫaber viresiz

Hâverân şahına gidip ne biliyorsanız ona haber verecek olmalısınız.

Gezersiz bāzirgān ṭonına girüp
İşüŋüz budur ilden ile varup

Tüccar kılığına girip gezersiniz; işiniz diyardan diyara gidip bu işi yapmaktır.

Bugün sizi urduravan dāra ben
Melāmet idem ile vü şāra ben

Ben, bugün sizi şehre rezil rüsva ederek idam ettireyim.

Süheyl'e öküş itlik eyledi ol
Ṭalaşur bigi ḳatı söyledi ol

O, Süheyl'e çok köpekçe davrandı; onu ısırır gibi ona çok ağır şeyler söyledi.

Viribidi zindāna fiʿ l-ḥāl anı
Baḫil ü ṭamaʿcıda şefḳat ḳanı

Hemen onu zindana gönderdi; cimri ve açgözlü kişide şefkat nerede!

Anı vü naḳāşı alup gitdiler
Yazuḫlu kişi bigi gör nitdiler

Onu ve Nakkaş'ı alıp gittiler; suçlu kişi gibi onlara ne yaptıklarını dinle!

Anuŋ ḥükmini ṭutdılar vardılar
Bulara iki ağır demür urdılar

Onun emrini yerine getirip zindana vardılar; bunlara iki ağır pranga vurdular.

Maḫbūs-şoden-i Süheyl ü Naḳḳāş be-şehr-i Yūn

Süheyl ve Nakkaş'ın Yûn Şehrine Hapsedilmeleri

Naḳāş eydür işümüz iŋen yavuz
Olupdur ʿaceb yine neyleyevüz

Nakkaş, işimiz çok kötü olmuştur, acaba tekrar ne yaparız, der.

Ne deŋlü belā var ise aŋsuzın
Ṣanasın ki bize ṭutupdur yüzin

Ne kadar bela varsa ansızın bize yüzünü çevirdi sanırsın.

Melik-zāde iŋen buŋalubanın
Yüzi ṣuyın eline alubanın

Kişiye ki zindānı beklerdi ol
Öküş yalvarup zārılıḫ ḳıldı ol

Şehzade aşırı derecede sıkıntıya düşüp şeref ve haysiyetinden fedakârlık ederek zindanı koruyan kişiye çok yalvararak ağlayıp inledi.

Ki bunda ġarībüz ü bī-çārevüz
İlümüzden ıraġ [u] āvārevüz

Burada yabancıyız ve çaresiziz, ülkemizden uzak ve perişanız.

Hemīn Tangrımuz var [u] hīç kimse yoḫ
Ki bizüm içün ḳayıra az u çoḫ

Sadece Allah'ımız var; başka hiç kimsemiz yok ki bizim için az çok endişelensin.

Bu yad ilde bulımazuz bir biliş
Ki diyevüz uğradı bize bu iş

Bu yabancı ülkede tanıdık birini bulamayız ki ona bu işe rastladığımızı söyleyelim.

Eger sen bizüm ḳayġumuz yiyesin
Şu söz kim yarar Tangrı'ya diyesin

Sen bizim için endişeleniyorsan şu sözü Allah'a söylemende fayda var.

Senüŋ eylügüŋ hem yavu varmaya
Yavuzlıġı eylük iden görmeye

Senin iyiliğin hem kaybolmaz; iyilik yapan kişi kötülük görmez.

4770 Güni ola kim eyleyevüz ᶜivāż
Bire on ona olur u yüz ᶜivāż

4770 Zamanı gelir karşılığını veririz; bir iyiliğe on, on iyiliğe yüz iyilik yaparız.

Çü zindānı bekleyen anuŋ sözin
İşitdi fidā eyledi kendüzin

Zindanı koruyan kişi onun sözünü işitince kendini onlar için feda etti.

Eyitdi ki yoluŋa ḳodum başum
Ne kim sen buyurasın oldur işüm

Senin için başımı feda etmeye hazırım; her ne emredersen onu yaparım, dedi.

Süheyl oldı şād oḳıdı āferīn
Didi kim kerem eyle varġıl yarın

Süheyl sevindi ve onu takdir etti; ona lutfedip yarın git, dedi.

Bizüm aġzumuzdan bu şār issine
Ki şallah düşe ol boyını ṣına

4775 Eyitgil ṣuçumuz yoġiken bizi
Çü ṭutduŋ çevürmegil iŋen yüzi

4774- 4775 Bizim adımıza bu şehir sahibine ki inşallah düşer de boynu kırılır, suçumuz yokken bizi yakaladığın için (bu duruma) çok ilgisiz kalma, diye söyle.

Bizüm varını alduŋ olsun saŋa
Ḳoġıl bizi kim gidelüm bir yaŋa

Bizim varlığımızı aldın, sana kalsın; bizi bırak ki bir tarafa gidelim.

Didi varam u didügüŋüz diyem
Daḫı artuġı ġuṣṣaŋuzı yiyem

Oraya gidip sizin söylediklerinizi ve fazlasını ona söyleyeyim; sizin derdinizi de çekeyim.

Mizācın bilürem hem aŋa lāyıḳ
Sözüŋ ḳolayın söyleyeven bayıḳ

Onun huyunu bilirim; kuşkusuz ona uygun sözleri söylerim.

Çü vardı aŋa didi bu şār içi
Ṭolupdur u söylenür ulu kiçi

Onun yanına vardığında ona, şehir bu haberle dolmuş ve büyük küçük herkes bunu konuşuyor, dedi.

4780 Ki bu ẓulmi ḥadden geçürdi iken
Unutdı degül Tangrı'sını iŋen

4780 Ki bu zulmü sınırı aşırdı. Önceden Allah'ını unutmamışken şimdi Allah'ını çok unuttu.

Ne deŋlü yavuz iş ki eylerdi hep
Bize eyledügi degül midi ṭap

Sürekli ne kadar kötü iş yaptı! Bize yaptıkları yetmez miydi?

Ki ṣuçsuz ġarīb ādemīler ṭutar
Alur bulduġın nola bundan biter

Ki suçsuz, yabancı insanoğullarını tutar ve bulduklarını onlardan alır. Bundan daha kötüsü ne olur?

Çü oldı senüŋ işlerüŋ yarġulu
Ḳamu ḫalḳ eyleyiserler ġulū

Bu yüzden senin işlerin mahkemelik oldu; bütün halk taşkınlık yapacak.

Ġulū ᶜām olıcaḳ ḳopar çoḳ fesād
Ki nāmūs narḫına eyler kesād

Taşkınlık genel olunca çok bozgunculuk meydana çıkar ve kanun ortadan kalkar.

Saŋa ṭoġrusın eydürem eyle bil
Eger ẓulm ise yitdi uş bunca yıl

Sana işin doğrusunu söyleyeyim, öyle anla! Zulmetmekse bunca yıl yaptıkların yetti.

Eŋ öŋdin kişi eyleyicek güci
Ne aṣṣı peşimānlıġı soŋ ucı

Kişi, önce zulmedince yaptığı işin sonunda olan pişmanlığın kendisine ne faydası olur?

Bu beŋzer sözi āşikār eyledi
İşidicegez aŋa kār eyledi

Buna benzer sözleri ona açıkça söyledi; bunları işitince zindanı koruyan kişi kazanç sağladı.

Didi var buları ḳo kim gideler
Çü ṣuçları yoḳ tutulup nideler

Oraya git ve bunları bırak, gitsinler; yakalanmaları için suçları yok ki ne yapsınlar!

Sevinü sevinü gele ol kişi
Gelüp bunlara didi düzdük işi

O kişi sevine sevine gelip bunlara işi ayarladık, dedi.

Gelüŋüz çıḳuŋuz girüŋüz yola
Yine olmasun kim peşīmān ola

Gelin, çıkın ve yola koyulun; tekrar pişman olmasın.

Ki nā-kes sözinden dönici olur
Bahāne öküş idinici olur

Çünkü alçak kişi, verdiği sözden cayar ve pek çok bahane edinir.

Bular daḫı ol didügin itdiler
Hīç eglenmeyüp durdılar gitdiler

Bunlar da onun söylediklerini yaptı; hiç oyalanmadan kalkıp gittiler.

Süheyl ü naḳāş u ol üç ḳulları
Giderler ki yoġıdı bir pulları

Süheyl, Nakkaş ve o üç hizmetkârları paraları olmadan giderler.

Azıḫ düzivirdi hem ol ḫoş kişi
Ki bularuŋ içün başardı işi

O, iyi kişi yolluk hazırlayıverdi ki bunlar için işin üstesinden geldi.

Azıḫlandılar u yola girdiler
Gehī yildiler gāh yügürdiler

Yol yiyeceğini hazırladılar ve yola koyuldular; bazen koştular bazen hızlı yürüdüler.

Giderler iken yolda aŋladılar
Ḫaber yir yirin çünki diŋlediler

Ki üçünci menzilde bir şār var
Anuŋ adı Tūfān bir şehriyār

İçinde eger gölgesinüŋ yüzin
Görürse güneş unıda kendüzin

Yolda etraftan duydukları için üçüncü konaklanacak yerde bir şehrin olduğunu öğrendiler. O şehrin adının Tûfân olduğunu; güneş, şehirdeki hükümdarın yüzünün gölgesini görürse kendini kaybedeceğini öğrendiler.

İşi ^{c}adl ḥükmi revān ḫulḳı ḫūb
Yüzinden kişi hīç uṣanmaz baḫup

İşi adalettir, emri hemen yerine getirilir. Huyu ise iyidir; kişi onun yüzüne bakmaktan doyuma hiç ulaşmaz.

Göŋül bağladılar u cān atdılar
Ṣāruŋ ḳapusına degin gitdiler

Gönül verdiler ve onu görmek için can attılar; şehrin kapısına kadar gittiler.

Ṭudaḳ yarılup dil damaḫ ḳurıyup
Baş ağrıyup u hem ayaḫ süriyüp

Bir ağaç dibinde ḳoyu gölgede
Oturmışlar idi eyü gölgede

Yorgunluktan dolayı çok susayarak dudakları çatlayıp sıkıntılı bir şekilde ayaklarını sürükleyerek yürüyüp bir ağacın dibinde; koyu, iyi bir gölgede oturmuşlardı.

Ṣuṣamış idi ṭurdı bir ḳul örü
Ki bulayıdı bir ṣucuğaz ṭuru

Susamış bir hizmetkâr biraz duru su bulmak için ayağa kalktı.

Ṣaḳā-ḫāneye girdi ol aŋsuzın
Hemān ṣūrete eyledi ṭuş gözin

Su havuzuna girdi; o ansızın gözünü resme öylece rast getirdi.

İŋen ṭaŋladı kim ne ola sebeb
Bu ṣūretde ma^{c}nī ne ola ^{c}aceb

Son derece şaşırdı ve (bu resmin burada olmasının sebebi) ne olabilir, bu resmin anlamı acaba nedir, dedi.

Süheyl'e didi anda ol gördügin
Anuŋ bigi ṣūret baḫup gördügin

Ki hīç kimse ancılayın yazmaya
Degül yaza rengin daḫı ezmeye

Orada gördüğünü Süheyl'e anlattı. Bakıp gördüğüm böylesi bir resmi hiç kimse resmetmedi; bırak resmetmeyi boyasını dahi hazırlamadı.

Süheyl anı işitdi ive ive
Varup girdi ṣūret yazılan eve

Süheyl onu duydu ve acele acele resmin nakşedilmiş olduğu su havuzuna girdi.

Göricek bir āh itdi vü düşdidi
Hemān dem ögi gitdi vü düşdidi

Onu görünce bir âh etti ve yere yığıldı; o anda bayılıp yere düşmüştü.

Ṭuran kişiler anda yügrişdiler
ʿĀceblediler üstine üşdiler

Orada bulunan kişiler koşuştular; şaşakaldılar ve üzerine toplandılar.

Çü naḳḳāş ol ḥāleti gördidi
Oturumadı ṭurdı yügürdidi

Nakkaş o durumu görünce yerinde oturmadı, kalkıp hızla gitti.

İrişdi vü aldı başın dizine
Ṣu yirine ṣaçdı yaşın yüzine

Oraya vardı ve başını dizine aldı; su yerine gözyaşlarını yüzüne serpti.

Ṣavuluŋ diyü ḫalḳı ḳovar idi
Elin gögsine ḳoyup ovar idi

Dağılın diyerek halkı kovuyordu; elini Süheyl'in göğsüne koyup göğsünü oğuşturuyordu.

Eyitdi bu çoḳ nāz ile bislenüp
Nāzüklik ü iʿzāz ile bislenüp

Bu; çok nazlı, terbiyeli bir şekilde kendisine saygı gösterilerek yetiştirilmiştir.

Çaḫ ol gül bigidür ki tīzcek ṣolar
Azacuḳ yil anı yir üzre ṣalar

O, tıpkı gül gibi çabucak solar; azıcık yel, onu yerin üzerine atar.

Kişiler ki bekciyidi ṭutdılar
Ol ikisini aldılar gitdiler

Orada bulunan kişiler bekçi oldukları için o ikisini yakalayıp gittiler.

Viribidiler Nev-bahār'a kişi
Bilüŋ geldi iki bu şāra kişi

Nevbahâr'a birini gönderip bu iki kişinin şehre geldiğini haber verdiler.

Biri ḫoş yigid ü biri key ḳoca
Çü baḫdılar ol ṣūrete uş nice

Biri hoş delikanlı ve biri iyi ihtiyar; o resme bir süre baktıklarında

Resīden-i Süheyl ü Naḳḳāş be-Şehr-i Tūfān u Dīden-i Ṣūret-rā

Süheyl ve Nakkaş'ın Tûfân Şehrine Ulaşmaları ve Resmi Görmeleri

Düşüp ögleri gitdi vü yatdılar
Çoḳ ağladılar ṭaŋsuḫ iş itdiler

Yere yığılıp bayıldılar ve yattılar; çok ağladılar, tuhaf şeyler yaptılar.

İşidicegez Nev-bahār ol sözi
Revān bildi vü aŋladı kendüzi

Ki biri Süheyl ola biri naḳāş
Şükür aŋa kim geldi işüm ṭuṭaş

4820-4821 Nevbahâr, o sözü işitince kendisi hemen birinin Süheyl birinin Nakkaş olduğunu anladı; şükürler olsun ki işim rast geldi, dedi.

Ḳatına iletdiler ü aŋladı
Bularıduğını iŋen ṭaŋladı

Onları, Nevbahâr'ın huzuruna götürdüler; Nevbahâr bunları tanıyınca çok şaşırdı.

Süheyl'i görür ḳatı yapmış ṣaçı
Ṭudaḫ depserüp ḳuru ağzı içi

Süheyl'i saçları çok karışmış, dudağı kuruyup buruşmuş, ağzının içi kurumuş bir şekilde görür.

Esirgedi vü oldı ayın bayın
Anuŋ içün ağladı uğurlayın

Ona acıdı ve şaşıp kaldı; onun için sessizce ağladı.

Eyitdi ṣanasın degül bu Süheyl
Ki ben ^{c}ışḳına eyledüm idi meyl

Benim aşkına gönül verdiğim Süheyl'in bu olmadığını sanırsın, dedi.

Dirīġā bunuŋ görki noldı ^{c}aceb
Ne ḥāle düşüp gör ki noldı ^{c}aceb

Eyvahlar olsun! Acaba bunun güzelliğine ne oldu! Ne hale düşmüş, kim bilir ne oldu acaba?

Velī Tangrı'ya eyledi şükr öküş
Ki endīşe eyledügüm geldi ṭuş

Fakat kaygılandığım şey rast geldi, diyerek Allah'a çok şükretti.

Güvendi canı göŋli buldı küşād
Murādına irişdi vü oldı şād

Sevindi, gönlü ferahladı; isteğine kavuştu ve mesrur oldu.

Dönüp didi naḳḳāşa ne kişisiz
Ki eyledüŋüz bu ^{c}aceb işi siz

Dönüp Nakkaş'a siz kimsiniz ki bu tuhaf işi yaptınız, dedi.

Eyitdi ġarībüz ü āvārevüz
İlimüzden ü ḳatı bī-çārevüz

Biz, ülkemizden uzak gurbetteyiz, perişanız ve çok çaresiziz.

Öküş dürlü dürlü belā görmişüz
Çaḫ andan berü kim yola girmişüz

Yola koyulduğumuzdan bu yana çok çeşitli bela gördük.

Daḫı ṣordı oğluŋ mıdur bu yigit
Ki bileŋedür ṭoğrusını eyit

Ayrıca, bu delikanlı oğlun mudur, diye sordu; bilen kişiye doğrusunu söyle!

Didi bu begüm durur oğlum degül
Yaraşur buŋa biŋ benüm bigi ḳul

Bu benim oğlum değil, beyimdir; benim gibi bin hizmetkâr buna yakışır, dedi.

Bunı dir iken ağladı zār zār
Ol ağladuğın ṭaŋladı Nev-bahār

Bunu söylerken inleye inleye ağladı; Nevbahâr, onun ağlamasını garip buldu.

Eyitdi nedür aġladuġuŋ yine
Bu içüŋdeki od niçe bir yana

Tekrar ağlamanın sebebi nedir, bu içindeki ateş ne vakte kadar yanacak, dedi.

Didi olduġumca cihānda diri
Ḳan aġlar isem ben yiridür yiri

Ben dünyada yaşadıkça kan ağlasam yeridir, dedi.

Eyitdi ki ṣabr eyle aġlama hīç
İşüŋ ṭoġrıla nola oldısa pīç

Sabret ve hiç ağlama! İşin karmaşık olduysa ne olmuş, işin düzelecek, dedi.

Cihān işi geh ḳayġudur geh güvenç
Kişi gāh rāḥat bulur gāh renc

Dünyanın işi bazen kaygıdır, bazen sevinçtir; kişi bazen rahat bulur, bazen sıkıntı.

Gehī iflās pīş āred gehī genc
Gehī rāḥat küned ḳısmet gehī renc

İnsanın önüne bazen iflas bazen de hazine çıkar; insana bazen rahatlık bazen de zahmet kısmet olur.

Niçe dürlü zaḥmet görürse kişi
Çü ḳatlana ṣoŋ ucı oŋar işi

Kişi ne kadar zahmet çekerse çeksin ona katlandığı zaman sonunda işi yoluna girer.

Buyurdı sarāyuŋ içinde maḳām
Düzetdiler ü dürlü dürlü ṭaᶜām

Viribidi kim yidiler içdiler
Tenaᶜᶜum idüp ḳatı ḫoş geçdiler

Sarayın içinde bir yer hazırlanmasını emretti. Hazırladılar ve onlara çeşit çeşit yemek gönderdi. Yediler, içtiler, nimet içinde bulunarak rahat edip çok iyi vakit geçirdiler.

Ḫazīne dutana didi kim yügür
Bulara ne kim diler ise degür

Hazineden sorumlu olan kişiye koş, bunlara her ne isterlerse ulaştır, dedi.

Gelüp eyle didi sevindi bular
Ṭanışdılar u fikr eylediler

Ki bu ḥadde bizi nite ṭutdı ḫoş
Güzāfın degül olısar bu iş uş

4844-4845 (Hazineden sorumlu olan kişi) gelip onlara böyle söyleyince bunlar sevindi. Birbirlerine bizi bu derece neden ağırladı diye danıştılar, fikir sordular. Öyle ki bu durum böylece boş laf olmayacak.

Yarındası naḳḳāşı çaḫ ḳatına
Ḳıġırdı vü luṭf eyledi çoḫ yine

Ertesi gün Nakkaş'ı huzuruna davet etti ve tekrar ona çok iyilikte bulundu.

Didi dünki gün anca ḳan aġladuŋ
Ki yüregümi ṣanasın ṭaġladuŋ

Dün, o kadar kan ağladın ki yüreğimi dağladığını sanırsın.

Otur sözüŋi di dimezven yuvıt
Dün aġlatduŋ ise bugün gel avıt

Otur sözünü söyle, söylemezsen gizle! Dün ağlattınsa bugün gel avut!

Eyitdi ḥikāyet uzundur iŋen
Kim ola anuŋ onda birin aŋan

Anlatılacaklar çok uzundur; onun onda birini bile kim anlatabilir.

4850 Eger haftalar oturam söyleyem
Meger birezin size ᶜarż eyleyem

4850 Haftalar boyunca oturup anlatsam size hikâyelerin ancak bir kısımını anlatabilirim.

Ve līkin birincesini ol sözüŋ
İşidicegez göyneyiser özüŋ

Fakat o sözün bir kısmını işitince çok acıyacaksın.

Didi baġla bilüŋ sözüŋ açmaġa
Bahāne getürme ṭurup ḳaçmaġa

Hikâyelerini anlatmaya hazırlan, kalkıp kaçmak için bahane bulma, dedi.

Ḳażıyye nedür bir sözüŋ bileyim
H̬ulāṣa nolasın sözüŋ bileyim

Mesele nedir? Bir kelimesini öğreneyim; ne olursun hikâyenin özünü bileyim.

Oturdı naḳāş u sözin açdıdı
Ṣanasın ki incüyidi ṣaçdıdı

Nakkaş oturdu ve konuşmaya başladı; konuşunca inci saçtığını sanırsın.

4855 Sözüŋ boyına şöyle biçerdi ṭon
Ki bir lafẓa düzerdi maᶜnī biş on

4855 Sözün boyuna göre öylesine elbise keserdi ki bir söze beş on mana yüklerdi.

Zaᶜīf idi nite ki cevgān ṣapı
Velī urdı söz meydānında ṭopı

Şöyle ki mana cirit oyunu değneği gibi inceydi; fakat söz meydanında topu o vurdu.

Feṣāḥat deŋizine ṭalubanın
Çıḳa geldi gevherler alubanın

Belâgat denizine dalarak mücevherler alıp denizden çıkageldi.

Yaḳışdurdı düzdi biri birine
Ki bilürdi uşaḫ u ne iri ne

Mücevherleri birbirlerine uyumlu halde düzenlerdi ki hangisinin küçük hangisinin büyük olduğunu bilirdi.

Sözini götüricek ol araya
Ki iki yüz atlu alup araya

4860 Süheyl'i zaḫımladılar ṭutdılar
Elin baġlayup aldılar gitdiler

Şunuŋ bigi yaş dökdi çoḫ Nev-bahār
Ki gökde bulıd olıcaḳ nev-bahār

4859-4860-4861 Konuşmasını; iki yüz atlının Süheyl'i ortaya alarak yaralayıp elini bağlayarak yakalayıp gittikleri, kısma kadar getirince Nevbahâr, öylesine çok yaş döktü ki gökte ilkbahar bulutu gibi olmuştu.

İşitdi naḳāş ağlar iken ünin
Didi bulmışam uşda furṣat günin

O ağlarken Nakkaş onun sesini işitti; işte günün uygun zamanını buldum, dedi.

Çü söz cān ḳulağına yol eylese
Göŋülden kişi cān ile söylese

Kişi samimi bir şekilde gönülden konuştuğunda söylenenler kişinin gönlüne tesir eder.

Daḫı didi Yūn şārına irdügin
Ṣuçı yoġiken zindāna girdügin

4865 Yatup ḳaç gün anda nice aç idi
Anı işidicek içi acıdı

4864-4865 Ayrıca, Yûn şehrine ulaştığını, orada suçu yokken zindana girdiğini nasıl aç bir şekilde orada birkaç gün yattığını Nevbahâr işitince çok üzüldü.

Fiġān itdi yiŋemedi kendüzin
İşidimez idi naḳāşuŋ sözin

Nefsine hâkim olamayıp ıztırap ile inledi; artık Nakkaş'ın konuşmasını dinleyemezdi.

Didi kes sözi indi iy ḫōca ṭur
Senüŋ sözlerüŋ yigidi ḳocadur

Ey efendi dur! Şimdi konuşmayı kes! Senin sözlerin delikanlıyı yaşlandırır, dedi.

Daḫı söylemegil döyimezvenin
Sözüm vardur illā diyimezvenin

Artık anlatma, dayanamıyorum; söyleyecek sözüm vardır, yalnız söyleyemiyorum.

Girü ol yigit ḳatına var otur
Anı egle vü göŋlin ele getür

O delikanlının yanına tekrar git, otur; onu avut ve gönlünü kazan.

4870 Bilürven ki hīç sensüz eglenmez ol
Olupdur saŋa yār beglenmez ol

4870 Bilirim ki o sensiz hiç vakit geçirmez; o sana beylik taslamaz, sana dost olmuştur.

Örü ṭurdı naḳḳāş gitdi ve līk
Öginde dir idi ki şüd kār nīk

Nakkaş ayağa kalktı, gitti; fakat Nevbahâr içinden o, hoş bir şekilde gelip gitti, derdi.

Eger kendüzin gizler ise ne var
ᶜAcebdür eger olmaya Nev-bahār

Kendini gizliyorsa buna şaşılır mı? Bu Nevbahâr değilse şaşılacak şeydir.

Süheyl'e gelüp göŋlini ṭutdı şād
Ne sözler ki söylendidi ṭutdı yād

Nakkaş, Süheyl'e gelip onun gönlünü sevindirdi; ne sözler söylemişti ki Nevbahâr hatırladı.

Ḥikāyet dir iken sözin üzdügin
Anı ol ola mı diyü sizdügin

Dahı hem uġurlayın aŋlatdı ol
Ki bir nesne var sende sen bilmiş ol

4874-4875 Nakkaş, hikâye anlatırken sözünü kestiğini, onu Nevbahâr olabilir diye tahmin ettiğini bundan başka şeyleri de sessizce ona anlattı. Sende bir şeyler var sen bilmiş ol, dedi.

ᶜAcebdür bu olmaz ise Nev-bahār
Ol ise ḳışumuz olısar bahār

Bu Nevbahâr değilse şaşılacak şeydir; o, Nevbahâr ise kışımız bahar olacak.

Süheyl anı işitdi vü oldı şād
Revān baġlu göŋline düşdi küşād

Süheyl onu işitince sevindi; iyice kötü olan gönlü ferahladı.

Didi ger bu sizdügüŋ olursa rāst
Çünīn devlet ü baḫt-ı ferruḫ kücāst

Bu tahmin ettiğin şey doğruysa bunun gibi saadet ve kutlu talih nerede?

Saŋa cānumı ḫod fidā eyleyem
Bilürsin ne ḥācet ki ben söyleyem

Sana kendi canımı feda ederim; bilirsin, bunu söylememin bile gereği yok.

Gümānuŋ yaḳīn olmaz ise hemān
Ben ölesime yoḫdur ayruḫ gümān

4880 Tahmin ettiğin şey hemen olmazsa bundan sonra ölümüme şüphe olmaz.

Bunı söz idinmişler idi be-cid
Aġular yudınmışlar idi be-cid

Bunu sürekli olarak söylenir olmuşlar ve zoraki zehir yutmuşlardı.

Ḳapuları baġlarlar idi hemīn
Gice gündüz aġlarlar idi hemīn

Kapıları o anda kilitleyip gece gündüz sadece ağlarlardı.

Meger Nev-bahār anlaruŋ işlerin
Gerek bileyidi vü teşvīşlerin

Ancak Nevbahâr onların durumunu, karmakarışıklığını bilirdi.

Olaruŋ odasına yol ṣordıdı
Saray ḳavmine bir gün ol ṣordıdı

Ki ol iki kişiyile nitesiz
Baŋa ṭoġrusın eydüŋüz bellü siz

4884-4885 Onların meskeninin nerede olduğunu sordu. O bir gün saray halkına o iki kişiyle ne yapmaktasınız, diye sordu. Bana doğrusunu açıkça söyleyin, dedi.

Didiler bularuŋ yavuz ḥāli var
Üşendük bulardan biz iy şehriyār

Bunların durumu kötüdür; ey hükümdar biz bunlardan rahatsız olduk, dediler.

Gice gündüz işleridür aġlamaḫ
[Ki] ṣaḳal [u] saç yolma yumaḫ yumaḫ

İşleri gece gündüz ağlamak, saç ve sakallarını tutam tutam yolmaktır.

Şu deŋlü dökerler yire ḳanlu yaş
Ki bunlaruŋ içün ḳan aġlaya ṭaş

O kadar kanlı gözyaşı dökerler ki bunlar için taş bile kanlı gözyaşı döker.

Didi varuŋ anları ögütleŋüz
Ki ḫāṭırların ṭutmayalar yavuz

Gidip onlara nasihat veriniz ki canlarını sıkmasınlar.

Düşenleredür Ḥaḳ Çalap yārīci
Ḳamu azmış işleri oŋarıcı

Cenâb-ı Hak çaresiz kalanlara yardım edicidir, bütün bozulmuş işleri düzelticidir.

Çü ümmīẕ ḳalmaya hīç bir yire
Gerek kimse feryādına ol ire

Kişinin hiçbir yerde ümidi kalmayınca onun imdadına Allah yetişir.

Tecemmuʿ-şoden-i Heme Der-şehr-i Tūfān der-Meydān

Tûfân Şehrinin Bütün Halkının Meydanda Toplanması

Yarındası gün çünki ṭoġdı güneş
Deriŋ uyḫudan ḫalḳ ḳaldurdı baş

Ertesi gün güneş doğunca halk derin uykudan uyandı.

Ḳıġırdıcı şarda ḳıġırdur idi
Ne kim var ḫalāyıḳ çıġırdur idi

Tellal, şehirde (herkesi) çağırtırdı; her ne insan varsa davet ettirirdi.

Ki gelüŋ ḳamu dirneşüŋ uşda şāh
Buyurup durur ḳurdılar bār-gāh

Ki gelin, toplanın! Şah emretmiştir! İşte yüksek divan kurdular.

Ḳamuŋuz dirilüŋ şu meydānda
Gerek ʿişret eyleye şāh anda

Hepiniz şu meydanda toplanın! Şah orada içki içecek.

Tamāmet ulu kiçi hep vardılar
Çü dirneşdiler baḫdılar gördiler

Büyük küçük herkes oraya gitti; bir araya gelip bakınca şunları gördüler:

Döşenmişdi ol deŋlü dībā-yı Çīn
Ki ṭopṭolu dutmışdı meydān için

Etraf Çin'in renkli ipek kumaşlarıyla o kadar döşenmişti ki meydanın içi onunla tamamen kaplanmıştı.

Urulmışdı bir taḫt çepçevresi
Ḳonulmışdı begler içün kürsī

Bir taht kurulup etrafına beyler için tahtlar konulmuştu.

İki kürsī altun muraṣṣaʿ yine
Ḳomışlardı taḫtuŋ iki yanına

Tahtın iki tarafına, yine altın ve kıymetli taşlarla süslenmiş, iki taht koymuşlardı.

Otururdı taḫt üstine Nev-bahār
Ḳamu geydügi ṭonları zer-nigār

Nevbahâr, giymiş olduğu bütün elbiseleri altınla işlenmiş bir şekilde tahtın üzerinde oturuyordu.

Buyurdı saġında oturdı Süheyl
Hem eyledi Ḳayṭās’a ikrāma meyl

Emretti sağında Süheyl oturdu; hem de Kaytâs’a hürmet etmek için yöneldi.

Pes ol daḫı oturdı ṣol yanına
İşit indi nolısar anlar yine

Sonra o da Nevbahâr’ın sol tarafına oturdu; şimdi onlara tekrar ne olacağını dinle!

Ḳara yüzlü Ṣaʿluk’ı ḳapḳaraşu
Ṭurutdılar ol ḳavm ile ḳarışu

Kara yüzlü Salûk’u halkın tam karşısına diktiler.

Cühūdı anuŋ hem yanına bile
Dururdılar işidesin kim nola

Cühûd’u da onunla beraber ayakta durdurdular. Ne olacağını dinle!

4905 Çavuşlar çaġırup didiler bilüŋ
Ki şāh uş buyurdı ilerü gelüŋ

İşidüŋ ʿaceb dāstān olduġın
Cihānuŋ içinde nişān ḳalduġın

Ki her kim işide bunı ṭaŋlaya
Ḥikāyetde maḳṣūdı öküş aŋlaya

4905-4906-4907 Çavuşlar, bağırıp bilin ki şah böyle emretti; öne çıkın ve tuhaf bir destan olduğunu, dünyada bir iz bıraktığını ki bunu kim dinlerse hayret içinde kalacağını, dinleyin, dediler. Hikâyede kast olunan şey iyice anlaşılmalı.

Dönüp didi Ṣaʿlūk’a pes Nev-bahār
Ki iy bed-güher merdek-i nā-be-kār

Nevbahâr dönüp Salûk’a, ey soysuz, işe yaramaz insan, dedi.

Niceme ḥarāmīsin u uġrusın
Bu dirnekde digil sözüŋ ṭoġrusın

Her ne kadar haydut ve hırsız olsan da bu toplantıda sözün doğrusunu söyle!

4910 İşüŋ ḳamu maʿlūm olupdur baŋa
Ve līkin sınayup ṣorarvan saŋa

4910 Bütün işlerini biliyorum; fakat seni denemek için soruyorum.

Degül[62] ṭoġru ger ne kesilür başuŋ
Hemīn laḥẓa burca aṣılur başuŋ

Doğru değilse başın kesilir; hemen şimdi, başın burca asılır.

Ne yirden gelürsin ü aduŋ nedür
Şol aġladuġuŋdan murāduŋ nedür

Nereden gelirsin ve adın nedir? Şu ağlamanın maksadı nedir?

Didi bir ġarībem ki Çīn’dür ilüm
Başum ḳayu vü işe varmaz elüm

Ben bir yabancıyım, ülkem Çin’dir; başım endişe içinde ve bir iş yapamayacak durumdayım.

Ne ṣorarsın adumı Ṣaʿlūk’dur
Tenüm cānuma bir aġır yükdür

Adımı neden soruyorsun? Adım Saluk’tur; vücudum canıma ağır bir yüktür.

[62] digil → degül

Benüm zengīdür aṣlum u ḳaravan
Sözüme yalan ḥāşā kim ḳaravan

Benim aslım zencidir ve karayım; sözüme asla yalan karıştırmam.

Delimden ki Çīn ilin illemişem
Dişüm yavuz işlere bilemişem

Çoktan beri Çin ülkesini yurt edinmişim; kötü işlere tamah etmişim.

Ne mālum var idi ne bal u yaġum
Ne milk ü ṭavarum ne baḫçem bāġum

Ne malım vardı ne bal ve yağım; ne mülk, çiftlik hayvanım ne de bağ bahçem vardı.

Ṭuraġum ṭaġ idi yoġıdı evüm
Gice Çīn şārı yöresiydi avum

Barınağım dağdı, evim yoktu; gece avlanacağım yer Çin şehrinin etrafıydı.

Ṭayanmış idüm eyle özüme ben
İnanmış idüm zūr-ı bāzūma ben

Ben kendime bu şekilde güvenmiştim, kolumun kuvvetine inanmıştım.

Ki ger uġrasam yaluŋuz biŋ ere
Ḳayurmaz idüm belki yüz biŋ ere

Ki tek başıma bin savaşçıyla hatta yüz bin savaşçıyla karşılaşsaydım onlardan sakınmazdım.

Nice boş u ıṣṣuz ḳodum ivler
Öŋüme ṭurımaz idi dīvler

Birçok evi boş ve sahipsiz bıraktım; devler karşımda duramazdı.

Ol ilde beni düşde gören kişi
Henüz ürküp unıdur ola düşi

O ülkede beni düşünde gören kişi henüz ürküp kendi düşünü unutur.

Eyitdi ḳalan hep ḥikāyetlerin
Ḳamu göynügin ü şikāyetlerin

Geriye kalan tüm hikâyelerin tamamı keder ve yakınmadır, dedi.

Ki ben bir gice Çīn şārına varup
İki at ile bir yigidi görüp

Bunuŋ bigi anuŋ bigi işledüm
Yol azdum ṣanurdum yola başladum

4924-4925 Bir gece ben Çin ülkesine varıp iki at ile bir yiğidi görünce öyle bir iş yaptım ki yolumu şaşırdım ama yola koyulduğumu sandım.

Beni ol ḳız azıtdı vü ḳaçdıdı
Yüzümüŋ ṣuyın ṭopraġa ṣaçdıdı

O kız, benim yolumu şaşırtıp kaçmıştı; şeref ve haysiyetimi ayaklar altına alınmıştı.

Anı isteyü gezdüm iŋen öküş
Yüridüm ṭaġ u ṭaş u iniş yoḳuş

Onu arayarak çok gezdim, her tarafta yürüyüp yokuş aşağı indim ve yokuştan çıktım.

Ṣoloḫ gün ki bu şāra irdüm idi
Falān ṣūreti yazlu gördüm idi

O gün bu şehre varmıştım ki söz edilen yüzü nakşedilmiş gördüm.

Anı aŋdum aġladuġum ol idi Yüzin görmege ḥasretüm bol idi	Ağlamamın nedeni, onu hatırlamamdı; yüzünü görmeyi çok özlemiştim.
Eŋ öŋdin ki buldum idi bilmedüm Ṣoŋ ucı ki bildüm idi bulmadum	İlk önce onu buldum değerini bilmedim; sonunda değerini anladım ama onu bulmadım.
Melāmet ipin boynuma daḫtum Ki maʿnī ḳodum ṣūrete baḫtum	Ayıplanmanın ipini boynuma taktım ve resme bakıp manayı bıraktım.
Günāhum benüm ancaḳ uşbuyıdı Ṭutup baġladılar ki ḫoş buyıdı	Günahım sadece işte buydu; beni yakalayıp iyice bağlamalarının nedeni buydu.
İşidicek ol sözlerini anuŋ Eyitdi iŋen ṭaŋdur işüŋ senüŋ	Nevbahâr bu sözlerini işitince senin işin son derece hayret verici bir durumdur.
Nite inanayum ben işbu söze Ki ilinmemiş olasın ol ḳıza	Bu söylediklerine ben nasıl inanayım ki o kıza dokunmadığını bileyim, dedi.
Aç it bulsa etmek ki yaġlu ola Yimezse meger aġzı baġlu ola	Aç köpek ekmeği hem de yağlısını bulup yemezse ancak ağzı bağlı olmalıdır.
Cevābında zengī eyitdi belī Ne kim siz buyurursız oldur velī Hemīşe anuŋ bigi it aç yata Ki ṭutduġı avı yabāna ata	Zenci, evet diye cevap verdi. Siz her ne emrederseniz odur. Fakat her zaman aç yatan böylesine bir köpek tuttuğu avı nasıl heba etsin.
Kişi kendü cānına ol dem ḳıya Ki neye ḳıvanuḳdı elden ḳoya	Kişi, o zaman kendi canına kıyar; neyden memnunsa onu terk eder.
Didi Nev-bahār indi gel sen otur Eyitdi cühūda ḥicābı götür	Nevbahâr, şimdi sen gel, otur; Cühûd'a utanma perdesini kaldır, dedi.
Digil ṭoġrusın egrisin söyleme Gözüŋ göre cānuŋa ḳaṣd eyleme	Doğruyu yanlış söyleme! Göz göre göre kendi canına kastetme!
Eger ṭoġru söylemez olur iseŋ Beni hem ger ᶜayblama ölür iseŋ	Doğruyu söylemeyip ölürsen hem beni ayıplama!

Cühūd işidüp yire urdı yüzin
Hemān laḥẓa ᶜarż itdi ḳamu sözin

Cühûd yüzünü yere sürerek saygı gösterip o anda bütün söyleyeceklerini anlattı.

Deŋiz ḳıraŋında ḳızı gördügin
Ḳadırġa içine alup girdügin

Diledügi bigi oda düzdügin
Adadan adaya alup gezdügin

4945 Anuŋ yüzini güc ile açduġın
Daḫı dünle Ḳayṭās'dan ḳaçduġın

4943-4944-4945 Deniz kıyısında kızı gördüğünü, onu yanına alıp gemiye bindiğini, kızın isteğine uygun bir oda hazırladığını, onu alarak adadan adaya gezdiğini, onun yüzünü zorla açtığını, ayrıca geceleyin Kaytâs'tan kaçtığını anlattı.

Bıŋardan ṣoŋ uç nice ḳaçurduġın
Başın ṭaşa ol demde ḳaç urduġın

Daḫı sevgüsinden uṣanmaduġın
Elin hīç etegine ṣunmaduġın

Sonunda kızı pınarda nasıl kaçırdığını, o anda başını kaç defa taşlara vurduğunu daha sevgisinden doyuma ulaşmadığını, kızın namusuna hiç dokunmadığını anlattı.

Gelüp nicesi buldı Tūfān şarın
Nite ṣūrete baḫdı birin birin

Ḥikāyetledi Nev-bahār aŋladı
Anı işidüp her biri ṭaŋladı

Gelip Tûfân şehrini ne şekilde bulduğunu, resme nasıl baktığını bir bir anlattı; Nevbahâr onu dinledi. Onu işiten herkes hayretler içinde kaldı.

4950 Oturan ṭuran anda ulu kişi
Ki ṭopṭolu olmışdı meydān içi

4950 Meydanın içi orada bulunan saygıdeğer kişilerle dopdoluydu.

İşitdiler ü bildiler bir kezin
Ki ḳız itmemüşdür ucuz kendüzin

Onlar dinlediler ve hep birlikte anladılar ki kız kendini değersiz hale getirmemiştir.

Etegidi töhmet tozından aru
Balından azıḫlanmamış hīç aru

Eteği töhmet tozundan daha temizdi; hiçbir arı onun tozundan yememiş.

Niçeme ki şīrīn idi şekeri
Ḳayadan uçururdı ḫusrevleri

Şekeri o kadar tatlıydı ki padişahları uçurumdan yuvarlardı.

Tezeydügin andan bilürler güli
Ki ilinmemiş ola aŋa ḫoryad eli

Gülün taze olduğunu, ona hoyrat elin dokunmamış olduğunu anlarlar.

Mükāleme-kerden-i Nev-bahār be-Ḳayṭās

Nevbahâr'ın Kaytâs İle Konuşması

4955 Dönüp didi Ḳayṭās'a hem Nev-bahār
Ki ger dir iseŋ ser-güẕeştüŋ yarar

4955 Nevbahâr Kaytâs'a dönüp başından gelip geçen şeyi anlatırsan faydalı olur, dedi.

Örü turdı Ḳayṭās ol aradan Didi yāruŋ olsun seni yaradan	Kaytâs oradan ayağa kalktı ve seni yaratan Allah senin dostun olsun, dedi.
Baŋa ẓulmi işbu cühūd itdi çoḫ Arada daḫı kimsenüŋ ṣuçı yoḫ	Bu Cühûd bana çok zulmetti; ortada başka kimsenin suçu yoktur.
Gelürdi şārumuza adamuza Ḳonardı ḳatumuzda odamuza	Şehrimize, adamıza gelirdi; bizim yanımızda, meskenimizde konaklardı.
Degül idi yad olmış idi biliş Ṣoŋ ucı ḫod itdi şunuŋ bigi iş	Yabancı değil, bizimle dost olmuştu; kendisi sonunda şöyle bir iş yaptı.
Ki atama ṣatmış iken ol ḳızı Alup ḳaçdı aldadı yavlaḫ bizi	Ki o kızı babama satmışken o bizi pek çok hile ile kandırarak kızı alıp kaçtı.
Tamāmet cühūduŋ ḥikāyetlerin Eyitdi vü dökdi şikāyetlerin	Cühûd'un yaptıklarını tamamen anlattı ve şikâyetlerini anlattı.
Ḳızuŋ ᶜışḳına göŋül aḫduġını Ṣuya kendüzüŋi bıraḫduġını Atadan ḳaçup yābana düşdügin Güneşlerde yaḳılduġın bişdügin	Kızın aşkına gönlünün meylettiğini, kendisini suya attığını, babasından kaçıp çöle düştüğünü, güneşte yanıp piştiğini anlattı.
Nitesi dükendiyidi ḳuvveti Nice düşdi boġuldı ṣuda atı	Gücünün nasıl tükendiğini, atının suya düşüp ne şekilde boğulduğunu (anlattı).
Deŋiz ḳıraŋında gice yatduġın Anuŋ ile ḳız ḳardaşı nitdügin	Gece deniz kıyısında yattığını, kız kardeşinin onunla ne yaptığını (anlattı).
Perīye binüp nice Tūfān şarın Bulup ṣūreti gördi birin birin Anı göricek nişe aġladıdı Ṣataşıcaḳ ol işe aġladıdı Hikāyetledi vü didi kim buyur Buyurasuŋı vü işümi ḳayur	Perinin sırtına binerek Tûfân şehrini bulup resmi nasıl gördüğünü, onu görünce ve o durumla karşılaşınca ne şekilde ağladığını, anlattı ve söyleyeceğini söyle, durumumla ilgilen, dedi.
Ki ben daḫı il ü gün issiyidüm Ḳażā geldi başdan elümi yudum	Ben de memleket sahibiydim; takdir olunan şeyler gelince en baştan her şeyden vazgeçtim.

İlümden beni itdi bīgāne ʿışḳ
Elümden ṭutup atdı yābāna ʿışḳ

Aşk, beni ülkeme yabancılaştırdı; aşk elimden tutup beni heba etti.

Anuŋ sözin işidicek Nev-bahār
Didi otur üşenme iy nām-dār

Nevbahâr onun söylediklerini işitince ey ün sahibi otur, üzülme, dedi.

Senüŋ işüŋe çāre eyleyevüz
İŋen göŋlüŋi ṭutma eyle yavuz

Ki Tangrı’dan ümmīẕüŋi üzesin
Ḳaşuŋ büzmez iseŋ işüŋ düzesin

Senin işine bir çare buluruz; canını öyle çok sıkma ki Allah’tan ümidin kırılmasın. Kaşını çatmazsan işini yapacaksın.

Kelīmāt-kerden-i Süheyl Bā-Nev-bahār

Süheyl’in Nevbahâr İle Konuşması

Naḳāşa didi kim yigit söyle sen
Bugün ser-güẕeştüŋi şerh eyle sen

Nakkaş’a, yiğit sen söyle, bugün başından gelip geçen şeyleri açıkla, dedi.

Süheyl örü ṭurdı didi bilüŋüz
Sözüm çoḳdur aḥvālümi bilüŋüz

Süheyl ayağa kalktı; anlatacaklarım çoktur; başıma gelen durumları öğrenin, dedi.

Bu üçinden artuḳ sözüm var benüm
Ṭop üşendi cānum eridi tenüm

Anlatacaklarım bu üçünün anlattıklarından fazladır; canım büsbütün sıkıldı, vücudum eridi.

Benümdür bu didükleri ḳıṣṣa hep
Eger uzun ola ve ger ḳıṣa hep

İster uzun ister kısa bu anlattıkları hikâyelerin tamamı benimdir.

Şu ḳız kim didiler baŋa yār idi
Ara yirde ayruġı aġyār idi

Şu anlattıkları kız, benim yârimdi; bundan sonra arada kalan şeyler yabancılardı.

Henüz uş ḫayāli gözümde uçar
Ne ʿömr olısar ol ki ansuz geçer

Şimdiye kadar onun hayali gözümün önündedir; onsuz geçen ömür nasıl olacak!

Çıḳar ʿışḳ odı çün içümde yanar
Depemden dütünüm nite kim fenar

Aşk ateşi içimde yandığı için fenerin tepesinden dumanı çıktığı gibi benim tepemden de dumanım çıkar.

Apaŋsuzda yavu ḳulalı anı
Ṣınamış olalar görenler beni

Onu ansızın kaybettiğimden beri beni görenler denemektedirler.

Ne oturmaġum var ne yatmaḳlıġum
Muḥāl ola anı unutmaḳlıġum

Ne oturasım ne de yatasım var; onu unutmam imkânsız bir şeydir.

Ṭudaġum ḳurur ansuz aḳar yaşum
Diri olduġumca hemīndür işüm

O olmadan dudağım kurur, gözyaşım akar, yaşadığım sürece işim sadece budur.

Gözümde ḫayāli içümde odı
Zamīrümde fikri dilümde adı

Ḳalup durur ölince gitmeyiser
Ol itdügini kimse itmeyiser

4984-4985 Gözümde hayali, içimde ateşi, kalbimde düşüncesi, dilimde ise adı kalmıştır, ölene kadar gitmeyecektir. Onun yaptığını kimse yapmayacak.

Pes āġāz idüp ḳubbe naḳşın didi
Kim anuŋ içün ġuṣṣa nice yidi

Nice Çīn'e vardı vü düzetdi āl
Nitesi bağışlar idi genc ü māl

Sonra anlatmaya başladı. Kubbedeki resmi anlattı. Onun için ne şekilde acı çektiğini, Çin'e nasıl gittiğini ve nasıl hile yaptığını, hazine ve malı ne şekilde bağışladığını anlattı.

Azışduġını dünle yārından ol
Yüridügini ḫasta aç ṣusuz ol

Çeride tutulduġın u arduġın
Şeh-i Ḫāverān ḳatına varduġın

Geceleyin birbirlerini kaybettiğini, ertesi gün hasta aç, susuz bir şekilde yürüdüğünü, askerlerin onu yakaladığını, yorgun düştüğünü, Hâverân şahının yanına gittiğini anlattı.

Ṣoŋ ucı ki Yūn şārına girdidi
İşidüŋ ne bī-hūde tedbīr idi

4990 Sonunda Yûn şehrine girmişti; ne kadar boşuna bir önlem aldığını dinleyin!

Ki ṭutdı şaruŋ ḥākimi aŋsuzın
Varın aldı vü diŋlemedi sözin

Ki şehrin hâkimi ansızın onu tuttu; her şeyini aldı ve söylediklerini dinlemedi.

Esirgeyüben anı zindāncı er
Niçe dürlü gösterdi anda hüner

Zindanı koruyan yiğit ona acıyıp orada pek çok hüner göstermişti.

Ki ṭaŋlası ḥākim ḳatına varup
İcāzet alup kendü azıḳ virüp

Yola çıḳarup nice itdi revān
Süheyl uyuban nite gitdi revān

Zindanı koruyan kişi, ertesi gün hükümdarın huzuruna çıkıp ondan izin aldığını, kendisinin onlara yolluk verip onları hemen nasıl yola çıkardığını, Süheyl'in ona uyarak nasıl gittiğini anlattı.

Yalıncaġ u yayaḳ u bir pūlı yoḳ
Ümīẕi iŋen azacuḳ fikri çoḳ

Bu aracuġa degin diyicek Süheyl
Gözinüŋ yaşı aḳdı nite ki seyl

Sözi bu araya getürdi hemīn
Örü ṭurımadı oturdı hemīn

4995-4996-4997 Çıplak, yaya, parasız ve ümidi son derece azıcık, çok düşünceli bir şekilde Süheyl bu yere kadar gözyaşlarının sel gibi aktığını söyledi. Süheyl sözü buraya kadar getirince ayakta duramadı ve hemen oturdu.

Bögürdi vü key zār zār ağladı
İşidenlerüŋ yüregin ṭağladı

Feryat edip inleye inleye çok ağladı; onu işitenlerin yüreğini dağladı.

Ṭuranlar ulu kiçi yoẖsul u bay
Anuŋ içün ağlaşdılar hāy hāy

Orada bulunan büyük küçük; zengin fakir herkes onun için ağlaştı. Vay vay!

Didiler bunuŋ bigi ṭaŋ dāstān
Zamānlarda virmeye kimse nişān

Onlar, böyle acayip bir hikâyeye zaman içinde kimse işaret etmez, dediler.

Ṣoŋ ucı söze başladı Nev-bahār
Eyitdi niçe kim döne rüzgār

Ādem oğlı geh ağlar u geh güler
Gülef bigi geh biter ü geh ṣolar

Nevbahâr sonunda konuşmaya başladı. Şöyle söyledi: Dünya döndükçe insanoğlu bazen ağlar bazen güler. Kırmızı gül gibi bazen meydana gelir ve bazen solar.

Eyü [vü] yavuz yoldadur her biri
Kişi çoḳ görür iş olıcaḳ diri

İyi ve kötünün her biri yoldadır; kişi diri olunca pek çok işin üstesinden gelir.

Cevābum virüŋ uş ṣorarvan size
Kişi ne diye ancılayın ḳıza

İşte size soruyorum cevabımı verin! Kişi böylesi bir kıza ne söyler?

Ki bunca başından anuŋ iş geçe
Bu deŋlü kişinüŋ elinden ḳaça

Ki onun başından bu kadar olay geçecek, bu kadar kişinin elinden kaçacak.

Ütüzmeye hīç oynayuban oyın
Ḳomaya dökilmege yüzi ṣuyın

Oyun oynayıp hiç kaybetmeyecek, şerefine leke sürülmesine müsaade etmeyecek.

Deŋizler geçe ṭaġ u ṭaşlar aşa
İlede bunuŋ bigi işler başa

Denizleri geçip dağ ve taşları aşıp böyle işleri bitirecek.

Vefā beklemekde ḳuşana ḳuşaẖ
Ṭuta göŋlini her bir işde aşaẖ

Yaptığı her bir işte alçakgönüllü olup vefa beklemek için hazırlanacak.

Ḳayurmaya ṭağlardan u mīşeden
Uṣanmaya zaḥmetden endīşeden

Dağlardan ve meşe ormanından çekinmeyip sıkıntıdan ve endişeden usanmayacak.

Ṣu içmeye vü yiyesi yimeye
Belālar göre rāzını dimeye

Su içmeyecek ve yemek yemeyecek, belalara uğrayıp sırrını açıklamayacak.

Delim dürlü zaḥmetleri götüre
Ṭura ḳavline ḳanda kim otura

Pek çok sıkıntıları uzaklaştırıp nerede olursa olsun sözünde duracak.

Didiler ḳamu bir anuŋ bigi ḳız
Yig ola biŋ erden dirüz anı biz

Herkes, böylesi bir kız bin yiğitten daha iyi olur diye düşünür.

Vefāyısa ancaḳ ola ḳızdan
İşit bu sözüŋ ṭoġrusın bizden

Kızdan vefa ise böyle olur; bu sözün doğrusunu bizden dinle!

Cihanda bulınmaya anuŋ bigi
Ne ḳız belki oldur erenler yigi

Dünyada böylesi bulunmaz; ne kızı belki yiğitlerin en üstünü odur.

Fāş-kerden-i Nev-bahār Pīş-i Ḫalāyıḳ

Nevbahâr'ın Halkın Önünde Sırrını Açıklaması

Eyitdi bilüŋ uşda ol ḳız benüm
Bulındum bu ṣarp işde ol ḳız benüm

İşte o kızın ben olduğunu bilin, bu zor işte bulunan kız benim, dedi.

Bu dördi didüginde yoḳdur yalan
Nedür çāre indi çü oldı olan

Bu dördünün anlattıklarında yalan yoktur; olan oldu, şimdi çare nedir?

Ne kim ben daḫı uġramışam aŋa
Eger diyeven siz ḳalasız ṭaŋa

Başıma gelenleri de anlatırsam siz hayretler içinde kalırsınız.

Velī Tangrı ṭutsa elini kişi
Yavu varmaya başa ilte işi

Fakat Allah kişiye yardım ederse kişi, kaybolmaz kendi işini sonuçlandırır.

Şu yirde ki Ḥaḳ'dan ʿ ināyet olur
Kişi her ne kim ister ise bulur

Bu yerde Allah'tan yardım olduğunda kişi her ne ararsa arasın onu bulur.

Çü ümmīẕi ḳalmaya hīç bir yire
Gerek kimse feryādına ol ire

Kişinin hiçbir yerden ümidi kalmayınca onun imdadına o yetişir.

Ḳamu işleri düzen Allāh'dur
Ki ḳulları sözinden āgāhdur

Bütün işleri düzenleyen Allah'tır ki kulları onun sözünden haberi vardır.

Benem uşda Faġfūr şāhuŋ ḳızı
Yüzüm görmez iken güneşüŋ gözi

Başumda ʿaceb yazu yazluyımış
Niçe vāḳıʿa yolda gizlüyimiş

İşte Çin hükümdarının kızı benim. Güneşin gözü yüzümü görmezken alnımda garip bir alın yazısı yazılıymış. Yolda pek çok olay gizliymiş.

Ādem oġlanı hīç dek oturmaya
Belā ṭarta eylügi götürmeye

İnsanoğlu hiç rahat etmez; sıkıntı çekip iyiliği uzaklaştırmaz.

Ne görmekse gördüm ne lāzım dimek
Ne çekmekse çekdüm iŋen çoḫ emek

Ne gördüysem gördüm söylemenin ne gereği var? Oldukça çok ne zahmet varsa çektim.

Yaluŋuzca ṭağda vü ṭaşda gezüp
Gücümi dükedüp ümīẕüm üzüp

Tek başıma ıssız yerlerde gezip gücüm tükenerek ümidim kırıldı.

Niçeme başarımaz idüm yolı
Ben işbu aracuğa uğrayalı

Sizüŋ araŋuzda kimem ben diŋüz
Eyü mi dirildüm ve yā ḫoẕ yavuz

Her ne kadar yol alamamış olsam da ben buraya uğrayalı sizin aranızda nasıl biri olduğumu söyleyiniz? Sizinle iyi mi geçindim kötü mü?

Didiler zihī şükrdür kim İlāh
Senüŋ bigi virdi bize pādişāh

Allah’a şükürler olsun ki bize senin gibi bir padişah verdi, dediler.

İşüŋ ḫulḳ u iḥsān durur ᶜadl ü dād
Ḳamu sendenüz ḳatı ḫoşnūd u şād

Senin işin yumuşak davranmak, iyilikte bulunup adaletli olmaktır. Hepimiz senden çok memnunuz.

Bizüm başumuza senüŋ buyruğuŋ
Revāndur işi olmaya ayruğuŋ

Senin emrin baş üstüne! Yabancının işinin olmaması uygundur.

Didi Nev-bahār işbunı key bilüŋ
Ki Tangrı oŋarur işini ḳuluŋ

Nevbahâr, bunu iyice bilin ki Allah kulunun işini rast getirir.

Yemen şāhınuŋ oğlıdur bu Süheyl
Ki nā-gāh benüm ᶜışḳuma itdi meyl

Süheyl Yemen şahının oğludur ki bu ansızın benim aşkıma gönül verdi.

Öküş çekdi ġavġā delim dökdi genc
Ḳatı gördi zaḥmet be-cid yidi renc

Çok savaştı, çok hazine harcadı; çok sıkıntılarla karşılaştı, eziyet çekti.

Bunuŋ bigi derde gerekdür devā
Ṣu ḳatında olmaz teyemmüm revā

Böyle derde bir çare gerekir; suyun yanında teyemmüm uygun olmaz.

Pes andan girü şāh idinüŋ bunı
Bunuŋ ḫatunı bilüŋüz hem beni

Öyle ise bundan sonra bunu şah edinin; hem de beni, bunun eşi olduğumu biliniz.

Daḫı yigrek ᶜadli bu hem eyleye
Ḳamuŋuza düpdüz eyü söyleye

Ayrıca bu, adaleti daha iyi sağlar; hepinize tamamen iyi davranır.

Eger rāżī olmaz iseŋüz buŋa
Hīç utanmaŋuz ṭoğrusın diŋ baŋa

Buna rıza göstermezseniz hiç utanmadan bana doğruyu söyleyiniz.

Yemen ili ḫoẕ uşda öŋümdedür
Degül kim benüm ġuṣṣa ṣoŋumdadur

Yemen ülkesinin kendisi işte önümdedir; benim çektiğim sıkıntı, son değildir.

İlüŋüz size ḳutlu olsun ḫo biz
Gidevüz esen ḳaluŋuz bunda siz

Ülkeniz size hayırlı olsun. Artık biz gidiyoruz; siz burada sağlıcakla kalın!

Ġaraż bu ki dervīş incinmesün
Biri birine kimsene dınmasun

Amaç bu ki derviş incinmesin; kimse birbirine ses çıkarmasın.

Ḳamu ittifāḳ ile dil üşürüp
Edeb bekleyüp sözlerin bişürüp

Didiler bilüŋüz ki biz ḳamumuz
Ulu kiçi vü ḫāṣumuz ᶜāmumuz

Ḳul olduḳ size yüz döndürmezüz
Yemen'den yaŋa ḥāşā göndürmezüz

Herkes usule uyup sözlerini ölçüp biçerek bir ağızdan şunları söylediler: Biliniz ki hepimiz, büyük küçük herkes size kul olduk ve sizden yüz çevirmeyiz. Yemen tarafına sizi asla yollamayız.

Fidīdür size cānumuz mālumuz
Degül hergiz ayruḫsı aḥvālümüz

Size canımız, malımız fedadır; başka türlü davranışımız kesinlikle yoktur.

Aramuzda çünki şāh ola Süheyl
Yöremüzdeki begler aŋa ṭufeyl

Olurlar ise hem ᶜaceb olmaya
Bunuŋ bigi şāh kimsene bulmaya

Süheyl bize şah olunca çevremizdeki beyler ona dalkavuk olursa hem buna şaşılmasın; çünkü böylesi şahı kimse bulmaz.

Ki yigit durur ḫūb [u] aṣlı ulu
Hüner-mend ü ḫoş-ḫulḳ u yüzi ṣulu

Yiğit, hoş ve aslı yücedir; marifetli, iyi huylu ve asil yüzlüdür.

Biz aŋa olavuz eli baġlu ḳul
Bu söz kim didük size yaŋlış degül

Biz onun için her şeye razı oluruz; size söylediğimiz sözler yanlış değildir.

Bu işden sevindi iŋen Nev-bahār
Ki devlet maḥallinde ṭutdı ḳarār

Nevbahâr bu duruma çok sevindi, saadetin olduğu yerde konakladı.

Çü berkitdi ᶜahdı sözi açdılar
Çoḫ altun [u] incü ṣaçu ṣaçdılar

Yemini sağlamlaştırmak için konuştular; çok altın ve inci ihsanda bulundular.

Hemān laḥẓa naḳḳāş oldı vezīr
Yigitlendi niçeme olmışdı pīr

Nakkaş her ne kadar ihtiyarlamışsa da gençleşti ve o anda vezir oldu.

Çü ᶜömr āḫiri ḫayr ola kişinüŋ
Gider tīz kündeldügi dişinüŋ

Kişinin ömrünün sonu hayırlı olunca tekrar eski gücüne kavuşur.

Yine ṭutdı yiŋi yigit bigi fer
Meşaḳḳat çerisine buldı ẓafer

Tekrar delikanlı gibi güçlendi; zahmet, askerine zafer sağladı.

Hemān dem inüp taḫtdan Nev-bahār
Varup perde içinde ṭutdı ḳarār

Nevbahâr hemen tahttan inerek gidip örtünün içine büründü.

Viribidi naḳḳāşa kim sen otur
Olan yarġuyı hep yirine getür

Nakkaş'ı gönderdi; ona sen otur ve olan hükümlerin hepsini yerine getir, dedi.

Didi ḳullıġ idem ki şükür bugün
Ne ḫoş buldum uş yaşluyiken dügün

Böyle yaslı iken güzel bir düğün ile karşılaştım; bugüne şükürler olsun ki hizmette bulunayım.

Buyurdı ki cellādlar durdılar
Ḳara zengīnüŋ boynını urdılar

Emretti, cellâtlar ayağa kalktı ve kara zencinin boynunu kestiler.

Didi zaḥmete düşüren buyıdı
Belālar bize üşüren buyıdı

Bizi sıkıntıya düşüren buydu, belaları bize salan buydu, dedi.

Cezāsını bulsun kim itdi bize
Ṣoŋ ucı nite kim eŋ öŋdin ḳıza

Bize kim ne yaptıysa karşılığını sonunda bulsun; şöyle ki ilk önce kıza (sıkıntı veren kişiler cezasını çeksin).

Cühūdı buyurdı ki bir aġaca
Ṭutup ṣardılar ḳatı uçdan uca

Emretti, Cühûd'u tutup bir ağaca baştanbaşa iyice bağladılar.

Ṣaġış ile ḳamçı aŋa iki yüz
Urup ḳana yudılar eŋse vü yüz

Sayarak ona iki yüz kamçı vurup ensesini, yüzünü her tarafını kan içinde bıraktılar.

Teni oldı balıḫ bigi pūl pūl
Şu yengeçleyin gitdi apul apul

Teni balık gibi pul pul oldu ve bu, yengeç gibi bacaklarını iki yana açarak sallana sallana gitti.

Buyurdı ki bir biŋ ḳızıl altunı
Aŋa virdiler didiler al tūnī

Emretti, bin altın parayı ona verdiler. Ona al, alçak, dediler.

Bu altunı ḫarc it ü hīç kimsenüŋ
Gözetme ṭavarın çü degül senüŋ

Bu altını harca ve hiç kimsenin davarını umma çünkü o senin değildir.

Ögütlen diyü dögdüm işüŋe git
Kişi ṭutar ögüt aġaç yise it

İbret alman için seni dövdüm; sen işine git! Köpek değnekle dövülürse nasihat dinler.

Kimesne çü saŋa ṣıġınu gele
Bıraḫma anı yad ile ya ele

Sana sığınmak için gelen kimseyi yabancı ülkeye veya halka bırakma!

Cühūd anda ardına baẖa baẖa
Gönüldi yola ḳanı aẖa aẖa

Cühûd orada arkasına baka baka, kanı aka aka yola koyuldu.

Sevinüp giderdi ʿalā-külli ḥāl
Ṣanasın ki yābanda bulmışdı māl

Şöyle böyle sevinip giderdi; onun çölde mal bulduğunu düşünürdün.

Bere bildürür bilmeze kendüzin
İşitdürür ögüt virenüŋ sözin

Yara; kendini bilmeyen kişiye haddini bildirir, öğüt veren kişinin öğüdünü dinlettirir.

Ögüdi ẖo nite ṭutaydı cühūd
Kim iŋen key önegüyidi cühūd

Cühûd, öğüdü hem nasıl dinlerdi ki Cühûd, oldukça çok inatçıydı.

Kişi ögrenicek nite ḳor ẖūsın
Et acısını ḳor u baş ḳorẖusın

Kişi, et acısını ve başının kesileceği korkusunu öğrenince kendi huyunu neden terk eder?

Çü Ḳayṭās ol heybete baẖdıdı
Ṭudağı ḳurıdı yaşı aẖdıdı

Kaytâs o heybete bakınca çok korktu ve gözyaşları aktı.

İŋen ḳorẖuban didi iy vay baŋa
Ne müşkil işe uġradum u buŋa

Aşırı derecede korkarak ey bana eyvahlar olsun, ne zor işe ve belaya rastladım, dedi.

Baŋa daẖı şindi anı ideler
Ya ẖoẕ öldürüp ḳoyalar gideler

Ona yaptıklarını şimdi bana yapacaklar veya beni öldürerek bırakıp gidecekler, dedi.

Hemān sāʿat aŋladı anı naḳāş
Ki Ḳayṭās ḳorẖuban aḳıtdı yaş

Nakkaş, o anda Kaytâs'ın korkup gözyaşı akıttığını anladı.

Tevāżuʿ ḳılup luṭf ile söyledi
Öküş ʿöẕr diledi ẖulḳ eyledi

Alçakgönüllülük gösterip yumuşak bir şekilde onunla konuştu; ondan çok özür dileyerek ona iyi davrandı.

Key atlara çekdi aŋa piş-keş
Daẖı virdi öküş ḳul u ḳaravaş

Ona iyi atlar hediye etti; ayrıca ona çok hizmetkâr ve cariye verdi.

Çoẖ altun gümiş ü delim taẖta biz
Didi al u maʿẕūr ṭut illā siz

Ona çok altın, gümüş ve birçok top kumaş verdi; bunları al ve kesinlikle bizim kusurumuza bakmayınız.

Şu nesneden elbette kim senüŋ ol
Elüŋe giresi degül fāriġ ol

O şeyden vazgeç! O şey kuşkusuz eline geçecek değildir!

Bu kimseyiçün kim geçürdüŋ ʿömür
Anuŋ issi var dögme sovuẖ demür

Bu kişi için ömrünü tükettin; onun sahibi var, boşuna emek harcama!

Ögüdümi ṭut var ataŋa ḳavış
Belāya ṣataşma aradan siviş

Nasihatimi dinle, git babana kavuş! Belaya çatma, kimseye görünmeden kaç!

Be-rāh itdi anı vü kendü revān
Süheyl ile girdi şara şāẕ-mān

Nakkaş onu yolcu etti ve kendisi hemen Süheyl ile sevinçli bir şekilde şehre girdi.

Süheyl ü naḳāş oldı vü Nev-bahār
Aġup köşke aġlaşdılar zār zār

Süheyl, Nakkaş ve Nevbahâr birlikte köşke çıkıp inleye inleye ağlaştılar.

5085 Yaşı dökdiler nite kim sözlerin
Silerler idi şükr idüp yüzlerin

5085 Şöyle ki sözlerini söyledikleri gibi gözyaşlarını akıttılar; şükrederek yüzlerini silerlerdi.

Ki bunca belālar geçürmiş iken
Ṭoġanumuz elden uçurmış iken

Üçümüzi Tangrı bir araya uş
İrişdürdi [vü] vaḳtümüz oldı ḫoş

Bu kadar sıkıntılar yaşamışken doğanımızı elimizden kaçırmışken Allah üçümüzü birbirimize böyle kavuşturdu ve yaşamımız güzelleşti.

Çü maḳṣûda irdi bular iy füzūn
Süheyl'e Bahār'ın vir eyle dügün

Ey! Bunlar amaçlarına ulaştığı için Süheyl'e Nevbahâr'ını verip düğün yap!

Buyurdı kim ol şarı ṭonatdılar
Münādī ile vü güne itdiler

Emretti, o şehri donattılar; herkesi mesut güne davet ettiler.

5090 Hem eylediler ol dügüne yaraḳ
Düzüldi ol arada ṭāḳ u revāḳ

5090 Hem o düğüne hazırlık yaptılar; orada çadır kuruldu.

Yidi gün dün ü gün dügün eyledi
Ululara dökdi vü ḫōn eyledi

Yedi gün ve yedi gece düğün yaptılar; şehrin ileri gelenlere sofra açıp birlikte ziyafet çektiler.

Tamām eylediler ne kim ḳayd idi
Aŋa resm ile ḫoş kābin ḳıydıdı

Her ne endişeleri varsa giderdiler; ona, usûl olarak güzelce nikah kıydılar.

Süheyl'i revān iltdiler gerdege
Ṣalıvirdiler şāhini ördege

Süheyl'i hemen gerdeğe yolladılar. şahini ördeğe salıverdiler.

Ol iki alur birbirinden murād
Gidüp ḳamu ḳayġuları oldı şād

O ikisi evlendi; bütün kaygıları gidip mutlu oldu.

5095 Ṭutaḳ ṭudaġa urdılar yüz yüze
Ḥikāyetlerin getürürler söze

5095 Öpüşüp yüzlerini birbirlerine sürdüler; hikâyelerini anlatmaya başladılar.

Süheyl ol ḥikāyetlerin söyledi
Ki anuŋ ile rüzgār neyledi

Süheyl o hikâyelerini anlattı ki zamanın ona neler yaptığını açıkladı.

Ṣoŋ ucı didi unıdalum anı
Dürişigörüp bisleyelüm canı

Sonunda onları unutalım, çabalayıp yiyip içip keyfimize bakalım, dedi.

Geçen geçdi gelmeyeni kim bilür
Demin ḫoş geçüren key uşlu olur

Olan oldu, olacak şeyleri kim bilir! zamanını iyi geçiren kişi çok akıllıdır.

Geçen nesneden kişi geçmek gerek
Gülüp oynayup yiyüp içmek gerek

Kişi olmuş bitmiş şeylerden vazgeçmelidir; kişi gülüp oynamalı ve yiyip içmelidir.

Gelüŋ ḫoş geçelüm ki bir gün ola
Göçevüz adumuz cihānda ḳala

Gelin iyi vakit geçirelim ki bir gün bu dünyadan göçersek ünümüz dünyada kalsın.

Çü yüzin çevüre bize yir yüzi
Yir üzre bulımaya kimse bizi

Yeryüzü bize yüzünü çevirince bizi kimse yerin üzerinde bulamaz.

Yavuz olmaya hem ki dillerde biz
Aŋılavuz ol daḫı yıllarda biz

Hem bundan sonra biz o yıllarda anılırsak fena olmaz.

Yarındası oturdu taḫta Süheyl
Ṭuş olmışdı ferḫunde baḫta Süheyl

Süheyl ertesi gün tahta oturdu; Süheyl kutlu talihe rastlamıştı.

Ne kim pādişāhlıġuŋ erkānıdı
Anuŋ bigi erkānuŋ ol kānıdı

Padişahlığın her ne erkânı varsa o, böyle erkânın kaynağıydı.

Şunuŋ bigi tedbīr ile virdi dād
Kim ulu kiçi oldı rāżī vü şād

Şöyle önlem alarak adalette bulundu ki büyük küçük herkes ona boyun eğip mutlu oldu.

Ḳul idi ḳamu aŋa ehl-i temīz
Ki ger isteyeler bulımayalar

Herkes o doğruluk sahibi olan kişiye hizmetkârdı ki onun gibisini arasalar bile bulamazlar.

Nitesi aŋa ḳul olımayalar
Ki ger isteyeler bulımayalar

Ona nasıl hizmetkâr olmasınlar ki! Onun gibisini arasalar bile bulamazlar.

Sözi bigi hergiz şeker Mıṣr'da
Naẓīri bigi olmaya ʿaṣrda

Mısır'da sözü şeker gibi olan birini asla (bulamazlar); yüzyılda ona benzeyen biri olmaz.

Hep eylüge baġlayuban himmetin
Ulu beglerüŋ bekleyüp ḥürmetin

Raʿiyyetleri eyle dutmışdı dinç
Ki aŋılmaz olmışdı güç ü başınç

5109-5110 O, tüm gayretini iyilik yapmaya harcayarak yüce beylerin saygısını gözetip halkını öyle huzur içinde yaşatmış ki zulüm ve haksızlık anılmaz olmuştu.

Hemān gün buyurdu ki ḥāżır ola
Bir uṣlu ḳalem ehli kim ol bile

Sözi bitide nice düzmek gerek
Nice başlamaḳ ḳanda üzmek gerek

O anda yazı işleriyle uğraşan, akıllı, sözü mektupta nasıl yazacağını, mektuba ne şekilde başlayıp mektubu nerede bitireceğini bilen kişinin bulunmasını emretti.

Nāme be-nüvis Süheyl ü Firistāden-i Pīş-i Faġfūr Şāh

Süheyl'in Mektup Yazıp Fağfur Şaha Göndermesi

Ḳığırdılar u geldi bir ḫoş kişi
Ki anuŋ idi yazu yazmaḫ işi

Çağırdılar ve iyi biri geldi ki yazı yazmak onun işiydi.

İŋen zīrek ü fāżıl u cüst ü ehl
Ki naẓm aŋa ḳolay idi nes̱r sehl

Son derece zeki, maharetli ve araştırmacıydı ki nazım onun için uygundu, düzyazı ise kolaydı.

Söz içinde maʿnī üredür[63] idi
Ṣanasın ki kendü yaradur idi

Sözdeki anlamı arttırırdı ki anlamları onun oluşturduğunu zannedersin.

Diler ise bir sözi eylerdi yüz
Ki maḳṣūdiçün gösterür idi yüz

İsterse bir sözden yüz anlam çıkacak şekilde yazı yazardı; sözün kastettiği şey ortaya çıkardı.

Dilemezse yüz sözi eylerdi bir
Çü ḳādir ola eyle eylerdi bir

İstemezse yüz sözden bir anlam çıkacak şekilde yazı yazardı; sözün kudretli olması için böyle yazardı.

Oturdı çıḫardı devāt u ḳalem
Semen üzre müşk ile urdı raḳam

Oturdu, divit ve kalem çıkardı; yasemin yaprağı üzerine misk ile yazı yazdı.

Eŋ öŋdin Çalap adını yazdı ol
Ki ḳudretleri çoḫdur u luṭfu bol

O, ilk önce Allah'ın adını yazdı; çünkü bunu yazmasının kudreti çok, iyiliği ise boldu.

Anuŋ buyruġı birledür her bir iş
Cihān ḥāli andan degül bir ḳarış

Her bir iş onun emriyle gerçekleşir; dünyanın bir karışı bile onsuz değildir.

[63] Açıklama için bk. SNÜN: 55-56

Anuŋ ^{c}ilminüŋ şemmesin ^{c}aḳl-ı küll
Bilem dirse göyüne nite ki kül

Onun ilminin çok azını Cebrail biliyorum derse kül gibi yanar.

Anuŋ ḥükmini eylemez kimse red
Vāy aŋa ki olmaya andan meded

Onun emrini kimse reddetmez; ondan yardım almayana eyvahlar olsun!

Daḫı yazdı kim bile faġfūr-ı Çīn
Ki ḳuluŋ bilür kendüzinüŋ suçın

O; ayrıca Çin hükümdarı, kulunun suçunu anladığını bilir, diye yazdı.

Ḳażā çünki ḳaldura gökden başı
Olur ṣaġır u kör zīrek kişi

Kaza, gökten şiddetli bir şekilde gelince uyanık kişi sağır ve kör olur.

Niçeme ki tedbīr ile iş düzer
Çü taḳdīr irer anı tīzcek bozar

Kişi her ne kadar tedbirli bir şekilde işini düzenlerse düzenlesin Allah'ın takdiri erişince o iş hemen bozulur.

Pes ebleh kişi çünki tedbīrsüz
İşe ṣuna kendüzin eyler ucuz

Öyle ise ahmak kişi, tedbirsiz bir şekilde elini işe uzatınca kendini değersizleştirir.

Ādem düşer olsa ayaḫ ṭayınur
Başındaġı ^{c}aḳlı anuŋ yayınur

İnsanın ayağı sürçüp düşer olsa onun başındaki aklı dağılır.

Gücin üze naḳşın alınuŋ boza
Şu kim yumruġın vara ura bize

(Allah'ın takdiri), kişiyi bir şey yapamaz duruma getirir, alın yazısını değiştirir. O ki gelir, yumruğunu bize vurur.

Senüŋ devletüŋ bizi ḳahr eyledi
Şeker yir iken bize zehr eyledi

Senin saadetin bizi kahretti; şeker yerken bizi zehirledi.

Ḳızuŋ Nev-bahār ile hem eyle bil
Azışduġ buluşımaduḳ biş yıl

Hem böyle bil ki kızın Nevbahâr ile birbirimizi kaybettik; beş yıl birbirimize kavuşamadık.

Neler gördügümüzi hīç ṣorma çoḫ
Belā çekmişem kim anuŋ ḥaddi yoḫ

Neler yaşadığımızı hiç sorma! Hadsiz, çok sıkıntı çektim.

Şükür şindi Tūfān'davuz pādişāh
Elümüzdedür il ü şār u sipāh

Şükürler olsun, şimdi Tûfân ülkesinde padişahız; ülke, şehir ve asker bizim emrimiz altındadır.

Bu ḳamuyıla ḥālümüzdür yavuz
Ger incindügüŋ geçmedise henüz

Bizim yüzümüzden üzüntün hala geçmemişse bunların tamamıyla durumumuz kötüdür.

Bizüm ṣuçumuz ᶜafv itmiş iseŋ
Edebsüzligümüz unıtmış iseŋ

Buyurġıl bize kim anı bilelüm
Ṭapuŋa ölince duᶜā ḳılalum

5134-5135 Bizim suçumuzu affetmişsen, edepsizliğimizi unutmuşsan bize söyle ki bilelim. Zatına ölene kadar dua edelim.

Eger çıḳar olur iseŋ aradan
Bizi hem yavu ḳılmaya yaradan

Aramızdan çekilirsen hem Allah bizi unutmaz.

Şāh-ı Ḫāverān'a daḫı bir biti
Yazup didi müştāḳ oldum ḳatı

Hâverân şahına da bir mektup yazıp onu çok özlediğini söyledi.

Delim dürlü her nesneden çoḳ belek
Viribidi didi ki çarh-ı felek

Ṭapuŋdan gideli baŋa itdi güç
Velī ittifaḳ oldı kim uş ṣoŋ uç

Benüm ṭuraġum oldı Tūfān şarı
Benem şāh ḥükmümde il ü çeri

5138-5139-5140 Çeşit çeşit, her şeyden pek çok hediye gönderdi. Dedi ki senin yanından ayrılalı talih bana zulmetti. Fakat rast geldi ve sonunda benim yurdum işte Tûfân şehri oldu. Buranın hükümdarı benim! Halk, asker benim emrimin altındadır.

Nigārumı ister iken buldum uş
Haḳ oŋardı yārüme yār oldum uş

Resim gibi güzel sevgilimi ararken işte buldum; Allah rast getirdi, sevdiğime işte yar oldum.

Daḫı bir biti yazdı Cālūs'a ol
Ki beg olmış idi bir ulusa ol

Câlûs'a da bir mektup yazdı ki o bir millete bey olmuştu.

Hemān ḳalᶜada yurt ṭutunmış idi
Süheyl'e öküş eylük itmiş idi

Öylece kaleye yerleşmişti; Süheyl'e pek çok iyilik yapmıştı.

Ol anuŋ ile niçe yidi emek
Diledi ne ḥācet mükerrer dimek

O, onunla pek çok zahmet çekti. Dilediği şeyi tekrar söylemesinin gereği yoktu.

Bitisinde yazdı ki çoḳ niᶜmetüŋ
Yimişven benüm iledi himmetüŋ

5145 Mektubunda; senin çok nimetini yedim ve senin gayretin benimleydi, diye yazdı.

Senüŋ devletüŋde işüm ḫūbdur
Müyesser durur ol ki maṭlūbdur

Senin devletinde işim hoştur ve aranılan şey kolay bulunur.

Süheyl'üŋ bitisin çü Faġfūr şāh
Oḳıdı öküş aġladı didi āh

Çin hükümdarı, Süheyl'in mektubunu okuyunca çok ağladı ve ah dedi.

Birezden yire sürdi öküş yüzin Delim eyledi şükr bildi ḳızın	Sonradan pek çok defa bağışlanmasını diledi. Kızı; sevdiğinin, dostunun ve gönlünü verdiği kişinin yanında olduğu için çok şükretti.
Ki diri durur yārı ḳatındadur Ḥarīfi vü dil-dārı ḳatındadur	
Öküş tuḥfeler düzdi yazdı cevāb Bile ḳoşmaġa gördi oġlın ṣavāb	Pek çok hediyeler hazırladı, mektuba cevap yazdı ve bunları oğluyla birlikte göndermeyi doğru buldu.
Hem eyle itdi vü didi kim şükr sen Murāduŋcasın u ḳızum saġ esen	Hem öyle yaptı ve şükürler olsun sen kızımın istediğisin, kızım sağ salimdir, dedi.
Ne lāzım üşendüredüŋ özüŋi Bilürsin ki ṣımaz idüm sözüŋi	Kendini rahatsız etmenin ne lüzumu vardı! Bilirsin ki senin sözünü kırmazdım.
Dileseŋ ben anı saŋa viredüm Güvencüme gözüm göre iredüm	İsteseydin ben onu sana verirdim; yaşarken sevincime erişirdim.
Hele böyle olasımış oldıdı Biz ummaduġumuz bir iş oldıdı	Hâsılı durumun böyle olacağı varmış, oldu; bizim istemediğimiz bir iş oldu.
Bitüŋi görüben sevindüm şükür Be-cid aġlar iken avındum şükür	Mektubunu görünce şükürler olsun, sevindim; çok ağlarken şükürler olsun teselli buldum.
Resīden-i Birāẕer-i Nev-bahār Pīş-i o	**Nevbahâr'ın Kardeşinin Kendi Yanına Gelmesi**
Çü ḳız ḳatına ḳardaşı irdidi Atası viribidügin virdidi	Kardeşi, kızın yanına varınca babasının göndermiş olduğu şeyleri kendisine vermişti.
Bir ay durdı anda vü ᶜīş eyledi Süheyl anı aġırladı ṭoyladı	Orada bir ay kalıp ömür sürdü; Süheyl onu ağırladı, yedirip içirdi.
Key atlar aġır ḫilᶜat ü ulu tāc Ki şāhlaruŋ ola aŋa iḥtiyāc	İyi atlar, değerli kaftan ve şahların ona muhtaç olacağı büyük bir taç bağışladı, gönül hoşluğuyla ona giydirdi. İşinin üstesinden gelen yiğide aferin!
Baġışladı geydürdi göŋül ḫoşın Zihī er ki başarıbile işin	
Şāh-ı Hāverān daḫı her dem kişi Viribirdi düşerdi her bir işi	Hâverân şahı da işi düştüğü zaman sürekli birini Süheyl'in yanına gönderirdi.

Süheyl ile key dost olmış idi
Ḳılınç idüben göŋlin almış idi

Süheyl ile iyi dost olmuştu; alçak gönüllülük gösterip onun sevgisini kazanmıştı.

Çü işler dilegince oldı tamām
Ḳamu işlerüŋ yatın aldı tamām

İşler, istediği gibi tamamlanınca bütün işlerin hazırlığını tamamıyla yaptı.

Ne kim dilegiyidi bulur idi
Ne kim diyedi eyle olur idi

Her ne isteği varsa bulurdu; her ne söylerse öyle olurdu.

Viribidi bir ilçi Yūn şārına
Didi var bugün ḳomaġıl yarına

Yûn şehrine bir elçi gönderdi; elçiye, yarına bırakmadan bugün oraya ulaş, dedi.

Getür ḥākimini ki endīşesi
Yavuzluḫ ^{c}avānlıḳ durur pīşesi

Oranın hükümdarını getir; çünkü onun düşüncesi ve huyu kötülüktür, yardakçılıktır.

Varuban getürdiler ol mel^{c}ūnı
Süheyl aŋa didi yaturuŋ bunı

Oraya gidip o lanetlenmişi getirdiler; Süheyl bunu yatırın, dedi.

Getüricegez hīç āmān virmedi
Anuŋ kimse feryādına irmedi

Onu getirdiklerinde ona hiç fırsat vermedi; onun feryadına kimse gelmedi.

Buyurdı revān boynını urdılar
Anuŋ ḫānumānın aŋa virdüer

Emretti, hemen boynunu kestiler; onun ev barkını zindancıya verdiler.

Ki zindāncıyıdı vü göynüp özi
Varup ḥaḳḳıçün söylemişdi sözi

Çünkü zindancının içi yanarak Allah rızası için hükümdara varıp Süheyl'in sözünü ona söylemişti.

Çavuşlar çaġırup didiler ki güç
İden kişinüŋ budur işi ṣoŋ uç

Çavuşlar, bağırıp zulmeden kişinin sonu budur, dediler.

Ol eylügi hem geldi ḳarşusına
Pes eylük idegör ü ḳarşu sına

Hem zindancının yaptığı iyilik karşısına çıktı; öyle ise iyilik yapıver ve karşına çıkacak şeyi tecrübe et.

Ḳamusı Süheyl'e du^{c}ā ḳıldılar
Siyāset yirinceyidi bildiler

Hepsi Süheyl'e dua etti; verdiği idam cezasının uygun olduğunu bildiler.

Anuŋ ẓulmi yayılmış idi iŋen
Ḳarış ile aŋardı anı aŋan

Onun zulmü çok yayılmıştı; onu anan kişi lanetle anardı.

Pes ol kimse ẓālim durur la^{c}neti
Ki sine ilede bile la^{c}neti

Lanet, zulmeden kişiyi sonunda beraberinde mezara götürür.

Ölüden daḫı ölüdür ol kişi
Ki ölicegez ol sevine işi

O lanetlenmiş kişi, ölüden daha ölüdür ki o ölünce dostu sevinir.

Süheyl anı öldürdügi ^{c}adl idi
Ḳamu ḫalḳa bildürdügi ^{c}adl idi

Süheyl'in onu öldürmesi doğruydu; bütün halka bildirdiği şey doğruluktu.

Daḫı ḳalmamış idi hīç dürlü ḳayd
Muṭī^c olmış idi aŋa ^{c} Amr u Zeyd

Artık hiçbir endişe kalmamıştı; herkes ona boyun eğmişti.

Nāme Nebişten-i Süheyl Pīş-i Peẕer-i Ḫod-rā

Süheyl'in Babasına Mektup Yazması

Biti yazdı atasına hem Süheyl
Çü şerḥ eyledi iştiyāḳını ḫayl

Süheyl babasına da mektup yazdı; ona olan özlemini çokça izah etti.

Didi bilmiş olasın iy şehriyār
Ki dutmaz firākuŋda göŋlüm ḳarār

Ey hükümdar, senden ayrıldığım için gönlümün huzur bulmadığını bilmelisin, dedi.

Eger Tangrı ḳısmet ḳıla ṭapuŋı
Saḳalum ile süpürem ḳapuŋı

Allah kısmet ederse seni yüceltip sakalımla senin kapını süpürürüm.

Ne dürlü belā var ki ben görmedüm
Ḳamu ol ki ögüdüŋe girmedüm

Benim görmediğim ne kadar bela varsa hepsini yaşadım; hepsinde senin öğüdünü dinlemedim.

Önegüyidüm sözüŋ işitmedüm
Anı key bilürem kim iş itmedüm

İnat ettim sözünü yerine getirmedim; onu iyice anladım ki bir iş yapmadım.

Oġul kim atanuŋ sözinden çıḳa
Gire ḳanına kendüzinden çıḳa

Babanın sözünden çıkan oğul kendi canına kastedip kendini kaybeder.

İki ^{c}ālem içinde diŋlenmeye
Yemen'den gide Çīn'de diŋlenmeye

İki dünyada da dinlenmez; Yemen'den gidip Çin'de dinlenmez.

Ben işbunı ṣınamışam görmişem
Başum ṭaşa ṭaş başuma urmışam

Ben bunu deneyip gördüm; başımı taştan taşa vurdum.

Çaḫ andan berü kim irişdüm Çīn'e
Ne Çīn belki geçmişvenin Māçīn'e

Çin'e tam vardığım andan beri ne Çin'i hatta Maçin'i geçmişimdir.

Ne kim ben ṭama^{c} eyledüm düşdi ẖām
Ne bir oldı fikrüm ne iki yaẖam

Her neyi çok istediysem olmadı; ne aklımı başıma topladım ne de huzur buldum.

Ṭaġıldı ne cem^{c}iyyetüm var ise
Ḫatā geldi ne niyyetüm var ise

Ne halkım varsa dağıldı; ne niyetim olduysa yanlış oldu.

Birincemüzi ḳırdı Faġfūr şāh
Anuŋ ṣuçı yoḳ bizden idi günāh

Çin hükümdarı bir kısmımızı öldürdü; onun suçu yok suçlu bizdik.

Çerimüz dükendi vü ḳalmadı genc
Hemīn ġuṣṣa ḳaldı vü ġavġā vü renc

Askerimiz tükendi ve hazinemiz kalmadı; sadece keder, savaş ve sıkıntı kaldı.

Ġarīblıḳda yol yüridük niçe mīl
Azışduḳ bulışımaduḳ biş yıl

Gurbette pek çok mil yol yürüdük; birbirimizi kaybettik beş yıl kavuşamadık.

Ṣoŋ ucı ki Tūfān şārında ḳarār
Ṭutup şükr kim olmışuz şehriyār

Sonunda Tûfân ülkesinde yerleşip şükürler olsun ki burada hükümdar olduk.

Biri birümüz ile ırışmışuz
Ḥikāyetlerümüzi ṣoruşmışuz

Birbirimizden uzaklaştığımız için hikâyelerimizi birbirimize sorduk.

Sözümüz uzundur u hem ḳıṣṣamuz
Ḥadinden geçüpdür bizüm ġuṣṣamuz

Anlatacaklarımız ve hikâyemiz uzundur; bizim acımız haddini aşmıştır.

Meger ^{c}ömr olursa yüzüŋ göricek
Diyem birezin ṭapuŋa iricek

Yüzünü görecek kadar ömrüm olursa sana (başımdan geçenleri) bir ara anlatırım.

Murādum hemīn ol ki yüzüŋ görem
Sen oturasın ben ṭapuŋda ṭuram

Tek isteğim odur ki yüzünü göreyim; sen otur, ben ise huzurunda durayım.

Bilürem anam aŋar ola beni
Nite kim aŋaṭururam ben anı

Annemin beni andığını bilirim; şöyle ki ben de onu sürekli anıyorum.

Gerek göŋlini ṣorasın dem-be-dem
Eger Tangrı ḳor ise eyle idem

Daima onun durumunu sormalısın; Allah izin verirse öyle yapacağım.

Ki ṭapusına ölmedin irişem
Gücüm yitdügince hele dürişem

Ki onun yanına ölmeden erişeyim; hâsılı gücüm yettiğince gayret edeyim.

Duᶜādan beni bi'llāh unutmaŋuz
Bilüsüzlik itdümse siz itmeŋüz

Allah için bana dua etmeyi unutmayınız; cahillik ettimse siz yapmayınız.

Çü şāh-ı Yemen bitiyi oḫıdı
Niçeme ki ḳayġuları çoḫ idi

Sevindi şükür itdi ol Ḫālıḳ'a
Ki maᶜşūḳı rūzī ḳılur ᶜāşıḳa

Yemen hükümdarı mektubu okuduğunda kaygıları her ne kadar çok olsa da sevindi ve o yaratıcıya maşuku aşığa nasip ettiği için şükretti.

Ümīẕ aŋa tutdı ki bir gün ola
Yemen'den yaŋa gire oğlı yola

Oğlu bir gün Yemen tarafına gelir diye ümitlendi.

Süheyl anda kim şāh olmış idi
Ne kim dilegiyidi bulmış idi

Süheyl orada şah olmuştu; dilediği her ne varsa olmuştu.

Hemān bil Çalap bir oğul virdidi
Ol oğlınuŋ adın Hümām urdıdı

Böyle bil ki Allah, ona bir çocuk vermişti; o oğlunun adını Hümâm koymuştu.

Büyidi ḳıvandı boya yitdi ol
Ata bindi yay çekdi oḳ atdı ol

Büyüdü, heveslendi, boyu uzadı; o, ata bindi, yay çekti, ok attı.

Hīç oğlan olup oynamazdı oyın
Ya ḳarnıı acup gözlemezdi öyin

Çocuk olup hiç oyun oynamazdı veya karnı acıkıp yemeği gözetmezdi.

Dürişüp hünerler ḳazanmış idi
Hünerler ḳazanmaḳ aŋa iş idi

Çabalayarak hünerler kazanmıştı; onun işi hüner kazanmaktı.

Melik-zādeler her hünerden belī
Gerek kim ḫaber-dār olalar velī

Yaraşur ki ṭuta ḳopıcaḳ ḳuşaḫ
Yigit süŋü ḳız igne oğlan uşaḫ

5209-5210 Evet, şehzadeler her hünerden haberdar olmalılar. Fakat şehzade olan çocuklar göbek bağı kopunca yiğitse mızrakla, kız ise iğneyle dünyaya gelmesi uygun olur.

Ol eyle ṭutardı süŋüyi oŋat
Ki yarardı yiri segirdürken at

O, mızrağı öyle uygun tutardı ve atı koştururken yeri yarardı.

Çü oynardı şīrīn niçe dürlü bend
Ṣanasın yidürürdi ḳarġaya ḳand

Onun yularla ne şekilde sevimli hareket ettiğini görseydin kargaya şeker yedirdiğini düşünürsün.

Süŋü ḳolarup ger segirdeydi cüst
Şunuŋ bigi gözedür idi dürüst

Ki ayırayıdı ḳayanuŋ eŋin
Ḳapayıdı Hindū yüzinden beŋin

Mızrağı atmak için kollarını kaldırıp çabuk koşsaydı şöyle iyice fırsat kollardı ki kayanın bitişme yerini ayırırdı veya Hintlinin yüzünden benini kapardı.

5215 Çerilerde ol idi iş başaran
Aŋa uymış idi ḳamu baş eren

5215 Askerler arasında işinin üstesinden gelen kişi oydu; bütün savaşçılar, komutanlar ona tabi olmuşlardı.

Bahādurlıġa çavlanupdı adı
Ṭamaġına siŋmişdi çalış dadı

Kahramanlıkta ün salmıştı; damağına savaş tadı gizlenmişti.

Ḳılıç ṣalmaḫ oḫ atmaḫ at çapmaḫ
Süŋü ṣançmaḫ ḥalḳalar ḳapmaḫ[64]

Anuŋ boyına ṣanki bir ṭon idi
Çeride çü yüz aŋa çi on idi

Kılıç sallamak, ok atmak, atı hızla koşturmak, mızrak saplamak, (zırhtan) halka koparmak, onun vücuduna bir elbise gibi uyumluydu. Yüz askerle mücadele etmek onun için on askerle mücadele etmek gibiydi.

Āmeden-i Ḳāsid ki Ez-Yemen ü Mektūb Āverden

Yemen'den Bir Elçinin Mektup Getirmesi

Meger bir gün otururıken Süheyl
Daḫı Nev-bahār idüben ʿīşe meyl

5220 Girüp eydür idi ḫaber perde-dār
Ki geldi bir ilçi vü destūr umar

5219-5220 Süheyl ile Nevbahâr bir gün eğlenirken kapıda duran kişi içeri girip onlara haber verdi. Bir elçinin geldiğini ve izin istediğini, (söyledi).

Eger buyurasız icāzet gire
Yemen şāhınuŋ bitisini vire

İzin verirseniz içeri girip Yemen şahının mektubunu verecek, dedi.

İcāzet bulup girdi ol içerü
Biti ṣundı baş ḳodı ṭurdı girü

O, izin alıp içeri girdi. Mektubu uzatıp başını yere koyarak saygı gösterdi; geriye çekildi.

Süheyl'e anı yazmış iy bağrı ṭaş
Niçe hasretüŋden dökem ḳanlu yaş

Süheyl'e ey katı yürekli diye yazmış; senin hasretinden daha ne kadar kanlı yaş dökeyim.

Niçün benden işböyle üzildüŋ
Bizüp benden ayruġa düzildüŋ

Niçin benden bu şekilde ilişkini kestin, benden usanıp yabancı yere yerleştin?

5225 Ḳocalıġum oḫtında fürḳat odı
Cānum yaḫtı yüzümde ṣu ḳomadı

5225 Yaşlılığım zamanında ayrılık ateşi canımı yaktı, bende haysiyet bırakmadı.

Yaluŋuz sen idüŋ cihānda benüm
Güvendügüm ü ḥācetüm ü cānum

Dünyada benim için sadece sen vardın; güvendiğim, ihtiyacım, canım sendin.

---

[64] Açıklama için bk. SNÜNE: 240-241

Sen olmayıcaḳ bilgil iy nīk-baḫt
Ki ḳalısar ayruġa bu tāc u taḫt

Ey bahtı iyi kişi, sen olmayınca bil ki bu taç ve taht yabancıya kalacak.

Gerek indi sen Tangrı'ya baḳasın
Daḫı ḳaçmayasın baŋa yaḳasın

Sen şimdi Allah'a dua etmelisin; ayrıca kaçmayıp bana yaklaşmalısın.

Süheyl ol bitiyi oḳıyıcaġaz
Çoġ aġladı āh eyledi niçe kez

Süheyl, o mektubu okuyunca çok ağladı; pek çok defa âh etti.

Didi Nev-bahār'a ki üşte atam
Biti yazdı sözin gerek kim ṭutam

Nevbahâr'a babam işte mektup yazdı, onun söylediklerini yerine getirmeliyim, dedi.

Diler kim benüm göŋlümi araya
Nidem ger baŋa ol ḳarış ḳara ya

Benim düşüncemi anlamak ister; o, bana beddua ederse ne yaparım!

Bayıḳ bil ki diŋlenmeye dünyede
Yarayımayam bilişe vü yada

İyice anla ki dünyada istirahat edilmez; dosta, yabancıya layık olamam.

Oġul kim atadan götüre ḳarış
Göge aġsa yir bulmaya bir ḳarış

Evlat, göğe yükselse dahi babadan beddua alırsa kendine bir karış yer bulmaz.

Oġul çün ata dilegince gide
Aŋa daḫı oġlı hem eyle ide

Çünkü evlat babanın isteğine göre yaşar; anne de oğluna bu şekilde davranır.

Bu ʿālemde ᶜaḳlı olan key bile
Ki neylerse kişi cezāsın bula

Bu dünyada aklı olan kişi iyice bilmeli ki kişi ne yaparsa karşılığını bulur.

Oġul atadan ḳaçsa ḫoryad olur
Aŋa sen oġul dimegil yad olur

Evlat babadan kaçarsa hoyrat olur; anne, sen oğlumdur söyleme! O sana yabancı olur.

Ṭanışuram uşda senüŋ ile ben
Eger maṣlaḥat göresin anı sen

Şımarlayalum taḫtı oġlumuza
Ḳoyalum ḳamu raḫtı oġlumuza

Şu durumda ben sana danışıyorum; uygun görürsen tahtı oğlumuza emanet edelim, her şeyi oğlumuza bırakalım.

Ben ü sen gidelüm Yemen'din yaŋa
Ölüm irmedin ḳavuşalum aŋa

Ben ve sen Yemen tarafına gidelim; bize ölüm erişmeden ona kavuşalım.

Ḳuru yigrek düşe ṭūfāndan
Yemen ḫūbıraḫ ola Tūfān'dan

Kara, tûfândan daha fazla tercih edilir; Yemen Tûfân ülkesinden daha iyi olmalıdır.

Cevāb eyle virdi aŋa Nev-bahār
Ki bunı eyü didüŋ iy şehriyār

Nevbahâr ona şöyle cevap verdi; ey hükümdar, bunu iyi söyledin.

Bu oğlumuzuŋ uṣṣı vü ᶜaḳlı var
Ḳamu ḫalḳ anuŋ eyü ḫulḳın sever

Bu oğlumuz akıllı biridir; bütün halk onun iyi ahlakını sever.

Bilür ḳadrin ü ḥürmetin kişinüŋ
Key aŋlar yönin ḳolayın işinüŋ

Kişinin değerini ve kişiye saygı göstermesini bilir; işinin usulünü ve uygunluğunu iyi bilir.

Ki dirler hüner anda her biri var
Ki devletlüdür ᶜaḳl u tedbīri var

Her bir hünerin onda olduğunu söylerler; yüksek rütbeye sahiptir, akıllı ve tedbirli davranır.

Ṣoŋ olasını ilkden gözedür
İver ḫayra vü şer işi düzedür

En son olacak şeyi önceden gözetir; iyiliğe acele eder ve kötü işi düzeltir.

Degül yiynicek başlu ṭar gözlü
Taḥammüllü durur oŋat sözlü

Hafifmeşrep ve basiretsiz değildir; sözleri yerinde olan, sabırlı biridir.

Ulu işler olsa başarıbilür
Çeri düzmek ü il ü şārı bilür

Büyük işlerin üstesinden gelebilir; asker düzenlemeyi bilir, ülkeyi tanır.

Yirüŋi aŋa ḳo [vü] biz gidelüm
Dürişüp anuŋ bigi fikr idelüm

Ki tedbīrümüz düşer ise oŋat
Ola ḥükmümüzde iki memleket

Yerini ona bırak ve biz gidelim. Çabalayıp öyle düşünelim ki düşündüğümüz çare uygun olursa bizim emrimiz altında iki ülke olur.

Çü biz aradan bir yaŋa çıḳavuz
Ne lāzım ki yurdumuzı yıḳavuz

Bizim, ortadan bir tarafa çekilip yurdumuzu yıkmanın ne gereği var!

Bilürsin ü bilenlere daḫı ṭan
Geŋez iş degüldür celā-i vaṭan

Bilirsin ve bilen kişilere de danış, kişinin doğduğu yerden ayrılması kolay bir iş değildir.

Eger niyyet anuŋ bigi idevüz
Ki bu aradan bir kezin gidevüz

Öyle niyet ediyorsak buradan hep birlikte gideriz.

İli güni ḫālī bulup dileye
Ki ayruḫ kişi yurdumuz ileye

Yabancı kişi, memleketi sahipsiz bulup yurdumuzu yurt edinir.

Ne ḫoş didi Firdevsī uşbu sözi
Ki Şāh-nāme'de yazdı ḫoş bu sözi

Firdevsî işte bu sözü o kadar güzel söylemişti ki bu sözü Şehname'de yazmıştı.

Çü bīşe tehī gerded ez-nerre-şīr
Şegāl ender āyed zi-bīşe dilīr

Ormanda erkek aslan olmayınca çakal ormana yüreklilikle girer.

Velī çünki oğluŋ yirüŋde ḳala
Nite her bir ādem fużullıḳ ḳıla

Fakat oğlun senin yerinde kalırsa insanlar neden aykırı davransın?

Bizüm ġaybetümüzde furṣat olup
Ṭuz etmek unıdup ʿadāvet olup

Eger kimse arada baş ḳaldura
Ol aŋa hem oranını bildüre

Bizim aleyhimizde bulunmayı fırsat bilip nankörlük ederek bize düşman olan, ara yerde isyan eden kişiye oğlumuz haddini bildirir.

Siŋe her biri ḳorḫusından anuŋ
Çaḳal nite duta yirin aṣlanuŋ

Her biri onun korkusundan saklanır; aslanın yerini çakal nasıl tutsun?

Ve[lī]-ʿahd Kerden-i Süheyl Hümām-[rā] u ʿazīmet Kerden-i be-Nev-bahār be-Ṭaraf-ı Yemen

Süheyl'in Hümâm'ı Veliaht Yapması ve Nevbahâr İle Yemen'e Gitmesi

Süheyl'ün ulu begleri çoḫ idi
Viribidi ḳamusını oḫıdı

Süheyl'in ileri gelen beyleri çoktu; hepsini yanına çağırdı.

Ṭanışdı vü bu işi itdi tamām
Hemān laḥẓa taḫta oturdı Hümām

Onlara danıştı ve bu işi tamamladı; hümâm öylece hemen tahta oturdu.

Düzen düzdi vü eyledi cehd ol
Ki oğlını ḳıldı velī-ʿahd ol

Hazırlığını yaptı ve oğlunun veliaht olması için çabaladı.

Eliyile hem başına urdı tāc
Buyurdı ki ṭoy oldı ṭoyındı aç

Hem eliyle başına tacı taktı; emretti ziyafet verildi, aç olanlar doyuruldu.

Bezenmişdi oğlıyıla tāc u taḫt
Aŋa iʿtimād itdi vü dökdi raḫt

Taç ve taht oğluyla süslenmişti; ona güvenip her şeyi vermişti.

Alup Nev-bahār'ı yola girdidi
Ol ikisinüŋ göŋli hem bir idi

Nevbahâr'ı alıp yola koyulmuştu; o ikisi birlik olmuştu.

Ne var ḳatı düzmedi ise yaraḳ
Gönüldi nite düşdise ittifaḳ

İyi bir şekilde hazırlık yapmadıysa şaşılır mı? Nasıl rastgeldiyse o şekilde yola koyuldu.

Süheyl ü naḳāş idi vü Nev-bahār
Göŋüldi Yemen yolına ḫoş süvār

Süheyl, Nakkaş ve Nevbahâr hoş bir şekilde ata binerek Yemen yoluna koyuldu.

Yemen ilinüŋ çün göründi ucı
Viribidi atasına muştucı

Yemen ülkesinin sınırı görününce babasına müjdeci gönderdi.

Varup atasına ḫaber virdiler
Ki uşda yaḳıncaḳ yire irdiler

Babasına gidip şu durumda çok yakın yere vardıklarını haber verdiler.

Atası sevindi bezetdi şarı
Buyurdı ki atlandı ḳamu çeri

Babası sevindi ve şehri donattı; emretti, bütün askerler ata bindi.

Anı vardı ḳarşuladı iki mīl
Ki göresi gelmiş idi bunca yıl

İki mil boyunca gidip onu karşıladı; çünkü bu kadar yıldır, onu görmek istiyordu.

Göricek görişdi vü öpdi gözin
Ḳoçuşdı vü sürdi yüzine yüzin

Onu görünce onunla konuştu ve onun gözünü öptü; kucaklaşıp yüzlerini birbirlerine sürdü.

Delim şükr ḳıldı Çalap Tangrı’ya
Ḳamu ᶜaynī iḫlāṣ ile bī-riyā

Hep aynı samimiyetle, riyasız bir şekilde Cenab-ı Hak’a çok şükretti.

Öte Nev-bahār’a varup geçdidi
Çoḳ altun u incü ṣaçu ṣaçdıdı

İleriye gidip Nevbahâr’ın yanına gitmişti; çok altın ve inci bağışladı.

Sarāyına alup getürübenin
Üçi bir arada oturubanın

Onları alıp sarayına getirerek üçü birlikte oturdu.

Süheyl atası ḳıldı ḳıza naẓar
Görür kim anuŋ bigi ṭaŋ görki var

Süheyl’in babası kıza baktı; kızın böyle hayret edilecek bir güzelliğinin olduğunu gördü.

Ki ay inceleydi görürse yüzin
Ezileydi şekker işitse sözin

Ki ay, onun yüzünü görseydi incelirdi; şeker, onun sözlerini işitseydi ezilirdi.

Süheyl’e didi ḥaḳ elüŋdeyimiş
Niçeme ki zaḥmet yoluŋdayımış

Süheyl’e sıkıntı yoluna her ne kadar çıkmış olsa da doğru bir iş yapmışsın, dedi.

Dürişdüŋ başarduŋ işi er bigi
Gelürdi bu ḫayr iş bize şer bigi

Çabaladın ve yiğit gibi işin üstesinden geldin; bu hayırlı iş bize daha önce kötü bir iş gibi gelmişti.

Eger renc iletdüŋse yidüŋ birinç
Üşendüŋ ise olduŋ uş ṣoŋra dinç

Sıkıntı gidermişsen pirinç yedin; önce üzüldüysen işte sonra huzura kavuştun.

Ger aġacı dikdüŋse yidüŋ yimiş
Ger altunı dökdüŋse ḳoçduŋ gümiş

Ağacı diktiysen meyve yersin; altını harcadıysan gümüşe sarılırsın.

Bu şādılıġıla güle oynayu
Ḳıvandı iŋen göŋli oldı eyü

Bu sevinçle güle oynaya çok sevindi ve gönlü huzur buldu.

Buyurdı ki süci ṭaşındı öküş
Aṣıldı ḳuzılar u çevrüldi ḳuş

Emretti, pek çok içki taşındı; kuzular asıldı ve kuşlar çevirme kebap yapıldı.

Döküldi vü ṭoġrandı nuḳl u kebāb
Çalındı def ü çeng şeş-tā rebāb

Mezeler bol miktarda ortaya kondu ve kebaplar doğrandı; def, çeng, altı telli tambur ve rebap çalındı.

Süheyl ü daḫı Nev-bahār ol zamān
İŋen oldılar ḫurrem ü şād-mān

Süheyl ve Nevbahâr o zaman çok sevinçli ve memnun oldular.

Sevindiler ü ᶜīş ü ẕevḳ itdiler
Ne kim ḳayġu var idi unıtdılar

Sevindiler ve yiyip içip eğlendiler; her ne kaygıları varsa unuttular.

Bulara bağışladı Şāh-ı Yemen
Ḳızıl altun u aḳça tümen tümen

Yemen şahı bunlara pek çok altın para bağışladı.

Ḳatar ile ḳatır ṭavīleyle at
Ki her birinüŋ var diyeydüŋ ḳanat

Sürü halinde, birbiri ardına bağlanmış bir sıra katır ve atı ki her birinin kanadının olduğunu sanırdın, bunları onlara bağışladı.

Daḫı laᶜl ü yāḳūt u gevher öküş
Delim müşk ü kāfūr u ᶜanber öküş

Ayrıca kırmızı ve değerli süs taşı, yakut ve pek çok mücevher; birçok misk, yoğun güzel koku ve amber bağışladı.

Virür idi vü şükür eyler idi
Niyaz ile Tangrı'ya söyler idi

Bunları onlara verirken Allah'a şükrederek şöyle yalvardı:

Ki bu oğlumı sen viribidüŋ uş
Ger ölür isem taḫtum olmaya boş

Bu oğlumu işte sen gönderdin; ölürsem tahtım boş kalmaz.

Yüzin yine gördüm hezārān şükür
Murāduma irdüm hezārān şükür

Binlerce defa şükürler olsun ki yüzünü tekrar gördüm ve isteğime kavuştum.

Süheyl'e hem eydür idi dem-be-dem
Ki sen çünki ilüme baṣduŋ ḳadem

Ben ölmiş iken yine dirilmişem
Ṭağılmış iken uşda dirilmişem

Hem Süheyl'e daima şöyle söylerdi: sen ülkeme adım attığın için ben ölmüşken tekrar dirildim. Ben dağılmışken şu durumda tekrar toplandım.

Süheyl anı ol ḥālde çün gördidi
Yüzin ayağı altına sürdidi

Süheyl onu o durumda gördüğünde ayaklarına kapanarak ona saygı göstermişti.

Sevindüm yüzüŋ göreli ḳatı çoḳ
Ger andan girü öleven ḳayu yoḳ

Yüzünü gördüğüm için çok fazla sevindim; bundan sonra ölürsem kaygım olmaz.

Ve līkin benüm key ᶜacebdür işüm
Bu gördügüm olmasun ola düşüm

Fakat benim işim oldukça şaşılacak şeydir; bu gördüğüm şey benim rüyam olmasın!

Firāḳuŋda çoḳ gice düş görmişem
Bunuŋ bigi düşler öküş görmişem

Ayrıldığında birçok gece düş gördüm; böyle düşleri ben pek çok gördüm.

Elin aldı öpdi ḳodı başına
Ṭaŋa ḳaldı anuŋ gözi yaşına

Elini tuttu, öptü ve başına koydu; onun gözyaşlarına hayret etti.

Didi bizüm içün sen olġıl esen
Yil uġramasun saŋa yavuz esen

Sen bizim için huzur içinde ol ve kötü esen rüzgâr sana rastlamasın, dedi.

Yiyelim içelüm ṭapuŋda senüŋ
Ölince ḳalalum ḳapuŋda senüŋ

Senin yanında yiyelim, içelim; ölene kadar senin kapında kalalım, dedi.

Bu dünyā bir eski ᶜaceb köpridür
Ki ḳamu geçüdin aŋa uġradur

Bu dünya acayip eski bir köprüdür ki bütün geçitler ona rastlar.

Gerek kişi fikr eyleye bir niçe
Ki ol köprüyi ḫoşlıġıla geçe

Kişi bir süre düşünmeli ki o köprüyü iyi bir şekilde geçsin.

Dilerse dilemezse geçmek gerek
Eger ḫoş geçer ise ol yigrek

İster istemez kişi köprüyü geçmelidir; köprüyü iyi bir şekilde geçerse en iyisi odur.

Benüm ḫoşlıġum seni görmekdedür
Hemīşe ögüdüŋe girmekdedür

Seni görmek ve her zaman öğüdünü dinlemek benim için iyi bir şeydir.

Baŋa sensüz işbu ḳamu ᶜālemi
Virürlerse göŋlüm ᶜaceb ala mı

Bana sensiz, bu bütün dünyayı verirlerse gönlüm acaba razı olur mu?

Nite olısar baŋa seni gerek
Ḳoyam anı bir yaŋa seni gerek

Nasıl olacak, bana sen lazımsın! Dünyayı bir tarafa bırakırım, bana sen lazımsın!

Atası yine ṣundı öpdi anı
Çü ḳaynar idi ṭamarında ḳanı

Babası tekrar uzandı ve onu öptü; (babası onu gördüğü için) çok seviniyordu.

Sevinüp derisine ṣığmaz idi Ḳodı ^{c}ahdı vü tevbesini ṣıdı	Sevinip kabına sığmazdı; yemininden cayıp tövbesini bozdu.
Anuŋ bigi dirgüne eyledi ^{c}azm Ki ḫōnlar döküldi vü ḳuruldı bezm	Öyle bir düğün dernek hazırlamaya niyet etti ki orada ziyafetler verildi ve içki meclisi kuruldu.
Ulular çü yidiler ü içdiler Tekellüf ṭarīḳınca söz açdılar	Şehrin ileri gelenleri yediler, içtiler; yapılan zahmetli iş sebebiyle konuştular.
Didiler delim şükrümüz var Ḥaḳ'a Ki oldı bize ittifāḳ-ı liḳā	Allah'a çok şükür ona borçluyuz ki o bize rast gelip kavuştu.
Ṭapuŋda yine yidük ü içdük Bugün düşmedük ṭaşra çün içdük	Huzurunda tekrar yedik ve içtik; bugün uzak düşmedik çünkü ziyafet çektik.
Ataŋ daḫı gördi sevindi hele Niçe aġlayaydı avındı hele	Hâsılı baban da seni görünce sevindi; çok ağlıyordu, sonunda rahatladı.
Murāduŋa hem sen irişdüŋ hem ol Ḫoş itdüŋ ki hem sen dürişdüŋ hem ol	Hem sen muradına eriştin hem o erişti; ikinizin de çabalaması iyi olmuş.
Sevindi senüŋ ile iḳbāl ü baḫt Bezendi sizüŋ ile bu tāc u taḫt	Seninle talih sevindi; bu taç ve taht sizinle süslendi.
Biri birüŋüz ile biŋ yaşaŋuz Iraḫ senden ol göz ki ola yavuz	Birbirinizle uzun yıllar yaşayın; kötü göz olursa senden uzak olsun.
Süheyl ol ulular sözinde ḫatā Çü bulmadı buyurdı öküş ^{c}aṭā	Süheyl, o şehrin ileri gelenlerinin sözünde yanlışlık bulmadığı için onlara çok bağışta bulundu.
Ḳamu şākir ü şād u ser-ḫoş olup Revān oldı her biri baḫşiş alup	Herkes şükreden, sevinçli ve sarhoş olup bahşişlerini alarak hemen gitti.
Ara yirde çoḳ geçmedin rüzgār Bir oġul ṭoġurdı yine Nev-bahār	Aradan çok zaman geçmeden Nevbahâr tekrar bir oğul doğurdu.
Ki bedr idi anuŋ yüzi ber-kemāl Ad urdılar ol bedre lāyıḳ Hilāl	Ki onun yüzü mükemmel bir dolunaydı; o dolunaya layık Hilâl adını koydular.
İkiledin oynadılar güldiler Dügün eylediler ü şād oldılar	İkinci defa oynadılar, güldüler; eğlence yaptılar ve sevindiler.

Gelincük bigi şārı ṭonatdılar
Çalıcılara anca ṭon atdılar

Şehri gelincik gibi donattılar. Çalgıcılara o kadar elbise hediye ettiler ki onların işlemeli elbiselerini ve üstten giyilen iş gömleklerini sayacak adam gerekirdi.

Ki kişi gerekdi anı ṣayası
ᶜAlemlüsi ḳaç idi vü sayası

Ḳavüm dirnegi şol ḳadar çoġıdı
Ki igne bıraġası yir yoġıdı

Toplanan halk o kadar çoktu ki iğne atsan yere düşmezdi.

Bu resm ile bir hafta ṭoy oldıdı
Gelen ṣaçudan ṭamları ṭoldıdı

Bu şeklide bir hafta boyunca ziyafet olmuştu; gelen bağışlarla evleri damlarına kadar dolmuştu.

Getürdiler ol deŋlü atlar eyü
Ki aḫtacılar oldı başı ḳayu

O kadar iyi atlar getirdiler ki seyisler kendi başlarının derdine düştü.

Ḳıyās eyle kim nice oldı güvenç
Ki bir incüden ötrü irkildi genc

Ne kadar sevinç olduğunu düşün ki bir inciden dolayı hazine toplandı.

Atasıyıla dün ü gün oturup
Ḫarīf oldı vü dehşeti götürüp

Gece gündüz babasıyla oturup korku ve telaşı uzaklaştırarak ona arkadaş oldu.

Başından geçenleri söyler idi
Ḥikāyetlerin şerḥ eyler idi

Başından geçenleri ona anlatırdı; hikâyelerini ona izah ederdi.

Gehī güler idi nite kim bahār
Geh aġlardı bülbülleyin zār zār

Bazen bahar mevsimi gibi gülerdi bazen bülbül gibi inleye inleye ağlardı.

Cühūduŋ işin aŋıcaḳ bir zamān
Ḳamunuŋ işi gülmek idi hemān

Cühûd ile ilgili hikâyeyi anınca hepsinin işi öylece gülmekti.

Süheyl eydicegez [ki] dögüldügin
Unıdurdı her birisi güldügin

Süheyl vurulduğunu anlatınca her biri gülmeyi unuturdu.

Buyurdı Süheyl'üŋ atası ki bir
Kişi buluŋuz kim ola key dibīr

Süheyl'in babası iyi bir kâtip bulmaları için emretti.

Ki maᶜnīyi fehm ide sözi bile
Terāzūlayup lafẓı düzibile

Ki bu kâtip söz ile anlamı kavrasın, kelimeleri ölçüp biçerek nazmedebilsin.

Bişüre sözi vü vire çāşnī
Ḳotara nite kim kişi aşını

Söyleyeceklerini pişirsin ve sözü lezzet versin; şöyle ki yemeği bir kaptan başka kaba boşaltsın.

Başarur olursa anuŋ bigi uz
Ki şekker ḳara vü bir arada ṭuz

Böylesi bir usta, şeker ve tuzu birlikte karıştırmayı başarabilir.

Şeker ṭuz ile nicesi ḳarışur
Velī sözde ṭuz şekkere barışur

Şeker tuz ile ne suretle karışır; fakat sözde, tuz şekerle barışır.

Revāḳın kişi ma[c]nīnüŋ çün süze
[c]Aceb mi ki pālūde düze söze

Kişi, mananın üstü örtülü kısmını kavradığında süzülmüş sözleri nazmetmesine şaşılır mı?

Anuŋ buyruġına muṭī[c] oldılar
Didügi bigi yazıcı buldılar

Onun emrine itaat ettiler ve onun dediği gibi bir kâtip buldular.

Ḳıġırdılar u didi kim gel otur
Divīt ü ḳalem al u kāġıd getür

Onu davet ettiler ve divit, kalem, kâğıt getir gel, dediler.

Bu olan ḥikāyeden yaz u düz
Kitāb eyle kim oḳına yaz u güz

Bu olan hikâyeleri yaz ve nazmet; baharda ve güzde her zaman okunaacak bir kitap yaz.

Bunuŋ bigi ṭaŋsuḳ [c]aceb dāstān
İşitmemiş ola kişi hīç zamān

Böyle garip, şaşılacak bir destanı insan, hiçbir zaman işitmemiş olmalıdır.

Revādur düşer ise dilden dile
Ḥayıfdur eger vara unıdıla

Bu destan, dilden dile yayılırsa uygundur; gidip unutulursa yazık olur.

Şāhuŋ sözini ol dem işitdiler
Bu sözleri bir yire cem[c] itdiler

Şahın sözlerini işittikleri anda bu sözleri bir yere topladılar.

Naḳāşa daḫı şāh eyü söyledi
At u ṭon u ḫil[c]at anı ṭoyladı

Şah, Nakkaş'a da iyi davrandı; ona at, elbise ve kaftan vererek onu ağırladı.

[Ki] dībāc u nāḫ u daḫı zer ü māl
Aŋa virdi [c]öẕür diledi kim al

Ki bu oğluma ḳatı çekdüŋ emek
Biz anı bilürüz ne ḥācet dimek

Ona çiçekli ipek kumaş, değerli kumaşlardan yapılmış halı, kilim ve ayrıca altın, mal verdi. Ondan özür dileyerek bunları al çünkü oğlum için çok sıkıntı çektin, bunu söylemenin lüzumu yok, senin ne yaşadığını biliyoruz dedi.

Buyurdı aŋa daḫı bir şehr ulu
İl ü ḳal[c]a vü şehr cümle ṭolu

Emretti, ayrıca ona büyük, içi kale ve halkla dolu bir şehir verdi.

Du[c]ā ḳıldı naḳḳāş oldı revān
İrişdi vü ol şārda ḳaldı hemān

Nakkaş ona dua etti ve hemen gitti; hemen o şehre varıp orada yerleşti.

Bunuŋ üstine geçdi çoḳ rüzgār
Sevinür idi oğlına şehr-yār

Bu durumun üzerinden çok zaman geçti; hükümdar oğlunu gördüğü için sevinirdi.

Meger bir gün irte olıcaḳ Süheyl
Atasın varup görmege itdi meyl

Meğer bir gün sabah olunca Süheyl babasının yanına gidip onu görmeye yöneldi.

Rencūr-ḫuften-i Şāh-ı Yemen ü Ḥāżır Şoden-i Süheyl ü Ekābir

Yemen Padişahının Hasta Yatması Süheyl İle Büyüklerin Onun Başında Bulunmaları

Girüp gördi yatur beŋizi ṣaru
Mecāli yoġıdı ki ṭura örü

Babasının yanına girince onun yüz renginin sarı olduğunu ve ayağa kalkacak gücünün kalmadığını görür.

Çü oğlını gördi gözi ṭoldı yaş
Oturdı vü ḳomadı yaṣtuġa baş

Şah, oğlunu gördüğünde gözü yaş doldu; oturdu ve başını yastığa koymadı.

Buyurdı ki begler daḫı geldiler
Süheyl'i ḳatında anuŋ buldılar

Emretti, beyler de geldi; Süheyl'i onun yanında gördüler.

Eyitdi mizācum iŋen ḫastadur
Ünüm çıḳmaz u sözüm āhestedür

Sıhhatim oldukça bozuktur, sesim çıkmaz ve konuşmam ise yavaştır.

Ḳocalıḳ benüm iki bükdi bilüm
Key aŋlarvanın yavuz oldı ḥālüm

Yaşlılık belimi iki büklüm yaptı; durumumun kötü olduğunu iyice anladım.

Meger gitmegüŋ vaḳti geldi baŋa
Ki düş görüben yormışam ben aŋa

Olsa olsa benim için gitmenin vakti gelmiştir; gördüğüm düşü ben o şekilde yorumladım.

Ḳayırmaz nola ^{c}ālemi görmişem
Delim dürlü maḳṣūduma irmişem

Ölümden çekinmiyorum, buna şaşılır mı? Ben dünyayı gördüm, pek çok isteğime kavuştum.

Elümden çıḫan oğlumı bulmışam
Du^{c}āmı ḳabūl olduğın bilmişem

Kaybettiğim oğlumu buldum; duamın kabul olduğunu anladım.

Bu deŋlü ki ben olmışam pādişāh
Bilimezvenin itdügümi günāh

Ki Haḳ hażretinde ḳızara yüzüm
Ya ḫalḳ arasında ḳarara gözüm

O kadar ki ben padişah oldum. İşlediğim günahları bilmiyorum ki Allah'ın huzurunda utanayım veya halkın içinde sersemleşirim.

Yavuzlıḳ kişi haḳḳına ṣanmadum
Yalan söze uyup yanu yanmadum

Bir kişi hakkında bile kötülük düşünmedim; yalan söze uyup şikâyette bulunmadım.

Düşenlerüŋ öküş elin ṭutmışam
Elümden gelen eylügi itmişem

Çaresiz olanlara çok yardım ettim; elimden gelen iyiliği yaptım.

Ne var yıġdum u gizledüm ise genc
Kimesneden almamış olam ilenç

Hazine biriktirip gizlemişsem ne olmuş? Kimseden beddua almamışımdır.

Geh urdum ḳılıç u geh itdüm ḳılınç
Ḳomadum ki idile güç ü başınç

Bazen savaştım ve bazen alçak gönüllülük gösterdim; haksızlık ve zulmün yapılmasına izin vermedim.

Çeriler ṣıdum ḳalᶜalar açdum
Hīç olmadı kim yaġıdan ḳaçdum

Orduları bozguna uğrattım, kaleler fethettim; düşmandan hiç kaçmadım.

Ve līkin ne aṣṣı uş irdi ölüm
Yüzüm ṣuyını yile virdi ölüm

Fakat ne fayda işte ölüm erişti; ölüm şerefimi heba etti.

Nedür çāre her bir ṭoġan öliser
Bu böyle olugeldi vü olısar

Çaresiz her doğan canlı ölecek; bu böyle olageldi ve olacak.

Āmān bulımaz irişicek ecel
Ne sulṭān-ı aʿẓam ne ṣadr-ı ecel

Ömrün sonu gelince ecel ne en büyük sultana ne sadrazama fırsat verir.

Bu ᶜālem işine ṭolaşıcaġaz
Çepelliklerine bulaşıcaġaz

Kişinüŋ nite ola ḳurtulışı
Meger diyesin ḳo vü ḳurtul işi

Bu dünyanın işiyle uğraşıp pisliklerine bulaşınca kişinin buradan kurtuluşu nasıl olur; ancak (dünyayı) terk et ve işten kurtul dersin.

Ben uş giderem bola kim ḳurtılam
Daḫı niderem bola kim ḳurtılam

Ben işte gidiyorum, belki kurtulurum; bundan sonra ne yaparım, belki kurtulurum.

Bugün size birḳaç ögüt vireyim
Birez egleneyim ögüm direyim

Bugün size birkaç nasihat vereyim; biraz bekleyeyim, kendime geleyim.

Ḳulaġ uruŋ ögüdümi diŋleŋüz
Eyü ögüt işitmemekdür yavuz

Kulak verin, nasihatimi dinleyin! Kötü şey, iyi nasihat dinlememektir.

Dürişüŋ ki eyleyesiz ᶜadl ü dād
Ki sizden ḳamu ola ḫoşnūd u şād

Adaletli olmaya ve doğruluk yapmaya çalışın ki herkes sizden memnun kalsın.

Kime olur ise siz eylük idüŋ
Siz eylügi ṣuya bıraġuŋ gidüŋ

Kime olursa olsun siz iyilik yapın; siz iyiliği karşılıksız yapın ve gidin.

Hem eylük ile Tangrı'ya yaḳışuŋ
Yimeŋ ġuṣṣasını yazuŋ yā ḳışuŋ

Hem iyilik yaparak Allah'a yaklaşın; yazın veya kışın kaygısını çekmeyin.

Ne kim Tangrı buyruġıdur yirine
Getürüŋ göŋül olmasun yirine

Allah'ın emri olan her ne varsa yerine getirin, gönül mahzun olmasın.

Hemīn uşlular ile soḥbet idüŋ
Yavuz ḳoŋşıdan ḳaçuŋ ıraḫ gidüŋ

Sadece akıllılarla sohbet edin; kötü komşudan kaçın, uzağa gidin.

Eyü ḳoŋşıya eylük idegörüŋ
Yidürüŋ ṭaᶜām u ṭaduruŋ ürüŋ

İyi komşuya iyilik yapın, yemek yedirin, süt ve sütten elde edilen yiyecekleri tattırın.

Kişi ġuṣṣasına sevinmeŋ ki ol
Gün ola ki size daḫı bula yol

Kişinin sıkıntı çekmesine sevinmeyin ki gün gelir o sıkıntı sizi de bulur.

Terāzū vü hem kīle ṭoġru dutuŋ
Dimezven ki aldayugörüŋ utuŋ

Terazi ve ölçeği doğru tutun; hile yaparak kazanın demiyorum.

Ne kim olur ise taḥammül ḳıluŋ
Ululardan u key te'emmül ḳıluŋ

Bilüŋ kim gözedüduran iş ucın
Gerek kim götüre niçenüŋ gücin

5384-5385 Büyüklerden her ne sıkıntı gelirse dayanın ve iyice düşünün, bilin ki işin sonunu sürekli bekleyen kişi, pek çok kişinin sıkıntısına katlanmalıdır.

Yavuzlara yüz virmeŋüz zīnhār
Ḳatuŋuzda ṭutmaġa bir dem ḳarār

Kötülere asla yüz vermeyiniz; bir an olsun onları yanınızda bulundurmayınız.

Hemīşe idegörüŋüz ittifāḳ
Ḳomaŋuz araŋuzda hergiz nifāḳ

Her zaman birlik olunuz, aranızda asla bozuşukluk olmasın.

Kişi kim boġazından alu ḳala
Hemīn dilegi ol ki ḳarnı ṭola

Boğazından geri kalan kimsenin isteği sadece karnının doymasıdır.

Siz ol kişiden ummaŋuz hīç vefā
Ki ṭolu ḳarında bulınmaz ṣafā

Siz o kişiden hiç vefa beklemeyiniz; çünkü dolu midede saflık bulunmaz.

Delüyile esrüge virmeŋ ögüt
Ki ᶜūd aġacı olmayısar sögüt

Deliyle sarhoşa nasihat vermeyin; çünkü öd ağacı söğüt olmayacak.

Hīç eylemeŋüz yoḫsul olana ṭanz
Ki gizlü olıcıdur örende kenz

Yoksul olanla hiç alay etmeyiniz; çünkü hazine viranelikte gizlidir.

Kişi kim ḳocala vü ola ḫazef
Olur ^{c}aḳlı vü ḳuvveti hep telef

Kişi yaşlanıp topraktan yapılan çanak çömlek olunca aklı ve kuvvetinin tamamı yok olur.

Ṭanışmaŋuz aŋa ki nitmek gerek
Bitürmeye bilüŋ işini kürek

Ne yapmak gerekir diye ona danışmayın; kürek belin işini yapmaz.

İkiledin oğlan olur ol kişi
Ki ḳocaluban yitmiş ola yaşı

İnsan kocalıp yetmiş yaşına girdiğinde ikinci defa çocuk olur.

Size ḳavm olandan ipi üzmeŋüz
Düzen yad kişiler ile düzmeŋüz

Size halk olandan ilişkinizi koparmayınız; yabancı kişilerle ev bark yapmayınız.

Kişi gelse bü nesneyi dileyü
Varından virüŋ yā virüŋ dil eyü

Biri bir şey istemek için gelirse malınızdan verin veya ona tatlı söz söyleyin.

Ḳatı söz ile göŋlüni ırmaŋuz
Yā nesne virüŋ yā saḳaṭ virmeŋüz

Kırıcı sözle gönlünü ayırmayınız; ya onun istediğini verin ya da ona faydasız şey vermeyiniz.

Çü gökden size Tangrı raḥmet vire
Hem aŋa virüŋ kim düşüpdür yire

Allah size gökten merhamet ettiği için siz de ona bağışta bulunun ki onun durumu kötüdür.

Eli açuġuŋ bağlu ḳalmaz işi
Güleç yüzlünüŋ çatlu ḳalmaz ḳaşı

Cömert kişinin işi güçleşmez; güler yüzlü kişinin kaşı çatılı kalmaz.

Kişi esrük olsa yā dili yavuz
Söz açup anuŋ ile düşişmeŋüz

Kişi sarhoş olsa veya kişinin dili kötüyse onunla konuşup birlikte bulunmayınız.

Gerek kim muvāfıḳ ola size cift
Yaramaz bir arada kāfūr u zift

Çiftiniz size uygun olmalıdır; kâfûr ve ziftin bir arada olması uygunsuzdur.

Size erlik işine destūr ola
Eger perdeŋüz ehli mestūr ola

Ailenizin perdesi örtülü olursa size yiğitlik için izin olur.

Çoraġ olıcaḳ yire toḫm ekmeŋüz
Yimiş virmeyesi ağaç dikmeŋüz

Verimsiz olan yerde tohum ekmeyiniz; meyve vermeyen ağaç dikmeyiniz.

Kişi mālına hīç el uzatmaŋuz
Ṭavar ayruġuŋ olsa gözetmeŋüz

Kişinin malına elinizi hiç uzatmayınız; çiftlik hayvanı başkalarının olursa onu ummayınız.

İş işledicek kişinüŋ haḳḳını
Virüŋ ṭutmaŋuz işinüŋ haḳḳını

İş yaptırınca kişiye hakkını verin; onun işinin hakkını kendinizde bırakmayınız.

Bu ögütleri ḳulaġuŋuza siz
Küpe idinüŋ kim beni aŋasız

Siz bu öğütleri kulağınıza küpe edinin ki beni hatırlarsınız.

Atam baŋa virdügi ögütleri
Didüm size işitdüŋüz serserī

Babamın bana verdiği öğütleri size söyledim; siz bunları kabul ederek dinlediniz.

Sizi görürem kendü oğlum bigi
Ne var olduŋuz ise iller begi

Sizi kendi oğlum gibi görüyorum; illerin beyi oldunuzsa ne olmuş?

Daḫı hem bilüŋ kim kişiyi yiden
Ölümdür alup gidecek dünyiden

Ayrıca kişiyi, dünyadan alıp kendi peşinden götürenin ölüm olduğunu bilin!

Ne baḫtlu kişi ol ki oğlı ḳalur
Oġul ata yirin ṭutucı olur

Öldükten sonra geride oğlu kalan kişi ne bahtlıdır; oğul, babanın yerini tutan kişi olur.

Kişi kim ḳuyumcı vü ḳazancıdur
Bir oġul bu ^{c}ālemde ḳazancıdur

Kişi, ister kuyumcu ister kazancı olsun bu dünyada bir oğul onun kârıdır.

Ki soŋra ḳalıcaḳ atasın aŋa
Ol ucdan du^{c}ā eyleyeler aŋa

Ki o, babasının yerini alınca o sebeple ona dua ederler.

Ne deŋlü yaramaz olursa oġul
Atanuŋ ṣoŋında ḳalursa oġul

Ne ḥāletde olur ise göz göre
Atanuŋ adını bıraḫmaz yire

Oğul ne kadar faydasız olursa olsun, babadan sonra oğul kalırsa o ne durumda olursa olsun göz göre göre babasının şerefini düşürmez.

Benüm oğlumı uşda siz gördüŋüz
Ki uşlu durur pehlevān u key uz

İşte benim oğlumu siz gördünüz ki akıllı, yiğit ve oldukça maharetlidir.

Cihānuŋ görüpdür yazın u ḳışın
Başarıbilür pāẕişāhlıḳ işin

Dünyanın tüm sıkıntılarını görmüştür; padişahlık işinin üstesinden gelebilir.

Eyü yavuz ıssı ṣovuḫ ṣınadı
Bilür nicesi çıḳarasın adı

İyiyi, kötüyü, her türlü durumu tecrübe etti; nasıl şöhret kazanıldığını bilir.

Yigit çün ṣınamış ola işler
Ḳoca bigi ^{c}aḳlıla iş işler

Delikanlı çeşitli işleri tecrübe ettiği için yaşlı gibi akılla iş yapar.

Aŋa tācumı virdüm ü taḫtumı
Ṭaşıdam ara yirden uş raḫtumı

Ona tacımı ve tahtımı verdim; işte ortalıktan her şeyimi kaldırttım.

Sizüŋ daḫı bunda bilüŋüz nedür
Benüm dilegümi bilüŋüz nedür

Siz de burada benim dileğimin ne olduğunu biliniz.

Anı siz daḫı şāh idinür misiz
Ḳadem[65] işbu yola adınur mısız

Onu siz de şah edinir misiniz? Bu yola adım atar mısınız (bu kararımı destekler misiniz?)

Ḳamu bir kezin yüz yire urdılar
Cevāb eyle düzdiler ü virdiler

Hepsi, hep birlikte büyük bir saygıyla önünde eğildi. Bu şekilde cevap verdiler:

Ki sensüz bize nice dirlik ola
Ya sözüŋ ṣımaḫ nice erlik ola

Sensiz yaşam bize nasıl olur veya sözünü tutmamak nasıl yiğitlik olur?

Senüŋ buyruğuŋ neyise biz anı
Ṭutavuz dirīġ itmeyevüz cānı

Senin emrin neyse biz onu yerine getiririz; canımızı esirgemeyiz.

Başumuz anuŋ yolına ḳoyavuz
Anı sevmeyenüŋ gözin oyavuz

Başımızı onun uğruna feda ederiz; onu sevmeyenin gözünü oyarız.

Velī nidelüm iy dirīġā vü āh
Ki uş yavu ḳulduḳ senüŋ bigi şāh

Fakat ne yapalım? Eyvahlar olsun ki işte senin gibi şahı yitirdik!

Bu işde bilümüz üzüldi dirīġ
Ḳamu düzenümüz bozuldı dirīġ

Eyvahlar olsun! Bu işte bildiğimizi şaşırdık, bütün düzenimiz bozuldu.

Hele nite kim senden incinmedük
Ḥaḳ imānuŋı eylemesün gedük

Hâsılı, şöyle ki senden incinmedik; Allah imanını eksiltmesin!

Zārī Kerden-i İşān vu Nişesten-i Süheyl Nezd-i Peder-i Ḫod

Herkesin Ağlaşması ve Süheyl'in Babasının Yanında Oturması

Ṭurup zār zār ağlayu gitdiler
Bögürdiler ü çoḳ fiġān itdiler

İnleye inleye ağlayarak kalkıp gittiler; acıyla feryat ettiler ve çok inlediler.

Bular gidicek ḳaldı ol u Süheyl
İkisi yaşından revān idi seyl

Bunlar gidince o ve Süheyl kaldı; ikisinin gözyaşları sel olup aktı.

Didi iy gözüm aydını cān oğul
Ṭamarlarum içindeki ḳan oğul

Ey gözümün nuru, canım oğlum! Damarlarımın içindeki kan olan oğlum!

[65] Açıklama için bk. SNÜN: 55

Ḳara yire ḳoyasısın babaŋı
Berü gel öpeyim şu ḳara beŋi

Babanı karanlık yere koyacaksın; bu tarafa gel, şu kara benini öpeyim.

Sen ü ben esen uġur eyleyeyim
Ḳoçayım boyunuŋı yiyleyeyim

Ben ve sen birbirimize esenlik dileyelim; kucaklaşıp boynunu koklayayım.

Ki bellü ḳopınca ḳıyāmet güni
Girince ḳulaġumuza ṣūr üni

Görimeyisersin sen ayruḫ beni
Ne ben daḫı göribileven seni

5434-5435 Ki şüphesiz kulağımıza sûr borusunun sesi gelip kıyamet günü kopunca ne sen artık beni görebileceksin ne de ben seni görebileceğim.

Ben uş dirlügümden elümi yudum
Velī ḳayġuŋı hem yirince yidüm

Ben işte hayatımdan vazgeçtim; fakat sürekli kaygını çektim.

Otur taḫta vü pādişāhlıġuŋ it
Dimezven ki bir ayruḳ iḳlīme git

Tahta otur ve hükümdarlığını yap! Başka bir ülkeye git demiyorum ki!

Yigitsin ü ol ᶜaḳl içinde ḳoca
Aşaḫ göŋli ṭut himmetüŋi yüce

Gençsin ve aklını kullanmada yaşlı gibi tecrübeli ol! Alçak gönüllü ol, çok gayret et!

Ulular ile ṭanışup işle iş
Yaramaz sözi dimemege düriş

Şehrin ileri gelen kişileriyle danışıp iş yap! Faydasız söz söylememeye çalış!

Dilerseŋ ki her bir sözüŋ düşe ter
Bişür aş bigi öŋdin andan ḳotar

Her bir sözünün taze kalmasını istiyorsan sözünü önce yemek gibi pişir ondan sonra başka kaba boşalt!

Kişi senden ol dem ki eylük uma
Sen eylük it ü hīç minnet ḳoma

Kişi senden iyilik umduğu zaman, sen ona iyilik yap ve ona yaptığın iyiliği başına kakma!

Ḳatuŋa gelenlere baġışla ṭon
Sarāya girüp yaluŋuz yime ḫōn

Huzuruna gelenlere elbise bağışla, saraya girip tek başına ziyafet çekme!

Dilerseŋ ki olmaya işüŋ yavuz
Yavuz söyleyen ādeme virme yüz

İşinin kötü olmamasını istiyorsan kötü konuşan kişiye yüz verme!

İki yüzlü ādem gelicek saŋa
Ki yaḳışa hīç virme ruḫsat aŋa

İkiyüzlü insan gelince sana yaklaşması için izin verme!

Ḫuṣūṣā ki ġammāz olursa sözin
İşitme vü ḳarardugörgil yüzin

Ayrıca fitneci biri olursa söylediği şeyleri dinleme ve ona yüz verme!

Dime degme bir kişiye rāzuŋı
Söz içinde ḳaldurma āvāzuŋı

Sırrını herhangi bir kişiye söyleme, konuşunca sesini yükseltme!

Süci içme içer isen içgil az
İşidici ol çünki çalına sāz

İçki içme, içersen de az iç! Saz çalındığında dinleyen kişi ol!

Erüŋ aṣṣısı çoḳ çoḳ olıcaḳ
Uz olmaz arada ḳılıç u bıçaḳ

Yiğitliğin faydası çok olunca kılıç ve bıçağın arada olması uygun olmaz.

Daẖı oğluŋa ögredügör hüner
Hünerlü yig ^{c}avret ki hünersüz er

Ayrıca oğluna sürekli hüner öğret; hünerli kadın hünersiz erkekten daha iyidir.

Ḳalem tutmağı bil hünerler yigin
Anı ol başarur ki direr ögin

Yazı yazmayı bu hünerlerin en üstünü olduğunu bil! Onu başaran aklını başına toplar.

Hem olmayugör cāhile hem-nişīn
Ki cāhil kişi bilmez olur işin

Hem cahile arkadaş olma ki cahil kişi ne yapacağını bilmez.

Ḳulaḫ ḳo vü ṣāliḥ kişinüŋ sözin
İşitgil ü uğurlağıl kendüzin

Kulak ver ve iyi kişinin sözünü dinle, kendini gizle!

Öküş ġuṣṣa yime ki ol cānı yir
Ṣorar ḳurıdur nite kim ḳanı yir

Çok kaygı çekme çünkü o canı yer; kaygı kanı yer gibi emer, kurutur.

Saŋa dost olan kişinüŋ teşvīşin
Gider ḫāṭırından başarġıl işin

Sana dost olan kişinin karışıklığını gönlünden uzaklaştır, onun işini yap!

Gücüŋ yitdügince düriş eyle it
Ki eksilmesüŋ aŋa hīç etmek it

Gücün yettiğince böyle davran ki onda ekmek ve et hiç eksilmesin.

Eger düşmenüŋ ola key iḥtiyaṭ
İd ü itme anuŋ ile iḫtilāṭ

Düşmanın olursa çok tedbirli davran ve onunla karşılaşıp görüşme!

İŋen uyma cehle vü çün ola cid
Lecāc eyleme düşmen ile be-cid

Cehalete çok kapılma ve ciddi ol! Düşmanınla çok fazla ayak direme!

Gelürse ki urışa döndürme yüz
Ḳalursa ki görişe göndürme düz

Düşmanın çarpışmak için gelirse geri dönme! Görüşmek için kalırsa onu geldiği gibi geri gönderme!

Çü ṣulḥ ile iş bite itme savaş
Dimezem ki yindek güce gör savaş

Barışla iş sonuçlandığında savaşma! Sürekli zorluk çıkarıp savaş, demiyorum ki!

Żā^{c}if olsa düşmen anı görme ḫor
Ḳavī olıcaḳ ol seni nite ḳor

Düşman zayıf olsa onu bayağı görme! Güçlü olunca o seni nasıl bırakır?

Yabāna ṭağılma evüŋe diril
Bu ḫalḳ arasında sen eyle diril

Yabancı yere gitme kendi evinde toplan! Sen bu halkın arasında bu şekilde yaşa!

Ki bir gün ola kim su başdan aşa
Doḳınur olursa ayaġuŋ ṭaşa

Elüŋ ṭutmaġa her biri dürişe
Meger kimse feryāduŋa irişe

Ki bir gün belki iş haddini geçip belaya çatarsan sana yardım etmek için her biri gayret eder, birileri senin imdadına yetişir.

Yoḫ eyle ki uġrasa bir gün belā
Saŋa güle her kimse vü şād ola

Öyle ki bir gün bela çatarsa sana yardım edecek kimse olmaz. Herkes sana güler ve senin bu durumundan memnun olur.

Yavuzlıġı iş itmek olmaz eyü
Yavuzlıġı idene gelmez eyü

Kötülüğü iş edinmek iyi olmaz; kötülük yapan kişiye iyilik gelmez.

Degül taŋ ki eylüge eylük gerek
Yavuzlıġa eylük daḫı yigrek

İyiliğe iyilikle karşılık vermeye şaşılmaz. Kötülüğe iyilikle karşılık vermek daha iyidir.

Ḥaḳīḳatde itden biterdür ^{c}avān
^{c}Avāndan biterdür ^{c}avānı seven

Gerçekte yardakçılar köpekten daha beterdir; yardakçılığı seven ise yardakçıdan daha beterdir.

Niçeme ki taḳdīre baġludur iş
Sen olmaġıl uşaŋ işüŋde düriş

İşler her ne kadar Allah'ın takdirine bağlı olsa da sen ihtiyatsız bulunma işinde çabala!

Anı ^{c}aḳla bıraġ u tedbīr ḳıl
Ki fevt olmasun arada bir ḳıl

Onu akla bırak ve önlem al ki arada bir kıl bile ihmal edilmesin.

Yayuŋ bigi ṭut ḳurlu yaġı yatın
İşigüŋde ḥāzırla nevbet atın

Düşmana karşı hazırlığını, gerilmiş yayın gibi tut! Eşiğinde, nöbet atını hazırla!

Çü uġrı ele gire başını kes
Ḥarāmīye virme āmān bir nefes

Hırsızı yakalayınca başını kes! Hırsızın bir an bile nefes almasına fırsat verme!

Uşacuḳ sözi degme nā-cins ile
Be-cid söyleme ol iŋen ^{c}ayb ola

En ufak sözü bile herhangi bir soysuza söyleme! Kesinlikle söyleme çok ayıp olur.

Giderür olur kengel anda ki var
Kiçiden ḥayā vü uludan vaḳār

Şaka, küçükten edebi büyükten ise ağırbaşlılığı giderir.

Ne yumşaḫ mūm ola vü ne ḳatı ṭaş
Ne yavlaḳ ḳaḫıġan ne iŋen yavaş

Kişi ne yumuşak mum olmalı ve ne de sert taş; ne çok öfkeli ne de oldukça yumuşak olmalı.

5475 Özüŋ göynesi yire göyne hemīn
Revādur gözet her işüŋ ādemin

5475 Çok acı duyuyorsan sadece toprağa acı duy! İnsanın her işini dikkate alman uygundur.

Çalap Tangrı düz ṭutmadı ḳulların
Ḳamusınuŋ irürmedi ellerin

Cenab-ı Hak kullarını eşit yaratmadı; hepsini aynı kabiliyetlerle donatmadı.

Kişi var iş işler kesilür başı
Ya gözi çıḳar u ya ṣınur dişi

Biri var ki iş yapar, başı kesilir ya gözü çıkar ya da dişi kırılır.

Kişi var ki her dem öperler elin
Yaŋılmaz işin ṭoğru varur yolın

Biri var ki sürekli onun elini öperler, işinde yanılmaz, doğru yoldan gider.

Siyāset iderseŋ degül saŋa ᶜayb
Eger bilmez olur iseŋ nola ġayb

Siyaset yaparsan sana ayıp olmaz; gizli olan şeyleri bilmezsen ne olur?

5480 Ne kim Tangrı buyruġıdur eylegil
Ne kim Ḥaḳk'a yarar anı söylegil

5480 Allah'ın her ne emri varsa yerine getir; Hakk'a uygun her ne varsa onu söyle!

Bu dünyāya iŋen göŋül virmegil
Çü ṭağılasıdur öküş dirmegil

Bu dünyaya çok gönül verme! Dağılacağı için çok mal biriktirme!

Kişi ḳatına olmasun giresin
Unıtmaġıl ölüp sine giresin

Onun huzuruna gitmeyecek insan yoktur; kendinin ölüp mezara gireceğini unutma!

Daḫı çünki tenden gönile canum
Yavu vara ṭamar içinde ḳanum

Artık canım, vücudumdan yüzünü çeviriyor; damarın içindeki kanım kayboluyor.

İşüm bilürem düşiser müşkile
Beni yuŋ gül-āb ile vü müşk ile

Biliyorum ki durumum güçleşecek; beni gülsuyu ve misk ile yıka!

5485 Sin içinde çün ḳoyasız yaluŋuz
Benüm yanumı ṭolu müşk eyleŋüz

5485 Beni mezarın içine tek başıma koyacağınız için benim etrafımı misk ile doldurunuz.

Düriş tīzcegez günbed üstüme yap
Beni ḳo içinde ḳapusını yap

Çalış, hemen üzerime kümbet inşa et! Beni onun içine bırakarak onun kapısını kapat!

Vaṣiyyetlerin eyleyicek tamām
Ḳamu sözini söyleyicek tamām

Ḫazīnelerin didi kim açdılar
Öküş mālı yoḫsullara ṣaçdılar

Vasiyetini yapıp sözlerini bitirdiğinde hazinelerini (açmalarını) istedi, açtılar; pek çok malı yoksullara dağıttılar.

Şehādet getürdi vü yumdı gözin
Ulu Tangrı'ya ṭoğru dutdı yüzin

Şahadet getirdi ve gözünü yumdu; yüce Allah'a doğru yöneldi.

Didi iy yiri [vü] gögi yaradan
Ṭolu her yiri ḫālī her aradan

Şöyle dedi: Ey yeri ve göğü yaratan, her yeri dolduran ve ortadan kaldıran!

Beni yoġiken şükr var eyledüŋ
Bu ḳullaruŋa iḫtiyār eyledüŋ

Şükürler olsun, ben yokken beni yarattın; bu kullarına beni seçilmiş kıldın.

Ne var pādişāhsam göricek ḳısu
Ya bir ẕerre tozvan ya bir ḳatre ṣu

Padişahsam buna şaşılır mı? Sıkıntı çekince ya bir toz zerresiyim ya da bir damla suyum.

Deŋizine ṭalmışvanın fażluŋuŋ
Ümīẕine ḳalmışvanın fażluŋuŋ

Senin lutfunun denizine dalmışım; senin iyiliğinin ümidine güvendim.

Yüzüm ḳapḳara ḳapuŋa varuram
Esirge beni uşda yalvaruram

Yüzüm kapkara bir şekilde kapına geldim; işte sana yalvarıyorum beni bağışla!

Umaram ki sen fażl eyleyesin
Baŋa vāy eger ᶜadl eyleyesin

Ümit ediyorum ki sen bana iyilikte bulunursun; adaleti uygularsan bana eyvahlar olsun!

Bunı diyüṭurar iken virdi cān
Girü geldügi yirine vardı cān

Bunu söylerken can verdi; can geldiği yere geri gitti.

Süheyl eyledi ol dem öküş fiġān
Yalıncaḫ nite kim anadan ṭoġan

Süheyl o anda anadan doğma çıplak çocuk gibi acıyla çok bağırıp çağırdı.

Yaḳasını yırtubanın gül bigi
İŋen zārīlıġ itdi bülbül bigi

Yakasını gül gibi yırtarak bülbül gibi çok ağlayıp inledi.

Dögündi delim ü urundı öküş
Yine ṭāliᶜine yirindi öküş

Çok dövündü; tekrar talihine çok üzüldü.

Didi iy baba cānı noldı saŋa
Ki küsmiş bigi söylemezsin baŋa

Ey canım babam sana ne oldu ki bana küsmüş gibi konuşmuyorsun, dedi.

Zihī derd ü ḥasret dirīġā vü āh
Ki ben geldüm ise sen olduŋ tebāh

Ne hoş dert ve hasret! Eyvahlar olsun ki ben geldim, sen ise harap oldun.

Doyınca seni görmedüm iy dirīġ
Oturmadum [u] durmadum iy dirīġ

Eyvahlar olsun! Seni doya doya göremedim, senin yanında oturmadım, durmadım.

Ṣaçın yoldı vü urdı başın ṭaşa
Ṣaçar idi ṭopraḳ başından aşa

Saçını yoldu ve başını taşlara vurarak dövündü; başına toprak döktü.

Çeriler dirildi vü ḳuruldı yas
Ne vaṣf ideyim aŋa irmez ḳıyās

Askerler toplandı ve matem töreni yapıldı; bu töreni nasıl tarif edeyim, bu tören hiçbir şeyle karşılaştırılmaz.

Döküldi yire ol ḳadar ḳanlu yaş
Ki yiri götüren öküz oldı yaş

Yere o kadar kanlı yaş döküldü ki yeri kaldıran öküz gözyaşları içinde kaldı.

Fiġānuŋ [üni] göge çıḳmış idi
Göŋül gözgüsin pas dutmış idi

Acı ile bağırıp çağırmanın sesi göğe yükselmişti; gönül aynası pas tutmuştu.

Züḫal ḳara geymiş idi kendüzi
Ayuŋ daḫı dırmanup idi yüzi

Satürn gezegeni karalar giyinmişti; ayın dahi yüzü tırmalanmıştı.

Ṣu yirine ḳan aġlar idi bulıt
Bulaşdı aŋa uçar iken aŋıt

Bulut su yerine kanlı gözyaşı dökerdi; anıt (kırmızı su kuşu türü) uçarken kanlı gözyaşları ona bulaştı.

Çeri bir kezin eyle itdi ḫurūş
Ki mevc ura ḳara deŋiz[66] ide cūş

Asker hep birden öyle gürültü çıkardı ki kara, deniz dalgalanarak coştu.

Yarıldı ḳaya zehresi ḳorḫudan
Beliŋledi Aṣḥāb-ı Kehf uyḫudan

Korkudan kayanın ödü patladı; Ashab-ı Kehf uykudan korku ile sıçradı.

Yemen’de ṣanasın ki key ürk idi
Sin içindeki ölüler ürkdidi

Yemen’de aşırı derecede kargaşa vardı ki mezarın içindeki ölülerin bile ürktüğünü zannedersin.

[66] Açıklama için bk. Özçelik 2012

Süŋüler ṣınuḫ idi oḫlar uvaḫ
Dutulmış idi ḳara yüz biŋ ṭuvaḫ

Mızraklar kırılmıştı, oklar parçalanmıştı; yüz bin kara duvak takılmıştı.

Aḳup yaşlaruŋ sīl ṭutmışdı Nīl
Ṣuvarmışdı ḳuru yiri niçe mīl

Onların gözyaşları akarak Nil gibi sel olmuştu; pek çok mil kuru yeri onların gözyaşları sulamıştı.

Biçilmiş idi ḳuyruğı biŋ atuŋ
ᶜArab özi göyner idi hem Ṭāt'uŋ

Binlerce atın kuyruğu kesilmişti; hem Tacik'in hem Arap'ın içi yanardı.

Süheyl eydür idi i baba canı
Nideyim yaluŋuzca ḳoduŋ beni

Süheyl şöyle söylerdi: Ey canım babam! Beni tek başıma bıraktın, ne yapayım?

Dirīġā senüŋ ḳanı ol heybetüŋ
Ululıġuŋ u cāhuŋ u ḫışmetüŋ

Eyvahlar olsun! Senin o heybetin, yüceliğin, makamın ve büyüklüğün nerede?

Ḳanı düşmenüŋ üzdügin sen gücin
Aŋa göstericek ḳılıcuŋ ucın

Sen düşmana kılıcın ucunu gösterince düşmanın kuvvetini kestiğin günler nerede?

Dirīġā ki olduŋ ölüme esīr
Senüŋ bu işüŋ uşda bilümi ṣır

Eyvahlar olsun ki ölüme esir oldun! Senin bu işin böylece beni mahvetti.

Dirīġā niçün sen ḳoduŋ taḫtı boş
İlüŋ terkin apaŋsuzın urduŋ uş

Eyvah, sen neden tahtı boş bıraktın, ansızın ülkeni böyle terk ettin?

Eger çāre olasını biledüm
Saŋa cānumı ben fidī ḳıladum

Çare olacağını bilseydim ben sana canımı feda ederdim.

Öŋüŋde başum terkini uradum
Dişüm ile ḳılıcı kemüredüm

Önünde başımdan vazgeçerdim; kılıcı dişimle kemirirdim.

Velī ölüme çāre olmaz imiş
Bunuŋ bigi ṣarp olmaya hergiz iş

Fakat ölüme çare olmazmış; hiçbir iş asla bunun gibi zor olmaz.

Vedāᶜ Kerden-i Süheyl Bā-Peder-i Ḫod u Zārī Kerden

Süheyl'in Babasıyla Vedalaşması ve Ağlaması

Çoḳ ağladı vü yoġıdı fāyide
Yüzin açdı vü öpdi ayruḫ nide

Çok ağladı ve ağlamanın faydası yoktu. Yüzünü açtı ve öptü; artık ne yapsın?

Didi ṣoŋ öpişüm durur iy baba
Seni gönderürven ḳavuş Çalap'a

Ey baba, seni son öpüşümdür! Seni gönderiyorum, Allah'a kavuş.

Ne var menzilüŋ oldıyısa ıraẖ
Saŋa Tangrı uçmaḳda virsün duraẖ

Varacağın yer uzak olduysa ne olmuş! Allah sana cennette mesken versin.

İletdiler anı ḳodılar sine
Bu dünyānuŋ aḥvālini gör sına

Onu götürdüler, mezara koydular; bu dünyanın hallerini gör ve tecrübe et!

Yemen pādişāhına hem ḳalmadı
Unıdıldı gitdi [vü] ṣan gelmedi

Yemen, padişahına da kalmadı; padişah unutuldu gitti ve sanki dünyaya gelmedi.

Tamām olıcaḳ ᶜaksine döner iş
Nice diler iseŋ var imdi düriş

İş, tamamlanınca tersine döner; nasıl istersen şimdi git, çabala!

Bu ᶜālem içinde bulınan kişi
Gerek bile kim döne durur işi

Bu dünyada bulunan kişi, işlerinin sürekli değiştiğini bilmelidir.

Gülen ḳaş ḳaş ağladı ühü ühü
İẕā temme emren denā naḳṣuhu

Kahkaha atarak gülen kişi, büyük bir acıyla ağladı; iş tamamlanınca o işin eksikliği azalır.

Dir iseŋ işüm bitdi fāriġ yatam
Tevaḳḳuᶜ zevālen iẕā ḳīle tem

İşim bitti, huzurlu bir şekilde yatayım dersen işim bitti deyip yattığın zaman sonunun geldiğini bil!

Çü ᶜömrüŋ irer tīzcegin müddeti
Cihānuŋ hemīşe budur ᶜādeti

Kim anı sevenüŋ ḳanını içer
Ṣu issi bigi ṣoŋra ḳor u geçer

Ömrün, muayyen vaktine hemen ulaştığı için dünyanın âdeti daima budur ki onu sevenin kanını içer. Timsah gibi önce bırakır sonra yakalar.

Sayuḳ ādem ola kim ol ḳaçana
Göŋül bağlaya ya ḳanın içene

O kaçıp giden veya kanını içen dünyaya gönül bağlayan insan, uyanık olmalıdır.

Bu ᶜālem yolına basıcaḳ ḳadem
İki dürlüden ṭaşra olmaz ādem

Bu dünya yoluna adım atınca insanın iki türden başka bir yolu olmaz.

Ya müdbirligi yoldaş olur ya baẖt
Ya ẖoẕ taẖtadur ḳısmeti ya ẖo taẖt

Ya talihsizliği ona yoldaş olur ya bahtı; ya tabut kendisinin kısmeti olur ya da taht.

Ṣoŋ ucı ne rāḥat ḳalur u ne renc
Ne ḳayġu beḳā eyler ü ne güvenç

Sonunda ne rahatlık kalır ne de sıkıntı; ne keder sonsuza kadar kalır ne de neşe.

Ne sulṭān ḳalur bunda [vü] ne vezīr
Ecel aġzını her birinüŋ ḳazır

Burada ne sultan kalır ve ne de vezir; ecel her birinin ağzını kapatır.

Bu sırrı kişi aŋlasa ḫoş ola
Bu ḳudretleri ṭaŋlasa ḫoş ola

Kişi, bu sırrı anlarsa iyi olur; kişi bu kudretlere hayran kalırsa iyi olur.

Cihān miḥnetüŋ egri bucaġıdur
Belā yurdı vü zaḥmet ocaġıdur

Dünya; kederin kötü köşesidir, bela yurdu ve zahmet ocağıdır.

Ḳıyās eyleyicek nice dönse ḥāl
Bu ʿālemde diŋlenmek ola muḥāl

Durum ne şekilde değişirse değişsin düşünülünce bu dünyada dinlenmek mümkün değildir.

Cihānda ne kim andan olduŋsa şād
Firāḳına döyesüŋi eyle yād

Dünyada her neyden memnun olduysan onun ayrılığına tahammül edeceğini hatırla!

Neden kim sevindi i niçe kişi
Ṣoŋında başa iltemedi işi

Ey, pek çok kişi neden sevindi ki? Sonunda, işin üstesinden gelmedi.

Çü sevgü ḳuşı nā-gāh elden uçar
Pes ol nesneden ḳaç ki senden ḳaçar

Sevgi kuşu ansızın elden kaçtığı için öyle ise nesneden kaç çünkü o senden kaçmaktadır.

Ḳaçanı ḳovar iseŋ olmaya uş
Anı yime kim diyeler yine ḳuş

Kaçan şeyi takip edersen akıllılık olmaz; onu yeme çünkü sana onu tekrar kus diyecekler.

Ne nūş ola kim ṣoŋı olmaya nīş
Ne ḳayġu ki şādī degül aŋa iş

Sonu zehir olmayan hangi tatlı vardır; nasıl bir kaygı ki mutluluk ona uygun değildir.

Dikensüz gül arusuz olmaya bal
Ilan bekcidür ḳanda olursa māl

Gül dikensiz, bal arısız olmaz; nerede mal olursa yılan orada bekçi olur.

Gelen gider ü gidesidür gelen
Gerek ġāfil olmaya anı bilen

Ki unıdılısar cihāndan giden
Velī dāyim aŋılur eylük iden

Dünyaya gelen gider ve gelenler ise gidecektir. Bunu bilen gafil olmamalıdır ki dünyadan gidenler unutulacaktır; fakat iyilik yapanlar daima anılır.

Hele kim ki geldi çü gitmek gerek
Anuŋ bigi bir çāre itmek gerek

Her ne ise, kim geldiyse gitmesi gerektiği için böyle bir çare bulmalıdır.

Bugün kim gidicek cihāndan yarın
Düzüp ḳoşmış ola varacaḳ yirin

Bugün dünyadan giden kişi yarın varacağı yeri hazırlamış olmalıdır.

Süheyl aġdı oturdı taẖt üstine Naẓar çünki bıraẖdı baẖt üstine	Süheyl çıktı, tahtın üzerine oturdu; çünkü talih onun yüzüne bakmıştı.
Atasınuŋ ögütlerin ṭutdı ol Ol işitdügin ṣoŋ ᶜamel itdi ol	O, babasının öğütlerini dinledi; dinlediklerini sonra yerine getirdi.
Uluya kiçiye eyü söyledi Siyāset düzüp ḳatı ᶜadl eyledi	Büyüğe küçüğe iyi davrandı; uygun şekilde davranıp çok iyi bir şekilde adaleti sağladı.
Ḥarāmī başını keserler idi Hem uġrıyı burca aṣarlar idi	Haydudun başını keserlerdi; hem de hırsızı kalenin burcuna asarlardı.
Kişi kimseye eylemiş ola güç Ökincin alıvirür idi ṣoŋ uç	Biri kimseye zulmetmişse sonunda zulme uğramış kişinin intikamını hemen alırdı.
Sübaşıların bir bir beglerin Ḳıġırdı vü ḳamu eren yiglerin	Komutanlarını, beylerini ve üstün olan bütün savaşçılarını bir bir davet etti.
Baġışladı atlar u geydürdi ṭon Ayaẖ ṭutdı vü süciler dökdi ẖōn	Onlara atlar bağışladı ve elbise giydirdi; onlara kadeh sundu ve içkiler dökerek ziyafet verdi.
Didi her biriŋüz benüm sırdaşum Uluŋuz atam kiçiŋüz ḳardaşum	Şöyle söyledi: Her biriniz benim sırdaşımsınız, büyüğünüz babam, küçüğünüz kardeşimdir.
Uşaġuŋuz oğlum u iki gözüm Sizüŋ ile işbu ḳadardur sözüm	Küçüğünüz oğlum ve iki gözümdür; sizinle konuşacağım şeyler bu kadardır.
Ki üşenmeŋüz dinç ü fāriġ oluŋ Velī işlü işüŋüzi key bilüŋ	Üzülmeyin, sakin ve rahat olun! Fakat işi olan kişiler işinizi iyi bilin!
İlinde oturan raᶜiyyetlerin Ḳıġırdubanın düzdi niyyetlerin	Ülkesinde yaşayan halkı davet ettirerek onların isteklerini yerine getirdi.
Didi hem müsellim oluŋ dört yıl Sizüŋ ile hīç olmaya ḳāl u ḳīl	Hem dört yıl sonra size verdiklerimi teslim edici olun, sizinle bu konuda çok konuşulmayacak, dedi.
Benüm Tangrı'yıla çü ᶜahdum budur Getürem yirine vü cehdüm budur	Benim Allah'a sözüm bu olduğu için bunu yerine getireceğim, çabalamam bunun içindir.

5565 Ki dinç olasız hīç üşenmeyesiz Gerek olur ise vü ser-māyesiz	5565-5566 Ki güvenlik içinde olup rahatsız olmayacaksınız. Gerek olursa karşılığında mal olmadan benim tahılımdan, malımdan işte alınız. Malınızı kazanınca bana borcunuzu verirsiniz.
Taḫılumdan aḳcamdan uş aluŋuz Viresiz ele giricek māluŋuz	
Duʿā itdiler aŋa vü didiler Ki bulġıl ne kim anı göŋlüŋ diler	Ona dua ettiler ve gönlün her ne dilerse onu bul, dediler.
İki ʿālem içinde olġıl ʿazīz Sevindük sevüngil senüŋ ile biz	İki dünyada da muhterem ol; biz seninle sevindik sen de sevin.
Sözi dükedüp durdılar gitdiler Sevinü güveni şükür itdiler	Konuşmayı bitirerek kalkıp gittiler; sevinerek şükrettiler.
5570 Çavuşlar çaġırup didiler bilüŋ İy ulu kiçi benden agāh oluŋ	5570 Çavuşlar bağırarak şunu bilin dediler: Ey büyük küçük herkes benden haberdar olun!
Derilüŋ yiriŋüzde ḫoş oturuŋ Ṭaġılmaḳlıġı aradan götürüŋ	Toplanın ve yerinizde hoş bir şekilde oturun! Dağınıklığı ortadan kaldırın!
Hem eyle itdiler kim dinmiş idi Yemen içi uçmaġa dönmiş idi	Hem daha önce söylenen şeyleri yerine getirerek Yemen ülkesinin içi cennete dönmüştü.
Ki şāh uş müsellim ḳılupdur sizi Ḳamu ḫalḳa işitdürüŋ bu sözi	İşte sizi şah teslim etmiştir. Bu sözü bütün halka duyurun!
Süheyl oldı bir ḫoş ulu pādişāh Çü arturdı tevfīḳını anuŋ İlāh	Süheyl iyi, büyük bir padişah oldu; çünkü Allah ona yardımını artırdı.
5575 Ḳamu ḫalḳ anuŋ duʿācısıyıdı Ki ol ʿādil ü tāc u taḫt issidi	5575 Bütün halk ona dua ediyordu ki o doğruluk, taç ve taht sahibiydi.
Atasından ol genc kim ḳaldıdı Anı virdi ḫalḳa duʿā aldıdı	Babasından kalan o hazineyi halka verdi ve onların duasını aldı.
Kişiden ḳalur hemīn eylügi pes Ölicek beden çün kesilür nefes	Beden ölünce nefes kesilir; kişinin ardında sadece onun yaptığı iyilikler kalır.
Bu ʿālemde şol kimse bula murād Ki çün öle ḳala ṣoŋında key ad	Bu dünyada öldüğünde iyi ün bırakan kimse isteğine kavuşur.
Haḳīḳat uzun ʿömr eyü ad olur Ki söylenür ü ʿālem içre ḳalur	Gerçek uzun ömür, iyi ün ile olur ki bu ün anılarak dünyanın içinde kalır.

Ve ger ni ne ṭavar ḳalur u ne māl
Ḳamusı ṭağılur olur pāy-māl

Aksi halde ne çiftlik hayvanı kalır ve ne de mal; hepsi dağılır, ayaklar altında çiğnenmiş olur.

Ecel irişicek ümīẕ üzilür
Bir ayruḫsı müşkīl düzen düzilür

Ecel erişince ümit kırılır; bir başka türlü zorluk hazırlanır.

Ve ger ḳavm ise başı olur ḳayu
Hemīn yoldaş olan ʿāmeldür eyü

Ve halk ise kendi başının derdine düşer; kişiye yoldaş olan sadece yapılan iyiliktir.

Kişi Tangrı'dan yaŋa ṭutsa yüzi
Olur ṭāliʿ i saʿd u mesʿūd özi

Kişi Allah'a yüzünü çevirirse talihi kutlu ve kendisi ise mesut olur.

Bu tevfīḳ Tangrı'dan olsa gerek
Ḳamu nesneden ol durur yigrek

Bu yardım Allah'tan olmalıdır; o, her şeyden daha üstündür.

Ne var dürişüp gelmez ise ele
Dürişmekligüŋ yoḳ ziyānı hele

Çabalayıp istediğin şeyi elde etmezsen şaşılır mı? Hâsılı çabalamanın zararı yok.

Ḫatm-şoden-i Kitāb u ʿÖẕr-āverden

Kitabın Bitişi ve Özür Dileme

Şükür Tangrı'ya kim bu ḫoş dāstān
Düzüldi nite kim bite būsitān

Allah'a şükürler olsun ki bu güzel hikâye, bahçenin yeşillenmesi gibi nazmedildi.

Yarar ger ʿayblayan u ṭaḳ dutan
Çü bilür ki bustān içinde biten

Kimi acı vü kimi ṭatlu olur
Kimisi eyü kimi yatlu olur

Bu eseri ayıplayan ve kınayanın olması mümkündür. Çünkü kişi bahçenin içinde meydana gelen şeyleri bilir ki meyvelerin bazıları acı ve bazıları tatlı olur; bazıları iyi bazıları işe yaramaz olur.

Key aŋlar anı bāğ u baḫçe diken
Ki bir yirde biter gül ile diken

Bağ ve bahçe kuran kişi iyice bilir ki gül ve diken aynı yerde meydana gelir.

Bu arada ʿöẕrüm hemīn yeng durur
Ki Türk'ün dili giŋ degül teng durur

Buradaki kusurum imkandan dolayıdır ki Türk dili geniş değil dardır.

Bu kim ṣāf ol Türk diliyle[67]
Ḳolaysuz bigidür getürmek dile

İnsanın istediğini sadece Türkçeyle anlatması pek güç bir sorundur.

[67] Açıklama için bk. SNÜN: 57

Daḫı dil ile söz ḳarılursa uz
Virür çāşnī nite kim aşa ṭuz

Gönül (mana) ile söz birbirine usatalıkla uygun düşürülmesi tuzun yemeğe lezzet katması gibidir.

^{c}Arabca vü yā Pārsī olsa lafẓ
Ki naẓm olıcaḳ Türki'ye gelse lafẓ

Geh aṣlınca ḳalur gehī ḳalmaz
Żarūret olup vezn anı almaz

Söz, Arapça veya Farsça olup nazım olunca bu söz Türkçeye gelirse söz bazen aslını korur bazen korumaz; ihtiyaç halinde ölçü onu almaz.

Delim dürlü taġyīr ü tebdīl olur
Bu Türk'üŋ dili bir ^{c}aceb dil olur

Dilde çeşit çeşit başkalaştırma ve değiştirme bulunur; bu Türk'ün dili tuhaf bir dil olur.

Ki aṣlına sürmege yoḫdur luġat
Diyeler nite dile gelse oŋat

Ki aslını devam ettirmek için uygun söz yoktur; nasıl kolaylarına gelirse o şekilde konuşurlar.

Ḳoyılmış degüldür aŋa hīç ḥad
Ne vezn bulınur [u] ne teşdīd ü med

Ona hiçbir sınır konulmamıştır; onda ne ölçü ne şedde ve ne de med bulunur.

^{c}Arabca bulınmayıcaḳ Pārisī
Ḳalan dillerüŋdür bayıḳ arısı[68]

Arapçayı bir yana bırakınca geriye kalan dillerin en güzeli Farsçadır.

Bu iki dile baḳsa Türk'üŋ dili
Çaḫ oldur ki ṣāfī ḳatında ili

Bu iki dile bakan kişi, karışık dilin yanında saf olan dilin Türkçe olduğunu görür.

Başarsa kişi hem degüldür güzāf
Ki ilinüŋ içinden ol süze ṣāf

Kişi işin üstesinden gelirse ki bu hem boş söz değildir, o saf olmayan karışık sözün içinden saf olanı süzer.

Bu bir niçe beyti düzince benüm
Ḫacāletden eridi yaru tenüm

Bu birçok beyti nazmedince utangaçlıktan benim tenimin yarısı eridi.

Ki bir ehl kişi eger oḳıya
Rekīkini aŋlaya vü ḳaḳıya

Ki işin ehli, bu hikâyeyi okursa hikâyenin kusurunu anlayıp öfkelenir.

Diye hīç terkīb bilmez imiş
Söz içinde tertīb bilmez imiş

Bu kişi hiç terkip ve tertip bilmezmiş, der.

[68] Açıklama için bk. SNÜN: 57-58

Bu Türk’üŋ diline [kim] ınıḫduġum
ʿArab lafẓını vażʿını yıḫduġum

Şu resme ki veznüŋ teḳāżāsıdı
Nite yıḫdum ben teḳāżā sıdı

Türkçeye itaat edip Arap sözünü (asıl lügat manası bakımından değiştirmemin nedeni) ölçünün beni sıkıştırmasıydı. Şu durumda ben kelimeyi nasıl değiştirdiysem de ölçü onu sıkıştırarak bozdu.

ʿArab lafẓınuŋ sözine ṣīġası
Nite Pārisī Türkī’ye ṣıġası

Arap kelimesinin sîgası (kipi) ve Farsça Türk diline nasıl sığsın?

Bunuŋ bigi bir ʿışḳ-nāme sözin
Ki meşġūl olup düzmişem aŋsuzın

Böyle bir aşk mesnevisinin sözlerini, uğraşarak hemen nazmettim.

Zihī ḥayf ki yigitlik oḫtı degül
Ki yaraşayıdı budaġında gül

Yazık, delikanlılığın zamanı değildir ki gül kendi dalına yakışsın.

Birezcük aŋa meylüm olayıdı
Ḳoyadum ne kim ḳula ḳolay idi

Ona birazcık arzum olsaydı hangi kişiye (gönül verseydim) uygun olurdu.

Uş indi ki geçdi çaġı ʿömrümüŋ
Ne ẕevḳi olısar daḫı ʿömrümüŋ

Şimdi ömrümün çağı geçti; bundan sonra ömrümün ne zevki olacak?

Meger Ḥaḳ Çalap’dan ʿināyet ola
Ki birez girem bārī ṭoġrı yola

Ancak Cenab-ı Hak’tan inayet olursa ki hiç olmazsa, biraz doğru yola gireyim.

Ümīẕüm bu maḳṣūdum ancaġdur
Ḳalan ʿālem işi oyuncaġdur

Ümidim bu, istediğim şey bu kadardır; geriye kalan dünya işi oyuncaktır.

Hemīn bir ḥikāyet ḳalur kişiden
Kim anuŋ ile eglenür işiden

Kişiden geriye sadece bir hikâye kalır ki o hikâyeyi işiten kişi onunla vakit geçirir.

Kitābı çü ḳaṣd eyledüm kim düzem
Sevāda getürem beyāża yazam

Mesneviyi yazmak istedim; beyaz kâğıda siyah (mürekkeple) yazayım, dedim.

Ḳıyās itdüm olmaz idi incüme
Ki lafẓen-be-lafẓ eylesem tercüme[69]

Şu sonuca vardım ki eseri kelimesi kelimesine çevirecek olsaydım, bu benim için zahmetli bir iş olmazdı.

[69] Açıklama için bk. SNÜN: 56-57

Degül kim başarmazdum idimedüm
Ya yol ṣarp ola diyü gidimedüm

Bu yolun üstesinden gelemediğim için seçmedim veya yol zor diye gidemedim, değil!

Eger eyle itsem olur idi ḫuşk
Ne ḥāṣıl ḳoḫusuz ḳalur idi müşk

Öyle yapmış olsaydım, yavan olurdu; misk, kokusuz kalsaydı ne faydası olurdu?

Ḥikāyet yolın dāstān sūyına
Ṭutup gitdüm ü maʿnīnüŋ boyına

Yaḳışduru bir ḥadde biçdüm biş on
Ḳolay kim ola ḳutlu her dürlü ṭon

(Anlatımda) hikâyeden destana yöneldim ve mananın boyuna yakıştırarak ölçülü ve kolay bir şekilde beş on elbise diktim. Hayırlı olsun!

Maʿānī beyānınca çün vardum
Bediʿ anda ḳaç dürlü söz ḳardum

Manaların anlatımıyla türlü türlü sözü karıştırıp o konuda mükemmel yere vardım.

Bir ayruḫsı hem adı olsun didüm
Pes adını Kenzü'l-Bedāyiʿ ḳodum

Hem farklı bir adı olsun dedim; sonra adını Kenzü'l Bedâyî (Eşsiz Güzellikler Hazinesi) koydum.

Adın dimege kimse itmese meyl
Laḳab bigidür Nev-bahār u Süheyl

Adını kimse söylemek istemezse Süheyl ü Nevbahâr onun takma adı gibidir.

Birez fikr eger eyledüm bende ḫarc
Ki çoḫ maʿnī oldı ḥikāyetde derc

Hikâyeyi biraz düşünerek yazdığımda hikâyede çok mana toplandı.

Emek yidügüm żāyiʿ olmaya hem
Bilürem cihān böyle ḳalmaya hem

Hem çektiğim zahmetler kaybolmaz hem de dünyanın böyle kalmayacağını bilirim.

Zamānlar ola kim okına sözüm
Ne var ṭopraġa ḳarışursa tozum

Tozum toprağa karışırsa buna şaşılır mı? Yazdığım şeyler, belki yıllarca okunur.

Unıdılmaya ḫalḳ içinde adum
Teraḥḥum ḳıla bilüşüm ü yadum

Halk içinde adım unutulmaz; tanıdığım ve tanımadığım herkes bana merhamet eder.

Benüm diledügüm iŋendür geŋez
Bu ṭaŋ dāstānı oḳıyıcaġaz

Beni her kim eyü duʿādan aŋa
Çalap virmesün hīç yavuzlıḳ aŋa

Benim dilediğim şey çok kolaydır. Bu hayret edilecek destanı okuyunca beni iyi duayla anan kişiye Allah hiç kötülük vermesin!

Bu naẓma eger kimse dutarsa daḳ
Söz uzanduġıçün yiridür [çü] ḥaḳ

Biri bu nazma kusur bulursa söz uzadığı için kusur bulması uygundur.

5630 Ki söz cāna ol demde eyler es̱er
Ki hey maʿnīlü ola vü muḫtaṣar

5630 Söz, manalı ve kısa olduğunda cana tesir eder.

Niçeme ki ifrāṭa vardur mecāl
Mizācında ḫoşdur sözüŋ iʿtidāl

Her ne kadar mübalağaya imkân varsa da sözün tabiatında ölçülü olmak hoştur.

Ger inceyise maʿnīsi ḳıldan
Sözüŋ hem gider ẕevḳı taṭvīlden

Sözün manası kıldan inceyse söz uzatıldığında sözün tadı kaçar.

Ol eyledügin bilürem şek degül
Bu deŋlü söz uzanduġı dek degül

Bunun öyle olduğunu şüphesiz bilirim; sözün bu kadar uzaması boşuna değildir.

Anuŋ daḫı elbetde hem ᶜöẕri var
Hüner ᶜayba bıraḫmamaḫdur naẓar

Onun da şüphesiz kusuru vardır; kusura bakmamak hünerdir.

5635 Kişi çünki bünyād ḳoya söze
Yaramaz ki tīzcek kese vü üze

5635 Kişi, söze temel koyduğu için sözü hemen kesmesi uygunsuzdur.

Revādur ki basṭe'l-kelām eyleye
Murādını sözde tamām eyleye

Konunun açılması, kişinin isteğini sözde tamamlaması uygundur.

Biri biriyile söz olur tamām
Bayıḳ el-kelāmü yecürrü'l-kelām

İnsanlar, birbiriyle konuştuklarında kuşkusuz söz sözü açar.

Çü bunuŋ bigi söze ne iʿtibār
Ki taṭvīl ola anda yā iḫtiṣār

Kişi, o konuda uzatılmış veya kısaltılmış böyle söze nasıl itibar eder?

Söz oldur ki işidicegez kişi
Aŋa maʿrifet göstere yüz işi

Söz odur ki kişi onu işitince ona yüz işi marifet olarak gösterir.

5640 Bu resm ile söz düzmegüŋ ṭoġrısı
Olur ḥāṣılı ḳuru baş aġrısı

5640 Bu şekilde sözü nazmetmek, doğrusu faydasız sıkıntılı durumdur.

Niçe yıllar aġrıtmışam başumı
Gice gündüz aḳıtmışam yaşumı

Birçok yıl sıkıntı çektim ve her zaman gözyaşımı akıttım.

Bulunmadı hem-dem baŋa bir kişi
Hemīn baş ḳoşandur yüregüm başı

Bana bir kişi canciğer arkadaşlıkta bulunmadı; sadece yaralı yüreğim canla başla bu işin üzerine düştü.

Belā çün be-cid çekdüm irte gice
Yigitligüm oẖtında oldum ḳoca

Her zaman çok sıkıntı çektiğim için delikanlılık çağında ihtiyar oldum.

Dirīġā vefā kimseden bulmadum
Emek yidügüm nolısar bilmedüm

Eyvahlar olsun! Kimseden vefa bulmadım; çektiğim zahmetlerin ne olacağını bilmedim.

Ṣanasın bu ᶜālem içinde vefā
Revān oldı sī-mürġ uçdı Ḳaf'a

Vefanın Simurg olup bu dünyadan Kafdağına uçup gittiğini düşünürsün.

Adı var u girmez ele kendüzi
Görimez anı kimsenenüŋ gözi

Adı var ve kendisi elde edilmez; onu kimsenin gözü göremez.

Kimi kim tenaᶜᶜumda yār idinem
Ḥarīfüm bilem ġam-güsār idinem

Bolluk içinde kimi dost edineyim; dostumu bilip onu dert ortağı edineyim.

Anuŋ yolına oynayup baş oyın
Ger olmaya mālum dökem yüz ṣuyın

Onun için feda edecek malım, şeref ve haysiyetim yoksa onun için hayatımı tehlikeye atarım.

Çalap Tangrı göstermesün nā-gehān
Baŋa gösterür ise zaḥmet cihān

Dünya bana ansızın sıkıntı gösterdiğinde Cenab-ı Hak ona sıkıntı göstermezsin.

Ḳatumda buçuḳ dem bulınmaz gider
Iraẖdan ṭurar dir göreyim nider

O, yanımda çok az süre bulunmadan gider; benim için uzakta durarak onun ne yaptığını göreyim, der.

Beni ḳor ki öküş belā çekmege
Aŋa azacuḳ göynügüm dökmege

Çok sıkıntı çekip acımı ona azıcık aktarmam için beni bırakır.

Bir āh ider isem çevürür yüzin
Gözügüleyin saẖt ider kendüzin

Bir âh dersem yüzünü bana çevirir ve kendini ayna gibi katılaştırır.

Elin eŋegine uraban ṭurur
Ne kim ᶜaybum olsa yüzüme urur

Elini çenesine dayayarak durur ve her ne kusurum olursa onu yüzüme söyler.

Şu kimse ki ġaybetde vü yüzde dost
Ola yüzi anuŋ bigi yüzde dost

İnsan, kişinin arkasında ve yüzünde dost olmalıdır; kişinin yüzü öyle yüzde dost olmalıdır.

Kime açavan sırrumı kendüzüm
Kime ḳarşu söyleyübilem sözüm

Kendi sırrımı kime açayım; sözümü kime karşı söyleyebilirim.

Buŋar kendüzine ṭutamaz gözi
Ḳaya ḳurşağında ḳoyamaz sözi

Pınar kendisine kaynak olamaz; kaya, sözü kursağında bırakamaz.

Yarayaydı rāzı dimege dīvār Anuŋ daẖı ardında ḳulaġı var	Duvara sırrı söylemek uygun düşerdi ama onun da ardında kulağı var.
Ṣınanmış durur bu cihānuŋ işi Ṣınanmışı nite ṣınaya kişi	Bu dünyanın işi tecrübe edilmiştir; tecrübe edilmişi, kişi neden denesin.
Niçe göyneven yaşdan u ḳurudan Nite kim kebāb oddan u ḳordan	Boşuna neden tasalanayım, ateş ve korla kebap gibi olayım.
Buları bilüben elüm işden Çeküp fāriġem fikr ü teşvīşden	Bunları bilerek dünyanın işlerinden vazgeçip düşünce ve karmaşıklıktan uzağım.
Ḳanāᶜat etegine el urmışam Melāmet eline yaḳam virmişem	Kanaatkâr olup yakamı melâmetin eline kaptırdım.
İşüm çoẖ belā ṭartmaẖ u gizlemek Degül eksügüm artmaẖ u gözlemek	İşim çok sıkıntı çekerek bunu gizlemektir; eksiğimi arttırıp onu gözetmek değildir.
Belā gizlemek yig ki düşmān bile Kişinüŋ ḳan aġladuġına güle	Belayı gizlemek daha iyidir; çünkü kişinin düşmanı bunu bildiği takdirde onun kan ağlamasına güler.
Aruḳvan semīz loḳma yudımazam Bu ḳaç nesneyi hergiz idimezem	Zayıfım, büyük lokma yutamam; bu birkaç şeyi asla yapamam:
Yalancılıġ u buẖl u ḳulmāşlıḳ Temerrüdlik ü ᶜucb u yavaşlıḳ	Yalancılık, cimrilik, hilekârlık, dikbaşlılık, kendini beğenmişlik ve tembellik.
Ṣuya ışladup yir isem beksumaṭ Gözetmeyeven kim döke beg simāṭ	Peksimeti suda ıslatarak yersem (bu bana yeter); bey ziyafet verse dahi ben onu dikkate almam.
Eger yaya olam yā atum aruẖ Ḳızardımazam şāh ḳatında ruẖ	Yaya olsam veya atım zayıf halde olsa şahın huzurunda yüzümü kızartamam.
Yaramaz ṭayanmaḳ ṣuya bilürem Velī tekye yüz ṣuyına ḳıluram	Suya güvenmenin faydasız olduğunu bilirim; fakat şerefe güvenirim.
Gözüm görür iken cānumı oda Niçün bıraġam key degüldür edā	Yaşarken canımı neden ateşe atayım; bu, yerine getirilmesi gereken doğru bir şey değildir.

Ecel yili dökesidür yapraġum
Ne bilem ki ḳanda çeker ṭopraġum

Ecel rüzgârı yaprağımı dökecektir; toprağımın beni ne tarafa çekeceğini nasıl bileyim ki?

Bu yil ḳovmaġı bola kim ḳoyavan
Ḳatıḫ olmaz ise yiyem ḳo yavan

Bu boş şeylerle uğraşmayı belki bırakırım; katık olmazsa ekmeği katıksız bir şekilde yerim.

Ṭamaᶜ dur ki artuḫ gözedür kişi
Hevesdür ki yiynicek eyler başı

Bir şeyin fazlasını uman kişi açgözlülük yapmış olur; kişiyi hafifmeşrep yapan şey hevestir.

Bu maᶜnī degül hīç ᶜ aḳıldan ıraḫ
Ṭamaᶜ gözini ṭoldura ṭopraḫ

Bu anlam hiç mantıksız değildir; açgözlülüğün gözünü toprak doldurur.

Yig ol kim ṭamaᶜ dan göŋül boş ola
Ki göz ṣoŋ ucı ṭopraġ ile ṭola

Açgözlülükten uzak olan gönül üstündür çünkü aç göz sonunda toprak ile dolar.

Nedür bu cihānda benüm ḥāṣılum
Ya baŋa kim eydür ki sen ḥāṣıl um

Bu dünyada benim kazancım nedir veya bana, sen bu dünyadan kazanç dile diyen kim var?

Gelüp aġlayu giderem gülmedüm
Çü bir gün murādum ile olmadum

Ağlayarak geldim ve gülmeden gidiyorum; çünkü bir gün bile isteklerim gerçekleşmedi.

ᶜAceb ᶜālem içinde ben kimvenin
Ne maḥkūm-ı muṭlaḳ ne ḥākimvenin

Acaba dünyada ben kimim? Ne başıboş bırakılmış mahkûmum ne de hükümdarım?

Eger māl ise avcum içinde yil
Ve ger zühd ise anı ḫoẕ aldı sīl

Mal varsa onu yel aldı ve sofuluk varsa onu da sel aldı.

Yanupdur oda ḥürmetüm ḫırmeni
Görür bilür aŋlar Cühūd Ermenī

Hürmetimin kazancı ateşte yanmıştır; Yahudi, Ermeni bunu görür, bilir ve anlar.

Ki ben bir yaŋa ḳomışam nām u neng
Müsülmān ola baŋa nisbet Fireng

Ki ben ad ve ünü bir tarafa bıraktım; Frenkler bana oranla daha Müslüman'dır.

Sorarlar olur ise aṣluŋ nedür
Ataŋ u dedeŋ aṣl u faṣluŋ nedür

Ṭutılur dilüm kim vireven cevāb
Bularuŋ adın çekmemekdür ṣavāb

Aslın nedir, baban ve deden kimdir, diye sorarlarsa cevap vermem için dilim tutulur. Bunların adını söylememek doğru olur.

	Bular varduġı yire ben varmadum Bularuŋ zamānına ḫoẕ irmedüm		Bunların ulaştığı yere ben ulaşmadım; bunların çağına kendim erişmedim.
	Bular ʿālim idi vü ben cāhilem Bular ʿāḳil ü saḳ u ben ġāfilem		Bunlar âlimdi ve ben cahilim, bunlar zeki ve uyanıktı; ben gaflette bulunan kişiyim.
5685	Ḳoyup ʿilmi cehli ḳatı ṭutmışam Ne kim oḳıdum idi unıtmışam	5685	İlmi bırakıp cehaleti sıkıca tuttum; her ne okuduysam hepsini unuttum.
	Ḳamu zühd ḳazanur u ben ḍalāl Ḳamu māl divşürür ü ben vebāl		Herkes kendini ibadete verdi ve ben ise doğru yoldan saptım; herkes mal biriktirir, ben ise günah biriktiririm.
	Geçem ben daḫı çünki geçdi bular İçem şerbeti kim hem içdi bular		Ben de bunları geçeyim çünkü bunlar geçti; şerbeti içeyim çünkü bunlar da şerbet içti.
	Ben işbu zamāna anı bilmişem Yaramazıduġum içün ḳalmışam		Ben, işe yaramaz olduğum için bu zamana kaldığımı biliyorum.
	Eger yarasam ḳalmayadum ṣoŋa İşit bir mes̱el kim diyeyim saŋa		İşe yarasaydım sona kalmazdım; sana bir örnek söyleyeyim, dinle!
5690	Aru aḳçayı ḫalḳ alıcı olur Velī ḳalbı ṣoŋra ḳalıcı olur	5690	Gerçek akçeyi halk alıcı olur; fakat sahtesi olduğu yerde kalır.
	Cihānuŋ içinde çü hīç kimseven Beni dileyen kim ve yā kim seven		Dünyada ben bir hiçim. Beni kim ister veya kim sever?
	Velī bu ḳafesden çü boşana ḳuş Bulımayalar isteyüben öküş		Fakat bu kafesten kuş serbest kalınca çok arasalar bile onu bulamazlar.
	Şol oḫtın ki ḳopa ḳıyāmet güni Çalap raḥmetinden dilerem bunı		Kıyamet gününün kopacağı vakit Allah'ın rahmetinden bunu isterim.
	Ki ilticegez beni ol araya Şefāʿat ḳıla ḫātimü'l-enbiyā		Ki beni oraya gönderince bana Enbiyaların sonuncusu (Hz. Muhammed) şefaat etsin.
5695	Kim oḳursa Süheyl ü Nev-bahār'ı Duʿā birle yazana ḳıla yārī	5695	Süheyl ile Nevbahâr'ı okuyan kişi, yazan kişiye duayla yardımcı olsun.
	Ki dilerse ki luṭf-ı Ḥaḳ ḳazana Fātiḥa oḳıya bunı yazana		Ki isterse Allah'ın lutfunu kazansın, bunu yazana Fatiha okusun.

Çalap fażlına dutmış idüm ümīẕ Yazıldı kitāb uş üçünci cümīẕ Ayınuŋ yigirmisi cumᶜa güni Ṣabāḥı tamām eylemişem bunı	Allah’ın lutfuna ümit etmiştim. İşte, kitabı Cemaziyelevvelin üçüncü cumasının sabahı; ayın yirmisinde tamamladım.
Çü bünyādı uruldıdı naẓm ile Revādur [ki] tāriḫi hem naẓm ola	Aslı nazımla yazıldığı için tarihinin de nazımla olması uygun olur.
Bir ol kim bilürsin sözüŋ ḳolayın Muᶜayyen çü bildüŋ günin ü ayın	Birincisi sözün uygun olanını bilirsin. Çünkü belirli günü ve ayı bildin.
Olup idi hicret ḥisābınca bil Yidi yüz [ü] elli [vü] seksenle yıl	Hicret takvimine göre yedi yüz ve elli ve seksenle yıl olduğunu bil!
İn-şā'-Allāh mübārek ola üstine Daḫı her kim oḳımaġa istene	İnşallah onu kendi kendine okumak isteyen kişi için de feyizli olur.
Aŋar ise yazanı vü düzeni Duᶜādan biz unıtmayavuz anı	Bu eseri, yazan ve tertip edeni anan kişiyi biz onu duada unutmayız.
TEMMET	**BİTTİ**

ART ZAMANLI ANLAM DEĞİŞMELERİ

Her toplumun inanç ve yaşam koşulları, zaman içinde savaş, göç, doğal afetler gibi nedenlerden dolayı değişir. Bu değişikliklerle toplumun kültürel, sosyal ve kullandığı araç gereçlerdeki gelişmelere paralel olarak dilde de anlam yönünden değişmeler olmaktadır.

Aksan, anlam değişmelerinin anlambilim çalışmalarında eskiden beri üzerinde durulan konuların başında yer aldığını söyleyerek bu terimin önemine işaret eder. Ona göre, anlam değişmeleri ile anlatılan olayın, "bir göstergenin başlangıçta dile getirdiği kavramda bir daralma, bir genişleme belirrmesi ya da aynı sözcüğün bir zaman sonra başka bir kavramı anlatır duruma gelmesidir." (1999: 88) Bu bağlamda Aksan, göstergelerin yansıttıkları kavramların değişmesi ancak zaman içinde gerçekleştiği için eş zamanlı değil, art zamanlı yöntemle ele alınabileceğini ve böylece gelişmeli anlambilim konusu olarak sayılabileceğini belirtir. (1999: 88)

Aksan, ayrıca anlam değişmeleri terimini; anlam değişmesi (başka anlama geçiş), anlam daralması, anlam genişlemesi, genelleşme, anlam iyileşmesi, anlam kötüleşmesi olmak üzere altı başlık altında incelemektedir. (1999: 90)

Hülya Arslan Erol ise "Eski Türkçeden Eski Anadolu Türkçesine Anlam Değişmeleri" adlı incelemesinde bu terimle ilgili şu açıklamayı yapar:

> Anlam değişmelerinin başlangıç noktasını oluşturan, kişi dillerinde ve şivelerde ortaya çıkan anlam farklılıkları, kavramların dile yansıması olan kelimelerde bazen anlam alanının genişlemesine, bazen kullanımdan düşme sonucu anlam alanının daralmasına ve bazen de anlam alanının değişmesine yol açar. (2008: 61)

Çalışmanın bu bölümünde, incelenen metinde bulunan anlam değişmelerine uğramış kelimeler tespit edilecek, bu kelimeler anlam değişmeleri yönünden karşılaştırılmaları art zamanlı şeklinde yapılacaktır. Tespit edilen kelimeler, anlam değişmesi (başka anlama geçiş), anlam iyileşmesi, anlam kötüleşmesi, anlam daralması, anlam genişlemesi olarak beş başlık altında incelenecektir.

1. Anlam Değişmesi (Başka Anlama Geçiş)

Aksan, bu grubu başka anlama geçiş olarak nitelendirir (1999: 90) ve bu grupla ilgili;

> …anlam değişmesi dendiği zaman göndergeyle sözcük, daha doğrusu, gösterilenle gösteren arasında kurulmuş olan bir ilişkinin az çok değişmesi söz konusu olduğunu ancak bu değişme genellikle birbiriyle bağıntılı, birbirine yakın kavramlar arasında olduğunu (2003:212) söyler.

Anlam değişmesi, Gramer Terimleri Sözlüğü'nde ise "Bir kelimenin gösterdiği anlamdan az veya çok uzaklaşarak yeni bir anlam kazanması olayı" olarak tanımlanır." (Korkmaz 2010: 19)

Bu tanımlardan hareketle kelimenin zaman içinde kazandığı yeni anlam; kelimenin asıl anlamıyla bağlantılı olmasına rağmen kelime yeni bir anlam ifade ediyorsa anlam değişmesi meydana gelmiştir, diyebiliriz.

İncelenen metinde anlam değişmelerine uğramış kelimeler şunlardır:

1.1. Alḳış/ alḫış

Tarama Sözlüğü'nde "medih, sitayiş, dua" (TaS: 106) anlamında verilen kelime incelenen metinde bu anlamlarda kullanılmıştır:

Ne rāḥat gözedür ne ister güvenç
Ne **alḫış** tevaḳḳu[c] ider ne ilenç (3555)

Yir öpüp öküş **alḳış** ider vezīr
Dutup yoh Faġfūr'a gider vezīr (998)

Günümüz Türkçesinde bu kelime "Bir şeyin beğenildiğini, onaylandığını anlatmak için el çırpma, alkışlama" (TS: 85) anlamında kullanıldığı görülür. Bugün kelimenin "dua" anlamının ise sadece ağızlarda yaşadığı görülür:

"Hayır, dua, iyi dilek: Oğlum sözümü tut, alkışımı al." (DerS: 223)

1.2. Artuḳ/ artuġ > artık

Tarama Sözlüğü'nde kelime " 1. Başka, gayri, maada. 2. Fazla, ziyade. 3. Küsur, -den fazla. 4. Üstün. 5. Büyük bir kısım, kısm-ı azam." (TaS: 232) anlamlarında verilmiştir. Bu kelime metinde de aynı anlamlarda kullanılmış olup metinde geçen örnekler ise şöyledir:

İki yüz ḳaravaş **artuġ**idi
Ki her biri başına bir tuġidi (388)

Bilüŋ **artuġ** ola vü bilüŋ ḳavī

Faṣīḥ ola dilüŋ nicese yavı (4642)

Bu kelime, günümüzde anlam değişmesiyle "Kalan veya artan bölüm; daha çok, daha fazla; bundan böyle, sonra, daha, yeter." (TS: 138) anlamlarına gelmektedir.

1.3. Ayruġ/ ayruḫ/ ayruḳ

Tarama Sözlüğü'nde bu kelime "1. Başka, gayri, maada, diğer. 2. Artık bundan sonra, bir daha." (TaS: 330) anlamlarında verilmiştir. İncelenen metinde bu kelime verilen anlamların yanı sıra *yabancı* anlamında da kullanıldığı görülmektedir. Metinde geçen örnekler ise şöyledir:

Sen beni şöyle miskīn itmiş idüŋ ki **ayruḫ**

Varımaz oldum idi yurduma meskenüme (1822)

Ki bizi ḳoyup gidesiz iy sere

Degül maṣlaḥat varmaġ **ayruḫ** yire (2081)

Bugün Türkiye Türkçesinde bu kelime Tarama Sözlüğü'nde bulunan anlamlarından uzaklaşıp anlam değişmesiyle *ayrık* olarak "1. Ayrılmış. 2. Ayrı tutulan, başkalarına benzemeyen, ayrıcalı, müstesna. 3. Kura dışı, müstesna. 4. is. Ayrık otu. 5. Düzgün ve uygun olmayan, çarpık." (TS: 179) manalarında kullanılmaktadır.

1.4. Balta

İncelenen metinde kelimeye " kazma" anlamı verilmiş olup metindeki örnekler ise şöyledir:

Yir altını **balta**yile oyalum

Gece ḳazalum gündüzin ḳoyalum (1956)

Sen işbu gice bu işe baġla bil

Getür **balta** vü ḥācet olmaya bil (1959)

Günümüz Türkçesinde bu kelimenin kazma anlamının kaybolduğunu "Kesmek, yarmak, yontmak gibi işlerde kullanılan ağaç saplı, demir araç" (TS: 212) anlamında kullanıldığını görmekteyiz.

1.5. Basınç

Tarama Sözlüğü'nde "zulüm, istipdat, tazyik" (TaS: 408) anlamında verilen kelime incelenen metinde aynı anlamda kullanılmıştır. Metindeki örnekler ise şöyledir:

Ne zehre kim ādem ide güç **başınç**

Raᶜiyyet riᶜ āyet bulup oldı dinç (3645)

Raʿiyyetleri eyle dutmışdı dinç

Ki aŋılmaz olmışdı güç ü **başınç** (5110)

Günümüzde ise bu kelime asıl anlamında değil de sadece fizik terimi olarak kullanılmaktadır. Türkçe sözlükte "fiz. Bir yüzey üzerine etkide bulunan gücün yüz ölçümü birimine düşen miktarı, tazyik." (TS: 224) anlamında verilir.

1.6. Bay

Tarama Sözlüğü'nde "1. Zengin, müstağni 2. Ulu, kibar, asil. 3. Temiz." (TaS: 458) anlamlarında verilen kelime incelenen metinde sadece birinci anlamda kullanıldığı görülmektedir. Metindeki örnekler ise şöyledir:

İşitdi bilür ḳamu yoḫsul u **bay**

İki pāre bir demde olduġın ay (109)

Delim pādişāhlar aŋa ḳul idi

Duʿācısı her **bay** u yoḫsul idi (381)

Bugün Türkçede bu sözcüğün yukarıda bulunan anlamlarının kaybolduğu görülür. Bu anlamların yerine şu anlamlar kullanılır: "1. Bey yerine kullanılan bir unvan. 2. Erkek özel adları yerine kullanılır." (TS: 247)

1.7. Dinç/ dinçlik

Tarama Sözlüğü'nde "emin, mutmain, selâmet; fariğ, sâkin, âsude, müsterih" (TaS: 1160) anlamları verilmektedir. Bu kelime incelenen metinde aynı anlamda kullanılmış olup metindeki örnekler ise şöyledir:

Buŋalsılıġ olsa pes aŋa degin

Güder **dinç**ligini gözetmez begin (2841)

Senüŋ ile arḫalaşuban ökinç

Alam şāh-ı Çīn'den nite ḳala **dinç** (4410)

Söz konusu kelime, anlam değişmesine uğrayarak bugün Türkçede "Gücü ve sağlık durumu yerinde, canlı, zinde, tendürüst, tüvana." (TS: 593) anlamlarını kazanmıştır.

1.8. Dün

Kelime, Tarama Sözlüğü'nde "gece" (TaS: 1312) anlamında verilmektedir. Bu kelime, metinde de aynı anlamda kullanılmıştır:

Bunı didi vü gitdi üç **dün** ü gün

Görinüpdi gün ḳara nite ki dün (3848)

Güyerdi ki bir **dün**in aḫ u ḳara

Ne dürlü oyın perdeden çıḳara (3974)

Günümüzde ise anlam değişmesi ile bu kelime "1. Bugünden bir önceki gün. 2. Geçmiş" (TS: 653) anlamlarına gelir.

1.9. Dütün/ tütün

Tarama Sözlüğü'nde "duman" (TaS: 1357) anlamı verilmiştir. Bu kelime, incelenen metinde de aynı anlamda kullanılmıştır:

Çü odum yana vü **tütün**üm düte

Ḳarār işbu göŋlüm nitesi ṭuta (4735)

Çıḳar ᶜışḳ odı çün içümde yanar

Depemden **dütün**üm nite kim fenar (4980)

Bugün ise anlam değişmesiyle " 1. Patlıcangillerden, birleşiminde nikotin bulunan, otsu bir bitki. 2. Bu bitkinin kurutulup kıyılarak sigara biçiminde veya pipoyla içilen yaprağı." (2269) anlamlarına gelir.

1.10. Eglen-

Kelime, Tarama Sözlüğü'nde "vakit geçirmek, beklemek, kalmak, oyalanmak, durup dinlenmek" (TaS: 1399) anlamları verilmiştir. İncelenen metinde bu kelime aynı anlamda kullanılmış olup metinde geçen örnekler şöyledir:

Ṣanurdı ki ṭamda birez **eglen**e

Ne bilürdi kim gine tīzcek döne (1442)

Süheyl'e didi tīz ṭur **eglen**me var

Ṭam üstine gelmiş ola Nev-bahār (1729)

Anlam değişmesiyle günümüzde "1. Neşeli, hoşça vakit geçirmek. 2. Bir kimsenin herhangi bir kusuru veya zayıf noktası ile alay etmek." (TS: 678) anlamlarında kullanılır.

1.11. Gök

Bu kelime, Tarama Sözlüğü'nde "Mavi; yeşil." (TaS: 1730) anlamlarında verilmiştir. Metinde ise bu kelimenin *mavi* anlamında kullanıldığı tespit edilmiştir. Metindeki örnekler şöyledir:

Niçe baḫsa yuḫaruya gitdi **gök**

Aşaġa deŋiz idi ol daḫı **gök** (3473)

Dil altında vardur iki **gök** ṭamar

Ucından yürege niçe ḳan ṭamar (3674)

Bugün bu kelime, anlam değişmesiyle daha çok "1. İçinde gök cisimlerinin hareket ettiği sonsuz boşluk, uzay, feza. 2. Yeryüzü üzerine mavi bir kubbe gibi kapanan mavi bir boşluk, sema." (TS: 865) temel anlamlarında kullanılmıştır. Ayrıca bu kelime sıfat olarak "Gökyüzünün, denizin rengi, mavi veya yeşile çalan mavi" (TS: 865) anlamında, halk ağzında ise *olgunlaşmamış* (TS: 865) anlamında kullanılmaktadır.

1.12. İste-

Tarama Sözlüğü'nde "1. Aramak, araştırmak. 2. Beklemek, gözetmek, kollamak. 3. Sormak, tahkik etmek." (TaS: 2105) anlamları verilmiştir. Bu kelime, metinde daha çok birinci anlam olan "aramak, araştırmak" anlamlarında kullanılmıştır. İncelenen metindeki örnekler ise şöyledir:

Ne kim var ise ᶜilmüŋ içindedür

Varuŋ ᶜilmi **iste**ŋ eger Çin'dedür (197)

Şu naḳḳāş dünyāda hīç gülmesün

Diledügin **iste**yüben bulmasun (546)

Bugün bu kelime Türkçede "aramak, araştırmak" anlamlarında değil; "1. İstek duymak, arzulamak. 2. Bir şeyin kendisine verilmesini veya yapılmasını söylemek, dilemek. 3. Görmek istediğini bildirmek. 4. Gerek olmak." (TS: 1104) anlamlarında kullanılarak anlam değişmesine uğramıştır.

1.13. Ḳatı[1]

Tarama Sözlüğü'nde bu kelimeye "1. Çok, çok ziyade, pek şiddetli, iyice, sıkı, sıkı sıkı, gayet. 2. Ağır, acı." (TaS: 2338) anlamları verilmiştir. Metinde bu kelime, aynı anlamda kullanılmış olup metindeki örnekler şöyledir:

Didiler şehā üşte **ḳatı** çeri

Gelüp ḳondı vü çevre aldı şarı (920)

Bu söz baŋa yavlaḳ **ḳatı** geldidi

Vezīri ḳulaġuma çün çaldıdı (1287)

İŋen uz durur **ḳatı** ḳullıḫ yatın

Bilür ṭoġru ṭutar işe niyyetin (2294)

---

[1] Bk. aynı kelime için Anlam Genişlemesi Bölümüne.

Günümüzde bu kelime anlam değişmesiyle temel anlam olarak "Sert, yumuşak karşıtı." (TS: 1235) anlamında kullanılmaktadır. Ayrıca bu kelime mecaz anlam kazanarak anlam genişlemesine uğramıştır.

1.14. Ḳop-

Bu sözcüğün Tarama Sözlüğü'nde "1. Ayağa kalkmak, haşrolmak. 2. Meydana çıkmak, zuhur etmek, neş'et etmek, çıkmak. 3. Harekete geçmek, fırlamak, kalkmak." (TaS: 2652) anlamları verilmiştir. İncelenen metinde ise daha çok sözcüğün birinci ve ikinci anlamları kullanılmıştır. Metinde şu şekilde kullanılmaktadır:

Kişi nite dirilse eyle ölür
Nite ölse **ḳop**duġı eyle olur (261)
Ki bir şāh-zāde **ḳop**updur bugün
Ki tācı güneşden ḳapupdur bugün (858)

Günümüzde bu kelime, Türkçede "1. Ayağa kalkmak, haşrolmak. 2. Meydana çıkmak, zuhur etmek, neş'et etmek, çıkmak. 3. Harekete geçmek, fırlamak, kalkmak." (TaS: 2652) anlamları kaybolup anlam değişmesine uğrayarak "1. Herhangi bir yerinden ikiye ayrılmak. 2. Yerinden ayrılmak. 3. Gövdeden ayrılmak." (TS: 1361) anlamlarının yanı sıra bu kelime beş anlam daha içermektedir.

1.15. Siper

Farsça kökenli olan kelime Osmanlıca sözlükte " 1. Arkasına saklanılacak şey. 2. Koruyucu engel. 3. Gizlenilip savaşılacak yer veya şey. 4. Kuytu, korunulabilen (yer). 5. Şapka kenarı, önü." (OTAL: 956) anlamları verilmektedir. İncelenen metinde ise bu kelime "kalkan" anlamında kullanılmıştır. Metindeki tek örnek ise şöyledir:

Her at üstine bir ḳulı oturur
Bilinde silāḥ u **siper** götürür (1264)

Bu kelime metinde geçen "kalkan" anlamının yerine günümüzde Türkçede 1. Korunulacak, arkasına, altına veya içine girerek saklanılacak yer. 2. Yağmur, güneş ve rüzgârın etkilemediği gizli, kuytu yer, dulda. 3. Güneş ve yağmurun etkisinden korunmak amacıyla şapka ve kasket gibi şeylerin önüne yapılan çıkıntı, siperlik. 4. As. Askerlerin gidiş gelişinde veya savaşta karşı tarafa hedef olmadan ateş edebilmesi için kazılmış üstü açık hendek. 5. Kuytu, korunabilen." (TS: 1991) anlamlarında kullanılmaktadır.

1.16. Ṭavul-bāz

Tarama Sözlüğü'nde "Ata giydirilen göğüs zırhı." (TaS: 3774) anlamında kullanılan kelime incelenen metinde aynı anlamda ve şu şekilde kullanılır:

Baḫup iki at gördi ol ḳazılu

Eyerlü uyanlu **ṭavul-bāz**lu (2377)

Günümüzde bu kelime anlam değişmesine uğrayarak "1. Dumanı toplayıp bacaya vermeye yarayan çıkıntı. 2. Yandan çarklı vapurların çarklarını örten yarım daire biçimindeki kapak." (TS: 532) anlamlarında kullanılır:

1.17. Ṭuraḳ/ duraḫ > duraḳ[2]

Tarama Sözlüğü'nde "Yurt, yerleşilen mahal, makar." (TaS: 1258) anlamında kullanılan kelime incelenen metinde şu şekilde kullanılmaktadır:

Ṭuraġum ṭaġ idi yoġıdı evüm

Gice Çīn şārı yöresiydi avum (4918)

Benüm **ṭuraġ**um oldı Tūfān şarı

Benem şāh ḥükmümde il ü çeri (5140)

Günümüzde bu kelime anlam değişmesine uğrayarak "Tren, tramvay, otobüs gibi genel taşıtların durmak zorunda olduğu veya durabileceği yer." (TS: 642) anlamında kullanılmaktadır. Ayrıca çeşitli anlamlar kazanarak anlam genişlemesine uğramıştır.

1.18. Ucuz

Bu kelime, Tarama Sözlüğü'nde *ucuz dutmak* deyimi olarak alınmış anlam olarak da "Aşağı görmek, değer vermemek." (TaS: 3887) şeklinde verilmiştir. İncelenen metinde bu kelime "Hor, alçak, değersiz." anlamlarında kullanılmıştır. Bu kelime metinde şu şekilde geçmektedir:

İşitdiler ü bildiler bir kezin

Ki ḳız itmemüşdür **ucuz** kendüzin (4951)

Pes ebleh kişi çünki tedbīrsüz

İşe ṣuna kendüzin eyler **ucuz (**5126)

Günümüzde bu kelime "Fiyatı yüksek olmayan, pahası az, düşük fiyatlı pahalı karşıtı." (TS: 2271) anlamında kullanılmaktadır. Ayrıca anlam genişlemesiyle "mec. Az emekle elde edilen." (TS: 2271) manasını da kazanmıştır.

[2] Bk. aynı kelime için Anlam Genişlemesi Bölümüne.

1.19. Uğraş-

Tarama Sözlüğü'nde bu kelime "Karşılaşmak, rast gelmek, rastlamak, kavuşmak; çarpışmak, savaşmak." (TaS: 3907) anlamlarında verilmiştir. Bu kelime incelenen metinde aynı anlamlarda kullanılmış olup metindeki örnekler şu şekildedir:

Buyurdı getürüŋ şu ṭutḫunlan
Ki ṭutıldılar **uġraşı**caḳ çeri (2821)

Yemen ḳavmi nitdi vü noldı naḳāş
Çeri **uġraş**up eyledi mi savaş (4341)

Bugün bu kelime, Türkiye Türkçesinde anlam değişmesiyle daha çok "Bir işi başarmaya çalışmak, iş edinmek; bir iş üzerinde sürekli çalışmak; zamanını bir işe verme durumunda kalmak." (TS: 2276) temel anlamlarında kullanıldığı görülür.

1.20. Üz-/ üzil-/ üzül-

Tarama Sözlüğü'nde bu kelimenin "1. Koparmak, kırmak, kesmek, bozmak, ayırmak, uzaklaştırmak. 2. Yüzmek." (TaS: 4134) anlamları verilmektedir. İncelediğimiz metinde ise bu kelime Tarama Sözlüğü'nde bulunan birinci anlamıyla kullanıldığı görülmektedir. Metinde geçen örnekler ise şöyledir:

Eger at ḳaçayidi çılbur **üz**üp
Süciden ḳımızdan geçeydi yüzüp (2121)

Şu sūsen ki ḫoş biter ü düzilür
Dili çıḳar andan başı **üzil**ür (3679)

Günümüzde Türkiye Türkçesinde bu kelime, Tarama Sözlüğü'nde bulunan anlamından sıyrılarak " 1. Üzüntü vermek. 2. Bir şeyi gerip çekerek gevşetmek, sürterek aşındırmak." (TS: 2323) anlamını kazanmıştır.

Bugün kelimenin eski anlamı, çeşitli nüanslarla ağızlarda yaşadığını görmekteyiz:

"üzmek (I) : 1. kopmak, ayırmak. 2. kopacak duruma gelmek;

üzüklük : kopukluk, yırtıklık;

üzülmek (I) [üznülmek, üznümek] : incelmek, yıpranmak, eskimek, kopacak duruma gelmek." (DerS: 4087,4088)

1.21. Yarın

Tarama Sözlüğü'nde bu kelimenin "Ahiret günü." (TaS: 4349) anlamı verilmiştir. İncelenen metinde tespit edilen örnekler de aynı anlamda kullanılmıştır. Metindeki örnekler şu şekildedir:

Bugün neyler ise **yarın** göre ol
Cezāsını giricegez gūra ol (258)

Ki gövdem eriye vü yaşum aḳa
Yarın sen viresin cevābın Ḥaḳ'a (1405)

Anlam değişmesiyle bugün bu kelimenin "Ahiret günü." anlamı kaybolarak "1. Bu günden sonra gelecek ilk gün. 2. Gelecek, ilerideki zaman. 3. zf. Bugünden sonra gelecek ilk günde." (TS: 2400) anlamı kullanılmaktadır.

2. Anlam İyileşmesi

Anlam iyileşmesi, Gramer Terimleri Sözlüğünde "kötü anlamlı bir kelimenin zamanla iyi bir anlam kazanması olayı" (2010: 21) olarak tanımlanmıştır.

Aksan ise anlam iyileşmesi türünü "göstergenin eskiden taşıdığı anlamda bir iyileşmenin meydana gelmesi" (1999: 91) olarak ifade eder.

İncelenen metinde iyi bir anlam ifade etmediği halde günümüzde iyi anlam ifade eden kelime şöyledir:

2. 1. Çalış/ çalış-

Tarama Sözlüğü'nde bu sözcüğün "Çarpışma, cenk, muharebe; Vuruşmak, çarpışmak, savaşmak, kılıçlaşmak." (TaS: 811) anlamları verilmiştir. Bu kelime incelenen metinde aynı anlamda kullanılmış olup şu şekilde geçmektedir:

Ki ḳılıcına ursa döymez idi
Çalışda biŋi bire ṣaymaz idi (2552)

Şeh-i Ḫāverān'a anuŋ erligin
Didiler niçe **çalış**urdı yigin (4557)

Günümüzde Türkiye Türkçesinde bu kelime, Tarama Sözlüğü'nde bulunan *savaşma* anlamından uzaklaşıp anlam iyileşmesine uğrayarak

> 1.Bir şeyi oluşturmak veya ortaya çıkarmak için emek harcamak. 2.İşi veya görevi olmak. 3.İş üzerinde bulunmak. 4. (makine veya aletler için) İşe yarar durumda olmak veya işlemekte bulunmak. 5.Bir şeyi yapmak için gereken çarelere başvurmak, o şeyi

gerçekleştirmek için kendini zorlamak, çaba harcamak. (TS: 429) anlamlarını kazanmıştır.

3. Anlam Kötüleşmesi

Korkmaz, bu terimi “iyi anlamlı bir kelimenin zamanla kötü veya kötüye doğru giden bir anlam kazanması; bu yönde bir zayıflamaya uğraması olayı” (2010: 21) olarak tanımlar. İncelenen metinde kötü bir anlam ifade etmediği halde günümüzde kötü anlam ifade eden kelimeler şöyle tespit edilmiştir:

3.1. Aşaḳ/ aşaḫ

Tarama Sözlüğü’nde “Alçak, aşağı” (TaS: 262) anlamı verilen sözcüğün bu kökten türeyen *aşaklık* için Tarama Sözlüğü’nde “Alçak gönüllülük, tevazu.” (TaS: 263) anlamı verilmiştir. İncelenen metinde bu kelime aynı anlamda kullanılmış olup metindeki örnekler ise şöyledir:

Ulular işidür ġarīb oḫşamaḳ
Yüce pādişāh göŋli olur **aşaḳ** (1281)
Yigitsin ü ol ᶜaḳl içinde ḳoca
Aşaḫ göŋli ṭut himmetüŋi yüce (5438)

Günümüzde aşağılık sözcüğü anlam kötüleşmesiyle “Alçak gönüllülük, tevazu.” anlamlarından uzaklaşıp “1. Aşağı olma durumu, adilik. 2. s. Niteliği düşük, adî.” anlamlarına dönüşmüştür.

3. 2. Bayaġı/ bayaḳ/ bayaḫ

Tarama Sözlüğü’nde bu kelime için “1. Evvelki, eski, eskisi. 2. Eskisi gibi.” (TaS: 462) anlamları verilmiştir. İncelenen metinde de bu kelime aynı anlamda kullanılmıştır. Metindeki örnekler ise şu şekildedir:

Hemān dem ki şāh çıḫdı evden yine
Ḳızı girdi hem **bayaġı**sı ṭona (2191)
Nite kim didümdi **bayaḫ** yirine
Yine vardı oturdı çaḫ yirine (2205)
Süci başdayidi vü elde ayaḫ
Yügürü girüp geldi bir ḳul **bayaḫ** (4427)

Kelimenin zaman içinde "bayağıca: Alelade" (TaS: 464) *sıradan* anlamında kullanıldığı görülmektedir. Bugün bu anlama ek olarak anlam kötüleşmesiyle "1. Aşağılık, pespaye. 2. s. Kibar olamayan, basit, adi, sıradan, amiyane, banal." (TS: 247) anlamları da kullanılmaktadır. Bu kelime ayrıca zarf olarak "Gerçekten, çok, oldukça, epey; çok iyi, pekâlâ." anlamlarını kazanıp anlam genişlemesine uğramıştır.

3. 3. Ḫarc

Arapça kökenli olan kelime Osmanlıca sözlükte "1. vergi. 2. sarf, gider, bir iş için kullanılan madde." (OTAL: 328) olarak anlamlandırılmıştır. İncelenen metinde ise "sarf, gider, bir iş için kullanılan madde" anlamında kullanılmıştır. Metinde geçen örnekler şöyledir:

Ṣat u **ḫarc** it ü kendüzüŋi ṭonat

Getürür olur ise Tangrı oŋat (3916)

Vücūhī ki Ḳayṭās dirşürdidi

Ḳamusın girü **ḫarc**ına sürdidi (3982)

Bu kökten türeyen *harac* için Osmanlıca sözlükte "1. Vaktiyle Müslüman olmayan tebaadan alınan vergi. 2. Haraç mezat satılığa çıkarma. (OTAL: 326) anlamı verilmiştir. Günümüzde ise bu kelime anlam kötüleşmesiyle "Bir yerden, bir kimseden zorbalıkla alınan para" (TS: 944) anlamına gelmektedir.

3. 4. Ḥarīf

Arapça kökenli olan kelime Osmanlıca sözlükte "1. Meslekdaş. 2. Sanat arkadaşı 3. Herif, adi ve bayağı adam. 3. Teklifsiz dost." (OTAL: 331) olarak verilmiştir. İncelenen metinde ise bu kelime "sanat arkadaşı, arkadaş olmak" anlamında kullanılmıştır. Metindeki örnekler şöyledir:

Ḫuṣūṣā eger kimse ola ẓarīf

Dürişüp anı idinürven **ḥarīf** (287)

Ḥarīf olavan ṭapudan gitmeyem

İtüŋven sürüp ḳapudan gitmeyem (1615)

Bugün Türkiye Türkçesinde bu kelimenin temel manasının kullanımı azalarak anlam kötüleşmesiyle "mec. Güven vermeyen, aşağı görülen, bayağı kimse; adam" (TS: 981) anlamları kullanılmaya başlanmıştır. Ayrıca söz konusu kelime evin erkeği; eş anlamında halk ağzında görülür.

3.5. Ḳaba[3]

Tarama Sözlüğü'nde "Büyük, iri, kocaman." (TaS: 2143) diye anlamlandırılan kelime, incelenen metinde de aynı anlamda kullanılmıştır. Metinde geçen örnekler şöyledir:

Uşaġ ot ṭurur [u] düşer günde ḳaç
Ṭurımaz çü bir düşe **ḳaba** aġaç (1993)
Key ulu bıŋar içi uşaḫ ḳayır
Ḳaba ḫūb aġaçlar u gökcek çayır (3287)

Günümüzde bu kelime anlam kötüleşmesiyle "Özensiz, gelişigüzel yapılmış, zevksiz, sakil; terbiyesi, görgüsü kıt, nezaketsiz; mec. terbiyeye, inceliğe aykırı, çirkin, kötü." (TS: 1137) anlamlarında kullanılmaktadır. Ayrıca bu kelime anlam genişlemesiyle çeşitli anlamlar kazanmıştır.

3. 6. Ḳayır-/ ḳayur-[4]

Tarama Sözlüğü'nde "1. Mukayyet olmak, ilgilenmek, önem vermek. 2. Kaygılanmak, tasalanmak, endişe etmek. 3. Sakınmak, çekinmek. 4. Hazırlamak." anlamları verilmiştir. Metinde bu sözcüğün dördüncü anlamı hariç diğer anlamları kullanılmıştır. Metindeki örnekler ise şöyledir:

Görürler ki gitmiş gemi anda yoḫ
ᶜAcebledi Ṭālīs **ḳayır**dı çoḫ (3217)
Ḳazandum hele düşmeni çevre bol
Ḳayırmaz benüm ile sen dost ol (3237)

Bugün Türkçede anlam kötüleşmesiyle "Birini, başkalarının veya işin zararı pahasına tutmak, haksız yere kolaylıklar sağlamak, iltimas etmek." (TS: 1249) anlamlarında kullanıldığı görülür. Ayrıca bu kelimenin anlam daralmasına uğradığı görülür.

3. 7. Ḳov-

Bu kelimeye Tarama Sözlüğü'nde "1. Takip etmek, izlemek, kovalamak. 2. Koşturmak." (TaS: 2679) anlamları verilmiştir. İncelenen metinde Tarama Sözlüğü'nde geçen birinci anlamda kullanılmış olup metindeki örnekler şöyledir:

---

[3] Bk. aynı kelime için Anlam Genişlemesi Bölümüne.
[4] Bk. aynı kelime için Anlam Daralması Bölümüne.

Yigit kim azacuķ anun ʿaķlı var

Ķarı dünyāyı nite öküş **ķov**ar (308)

Gücüŋ yitdügince işitgil bunı

Sen andan ķaçagör **ķov**a ol seni (310)

Bugün Türkiye Türkçesinde bu kelime asıl anlamından uzaklaşarak anlam kötüleşmesiyle "1. Sert veya küçük düşürücü sözlerle gitmesini söylemek, savmak. 2. Bir yerden sürüp çıkarmak, kovalamak. 3. İşine son vermek, görevinden atmak, uzaklaştırmak. 4. Varlığına son vermek, ortadan kaldırmak." (TS: 1371) anlamlarına dönüşmüştür.

3. 8. Naẓar

Arapça kökenli olan kelime Osmanlıca sözlükte "1. Bakma, göz atma. 2. Düşünme. 3. Göz değme. 4. İltifat. 5. İtibar. 6. Yan bakış" (OTAL: 811) anlamlarında verilmektedir. Metinde "bakma, göz atma" anlamlarında kullanılmış olup metindeki örnekler şöyledir:

Naẓar hīç bıraḫmaz maʿāṣīye ol

Şefāʿatcidür ķamu ʿāṣīye ol (167)

Bilürdi ki ol ṭamdan ider **naẓar**

Anuŋ ķarşusına bunı gör nider (1636)

Günümüzde temel anlamının kullanımı azalarak anlam kötüleşmesiyle daha çok "Belli kimselerde bulunduğuna inanılan; insanlara, özellikle çocuklara, evcil hayvanlara, eve, mala mülke, hatta cansız nesnelere de zarar veren, bakıştaki çarpıcı ve öldürücü güç." (TS: 1635) anlamı kullanılmaktadır.

3. 9. Ṣataş-

Tarama Sözlüğü'nde bu kelime "1. Hoşlanılmayan bir şeyle karşılaşmak, istenmeyen bir hale uğramak, duçar olmak. 2. Rastlamak, tesadüf etmek." anlamlarında verilmiştir. İncelenen metinde "Çatmak, karşılaşmak, duçar olmak." anlamlarında kullanılmaktadır. Metindeki örnekler şu şekildedir:

İşinde süvār olan u isteyen

Şehet **sataş**a ol araya yayan (3716)

Ben andan biter işe **ṣataş**mışam

Anı ṣorma kim nişe **ṣataş**mışam (4712)

Bugün bu kelime temel anlamından uzaklaşarak anlam kötüleşmesiyle " 1. Bir kimseyi rahatsız edecek davranışta bulunmak, musallat olmak. 2. Sarkıntılık etmek." (TS: 1916) anlamlarında kullanıldığını görmekteyiz.

3. 10. Ṭon/ don

Tarama Sözlüğü'nde "Elbise, kılık kıyafet; renk." (TaS: 1211) anlamlarında verilen kelime metinde yukarıda bulunan anlamların yanı sıra *zırh* anlamında da kullanıldığı tespit edilmiştir. Metindeki örnekler şöyledir:

Ṣanur ʿaybını **ṭon** ile örtiser

Baḳır yüzine altunı dürtiser (190)

Yüregi demür **ṭon**ı ḳatı demür

Daḫı bindügi hem boz atı demür (2524)

Gezersiz bāzirgān ṭonına girüp

İşüŋüz budur ilden ile varup (4755)

Günümüzde bu sözcüğün yukarıda bulunan anlamlarının kullanılmasından ziyade kelimenin "Vücudun belden aşağısına giyilen uzun veya kısa iç giysisi, külot." (TS: 623) anlamının temel anlam olarak kullanıldığı görülür.

4. Anlam Daralması

Korkmaz, anlam daralmasını şu şekilde tanımlar: "Kelimenin kavram ve anlam kapsamı bakımından bir daralmaya uğrayarak eskiden anlattığı şeyin ancak bir bölümünü, bir türünü anlatır duruma gelmesi; bir kelimenin genel bir anlamdan özel bir anlama geçişi." (2010: 19)

Aksan ise anlam daralmasını şu şekilde açıklar: "Bir göstergenin önceden anlattığı nesne ya da devinimin ancak bir bölümünü, bir türünü anlatır duruma gelmesidir." (1999: 90)

Tanımlardan hareketle incelenen metinde anlam daralmasını ifade eden kelimeler şöyledir:

4. 1. Ayaġ/ ayaḫ > ayaḳ[5]

Tarama Sözlüğü'nde "kadeh; ayak" (TaS: 289) anlamında verilen kelime incelenen metinde de aynı anlamlarda kullanılmıştır. Metinde geçen örnekler ise şöyledir:

Revān başdı ṭaşra işikden **ayaḫ**

Yiyesi buyurdı ki birḳaç çanaḫ (1787)

Anı daḫı hem bir zümürrüd **ayaġ**

Getürdi vü içküye düzdi yaraġ (1791)

Günümüzde bu kelime anlam daralmasına uğrayarak "kadeh" anlamı kullanılmamakta "Bacakların bilekten aşağıda bulunan ve yere basan bölümü" (TS: 167) anlamı kullanılmaktadır. Ayrıca bu kelime anlam genişlemesiyle çeşitli anlamlar kazanmıştır.

4. 2. Baca

Farsça kökenli isim olan kelime Osmanlıca sözlükte " bâceng: 1. küçük pencere, tepe penceresi. 2. baca." (OTAL: 61); Farsça sözlükte " bâceng: küçük pencere. bâce: 1. küçük kapı. 2. gişe" (FarTS: 236) anlamları verilmiştir. Tarama Sözlüğü'nde ise "ışık deliği, pencere" (TaS: 360) anlamında verilen kelime incelenen metinde *pencere* anlamında kullanılmıştır. Metindeki örnekler ise şöyledir:

Otururlar idi meger bir gice

Göŋülleri açuġ yapulu **baca** (1943)

Ne güneş ki perde içinde yüzin

Güneş **baca**dan baḫuban aŋsuzın (3547)

Bugün Türkçede bu kelime anlam daralmasıyla "1. Dumanı ocaktan çekip havaya vermeye yarayan maden veya kâgir yol. 2. Su yolu, lağım, maden ocağı gibi yer altı yapılarının hava deliği." (TS: 189) anlamlarında kullanıldığı görülür. Günümüzde kelimenin "lamba, lamba şişesi, ocak" anlamlarında kullanılmasının yanı sıra "Pencere, tavan penceresi, dumanın çıkması ve evin ışık alması için toprak damlarda açılan delik." (DerS: 455) anlamlarının sadece ağızlarda yaşadığı görülür.

4. 3. Baş[6]

Bu kelimeye Tarama Sözlüğü'nde "1. Başkan, topluluğu yöneten, komutan. 2. (İnsan ve hayvan sayımında) Tane. 3. Başak. 4. Yara." (TaS: 413) anlamları verilmiştir.

[5] Bk. aynı kelime için Anlam Genişlemesi Bölümüne.
[6] Bk. aynı kelime için Anlam Genişlemesi Bölümüne.

İncelenen metinde bu kelimenin aynı anlamlarda kullanıldığı tespit edilmiş olup ayrıca “kafa” anlamında da kullanıldığı görülmektedir. Metindeki örnekler şu şekildedir:

Öginde buyidi vü gözinde yaş
Öŋinde yazıyidi bağırında **baş** (3534)
Bular her biri **baş** eline alup
Yağı göricek üstine at ṣalup (4298)

Günümüzde bu kelimenin *yara* ve *başak* anlamları kaybolup anlam daralmasına uğradığı tespit edilmiştir. Ayrıca aynı kelime anlam genişlemesiyle çeşitli anlamlar kazanmıştır.

4. 4. Bit-[7]

Bu kelime, Tarama Sözlüğü’nde “ 1. Meydana gelmek, hâsıl olmak, çıkmak. 2. Bitişmek, kaynaşmak. 3. Mahvolmak, iflas etmek. 4. (İnsanlar için) yetişip büyümek.” (TaS: 621) anlamlarında verilmiştir. Metinde ise “meydana gelmek, sonuçlanmak” anlamlarında kullanıldığı tespit edilmiştir. Metinde tespit edilen örnekler şöyledir:

Uşaḫ ṭopraḳ olġıl gözetme öte
Dilersin ki senden nesene **bit**e (1197)
Ki gürbüzlik ü güc ile **bit**mez iş
Velī ʿaḳl u tedbīr ile **bit**mez iş (2659)

Bugün, Türkiye Türkçesinde bu kelimenin “Bitişmek, kaynaşmak; mahvolmak, iflas etmek.” anlamlarının kaybolup bu kelimenin temel anlamı olarak “Tükenmek; sona ermek.” (TS: 316) anlamlarının kullanıldığını görmekteyiz. Ayrıca bu kelimenin “meydana gelmek, hâsıl olmak, çıkmak; (İnsanlar için) yetişip büyümek.” anlamlarının farklı bir bağlamda “ Bitki, tüy, saç gibi şeyler için çıkıp yetişmek.” (TS: 316) anlamında kullanıldığı görülür. Bu kelime, anlam genişlemesiyle de çeşitli anlamlar kazandığı tespit edilmiştir.

4. 5. Bük-/ büg-

Tarama Sözlüğü’nde bu kelime “Hareket etmek; oynamak, raks etmek.” (TaS: 739) anlamlarında verilmiştir. İncelenen metinde bu anlamlarının yanı sıra “önünü tutup engel olmak; eğmek.” anlamlarında da kullanıldığı tespit edilmiştir. Metindeki örnekler şöyledir:

[7] Bk. aynı kelime için Anlam Genişlemesi Bölümüne.

Ve ger yolumı **büg**er ise ölüm

Girü gelmege degmez ise elüm (779)

Birincesi oynar birince **büker**

Birincesi segrir birince seker (3445)

Günümüzde bu kelime anlam daralmasına uğrayıp yukarıda bulunan anlamlardan sadece temel anlam olarak "eğmek" anlamı kullanılmıştır. Bu kelime temel anlama bağlı olarak "Sertçe çevirmek, kıvırmak; birkaç tel ipliği burarak sarmak; katlamak; döndürmek." (TS: 366) anlamlarını kazanmıştır.

4. 6. Cezā[8]

Arapça kökenli olan bu kelime Osmanlıca sözlükte "ceza, karşılık [iyi veya kötü], azap." (OTAL: 139) anlamlarında verilmiştir. Bu kelime incelenen metinde aynı anlamlarda kullanılmış olup metindeki örnekler ise şöyledir:

Bugün neyler ise yarın göre ol

Cezāsını giricegez gūra ol (258)

Saŋa işbu sāᶜat vireydüm **cezā**

Yad il içidür ne diyeler bize (2290)

Bu ᶜālemde ᶜaḳlı olan key bile

Ki neylerse kişi **cezā**sın bula (5235)

Bugün bu kelimenin *iyi anlamda karşılık* anlamı kaybolup "uygun görülmeyen tepki ve davranışları önlemek için üzüntü, sıkıntı, acı veren uygulama." (TS: 401) olarak *kötü anlamda karşılık* anlamında kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca bu kelime anlam genişlemesiyle temel anlamına bağlı hukuka ait bir terim olarak kullanılmıştır.

4. 7. Çevük

Farsça kökenli olan kelime Osmanlıca sözlükte "çabuk, seri, hafif" (OTAL: 150); Farsça sözlükte ise "1.çevik, kıvrak. 2.çabuk 3.üstün 4.kırbaç, kamçı" (FarTS) anlamlarında verilmektedir. Tarama Sözlüğü'nde"çevik, cevval, canlı, atik, seri" anlamlarında kullanılan kelime incelenen metinde ise bu anlamının yanısıra "kurnaz, kurnazlık" anlamlarında da kullanıldığı görülmektedir. Metindeki örnekler ise şöyledir:

Ne oyın ḳamuyı virür oyına

Çevüklik ṭon imiş anuŋ boyına (2208)

[8] Bk. aynı kelime için Anlam Genişlemesi Bölümüne.

Gerek şindi ben bir **çevük**lik idem

Ki ķurtılur isem yüz uram gidem (2414)

Bu kelime günümüz Türkçesinde anlam daralmasına uğrayarak sadece "Kolaylık ve çabuklukla davranan, tetik." (TS: 465) anlamında kullanıldığı görülür.

4. 8. Dîv[9]

Farsça kökenli olan kelime Osmanlıca sözlükte "dev; şeytan; cin" (OTAL: 189) anlamlarında verilmiştir. İncelenen metinde bu kelime aynı anlamlarda kullanıldığı tespit edilmiş olup metindeki örnekler ise şu şekildedir:

Yalın ķılıç avcmda vü ivdi

Yügürdi ṣanasın ki bir **dīv**di (2378)

Seni ṣanduġ ādem ola **dīv**düŋ

Ķanuŋa ṣusaduŋ u key ivdüŋ (2623)

Günümüzde bu kelimenin *şeytan* ve *cin* anlamlarından ziyade "Korkunç, çok iri ve olağanüstü güçlü masal yaratığı; olağanüstü irilikte olan." (TS: 570) anlamlarında kullanıldığını görmekteyiz. Ayrıca bu kelime anlam genişlemesiyle mecaz anlam kazanıp "Çok büyük, çok önemli" (TS: 570) anlamında kullanılır.

4. 9. Eren

Tarama Sözlüğü'nde bu sözcüğe "1. Erkek. 2. Kahraman, bahadır, babayiğit. 3. Erler, yiğitler, kahramanlar. 4. Allah'a ermiş kimse." (TaS: 1490) anlamları verilmiştir. Metinde ise bu kelime sadece "yiğit, kahraman, savaşçı" anlamında kullanılmıştır. İncelenen metinde bulunan örnekler şu şekildedir:

Bu tozup iren **eren**e kim ṭura

Bu toz tozumuz tīz göge ṣavura (2548)

Savaş oldı ol gün giceye degin

Hīç aldurmadı key **eren**ler ögin (2584)

Günümüzde bu kelimenin "Erkek; kahraman, bahadır, babayiğit; erler, yiğitler, kahramanlar." anlamı kullanılmamakta kelime anlam daralmasına uğrayarak "Benliğinden sıyrılmış, özvarlığından geçmiş, kendini Tanrı'ya adamış, ermiş, evliya, veli." (TS: 718) anlamlarında kullanıldığı görülür.

[9] Bk. aynı kelime için Anlam Genişlemesi Bölümüne.

4. 10. Geçür-[10]

Tarama Sözlüğü'nde"1. Vazgeçirmek, sarfınazar ettirmek, feragat ettirmek. 2. Geçiştirmek, affetmek, bağışlamak. 3. Saplamak, sançmak, çakmak." (TaS: 1621) anlamları verilmektedir. Bu kelime incelenen metinde aynı anlamlarda kullanılmasının yanı sıra "aşırmak" anlamında da kullanıldığı görülür. Metindeki örnekler ise şöyledir:

Gelüp didi Faġfūr'a iy şāh-ı Çīn
Ulular **geçür**ür kiçiler ṣuçın (2278)
Dilerven şefāʿat ḳılasın ki şāh
Geçüre ne kim oldı andan günāh (2638)
Ki bu ẓulmi ḥadden **geçür**di iken
Unutdı degül Tangrı'sını iŋen (4780)

Bugün Türkçede bu kelime anlam daralmasıyla "Geçiştirmek, affetmek, bağışlamak anlamlarının kaybolduğunu görmekteyiz. Bu kelime, ayrıca toplam on dört anlam kazanıp anlam genişlemesine uğramıştır.

4. 11. Gürbüz

Farsça kökenli olan kelimenin Osmanlıca sözlükte "1.cerbezeli. 2.kahraman. 3.anlayışlı. 4.t.gürbüz, genç irisi." (OTAL: 300) anlamları verilmiştir. Farsça sözlükte bu kelimenin "1.yiğit. 2.akıllı. 3.tuttuğunu koparan, atak, atılgan. 4.hilekâr. 5.erkek ve bayan adı." (FarTS: 1126) anlamları verilmiştir. Tarama Sözlüğü'nde ise bu kelimenin "1.Zirek, zeki. 2.Kuvvetli, önemli." (TaS: 1880) anlamlarının verildiğini görüyoruz. İncelenen metinde bu kelime sadece *hilekâr* anlamında kullanılmıştır. Metindeki tek örnek ise şöyledir:

Ki **gürbüz**lik ü güc ile bitmez iş
Velī ʿaḳl u tedbīr ile bitmez iş (2659)

Günümüzde bu sözcüğün yukarıdaki anlamlarından sadece "Sağlam, güçlü ve iyi gelişmiş, iri." (TS: 913) anlamları kullanılarak bu kelime anlam daralmasına uğramıştır.

4. 12. Güven-

Tarama Sözlüğü'nde "1.Bel bağlamak, itimat etmek. 2.Sevinmek. 3.İftihar etmek, övünmek" (TaS: 1884) anlamları verilmiştir. Bu kelime incelenen metinde

[10] Bk. aynı kelime için Anlam Genişlemesi Bölümüne.

“sevinmek, memnun olmak” anlamlarında kullanılmıştır. Metinde geçen örnekler ise şöyledir:

Şāh anı görüp **güven**ürdi canı

Dilerdi ki taḫta geçüre anı (412)

Güvendi canı göŋli buldı küşād

Murādına irişdi vü oldı şād (4828)

Günümüzde bu kelime anlam daralmasına uğrayarak sadece “Güven duymak, güveni olmak, itimat etmek.” (TS: 916) anlamlarında kullanılır.

4. 13. İl

Bu kelime, Tarama Sözlüğü’nde “1. Diyar, iklim, memleket, ülke, yurt, vilayet. 2. Halk, ahali, kendisine yabancı olanlar, başkası. 3. Hısım, akraba, yabancı olmayan, dost, yar. 4. Oba, aşiret.” (TaS: 2029) anlamlarında kullanılmıştır. İncelenen metinde bu kelimenin aynı anlamlarda kullanıldığı tespit edilerek metindeki örnekler şöyledir:

Ḳavüm ḳable ḳulluḳcılar **il** ü şār

Tamāmet sarāyına şāhuŋ üşer (795)

İcāzet viresin ḳuluŋuz varam

Eger **il** ü eger yaġısa görem (945)

Bugün bu kelime anlam daralmasıyla “Merkezi yönetimin, coğrafya durumuna, ekonomik şartlara, kamu hizmetlerinin gereklerine göre, ülke üzerinde yayılmış, bir vali yönetimindeki ne önemli bölümü, vilayet.” (TS: 1064) anlamında kullanılır.

4. 14. İrte

Tarama Sözlüğü’nde bu kelime “Ertesi, gelecek, sabah, şafak sökme zamanı, yarın.” (TaS: 1512) anlamlarında verilmiştir. Bu kelime metinde aynı anlamlarda kullanılmıştır. Metindeki örnekler şöyledir:

Gice **irte**ye dek uyımaz idi

İki günde bir nesne yimez idi (1136)

Bular **irte** gice varurlar idi

Biri birisini görürler idi (2004)

Günümüzde bu sözcüğün “Sabah, şafak sökme zamanı, yarın.” anlamları kaybolarak sadece “Bir günün veya olayın arkasından gelen zaman.” (TS: 724) anlamında kullanıldığı görülür.

4. 15. Ḳalın

Bu kelime, Tarama Sözlüğü'nde "kalın (II): 1. Sık, kesif, kalabalık, çok, sayısız. 2. Kalınlık. 3. Derin." (TaS: 2186) anlamlarında verilmiştir. İncelenen metinde bu kelime *yoğun, kalabalık* anlamlarında kullanılmıştır. Metindeki örnekler şu şekildedir:

İrişdi yine bir **ḳalıŋ** mīşeye

Batupdı deŋiz bigi endīşeye (2951)

Şehet aṣlan ola **ḳalıŋ** mīşedür

Ṣaḳ olmaḳ kişiye key endīşedür (3316)

Bugün bu sözcüğün *derin* anlamı kaybolarak kelime anlam daralmasına uğramıştır. Türkiye Türkçesinde bu kelime "kalın (I): 1. (cisimlerde) Uzunluk ve genişlik dışında üçüncü boyutu olan, *ince* karşıtı. 2. Enli ve gür. 3. Düzlem biçimindeki şeylerde, iki yüz arasındaki uzaklık kendi cinsindekilere göre çok olan. 4. Yoğun, akıcılığı az olan. 5. Etli, dolgun. 6. Gür." (TS1169) anlamlarında kullanılır.

4. 16. Ḳayır-/ ḳayur-[11]

Tarama Sözlüğü'nde "1.Mukayyet olmak, ilgilenmek, önem vermek. 2.Kaygılanmak, tasalanmak, endişe etmek. 3.Sakınmak, çekinmek. 4.Hazırlamak." (TaS: 2375) anlamları verilmiştir. Metinde bu sözcüğün dördüncü anlamı hariç diğer anlamları kullanılmıştır. Metindeki örnekler ise şöyledir:

Görürler ki gitmiş gemi anda yoḫ

ᶜAcebledi Ṭālīs **ḳayır**dı çoḫ (3217)

Ḳazandum hele düşmeni çevre bol

Ḳayırmaz benüm ile sen dost ol (3237)

Bugün Türkçede bu kelime anlam daralmasına uğrayarak kelime "kaygılanmak, tasalanmak, endişe etmek; sakınmak, çekinmek; hazırlamak" anlamları kaybolup "1.Koruyarak başarısını sağlamak, elinden tutmak, himmet etmek."(TS: 1249) anlamlarında kullanılır. Ayrıca bu kelimenin anlam kötüleşmesine uğradığı görülür.

4. 17. Ḳolay

Bu sözcüğe Tarama Sözlüğü'nde "Müsait, elverişli, elverişli iş, uygun şey." (TaS: 2612) anlamları verilmiştir. İncelenen metinde bu sözcüğün aynı anlamlarda kullanılmasının yanı sıra *fırsat* anlamında da kullanıldığı tespit edilmiştir. Metindeki örnekler ise şöyledir:

[11] Bk. aynı kelime için Anlam Kötüleşmesi Bölümüne.

Ḳolay sözler ile dirilse gerek

Ḳolayın gözeden ola yigrek (182)

Gezelüm Çalap şalla **ḳolay** vire

Anuŋ çāresi elümüze gire (594)

Bugün bu kelime anlam daralmasına uğrayarak yukarıda bulunan anlamlardan ziyade "1. s. Sıkıntı çekmeden, yorulmadan yapılabilen, emeksiz, zahmetsiz, *güç* ve *zor* karşıtı. 2. zf. Kolayca, sıkıntısız bir biçimde, basit. 3. is. Kolaylık." (TS: 1343) anlamlarında kullanılır.

4. 18. Ḳurı/ ḳuru[12]

Tarama Sözlüğü'nde bu kelime "1. Kara, toprak, yer. 2. Boş, faydasız, abes, bîhude, nafile, değersiz. 3. Boş, eli boş, mahrum. 4. Yalnız, sade." (TaS: 2742) anlamlarında verilmektedir. Bu kelime metinde aynı anlamlarda kullanılmasının yanı sıra *yavan, katıksız* anlamlarında da kullanıldığı tespit edilmiştir. İncelenen metindeki örnekler şöyledir:

Gönüldi gemi ṣuya ol **ḳurı**ya

Apaŋsuzda uğradıdı boraya (4055)

Ḳurıya çıẖup ata atlandılar

Ḳatı sürdiler yola ḳatlandılar (4747)

Günümüzde sözcüğün "Kara, toprak, yer." anlamı kaybolup anlam daralmasına uğrayarak "Suyu, nemi olmayan, *yaş* ve *nemli* karşıtı." (TS: 1415) temel anlamında kullanıldığı görülür. Ayrıca bu kelime anlam genişlemesiyle çeşitli anlamlar kazanmıştır.

4. 19. Oḳı-/ oḳu-

Bu kelime, Tarama Sözlüğü'nde "1. Çağırmak, davet etmek. 2. Söylemek, demek. 3. Anmak, yâd etmek. 4. Okumak." (TaS: 2947) anlamlarında verilmektedir. İncelenen metinde bu kelime "Çağırmak, davet etmek; okumak." anlamlarında kullanıldığı tespit edilmiştir. Metindeki örnekler şöyledir:

Yimek içmek ü **oḳı**maḳ yazmaḳ

Yigirek ki dünyā ḳoyup azmaḳ (307)

Çü şāh gördi oğlınuŋ işi yavuz

Vezīri **oḳı**yup didi nidevüz (716)

[12] Bk. aynı kelime için Anlam Genişlemesi Bölümüne.

Bugün bu kelime anlam daralmasıyla daha çok "Yazıya geçirilmiş bir metne bakarak bunu sessizce çözümleyip anlamak veya aynı zamanda seslere çevirmek; bu biçimde yazılmış olan bir metnin iletmek istediği şeyleri öğrenmek." (TS: 1675) temel anlamlarında kullanılır. Sadece halk ağzında aynı kökten türemiş "okuntu: is. hlk. Çağrı kağıdı, çağrılık, davetiye." (TS: 1676) anlamında kullanıldığı görülür.

4. 20. Reng

Farsça kökenli olan kelime Osmanlıca sözlükte "Renk; türlü sazların ses benzerliği; hile, oyun; suret, şekil..." (OTAL: 886) anlamlarında verilmiştir. İncelenen metinde *renk* temel anlamında kullanılmasının yanı sıra *boya* anlamında da kullanıldığı tespit edilmiştir.

Eger ḳaçsadı düşüben ḳorḳuya
İrişmeyedi **reng**e vü ḳoḳıya (184)
Bir iki dem içinde kim **reng** eze
Diler ise biş on şehen-şeh düze (3660)

Bugün anlam daralmasıyla bu kelimenin yukarıda bulunan anlamlarından sadece "Cisimler tarafından yansılanan ışığın gözde oluşturduğu duyum." (TS: 1854) temel anlamı kullanılır.

4. 21. Rüzgār

Farsça kökenli olan kelime Osmanlıca sözlükte "Zaman, devir; dünya; yel" (OTAL: 902) anlamlarında verilmektedir. İncelenen metinde aynı anlamlarda kullanılmış olup metindeki örnekler şöyledir.

Süheyl ol ḥikāyetlerin söyledi
Ki anuŋ ile **rüzgār** neyledi (5096)
Ara yirde çoḳ geçmedin **rüzgār**
Bir oġul ṭoġurdı yine Nev- bahār (5320)

Günümüzde bu kelime anlam daralmasına uğrayarak sadece "Havanın yer değiştirmesinden oluşan esinti, yel." (TS: 1872) anlamında kullanılır.

4. 22. Ṣal-

Tarama Sözlüğü'nde bu kelime,

1. Göndermek, sevk etmek. 2. Bırakmak, salıvermek, terk etmek, başıboş bırakmak. 3. Atmak, havale etmek. 4. Talik etmek, tehir etmek. 5. Yaymak, sermek, saçmak. 6. Vergi tarh etmek. 7. Sallamak. 8. Koymak, bırakmak, atmak, ilka etmek. 9. Defetmek, sürmek,

uzaklaştırmak, terk etmek. 10. Kaldırmak, refetmek. 11. Uzatmak. 12. Atılmak, saldırmak, hücum etmek. (TaS: 3277)

anlamlarında verilmiştir. İncelen metinde ise bu kelime "Sallamak, vurmak; atmak; göndermek; koymak." anlamlarında kullanıldığı tespit edilmiştir. Metindeki örnekler şu şekildedir:

Şunuŋ bigi baltayı **ṣal**ar idi
Diyeydüŋ ki ispeh-ṣālār idi (1971)
Yaya ilteler çünki itdüŋ günāẖ
Bizi pīller ayaġına **ṣal**a şāh (2809)
Hele şimdi ḳızı tefaḥḥuṣ ḳılam
Ki Çīn şehrine uşda cāsūs **ṣal**am (4328)
Çuḳal geydi başına **ṣal**dı ışıẖ
Ara yirde çün yoẖ idi barışıẖ (4433)

Türkiye Türkçesinde bu kelime,

Bağımlılığına, tutkunluğuna veya baskı altındaki durumuna son vererek serbest kılmak, bırakmak, koyuvermek; ivedilikle yollamak, hemen göndermek; koymak, katmak; sürmek; uğratmak; (vergi) yükletmek; üzerine yürütmek; saldırmak; sarkıtmak; (gemi) demir üzerinde dört yana dönmek; mec. bakmamak, ilgilenmemek, özen göstermemek. (TS: 1898)

anlamlarında verilmiştir. Görüldüğü üzere günümüzde anlam daralmasıyla bu kelimenin Tarama Sözlüğü'nde bulunan "Atmak, havale etmek; talik etmek, tehir etmek; yaymak, sermek, saçmak; sallamak; kaldırmak, refetmek; uzatmak." anlamlarının kullanılmadığını görmekteyiz.

4. 23. Ṣan-

Tarama Sözlüğü'nde bu kelime "İstemek, dilemek; düşünmek, tasavvur, teemmül ve mülahaza etmek; şüphelenmek, tereddüt etmek." (TaS: 3304) anlamlarında verilmiştir. İncelenen metinde bu kelime aynı anlamlarda kullanılmış olup metindeki örnekler şöyledir:

Ata ne yavuzlıḳ **ṣan**a oġlına
Ataya nedür cānı vü oġlı ne (3011)
Beni öldi **ṣan**ġıl sen olġıl esen
Yolum yıġmaġıl ṭatlu dil ile sen (3904)

Günümüzde bu kelime “Bir şeyin olma veya olmama ihtimalini kabul etmekle birlikte, olabileceğine daha çok inanmak, zannetmek; gibi gelmek, farz etmek; bir şey veya kimsenin… düşünmek.” (TS: 1905) anlamlarında kullanılır. Görüldüğü gibi bu kelimenin “İstemek, dilemek; tereddüt etmek.” manaları kaybolarak kelime anlam daralmasına uğramıştır.

4. 24. Siyāset

Arapça kökenli olan kelime Osmanlıca sözlükte “1. Seyislik, at idare etme, at işleriyle uğraşma. 2. Memleket idaresi. 3. huk. Ceza; idam cezası. 4. Politika. 5. Diplomatlık.” (OTAL: 959) manalarında verilmiştir. Metinde bu kelime *politika* ve *idam cezası* anlamlarında kullanılmış olup metinde geçen örnekler şöyledir:

Ḳamusı Süheyl’e du^{c}ā ḳıldılar
Siyāset yirinceyidi bildiler (5172)

Siyāset iderseŋ degül saŋa ^{c}ayb
Eger bilmez olur iseŋ nola ġayb (5479)

Günümüzde anlam daralmasına uğrayan kelime “Politika, siyasa; devlet işlerini düzenleme ve yürütme sanatıyla ilgili özel görüş veya anlayış.” (TS: 1996) anlamlarında kullanılır.

4. 25. Şīrīn

Farsça olan kelime “Tatlı, şekerli; şirin, güzel; tam; revaç; Ferhad ile Şirin hikâyesinin kadın kahramanı; şirin, sevimli; klasik Türk musikisinde bir usul; bayan adı” (FarTS: 900) anlamlarında verilmiştir. Osmanlıca sözlükte ise bu kelime “Tatlı; sevimli, cana yakın, sempatik; müz. Türk müziğinde bir büyük usul olup şeyh Abdulbaki Dede tarafından terkib edilmiştir.” (OTAL: 1000) anlamlarında verilmiştir. İncelenen metinde bu kelime *tatlı, şekerli, hoş; Ferhad ile Şirin hikâyesinin kadın kahraman* anlamlarında kullanıldığı tespit edilerek metindeki örnekler şöyledir:

Belürmeyicegez şer ü şūr ucı
Bu **şīrīn** ki ṭatlu içeler acı (4448)

Yüzi gökcek idi vü **Şīrīn** sözi
Şāh uruġı Ḫusrevleyin kendüzi (4515)

Niçeme ki **şīrīn** idi şekeri
Ḳayadan uçururdı ḫusrevleri (4953)

Günümüzde ise bu kelimenin temel anlamı *tatlı, şekerli* kullanılmamakta olup "Sevimli, cana yakın, tatlı, hoş." (TS: 2097) anlamı kullanılmaktadır.

4. 26. Ṭavar

Bu kelime, Tarama Sözlüğü'nde "Binek hayvanı; dört ayaklı çiftlik hayvanı; mal." (TaS: 1025) anlamlarında verilmiştir. İncelenen metinde bu kelimenin aynı anlamlarda kullanıldığı görülür. Metinde geçen örnekler şu şekildedir:

Çalap Tangrı'dan ol ki tevfīḳi var

Dürişmez ki divşüre māl u **ṭavar** (293)

Gemimüz içinde delim nesne var

Geyesi vü yiyesi māl u **ṭavar** (3298)

Bugün Türkiye Türkçesinde bu kelime anlam daralmasına uğrayarak sadece "Koyun ve keçiye verilen ortak ad; koyun veya keçi sürüsü." (TS: 531) anlamlarında kullanılmaktadır.

4. 27. Tavuḫ

Tarama Sözlüğü'nde bu kelime " horoz" (TaS: 3774) anlamında verilmiştir. Bu kelime incelenen metinde ise "horoz, tavuk" anlamlarında kullanılmış olup metinde geçen örnekler şöyledir:

Birez yatdılar nā-geh ötdi **tavuḫ**

Tavuḫ üni geldi bulara sovuḫ (1837)

Taḫıl bāzārı yöresinde yavuḫ

Görür uyḫuda kendüzin aç **tavuḫ** (3389)

Günümüzde bu kelimenin horoz anlamı kaybolarak sadece "Sülüngillerden, eti ve yumurtası için üretilen kümes hayvanı." (2157) anlamında kullanıldığı görülür.

4. 28. Ṭur-[13]

Tarama Sözlüğü'nde bu kelime "1. Kıyam etmek, ayağa kalkmak. 2. Vazgeçmek, geri durmak. 3. Kurulmak, yapılmak. 4. Karşı durmak, karşı koymak. 5. Bağlanmak, kendini vermek, mülâzemet etmek. 6. Kopmak, meydana gelmek. 7. Yaşamak, çok yaşamak. 8. Erişmek, yerleşmek." (TaS: 1264) anlamlarında verilmiştir. Söz konusu metinde bu kelime "Durmak, bulunmak; ayağa kalkmak, ayakta durmak" anlamlarında kullanılmıştır. Metindeki örnekler şöyledir:

[13] Bk. aynı kelime için Anlam Genişlemesi Bölümüne.

Meger bir gün atasına vardıdı

Yir öpübenin gitmege **ṭur**dıdı (440)

Çü dördünci gün **ṭur**dılar gitmege

Gelürler Süheyl'e du^c^ā itmege (852)

Günümüzde bu kelimenin Tarama Sözlüğü'nde bulunan anlamlarından sadece "Yaşamak, çok yaşamak; erişmek, yerleşmek." anlamlarının kullanıldığını diğer anlamların ise kullanılmadığını görmekteyiz. Bu kelime bir taraftan anlam kaybına uğrarken öbür taraftan anlam genişlemesiyle toplam 14 anlam kazanmıştır.

4. 29. Ṭuz/ duz

Tarama Sözlüğü'nde "Güzellik, hüsün, melahat, şirinlik." (TaS: 3865) anlamında kullanılan kelime incelenen metinde bu anlamının yanı sıra günümüzde kullanılan "Kokusuz, suda eriyen, yiyecekleri korumada ve tatlandırmada kullanılan billûrsu madde."(TS: 2261) anlamında kullanılmaktadır:

Boyı vü ḫūyı vü gözi vü yüzi

Baḳışı yüriyişi görki **ṭuz**ı (2221)

Seni mihr-bān kişi gördüm iŋen

Yavuz kimse olmaz **duz** etmek aŋan (2812)

Günümüzde bu kelimenin Tarama Sözlüğü'nde bulunan anlamı kaybolarak sadece "1.Kokusuz, suda eriyen, yiyecekleri korumada ve tatlandırmada kullanılan billûrsu madde. 2.kim. Bir asitteki hidrojenin yerini bir bazın almasıyla oluşan birleşim." (TS: 2261) anlamında kullanılmıştır. Kelime böylece anlam daralmasına uğramıştır.

4. 30. Uc

Tarama Sözlüğü'nde bu kelimenin "1.Son, nihayet, netice. 2.Kenar. 3.Hudut, serhat, sınır. 4.Sebep, vesile." (TaS: 3887) anlamları verilmiştir. Bu kelime incelenen metinde de aynı anlamlarda kullanılmış olup metinde geçen örnekler şöyledir:

Bizüm **uc**umuzdan bu ḫoş dāstān

Cihānda meger yayıla bir zamān (339)

Dönüp oğlı eydür ki içmeŋ süci

Bu az iş degül bir belürsin **uc**ı (2511)

Günümüzde bu kelime anlam daralmasına uğrayarak Tarama Sözlüğü'nde bulunan"sebep, vesile" anlamları kaybolarak kelime "1.Genellikle uzun bir nesnenin

incelerek biten son ve sivri noktası. 2.Uzun bir şeyin baş veya son noktası. 3.Bir şeyin kenarı." (TS: 2272) anlamlarında kullanılmaktadır.

4. 31. Uşaḳ/ uşaġ[14]

Bu kelime, Tarama Sözlüğü'nde "ufak, küçük; çocuk." (TaS: 3995) anlamlarında verilmiştir. İncelenen metinde bu kelime aynı anlamlarda kullanılmıştır. Metinde geçen örnekler şu şekildedir:

İri vü **uşaġ** u ᶜazīz ü ẕelīl

Anuŋ ṣunᶜ ına her biridür delīl (30)

Uşaġuŋuz oġlum u iki gözüm

Sizüŋ ile işbu ḳadardur sözüm (5560)

Bugün bu kelime anlam daralmasıyla *ufak, küçük* anlamlarını kaybetmiştir. Aynı kelime *çocuk* anlamını korumasının yanı sıra anlam genişlemesiyle toplam üç anlam kazanmıştır.

4. 32. Üşen-

Tarama Sözlüğü'nde bu kelime " 1. Üzülmek, sıkılmak, rahatı kaçmak, tedirgin olmak, fütur getirmek. 2. Çekinmek, ihtiraz etmek, korkmak. 3. Usanmak, bıkmak." (TaS: 4113) anlamlarında verilmiştir. İncelen metinde bu kelime sadece "Üzülmek, sıkılmak, rahatı kaçmak, tedirgin olmak, fütur getirmek." anlamında kullanılmıştır. Metinde geçen örnekler şöyledir:

Siz aŋa icāzet virüŋ kim vara

Ġarīblıḳda gezüp **üşen**e ara (727)

Degirmidük aŋa ki şāh aŋsuzın

Üşendüre ḳulları çün kendüzin (1043)

Günümüzde bu kelime anlam daralmasıyla "Kendinde bir gevşeklik duyarak bir işi yapmaya isteği olmamak." (TS: 2319) anlamında kullanılır.

4. 33. Yap-[15]

Bu kelime, Tarama Sözlüğü'nde "Kapamak, kapatmak, örtmek." (TaS: 4300) anlamında verilmiştir. İncelenen metinde bu kelimenin yukarıda bulunan anlamının yanı sıra " (saç) karışmak, dolaşmak; inşa etmek, kurmak." anlamlarında kullanıldığı tespit edilmiştir. Metinde geçen örnekler şu şekildedir:

---

[14] Bk. aynı kelime için Anlam Genişlemesi Bölümüne.
[15] Bk. aynı kelime için Anlam Genişlemesi Bölümüne.

Çü dilegüŋ oldur ki gire şara

Bunuŋçün **yap**ayum buyur bir serā (1313)

Düriş tīzcegez günbed üstüme **yap**

Beni ḳo içinde ḳapusını **yap** (5486)

Bugün bu kelimenin "Kapamak, kapatmak; (saç) karışmak, dolaşmak." anlamları kaybolup "Ortaya koymak, gerçekleştirmek, oluşturmak, meydana getirmek; olmasına yol açmak; bir işle uğraşmak, meşgul olmak." (TS: 2390) anlamlarının kullanıldığı görülür. Ayrıca bu kelime anlam genişlemesiyle toplam 18 anlam kazanmıştır.

4. 34. Yaz-

Tarama Sözlüğü'nde bu kelime "yazmak (I): Nakşetmek, resmetmek, süsleyip bezemek; yaymak, dağıtmak, açmak." (TaS: 4457) anlamlarında verilmiştir. İncelenen metinde bu kelime aynı anlamlarda kullanılmasının yanı sıra "yazı yazmak" anlamında da kullanıldığı görülür. Metindeki örnekler şu şekildedir:

Yazudur ki naḳḳāş **yaz**mış durur

Hüner incüsin anda düzmiş durur (553)

Kişi niçe renc eyledi yoḫ yire

Hünermisse **yaz**ayidi çoḫ yire (561)

Günümüzde bu kelimenin anlam daralmasıyla "Nakşetmek, resmetmek, süsleyip bezemek." anlamları kaybolup "Sözü, düşünceyi özel işaret veya harflerle anlatmak; yazı ile anlatmak, yazıya dökmek." (TS: 2421) temel anlamlarında kullanıldığı görülür.

5. Anlam Genişlemesi

Korkmaz, anlam genişlemesi türünü "anlam kapsamı dar olan bir kelimenin zamanla ilgili bulunduğu kavram alanı içinde yayılarak daha geniş, daha genel bir anlam kazanması olayı" (2010: 19) olarak tanımlar.

Aksan ise anlam genişlemesinin daralmanın tam tersi olduğunu belirttikten sonra bu türü şu şekilde ifade eder: "Bir gösterge, başlangıçta bir nesnenin, bir varlığın, bir eylemin bir bölümü ya da türünü anlatırken zamanla onların bütününü anlatır duruma gelmişse bu olaydan söz edilir." (1999: 90)

Bu tanımlar dikkate alınarak incelenen metinde anlam genişlemesini ifade eden kelimeler şöyle tespit edilmiştir:

5.1. Ayaġ/ ayaẖ > ayaḳ[16]

Tarama Sözlüğü'nde "kadeh; ayak" (TaS: 289) anlamında verilen kelime incelenen metinde de aynı anlamlarda kullanılmıştır. Metinde geçen örnekler ise şöyledir:

Revān başdı ṭaşra işikden **ayaẖ**
Yiyesi buyurdı ki birḳaç çanaẖ (1787)
Anı daẖı hem bir zümürrüd **ayaġ**
Getürdi vü içküye düzdi yaraġ (1791)

Günümüzde bu kelime anlam genişlemesiyle;

> Birtakım şeylerin yerden yüksekçe durmasını sağlayan dayak, destek veya bunlardan her biri; vücudun belden aşağı bölümü; coğ. büyük bir ırmağa karışan ikinci derecedeki akarsuların her biri; coğ. göl ayağı; yürüyüşün ağırlık ve çabukluk derecesi; basamak; ed. halk edebiyatında uyak; halk edebiyatında koşuklarda kısa yedekli dizelere verilen ad; mat. bir doğrunun başka bir doğruyu veya bir düzlemi kestiği nokta; is. aşağı düzeyde, sıradan, bayağı. (TS: 167) anlamlarını kazanmıştır.

Ayrıca bu kelimenin "kadeh" anlamı kullanılmayarak kelime anlam daralmasına uğramıştır.

5. 2. Az-

Tarama Sözlüğü'nde bu kelime "azmak (II): Bozulmak, fasit olmak, tagayyür etmek; yolu kaybetmek, yolu şaşırmak; dalalete düşmek; azgınlaşmak; ayrı düşmek, ayrılmak." anlamlarında verilmiştir. Metinde bu kelime aynı anlamlarda kullanılmış olup metinde geçen örnekler şöyledir:

Hem eyle itdi yalvardı ol yigide
Ki **az**mış durur ḳanḳı yaŋa gide (3510)
Düşenleredür Ḥaḳ Çalap yārīci
Ḳamu **az**mış işleri oŋarıcı (4890)

Günümüzde bu kelime yukarıda bulunan anlamları koruyarak anlam genişlemesiyle daha çok "Taşkınlıkta ileri gitmek, kötülüğünü artırmak; cinsel duyguları artmak." (TS: 185) temel manalarda kullanıldığı görülür.

[16] Bk. aynı kelime için Anlam Daralması Bölümüne.

5. 3. Barın-

Tarama Sözlüğü'nde "geçinmek, kendini yaşatmak" (TaS: 401) anlamında verilen kelime incelenen metinde tek örnekte bu anlam geçmektedir:

Yimiş mīşede bulunur idi bol

Anı yiyüben **barın**ur idi ol (3526)

Bugün Türkçede "1. Doğa etkilerinden korunmak için kapalı bir yere sığınmak. 2. Yerleşmek, yaşamak için uygun şartlar bularak oturmak." (TS: 219,220) temel anlamlarda "3. *mec.* Çevresiyle uyumlu, dirlik içinde yaşamak. 4. *mec.* Bir yerde etkili olmak, gelişecek ortamı bulmak" (TS: 219,220) ise mecaz anlamlarda kullanıldığı görülür.

5. 4. Baş[17]

Bu kelimeye Tarama Sözlüğü'nde "1. Başkan, topluluğu yöneten, komutan. 2. (İnsan ve hayvan sayımında) Tane. 3. Başak. 4. Yara." (TaS: 413) anlamları verilmiştir. İncelenen metinde bu kelimenin aynı anlamlarda kullanıldığı tespit edilmiş olup ayrıca "kafa" anlamında da kullanıldığı görülmektedir. Metindeki örnekler şu şekildedir:

Öginde buyidi vü gözinde yaş

Öŋinde yazıyidi bağırında **baş** (3534)

Bular her biri **baş** eline alup

Yağı göricek üstine at ṣalup (4298)

Günümüzde kelime anlam genişlemesiyle;

> Başlangıç; temel, esas; arazide en yüksek nokta; bir şeyin genellikle toparlakça ucu; bir şeyin uçlarından biri; para değiştirirken verilen veya alınan üstelik sarrafiye; bir şeyin yakını veya çevresi; güreşte pehlivanların ayrıldıkları beş derecenin en yükseği; deniz teknelerinde ön taraf; en uç, yüksek nokta veya en ön. (TS: 228)

anlamlarını kazanmıştır. Ayrıca aynı kelimenin anlam daralmasına uğradığı tespit edilmiştir.

5. 5. Bayağı/ bayaḳ/ bayaḫ

Tarama Sözlüğü'nde bu kelime için "1. Evvelki, eski, eskisi. 2. Eskisi gibi." (TaS: 462) anlamları verilmiştir. İncelenen metinde de bu kelime aynı anlamda kullanılmıştır. Metindeki örnekler ise şu şekildedir:

Hemān dem ki şāh çıḫdı evden yine

Ḳızı girdi hem **bayağı**sı ṭona (2191)

---

[17] Bk. aynı kelime için Anlam Daralması Bölümüne.

Nite kim didümdi **bayaḫ** yirine

Yine vardı oturdı çaḫ yirine (2205)

Süci başdayidi vü elde ayaḫ

Yügürü girüp geldi bir ḳul **bayaḫ** (4427)

Kelimenin zaman içinde "**bayağıca:** Alelade" (TaS: 464) *sıradan* anlamında kullanıldığı görülmektedir. Bugün bu anlama ek olarak anlam kötüleşmesiyle "1. Aşağılık, pespaye. 2. s. Kibar olamayan, basit, adi, sıradan, amiyane, banal." (TS: 247) anlamları da kullanılmaktadır. Bu kelime ayrıca zarf olarak "Gerçekten, çok, oldukça, epey; çok iyi, pekâlâ." anlamlarını kazanıp anlam genişlemesine uğramıştır.

5. 6. Bekle-

Tarama Sözlüğü'nde bu kelime "1. Saklamak, gizlemek, kapalı tutmak. 2. Muhafaza etmek, korumak, esirgemek." (TaS: 484) anlamlarında verilmiştir. İncelenen metinde bu kelime aynı anlamda kullanılmış olup metinde geçen örnekler ise şöyledir:

Ki nitesi ḫoş düzmiş anı düzen

Söz içinde key **bekle**mişdür düzen (332)

Çeri ili **bekle**mek içün olur

Çü ḥāżır buhnmaya nişe gelür (936)

Bu kelime günümüz Türkiye Türkçesinde Tarama Sözlüğündeki anlamının yanı sıra anlam genişlemesiyle "Bir iş oluncaya, biri gelinceye değin bir yerde kalmak, durmak; süre tanımak, acele etmemek; ummak; karşılaşılması ihtimali bulunmak; aramak, istemek." (TS: 257) anlamlarını da kazandığını görmekteyiz.

5. 7. Bit-[18]

Bu kelime, Tarama Sözlüğü'nde " 1. Meydana gelmek, hâsıl olmak, çıkmak. 2. Bitişmek, kaynaşmak. 3. Mahvolmak, iflas etmek. 4. (İnsanlar için) yetişip büyümek." (TaS: 621) anlamlarında verilmiştir. Metinde ise "meydana gelmek, sonuçlanmak" anlamlarında kullanıldığı tespit edilmiştir. Metinde tespit edilen örnekler şöyledir:

Uşaḫ ṭopraḳ olġıl gözetme öte

Dilersin ki senden nesene **bit**e (1197)

Ki gürbüzlik ü güc ile **bit**mez iş

Velī ʿaḳl u tedbīr ile **bit**mez iş (2659)

[18] Bk. aynı kelime için Anlam Daralması Bölümüne.

Bugün, Türkiye Türkçesinde bu kelime anlam genişlemesiyle "Çok yorulmak, güçsüz kalmak, çok zayıflamak; *argo* çok sevmek, bayılmak, beğenmek; *argo* beklenmedik zamanda ortaya çıkmak." (TS316) anlamlarını kazanmıştır. Aynı kelimenin anlam daralmasına uğradığı tespit edilmiştir.

5. 8. Buyur-

Tarama Sözlüğü'nde "Emretmek; (Saygı gösterilen kimse) söylemek, demek."(TaS: 731) anlamları verilen kelime incelenen metinde bu anlamların yanı sıra "ihsan etmek, bağışlamak" anlamlarında da kullanıldığı tespit edilmiştir. Metindeki örnekler şu şekildedir:

Ki şehler ḳamu yılduz u sensin ay

Ne kim **buyur**ursaŋ hem oldur ḳolay (423)

Ḳonuḫlayubanın ṭoyurur imiş

At u ṭon u aḳca **buyur**ur imiş (863)

Nite oldı isteyü geldüŋ ᶜaceb

Buyur bilelüm nitedügin sebeb (2212)

Bu kelime günümüzde Tarama Sözlüğü'nde bulunan anlamların yanı sıra anlam genişlemesiyle "gelmek, gitmek, geçmek, girmek; almak; etmek, eylemek." (TS: 363) anlamlarında kullanılmaktadır.

5. 9. Bucaḳ

Bu kelime Tarama Sözlüğü'nde "köşe" (TaS: 672) anlamında verilmiştir. İncelenen metinde bu kelime aynı anlamda kullanılmış olup metindeki örnekler şöyledir:

Bunı bilüben fāriġ olmışvanın

Ḳanāᶜ at **bucaġ**ında ḳalmışvanın (296)

Gözedürdi naḳḳaş ol oḫt olıcaḳ

Ki ḳaraŋulıḫ ṭoldı her bir **bucaḳ** (1724)

Bu kelime günümüzde *köşe* anlamının yanı sıra anlam genişlemesiyle "İlçelerin, bir müdürle yönetilen bölümlerinden her biri, nahiye." (TS: 348) anlamını da kazanmıştır.

5. 10. Cezā[19]

Arapça kökenli olan bu kelime Osmanlıca sözlükte "ceza, karşılık [iyi veya kötü], azap." (OTAL: 139) anlamlarında verilmiştir. Bu kelime incelenen metinde aynı anlamlarda kullanılmış olup metindeki örnekler ise şöyledir:

Bugün neyler ise yarın göre ol

Cezāsını giricegez gūra ol (258)

Saŋa işbu sāᶜat vireydüm **cezā**

Yad il içidür ne diyeler bize (2290)

Bu ᶜālemde ᶜaḳlı olan key bile

Ki neylerse kişi **cezā**sın bula (5235)

Bugün bu kelime anlam genişlemesiyle temel anlamına bağlı hukuka ait bir terim olarak "suç işleyen bir kimsenin yaşantısına, özgürlüğüne, mallarına, onuruna karşı devletin koyduğu sınırlama." (TS: 401) anlamında kullanılmıştır. Ayrıca bu kelimenin *iyi anlamda karşılık* anlamı kaybolup anlam daralmasına uğradığı görülür.

5. 11. Çöp

Farsça olan kelime "çûb: Ağaç, odun; sopa, değnek, baston, asa; tahta; ahşap." (FarTS: 556) anlamlarında verilmiştir. İncelenen metinde bu kelime aynı anlamlarda kullanılmıştır. Metindeki örnekler şöyledir:

Bulup **çöp**i ḳapmaz ise keh-rübā

Bayıḳ degmez ol keh-rübā bir ruba (1835)

Yazınuŋ içinde ne ṣu var ne **çöp**

At üstinde gider idi ṣop ṣop (3538)

Kelime anlam genişlemesiyle yukarıda bulunan anlamların yanı sıra "Yararsız, pis veya zararlı olduğu için atılan ufak tefek şeylerin hepsi." (TS: 503) anlamını da kazanmıştır.

5. 12. Dirnek

Tarama Sözlüğü'nde bu kelime "Toplantı, toplantı yeri, cemiyet." (TaS: 1113) anlamında geçmektedir. Bu kelime metinde aynı anlamda kullanılmış olup metinde geçen örnekler şöyledir:

Niceme ḥarāmīsin u uğrusın

Bu **dirnek**de digil sözüŋ ṭoġrusın (4909)

---

[19] Bk. aynı kelime için Anlam Daralması Bölümüne.

Ḳavüm **dirneg**i şol ḳadar çoġidi

Ki igne bıraġası yir yoġidi (5325)

Bugün bu kelimenin yukarıda bulunan anlamlarının yanı sıra “Toplantı, düğün; pazar veya panayır kurulan gün, deri; belirli ve ortak bir amacı gerçekleştirmek için kurulan yasal topluluk, cemiyet.” (TS: 564) anlamlarını kazandığı görülür.

5. 13. Dîv[20]

Farsça kökenli olan kelime Osmanlıca sözlükte “dev; şeytan; cin” (OTAL: 189) anlamlarında verilmiştir. İncelenen metinde bu kelime aynı anlamlarda kullanıldığı tespit edilmiş olup metindeki örnekler ise şu şekildedir:

Yalın ḳılıç avcmda vü ivdi

Yügürdi ṣanasın ki bir **dīv**di (2378)

Seni ṣanduġ ādem ola **dīv**düŋ

Ḳanuŋa ṣusaduŋ u key ivdüŋ (2623)

Günümüzde bu kelime mecaz anlam kazanıp “Çok büyük, çok önemli” (TS: 570) anlamında kullanılır. Aynı kelimenin günümüzde anlam daralmasına uğradığını görmekteyiz.

5. 14. Emek

Bu kelime, Tarama Sözlüğü’nde *emek dartınmak, emek dartmak, emek görmek, emeklendirmek, emek yetürmek, emek yimek* şekillerinde verilip “Emek çekmek, zahmet çekmek, yorulmak.” (TaS: 1461) temel anlam etrafında anlamlandırılmıştır. Metinde ise bu kelime aynı anlamlarda kullanılmıştır. Metindeki örnekler şöyledir:

Ola kim oḳıyup duʿā ḳılalar

Emek yidügümüzi çün bileler (340)

Maḳāmuŋa geldüŋ ne hācet dimek

Yiyem ġuṣṣaŋı çünki **çek**düŋ **emek** (1699)

Emek ṭartuban varduġuŋ hīç olur

Üşendügüŋ ü arduġuŋ hīç olur (3890)

Günümüzde bu kökten türemiş *emekli* kelimesi anlam genişlemesiyle “Emek harcanarak elde edilen, zor, zahmetli; belirli bir süre çalıştıktan sonra kanunlar gereği işi ile ilgisi kesilerek kendisine aylık bağlanmış olan (kimse).” (TS: 705)

[20] Bk. aynı kelime için Anlam Daralması Bölümüne.

5. 15. Geçür-[21]

Tarama Sözlüğü'nde "1. Vazgeçirmek, sarfınazar ettirmek, feragat ettirmek. 2. Geçiştirmek, affetmek, bağışlamak. 3. Saplamak, sançmak, çakmak." (TaS: 1621) anlamları verilmektedir. Bu kelime incelenen metinde aynı anlamlarda kullanılmasının yanı sıra "aşırmak" anlamında da kullanıldığı görülür. Metindeki örnekler ise şöyledir:

Gelüp didi Faġfūr'a iy şāh-ı Çīn
Ulular **geçür**ür kiçiler ṣuçın (2278)
Dilerven şefāʿat ḳılasın ki şāh
Geçüre ne kim oldı andan günāh (2638)
Ki bu ẓulmi ḥadden **geçür**di iken
Unutdı degül Tangrı'sını iŋen (4780)
Bugün Türkçede bu kelime;

> Tespit etmek, yazmak, kaydetmek; bir şeyi kendisine ayrılmış olan yere yerleştirmek; yola çıkan birini uğurlamaya gitmek, selametlemek, teşyi etmek; (bir süre) yaşamak, oturmak, kalmak; giymek, giyinmek; bir işi birden çok kişi üzerinde uygulamak; (herhangi bir durumu) yaşamış olmak, uğramak; etmek, yapmak; bulaştırmak; uğraşmak; bir ihtiyacı eldeki imkânla karşılamak. (TS: 827)

anlamlarıyla toplam on dört mana kazanıp anlam genişlemesine uğramıştır. Ayrıca bu kelimenin "Geçiştirmek, affetmek, bağışlamak" anlamlarının kaybolduğunu görmekteyiz.

5. 16. Ḥücre

Arapça kökenli olan kelime Osmanlıca sözlükte "1. Göz, odacık. 2. biy., bot., zool. Canlı varlıkların (dokuların, organların) en küçük yapısı." (OTAL:388) anlamlarında verilmiştir. İncelenen metinde bu kelime "oda, odacık" anlamlarında kullanılmış olup metinde geçen örnekler ise şu şekildedir:

Anıḫtarı alup geldi ol araya
Ki **ḥücre**leri ḳamusın araya (454)
Bizüm **ḥücre**müzden odaġuŋ senün
Yaḫın durur ıraḫ degüldür yönüŋ (1954)

Günümüzde anlam genişlemesiyle bu kelimenin yukarıda bulunan anlamlarının yanı sıra "Tutukluların veya hükümlülerin yalnız olarak kapatıldıkları küçük oda; mec.

---

[21] Bk. aynı kelime için Anlam Daralması Bölümüne.

siyasî bir inançla gizli olarak çalışan bir örgütün genellikle aynı yerde çalışanlarının oluşturduğu topluluk.” (TS: 1011) anlamlarını kazandığı görülür.

5. 17. Ilduz

Tarama Sözlüğü’nde bu kelime gök cismi olarak “yıldız” (TaS: 1938) manasında geçmektedir. İncelenen metinde aynı anlamda kullanılmış olup metindeki örnekler şöyledir:

Bezer gökyüzin gice **ılduz** ile
Münevver ḳılur yiri gündüz ile (32)
Mülāzım ṣaḥābi daḫı niçe yüz
Nite kim ayuŋ çevresin **ılduz** (155)

Günümüzde bu kelime anlam genişlemesiyle yukarıda bulunan anlamının yanı sıra “Sinema ve müzikhol sanatçısı, star; bir toplulukta, bir meslekte, üstün başarı gösteren kimse; bir noktadan çevreye doğru çekilmiş birçok kısa çizgiden veya üçgenden oluşan şekil; den. kuzey; mec. baht, şans, talih; s. yıldız biçiminde olan.” (TS: 2449) anlamlarını kazandığı görülür.

5. 18. İḫtiyar

Arapça olan kelime Osmanlıca sözlükte “Seçme, seçilme; katlanma.” (OTAL: 421) manalarında verilmiştir. Bu kelime incelenen metinde aynı anlamlarda kullanılmıştır. Metindeki örnekler şöyledir:

Dönüp didi naḳḳaşa ki iy baḫtiyar
Süheyl’üŋ elinde degül **iḫtiyar** (1163)
Beni yoġiken şükr var eyledüŋ
Bu ḳullaruŋa **iḫtiyār** eyledüŋ (5491)

Bugün bu kelime anlam genişlemesiyle yukarıda geçen anlamın yanı sıra “Yaşlı, kocamış olan (kimse)” anlamında kullanıldığı görülür.

5. 19. Ḳaba[22]

Tarama Sözlüğü’nde “Büyük, iri, kocaman.” (TaS: 2143) diye anlamlandırılan kelime incelenen metinde de aynı anlamda kullanılmıştır. Metinde geçen örnekler şöyledir:

Uşaġ ot ṭurur [u] düşer günde ḳaç
Ṭurımaz çü bir düşe **ḳaba** aġaç (1993)

---

[22] Bk. aynı kelime için Anlam Kötüleşmesi Bölümüne.

Key ulu bıŋar içi uşaḫ ḳayır

Ḳaba ḫūb aġaçlar u gökcek çayır (3287)

Günümüzde bu kelime anlam genişlemesiyle “Taneleri iri; hafif olduğu halde kalın veya hacimli; kuyruk sokumunun iki yanındaki şişkin yer.” (TS: 1137) anlamlarını kazanmıştır. Ayrıca anlam kötüleşmesiyle “Özensiz, gelişigüzel yapılmış, zevksiz, sakil; terbiyesi, görgüsü kıt, nezaketsiz; mec. terbiyeye, inceliğe aykırı, çirkin, kötü.” (TS: 1137) anlamlarında kullanılır.

5. 20. Ḳabar-

Tarama Sözlüğü’nde bu kelime “Büyümek, şiddetlenmek” (TaS: 2147) anlamlarında geçmektedir. İncelen metinde aynı anlamda kullanılmış olup metinde bulunan örnekler şöyledir:

Gice hem irişdi vü ḳarardı ḳaş

Daḫı varduġınca **ḳabar**dı savaş (2588)

Vezīr eydür araya söz ḳarmaġıl

Ḳabarma [vü] yindek güce görmegil (2658)

Günümüzde bu kelimenin yukarıda geçen anlamlarda kullanılmasının yanı sıra

> Ağırlığı artmadan hacmi büyümek; yağışlardan veya kaynamaktan taşmaya yüz tutmak; niceliği artmak, büyümek; şişmek, genişlemek; (hayvanlar için) tüyleri dikilmek; (kumaş için) üzerinde tüyler oluşmak, havlanmak; ıslanıp veya ısınıp yerinden kurtulmak; (deniz) dalgalanmak, büyük dalgalar oluşmak; mec. böbürlenmek, gururlanmak. (TS: 1140)

manalarında da kullanılarak kelime anlam genişlemesine uğramıştır.

5. 21. Ḳamu

Tarama Sözlüğü’nde “Bütün, hep, her; herkes.” (TaS: 2193) anlamlarında kullanılan kelime söz konusu metinde aynı anlamda kullanılmıştır. Metinde geçen örnekler şu şekildedir:

Ḳamu cānluya ol virür āleti

İŋen ṭaŋ durur aŋla bu ḥāleti (21)

Ḳocınur yacanur cānıdur ^{c}azīz

Ḳamusına her nite kim siz ü biz (27)

Bugün Türkiye Türkçesinde bu kelime yukarıda bulunan anlamların yanı sıra “Bir ülkedeki halkın bütünü, halk, amme; halk hizmeti gören devlet organlarının tümü.” (TS: 1180) anlamlarını da kazandığı görülür.

5. 22. Ḳapucı

İncelenen metinde bir yerde tespit edilen kelime "Kapıda bekleyen görevli, bekçi." anlamında kullanıldığı görülür. Metinde geçen örnekler şöyledir:

Ḳapucıya didi ki benüm saŋa

Ṣorıncam var anı diyivir baŋa (3952)

Günümüzde bu kelime anlam genişlemesiyle "Daire, otel, apartman gibi büyük yapılarda bekçilik, temizlik, alış veriş gibi işlerle görevli kimse." (TS: 1197) anlamlarını da kazanarak sadece kapıda bekleyen görevli değil diğer hizmetlerle de ilgilenen bir meslek adı olmuştur.

5. 23. Ḳarı

Tarama Sözlüğü'nde "İhtiyar, yaşlı; eski köhne." (TaS: 2294) anlamlarında verilmiştir. İncelenen metinde bu kelime aynı anlamlarda kullanılmış olup metindeki örnekler şu şekildedir:

Yiğit kim azacuḳ anun ʿaḳlı var

Ḳarı dünyāyı nite öküş ḳovar (308)

Bağışladı **ḳarı**ya aḳça vü bīz

Didi var u ben güyerem yine tīz (1710)

Günümüzde bu kelimenin *yaşlı, ihtiyar* anlamında kullanılmasının yanı sıra "Bir erkeğin evlenmiş olduğu kadın, eş, refika, zevce; *kaba* kadın." (TS: 1217) anlamlarının da kullanıldığı görülür.

5. 24. Ḳat

Tarama Sözlüğü'nde"nezd, yan, huzur" anlamları verilmiştir. Bu kelime metinde aynı anlamda kullanılmış olup metindeki örnekler şöyledir:

Zihī raḥmeti öküş ü luṭfı çoḳ

Ki her nesne **ḳat**ında var ᶜaczi yoḳ (58)

Eger ʿitīḳaduŋ olursa arı

Vara Ḥaḳ **ḳat**ında işüŋ ileri (99)

Ḳatumda otur u beni tāze ṭut

İşitgil ne kim virür isem ögüt (303)

Günümüzde bu kelime anlam genişlemesiyle temel anlam olan "1.Bir yapıda iki döşeme arasında yer alan daire veya odaların bütünü." (TS: 1234) anlamının yanı sıra "nezd, yan, huzur" anlamlarını da koruyarak toplam 10 anlam kazanmıştır.

5. 25. Ḳatı[23]

Tarama Sözlüğü'nde bu kelimeye "1. Çok, çok ziyade, pek şiddetli, iyice, sıkı, sıkı sıkı, gayet. 2. Ağır, acı." (TaS: 2338) anlamları verilmiştir. Metinde bu kelime aynı anlamda kullanılmış olup metindeki örnekler şöyledir:

Didiler şehā üşte **ḳatı** çeri
Gelüp ḳondı vü çevre aldı şarı (920)
Bu söz baŋa yavlaḳ **ḳatı** geldidi
Vezīri ḳulaġuma çün çaldıdı (1287)
İŋen uz durur **ḳatı** ḳullıḫ yatın
Bilür ṭoġru ṭutar işe niyyetin (2294)

Günümüzde anlam genişlemesiyle bu kelime mecaz anlam kazanarak

Hoşgörüsüz, acımasız, merhametsiz, zalim; düşünce ve davranışlarında belli ilkelere sıkı sıkıya bağlı olan" anlamlarında ve fizik terimi olarak "sıvıların ve gazların tersine, içinde bulunduğu kabın veya üstünde bulunduğu yerin biçimini almayan, sulp. (TS: 1235) anlamlarında kullanıldığı görülür.

Ayrıca bu kelime anlam değişmesine uğramıştır.

5. 26. Kīse

Farsça kökenli olan kelime Osmanlıca sözlükte "Kese, küçük, büyük torba, kap; cepte taşınan para torbası; kumaştan yapılmış çanta biçimindeki kap; para, para hesabı; para gücü." (OTAL: 522) anlamında verilmiştir. Metinde geçen örnekler şöyledir:

Dilümüzce bir nükte didi evit
Ki cömerdlıġı kendü **kīse**ŋden it (2303)
Didi bārī almış mısın al tom
Ki **kīse**yle gizler idi altunı (2424)

Günümüzde anlam genişlemesiyle bu kökten türemiş *keseliler* "Kanguru gibi, dişilerinin karnında yavrularını taşımaya yarayan kese bulunan hayvanlar takımı." (TS: 1278) anlamında zoolojide terim olarak kullanılmaktadır.

5. 27. Ḳoca

Bu kelime Tarama Sözlüğü'nde "ihtiyar" (TaS: 2588) anlamında verilmiştir. Metindeki örnekler şu şekildedir:

Yigit kişi nite ki zīrek ola
Ḳocayile ṭanışsa yigrek ola (2542)

---

[23] Bk. aynı kelime için Anlam Değişmesi Bölümüne.

Ne bellü **ḳoca**sın ne yigit bigi

Ādem ṣūretüŋ sīretüŋ it bigi (2766)

Günümüzde bu sözcüğün yukarıda bulunan anlamının yanı sıra "Bir kadının eşi, zevç; büyük, geniş, iri." (TS: 1336) anlamında da kullanıldığı görülür.

5. 28. Ḳurı/ ḳuru[24]

Tarama Sözlüğü'nde bu kelime "1. Kara, toprak, yer. 2. Boş, faydasız, abes, bîhude, nafile, değersiz. 3. Boş, eli boş, mahrum. 4. Yalnız, sade." (TaS: 2742) anlamlarında verilmektedir. Bu kelime metinde aynı anlamlarda kullanılmasının yanı sıra *yavan, katıksız* anlamlarında da kullanıldığı tespit edilmiştir. İncelenen metindeki örnekler şöyledir:

Gönüldi gemi ṣuya ol **ḳurı**ya

Apaŋsuzda uğradıdı boraya (4055)

Ḳurıya çıḫup ata atlandılar

Ḳatı sürdiler yola ḳatlandılar (4747)

Günümüzde bu kelime anlam genişlemesiyle;

Daha sonra kullanılmak için kurutulmuş, *taze* ve *yeşil* karşıtı; (bitki için) canlılığını yitirmiş; arık, sıska, lagar, kaknem; salgısı olmayan; döşenmemiş, çıplak; mec. heyecanı, tadı olmayan, tekdüze; mec. akıcı olmayan, duygudan yoksun; kuru fasulye yemeğinin kısa söylenişi. (TS: 1415) anlamlarını kazanmıştır.

Ayrıca aynı kelimenin "Kara, toprak, yer." anlamı kaybolup anlam daralmasına uğrayaradığı tespit edilmiştir.

5. 29. Ḳuşaḳ/ ḳuşaḫ

Kelime, Tarama Sözlüğü'nde "kuşak" (TaS: 2751) anlamında verilmiştir. Ayrıca bu kelime çeşitli terkiplerle "kuşak bağlanmak: işe başlamaya hazır olmak, hazırlanmak; kuşak berkitmek: içten inanmak, bel bağlamak; kuşak çözmemek: metanetini kaybetmemek." (TaS: 2751) mecaz anlamlar kazanmıştır. Söz konusu metinde bu kelime aynı anlamlarda kullanılmış olup metinde geçen örnekler şu şekildedir:

Başındadı sevdā elinde ayaḫ

Bilüsinde ḥīle bilinde **ḳuşaḫ** (2239)

Vefā beklemekde ḳuşana **ḳuşaḫ**

Ṭuta göŋlini her bü işde aşaḫ (5008)

---

[24] Bk. aynı kelime için Anlam Daralması Bölümüne.

Türkiye Türkçesinde bu kelime temel anlamda kullanılmasının yanında çeşitli bilim dallarında terimleşerek kullanılır.

> sos. Yaklaşık olarak yirmi beş, otuz yıllık yaş kümelerini oluşturan bireyler öbeği, göbek, nesil, batın; fel. yaklaşık olarak aynı yıllarda doğmuş, aynı çağın şartlarını, dolayısıyla birbirlerine benzer sıkıntıları, kaderleri paylaşmış, benzer ödevlerle yükümlü olmuş kişilerin topluluğu; mat. bir küre yüzeyi, paralel iki düzlemle kesildiğinde iki kesitin arasında kalan bölüm; coğ. yeryüzünün kutuplar, kutup daireleri ve dönencelerle belirlenen beş bölümünden her biri; astrol. yeryüzünde veya herhangi bir gök cisminde belli şartları sağlayan bölge; henüz birleştirilmemiş ses ve görüntü taşıyan filmler. (TS: 1421)

5. 30. Oda

Tarama Sözlüğü'nde bu kelime "Yer, mesken, melce." (TaS: 2915) anlamlarında verilmiştir. İncelenen metinde bu kelime aynı anlamlarda kullanılmış olup metinde geçen örnekler şöyledir:

Sarāyda buyurdı baŋa bir **oda**
Gice gündüz oluram ol arada (611)
Çü bir gün güneş başladı batmaġa
Ben **oda**ma geldüm idi yatmaġa (615)

Günümüzde bu kelime anlam genişlemesiyle yukarıda bulunan anlamların yanı sıra "1. Evin veya herhangi bir yapının oturmak, çalışmak, yatmak gibi işlere yarayan, banyo, salon, giriş vb. dışında kalan, bir veya birden fazla çıkışı olan bölmesi, göz. 2. Serbest meslek adamlarını içinde toplayan resmi birlik. 3.tar. Yeniçeri kışlası." (TS: 1669) anlamlarını kazandığı görülmektedir.

5. 31. Ṭart-/ dart-

Bu kelime, Tarama Sözlüğü'nde "dartmak (I): Çekmek." (TaS: 1016) "dartmak (II): Esirgemek, menetmek, alıkoymak." (TaS: 1018) "dartmak (III): Saklamak." (TaS: 1018) anlamlarında verilmiştir. İncelenen metinde "Çekmek, taşımak." anlamlarında kullanıldığı tespit edilmiş olup metindeki örnekler şu şekildedir:

Zihī oldı **ṭart**alı zaḥmetde yük
Benüm yüregüm senüŋ arḫaŋ delük (3569)
Cihānuŋ içinde çevüklenmegil
Belā **ṭart**uban ġuṣṣa yüklenmegil (4231)

Bugün bu kelime için temel anlam olarak “Bir şeyin birim cinsten ağırlığını bulmak.” (TS: 2142) anlamı kullanılır. Anlam genişlemesiyle tartma işini yapan alet *tartı* kelimesi bu kökten türemiştir. Ayrıca aynı kökten türemiş olan *tartışmak* “Bir konu üzerinde, birbirine ters olan görüş ve inançları karşılıklı savunmak; ağız dalaşı yapmak, münakaşa etmek; (güreşte) karşı karşıya durum alıp elle birbirini yoklayarak zayıf yanlarını aramak.” (TS: 2142) anlamlarında kullanılır.

5. 32. Tīmār

Farsça kökenli olan kelime “Bakım, hizmet; fikir, düşünce.” (FarTS: 487) anlamında verilmiştir. Aynı kelime Osmanlıca sözlükte “Yara bakımı; ağaç bakımı; hayvanı temizleme, tımar; tar. beslediği sipahilerle harbe giden beylere -öşrünü almak üzere- ayrılan arazi.” (OTAL: 1110) anlamlarında verilmiştir. İncelenen metinde bu kelime “Yara bakımı; bakım, hizmet.”anlamlarında kullanıldığı tespit edilmiş olup metindeki örnekler şöyledir:

Çü şāhun ṭonın ḳulı **tīmār**ladı
Süheyl ol ḳula didi ṣımarladı (476)

Tīmār itdürüben çü saġ oldılar
Şeh eydür benüm göŋlüm eyle diler (2826)

Buyurdı **tımār**ladılar yarasın
Didi eyleyem işiŋüŋ çāresin (4575)

Bu kelimenin günümüzde Osmanlıca sözlükte geçen son anlamı hariç diğer anlamlarının olduğu gibi kullanıldığı görülmektedir. Birleşik isim olarak bu kelimeden oluşan *tımar-hane* temel anlam olarak *bakım evi* anlamında kullanılmayıp anlam genişlemesiyle “tımarhane: Akıl hastanesi.” (TS: 2216) anlamında kullanılır.

5. 33. Ṭur-[25]

Tarama Sözlüğü’nde bu kelime “1. Kıyam etmek, ayağa kalkmak. 2. Vazgeçmek, geri durmak. 3. Kurulmak, yapılmak. 4. Karşı durmak, karşı koymak. 5. Bağlanmak, kendini vermek, mülâzemet etmek. 6. Kopmak, meydana gelmek. 7. Yaşamak, çok yaşamak. 8. Erişmek, yerleşmek.” (TaS: 1264) anlamlarında verilmiştir. Söz konusu metinde bu kelime “Durmak, bulunmak; ayağa kalkmak, ayakta durmak” anlamlarında kullanılmıştır. Metindeki örnekler şöyledir:

Meger bir gün atasına vardıdı

[25] Bk. aynı kelime için Anlam Daralması Bölümüne.

Yir öpübenin gitmege **ṭur**dıdı (440)

Çü dördünci gün **ṭur**dılar gitmege

Gelürler Süheyl'e du^cā itmege (852)

Günümüzde bu kelime anlam genişlemesiyle "Hareketsiz kalmak, yürümez olmak; işlemez olmak, çalışmamak; bir yerde bir süre oyalanmak, eğlenmek…" (TS: 644) toplam 14 anlam kazanmıştır. Ayrıca bu kelimenin Tarama Sözlüğü'nde bulunan anlamlarından sadece "Yaşamak, çok yaşamak; erişmek, yerleşmek." anlamlarının kullanıldığını diğer anlamların ise kullanılmadığını görmekteyiz.

5. 34. Ṭuraḳ/ duraḫ > duraḳ[26]

Tarama Sözlüğü'nde "Yurt, yerleşilen mahal, makr." (TaS: 1258) anlamında kullanılan kelime incelenen metinde şu şekilde kullanılmaktadır:

Ṭuraġum ṭaġ idi yoġıdı evüm

Gice Çīn şārı yöresiydi avum (4918)

Benüm **ṭuraġ**um oldı Tūfān şarı

Benem şāh ḥükmümde il ü çeri (5140)

Günümüzde bu kelime anlam genişlemesiyle;

Cümle sonundaki nokta; ed. Hece ölçüsüyle yazılmış şiirlerde ölçü kalıpları içindeki durma yerleri; müz. Bir ölçü uzunluğunda susma; gr. Konuşmada, anlamın gerektirdiği biçimde kelimeler arasındaki ses kesintisi. (TS: 642) anlamlarını kazanmıştır.

Ayrıca anlam değişmesiyle bu kelime Tarama Sözlüğü'ndeki anlamından uzaklaşmıştır.

5. 35. Tümen

Tarama Sözlüğü'nde "On bin, pek çok; fırka." (TaS: 3870) anlamında verilmiştir. İncelenen metinde bu kelime aynı anlamlarda kullanılmış olup metindeki örnekler şu şekildedir:

Saŋa Tangrı virsün **tümen** yaş bugün

Anuŋ yasmı eyledük uş dügün (3635)

Bulara bağışladı Şāh-ı Yemen

Ḳızıl altun u aḳça **tümen tümen** (5287)

[26] Bk. aynı kelime için Anlam Değişmesi Bölümüne.

Günümüzde bu kelime yukarıda bulunan anlamlarını koruyarak anlam genişlemesiyle "Büyük küme, yığın; As. Tugayla kolordu arasında yer alan birlik." (TS: 2264) anlamlarını da kazanmıştır.

5. 36. Uṣlu

Tarama Sözlüğü'nde *us* sözcüğü için "Akıl, fikir." (TaS: 3984) anlamı verilmiştir. Söz konusu metinde aynı kökten türeyen *uslu* kelimesi ise "Akıllı, dirayetli." anlamlarında kullanıldığı tespit edilmiştir. Metindeki örnekler şöyledir:

Ḳopuzına ol laḥẓa kim el ura

Niçe **uṣlu** kişi gerek delüre (1275)

Ḳuyuya delü bıraġur bir ṭaşı

Çıḳarımaz anı yüz **uṣlu** kişi (2622)

Günümüzde bu kelime yukarıda geçen anlamının yanı sıra "Toplumu, çevresini rahatsız etmeyen, edepli müeddep, yaramaz karşıtı; (hayvan için) uysal." (TS: 2286) anlamlarını da kazanmıştır. Ayrıca aynı kelimeden oluşan *uslu akıllı* ikilemesi "Olgun, ağırlığı ve değeri olan kimse." (TS: 2286) anlamında kullanıldığı görülür.

5. 37. Uşaḳ / uşaġ[27]

Bu kelime, Tarama Sözlüğü'nde "Ufak, küçük; çocuk." (TaS: 3995) anlamlarında verilmiştir. İncelenen metinde bu kelime aynı anlamlarda kullanılmıştır. Metinde geçen örnekler şu şekildedir:

İri vü **uşaġ** u ᶜazīz ü ẕelīl

Anuŋ ṣunᶜ ına her biridür delīl (30)

Uşaġuŋuz oġlum u iki gözüm

Sizüŋ ile işbu ḳadardur sözüm (5560)

Bugün bu kelime *çocuk* anlamını korumasının yanı sıra anlam genişlemesiyle "İsim tamlamalarında belirtilen durumunda, herhangi bir bölgenin halkından olan erkek; erkek hizmetçi; tayfa" (TS: 2288) anlamlarını kazanmıştır. Ayrıca bu kelimenin anlam daralmasına uğradığı tespit edilmiştir.

5. 38. Ün

Tarama Sözlüğü'nde " Ses, yüksek ses, nida, avaz." (TaS: 4069) anlamında kullanılan kelime anlam genişlemesiyle 19 ve 20. yüzyıl metinlerinde "Şöhret, şan."

[27] Bk. aynı kelime için Anlam Daralması Bölümüne.

(TaS: 4073) anlamıyla kullanılmaya başlanmıştır. Metinde *ses, yüksek ses* anlamlarında kullanılmıştır. Metindeki örnekler şu şekildedir:

Üyez uçıcaḳ ḳanadınuŋ **ün**in

İşidür bilür nire dutsa yönin (51)

Daḫı birisi seyyidü'l-müᶜminīn

Ki ṭaġ yarılurdı işitse **ün**in (148)

Bugün, daha önce anlam genişlemesiyle kazanmış olduğu "İyi bir nitelikte bilinip tanınmış olma durumu, şöhret, şan, nam." anlamı kullanılmaktadır.

5. 39. Yaman

Bu kelimeye Tarama Sözlüğü'nde "1.Kötülük, musibet, fenalık. 2.Fena, kötü, hoş olmayan. 3.Şiddetli." (TaS: 4260) anlamlar verilmiştir. İncelenen metinde bu kelime aynı anlamda kullanılmıştır. Metindeki örnekler ise şu şekildedir:

Süheyl'e dir iy pādişāh-ı Yemen

Bugün benden işbu dilegüŋ **yaman** (1212)

Varursa Yemen'dür ṭurur ise Çīn

Yalan söz **yaman**dur [u] yaḫşısı çin (2835)

Günümüzde bu kelime Tarama Sözlüğü'ndeki anlamını korumasının yanı sıra anlam genişlemesiyle "(güç, etki veya beceri) Alışılmışın üzerinde olan." (TS: 2379) anlamını kazanmıştır.

5. 40. Yap-[28]

Bu kelime, Tarama Sözlüğü'nde "Kapamak, kapatmak, örtmek." (TaS: 4300) anlamında verilmiştir. İncelenen metinde bu kelimenin yukarıda bulunan anlamının yanı sıra " (saç) karışmak, dolaşmak; inşa etmek, kurmak." anlamlarında kullanıldığı tespit edilmiştir. Metinde geçen örnekler şu şekildedir:

Çü dilegüŋ oldur ki gire şara

Bunuŋçün **yap**ayum buyur bir serā (1313)

Düriş tīzcegez günbed üstüme **yap**

Beni ḳo içinde ḳapusını **yap** (5486)

Bugün bu kelime anlam genişlemesiyle "Onarmak, tamir etmek; gerçek niteliğini vermek; bir dileği, bir isteği yerine getirmek, uygulamak, ifa etmek; bir düşünceyi, bir davranışı, bir isteği işe dönüştürmek, gerçekleştirmek…" (TS: 2391)

[28] Bk. aynı kelime için Anlam Daralması Bölümüne.

toplam 18 anlam kazanmıştır. Ayrıca bu kelimenin "Kapamak, kapatmak; (saç) karışmak, dolaşmak." anlamlarının kaybolarak anlam daralmasına uğradığı görülür.

5. 41. Yavuz

Tarama Sözlüğü'nde "1.Fena, kötü. 2.Sert, azgın, keskin, güçlü, çetin, yaman, şiddetli. 3.Fenalık." (TaS: 4418) anlamları verilen kelime incelenen metinde *kötü, fena* anlamında kullanılmıştır. Metindeki örnekler ise şöyledir:

Ḳaçan kim elüm gögsine ururam

Yavuz aŋlaram ḥālini görürem (718)

Eyü **yavuz** ıssı ṣovuḫ ṣınadı

Bilür nicesi çıḳarasın adı (5417)

Günümüzde bu kelime, Tarama Sözlüğü'nde bulunan anlamları korumasının yanı sıra anlam genişlemesiyle "hlk. İyi, gürbüz, güzel." (TS: 2413) anlamlarını kazanmıştır.

SONUÇ

Yapılan çalışma sonunda şu sonuçlar tespit edildi:

1. Metinde yabancı kökenli kelimelere Türkçe ekler getirilerek Türkçeleştirilmeye çalışıldığı görülüyor: aceble-; āzādla-; bahâdurlıġ; cāẕūluḳ; cehdlıḳ; ḫastaraḫ; sehlrek; zarıncın- gibi.
2. Türkiye Türkçesinde, yapısı (emir+ ki edatı) olan *sanki* sözcüğü metnimizde *sanasın, sanasın ki, sanayduŋ, sanayidüŋ, san kim* şekilleriyle görülür.
3. Metinde isim durum eklerinin birbiri yerine kullanıldığı görülür.
4. Metinde vezin gereği eksiz kullanılan iyelik ve hal eklerinin yanında 3973. beyitte eksiz zarf-fiilin de (ilin-*Ø* egle-) olduğu tespit edildi. Söz konusu beyit şu şekilde: "Teferrüc idüp göŋlin egler idi / Ne giderdi ne *ilin egle*r idi" Beytin aktarımı ise "Gezip dolaşarak gönlünü avuturdu. Ne giderdi ne (onunla) ilgilenerek vakit geçirirdi." şeklindedir.
5. Bazı kelimelerin Tarama Sözlüğünde tespit edilmiş anlamlarından farklı anlamda kullanılmış olduğu görüldü. Örneğin (uyaġ-/uyaḫ-) kelimesi Tarama Sözlüğünde *grup etmek, batmak* anlamlarında tespit edilmiştir. Kelime metnimizde 619 ve 1379. beyitlerde *doğmak* anlamında kullanılmıştır.
6. Metinde art zamanlı anlam değişmelerinden 21Anlam Değişmesi (Başka Anlama Geçiş), 1 Anlam İyileşmesi, 10 Anlam Kötüleşmesi, 34 Anlam Daralması ve 41 Anlam Genişlemesi'ne uğrayan toplam 107 kelime tespit edildi.
7. Bağlamdan hareketle tespit ettiğimiz anlamları ise bir tablo üzerinde verelim. [1]

Kelime/ Beyit	**Verilen Anlam**	**Tespit Ettiğimiz Anlam**
ağır/ 5158[2]	ağır (AC)[3] ağır, hafif karşıtı (ZG)	değerli
aḳlı tamdan ḳaç- / 1979	*aklı havada olmak* (CD)	aklı başından gitmek, aklını kaybetmek
al/ 4396	*düğünde güveyin boynuna takılan mendil büyüklüğünde kırmızı bez* (AC/ CD) aldatma, hile, tuzak (ZG)	hile, düzen

[1] Tablonun ikinci sütununda yanlış anlam tespitleri, italik harflerle yazıldı.
[2] Tabloda gösterilen bazı kelimeler birden fazla yerde geçtiği halde sadece bir beyit numarası verildi. Diğer örnekler için dizine bakılabilir.
[3] Tabloda kullanılan kısaltmalar: **AC:** (Cin, 2012), **CD:** (Dilçin, 1991), **İT: (**Taş, 2009), **ST:** (Tezcan, 1994) **ZG:** (Gaddar, 2012).

	hile (ST)	
al-/ 4816	almak, tutmak, birlikte götürmek (AC) tutuşmak, yanmaya başlamak (CD) almak, elde etmek, sahip olmak, evlenmek (ZG)	yakalamak, kabul etmek, taşımak, … (bk. dizin)
ʿalemlü/ 5324	*bayraklı* (AC) *damgalı kumaş* (ZG)	mec. işlemeli elbise
alḫış/ 3555	*alkış, takdir* (AC/ CD/ ZG)	dua
andan/ 1083	ondan, sonra, ondan sonra (AC/ CD)	oradan, bu yüzden, bundan dolayı … (bk. dizin)
anla-/ 4340	anlamak (AC/ ZG)	bilmek, dinlemek, düşünmek, tanımak … (bk. dizin)
at-/ 5323	atmak (AC/ ZG)	fırlatmak, hediye etmek, vermek
ʿavānlıḳ/ 251	*zaptiyelik* (AC/ CD/ ZG)	yardakçılık
ayanu/ 2689	*nazlı, hoppa; şımarık* (CD/ ZG) saygın (İT)	saygın, saygı değer
ayın-/ 3175	*korkmak; çekinmek* (AC/ CD/ ZG) *kendi kendine konuşmak* (İT)	şaşkın olmak
ayın bayın ol-/ 2968	*şaşıp kalmak* (AC/ CD) *şaşkın, şaşırmış* (ZG)	çok korkmak
bağla-/ 736	ḳurmak; yapmak (AC/ CD) bağlamak (ZG)	engel olmak, kapamak
baş/ 3106	baş, kafa (AC) yara, bere (CD) baş, kafa, ilk, ön; bir topluluğu yöneten kimse, başkan; yara, bere, çıban (ZG)	komutan, lider … (bk. dizin)
baş götür-/ 516	baş kaldırmak, isyan etmek; şiddetlenmek (CD)	başını yukarı kaldırmak
baş ko-/3039	başını yere koyarak saygı göstermek (CD)	uğraşmak
bil/5393	*bilmek, tanımak, anlamak* (AC) bel, tarım aracı (ZG)	bel (tarım aracı)
bil-/ 139	bilmek, anlamak, tanımak (AC/ ZG) sanmak, düşünmek (CD)	anlamak, öğrenmek, tanımak, … (bk. dizin)
bī-temre/ 4304	*hurmasız* (AC) *demirsiz, mızraksız* (ZG)	bi (< bir) bir temre (<temren) peykan, okun ucundaki sivri demir
boyla-/ 1825	*boy ölçüşme,; eşit görmek* (AC/ CD/ ZG)	dikkatle dinlemek
bögün eyle-/ 4116	*biriktirmek* (AC/ CD) heba etmek (İT)	heba etmek
büküm/ 1496	*yufkanın dört köşe olarak dürülmüş biçimi* (CD/ ZG) *yufkanın katlanmış şekli* (AC)	işin hafiflemesi, kolaylaşması

ce/365	*Ce* (AC) pekâlâ, pek güzel (ST) beğenme, aferin (ZG)	pekâlâ, pek güzel
celid/ 2124	*güçlü, kuvvetli, sert* (AC) *kırbaçlayan* (ZG)	cellat
cühūd/ 2980	*inkar etme; yalanlama* (AC) Süheyl ü Nevbahār'da geçen erkek kahramanlardan, bezirgān Cühūd. (ZG)	eserde deniz ticaretiyle uğraşan Yahudi
çevüklik/ 2256	*çeviklik* (AC/ CD) çeviklik, kurnazlık (ZG)	kurnazlık
çomak (çokmak) / 3684	*sopa* (AC) *tokmak* (CD) *çomak, değnek* (ZG)	gürz
çü/ 941	çünkü, madem ki, -dığı zaman; -ınca/ -ince (AC) çünkü, gibi, -ınca, -dığında (ZG)	madem ki, artık, -ınca; … (bk. dizin)
çün/ 834	çünkü, ne zaman (AC) çünkü, gibi, -ınca, -dığında (ZG)	madem ki, -sa; … (bk. dizin)
dek dur-/ 3670	sessiz, sakin, hareketsiz durmak (CD/ AC) tek, uslu (ZG)	dikkat etmek
demür / 2524	*demirkırı renginde at donu* (AC/ CD/ ZG)	demir
düş-/ 2818	aciz, çaresiz kalmak, sefil olmak, felakete uğramak; yere yıkılmak, bayılmak; savaşta ölmek, şehit olmak; kapılmak, tutulmak; vaki olmak (AC/ CD/ ZG)	hatırlamak, uygun olmak … (bk. dizin)
edim/ 4	*deri* (AC) *yüz, satıh* (ZG)	ışık, gün ışığı
fınduḳ/ 2917	*fındık* (AC/ ZG)	hücre, oda
hele/ 832	özellikle, her şeyden önce, hele (AC) hele, özellikle (ZG)	hasılı, madem ki … (bk. dizin)
hemīn/ 226	hemen, bu anda, şimdi (AC) çok, hem de, hemen (ZG)	sadece, böylece … (bk. dizin)
ḫu/ 2346	*sığınma, yalvarma; gaibe hitap olarak söylenir* (AC) huy, mizaç (ZG)	huy, tabiat, mizaç (ḫusın ḳo-/ ḳoyıma-: huyunu terk etmek, terk edememek)
ḳable/ 795	*ön, önce* (AC) kabile, boy (ZG)	kabile, boy
kābin (ḳıy-)/ 5092	*küçük özel bölme* (ZG)	nikah kıymak
ḳalb ḳalbe iriş-/ 2583	*sevdiğine kavuşmak* (AC)	karşı karşıya gel-
(ḳan) ḳaşan-/	*kaşınmak* (AC)	korkudan kan işemek

4070	korkudan kan işemek (CD) (büyük baş hayvanlar) işemek (ZG)	
ḳılıç ḳına ḳatılma-/4297	*kılıç kınına girmemek* (CD)	savaşmaktan asla vazgeçme-
ḳıya ḳıya baḳ-/ 2168	*öfkeyle bakmak* (AC/ CD) *kıyasıya, sert, haşin* (ZG)	göz ucuyla bakmak
ḳuyḳa (ḳoyḳa) /2375	*deri* (AC) *bırakılan şey, metrukat* (CD) *bırakılan şey* (ZG)	kafa derisi
külḫanī/ 663	*külhancılık, çapkınlık* (AC) *çapkın*, serseri (ZG)	sokakta yaşayan, serseri
lāle/ 2917	*lale* (AC/ ZG)	esirlerin ve cezalıların boyunlarına takılan demir halka
meger/ 633	meğer, yoksa, sadece (AC) meğer, oysaki (ZG)	ancak, olsa olsa, halbuki … (bk.dizin)
muḫat/ 2092	*ihata olunmuş; içinde bulunan* (AC) *kuşatılmış; çevrilmiş* (ZG)	rica
öyin/ 3261	zaman, vakit (AC) zaman, vakit, yemek (ZG)	zaman, vakit, yemek
rekīk/ 5602	*kekeme, pepeme, tutuk* (AC) kusurlu (ZG)	kusurlu
resm/ 335	*çizme, desen, düzen* (AC) resim, tarz, usul, ādet, yöntem (ZG)	resim, tarz, usul … (bk.dizin)
rikāb/ 124	*üzengi* (AC) büyük bir kimsenin katı, önü (ZG)	büyük bir kimsenin katı, önü
ruḫ/ 2157	*can, his, duygu, önemli nokta* (AC) yanak, yüz (ZG)	yanak, yüz, çehre (bk. dizin)
ṣaḫn/ 1727	*avlu* (AC) sahan (ZG)	büyük kase, sahan
ṣaḳa-ḫāne/ 3710	*su dağıtılan yer; içki sunulan mekan* (AC) *konaklama; dinlenme yeri* (ZG)	su havuzu
ṣaḳız/ 4322	*temiz* (AC) sakız (ZG)	sakız
ṣadr-ı ecel/ 5370	*büyük, yüce gönül, yürek* (AC) sadrazam (ZG)	sadrazam
sāz/ 4635	*saz, müzik aleti* (AC/ ZG)	sarı
sāzunı (gider-) / 4650	*sāz, müzik aleti* (AC/ ZG)	mec. (kederli) durumu gidermek, yok etmek
siper/ 1264	kalkan (AC) *siper* (ZG)	kalkan
ṭāḳ u revāḳ/ 836	*hükümdarın oturacağı yerin tak ve revakı* (AC) ṭāḳ: bina kemeri kümbet; revak: çardak, kubbe (ZG)	kemer ve revak, mec. çadır
ṭavul-bāzlu/	*davul gibi gür ses çıkaran* (AC)	(ata giydirilen göğüs) zırhlı

2377	zırhlı (ZG)	
ṭāyır-ı vāḳıʿa/ 4489	*sabit olmayan, gerçek olmayan* (AC)	mec. uçan olay
temen/ 479	*hemen, tümüyle* (AC) *hemen, her halde, tümüyle, tıpkı* (CD) *hemen, tümüyle, tıpkı* (ZG)	tam anlamıyla, tam olarak
tufeyl/ 1852	*asalak;* dalkavuk (ZG) *küçük parça* (AC)	yemeğe gelen misafir
uç/ 1831	uç; sebep, vesile (AC/ CD) uç,kenar; sebep (ZG)	baş, son, sınır, taraf … (bk. dizin)
uçmaḳ/ 442	*uçmak* (AC) cennet (ZG)	cennet (bk. dizin)
uṣan-/ 2743	gafil, habersiz olmak (AC/ CD) usanmak, bıkmak (ZG)	doyuma ulaşmak… (bk. dizin)
uşaḫ/ 5210	*parça, küçük* (AC) *aşık kemiği (?)*(CD) ufak, küçük, çocuk (ZG)	(oğlan) uşaḫ: çoluk çocuk
uyaḫ-; uyaġ-/ 1379	grup etmek; batmak (AC/ CD/ ZG)	doğmak
üzegü ger-/ 2526	*şiddetle karşı koymak* (AC/ CD) *üzengi germek* (ZG)	üzengiye sıkıca basıp beklemek
ya/ 72	*ya; ey; veya; veyahut; ya(s): matem, yas; yaŋuz: cılız, kötü, işe yaramaz* (AC)	yay (bk. dizin)
yarar/ 1337	uygun, faydalı (AC) uygun, yararlı; fayda (CD) yararlı, uygun, doğru; fayda (ZG)	mümkün, güvenilir … (bk. dizin)
yıyıl-/ 4297	*yayılmak, dağılmak yayılmak* (AC) *yayılmak, dağılmak; kendini kaptırmak* (CD) *dağılmak, bulaşmak, uymak* (ZG)	haddi aşmak, kendini kaptırmak
yit-/ 478	*yetmiş sayısı* (AC) kaybolmak (ZG)	kaybolmak
zīr ü bem/ 1432	*altüst* (AC) sazın en ince ve en kalın teli (ZG)	sazın en ince ve en kalın teli

DİZİN

-A-

a ünl. o durumda (şart)
a. 3158
abānūsa dön- Far.+T. abanoz gibi matlaşmak, abanozgillerin ağır, sert ve siyah tahtasına dönüşmek
a. 3475
āb- ı ḥayāt Far. içene ebedi hayat bağışlayan efsanevi su (bk. āb-ı ḥayvān)
a. 3326, 3946, 4450
āb- ı ḥayvān Far. **1.** içene ebedi hayat bağışlayan efsanevi su (bk. āb-ı ḥayāt)
a. 1224
2. mec. şarap
a. 2127
ʿ**abīr** Ar. bir ilaç terkibi, güzel koku
a. 1559, 3073
ʿ**āc** Ar. fildişi, bağa
a. 489
ac- acıkmak
a. 2927, 3018, 5207
ʿ**acāyib** Ar. garip, hayret verici, şaşırtıcı (bk. ʿaceb)
a. 983, 2982
ʿ**acāyibe ḳal-** Ar.+T. hayret etmek, şaşırmak, şaşakalmak (bk. ʿaceb gör-; ʿaceble-; ʿaceb ol-)
a. 1029
ʿ**aceb** Ar. garip, hayret verici, şaşırtıcı (bk. ʿacāyib)
a. 505, 507, 588, 596, 673, 721, 830, 851, 861, 924, 934, 1017, 1050,1139, 1195, 1222, 1238, 1277, 1604, 1605, 1605, 1706, 1762, 1784, 2188, 2212, 2279, 2284, 2313, 2389, 2400, 2421, 2464, 2550, 2785, 2785, 2912, 3378, 3390, 3414, 3442, 3444, 3449, 3455, 3480, 3551, 3578, 3718, 3833, 3861, 3953, 3995, 4111, 4122, 4200, 4392, 4394, 4444, 4452, 4649, 4658, 4761, 4805, 4826, 4826, 4829, 4906, 5023, 5302, 5306, 5339, 5343, 5595, 5677, 890, 3844, 4356, 4872, 4876, 5297
ʿ**aceb degül** Ar.+T. garip değil, şaşılmaz
a. 579, 2329, 2533, 2885, 579, 2035
ʿ**aceb gör-** Ar.+T. hayret etmek, şaşırmak, şaşakalmak (bk.ʿacāyibe ḳal;ʿaceble-; ʿaceb ol-)
a. 1657, 3398, 3546
ʿ**aceble-** hayret etmek, şaşırmak, şaşakalmak (bk. ʿacāyibe ḳal-; ʿaceb gör-; ʿaceb ol-)
a. 502, 842, 1445, 2001,2784, 3217, 4668, 4810
ʿ**aceb ol-** Ar.+T. hayret etmek, şaşırmak, şaşakalmak (bk. ʿacāyibe ḳal-; ʿaceb gör-;ʿaceble-)
a. 465, 1477, 1733, 3177, 5047
acı sıkıntı, keder, zahmet, acı
a. 6, 236, 728, 1369, 2351, 2362, 3003, 4447,4448, 5072, 5588
acı- acımak, eziyet görmek
a. 3829, 4080
acıḳ- acıkmak
a. 3841, 3766
acı söz kötü söz
a. 237
acı ṣu tuzlu su
a. 3281
ʿ**aciz** Ar. zayıf, güçsüz, kabiliyetsiz
a. 58, 69, 2267
aç aç, tok olmamak
a. 223, 1290, 2264, 2582, 2684, 2870, 2878, 3152, 3261, 3264, 3389, 3537, 3750, 3768, 3827, 3829, 3485, 4105, 4203, 4205, 4865, 4935, 4937, 4988, 5263
aç- açmak (bk. açmaḫ)
a. 46, 133, 213, 396, 406, 457, 463, 1208, 1507, 1578, 1654, 1738, 1775, 1777, 1781, 1785, 1834, 1943, 1979, 2052, 2140, 2161, 2184, 2361, 2558, 2746, 2852, 3111, 3244, 3245, 3387, 3398,

a. 5376, 5495, 5554
ʿ**adl it-** Ar.+T. adaletli davranmak, adaletli olmak (bk. ʿadl eyle-; ʿadl vir-)
a. 2268
ʿ**adl ü dād** adalet, doğruluk
a. 5030
ʿ**adl vir-** Ar.+T. adaletli davranmak, adaletli olmak (bk. ʿadl eyle-;ʿadl it-)
a. 438
adu çıḳ- ün salmak, şöhret kazanmak (bk. ad çıḳar-; adı çavlan-; ad ḳazan-)
a. 4283
ad ur- ad koymak, ad vermek, adını almak
a. 406, 4293, 5205, 5321
āferīn Far. takdir, beğeni
a. 1185, 1487
āferīn ḳıl- Far.+T. takdir etmek, aferin demek (bk. āferīn oḳı-; āferīn oḳu-)
a. 1150
āferīn oḳı- Far.+T. takdir etmek, aferin demek (bk. āferīn oḳu-;āferīn ḳıl-)
a. 1022, 1260, 4416, 4571, 4773
āferīn oḳu- Far.+T. takdir etmek, aferin demek (bk. āferīn oḳı-; āferīn ḳıl-)
a. 1357
ʿ**afv eyle-** Ar.+T. affetmek, suçunu bağışlamak (bk. ʿafv it-)
a. 4384
ʿ**afv it-** Ar.+T. affetmek, suçunu bağışlamak (bk. ʿafv eyle-)
a. 5134
āgāh Far. haberli, uyanık (bk. āgeh)
a. 45, 3106, 3650, 4529, 5021
āgāh ol- Far.+T. uyanık, haberdar olmak
a. 5570
āgeh Far. haberli, uyanık (bk. āgāh)
a. 2640, 3257
aġ ak, beyaz
a. 403, 487
aġ ağ, tuzak
a. 1348
aġ- 1.çıkmak, yukarı çıkmak, yükselmek
a. 613, 1089, 1115, 1261, 1674, 1732, 1742, 1743, 1874, 1992, 2545, 2940, 3379, 3695, 4213, 5084, 5552,
2. aşmak, üzerinden geçmek
a. 3700
aġaca bin- ağaca oturmak, ağaca tırmanmak
a. 3426
aġaç ağaç
a. 61, 75, 488, 494, 503, 1213, 1512, 1991, 1993, 2939, 2940, 2942, 2948, 2954, 3021, 3191, 3287, 3308 3348, 3357, 3419, 3540, 3629, 3850, 4072, 4075, 4076, 4099, 4802, 5061, 5281, 5390, 5403
aġaç yi- sopayla, değnekle dövülmek
a. 3765, 5066
aġar- ağarmak
a. 3529
aġart- ağartmak, beyazlatmak
a. 4234
āġāz Far. başlama
a. 4986
aġduḳ kusurlu, fena, ters, aksak
a. 2663, 3677
aġıl ağıl, hayvan barınağı
a. 1834, 3264
aġır 1. ağır olan
a. 699, 1496, 2580, 4105, 4484, 4760, 4914
2. değerli
a. 5158
aġır baş ağır başlı (bk. ağır başlu)
a. 2122
aġır başlu ağır başlı (bk. ağır baş)
a. 1411
aġırla- ağırlamak, misafir etmek
a. 970, 3999, 4634, 5157
aġız ağız
a. 6, 46, 240, 362, 1110, 1111, 1286, 1834, 2140, 2184, 3019, 3174, 3671, 3683, 4203, 4447, 4774, 4935
aġız aç- konuşmak, ağzını açmak

a. 234, 639, 1201, 1664
aġ kur- tuzak kurmak
a. 3822
aġla- ağlamak
a. 395, 544, 552, 563, 572, 645, 707, 711, 736, 773, 778, 794, 803, 804, 1137, 1183, 1226, 1294, 1406, 1460, 1461, 1508, 1601, 1606, 1889, 2026, 2042, 2234, 2495, 2674, 2774, 2781, 2782, 2798, 2852, 2856, 2874, 2926, 2940, 3443, 3507, 3507, 3736, 3855, 3950, 3958, 4063, 4124, 4126, 4390, 4400, 4512, 4513, 4572, 4572, 4584, 4648, 4648, 4649, 4664, 4690, 4819, 4824, 4834, 4834, 4835, 4837, 4848, 4862, 4882, 4887, 4912, 4929, 4967, 4998, 5002, 5147, 5155, 5229, 5314, 5331, 5429, 5523, 5676
aġlaş- birlikte ağlamak
a. 1917, 3856, 4677, 4999, 5084
aġna- yatıp yuvarlanmak, debelenmek
a. 2480
aġrı- 1. incinmek, gücenmek
a. 2216, 3001
2. ağrımak, acımak
a. 3673
aġruḳ ağırlık, eşya
a. 2131
aġu zehir
a. 212, 233, 234, 235, 880, 1641, 2127, 2266, 2479, 2685, 4157, 4647, 4659,
aġusın yi- tasasını çekmek
a. 543
aġu yut- zehir içmek
a. 1526, 4881
aġyar yabancı
a. 4978
aġzı ḳurı- söz söyleyemez olmak
a. 362
aġzın ara- birinin bir şey hakkında bildiğini söyletmeye çalışmak
a. 3780
aġzına siŋek üş- şaşkınlıktan ağzı açık kalmak
a. 3414
aġzını ḳazı- ağzını bağlamak, kapatmak
a. 5538
aġzını yile aç- yoksun kalmak
a. 3118
aġzı yarı ağız suyu, salya, tükürük
a. 106
aġzı yarı ḳurı- söz söyleyemez olmak
a. 1482
aġzu tadı yoġ rahatı kaçma, bulunduğu durumdan rahatsız olma
a. 2628
āh ah, yazık
a. 619, 1035, 1226, 1502, 1669, 2028, 2174, 2547, 3634, 3652, 4718, 5147, 5426, 5501
aẖ ak, beyaz
a. 853, 3561, 3575, 3960, 3974, 4131,
aẖ- 1. akmak (bk. aḳ-)
a. 563, 1380, 1464, 2027, 2536, 2537, 3113, 3235, 3590, 3714, 3814, 4472
2. meyletmek
a. 1440, 1819
aẖa aẖa aka aka, akarak
a. 5068
ʿahd Ar. yemin, söz
a. 3887, 5564
aẖdan ḳara seçil- hava aydınlanmaya başlamak
a. 3459
ʿahd eyle- Ar.+T. yemin etmek, and içmek (bk. ʿahd it-; ʿahd ḳıl-)
a. 1070
ʿahdı berkit- Ar.+T. yemini sağlamlaştırmak
a. 5051
ʿahdı ḳo- Ar.+T. yeminden caymak, yemini bozmak (bk. ʿahdı ṣı-; andı ṣı-)
a. 5309
ʿahd it- Ar.+T. yemin etmek, and içmek (bk. ʿahd eyle-; ʿahd ḳıl-)
a. 984, 1061, 4654
ʿahd ḳıl- Ar.+T. yemin etmek, and içmek (bk. ʿahd eyle-; ʿahd it-)
a. 1164

ʿaḳlın ṭaġıt- Ar.+T. akılsızca işler yapmak
a. 1556
ʿaḳlı şaş- Ar.+T. aklı başından gitmek, aklını kaybetmek (bk.ʿaḳl evini boz-; ʿaḳlı git-; ʿaḳlı ṭamdan ḳaç-; ʿaḳlı yayın-; ʿaḳluŋı ḳoy-)
a. 3484
ʿaḳlı ṭamdan ḳaç- aklı başından gitmek, aklını kaybetmek (bk.ʿaḳl evini boz-; ʿaḳlı git-;ʿaḳlı şaş; ʿaḳlı yayın-; ʿaḳluŋı ḳoy-)
a. 1979
ʿaḳlı yayın- Ar.+T. aklını kaybetmek, aklı dağılmak (bk. ʿaḳl evini boz-; ʿaḳlı git-; ʿaḳlı şaş; ʿaḳlı ṭamdan ḳaç-; ʿaḳluŋı ḳoy-)
a. 5127
ʿaḳluŋı dir- Ar.+T.aklını başına toplamak, kendine gelmek (bk. ʿaḳlın ögin dir-)
a. 1528, 1890
ʿaḳluŋı ḳoy- Ar.+T. aklını kaybetmek (bk.ʿaḳl evini boz-; ʿaḳlı git-; ʿaḳlı şaş-; ʿaḳlı ṭamdan ḳaç-; ʿaḳlı yayın-)
a. 90
ʿaḳreb Ar. **1.** zehirli ve tehlikeli hayvan
a. 26
2. astrol. gökyüzünün kuzey yarımküresinde görülebilen büyük bir burç
a. 1660, 1661
ʿaksine (< Ar.ʿaks) tersine, aksine
a. 5528
al kırmızı, kızıl
a. 2424
al hile, düzen
a. 2703, 4396
āl Ar. aile, soy, sülale
a. 170, 581
al- tutuşmak, yanmaya başlamak
a. 1947
al- 1. almak
a. 331, 394, 410, 454, 478, 479, 510, 522, 523, 582, 620, 890, 934, 946, 949, 953, 954, 1034, 1156, 1159, 1165, 1166, 1171, 1220, 1253, 1259, 1286, 1289, 1291, 1545, 1574, 1610, 1620, 1621, 1637, 1659, 1723, 1792, 1793, 1797, 1870, 1967, 2056, 2131, 2149, 2245, 2375, 2384, 2390, 2394, 2424, 2425, 2436, 2449, 2454, 2454, 2473, 2520, 2543, 2602, 2656, 2670, 2700, 2703, 2706, 2723, 2818, 2850, 3056, 3091, 3095, 3107, 3108, 3122, 3145, 3149, 3155, 3164, 3166, 3170, 3171, 3221, 3229, 3242, 3301, 3303, 3466, 3641, 3697, 3743, 3776, 3788, 3825, 3826, 3940, 3983, 3985, 3987, 3990, 3992, 3992, 4141, 4176, 4226, 4245, 4259, 4286, 4288, 4313, 4462, 4465, 4497, 4521, 4567, 4692, 4744, 4759, 4776, 4782, 4857, 4859, 4944, 4960, 4991, 5064, 5079, 5265, 5275, 5319, 5341, 5347, 5409, 5556, 5566, 5594, 5678,
2. yanına almak, birlikte götürmek
a. 1091, 1093, 1305, 1314, 1339, 1743, 2405, 2538, 2628, 3037, 3086, 4379, 4528, 4691, 4943
3. taşımak
a. 1076
4. kurtarmak
a. 1709
5. kendinden geçirmek, sarhoş etmek
a. 1203
6. tutmak
a. 3594, 3690
7. yakalamak
a. 4816, 4860
8. razı olmak, kabul etmek
a. 5306
9. durmak, bulunmak
a. 3343, 3544,
ʿalā-külli ḥāl Ar. şöyle böyle, olduğu kadar
a. 5069
alaḫ bulaḫ it- allak bullak etmek
a. 2582
ālāt aletler, vasıtalar, aygıtlar, eşyalar
a. 445, 847, 2337

alda- aldatmak, hile ile kandırmak
a. 1414, 2703, 3985, 4085, 4960
aldaġuç aldatıcı, hilekâr
a. 4378
aldan- aldanmak
a. 230, 2837, 3078, 3228, 3268
aldayu gör- hile yapmak, aldatmak
a. 5383
āl düzet- Ar.+T. hile yapmak
a. 4987
ʿ**alef** Ar. yulaf ,ot
a. 4248
ʿ**alef eyle-** Ar.+T. yem yapmak
a. 4563
ʿ**alef otla-** Ar.+T. yulaf otlamak, ot otlamak
a. 3436
ʿ**ālem** alem, dünya, cihan
a. 115, 145, 149, 220, 227, 358, 408, 466, 593, 616, 658, 741, 758, 1001, 1005, 1011, 1160, 1507, 1623, 1645, 1692, 1768, 1845, 1845, 2138, 2259, 2569, 2625, 2732, 2857, 2925, 3004, 3561, 3597, 3610, 3913, 4037, 4276, 4349, 4514, 4577, 4579, 5235, 5284, 5306, 5359, 5371, 5411, 5529, 5535, 5541, 5568, 5578, 5579, 5612, 5645, 5677
ʿ**alem dik-** bayrak çekmek
a. 2545
ʿ**alemlü** mec. işlemeli elbise
a. 5324
ʿ**ālem işine ṭolaş-** dünyanın işiyle uğraşmak
i. 5371
ālet Ar. alet, vasıta
a. 21, 848, 1153, 1958
ʿ**aleyhis-selām** "ona selam olsun" manasında peygamberin adı anılırken kullanılan bir söz
a. 154, 368
āl göster-Ar.+T. hile yapmak (bk. āl it-)
a. 3184
alḫış dua
a. 3555
alıbil- alabilmek
a. 3618, 4285, 4313
alıcı alıcı, talipli
a. 5690
alın alın
a. 106, 2381, 2558, 2941, 3843, 4204
alın- kaygılanmak, endişelenmek
a. 3452
alınuŋ naḳşın boz- alın yazısını değiştirmek
a. 5128
ʿ**ālī** yüce, ulu
a. 1341, 3420
ʿ**ālim** Ar. çok okumuş, bilgin
a. 11, 449, 980, 5684
āl it-Ar.+T. hile yapmak (bk. āl göster-)
a. 3166
alḳış it- övmek, dua etmek
a. 998
alma elma
a. 2199
alnı üzre girinc bıraḫma- hiçbir kaygısı kalmamak
a. 1632
alnuġ gafil, sersem
a. 2267
alp yiğit, kahraman, bahadır
a. 152, 2551, 4306
alt alt, altında, mec. bir şeyin, etkisinde
a. 138, 813, 927, 1042, 1956, 2111, 2635, 2750, 2751, 2846, 2940, 3487, 3492, 3493, 3674, 3863, 4499
altı altı
a. 711, 789, 797, 2750, 2849
altun altın
a. 190, 437, 445, 499, 500, 662, 684, 685, 787, 789, 790, 838, 996, 1008, 1076, 1154, 1155, 1265, 1345, 1414, 1485, 1717, 1790, 1994, 2342, 2424, 2436, 2438, 2897, 3160, 3604, 3743, 3794, 3934, 4247, 4461, 4644, 4701, 4999, 5051, 5064, 5065, 5079, 5274, 5281
alu aciz, zavallı
a. 2304
alu ḳal- aşağı kalmak, geri kalmak, aciz kalmak

a. 231, 2608, 3812, 4454, 4459, 5388

āmān bulıma- Ar.+T. fırsat bulamamak, fırsat vermemek
a. 1493, 5370

āmān ol- Ar.+T. fırsat vermek (bk. āmān vir-)
a. 1066, 2440

āmān vir-Ar.+T. fırsat vermek (bk. āmān ol-)
a. 2005, 5167, 5471

ʿ**amel** Ar. amel, iş
a. 315, 5582

ʿ**amel it-** Ar.+T. yapmak, yerine getirmek
a. 5553

ʿ**ām eyle-**Ar.+T. genel olmak, umumi olmak, herkes (bk. ʿām ol-)
a. 22

ammā Ar. ama, fakat, lakin
a. 3359, 3396

ʿ**ām ol-** Ar.+T. genel olmak, umumi olmak, herkes (bk.ʿām eyle-)
a. 1049, 4784

aŋ- anmak, hatırlamak, yâd etmek
a. 88, 1125, 1391, 1419, 2019, 2188, 2391, 2660, 2731, 2830, 3311, 3652, 3767, 3796, 3993, 4189, 4412, 4849, 4929, 5173, 5197, 5332, 5406, 5703

aŋa 1. ona
a. 7, 43, 44, 55, 77, 80, 87, 102, 110, 114, 135, 141, 142, 147, 153, 170, 199, 219, 272, 311, 325, 330, 346, 352, 379, 381, 407, 408, 408, 411, 416, 419, 441, 447, 459, 460, 528, 535, 548, 556, 571, 602, 630, 631, 666, 673, 675, 680, 727, 746, 762, 776, 809, 876, 882, 887, 971, 992, 992, 1014, 1015, 1017, 1025, 1043, 1052, 1074, 1095, 1103, 1109, 1132, 1133, 1150, 1180, 1184, 1223, 1228, 1241, 1242, 1260, 1262, 1362, 1382, 1390, 1395, 1398, 1419, 1426, 1451, 1461, 1479, 1481, 1489, 1499, 1515, 1525, 1533, 1534, 1561, 1565, 1578, 1587, 1604, 1605, 1613, 1622, 1652, 1663, 1665, 1671, 1703, 1720, 1739, 1750, 1764, 1777, 1778, 1811, 1823, 1823, 1872, 1878, 1881, 1915, 1961, 2007, 2031, 2048, 2048, 2103, 2182, 2214, 2299, 2323, 2348, 2351, 2368, 2420, 2465, 2465, 2470, 2479, 2513, 2536, 2563, 2604, 2625, 2636, 2651, 2699, 2702, 2712, 2721, 2772, 2777, 2845, 2864, 2878, 2923, 2962, 2980, 2991, 2995, 3000, 3012, 3014, 3014, 3029, 3048, 3049, 3052, 3056, 3058, 3085, 3100, 3124, 3132, 3141, 3149, 3165, 3184, 3185, 3199, 3240, 3246, 3275, 3286, 3303, 3309, 3327, 3345, 3349, 3381, 3413, 3418, 3440, 3451, 3508, 3511, 3513, 3518, 3520, 3525, 3550, 3599, 3600, 3616, 3619, 3621, 3651, 3653, 3656, 3671, 3704, 3720, 3728, 3736, 3737, 3749, 3757, 3773, 3787, 3798, 3821, 3834, 3856, 3868, 3878, 3879, 3888, 3903, 3908, 3909, 3914, 3932, 3933, 3937, 3944, 3958, 3967, 3994, 3997, 4020, 4028, 4036, 4038, 4106, 4128, 4133, 4142, 4158, 4164, 4178, 4178, 4208, 4208, 4214, 4253, 4270, 4292, 4307, 4399, 4437, 4441, 4462, 4496, 4510, 4542, 4576, 4577, 4578, 4584, 4588, 4593, 4601, 4606, 4607, 4638, 4647, 4656, 4672, 4679, 4717, 4724, 4731, 4737, 4742, 4778, 4779, 4787, 4821, 4954, 5017, 5046, 5049, 5062, 5064, 5078, 5092, 5106, 5107, 5114, 5122, 5158, 5166, 5168, 5177, 5203, 5208, 5215, 5218, 5234, 5236, 5239, 5241, 5248, 5258, 5264, 5302, 5347, 5349, 5358, 5393, 5398, 5412, 5412, 5419, 5444, 5455, 5504, 5508, 5517, 5546, 5567, 5597, 5609, 5628, 5628, 5639, 5651

2. oraya
a. 355
ana ana, anne
a. 712, 715, 772, 797, 1110, 1272, 1276, 1628, 1691, 2020, 2048, 2431, 2568, 2860, 3693, 3697, 3703, 3901, 4201, 4372, 4406, 5197, 5497
aŋa degin o zamana kadar
a. 111, 127, 694, 1735, 2796, 2841, 2894, 3905, 4283
aŋaru öte, öbür taraf
a. 4662
ʿanber Ar. güzel koku, amber
a. 1655, 2226, 3475, 5289
ʿanber-feşān amber saçan
a. 1034
ʿanber-i ḫās amber kokusunun özü, asıl amber
a. 3161
anca 1. o kadar, kadar
a. 1148, 1399, 2015, 2489, 2992, 3766, 4415, 4847, 5323
2. bu zamana kadar, uzun zaman
a. 2088
ancaġ bu kadar, ancak, sadece, yalnız (bk. ancaḫ; ancaḳ)
a. 5612
ancaḫ bu kadar, ancak, sadece, yalnız (bk. ancaġ; ancaḳ)
a. 1110, 1543, 2280, 4309
ancaḳ bu kadar, ancak, sadece, yalnız (bk. ancaġ; ancaḫ)
a. 199, 360, 1666, 3960, 4049, 4932
ancaḳ ol- böyle olmak, bu kadar olmak
a. 5013
ancılayın 1. böylesi
a. 4807, 5004
2. öyle
a. 3771
and yemin, and
a. 2098
anda 1. orada
a. 108, 283, 488, 504, 519, 553, 915, 1315, 1341, 1345, 1421, 1505, 1774, 2019, 2054, 2105, 2114, 2259, 2364, 2471, 2483, 2518, 2539, 2543, 2577, 2593, 2630, 2631, 2758, 2874, 2930, 3025, 3217, 3308, 3332, 3370, 3415, 3423, 3428, 3452, 3472, 3477, 3607, 3731, 3738, 3744, 3768, 3830, 3850, 3852, 3854, 3922, 3946, 3998, 4022, 4182, 4195, 4197, 4205, 4227, 4382, 4451, 4453, 4460, 4504, 4514, 4572, 4619, 4622, 4680, 4682, 4806, 4810, 4865, 4895, 4950, 4992, 5068, 5157, 5204, 5244, 5473, 5620, 5638
2. oraya
a. 783, 1788, 2764
3. o konuda
a. 2691
4. onda
a. 79, 152, 2664
andağı oradaki, orada bulunan
a. 4678
andan 1. ondan
a. 134, 200, 217, 267, 310, 360, 530, 893, 1011, 1132, 1160, 1340, 1438, 1468, 1876, 2175, 2402, 2540, 2638, 2733, 2819, 3121, 3292, 3366, 3401, 3512, 3589, 3789, 3870, 3874, 3955, 4135, 4155, 4701, 4712, 4954, 5120, 5122, 5186, 5542
2. sonra, ondan sonra
a. 146, 1338, 1338, 1504, 1781, 1844, 1921, 3010, 3027, 3679, 4056, 4169, 5036, 5296, 5440
3. oradan
a. 1083, 1122, 2560, 3951, 4209, 4266, 4472
4. bu yüzden, bundan dolayı
a. 2662, 3411
andan beri ondan bu yana, ondan sonra (bk. andan berü; andan girü)
a. 3858
andan berü ondan bu yana,ondan sonra (bk. andan beri; andan girü)
a. 1437, 2043,5186, 4831
andan girü ondan sonra, ondan bu yana, (bk. andan beri; andan berü)
a. 1523, 1664, 1673, 1879, 2065, 5036

andan ötrü ondan dolayı
a. 2401
andan yaŋa ondan tarafa, ona doğru (bk. andın yaŋa)
a. 78, 85
andın yaŋa 1. ondan tarafa, ona doğru (bk. andan yaŋa)
a. 44, 117, 1778, 3012, 4577, 4640
2. ondan dolayı
a. 4578
andı ṣı- yeminden caymak, yemini bozmak (bk. ʿahdı ḳo-; ʿahdı ṣı-)
a. 1289, 1319
andı ṣın- yemini bozulmak
a. 1318
and iç- yemin etmek, and içmek
a. 1031, 1285, 1307, 1310, 1870, 2051, 2674, 2737, 2815, 3125, 3764, 4537, 4565
anı onu
a. 44, 50, 66, 74, 87, 88, 132, 136, 140, 153, 207, 214, 253, 262, 287, 301, 304, 332, 348, 374, 397, 402, 412, 412, 417, 418, 438, 457, 473, 478, 518, 522, 525, 545, 554, 576, 578, 579, 582, 592, 600, 610, 629, 637, 639, 648, 668, 671, 681, 692, 713, 733, 734, 768, 778, 803, 865, 865, 866, 894, 909, 948, 974, 984, 1017, 1045, 1081, 1114, 1120, 1135, 1222, 1224, 1243, 1278, 1296, 1296, 1299, 1311, 1351, 1391, 1392, 1394, 1396, 1410, 1414, 1415, 1421, 1429, 1448, 1449, 1456, 1501, 1511, 1532, 1543, 1556, 1565, 1568, 1570, 1571, 1574, 1581, 1589, 1613, 1623, 1629, 1637, 1660, 1670, 1687, 1731, 1751, 1751, 1760, 1776, 1783, 1788, 1791, 1824, 1847, 1858, 1860, 1863, 1913, 1979, 1984, 1989, 2046, 2085, 2090, 2099, 2100, 2109, 2148, 2185, 2197, 2260, 2275, 2326, 2328, 2333, 2371, 2384, 2411, 2422, 2426, 2449, 2472, 2473, 2505, 2508, 2531, 2575, 2579, 2609, 2613, 2622, 2631, 2633, 2635, 2676, 2676, 2715, 2717, 2765, 2773, 2792, 2797, 2802, 2815, 2817, 2817, 2843, 2879, 2888, 2896, 2913, 2965, 2984, 3016, 3037, 3070, 3075, 3078, 3081, 3083, 3086, 3091, 3092, 3094, 3095, 3116, 3123, 3130, 3132, 3136, 3151, 3163, 3173, 3179, 3181, 3192, 3199, 3203, 3208, 3221, 3257, 3275, 3318, 3336, 3356, 3365, 3412, 3426, 3429, 3441, 3453, 3493, 3500, 3502, 3509, 3516, 3526, 3585, 3607, 3617, 3623, 3654, 3655, 3662, 3689, 3705, 3737, 3743, 3789, 3796, 3820, 3822, 3823, 3836, 3846, 3869, 3876, 3888, 3891, 3893, 3910, 3934, 3934, 3942, 3947, 3948, 3949, 3952, 3957, 3959, 3962, 3987, 3992, 3998, 4037, 4048, 4059, 4109, 4111, 4121, 4124, 4143, 4156, 4165, 4212, 4239, 4259, 4269, 4276, 4279, 4285, 4325, 4376, 4377, 4378, 4381, 4383, 4389, 4399, 4431, 4463, 4483, 4500, 4508, 4520, 4535, 4541, 4555, 4581, 4592, 4629, 4633, 4668, 4677, 4677, 4690, 4698, 4712, 4736, 4758, 4759, 4808, 4815, 4865, 4869, 4874, 4877, 4927, 4929, 4949, 4967, 4981, 4982, 4992, 5012, 5067, 5075, 5076, 5083, 5097, 5125, 5135, 5153, 5157, 5173, 5176, 5182, 5197, 5223, 5237, 5271, 5295, 5307, 5308, 5324, 5346, 5348, 5421, 5424, 5425, 5450, 5460, 5469, 5480, 5526, 5533, 5545, 5548, 5567, 5576, 5589, 5594, 5646, 5678, 5688, 5703
anıḫtar anahtar
a. 454, 459, 463, 469, 473, 474, 477, 478, 479, 481, 483, 520, 523, 524
aŋıl- hatırlanmak, zikredilmek, söylenmek
a. 249, 274, 797, 3458, 3625, 5102, 5110, 5549

3142, 3147, 3183, 3183, 3207, 3299, 3311, 3326, 3351, 3388, 3393, 3414, 3421, 3447, 3462, 3471, 3511, 3553, 3599, 3628, 3635, 3702, 3713, 3739, 3759, 3768, 3772, 3833, 3906, 3907, 3914, 3947, 3968, 3977, 3979, 3993, 3999, 3999, 4028, 4035, 4044, 4046, 4052, 4080, 4083, 4086, 4089, 4123, 4158, 4168, 4192, 4240, 4274, 4290, 4309, 4313, 4313, 4315, 4316, 4324, 4364, 4378, 4411, 4442, 4444, 4483, 4489, 4492, 4527, 4531, 4550, 4556, 4557, 4573, 4591, 4598, 4655, 4657, 4660, 4669, 4728, 4734, 4737, 4749, 4760, 4771, 4797, 4824, 4849, 4904, 4933, 4945, 4965, 4971, 4986, 4999, 5005, 5081, 5096, 5113, 5120, 5121, 5122, 5127, 5131, 5144, 5167, 5168, 5173, 5189, 5218, 5242, 5252, 5259, 5299, 5321, 5340, 5355, 5400, 5425, 5456, 5574, 5575, 5613, 5634, 5648, 5657

anuŋ bigi 1. onun gibi
a. 424, 424, 466, 1005, 1346, 2147, 2506, 2945, 3275, 4032, 4514, 4517
2. böylesi
a. 445, 496, 1075, 1487, 1582, 1658, 3288, 4065, 4806, 4937, 5012, 5014, 5337
3. öyle, böyle
a. 4132, 4190, 4375, 4639, 4925, 5104, 5248, 5276, 5310, 5550, 5654
4. o kadar
a. 4108

anuŋçün onun için
a. 123, 195, 1946

apaŋsuz birdenbire, ansızın (bk. apaŋsuzda)
a. 2036, 2171, 4085, 5519

apaŋsuzda birdenbire, ansızın (bk. apaŋsuz)
a. 2529, 2799, 3116, 3431, 4055, 4379, 4617, 4981

apar- alıp götürmek
a. 2698

apıla- gönlünü hoş etmek
a. 4318

apul apul bacaklarını iki yana açarak sallana sallana (yürümek)
a. 5063

ʿ **ār** Ar. utanma
a. 246, 1135, 1168, 1180, 1366, 2158, 2857

ar- yorgun düşmek, yorulmak
a. 570, 727, 1019, 2350, 2560, 2836, 2895, 2918, 3007, 3248, 3543, 3754, 3841, 3852, 3854, 3890, 3932, 4196, 4335, 4989

ara- aramak, yoklamak
a. 454, 520, 570, 1327, 1328, 1329, 1786, 2038, 2719, 2814, 2888, 3716, 4181, 4402

ara 1. yer, mahal (bk. aracuḫ; aracuḳ)
a. 140, 183, 292, 454, 690, 807, 836, 838, 897, 1120, 1323, 1329, 1665, 1921, 1979, 2238, 2313, 2394, 2483, 2713, 2998, 3067, 3337, 3717, 3954, 4366, 4957, 5087, 5258, 5275, 5448, 5469
2. ara, orta
a. 86, 245, 428, 556, 843, 1758, 1812, 2038, 2166, 2379, 2652, 2654, 2915, 3276, 3474, 3636, 3810, 4309, 4859, 5028, 5046, 5082, 5250, 5387, 5490, 5362, 5461

aracuḫ yer, mahal (bk. ara; aracuḳ)
a. 2346, 4534

aracuḳ 1. yer, mahal (bk. ara; aracuḫ)
a. 1712, 1871, 2594, 2890, 3829, 4996
2. orta yer
a. 1958
3. bura, bu yerle
a. 5027

arada ara yerde
a. 485

arada ḳıl üzül- aradaki ilişki, irtibat kopmak

a. 2054
aradan çık- aradan çekilmek
a. 5136
aradan götür- ortadan kaldırmak, bertaraf etmek
a. 1325, 2417, 4531, 4699, 5571
ārām ṭut- Far.+T. durmak, oturmak
a. 1475
araya söz ḳar- araya laf karıştırmak, konuyu değiştirmek
a. 2658
ara yir ara, iki şeyin arası, orta
a. 245, 414, 501, 1153, 1659, 1760, 1901, 2551, 2665, 3568, 3638, 3793, 4168, 4331, 4347, 4433, 4496, 4520, 4978, 5320, 5419
ārāyīş Far. süs, ziynet
a. 1554
ard arka, peşi sıra, ard
a. 2399, 2447, 3696, 4186, 5068, 5657
ardına düş- peşinden gitmek
a. 1123
ardınca arkasından, peşi sıra**,** ardınca (bk. ardıradın)
a. 772, 1353, 2398, 4206, 4380, 4510
ardıradın arkasından, peşi sıra, ardınca (bk. ardınca)
a. 2133, 2629, 2808, 4682, 4688
arġa düz- hile düzenlemek
ı. 3324
arḫa 1. arka
a. 2736
2. sırt
a. 3569
arḫalaş- destek olmak, yardımcı olmak (bk. arḳala-)
a. 4410
arı 1. saf, temiz, gerçek, samimi, halis (bk. aru)
a. 99, 246, 269, 1680, 2220, 2787, 3435, 3984, 4751
2. güzel
a. 5598
arıḳ zayıf, cılız (bk. aruḫ; aruḳ)
a. 4105
ʿārı yire bıraġ- utanmayı ayaklar altına almak
a. 1904
ar ḳal- yorgun düşmek
a. 1329
arḳala- destek olmak, yardımcı olmak (bk. arḫalaş-)
a. 2577
arḳurı çal- yanlamasına vurmak, enlemesine vurmak
a. 4481
arnuġ yorgun, yorulmuş
a. 2867, 4205
arpa arpa
a. 3342, 3570
arslan aslan
a. 153
ʿarş Ar. arş, dokunzuncu gök
a. 137, 138
art- artmak, çoğalmak
a. 426, 2441, 5574, 5662
artuġ fazla, artık, ziyade (bk. artuḫ, artuḳ)
a. 388, 2125, 3064, 4605, 4777
artuġ ol- artmak, çoğalmak
a. 4642
artuḫ 1. fazla, artık, ziyade (bk. artuġ, artuḳ)
a. 3158, 3746, 5672
2. başka, gayri
a. 3038
artuḳ 1. fazla, çok (bk. artuġ, artuḫ)
a. 2402, 4330, 4976
2. başka, gayri
a. 1436, 3031
aru saf, temiz, gerçek, samimi, halis (bk. arı)
a. 323, 323, 2804, 3571, 4600, 4601, 4952, 5690
aru arı
a. 24, 2490, 3805, 4113, 4952, 5547
aruḫ zayıf, cılız (bk. arıḳ; aruḳ)
a. 5667
aruḳ zayıf, cılız (bk. arıḳ; aruḫ)
a. 5664
ʿarż eyle- Ar.+T. arz etmek, söylemek (bk. ʿarż it-)
a. 2688, 4273, 4850
ʿarż it- Ar.+T. arz etmek, söylemek (bk. ʿarż eyle-)

a. 4942
ārzū Far. istek, heves
a. 801
ārzū eyle- Far.+T. arzu etmek, istemek (bk. ārzū ḳıl-; ārzū it-)
a. 696
ārzū it- Far.+T. arzu etmek, istemek (bk. ārzū ḳıl-; ārzū eyle-)
a. 729
ārzū ḳıl- Far.+T. arzu etmek, istemek (bk. ārzū it-; ārzū eyle-)
a. 692
aṣ- asmak
a. 2927, 5555
ʿ**aṣā** Ar. asa, değnek, sopa
a. 3186
āsāyiş Far. rahat, huzur
a. 3042
ʿ**āṣī** Ar. isyancı, isyan eden
a. 17, 167
ʿ**asī ol-** Ar.+T. isyankar, asi olmak
a. 101
aṣıl- asılmak
a. 4911, 5283
aṣīl Ar. asil, iyice kökleşmiş
a. 2060
aṣl Ar. asıl, soy, öz
a. 318, 344, 416, 1996, 2804, 3608, 4915, 5048, 5594, 5596, 5681
aṣlā asla, kesinlikle
a. 68, 1617, 1649, 2210
aṣlan aslan
a. 87, 326, 1155, 1790, 2163, 2493, 2753, 2823, 2943, 2973, 2974, 3271, 3316, 3317, 3404, 3434, 3515, 3545, 3630, 4025, 4069, 4073, 4074, 4091, 4094, 4096, 4541, 5259
aṣlanlayın aslan gibi
a. 2968
aṣlı asılı (bk. aṣlu)
a. 2363
aṣlu asılı (bk. aṣlı)
a. 483, 3941
aṣl u faṣl asıl, soy, öz
a. 5681
ʿ**aṣr** Ar. asır, yüzyıl
a. 5108
aṣṣı fayda, yarar, çıkar
a. 702, 1242, 2565, 2915, 3955, 4400, 4706, 5448
aṣṣı ḳov- çıkarını gözetmek (bk. aṣṣı siz-)
a. 3150
aṣṣı siz- çıkarını gözetmek (bk. aṣṣı ḳov-)
a. 3206
aş yemek
a. 840, 850, 1033, 1085, 2115, 2265, 2986, 3932, 4449, 4636, 5336, 5440, 5592
aş- 1. aşmak
a. 3024, 3752, 4180, 5007
2. açmak
a. 3855
aşa aşağı
a. 5503
aşa geç- aşarak geçmek
a. 2115
aşaġ aşağı, alçak
a. 2, 1656, 3473, 4487
aşaġ u yüce alçak ve yüce
a. 822
aşaẖ alçak, aşağı
a. 1991
ʿ**āşıḳ** **âşık**
a. 377, 1519, 1900, 2347, 2467, 4136, 5202
ʿ**āşıḳ ol-** Ar.+T. **âşık** olmak
a. 1531, 1538, 1814, 1873, 4093
aşın- aşınmak
a. 2591
āşikār Far. açık bir şekilde
a. 666
āşikāre Far. açık bir şekilde
a. 894, 2260
āşikāre ḳıl- Far.+T. açığa vurmak, açıklamak (bk. āşikār eyle-)
a. 592, 1230, 1232
āşikār eyle- Far.+T. açığa vurmak, açıklamak (bk. āşikāre ḳıl-)
a. 4787
āşikār ol- Far.+T. ortaya çıkmak, açığa çıkmak
a. 1564
aşla- aşılamak

at dep- at tepmek, at koşturmak
a. 3369
at ṣal- at sürmek, atla hücum etmek
s. 4298
at sür- atını sürmek, atını yürütmek
a. 4210, 4466
atlan- ata binmek, atla yola çıkmak
a. 915, 1012, 1301, 2840, 4286, 4425, 4615, 5270
aṭlas-ı Rūmī Rum atlası
a. 3571
aṭlas Ar. üstü ipek, altı pamuk kumaş, atlas
a. 317
atlu atlı, ata binmiş, süvari
a. 965, 1062, 1120, 1121, 1353, 3703, 4345, 4428, 4468, 4859
atmaca atmaca
a. 4543
at ṭart- at getirmek
a. 2521, 4432
at ṭonı çukal, savaşta ata giydirilen zırh
a. 2586
ʿaṭūf Ar. Allah'ın sıfatlarından: sevgisi olan
a. 11
at yıḫ- atı binicisiyle birlikte yere düşürmek (bk. at yıḳ-)
a. 4305
at yıḳ- atı binicisiyle birlikte yere düşürmek (bk. at yıḫ-)
a. 4474
av av
a. 1338, 1386, 2457, 2955, 2963, 4169, 4425, 4430, 4432, 4465, 4610, 4615, 4615, 4918, 4937
avadanlık bayındır, mamur
a. 3570
ʿavān (< Ar. ʿavn) yardakçılar, kötü işlerde birine yardımcı olan kimseler
a. 5467, 5467, 5467
ʿavānlıḳ (< Ar. ʿavn) yardakçılık
a. 251, 5165
āvāre Far.perişan
a. 2494, 4765, 4830
āvāre ḳıl- Far. + T. perişan etmek
a. 879
āvāre ol- Far. + T. perişan olmak
a. 703, 4114
āvāz Far. ses
a. 1191, 1221, 1221, 1467, 1502, 1547, 1630, 1800, 2254, 2897, 3376, 3446, 3491, 3644, 5446
āvāz çek- Far.+T. bağırmak, haykırmak (bk. āvāz uzat-)
a. 1510
āvāz çıḫ- Far.+T. ses çıkmak
a. 3355
āvāze düş- Far.+T. söylenti yayılmak
a. 857
āvāz uzat- bağırmak, haykırmak (bk. āvāz çek-)
a. 1546
avcı içinde yil ḳal- çaresiz kalmak, elinden bir şey gelmemek (bk. avuç içinde yil)
a. 2454
avcuŋda hükmü altında, yönetiminde (ol-)
a. 927
avcuŋı aç- ihsanda, bağışta bulunmak
a. 810
avın- avunmak, teselli bulmak, rahatlamak
a. 626, 2042, 3443, 5155, 5314
avıt- avutmak
a. 4848
avla- avlamak
a. 1348, 2457, 2955, 2963, 3966, 4610
ʿavrad Ar. bayan, kadın (bk. ʿavret)
a. 1139
ʿavret Ar. **1.** bayan, kadın (bk. ʿavrad)
a. 663, 1679, 5449
2. eş, zevce
a. 385, 3251
ʿavret mizacın tut- kadın tabiatında olmak, kadın tabiatına benzemek
a. 309
avuç avuç, el
a. 75, 1144, 1982, 1996, 2378, 2426, 2727, 2888, 3438, 3992
avuç içinde yil geçici (bk. avcı içinde yil ḳal-)
a. 5678

ay ay
a. 31, 109, 155, 157, 185, 387, 404, 405, 406, 423, 550, 564, 791, 803, 1015, 1108, 1266, 1274, 1362, 1498, 1634, 1655, 1660, 1661, 1680, 1716, 1774, 1866, 1868, 2066, 2091, 2125, 2207, 2250, 2381, 2382, 2690, 2976, 2977, 2978, 3049, 3053, 3064, 3075, 3189, 3435, 3437, 3563, 3563, 3695, 3901, 4746, 5157, 5277, 5507

ay yılın on iki ayından her biri; ay
a. 3261, 5698, 5700

aya avuç içi
a. 3992

ayaġ (I) kadeh (bk.ayaẖ (I); ayaḳ(I))
a. 1161, 1791, 1792, 1794, 2032, 2213, 2245, 2246, 2297, 4237, 4245

ayaġ (II) ayak (bk. ayaẖ(II); ayaḳ(II))
a. 48, 138, 204, 929, 1497, 2257, 2421, 2683, 2739, 2809, 3425, 3434, 3775 4100, 4315, 4541

ayaġ baṣ- ayak basmak, adım atmak (bk. ayaẖ baṣ-; ayaḳ baṣ-)
a. 2087

ayaġ dut- kadeh sunmak, içki vermek (bk. ayaġ ṭut-; ayaẖ dut-; ayaẖ ṭut-; ayaḳ ṭut-)
a. 1162

ayaġını kilimince kösil- ayağını yorganına göre uzatmak (bk. ayaġın kilimi kadar uzat-)
a. 3405

ayaġın kilimi kadar uzat- ayağını yorganına göre uzatmak (bk. ayaġını kilimince kösil-)
a. 3042

ayaġ ṣun- kadeh sunmak, içki vermek
a. 1218

ayaġı tozın saḳalına sür- büyük bir saygı göstermek
a. 4676

ayaġ ṭut- kadeh sunmak, içki vermek (bk. ayaġ dut-; ayaẖ dut-; ayaẖ ṭut-; ayaḳ ṭut-)
a. 2240, 2323

ayaġu ṭaşa doḳın- belaya çatmak, felakete uğramak
a. 5462

ayaẖ (I) **1.** kadeh (bk. ayaġ(I); ayaḳ(I))
a. 2192, 2239, , 4260, 4427, 4666, **2.** tas, çanak
a. 2685

ayaẖ (II) ayak (bk. ayaġ (II); ayaḳ (II))
a. 2178, 2748, 2328, 3353, 5127

ayaẖ bağı mani, engel (bk. ayaẖ bağı ol-)
a. 4439, 4441

ayaẖ bağı ol- mani, engel olmak (bk. ayaẖ bağı)
a. 2087

ayaẖ baṣ- ayak basmak, adım atmak (bk. ayaḳ baṣ-; ayaġ baṣ-)
a. 1728, 1787

ayaẖdan düş- kuvvetten düşmek, güçsüzleşmek
a. 637, 4026

ayaẖ dire- inat etmek, ayak diremek
a. 3615, 4501

ayaẖ dut- kadeh sunmak, içki vermek (bk. ayaġ ṭut-; ayaġ dut-; ayaḳ ṭut-; ayaẖ ṭut-)
a. 1156

ayaẖ götür- çekilip gitmek
a. 4363

ayaẖlar altında baṣıl- ayaklar altında çiğnenmek
a. 4595

ayaẖ süri- ayaklarını sürükleyerek yürümek
a. 4801

ayaẖ ṭut- kadeh sunmak, içki vermek (bk. ayaġ ṭut-; ayaġ dut-; ayaẖ dut-; ayaḳ ṭut-)
a. 1062, 1160, 1619, 2162, 2316, 2796, 5558

ayaḳ (I) kadeh (bk.ayaẖ (I); ayaġ (I))
a. 1074, 1116, 4258

ayaḳ (II) ayak (bk. ayaẖ(II); ayaġ (II))
a. 527, 653

ayaḳ ad- ayak basmak
a. 212

ayaḳ baṣ- ayak basmak, adım atmak (bk. ayaẖ baṣ-; ayaġ baṣ-)

a. 486
ayaḳ depin- çabalamak, ısrar etmek
a. 3041
ayaḳ ṭaşa ṭoḳın- belaya çatmak
a. 4460
ayaḳ ṭolaş- ayakların birbirine dolaşması
a. 4154
ayaḳ ṭut- kadeh sunmak, içki vermek (bk. ayaġ ṭut-; ayaġ dut-; ayaḫ dut-; ayaḫ ṭut-)
a. 833
ʿ**ayān eyle-** Ar.+T. açıklamak
a. 1713, 2103, 3499
ʿ**ayān ol-** Ar.+T. ortaya çıkmak
a. 1541
ayaŋu saygın
a. 2689
ʿ**ayb** Ar. ayıp, kusur, utanılacak şey
a. 190, 253, 1756, 1855, 2021, 3150, 5479, 5634
ʿ**aybına baḫ-** Ar.+T. kusuruna bakmak (bk. ʿaybını gözet-)
k. 267
ʿ**aybını gözet-** Ar.+T. kusurunu görmek (bk. ʿaybına baḫ-)
a. 175
ʿ**ayb ol-** Ar.+T. kusuru olmak, ayıp olmak
a. 1807, 2021, 4454, 5472, 5653
ʿ**aybla-** ayıplamak, kusuruna bakmak (bk. ʿayıbla-)
a. 3266, 4941, 5587
aydınlıḳ aydınlık
a. 1089
ayġır aygır
a. 3833, 3835
ayı ayı (bk. ayu)
a. 996, 3564
ʿ**ayıbla-**ayıplamak, kusuruna bakmak (bk. ʿaybla-)
a. 552, 997, 1223, 2312
ayıḳ aklı başında
a. 1850, 2340
ayıḳ ḳal- kendinde olmak, aklı başında olmak
a. 2071
ayıl- kendine gelmek, ayılmak
a. 1866
ayın- şaşkın olmak
a. 3175
ayın bayın ol- 1. şaşıp kalmak
a. 1899, 3957, 4824
2. çok korkmak
a. 2968
ayır- ayırmak, birbirinden ayırmak
a. 876, 1183, 2386, 2817, 2832, 4305, 5214
āyīne Far. ayna
a. 3175
ʿ**ayn** Ar. göz
a. 1549
ʿ**aynī** Ar. aynı, tıpkısı
a. 5273
ayrıl- ayrılmak, birbirinden ayrılmak
a. 125, 708, 821, 1402, 2308, 3408
ayru ayrı
a. 1226, 1930, 3127, 4720
ayruca başka
a. 3295
ayruġ 1. yabancı, başka, başkaları, yad (bk. ayruḳ; ayruḫ)
a. 112, 214, 255, 256, 311, 390, 2113, 2817, 2903, 4040, 4142, 5031, 5224, 5227, 5404
2. bundan sonra, artık
a. 3767, 4229, 4978
3. diğer, diğerleri
a. 1987, 4168,
ayruḫ 1. artık, bir daha, bundan böyle, bundan sonra (bk. ayruḳ; ayruġ)
a. 1456, 1586, 1822, 2231, 2391, 2439, 2440, 2712, 3092, 3236, 3403, 3582, 3613, 3734, 4116, 4880, 5435, 5523
2. başka, gayri
a. 1638, 2081, 3417, 4144,
3. başkaları, yabancı
a. 175, 1804, 5253
4. ayrı, ayrılmış
a. 4122
ayruḫlara dür- gurbete düşürmek
a. 1804
ayruḫsı başka, başka türlü, farklı, değişik, bambaşka

a. 2021, 2779, 2972, 3254, 3470, 3884, 4125, 4683, 4691, 4720, 5045, 5581, 5621

ayruḳ 1. başka, diğer, gayri (bk. ayruġ; ayruẖ)
a. 709, 1434, 1518, 4408, 4730, 5437
2. başkaları, yabancı
a. 4140

ayrulıẖ ayrılık, ayrılma
a. 1932

ayu ayı (bk. ayı)
a. 3272, 4068, 4091

ayulayın ayı gibi
a. 3270

ayva ayva
a. 494

āz Far. aç gözlülük
a. 295

az az
a. 295, 702, 997, 1079, 1189, 1243, 1535, 1671, 1985, 2064, 2468, 2620, 3249, 3288, 3351, 4766, 5447

az- 1. sapkınlığa düşmek
a. 158, 307, 672, 3719
2. yolunu şaşırmak
a. 2961, 3401, 3510
3. bozulmak, kötüye gitmek
a. 4890

azacuẖ azıcık, çok az, biraz (bk. azacuḳ)
a. 1976, 2916

azacuḳ azıcık, çok az, biraz (bk. azacuẖ)
a. 245, 308, 2352, 2801, 4705, 4815, 4995, 5651

āzād Far. kurtulmuş, serbest olan
a. 3466

āzād it-Far.+T. azad etmek, serbest bırakmak (bk. āzād ḳıl-; āzādla-)
a. 1290

āzād ḳıl- Far.+T. azad etmek, serbest bırakmak (bk. āzād it-; āzādla-)
a. 1210

āzādla- (< Far. āzād) serbest bırakmak (bk. āzād it-; āzād ḳıl-)
a. 228

āzād ol- Far.+T. kurtulmak, serbest kalmak
a. 627, 771, 993

āzād ṭut- Far.+T. kurtarmak, kurtulmak
a. 1255, 4252

az az 1. azar azar, yavaş yavaş (bk. azın azın)
a. 677, 1431, 1611, 1781, 1782, 1960, 3097, 3282, 3355, 4243, 4635
2. az miktarda, biraz
a. 3321,

azdur- yanıltmak, yolunu şaşırtmak
a. 3086, 3501, 3742, 3789

azıẖ düket- azık tüketmek, yiyecek yemek
a. 3118

azıẖ düz- yolluk hazırlamak, yol yiyeceği hazırlamak (bk. azıẖlan-)
a. 4794

azıẖlan-1.yol yiyeceği hazırlamak (bk. azıẖ düz-)
a. 4795
2. besin olarak almak, yemek
a. 4952

azıḳ vir- yolluk vermek
a. 4993

azın azın 1. azar azar, yavaş yavaş (bk. az az)
a. 1462, 1779, 1946
2. biraz, bir miktar
a. 3531

azış- birbirini kaybetmek
a. 4272, 4988, 5130, 5191

azıt- 1. yolunu şaşırtmak
a. 3269, 3324, 3873, 3885, 4926
2. kaybetmek
a. 4190, 4709

ʿ azīz Ar. muhterem, sayın, sevgili
a. 11, 27, 202, 2459, 2664, 2782, 3461, 3482, 3804, 4192, 5568

ʿaẓīm Ar. Allah'ın sıfatlarından: büyük, ulu,iri
a. 11, 3063, 3504, 4573

az iş önemsiz durum, kolay iş
a. 1851, 2511, 2570, 2692, 4272

ʿ azīz ṭut- Ar.+T. saygı duymak, değer vermek

-B-

1533, 1562, 1563, 1617, 1625, 1644, 1777, 2165, 2168, 2223, 2268, 2377, 2416, 2598, 2686, 2740, 2862, 2933, 2965, 3065, 3111, 3162, 3427, 3473, 3547, 3557, 3583, 3590, 3611, 3714, 4123, 4186, 4593, 4799, 4806, 4818, 4896, 4931, 4948, 5073

bahā Far. değer, fiyat
b. 3089, 3158, 3164, 3461 3975, 4590

bahāsuz (< Far. bahā) bedelsiz, karşılıksız
b. 228

baẖa baẖa baka baka, bakarak
b. 3344, 3609, 5068

bahā biç- Far.+T. değer biçmek, değerini belirtmek (bk. bahā ol-; bahā ur-)
b. 3150

bahādan in- Far.+T. değerinin azalması
b. 342, 1994

bahādur Far. kahraman, savaşçı, yiğit
b. 2551, 2567, 2656, 3626, 4516, 4559

bahādurlıġ kahramanlık, savaşçılık, yiğitlik
b. 2429, 2724, 5216

bahā ṣay- Far.+T. para ile satın almak, çok para vermek
b. 2304, 2306, 3167, 3194, 4142

bahāne Far. sebep, vesile
b. 361

bahāne dile- Far.+T. yalandan sebep aramak, kusur aramak (bk. bahāne getür-; bahāne idin-)
b. 2650

bahāne getür- Far.+T. yalandan sebep bulmak, bahane bulmak (bk. bahāne dile-; bahāne idin-)
b. 4852

bahāne idin- Far.+T. yalandan sebep bulmak, bahane edinmek (bk. bahāne dile-; bahāne getür-)
b. 4791

bahā ol- Far.+T. değer biçmek, değerini belirtmek (bk. bahā biç-; bahā ur-)
b. 4561

bahār Far. bahar
b. 62, 1884, 2408, 2536, 2824, 2851, 2942, 3345, 3419, 4876, 5088, 5331

bahāsın al- Far.+T. değerini almak, karşılığını almak
b. 3088, 3094, 3934, 4086

bahāsın vir- Far.+T. bedelini ödemek, karşılığını vermek
b. 3142, 3091, 3991

bahā ur- Far.+T. değer biçmek, değerini belirtmek (bk. bahā biç-; bahā ol-)
b. 3165

bahā yitür- Far.+T. değerini karşılamak
b. 3988

baẖça (< Far. bāġçe) bahçe (bk. baẖçe)
b. 3970

baẖçe (< Far. bāġçe) bahçe(bk. baẖça)
b. 2698, 2954, 4917

baẖçe dik- bahçe kurmak, yapmak
b. 5589

baẖīl Ar. cimri, hasîs,
b. 541, 867, 4758

baẖīl ol- Ar.+T. cimrilik yapmak, cimri olmak
b. 224, 323

baḥr Ar. deniz
b. 401

baḥrī **1.** denizde yaşayan, denizde bulunan
b. 3832
2. yüzücü
b. 3223

baḥs̱ eyle- Ar.+T. konuşmak
b. 82

baḥs̱ it- Ar.+T. iddialaşmak, tartışmak
b. 409

baḥs̱ ol- Ar.+T. konuşulmak
b. 2696

baẖşīş Far. bağış olarak verilen para
b. 5319

baẖt Far. talih, kader, kısmet
b. 391, 420, 426, 526, 530, 1350, 1367, 1772, 2407, 2853, 3529, 3599, 4083, 4198, 5103, 5316, 5536, 5552

baẖt- ı ferruẖ kutlu, uğurlu talih

b. 4878
baḫtına yirin- Far.+T. talihine üzülmek
b. 2176
baḫtiyār bahtlı, talihli, mesut
b. 1163
baḫtlu bahtlı, talihli, mesut (bk. baḫtulu)
b. 2489, 5410
baḫtulu bahtlı, talihli, mesut (bk. baḫtlu)
b. 136, 280
baḫtu yavuz baḫ- talihi kötüleşmek
b. 3112
baḳ- bakmak, görmek (bk. baḫ-)
b. 22, 157, 315, 617, 624, 859, 895, 1045, 1342, 1363, 1412, 1429, 1490, 1498, 1518, 1624, 1629, 1776, 1872, 2157, 2228, 2241, 2261, 2399, 2419, 2529, 2546, 3043, 3068, 3076, 3325, 3345, 3463, 3578, 3730, 3736, 3770, 3781, 3854, 3906, 3940, 3950, 3957, 4019, 4191, 4218, 4453, 4579, 4619, 4621, 5599
baḳır bakır
b. 190, 4247
baḳış bakış
b. 878, 2221, 2974
bal bal
b. 212, 1894, 2490, 4174, 4113, 4917, 4952, 5547
balçıḫ çamur
b. 2914
balġış- hareketlenmek, (su) halkalanmak
y. 3432
balıḫ balık (bk. balıḳ)
b. 2751, 3929, 4537, 5063
balıḳ balık (bk. balıḫ)
b. 23, 41, 326, 770, 1869
balıḳcır balıkçıl
b. 4537
balta kazma
b. 1956, 1959, 1967, 1971, 1972
baŋa bana (bk. ben)
bār (< Far. bāre) defa, kez
b. 1590
bār-gāh yer, çadır, yüksek divan
b. 3131
bār-gāh ḳur- çadır, yüksek divan kurmak
b. 2796, 3451, 4894
barın- geçinmek, yaşamını devam ettirmek
b. 3526
barış- 1. barış içinde olmak
b. 1042, 3630, 4535
2. anlaşmak, uyuşmak, hoşlanmak
b. 185, 3202, 5338
barışıḫ barışıklık, sulh
b. 4433
bārī Far. **1.** hiç olmazsa, bir kere
b. 694, 2243, 2424, 2668, 5611
2. hasılı, hülasa
b. 3864
barmaġın ısır- çok şaşırmak, hayret etmek
b. 2918
barmaḫ ban- parmak batırmak
b. 2490
barmaḳ parmak
b. 4174
baṣ- 1. basmak
b. 48, 49, 1700, 3907
2. kaplamak, örtmek
b. 2251, 3434, 4509
3. yenmek, üstün gelmek
b. 752
baṣa düş- ansızın kaplamak, basıvermek
b. 3474
baṣar gör- göz görmek
b. 752
baṣdur- bastırmak
b. 4254, 4506
baṣḫun eyle- baskın yapmak (bk. baṣḫun it-)
b. 2606
baṣḫun it- baskın yapmak (bk. baṣḫun eyle-)
b. 2608
baṣınç baskı, zulüm, istibdat
b. 5110
baṣınç it- zulmetmek, baskı yapmak
b. 3645, 5366

basṭe'l-kelām eyle- konuyu açıklamak, iyice anlatmak
b.5636

baş 1. baş, kafa
b. 143, 211, 211, 351, 436, 737, 742, 749, 916, 1015, 1194, 1481, 1533, 1562, 1600, 1617, 1838, 2011, 2014, 2051, 2202, 2210, 2239, 2321, 2363, 2385, 2488, 2497, 2505, 2545, 2684, 2732, 2752, 2756, 2846, 2846, 3133, 3134, 3432, 3433, 3434, 3468, 3494, 3588, 3612, 3614, 3624, 3643, 3670, 3672, 3675, 3675, 3676, 3678, 3679, 3684, 3715, 3762, 3776, 3802, 3805, 3807, 3932, 4076, 4105, 4130, 4204, 4433, 4439, 4440, 4478, 4507, 4545, 4554, 4592, 4595, 4620, 4714, 4730, 4732, 4733, 4911, 4911, 4913, 5023, 5031, 5127, 5263, 5299, 5330, 5354, 5471, 5477, 5503, 5521, 5555, 5672
2. yara, bere
b. 2468, 3534, 5642
3. komutan, lider, hükümdar
b. 3106, 5215
4. ilk önce
b. 4969

başa baş tek başına
b. 2392

başa buŋ gel- başı darda kalmak
b. 1963, 2569

baş aç- korkusuz olmak
b. 940, 2730

baş aġrısı huzursuzluk durumu, rahatsızlık durumu, sıkıntı
b. 2083, 4801, 5640

başar- üstesinden gelmek, başarmak, kazanmak, muvaffak olmak
b. 259, 463, 706, 930, 1033, 1182, 1327, 1481, 1518, 1892, 2147, 2329, 2412, 3122, 4325, 4504, 5247, 5337, 5450, 5600, 5616

başdan başa baştan başa her şey
b. 2075

başdan çıḳ- başını yitirmek, başı elinden gitmek (bk. başından çıḳ-)
b. 1479

başdan çıḳar- baştan çıkarmak, gönlünü kazanmak
b. 2769

başdan ṣuyı ṭut- önceden önlem almak
b. 3689

baş ele al- kelleyi koltuğa almak
b. 2328, 4298

baş götür- 1. baş kaldırmak, isyan etmek
b. 1497
2. şiddetlenmek
b. 2488
3. başını yukarı kaldırmak
b. 516, 645, 3583, 4156, 4523

baş göz ol- evlenmek
b. 4520

başı aġrıt- 1. sıkıntı çekmek
b. 5641
2. başı ağrıtmak, canı sıkmak
b. 1815

başı çāresin idin- başının çaresine bakmak
ç. 2647

başı göge çek- başını yukarı kaldırmak
b. 1991

başı gökden kaldura başını yukarı kaldırmak
b. 5124

başı ḫoş ol- 1. sarhoş olmak
b. 1211, 1291, 4237
2. ilgi duymak, sevmek
b. 264, 1300, 3300

başı ḫumar ṭut- içkiden kaynaklanan baş ağrısı
b. 1181

başı ḳayu ol- kendi başının derdine düşmek
b. 4041, 5327, 5582

başına tek başına, yalnız
b. 388

başına aşur- (başına) yüklemek, sarmak
b. 2452

başına ḳaygu üş- başına sıkıntı birikmek
b. 637

başına uġra- kendisine rastlamak
b. 1244
başına ur- (bir şeyi) başının üstüne koymak
b. 4104
başın bula- başını sallamak
b. 2824
başından ayaġa baştan ayağa, başından sonuna kadar
b. 1513, 3019
başından çıḳ- başını yitirmek, öldürülmek (bk. başdan çıḳ-)
b. 3688
başından iş geç- başından olay geçmek
b. 5005
başın dizine al- başını dizinin üzerine koymak
b. 527, 566, 1521, 4670, 4812
başın dög- acıyla başını taşlara vurmak
b. 3793, 4026
başını dīvāra dög- acıyla başını duvara vurmak
b. 802
başını yolına ḳoy- başını uğruna feda etmek (bk. başını yoluŋa ḳo-)
b. 5425
başını yoluŋa ḳo- başını uğruna feda etmek (bk. başını yolına ḳoy-)
b. 4772
başın ṭaşa ur- başını taşlara vurarak dövünmek
b. 3749, 4946, 5503
başın yiŋ- atın başını zapt etmek
b. 2179
başı vir- canını vermek, başını vermek
b. 3587, 3664
baş ḳaldur- 1. baş kaldırmak, isyan etmek
b. 5258
2. şiddetlenmek
b. 2276, 5124
3. başını yukarı kaldırmak
b. 1142, 4061
4. kendine gelmek, ayılmak
b. 1237, 4892
baş ḳo- 1. başını yere koyarak saygı göstermek (bk. baş ḳoy-; baş ur-)
b. 2986, 5222
2. uğraşmak
b. 3039
baş ḳopar- baş koparmak, baş kesmek
b. 4296
baş ḳorḫusı başının kesileceği korkusu
b. 3773, 5072
baş ḳoş- canla başla bir işin üzerine düşmek
b. 1465, 5642
baş ḳoy- başını yere koyarak saygı göstermek (bk. baş ḳo-; baş ur-)
b. 1010, 3686, 3923
baş ḳurı- bilinci yok olmak
b. 3366
baş ḳurıt- bilinci yok olmak
b. 3360
baş ḳurut- baş kestirmek
b. 3668
başla- başlamak
b. 396, 396, 535, 615, 1038, 1089, 1259, 1261, 1967, 2235, 2408, 2621, 3459, 5112
başmaḫcı ayakkabıcı
b. 1963
başmaḳ ayakkabı
b. 2911
baş ol- komutan olmak, kumanda etmek
b. 2130, 2154
baş oyna- hayatını tehlikeye atmak
b. 1762, 1915, 2729, 4397, 4460, 4492, 4631, 5648
başı top ol- başı kesilip top gibi oynamak
b. 2733
başı ṭaşa ṭaş başına ur- başını taştan taşa vurmak
b. 3567, 5185
baş ur- başını yere koyup saygı göstermek (bk. baş ḳo-; baş ḳoy-)
b. 655, 975, 2306, 2789, 4669
baş üstine (emirlerini) yerine getirmek
b. 3318
baş yitür- birinin kötü duruma düşmesine veya ölmesine neden olmak
b. 1413, 3677, 4441
bat- batmak

b. 24, 111, 410, 615, 915, 1149, 1643, 1790, 1859, 1920, 1966, 2115, 2598, 34653576, 4100, 4159, 4541

bāṭıl (< Ar. butlān) batıl, boş, beyhude, yalan
b. 57

bāṭınī Ar. dahili, görünmeyen, sır ve hakikatle ilgili
b. 3732

batman ağırlık birimi
b. 3161

batur- 1. batırmak, sokmak
b. 60, 2490
2. suya daldırmak
b. 3939

bay zengin
b. 1108, 2970, 4999

bayağı önceki, eskisi (bk. bayaẖ)
b. 943, 1891, 2191

bayağılayın eskisi gibi, önceki gibi (bk. bayaẖılayın)
b. 4631

bayaẖ eski, önceki (bk. bayağı)
b. 2205, 4427, 4666

bayaẖılayın eskisi gibi, önceki gibi (bk. bayağılayın)
b. 677

bayıḳ kuşkusuz, kesinlikle, aşikâr, açık, belli
b. 26, 540, 770, 875, 1695, 1835, 1850, 1873, 2071, 2340, 2549, 2624, 2647, 2833, 2983, 2988, 3154, 3407, 3620, 3633, 3891, 3909, 3980, 4315, 4778, 5598, 5637

bayıḳ bil- iyi bilmek, iyice anlamak
b. 83, 1503, 1564, 1677, 1763, 2576, 2716, 2779, 4014, 4601, 4724, 5232

bayır bayır
b. 3828

bayla- yüceltmek
b. 1044

bay u yoẖsul zengin fakir, herkes (bk. bay yoẖsul)
b. 381, 856

bay yoẖsul zengin fakir, herkes (bk. bay u yoẖsul)
b. 1271

bāzār Far. pazar, çarşı
b. 1097, 3389, 3933

bāzirgān Far. tüccar
b. 3141, 3150, 4755

bāzirgānlıġ tüccarlık
b. 2970

bāzirgānlıġ eyle- Far.+T. tüccarlık yapmak
b. 3206

bāzī Far. oyun
b. 3319

bāzū Far. güç, kuvvet, pazı
b. 235

be-cid 1. çok, fazla
b. 2246, 2751, 5034, 5155, 5457, 5643
2. sık sık, sürekli olarak
b. 6, 285, 1924, 2145, 2165, 2246, 2674, 3693, 4058, 4058, 4881, 4881
3. çabuk, acele, hemen
b. 1983, 2451, 4265, 5472

be-cid dut- sürekli çalışmak, ısrar etmek (bk. be-cid ol-; be-cid ṭut-)
b. 4219

be-cid ol- sürekli çalışmak, ısrar etmek (bk. be-cid dut-; be-cid ṭut-)
b. 3724, 4525

be-cid ṭut- sürekli çalışmak, ısrar etmek (bk. be-cid dut-; be-cid ol-)
b. 348, 1030, 1334, 2696

bed-güher Far. soysuz, mayası bozuk
b. 4908

bed-mest ol- Far.+T. sarhoşluğu kötü olmak
b. 4242

beden Ar. beden, gövde, vücut
b. 5577

bediʿ Ar. mükemmel
b. 5620

bedinus (Yun. peteinos) horoz (bk. bidnus)
b. 3320

bedr Ar. dolunay, ayın on dördüncü gecesi

b. 405, 564, 5321, 5321
bedre Ar. içi altın dolu kese
b. 996, 1008, 1076, 1076, 1117
beg bey, hükümdar
b. 428, 432, 970, 985, 1145, 2601, 2762, 2764, 2753, 2827, 2836, 2837, 2841, 2847, 3058, 3120, 3224, 3437, 3591, 4833, 4898, 5046, 5109, 5142, 5260, 5355, 5408, 5557, 5666
beg koca, eş, zevç
b. 2295,
begen- beğenmek
b. 914, 1331, 1332, 1964, 2633, 2708, 3722, 3723, 3729
beglen- beylik taslamak, beylik göstermek
b. 1705, 4004, 4870
beglik beylik, hükümdarlık
b. 749, 3057, 4404
beg oġlanları prensler
b. 2116
beḳā Ar. bâkilik
b. 4579
beḳā eyle- Ar.+T. sonsuza kadar kalmak
b. 5537
bekci bekçi, bir yeri korumakla görevli kişi
b. 3671, 3738, 4816, 5547
bekle- 1. beklemek
b. 1050, 1467, 1648, 1848, 3258, 3264, 4109, 4632, 5008,
2. korumak, gözetmek
b. 936, 2061, 3735, 4223, 4764, 4771
3. saklamak, gizlemek
b. 332
beksimet (Yun. paksimadi) peksimet (bk. beksumaṭ)
b. 2986
beksumaṭ (Yun. paksimadi) peksimet (bk. beksimet)
b. 5666
belā Ar. bela, sıkıntı, dert
b. 752, 767, 1225, 1513, 1589, 1967, 2014, 2045, 2249, 2268, 2276, 2355, 2478, 2941, 2949, 2960, 3045, 3137, 3290, 3530, 3586, 3746, 3844, 4158, 4163, 4222, 4239, 4419, 4731, 4762, 5181, 5540, 5663
belā çek- Ar.+T. sıkıntı çekmek
b. 1904, 2266, 2918, 4163, 5131, 5643, 5651
belā gör- Ar.+T. bela görmek
b. 4113, 4272, 4831
belā götür- Ar.+T. sıkıntıya katlanmak
b. 3002
belā it- Ar.+T. sıkıntı vermek, bela edinmek
b. 3483, 4087
belā ḳop- Ar.+T. sıkıntı oluşmak, bela meydana gelmek
b. 1190
belā geçür- Ar.+T. sıkıntı yaşamak
b. 5086
belā gör- Ar.+T. belaya uğramak
b. 5010
belā üşür- Ar.+T. bela salmak
b. 5059
belālu belalı, felakete uğramış
b. 3508
belā ṭart- Ar.+T. sıkıntı çekmek, zahmete katlanmak
b. 3565, 4046, 4231, 4653, 5024, 5662
belā uġra- Ar.+T. belaya çatmak, belaya uğramak
b. 3469, 5464
belā vir- Ar.+T. bela vermek
b. 2643
belāya ṣataş- Ar.+T. belayla karşılaşmak
b. 2489, 4527, 5082
belek hediye, armağan
b. 5138
belī (< Ar. belā) evet, doğru
b. 157, 4936, 5209
beliŋle- irkilmek, korku ile sıçramak
b. 881, 2455, 2916, 3584, 5510
belki Far. **1.** belki, ihtimal
b. 3587, 5014
2. hatta
b. 1596, 3954, 4920, 5186
bellü belli, açık, aşikâr, kesin

4276, 4276, 4286, 4287, 4309, 4317, 4326, 4327, 4335, 4346, 4349, 4351, 4353, 4358, 4359, 4362, 4394, 4403, 4405, 4419, 4436, 4438, 4445, 4451, 4452, 4453, 4456, 4456, 4522, 4554, 4603, 4604, 4614, 4645, 4675, 4680, 4685, 4698, 4712, 4720, 4727, 4727, 4730, 4742, 4756, 4756, 4825, 4833, 4836, 4879, 4880, 4915, 4919, 4919, 4922, 4924, 4926, 4932, 4934, 4941, 4969, 4970, 4976, 4977, 4981, 5015, 5015, 5017, 5022, 5027, 5028, 5033, 5036, 5039, 5140, 5140, 5145, 5153, 5181, 5185, 5187, 5196, 5197, 5197, 5200, 5224, 5224, 5237, 5239, 5226, 5231, 5294, 5297, 5305, 5357, 5358, 5361, 5373, 5406, 5415, 5420, 5433, 5435, 5435, 5436, 5484, 5485, 5486, 5491, 5494, 5501, 5515, 5520, 5559, 5564, 5570, 5605, 5623, 5628, 5651, 5677, 5601, 5627, 5675, 5680, 5683, 5684, 5684, 5686, 5686, 5687, 5688, 5691, 5694

bana 356, 357, 364, 392, 442, 443, 451, 459, 462, 512, 611, 622, 646, 664, 665, 688, 690, 703, 749, 751, 774, 1008, 1010, 1112, 1132, 1168, 1172, 1178, 1197, 1200, 1206, 1241, 1247, 1279, 1287, 1303, 1398, 1436, 1453, 1476, 1582, 1585, 1616, 1616, 1628, 1698, 1704, 1709, 1784, 1801, 1802, 1804, 1814, 1863, 1880, 1886, 1909, 2034, 2098, 2186, 2216, 2218, 2231, 2245, 2270, 2307, 2341, 2401, 2403, 2450, 2463, 2476, 2519, 2556, 2729, 2733, 2734, 2772, 2775, 2775, 2780, 2801, 2803, 2848, 2921, 2941, 2961, 2993, 3000, 3103, 3112, 3131, 3154, 3167, 3249, 3250, 3292, 3301, 3328, 3467, 3467, 3471, 3483, 3505, 3611, 3657, 3763, 3784, 3839, 3843, 3860, 3873, 3877, 3944, 3948, 3952, 4034, 4036, 4049, 4083, 4127, 4200, 4264, 4268, 4293, 4350, 4392, 4411, 4446, 4455, 4625, 4638, 4640, 4650, 4658, 4685, 4691, 4729, 4742, 4885, 4910, 4957, 4978, 5038, 5074, 5075, 5139, 5228, 5231, 5306, 5307, 5358, 5407, 5495, 5500, 5642, 5649, 5675, 5680

beŋ tende olan leke, ben
b. 5214, 5432

bencileyin benim gibi
b. 1435

bend Far. bağ, yular, rabıta
b. 3764

bende Far. kul, köle
b. 2064

bende-nüvāz kölesini taltif eden kişi
b. 2064

bende gir- Far.+T. bağlanmak
b. 4171

beŋdeş eş, benzer
b. 408

bend oyna- Far.+T. yularla hareket etmek, yularla oynamak
b. 5212

bend ur- Ar. bağlamak
b. 2761, 2777

benefşe Far. menekşe
b. 492, 3055

bengī Far. esrarkeş
b. 4171

bengü şuyı âb-ı hayat, ölümsüzlük suyu
b. 1899, 2114

beŋiz aldur- benzi atmak, korkudan yüzü sararmak
b. 3860

beŋiz bozart- açlık ve yorgunlukla yüzünün rengi değişmek
b. 4693

beŋiz yüz rengi, renk
b. 534, 2009, 2190, 2873, 3951, 4635, 5353

beŋiz uçun- korkudan rengi uçmak, korkudan sararmak
b. 6

beŋze- benzemek

b. 199, 405, 1108, 1128, 1227, 1499, 1945, 2199, 2199, 2381, 2515, 2680, 2910, 3180, 3435, 3678, 3711, 3720, 3727, 4483, 4550, 4733, 4787

beŋzet- benzetmek
b. 1624, 2230

beŋzeş- benzer olmak, andırmak
b. 2198, 2223

be-rāh it- yolcu etmek, yola çıkarmak
b. 5083

ber-ā-ber Far. birlikte, beraber
b. 195

ber-ā-berliḳ it- Far.+T. eşitlik iddiasında bulunmak
b. 487

bere yara
b. 5070

bere yi- yaralanmak
b. 2279, 4242

ber-güstüvān Far. at eyerinin altına serilen örtü
b. 2586

beri beri, buraya, bu yana, bu tarafa (bk. berü)
b. 942

ber-kemāl mükemmel
b. 5321

berü beri, buraya, bu yana, bu tarafa (bk. beri)
b. 441, 1673, 1742, 1797, 2416, 2502, 3300, 4112, 4662, 5186, 5432

bes Far. yeter, yetişir, kâfi, tamam
b. 227

beşer Ar. insan
b. 1585

beşinci beşinci (bk. bişinci)
b. 849

beşīrün Ar. müjde getiren, müjdeleyici
b. 104

beter Far. daha fena, çok çirkin
b. 2468

beyān Ar. anlatma, açık söyleme
b. 5620

beyān eyle-Ar.+T. açıklamak, anlatmak
b. 3499

beyāż beyaz (kağıt)
b. 5614

beyit Ar. beyit
b. 351, 354, 1432, 1474, 1640, 2856, 5601

beyin Ar. beyin
b. 2500, 3541

beynisüz beyinsiz, ahmak
b. 2442, 4033

be-zār feryat ile
b. 3415

beze- süslemek, bezemek (bk. bize-)
b. 32, 156, 189, 1472

bezen- süslenmek, donanmak
b. 426, 487, 495, 1184, 1354, 1631, 2118, 2118, 3595, 3599, 5264, 5316

bezet- donatmak, süsletmek
b. 1469, 5270

bezīr bezir, bezir yağı
b. 2709

bezirgān Far. tüccar
b. 2983, 3078, 4622

bezm Ar. içkili, eğlenceli mecli, dernek
b. 1153

bezm-gāh eğlence yeri
b. 1184

bezm ḳur- Far.+T. meclis kurmak, düzenlemek (bk. bezm ur-)
b. 1789, 2119, 3449, 4438, 5310

bezm ur- Far.+T. meclis kurmak, düzenlemek (bk. bezm ḳur-)
b. 1252, 1789

bıçaġıla ur- bıçaklamak
b. 2274

bıçaḳ bıçak
b. 1626, 3669, 5448

bıldırcın bıldırcın
b. 4543

bıŋar pınar
b. 563, 2929, 3284, 3287, 3308, 3325, 3325, 3326, 3331, 3333, 3347, 3375, 3379, 3380, 3416, 3416, 3421, 3828, 4946

bıraġ- bırakmak, koymak, atmak (bk. bıraḫ-; bıraḳ-)
b. 1568, 2622, 2994, 3549, 3577, 3682, 4043, 5469

bıraḫ- bırakmak, koymak (bk. bıraġ-; bıraḳ-)
b. 1634, 1642, 1649, 2256, 2297, 2531, 2882, 2893, 3112, 3222, 3700, 3758, 3835, 3836, 4462, 4962, 5067
bıraḳ- bırakmak, koymak (bk. bıraġ-; bıraḫ-)
b. 1501, 3007, 3755, 4144, 4512, 5325
bıyıḫlu bıyıklı
b. 2944
bıyık egme- önem vermemek, küçümsemek
b. 3633
bi (< bir) bir
b. 4304
bī-ʿ aḳl akılsız
b.1508
biç- biçmek, kesmek
b. 2756, 3535
bī-çāre çaresiz
b. 1406, 2269, 3793, 4765, 4830
bī-çāre ol- çaresiz kalmak
b. 635
biçil- biçilmek, kesilmek
b. 5514
bidnus (Yun. peteinos) horoz (bk. bedinus)
b. 1924
bīgāne it- yabancılaştırmak, ilgisizleştirmek
b. 4970
bī-ġaraż tarafsız, taraf tutmama
b. 2715
bigi gibi
b. 5, 9, 78, 160, 168, 189, 201, 269, 278, 365, 413, 424, 564, 574, 930, 1235, 1238, 1363, 1379, 1423, 1444, 1446, 1464, 1476, 1478, 1483, 1565, 1565, 1608, 1613, 1623, 1659, 1662, 1744, 1764, 1764, 1807, 1891, 1909, 1934, 1934, 1947, 2009, 2010, 2024, 2024, 2086, 2126, 2133, 2138, 2160, 2163, 2193, 2193, 2210, 2210, 2225, 2225, 2229, 2293, 2359, 2366, 2383, 2415, 2423, 2423, 2442, 2451, 2458, 2466, 2480, 2485, 2485, 2526, 2577, 2581, 2603, 2625, 2726, 2736, 2753, 2766, 2766, 2804, 2822, 2857, 2860, 2880, 2881, 2943, 2948, 2951, 2974, 3047, 3071, 3090, 3101, 3101, 3113, 3115, 3118, 3190, 3268, 3269, 3270, 3280, 3311, 3362, 3372, 3377, 3399, 3420, 3420, 3434, 3437, 3563, 3563, 3695, 3724, 3724, 3777, 3805, 3805, 3880, 3883, 3885, 3887, 3927, 3928, 3959, 3961, 3977, 3987, 4027, 4044, 4068, 4072, 4117, 4170, 4171, 4171, 4216, 4248, 4277, 4277, 4289, 4311, 4333, 4338, 4349, 4353, 4364, 4369, 4369, 4406, 4447, 4481, 4553, 4558, 4631, 4669, 4746, 4757, 4759, 4815, 4833, 4944, 5002, 5029, 5054, 5063, 5108, 5108, 5522, 5252, 5279, 5279, 5323, 5340, 5408, 5418, 5426, 5440, 5470, 5498, 5498, 5500, 5533, 5591, 5622
bigiken gibi iken
b. 2793, 2793
bi-güftā söylediği gibi, söylediği ile
b. 2919
bī-gümān şüphesiz
b. 1020
bī-ḫaber habersiz, bilgisiz
b. 648, 928, 2334, 2499
bī-ḥisāb hesapsız, sayısızca
b. 374
bī-ḫoẕ kendinden geçmiş, bayılmış
b. 1520
bī-hūde boşuna, boş yere, beyhude
b. 4229, 4990
bī-hūş şaşkın, sersem
b. 1508
bī-hūş ol- sersemleşmek, şuurunu kaybetmek
b. 1647
bī-ḳarar 1. kararsız, sabırsız,
b. 734, 1395, 1601, 2496, 3522
2. rahatsız
b. 587,

bī-ḳarar ol- 1. kararsız kalmak, sabırsızlanmak
b. 1428, 1464, 3777
2. rahatsızlanmak
b. 1298
bil 1. bel
b. 790, 400, 1264, 1265, 1761, 1969, 2239, 2321, 2374, 2523, 4642
2. eğim, büküm
b. 2886
bil bel, dağ sırtı
b. 2545, 3024, 3752, 4479
bil bel (tarım aracı)
b. 1959, 3358, 5393
bil- 1. bilmek, haberdar olmak
b. 8, 38, 44, 47, 49, 49, 50, 50, 51, 56, 80, 109, 140, 158, 183, 201, 242, 247, 257, 265, 304, 353, 415, 434, 467, 470, 534, 539, 542, 558, 576, 576, 592, 603, 647, 667, 678, 721, 723, 762, 765, 780, 893, 931, 951, 952, 966, 1033, 1048, 1054, 1151, 1196, 1197, 1241, 1245, 1246, 1296, 1336, 1358, 1369, 1393, 1408, 1416, 1418, 1442, 1454, 1456, 1457, 1465, 1481, 1524, 1525, 1526, 1526, 1543, 1573, 1636, 1684, 1690, 1694, 1696, 1701, 1706, 1708, 1708, 1740, 1747, 1761, 1770, 1775, 1780, 1831, 1851, 1860, 1861, 1882, 1887, 1902, 1913, 1930, 1951, 1955, 1968, 2012, 2021, 2054, 2061, 2069, 2092, 2106, 2136, 2153, 2173, 2187, 2210, 2212, 2232, 2248, 2248, 2255, 2269, 2271, 2281, 2282, 2284, 2285, 2289, 2294, 2319, 2372, 2396, 2397, 2409, 2431, 2433, 2459, 2486, 2523, 2544, 2549, 2550, 2605, 2646, 2646, 2649, 2652, 2676, 2676, 2677, 2691, 2697, 2700, 2714, 2720, 2722, 2797, 2800, 2806, 2830, 2857, 2860, 2864, 2875, 3006, 3016, 3032, 3039, 3046, 3059, 3066, 3119, 3126, 3156, 3167, 3179, 3179, 3196, 3238, 3238, 3239, 3240, 3254, 3257, 3350, 3365, 3372, 3382, 3402, 3410, 3450, 3465, 3483, 3493, 3497, 3503, 3512, 3515, 3528, 3554, 3572, 3586, 3608, 3608, 3617, 3624, 3655, 3661, 3663, 3676, 3676, 3717, 3731, 3731, 3738, 3744, 3823, 3841, 3854, 3878, 3882, 3882, 3947, 3949, 3957, 3981, 3985, 3994, 4007, 4010, 4010, 4015, 4033, 4084, 4086, 4120, 4125, 4159, 4159, 4180, 4200, 4224, 4237, 4275, 4287, 4323, 4354, 4356, 4362, 4372, 4381, 4386, 4413, 4418, 4445, 4451, 4508, 4527, 4551, 4579, 4581, 4599, 4599, 4618, 4618, 4650, 4694, 4736, 4741, 4778, 4817, 4820, 4832, 4853, 4858, 4870, 4875, 4879, 4883, 4905, 4930, 4930, 4951, 5015, 5032, 5036, 5043, 5098, 5111, 5121, 5123, 5123, 5130, 5148, 5152, 5172, 5179, 5197, 5205, 5227, 5235, 5247, 5251, 5348, 5251, 5385, 5409, 5417, 5420, 5420, 5450, 5451, 5479, 5484, 5520, 5529, 5548, 5561, 5570, 5587, 5603, 5603, 5624, 5633, 5644, 5647, 5660, 5670, 5679, 5668, 5688, 5700, 5700, 5701
2. anlamak
b. 150, 176, 296, 340, 343, 515, 912, 1299, 1592, 1652, 1652, 1666, 1746, 1793, 2411, 2418, 2445, 2513, 2605, 2629, 2671, 2672, 2711, 2984, 3003, 3006, 3097, 3116, 3192, 3218, 3385, 3485, 3617, 3800, 3882, 3891, 4034, 4102, 4378, 4461, 4467, 4496, 4785, 4954, 5182, 5360
3. öğrenmek
b. 139, 241, 241, 358, 593, 633, 786, 976, 1359, 1798, 2052, 2243, 3718, 4853, 4975, 4975
4. tanımak
b. 52, 87, 88, 569, 586, 629, 985, 1045, 1196, 2175, 2415, 2244,

2428, 2832, 4081, 4082, 4623, 4626
5. sanmak
b. 207, 3846
6. inanmak
b. 263
7. düşünmek
b. 207, 692, 834, 894, 1209, 1863, 3196, 3530, 3845, 4555
8. hatırlamak, yad etmek
b. 262
bil baġla- hazırlanmak
b. 1270, 1959, 4852
bildür- bildirmek, tanıtmak
b. 53, 115, 1362, 1533, 3502, 5070, 5176
bile 1. birlikte, hep beraber
b. 156, 446, 839, 925, 1040, 1055, 1057, 1063, 1104, 1180, 1209, 1293, 1614, 1701, 1773, 1820, 2055, 2194, 2276, 2307, 2307, 2348, 2396, 2438, 2463, 2465, 2525, 2700, 2783, 2806, 3027, 3034, 3061, 3072, 3313, 3439, 3455, 3495, 3572, 3637, 3853, 4452, 4536, 4616, 4622, 4626, 4704, 4904, 5135, 5174, 5663
2. yan, nezd
b. 1439, 1568, 2342
bile al- yanına almak, birlikte götürmek
b. 779, 1064, 3004, 3313, 3315, 4455
bilek el bileği
b. 4478
bile koş- arkadaş edinmek, yanına vermek
b. 1646, 2842, 3900, 5150
bileŋ dağ sırtı
b. 2879
bile ol- birlikte olmak, yanda olmak
b. 428, 779, 1004, 1062, 2827, 2834, 4281, 4576
bilezük bilezik
b. 1972
bilge (konuya) hakîm
b. 1453, 4516
bilgilü bilgili, hüneli, marifetli
b. 434, 1377, 2995
bili bilgi (bk. bilü)
b. 3509
bili bükül- beli bükülmek
b. 564, 2247
bilime- bilememek
b. 35, 203, 1441, 1624, 1850, 1883, 2456, 2675, 2871, 2965, 3193, 3197, 4064, 4466, 4682, 5361
bilin- anlaşılmak, bilinmek
b. 354, 2356, 2713, 2782, 3038, 3129, 3804, 4374, 4386
bilinde ḳuşaġın ılan eyle- belindeki kuşağı yılana dönüştürmek
b. 3182
bilinden sız- soyundan gelmek
b. 4559
bilin ḳuşan- hazırlanmak
b. 2302
bilin üz- belini kırmak, belini ezmek
b. 4530
bili ṣın- beli kırılmak
b. 3218
bilisüz bilgisiz, cahil
b. 753, 948, 2805
biliş dost, tanıdık, aşina
b. 180, 181, 181, 237, 384, 725, 811, 864, 2860, 3058, 3274, 4767, 4959, 5232
biliş- dost olmak, tanışmak
b. 2437, 2437, 3519, 3646
bilişlik tanışıklık
b. 2423
bilişmeklik tanışma, tanışıklık
b. 913
bili vir- bilgi vermek, akıl vermek
b. 3199
bi'llāh Ar. Allah için
b. 5200
bille (<Ar. bi'llāhi) Allah için
b. 2305
bilūr Far. mec. gözyaşı
b. 3175
bilü 1. bilgi, hüner (bk. bili)
b. 84, 752, 753, 754, 286, 2723, 4642,
2. akıl, idrak
b. 88, 1580, 2239, 2620, 4117, 4396
3. anlayış, düşünce
b. 625,

bilü başıl- beli yere serilmek
b. 4156
bilü iki bük- belini iki büklüm yapmak
b. 5357
bilü ḳuşan- hazırlanmak
b. 2561, 4318, 4458
bilü şı- belini kırmak, mahvetmek
b. 5518
bilü şaş- bildiğini şaşırmak
b. 4150, 4645
bilü tağıl- şaşımak, aklı dağılmak
b. 618
bilü üzül- bildiğini şaşırmak
b. 5427
bilü bükül-beli bükülmek
b. 4129
bilü dökül- aklı başından gitmek
b. 4129
bilü ḳurıt- aklını kaybetmek
b. 1617
bilüŋi yavu ḳıl- aklını kaybetmek
b. 275
bilüp bilmeyüp bilip bilmeden
b. 2626, 4228
bilüsüz bilgisiz, cahil
b. 2477
bilüsüzin bilmeyerek
b. 4065, 4078
bilüsüzlik it- cahillik etmek
b. 5200
bilüş dost, tanıdık
b. 5626
bī-muḥāl kesinlikle, şüphesiz
b. 3687
bin- binmek
b. 123, 260, 748, 124,1039, 1081, 1087, 1101, 1144, 2076, 2180, 2338, 2347, 2396, 2521, 2524, 2612, 2744, 2926, 2978, 2966, 2969, 2978, 3034, 3060, 3319, 3369, 3399, 3522, 3584, 3789, 3924, 4054, 4054, 4071, 4435, 4455, 4462, 4966, 5206
bī-naẓīr eşsiz, benzersiz
b. 347
bindür- bindirmek
b. 1009, 2683
bī-nevā nasipsiz, fakir, muhtaç
b. 1227
bini beni
b. 2047, 2048, 2434
biŋ 1. bin
b. 351, 383, 444, 446, 622, 789, 790, 1190, 1195, 1228, 1228, 1423, 2112, 2475, 2528, 2528, 2552, 2923, 3160, 3589, 3908, 3934, 4066, 4390, 4833, 4920, 4920, 5012, 5064, 5512,
2. binlerce, pek çok
b. 168, 444, 444, 1484, 1931, 2120, 2929, 3908, 4324, 4589, 5514
biŋ anca bin katı
b. 1907
biŋ biŋ binlerce
b. 3885
biŋerlik binmeye uygun
b. 2112
biŋ yaşa- çok yaşamak, uzun yıllar yaşamak
b. 1739, 5317
bir bir
b. 75, 85, 87, 109, 116, 120, 122, 130, 168, 172, 195, 199, 200, 206, 243, 245, 264, 276, 288, 290, 297, 297, 301, 304, 315, 321, 328, 330, 331, 339, 370, 372, 374, 388, 395, 398, 405, 414, 417, 424, 424, 439, 440, 453, 456, 456, 466, 468, 472, 479, 482, 485, 489, 490, 493, 493, 498, 502, 503, 510, 511, 542, 549, 554, 562, 568, 575, 578, 580, 580, 602, 604, 611, 612, 614, 615, 669, 670, 672, 690, 692, 701, 722, 807, 808, 813, 817, 829, 838, 841, 858, 861, 869, 875, 878, 886, 891, 897, 910, 925, 982, 985, 1040, 1056, 1066, 1074, 1076, 1100, 1108, 1120, 1120, 1122, 1123, 1133, 1135, 1136, 1144, 1149, 1154, 1156, 1160, 1175, 1195, 1205, 1207, 1213, 1219, 1222, 1243, 1264, 1273, 1292, 1313, 1315, 1316, 1316, 1320, 1320, 1323, 1324, 1327, 1329, 1340, 1342, 1343, 1347, 1392, 1398, 1403, 1414, 1437, 1483, 1484, 1489,

bir birinden biter birbirinden daha
kötü
b. 4163
birbirinden murād al- evlenmek
b. 5094
bir demde biŋ dürlü naz ḳıl- kısa bir
süre içinde çeşitli cilve yapmak
b. 1781
birer birer
b. 3478, 4744
birez biraz
b. 350, 557, 634, 1012, 1237, 1424,
1442, 1488, 1490, 1837, 1855,
1914, 1923, 1928, 2042, 2096,
2334, 2381, 2436, 2456, 2571,
2629, 2849, 2895, 3205, 3246,
3321, 3376, 3437, 3443, 3490,
3521, 3535, 3553, 3601, 4020,
4046, 4197, 4218, 4313, 4400,
4621, 4692, 5374, 5611, 5623
birezcük birazcık, azıcık (bk. birezin)
b. 994, 3562, 3902, 5609
birezden bir süre sonra, sonradan
b. 965, 5148
birezin 1. birazını, çok azını, birazcık
(bk. birezcük)
b. 4850
2. bir ara
b. 5195
biri biri, birisi
b. 22, 30, 43, 145, 148, 152, 202,
243, 385, 388, 413, 511, 531, 532,
533, 584, 599, 823, 853, 862, 939,
1116, 1123, 1266, 1311, 1520,
2120, 2235, 2338, 2357, 2357,
2647, 2844, 2923, 2946, 2972,
3160, 3230, 3435, 3441, 3457,
3478, 3532, 3636, 3708, 3712,
3863, 3908, 3999, 4153, 4173,
4298, 4329, 4466, 4468, 4678,
4818, 4818, 4821, 4821, 4949,
5003, 5244, 5288, 5259, 5319,
5333, 5463, 5538, 5559
biri biŋ eyle- az olan şeyi arttırmak
d. 560
biri biŋ yazıl- azı çok yerine sayılmak
b. 2636
biri biri birbiri
b. 304, 876, 923, 1302, 1351, 1811,
1830, 1830, 1875, 2003, 2004,
3435, 3479, 3602, 3637, 4257,
4287, 4423, 4473, 4539, 4596,
4858, 5041, 5193, 5317, 5637
biri birisinden birbirinden,
birbirlerinden
b. 31, 1633, 3252
biri birisine birbirine, birbirlerine
b. 493
biri iki eyle- bir kişiyi ikiye bölmek
b. 2653
birin birin birer birer, teker teker, bir
bir
b. 1554, 1748, 4273, 4571, 4702,
4948, 4966
birince bazılar, bir kısım, pek çok,
birçok
b. 2845, 2845, 2943, 2943, 2943,
3445, 3445, 3445, 3445, 3446,
3446, 4851, 5189
birinç (< Far. pirinc) pirinç (bk. pirinc)
b. 3310, 5280
bī-riyā riyasız, yalansız
b. 147, 5273
birkaç 1. birkaç
b. 1004, 1314, 1522, 1787, 2165,
2374, 2849, 2966, 3178, 3333,
3420, 3420, 3455, 3489, 3618,
3871, 3935, 4519, 4576, 4722,
5374
2. birkaç defa
b. 26, 1490
bir kezin 1. hep birlikte
b. 2201, 2754, 3607, 4496, 4951,
5252, 5422, 5509
2. bir defa
b. 631, 1462, 2213, 3589,
3. birdenbire
b. 1502, 1780, 3607
birle beraber, birlikte, ile
b. 2163, 2236, 4670, 5120,5695
birlik bir olma, teklik, vahdet
b. 53, 74, 98
birlik it- birleşmek
b. 4310
bir sözi iki eyleme- bir sözü ikinci defa
tekrar ettirmemek

b. 3123

bisle- beslemek, yetiştirmek
b. 40, 407, 2359, 2492, 2555, 4250, 4255

bislen- beslenmek, yetiştirilmek
b. 724, 2636, 2689, 4814, 4814

biş beş
b. 711, 797, 847, 1033, 1077, 1962, 2068, 2475, 2849, 3660, 3913, 4329, 4342, 4485, 4499, 4855, 5130, 5191, 5619

biş beşinci (bk. beşinci)
b. 4388

biş- pişmek
b. 1151, 1832, 2986, 3346, 4963

bişik beşik
b. 4479

bişir- pişirmek
b. 850, 1033, 1085, 2894, 3048, 3338, 5440

bit bit
b. 4643

bit- 1. meydana gelmek, hasıl olmak, ortaya çıkmak
b. 323, 1997, 2364, 2659, 3055, 3419, 3679, 5002, 5586, 5587
2. sonuçlanmak, bitmek
b. 685, 1412, 2231, 2659, 4695, 5459, 5531

biter Far. daha fena, daha kötü
b. 162, 714, 3508, 4127, 4225, 4712, 4782, 5467, 5467, 5589

biti mektup, name
b. 5112, 5137, 5142, 5145, 5147, 5155, 5178, 5201, 5221, 5222, 5229, 5230

bitür- 1. bitirmek, tamamlamak
b. 270, 1335, 2491, 2660, 3343, 4009, 5393
2. yetiştirmek
b. 60, 66
3. yok etmek
b. 3677

bī-vefā vefasız
b. 1370

biz biz
b. 27, 339, 593, 597, 608, 654, 761, 785, 824, 827, 832, 833, 835, 898, 901, 903, 904, 904, 910, 910, 950, 957, 958, 968, 969, 989, 990, 997, 1000, 1016, 1017, 1106, 1113, 1114, 1115, 1117, 1127, 1168, 1214, 1217, 1258, 1273, 1280, 1280, 1282, 1335, 1451, 1678, 1688, 1701, 1735, 1798, 1853, 1857, 1912, 1934, 1937, 1954, 1999, 2037, 2081, 2083, 2086, 2087, 2094, 2105, 2132, 2133, 2170, 2200, 2200, 2215, 2216, 2217, 2246, 2290, 2316, 2441, 2437, 2438, 2439, 2439, 2447, 2514, 2520, 2555, 2571, 2575, 2616, 2620, 2631, 2642, 2645, 2649, 2650, 2655, 2692, 2693, 2693, 2695, 2698, 2697, 2717, 2768, 2770, 2808, 2809, 2816, 2827, 2846, 2972, 3086, 3089, 3094, 3135, 3140, 3251, 3341, 3456, 3456, 3512, 3621, 3621, 3622, 3625, 3642, 3734, 3893, 3956, 4327, 4342, 4398, 4519, 4564, 4657, 4689, 4696, 4697, 4719, 4741, 4762, 4766, 4767, 4768, 4774, 4775, 4776, 4776, 4781, 4845, 4886, 4960, 5012, 5013, 5029, 5031, 5040, 5043, 5049, 5059, 5060, 5101, 5101, 5102, 5102, 5128, 5129, 5129, 5134, 5135, 5136, 5154, 5189, 5194, 5248, 5250, 5257, 5279, 5300, 5312, 5348, 5423, 5424, 5568, 5703

biz (< Ar. bezz) bez, kumaş
b. 662, 1267, 1710, 3162, 3413, 3575, 5079,

biz- bezmek, bıkmak, usanmak
b. 2326, 2793, 2898, 2904, 3588, 5224

bize- süslemek, bezemek (bk. beze-)
b. 1577

bizimçün bizim için
b. 1012, 1130

bodıç emzikli su kabı
b. 3755, 3758, 3797, 3939

boġ- boğmak
b. 3222, 3291

boġası yerli bez, patiska
b. 367
boġaz boğaz
b. 2, 5388
boġazın yırtup çaġır- boğazını yırtarcasına uzun uzun bağırmak
b. 3383
boġazlan- (hayvan) kesilmek
b. 2113
boġul- boğulmak
b. 3835, 4964
bol bol, çok
b. 9, 140, 1580, 2332, 2837, 2916, 3237, 3526, 3709, 3851, 3864, 4063, 4124, 4677, 4929, 5119
bola kim belki
b. 1496, 1663, 2535, 2704, 2720, 2847, 3284, 3530, 4737, 5373, 5373, 5671
bolay ki belki
b. 4723
bolay kim belki
b. 3721, 3902, 4038, 4053, 4432
bol- olmak
b. 22, 2030, 2971
boncuġ boncuk
b. 3981
bora bora, rüzgar
b. 4055
borca bat- borca batmak, borca girmek
b. 2925
boş boş
b. 189, 191, 1645, 2500, 2805, 2823, 3079, 3397, 3815, 4056, 4177, 4246, 4428, 4921, 5291, 5519, 5674
boşan- serbest kalmak, boş kalmak
b. 871, 1986, 2534, 5692
boy 1. boy
b. 1274, 1512, 1744, 2159, 2221, 2383, 2690, 2892, 3053, 3191, 4333, 4855, 5218, 5618
2. beden,vücut
b. 2208,
boy kabile, aşiret
b. 3514
boya- mec. aldatmak
b. 3140
boyalu boyalı, renkli
b. 3413
boyan- 1. ulaşmak, erişmek
b. 322, 872
2. boyanmak
b. 3476
boyat- ulaştırmak, eriştirmek
b. 4
boya yit- boyu uzamak, boylanmak
b. 5206
boyın boyun (bk. boyun)
b. 2761, 3045, 3267, 3479, 3576, 3924, 4144, 4333, 4931
boyına toġru düşme- kendisine uygun bir iş olmamak
b. 3414
boyın eg- boyun bükmek, boyun eğmek
b. 3349
boyını egil- boynu bükülmek
b. 638
boyını şın- boynu kırılmak, ölmek
b. 4774
boyın ṭut- boynunu uzatmak
b. 3924
boyın vir- boyun eğmek, itaat etmek (bk. boyun vir-)
b. 3632, 4203
boyla- dikkatle dinlemek
b. 825
boynına ṭavḳ geçür- boynuna halka geçirmek, esir almak
b. 4172
boynında ḳarż ḳoma- kendi üzerinde borç bırakmamak
b. 4273
boynını ur- boynunu kesmek, öldürmek
b. 3790, 5058, 5168
boynuma biŋ dürlü bend bıraḫ- üzerime bin türlü sıkıntı bırakmak
b. 1583
boynuz boynuz
b. 4542
boyun 1. boyun (bk. boyın)
b. 5433
boyun dut- boyun eğmek, rıza göstermek (bk. boyun ṭut-)
b. 3046

bulaş- bulaşmak
b. 1889, 1973, 2914, 4094, 4253, 4371, 5371, 5508
bulaşdur- bulaştırmak
b. 2738
bulıbil- bulabilmek
b. 2847, 3284
bulıd bulut (bk. bulıt; bulut)
b. 157, 1782, 4861
bulıma- bulamamak
b. 2456, 2470, 2503, 2928, 3746, 3815, 4025, 4064, 4145, 4182, 4186, 4710, 4767, 5101, 5106, 5107, 5692
bulın- bulunmak (bk. bulun-)
b. 199, 408, 450, 577, 1403, 1515, 1851, 2171, 2238, 2713, 2988, 3285, 3288, 3717, 3802, 3833, 4025, 4041, 4322, 4349, 4353, 4366, 4493, 4547, 4568, 5014, 5015, 5529, 5597, 5598, 5650
bulınca bulana kadar
b. 3704
bulışıma- buluşamamak
b. 5191
bulıt bulut (bk. bulıd;bulut)
b. 71, 1511, 2976, 3023, 3925, 5508
bulıtlarlayın bulut gibi
b. 2749
bulıvir- buluvermek
b. 3301, 3658
bulmaġiçün bulmak için
b. 4352
bulun- bulunmak (bk. bulın-)
b. 2783, 2827, 3189, 3526, 3618, 5334, 5642
buluşıma- buluşamamak
b. 5130
bulut bulut (bk. bulıd; bulıt)
b. 3090, 3110
bunca bunca, bu kadar
b. 125, 654, 1740, 1949, 2314, 2700, 3242, 3249, 3671, 3733, 3808, 4785, 5005, 5086, 5271
bunda burada (bk. bu)
bunlar bunlar (bk.bu)
bunuŋ bigi böyle (bk. bunuŋ gibi)
b. 1593, 1802, 2568, 2788, 2988, 3143, 3378, 3450, 3866, 3953, 4092, 4430, 4561, 4589, 4925, 5000, 5007, 5035, 5047, 5298, 5343, 5607, 5638
bunuŋçün bunun için
b. 1313
bunuŋ gibi böyle (bk. bunuŋ bigi)
b. 1515, 3719
buŋ felaket, sıkıntı, gam
b. 2837, 5074
buŋa 1. buna **2.** buraya (bk. bu)
buŋal- sıkılmak, sıkıntıya düşmek
b. 2254, 2934, 3543, 4763
buŋalsılıġ bunaltı, sıkıntılı, sıkışık durum
b. 2841
buŋar pınar
b. 5656
buŋa uġra- sıkıntıyla karşılaşmak, belaya çatmak
b. 2270
buŋ güne uġra- sıkıntılı güne rastlamak
b. 4045
bur- bükmek, kıvırmak
b. 71, 72
burc Ar. **1.** kale, hisar çıkıntısı, burç
b. 3695, 4180, 4194, 4911, 5555
2. güneşin ayrıldığı on iki kısımdan her biri, yıldızlar kümesi
b. 3545
burcala- yanmak
b. 2838
bu resm bu durumda, bu biçimde
b. 806, 864, 985, 987, 1177, 1401, 1488, 1634, 2587, 2964, 3049, 3128, 3373, 3537, 4022, 4173, 5326, 5640
būriyā- bāf Far. hasır dokuyan kişi, hasırcı
b. 4081
burnına yil gir- heveslenmek
b. 3211
burnını ṣı- gururunu kırmak
b. 1989
bus- sinmek, saklanmak
b. 2251
busıya gir- pusuya yatmak

b. 1634
būsitān Far. bostan, bahçe (bk. bustān)
b. 5586
bustān Far. bostan, bahçe (bk. busitān)
b. 5587
busu pusu
b. 2973
busu aç- pusu kurmak (bk. busu vir-)
b. 2045
busu açıl- pusu kurulmak
b. 1916, 4472
busu vir- pusu kurmak (bk. busu aç-)
b. 4467
buş- öfkelenmek
b. 37, 2626, 3763, 4685
but but, bacak
b. 2927
buyır- emr etmek (bk. buyur-)
b. 4461
buyruḳ buyruk, emir
b. 67, 76, 112, 431, 1707, 3016, 4730, 5031, 5120, 5340, 5379, 5480
buyruġıŋdan şap- emrinden çıkmak
s. 1707
buyruġını dut- emrini yerine getirmek
b. 3318
buyruġınsuz emri olmadan
b. 2, 1423
buyruġ ol- emir verilmek, emretmek
b. 3725, 4142
buyruġuŋdan geç- emrini yerine getirmemek
b. 4659
buyruġuŋ ṭut- emrini yerine getirmek
b. 3033, 5424
buyruḫ buyruk, emir
b. 4731
buyruḫ bitür- emri yerine getirmek
b. 119
buyruḫları yürü- hükmü geçmek
b. 2116
buyur- 1. emr etmek, buyurmak (bk. buyır-)
b. 76, 423, 828, 925, 972, 1144, 1173, 1208, 1313, 1469, 1683, 1746, 1787, 1797, 1806, 2108, 2130, 2521, 2702, 2744, 2773, 2821, 2825, 3073, 3157, 3643, 3996, 4164, 4329, 4455, 4548, 4575, 4634, 4640, 4772, 4841, 4894, 4901, 4905, 4936, 4968, 5058, 5061, 5064, 5089, 5111, 5168, 5263, 5270, 5283, 5334, 5349, 5355
2. ihsan etmek, bağışlamak
b. 611, 863, 1290,
3. söylemek
b. 2212, 3158, 4148, 4633, 4968, 5135
būzine Far. maymun
b. 3774
bük- raksetmek, oynamak
b. 3445, 3601
bükit- eğilmek, kendini eğmek
b. 4193
büküm ol- işin hafiflemesi, kolaylaşması
b. 1496
bülbül Ar. bülbül
b. 28, 497, 1565, 2225, 2686, 2687, 4711, 5498
bülbülleyin bülbül gibi
b. 5331
büliç piliç
b. 2657, 4546
bünyād Far. temel, yapı
b. 1825
bünyād ḳoy- Far.+T. temel koymak
b. 5635
bünyād ur- Far.+T. inşa etmek
b. 1315, 1321, 1332, 1340, 5699
büre pire
b. 4643
bürime bütün vücudu kaplayan
b. 4480
bütün er mükemmel insan
b. 173
büyi- büyümek
b. 2307, 5206

-C-

cāh Ar. îtibar, makam
c. 5516
cāhil Ar. bilgisiz, tecrübesiz, genç

c. 283, 1198, 2661, 3211, 5451, 5451, 5684

cām Far. kadeh
c. 1637, 1919, 2322, 2330, 4263, 4660

cān Far. can
c. 3, 20, 27, 34, 42, 278, 292, 322, 474, 501, 512, 539, 539, 555, 557, 660, 661, 707, 714, 740, 741, 755, 769, 884, 1031, 1053, 1132, 1178, 1204, 1228, 1279, 1282, 1366, 1402, 1415, 1433, 1475, 1549, 1568, 1581, 1795, 1930, 1931, 1948, 1973, 2007, 2032, 2032, 2056, 2063, 2211, 2256, 2301, 2349, 2459, 2494, 2595, 2820, 2898, 2898, 2901, 2916, 2957, 2959, 2960, 2962, 2962, 2993, 3011, 3018, 3072, 3076, 3139, 3163, 3226, 3260, 3283, 3294, 3294, 3344, 3471, 3482, 3516, 3554, 3560, 3643, 3676, 3682, 3804, 3820, 3836, 3911, 3941, 3992, 4103, 4116, 4122, 4250, 4252, 4255, 4325, 4420, 4600, 4604, 4611, 4681, 4863, 4879, 4914, 5045, 5225, 5226, 5424, 5431, 5453, 5483, 5496, 5500, 5515, 5520, 5630

cāna ḳaṣd it-öldürmek, öldürmeyi istemek
c.2959

cān alıcı Far.+T. Azrail
c. 4475

cān at- 1. canını tehlikeye atmak
c. 4507
2. sabırsızlanmak, can atmak
c. 4800

cānavar Far. canlı, zararlı hayvan, canavar
c. 42, 1344, 2937, 2942, 2945, 2956, 3425, 3880

cān çıḳar- Far.+T. sıkıntı çekmek
c. 3794

cāndan ır- Far.+T. canından vazgeçmek
c. 3248

cāndan uṣandur- Far.+T. canından usandırmak
c. 4152

cān gözi Far.+T. gönül gözü
c. 4254

cānı al- kendi canını almak, kendini öldürmek
c. 775

cānı bisle- Far.+T. yiyip içip keyfine bakmak
c. 5097

cānı çıḳ- Far.+T. canı çıkmak, ölmek
c. 3345

cānı fāriġ ol- ferahlamak, rahatlamak
c. 1468

cānı feraḫ bul- ferahlamak, rahatlamak
c. 1545

cānı güven- Far.+T. **1.** rahatlamak
c. 412
2. sevinmek
c. 4828

cānı iŋle- Far.+T. yüreği inleyerek ağlamak
c. 1601

cānı ḳaya gel- endişeye kapılmak
c. 2933

cānı ḳurtar- Far.+T. canı kurtarmak
c. 4279, 4686

cānına ḳıy- Far.+T. canına kıymak, öldürmek
c. 704, 3811, 4938

cānına ṣusa- Far.+T. ölmeyi göze almak
c. 3365

cānına uġra- canına rastlamak
c. 585

cānından biz- Far.+T. canından bıkmak
c. 3401

cānından bīzārlıḫ ol- canından usanmak
c. 4391

cānından ır- Far.+T. canından vazgeçmek
c. 4196

cānından ramaḳ ḳal- neredeyse ölecek olmak
c. 3559

cānından ṭoy- Far.+T. canına doymak
c. 2327

cānından uṣan- Far.+T. canından usandırmak

c. 715, 2570
cānını ḳaçur- Far.+T. canını kurtarmak
c. 26, 4475
cānın yoġa ṣay- canını hiçe saymak
c. 3222
cānı oda at- canını ateşe atmak, canını tehlikeye atmak
c. 90, 567, 1311, 2001, 2040, 4526
cānı oda bıraẖ- canı ateşe atmak
c. 3235, 4199, 5669
cānı oda dutuş- canı ateşler içinde yanmak
c. 1251
cānı oda yaẖ- kendi canını ateşlerde yakmak
c. 1239
cānı sevin- Far.+T. rahatlamak, sevinmek
c. 402
cānı sürü- canını feda etmek
c. 4120
cānı tenden ayrıl- canı teninden çıkmak, ayrılmak
c. 518
cānı teninden git- canı teninden çıkmak, ayrılmak
c. 2252
cānı teninden uç- canı teninden çıkmak, ayrılmak
c. 1877
cānı ṭuruẖ- Far.+T. sakinleşmek
c. 3376
cānı üşen- canı sıkılmak
c. 4976
cānı yabana bıraḳ- canını heba etmek
c. 3818
cānı yoẖa ḳo- canını fedaya hazır olmak
c. 2937
cān içinde yir eyle-canı gibi korumak
c. 3012
cān ḳulağına yol eyle- (söylenenlerin kişinin) gönlüne tesir etmesi
c. 4863
cān ḳurtar- Far.+T. can kurtarmak
c. 3018
cānlu canlı
c. 21, 575, 2957
cān oda ṣal- canı ateşe atmak,
c. 2838
cān oyna- Far.+T. canını ortaya koymak
c. 4560
cānsuz cansız
c. 1879
cān u göŋül ile sev- içtenlikle sevmek
c. 3606
cānuŋa ḳaṣd eyle- canına kastetmek
c. 1821, 1878, 3226, 4940
cānuŋ ḳayġuya vir- canını sıkıntıya sokmak
c. 674
cān vir- Far.+T. canını vermek, ölmek
c. 55, 398, 671, 1133, 1223, 1605, 5496
cārī Ar. zenginlik
c. 581
cāsūs Ar. casus
c. 4328
cavḳ cavḳ Ar. küme küme, takım takım
c. 134, 3591
cāẕūluḳ ḳıl- büyücülük yapmak
c. 647
ce ünl. pekālā, pek güzel
ş. 365
cefā Ar. eziyet, incitme
c. 2682
cefā gör- Ar.+T. eziyet görmek
c. 3567
cefāsını çek- Ar.+T. sıkıntı çekmek, eziyet çekmek
c. 183
cehān çok
c. 309
cehd Ar. çabalama, çalışma
c. 3887, 5564
cehd eyle- Ar.+T. çaba harcamak, çalışmak (bk. cehd it-)
c. 3093, 5262
cehd it- Ar.+T. mücadele etmek, çabalamak (bk. cehd eyle-)
c. 984, 1164, 4654
cehdlıḳ it- Ar.+T. çaba harcamak, gerekeni yapmak (bk. cehdlıḳ ḳıl-)
c. 2201
cehdlıḳ ḳıl- Ar.+T. çaba sarfetmek (bk. cehdlıḳ it-)

c. 2720
cehennem Ar. cehennem
c. 3139
cehl Ar. bilmezlik, cehalet
c. 194, 195, 198, 2903, 5457, 5685
celā-i vatan doğduğu yerden ayrılma
c. 5251
celid Ar. cellat (bk. cellād)
ç. 2124
celīl Ar. büyük, yüce
c. 10
cellād Ar. cellat (bk. celid)
c. 4480, 5058
cemāl Ar. yüz güzelliği
c. 196, 1223
cemᶜ eyle- Ar.+T. toplamak (bk. cemᶜ it-)
c. 1231
cemīl Ar. güzel
c. 10
cemᶜ it- Ar.+T. toplamak (bk. cemᶜ eyle-)
c. 5345
cemiyyet Ar. topluluk
c. 5188
ceng Far. savaş, vuruşma
c. 4300, 4438, 4456, 4456
cevāb Ar. cevap
c. 1234, 1711, 1931, 2031, 2146, 2244, 2272, 2300, 2906, 4387, 4936, 5150
cevāb düz- Ar.+T. cevap vermek (bk. cevāb eyit-;cevāb vir-;cevāb irür-)
c. 2300, 5422
cevāb eyit- Ar.+T. cevap vermek (bk. cevāb düz-;cevāb vir-;cevāb irür-)
c. 1026, 4726
cevāb vir- Ar.+T. cevap vermek (bk. cevāb düz-; cevāb eyit-; cevāb irür-)
c. 1405, 1452, 1534, 1742, 1852, 2031, 2067, 2082, 2187, 2695, 2774, 3157, 3240, 3381, 3858, 4148, 4343, 4562, 4565, 4671, 4718, 5004, 5241, 5422, 5682
cevāb irür- Ar.+T. cevap vermek (bk. cevāb düz-;cevāb eyit-;cevāb vir-)
c. 2093
cevāhir Ar. mücevherler, elmaslar
c. 2342
cevgān sapı Far.+T. cirit oyununun değneği
c. 4856
cevher Ar. mücevher, elmas
c. 2436
cevherī sarraf, kuyumcu
c. 3933, 3981, 3984, 3990
cevr Ar. haksızlık, zulüm, eziyet
c. 2682
cevşen Far. zırh, savş elbisesi
c. 23, 4474
cezā Ar. ceza, karşılık
c. 258, 5060
cezāsın bul- Ar.+T. karşılığını bulmak
c. 5235
cezā vir- Ar.+T. ceza vermek
c. 2290
cezm eyle- Ar.+T. kesin karar vermek
c. 464
cıda (Moğ. cida) süngü, kargı, mızrak
c. 180
cıvu atılan okun havada çıkardığı ıslık gibi ses
c. 2755
cid ol- Ar.+T. ciddi olmak
c. 5457
cift çift
c. 5401
ciger-gūşe evlat, sevgili
c. 537
ciger yan- ciğeri yanmak, çok üzülmek
c. 1526
cihān Far. dünya, âlem
c. 18, 28, 209, 222, 248, 259, 263, 289, 309, 320, 335, 339, 424, 430, 570, 665, 667, 725, 822, 860, 887, 962, 982, 983, 1007, 1011, 1036, 1059, 1066, 1106, 1127, 1142, 1273, 1295, 1344, 1671, 1695, 1728, 1867, 1948, 1985, 2007, 2013, 2022, 2074, 2075, 2236, 2271, 2327, 2355, 2452, 2641, 2677, 2780, 2793, 2898, 3155, 3168, 3475, 3626, 3644, 3648, 3881, 3926, 4051, 4121, 4231, 4239, 4582, 4836, 4838, 4906,

5014, 5100, 5120, 5226, 5416, 5532, 5540, 5542, 5549, 5551, 5624, 5649, 5658, 5675, 5691

cihān açıl- Far.+T. dünyanın aydınlanması
c. 2876

cild Ar. cilt, deri, kitap
c. 4591

cin Ar. cin
c. 8, 19, 3476, 3861

cinnī cine mensup, bir cin
c. 532, 3437, 3880

cins Ar. çeşit, tür
c. 8, 3408

cömerd Far. cömert
c. 425, 859, 866, 886, 980, 1112, 2303

cömerd ol- Far.+T. cömert olmak
c. 2315

cūş eyle- Far.+T. coşmak (bk. cūş it-; cūş ḳıl-)
c. 1642, 2744

cūş it- Far.+T. coşmak (bk. cūş eyle-; cūş ḳıl-)
c. 5509

cūş ḳıl- 1. coşmak (bk. cūş eyle-; cūş it-)
c. 1254, 3817
2. alevlenmek, yanmak
c. 889, 1219,

cühūd Ar. yahudi
c. 253, 2970, 5679

cühūd-ı fużūl lüzumsuz Yahudi
c. 3204

cüllāb Far. gülsuyu
c. 2273

cümīẕ Ar. Arabī ayların beşinci ayı
c. 5697

cümle Ar. bütün, hep, herkes
c. 411, 811, 822, 919, 1145, 1174, 1352, 4599, 4600, 5349

cüst Far. **1.** arama, araştırma
c. 164, 2884, 4035, 4136, 5114,
2. atlayış, sıçrayış, çabuk hareket etmek
c. 1836, 2890, 3223, 3949, 5213

-Ç-

çabala-çabalamak, gayret etmek
ç. 2489, 4391

çadır çadır
ç. 917, 3343, 3344, 3347, 3348, 3350, 3367, 3377, 3387, 3395, 3397

çadır ḳur- çadır kurmak (bk. çadır ur-)
ç. 908, 3333

çadır ur- çadır kurmak (bk. çadır ḳur-)
ç. 1065

çaġ çağ, dönem
ç. 5610

çaġır- seslenmek, bağırmak, haykırmak
ç. 1120, 1547, 2415, 3132, 3384, 3394, 4195, 4905, 5170, 5570

çaġla- çağlamak, coşmak
ç. 547, 794, 1505

çaġna- haykırmak, çığlık koparmak
ç. 2480

çaġur- çağırmak, seslenmek
ç. 3377

çaẖ tam, tamam, ta (bk. çaẖ)
ç. 1668, 1735, 2205, 2314, 2441, 2729, 3312, 3972, 4044, 4076, 4482, 4733, 4746, 4815, 4831, 4846, 5186, 5599

çāh-ken Far. kuyu kazıcı
ç. 1974

çaḳ tam, tamam, ta (bk. çaḳ)
ç. 355, 498, 1507, 2280, 2796, 3925, 4283, 4369, 4481

çaḳ- bildirmek, ifşa etmek
ç. 3688

çaḳal (< Far.şaġāl) çakal
ç. 3268, 5259

çaḳmaḳ çaḳ- ateş yakmak için çakmak çakmak
ç. 2893

çal- 1. (çalgı aleti) çalmak
ç. 510, 844, 855, 1176, 1201, 1221, 1229, 1253, 1254, 1259, 1293, 1360, 1427, 1431, 1547, 1638, 1799, 1800, 1820, 1924, 2527, 3446, 3450, 3452, 3480, 4497 5284, 5447
2. toplamak, bağlamak
ç. 1969

çaldıra- hareket etmek, kımıldamak
ç. 1933
çalġu çalgı
ç. 3446, 3447, 3601
çalḫḳoyın sırtüstü
ç. 3019
çalıcı çalgı çalan, çalgıcı
ç. 5323
çalış savaş, muharebe
ç. 2552, 4459, 5216
çalış- savaşmak, çarpışmak
ç. 4557
çalup ırla- çalıp söylemek
ç. 1378, 1429
çamur çamur
ç. 4194
çaŋ çan
ç. 918
çanaḫ çanak, tabak
ç. 841, 1787
çanaḫ çanaḫ tabak tabak, çok miktarda
ç. 2685
çap- koşmak, hızla sürmek, koşturmak
ç. 2451, 3369
çapın- atılmak, hızla koşmak, saldırmak
ç. 29, 2267, 3834
çāre Far. çare, yardım
ç. 35, 36, 239, 468, 534, 555, 570, 575, 586, 589, 594, 635, 675, 735, 834, 1233, 1749, 1885, 1951, 2071, 2129, 2166, 2249, 2264, 2368, 2550, 2692, 2770, 3108, 3119, 3495, 3587, 3588, 3588, 3750, 3819, 3842, 3969, 4204, 4324, 4395, 5016, 5369
çāre eyle- Far.+T.çare bulmak (bk. çāre idin-; çāre it-; çāre ḳıl-)
ç. 1953, 4575, 4972
çāre idin- Far.+T.çare bulmak (bk. çāre eyle-; çāre it-; çāre ḳıl-)
ç. 1753
çāre iste- Far.+T.çare aramak
ç. 675
çāre it- Far.+T. çare bulmak (bk.çāre eyle-; çāre idin-; çāre ḳıl-)
ç. 1925, 1949, 2055, 2269, 2543, 3824, 5550
çāre ḳıl- Far.+T. çare bulmak (bk.çāre eyle-; çāre idin-; çāre it-)
ç. 642, 678, 682, 932, 1377, 1400, 1408, 1416, 1690, 1747, 2513, 3197, 3497, 3813
çāre ol- Far.+T. çare olmak
ç. 457, 4650, 5520, 5522
çāresüz çaresiz
ç. 2270, 3950
çarḫ Far. felek, gök
ç. 1433, 4152
çarḫ-ı çār her taraf, dört taraf
ç. 1037
çarḫ-ı felek talih
ç. 2673, 5138
çaşıtla- casusluk yapmak,
ç. 4753
çāşnī vir- Far.+T. lezzet vermek
ç. 5336, 5592
çatlu çevrelenme, sarılma
ç. 3354
çav ün, şöhret
ç. 1386, 2732
çavuş çavuş
ç. 4905, 5170, 5570
çayır çayır
ç. 3287, 3309, 3828, 4545
çayır otla- çayır otlamak, ot otlamak
ç. 3314
çayla- düşünmek
ç. 2600
çek- çekmek
ç. 314, 690, 2347, 2881, 3834, 3396, 3681, 4352, 4462, 4487, 4490, 5025, 5670
çeküç ṣal- çekiç sallamak
ç. 4482
çeltük çeltik, kabuğundan çıkarılmış pirinç
ç. 3311
çenber çember
ç. 3475
çeng Far. çeng, saz türlerinden biri
ç. 844, 1073, 3450, 3491, 5284
çep ü rāst sağ ve sol
ç. 315
çepçevre dört taraf, her taraf

ç. 520, 1353, 1488, 2190, 2191, 2197, 2298, 2457, 2850, 2937, 2942, 2967, 3172, 3312, 3319, 3344, 3425, 3427, 3438, 3460, 3477, 3634, 3636, 3832, 3938, 3951, 4018, 4183

çıḫar- çıkarmak (bk. çıḳar-)
ç. 1449, 2181, 5118

çıḳ- çıkmak (bk. çıḫ-)
ç. 151, 232, 477, 480, 497, 871, 1046, 1098, 1099, 1198, 1957, 1957, 2517, 2529, 2663, 2792, 2938, 3045, 3380, 3432, 3667, 3684, 3345, 3845, 3853, 3906, 4439, 4790, 4857, 4980, 5250, 5356, 5477

çıḳar- çıkarmak (bk. çıḫar-)
ç. 472, 1038, 1572, 1626, 2074, 2100, 2591, 2880, 2909, 3223, 3224, 3974, 3989, 4103, 4277, 4512, 4541

çıkarıma- çıkaramamak
ç. 2622

çıḳıbil- çıkabilmek
ç. 4494

çılbır yular (bk. çılbur)
ç. 2454

çılbur yular (bk. çılbır)
ç. 2121, 2350, 3045

çınar çınar ağacı
ç. 494

çıraḫ (< Far. çerāġ) meşale
ç. 907, 923

çi Far. ne
ç. 2361, 2361, 2666, 2666, 3860, 3860, 5218

çi çiy
ç. 2380

çiçek çiçek
ç. 64, 3680

çigdemleyin çiğdem gibi (sarı)
ç. 2009

çin gerçek, doğru
ç. 2090, 2835,

çine çene
ç. 1444

çīne Far. kuş yemi
ç. 3069, 3967

çīne-vār kuş yemi gibi
ç. 4050

çīnī Far. çini, sırlı kap
ç. 1727

çirk Far. kir, pas
ç. 306

çoban (< Far. çūbān) çoban (bk. çopān)
ç. 935, 4312

çoġ çok, fazla
ç. 389, 413, 1000, 2122, 2620, 5229, 5325

çoġa çoġa çömele çömele, yere doğru eğilip gizlenerek
ç. 1871

çoḫ çok, fazla (bk. çoḳ)
ç. 107, 561, 702, 924, 955, 956, 1002, 1007, 1078, 1079, 1443, 1722, 1740, 1896, 1900, 1985, 1988, 2016, 2042, 2089, 2226, 2236, 2264, 2313, 2359, 2393, 2406, 2406, 2436, 2440, 2501, 2514, 2565, 2616, 2625, 2645, 2652, 2696, 2697, 2734, 2915, 2935, 2942, 2987, 3002, 3025, 3142, 3153, 3217, 3356, 3424, 3467, 3642, 3831, 3839, 3969, 4003, 4004, 4068, 4108, 4153, 4195, 4272, 4397, 4400, 4498, 4500, 4525, 4551, 4571, 4606, 4675, 4684, 4706, 4766, 4846, 4861, 4957, 5025, 5051, 5079, 5119, 5131, 5201, 5260, 5623, 5662

çoḫ çoḫ pek çok
ç. 3362

çoḳ çok (bk. çoḫ)
ç. 58, 152, 239, 301, 463, 603, 681, 687, 1059, 1096, 1150, 1199, 1250, 2064, 2084, 2340, 2353, 2359, 2434, 2480, 2801, 2848, 2853, 3029, 3089, 3093, 3228, 3367, 3512, 3573, 3573, 3672, 3727, 3729, 3856, 3882, 3882, 3911, 3950, 4023, 4028, 4029, 4063, 4069, 4118, 4163, 4214, 4228, 4280, 4424, 4512, 4591, 4624, 4784, 4814, 4819, 4975, 4995, 5003, 5138, 5145, 5274,

5296, 5298, 5320, 5351, 5429, 5448, 5448, 5523

çolpa bön, beceriksiz, aciz
ç. 2295

çomaḳ gürz (bk. gürz)
ç. 3684

çopān (< Far. çūbān) çoban (bk. çoban)
ç. 1733

çoraġ çorak, verimsiz (bk. çoraḳ)
ç. 5403

çoraḳ çorak, verimsiz (bk. çoraġ)
ç. 324

çögür ağaçdikeni, çalı
ç. 4100

çök- çömelmek
ç. 2885

çök ur- diz çökmek
ç. 1794

çöp (< Far. çūb) odun, sopa, çöp
ç. 1835, 2706, 3538

çöpçe 1. çöp kadar, çok az, çok değersiz
ç. 1985, 2369
2. çöp gibi dayanıksız, zayıf
ç. 2651

çörek çörek
ç. 1727, 2426, 3089

çöz- çözmek
ç. 1558, 1591, 1738, 1748, 3278, 3886

çuḳal zırh
ç. 4433, 4457, 4512

çuḳallu zırhlı, zırh giyinmiş
ç. 4477, 4491

çul Ar. genellikle kıldan yapılmış kaba dokuma
ç. 3341, 3571

çü Far. **1.** çünkü (bk. çün)
ç. 194, 218, 226, 297, 315, 434, 435, 654, 675, 708, 786, 843, 936, 1900, 1917, 1996, 2016, 2118, 2361, 2615, 2851, 2920, 3041, 3083, 3332, 3361, 3413, 3561, 3675, 3696, 3698, 3742, 3841, 4136, 4154, 4324, 4783, 5016, 5065, 5574, 5587, 5638, 5676, 5700
2. … için
ç. 3, 6, 22, 68, 248, 257, 476, 502, 555, 593, 615, 635, 652, 710, 778, 793, 824, 852, 864, 909, 975, 984, 1011, 1038, 1070, 1074, 1080, 1094, 1203, 1269, 1313, 1330, 1362, 1375, 1380, 1388, 1404, 1447, 1458, 1476, 1489, 1566, 1757, 1806, 1867, 1922, 1966, 2037, 2109, 2228, 2275, 2285, 2287, 2308, 2346, 2372, 2384, 2545, 2557, 2618, 2728, 2770, 2922, 3028, 3053, 3067, 3117, 3169, 3186, 3503, 3779, 3815, 3840, 3852, 3940, 4022, 4098, 4176, 4201, 4307, 4311, 4405, 4446, 4495, 4559, 4579, 4689, 4694, 4724, 4775, 4788, 5051, 5067, 5088, 5117, 5218, 5308, 5318, 5398, 5481, 5532, 5544, 5550, 5564, 5614, 5629, 5691, 5699
3. –ınca / -ince
ç. 102, 126, 185, 191, 246, 260, 346, 394, 399, 404, 430, 433, 438, 447, 456, 511, 514, 600, 610, 631, 639, 644, 649, 716, 741, 807, 814, 830, 836, 841, 846, 883, 896, 899, 905, 910, 914, 988, 1072, 1089, 1101, 1105, 1109, 1111, 1111, 1146, 1153, 1173, 1177, 1236, 1254, 1288, 1348, 1356, 1360, 1443, 1462, 1520, 1557, 1575, 1598, 1612, 1618, 1650, 1714, 1736, 1738, 1769, 1792, 1839, 1845, 1856, 1984, 1993, 2048, 2074, 2077, 2093, 2139, 2185, 2237, 2272, 2295, 2311, 2408, 2419, 2576, 2611, 2671, 2752, 2784, 2826, 2893, 2980, 3062, 3072, 3080, 3085, 3109, 3154, 3209, 3211, 3218, 3225, 3233, 3395, 3459, 3474, 3476, 3574, 3583, 3604, 3672, 3686, 3718, 3764, 3796, 3798, 3811, 3849, 3912, 3929, 3963, 3992, 3997, 3999, 4030, 4061, 4079, 4090, 4107, 4170, 4182, 4274, 4362, 4449, 4461, 4472, 4492, 4505, 4591,

-D-

d. 2900

daḫ- takmak (bk. daḳ-)

d. 4931

daḫı 1. dahi, de, da, ve

d. 76, 93, 140, 170, 214, 241, 405, 464, 680, 692, 903, 925, 1055, 1078, 1169, 1189, 1209, 1285, 1317, 1364, 1382, 1397, 1427, 1434, 1441, 1552, 1744, 1791, 1808, 1886, 1955, 1962, 1996, 2048, 2126, 2169, 2258, 2333, 2438, 2465, 2468, 2472, 2476, 2650, 2690, 2797, 2848, 2892, 2906, 2923, 2945, 2949, 2949, 3035, 3067, 3106, 3123, 3135, 3144, 3162, 3232, 3243, 3255, 3297, 3313, 3418, 3420, 3442, 3473, 3512, 3517, 3520, 3571, 3601, 3624, 3671, 3710, 3809, 3822, 3874, 3897, 4050, 4241, 4324, 4455, 4616, 4691, 4777, 4792, 4807, 4902, 4969, 5017, 5075, 5137, 5142, 5160, 5219, 5234, 5251, 5285, 5314, 5346, 5355, 5382, 5420, 5421, 5507, 5657, 5687, 5702

2. başka, bundan başka

d. 142, 148, 155, 169, 397, 504, 1117, 1708, 1833, 1953, 2055, 2085, 2465, 2549, 2645, 2673, 2900, 3295, 3489, 3523, 3626, 4875, 4957

3. ayrıca, bundan sonra, artık

d. 277, 342, 444, 445, 503, 539, 588, 748, 790, 1010, 1076, 1077, 1267, 1522, 1678, 2021, 2050, 2336, 2374, 2524, 2711, 3079, 3156, 3161, 3188, 3233, 3260, 3337, 3386, 3469, 3524, 3734, 3739, 3745, 3796, 3807, 3828, 3900, 4003, 4084, 4356, 4386, 4463, 4558, 4593, 4623, 4732, 4832, 4864, 4868, 4945, 5037, 5078, 5102, 5123, 5177, 5228, 5289, 5347, 5349, 5373, 5409, 5435, 5449, 5483, 5592, 5610, 5634

4. daha, henüz

d. 18, 105, 456, 482, 725, 840, 931, 1110, 1181, 1152, 1318, 1381, 1392, 1936, 2091, 2293, 2330, 2402, 2468, 2588, 2808, 2938, 3238, 3259, 3460, 3480, 3766, 3971, 3986, 4032, 4232, 4349, 4517, 4580, 4947, 5175, 5466

5. hem de

d. 55, 177, 266, 426, 861, 1300, 1308, 3277

6. aynı zamanda

d. 69, 289, 327, 345, 1342, 1414, 2999

daḳ Far. kel

d. 2127

daḳ- takmak (bk. daḫ-)

d. 3045

daḳ dut- kusur bulmak, ayıplamak (bk. ṭaḳ dut-)

d. 5629

ḍalāl Ar. doğru yoldan sapma

d. 5686

dām Far. tuzak

d. 1649

dānā bilici, bilgiç

d. 425

dāne Far. tohum, tane

d. 2259, 2260, 2261, 2264

dang ol- hayran olmak, şaşırmak

d. 3781

dāniş Far. biliş, bilgi, ilim

d. 409

dār Far. darağacı

d. 4548

dāra ur- Far.+T. idam etmek

d. 589

dāra urdur- Far.+T. idam ettirmek

d. 4756

ḍarb Ar. vuruş, dövüş

d. 4483

dart- tartmak

d. 174

dartıl- sıyrılmak

d. 3835

dārū-yı hūş-ber bayıltıcı ilaç

d. 2334

dārū -yı nūş 1. şarap

d. 535, 2500

2. panzehir
d. 2072

dāstān Far. destan, hikaye
d. 339, 4906, 5000, 5343, 5586, 5618, 5627

dāstān it- Far.+T. duyurmak, ilan etmek
d. 599

dāv dile- Far.+T. tavlada oyun için konulan ödülü artırmak
d. 4610

daʿvī Ar. dava, mesele
d. 84, 1912, 4630

dāye Far. dadı, sütnine
d. 614, 882, 883, 1719, 1955

dāyim Ar. devamlı, süekli
d. 249, 374, 395, 471, 1437, 1550, 3972, 5549

dāyire Ar. daire, çember
d. 1659

debert- araştırmak
d. 4296

dede dede
d. 393, 5681

def Far. def
d. 844, 5284

defter Ar. defter
d. 3113

deg- 1. intikal etmek, geçmek, ulaşmak
d. 443, 1244, 2749, 4843
2. dokunmak, isabet etmek
d. 1108, 3550
3. yakışmak, düşmek
d. 3103,
4. (değer olarak) değmek
d. 1835, 2214, 4577

degin kadar
d. 355, 915, 970, 1087, 1301, 1417, 1507, 1537, 1599, 1693, 1922, 1936, 2335, 2470, 2584, 2872, 2874, 2994, 3019, 3069, 3373, 3472, 3558, 3831, 3852, 3959, 4478, 4800, 4996

degir- 1. bildirmek, duyurmak
d. 1043, 1197, 3675
2. dokundurmak
d. 2165

degirmen değirmen
d. 4369, 4371

deglügeç çaylak türünde alıcı bir kuş türü
d. 4546

degme her, her bir, herhangi, rasgele
d. 320, 1618, 2607, 3161, 3885, 4729, 5446, 5472

degşür- 1. değiştirmek
d. 1369, 2158
2. derlemek, toplamak
d. 4545

degül değil
d. 28, 85, 89, 153, 183, 193, 195, 345, 360, 360, 496, 575, 675, 902, 902, 912, 938, 943, 943, 1032, 1075, 1075, 1163, 1167, 1224, 1276, 1322, 1383, 1481, 1499, 1535, 1745, 1752, 1756, 1759, 1796, 1815, 1851, 1891, 1905, 1914, 1954, 1986, 2046, 2081, 2085, 2149, 2160, 2223, 2268, 2305, 2342, 2452, 2459, 2511, 2570, 2607, 2609, 2621, 2667, 2692, 2708, 2712, 2831, 2885, 2981, 2983, 3018, 3035, 3150, 3152, 3158, 3165, 3176, 3198, 3226, 3249, 3250, 3250, 3257, 3274, 3425, 3451, 3494, 3592, 3778, 3888, 3888, 3921, 3941, 3954, 3979, 3987, 4012, 4143, 4198, 4276, 4284, 4322, 4337, 4346, 4347, 4375, 4375, 4405, 4405, 4419, 4457, 4457, 4505, 4659, 4731, 4780, 4781, 4807, 4825, 4833, 4845, 4911, 4959, 5039, 5045, 5049, 5065, 5080, 5120, 5246, 5251, 5479, 5546, 5590, 5597, 5600, 5608, 5616, 5662, 5669, 5673

dehşeti götür- korku ve telaşı uzaklaştırmak
d. 5329

dek kadar
d. 352, 612, 619, 762, 906, 987, 1128, 1136, 1372, 1374, 1378, 1574, 2776, 2786, 2802, 3507

dek degül tekin değil, boşuna değil
d. 2170, 5633

dek dur- 1. sessiz, sakin durmak (bk. dek ṭur-)
d. 2008
2. dikkat etmek
d. 3670
dekin degül tekin değil, boşuna değil
d. 1693
dek otur- rahat etmek, sakin durmak
d. 2173, 2383, 5024
dek ṭur- sessiz, sakin, durmak (bk. dek dur-)
d. 3592
del- delmek
d. 1836, 2747
delīl Ar. delil, tanık
d. 30
delim çok, birçok, fazla
d. 289, 381, 980, 1697, 1844, 1917, 3298, 3596, 3752, 3968, 4305, 5034, 5079, 5148, 5273, 5289, 5312, 5499
delimden çoktan beri, pek eskiden
d. 4916
delim dürlü çeşit çeşit, çok çeşitli, pek çok
d. 39, 133, 334, 358, 1949, 3146, 3518, 3601, 5011, 5138, 5359, 5595
delü deli
d. 754, 2458, 2622, 3399, 4027, 5390
delü eyle- delirtmek (bk. delü ḳıl-; delürt-)
d. 4156
delük delik
d. 3569
delük eyle-delmek
d. 1484
delü ḳıl- delirtmek (bk. delü eyle-; delürt-)
d. 1394
delülik delilik
d. 2661
delü ol-delirmek (bk. delür-)
d. 1377
delür- delirmek (bk. delü ol-)
d. 1275
delürt- delirtmek (bk. delü eyle-; delü ḳıl-)
d. 1139
dem an, süre, zaman
d. 71, 109, 209, 210, 288, 297, 331, 510, 1001, 1024, 1048, 1495, 1550, 1717, 1821, 1873, 2333, 2406, 2416, 2417, 2448, 2628, 2868, 2913, 2990, 3090, 3116, 3188, 3371, 3388, 3660, 4045, 4061, 4095, 4508, 4643, 4670, 4938, 4946, 5098, 5160, 5386, 5478
dem-be-dem daima, sürekli
d. 1927, 2097, 2680, 5198, 5293
demleyin her zaman
d. 2009
demren okun ucuna geçirilen demir ya da kemik parça, temren
d. 1643, 2886, 2888
demür demir
d. 457, 2524, 2536, 2747, 3263, 3673, 4194, 4210, 4482
demürci demirci
d. 4482
demürden yürek idin- cesaret vermek
d. 2132
demür ışıt- mec. kılıç çekmek
d. 2977
demür ṭon zırh
d. 2528
demür ur- prangaya vurmak
d. 4760
deŋe- denemek, tecrübe etmek
d. 2513, 4629
deŋiz deniz
d. 6, 7, 40, 41, 159, 821, 1717, 1757, 1869, 2536, 2537, 2595, 2744, 2932, 2935, 2937, 2942, 2945, 2951, 2964, 2967, 3007, 3019, 3020, 3026, 3102, 3113, 3185, 3202, 3206, 3280, 3321, 3419, 3425, 3428, 3431, 3465, 3473, 3477, 3487, 3489, 3700, 3804, 3814, 3827, 3832, 3851, 3853, 3860, 3863, 3977, 3978, 3979, 4277, 4300, 4402, 4612, 4615, 4693, 4857, 4943, 4965, 5007, 5493, 5509
deŋize ṭal- denize dalmak

d. 3462

deŋlü kadar

d. 354, 465,783, 942, 2356, 2716, 2967, 3164, 3898, 4334, 4648, 4762, 4781, 4888, 4897, 5005, 5327, 5361, 5413, 5633

depe tepe, başın üstü

d. 4980

depe depe teperek, tekmeleyerek

d. 2360

depere çal- yukarıdan, tepeden aşağı doğru (kılıçla) vurmak

d. 4477

depin- tepinmek, şiddetle hareket etmek, saldırmak

d. 2581, 2753, 2753, 4299, 4500

depiş tepiş, tepme, tekme

d. 3306

depiş- şiddetle hareket etmek

d. 2591

depren- hareket etmek, kımıldamak

d. 3355, 3675, 3675

depret- kımıldatmak, hareket ettirmek

d. 529

depser- (Dil, dudak) kuruyup buruşmak

d. 4823

depün- şiddetle saldırmak

d. 2745

der ter

d. 2380, 2382

derc eyle- Ar.+T. arz etmek, yazmak

d. 1474

derc ol- Ar.+T. toplanmak, bir araya gelmek

d. 5623

derd dert, sıkıntı

d. 38, 450, 560, 635, 643, 692, 735, 1192, 1416, 1548, 2242, 2415, 2962, 3077, 4160, 4186, 5035, 5501

dere dere

d. 2814

der-gāh Far. kat, kapı, tekke

d. 3889

der-ḥāl hemen, o anda

d. 4383

deri 1. deri

d. 2229

2. vücut, beden

d. 34

deril- toplanmak

d. 2475, 2594, 5571

deriŋ derin

d. 78, 634, 4171, 4194, 4892

derisine ṣıġma- çok sevinmek, kabına sığmamak

d. 5309

derisini yüz- derisini yüzmek

d. 118

derle- 1. terlemek

d. 873

2. (sakal) çıkmaya başlamak

d. 3055

derlik üste giyilen ince elbise

d. 4457

dermān Far. ilaç, derman, çare

d. 692, 1070, 2242, 2415, 2962, 3077, 4186

dermān ḳıl- Far.+T. iyileştirmek, şifa vermek (bk. dermān vir-)

d. 38

dermān ol- Far.+T. çare olmak

d. 1416, 1548

dermān vir- Far.+T. iyileştirmek, şifa vermek (bk. derman ḳıl-)

d. 643

der-vāze Far. kapı, şehir kapısı

d. 3726, 3927

dervīş Far. derviş

d. 5041

deste Far. demet, tutam, takım

d. 1144, 3540, 3541

dest- res Far. kuvvet ve zenginlik

d. 290

destūr izin, müsade

d. 3036

destūr bulma- izin verilmemek, müsaade edilmemek

d. 710

destūr dile- izin istemek, müsaade istemek (bk. destūr um-)

d. 720

destūr ol- izin vermek, müsaade vermek

d. 2076, 2079, 3036, 4713, 4719, 5402

destūr um- izin istemek , müsaade istemek (bk. destūr dile-)
d. 5220
deş- deşmek, delmek
d. 3409
devā Far. ilaç, çare
d. 450, 5035
devāt Ar. divit
d. 5118
deve deve
d. 444, 789, 918
devlet Ar. **1.** saadet,talih
d. 120, 379, 391, 526, 742, 1675, 1803, 2319, 4143, 4551, 4715, 4878, 5050, 5129
2. devlet
d. 420, 5146
devletin dep-talihini, saadetini tepmek
d. 2318, 2452
devletlü büyük rütbe, ünvan sahibi
d. 5244
devlet sür- saadet içinde yaşamak
d. 658
devletü çerağı yan- bahtının mumu yanmak
d. 2059
devletü yüz ṭut- talihi gülmek
d. 4625
devr-i felek talih, kader
d. 356
devrān Ar. zaman, devir
d. 4558
devrān dön- Ar.+T. zaman geçmek, devran dönmek
d. 1213, 3458, 3976
devr ol- Ar.+T. sırası gelmek
d. 2330
deyin gibi
d. 1726
deyūt Ar. deyyus
d. 3304
dınma- ses çıkarmamak, aldırış etmemek, ilgilenmemek
d. 37, 2169, 3426, 5041
dıŋsuzın sessizce
d. 2183
dırman- tırmalanmak
d. 5507
dırnaḫ çal- tahrik etmek
d. 4048
dırnaḳ ok atılan yayın üzerinde bulunan kertik
d. 2886
dıvār (< Far. dīvār) duvar (bk. dīvār)
d. 552, 713
di hadi
d. 3723
di- demek, söylemek
d. 3, 42, 71, 71, 108, 110, 116, 128, 132, 144, 153, 187, 208, 250, 289, 341, 351, 354, 355, 363, 369, 375, 390, 397, 419, 427, 428, 434, 452, 453, 458, 467, 474, 476, 478, 484, 499, 507, 512, 522, 524, 532, 533, 537, 543, 560, 563, 568, 569, 572, 574, 578, 583, 585, 590, 591, 595, 596, 598, 601, 605, 610, 623, 629, 640, 646, 652, 655, 659, 662, 664, 666, 666, 673, 674, 678, 679, 687, 696, 698, 704, 707, 716, 738, 748, 756, 759, 764, 767, 767, 773, 774, 779, 782, 787, 788, 797, 802, 808, 808, 815, 816, 830, 832, 846, 874, 879, 881, 882, 885, 885, 894, 894, 896, 901, 906, 914, 920, 924, 924, 926, 948, 956, 968, 972, 976, 978, 989, 994, 997, 999, 1008, 1016, 1022, 1025, 1028, 1031, 1032, 1041, 1047, 1050, 1053, 1054, 1069, 1069, 1071, 1072, 1082, 1084, 1087, 1088, 1091, 1095, 1100, 1105, 1114, 1126, 1118, 1118, 1157, 1159, 1161, 1163, 1165, 1167, 1171, 1177, 1183, 1185, 1186, 1187, 1192, 1197, 1205, 1205, 1207, 1212, 1214, 1240, 1250, 1276, 1278, 1278, 1279, 1289, 1291, 1303, 1303, 1307, 1309, 1322, 1332, 1334, 1334, 1349, 1358, 1358, 1364, 1365, 1372, 1376, 1381, 1387, 1406, 1407, 1432, 1451, 1453, 1460, 1461, 1509, 1519, 1522, 1522, 1528, 1536, 1540, 1553, 1563, 1576, 1585, 1585, 1587, 1606, 1610, 1628, 1650,

1653, 1663, 1672, 1675, 1682,
1683, 1684, 1685, 1692, 1693,
1699, 1703, 1710, 1715, 1718,
1719, 1719, 1719, 1729, 1734,
1739, 1752, 1754, 1755, 1758,
1765, 1769, 1784, 1792, 1795,
1799, 1809, 1816, 1818, 1819,
1820, 1833, 1840, 1847, 1857,
1857, 1858, 1885, 1897, 1898,
1903, 1917, 1923, 1926, 1931,
1931, 1934, 1939, 1944, 1945,
1951, 1999, 2007, 2010, 2026,
2032, 2035, 2036, 2051, 2053,
2054, 2060, 2063, 2079, 2080,
2091, 2103, 2105, 2129, 2141,
2145, 2145, 2149, 2153, 2155,
2166, 2170, 2174, 2186, 2188,
2195, 2198, 2198, 2205, 2211,
2215, 2216, 2218, 2219, 2222,
2229, 2267, 2278, 2280, 2284,
2285, 2286, 2287, 2288, 2290,
2300, 2303, 2305, 2309, 2310,
2313, 2316, 2318, 2331, 2336,
2336, 2343, 2353, 2363, 2383,
2389, 2395, 2410, 2424, 2425,
2428, 2434, 2441, 2442, 2461,
2487, 2501, 2503, 2519, 2530,
2547, 2554, 2572, 2577, 2577,
2601, 2604, 2607, 2614, 2625,
2628, 2630, 2634, 2648, 2672,
2689, 2693, 2701, 2710, 2721,
2721, 2772, 2722, 2722, 2724,
2742, 2763, 2765, 2772, 2785,
2789, 2797, 2799, 2802, 2807,
2828, 2845, 2848, 2902, 2906,
2930, 2937, 2955, 2957, 2963,
2966, 2971, 2972, 2987, 2993,
2993, 2995, 2999, 3000, 3008,
3029, 3046, 3047, 3074, 3074,
3078, 3080, 3082, 3083, 3085,
3089, 3095, 3098, 3103, 3111,
3124, 3138, 3141, 3144, 3151,
3159, 3159, 3160, 3163, 3165,
3166, 3169, 3169, 3176, 3179,
3189, 3192, 3197, 3203, 3219,
3222, 3226, 3234, 3244, 3246,
3247, 3253, 3260, 3266, 3266,
3272, 3279, 3279, 3285, 3285,
3289, 3294, 3302, 3304, 3318,
3327, 3332, 3336, 3337, 3368,
3385, 3424, 3449, 3467, 3485,
3502, 3504, 3507, 3513, 3516,
3520, 3527, 3536, 3565, 3582,
3586, 3592, 3602, 3620, 3628,
3654, 3656, 3662, 3686, 3689,
3706, 3707, 3715, 3718, 3729,
3733, 3734, 3735, 3750, 3760,
3762, 3764, 3765, 3765, 3781,
3782, 3784, 3785, 3796, 3799,
3800, 3801, 3818, 3823, 3839,
3848, 3871, 3872, 3877, 3903,
3915, 3920, 3923, 3939, 3942,
3945, 3952, 3952, 3963, 3969,
3986, 3989, 3990, 3995, 4000,
4002, 4003, 4004, 4007, 4008,
4012, 4018, 4028, 4033, 4036,
4042, 4054, 4112, 4124, 4128,
4135, 4149, 4160, 4161, 4218,
4220, 4232, 4258, 4258, 4262,
4264, 4275, 4284, 4301, 4332,
4335, 4336, 4344, 4361, 4372,
4375, 4375, 4392, 4400, 4414,
4416, 4418, 4432, 4436, 4437,
4372, 4455, 4464, 4493, 4505,
4523, 4553, 4556, 4557, 4558,
4565, 4569, 4571, 4575, 4589,
4590, 4606, 4606, 4612, 4614,
4617, 4624, 4628, 4638, 4644,
4648, 4651, 4654, 4656, 4658,
4662, 4681, 4686, 4686, 4688,
4691, 4699, 4706, 4707, 4716,
4721, 4721, 4722, 4725, 4739,
4742, 4767, 4768, 4773, 4777,
4777, 4777, 4779, 4788, 4789,
4792, 4806, 4829, 4833, 4834,
4836, 4843, 4844, 4847, 4848,
4848, 4852, 4862, 4864, 4867,
4868, 4871, 4874, 4878, 4886,
4889, 4905, 4908, 4909, 4913,
4939, 4940, 4955, 4955, 4956,
4968, 4971, 4974, 4975, 4977,
4978, 4986, 4996, 5000, 5004,
5012, 5012, 5016, 5017, 5025,
5028, 5029, 5032, 5043, 5049,
5057, 5059, 5064, 5074, 5079,
5097, 5121, 5137, 5138, 5144,

5147, 5151, 5163, 5164, 5166, 5170, 5179, 5195, 5230, 5236, 5241, 5244, 5254, 5278, 5300, 5312, 5340, 5341, 5348, 5372, 5383, 5407, 5431, 5437, 5439, 5459, 5488, 5490, 5496, 5500, 5524, 5531, 5545, 5559, 5563, 5567, 5570, 5596, 5603, 5621, 5622, 5650, 5689

dībā Far. renkli ipek kumaş
d. 3413

dībā- yı Çīn Çin'in renkli ipek kumaşları
d. 4897

dībāc Ar. dallı, çiçekli ipek kumaş
d. 5347

dib dip
d. 500, 2954, 3421, 3977, 4068, 4277, 4802

dibīr (< Far. debīr) katip, yazıcı
d. 5334

didim didim didik didik, didim didim
d. 5

didre- titremek (bk. ditre-)
d. 1934

didügin ṭut- söylediklerini kabul etmek
d. 1861

dik- 1. (ağaç) dikmek
d. 5281, 5403
2. (elbise) dikmek
d. 3571
3. bakmak
d. 1600, 4185

dik dur- dikili durmak
d. 1154

diken diken
d. 40, 66, 183, 1851, 2364, 2445, 2687, 3810, 4100, 4541, 5547, 5589

dikil- 1. (havaya) dikilmek
d. 3539
2. (bir yerde)bulunmak
d. 4602

dikilü dikili, dikilmiş
d. 2595

dikim sun- (yiyecek) lokma uzatmak
d. 3630

dil dil
d. 84, 88, 93, 94, 132, 235, 240, 241, 241, 244, 246, 275, 276, 306, 336, 362, 362, 363, 691, 732, 1444, 1684, 1809, 2202, 2281, 2284, 2285, 2292, 2303, 3045, 3444, 3458, 3667, 3669, 3669, 3670, 3670, 3672, 3673, 3674, 3675, 3675, 3678, 3680, 3681, 3683, 4014, 4117, 4396, 4642, 4645, 4984, 5102, 5590, 5591, 5595, 5595, 5598, 5599 5599, 5604

dil Far. gönül
d. 2136, 2137, 5592

dil-ber-i māh-çihr gönül alan ay yüzlü sevgili
d. 1828

dil-dār gönül alıcı
d. 2920, 5149

dil damaḫ kurı- dili, damağı kurumak, çok susamak
d. 4801

dilden dile düş- dilden dile yayılmak,
d. 5344

dile- istemek, arzulamak, arzu etmek, rica etmek
d. 53, 131, 264, 268, 276, 397, 412, 546, 606, 652, 652, 658, 693, 745, 746, 809, 817, 821, 835, 860, 1002, 1127, 1157, 1176, 1230, 1233, 1273, 1279, 1382, 1409, 1412, 1421, 1549, 1573, 1649, 1922, 1929, 1932, 1997, 1989, 2034, 2055, 2169, 2176, 2184, 2274, 2292, 2324, 2333, 2422, 2504, 2638, 2738, 2819, 2843, 3107, 3149, 3245, 3295, 3660, 3763, 3767, 3859, 3859, 3900, 3922, 3955, 3965, 4013, 4015, 4030, 4244, 4250, 4259, 4286, 4409, 4713, 4726, 4741, 4843, 4944, 5116, 5117, 5144, 5153, 5231, 5253, 5396, 5440, 5443, 5528, 5567, 5627, 5691, 5693, 5696

dile düş- dilden dile yayılmak
d. 1573

dile gel- dile gelmek, çalınmaya başlamak

diŋ- 1. denmek, söylenmek
d. 5038
2. susmak, sakinleşmek
d. 3481
dinç emin, sakin, güvenlik içinde
d. 3464
dinç dut- huzur içinde yaşatmak
d. 5110
dinç geç- sükûnet içinde yaşamak
d. 4547
dinç ḳal- huzur içinde yaşamak
d. 4410
dinçligini güt- rahatının peşinden gitmek
d. 2841
dinçlik ol- huzurlu olmak, huzur gelmek
d. 2921
dinç ol- güvenlik ve huzur içinde yaşamak
d. 211, 3589, 3645, 3685, 5280, 5561, 5565
dinden çıḳ- dinden çıkmak
d. 232
dīni diregin ḳaḳ- dinin direğini tepmek
d. 204
diŋle- dinlemek
d. 536, 1599, 1611, 1635, 1961, 2028, 2715, 3265, 3782, 4017, 4340, 4687, 4796, 4991, 5375
diŋlen- dinlenmek
d. 1525, 1888, 2356, 2931, 3363, 3562, 5232, 5541
diŋü diŋ- söylenenleri dinlemek
d. 4634
dir- 1. dermek, toplamak, biriktirmek
d. 306, 393, 1734, 1802, 1848, 2967, 3159, 3535, 5481
2. getirmek
d. 1321
direk direk, sutun
d. 488, 499, 500
direk eyle- direk, sutun yapmak
d. 3175
direksüz direksiz, destek olmadan
d. 19
dirgün toplantı, düğün dernek
d. 5310
diri canlı, hayatta, yaşayan
d. 280, 703, 708, 1834, 2575, 2647, 2863, 2898, 3800, 4654, 4836, 5003, 5149
dirīġ Far. **1.** eyvahlar olsun , eyvah
d. 461, 461, 2461, 2461, 2549, 2549, 4199, 4199, 4524, 4524, 5427, 5427, 5502, 5502
2. esirgemek
d. 4405, 4405
dirīġā eyvahlar olsun, eyvah
d. 203, 393, 537, 924, 954, 1402, 1494, 2252, 2404, 2410, 2547, 2672, 2799, 3840, 3878, 4083, 4392, 4513, 4826, 5426, 5501, 5516, 5518, 5519, 5644
dirīġ eyleme- Far.+T. engellememek, men etmemek
d. 1907
diriġ it- Far.+T. esirgemek, feda etmek
d. 4282, 5424
diri ḳal- hayatta kalmak, yaşamak
d. 798, 1586, 3404
diri ḳıl- hayata döndürmek, diriltmek
d. 653, 660
diril- 1. toplanmak, bir araya gelmek, üşüşmek
d. 63, 1571, 2117, 2979, 4294, 4895, 5294, 5461, 5504
2. yaşamak
d. 182, 261, 272, 272, 2229, 2493, 5461
3. hayata dönmek, dirilmek
d. 63, 1450, 2445, 5294
4. geçinmek, imtizaç etmek
d. 4017, 5028
dirilt- hayata döndürmek, diriltmek
d. 17, 83
diri ol- yaşamak, hayatı devam ettirmek
d. 43, 171, 1597, 3686, 3801, 4038, 4983
dirişdür- toplamak, biriktirmek
d. 1567, 1669, 4314
dirlik 1. hayat, yaşayış
d. 80, 179, 236, 1369, 1475, 2231, 2429, 2775, 2780, 4034, 4492, 5423, 5436
dirlik it- yaşamak

d. 4310
dirmend Far. (dermān-de) aciz, zavallı,çaresiz
d. 2228
dirnek toplantı, cemiyet
d. 4909, 5325
dirneş- toplanmak, bir araya gelmek
d. 4894, 4896
dirsek dirsek
d. 2559
dirşür- toplamak, biriktirmek
d. 3982
diş diş
d. 1198, 1516, 2663, 3191, 3574, 3671, 3960, 5521
diş bile- 1. arzu duymak, iştahlanmak, tamah etmek
d. 1382, 1566, 3264, 3846, 4916
2. birine kızarak kötülük yapmak istemek
d. 1932
diş göster- sırıtmak, gülmek
d. 4039
dişi dişi, kadın
d. 1319
dişinüŋ kündeldügi git- dişinin körlüğü gitmek, eski gücüne kavuşmak
d. 5053
dişi şın- dişi kırılmak
d. 5477
dişi ışıt- dişlerini göstererek gülmek
d. 3847
dişlü dişli, dişleri olan
d. 2944
dişü aşın- dişi çürümek
d. 4130
ditre- titremek (bk. didre-)
d. 6, 873, 4130
dīv Far. **1.** dev
d. 1986, 2484, 4190, 4921
2. şeytan
d. 2217, 2378, 2623, 4139
3. cin
d. 2387, 4338, 4364
dīvār Far. duvar (bk. dıvār)
d. 538, 575, 3659, 3659, 4368, 5657
divaruŋ ardında ḳulaġ ol- yerin kulağı olmak
d. 1754
divit (< Ar. devāt) divit
d. 5341
divşür-derlemek, toplamak, biriktirmek
d. 293, 1234, 5686
diyesin sanki
d. 3023
diyeydi sanki
d. 2536
diyeydüŋ sanki, sanmak
d. 1971, 2183, 2399, 5288
diyibilme- anlatamamak, söyleyememek
d. 2592
diyil- denilmek, söylenilmek
d. 8
diyü diye
d. 354, 430, 567, 626, 865, 1092, 1138, 1143, 1390, 1872, 2436, 2516, 3748, 3968, 4268, 4813, 4874, 5066, 5616
diz diz
d. 1115
diz- dizmek
d. 4485
dizgin dizgin (bk.dizgün)
d. 2580, 3594
dizgin dir- atın dizginini çekmek, dizgin toplamak
d. 899, 2418
dizgün dizgin (bk.dizgin)
d. 3045
dizin çök- diz çökmek
d. 745, 1170, 1687, 2161
doḳın- 1. temas etmek (bk. doḫın-)
d. 3281
2. bedel, eşit
d. 2528
3. karşı koymak
d. 2583
doḫın- temas etmek (bk.doḳın-)
d. 2518
dost Far. dost, arkadaş
d. 137, 142, 290, 820, 1472, 2912, 4012, 4213, 4315, 4421, 4584, 5161, 5654

dost-kānī Far. büyük kadeh
d.- 2501, 4426
dost ol- Far.+T. dost olmak, arkadaş olmak
d. 823, 3237, 5454, 5654
doyınca doyana kadar, doya doya
d. 5502
dög- dövmek
d. 4483, 5066
dögül- vurulmak
d. 5333
dögün- dövünmek
d. 5499
dögün yas, matem
d. 3220
dök- 1. dökmek, vermek
d. 66, 151, 1460, 1897, 2161, 2593, 3571, 3946, 4070, 5091, 5264, 5670
2. sarfetmek, harcamak, dağıtmak
d. 396, 2794, 2801, 3710, 5034, 5281
dökil- dökülmek, bol miktarda ortaya konmak (bk. dökül-)
d. 64, 1006, 2752, 3281, 3311
dökül- dökülmek, bol miktarda ortaya konmak (bk. dökil-)
d. 844, 2120, 2147, 2265, 3590, 5284
dölen- 1. huzura kavuşmak, sükunet bulmak
d. 1553, 1928, 2580, 4452
2. ağır davranmak, karar kılmak
d. 1490, 2388, 3831
dön- 1. geri dönmek, dönmek
d. 131, 209, 659, 733, 804, 806, 812, 905, 978, 1016, 1053, 1069, 1080, 1082, 1083, 1095, 1163, 1202, 1339, 1442, 1478, 1665, 1672, 1745, 1981, 2399, 2400, 2450, 2451, 2470, 2511, 2560, 2648, 2670, 2680, 2939, 3029, 3482, 3521, 3746, 3775, 3791, 3892, 3093, 3144, 3699, 3792, 3872, 4033, 4088, 4151, 4281, 4284, 4325, 4342, 4382, 4387, 4495, 4501, 4640, 4644, 4684, 4829, 4908, 4955, 5001, 5528
2. tercüme edilmek, çevrilmek
d. 366, 376
3. değişmek, bir halden başka bir hale geçmek
d. 1089, 1589, 2461, 3220, 3475, 4151, 4598, 4641, 5529, 5541, 5572
4. savaşta geri kaçmak
d. 940
dördinci dördüncü (bk. dördünci)
d. 846, 3539
dördünci dördüncü (bk. dördinci)
d. 852, 3815, 3849
dört dört
d. 145, 486, 500, 500, 3708, 3726, 3954, 5016, 5563
döşek döşek, yatak
d. 842, 868, 871, 873, 874, 877, 1574, 1600, 1833, 1920, 2492, 3341, 3342, 4159
döşek idin- kendine yatacak yer yapmak
d. 2855
döşen- yayılmak, serilmek
d. 2954, 3374, 4897
döşür- düzelmek, derlemek
d. 2407
döy- dayanmak, tahammül etmek
d. 1952, 3044, 5542
döyeme- dayanamamak, tahammül edememek (bk. döyime-; döyme-)
d. 1780, 1881
döyime- dayanamamak, tahammül edememek (bk. döyeme-; döyme-)
d. 4868
döyme- dayanamamak, tahammül edememek (bk. döyeme-;döyime-)
d. 1776, 2552, 3654
duʿā dua
d. 5200, 5360, 5628, 5695, 5703
duʿā al- dua almak
d. 5576
duʿācı duacı
d. 381, 5575
duʿācı ol- duacı olmak
d. 992, 4715
duʿā eyle- dua etmek (bk. duʿā it-; duʿā ḳıl-)

d. 399, 422, 448, 452, 651, 854, 905, 975, 1067, 1096, 1720, 2096, 3008, 4717, 5412

duʿā it- Ar.+T. dua etmek (bk. duʿā eyle-; duʿā ḳıl-)

d. 852, 1723, 1964, 5567

duʿā ḳıl- Ar.+T. dua etmek (bk. duʿā eyle; duʿā it-)

d. 265, 340, 601, 971, 1041, 1091, 1185, 1269, 2082, 3517, 3580, 3594, 5135, 5172, 5350

duʿā oḳı- dua etmek, dua okumak (bk. duʿā oḳu-)

d. 1681

duʿā oḳu- dua etmek, dua okumak (bk. duʿā oḳı-)

d. 1651

dumrı tef

d. 3241

dūn Ar. aşağılık, alçak, soysuz kimse

d. 210

dur- 1. durmak, bulunmak, beklemek (bk. ṭur-)

d. 1025, 1154, 1342, 2066, 2802, 2829, 4006, 4275, 5157

2. ayağa kalkmak, ayakta durmak

d. 995, 2171, 3096, 3394, 4662, 4792, 5058, 5569

duraẖ vir- mesken vermek

d. 5525

durma- durmamak, kalmamak

d. 816, 5502

durur -dır/-dir

d. 9, 21, 83, 213, 218, 218, 219, 219, 233, 241, 300, 300, 321, 336, 354, 355, 425, 425, 435, 451, 478, 478, 553, 553, 555, 578, 578, 587, 643, 643, 656, 656, 689, 820, 851, 897, 897, 898, 922, 922, 939, 953, 953, 980, 987, 987, 1108, 1112, 1112, 1128, 1130, 1139, 1192, 1192, 1242, 1243, 1284, 1310, 1397, 1525, 1939, 1939, 1954, 2039, 2063, 2084, 2084, 2138, 2138, 2147, 2218, 2220, 2226, 2245, 2259, 2265, 2294, 2411, 2468, 2506, 2513, 2547, 2617, 2632, 2646, 2695, 2697, 2697, 2973, 3017, 3018, 3034, 3087, 3087, 3141, 3147, 3300, 3487, 3510, 3529, 3568, 3604, 3650, 3651, 3671, 3680, 3691, 3709, 3709, 3851, 3920, 3978, 4029, 4029, 4118, 4149, 4149, 4256, 4267, 4288, 4288, 4306, 4309, 4309, 4354, 4404, 4418, 4444, 4464, 4464, 4730, 4730, 4732, 4732, 4833, 4894, 4985, 5030, 5048, 5146, 5149, 5165, 5174, 5246, 5415, 5524, 5529, 5584, 5590, 5590, 5658

durur- ayakta durdurmak

d. 4904

duş karşı

d. 354

dut- 1. tutmak (bk. ṭut-)

d. 57, 436, 483, 970, 1487, 1657, 1667, 2862, 2977, 3138, 3396, 3435, 3478, 3649, 3884, 3959, 4275, 5259, 5383

2. kaplamak,kaplanmak, sarmak

d. 185, 1148, 4897

3. farzetmek

d. 1707, 4216,

4. kurmak, germek

d. 3350

5. kiralamak

d. 4008

6. takılmak, asılmak

d. 5512

dutucı ol- tutucu olmak, tutmak

d. 188

duzaẖ tuzak (bk. duzaḳ)

d. 2260, 2262

duzaḳ (< Far. dūzaẖ) cehennem

d. 2256

duzaḳ tuzak (bk. duzaẖ)

d. 2261

duz etmek aŋ- tuz ekmek hakkını hatırlamak

d. 2812

düg- havaya yükselmek, yukarı doğru fırlamak

d. 871, 1764, 2749, 3925

dügdür- yukarı doğru fırlatmak

d. 4488

dügüm düğüm
d. 2663

dügümi şeş- düğümü çözmek
d. 1198

dügüm şeşil- düğüm çözülmek
d. 1197

dügün düğün
d. 304, 439, 774, 1109, 1886, 2566, 2729, 3220, 5090

dügün bul-düğün ile karşılaşmak
d. 5057

dügün eyle- düğün, eğlence yapmak (bk. dügün ol-)
d. 1942, 3241, 3635, 5088, 5091, 5322

dügün ol- düğün, eğlence olmak (bk. dügün eyle-)
d. 2039, 4658

dükān Far. dükkan
d. 2339, 2469

dükeli bütün, hepsi, herkes
d. 824, 917, 1265, 1268

düken- tükenmek, bitmek
d. 3525, 3525, 3970, 3975, 3976, 3983, 4225, 4964, 5190

dükenle- aramak, araştırmak
d. 2110, 2525

düket- bitirmek, tüketmek, tamamlamak
d. 4652

dümük ol- bir işle meşgul olmak
d. 1613, 4043

dün 1. dün
d. 1378, 1381, 1847, 1855, 1862, 1877, 2627, 3220, 4847, 4848
2. gece
d. 918, 2654, 3848, 3974, 4069, 4098, 4159

dün buçuğı gece yarısı, geceleyin (bk. dün buçuḳ; dün içi; dünle; dünlerek)
d. 2376, 2904, 2942, 3481

dün buçuḳ gece yarısı, geceleyin (bk. dün buçuğı; dün içi; dünle; dünlerek)
d. 4681

dün dulpı bütün gece
d. 2865, 3563

düne- gecelemek, tünemek
d. 1981

dün gün gece gündüz, her zaman
d. 183,1057, 2311, 2870, 3049

dün içi gece yarısı, geceleyin (bk. dün buçuğı; dün buçuḳ; dünle; dünlerek)
d. 1704, 2160, 2608, 2714

düni güne ula- geceyi gündüze eklemek
d. 3536

düni güni gece gündüz, geceli gündüzlü (bk. dünin günin)
d. 251, 565, 712, 760, 816, 895, 1067, 4233

dünin günin gece gündüz, geceli gündüzlü (bk. düni güni)
d. 513, 3777, 4188, 4594

dünle gece yarısı, geceleyin (bk. dün buçuğı; dün buçuḳ; dün içi; dünlerek)
d. 1737, 2462, 4945, 4988

dünlerek gece yarısı, geceleyin (bk. dün buçuğı; dün buçuḳ; dün içi; dünle)
d. 1727

dün ü gün gece gündüz, her zaman, daima
d. 7, 18, 289, 437, 556, 675, 778, 940, 981, 1131, 1340, 1399, 1549, 1813, 1909, 1950, 2039, 2430, 2833, 2899, 3020, 3241, 3417, 3522, 3527, 3537, 3772, 3814, 3827, 3848, 3859, 4745, 5091, 5329

dün ḳaraŋusı gece karanlığı
d. 2598

dünyā Ar. dünya, alem
d. 307, 308, 546, 732, 5302, 5481, 5526

dünye (< Ar.dünyā) dünya, alem
d. 166, 5232, 5409

dünyelik dünyalık, para pul
d. 306

düpdüz baştanbaşa, tamamen
d. 1148, 2075, 5037

düp eyle- sevinçten yüreği atmak, heyecanlanmak

d. 4627

dür (< Ar. dürr) inci
d. 329

dür-dermek, toplamak, katlamak, tomar haline getirmek
d. 2741, 4346

dür-dānesi inci tanesi
d. 1897

dür-i şāh-vār (padişaha layık) iri inci
d. 1460

düri- türemek, zuhur etmek
d. 2856

düriş- çalışmak, çabalamak, gayret etmek (bk. dürüş-)
d. 35, 121, 141, 254, 287, 293, 328, 337, 344, 400, 463, 570, 622, 672, 674, 684, 762, 783, 1147, 1182, 1335, 1383, 1467, 1496, 1587, 1612, 1817, 1825, 1827, 1874, 1904, 1955, 1961, 1962, 2000, 2002, 2070, 2246, 2262, 2325, 2332, 2392, 2407, 2432, 2456, 2565, 2583, 2694, 2695, 2727, 2731, 2899, 3223, 3513, 3621, 3654, 3721, 3724, 3727, 3801, 3967, 3969, 4038, 4255, 4308, 4339, 4361, 4380, 4398, 4405, 4458, 4684, 4714, 5097, 5199, 5208, 5248, 5279, 5315, 5376, 5439, 5455, 5463, 5468, 5486, 5528, 5585

dürişmeklik çaba, gayret
d. 5585

dürit- türetmek, meydana getirmek
d. 3360

dürlü çeşitli,çeşit çeşit, çok, pek çok, türlü
d. 42, 43, 135, 149, 450, 637, 766, 787, 1033, 1072, 1190, 1213, 1692, 2014, 2016, 2114, 2152, 2265, 2616, 2673, 2834, 2900, 3048, 3094, 3161, 3188, 3337, 3444, 3524, 3581, 3687, 3706, 3727, 3851, 4113, 4127, 4214, 4397, 4606, 4609, 4695, 5177, 5535, 5619

dürlü dürlü çeşit çeşit, türlü türlü
d. 64, 1919, 3288, 3290, 3517, 3966, 4731, 4831, 4841

dürt- 1. batırmak, saplamak, sokmak
d. 24, 180
2. (boya, ilaç)sürmek
d. 190

dürüst Far. bütün, doğru, sağlam
d. 240, 2890

dürüst gözet-fırsat kollamak
d. 5213

dürüst olma- düzgün olmamak
d. 621

dürüş- çabalamak, gayret etmek (bk. düriş-)
d. 2795, 4500

dürüt- türetmek, meydana getirmek
d. 19

düş düş, rüya
d. 578, 869, 874, 882, 885, 886, 888, 893, 1119, 1124, 1764, 1784, 2224, 2354, 2457, 2896, 2905, 2915, 2920, 2922, 2923, 2923, 2924, 2925, 3243, 3390, 3390, 3531, 3653, 4673, 4674 4922, 4922, 5297, 5298

düş- 1. düşmek
d. 519, 526, 736, 872, 1386, 1444, 1448, 1453, 1491, 1555, 1992, 1993, 1993, 2139, 2247, 2259, 2380, 2480, 3271, 3291, 3395, 3409, 3457, 3577, 3670, 3749, 3784, 3784, 3795, 3797, 3837, 3968, 4024, 4104, 4108, 4169, 4203, 4357, 4502, 4511, 4774, 4826, 4964, 5127, 5160, 5398, 5484
2. aciz, çaresiz kalmak, felakete uğramak
d. 1803, 1994, 3647, 3651, 4890, 5364
3. yere yığılmak, bayılmak
d. 1235, 1297, 1520, 1569, 2498, 2586, 3071, 3961, 4809, 4809, 4819,
4. savaşta ölmek, şehit olmak
d. 4685
5. vaki olmak
d. 609, 3250, 3611, 3677

6. hatırlamak
d. 2186
7. gelmek,bulunmak
d. 178, 2860, 3442, 3496, 3857, 3865, 3998, 4003, 4112, 4201, 4601,
8. uygun olmak
d. 2818
9. kapılmak, tutulmak
d. 1517
düş gör- rüya görmek
d. 1694, 3391, 4141, 5298, 5358
düşiş- birlikte bulunmak, düşüp kalkmak
d. 5400
düşmān Far. düşman (bk. düşmen)
d. 418, 3452, 4421, 5663
düşmānlıḳ (< Far. düşmān) düşmanlık
d. 4311
düşmen Far. düşman (bk. düşmān)
d. 392, 394, 912, 1594, 2365, 2411, 2725, 2912, 2912, 3361, 4012, 4066, 4316, 4584, 5456, 5457, 5460, 5517
düşmen ḳazan- düşman kazanmak
d. 3237
düşün vir- konaklamak
d. 4303
düşür- düşürmek
d. 2534, 4474
düt- tütmek, duman çıkarmak
d. 4734, 4735
dütün duman (bk. tütün)
d. 4980
dütüzdür- tütsü yakmak, tütsülemek
d. 532
düz doğru, saf, temiz
d. 2578
düz- 1. düzenlemek, tertip etmek
d. 359, 371, 427, 598, 777, 908, 948, 959, 1348, 1577, 1631, 2109, 3726, 4167, 4530, 4858, 5021, 5125, 5703
2. hazırlamak, hazırlık yapmak
d. 1033, 1085, 1147, 1338, 1506, 1554, 1919, 2160, 2206, 2435, 2831, 3047, 3825, 3937, 4743
3. yapmak, kurmak, inşa etmek
d. 326, 352, 1316, 1341, 1343, 1348, 1357, 2000, 2001, 2790, 3726, 4479, 4973
4. nazmetmek, yazmak
d. 332, 332, 338, 341, 348, 354, 357, 359, 362, 370, 1640, 2907, 5112, 5339, 5335, 5342, 5601, 5607, 5614, 5640
5. nakşetmek, resmetmek, çizmek
d. 553, 604, 3658, 3660, 3713, 3720,
6. akort etmek
d. 1176, 1177, 1292, 1293, 1365, 1432, 1473, 1510, 1546, 1621, 1621
düze ḳoşa hazırlamak
d. 2148
düzelt- düzeltmek
d. 95
düzen tertibat, düzen
d. 186, 332, 948, 1620, 2529, 2900, 4114, 4522, 4532, 5427
düzen- süslenmek, hazırlanmak
d. 1631
düzen düz- ev bark yapmak, kurmak
d. 2900, 3971, 5262, 5395
düzen düzil-hazırlık yapılmak
d. 2109, 5581
düzen eyle- belli bir düzen içinde bulunmak, düzen kurmak
d. 41, 4522
düzenlik asayiş
d. 3639
düzet- 1. düzeltmek, düzenlemek, tertip etmek, yoluna koymak
d. 31, 60, 447, 1622, 2159, 4841, 5245
2. hazırlamak
d. 431
3. yapmak, kurmak, inşa etmek
d. 836, 960, 3577
4. nazmetmek, yazmak
d. 351
5. akort etmek
d. 1259, 1546
düz göndür- geldiği gibi geri göndermek
d. 5458
düzgün düzen, oyun, tertip

d. 2418
düzgün düzül-tedbir alınmak (bk. düzgün it-)
d. 2913
düzgün it- tedbir almak (bk. düzgün düzül-)
d. 2785
düzil- 1.hazırlanmak
d. 2337
2. kurulmak, yapılmak
d. 485
3.nazmedilmek, yazılmak
d. 363
4. bezenmek, süslenmek
d. 426, 3679
5. yerleşmek
d. 5224
düz ṭut- eşit yaratmak
d. 5476
düzül- 1. Hazırlanmak, tertip edilmek
d. 495, 3034, 3231, 3397, 4532, 5090
2. yerleştirilmek, konmak
d. 500
3. akort edilmek
d. 503
4. nazmedilmek
d. 5586
düzüp ḳoş- 1. düzenlemek, hazırlamak, gereğini yapmak
d. 792, 3713, 4037, 4743, 5551
2. akort etmek
d. 511

-E-

ebleh Ar. akılsız, aptal
e. 930, 2233, 2640, 3257, 3304, 5126
eblehlik it-akılsızlık yapmak
e. 3144
ecel Ar. ecel, ömür vadesi
e. 661, 801, 1493, 2360, 2562, 2723, 3701, 5538, 5670
ecel ir- Ar.+T. vadesi gelmek
e. 941, 3634
ecel iriş- Ar.+T. vadesi gelmek
e. 5370, 5581
edā yerine getirilmesi gereken
e. 5669
edeb Ar. edep, terbiye, saygı
e. 344, 1050, 1277, 1435, 2061, 3113, 4574
edeb bekle- Ar.+T. edebe, usule uymak (bk. edeb ṣaḳın-)
e. 1050, 1759, 2284, 5042
edeb ṣaḳın- Ar.+T. edebe, usule uymak (bk. edeb bekle-)
e. 4241
edebsüz saygısızca
e. 3103
edebsüzlik saygısızlık
e. 2099, 5134
edīm Ar. ışık, gün ışığı
e. 4
edük kısa çizme, koncu
e. 2909
eger eğer
e. 99, 141, 168, 172, 184, 197, 229, 250, 264, 287, 291, 311, 320, 333, 347, 356, 369, 371, 372, 401, 420, 540, 623, 671, 672, 705, 713, 731, 765, 768, 770, 781, 784, 798, 890, 945, 945, 950, 1014, 1020, 1066, 1131, 1194, 1228, 1310, 1312, 1377, 1400, 1412, 1428, 1481, 1529, 1531, 1590, 1645, 1661, 1679, 1683, 1780, 1863, 1887, 1891, 1901, 1911, 1927, 1933, 1949, 1980, 2023, 2034, 2040, 2115, 2121, 2127, 2146, 2172, 2248, 2302, 2302, 2319, 2434, 2438, 2535, 2540, 2559, 2602, 2606, 2646, 2679, 2687, 2701, 2732, 2800, 2897, 2975, 2978, 3114, 3120, 3138, 3158, 3167, 3168, 3183, 3284, 3404, 3408, 3441, 3441, 3469, 3495, 3511, 3515, 3540, 3548, 3570, 3589, 3629, 3665, 3670, 3722, 3731, 3761, 3765, 3776, 3799, 3878, 3917, 4031, 4051, 4086, 4091, 4122, 4131, 4167, 4245, 4250, 4278, 4302, 4321, 4345, 4350, 4355, 4412, 4451, 4543, 4556, 4562, 4568, 4597, 4598, 4610, 4647, 4675, 4768, 4785, 4798,

4850, 4872, 4872, 4941, 4977, 5017, 5038, 5136, 5180, 5198, 5221, 5237, 5252, 5258, 5280, 5304, 5344, 5402, 5456, 5479, 5495, 5520, 5602, 5617, 5623, 5629, 5667, 5678, 5689

egerçi aslında, gerçi
e. 1000, 1914, 2090, 3054, 3553

egil- eğilmek, yönelmek
e. 85, 1779, 3246, 4000

egirdü baḳ gözlerini gezdirerek bakmak
e. 2168

egirt- kuşatmak, muhasara etmek
e. 909, 4302

egle- avutmak, eğlendirmek
e. 981, 2922, 3297, 3297, 3297, 3973, 4869

eglen- ağırdan almak, oyalanmak, vakit geçirmek, beklemek
e. 1442, 1705, 1729, 1896, 2084, 2088, 2338, 2401, 2402, 2436, 2514, 2892, 2913, 2931, 3299, 3367, 3562, 3710, 3852, 3943, 4004, 4337, 4445, 4519, 4692, 4792, 4870, 5374, 5613

egin sırt, arka
e. 1034

egren su toplanan yer
e. 4059

egri 1. eğri
e. 210,
2. kötü, fena, yanlış
e. 57, 210, 314, 5540

egri baḫ- öfkeyle, kızgınlıkla bakmak
e. 2286

egrisin söyle- yanlış söylemek, yalan söylemek
e. 4940

ehl Ar. **1.** ehil, yakın akraba, soy
e. 4, 282, 371, 2662, 5114
2. eş, mahrem
e. 5402
3. beceri, maharet, kabiliyet
e. 195, 3626, 4574

ehl-i beyt Hz. Muhammed'in yakın akrabası
e. 170

ehl-i imān ol- iman sahibi olmak
e. 92

ehl-i silāḥ silah ehli, silah kullanan
e. 163

ehl-i temīz saf, doğru olmak
e. 4592, 5106

ehliyyet Ar. liyakat, yetkinlik
e. 302

ehl kişi (işin) ehli kişi
e. 5602

ehl ol- Ar.+T. **1.** eş olmak
e. 1900
2. ehlileşmek
e. 3180

ejdehā Far. ejderha
e. 4561

ekin buğday, ekin
e. 1827

ekinlik tahıl ekilmiş yer, tarla
e. 1826

ekle- bitiştirmek, yapıştırmak
e. 1648

eksiklü kusurlu
e. 1250

eksil- eksilmek
e. 5455

eksük eksik
e. 1085, 1334, 2831, 3346, 4021, 5662

eksük gerek eksik olan, eksiklik, noksan
e. 3337

eksüklü kusurlu
e. 1254

el el
e. 93, 94, 161, 166, 169, 204, 298, 301, 312, 331, 360, 410, 411, 436, 508, 509, 510, 557, 620, 718, 775, 953, 970, 1063, 1070, 1121, 1122, 1146, 1156, 1159, 1161, 1163, 1164, 1165, 1171, 1176, 1181, 1181, 1407, 1823, 1876, 1220, 1253, 1259, 1297, 1545, 1610, 1620, 1632, 1637, 1641, 1643, 1709, 1727, 1746, 1793, 1807, 1840, 1870, 1950, 1972, 2016, 2127, 2161, 2177, 2192, 2239, 2273, 2322, 2330, 2370,

2390, 2454, 2481, 2484, 2581, 2602, 2635, 2656, 2746, 2825, 2952, 3045, 3056, 3092, 3171, 3225, 3241, 3271, 3303, 3353, 3425, 3427, 3438, 3564, 3566, 3587, 3605, 3614, 3633, 3681, 3770, 3770, 3776, 3788, 3797, 3928, 3946, 3990, 4023, 4026, 4114, 4176, 4177, 4206, 4219, 4237, 4245, 4263, 4279, 4313, 4396, 4427, 4435, 4441, 4503, 4507, 4524, 4666, 4813, 4860, 4954, 4970, 5086, 5404, 5478, 5005, 5132, 5263, 5278, 5476, 5544, 5661

el yabancı halk, ahali
e. 5067

el ayaḫ ur- ısrar etmek, tepinmek
e. 4714

el baġlayup ṭur- elpençe divan durmak
e. 1051, 3593

elbet Ar. mutlaka, eninde sonunda
e. 3355, 5080, 5634

el çek- vazgeçmek, feragat etmek
e. 429, 690, 5660

el deg- işe girişmek, başlamak
e. 349

elden al- satın almak
e. 3091

elden alıma- ellerinden alamamak
e. 4501

elden çıḳ- kaybetmek
e. 5360

elden ḳo- terketmek
e. 4938

elden saça baştan tırnağa (kadar)
e. 751

ele düş- yakalanmak, ele geçmek
e. 4170, 4513

ele gel- elde etmek (bk. ele gir-)
e. 784, 5585

ele getür- 1. ele geçirmek, yakalamak
e. 597, 3227, 3821
2. elde etmek, kazanmak
e. 744, 4030

ele gir- 1. elde etmek, kazanmak (bk. ele gel-)
e. 577, 762, 1075, 1409, 1456, 1479, 1603, 3917, 4283, 4401, 4408, 5566,
2. ele geçirmek, yakalamak
e. 594, 1801, 2358, 2462, 3168, 4430, 5080, 5471, 5646

eli açuḳ cömert
e. 152, 1007, 5399

eli baġlu ḳul ol- her şeye razı olmak
e. 1552, 5049

eli degme- 1. (bir işi yapmaya) gönlü olmamak
e. 349
2. gücü yetmemek
e. 799

eli var-1. (bir işi yapmaya) gönlü olmak
y. 545
2. gücü yetmek
e. 4458

elif elif harfi
e. 278

eli ir- gücü yetmek
e. 254, 579, 3039, 4404

elikdür- elde etmek, ele geçirmek, yakalamak (bk. elükdür-)
e. 469, 1753, 2371, 3070, 3303, 4050, 4037, 4279, 4585

elin al- elini tutmak
e. 1771, 1785, 3690, 4213, 4423, 5299

elinden gel- gücü yetmek, yapabilmek
e. 623, 928, 1056, 1417, 1708, 3145, 3785, 3887, 3910, 4282, 4418, 4460, 4544, 5364

elinden gelürin it- gücünün yettiğini yapmak
e. 737

elinden ḳaya gel- (kişiden dolayı) tasaya düşmek
e. 4495

elinden yan- kişiden dolayı sıkıntı görmek
e. 3693

elin eŋegine ur- elini çenesine dayamak
e. 5653

elin etegine ṣun- namusuna dokunmak
e. 4947

elin götür- dua etmek için ellerini kaldırmak
e. 448, 651
elini ṭut- yardım etmek
e. 3647, 3651, 4569, 5018, 5364, 5463
elini yu- vazgeçmek, feragat etmek
e. 509, 4969, 5436
elin ov-1. elini oğuşturmak,
e. 1521
2. ne yapacağını şaşırmak
e. 3793
elin yüzine ur- dua ederken elini yüzüne kapamak
e. 452
eli ṣulu eli işe yatkın, maharetli
e. 3657
eli varma- (bir işi yapmaya) gönlü olmamak
e. 2385
elli elli
e. 370, 413, 446, 608, 3160, 3160, 3956, 5701
ellü elinde herkes kendi elinde
e. 3478
elma elma
e. 494, 504, 1655, 2199, 2220, 2229, 2948, 3927, 4146
elmās 1. elmas, mücevher
e. 410, 457, 3263, 3985
2. elmas (kesici, delici)
e. 1836
el ṭutuş- birbirinin elini tutmak
e. 2203
el ur- elle dokunmak, el atmak, el uzatmak, eline almak
e. 1176, 1766, 1275, 1292, 1473, 1761, 1819, 3110, 3172
el uzat- yardım etmek
e. 4047
elükdür- elde etmek, ele geçirmek, yakalamak (bk. elikdür-)
e. 2904
emek zahmet, sıkıntı
e. 785, 1186, 1857, 2353
emek çek- zahmet çekmek, sıkıntı çekmek (bk. emek gör-; emek ṭart-)
e. 1699, 2538, 3894, 5025, 5348
emek gör- zahmet çekmek, sıkıntı çekmek (bk. emek çek-; emek ṭart-)
e. 2206
emek ṭart- zahmet çekmek, sıkıntı çekmek (bk. emek çek-; emek gör-)
e. 3890, 4358
emek yi- zahmet çekmek, gayret sarf etmek
e. 340, 681, 3195, 4178, 5144, 5624, 5644
emek yiyil- sıkıntı çekilmek
e. 4042
emīn Ar. güvenilir
e. 104
emiş- hep birlikte emmek
e. 2581
emr Ar. emir, buyruk
e. 65, 79, 81, 113, 1552
emr eyle- Ar.+T. emretmek
e. 5
eŋ eklem, bitişme yeri
e. 5214
endāze Far. oran, ölçü
e. 3726
endāze düz- Far.+T. oranlamak, hesaplamak
e. 1346
ende baş akılsız, sersem baş
e. 2265
endik- şaşakalmak, şaşırmak
e. 2187, 2882, 3485
endīşe Ar. düşünce, endişe,
e. 46, 86, 251, 326, 327, 328, 627, 728, 2224, 2235, 2388, 2856, 2928, 3187, 3316, 3430, 3525, 3700, 3777, 4184, 5009, 5165
endīşe eyle- Ar.+T. kaygılanmak, endişelenmek (bk. endīşe it-; endīşe ḳıl-)
e. 325, 4179, 4827
endīşeden geç- Ar.+T. endişeden uzaklaşmak
e. 551

endīşe it- Ar.+T. endişelenmek, kaygılanmak (bk. endīşe eyle-; endīşe ḳıl-)
e. 1000
endīşe ḳıl- Ar.+T. düşünceye dalmak (bk. endīşe eyle-; endīşe it-)
e. 4737
endīşeye bat- Ar.+T. kaygı içinde kalmak, endişeye batmak
e. 2951, 4097
endīşeye düş- Ar.+T. düşünceye dalmak
e. 3849
eŋek çene, çene kemiği
e. 79, 2126, 4540
eŋ öŋdin ilk önce, eskiden, önceden
e. 817, 1161, 1989, 2162, 2512, 2557, 3026, 3775, 4266, 4393, 4734, 4786, 4930, 5060, 5119
eŋse ense
e. 2409, 3681, 5062
eŋü yaŋu ol- şaşırmak, hayret etmek
e. 1639, 2174, 2689, 4463
epsem sessiz, sakin, suskun
e. 2489, 2668, 3065
er 1. erkek
e. 175, 1139
2. kimse, kişi
e. 189
3. yiğit, kahraman, mert savaşçı
e. 173, 186, 193, 383, 789, 1195, 1453, 1679, 2391, 2408, 2475, 2528, 2566, 2568, 2569, 2577, 2603, 2730, 2747, 2760, 2910, 2929, 3133, 3230, 3251, 3488, 3724, 3724, 3806, 3812, 3975, 4223, 4247, 4277, 4299, 4305, 4308, 4308, 4390, 4457, 4459, 4461, 4464, 4474, 4477, 4484, 4491, 4496, 4514, 4558, 4566, 4661, 4920, 4920, 4992, 5012, 5159, 5279, 5448, 5449
er ʿavrat ol- karı ve kocanın birbirine cinsel yakınlık göstermesi
e. 3252
er ʿavret erkek kadın, herkes
e. 1389
erce erkek gibi
e. 1962, 4458
eren yiğit, kahraman, savaşçı
e. 2548, 2584, 2744, 2822, 2828, 2880, 3812, 4294, 4469, 4493, 4632, 5014, 5215, 5557
erġavān erguvan
e. 2228
eri- erimek
e. 1405
erit- eritmek
e. 1946
erkān Ar. erkân, esaslar
e. 911, 3604, 5104, 5104
erlik yiğitlik, savaşçılık, erkeklik, kahramanlık
e. 1023, 2448, 2476, 2563, 2839, 4035, 4207, 4454, 4457, 2429, 4492, 4508, 4557, 4566, 5402, 5423
es- esmek
e. 76, 2666, 3560, 3806, 4248, 5300
esb Ar. at
e. 4479
esdür- estirmek
e. 3012
esen sağ salim, rahat, sakin, huzurlu
e. 211, 1082, 1411, 1739, 1931, 2033, 3802, 3904, 5300,
esen ḳal- sağlıcakla kalmak, hoşça kalmak
e. 800, 5040
esenle- esenlik, sağlık dilemek
e. 2077
esen oġuz eyle- sağ salim, hoşça kalın demek
e. 4054
esen uġur eyle- (birbirine) esenlik dilemek
e. 5433
eṡer Ar. işaret, belirti, iz
e. 2456, 2783
eṡer eyle-Ar.+T. tesir etmek, etkilemek (bk. eṡer ir-; eṡer it-)
e. 884, 1366, 5630
eṡer ir- Ar.+T. tesir etmek, etkilemek (bk. eṡer eyle-; eṡer it-)
e. 1606

e̱ser it- Ar.+T. tesir etmek, etkilemek
(bk. e̱ser eyle-; e̱ser ir-)
e. 680, 738, 767, 776, 4624
esīr Ar. esir
e. 3838, 5518
esīr eyle- Ar.+T. esir olmak
e. 1989
esirge- bağışlamak, korumak, acımak, merhamet etmek
e. 740, 888, 1370, 1551, 1916, 2833, 3260, 4648, 4824, 4992, 5494
esirgenci 1. esirgenmeye muhtaç, merhamet edilen
e. 4393
2. esirgeyici, merhamet edici
e. 1402
eski eski
e. 338, 1912, 4368, 5302
esle- dinlemek, kulak vermek
e. 2717
esleme- dinlememek, aldırış etmemek
e. 1114, 2279
esri- sarhoş olmak
e. 1175, 1561, 1920, 2122, 2333
esrük sarhoş
e. 1512, 1850, 1866, 5390
esrük ol- sarhoş olmak
e. 1158, 5400
eşek eşek
e. 3304, 3342
eş- koşmak, atla hızlı gitmek
e. 2883, 4429
eşin- eşilmek, kazılmak
e. 2748
eşür- hızlı yürütmek, koşturmak
e. 2538
eşyāʿ Ar. cemaatler, yardımcılar
e. 170
et et
e. 327, 2112, 5072
etbāʿ Ar. tabi olan, uyan
e.170
etek etek
e. 2914, 3114, 4952
etmek davranış, amel
e. 2061
etmek ekmek
e. 223, 229, 230, 262, 270, 273, 2759, 2998, 3766, 3767, 3773, 4216, 4635, 4661, 4935, 5257, 5455
etmek ṭoġra- ziyafet vermek
e. 1003
ev ev
e. 186, 204, 543, 773, 1017, 1312, 1338, 1381, 1645, 1846, 1853, 2175, 2191, 2195, 2391, 4369 4425, 4444, 4808, 4918, 5461
evet evet
e. 4356
evi ḫarāb evi yıkılası
e. 3381
evi ören evi yıkılası
e. 3165
evit evet, (onaylama anlamında)
e. 2303
evlā Ar. uygun, münasip
e. 219
evvel ilk önce, önce
e. 299, 1031, 1253, 1277, 1278, 1404, 1566, 1817, 2098, 3696
evvel-ḳadem ilk adım
e. 1908
ey seslenme ünlemi, ey
e. 1821
eyā seslenme ünlemi, ey
e. 84, 128, 555, 632, 1519, 2287, 2446
eyer eyer
e. 1078, 4461, 4478, 4491
eyerlü eyerli, eyer vurulmuş
e. 2377, 2530, 4701
eyi iyi, mükemmel
e. 31, 2108, 2224, 2374, 3735, 4248, 4543
eyit- demek, söylemek
e. 351, 365, 421, 441, 498, 647, 647, 754, 782, 786, 1010, 1018, 1060, 1221, 1332, 1510, 1547, 1580, 1686, 1688, 1795, 1800, 2011, 2012, 2096, 2130, 2141, 2151, 2245, 2252, 2281, 2305, 2306, 2318, 2427, 2446, 2652, 2674, 2770, 2786, 2980, 3082, 3200, 3276, 3482, 3497, 3499, 3502,

2140, 2297, 2436, 2606, 2626, 2721, 2775, 3272, 4041, 4241, 4588, 4597, 4603, 4802, 5003, 5028, 5241, 5242, 5327, 5375, 5381, 5465, 5465, 5582, 5588 5628

eyü ad iyi şöhret
e. 857, 1011, 1021, 2573, 5579

eyü ad bul- iyi ad kazanmak
e. 811

eyü dil vir- tatlı söz söylemek
e. 5396

eyü gelme- 1. iyi olmamak
e. 621
2. iyilik getirmemek
e. 1319

eyü güni yavuza ṣat-mutlu günü kötü güne değiştirmek
e. 4526

eyü ḫulḳ gör-kendisine iyi davranılmak
e. 723

eyü söyle-yumuşak konuşmak, iyi davranmak
e. 974, 1107, 3077, 3518, 4384, 4633, 5037, 5346, 5554

eyü yavuz iyi kötü, her türlü şart, durum
e. 56, 5417

eyvān Ar. eyvan, salon
e. 489, 908, 959, 3420

ez- ezmek, toz haline getirmek
e. 2334, 4807

ezil- ezilmek
e. 5277

-F-

faġfūr Far. Çin hükümdarı
f. 668, 901, 909, 998, 999, 1010, 1069, 1074, 1075, 1080, 1088, 1091, 1095, 1096, 1099, 1143, 1146, 1161, 1167, 1173, 1201, 2102, 2109, 2215, 2278, 2313, 2428, 2652, 2761, 2765, 2996, 3083, 3131, 3649, 4288, 4373, 4376, 4520, 4683, 4687, 4689, 5022, 5147, 5189

faġfūr-ı Çīn Far. Çin hükümdarı
f. 745, 759, 956, 1016, 1022, 1024, 1040, 1272, 1301, 1595, 2090, 2503, 3411, 5123

faġfūr-ı nām-dār ün sahibi Çin hükümdarı
f. 2496

faḫr bol- Ar.+T. yoksul olmak
f. 4586

faḫr bul- Ar.+T. şeref bulmak
f. 4586

faḫr eyle- Ar.+T. böbürlenmek
f. 194

faḫr ol- Ar.+T. iftihar etmek
f. 2731

faḳīr Ar. yoksul
f. 2989, 2989

fāl Ar. uğur, talih deneme
f. 2136, 2139, 2140

falān Ar. belirsiz bir şey, herhangi biri (bk. fülān)
f. 4008, 4928

fāl ṭut- Ar.+T. uygun görmek
f. 2425

fāriġ Ar. **1.** rahat, âsûde,
f. 2183, 2669,
2. vazgeçmiş
f. 5660

fāriġ it- Ar.+T. rahatlatmak (bk. fāriġ ol-)
f. 2721

fāriġ ol- Ar.+T. **1.** rahat olmak, rahatlamak (bk. fāriġ it-)
f. 296, 1698, 4423
2. vazgeçmek
f. 5080, 5561

fāriġ yat- Ar.+T. huzurlu bir şekilde uyumak
f. 5531

farīża Ar. en önemli, farz
f. 597

farḳ Ar. fark, ayırım
f. 159, 245, 4057

farḳ-ı eflāk feleklerin ötesi
f. 103

farḳ eyle- Ar.+T. fark etmek, ayrıt etmek (bk. farḳ it-)
f. 259, 2222

farḳ it- Ar.+T. ayırım yapmak, fark etmek (bk. farḳ eyle-)
f. 201, 201, 1757
farḳ idil- Ar.+T. fark edilmek
f. 1446
farż Ar. en önemli, farz
f. 16
faṣīḥ Ar. açık, anlaşılır, düzgün konuşan
f. 105, 4642
fāş eyle- Far.+T. açığa vurmak, açıklamak
f. 3663
fāyide Ar. fayda, yarar
f. 5523
fāżıl Ar. faziletli, maharetli (bk. fażl)
f. 1990, 5114
fażl Ar. fazilet, iyilik, lûtuf (bk. fāżıl)
f. 2263, 5493, 5493, 5697
fażl eyle- Ar.+T. iyilikte bulunmak (bk. fażl it-)
f. 5495
fażl it- Ar.+T. faziletli davranmak (bk. fażl eyle-)
f. 2268
fehm Ar. anlama, anlayış
f. 55, 1530, 1569, 5335
felāh bul- Ar.+T. kurtuluşa ermek
f. 2624
felek Ar. gökyüzü, felek
f. 424, 803, 1042, 1701, 2680, 2745, 2691, 3507, 4151, 4200, 4281
felek yüzine gül- talih yüzüne gülmek
f. 2193
fenar fener
f. 4980
ferāġat Ar. **1.** vazgeçme
f. 526
2. istirahat etme, dinlenme
f. 2840
ferāġat ol- Ar.+T. istirahat etme, dinlenme
f. 1816
ferāġat ötür- Ar.+T. vazgeçmek
f. 91
feraḥ Ar. gönül açıklığı, sevinç
f. 3533
ferāmüş it- Ar.+T. unutmak
f. 1174
ferḫunde Far. kutlu, uğurlu, mübarek
f. 5103
ferişte Far. melek (bk. ferişteh, firişte)
f. 199, 221, 1625, 2387
ferişteh Far. melek (bk. ferişte, firişte)
f. 134
fer ḳalma- Ar.+T. güç kalmamak
f. 1579
fermān Far. ferman, emir, buyruk
f. 36, 1070
ferş it- Ar.+T. yaymak, yayılmak
a. 138
fer ṭut- Ar.+T. güçlenmek
f. 5054
feryād eyle- Far.+T. feryat etmek
f. 645
feryāduŋa iriş- Ar.+T. imdadına yetişmek
f. 5463
feryāt Ar. feryat
f. 3634, 4891, 5020, 5167
ferz Far. satranç oyununda şahın müşaviri
f. 2234
fesād Ar. bozukluk, fenalık, fitne
f. 164, 2370
fesāda var- Ar.+T. fenalık yapmak
f. 4602
fesād ehli bozguncu, fesatlık yapan
f. 2624
fesād ḳop- Ar.+T. bozgunculuk meydana gelmek
f. 4784
feṣāḥat Ar. belağat
f. 4857
fevc fevc Ar. bölük bölük
f. 7
fevt ol- Ar. kaybetmek, elden çıkarmak
f. 1456, 1612, 1798, 1901, 5469
fındūḳ Ar. hücre, oda
f. 2917
fış fış fışır fışır, fışkırarak
f. 2172
fidā Ar. feda, uğruna verme
f. 1228, 2011
fidā eyle- Ar.+T. feda etmek
f. 4771, 4879

fidā ḳıl- Ar.+T. feda etmek (bk. fidī ḳıl-)
f. 1132, 1481
fidī Ar. feda, uğruna verme
f. 2063, 3624, 4406, 5045
fidī ḳıl- Ar.+T. feda etmek (bk. fidā ḳıl-)
f. 2056, 5520
fidī ol- Ar.+T. feda olmak
f. 2993
figān Far. inleme, ıztırap ile bağırıp çağırma
f. 497, 796, 3415, 5506
figān eyle- Far.+T. inlemek, ıztırap ile bağırıp çağırmak (bk. figān it-)
f. 869, 1374, 1399, 2458, 3961, 5497
figān it- Far.+T. inlemek, ıztırap ile bağırıp çağırmak (bk. figān eyle-)
f. 645, 772, 2225, 2874, 3755, 4124, 4677, 4866, 5429
figār eyle- Far.+T. yaralamak
f. 572
fikir eyle- Ar.+T. düşünmek
f. 955, 4228, 4720, 4844, 5303, 5623
fikr Ar. düşünce
f. 86, 141, 306, 389, 599, 743, 1131, 1139, 1474, 1569, 1645, 2202, 2618, 2646, 2810, 3779, 3932, 3985, 4057, 4093, 4230, 4271, 4699, 4730, 4984, 4995, 5660
fikre bat- Ar.+T. düşünceye dalmak (bk. fikre düş-)
f. 1783, 4171
fikre düş- Ar.+T. düşünceye dalmak (bk. fikre bat-)
f. 634, 1850, 3849
fikr it- Ar.+T. düşünmek
f. 244, 395, 471, 2432, 2907, 3698, 5248
fikri endāze ḳıl- düşünceyi ölçü olarak tutmak
f. 338
fikri götür- Ar.+T. düşünceyi uzaklaştırmak
f. 556
fikri bir ol- aklını başına toplamak
f. 5187
fikri ir- Ar.+T. idrak etmek, anlamak
f. 460
fikri uzaḫ Ar.+T. ileri görüşlü
f. 1130, 3968
fīl Ar. fil
f. 72, 238, 2157
fi‘l Ar. iş, eylem
f. 2268, 3567, 4240, 4444
fi'l-ḥāl Ar. bu anda, hemen, şimdi
f. 65, 671, 3071, 3318, 4484, 4758
firāḳ Ar. ayrılık, firak
f. 880, 1952, 4080, 4711, 5179, 5298, 5542
firāset it- Ar.+T. anlayışlılık, çabuk sezmek
f. 4551
firdevs Ar. bahçe, bostan
f. 3348
firdevs-i a‘lā Cennet’teki altıncı bahçe
f. 499
firişte Far. melek (bk. ferişte, ferişteh)
f. 646
fitl eyle- körüklemek, fitillemek
f. 3807
fitne Ar. bela, fesat, arabozma,karışıklık
f. 562, 617, 1179, 2238
fitnenüŋ elin kes- karışıklığı, bozgunculuğu bitirmek
f. 3649
furn Ar. fırın
f. 3211
furṣat Ar. fırsat
f. 1612, 1802, 2655, 3972, 4862
furṣat bul- Ar.+T. fırsat bulmak
f. 1456
furṣat gözet- Ar.+T. fırsat kollamak (bk. furṣat gözle-)
f. 4310
furṣat gözle- Ar.+T. fırsat kollamak (bk. furṣat gözet-)
f. 471, 1578
furṣatı uyan- Ar.+T. fırsatı uyanmak, şansı uyanmak
f. 3361
furṣat kaç- Ar.+T. fırsat kaçmak
f. 3090
furṣat ol- Ar.+T. fırsat olmak
f. 1396, 5257
furṣat vir- Ar.+T. fırsat vermek

f. 373
fużūl Ar. böbürlenme, kibir
f. 1990
fużullıḫ Ar. böbürlenme, kibir (bk. fużullıḳ)
f. 1989
fużullıḳ Ar. böbürlenme, kibir (bk. fużullıḫ)
f. 211
fużullıḳ eyle- Ar. lüzumsuzluk yapmak (bk. fużullıḳ ḳıl-)
f. 2403
fużullıḳ ḳıl- aykırı davranmak (bk. fużullıḳ eyle-)
f. 5256
fülān Ar. belirsiz bir şey, herhangi biri (bk. falān)
f. 580, 2339
fürḳat Ar. ayrılık
f. 1551, 5225
füzūn Far. fazla, çok, aşkın
f. 5088

-G/Ġ-

ġadr eyle- Ar.+T. haksızlık yapmak
g. 2016
ġāfil Ar. gaflet (bk. ġaflet)
g. 928, 935, 5684
ġāfillıḳ Ar. gaflet
g. 3268
ġāfil ol- Ar.+T. gaflette olmak, gaflet içinde olmak
g. 937, 5548
ġaflet Ar. gaflet (bk. ġāfil)
g. 203, 3208
gāh Far. arasıra, kimi, bazı (bk.geh)
g. 2926, 4795
gāh…gāh Far. kimi… kimi; bazı…bazı (bk. geh…geh)
g. 298, 4838
gāh gāh Far. zaman zaman
g. 2682
gāhī Far. bazen, arasıra (bk.gehī)
g. 1137, 2678, 2681, 2681, 4067
ġalaba Ar. çokluk, kalabalık
g. 3030
ġalaṭ bul- Ar.+T. yanlışlık olmak, bulmak
g. 371
ġālib ol- Ar.+T. üstün gelmek
g. 1182, 1489
ġam Ar. dert, keder, tasa
g. 3291, 4403
ġam-güsār dert ortağı
g. 2905, 4394
ġam-güsār idin- dert ortağı edinmek
g. 5647
ġammāz Ar. fitneci, koğucu
g. 5445
ġam yi- Ar.+T. sıkıntı çekmek
g. 4012
ġanī zengin, varlıklı
g. 10
ġanī ol- Ar.+T. doyuma ulaşmak
g. 663
ġanī ḳıl- Ar.+T. zengin etmek
g. 397
ġanīmet Ar. emeksiz kazanç, ganimet
g. 304, 4256, 4588
ġaraż Ar. hedef, gaye, maksat
g. 360, 701, 4320, 5041
ġarb Ar. batı
g. 113
ġarīb Ar. gurbette, yabancı, kimsesiz
g. 1019, 1044, 1023, 1281, 1282, 1422, 1519, 1705, 4002, 4126, 4765, 4782, 4830, 4913
ġarīblıġa düş- Ar.+T. gurbete düşmek
g. 1480, 1627, 3484
ġarīblıḫ gurbete düşme, gurbetlik olma (bk. ġarīblıḳ)
g. 765, 2311
ġarīblıḳ gurbete düşme, gurbetlik olma (bk. ġarīblıḫ)
g. 698, 699, 726, 727, 1244, 1402, 1805, 4007, 4114, 4518, 5191
ġarīblıḳ çek- Ar.+T. gurbette yaşamak
g. 681
ġarḳ Ar. suya batma, batırma
g. 259, 1446, 1757, 3187, 4057
ġarḳ it- Ar.+T. batırmak, boğmak (bk. ġarḳ ol-)
g. 1195

ġarḳ ol- Ar.+T. batmak, boğulmak (bk. ġarḳ it-)
g. 159, 160, 2528
ġavġā Far. **1.** kavga, savaş
g. 5190
2. gürültü, kargaşa
g. 1645
ġavġā çek- Far.+T. savaşmak
g. 5034
ġavġā it- Far.+T. gürültü yapmak
g. 3481
ġavġā ḳop- Far.+T. gürültü kopmak
g. 3584
gāvur Hıristiyan, Müslüman olmayan
g. 159
ġayb Ar. gizli olan, bilinmeyen şeyler
g. 5479
ġaybet Ar. aleyhinde bulunmak, arkasından söyleme, dedikodu yapma
g. 5257, 5654
ġayret Ar. gayret, çabalama
g. 2798
ġazel Ar. gazel
g. 1177, 1220, 1622, 1820
gece gece
g. 1936, 1956
gecirek pek geç
g. 969
geç- 1. geçmek (bk. giç-)
g. 46, 64, 130, 133, 274, 291, 439, 781, 819, 821, 838, 937, 942, 944, 1174, 1215, 1320, 1376, 1495, 1509, 1525, 1811, 1847, 1877, 1887, 1942, 2005, 2051, 2115, 2121, 2128, 2213, 2262, 2686, 2891, 3019, 3021, 3023, 3043, 3060, 3090, 3148, 3195, 3202, 3248, 3274, 3437, 3480, 3521, 3728, 3768, 3772, 3809, 3866, 3926, 4166, 4209, 4222, 4347, 4428, 4470, 4476, 4582, 4639, 4693, 4979, 5007, 5098, 5098, 5099, 5099, 5133, 5186, 5274, 5303, 5304, 5304, 5330, 5533, 5610, 5687, 5687
2. yaşamak, ömür sürmek
g. 3759, 4704
3. girmek, dahil olmak
g. 3035
geçüd geçit
g. 5302
geçür- 1. geçirmek
g. 845, 1773, 2875, 4044, 4250
2. affetmek, bağışlamak
g. 2638,
3. eşlik etmek
g. 3598
4. yaşamak, ömür sürmek
g. 1216, 3972
5. aşırmak
g. 2892
gedāy (< Far. gedā) dilenci, yoksul
g. 1343
gedük eyle- eksiltmek
g. 5428
geh Far. arasıra, kimi, bazı (bk.gāh)
g. 1137, 2495, 2678, 5331, 5594
geh…geh Far. kimi… kimi; bazı…bazı (bk. gāh…gāh)
g. 2892, 4100, 4319, 4425, 4677, 4838, 5002, 5002, 5366
gehī Far. bazen, arasıra (bk.gāhī)
g. 581, 581, 1601, 1602, 1783, 1783, 1785, 1785, 2495, 2681, 2681, 2682, 2926, 3383, 3383, 4067, 4795, 5331, 5594
gel- gelmek
g. 88, 301, 312, 358, 383, 402, 404, 428, 430, 432, 441, 454, 522, 531, 550, 559, 569, 583, 585, 595, 615, 650, 695, 698, 713, 729, 738, 784, 793, 798, 799, 825, 828, 834, 841, 844, 852, 865, 890, 897, 904, 909, 911, 912, 916, 920, 923, 926, 926, 929, 931, 931, 936, 937, 943, 946, 949, 953, 965, 965, 966, 966, 967, 968, 969, 970, 987, 990, 991, 1001, 1013, 1019, 1023, 1030, 1039, 1040, 1044, 1045, 1055, 1064, 1068, 1092, 1093, 1095, 1097, 1104, 1106, 1113, 1127, 1128, 1132, 1143, 1143, 1146, 1147, 1151, 1153, 1156, 1161, 1165, 1167, 1220, 1247, 1272, 1273, 1280, 1284, 1286, 1301,

1464, 1494, 1549, 1641, 1664, 1679, 1775, 1807, 2038, 2065, 2144, 2156, 2230, 2249, 2267, 2368, 2387, 2402, 2407, 2468, 2559, 2575, 2593, 2687, 2708, 2759, 2772, 2820, 2837, 2839, 3079, 3108, 3121, 3152, 3164, 3271, 3299, 3301, 3336, 3364, 3414, 3497, 3540, 3572, 3629, 3629, 3629, 3719, 3799, 3801, 3846, 3847, 3905, 3907, 3957, 3988, 4074, 4126, 4126, 4143, 4316, 4453, 4456, 4610, 4725, 4726, 4878, 4911, 4920, 4941, 4955, 4977, 5106, 5107, 5133, 5213, 5231, 5281, 5281, 5291, 5296, 5582, 5587, 5632, 5648, 5678

gerçi aslında, gerçi
g. 976, 2273, 2616, 2697, 3346, 3976, 4288, 4439

gerdek gerdek
g. 5093

gerd Far. toz
g. 1123

gerek gerek, gerekir, lazım
g. 83, 83, 95, 95, 139, 176, 177, 179, 182, 186, 186, 200, 225, 246, 255, 268, 276, 459, 462, 462, 466, 562, 665, 682, 682, 701, 701, 709, 709, 745, 779, 786, 810, 810, 825, 828, 831, 831, 833, 849, 891, 891, 898, 931, 942, 976, 988, 1003, 1023, 1031, 1054, 1060, 1060, 1064, 1066, 1069, 1093, 1094, 1094, 1099, 1100, 1100, 1106, 1158, 1162, 1166, 1172, 1202, 1253, 1256, 1275, 1280, 1337, 1338, 1338, 1410, 1410, 1454, 1577, 1614, 1692, 1846, 1857, 1863, 1879, 1896, 1912, 1913, 1925, 1925, 1934, 2018, 2089, 2107, 2130, 2140, 2148, 2231, 2263, 2277, 2293, 2302, 2315, 2339, 2341, 2344, 2354, 2354, 2362, 2362, 2414, 2417, 2417, 2425, 2455, 2512, 2516, 2517, 2563, 2572, 2626, 2644, 2738, 2836, 2844, 2887, 2967, 3002, 3015, 3031, 3044, 3088, 3119, 3142, 3161, 3204, 3240, 3255, 3269, 3282, 3312, 3315, 3319, 3329, 3339, 3358, 3385, 3396, 3411, 3471, 3495, 3608, 3654, 3664, 3666, 3689, 3734, 3734, 3743, 3763, 3764, 3824, 3824, 3842, 3842, 3894, 3921, 3930, 3938, 3966, 3975, 4032, 4165, 4180, 4223, 4224, 4241, 4244, 4253, 4264, 4266, 4326, 4413, 4413, 4414, 4486, 4585, 4689, 4731, 4754, 4883, 4891, 4895, 5020, 5035, 5099, 5099, 5112, 5112, 5198, 5209, 5228, 5230, 5303, 5304, 5307, 5307, 5324, 5385, 5393, 5401, 5466, 5529, 5548, 5550, 5550, 5565, 5584

gereklü gerekli, lüzumlu
g. 1213, 3520, 3915

gerekme- işe yaramamak, gerekmemek
g. 749, 2101, 2349, 4034, 4580

getir- getirmek (bk.getürmek)
g. 2998

getür- 1. getirmek (bk.getirmek)
g. 119, 535, 781, 1072, 1076, 1153, 1176, 1292, 1426, 1674, 1711, 1788, 1791, 1799, 1859, 1959, 2488, 2763, 2764, 2821, 2823, 2824, 2986, 3028, 3137, 3277, 3303, 3340, 3605, 3712, 3737, 3913, 3939, 3947, 4125, 4219, 4248, 4330, 4409, 4752, 4997, 5056, 5165, 5166, 5167, 5275, 5327, 5341, 5379, 5489, 5564

2. hikaye etmek, anlatmak
g. 378

3. tercüme etmek, çevirmek
g. 337, 352

gevde gövde,vücut (bk. gövde)
g. 2409

gevher Far. elmas, mücevher
g. 186, 193, 3461, 3466, 3478, 3993, 3995, 4006, 4081, 4247, 4277, 4561, 4857, 5289

gey- giymek (bk. giy-)

g. 192, 520, 959, 1266, 1483, 1554, 2074, 2181, 2237, 3682, 4321, 4433, 4620, 4622, 4702, 4751, 4900, 5507

geydür- giydirmek
g. 4702, 5159, 5558

geyesi giyecek, elbise (bk. giyesi)
g. 3298

geyik geyik
g. 87, 319, 1154, 2878, 2891, 2893, 2927, 2974, 3270, 3317, 3631

gez okun kiriş geçecek gediği
g. 2887, 2889, 4487

gez- gezmek, dolaşmak
g. 156, 189, 594, 727, 822, 860, 982, 984, 1002, 1106, 1127, 1273, 1314, 1355, 1695, 2086, 2456, 2571, 2790, 2793, 2898, 2910, 3206, 3490, 3752, 3937, 4002, 4037, 4051, 4114, 4121, 4755, 4927, 4944, 5026

gezdür- gezdirmek
g. 3086, 3501

gezle- okun gezini kirişe yerleştirmek
g. 2882, 2952, 3317, 4487

ġırīv eyle- feryat etmek
g. 2387

gibi gibi
g. 984, 1295, 1399, 1721, 2751, 2954, 3137, 3235, 3252, 3252, 3323, 3433, 3702, 3814, 3814, 3925, 4095

gice gece
g. 32, 122, 417, 439, 612, 613, 669, 906, 906, 915, 926, 944, 961, 1089, 1136, 1326, 1371, 1376, 1378, 1378, 1525, 1526, 1537, 1540, 1541, 1598, 1598, 1646, 1700, 1716, 1741, 1758, 1764, 1816, 1817, 1831, 1842, 1842, 1847, 1855, 1859, 1862, 1865, 1913, 1937, 1938, 1942, 1943, 1959, 2006, 2152, 2154, 2211, 2372, 2412, 2584, 2588, 2592, 2606, 2609, 2611, 2627, 2668, 2679, 2679, 2854, 2864, 2872, 2873, 2874, 2875, 2876, 2934, 3232, 3248, 3339, 3350, 3378, 3392, 3419, 3423, 3466, 3472, 3480, 3490, 3561, 3573, 3619, 3695, 3750, 3803, 3825, 3831, 3831, 3850, 3852, 3853, 3872, 3876, 3980, 3994, 4069, 4230, 4357, 4379, 4381, 4582, 4674, 4700, 4918, 4924, 4965, 5298

gice gündüz gece gündüz, sürekli
g. 611, 2852, 3256, 4882, 4887, 5641

giceleri gündüze ula- geceleri gündüze eklemek, bağlamak
g. 1137

gice vü gündüzin bütün gün, sürekli
g. 4051

gicirek geç
g. 1896, 1913

giç geç
g. 4272

giç- geçmek (bk. geç-)
g. 3601

gide gide bir hayli gittikten sonra
g. 4106

gider- 1. gidermek, yok etmek, silmek
g. 544, 747, 1099, 1415, 2717, 5473

gidī şarlatan, kaltaban, deyyûs
g. 2765

gil Far. kil
g. 3281, 4593

gile eyle- Far.+T. şikayet etmek (bk. gile it-)
g. 742

gile it- Far.+T. şikayet etmek (bk. gile eyle-)
g. 4162, 4584

giŋ geniş
g. 224, 1099, 2655, 5590

gine tekrar
g. 1442, 1719, 4388

gir- girmek
g. 157, 188, 257, 258, 301, 322, 481, 484, 519, 683, 773, 807, 809, 903, 911, 929, 972, 973, 985, 1101, 1114, 1304, 1312, 1313, 1317, 1343, 1388, 1544, 1660, 1679, 1680, 1833, 1846, 1929, 2015, 2185, 2191, 2195, 2209, 2455, 2517, 2518, 2654, 2884, 2947, 2967, 3031, 3037, 3061, 3092,

4202, 4264, 4265, 4268, 4269, 4284, 4387, 4392, 4414, 4424, 4429, 4451, 4510, 4528, 4535, 4616, 4637, 4719, 4736, 4740, 4759, 4776, 4788, 4792, 4793, 4796, 4800, 4816, 4860, 4871, 4985, 4994, 5040, 5063, 5066, 5069, 5075, 5094, 5139, 5252, 5234, 5239, 5248, 5284, 5358, 5373, 5377, 5380, 5409, 5429, 5430, 5437, 5527, 5548, 5548, 5549, 5550, 5551, 5569, 5616, 5618, 5650, 5676

giy- giymek (bk. gey-)
g. 477, 829, 1470

giyesi elbise (bk. geyesi)
g. 842

gizle- gizlemek, saklamak
g. 39, 473, 1182, 1193, 1578, 1927, 2424, 2614, 2869, 3128, 3303, 3323, 3603, 3687, 4268, 4628, 4872, 5365, 5662, 5663

gizli gizli (bk. gizlü)
g. 2260

gizlü gizli (bk. gizli)
g. 1232, 2941, 3738, 3843, 3953, 3986, 4261, 5023, 5391

göbek göbek, karın bölgesi
g. 319

göç- göçmek, ölmek
g. 4582, 5100

göge aġ- göğe yükselmek (bk. göge çıḳ-; göge çıḳar-;göge uç-)
g. 123, 5233

göge çıḳ göğe yükselmek (bk. göge aġ-; göge çıḳar-; göge uç-)
g. 5506

göge çıḳar- göğe yükseltmek (bk. göge aġ-; göge çıḳ-; göge uç-)
g. 1021

göge uç- yükselmek, yücelmek (bk. göge aġ-; göge çıḳ-; göge çıḳar-)
g. 198

gögercin güvercin
g. 3300, 3305, 3306, 3323, 3324, 3353, 3354, 3355, 3397, 3403, 4347

gögsini ger- göğsünü germek, böbürlenmek (bk. gögüz ger-)
g. 174

gögüs göğüs
g. 718, 870, 1668, 4813

gögüsin dögin- dövünmek, gösüne vurmak
g. 2473

gögüz ger- göğsünü germek, böbürlenmek (bk. gögsini ger-)
g. 3636

gök 1. gök, gökyüzü
g. 19, 31, 53, 144, 497, 796, 944, 1035, 1261, 1600, 1716, 1725, 1868, 1938, 1981, 2049, 2111, 2548, 2749, 2750, 2750, 2917, 3023, 3215, 3379, 3406, 3474, 3475, 3476, 3539, 3545, 3556, 3634, 3928, 4185, 4192, 4193, 4278, 4347, 4488, 4598, 4861, 5398, 5490
2. mavi
g. 3473, 3473, 3674, 4620

gökcek güzel, hoş, sevimli
g. 40, 105, 886, 2897, 3287, 3438, 4515

gökyüzi gökyüzü (bk. göy üsti)
g. 32, 869, 1034

gölge gölge
g. 353, 1363, 1428, 1441, 1443, 1453, 1476, 1491, 1492, 1493, 1555, 1634, 2184, 2904, 3090, 3357, 3546, 3549, 3557, 3577, 4351, 4594, 4798, 4802, 4802

gölgecük gölgecik, birazcık gölge
g. 4197

gölgelen- gölgede serinlemek
g. 3544

gölük eşek
g. 252, 260

gönder-göndermek, yollamak (bk.göndür-)
g. 1027, 1081, 4327, 4414, 4721, 5524

göndür-göndermek, yollamak(bk.gönder-)
g. 2148, 2420, 2819, 5044

gönil- yönelmek, yüzünü döndürmek (bk. gönül-)
g. 1269, 1805, 2065, 4325, 4679, 4719, 5483
göŋlek gömlek
g. 4103
göŋli aġrı- acı duymak, içi yanmak
g. 3001
göŋli aşaḫ ṭut- alçak gönüllü olmak (bk. göŋli aşaḳ ol-; göŋlini aşaḫ ṭut-)
g. 5438
göŋli aşaḳ ol- alçak gönüllü olmak (bk. göŋli aşaḫ ṭut-; göŋlini aşaḫ ṭut-)
g. 1281
göŋli avın- gönlü avunmak, teselli bulmak
g. 3203
göŋli dile- gönlü, canı istemek
g. 2826, 4614
göŋli düş- gönlü bağlamak, gönül vermek
g. 3243
göŋli düzet- gönlü hoş tutmak
g. 4310
göŋli evini ören ḳıl- gönül evi harap olmak
g. 542
göŋli eyü ol- gönlü huzur bulmak
g. 5282
göŋli git- gönlü ölü, gidici
g. 750
göŋli ḫoş ol- gönlünü hoş tutmak
g. 1019, 1166, 2401
göŋli ḳapıl- gönül vermek
g. 1529
göŋli ḳarār ṭutama- sabırsızlanmak
k. 1524
göŋli ḳuşını ṣayd it- gönül kuşunu avlamak
g. 288
göŋli küşād bul- gönlü ferahlamak, rahatlamak
g. 4828
göŋlinde mihr ṭol- gönlünde güneş doğmak, rahatlamak
g. 913
göŋline ḫoş geç- hoşuna gitmek
g. 1356
göŋline küşād düş- gönlü ferahlamak, rahatlamak
g. 4877
göŋlin ele getür- gönlünü kazanmak
g. 994, 4869
göŋlini ara- düşüncesini anlamak istemek
g. 1688, 3385, 5231
göŋlini aşaḫ ṭut- alçak gönüllü olmak(bk. göŋli aşaḫ ṭut-; göŋli aşaḳ ol-)
g. 5008
göŋlini egle- gönlünü avutmak, eğlendirmek (bk. göŋlüŋi egle-)
g. 510, 624, 3973
göŋlini melūl ṭut- gönlü bezgin, sıkılmış
g. 2298
göŋlini saḫla- avutmak
g. 2044
göŋlini ṣor- durumunu sormak, hal hatır sormak
g. 2516, 3790, 4021, 4257, 5198
göŋli ṣafā bul- gönlü rahatlamak, safa bulmak
g. 165
göŋli ṭaʿām alma- canı yemek çekmemek
g. 2950
göŋli ṭar gönlü dar, canı sıkkın
g. 1099
göŋli vir- âşık olmak, gönül vermek (bk. göŋül vir-)
g. 577, 761, 1126, 1560, 2385
göŋli yavuz ol- canı sıkılmak (bk. göŋli yavuz ṭut-)
g. 1926, 2105
göŋli yavuz ṭut- canı sıkılmak, kederlenmek (bk. göŋli yavuz ol-)
g. 2133, 4972
göŋlüni arı ṭut- gönlünü temizlemek, gönlünü rahatlatmak
g. 2235
göŋlüŋi baġla- gönlünü bağlamak, gönül vermek, ilgi duymak, sevmek (bk. göŋül baġla-)
g. 538

göŋlüŋi egle- gönlünü avutmak, eğlendirmek (bk. göŋlini egle-)
g. 1779
gönlüŋi şād dut- gönlünü ferah tutmak, rahatlatmak (bk. gönlüŋi şād ṭut-)
ş. 4576
gönlüŋi şād ṭut- gönlünü ferah tutmak, rahatlatmak (bk. gönlüŋi şād dut-)
ş. 1255, 4252, 4873
göŋül gönül
g. 4, 34, 46, 269, 306, 241, 322, 464, 550, 627, 634, 913, 1112, 1133, 1178, 1183, 1228, 1229, 1254, 1357, 1366, 1375, 1436, 1476, 1480, 1514, 1520, 1524, 1549, 1587, 1690, 1801, 1883, 1893, 1922, 1928, 1940, 1943, 1982, 1995, 2042, 2046, 2126, 2189, 2202, 2251, 2333, 2431, 2557, 2578, 2580, 2615, 2816, 2829, 2842, 2843, 2862, 2867, 2949, 3239, 3291, 3498, 3579, 3676, 3811, 3984, 4013, 4014, 4016, 4122, 4226, 4234, 4255, 4275, 4408, 4452, 4646, 4647, 4710, 4728, 4729, 4735, 4740, 5159, 5179, 5265 5306 5379, 5397, 5506 5567
gönül- yönelmek, yüzünü döndürmek (bk. gönil-)
g. 132, 1670, 1723, 2297, 2483, 2509, 2845, 3213, 4055, 4681, 5266
göŋül aç- ferahlamak, rahatlamak
g. 2510
göŋül açıl- gönül ferahlamak, rahatlamak
g. 2122
göŋül aḫ- meyletmek, ilgi duymak
g. 4962
göŋül al- sevgisini kazanmak, gönlünü almak
g. 667, 878, 889, 987, 1179, 1603, 1645, 5161
göŋül aldur- gönlünü kaptırmak, gönlünü vermek
g. 777, 1425, 1666
göŋül baġla- gönül bağlamak, gönül vermek, ilgi duymak, sevmek (bk. göŋlüŋi baġla-)
g. 311, 4800, 5534
göŋül bulan- mide bulanmak
g. 2987
göŋülcük zavallı gönül
g. 1648, 2230, 3296, 4184
göŋüldaş yakın dost, sevgili
g. 2011, 4394, 4611
göŋülde çirk ṭutma- gönülde kötülük, çirkinlik tutmamak
g. 98
göŋülden di- samimiyetle söylemek (bk. göŋülden söyle-)
g. 4414
göŋülden göŋüle yol ol- gönülden gönüle yol bulunmak
g. 1420, 1698
göŋülden söyle- samimiyetle, gönülden konuşmak (bk. göŋülden di-)
g. 4863
göŋül eg- gönlü razı olmak
g. 349
göŋül gözi gönül gözü, basiret
g. 70, 1223
göŋül içinde ḳara ḳal- gönülde sıkıntı, keder kalmak
g. 4131
göŋül ḳap- gönül almak
g. 1770
göŋül ḳapıl- gönlü kapılmak, sevmek
g. 670
göŋül ḳapucı gönül alan
g. 1465
göŋül ḳo- gönül kırmak
g. 3005
göŋül ḳov- gönlünün isteğinin peşinden gitmek
g. 4119
göŋülsüz istemeyerek (bk. göŋülsüzin)
g. 2538, 4217
göŋülsüzin istemeyerek (bk. göŋülsüz)
g. 3124
göŋül vir- âşık olmak, gönül vermek (bk. göŋli vir-)
g. 545, 548, 1425, 1462, 2792, 3124, 5481

1249, 1265, 1367, 1372, 1380, 1403, 1437, 1455, 1499, 1505, 1506, 1507, 1512, 1589, 1594, 1600, 1608, 1629, 1644, 1728, 1771, 1849, 1889, 1930, 2022, 2027, 2032, 2155, 2167, 2213, 2221, 2311, 2349, 2361, 2410, 2444, 2460, 2589, 2591, 2619, 2619, 2463, 2641, 2655, 2746, 2820, 2865, 2866, 2867, 2868, 2889, 2908, 3039, 3102, 3111, 3323, 3325, 3363, 3364, 3366, 3393, 3416, 3448, 3519, 3533, 3534, 3658, 3667, 3668, 3673, 3675, 3691, 3895, 3906, 3984, 4059, 4063, 4122, 4130, 4184, 4185, 4234, 4316, 4371, 4377, 4395, 4538, 4579, 4804, 4984, 4996, 5022, 5272, 5299, 5477, 5560, 5646, 5656, 5673, 5674

göz aġar- göz perdelenip görmez olmak
g. 3393

göz aydını göz nuru (bk. göz çeraġı; göz nurı)
g. 5431

göz çeraġı göz nuru (bk. göz aydını; göz nurı)
g. 739

gözden ḳan dök- kanlı yaşlar akıtmak
g. 567

göze göze gözetleye gözetleye
g. 1511

göze göz gör- doğrudan, perdesiz görmek
g. 120

gözel güzel
g. 668, 1820, 3438, 3857

gözet- 1. göz önünde bulundurmak, dikkate almak, gözetmek
g. 179, 318, 431, 1141, 1330, 1337, 1760, 2759, 2841, 3042, 3406, 3427, 3936, 3957, 4058, 4072, 4429, 4661, 5245, 5475, 5666
2. gözlemek, beklemek, ummak
g. 223, 468, 1447, 1717, 1724, 1859, 2361, 2566, 3004, 3020, 4047, 5065, 5385, 5404, 5672

gözetmeklik gözleme, gözetleme
g. 1539

göz gör- 1. göz göre (göre)
g. 90, 3267, 3745, 4526, 4940, 5414
2. yaşamak, diri olmak
g. 769, 5153, 5669

gözgü ayna
g. 5506

gözi aç- gözünü açmak, kendine gelmek, ayılmak (bk. gözüni aç-)
g. 62, 529, 644, 717, 724, 740, 810, 2501, 3074, 4672

gözi açıl- kendine gelmek
g. 1058, 3902

gözi bıŋarı gözpınarı
g. 563, 1195, 4390

gözi iriş- gözü ilişmek
g. 4366

gözi ḳamaş- gözü kamaşmak
g. 618, 859, 1501, 3162, 3184

gözi ḳan ṭol- gözü kanlı yaş ile dolmak (bk. gözi ḳan yaş ṭol-)
g. 4177

gözi ḳan yaş ṭol- gözü kanlı yaş ile dolmak (bk. gözi ḳan ṭol-)
g. 3951

gözik- görünmek (bk. gözük-)
g. 850, 923, 1000

gözi ḳız- öfkelenmek
g. 4485

gözin baġla- göremez duruma getirmek
g. 2723, 4150

gözin oy- gözünü oymak, çıkarmak
g. 5425

gözin yola ṭut- yolunu gözlemek
g. 1092

gözin yum- 1. gözünü yummak, kapamak
g. 1849, 1556, 2746, 5489
2. görmezden gelmek
g. 267, 1629
3. ölmek
g. 4140

gözi ṭol- gözleri dolmak, ağlayacak duruma gelmek
g. 506, 1235

gözi ṭuş ol- gözü ilişmek
g. 490, 3068

gözi ṭut- gözü örtmek, kapamak

g. 3209, 4085
gözi uyḫu alma- gözüne uyku girmemek
g. 2950
gözi yaşın dök- gözyaşı dökmek, ağlamak
g. 802, 1497, 3749
gözi yaş ṭol- ağlamak, gözü yaş ile dolmak
g. 764, 3983, 5354
gözi yoş ol- gözü kamaşmak, bulanıklaşmak
g. 191, 1644
göz ḳarar- 1. sersemleşmek
g. 5362
2. tehlikeye aldırmamak
g. 4119
göz ḳarart- hiçbir şeyi göremez hale gelmek, iradeyi kaybetmek
g. 4443
göz ḳarası pervasızlık, tehlikeye aldırmama
g. 2249
gözle- gözetmek, gözetlemek, gözlemek
g. 473, 2890, 2952, 4024, 4268, 4487, 5207, 5662
gözli kalp gözü olan, basiret sahibi
g. 2260
göz nurı göz nuru (bk. göz aydını; göz çerağı)
g. 191, 1885
gözsüz görmeyen, kör
g. 166
gözügüleyin ayna gibi
g. 5652
gözük- görünmek (bk. gözik-)
g. 1347, 4628
gözüni aç- gözünü açmak, kendine gelmek, ayılmak (bk. gözi aç-)
g. 536, 537, 1461, 3081
gözüŋden yaş in- ağlamak
g. 1194
gūdde Far. şiş, mec. top
g. 3676
ġūl Ar. hortlak, şeytan
g. 3009
ġulāmān Ar. delikanlı, genç
g. 2159
ġulū Ar. ilerlemek, taşkınlık
g. 640, 4784
ġulū eyle- Ar. hücum etmek, taşkınlık yapmak
g. 4220, 4783
gūne-gūn Far. rengarek, türlü türlü
g.- 2680
gūr Far. mezar, kabir
g. 224, 258, 3100
ġurābAr. karga
g. 1867
ġuṣṣa Ar. endişe, kaygı, keder
g. 389, 455, 1058, 1890, 2037, 2044, 3417, 4224, 4231, 4233, 4236, 4635, 5039, 5190, 5194, 5382
ġuṣṣa git- Ar.+T. kaygı, keder yok olmak
g. 695, 913
ġuṣṣalu ol- Ar.+T. kederli, endişeli olmak
g. 910
ġuṣṣasuz ol- Ar.+T. kedersiz, tasasız olmak
g. 297
ġuṣṣa ṭūmārını dür- kaygılarını toplayıp kaygılarından kurtulmak
g. 1651
ġuṣṣayı iş idin- kaygıyı iş edinmek, kederlenmek
g. 4583
ġuṣṣa yi- Ar.+T.acı çekmek, kaygılanmak
g. 289, 477, 509, 885, 924, 956, 999, 1246, 1628, 1699, 1861, 1890, 1952, 2406, 2406, 2572, 2999, 3173, 3279, 3285, 3511, 3707, 4161, 4161, 4221, 4224, 4225, 4226, 4226, 4232, 4417, 4556, 4675, 4777, 4986, 5378, 5453
güc 1. güç, kuvvet (bk. güç)
g. 581, 1638, 1796, 1898, 2706, 2747
2. haksızlık, zorbalık, zorluk, sıkıntı
g. 2659, 2828, 3014, 4531, 4945
güce gör- zorlamak, zorla yapmak, zorluk çıkarmak
g. 1198, 2658, 2663, 2724, 3107, 3143, 3231, 3369, 4466, 5459

güce şataş- güçlükle karşılaşmak; belaya uğramak(bk. güce uġra-; gücine gör-)
g. 3524
güce uġra- güçlükle karşılaşmak; belaya uğramak (bk. güce şataş-; gücine gör-)
g. 1744, 1862, 2934
gücine gör- güçlükle karşılaşmak; belaya uğramak(bk. güce şataş-; güce uġra-)
g. 4101
gücin üz-bir şeyi yapamaz duruma getirmek, gücünü kesmek
g. 1341, 1988, 3278, 5128, 5517
gücini düket- gücünü harcayıp bitirmek
g. 5026
güci yit- gücü yetmek (bk. güç yit-)
g. 274, 310, 783, 2561, 2727, 2925, 3107, 4361, 5199, 5455
güç 1. güç, kuvvet, zor (bk. güc)
g. 235, 1874, 2173, 2350, 3104,
2. haksızlık, zulüm, sitem
g. 3014, 3638, 4296, 5110
güç degür- zulmetmek, eziyet etmek
g. 4533
güç dök- güç harcamak
g. 4360
güç eyle- zulmetmek, eziyet etmek
g. 216, 4786, 4555, 5556
güç getür- güçlüğe, sıkıntıya katlanmak (bk. güç götür-)
g. 2173
güç götür- güçlüğe, sıkıntıya katlanmak (bk. güç getür-)
g. 236, 1200, 1988, 3013, 5385
güç idil- zulüm görmek
g. 5366
güç it- zulmetmek, eziyet etmek
g. 3143, 3143, 3565, 3645, 4290, 5139, 5170
güç ol- güç olmak
g. 3721
güç yit- güç yetmek (bk. güci yit-)
g. 248
gügemgündüz güpegündüz, gündüzleyin (bk. gügemgündüzin; güpegündüzin)
g. 1935
gügemgündüzin güpegündüz, gündüzleyin (bk. gügemgündüz; güpegündüzin)
g. 3351, 3392, 3885
güher Far. mücevher, elmas
g. 40, 437, 689, 838, 959, 3427, 3428, 3435, 3520, 3618, 3619, 3620, 3898, 3924, 3930, 3933, 3970, 3971, 3975, 3975, 3976, 3977, 3978, 3979, 3981, 3985, 3986, 3990, 4079
güher-i şāh-vār hükümdara yakışan mücevher
g. 3913
güher-i şeb-çeraġ gece parlayan mücevher
g. 3980
gül Far. gül
g. 28, 40, 66, 77, 183, 492, 496, 497, 606, 1144, 1235, 1238, 1243, 1258, 1460, 1565, 1851, 1884, 1891, 2024, 2193, 2225, 2228, 2364, 2380, 2445, 2686, 2687, 3072, 3081, 4594, 4711, 4815, 4954, 5498, 5547, 5589, 5608
gül- gülmek
g. 432, 544, 546, 565, 657, 826, 1137, 1238, 1516, 1565, 1566, 2052, 2277, 2277, 2313, 2323, 2421, 2520, 2687, 2733, 3234, 3736, 3775, 3847, 3958, 4039, 4048, 4052, 4126, 4584, 4665, 4708, 5002, 5099, 5282, 5322, 5331, 5332, 5333, 5464, 5663, 5676
gül-āb gülsuyu
g. 533, 1236, 1575, 2382, 3073, 3225, 3277, 3281, 4671, 5484
güleç güler yüzlü
g. 4570, 5399
gülef Far. kırmızı gül
g. 67, 1721, 1446, 2009, 4248, 5002
güle güle gülerek, neşeyle
g. 1669, 1771, 2686, 4128
güle oynayu güle oynaya
g. 1633

gülinç ol- kendini gülünç duruma düşürmek
g. 181, 3685
gül-istān gül bahçesi
g. 28, 496, 1851, 3174
gül suyı gülsuyu
g. 3605
gülüci gülümseyen, gülen kişi
g. 2908
gülümsin- gülümsemek (bk. gülümsün-)
g. 3278
gülümsün- gülümsemek (bk. gülümsin-)
g. 1884
gül-zār gül bahçesi
g. 485
gümān Far. şüphe, zan, sanma
g. 2233, 2671, 3704, 4227, 4880, 4880
gümānı yavuz ol- (birine karşı) düşüncesi kötü olmak
g. 2217
gümānsuz şüphesiz
g. 2036
gümiş gümüş
g. 61, 445, 488, 499, 1154, 1727, 5079, 5281
gümürden- homurdanmak
g. 2299
gün 1. güneş
g. 1375, 1498, 3539, 3848, 3849, 3993,
2. gün
g. 1, 297, 304, 328, 348, 439, 440, 453, 472, 568, 615, 676, 676, 685, 697, 702, 711, 796, 826, 829, 845, 846, 849, 851, 852, 990, 1065, 1086, 1095, 1114, 1124, 1136, 1180, 1215, 1301, 1308, 1316, 1317, 1343, 1495, 1594, 1598, 1691, 1877, 1887, 1942, 1993, 2039, 2047, 2068, 2115, 2553, 2555, 2564, 2564, 2584, 2592, 2680, 2680, 2686, 2776, 2839, 2872, 2877, 2928, 2929, 2964, 2997, 3000, 3036, 3047, 3251, 3259, 3259, 3286, 3405, 3418, 3455, 3472, 3525, 3539, 3589, 3611, 3640, 3765, 3768, 3815, 3906, 3938, 3972, 4004, 4020, 4166, 4166, 4188, 4189, 4189, 4190, 4250, 4334, 4339, 4342, 4342, 4345, 4346, 4359, 4360, 4367, 4388, 4426, 4458, 4460, 4517, 4519, 4612, 4658, 4658, 4705, 4748, 4847, 4862, 4865, 4884, 4892, 5091, 5100, 5111, 5203, 5219, 5352, 5382, 5434, 5462, 5464, 5676 5693, 5698, 5700
3. mutlu, sevinçli zaman, mesut gün
g. 2563, 2566, 2568, 5089
4. zaman, vakit
g. 2729
5. gündüz
g. 4098
günāh Far. günah
g. 168, 733, 1250, 1407, 2215, 2256, 2402, 2638, 3797, 4932, 5189
günāh bağışla- Far.+T. günahını bağışlamak, suçunu affetmek
g. 1207
günāh eyle- günah işlemek (bk. günāh it-)
g. 2008
günāh it- günah işlemek (bk. günāh eyle-)
g. 2809, 5361
gün aş- güneş doğmak, yükselmek
g. 2714
günbed Far. kümbet
g. 5486
gündüz gündüz
g. 32, 439, 1036, 1606, 1952, 2679, 2679, 3561
gündüzin gündüzleyin, gündüz vakti (bk. gündüzleyin)
g. 926, 1956
gündüzleyin gündüzleyin, gündüz vakti (bk. gündüzin)
g. 1937
güneş güneş
g. 31, 71, 106, 111, 430, 615, 616, 668, 757, 803, 858, 915, 962,

1049, 1089, 1142, 1261, 1476, 1486, 1492, 1493, 1516, 1543, 1582, 1623, 1644, 1657, 1666, 1737, 1782, 1859, 1867, 1894, 1938, 1966, 2074, 2183, 2232, 2383, 2462, 2545, 2637, 2745, 2904, 2934, 3110, 3215, 3379, 3380, 3394, 3435, 3460, 3478, 3539, 3545, 3546, 3547, 3547, 3548, 3550, 3556, 3557, 3557, 3559, 3577, 3603, 3658, 3692, 3695, 4061, 4105, 4133, 4233, 4594, 4798, 4892, 4963, 5022

güneş baş götür- güneş doğmak, yükselmek (bk. güneş baş ḳaldur-; güneş götür-**;** güneş ḳalḫ-)
g. 840, 2497

güneş baş ḳaldur- güneş doğmak (bk. güneş baş götür-; güneş götür-; güneş ḳalḫ-)
g. 1607

güneş götür- güneş yükselmeye başlamak (bk. güneş baş götür-; güneş baş ḳaldur-; güneş ḳalḫ-)
g. 1845

güneşi balçığıla sıva- güneşi balçıkla sıvamak
g. 2325

güneş ḳalḫ- güneş doğmak (bk. güneş baş götür-; güneş götür-; güneş baş ḳaldur-)
g. 1326

güneş yir altına in- güneş batmak
g. 900

günin sür- zamanını geçirmek
g. 4019

güni ol- zamanı gelmek
g. 1758, 4223, 4770

günlik günlük
g. 4359

güpegündüzin gündüzleyin, gündüz vakti (bk. gügemgündüz; gügemgündüzin)
g. 2160

gürbüzlik (< Far. gürbüz) hilekārlık
g. 2659

gürz Far. büyük demir topuz, gürz (bk. çomak)
g. 2726, 2726, 4463, 4484

güstaḫlıḫ it-(< Far. güstāḫ) saygısızlık yapmak
g. 976

güt- takip etmek, peşinden gitmek
g. 891, 1492, 1526, 2398, 2975

güven- 1. sevinmek, memnun olmak
g. 2651
2. güvenmek
g. 292, 2925, 5226

güvenç sevinç, neşe
g. 382, 1730, 1976, 3555, 4838, 5153, 5328, 5537

güvenç bul- sevinç duymak, neşe bulmak
g. 268, 4314

güvü gürültü, uğultu
g. 2527, 2755, 3117, 3118, 4115

güy- beklemek, intizar etmek
g. 1710, 1734, 1872, 1894, 1914, 1965, 2132, 2341, 2345, 2450, 2471, 2526, 2538, 2676, 2992, 3255, 3344, 3375, 3616, 3696, 3912, 3974, 4036, 4682, 4748

güyegü güvey, damat
g. 2802, 2820, 3204, 3411

güzāf Far. boş (söz), lakırdı, manasız
g. 28, 183, 2618, 2665, 2981, 4734, 4845, 5600

güzārende-i ḥācet ihtiyaçları giderme
g. 16

güzend degür- Far.+T. zarar vermek
g. 2777

güzer ḳıl- Far.+T. geçmek
g. 2876

-H-

ha ünl. ha, sakın, aman (uyarı)
h. 278

ḫaber Ar. haber, havadis, bilgi
h. 404, 593, 647, 893, 1369, 1999, 2416, 2456, 2507, 2507, 4180, 4275, 4340, 4342, 4741, 4746, 4796

ḫaber-dār haberdar, bilgi sahibi
h. 5209

ḫaber bil- Ar.+T. haber almak, bilgisi olmak
h. 680, 4750, 4607, 4753

ḫaber eyle- Ar.+T. haber vermek (bk. ḫaber eyt-; ḫaber ḳıl-; ḫaber vir-)
h. 818

ḫaber eyt- Ar.+T. haber vermek (bk. ḫaber eyle-; ḫaber ḳıl-; ḫaber vir-)
h. 5220

ḫaber ḳıl- Ar.+T.haber vermek (bk. ḫaber eyle-; ḫaber eyt-; ḫaber vir-)
h. 1028, 1351, 4741

ḫaber vir- Ar.+T.haber vermek (bk. ḫaber eyle-; ḫaber eyt-; ḫaber ḳıl-)
h. 176, 632, 988, 1001, 1240, 2447, 4389, 4428, 4754, 5269

ḫaber ṣor- Ar.+T. bilgi almak, durum sormak
h. 4372, 4629

ḥabīb Ar. sevilen, sevgili
h. 110

ḫacālet Ar. utangaçlık
h. 5601

ḥācet Ar. hacet, ihtiyaç, gerek
h. 42, 107, 399, 450, 656, 1699, 1833, 1959, 2033, 2353, 2634, 2712, 4042, 4408, 4418, 4727, 4738, 4879, 5144, 5226, 5348

ḥācet dile- Ar.+T. ihtiyaç, hacet dilemek
h. 1422

ḥācet olma- Ar.+T. gerek kalmamak
h. 3887

ḫacīl ḳıl- Ar.+T. utanmak, macup olmak (bk. ḫacīl ol-)
h. 1117

ḫacīl ol- Ar.+T. utanmak, mahcup olmak (bk. ḫacīl ḳıl-)
h. 313, 2067

ḥadd Ar. sınır, had, derece, ölçek
h. 8, 107, 929, 1048, 1740, 2072, 2522, 2867, 3507, 4845, 5131, 5619

ḥadden geç- Ar.+T. sınırı, haddini aşmak (bk. ḥadinden geç-)
h. 2083, 4780

ḫādim Ar. hizmetçi
h. 521, 522

ḥadinden geç- Ar.+T. sınırı, haddini aşmak (bk. ḥadden geç-)
h. 5194

ḥad ḳoyıl- Ar.+T. sınır konulmak
h. 5597

ḥadsüzin sınırsız
h. 3596

ḥafīẓ Ar. Allah'ın isimlerinden: koruyucu, muhafaza edici
h. 11

hafta (< Far. hefte) hafta
h. 2213, 2931, 2950, 3255, 3468, 3862, 4613, 4850, 5326

ḥaḳ Ar. Allah'ın isimlerinden: doğru, doğruluk, gerçek (bk. Ḥaḳḳ)
h. 99, 114, 120, 122, 130, 139, 140, 188, 215, 218, 273, 363, 376, 378, 399, 622, 641, 656, 694, 1214, 1256, 1405, 1550, 1827, 1844, 1939, 2362, 2495, 2816, 3573, 3580, 3763, 4147, 4292, 4630, 4698, 5019, 5141, 5278, 5312, 5362, 5428, 5629

ḥaḳıçün hakkı için (bk. ḥaḳḳıçün)
h. 2049

ḥaḳınca hakkıyla, gereğince, tam olarak
h. 517, 671, 1246, 2759

ḥaḳīḳat Ar. asıl, doğru
h. 195, 300, 509, 667, 957, 1279, 1299, 2242, 2257, 3167, 3554, 3702, 5467, 5579

ḥaḳīḳat bil- Ar.+T. gerçeği anlamak
h. 3816

hakīm Ar. Allah'ın isimlerinden: her şeyi bilen, bilgin
h. 11, 449, 3412,

hākim Ar. hakim, hükümdar
h. 4749, 4991, 4993, 5165, 5677

ḥaḳīr Ar. değersiz
h. 2989

ḥaḳḳ Ar. Allah'ın isimlerinden: doğru, doğruluk, gerçek (bk. Ḥaḳ)
h. 57, 206, 2233, 2675, 3732, 4040, 4318, 4362, 5363, 5405, 5405, 5480

ḥaḳḳıçün hakkı için (bk. ḥaḳıçün)
h. 5169

ḥaḳ ol- Ar.+T. doğru olmak

h. 3181
ḥāl Ar. hal, durum
h. 161, 284, 305, 714, 718, 965, 883, 1397, 1458, 1517, 1521, 1538, 1540, 1540, 1573, 1598, 1628, 1764, 1809, 1829, 1847, 1864, 1879, 1886, 2048, 2052, 2431, 2496, 2631, 2875, 2936, 3205, 3218, 3250, 3388, 3410, 3485, 3528, 3624, 3647, 3650, 3865, 4039, 4056, 4093, 4110, 4155, 4177, 4205, 4274, 4738, 4446, 4596, 4598, 4679, 4691, 4711, 4826, 4886, 5120, 5133, 5295, 5357, 5490, 5541
ḥālaṣ bul- Ar.+T. kazanç sağlamak
h. 101
ḫalāyıḳ (< Ar. ḫalḳ) yaratılmışlar
h. 399, 438, 4893
ḫalel bıraḳma- Ar.+T. eksiklik bırakmamak
h. 3054
ḥālet Ar. hal, keyfiyet, durum
h. 21, 248, 568, 1660, 1958, 2005, 2047, 2128, 3258, 4109, 4811, 5414
ḫālıḳ Ar. Allah'ın isimlerinden: yaratan, yaratıcı
h. 178, 5202
ḫālī bul- Ar.+T. sahipsiz bulmak
h. 5253
ḫalīfe ko- Ar.+T. halife bırakmak
h. 145
ḥalīm Ar. Allah'ın isimlerinden: yumuşak huylu
h. 12, 449
ḫālī olma- Ar.+T. yalnız kalmamak
h. 4378
ḥāli yavuz ol- durumu kötü olmak
h. 3962
ḫalḳ Ar. halk, topluluk
h. 116, 178, 178, 189, 217, 252, 255, 259, 849, 851, 866, 892, 918, 1859, 1869, 2075, 2794, 3646, 3685, 3688, 3732, 4547, 4599, 4783, 4813, 4892, 5176, 5242, 5362, 5461, 5573, 5575, 5576, 5626, 5690
ḥalḳa ḳap- Ar. +T. (zırhtan) halka koparmak; bir tür oyun
h. 5217
ḥalḳa ḥalḳa Ar. halka halka, lüle lüle
h. 1477
ḫallāḳ Ar. Allah'ın isimlerinden: yaratıcı
h. 219
ḥall eyle- Ar.+T. halletmek, çözmek
h. 4593
ḫalvet Ar. tenha, kimsesiz yer
h. 1789, 1798, 2502, 3034, 3261, 3690
ḫalvet ḳal- Ar.+T. tenhalaşmak
h. 1098
ḫalvet ile başı barış- yalnız olmaktan hoşlanmak
h. 3030
ḫām Far. olgunlaşmamış, çiğ, pişmemiş
h. 2616, 3346
ḫām düş- Far.+T. olgunlaşmamak, heba olmak
h. 2476, 5187
ḥamīd Ar. Allah'ın isimlerinden: çokça övülen
h. 11
ḥamiyyet Ar. haysiyet, onur
h. 2661
ḫāmla- (< Far. ḫām) hamlanmak, idmanını yitirmek
h. 3314
ḥamle it- Ar.+T. saldırmak, atağa geçmek
h. 2368
ḥamle ḳıl- Ar.+T. saldırmak, atağa geçmek
h. 4496
ḫan Far. hükümdar, hakan
h. 1226, 2116
ḫandaḳ Ar. hendek, kanal
h. 4194
ḫānedān Far. hanedan, asil büyük aile
h. 2770, 3134
ḫānumān Far. ev bark
h. 2057, 3641, 4152, 5168
ḫarāb Ar. perişan, yıkık, harabe
h. 1236, 4369

ḫarāb eyle- Ar.+T. harap etmek, perişan etmek (bk. ḫarāb it-; ḫarāb ḳıl-; ḫarāb ol-)
h. 1434

ḫarāb it- Ar.+T. harap etmek (bk. ḫarāb eyle-; ḫarāb ḳıl-; ḫarāb ol-)
h. 3561

ḫarāb ḳıl- Ar.+T. harap etmek (bk. ḫarāb eyle-; ḫarāb it-; ḫarāb ol-)
h. 1322

ḫarāb ol- Ar.+T. perişan olmak, harap olmak (bk. ḫarāb eyle-; ḫarāb it-; ḫarāb ḳıl-)
h. 1575, 3225, 3639, 4687

ḫarāc Ar. haraç
h. 706

ḥarām Ar. haram
h. 270, 1218, 1735, 2476

ḥarām-zāde haramzade, soysuz
h. 2765

ḥarāmī Ar. eşkıya, haydut, yol kesen
h. 2045, 2859, 4293, 4548, 4553, 4909, 5471, 5555

ḥarāmīlıḳ (< Ar. ḥarāmī) haydutluk
h. 4566

ḥarām kıl-Ar.+T. haram etmek
h. 1475

ḥarb Ar. savaş, savaşma
s. 113

ḫarc eyle- Ar.+T. harcamak, sarfetmek (bk. ḫarcına sür-; ḫarc it-)
h. 1474, 4006, 5623

ḫarcına sür- Ar.+T. harcamak, sarfetmek (bk. ḫarc eyle-; ḫarc it-)
h. 3982

ḫarc it- Ar.+T. harcamak, sarfetmek (bk. ḫarc eyle-; ḫarcına sür-)
h. 3916, 5065

ḥaref eyle- Ar.+T. bunatmak
h. 4221

ḥarf Ar. harf
h. 245, 245, 371

ḥarf u ṣavt olma- konuşmamak
h. 1901

ḥarīf Ar. sohbet arkadaşı, dost
h. 935, 1295, 1652, 1804, 2123, 2506, 2803, 4006, 4155, 4244, 4263, 4395, 4397, 4516, 4604, 4611, 5149, 5647

ḥarīf idin- Ar.+T. sohbet arkadaşı, dost edinmek
h. 287

ḥarīf ol- Ar.+T. sohbet arkadaşı, dost olmak
h. 1615, 4256, 4446, 5329

ḥarīr Ar. ipek kumaş
h. 623

ḫāṣ Ar. has, seçkin
h. 925

ḥased Ar. kıskançlık
h. 266

ḥāṣıl Ar. kazanç, kâr
h. 101, 191, 318, 732, 1826, 2924, 5617, 5640, 5675, 5675

ḥāṣıl ol- Ar.+T. **1.** ortaya çıkmak, gerçeleşmek
h. 401, 1383
2. kâr, kazanç sağlamak,
h. 2358, 3665

ḫāṣıyyet Ar. karakter
h. 4249

ḥasīb Ar. Allah'ın sıfatlarından: hesaba çeken
h. 11

ḫaṣlet Ar. mizaç, huy
h. 321, 4609

ḫaṣm Ar. düşman, muhalif
h. 4240

ḥasret Ar. hasret, özlem
h. 895, 1494, 1605, 2253, 4124, 4929, 5223, 5501

ḫasta Far. hasta (bk. ḫaste)
h. 750, 4988, 5356

ḫastarah (< Far. ḫaste) hasta olarak
h. 2627

haste Far. hasta (bk. ḫasta)
h. 587

ḫāṣ u ʿām Ar. herkes
h. 334, 376, 828, 857, 1152, 3728, 5043

ḥāşā Ar. Allah göstermesin, asla, haşa, uzak olsun (bk. ḥāşe)
h. 2106, 2627, 4915, 5044

ḥāşe Allah göstermesin, asla, haşa, uzak olsun (bk. ḥāşā)

h. 2724
ḥaşmet Ar. haşmet, heybet (bk. ḥışmet)
h. 1141, 4317
ḫaṭ Ar. ayva tüyü
h. 3055
ḫatā Ar. yanlış, kusur
h. 4179
ḫatā bul- Ar.+T. yanlışlık bulmak
h. 5318
ḫatā gel- Ar.+T. yanlış olmak
h. 5188
ḫāṭır Ar. gönül, zihin, fikir
h. 97, 1597, 3190, 4889, 5454
ḫāṭırını güt- Ar.+T. gönlünü memnun etmek, ferahlatmak (bk. ḫāṭıruŋ aç-)
h. 1830
ḫāṭıruŋ aç- Ar.+T. gönlünü memnun etmek, ferahlatmak (bk.ḫāṭırını güt-)
h. 4407
ḫāṭıruŋ baġla- Ar.+T. gönlünü bağlamak
h. 552
ḫāṭıruŋ ḫoş ol- gönlü rahat olmak
h. 3015
ḫātimü'l-enbiyā Enbiyaların sonuncusu, Hz. Muhammed
h. 128, 5694
ḫatm eyle- Ar.+T. bitirmek, tamamlamak
h. 1102
ḫatun kadın, karı, eş
h. 1105, 1392, 2566, 5036
havā Ar. hava
h. 72, 495, 871, 1121, 2749, 3023, 3460, 3806, 3925, 4487, 4545
havādaġı havadaki
h. 41, 4470
havāya aġ- Ar.+T. havaya yükselmek
h. 1119
havāya bak- Ar.+T. burnu havda olmak, kibirlenmek
h. 174
ḫāverān doğu tarafı
h. 4429
ḥavż Ar. havuz
h. 501, 502, 508, 514, 1346, 1356, 1470, 1471, 1506, 3712, 3712, 3939, 3940
ḥavż-ı kevs̱er Kevser havuzu
h. 3347
hāy Far. hey, vay
h. 3111
ḥayā Ar. edep, haya, utanma
h. 147, 5473
ḫayāl Ar. hayal
h. 889, 1511, 1514, 1517, 1517, 1646, 1802, 2166, 2236, 2617, 3054, 3388, 3653, 3687, 4348, 4360, 4984
ḫayāl-bāz hayal, perde oyunu, karagöz oynatan
h. 3350, 3351
ḫayāli gözümde uç- hayali gözümün önünde olmak
h. 4979
ḫayālüŋe ḳapıl- Ar.+T: hayaline kapılmak
h. 1906
ḥayf Ar. **1.** haksızlık, zulüm
h. 2675
2. yazık ki, heyhat
h. 67, 4078, 4556, 5344, 5608
ḥayf ol- Ar.+T. yazık olmak
h. 4430
hāy hāy Far. vay vay, hay hay
h. 673, 4999
hayḳır- haykırmak, bağırmak
h. 2753
ḫayl Far. epeyce, çok fazla
h. 1964, 5178
ḫayr Ar. hayır, iyilik
h. 256, 2019, 2139, 2255, 4674, 5053, 5245, 5279
ḥayrān Ar. hayran, şaşa kalmak
h. 1486, 2125
ḥayrān ḳal- Ar.+T. hayran kalmak (bk. ḥayrān ol-)
h. 36, 505, 590, 1783, 3728, 3958
ḥayrān ol- Ar.+T. hayran kalmak (bk. ḥayrān ḳal-)
h. 1898, 3950
ḫayr itme- Ar.+T. hayır işlememek
h. 254, 254

ḥayvān Ar. hayvan, canlı
h. 231, 1224, 3432, 3838
ẖazef Ar. topraktan yapılan çanak, çömlek
h. 5392
ḥāżır Ar. hazır
h. 2435, 3357, 4554, 4725
ḥāżır bulın- Ar.+T. hazır bulunmak
h. 936, 3492
ḥāżır eyle- Ar.+T. hazırlamak (bk. ḥāżır ḳıl-; ḥāżırla-; ḥāżır ol-)
h. 1789
ḥāżır ḳıl- Ar.+T. hazırlamak (bk. ḥāżır eyle-; ḥāżırla-; ḥāżır ol-)
h. 3337
ḥāżırla- (< Ar. ḥāżır) hazırlamak (bk. ḥāżır eyle-; ḥāżır ḳıl-; ḥāżır ol-)
h. 5470
ḥāżır ol- Ar.+T. hazır olmak, hazırlıklı olmak (bk. ḥāżır eyle-; ḥāżır ḳıl-; ḥāżırla-)
h. 2509, 5111
ẖazīne Ar. hazine
h. 382, 396, 5488
ẖazīne dutan Ar.+T. hazineden sorumlu olan kişi
h. 4843
ḥażret Ar. saygı amacıyla verilen unvan, yan, nezd
h. 120, 213, 1421, 1715, 2063, 2269, 5362
ḥaẓẓ al- Ar.+T. zevk almak, zevklenme
h. 2865, 4075
helāḳ eyle- Ar.+T. yok etmek, helak etmek (bk. helāḳ it-)
h. 2384
helāḳ it- Ar.+T. yok etmek, helak etmek (bk. helāḳ eyle-)
h. 295, 3778
helāḳ ol- Ar.+T. yok olmak, helak olmak
h. 769, 1400, 2779
ḥelāl eş, zevce
h. 4605
ḥelāl Ar. helal
h. 270, 392, 4605
ḥelāl eyle- Ar.+T. helal etmek(bk. ḥelāl it-)
h. 812, 3734
ḥelāl it- Ar.+T. helal etmek(bk. ḥelāl eyle-)
h. 539, 800, 2056, 2859
ḥelāllıḳ dilen- Ar.+T. helalleşmek, helallık dilemek
h. 2580
ḥelāl ol- Ar.+T. helal olmak
h. 1519, 4406
hele 1. hele, hasılı
h. 401, 465, 597, 762, 891, 944, 953, 1016, 1018, 1032, 1186, 1239, 1255, 1519, 1610, 1678, 1708, 1877, 1934, 2080, 2173, 2194, 2200, 2232, 2291, 2344, 2438, 2509, 2643, 2731, 2769, 2769, 2981, 3087, 3137, 3160, 3237, 3313, 3721, 3821, 3905, 3915, 3963, 4038, 4256, 4328, 4361, 4374, 4415, 4430, 4513, 4626, 4653, 4736, 5154, 5199, 5314, 5314, 5428, 5550, 5585
2. mademki
h. 832
3. ünl. haydi
h. 1258
hem Far. hem, hem de
h. 16, 26, 39, 55, 75, 78, 177, 207, 240, 244, 345, 361, 423, 494, 541, 559, 653, 670, 680, 685, 825, 898, 1007, 1049, 1053, 1053, 1053, 1054, 1119, 1139, 1182, 1184, 1220, 1241, 1243, 1366, 1418, 1419, 1425, 1432, 1458, 1484, 1514, 1520, 1524, 1592, 1596, 1622, 1652, 1652, 1700, 1709, 1711, 1747, 1791, 1806, 1827, 1827, 1828, 1896, 1936, 1966, 1968, 1976, 2017, 2018, 2019, 2027, 2031, 2048, 2053, 2053, 2069, 2073, 2107, 2134, 2160, 2176, 2191, 2199, 2217, 2297, 2332, 2342, 2353, 2385, 2392, 2409, 2443, 2472, 2498, 2524, 2585, 2588, 2590, 2617, 2653, 2668, 2674, 2677, 2711, 2776, 2778, 2795, 2803, 2803, 2818, 2922, 2935, 2945, 2953, 2981,

2983, 2989, 3026, 3035, 3050, 3053, 3055, 3074, 3091, 3093, 3108, 3135, 3157, 3253, 3273, 3283, 3301, 3303, 3308, 3313, 3332, 3338, 3354, 3356, 3376, 3397, 3412, 3450, 3468, 3483, 3502, 3506, 3510, 3512, 3518, 3527, 3572, 3597, 3604, 3612, 3690, 3715, 3743, 3745, 3827, 3896, 3901, 3967, 4012, 4032, 4121, 4140, 4150, 4166, 4182, 4214, 4222, 4280, 4309, 4336, 4372, 4382, 4391, 4395, 4411, 4480, 4499, 4572, 4614, 4636, 4689, 4723, 4741, 4769, 4778, 4794, 4801, 4875, 4901, 4904, 4941, 4955, 5036, 5037, 5047, 5090, 5102, 5130, 5136, 5151, 5171, 5178, 5194, 5234, 5258, 5263, 5265, 5293, 5315, 5315, 5315, 5315, 5378, 5383, 5398, 5409, 5436, 5451, 5514, 5527, 5555, 5563, 5572, 5600, 5621, 5624, 5624, 5632, 5634, 5687, 5699

hemān Far. **1.** hemen, derhal, o anda (bk. hemān)
h. 805, 999, 1206, 1491, 1712, 2237, 2330, 2345, 2789, 2969, 3071, 3741, 4097, 4109, 4880, 5111, 5350
2. öyle, böylece
h. 612, 722, 938, 962, 1133, 2043, 2905, 3367, 3430, 3850, 3876, 3943, 3984, 4804, 5143, 5205, 5332

hemān (< Far. hemānā) aynen, tıpkı (bk. hemān)
h. 366

hemān dem anında, o anda, hemen şimdi
h. 299, 525, 591, 686, 957, 961, 1298, 1432, 1680, 2079, 2191, 2288, 3948, 3993, 4363, 4387, 4502, 4700, 4809, 5055

hemān laḫẓa o anda, hemen şimdi
h. 618, 872, 1090, 1177, 1236, 1339, 1355, 1662, 1736, 1748, 1918, 1941, 2158, 2165, 2379, 2411, 2451, 2896, 3756, 3767, 3919, 4215, 4623, 4942, 5052, 5261

hemān sāʿ at o anda, hemen şimdi
h. 2419, 5076

hem-dem canciğer arkadaş
h. 4596, 5642

hemīn Far. **1.** hemen, o anda
h. 124, 730, 1303, 1543, 1778, 2357, 2650, 2763, 3169, 3551, 3730, 3730, 3791, 3862, 3895, 4178, 4229, 4388, 4882, 4983
2. sadece, yalnızca
h. 226, 227, 576, 657, 1417, 1616, 1955, 1955, 2242, 2253, 2260, 2924, 3057, 3186, 3417, 3471, 3560, 3797, 3826, 3838, 3877, 4178, 4325, 4351, 4635, 4766, 4882, 4997, 4997, 5190, 5380, 5388, 5475, 5577, 5582, 5613, 5642
3. öyle, böylece
h. 1040, 3941, 5590
4. tek
h. 36, 1420, 1592, 1749, 3587, 5196
5. tam, tamamen
h. 169, 351, 354, 1543, 4465

hemīn dem anında, o anda, hemen şimdi
h. 1169, 4329

hemīn laḫẓa o anda, hemen şimdi
h. 4911

hemīşe Far. daima, sürekli
h. 1411, 1739, 1970, 2078, 2568, 3771, 4937, 5305, 5387, 5532

hem-nişīn arkadaş, dost
h. 4588, 4601

hem-nişīn ol- arkadaş, dost olmak
h.- 5451

hendese Ar. geometri
h. 3711, 4353

hengām Far. zaman, çağ
h. 328

henüz Far. henüz, hâlâ, şimdiye kadar
h. 46, 503, 626, 1609, 1926, 2111, 2340, 3381, 3430, 3458, 3926, 3962, 4198, 4398, 4922, 4979, 5133

hep hep, hepsi, tamamı
h. 792, 900, 917, 917, 1062, 1263, 1329, 1334, 1388, 1391, 1449, 1489, 1554, 1607, 1973, 1987, 2041, 2051, 2337, 2409, 2693, 2946, 3059, 3399, 3487, 3504, 3515, 3595, 3735, 4094, 4333, 4496, 4616, 4651, 4725, 4781, 4896, 4923, 4977, 4977, 5056, 5109, 5392

hepi hepsi, tamamı
h. 2706

her Far. her
h. 1, 8, 22, 27, 30, 33, 38, 42, 42, 43, 56, 58, 108, 145, 172, 201, 202, 206, 209, 210, 260, 264, 276, 292, 315, 317, 318, 321, 336, 381, 385, 388, 411, 439, 442, 489, 504, 511, 531, 599, 613, 700, 783, 823, 853, 860, 862, 939, 985, 1001, 1076, 1116, 1264, 1266, 1445, 1577, 1590, 1616, 1646, 1647, 1660, 1677, 1724, 1821, 1939, 1942, 2009, 2039, 2120, 2134, 2235, 2324, 2412, 2484, 2528, 2536, 2647, 2844, 2862, 2946, 2990, 3058, 3094, 3118, 3152, 3159, 3160, 3211, 3230, 3273, 3337, 3371, 3400, 3435, 3457, 3478, 3532, 3553, 3636, 3653, 3688, 3703, 3703, 3708, 3712, 3750, 3765, 3833, 3843, 3863, 3913, 3957, 3964, 4081, 4095, 4189, 4230, 4235, 4240, 4298, 4323, 4329, 4466, 4468, 4607, 4668, 4674, 4678, 4695, 4722, 4742, 4907, 4949, 5003, 5008, 5019, 5120, 5138, 5160, 5160, 5209, 5244, 5256, 5259, 5288, 5319, 5333, 5369, 5440, 5463, 5464, 5475, 5478, 5490, 5490, 5538, 5559, 5619, 5628, 5702

hergiz Far. asla, katiyen, hiçbir vakit
h. 400, 776, 880, 942, 1823, 2368, 2443, 2935, 3368, 3440, 3551, 3937, 4349, 5045, 5108, 5387, 5522, 5664

her oẖtın her ne vakit
h. 624

hevāya baḳ- Ar.+T. nefsine uymak, nefsinin peşinden gitmek (bk. hevāya uy-)
h. 3837

hevāya uy- Ar.+T. nefsine uymak, nefsinin peşinden gitmek (bk. hevāya baḳ-)
h. 313, 313

heves Ar. heves, merak, geçici istek
h. 34, 347, 1987, 5672

heves baġla- Ar.+T. heves etmek (bk. heves it-)
h. 3413

heves it- Ar.+T. heves etmek (bk. heves baġla-)
h. 719, 4612

hey hey, seslenme ünlemi
h. 1663, 1754, 2519, 2614, 3096, 4128, 4432, 4553, 5630

heybet
h. 6, 2283, 5073, 5516

hey di- dikkat, sakın demek
h. 1231, 3132

hey dimedin hemen, derhal, bir anda (bk. hey diyince)
h. 2491, 4366

hey diyince hemen, derhal, bir anda (bk. hey dimedin)
h. 291, 2335, 4434

heyhāt Ar. heyhat, eyvahlar olsun, yazık
h. 2863

hezār Far. bin
h. 1487

hezārān (< Far. hezār) binlerce
h. 1650, 5292, 5292

hezin yavaş
h. 1611

hezl ü cid şaka ve gerçek
h. 285

ẖılabandorus Yun. gulyabani
h. 2482, 4539

ẖıred-mend Far. akıllı
h. 425

ẖırlu iyi, hayırlı
h. 2661

ẖırmān harman (bk. ẖırmen)

h. 1826
ḫırmen (< Far. ḫirmen) harman; mec. kazanç
h. 5679
ḫırmen harman (bk. ḫırmān)
h. 3541
ḥırṣ Ar. hırs
h. 295
ḫısım akraba
h. 4035, 4041
ḥıṣṣa Ar. pay
h. 3839, 4226
ḫışm Far. kızgınlık, öfke
h. 2124, 3611
ḥışmet Ar. büyüklük, heybet (bk. ḥaşmet)
h. 5516
ḫışm u küsü eyle- kızıp darılmak
h. 1983
ḫışt at- Far.+T. mızrak atmak
h. 25, 2653
ḫıyar Far. salatalık
h. 4481
ḥicāb Ar. utanma, perde
h. 1831, 3110
ḥicābı götür- Ar.+T. utangaçlık perdesini kaldırmak
h. 2417, 4939
hicret Ar. hicret
h. 368, 5701
hīç Far. hiç
h. 37, 125, 167, 187, 208, 236, 330, 417, 445, 486, 496, 545, 546, 579, 621, 688, 688, 696, 767, 885, 893, 1005, 1160, 1244, 1390, 1436, 1519, 1624, 1653, 1665, 1696, 1705, 1802, 1823, 1853, 1901, 2038, 2046, 2050, 2093, 2169, 2180, 2187, 2199, 2202, 2210, 2261, 2299, 2308, 2385, 2399, 2421, 2456, 2499, 2584, 2620, 2757, 2772, 2780, 2817, 2858, 2882, 2928, 2996, 3031gerek, 3054, 3142, 3252, 3306, 3414, 3426, 3441, 3451, 3485, 3551, 3637, 3711, 3825, 3845, 3860, 3890, 3890, 3969, 4011, 4019, 4029, 4063, 4092, 4118, 4153, 4173, 4178, 4227, 4273, 4335, 4378, 4382, 4400, 4435, 4478, 4493, 4636, 4684, 4692, 4697, 4706, 4766, 4792, 4799, 4807, 4837, 4870, 4891, 4947, 4952, 5006, 5020, 5024, 5038, 5065, 5131, 5167, 5177, 5207, 5343, 5367, 5389, 5391, 5404, 5441, 5444, 5455, 5563, 5565, 5597, 5603, 5628, 5673, 5691
hidāyet bul- Ar.+T. hidayet bulmak, huzur içinde olmak
h. 92
ḥikāye Ar. hikaye, öykü (bk. ḥikāyet)
h. 5342
ḥikāyet hikaye, öykü (bk. ḥikāye)
h. 338, 351, 359, 360, 364, 366, 375, 468, 630, 982, 2030, 2041, 2062, 2390, 2789, 2984, 3458, 3497, 3498, 3642, 3765, 3799, 3871, 3874, 3994, 4010, 4118, 4270, 4571, 4651, 4849, 4874, 4907, 4923, 4961, 5095, 5096, 5193, 5330, 5613, 5618, 5623
ḥikāyet ḳıl- Ar.+T. hikaye anlatmak
h. 372
ḥikāyetle-(Ar. ḥikāye) anlatmak
h. 4651, 4949, 4968
hikmet Ar. hikmet
h. 59, 60, 163, 173, 206, 336, 361, 2946, 3978
ḫilāf Ar. karşı, zıt, yalan
h. 25
hilāl Ar. hilâl, yeni ay
h. 106, 1511, 5321
hilāl ol- Ar.+T. hilâle benzemek
h. 564
ḫilʿat Ar. süslü elbise, kaftan
h. 829, 5158, 5346
ḥīle Ar. hile
h. 2239
ḥīle boyına ton biç- hilenin kılıfını hazırlamak
h. 3125
ḥīle it- Ar.+T. hile düzenlemek, hile yapmak (bk. ḥīle ḳur-)
h. 2624

ḥīle ḳur- Ar.+T. hile düzenlemek, hile yapmak (bk. ḥīle it-)
h. 2769, 4271

hilm Ar. yumuşak huylu
h. 177, 196

himmet Ar. çaba, gayret
h. 1854, 3007, 4624, 5145

himmetin ʿālī ṭut- çok gayretli olmak (bk. himmetüŋi yüce ṭut-)
h. 343

himmetin baġla- Ar.+T. çaba harcamak
h. 1984, 5109

himmetin ṭoġru dut- gayretini doğru yolda harcamak
h. 4585

himmetüŋi yüce ṭut- çok gayret etmek (bk. himmetin ʿālī ṭut-)
h. 5438

ḥisāb Ar. hesap
h. 368, 5701

ḥiss Ar. his, duygu
h. 55

ḥiṭāb Ar. hitap, söylev
h. 114, 430, 2990

ḥiṭāb ḳıl- Ar. + T. seslenmek
h. 3096

ḫo (< Far. ḫod) **1.** kendi, kendisi (bk. ḫod; ḫoẕ)
h. 1707, 3820
2. bile
h. 715, 4720
3. artık
h. 731, 3317, 5040
4. hem
h. 2058, 5071
5. da
h. 1479, 1479, 2883, 2933, 4738, 5536

ḫōca (< Far. ḫˇāce) efendi
h. 2972, 4867

ḫod Far. kendi, kendisi (bk. ḫo; ḫoẕ)
h. 4188, 4879, 4959

ho it- şiddetle bağırmak
h. 2754

ḫōn Far. sofra, yemek, ziyafet
h. 3, 1147, 1150, 2265, 3047, 4020, 4637, 5442

ḫōn çek- Far. + T. sofra kurmak, yemek vermek, ziyafet çekmek (bk. ḫōn dök-; ḫōn eyle-)
h. 4634

ḫōn dök- Far. + T. sofra kurmak, yemek vermek, ziyafet vermek (bk.ḫōn çek-; ḫōn eyle-)
h. 841, 986, 1151, 3601, 4215, 5310, 5558

ḫōn eyle- Far. + T. sofra kurmak, yemek vermek, ziyafet vermek (bk.ḫōn çek-; ḫōn dök-)
h. 1115, 5091

ḫōn ṣavul- Far. + T. ziyafet çekilmek
h. 3604

hop ḳıl- şaşkınlık içine düşmek
h. 3382

ḫor gör- Far.+T. bayağı, aşağı görmek
h. 5460

ḫorlıḳ (< Far. ḫˇār) aşağılık, kötü durum
h. 2459

ḫorūs Far. horoz
h. 1838, 2527, 4539

ḫoryad (Yun. horyatis) hoyrat
h. 4954, 5236

ḫoş Far. hoş, güzel
h. 39, 169, 185, 301, 332, 337, 339, 372, 549, 878, 1209, 1218, 1260, 1316, 1360, 1517, 1558, 1558, 1565, 1597, 1632, 1667, 1667, 1680, 1685, 1721, 1800, 1806, 1844, 1844, 1878, 1906, 1922, 1949, 1967, 2000, 2052, 2052, 2072, 2073, 2080, 2100, 2200, 2363, 2421, 2421, 2484, 2668, 2804, 2920, 2970, 3234, 3276, 3282, 3282, 3299, 3357, 3439, 3446, 3536, 3605, 3679, 3683, 3726, 3726, 3828, 3851, 3971, 4035, 4079, 4206, 4250, 4275, 4617, 4623, 4750, 4794, 4818, 4932, 5057, 5087, 5092, 5113, 5159, 5254, 5254, 5267, 5304, 5315, 5571, 5574, 5586, 5631

ḫoş-ḫulḳ iyi, güzel huylu
h. 5048

ḫoş diril-Far.+ T. iyi geçinmek, iyi vakit geçirmek

h. 3495

ẖoş dut- Far. + T. ağırlamak, iyi davranmak (bk. ẖoş ṭut-)
h. 912

ẖoş düş- Far. + T. hoş, güzel olmak
h. 122

ẖoş eyle- Far. + T. güzelleştirmek
h. 3701

ẖoş geç- Far. + T. iyi vakit geçirmek
h. 305, 1811, 2005, 4581, 4613, 4704, 4842, 5098, 5100

ẖoşlıġ hoşluk
h. 4226, 4646, 5303, 5305

ẖoşnūd Far. razı, memnun
h. 5030

ẖoşnūd ol- Far.+T. memnun kalmak
h. 5376

ẖoş ol- Far.+T. iyi, hoş, güzel olmak
h. 658, 677, 678, 717, 1211, 3219, 3268, 3352, 3400, 3400, 5539, 5539

ẖoş ṭut- Far.+T. ağırlamak, iyi davranmak (bk. ẖoş dut-)
h. 1023, 1280, 2316, 3922, 4845

ẖoẕ Far. kendi, kendisi (bk. ẖod; ẖod)
h. 45, 68, 123, 180, 260, 312, 943, 966, 1306, 1311, 1665, 2059, 2078, 2333, 2335, 2358, 2390, 2403, 2436, 2636, 2802, 2982, 3154, 3437, 3541, 3566, 3714, 3736, 3744, 3809, 3909, 4059, 4089, 4322, 4377, 4397, 4491, 4669, 4683, 5039, 5075, 5536, 5678, 5683

ẖūb Far. güzel, hoş, iyi
h. 312, 425, 667, 756, 859, 886, 1112, 1221, 1226, 2444, 2803, 2804, 2908, 2957, 3287, 3690, 3730, 3881, 3881, 4799, 5048, 5146

ẖūbıraẖ (< Far. ẖūb) daha güzel, daha iyi
h. 5240

ẖulāṣa Ar. bir şeyin, bir sözün özü
h. 4853

ẖulḳ Ar. huy, tabiat, ahlak
h. 177, 178, 208, 384, 849, 975, 1015, 1052, 1250, 3228, 3488, 4799, 5030, 5242

ẖulḳ eyle- Ar.+T. iyi, yumuşak davranmak (bk. ẖulḳ it-)
h. 2078, 3518, 4214, 5077

ẖulḳ it- Ar.+T. iyi, yumuşak davranmak (bk. ẖulḳ eyle-)
h. 178, 3228

ẖulḳlu (< Ar.ẖulk) iyi huylu, ahlaklı
h. 1059

ẖulu (< Far. ẖu) huylu
h. 886, 3082

ẖumār Ar. içkiden sonra kalan sersemlik
h. 1609

ẖumārı aç- Ar.+T. içkiden sonra kalan sersemliği gidermek(bk. ẖumār yaz-)
h. 2502

ẖumār yaz- Ar.+T. içkiden sonra kalan sersemliği gidermek(bk. ẖumārı aç-)
h. 2510

ẖunük Far. ne güzel, ne mutlu, yaşa
h. 3560

ḥūr Ar. cennet kızları, huri (bk. ḥūrī)
h. 1483, 3347, 3579, 4139

ḥūrī Ar. cennet kızı, huri (bk. ḥūr)
h. 1549, 1625, 2217, 3774

ḥūr-i cinān cennet kızı
h. 1551

ẖurmā Ar. hurma
h. 3541

ẖurrem Far. şen, sevinçli
h. 5285

ẖurrem-i küllī bütün zamanı sevinçle geçme
h. 1550

ẖurūş it-Far.+T. coşmak (bk. ẖurūş ḳıl-)
h. 1073, 5509

ẖurūş ḳıl- Far.+T. coşmak (bk.ẖurūş it-)
h. 535, 1211, 2672, 3817

ẖūsın ḳo- Far.+T. huyunu terk etmek
h. 5072

ẖūsın ḳoyıma- Far.+T. huyunu terk edememek
h. 2346, 2466

ḫusrev Far. padişah, hükümdar, sultan
h. 4953

Ḫusrevleyin Hüsrev gibi, padişah gibi
h. 2974, 4515

ḫuṣūṣā Ar. **1.** başkaca ayrıca
h. 287, 3206, 5445
2. özellikle
h. 1591, 1820, 1902, 2353, 4552

hūş Far. akıl, fikir, şuur
h. 1569

ḫuşk Far. kuru
h. 5617

hūşu git- Far.+T. aklını kaybetmek
h. 1647

ḫūy Far. huy, tabiat, mizaç
h. 1918, 2078, 2221

ḫuẕāvend-i eyvān köşkün ve sarayın hükümdarı
h. 3889

ḫuẕāvend -i şehr şehrin hükümdarı
h. 386

ḫuẕāvend-i tāc taç sahibi hükümdar
h. 590

ḫuẕāvendigār Far. âmir, hükümdar
h. 655

ḥużūr Ar. hazır bulunma, huzur
h. 1050

ḥücre Ar. hücre, odacık, göz
h. 454, 1954, 2518, 3034, 3035, 3062, 3068, 3075, 3082, 3096, 3100, 3127, 3164, 3277, 3296, 3869

ḥükm eyle- Ar.+T. hükm etmek, emretmek
h. 3643, 3643

ḥükm Ar. hüküm, emir
h. 69, 69, 112, 813, 927, 1042, 1060, 1172, 1309, 3241, 3487, 3627, 3669, 3863, 4799, 5122, 5140, 5249

ḥükmini ṭut- Ar.+T. emrini yerine getirmek
h. 4760

ḥükmüŋde ol- Ar.+T. emrinde olmak
h. 93

hümā Far. talih kuşu, saadet
h. 3966, 4169

hüner Far. marifet, ustalık
h. 149, 342, 347, 358, 361, 411, 416, 419, 553, 561, 603, 623, 928, 950, 1296, 2730, 3097, 3105, 3976, 4299, 4514, 4992, 5208, 5208, 5209, 5244, 5449, 5449, 5449, 5450, 5634

hüner-mend hünerli, marifetli
h. 425, 980, 2803, 4552, 4574, 5048

hüner başar- Far.+T. hüner kazanmak
h. 817

hürmet Ar. saygı, hürmet
h. 265, 1141, 3028, 3999, 5243, 5679

hürmetin bekle- Ar.+T. saygısını gözetmek
h. 5109

hürmet eyle- Ar.+T. saygı göstermek
h. 3098

hüsn Ar. güzel, iyi, güzellik, iyilik
h. 1487, 3052, 3488

-I-

ılan yılan
ı. 23, 232, 233, 234, 279, 3683, 4312, 4538, 5547

ıldırım yıldırım
ı. 2596

ıldur- parlamak
ı. 1666

ılduz yıldız
ı. 32, 155, 157, 1868, 2591, 2868, 2869

ılduzı alçaḫ talihsiz, bedbaht
ı. 4309

ılı söz tatlı, yumuşak söz
ı. 232, 1767

ılı su hamam, kaplıca (bk. ılı ṣu; ılu su)
ı. 522, 4593

ılı ṣu hamam, kaplıca (bk. ılı su; ılu su;)
ı. 3284

ılu su hamam, kaplıca (bk. ılı su; ılı ṣu)
ı. 472, 520

ımızġan- uyuklamak
ı. 2868

ınıḫ- itaat etmek, boyun eğmek
ı. 5604

ıŋra- homurtulu ses çıkarmak
ı. 4095

ıpar yavşan yavşan denilen güzel kokulu bir ot
ı. 319
ır- ayrılmak, uzaklaşmak, ayırmak, uzaklaştırmak
ı. 827, 4367, 5397
ıraġ uzak (bk. ıraḫ; ıraḳ)
ı. 2369, 3017, 3818, 4765
ıraġ eyle- uzaklaştırmak, ayırmak
ı. 4152
ıraḫ uzak (bk. ıraġ; ıraḳ)
ı. 1447, 1914, 1938, 1954, 2089, 2089, 2627, 3345, 3349, 3795, 4122, 4370, 4494, 5317, 5380, 5525, 5650, 5673
ıraḫ düş- ayrı kalmak, ayrılmak (bk. ıraḳ düş-)
ı. 3699, 4201
ıraḫ git- uzaklara gitmek
ı. 788
ıraḫ ol- uzaklaşmak, ayrılmak
ı. 1288
ıraḳ uzak (bk. ıraḫ; ıraġ)
ı. 266, 698, 801, 1032, 2986
ıraḳ düş-ayrılmak (bk. ıraḫ düş-)
ı. 2494
ırıl- ayrılmak, uzaklaşmak, çekilip gitmek
ı. 330, 3495
ırış- 1. yorgun düşmek, bunalmak, bayılacak duruma gelmek
ı. 3418, 3753
2. birbirinden ayrılmak, uzaklaşmak
ı. 5193
ırla- şarkı söylemek
ı. 1229, 1640
ırmaġ ırmak, nehir
ı. 1320, 1342
ırmaḫlayın ırmak gibi (bk. ırmaḳlayın)
ı. 547, 794
ırmaḳlayın ırmak gibi (bk. ırmaḫlayın)
ı. 1505
ısır- ısırmak
ı. 4643
ışıtma dut- sıtma tutmak
ı. 2627
ışızlıḳ ıssız yer
ı. 2482
ışlat- ıslatmak
ı. 873, 3281, 5666
ışlan- dövülmek, dayak atılmak
ı. 3180
ışmarla- emanet etmek
ı. 792, 1241
ısraġı önceki
ı. 1114
ıssı sıcak, hararet
ı. 1243, 1978, 3262, 3543, 4105
ıssı ṣovuḫ sıcak soğuk, her türlü şart, durum
ı. 2571
ıssı ṣovuḫ ṣına- her türlü durumu tecrübe etmek
s. 5417
ışṣuz sahipsiz (bk. issüz)
ı. 4921
ışı- ışımak, parlamak
ı. 3574
ışıḫ ışık, aydınlık
ı. 2590
ışıḫ miğfer
ı. 2558, 2590, 2597, 4433, 4479
ışıḫlu miğferli
ı. 4477
ʿ**ışḳ** Ar. aşk, sevgi
ı. 4, 516, 518, 538, 565, 635, 670, 680, 706, 730, 734, 750, 884, 1125, 1135, 1139, 1139, 1140, 1174, 1182, 1182, 1190, 1204, 1219, 1222, 1222, 1225, 1300, 1366, 1394, 1394, 1395, 1413, 1420, 1425, 1433, 1435, 1440, 1445, 1471, 1489, 1526, 1548, 1559, 1564, 1564, 1585, 1593, 1620, 1626, 1637, 1642, 1645, 1757, 1763, 1804, 1807, 1808, 1809, 1819, 1832, 1866, 1882, 1892, 1911, 1915, 1921, 1944, 1946, 1950, 1967, 1975, 1977, 1979, 1980, 1981, 1981, 1982, 1984, 1985, 1986, 1987, 1988, 1989, 2326, 2430, 2486, 2488, 2949, 2975, 3551, 3553, 3557, 3776, 3903, 3908, 4172, 4184,

i. 4550, 5273
iḥsān Ar. iyilik etme, bağışlama
i. 5030
iḫtilāṭ it- Ar.+T. karışmak, karşılaşıp görüşmek
i. 4587, 5456
iḫtiṣār Ar. (sözü, yazıyı) kısaltma
i. 5638
iḥtiyāc ol- Ar.+T. muhtaç olmak
i. 5158
iḫtiyār Ar. seçme, seçilme
i. 1163
iḫtiyār eyle- Ar.+T. seçilmiş kılmak
i. 5491
iḥtiyāṭ Ar. tedbirli, sakınma, tedarikli bulunma
i. 2354, 3735
iḥtiyāṭ eyle- Ar.+T. tedbir almak
i. 2131, 3330, 3504, 4587
iḥtiyāṭ it- Ar.+T. tedbirli davranmak
i. 5456
iḳbāl Ar. baht, talih, saadet
i. 426, 3599, 5316
iki iki
i. 70, 109, 300, 388, 405, 485, 573, 672, 789, 791, 806, 826, 829, 838, 925, 947, 996, 996, 996, 1008, 1008, 1053, 1078, 1123, 1136, 1151, 1205, 1215, 1219, 1308, 1310, 1343, 1484, 1485, 1485, 1486, 1486, 1540, 1594, 1705, 1768, 1771, 2000, 2001, 2032, 2047, 2088, 2096, 2124, 2163, 2163, 2168, 2194, 2211, 2213, 2215, 2257, 2332, 2337, 2357, 2377, 2379, 2389, 2389, 2395, 2435, 2474, 2481, 2498, 2525, 2599, 2617, 2691, 2746, 2806, 2820, 2834, 2849, 2870, 2879, 2892, 3047, 3053, 3162, 3417, 3439, 3461, 3463, 3466, 3474, 3519, 3520, 3652, 3660, 3666, 3674, 3850, 3901, 3908, 3987, 3993, 3995, 4020, 4036, 4342, 4359, 4423, 4426, 4428, 4468, 4473, 4488, 4549, 4623, 4688, 4692, 4750, 4760, 4816, 4817, 4859, 4885, 4924, 4999, 4999, 5062, 5094, 5249, 5265, 5271, 5284, 5430, 5444, 5535, 5560, 5568, 5599
iki bir eyle- iki kişiyi tek darbeyle öldürmek
i. 2653
iki böl- ikiye ayırmak, bölmek (bk. iki dil-)
i. 2523, 4481
iki dil- ikiye ayırmak, bölmek (bk. iki böl-)
i. 3669
iki gözümüŋ aydını iki gözümün nuru
i. 2218
iki gözüm üstine baş üstüne
i. 3033
ikiledin 1. ikinci defa, ikinci olarak
i. 3192, 4621, 4726, 5322, 5394
2. ondan sonra
i. 3008
ikimüz ikimiz
i. 2041, 3572
ikinci ikinci olarak
i. 756, 1312
ikişer ikişer
i. 4479
iki yaḫası bir olma- huzur bulmamak
i. 5187
iḳlīm Ar. ülke, diyar
i. 3195, 3703, 5437
ikrām Ar. hürmet, saygı gösterme
i. 4901
iḳrār Ar. dil ile söyleme, tasdik, kabul
i. 243
il 1. ülke, diyar, memleket
i. 413, 436, 617, 654, 683, 685, 698, 709, 755, 766, 805, 807, 809, 832, 857, 879, 902, 927, 930, 934, 936, 939, 953, 977, 977, 985, 985, 990, 1004, 1061, 1258, 1282, 1386, 1480, 1480, 1805, 1903, 2017, 2019, 2046, 2089, 2116, 2282, 2290, 2370, 2602, 2792, 2794, 2834, 2830, 2862, 3017, 3024, 3026, 3051, 3056, 3086, 3086, 3130, 3130, 3251, 3514, 3614, 3622, 3627, 3649, 3649, 3752, 3795, 3918, 3983, 4265, 4288,

i. 130, 824, 971, 1046, 1072, 1144, 1146, 1368, 2078, 2562, 3662, 4102, 4212
2. önce, evvel
i. 2175
ilerü gel- öne çıkmak, ortaya çıkmak
i. 925, 974, 1362, 1430, 4637, 4905
ilerü getür- öne çıkarmak, öncelik vermek
i. 91, 995
ilerüki önceki, eskisi
i. 714
ilerü var- ileri yürümek
i. 3382, 4209, 4621
ilet- götürmek
i. 178, 954, 1345, 1436, 1772, 1876, 2061, 3597, 3756, 3767, 3922, 3943, 3990, 4110, 4822, 5174, 5526
iley ön, huzur, kat, yan
i. 986, 1003, 1051, 1080, 1412, 1794, 2694, 3593
ileyince önü sıra, önünde
i. 614, 1145, 1353
ili saf olmayan, karışık, katışık
i. 5599, 5600
ili dut- ülkeyi ele geçirmek
i. 4290
il gün memleket, halk (bk. il ü gün)
i. 952, 1368, 3106, 3864, 4317, 5253
ilin- ilişmek, ilgilenmek, dokunmak, sataşmak
i. 2443, 2445, 3038, 3973, 4934, 4954
iliş- ulaşmak
i. 880, 891
ilk önce, ilkin
i. 2965, 4258, 5245
ilk uyḫu akşam yattıktan sonra uykunun ilk bölümü
i. 1869
illā Ar. ille, mutlaka, yalnız (bk. ille)
i. 1549, 1629, 2325, 3425, 4868, 5079
ille Ar. mutlaka, özellikle (bk. illā)
i. 1435
ille- yurt edinmek
i. 4916
illere düş- ülkeleri dolaşmak
i. 3751
ʿillet Ar. sebep, gaye, hedef
i. 321
illik barış içinde olma, sulh
i. 4309
ʿilm Ar.ilim, bilgi
i. 45, 53, 55, 147, 152, 163, 177, 194, 195, 196, 197, 197, 198, 202, 344, 358, 419, 3980, 5121, 5685
ilmek düğüm, ilmik
i. 4490, 4490
ilt- göndermek, yollamak
i. 1069, 2809, 3048, 3120, 3131, 3133, 3310, 3492, 5093, 5694
iltifāt eyle- Ar.+T. yüzünü çevirip bakmak (bk. iltifāt ḳıl-)
i. 2399, 4636
iltifāt ḳıl- Ar.+T. yüzünü çevirip bakmak (bk. iltifāt eyle-)
i. 1390
iltür- götürmek
i. 2094, 3084
il ü gün memleket, halk (bk. il gün)
i. 2831, 2833, 3131, 4409, 4969
il ü oba şehir ve kabile
u. 4302
īmān Ar. iman, inanç
i. 242, 3372, 3554, 5428
ʿimāret Ar. bayındır hale getirme
i. 188, 3708
ʿimāretci (< Ar. ʿimāret) bayındır hale getiren kişi
i. 3402
imdi şimdi
i. 127, 1332, 1931, 5528
in yuva
i. 232, 279, 3683
in- inmek
i. 143, 143, 506, 869, 1121, 1504, 2180, 2350, 2373, 2412, 2560, 2855, 3422, 3544, 3695, 3795, 4097, 4099, 4211, 4212, 5055
inamı ḳalma- güveni, itimadı kalmamak
i. 2858
inan- inanmak, itimat etmek, güvenmek

intiẓār it- Ar.+T. göze almak
i. 1731
in-şā'-Allāh Ar. Allah isterse, inşallah
i. 5702
ip ip
i. 1752, 3575, 4144, 4931
ip dakup kendüzine çek- kendi haddini bilerek kendine çeki düzen vermek
i. 3043
ipin uzat- başı boş bırakmak
i. 3270
ipi üz- bağı, ilişkiyi koparmak
i. 5395
ipsüz ipi olmadan, ipsiz
i. 2421
ir erken
i. 591, 4541
ir- ermek, ulaşmak, kavuşmak
i. 65, 571, 673, 809, 820, 831, 983, 988, 999, 1002, 1126, 1605, 1606, 1730, 1746, 1823, 2003, 2209, 2447, 2548, 2683, 2929, 3286, 3289, 3789, 3792, 3849, 4149, 4367, 4472, 4489, 4754, 4864, 4891, 4928, 5020, 5125, 5153, 5156, 5167, 5195, 5239, 5269, 5368, 5532, 5683
iren kahramanlar, savaşçılar
i. 4493
irgür- eriştirmek, ulaştırmak
i. 582, 3774
iri 1. sert, kaba
i. 3283
2. büyük, iri
i. 4858
iriş- erişmek, ulaşmak, kavuşmak, varmak, yetişmek
i. 122, 126, 127, 141, 184, 281, 328, 480, 600, 763, 783, 817, 823, 832, 837, 896, 969, 1002, 1021, 1040, 1123, 1149, 1283, 1493, 1550, 1604, 1681, 1806, 1817, 1906, 1908, 2176, 2262, 2379, 2432, 2448, 2469, 2491, 2564, 2579, 2588, 2746, 2795, 2854, 2859, 2859, 2863, 2873, 2932, 2932, 2951, 3032, 3170, 3223, 3312, 3317, 3418, 3490, 3582, 3587, 3701, 3743, 3753, 3801, 3915, 3921, 4038, 4061, 4101, 4107, 4236, 4339, 4342, 4350, 4360, 4489, 4695, 4748, 4812, 5186, 5199, 5350
irişdür-ulaştırmak, kavuşturmak, yetiştirmek
i. 628, 642, 840, 1316, 2038, 2886, 4490, 5087
iri vü uşaġ büyük küçük her şey
i. 30
irk- biriktirmek, yığmak
i. 294, 306
irkek erkek
i. 1319, 2555
irkeklü dişilü erkekli dişili, erkek ve dişiler birlikte
i. 2944
irkil- 1. artırılmak, biriktirilmek
i. 3209
2. toplanmak, yığılmak
i. 5328
irte 1.sabah
i. 1136, 1372, 1839, 1848, 2441, 3828, 4230, 4582, 5352
2. yarın, ertesi
i. 1032, 2092
3. şafak sökme zamanı
i. 1541
irte gice sabah akşam, gece gündüz, her zaman
i. 2004, 4337, 4359, 5643
irte ṭarusı sonraki, ertesi
t. 1541
irür- eriştirmek, ulaştırmak, yetiştirmek
i. 796, 824, 1146, 1165, 1256, 1417, 2434, 2917, 3910, 5476
ism-i ẕātı zatının ismi
i. 45
ispeh-ṣālār (< Far. sipāh-ṣālār) askerlerin en büyüğü
i. 1971
is sahip, hakim
i. 59, 59, 603, 1675, 1853, 2946, 2970, 3060, 4135, 4574, 4774, 4969, 5081, 5575
issüz boş, tenha, sahipsiz (bk. ıṣṣuz)

i. 1461
işi başa ilt- işi bitirmek, sonuçlandırmak
i. 4402, 5007, 5018, 5543
işidici ol-dinleyen kişi olmak
i. 5447
işidime- dinleyememek
i. 4866
iş idin- kendine iş edinmek
i. 3212
işidü işidü işiterek, dinleyerek
i. 3356
işi düz- işi ayarlamak, işi uygun hale getirmek
i. 4789
işi eyü ol- işi rast gitmek (bk. işi ileri var-; işi ilerü gel-)
i. 1401
işi ileri var- işi rast gitmek (bk. işi eyü ol-; işi ilerü gel-)
i. 99
işi ilerü gel- işi rast gitmek (bk. işi eyü ol-; işi ileri var-)
i. 4162
işik eşik, kapı (bk. işük)
i. 114, 212, 1718, 1787, 4159, 5470
işi müşkil eyle- işi zorlaştırmak
i. 2662
işiŋe süvār ol- kendi işinin peşinden koşmak, işine dört kolla sarılmak
i. 1677, 3716
işini bitür- hayatına son vermek
i. 1500
işini saġla- işini bitirmek, tamamlamak
s. 3353
işi oŋ- işi yolunda olmak, rast gitmek
i. 763, 1523, 1873, 3062, 4449, 4673, 4840
işi oŋar- işi yoluna koymak, rast getirmek
i. 730, 792, 5032
işi oŋat gel-işi rast gelmek
i. 2530
işi pīç ol- işi karmaşık hale gelmek
i. 4837
işi ṣol düş- işi ters gitmek (bk. işi ṣol ol-)
i. 4067
işi ṣol ol- işi ters çıkmak (bk. işi ṣol düş-)
i. 1452
iş işle- iş yapmak
i. 172, 2312, 2397, 2539, 2569, 3391, 4092, 4133, 4339, 4680, 5418, 5439
iş işlet- iş yaptırmak
i. 5405
işit- işitmek, duymak, dinlemek
i. 47, 47, 49, 51, 82, 96, 109, 121, 148, 238, 265, 284, 303, 309, 310, 330, 334, 372, 402, 418, 498, 513, 525, 529, 569, 573, 590, 600, 627, 633, 644, 662, 673, 686, 740, 752, 764, 776, 782, 814, 830, 836, 857, 865, 866, 867, 921, 993, 995, 1022, 1024, 1041, 1100, 1105, 1113, 1118, 1121, 1125, 1128, 1133, 1211, 1248, 1276, 1298, 1351, 1361, 1371, 1379, 1393, 1397, 1430, 1438, 1455, 1468, 1469, 1482, 1502, 1509, 1528, 1539, 1553, 1597, 1612, 1630, 1639, 1656, 1656, 1675, 1685, 1687, 1694, 1721, 1767, 1769, 1808, 1856, 1884, 1893, 1926, 1931, 1944, 2029, 2051, 2104, 2141, 2150, 2225, 2244, 2272, 2300, 2418, 2420, 2426, 2430, 2448, 2467, 2493, 2496, 2508, 2520, 2537, 2553, 2576, 2671, 2689, 2693, 2724, 2774, 2784, 2798, 2850, 2906, 2906, 2980, 3080, 3085, 3099, 3132, 3135, 3151, 3163, 3178, 3192, 3247, 3255, 3257, 3275, 3331, 3342, 3371, 3379, 3393, 3415, 3479, 3486, 3498, 3545, 3648, 3686, 3689, 3718, 3741, 3761, 3787, 3794, 3798, 3847, 3868, 3892, 3908, 3936, 3948, 3963, 4022, 4032, 4049, 4069, 4158, 4160, 4175, 4323, 4363, 4373, 4387, 4389, 4422, 4431, 4437, 4456, 4572, 4627, 4690, 4718, 4771, 4787, 4808, 4820, 4851, 4862, 4865, 4877, 4902, 4904, 4906,

i. 169
iʿtimād it- Ar.+T. güvenmek
i. 5264
itleyin köpek gibi
i. 2767
itlik eyle-köpeklik yapmak, köpekçe davranmak
i. 4757
ittifāḳ Ar. birleşme, karşılaşma, kavuşma
i. 122, 1459, 2069, 5042
ittifāḳ düş- Ar.+T. rastgelmek
i. 5266
ittifāḳ eyle- Ar.+T. anlaşmak, sözleşmek (bk. ittifāḳ ḳıl-)
i. 3595
ittifāḳ-ı liḳā rastgelip kavuşmak
i. 5312
ittifāḳ it- Ar.+T. birlik olmak
i. 5387
ittifāḳ ḳıl- Ar.+T. anlaşmak, sözleşmek (bk. ittifāḳ eyle-)
i. 960
ittifāḳ ol- Ar.+T. **1.** rastgelmek, karşılaşmak
i. 1706, 2341, 4111, 5139
2. anlaşmak
i. 341
iv ev
i. 2094, 4921
iv- 1. acele etmek, hızla gitmek, koşmak
i. 274, 317, 329, 1381, 1463, 1464, 1730, 1753, 1782, 1865, 2378, 2623, 3246, 3272, 3273, 3471, 3869, 4338, 5245
2. sabırsızlıkla beklemek
i. 865, 1538, 2553
ʿivāż Ar. karşılık, bedel
i. 4770
ʿivāż eyle- Ar.+T. karşılık vermek
i. 4770
iveceklik acelecilik
i. 316, 1579
ive ive acele acele, aceleyle, hızlı hızlı, koşa koşa, telaşla
i. 1631, 1846, 2197, 2612, 3307, 4465, 4808
ivek acele, müstacel
i. 479, 2089
iy ey
i. 421, 434, 441, 449, 507, 537, 539, 560, 590, 603, 648, 655, 666, 682, 682, 687, 704, 707, 721, 722, 733, 739, 764, 797, 938, 948, 1020, 1059, 1105, 1163, 1199, 1207, 1212, 1250, 1309, 1349, 1377, 1400, 1404, 1407, 1413, 1451, 1453, 1517, 1548, 1548, 1548, 1551, 1587, 1629, 1645, 1650, 1668, 1675, 1682, 1685, 1689, 1742, 1752, 1812, 1885, 1910, 1931, 1999, 2007, 2013, 2018, 2032, 2043, 2081, 2141, 2218, 2245, 2278, 2310, 2318, 2410, 2415, 2428, 2549, 2549, 2625, 2640, 2648, 2672, 2765, 2774, 2782, 2799, 2848, 2995, 3082, 3136, 3226, 3236, 3272, 3283, 3294, 3304, 3449, 3565, 3663, 3666, 3784, 3833, 3840, 3864, 3903, 4078, 4192, 4262, 4372, 4392, 4437, 4644, 4656, 4658, 4661, 4673, 4739, 4867, 4886, 4908, 4971, 5074, 5088, 5179, 5223, 5227, 5241, 5426, 5431, 5490, 5500, 5502, 5502, 5524, 5570
iymin (< Ar. emīn) güvenlik içinde olan
i. 3683
iymin ol- (< Ar. emīn) emin olmak, güven içinde olmak
i. 3443
iz iz, belirti
i. 49, 247, 1700, 1716, 2204, 2362, 2459, 3020, 3209, 3477, 3804, 3907, 4025, 4058, 4059, 4060, 4063, 4382
iʿzāz Ar. aziz kılma, saygı gösterme
i. 724, 1751, 3597, 4814
izi belürme- izi kalmamak, iz bırakmamak
i. 4365
izin izle- takip etmek (bk. izin sür-)
i. 471, 2869, 4024
izin sür- takip etmek (bk. izin izle-)
i. 4073

izin yavıt- izini kaybettirmek
i. 1584
ʿ**izzet** Ar.değer, saygı, yücelik
i. 1009, 1141
ʿ**izzet ḳıl-** Ar.+T. saygı göstermek
i. 137
ʿ**izzetle-** (< Ar. ʿizzet) yüceltmek, ululamak
i. 1009

-K-

ḳaba büyük, kocaman
k. 1993, 3287, 4072
ḳabaḫ içki kadehi, şarap bardağı
k. 1156
ḳabar- 1. şiddetlenmek
k. 2588
2. öfkelenmek, hiddetlenmek
k. 2658
kābin ḳıy- Far.+T. nikah kıymak
k. 5092
ḳable (< Ar. ḳabīle) kabile, boy
k. 795
ḳabūl eyle- Ar.+T. kabul etmek (bk. ḳabūl it-; ḳabūl ḳıl-)
k. 1990, 2292, 4727
ḳabūl it- Ar.+T. kabul etmek (bk. ḳabūl eyle-; ḳabūl ḳıl-)
k. 746, 759, 1008, 1024, 1741, 1769, 1858, 1893, 1905, 2090, 2104, 2320, 3121, 4423
ḳabūl ḳıl- Ar.+T. kabul etmek (bk. ḳabūl eyle-; ḳabūl it-)
k. 1054
ḳabūl ol- Ar.+T.kabul olmak
k. 131, 5360
ḳabż 1. Ar.Azrail tarafından ruh teslim alınma, ölme
k. 2015
2. avuç içine alma, avucunda olma
k. 470
ḳaç 1. birkaç, bir iki
k. 348, 1065, 1432, 1463, 1993, 2616, 2856, 3872, 4865, 5664
2. kaç
k. 2864, 3133, 4946, 5324
ḳaç- 1. kaçmak
k. 184, 291, 310, 530, 751, 933, 940, 1366, 1571, 1745, 1777, 2121, 2140, 2184, 2262, 2336, 2479, 2484, 2484, 2533, 2563, 2573, 2575, 2605, 2729, 2730, 2732, 2737, 2738, 2754, 2767, 2818, 2851, 2851, 2883, 2969, 2971, 2978, 2979, 3118, 3148, 3200, 3252, 3416, 3694, 3803, 3804, 3871, 3875, 3891, 4300, 4304, 4307, 4373, 4379, 4407, 4459, 4495, 4501, 4508, 4509, 4684, 4852, 4926, 4945, 4946, 4960, 4963, 5005, 5228, 5236, 5367, 5380, 5534, 5544, 5544, 5545
2. koşmak
k. 29, 78
ḳaçan 1. ne zaman, ne vakit
k. 477, 865, 1459, 1538, 1604, 1894, 1965, 2553, 3344, 3529
2. nasıl, ne şekilde
k. 673, 2787
ḳaçan ise ne zaman olursa olsun
k. 3256
ḳaçan kim ne zaman ki, ne vakit ki
k. 549, 709, 718, 809, 1252
ḳaçansa nasılsa
k. 2779
ḳaç dürlü çeşitli, türlü türlü
k. 82, 2702, 5620
ḳaçışı dut- kaçmaya başlamak
k. 3574
ḳadar Ar. kadar; miktarında, ölçüsünde, derecesinde; denli
k. 263, 286, 738, 1240, 1952, 1992, 2258, 2714, 2800, 3196, 3196, 3204, 4165, 4192, 4390, 4672, 5325, 5505, 5560
ḳadeh Ar. kadeh, içki bardağı
k. 1159, 1165, 1181, 1219, 1253, 1545, 1614, 1641, 1673, 1810, 1965, 2161, 2273, 4426, 4638
ḳadeh götür- kadeh kaldırmak, içki içmek
k. 4523
ḳadem Ar. adım
k. 5421
ḳadem-rence tenezzül, lûtfen

k. 1907
ḳadem-rence ḳıl- tenezzül etmek, lutf etmek
k. 1012, 1048, 1700
ḳadem baş- Ar.+T. adım atmak
k. 103, 137, 2097, 5293, 5535
ḳader Ar. kader, Allah'ın takdiri
k. 2258
ḳadırġa (Yun. katergon) hem yelken hem kürekle yol alabilen gemi
k. 2964, 3017, 3029, 3037, 3061, 3187, 3201, 4943
ḳādir Ar. Allah'ın sıfatlarından: kudret sahibi, güçlü
k. 2946, 5117
ḳadr Ar. değer, kıymet, itibar
k. 265, 2016, 2064, 2664, 3028, 3116, 3196, 3981
ḳadrin bilime- Ar.+T. değerini anlayamamak
k. 4060
ḳadrini bil- değerini, kıymetini anlamak
k. 4045, 4603, 5243
ḳaf kaf harfi
k. 18
ḳafa Ar. kafa, baş
k. 3576
ḳafes Far. kafes
k. 5692
ḳāfiye Ar.kafiye, uyak
k. 2907
kāfūr Ar. **1.** kâfur, kâfur ağacı,
k. 3214, 3475, 5401
2. yoğun, güzel koku
k. 3926, 5289
ḳaġan kızmış, kükremiş
k. 2163
kāġıd (< Far. kāġaz) kağıt
k. 4346, 5341
ḳaḫala- etrafını kuşatmak, sarmak, her yandan saldırmak
k. 4497
ḳaḫı-kızmak, öfkelenmek (bk. ḳaḳı-)
k. 521, 1522, 2653, 3010, 3394, 3944
ḳaḫıġan hiddetli,öfkeli, kızgın
k. 5474
kāhil Ar. tembel, gevşek
k. 164
kāhillik it- Ar.+T. tembellik yapmak
k. 1494
ḳaḫla- kurutmak, kadit haline getirmek
k. 2044
ḳahr Ar. çok üzülme, kederlenme
k. 3772
ḳahr eyle- Ar.+T. karetmek, helak etemek
k. 80, 5129
ḳahr göster- Ar.+T. keder göstermek
k. 2681
ḳaḳı- kızmak, öfkelenmek (bk. ḳaḫı-)
k. 275, 464, 1211, 1435, 2167, 2168, 2281, 2287, 2302, 2317, 2554, 2613, 2765, 3000, 3112, 3132, 3382, 3611, 3612, 3748, 3763, 3811, 4083, 4689, 5602
ḳaḳınç hiddet, öfke, kızgınlık
k. 2272
ḳāḳum Ar. Sansara benzer siyah kuyruklu bir hayvan postundan yapılan kürk
k. 2074
ḳal- 1. kalmak
k. 68, 69, 120, 226, 226, 250, 284, 319, 333, 346, 390, 392, 394, 505, 588, 595, 612, 754, 770, 775, 897, 1141, 1141, 1229, 1505, 1540, 1879, 1935, 2009, 2013, 2034, 2138, 2178, 2253, 2393, 2539, 2574, 2599, 2630, 2635, 2647, 2699, 2706, 2750, 2762, 2805, 2832, 2845, 2916, 3067, 3079, 3108, 3139, 3186, 3205, 3334, 3415, 3464, 3504, 3731, 3839, 3897, 3950, 4022, 4045, 4056, 4102, 4168, 4176, 4178, 4291, 4317, 4383, 4413, 4425, 4499, 4680, 4891, 4923, 4985, 5020, 5100, 5177, 5190, 5190, 5256, 5227, 5301, 5350, 5410, 5412, 5413, 5430, 5458, 5493, 5527, 5537, 5538, 5576, 5577, 5578, 5579, 5580, 5594, 5594, 5598, 5612, 5613, 5617, 5624, 5688, 5689

ḳapusını yap- kapısını kapamak
k. 5486
ḳapuya çıḫ- dışarı çıkmak
k. 583
kār Far. kâr, kazanç
k. 1652, 4871
ḳar kar
k. 3209, 4233
ḳar- 1. karıştırmak, katmak, birleştirmek
k. 634, 2678, 4131, 4335, 4915, 5337,
2. su önündeki set dolayısıyla birikip kabarmak
k. 1464
ḳara 1. kara, siyah
k. 387, 387, 1034, 1038, 1077, 1265, 1726, 1867, 2032, 2365, 2409, 2410, 2442, 2460, 2853, 2859, 3022, 3214, 3459, 3474, 3476, 3529, 3561, 3575, 3575, 3576, 3848, 3876, 3960, 3974, 4131, 4331, 4333, 4357, 4903, 4915, 5058, 5432, 5507, 5509, 5512
2. karanlık
k. 1036, 1089, 2393, 3004, 5432
3. zenci
k. 4343, 4363, 4370, 4387
4. sıkıntılı, kederli
k. 1940, 2251, 4252
ḳara baş akılsız baş
k. 3668
ḳara dün karanlık gece
k. 48, 2590, 3004, 3884
ḳaraġu güneş battıktan sonra göz görmeme hastalığı, tavukkarası
k. 2127
ḳaran- lanet etmek, küfretmek
k. 2460, 2853
ḳaraŋu karanlık
k. 757, 887, 1542, 1646, 1871, 1899, 2154, 2393, 2589, 2611, 3423, 3980, 4069, 4357
ḳaraŋulıġ karanlık (bk. ḳaraŋulıḫ; ḳaraŋulıḳ)
k. 2589, 2935, 4061
ḳaraŋulıḫ karanlık (bk. ḳaraŋulıġ; ḳaraŋulıḳ)
k. 1724, 1865, 3929
ḳaraŋulıḳ karanlık (bk. ḳaraŋulıġ; ḳaraŋulıḫ)
k. 185, 944, 1915
ḳaraŋuraḫ daha karanlık
k. 1914
ḳarār Ar. **1.** karar, dayanma, sabır
k. 955, 1178, 1183, 1436
2. rahat, huzur
k. 4709
ḳarar- 1. kararmak
k. 3393
2. kederlenmek, sıkılmak
k. 4710
ḳarāra ṭur- Ar.+T. kararında durmak, kararlı olmak (bk. ḳarārında dur-)
k. 2679
ḳarār dut- Ar.+T. **1.** huzur bulmak, rahat etmek (bk. ḳarār ṭut-)
k. 4710, 5179
2. yerleşmek, konaklamak, durmak, bulunmak
k. 964, 4415
ḳarār eyle- Ar.+T. konaklamak
k. 3472
ḳarārı git- Ar.+T. **1.** huzuru kalmamak
k. 1948
2.sabrı kalmamak
k. 1438
ḳarārı ḳapıl- Ar.+T. mec. gönlü kapılmak
k. 1810
ḳarārında dur- Ar.+T. kararında durmak, kararlı olmak (bk. ḳarāra ṭur-)
k. 2471, 4582
ḳarār it-Ar.+T. karar kılmak, kararlaşmak kararlaştırmak,
k. 961, 1714, 2393, 2483, 3084, 4521
ḳarār ḳıl- Ar.+T. konmak, oturmak, konaklamak
k. 870, 2874
ḳarār ol- Ar.+T. kararlaştırmak,
k. 2394, 3170
ḳarart- karartmak, sıkıntıya sokmak
k. 4234
ḳarār ṭut- Ar.+T. **1.** huzur bulmak, rahat etmek (bk. ḳarār dut-)

ḳatıḫ katık
k. 5671
ḳatı ḳatı 1. sıkı sıkı, sıkıca
k. 1770
2. acı acı
k. 2275, 3855, 4107
3. çok fazla
k. 3125
ḳatır katır
k. 3306, 4413, 5288
ḳatlan- 1. beklemek
k. 915
2. katlanmak, sabretmek
k. 1650, 2870, 3099, 4747, 4840
ḳatlanıma- katlanamamak, sabredememek
k. 1946, 3260, 3697
ḳatre Ar., damla, katre
k. 1996, 5492
ḳav kumaştaki ince tüy
k. 1829, 4733
ḳavış- kavuşmak (bk. ḳavuş-)
k. 281, 1335, 2450, 5082
ḳavışdur- kavuşturmak (bk. ḳavuşdur-)
k. 2961
ḳavī Ar. Allah'ın sıfatlarından: kuvvetli, güçlü (bk. ḳaviyy)
k. 2267, 2391, 4155, 4642, 5460
ḳaviyy Ar. Allah'ın sıfatlarından: kuvvetli, güçlü (bk. ḳavī)
k. 10
ḳavl Ar. söz, kelâm
k. 1843, 3084
ḳavl eyle- Ar.+T. sözleşmek, anlaşmak
k. 4614
ḳavl-i Ḫuẕā Allah'ın ayeti, buyurduğu
k. 2919
ḳavline ṭur- Ar.+T. sözünde durmak, verilen sözü yerine getirmek
k. 1094, 1143, 4521, 5011
ḳavl it-Ar.+T. söz vermek
k. 1094
ḳavm Ar. insan topluluğu, kavim (bk.ḳavüm)
k. 336, 531, 862, 990, 1007, 1055, 1062, 1104, 1305, 1330, 1351, 1388, 2019, 2160, 2335, 2507, 2525, 2600, 2603, 2758, 2793, 2844, 3058, 3214, 3590, 4028, 4033, 4045, 4049, 4153, 4341, 4468, 4495, 4587, 4619, 4680, 4884, 4903, 5395, 5582
ḳavs-i ḳuzaḥ gökkuşağı
k. 72
ḳavuş- kavuşmak (bk. ḳavış-)
k. 1941, 3579, 4591, 5239, 5524
ḳavuşdur-kavuşturmak (bk. ḳavışdur-)
k. 2886, 3893, 3927
ḳavül ol- (< Ar. ḳavl) bahsedilmek, konuşulmak
k. 2096
kavüm Ar. insan topluluğu, kavim (bk. ḳavm)
k. 795, 806, 5325
ḳavza- kavramak, yakalamaya çalışmak
k. 4140
ḳavzan- kavramaya çalışmak
k. 141
ḳaya 1.kaya, kayalık
k. 48, 2933, 2935, 2936, 4068, 4301, 5214, 5510, 5656
2. uçurum
k. 4953
ḳaya getür- bezdirmek, kaygıya salmak (bk. ḳaya götür-)
k. 2370, 4301
ḳaya götür- bezdirmek, kaygıya salmak (bk. ḳaya getür**-**)
k. 2412
ḳayd Ar. **1.** endişe, kaygı
k. 2717, 3343, 3606, 5092, 5177
2. ayak bağı
k. 2182
ḳaydın yi- Ar.+T. sıkıntı çekmek
k. 1278
ḳayd ol- Ar.+T. mec. tuzağa düşmek
k. 288
ḳayġu kaygı, tasa, endişe, keder
k. 168, 404, 593, 687, 747, 771, 993, 1006, 1255, 1436, 1670, 2024, 2251, 2554, 2865, 2916, 2949, 3234, 3424, 4220, 4238, 4252, 4252, 4253, 4257, 4407, 4417, 4420, 4439, 4641, 4647, 4675, 4838, 5094, 5201, 5286, 5537, 5546

ḳayġulu kederli, endişeli
k. 640, 4220
ḳayġusın yi- (birinin) tasasını çekmek, (birine) endişelenmek (bk. ḳayusın yi-)
k. 467, 474, 591, 1205, 2002, 2433, 1949, 3785, 4028, 4103, 4768, 5436
ḳayġusuz endişesiz, kedersiz
k. 225, 4235
ḳayġuya bat-çok endişelenmek
k. 877
ḳayġu yi- endişelenmek, tasalanmak
k. 3239, 4235
ḳayġu yiyil- endişe edilmek
k. 4578
ḳayı kaygı, keder, tasa (bk. ḳayu)
k. 1978
ḳayı sağnak, bora
k. 1978
ḳayın 1. kayın ağacı, kayın
k. 2881, 4498
2. mec. kayından yapılmış ok
k. 2597
ḳayır çakıl, kum
k. 3287
ḳayır- 1. kaygılanmak, endişelenmek (bk. ḳayur-)
k. 3217, 3839, 4400, 4580, 4580, 4766
2. önem vermek, ilgilenmek
k. 193
3. çekinmek, sakınmak
k. 3237, 5359
ḳāyim ol- Ar.+T. karar kılmak, sebât etmek
k. 1995
ḳayna- kaynamak
k. 2616, 3541
ḳaynağını ur- pençesini vurmak
k. 870
ḳayu 1. kaygı, tasa (bk. ḳayı)
k. 715, 2393, 2775, 3470, 3485, 3932, 3932, 5296
2. düşünce, endişe
k. 346, 4913
ḳayur- 1. kaygılanmak, endişelenmek (bk. ḳayır-)
k. 2546, 3081
2. önem vermek, ilgilenmek
k. 4968
3. çekinmek, sakınmak
k. 2182, 2560, 2838, 4546, 4920, 5009
ḳayusın yi- (birinin) tasasını çekmek, (birine) endişelenmek (bk. ḳayġusın yi-)
k. 598, 808, 2413, 2634, 3734
ḳaz kaz
k. 1960
ḳaz- kazmak
k. 1956, 1960, 1962, 2000
ḳaz- kazığa bağlamak
k. 3544
ḳażā Ar. **1.** Allah tarafından takdir olunan şeylerin vukua gelmesi, kaza
k. 751, 751, 1932, 2258, 2324, 2477, 2565, 2565, 3406, 3456, 4085, 4149, 4522, 4969, 5124
2. inanılması İslami iman esaslarından olmak üzere insanların başına gelecek her türlü işlere dair Allah'ın ezeli hüküm ve takdiri, kader
k. 2005, 2134, 2488, 2564, 2677, 2759, 4156, 4203
3.kazârâ
k. 2350
ḳażā-yı Ḫuẕā Allah'ın takdir ettiği şeylerin vukua gelmesi, takdir-i ilahi
k. 2564
ḳażā-yı ilāh Allah'ın takdir ettiği şeylerin vukua gelmesi, takdir-i ilahi
k. 4683
ḳazan kazan
k. 1084
ḳazan- kazanmak, kâr sağlamak
k. 344, 4116, 5208, 5208, 5696
ḳazanç kazanç, kâr
k. 5411
kazancı kazancı
k. 5411
ḳazılu kazığa bağlanmış

k. 2377
ḳażıyye Ar. iş, husus, mesele
k. 2305, 2389, 2427, 2993, 3496, 4853
ḳāżī ol- Ar.+T. yapan, yerine getiren
k. 2068
ḳazuḫ toḳı- kazık çakmak
k. 3314
kebāb Ar. kebab
k. 844, 5284, 5659
keçi keçi
k. 3434, 4641
ked-ḫuẕā (< Far.ked- ḫüdā) kethüda (bk. ketḫu)
k. 1316
keh-rübā saman kapan
k. 1835, 1835
keklik keklik
k. 1111, 3322, 3407
keklikleyin keklik gibi
k. 1726, 3305
kelām ol- Ar.+T. söze, konuşmaya başlamak
k. 2992
kelebek kelebek
k. 4533
keleci söz, laf
k. 140, 2080
keleci it- söz söylemek, konuşmak
k. 1664
kelecik bir tek söz
k. 1939
kem Far. az, eksik, birkaç
k. 207, 461
kem-āzārlıḳ zarar vermeyen, zararsız
k. 96
kemāl bul- Ar.+T. olgunlaşmak,
k. 1512
kemāl Ar. olgunluk
k. 196
kemend Far. kement, ip
k. 23, 1558, 1583, 1656, 1657, 1743, 1870, 1874, 2761, 4462, 4490, 4537
kemend eyle- Far.+T. kement yapmak
k. 1748
kem-ter 1. aciz, hakir, itibarsız
k. 1768
2. eksik, kusurlu
k. 4299
kemük kemik
k. 4043
kemür- kemirmek
k. 2585, 3322, 4090, 5521
kenār Far. kıyı, kenar
k. 2932
kendü kendi
k. 110, 145, 234, 557, 630, 736, 862, 970, 989, 1044, 1370, 1393, 1480, 1702, 1808, 2060, 2303, 2327, 2335, 2801, 2900, 2903, 2930, 3044, 3048, 3365, 3407, 3562, 4018, 4114, 4242, 4598, 4727, 4731, 4938, 4993, 5083, 5115, 5408
kendüzi 203, 207, 233, 628, 875, 981, 1043, 1395, 1426, 1602, 1868, 2044, 2058, 2159, 2160, 2274, 2315, 2349, 2922, 2991, 3128, 3212, 3222, 3325, 3332, 3389, 3403, 3502, 3519, 3549, 3603, 3748, 3774, 3834, 3964, 4077, 4106, 4366, 4377, 4515, 4569, 4771, 4820, 4872, 4951, 5123, 5452, 5507, 5646, 5652, 5656
kendüzü 604, 769, 1052, 1362, 1616, 1732, 1749, 1780, 2232, 2557, 2902, 3121, 3137, 3291, 3916, 4087, 4092, 4286, 4628, 4654, 4962, 5655
kendü kendüyile kendi kendine (bk. kendü kendüzine)
k. 3290
kendü kendüzine kendi kendine (bk. kendü kendüyile)
k. 506, 1602, 2241, 4065
kendüzi kendisi (bk.kendü)
kendüzin bilme- kendini bilmemek, haddini bilmemek
k. 5070
kendüzin dir- kendine gelmek, ayılmak (bk. kendüzine gel-)
k. 1248
kendüzin dirişdür- kendini toparlamak, sağlığa kavuşmak

k. 676
kendüzine gel- kendine gelmek, ayılmak (bk. kendüzin dir-)
k. 533
kendüzine ḳal- tek başına kalmak
k. 3186
kendüzin gör- gururlanmak, kendini beğenmek
k. 174
kendüzini yavu ḳıl- kendini kaybetmek (bk. kendüzin unıt-; kendüzüni unıt-)
k. 1503
kendüzin miskīnlige bıraẖ- kendini acizlik içine bırakmak
k. 2637
kendüzin oda at- canını tehlikye atmak
k. 537, 549
kendüzin saḳın- çekingen davranmak
k. 1557
kendüzin ucuz eyle- kendini değersizleştirmek
k. 5126
kendüzin unıt-kendini kaybetmek (bk. kendüzini yavu ḳıl-; kendüzüni unıt-)
k. 2419, 4185, 4798
kendüzin vir- kendini adamak
k. 3651
kendüzin yiŋeme- nefsine hakim olamamak
k. 4866
kendüzü kendisi (bk. kendü)
kendüzüŋi ṭart- nazlanmak
k. 1880
kendüzüni tebāh it- kendini perişan etmek
k. 571
kendüzüni unıt- kendini kaybetmek (bk. kendüzini yavu ḳıl-; kendüzin unıt-)
k. 209, 283
kengel alay, şaka
k. 5473
kenz Ar. define, hazine
k. 5391
kerem Ar. cömertlik, lûtuf
k. 220, 221, 1047
kerem eyle- Ar.+T. lütfetmek, lutufta bulunmak (bk. kerem göster-; kerem ol-)
k. 4773
kerem göster- Ar.+T. lütfetmek, lutufta bulunmak (bk. kerem eyle-; kerem ol-)
k. 1117
kerem it- Ar.+T. cömertlik yapmak
k. 222, 2998, 4214, 4385
kerem ol- Ar.+T. lütfetmek, lutufta bulunmak (bk. kerem eyle-; kerem göster-)
k. 3911
kergeden Far. gergedan
k. 4535
kerīm Ar. Allah'ın isimlerinden: kerem sahibi, cömert
k. 12, 222, 222, 223, 449, 3626
kerkez (< Ar. kerkes) akbaba
k. 4488
kes- kesmek
k. 2385, 5635
kesād eyle- Ar. + T. ortadan kalkmak, yok olmak
k. 4784
kesil- kesilmek
k. 1838, 3134, 3678, 3762, 4440, 4554, 4911, 5471, 5477, 5555
keşke (< Far.kāşki) keşke
k. 3274
ketẖu (< Far. ked-ẖüda) kethüda (bk. ked-ẖuẕā)
k. 2517
kevük saman
k. 4491
key 1. çok, fazla, pek, gayet, oldukça
k. 237, 332, 389, 774, 886, 1050, 1073, 1284, 1563, 1760, 1773, 1827, 1855, 2233, 2241, 2334, 2544, 2623, 2667, 2694, 2694, 2908, 2931, 3180, 3198, 3248, 3265, 3265, 3287, 3316, 3535, 3654, 3673, 3680, 3702, 3720, 4037, 4454, 4500, 4500, 4508, 4529, 4529, 4998, 5071, 5078, 5098, 5297, 5415, 5456, 5511
2. iyi, iyice, hakkıyla

k. 211, 242, 347, 671, 700, 959, 996, 1231, 1383, 1425, 1528, 1770, 1807, 1995, 2154, 2421, 2584, 2598, 2822, 2828, 2849, 3132, 3427, 4306, 4321, 4461, 4701, 4818, 5032, 5158, 5161, 5182, 5235, 5243, 5334, 5357, 5384, 5561, 5589

3. uygun, doğru, yerinde
k. 1167, 2609, 3226, 3888, 4143,5669

key ad iyi ün, iyi şöhret
k. 222, 658, 695, 2799, 3648, 5578

keybür Far. uzun mesafeler için kullanılmış bir ok türü
k. 2523

keyd Ar. hile, oyun
k. 2181

key er makbul kimse
k. 2759

key gelme- iyilik uğramamak
k. 4421

key it- uygun şekilde davranmak
k. 2621

keykirde- endişelenmek, heyecanlanmak
k. 2182, 3151

key kişi olgun kimse
k. 780, 2995, 4656

kez defa, kere
k. 364, 675, 729, 843, 878, 1063, 1102, 1147, 1213, 1299, 1404, 1463, 1532, 2028, 2047, 2096, 2211, 2241, 2672, 2883, 3036, 3047, 3097, 3129, 3228, 3289, 3293, 3357, 3524, 3589, 3906, 4020, 4022, 4060, 4197, 4305, 4308, 4549, 5229

ḳıç arka, geri
k. 48, 2532, 3568

ḳıçına dön- geriye dönmek (bk. ḳıçın gönil-)
k. 1504

ḳıçın gönil- geriye dönmek (bk. ḳıçına dön-)
k. 4306

ḳıç ur- istekli olmak, çok istemek
k. 255

ḳıġır- çağırmak, davet etmek (bk. ḳıġur-)
k. 862, 1704, 2604, 3327, 3656, 4633, 4846, 4893, 5113, 5341, 5557

ḳıġırdıcı tellal
k. 4893

ḳıġırt- çağırtmak, davet ettirmek
k. 1097, 5562

ḳıġur- çağırmak,davet etmek (bk.ḳıġır-)
k. 3377

ḳıl saz teli
k. 511, 511, 1293, 1432, 1473, 1546

ḳıl kıl, tüy, saç teli
k. 1484, 1758, 1759, 1762, 1762, 1762, 1763, 1768, 1982, 2475, 2943, 3396, 3397, 3434, 4131, 4333, 4357, 4471, 4620, 5469, 5632

ḳıl- yapmak, yerine getirmek
k. 129, 135, 628, 648, 688, 688, 1324, 1471, 1758, 1762, 1902, 2331, 2602, 3016, 3382, 3415, 3741, 3878, 4022, 5262

ḳılāʿ Ar. kaleler, surlar
k. 386

ḳıla dön- kederden kıl gibi ince olmak
k. 711

ḳılavuz kılavuz (bk. ḳulavuz)
k. 56

ḳılıca el ur- kılıç çekmek, kılıçla saldırmak
k. 2705, 3138

ḳılıca ḳal- kılıçla işi bitirmek
k. 3138-3139

ḳılıç kılıç
k. 151, 239, 279, 1267, 2374, 2378, 2552, 2558, 2581, 2585, 2593, 2596, 2726, 2726, 2756, 2760, 3678, 3678, 3790, 4295, 4307, 4462, 4476, 4546, 4563, 4702, 5448, 5517, 5521

ḳılıç dart- kılıç çekmek (bk. ḳılıç ṭart-)
k. 180

ḳılıç ḳabzasın ḳoma-savaşmaktan asla vazgeçmemek (bk. ḳılıç ḳına ḳatılma-)
k. 2727

ḳılıç ḳına ḳatılma- savaşmaktan asla vazgeçmemek (bk. ḳılıç ḳabzasın ḳoma-)
k. 4297
ḳılıçlayın kılıç gibi
k. 2735
ḳılıç sal- kılıç sallamak
k. 2653, 2656, 4475, 5217
ḳılıç ṭart- kılıç çekmek (bk. ḳılıç dart-)
k. 118
ḳılıç ur- kılıçla savaşmak
k. 255, 2657, 2822, 4436, 4476, 5366
ḳılıç yüri- savaş başlamak
k. 3638, 3638
ḳılı iki yar- çok dikkatli davranmak
k. 1767, 4471
ḳılıma- yerine getirememek, yapamamak
k. 3254
ḳılın- herhangi bir davranışta bulunmak
k. 2443
ḳılınç 1. işve, naz, eda
k. 1633, 3310, 3790
2. davranış biçimi, huy
k. 2682
ḳılınç eyle- alçak gönüllülük göstermek (bk. ḳılınç it-)
k. 181, 2189, 2840
ḳılınç it- alçak gönüllülük göstermek (bk. ḳılınç eyle-)
k. 5161, 5366
ḳılı yaġdan çek- bir işi sessizce ve kolayca yapmak
k. 1572
ḳıl yar- bir işin inceliklerini bilmek
k. 2285
ḳımılda- kımıldamak, hareket etmek
k. 4667
ḳımız ekşitilmiş kısrak sütünden yapılan Türk içkisi, kımız
k. 2120, 2121
ḳımrat- kıpırdatmak
k. 2475
ḳın kın, kılıç kabı
k. 151, 279, 4546
ḳına- ayıplamak, kınamak
k. 345, 2693, 4157, 4708
ḳına yaḳın- kına yakmak
k. 2567
ḳır kır
k. 4343
ḳır- 1. yok etmek, öldürmek
k. 2650, 2650, 2754, 2769, 4689, 5189
2. hayvan kesmek
k. 2110
3. koparmak
k. 4238
ḳıraŋ kıyı, sahil
k. 2935, 3321, 3419, 3851, 4943, 4965
ḳırban sadak, yay kabı
k. 2880
ḳırḫ kırk (bk. ḳırḳ)
k. 382, 385
ḳırıl- helak olmak, telef olmak
k. 2594, 2704
ḳırış- birbirini öldürmek
k. 2587
ḳırḳ kırk (bk. ḳırḫ)
k. 443
ḳıṣa kısa
k. 1855, 4645, 4977
ḳısacuḳ çok kısa
k. 1831
ḳısdur- kıstırmak, sıkıca bağlamak
k. 3201
ḳısıl- kenetlenmek
k. 1444
ḳısmet Ar. talih, nasip, kader
k. 1477, 3122, 4174, 5180, 5536
ḳısmet it- Ar.+T. kısmet etmek, kısmet olmak (bk. ḳısmet ḳıl-; ḳısmet ol-)
k. 4695
ḳısmet ḳıl- Ar.+T. kısmet etmek, kısmet olmak (bk. ḳısmet it-; ḳısmet ol-)
k. 785, 5180
ḳısmet ol- Ar.+T. kısmet olmak, kısmet olmak (bk. ḳısmet it-; ḳısmet ḳıl-)
k. 890, 1605, 4051, 4167
ḳıṣṣa Ar. hikaye, kıssa
k. 2037, 2999, 3787, 4583, 4977, 5194
ḳısu sıkıntı, eziyet
k. 2936, 4467

ḳız- ısıtmak, ısınmak
k. 2426, 2909, 3210
ḳızar- 1. kızarmak, kızıl hale gelmek
k. 1966, 2190, 2204, 3559
2. ısınmak, hararetlenmek
k. 3805
ḳızart- kızartmak
k. 4234
ḳızġın hararet, sıcaklık, kızgın (bk. ḳızġun)
k. 3539
ḳızġun hararet, sıcaklık, kızgın (bk. ḳızġın)
k. 71
ḳızıduġını kız olduğunu (bk.ḳızıduġuŋı)
k. 3126
ḳızıduġuŋı kız olduğunu (bk.ḳızıduġını)
k. 3097
ḳızıl kızıl, kırmızı
k. 66, 487, 1077, 1117, 1155, 1655, 2380, 2546, 2873, 3604, 4247, 5064
ḳızıl altun altın para
k. 403, 853, 5287
ḳızıl dil yalan söyleyen, ara bozucu
k. 3668
ḳızıl süci kırmızı şarap
k. 4252
ḳız ḳaravaş cariye
k. 1486
ḳız ḳardaş kız kardeş, hemşire
k. 3482, 3853, 4965
ḳız ḳardaşıduġını kız kardeşi olduğunu
k. 3503
ḳızḳuşı sorguçlu küçük bir kuş
k. 4544
ḳızmış kızgın, kızarmış
k. 3089, 4482
ki ki
k. 1, 3, 24, 25, 26, 33, 36, 38, 40, 40, 47, 52, 53, 56, 58, 76, 80, 83, 84, 86, 101, 108, 111, 115, 120, 121, 122, 123, 125, 137, 143, 145, 147, 148, 149, 151, 158, 159, 160, 161, 165, 166, 172, 178, 179, 191, 194, 198, 198, 200, 203, 203, 205, 207, 208, 210, 211, 217, 219, 229, 231, 233, 238, 241, 252, 256, 260, 264, 268, 271, 272, 272, 276, 277, 278, 288, 290, 292, 293, 293, 298, 299, 302, 304, 307, 309, 315, 318, 321, 327, 328, 332, 335, 336, 341, 342, 343, 344, 346, 352, 354, 364, 365, 370, 373, 375, 377, 378, 379, 383, 385, 388, 393, 398, 404, 405, 409, 412, 413, 417, 419, 423, 429, 439, 443, 444, 449, 453, 454, 459, 460, 460, 461, 466, 467, 470, 474, 482, 486, 491, 503, 510, 513, 522, 524, 532, 537, 542, 547, 553, 554, 554, 557, 562, 568, 569, 569, 571, 576, 578, 580, 585, 587, 588, 597, 598, 602, 605, 606, 607, 620, 629, 640, 643, 646, 648, 653, 660, 664, 665, 666, 674, 677, 680, 685, 692, 693, 697, 698, 700, 702, 714, 717, 732, 736, 739, 742, 756, 759, 771, 775, 780, 783, 785, 791, 792, 801, 805, 808, 809, 811, 817, 819, 821, 821, 829, 830, 833, 850, 851, 854, 856, 858, 858, 875, 878, 883, 885, 886, 888, 893, 893, 897, 898, 898, 901, 902, 909, 929, 937, 939, 944, 948, 952, 954, 956, 965, 968, 982, 985, 989, 991, 1001, 1008, 1010, 1015, 1019, 1022, 1039, 1042, 1043, 1048, 1053, 1054, 1055, 1056, 1057, 1061, 1068, 1075, 1076, 1079, 1086, 1090, 1098, 1098, 1099, 1100, 1102, 1114, 1115, 1119, 1125, 1127, 1127, 1128, 1130, 1135, 1144, 1148, 1156, 1157, 1157, 1158, 1159, 1160, 1161, 1161, 1163, 1166, 1172, 1173, 1178, 1179, 1185, 1186, 1188, 1192, 1195, 1201, 1204, 1206, 1208, 1214, 1215, 1225, 1225, 1226, 1227, 1230, 1230, 1233, 1234, 1238, 1240, 1241, 1242, 1243, 1256, 1266, 1273, 1279, 1284, 1285, 1286, 1294, 1296, 1298, 1304, 1304, 1309, 1313, 1316, 1322, 1322, 1329, 1332, 1333, 1335, 1335, 1342, 1343, 1347, 1357, 1358, 1358, 1359, 1359, 1364, 1367, 1378,

1378, 1383, 1386, 1392, 1403,
1405, 1411, 1412, 1417, 1426,
1430, 1434, 1437, 1442, 1445,
1451, 1452, 1453, 1457, 1458,
1459, 1461, 1463, 1465, 1467,
1471, 1471, 1476, 1476, 1477,
1481, 1484, 1486, 1495, 1498,
1499, 1499, 1502, 1506, 1509,
1511, 1512, 1519, 1522, 1523,
1524, 1527, 1528, 1534, 1538,
1540, 1544, 1557, 1566, 1573,
1576, 1576, 1581, 1582, 1587,
1588, 1591, 1594, 1595, 1601,
1608, 1613, 1616, 1621, 1623,
1624, 1636, 1642, 1644, 1647,
1657, 1658, 1660, 1660, 1663,
1667, 1668, 1671, 1672, 1676,
1678, 1678, 1684, 1688, 1689,
1691, 1695, 1696, 1700, 1703,
1716, 1718, 1722, 1724, 1725,
1732, 1737, 1739, 1740, 1749,
1751, 1754, 1761, 1762, 1763,
1766, 1766, 1768, 1774, 1775,
1779, 1787, 1792, 1795, 1797,
1802, 1803, 1803, 1804, 1805,
1812, 1814, 1818, 1820, 1822,
1823, 1824, 1827, 1841, 1847,
1851, 1852, 1858, 1862, 1864,
1865, 1866, 1873, 1877, 1878,
1879, 1886, 1890, 1894, 1894,
1897, 1899, 1902, 1907, 1924,
1939, 1942, 1944, 1945, 1946,
1947, 1950, 1951, 1952, 1957,
1965, 1971, 1973, 1974, 1974,
1982, 1983, 1990, 1990, 1992,
1997, 1999, 2014, 2015, 2018,
2022, 2024, 2026, 2030, 2033,
2034, 2037, 2038, 2039, 2040,
2045, 2049, 2058, 2060, 2063,
2066, 2067, 2068, 2069, 2072,
2073, 2076, 2079, 2081, 2083,
2083, 2088, 2091, 2093, 2097,
2099, 2110, 2116, 2120, 2125,
2131, 2133, 2134, 2138, 2141,
2143, 2143, 2152, 2155, 2156,
2157, 2169, 2179, 2180, 2186,
2189, 2191, 2198, 2215, 2216,
2219, 2226, 2230, 2235, 2236,
2238, 2240, 2242, 2243, 2244,
2255, 2258, 2261, 2263, 2265,
2267, 2269, 2274, 2277, 2279,
2280, 2280, 2282, 2284, 2289,
2303, 2304, 2304, 2306, 2309,
2328, 2331, 2336, 2344, 2347,
2352, 2353, 2354, 2356, 2363,
2368, 2370, 2385, 2386, 2395,
2397, 2398, 2399, 2401, 2404,
2409, 2411, 2412, 2413, 2414,
2415, 2416, 2424, 2426, 2427,
2432, 2433, 2437, 2439, 2449,
2452, 2453, 2459, 2461, 2467,
2471, 2474, 2477, 2478, 2489,
2492, 2493, 2499, 2504, 2505,
2506, 2507, 2511, 2521, 2523,
2523, 2531, 2532, 2537, 2539,
2542, 2543, 2544, 2552, 2554,
2555, 2556, 2563, 2564, 2564,
2566, 2569, 2571, 2582, 2603,
2604, 2607, 2615, 2628, 2630,
2630, 2633, 2636, 2638, 2641,
2645, 2646, 2651, 2653, 2654,
2659, 2660, 2673, 2678, 2683,
2684, 2685, 2692, 2695, 2703,
2707, 2709, 2711, 2713, 2716,
2733, 2734, 2737, 2743, 2760,
2772, 2773, 2774, 2775, 2776,
2777, 2781, 2782, 2782, 2784,
2784, 2786, 2788, 2798, 2800,
2806, 2816, 2818, 2821, 2825,
2827, 2843, 2848, 2854, 2866,
2867, 2875, 2885, 2888, 2891,
2898, 2898, 2900, 2908, 2909,
2911, 2912, 2913, 2913, 2919,
2920, 2923, 2924, 2927, 2929,
2932, 2935, 2941, 2942, 2946,
2947, 2948, 2949, 2953, 2960,
2973, 2974, 2991, 2992, 2996,
3006, 3007, 3009, 3010, 3017,
3027, 3029, 3032, 3036, 3037,
3038, 3051, 3052, 3055, 3063,
3064, 3066, 3069, 3073, 3075,
3083, 3087, 3090, 3092, 3096,
3098, 3102, 3104, 3105, 3112,
3116, 3121, 3127, 3133, 3136,
3144, 3156, 3160, 3162, 3163,
3169, 3179, 3180, 3180, 3181,

3184, 3217, 3218, 3224, 3225,
3228, 3230, 3240, 3245, 3247,
3259, 3261, 3266, 3267, 3271,
3280, 3290, 3291, 3292, 3292,
3295, 3300, 3304, 3310, 3311,
3322, 3324, 3326, 3327, 3328,
3330, 3333, 3334, 3344, 3351,
3356, 3359, 3360, 3364, 3366,
3366, 3372, 3374, 3378, 3395,
3403, 3419, 3423, 3429, 3437,
3438, 3440, 3444, 3453, 3455,
3456, 3457, 3459, 3465, 3466,
3467, 3477, 3478, 3482, 3483,
3486, 3487, 3488, 3489, 3491,
3494, 3494, 3496, 3500, 3503,
3505, 3507, 3508, 3510, 3514,
3515, 3517, 3543, 3544, 3546,
3547, 3551, 3552, 3553, 3554,
3558, 3568, 3584, 3589, 3592,
3595, 3598, 3603, 3604, 3607,
3608, 3609, 3610, 3619, 3620,
3621, 3622, 3623, 3625, 3628,
3633, 3640, 3642, 3644, 3646,
3649, 3652, 3658, 3661, 3667,
3673, 3677, 3677, 3679, 3683,
3686, 3688, 3691, 3692, 3694,
3696, 3705, 3708, 3711, 3713,
3714, 3723, 3724, 3727, 3728,
3729, 3731, 3736, 3737, 3738,
3740, 3742, 3746, 3753, 3757,
3766, 3769, 3770, 3771, 3773,
3778, 3780, 3784, 3785, 3798,
3806, 3810, 3812, 3813, 3816,
3823, 3836, 3837, 3838, 3838,
3844, 3848, 3851, 3854, 3857,
3858, 3861, 3864, 3865, 3866,
3867, 3871, 3872, 3874, 3884,
3888, 3891, 3891, 3893, 3898,
3900, 3905, 3912, 3913, 3919,
3922, 3934, 3941, 3942, 3943,
3944, 3944, 3948, 3948, 3952,
3953, 3954, 3955, 3956, 3960,
3964, 3965, 3969, 3974, 3976,
3977, 3978, 3980, 3982, 3985,
3986, 3988, 3989, 3994, 3996,
4004, 4004, 4006, 4009, 4013,
4015, 4016, 4024, 4029, 4033,
4043, 4045, 4046, 4049, 4057,
4060, 4066, 4070, 4074, 4078,
4081, 4083, 4085, 4102, 4108,
4110, 4110, 4113, 4117, 4120,
4121, 4122, 4125, 4127, 4140,
4145, 4148, 4153, 4156, 4158,
4163, 4165, 4166, 4167, 4176,
4189, 4190, 4191, 4192, 4195,
4203, 4220, 4223, 4229, 4238,
4243, 4244, 4251, 4254, 4259,
4261, 4269, 4273, 4280, 4284,
4286, 4294, 4305, 4305, 4306,
4310, 4315, 4320, 4323, 4325,
4328, 4329, 4329, 4330, 4331,
4332, 4334, 4339, 4344, 4346,
4347, 4348, 4351, 4356, 4358,
4362, 4364, 4365, 4367, 4368,
4371, 4373, 4374, 4376, 4378,
4397, 4398, 4408, 4414, 4415,
4416, 4428, 4437, 4438, 4444,
4448, 4451, 4454, 4455, 4455,
4457, 4461, 4464, 4468, 4476,
4480, 4482, 4505, 4508, 4509,
4511, 4513, 4520, 4523, 4527,
4529, 4535, 4545, 4547, 4570,
4577, 4579, 4579, 4580, 4586,
4596, 4600, 4607, 4612, 4626,
4634, 4639, 4641, 4648, 4650,
4661, 4666, 4666, 4668, 4668,
4671, 4673, 4673, 4678, 4679,
4682, 4691, 4696, 4697, 4701,
4713, 4713, 4718, 4722, 4723,
4726, 4726, 4731, 4732, 4733,
4733, 4749, 4751, 4753, 4764,
4765, 4766, 4767, 4772, 4774,
4780, 4781, 4782, 4784, 4791,
4793, 4794, 4797, 4803, 4807,
4815, 4816, 4821, 4825, 4826,
4827, 4829, 4832, 4837, 4845,
4847, 4855, 4858, 4859, 4861,
4870, 4871, 4873, 4875, 4879,
4885, 4887, 4888, 4889, 4894,
4897, 4905, 4907, 4908, 4913,
4916, 4920, 4924, 4928, 4930,
4930, 4931, 4932, 4934, 4935,
4937, 4938, 4950, 4951, 4953,
4954, 4955, 4960, 4969, 4973,
4979, 4990, 4991, 4993, 4996,
5005, 5019, 5021, 5032, 5033,

3664, 3667, 3669, 3670, 3685, 3696, 3724, 3730, 3735, 3740, 3759, 3776, 3885, 3920, 3956, 3957, 3960, 3966, 3979, 3984, 3984, 3995, 4030, 4035, 4044, 4045, 4056, 4065, 4066, 4078, 4081, 4109, 4132, 4132, 4133, 4135, 4140, 4141, 4141, 4147, 4151, 4155, 4158, 4165, 4169, 4193, 4213, 4221, 4223, 4228, 4238, 4249, 4251, 4266, 4329, 4337, 4344, 4422, 4441, 4442, 4454, 4473, 4485, 4486, 4522, 4527, 4551, 4552, 4553, 4555, 4578, 4584, 4585, 4587, 4631, 4632, 4646, 4656, 4749, 4759, 4764, 4786, 4789, 4794, 4799, 4810, 4816, 4817, 4817, 4838, 4840, 4863, 4885, 4922, 4938, 5003, 5004, 5005, 5018, 5019, 5053, 5066, 5072, 5099, 5113, 5124, 5126, 5160, 5170, 5175, 5235, 5243, 5253, 5303, 5324, 5334, 5336, 5339, 5343, 5363, 5372, 5382, 5388, 5389, 5392, 5394, 5395, 5396, 5400, 5404, 5405, 5409, 5410, 5411, 5441, 5446, 5451, 5452, 5454, 5477, 5478, 5482, 5529, 5539, 5543, 5556, 5577, 5583, 5600, 5613, 5635, 5639, 5642, 5658, 5663, 5672

2. faziletli kimse
k. 285, 286

kişik kişik sıra sıra
k. 4479

kişi ḳoş- yanına adam vermek
k. 2825

kişirek daha insan, insan nitelikli
k. 252

kişi ṣal- adam göndermek, kişi yollamak (bk. kişi viribi-)
k. 3705

kişi viribi- adam göndermek, kişi yollamak (bk. kişi ṣal-)
k. 4607

kişiyidügüŋ kişi olduğunu
k. 1246

kitāb Ar. kitap
k. 298, 301, 331, 361, 363, 374, 378, 2134, 2195, 2196, 2957, 5614, 5697

kitāb eyle- Ar.+T. kitap haline getirmek, kitap yazmak
k. 2037, 5342

ḳo- 1. bırakmak, koymak
k. 33, 110, 130, 132, 158, 211, 217, 244, 294, 314, 359, 359, 403, 436, 733, 737, 760, 768, 772, 813, 977, 1071, 1135, 1161, 1178, 1296, 1297, 1306, 1359, 1368, 1380, 1457, 1476, 1485, 1489, 1561, 1568, 1600, 1679, 1689, 1698, 1765, 1799, 1824, 1864, 1882, 1969, 2024, 2091, 2143, 2186, 2214, 2224, 2309, 2437, 2479, 2505, 2508, 2631, 2667, 2780, 2814, 2823, 2919, 3109, 3154, 3173, 3174, 3220, 3296, 3423, 3428, 3462, 3735, 3794, 3817, 3823, 3888, 3928, 3956, 3992, 4034, 4119, 4264, 4269, 4292, 4342, 4416, 4430, 4567, 4592, 4703, 4729, 4776, 4788, 4921, 4931, 5006, 5164, 5198, 5248, 5299, 5354, 5366, 5372, 5460, 5486, 5515, 5519, 5526, 5533, 5651, 5671,5680

2. vazgeçmek, terketmek
k. 1480, 1918, 2619, 4143, 5072,

ḳoca 1. yaşlı, ihtiyar, tecrübeli
k. 200, 2542, 2766, 3245, 3658, 4134, 4134, 4136, 4337, 4643, 4818, 5418, 5438

2. ey yaşlı kişi
k. 2730

ḳocacuḳ yaşlı, ihtiyarcık
k. 2040

ḳocal- ihtiyarlamak, yaşlanmak (bk. ḳoca ol-)
k. 312, 743, 5392, 5394

ḳocalıḳ yaşlılık, ihtiyarlık
k. 5225, 5357

ḳoca ol- ihtiyarlamak, yaşlanmak (bk. ḳocal-)
k. 5643

ḳocat- ihtiyarlatmak, yaşlandırmak
k. 4867
ḳocın- çekinmek
k. 27
ḳoç koç
k. 4542, 4641
ḳoç- kucaklamak, sarılmak
k. 1604, 1770, 1785, 1875, 3245, 4677, 5281, 5433
ḳoça ḳoça kucaklaşarak
k. 837, 4676
ḳoçış- kucaklaşmak (bk. ḳoçuş-)
k. 1833, 4663
ḳoçuş- kucaklaşmak (bk. ḳoçış-)
k. 1920, 5272
ḳoẖ- kokmak
k.40, 1110
ḳoẖıt- koklatmak
k. 3073
ḳoẖu koku (bk. ḳoḳı)
k. 68, 1973, 4248, 5617
ḳoḳı koku (bk. ḳoẖu)
k. 184
ḳol kol
k. 1477, 1785, 1836, 1972, 2374, 2386, 2559, 2883, 3245, 3396, 3479, 3855, 4090, 4478
kola kolay baş edilebilir
k. 3888
ḳolan yular, dizdin
k. 2347
ḳolar- bir şey atmak için kollarını kaldırmak
k. 5213
ḳolay 1. uygun, müsait, elverişli
k. 182, 415, 423, 1385, 1386, 1855, 1902, 1960, 1968, 2084, 2091, 2373, 4088, 4303, 4544, 4746, 4778, 5114, 5609, 5619, 5700
2. fırsat, elverişli durum
k. 4638
3. uygunluk
k. 5243
ḳolay bul-fırsat bulmak (bk. ḳolaylan**-**; kolayuŋı al**-**)
k. 185, 2484, 2767, 2970
ḳolay gel- müsait olmak, uygun olmak
k. 1056
ḳolay gözet- 1. fırsat kollamak (bk. ḳolayın gözle**-**)
k. 3694
2. uygun biçimde davranmak
k. 182
ḳolayın gözle-fırsat kollamak (bk. ḳolay gözet-)
k. 2882
ḳolaylan- fırsat bulmak (bk. ḳolay bul-; kolayuŋı al-)
k. 2879
ḳolaysuz güç, zor
k. 642, 2408, 5591
kolayuŋı al- fırsat bulmak (bk. ḳolay bul-; ḳolaylan**-**)
k. 1591
ḳolay vir- fırsat vermek
k. 594
ḳoldaş arkadaş, yardımcı
k. 59
ḳolın aç- kollarını açmak
k. 1770
ḳol sıġa- 1. kollarını sıvamak, bir işe girişmek için hazırlanmak
k. 1667, 2521, 2884
2. bir işi canla başla yapmak
k. 2246
ḳol ṣal- el ile işaret vermek, kol sallamak
k. 3154
ḳoma- müsaade etmemek, izin vermemek
k. 1359
ḳon- konmak, konaklamak, yerleşmek (bk. konmaẖ)
k. 807, 818, 870, 900, 917, 920, 922, 1121, 1213, 2763, 2930, 3829, 4371, 4582, 4958
ḳondur- yerleştirmek, kondurmak
k. 907, 2914
konmaẖ konmak, konaklamak, yerleşmek (bk. ḳon-)
k. 898
ḳonşı komşu (bk. ḳoŋşı)
k. 1336, 1337, 1338, 2643
ḳoŋşı komşu (bk. ḳonşı)
k. 1330, 5380, 5381

ḳonşılıḳ komşuluk (bk. ḳoŋşuluḳ)
k. 2643
ḳoŋşuluḳ komşuluk (bk. ḳonşılıḳ)
k. 1328
ḳonuḫ misafir (bk. ḳonuḳ)
k. 851
ḳonuḫla- ağırlamak, misfir etmek (bk. ḳonuḳla-)
k. 851, 856, 863, 985, 1004, 2795
ḳonuḫlıġ ağırlama, misafir etme, misafirlik (bk. ḳonuḫlıḳ)
k. 1129
ḳonuḫlıḳ ağırlama, misafir etme, misafirlik (bk. ḳonuḫlıġ)
k. 1031, 1283, 1852
ḳonuḳ bir çeşit göz hastalığı
k. 4377
ḳonuḳ misafir (bk. ḳonuḫ)
k. 990, 2214, 4377
ḳonuḳla- ağırlamak, misfir etmek (bk. ḳonuḫla-)
k. 1062, 1270
ḳonuḳ ṭoyla- misafir ağırlamak
k. 4006
ḳonul- konulmak, yerleştirilmek
k. 4898
ḳonuş konak, yerleşilen yer
k. 1337
ḳop- 1. meydana çıkmak, olmak
k. 858, 4559
2. dirilmek
k. 261
3. kopmak
k. 5210
ḳopar- 1. koparmak
k. 150, 4490, 4491
2. meydana getirmek
k. 3671
ḳopuz ut biçiminde eski bir Türk sazı, kopuz
k. 503, 510, 513, 1176, 1176, 1177, 1201, 1220, 1259, 1275, 1292, 1293, 1293, 1297, 1360, 1365, 1427, 1430, 1431, 1432, 1467, 1473, 1501, 1510, 1539, 1546, 1547, 1610, 1621, 1638, 1797, 1799, 1807, 1820, 1828
ḳor ateş, kor
k. 1976, 5659
ḳorḫ- korkmak
k. 26, 769, 1031, 1194, 2142, 2561, 2565, 3098, 3248, 3485, 3860, 4071, 4099, 5074, 5076
ḳorḫa ḳorḫa korkarak, korka korka
k. 1871
ḳorḫı korku (bk. ḳorḫı)
k. 1918
ḳorḫu korku (bk.ḳorḫu)
k. 872, 1188, 1921, 2354, 2554, 2865, 2936, 2948, 2949, 2979, 3179, 3208, 3464, 3466, 3467, 3628, 3670, 4070, 4074, 4075, 4529, 4531, 5259, 5510
ḳorḫulu korkulu
k. 965
ḳorḫunç korkunç
k. 3464
ḳorḫusuz korkmadan
k. 1935
ḳorḫut- korkutmak
k. 901
ḳorı- korumak
k. 4292
ḳorḳuya düş- korkuya kapılmak
k. 184
ḳoş- koşmak, yarışmak
k. 3021
ḳoş- arkadaş olarak vermek, birlikte göndermek
k. 110, 1247, 2797, 4721
ḳoş- kucaklamak
k. 3855
ḳoşun ḳoşun saf saf, sıra sıra
k. 4303
ḳotar- yemeği bir kaptan başka bir kaba boşaltmak
k. 5336, 5440
ḳov gıybet, yerip çekiştirme
k. 2197
ḳov- 1. takip etmek, kovalamak, peşinden gitmek
k. 308, 310, 2879, 2904, 3118, 3813, 3891, 4115, 4510, 4615, 5545
2. kovmak
k. 1867, 4813
ḳova kova

k. 1287
ḳulaġ ur- kulak vermek (bk. ḳulaẖ ḳo-)
k. 1961, 5375
ḳulaẖ kulak (bk. ḳulaḳ)
k. 1134, 2755
ḳulaẖ ḳo- kulak vermek (bk. ḳulaġ ur-)
k. 5452
ḳulaẖ ṭurut- kulaklarını dikmek
k. 2582
ḳulan yabaneşeği
k. 2980
ḳulavuz kılavuz (bk. ḳılavuz)
k. 1336, 1704, 1960, 2142, 2217, 4597
ḳul eyle- hizmetkâr yapmak
k. 1702, 4727
ḳullıġ eyle- hizmet etmek, hizmette bulunmak (bk. ḳullıḳ eyle-)
k. 833
ḳullıġ it- hizmet etmek, hizmette bulunmak(bk. ḳullıḳ it-; ḳulluḳ it-)
k. 2280, 3718, 5057
ḳullıġuŋda süvār ol- hizmet etmek, hizmette bulunmak
k. 2320
ḳullıẖ kulluk, hizmet (bk. ḳulluḳ; ḳullıḳ)
k. 131, 2294
ḳullıḳ kulluk, hizmet (bk. ḳulluḳ; ḳullıẖ)
k. 218, 2302, 3028
ḳullıḳ eyle- hizmet etmek, hizmette bulunmak (bk. ḳullıġ eyle-)
k. 2193
ḳullıḳ it- hizmet etmek, hizmette bulunmak(bk. ḳullıġ it-; ḳulluḳ it-)
k. 219, 407, 1208, 2836
ḳullıḳ ḳıl- hizmet etmek, hizmette bulunmak
k. 4289
ḳulluẖcı hizmetkâr, yardımcı (bk. ḳulluḳcı)
k. 1447
ḳulluḳ kulluk, hizmet (bk. ḳullıḳ; ḳullıẖ)
k. 3722, 4289
ḳulluḳ it- hizmet etmek, hizmette bulunmak(bk. ḳullıġ it-; ḳullıḳ it-)
k. 88
ḳulluḳcı hizmetkâr, hizmet eden (bk. ḳulluẖcı)
k. 531, 795
ḳulmaş aldatıcı, hilekar, sahtekar
k. 2615, 2765, 3087
ḳulmaşlıḳ aldatıcılık, hilekarlık
k. 5665
ḳul ol- kul olmak, hizmet etmek
k. 102, 106, 575, 746, 2304, 5044, 5107
ḳumaş Ar. kumaş
k. 787, 3025, 3983
ḳumrī Ar. kumru
k. 87
ḳunt sert, katı
k. 3832
ḳur işlemeli, süslü
k. 847
ḳur akran, emsal
k. 4143
ḳur- düzenlemek, germek
k. 71, 72
ḳurbān Ar. kurban
k. 2442, 2555
ḳurbān it- Ar.+T. kurban etmek
k. 1228
ḳurd kurt (bk. ḳurt)
k. 1042, 3409, 3267, 3628, 3632, 4203, 4312
ḳurı kara, toprak (bk. ḳuru)
k. 4055
ḳurı- 1. kurumak (bk. ḳuru-)
k. 2386, 2948
2. hareketsiz kalmak
k. 4076
ḳurıl- kurulmak, hazırlanmak (bk. ḳurul-)
k. 2594
ḳurıt- kurutmak (bk. ḳurut-)
k. 5453
ḳurıya çıẖ-karaya çıkmak (bk. ḳuruya çıḳ- ; ḳuruya çıẖ-)
k. 4747
ḳurlu 1. kurulmuş, hazırlanmış
k. 3421
2. çekilmiş, gerilmiş
k. 5470
ḳursaḳ kursak

k. 5411
ḳuzı kuzu
k. 850, 1726, 1733, 1834, 2111, 2555, 2581, 2582, 3267, 3632, 5283
kücāst (< Far. kūcā est) nerede
k. 4878
küd düş- kötürüm gibi yatmak
k. 3356
kül kül
k. 5121
külḫanī sokakta yaşayan, serseri
k. 663
küliçe külde pişirilen çörek
k. 2423
küllī Ar. umumi, bütün, her şey
k. 364, 517, 1513, 1562, 1946, 3234, 3595
külüng Far. kazma, taşçı kazması
k. 2975
külve tandırdaki ateşin yanmasını sağlayan hava deliği
k. 3210
künd Far. kör, keskin olmayan
k. 1836
küpe küpe
k. 2100, 2100, 5406
kür cesur, yürekli
k. 2455
kürek kürek
k. 3358, 5393
kürsī Ar. taht, oturulacak yüksekçe yer
k. 4570, 4898, 4999
küs- küsmek, darılmak
k. 2401, 5500
küslü dargın, gücenmiş
k. 1112
küsü küs- darılmak, küsmek
k. 1916

-L-

lā-büd Ar. lazım, ayrılık yok
l. 1644
lā-cerem Ar. şüphesiz, elbette
l. 2137, 2351, 3220, 4080
lāciverd Ar. lacivert, koyu mavi
l. 1345
lāf ol- Ar.+T. laf, lakırdı, söz olmak
l. 2665
lafẓ Ar. söz, kelime
l. 630, 4855, 5335, 5593, 5593, 5604, 5606
lafẓen-be-lafẓ kelimesi kelimesine
l. 5615
lāġ Far. oyun
l. 2323
lāġ eyle- Far.+T. latife, şaka yapmak (bk. lāġ it-)
l. 1754
lāġ it- Far.+T. latife, şaka yapmak (bk. lāġ eyle-)
l. 3980
laḥẓa Ar. bir an, göz ucuyla bir kere bakıncaya kadar geçen zaman
l. 1100, 1122, 1437, 1537, 1888, 2678, 2899, 3853
laḳab Ar. takma ad, lakap
l. 5622
laʿl Ar. kırmızı ve değerli bir süs taşı
l. 1074, 1116, 1154, 2757, 5289
lāle Far. **1.** lale
l. 492, 1897, 2227
2. esirlerin ve cezalıların boyunlarına takılan demir halka
l. 2917
lāle-zār lale bahçesi
l. 606
laʿnet Ar. lanet, beddua
l. 5174, 5174
lā-şek Ar. şüphesiz, elbette
l. 2333
laṭīf Ar. Allah'ın adlarından: yumuşak, hoş, güzel
l. 1295, 2506, 2803, 2907, 3190, 3935, 4446
lā-ubālī Ar. kayıtsız, aldırış atmeme
l. 4251
lāyıḳ Ar. yakışan, uygun, yaraşır
l. 325, 451, 689, 2513, 2988, 3620, 3909, 4724, 4737, 4778, 5321
lāyḳ düş- Ar.+T. uygun düşmek
l. 4240
lāyıḳ gör- Ar.+T. layık, uygun görmek (bk. lāyıḳ ol-)
l. 540, 875

lāyıḳ ol- Ar.+T. layık, uygun görmek (bk. lāyıḳ gör-)
l. 607, 4596, 4601
lāzım Ar. gerek
l. 2645, 2818, 3276, 4583, 5025, 5152, 5250
Le-ʿamrük senin hayatına kasem ederim ki
l. 143
lecāc eyle- Ar. ayak diremek, çekişmek
l. 5457
ledīm Ar. (zaman ve yer için) huzurunda, önünde; mec. elinde, hükmü altında
l. 1
legençe küçük leğen
l. 3313, 3352, 3354, 3355, 3371, 3376, 3605, 4219
legleg Far. leylek
l. 4538
len-terān (sen) beni görmeyeceksin
l. 121
lenger bıraḳ- Far.+T. demir atmak (bk. lenger ṣal-)
l. 3022
lenger dür- Far.+T. demir almak
l. 3213
lenger ṣal- Far.+T. demir atmak (bk. lenger bıraḳ-)
l. 3233
leşker Far. asker
l. 1542
levlāk Ar. bir kudsi hadisten alınmış olup Hz. Muhammed'e hitaptır
l. 143
līk Far. lâkin, fakat, ancak (bk. līkin)
l. 50, 2840, 4871
līkin Far. lâkin, fakat, ancak (bk. līk)
l. 333, 1297, 1489, 1635, 1932, 2291, 2320, 2446, 3158, 3299, 3532, 3608, 3704, 3707, 3718, 3762, 3842, 3880, 4446, 4645, 4694, 4729, 4851, 4910, 5297, 5368
loḳma Ar. lokma
l. 270, 295, 2266, 4047, 5664
luġat Ar. kelime, söz, sözlük
l. 5596
lūt Far. tatlı yiyecek
l. 2997
luṭf Ar. hoşluk, güzellik, iyilik
l. 3, 9, 58, 220, 980, 989, 1067, 1250, 1269, 1370, 1799, 2087, 2991, 3326, 4207, 4215, 5077, 5119
luṭf-ı Ḥaḳ Allah'ın lutfu
l. 22, 5696
luṭf eyle-Ar.+T. iyilik etmek, lutf etmek (bk. luṭf it-)
l. 825, 4846
luṭf it- Ar.+T. iyilik etmek, lutf etmek (bk. luṭf eyle-)
l. 779, 1014, 1064, 1093, 1280, 2863, 2987
lülüfer (< Far. nīlüfer) nilüfer çiçeği
l. 144

-M-

maʿānī Ar. manalar
m. 5620
maʿāṣī Ar. günahlar
m. 167
maʿden Ar. maden, kaynak
m. 603
maġara Ar. mağara
m. 3529
maġbūn ol- Ar.+T. şaşkın olmak, şaşırmak
m. 1627
maġrib Ar. batı, garb
m. 1966, 3574
māh Far. ay
m. 424
maḥabbet Ar. sevgi
m. 4532
maḥal Ar. yer
m. 1706, 1766, 5050
maḥbūb ol- Ar.+T. sevilen olmak
m. 3881
māh-ı Çīn Çin ülkesinin ayı
m. 1669, 1676, 1686
maḥkūm-ı muṭlaḳ başıboş bırakılmış mahkum
m. 5677
maḥrem ol- Ar.+T. çok samimi olmak, eşi olmak
m. 3293

māh-rū ay yüzlü, yüzü ay gibi olan
m. 1398, 2043
maḥrūm ol- Ar.+T. dilediğini elde edememek
m. 1422
maḳām Ar. **1.** durulan yer
m. 1699, 2861, 3971, 4369, 4841
2. müz. makam, ton
m. 1467
maḳṣūd Ar. istenilen şey, istek
m. 243, 1185, 1434, 1801, 2645, 3782, 3801, 3921, 4168, 4907, 5116, 5612
maḳṣūda ir- Ar.+T. isteğine kavuşmak
m. 1233, 5088, 5359
maʿḳūl Ar. akla uygun, mantıklı
m. 3266, 4017
māl Ar. eşya, mal, varlık
m. 291, 292, 293, 294, 305, 392, 393, 396, 429, 447, 470, 539, 581, 690, 810, 812, 1007, 1481, 1697, 1985, 2147, 2425, 2427, 2449, 2700, 2703, 2706, 2716, 2794, 2801, 2813, 2849, 3077, 3078, 3080, 3088, 3094, 3107, 3108, 3155, 3183, 3204, 3205, 3205, 3209, 3219, 3242, 3298, 3618, 3624, 3665, 3710, 3723, 3733, 3804, 3845, 3864, 4029, 4030, 4036, 4056, 4153, 4251, 4314, 4315, 4317, 4404, 4406, 4413, 4605, 4691, 4692, 4725, 4738, 4917, 4987, 5045, 5069, 5347, 5404, 5488, 5547, 5566, 5580, 5648, 5678, 5686
māl-ā-māl çok dolu, dopdolu
m.- 1513, 1792
maʿlūm Ar. bilinen
m. 411, 416
maʿlūm ol- Ar.+T. bilmek, belli olmak
m. 419, 2712, 3873, 4910
mālunı şaç- Ar.+T. malını dağıtmak
m. 3195
manend Far. benzer, eş
m. 1274
maʿnī Far. anlam, mana
m. 25, 244, 334, 366, 460, 700, 1134, 1304, 1725, 1767, 3054, 3719, 3729, 3731, 3732, 3740, 3757, 4805, 4931, 5335, 5339, 5618, 5623, 5632, 5673
maʿnī düz- Far.+T. anlam vermek, yüklemek
m. 4855
maʿnīlü (< Far. maʿnī) manalı
m. 3941, 5630
māniʿ ol- Ar.+T. engel olmak
m. 356
maʿnī üret- Far.+T. anlamı arttırmak
m. 5115
manẓar Ar. nazar edilen yer, hedef
m. 2889
maʿrifet Ar. marifet, hüner
m. 3, 173, 3978, 5639
maṣlaḥat Ar. **1.** iş, emir, keyfiyet
m. 898, 1383, 2081, 2438, 2605, 3010,
2. önemli, ehmmiyetli iş
m. 3512
3. barış, dirlik, düzenlik
m. 2607
maṣlaḥatcı (< Ar. maṣlaḥat) barışçı, uzlaşıcı
m. 2068
maṣlaḥat gör- Ar.+T. uygun görmek
m. 5237
maşrıḳ Ar. doğu
m. 1038, 1142, 3574
maʿşuḳ Ar. sevilen, sevilmiş (erkek)
m. 805, 1566, 1873, 1900, 3357, 5202
maʿşuḳa Ar. sevilen, sevilmiş (kadın, kız)
m. 1974
māt eyle- Far.+T. mat etmek, yenmek (bk. māt ḳıl-)
m. 1221
māt ḳıl- Far.+T. mat etmek, yenmek (bk. māt eyle-)
m. 996
maṭlūb Ar. istenilen, aranılan şey
m. 5146
māt ol- Far.+T. yenilmek
m. 2156, 3326, 3946, 4701
maẓlūm Ar. zulüm görmüş
m. 1422, 4533

maʿẕūr dut- Ar.+T. özrünü kabul etmek, suçunu bağışlamak (bk. maʿẕūr ṭut-)
m. 1761
maʿẕūr ṭut- Ar.+T. özrünü kabul etmek, suçunu bağışlamak (bk. maʿẕūr dut-)
m. 5079
mecāl Ar. imkan, güç, kuvvet
m. 284, 3942, 5353, 5631
mecāzī Ar. mecazi, gerçek olmayan
m. 3553
meclis Ar. oturulacak, toplanılacak yer, meclis
m. 445, 848, 1222, 1260, 1958, 2107, 2190, 2321
meclis düz- Ar.+T. oturulacak yeri düzenlemek (bk. meclis ḳur-)
m. 1288
meclis ḳur- Ar.+T. oturulacak yeri hazırlamak (bk. meclis düz-)
m. 433, 1252
med Ar. gr.: uzatma, çekme
m. 5597
meded Ar. yardım, imdat
m. 4253
meded bulun- Ar.+T. imdadına yetişmek
m. 3560
meded it- Ar.+T. yardım etmek
m. 1628
meded ol- Ar.+T. yardım almak
m. 5122
meger Far. **1.** meğer
m. 400, 417, 440, 453, 469, 472, 514, 557, 730, 868, 871, 887, 982, 1001, 1189, 1237, 1351, 1539, 1555, 1943, 2349, 2454, 2534, 2590, 2597, 2633, 2905, 3104, 3491, 3830, 3955, 4483, 4705, 5219, 5352, 5463
2. ancak
m. 165, 205, 339, 414, 592, 633, 646, 893, 1370, 1866, 1928, 1953, 1982, 2268, 3503, 3751, 3820, 4046, 4251, 4464, 4850, 4883, 4935, 5195, 5372, 5611
3. sadece, yalnızca
m. 76, 344, 1215, 1392, 1416, 1747, 1747, 2114, 3720
4. olsa olsa
m. 532, 932, 941, 943, 1896, 2019, 2059, 2401, 2807, 3987, 4218, 5358
5. halbuki, oysa ki
m. 2501, 3122, 3471, 3549, 3964
meḥek Ar. mihenk taşı
m. 4247
mehl ol- Ar.+T. bir işi bir zamana kadar bırakmak
m. 3276, 3655
mekīn Ar. iktidar sahibi
m. 104
mekr Ar. hile, aldatma
m. 271, 2620, 2703
mekteb Ar. mektep, okul
m. 2061
melāmet Ar. melamet, ayıplama, kınama
m. 4931, 5661
melāmet it- Ar.+T. **1.** kınamak, ayıplamak (bk. melāmet ḳıl-)
m. 1222
2. rezil rüsva etmek
m. 4756
melāmet ḳıl- Ar.+T. rezil rüsva etmek (bk. melāmet it-)
m. 879
melāmet ol- Ar.+T. rezil rüsva olmak (bk. melāmetlıḳ ol-)
m. 1892
melāmetlıḳ ol- Ar.+T. rezil rüsva olmak (bk. melāmet ol-)
m. 2248
melāyik Ar. melekler
m. 2113
melīḥ Ar. güzel, sevimli
m. 105
melik-zāde şehzade, hükümdar çocuğu
m. 636, 676, 902, 1441, 1560, 1861, 1870, 2148, 2690, 3190, 4763, 5209
melūl Ar. usanmış, bıkmış
m. 297, 3176
melūl ol- 1. mahzun olmak, hüzünlenmek

m. 764, 877, 1167, 1170, 3744, 4407
2. usanmak, bıkmak
m. 1893
melʿūn Ar. lanetlenmiş
m. 3137, 5166
memleket Ar. ülke, şehir
m. 5249
menfaʿatlü (< Ar. menfaʿat) faydalı, yararlı
m. 4447
menzil Ar. bir günlük yol, konak
m. 806, 897, 2862, 4797, 5525
menzil al- Ar.+T. mesafe almak, yol almak
m. 3563
merd-i ġazā savaş yiğidi
m. 163
merdāne Far. mertçe, erkekçe
m. 2429
merdek-i nā-be-kār işe yaramaz insan
m. 4908
merḥāmet ḳıl- Ar.+T. merhamet etmek
m. 1887, 2270
merhem Ar. merhem
m. 2776
merhem ur-Ar.+T. merhem sürmek
m. 2858
merkezi Ar. merkezde, merkezi
m. 1659
mesel Ar. örnek, manalı söz
m. 361, 578, 699, 736, 1134, 1445, 1963, 2138, 2707, 5689
mesken Ar. ev, oturulacak yer
m. 1822
mestūr Ar. kapalı, örtülü
m. 5402
mesʿūd Ar. mesut, saadetli, bahtiyar
m. 5583
meşaḳḳat Ar. zahmet, sıkıntı
m. 5054
meşʿale Ar. meşale, kandil, lamba
m. 3431
meşġale Ar. uğraşılan iş, durum
m. 3431
meşġūl ol- Ar.+T. bir işle uğraşan
m. 1616, 4636, 5607
meşhūr Ar. meşhur, ün salmış
m. 333, 1134
metaʿ Ar. satılacak mal, eşya
m. 4618
mevc Ar. dalga
m. 7
mevcūd Ar. var olan, bulunan
m. 488
mevc ur- Ar.+T. dalgalanmak
m. 5509
mevsim Ar. mevsim
m. 64
mevzūn Ar. **1.** vezinli, öçülü
m. 1220, 2664
2. güzel, düzgün
m. 1191
mevzūnrek daha güzel, gösterişli
m. 2293
meydān Ar. geniş, açık, düz yer, alan
m. 2733, 4856, 4895, 4897, 4950
meyl Ar. eğilme, yönelme
m. 1778
meyl eyle- Ar.+T. **1.** meyletmek, yönelmek (bk. meyl it-)
m. 2675, 4901
2. gönül vermek
m. 2800, 3917, 4825
meyl ol- Ar.+T. gönül vermek
m. 1590, 4136, 5609
meyl it- Ar.+T. **1.** meyletmek, yönelmek (bk. meyl eyle-)
m. 335, 1431, 1665, 1839, 3447, 3500, 4217, 4705, 4744, 5219, 5352, 5622
2. gönül vermek
m. 1534, 4573, 5033
meyşūm (< Far. meş'ūm) uğursuz
m. 1760
mezheb Ar. mezhep, bir dinin şubelerinden her biri
m. 271, 3976
miʿde Ar. mide, kursak
m. 2500
miḥnet Ar. zahmet, sıkıntı, dert, bela
m. 2452, 4127, 5540
mihr Far. **1.** sevgi, muhabbet
m. 687, 913, 913, 1476, 1828
2. şefkat, merhamet
m. 1199, 1582
mihr-bān şefkatli, merhametli

m. 2812
mihr-i pāk tertemiz güneş
m. 1400
mīḫ ur- Far.+T. mıh, çivi çakmak
m. 4316
mīl Ar. **1.** yollardaki mesafeyi belirlemek için dikilen nişan, mil
m. 1151, 2864, 4189, 4335, 5191, 5271, 5513
2. göze sürme çekmeye mahsus bir alet
m. 3673
mīlce mil kadar, mil boyunca
m. 2474
milk Ar. mülk
m. 4917
mīl mīl mil mil, karış karış
m. 4354
minnet Ar. iyilik yapana karşı kendini borçlu görme
m. 3328, 3911
minnet ḳoma- Ar.+T. yapılan iyiliği başa kakmak
m. 5441
minnetsüz iyilik yapana karşı kendini borçlu görmemek
m. 2437
mīrāṣ Ar. miras
m. 4311
miṣāl Ar. örnek, benzer
m. 1515
miṣḳāl Ar. 24 kıratlık (50 gram) bir ağırlık ölçüsü
m. 3160
miskīn Ar. aciz, zavallı
m. 1406, 2281, 2867, 4393
miskīn it- Ar.+T. zavallı hale düşürmek
m. 1822
miṣl Ar. benzer
m. 3351, 3914
mīşe meşe, meşelik
m. 86, 326, 2861, 2928, 2933, 2936, 2939, 2951, 2953, 2954, 2967, 2968, 2971, 2973, 3007, 3307, 3316, 3369, 3430, 3515, 3525, 3526, 3527, 3700, 3849, 4024, 4025, 4069, 4091, 4097, 4100, 4101, 4102, 4355, 5009
mizāc Ar. huy, tabiat
m. 2072, 3802, 4778, 5356, 5631
muʿayyen Ar. belli, belirli
m. 321, 4548, 5700
muʿcizāt Ar. mucizeler
m. 107
muḥāl Ar. mümkün olmayan, imkansız
m. 470, 1518, 1829, 2236, 2617, 3054, 3262, 4348, 4982, 5541
muḫat Far. rica
m. 2092
muḥibb eyle- Ar.+T. dost edinmek
m. 1052
muḥkem Ar. sağlam, berk
m. 482, 2264
muḫtaṣar Ar. kısa, kısaltılmış
m. 5630
muḳābil Ar. karşılık
m. 1671
mūm Far. mum
m. 411, 1947, 5474
mūnis Ar. can yoldaşı, cana yakın
m. 1909, 2311
muntaẓır Ar. bekleyen, gözleyen
m. 2348, 3380
murād Ar. arzu, istek, maksat
m. 695, 2357, 3339, 3362, 4283, 4912, 5196, 5636, 5676
murāda ir- Ar.+T. isteğini elde etmek, arzu edilen şeye kavuşmak (bk. murād bul-)
m. 658, 694, 2023, 3918, 4828, 5292, 5315
murād bul- Ar.+T. isteğini elde etmek, arzu edilen şeye kavuşmak (bk. murāda ir-)
m. 406, 5578
murāduŋca arzu edilen, istenilen
m. 5151
muraṣṣaʿ Ar. kıymetli taşlarla bezenmiş
m. 959, 1078, 1155, 1156, 1263, 1790, 3605, 4702
murġ-zār kuşu bol olan yer, kuş yatağı
m. 3308
musaḫḫar ol- Ar.+T. ele geçirmek, hakim olmak
m. 1037

muştıla- müjdelemek, müjde vermek
m. 402
muştucı müjdeci, müjde haberi veren
m. 5268
muştulıḳ vir- müjde bahşişi vermek
m. 1722
muti' Ar. itaat eden, boyun eğen
m. 102, 1552, 3627
muti' it- Ar.+T. rahata erdirmek
m. 2794
muti' ol- Ar.+T. itaat etmek, boyun eğmek
m. 238, 3600, 3622, 5177, 5340
muṭlāḳ Ar. yalnız, tek
m. 218
muvāfıḳ Ar. uygun, yerinde
m. 406, 1337, 1622, 3189
muvāfıḳ ol- Ar.+T. uygun olmak
m. 4596, 5401
mübārek Ar. uğurlu, hayırlı, kutlu
m. 972, 991, 1025, 1065, 1697
mübārek ol- Ar.+T. feyizli olmak
m. 5702
mübtelā ḳıl- Ar.+T. tutkun hale getirmek
m. 1565
mücīb Ar. icabet eden, sorulana cevap veren
m. 12
mücid ol- Ar.+T. çok çalışmak, çabalamak
m. 348
mücīr Ar.Allah'ın sıfatlarından: imdada yetişen
m. 10
müdām Ar. devam eden, sürekli
m. 94, 154, 4442, 4442
müdbir Ar. talihsiz
m. 2279
müdbīrlik talihsizlik
m. 2463, 5536
müdde'ī Ar. inatçı, bir hükümde ayak direyen
m. 427
müddet Ar. zaman, vakit
m. 5532
müflis Ar. iflas etmiş, parasız
m. 2924, 3989

mükerrer Ar. tekrarlı, tekrar olunmuş
m. 5144
mülāzım Ar. bir yere veya kimseye sarılıp ayrılmayan, tutunup kalan
m. 155
mülk Ar. mülk, mal
m. 305, 470, 690
mümsiklik (< Ar. mümsik) cimrilik
m. 4749
münādī it- Ar.+T. davet etmek, çağırmak
m. 5089
münevver ḳıl- Ar.+T. aydınlatmak
m. 32, 1049
münevver ol- Ar.+T. aydınlanmak
m. 1037
mürīd Ar. bir şeyhe bağlı olan kimse, talebe
m. 221
müsellem Ar. doğruluğu herkesçe kabul edilmiş olan
m. 113
müsellim ḳıl- Ar.+T. teslim etmek, vermek (bk. müsellim ol-)
m. 5573
müsellim ol- Ar.+T. teslim etmek, vermek (bk. müsellim ḳıl-)
m. 5563
müstaḥiḳ ol- Ar.+T. layık olmak
m. 96
müşerref Ar. şereflendirilmiş
m. 113
müşerref ol- Ar.+T. şereflenmek
m. 1701
müşerref ṭut- Ar.+T. şereflendirmek
m. 1841
müşk Far. misk
m. 319, 320, 320, 532, 1485, 1559, 1655, 1738, 1752, 3926, 5118, 5289, 5484, 5485, 5617
müşk-i Ḫuten Huten ülkesine ait misk
m. 3161
müşkil Ar. güç, zor, çetin
m. 1424, 2247, 2322, 2544, 2621, 3129, 3197, 3670, 4039, 4121, 4593, 5074, 5484, 5581
müştāḳ Ar. özleyen, iştiyaklı
m. 125, 4630

müştāḳ ol- Ar.+T. özlemek
m. 5137
müşterī Ar. satın alan, alıcı
m. 550, 3075, 3189
müyesser Ar. kolay gelen, kolaylıkla olan
m. 1802, 5146

-N-

nā-be-kār işe yaramaz
n. 2287, 2366, 3136
nā-bedīd görünmez, belirsiz, kayıp
n. 1542
nā-cins alçak, aşağılık, soysuz
n. 5472
nā-ehl ehil olmayan, ehliyetsiz
n. 195
nā-gāh vakitsiz, ansızın, birdenbire (bk. nā-geh)
n. 157, 571, 1179, 1285, 2308, 2968, 4696, 5033, 5544
nā-geh vakitsiz, ansızın, birdenbire (bk. nā-gāh)
n. 1138, 1497, 1725, 1837, 2507, 2744, 2748, 2760, 3074
nā-gehān vakitsiz, ansızın, birdenbire
n. 2022, 5649
nā-güzīr çaresiz
n. 2695
naġme Ar. ahenk, ezgi
n. 1612
naḫ Far. ip, değerli kumaşlardan yapılan bir çeşit halı, kilim
n. 192, 367, 787, 790, 853, 1414, 3575, 3577, 5347
nā-ḥaḳ boş, haksız
n. 3181
nā-ḫoş hoşa gitmeyen, beğenilmeyen
n. 3536
naḳāre Far. davul, kös
n. 855, 2553, 3004, 3585, 3597
naḳāre dögül- Ar.+T. davul çalınmak
n. 2527
naḳaş Ar. nakış işleyen, süsleme sanatkarı, duvar nakışları yapan usta
n. 601, 610, 3658, 3663, 3733
nā-kes 1. cimri
n. 223
2. insaniyetsiz, alçak
n. 4791
naḳışla- resim, çizim yapmak
n. 621
naḳḳaş Ar. **1.** nakış işleyen, süsleme sanatkarı, duvar nakışları yapan usta
n. 546, 553, 597, 3657, 3686, 3689, 3718
2. mec. hilekar
n. 2615
naḳl Ar. bir şeyi başka bir yere götürme
n. 176
naḳş Ar. duvarlara, tavanlara yapılan yağlı veya suluboya resim, süsleme sanatı
n. 575, 538, 552, 558, 607, 609, 1367, 1437, 1937, 3657, 3661**,** 3941, 4417, 4986
naḳş-ı nigār resim
n. 606
naḳş oyna- Ar.+T. oyun etmek, hile yapmak
n. 2616, 2697
naʿl Ar. nal
n. 138, 2757, 2757
nāle Far. inleme, feryat
n. 2227, 2960
nalsuz (< Ar. naʿl) nalsız, nal olmadan
n. 3568
nām Far. nam, ün, şan
n. 2857, 2862
namāz Far. namaz
n. 164
namāz ḳılıma- Far.+T. ibadet edememek, namaz kılamamak
n. 3249
nām-dār ün sahibi, namlı
n. 1105, 1682, 2428, 4437, 4971
nām-dār-ı cihān dünyanın ün sahibi, meşhuru
n. 938
nā-merd mert olmayan, alçak
n. 2519
nām u neng ad ve ün
n. 1366, 5680

1786, 1901, 1933, 2015, 2124, 2358, 2619, 2965, 3000, 3298, 3523, 3912, 4141, 4145, 4228, 4273, 4280, 4326, 4348, 4580, 4589, 4589, 4603, 4606, 4875, 5080, 5099, 5138, 5396, 5397, 5544, 5584, 5664
2. bütünün bir bölümü, parçası
n. 1992

nes̱r Ar. nesir, düzyazı
n. 5114

nesrīn Ar. yaban gülü
n. 492

nev-bahār ilkbahar
n. 4861

ne vaḫtın ne zaman, hangi saatte (bk. ne vaḳtin)
n. 625

ne vaḳtin ne zaman, hangi saatte (bk. ne vaḫtın)
n. 1872

nevā perdesi müz. nevā makamı
n. 1365, 1546

ne var ne olur, şaşılır mı, hayret edilir mi
n. 81, 112, 141, 255, 305, 1395, 1496, 1527, 1532, 1680, 2101, 2164, 2199, 2301, 2304, 2315, 2509, 2585, 2759, 2937, 3152, 3185, 3241, 3284, 3423, 3476, 3638, 3946, 4171, 4174, 4228, 4314, 4353, 4445, 4872, 5266, 5365, 5408, 5492, 5525, 5585, 5625

nevbet Ar. nöbet
n. 5470

nevbetī Far. mehter başı
n. 918

nev-cüvān genç delikanlı
n. 1083, 2632

ney Far. ney (bk. nāy)
n. 1073

neydügi ne olduğu
n. 633

neyiçün neden, niçin
n. 1913

neyiki acaba neden, nedendir (bk. neyki)
n. 2389

ne yir nere, nerede
n. 648, 1021, 1056, 4119, 4200, 4261, 4356, 4743, 4912

neyki acaba neden, nedendir (bk. neyiki)
n. 2400

neyle- ne yapmak
n. 50, 52, 203, 258, 721, 1408, 1701, 1881, 2420, 2496, 2541, 2572, 2829, 3197, 3328, 3542, 4200, 4505, 4608, 4761, 5096, 5235

nezīr Ar. Hz. Muhammed'in adlarından: birini doğru yola sokmak için gözdağı vererek korkutma
n. 104

nıṣf-ı leyl gece yarısı
n. 2128

nice 1. nasıl, ne şekilde
n. 33, 127, 139, 161, 461, 498, 682, 682, 734, 761, 778, 982, 1015, 1023, 1118, 1125, 1161, 1371, 1492, 1540, 1598, 1707, 1801, 1803, 1803, 1816, 2147, 2314, 2427, 2461, 2589, 2592, 2601, 2657, 2679, 2756, 2785, 2861, 2875, 2933, 3110, 3290, 3355, 3359, 3378, 3456, 3456, 3655, 3694, 3749, 3761, 3789, 3794, 3808, 3872, 3994, 4141, 4142, 4191, 4271, 4271, 4281, 4347, 4359, 4509, 4542, 4592, 4659, 4710, 4740, 4818, 4865, 4921, 4946, 4964, 4966, 4986, 4987, 4994, 5112, 5112, 5328, 5423, 5423, 5528, 5541
2. çok, birçok
n. 1741, 2360

nice dürlü pek çok
n.766

nice kim nasıl ki
n. 2582, 4151, 4738

niceme her ne kadar
n. 1732, 2325, 4909

nicese her ne kadar
n. 4642

nicesi nasıl, ne suretle

n. 63, 421, 650, 874, 949, 983, 1193, 1376, 1466, 1466, 1824, 2129, 3232, 3867, 3986, 4064, 4362, 4431, 4948, 5338, 5417

niçe 1. pek çok, birçok, nice
n. 19, 133, 140, 155, 304, 380, 439, 543, 1275, 1341, 1413, 1640, 2152, 2997, 3032, 3122, 3443, 3454, 3454, 3458, 3596, 3668, 3674, 4440, 4703, 4707, 5023, 5144, 5191, 5229, 5303, 5314, 5513, 5543, 5601, 5641,
2. nasıl, ne şekilde
n. 369, 2139, 2416, 2956, 3069, 3473, 3500, 3548, 3556, 3675, 4139, 4557,
3. ne kadar
n. 545, 561, 1164, 1244, 2029, 2223, 2259, 2315, 3238, 3264, 3380, 3463, 3686, 4523, 5223,
4. neden, niçin
n. 541, 1492, 1821, 3239, 4456, 4663, 5659
5. pek çok kişi
n. 5385

niçe bir ne vakte kadar
n. 1755, 3693, 4835

niçe dürlü 1. pek çok
n. 4514, 4992
2. ne şekilde
n. 288, 5212
3. ne kadar
n. 3881, 4840

niçe kim 1. her ne kadar
n. 776, 1513, 4604, 5001
2. pek çok süre
n. 2440
3. nasıl ki
n. 3556

niçeler çok kimseler, birçokları
n. 4048

niçeme 1. her ne kadar
n. 166, 947, 1776, 1805, 1901, 1962, 2257, 2362, 2734, 3245, 3527, 3552, 4024, 4041, 4238, 4306, 4358, 4732, 4953, 5027, 5052, 5125, 5201, 5278, 5468, 5631
2. ne zaman
n. 3180, 4043

niçe niçe ne vakte kadar
n. 3329

niçeye degin ne vakte kadar
n. 1883, 4653

niçün niçin
n. 180, 640, 707, 928, 937, 977, 1277, 1393, 1862, 1910, 2008, 2565, 2575, 2786, 3263, 3781, 3879, 3944, 4087, 4220, 4403, 4578, 5224, 5519, 5669

nidā Ar. çağırma, seslenme, davet
n. 1132

nid- ne etmek, ne yapmak (bk. nit-)
n. 1999

nifāḳ ḳoma- Ar.+T. bozuşukluk, ara bozukluğu olmamak
n. 5387

nigār Far. resim, resim gibi güzel (sevgili)
n. 562, 572, 604, 625, 868, 1178, 1361, 1519, 1603, 4709, 5141

nihān Far. gizli, saklı, görünmeyen
n. 2003

nihān ḳıl- Far.+T. saklamak, gizlemek
n. 1541

nīk Far. iyi, hoş, güzel
n. 4871

nīk-baḫt bahtı iyi, bahtı açık
n. 500, 5227

nīk-nām iyi ün kazanmış, iyi ün sahibi
n. 1349, 2102

niḳāb Ar. peçe, yüz örtüsü, örtü
n. 430, 617, 1511, 2990, 3104, 3128, 3602

niḳāb götür-Ar.+T. peçe açmak, yüz örtüsü kaldırmak
n. 1500, 1774, 1775, 3096, 3110, 3192, 3422, 3598, 3691

niḳāb ṭut- Ar.+T. peçe takmak, örtü tutmak
n. 1867, 3561

niʿmet Ar. iyilik, lûtuf, ihsan
n. 1072, 2064, 2086, 2114, 2837, 3115, 3116, 3117, 3185, 4029, 4317, 4417, 4624, 5145

niʿmet baṣ- Ar.+T. nankörlük yapmak
n. 4290

n. 8, 35
nitesi nasıl, ne suretle, ne şekilde
n. 22, 101, 208, 332, 468, 577, 691, 1018, 1086, 1472, 1530, 1706, 1741, 1881, 1941, 1942, 2106, 2286, 2516, 2903, 3837, 4241, 4267, 4269, 4326, 4346, 4483, 4558, 4682, 4735, 4964, 4987, 5107
niyāz Far. dua
n. 448, 2254, 5290
niyāz ol- Far.+T. dua etmek
n. 3553
niyyet Ar. niyet, meram kurma
n. 215, 2094, 2294, 2661, 4010, 4249, 5188
niyyet it- Ar.+T. niyyet etmek
n. 5252
niyetlerin düz- isteklerini yerine getirmek
n. 5562
noḫtın ne vakit, ne zaman
n. 1865
nol- ne olmak
n. 941, 1192, 1238, 1451, 1580, 1809, 2065, 2153, 2248, 2390, 2402, 2402, 2533, 2554, 2631, 2675, 2692, 2782, 2850, 2971, 2972, 3246, 3246, 3301, 3470, 3505, 3528, 3572, 3586, 3744, 3762, 3864, 3868, 3905, 3988, 4126, 4177, 4186, 4275, 4311, 4341, 4386, 4397, 4415, 4456, 4494, 4527, 4555, 4608, 4736, 4782, 4826, 4826, 4837, 4853, 4902, 4904, 5359, 5479, 5500, 5644
nolaydı ne olurdu, keşke
n. 1457, 1927, 2040
nolsa olsun ne olursa olsun
n. 1457
nuḳaṭ Ar. noktalar
n. 371
nuḳl Ar. meze, çerez (bk. nuḳul)
n. 504, 509, 844, 1544, 1674, 1919, 5284
nuḳul Ar. meze, çerez (bk. nuḳl)
n. 508
nūn Ar. nun harfi
n. 18
nūr Ar.aydınlık, parıltı
n. 34, 130, 185, 300, 616, 962, 1005, 1049, 1089, 1142, 1261, 1607, 1623, 1738, 1845, 2460, 2598, 3423, 3460, 3474, 3478, 3577, 3579, 4139, 4395
nūr ṭut- Ar.+T. nurla dolmak, aydınlanmak
n. 2074, 3215
nuṣret bul- Ar.+T. üstünlük sağlamak
n. 2758
nūş Ar. **1.** içki, içme
n. 1795, 2331
2. tatlı, bal
n. 2490, 4246, 5546
nūş-a-nūş içe içe, içtikçe içerek
n. 1073
nūş-dārū panzehir
n. 534
nūş eyle- Ar.+T.içki içmek (bk. nūş it-; nūş ḳıl-)
n. 1619
nūş it- Ar.+T. içki içmek (bk. nūş eyle-; nūş ḳıl-)
n. 880, 1174, 1219, 4258
nūş ḳıl- Ar.+T. içki içmek (bk. nūş eyle-; nūş it-)
n. 1166, 1171, 1291, 1810, 1965
nükte Ar. ince manalı söz
n. 2303

-O-

o o
o. 3251, 3669, 4770, 4849
oba kabile, aşiret
o. 179
ocaḳ ocak
o. 210, 2355, 5540
od ateş
o. 54, 77, 314, 518, 538, 557, 884, 907, 921, 1135, 1140, 1204, 1219, 1225, 1366, 1642, 1548, 1551, 1731, 1832, 1875, 1947, 1998, 2026, 2027, 2272, 2276, 2430, 2488, 2909, 2798, 3493, 3810,

3836, 4233, 4444, 4509, 4518, 4733, 4735, 4980, 4984, 5225, 5659

oda mesken, oda, barınılan yer
o. 611, 615, 1048, 1124, 1262, 1401, 1670, 1844, 1876, 1925, 1941, 1965, 2000, 2001, 2070, 2097, 2171, 2796, 3935, 4007, 4009, 4018, 4172, 4181, 4884, 4958

oda bıraḫ- ateşe atmak, yanmak (bk. oda bıraḳ-)
o. 3113

oda bıraḳ- ateşe atmak, yanmak (bk. bıraḫ-)
o. 4443

oda dut- mesken kiralamak
o. 4008

oda düş- ateşte yanmak, acı çekmek
o. 1829, 2167, 3805, 3819, 4144

oda düz- oda hazırlamak, yapmak
o. 4944

oda eyle- oda hazırlamak, yapmak
o. 4164

odaḳ 1. çadır
o. 1082, 1083
2. oda
o. 1929, 1954

oda ur- ateşe bırakmak
o. 1084, 3338

oda yaḫ- ateşte yakmak
o. 516

oda yan- ateşte yanmak, acı duymak, kederlenmek
o. 710, 715, 922, 1124, 1229, 1406, 3072, 3359, 5679

oda yandur- ateşte yaktırmak
o. 3236

od baş ateş basmak
o. 4509

od başdur- ateş yakmak
o. 3201

od bıraḳ- ateşe vermek
o. 1826

od düş- ateş düşmek
o. 3211

odun odun
o. 210, 4233

od yaḫ- ateş yakmak
o. 2893

od yan- ateş yakılmak, ateş yanmak
o. 917, 919, 4835

od yandur- ateş yakmak
o. 314

oğlan 1. oğul, erkek evlat
o. 389, 390, 398, 405, 451, 568, 582, 652, 686, 717, 797, 812, 4190,
2. genç delikanlı
o. 664, 1242, 2632, 3247, 4560,
3. çocuk
o. 5207, 5394

oğlan ādem delikanlı
o. 2540, 3147

oğlan uşaḫ çocuk, çoluk çocuk
o. 5210

oğul oğul, erkek evlat
o. 300, 391, 394, 418, 419, 429, 435, 441, 526, 567, 585, 632, 651, 653, 655, 688, 704, 716, 738, 739, 739, 764, 775, 780, 781, 784, 793, 804, 819, 820, 1053, 2101, 2168, 2194, 2215, 2498, 2511, 2525, 2571, 2761, 2803, 2839, 2996, 3002, 3009, 3011, 3011, 3013, 3052, 3057, 3060, 3079, 3081, 3083, 3107, 3141, 3147, 3148, 3216, 3219, 3225, 3226, 3845, 3897, 4832, 4833, 5033, 5150, 5203, 5205, 5205, 5233, 5234, 5234, 5236, 5236, 5238, 5238, 5242, 5256, 5262, 5264, 5283, 5291, 5320, 5348, 5351, 5354, 5360, 5408, 5410, 5410, 5411, 5413, 5413, 5415, 5431, 5431, 5449, 5560

oğulluḳ damatlık
o. 746

oḫ ok (bk. oḳ)
o. 1643, 2518, 2558, 2598, 2734, 2755, 2952, 2976, 2977, 3523, 3564, 3564, 3919, 4463, 4487, 4488, 5512

oḫ at- ok atmak (bk. oḫ ur-; oḳ at-)
o. 1149, 2115, 2369, 2474, 2523, 2614, 2651, 2887, 2891, 4475, 4498, 5217

oḫcı okçu, ok atan

o. 1149

oẖı- 1. çağırmak, davet etmek (bk. oḳı-; oḳu-)

o. 521, 2517, 3919, 5260

2. okumak

o. 5201

oẖşa- 1. okşamak

o. 179, 1281, 1779, 2682

2. benzetmek

o. 2198

oẖt çağ, dönem, zaman, vakit

o. 1724, 1815, 1968, 3250, 4646, 5225, 5608, 5643

oẖtsuz zamansız, vakitsiz

o. 1838

oẖ ur- ok atmak (bk. oẖ at-; oḳ at-)

o. 2891

oẖ yi- okla vurulmak, yaralanmak

o. 4068

oḳ ok (bk. oẖ)

o. 25, 1199, 1433, 2374, 2651, 2889, 3317, 3684, 4471

oḳ at- ok atmak (bk. oẖ ur-; oẖ at-)

o. 410, 2882, 4470, 4489, 5206

oḳı- 1. çağırmak, davet etmek (bk. oẖı-; oḳu-)

o. 716, 774, 834, 1030, 1063, 1017, 1103, 1120, 1143, 1270, 1277, 1312, 2317, 3779, 3980, 3984, 4629

2. okumak

o. 139, 307, 331, 334, 340, 346, 353, 369, 374, 376, 4353, 5147, 5229, 5602, 5627, 5685, 5696, 5702

oḳın- okunmak

o. 3412, 5342, 5625

oḳu 1. çağırmak, davet etmek (bk. oẖı-; oḳı-)

o. 136, 417, 584, 849, 882, 1222, 2317, 3996, 3997

2. okumak

o. 7, 981, 984, 1520, 2195, 2897, 3410, 5695

ol o

o. 1, 17, 17, 21, 36, 38, 38, 47, 50, 50, 52, 68, 76, 78, 82, 83, 93, 103, 108, 108, 112, 120, 127, 133, 133, 136, 140, 144, 149, 167, 167, 175, 175, 200, 208, 216, 217, 223, 226, 233, 238, 250, 250, 251, 252, 258, 258, 266, 271, 280, 281, 281, 293, 306, 310, 311, 314, 314, 327, 328, 342, 344, 350, 355, 370, 377, 377, 378, 406, 409, 415, 420, 423, 435, 438, 454, 459, 473, 474, 476, 481, 481, 484, 484, 500, 501, 502, 502, 514, 516, 516, 523, 536, 542, 548, 555, 557, 559, 562, 572, 584, 587, 600, 602, 603, 604, 607, 617, 625, 626, 627, 629, 635, 635, 635, 642, 642, 643, 643, 661, 667, 668, 669, 679, 680, 691, 719, 719, 726, 730, 731, 732, 735, 735, 758, 760, 771, 773, 785, 821, 836, 842, 868, 872, 888, 890, 891, 899, 912, 918, 921, 956, 960, 961, 967, 971, 1001, 1002, 1003, 1010, 1019, 1024, 1025, 1030, 1036, 1046, 1048, 1052, 1057, 1059, 1072, 1086, 1091, 1097, 1115, 1121, 1124, 1128, 1129, 1130, 1150, 1169, 1178, 1180, 1183, 1184, 1188, 1189, 1224, 1226, 1232, 1257, 1277, 1279, 1294, 1298, 1313, 1326, 1329, 1329, 1335, 1345, 1348, 1356, 1357, 1361, 1370, 1373, 1378, 1382, 1385, 1395, 1398, 1406, 1419, 1420, 1425, 1429, 1436, 1440, 1440, 1449, 1452, 1456, 1458, 1462, 1466, 1466, 1479, 1485, 1487, 1488, 1488, 1498, 1499, 1503, 1506, 1515, 1537, 1540, 1540, 1557, 1560, 1562, 1562, 1566, 1576, 1590, 1591, 1591, 1595, 1602, 1603, 1612, 1621, 1621, 1630, 1636, 1649, 1649, 1651, 1651, 1653, 1665, 1665, 1666, 1669, 1676, 1686, 1691, 1712, 1717, 1719, 1721, 1723, 1724, 1736, 1737, 1738, 1740, 1764, 1766, 1769, 1777, 1792, 1794, 1794, 1800, 1801, 1811, 1815, 1835, 1855, 1866, 1871, 1873, 1915, 1921, 1935, 1968, 1970, 1979, 1986, 1990, 2003, 2003, 2020,

2027, 2028, 2028, 2029, 2034,
2040, 2058, 2071, 2072, 2073,
2073, 2080, 2098, 2100, 2102,
2113, 2117, 2126, 2132, 2146,
2152, 2153, 2178, 2179, 2220,
2222, 2222, 2237, 2238, 2242,
2244, 2258, 2260, 2295, 2301,
2308, 2311, 2327, 2329, 2329,
2332, 2343, 2351, 2363, 2366,
2372, 2376, 2377, 2388, 2394,
2398, 2406, 2408, 2419, 2438,
2442, 2443, 2446, 2448, 2451,
2451, 2469, 2476, 2477, 2482,
2492, 2496, 2519, 2521, 2522,
2531, 2531, 2534, 2538, 2541,
2564, 2564, 2584, 2592, 2594,
2600, 2636, 2667, 2671, 2685,
2690, 2698, 2698, 2711, 2711,
2730, 2742, 2786, 2788, 2788,
2800, 2803, 2803, 2817, 2830,
2836, 2837, 2839, 2864, 2867,
2870, 2870, 2872, 2874, 2875,
2875, 2880, 2884, 2893, 2893,
2898, 2900, 2906, 2908, 2908,
2909, 2911, 2912, 2915, 2916,
2921, 2940, 2946, 2947, 2982,
2988, 2996, 2997, 3001, 3010,
3026, 3041, 3043, 3046, 3050,
3057, 3062, 3079, 3083, 3095,
3098, 3100, 3101, 3116, 3129,
3130, 3135, 3157, 3164, 3168,
3188, 3192, 3192, 3204, 3213,
3224, 3232, 3253, 3258, 3275,
3292, 3309, 3309, 3310, 3319,
3326, 3342, 3344, 3345, 3345,
3347, 3365, 3366, 3372, 3374,
3381, 3388, 3390, 3392, 3401,
3419, 3430, 3437, 3438, 3453,
3453, 3454, 3454, 3455, 3463,
3464, 3466, 3472, 3473, 3474,
3477, 3500, 3503, 3504, 3505,
3506, 3510, 3514, 3517, 3517,
3524, 3526, 3532, 3545, 3551,
3551, 3554, 3554, 3560, 3563,
3573, 3587, 3599, 3603, 3605,
3619, 3619, 3636, 3640, 3648,
3652, 3659, 3672, 3698, 3714,
3716, 3720, 3725, 3725, 3727,
3728, 3740, 3741, 3745, 3750,
3754, 3768, 3772, 3773, 3775,
3775, 3780, 3780, 3785, 3798,
3800, 3800, 3803, 3822, 3826,
3827, 3829, 3830, 3834, 3835,
3837, 3838, 3849, 3851, 3869,
3873, 3877, 3879, 3880, 3881,
3882, 3882, 3883, 3889, 3905,
3909, 3910, 3912, 3915, 3917,
3919, 3924, 3937, 3938, 3943,
3957, 3963, 3967, 3972, 3976,
3978, 3980, 3987, 3988, 3990,
3994, 3995, 3997, 4016, 4033,
4043, 4045, 4052, 4055, 4056,
4057, 4061, 4066, 4070, 4071,
4071, 4072, 4076, 4081, 4101,
4104, 4106, 4106, 4107, 4113,
4120, 4122, 4123, 4124, 4145,
4147, 4148, 4165, 4166, 4167,
4173, 4174, 4189, 4210, 4218,
4225, 4229, 4232, 4254, 4254,
4277, 4279, 4289, 4289, 4320,
4330, 4385, 4389, 4389, 4394,
4398, 4411, 4412, 4426, 4461,
4468, 4482, 4499, 4522, 4525,
4525, 4529, 4548, 4595, 4596,
4633, 4635, 4643, 4652, 4658,
4658, 4664, 4670, 4671, 4677,
4677, 4688, 4716, 4733, 4739,
4743, 4752, 4752, 4757, 4757,
4764, 4764, 4772, 4774, 4789,
4792, 4793, 4794, 4804, 4806,
4811, 4815, 4816, 4818, 4820,
4834, 4851, 4869, 4870, 4870,
4874, 4875, 4875, 4876, 4884,
4885, 4891, 4897, 4902, 4903,
4922, 4926, 4929, 4933, 4934,
4936, 4938, 4946, 4960, 4967,
4979, 4985, 4988, 4988, 5014,
5015, 5015, 5020, 5073, 5080,
5089, 5090, 5094, 5096, 5102,
5104, 5111, 5119, 5142, 5142,
5144, 5146, 5166, 5171, 5174,
5175, 5175, 5181, 5196, 5202,
5205, 5206, 5206, 5211, 5215,
5222, 5229, 5231, 5258, 5262,
5262, 5265, 5285, 5295, 5303,
5304, 5315, 5315, 5317, 5318,

2857, 2876, 2898, 2901, 2903,
2905, 2908, 2913, 2923, 2934,
2942, 2945, 2949, 2964, 2966,
2975, 2981, 2982, 2982, 2983,
2988, 2989, 2997, 3007, 3016,
3021, 3028, 3030, 3034, 3039,
3053, 3054, 3064, 3075, 3079,
3104, 3104, 3117, 3117, 3121,
3126, 3130, 3137, 3140, 3140,
3141, 3142, 3160, 3166, 3170,
3170, 3183, 3183, 3185, 3185,
3198, 3204, 3205, 3207, 3208,
3209, 3210, 3220, 3240, 3244,
3249, 3256, 3258, 3258, 3262,
3263, 3267, 3272, 3277, 3283,
3284, 3286, 3288, 3290, 3296,
3299, 3313, 3316, 3326, 3328,
3331, 3331, 3333, 3334, 3350,
3366, 3392, 3395, 3395, 3406,
3410, 3411, 3413, 3423, 3424,
3431, 3474, 3481, 3483, 3484,
3484, 3499, 3503, 3520, 3528,
3542, 3553, 3556, 3556, 3569,
3572, 3599, 3617, 3622, 3623,
3624, 3629, 3640, 3642, 3643,
3644, 3653, 3667, 3677, 3706,
3711, 3714, 3722, 3724, 3731,
3732, 3737, 3746, 3762, 3771,
3778, 3797, 3799, 3802, 3802,
3811, 3825, 3831, 3836, 3853,
3857, 3859, 3859, 3862, 3867,
3874, 3881, 3881, 3883, 3887,
3890, 3890, 3897, 3904, 3905,
3907, 3908, 3908, 3914, 3915,
3916, 3920, 3946, 3947, 3949,
3950, 3958, 3963, 3966, 3975,
3981, 3983, 3986, 3995, 3996,
3997, 3999, 4007, 4014, 4021,
4030, 4031, 4033, 4046, 4047,
4062, 4063, 4066, 4068, 4084,
4084, 4086, 4089, 4096, 4117,
4132, 4132, 4138, 4139, 4141,
4142, 4146, 4147, 4151, 4155,
4158, 4178, 4183, 4198, 4218,
4224, 4227, 4227, 4227, 4227,
4229, 4232, 4241, 4243, 4244,
4244, 4245, 4246, 4251, 4251,
4254, 4261, 4261, 4278, 4280,
4280, 4281, 4284, 4285, 4288,
4289, 4290, 4291, 4296, 4299,
4300, 4302, 4302, 4304, 4305,
4315, 4321, 4323, 4323, 4330,
4332, 4334, 4344, 4348, 4350,
4351, 4355, 4356, 4367, 4375,
4388, 4393, 4397, 4401, 4412,
4419, 4421, 4421, 4422, 4425,
4444, 4449, 4449, 4452, 4458,
4459, 4460, 4466, 4467, 4470,
4482, 4494, 4508, 4517, 4519,
4540, 4542, 4543, 4547, 4551,
4552, 4553, 4555, 4561, 4562,
4566, 4566, 4567, 4578, 4580,
4587, 4588, 4590, 4591, 4597,
4597, 4605, 4632, 4643, 4647,
4647, 4649, 4654, 4658, 4673,
4674, 4679, 4683, 4691, 4700,
4700, 4711, 4733, 4733, 4738,
4738, 4746, 4761, 4770, 4776,
4783, 4790, 4791, 4805, 4805,
4821, 4836, 4845, 4849, 4861,
4870, 4872, 4874, 4876, 4880,
4906, 4922, 4934, 4935, 4935,
4941, 4950, 4954, 4959, 4977,
4979, 4982, 5003, 5012, 5013,
5016, 5016, 5019, 5031, 5046,
5047, 5052, 5052, 5053, 5056,
5084, 5087, 5098, 5100, 5102,
5108, 5110, 5117, 5124, 5127,
5136, 5141, 5142, 5154, 5154,
5154, 5161, 5163, 5179, 5192,
5195, 5197, 5203, 5204, 5207,
5209, 5227, 5235, 5236, 5240,
5245, 5247, 5249, 5263, 5285,
5291, 5297, 5297, 5300, 5307,
5312, 5317, 5319, 5326, 5328,
5334, 5337, 5342, 5343, 5352,
5357, 5361, 5365, 5367, 5369,
5369, 5372, 5377, 5379, 5382,
5384, 5390, 5391, 5391, 5392,
5394, 5394, 5395, 5402, 5403,
5404, 5408, 5410, 5413, 5414,
5423, 5423, 5443, 5445, 5448,
5448, 5451, 5456, 5460, 5462,
5465, 5473, 5474, 5479, 5482,
5518, 5522, 5525, 5528, 5535,
5536, 5541, 5546, 5546, 5547,

5547, 5551, 5556, 5563, 5565, 5574, 5579, 5582, 5583, 5584, 5588, 5588, 5591, 5593, 5593, 5595, 5610, 5611, 5616, 5621, 5630, 5638, 5640, 5648, 5667, 5671, 5674, 5676, 5680, 5681, 5699, 5701

ola ki belki, ihtimal ki (bk. ola kim)
o. 634, 1629, 3906

ola kim belki, ihtimal ki (bk. ola ki)
o. 288, 340, 570, 635, 735, 737, 1013, 1361, 1386, 2070, 2503, 3821, 4715, 5462, 5625

olar onlar
o. 3312, 4473, 4884

ol ara ora
o. 132, 472, 485, 608, 611, 671, 897, 900, 916, 1073, 1148, 1175, 1315, 1321,1330, 1331, 1333, 1340, 2340, 2388, 2435, 2453, 2498, 2660, 3067, 3422, 3422, 3492, 3558, 3558, 3562, 3583, 3788, 3831, 3928, 4136, 4176, 4360, 4368, 4528, 4620, 4859, 4956, 5090, 5694

ol aracuġ ora, oracık (bk. ol aracuḳ)
o. 3062

ol aracuḳ ora, oracık (bk. ol aracuġ)
o. 2339, 2343, 4667

oldacı gelişmeye yeteneği olan
o. 3191

ol dem o anda, o zaman
o. 1606, 1608, 2500, 3430, 4109, 5345, 5441, 5497, 5630

olduḫca olabildiğince
o. 2719

oldur- vücuda getirmek, yaratmak
o. 9

olıma- olamamak
o. 1520, 2310, 3193, 4182

ol laḥẓa o anda
o. 1275

olmaduḫ olmayacak, yapılmayacak şey
o. 2177

olmaḳlıḳ olma, olma durumu
o. 2236, 4348

olmaz uygunsuz
o. 3134

ol oḫtın o vakit, o zaman, o anda
o. 383, 3717, 4291

omaç it- hedeflemek, amaçlamak
o. 1433

omuz omuz
o. 2159, 3925, 4103

on on
o. 407, 841, 847, 847, 847, 1033, 1077, 1077, 1078, 1110, 1267, 1316, 1316, 1317, 1343, 1343, 1962, 2068, 2157, 2475, 2528, 2528, 2929, 2964, 3161, 3660, 3913, 4188, 4189, 4329, 4360, 4390, 4465, 4471, 4473, 4485, 4499, 4748, 4770, 4855, 5218, 5619

oŋ- 1. iyileşmek, düzelmek
o. 1396, 1926, 1953, 1953, 4198
2. sakinleşmek, dinmek
o. 3481

oŋ a ona
o. 2317

onuncı onuncu
o. 4190

oŋar- rast getirmek
o. 694, 763, 3024, 4401, 5141

oŋarıcı iyileştirici, yapıcı
o. 815, 4890

oŋat uygun, münasip
o. 2086, 2849, 3286, 4164, 4305, 5211

oŋat düş- uygun olmak, rast gelmek
o. 2607, 3024, 3406, 4432, 4450, 5249

oŋat getür- rast getirmek
o. 3916

oŋat kişi sağduyulu, temkinli
o. 2663, 3656

oŋat sözlü ölçülü konuşan, sözleri yerinde olan
o. 5246

oŋıl- şifa bulmak, iyileşmek (bk. oŋul-)
o. 239, 3902

oŋul- şifa bulmak, iyileşmek (bk. oŋıl-)
o. 239

opur- yıkmak, çökertmek
o. 2862

orada orada

o. 1465, 1593, 2157, 2668, 2880, 3046, 5006,

2. oyun oynamak

o. 4295, 5207

oyna- oynamak, hareket etmek

o. 7, 432, 565, 826, 1258, 1427, 1557, 1818, 1891, 2139, 2156, 2207, 2323, 3270, 3350, 3445, 3847, 5099, 5282, 5322

oyun oyun, düzen (bk. oyın)

o. 1937, 4560, 4625

oyuncaġ oyuncak

o. 5612

-Ö-

öç kumar, bahis parası

ö. 4360

öçür- söndürmek

ö. 2422

ödinç ödünç

ö. 4547

ödi şıd- ödü patlamak, çok korkmak

ö. 2493, 2973, 4074

ög akıl, zihin

ö. 1118, 1126, 1150, 1231, 1533, 1650, 1653, 1693, 1862, 1980, 1980, 2049, 2413, 2539, 2930, 2963, 3066, 3266, 3274, 3289, 3304, 3309, 3311, 3534, 3545, 3556, 3720, 3969, 4010, 4013, 4015, 4218, 4239, 4278, 4871

ög- övmek

ö. 153, 208, 1021, 1392, 1691, 1980,

ögi başına diril- aklı başına gelmek, kendine gelmek (bk. ögi diril-)

ö. 1450

ögi dir- aklı başına gelmek, kendine gelmek (bk. ögin dir-; ögin dür-; ögini dir-)

ö. 4027

ögi diril- aklı başına gelmek, kendine gelmek (bk. ögi başına diril-)

ö. 3902

ögi gel- aklı başına gelmek, kendine gelmek

ö. 535, 3073, 3226

ögi git- aklı başından gitmek, kendinden geçmek, bayılmak

ö. 1235, 1297, 1662, 3071, 3123, 3224, 3961, 4108, 4669, 4809, 4819

ögin- övünmek

ö. 2473, 2839

ögin al- aklını başından almak

ö. 1567

ögin aldur- aklını başından aldırmak

ö. 2584

öginden geç-aklından, hatırından geçmek

ö. 2050, 2396, 2400

öginden giderme- aklından çıkarmamak

ö. 3552

öginden gitme- aklından çıkarmamak

ö. 1823

ögin dir- aklını başına toplamak, kendine gelmek (bk. ögi dir-; ögin dür-; ögini dir-)

ö. 127, 1507, 1509, 1575, 1653, 1663, 1883, 1900, 2872, 2894, 3852, 3951, 4016, 4103, 5450

ögin dirşür- aklını başına toplamak

ö. 2335, 3373

ögin dür- aklını başına toplamak, kendine gelmek (bk. ögi dir-; ögin dir-; ögini dir-)

ö. 3558

ögine düş- aklına gelmek, hatırlamak (bk. ögine gel-)

ö. 625, 1251, 2020, 2036, 2515, 2839, 3447

ögine gel- aklına gelmek, hatırlamak (bk. ögine düş-)

ö. 1220

ögini dir- aklını başına toplamak, kendine gelmek (bk. ögi dir-; ögin dir-; ögin dür-)

ö. 633, 683, 1233, 3144, 3229, 3552, 3592, 5374

ögi şaşur- aklı yanıltmak, aklı şaşmak

ö. 2755

ögi taġıl- aklı dağılmak, aklı başından gitmek (bk. ögi yayın-)

ö. 4027

ögi yayın- aklı dağılmak, aklı başından gitmek (bk. ögi taġıl-)

ö. 1438, 2948
ögle- özlemek, hatırlamak
ö. 624, 2309, 4412
öglen- aklını başına toplamak, kendine gelmek
ö. 1653, 3562, 4519
ögren- öğrenmek
ö. 409, 1918, 3272, 5072
ögret- **1.** öğretmek
ö. 1435, 1559, 1709, 2292, 5449
2. alıştırmak
ö. 275
ögüd al-öğüt dinlemek (bk. ögüt al-;)
ö. 3006
ögüdüŋe gir- öğüt dinlemek
ö. 5181, 5305
ögüŋ bıraḳ- aklını kaçırmak
ö. 1725
ögüŋi ṭağıt- akılsızca işler yapmak
ö. 683
ögür eş, arkadaş
ö. 3408
ögür ol- arkadaş olmak
ö. 3631
ögüt öğüt, nasihat
ö. 303, 322, 777, 777, 1455, 1561, 1561, 1652, 1893, 1934, 2100, 3003, 3912, 4422, 4447, 5375, 5375, 5406
ögüt al- öğüt dinlemek (bk. ögüd al-)
ö. 1586
ögüt dut- öğüt dinlemek (bk. ögüt ṭut-)
ö. 324
ögüt esle- öğüt dinlemek
ö. 4250
ögüt işit- nasihat dinlemek
ö. 701, 1410, 1755, 2725, 4255
ögütle- nasihat etmek
ö. 776, 885, 1196, 1890, 4889
ögütlen- ibret almak, ders olmak
ö. 5066
ögüt ṭut- öğüt dinlemek (bk. ögüt dut-)
ö. 317, 5066, 5071, 5082, 5553
ögüt vir- nasihat etmek, öğüt vermek
ö. 323, 330, 1522, 1586, 1599, 2044, 2098, 3518, 4422, 4576, 5070, 5374, 5390, 5407
ökinç öç, intikam
ö. 5556
ökinç al- öç, intikam almak
ö. 4410
öksüz öksüz
ö. 663, 1662
öküş çok, pek çok, fazla, hayli
ö. 58, 121, 268, 308, 335, 358, 801, 997, 998, 1284, 1357, 1854, 1862, 1961, 1976, 2033, 2062, 2112, 2138, 2257, 2265, 2352, 2432, 2460, 2636, 2672, 2798, 2940, 3146, 3230, 3288, 3328, 3432, 3481, 3563, 3653, 3709, 3723, 3733, 3752, 3813, 4002, 4148, 4153, 4166, 4195, 4230, 4307, 4391, 4470, 4671, 4690, 4757, 4764, 4791, 4827, 4831, 4907, 4927, 5034, 5077, 5078, 5143, 5147, 5148, 5150, 5283, 5289, 5289, 5298, 5318, 5364, 5453, 5481, 5488, 5497, 5499, 5499, 5651, 5692
öküş dürlü pek çok kez
ö. 1765
öküz öküz
ö. 2111, 2751, 3362, 5505
öl- ölmek
ö. 63, 223, 224, 250, 261, 261, 280, 588, 660, 709, 731, 770, 774, 798, 941, 992, 1494, 1597, 1841, 1908, 1911, 2013, 2143, 2253, 2432, 2445, 2499, 2562, 2574, 2573, 2729, 2729, 2731, 3079, 3292, 3370, 3470, 3506, 3530, 3589, 3589, 3766, 3862, 3904, 4383, 4383, 4459, 4556, 4655, 4667, 4675, 4715, 4880, 4941, 4985, 5135, 5175, 5199, 5291, 5294, 5296, 5301, 5369, 5482, 5577, 5578
ölçer- ateşi parlatmak için karıştırmak
ö. 2026
öldür- öldürmek
ö. 17, 83, 2375, 2387, 2388, 2413, 2433, 2443, 2446, 2449, 2684, 3743, 3791, 4564, 5075, 5176
öldürüci öldürücü, ölümcül
ö. 1804

ölü ölü
ö. 398, 1450, 3071, 3961, 5175, 5175, 5511
ölüm ölüm
ö. 272, 280, 628, 675, 703, 707, 799, 1684, 2231, 2327, 2562, 2562, 2563, 2605, 2718, 2743, 2775, 2775, 5239, 5368, 5368, 5409, 5518, 5522
ölüm eri ölümü göze alan, fedayi
ö. 939, 2164, 2601, 2746
ʿömr Ar. ömür yaşama, yaşayış, hayat (bk. ʿömür)
ö. 250, 289, 291, 1215, 1826, 2875, 3759, 3891, 4221, 4350, 4581, 4979, 5053, 5195, 5532, 5579, 5610, 5610,
ʿömr-i cāvīẕ ebedi hayat
ö. 281
ʿömür Ar. ömür yaşama, yaşayış, hayat (bk. ʿömr)
ö. 1066, 2440, 2977, 3655
ʿömür geçür- Ar.+T. ömür tüketmek
ö. 5081
ʿömür giç- Ar.+T. ömür sürmek, yaşamak
ö. 4707
ʿömür ḳovanı Ar.+T. baş, kafa
k. 4129
öŋ 1. ön
ö. 48, 298, 841, 1249, 1346, 1433, 1533, 1765, 1799, 2206, 2423, 2586, 2718, 2935, 2936, 3007, 3040, 3062, 3066, 3278, 3348, 3421, 3461, 3462, 3534, 3568, 3586, 3923, 4217, 4447, 4634, 4921, 5039, 5521
2. önce
ö. 217
3. huzur, yan
ö. 631, 1331, 1985
öŋ- beklemek, intizar etmek
ö. 217, 1873
öŋden önceden, daha önce
ö. 1923
öŋden ṣoŋa baştan sona kadar
ö. 630, 641, 1283, 2699, 3787, 4652
öŋdin önce, evvel
ö. 280, 1134, 1162, 1240, 1278, 1577, 2192, 2602, 3003, 3486, 3874, 5440
önegü inatçı
ö. 5071, 5182
önegülik inatçılık
ö. 2661
önegülik it- inat etmek
ö. 3615
öŋer- ileri geçmek, geçmek
ö. 4646
öŋince önünden
ö. 1145, 2398, 2883
öŋirt- ileri geçmek
ö. 4332
öŋümce önümde
ö. 4307
öŋüne öŋüne önüne önüne
ö. 1151
öp- öpmek
ö. 697, 794, 1068, 1081, 1146, 1604, 1707, 1765, 1771, 1785, 1799, 1840, 1875, 3519, 3907, 3928, 4538, 4592, 4676, 5272, 5299, 5308, 5432, 5478, 5523
öpiş öpüş, öpme
ö. 3306, 5524
örce can sıkan, kızdıran, kaba
ö. 2723, 3109
ördek ördek
ö. 3632, 4538, 5093
ören viranelik, harap
ö. 1323, 1327, 2046, 3402, 5391
ören eyle- yıkmak, harap etmek
ö. 1825
ören yir viranelik, harabe
ö. 1049
örk hayvanın ayağına bağlanan ip
ö. 3341, 3834
örs örs
ö. 4483
ört- 1. örtmek, kaplamak
ö. 203, 3209, 3603, 4403
2. gizlemek
ö. 190
örtü örtü
ö. 1187
örtülü örtülü

ö. 2976
örümcek örümcek
ö. 24, 4537
örüş- belirmek
ö. 2873
örü ṭur- ayağa kalkmak
ö. 551, 636, 747, 855, 874, 974, 993, 1249, 1469, 1554, 1637, 1786, 1839, 1964, 2077, 2174, 2237, 2502, 3200, 3613, 4212, 4432, 4666, 4668, 4803, 4871, 4956, 4975, 5353
örü ṭurıma- ayağa kalkamamak
ö. 1570, 4997
öt- ötmek
ö. 1837, 1838, 1924, 2687
öt- geçmek
ö. 3478
öte 1. ileri, uzak
ö. 1864, 2891, 2978, 3060, 3269, 3789, 3809, 4679, 5274
öte gözetme- fazlasını istememek
ö. 1997
öte gözleme- sonrasıyla ilgilenmemek
ö. 1412
ötele- ileri geçirmek, eşlik etmek
ö. 2597, 2892
öte uzat- ileri geçirmek, eşlik etmek
ö. 1081
ötrü ötürü dolayı
ö. 5328
öyin 1. zaman, vakit
ö. 1337
2. yemek
ö. 3261, 4295, 5207
öykin- özenmek, taklit etmek (bk. öykün-)
ö. 3358
öykün- özenmek, taklit etmek (bk. öykin-)
ö. 3037, 3774
öyle öğle, öğle vakti (bk. öyleyin)
ö. 1507
öyleyin öğle, öğle vakti (bk. öyle)
ö. 1623
öz zat, nefs, kendi
ö. 152, 490, 724, 1245, 1255, 1318, 1321, 1905, 1936, 2016, 2832, 2976, 3407, 4697, 5152, 5583
öz göynügi iç acısı
ö. 2924
özi göyne- içi yanmak, çok acı duymak (bk. özi bağrı göyne-; özi göyin-; özi göyün-)
ö. 1407, 2029, 2030, 2712, 4040, 4049, 4274, 4399, 4851, 5475, 5514
özi bağrı göyne- içi yanmak, çok acı duymak (bk. özi göyne-; özi göyin-; özi göyün-)
ö. 4046
özi göyin- içi yanmak, çok acı duymak (bk. özi göyne-; özi bağrı göyne-; özi göyin-)
ö. 3760
özi göyün- içi yanmak, çok acı duymak (bk. özi göyne-; özi bağrı göyne-; özi göyin-)
ö. 639, 2028, 2406, 2444, 4020, 4569, 4652, 5169
özin dir- kendini toplamak, kendine gelmek
ö. 1556
özin egle- kendini avutmak
ö. 2195
özine ṭayan- kendine güvenmek
ö. 4919
ʿöẕr Ar. özür
ö. 1769, 2104, 2235, 3036, 5590, 5634
ʿöẕr dile- Ar.+T. özür dilemek (bk. ʿöẕür dile-)
ö. 1079, 1741, 1900, 5077
özüŋ bul- kendine gelmek
ö. 1589
ʿöẕür dile- Ar.+T. özür dilemek (bk.ʿöẕr dile-)
ö. 1765, 5347

-P-

pādişāh Far. padişah, hükümdar
p. 114, 379, 380, 381, 386, 584, 733, 823, 875, 1109, 1184, 1207, 1250,

1281, 1407, 2063, 2547, 2847, 2989, 3088, 3451, 3644, 3898, 5029, 5132, 5361, 5492, 5527, 5574
pādişāh-ı azīm hükümdarların en yücesi
p. 449
pādişāh-ı cihān dünyanın hükümdarı
p. 722, 1020, 1309
pādişāh-ı ḳadīm ezeli hükümdar
p. 1
pādişāh-ı Yemen Yemen ülkesinin hükümdarı
p. 1212
pādişāhlıḳ hükümdarlık, padişahlık
p. 755, 1903, 3909, 5104
pādişāhlıḳ it- hükümdarlık yapmak
p. 5437
pādişāh-zāde padişah oğlu, şehzade
p. 3909
pāk Far. temiz, saf
p. 3778
pālās (< Far. pāles) eski kilim, keçe, çul
p. 4357
pālūde Far. süzülmüş, saf
p. 5339
parala- (< Far. pāre) parçalamak
p. 2917
pāre Far. parça
p. 109, 555, 3770, 4395
pas dut- pas tutmak
p. 5506
paslu paslı
p. 483
paşa paşa, sevgi seslenişi
p. 1752
pāy-dār sürekli, devamlı
p. 1059
pāy-māl ol- ayak altında kalmış, çiğnenmiş
p. 5580
pāyende ol- Far.+T. daimi, sürekli olmak
p. 1091
pāẕişāh Far. padişah, hükümdar (bk. pādişāh)
p. 2062
pāẕişāhlıḳ padişahlık, hükümdarlık (bk. pādişāhlıḳ)
p. 5416
pehlevān Far. pehlivan, güreşçi, yiğit
p. 2446, 5415
peleng Far. panter
p. 4300
pençesin ur- Far.+T. pençesini vurmak
p. 3404
per Far. kanat
p. 3335
perākende Far. mec. yavaş yavaş
p. 3391
perākendelik dağınıklık, perişanlık
p. 4175
perde Far. perde, örtü
p. 133, 2673, 2910, 3547, 3974, 3997, 5055, 5402
perde-dār kapıda duran kişi, perdeci
p. 5220
perde götür- Far.+T. perde, örtü kaldırmak
p. 963, 1387
pere ḳo- Far.+T. sıraya koymak, listelemek
p. 3025
perhīz Far. dince yasak edilen şeylerden tamamıyla uzak kalma
p. 312
perī Far. peri
p. 19, 533, 667, 679, 1478, 1584, 1624, 1647, 2976, 2977, 2978, 2983, 3075, 3331, 3332, 3335, 3336, 3398, 3491, 3494, 3858, 3863, 3919, 3923, 3925, 4966
perī-ḫūn perileri davet eden, büyücü
p. 3377
perī-peyker peri yüzlü, çok güzel
p. 515
perī-vār peri gibi
p. 3332
pes 1. ard, arka, geri,
p. 73, 3695, 4908, 5577
2. öyle ise, şimdi
p. 219, 231, 269, 321, 1935, 2021, 2180, 2296, 2978, 3169, 3413, 3710, 5036, 5126, 5171, 5544,
3. sonuç olarak, sonuçta, sonunda

p. 76, 242, 326, 1494, 1545, 2305, 2513, 2841, 3027, 4229, 5174,
4. sonra
p. 436, 1468, 1504, 1664, 1781, 1786, 1797, 2334, 4266, 4902, 4986, 5621
peşimān Far. pişman
p. 1882, 3176, 4179
peşīmān ol- Far.+T. pişman olmak
p. 95, 3013, 4012, 4790
peşimānlıḳ pişmanlık
p. 216, 702, 1242, 3682, 4786
peyġām Far. haber
p. 4718
pīç pīç Far. dolaşık, karmaşık
p. 4118
pīl Far. fil
p. 1154, 1700, 2523, 2809, 2943, 3022, 3434, 3515, 4535, 4540
pīlce fil gibi
p. 2474
pīr Far. yaşlı, ihtiyar
p. 5052
pirinc Far. pirinç (bk. birinç)
p. 3311
pīşe Far. iş, huy, alışkanlık
p. 251, 325, 5165
piş-keş çek- hediye vermek
p. 5078
pişe-kār sanatkar
p. 608
piyāle Far. piyale, şarap bardağı
p. 1154, 2126
poḫ bok, pislik
p. 3368
pūl (< Far.) para
p. 4793, 4995
pūl pūl ol- pul pul olmak
p. 5063
puşu pusu
p. 4304, 3022
put put
p. 173
pür- fiʿl mec. birçok hile, işgüzar
p. 2615
pür-hüner çok hünerli, hüner sahibi
p. 414, 632, 648, 1999, 4661

-R-

rāḥat Ar. rahat, kedersiz, sıkıntısız
r. 1369, 1589,2490, 2352, 2919, 3779, 4838, 5537
raḥat gözet-rahat etmenin peşinde olmak
r. 3555
raḥīm Ar. Allah'ın isimlerinden: esirgeyen
r. 449
raḥmān Ar. Allah'ın isimlerinden: herkese merhamet eden
r. 1416
raḥmet Ar. acıma, esirgeme, koruma
r. 58, 62, 96, 117, 146, 222, 267, 378, 4698, 5693
raḥmetü'l-ʿālemīn alemlere rahmet
r. 104
raḥmet vir-Ar.+T. merhamet etmek (bk. raḥm ḳıl-)
r. 5398
raḥm ḳıl- Ar.+T. merhamet etmek (bk. raḥmet vir-)
r. 1551
raḫş Far. gösterişli, güzel (at)
r. 4701
raḫt Far. mec. her şey, tüm varlık
r. 954, 1367, 2611, 3005, 3374, 5238, 5264, 5419
raʿiyyet Ar. bir hükümdarın idaresi altında olan ve vergi veren halk
r. 706, 3645, 5110, 5562
raḳam ur- Ar.+T. yazı yazmak
r. 5118
raḳīb Ar. Allah'ın isimlerinden: görüp gözeten
r. 12
rāst ol- Far.+T. doğru olmak
r. 315, 4878
rāy Ar. fikir, rey
r. 1234, 1508, 2066, 3057
rāz Far. sır, gizlenilen şey
r. 466, 592, 1230, 4011, 4015, 4161
rāz bekle- Far.+T. sır saklamak (bk. rāzını gizle-)
r. 1189
rāzı açıl- Far.+T. sırrı açıklanmak

r. 1677
rāzı di- Far.+T. sırrı açıklamak (bk. rāzı eyit-; rāzını aç-)
r. 4270, 4268, 5010, 5446, 5657
rāzı eyit- Far.+T. sırrı açıklamak (bk. rāzı di-; rāzını aç-)
r. 1408, 4650
rāzını aç- Far.+T. sırrı açıklamak (bk. rāzı di-; rāzı eyit-)
r. 584
rāzını gizle- Far.+T. sırrını saklamak (bk. rāz bekle-)
r. 892
rāżi Ar. rıza gösteren, boyun eğen
r. 1552
rāżī ol- Ar.+T. rıza göstermek, boyun eğmek
r. 2068, 5038, 5105
rebāb Ar. müz. gövdesi hindistancevizi kabuğundan yapılmış kemançe türü
r. 844, 1073, 5284
red eyle- Ar.+T. kabul etmemek, red etmek (bk. red it-)
r. 5122
redīf Ar. her beytin sonunda kafiyeden sonra tekrarlanan kelime
r. 2907
red it- Ar.+T. kabul etmemek, red etmek (bk. red eyle-)
r. 899
refīʿ Ar. Allah'ın sıfatlarından: yüce, ulu
r. 12
rehā Far. kurtulma, kurtuluş
r. 628
rekīk Ar. kusurlu
r. 5602
renc Far. zahmet, sıkıntı, eziyet
r. 2206, 2924, 3310, 4838, 5190, 5537
renc eyle- Far.+T. sıkıntı çekmek (bk. renc gör-; renc yi-)
r. 561
renc gör- Far.+T. sıkıntı çekmek (bk. renc eyle-; renc yi-)
r. 1697
renc ilet- Far.+T. sıkıntı gidermek
r. 5280
renc yi- Far.+T. sıkıntı çekmek (bk. renc eyle-; renc gör-)
r. 393, 654, 3454, 3733, 4314, 5034
reng Far. renk
r. 184, 2757, 3140, 3730, 4444, 4807
reng ez- Far.+T. boya hazırlamak, boya yapmak
r. 602, 3660, 3727
rengi dön- Far.+T. rengi değişmek, rengi atmak
r. 1535
resm Ar. **1.** tarz, usul, ādet
r. 335, 1050, 2109, 3646, 4017, 5092
2. durum
r. 2711, 2795, 3253, 3254, 3254, 3501, 3691,
resm ur- Ar.+T. resim yapmak
r. 620, 629, 1499
resm ü edeb usul, durum
r. 1277
resm ü yeng adap
r. 3450
resūl Ar. elçi, peygamber
r. 154
revā Far. uygun, yakışır, yerinde
r. 420, 1017, 1700, 1838, 2347, 4563, 5344, 5475, 5636, 5699
revā degül- Far.+T. uygun düşmemek
r. 1381
revā eyle- Far.+T. uygun görmek (bk. revā gör-; revā ol-)
r. 399
revā gör- Far.+T. uygun görmek (bk. revā eyle-; revā ol-)
r. 98, 253, 687, 720, 778, 1404, 1744, 1973, 3136, 3221, 3412, 3844, 4728
revāḳ Ar. üstü örtülü, önü açık yer
r. 5339
revān Far. yürüyen, giden, akan
r. 124, 281, 475, 490, 530, 530, 971, 1083, 1144, 1309, 1504, 1545, 1668, 1764, 1787, 2071, 2203, 2396, 2446, 2586, 2612, 2789, 2893, 2939, 2969, 2979, 3071, 3223, 3305, 3369, 3544, 3755, 3934, 4506, 4507, 4616, 4620, 4665, 4669, 4748, 4799, 4820,

4877, 4994, 4994, 5031, 5083, 5093, 5168, 5430

revān eyle- Far.+T. **1.** mec. ihsan etmek
r. 690
2. akmak
r. 1399

revān git- Far.+T. su gibi hemen akıp gitmek
r. 3200

revān ol- 1. su gibi hemen akıp gitmek, yürümek
r. 523, 805, 1096, 1567, 1712, 3594, 4716, 5319, 5350, 5645
2. hemen
r. 69, 475
3. akmak
r. 2228, 3102

revā ol- Far.+T. uygun görmek (bk. revā eyle-; revā gör-)
r. 88, 450, 1217, 2025, 2080, 3280, 3655, 4157, 4553, 5035

reyāḥīn Ar. fesleğenler
r. 492

rezzāḳ Ar. Allah'ın isimlerinden: bütün mahlukların rızkını veren
r. 218, 219

rızḳ Ar. azık, yiyecek içecek şey, nimet
r. 43, 217, 217, 2946

riʿāyet bul- Ar.+T. itibar görmek
r. 3645

rikāb Ar. büyük bir kimsenin katı, önü
r. 124

rīş Far. yara, yaralı
r. 2127

riyā Ar. ikiyüzlülük
r. 4550

rubʿ Ar. dörtte bir, çeyrek
r. 1835

ruḫ Far. yanak, yüz, çehre
r. 2157

rūḥ-i revān canlı ruh
r.- 1548

ruḫ ḳızart- Far.+T. yüzünü kızartmak, utanılacak bir şey yapmak
r. 5667

ruḫṣat vir- Ar.+T. izin vermek, müsaade etmek
r. 373, 5444

rūzīgār Far. **1.** zaman, devir (bk. rüzgār)
r. 4044, 4166, 4608
2. dünya, alem
r. 226,

rūzī ḳıl- Ar.+T. kısmet olmak (bk. rūzī ol-)
r. 1370, 5202

rūzī ol- Ar.+T. kısmet olmak (bk. rūzī ḳıl-)
r. 3292

rüsvāy ḳıl- Far.+T. rezil etmek
r. 50

rüsvāy ol- Far.+T. rezil olmak
r. 1576

rüşvet Ar. rüşvet
r. 213

rüzgār Far. **1.** zaman, devir (bk. rūzīgār)
r. 5096
2. dünya, alem
r. 1821, 3014, 5001

rüzgār geç- Far.+T. zaman geçmek
r. 5320, 5351

-S-

saʿādet Ar. saadet, mutluluk
s. 92, 205, 2318

sāʿat Ar. saat, vakit, zaman
s. 915, 2330, 3583, 3745, 4043, 4389

ṣabā Ar. gün doğusundan esen hafif ve latif rüzgar
s. 497

ṣabāḥ Ar. sabah
s. 620, 855, 961, 1599, 1607, 1922, 2073, 2610, 3170, 4096, 4183, 4602, 5698

ṣabr Ar. sabır, dayanma, katlanma
s. 177, 469, 955, 1178, 1183, 1203, 1232, 1383, 1383, 1436, 1579

ṣabr eyle- Ar.+T. sabr etmek (bk. ṣabr it-)
s. 4222, 4837

ṣabrı elüŋe al- sabr etmek
s. 1427

ṣabrı düken- Ar.+T. sabrı tükenmek
s. 588

2. sağlıcakla kalmak
s. 1082
3. sağlıklı olmak
s. 4030
saġu saġ- ağlayıp inlemek (bk. saġu ṣaġ-; ṣaġu saġ-)
s. 2487
saġu ṣaġ- ağlayıp inlemek (bk. saġu saġ-; ṣaġu saġ-)
s. 2495
ṣaġu saġ- ağlayıp inlemek (bk. saġu saġ-; saġu ṣaġ-)
s. 2855
ṣaḥābī Ar. sahabe
s. 155
ṣaḥḥā (< Ar. ṣıḥḥat) sağlamlık, sağlık
s. 1795
saḫī Ar. cömert, eli açık
s. 3190, 3626
ṣāḥib-cemāl güzellik sahibi
s. 3155
saḫla- korumak, muhafaza etmek (bk. ṣaḫla-; ṣaḳla-)
s. 262, 2367
ṣaḫla- korumak, muhafaza etmek (bk. saḫla-; ṣaḳla-)
s. 3261
ṣaḥn Ar. büyük kase, sahan
s. 1727
ṣaḥrā Ar. kır, ova, çöl
s. 4062
saḫt it- Far.+T. katılaştırmak, sertleştirmek
s. 5652
saḳ uyanık, dikkatli, tedbirli
s. 2362, 5684
ṣaḳā-ḫāne su havuzu; üzerinde kubbe olup dört tarafı kapalı, içine kapıdan girilen, içmek için kullanılan su dolu havuz
s. 3710, 3725, 3735, 3754, 3931, 3938, 4008, 4107, 4804
ṣaḳal sakal
s. 3396, 4131, 4234, 4244, 5180
ṣaḳalı düz ol- sözü doğru (biri) olmak
s. 4244
ṣaḳalına gül- alay etmek
s. 2472
ṣaḳal u saç yol- çok üzülmek, üzüntüden saçını sakalını yolmak (bk. ṣaçın ṣaḳalın yol-)
s. 4887
saḳaṭ Ar. işe yaramaz, faydasız şey
s. 5397
ṣaḳın- 1. esirgemek, saklamak
s. 507, 540, 541, 548
2. çekinmek, sakınmak, dikkat etmek
s. 266, 1186, 1187, 1916, 2854, 4245
ṣaḳız sakız
s. 4322
sāḳī Ar. içki sunan
s. 1156, 1159, 1173, 1804, 2123, 2123, 2124, 2125, 2126, 2219, 4245
sākin ol- Ar.+T. sakinleşmek, dinmek
s. 557, 3376
ṣaḳla- saklamak, gizlemek, muhafaza etmek (bk. ṣaḫla-; saḫla-)
s. 507, 1141, 1732
ṣaḳlıḳ uyanıklık
s. 2344
saḳ ol- uyanık, tedbirli olmak
s. 2131, 2341, 3316
ṣal- 1. sallamak, vurmak
s. 1971, 1972
2. atmak, fırlatmak
s. 475, 934, 1749, 2809, 4815
3. göndermek
s. 607, 4328
4. salmak
s. 1591, 5093
5. geçirmek, koymak
s. 4433
ṣalā eyle- 1. meydan okumak
s. 2477
2. davet etmek, çağırmak
s. 1061
ṣalāḥ Ar. **1.** rahatlık, barış
s. 4602
2. iyilik
s. 2624
ṣāliḥ Ar. iyi, uygun
s. 5452

ṣalın- salına salına yürümek, naz ve eda ile yürümek
s. 1459
ṣaman saman
s. 3571
samūr Ar. samur postundan yapılan kürk
s. 787, 847, 2074
ṣan sanki
s. 3347, 5527
ṣan- 1. düşünmek, tasavvur etmek, sanmak
s. 52, 190, 212, 478, 801, 872, 903, 904, 909, 957, 1289, 1422, 1442, 1642, 1660, 1852, 1853, 1892, 1910, 1912, 1994, 2079, 2123, 2223, 2327, 2354, 2397, 2471, 2561, 2570, 2595, 2623, 2649, 2661, 2661, 2694, 2737, 2775, 2783, 2811, 3205, 3310, 3342, 3354, 3363, 3403, 3525, 3598, 3904, 3981, 4004, 4078, 4128, 4224, 4272, 4327, 4428, 4688, 4719, 4925, 5363
2. istemek, dilemek
s. 3011
ṣanasın sanki (bk. ṣanasın ki)
s. 403, 411, 491, 518, 530, 1111, 1266, 1512, 1558, 1584, 1786, 1870, 1875, 1897, 2118, 2206, 2220, 2380, 2398, 2482, 2518, 2597, 2744, 2887, 3001, 3100, 3293, 3919, 4352, 4825, 4847, 5212, 5645
ṣanasın ki sanki (bk. ṣanasın)
s. 616, 796, 1015, 1483, 1634, 1655, 2008, 2167, 2252, 2378, 2445, 2749, 3218, 3320, 3365, 3370, 3388, 3579, 3992, 4123, 4364, 4560, 4762, 4854, 5069, 5115, 5511
ṣanavber Ar. çam fıstığı ağacı; mec. sevgilinin boyu bosu
s. 1512
ṣanayduŋ sanki (bk. ṣanayidüŋ)
s. 479, 1450, 1609, 1737, 1782, 1970, 2757
ṣanayidüŋ sanki (bk. ṣanayduŋ)
s. 4511
sancaḫ sancak
s. 1543
sancıl- batmak, saplanmak
s. 3684
ṣandal Ar. sandal, küçük kayık
s. 2966, 2969, 3319
ṣanem Ar. mec. güzel kimse
s. 1910
sanki sanki (bk. ṣan kim)
s. 619, 2273, 2367, 2864, 2976, 3022, 3114, 3243, 3279, 3322, 3348, 4029, 4667, 5218
ṣan kim sanki (bk. sanki)
s. 2592
ṣanu zan, şüphe, kuşku
s. 2136
ṣanu ṣan- zan ve şüpheye düşmek
s. 1910, 3551
ṣanuya ṣıġma- tasavvur edememek
s. 1823
saŋa (bk. sen)
ṣap- sapmak, girmek, ayrılmak
s. 57, 314, 2318, 2360, 3492
ṣapan sapan
s. 3456
ṣapan ṭaşı sapan taşı
s. 1733
sar- sarmak, kaplamak
s. 3474
ṣar- 1. sarmak
s. 1477
2. bağlamak
s. 5061
ṣarar- sararmak
s. 638, 883, 1235, 1297, 1516, 1947, 3559
sarart- sarartmak
s. 4234
sarāy Far. saray (bk. serā)
s. 352, 385, 431, 464, 525, 611, 613, 795, 919, 1056, 1272, 1277, 1306, 1316, 1320, 1327, 1337, 1341, 1343, 1349, 1350, 1355, 1384, 1388, 1418, 1504, 1639, 1771, 1813, 1924, 2203, 2698, 2790, 2790, 2805, 2861, 3597, 3756,

3959, 3990, 4110, 4164, 4181, 4211, 4841, 4884, 5275, 5442

ṣarmusaḳ sarımsak
s. 4599

ṣarp çetin, güç, zor
s. 598, 643, 815, 2323, 2329, 2365, 2752, 3198, 3208, 3395, 3702, 4194, 4580, 5015, 5522, 5616

ṣarpraḫ daha çetin, zor
s. 2808

ṣarrāf Ar. sarraf, değer biçen
s. 4081

ṣaru sarı
s. 534, 2190, 2873, 3951, 5353

ṣaru –e doğru, … tarafına
s. 2190, 3574

ṣat- satmak
s. 3088, 3094, 3142, 3145, 3149, 3155, 3156, 3194, 3301, 3916, 3930, 3934, 3971, 3989, 3995, 4006, 4086, 4960

ṣataş- çatmak, karşılaşmak (bk. sataş-)
s. 4115, 4712, 4967

sataş- çatmak, karşılaşmak (bk. ṣataş-)
s. 2344, 3716

ṣatılma- satılmamak, alıcısı olmamak
s. 342

satranc (< Far. ṣadrenc) satranç
s. 2206

ṣatu bāzār it- alışveriş yapmak (bk. ṣatu bāzār gör-)
s. 3870

ṣatu bāzār gör- alışverişini yapmak (bk. ṣatu bāzār it-)
s. 4009

ṣatun al- satın almak
s. 3078, 3081, 3845, 3869, 3935, 3991

ṣavāb Ar. doğru davranış, düşünce, hareket; doğruluk, dürüstlük
s. 1322, 1711, 1774, 3157, 3512, 4148, 5682

ṣavāb gör- Ar.+T. doğru görmek, uygun görmek
s. 1018, 2031, 2093, 3639, 4387, 5150

ṣav- deftemek, uzaklaştırmak, gidermek
s. 1782, 2037, 2268, 3606

ṣavaş savaş, muharebe
s. 940, 2367, 2553, 2566, 2584, 2588, 2599, 2601, 2604, 2735, 2743, 4296, 4296, 4458,

ṣavaş- savaşmak, mücadele etmek
s. 3693, 5459

savaş eri muharip, savaşçı
s. 947

savaş eyle- savaşmak (bk. savaş it-)
s. 4341

savaş it- savaşmak (bk. savaş eyle-)
s. 5459

ṣavaş ḳarıl- savaşta şiddetli saldırmak
k. 2704

savaş yarağına dur- savaş hazırlığı yapmak
s. 2741

ṣavıl- dağılmak, çekilmek (bk. ṣavul-)
s. 71

ṣavt ses, haykırma, çığlık
s. 1254, 1612

ṣavul- dağılmak, çekilmek (bk. ṣavıl-)
s. 4813

ṣavur- savurmak
s. 75, 2548

ṣavuşdur- uzaklaştırmak
s. 2889

ṣay- saymak
s. 407, 2525, 2552, 2868, 4486, 5324

saya üstten giyilen iş gömleği
s. 5324

ṣayıbil- sayabilmek
s. 446

saʿy it- Ar.+T. mücadele etmek, çabalamak
s. 4654

ṣayru hasta (bk. sayru)
s. 2072

sayru hasta (bk. ṣayru)
s. 2098

ṣayrulıḳ hastalık
s. 640

ṣayru ol- hastalanmak
s. 717, 3148

sayuḫla- sayıklamak
s. 1138

sayuḳ uyanık, tetikte
s. 5534

ṣayvān (< Far. sāye-bān) sayvan, gölgelik (bk. sayvān)
s. 908

sayvān (< Far. sāye-bān) sayvan, gölgelik (bk. ṣayvān)
s. 3420, 3561

sayvān ḳur- Far.+T. çadır, gölgelik kurmak
s. 3460

sāz Far. **1.** saz, müzik aleti
s. 1191, 1253, 1510, 1546, 1612, 1800, 3446, 3447, 3480, 3597, 5447
2. sarı
s. 4635

sāzuŋı gider- Far. +T. (kederli) durumunu gidermek, yok etmek
s. 4650

s̱ebāt Ar. kararından vazgeçmeme
s. 2617

sebeb Ar. sebep, neden
s. 342, 507, 719, 2035, 2212, 2020, 2400, 2533, 3442, 3718, 3833, 4236, 4649, 4805

sebeb ḳıl- Ar.+T. vasıta olarak görmek
s. 1759

sebeb ol- Ar.+T. sebep, neden olmak
s. 913, 3390, 4696

sebük ṣallama- Far.+T. hafif görmek, önemsememek
s. 1454

seç- ayırt etmek
s. 4247

seçil- ayırt edilmek, fark edilmek
s. 1036, 3459, 3575

sed ol- Ar.+T. engel, mani olmak
s. 2086

sefer Ar. seyahat, yolculuk
s. 767

sefer it- Ar.+T. seyahat etmek
s. 3027

sefer ṭut- Ar.+T. seyahate çıkmak
s. 1368

segirt- 1. koşmak, koşturmak
s. 2485, 3591, 4465, 5211, 5213
2. akın yapmak
s. 909, 2470, 4302,

segirdim koşma, koşuş
s. 916

segri- sıçramak
s. 3445

seḥer Ar. tan yeri ağarmadan biraz önceki vakit
s. 1036, 1606, 2598, 2876, 2881

sehl Ar. kolay
s. 194, 282, 2621, 3530, 3655, 4218, 5114

sehl ol- Ar.+T. kolay olmak
s. 1664, 2662, 3080, 3276, 3846

sehlrek ṭutmaġa başla- (işi) ağırdan almak
s. 350

sehv Ar. yanlış, yanılma
s. 371

sek- sekmek
s. 1111, 2597, 3322, 3445

sekiz sekiz
s. 383, 2750, 4192, 5701

sekizinci sekizinci
s. 2929, 3259, 3525

selām Ar. selam, esenleme
s. 3999, 4209

selām degür- Ar.+T. esenlik dilemek, selam vermek (bk. selām vir-)
s. 1683

selāmet Ar. korku ve endişeden uzak olma
s. 4057

selām vir- Ar.+T. esenlik dilemek, selam vermek (bk. selām degür-)
s. 171, 1527, 3705, 3999, 4208, 4536

semāvāt Ar. gökler
s. 16

semen Far. yasemin
s. 492, 2228, 5118

semʿ Ar. işitme, kulak verme
s. 752

semīʿ Ar. Allah'ın isimlerinden: işiten
s. 12

semiz besili, olgun
s. 2112, 4751, 5664

sen sen (bk. sana; sensüz)
s. 52, 88, 88, 93, 94, 115, 211, 214, 217, 217, 236, 241, 264, 265, 310, 310, 311, 314, 314, 317, 351, 421, 423, 442, 450, 451, 528, 540, 541,

sensüz 442, 1218, 1886, 2034, 4870, 5306, 5423
s̱enā ḳıl- Ar.+T. övmek, takdir etmek
s. 814, 1269
s̱enā oḳı- Ar.+T. övmek, takdir etmek
s. 1681, 3594
sensüz sensiz, sen olmadan (bk. sen)
senüŋçün senin için
s. 745
sep- serpmek, saçmak
s. 1875
sepīd Far. beyaz, ak
s. 1542
ser Far. zirve, doruk, tepe
s. 3711
ser- sermek
s. 4590
serā Far. saray (bk. sarāy)
s. 1313, 1317, 1354
ser-āġāz yeniden, baştan başlama
s. 1467, 4270
serāsīme Far. sersem
s. 3501, 4185, 4519
ser-be-ser Far. baştan başa, büsbütün
s. 593, 950, 958
serçe serçe
s. 4137, 4137
ser-encām **1.** bir işin sonu
s. 2322
2. serüven, birinin başından gelip geçen şey
s. 2488, 3457
sere ahmak, budala, sersem
s. 1668, 1742, 2081, 3236, 3272
ser-firāz benzerinden üstün olan
s. 1689
ser-güzeşt serüven, birinin başından gelip geçen şey
s. 3486, 3496, 3760, 4955, 4974
ser-ḫoş sarhoş
s. 2128, 2515, 5319
ser-ḫoş ḳıl- sarhoş etmek
s. 1641
serīr Ar. taht
s. 590
ser-māye ana mal, kaynak
s. 1420, 5565
serserī Far. **1.** serseri
s. 3331, 3981
2. başından, tepesinden
s. 4477
3. mec. kabul ederek
s. 5407
serv Far. servi, selvi; mec. sevgilinin boyu bosu
s. 1274, 2383, 2386, 2698, 3053, 3191, 3218
serv-i āzāde başı dik, düzgün
s. 657, 2690
serv-i revān mec. uzun boylu sevgili
s. 1548
server Far. başkan, reis, ulu
s. 667, 3051
server-i nām-dār ün sahiplerinin reisi
s. 1812
sev- sevmek
s. 146, 264, 311, 501, 680, 865, 866, 1134, 1304, 2227, 2301, 2828, 3385, 3453, 3869, 4213, 4574, 4609, 4630, 5242, 5425, 5467, 5533, 5691
s̱evāb bul- Ar.+T. hayır, sevap işlemek
s. 1711, 4726
s̱evāb gör- Ar.+T. hayırlı bulmak
s. 1026
sevāb ol- Ar.+T. hayırlı olmak, sevap olmak
s. 1018, 3512
sevād Ar. yazı
s. 5614
sevādın dut- Ar.+T. karalığını kaplamak
s. 3884
sevdā Far. aşk, sevgi, sevda
s. 634, 737, 1139, 1518, 2142, 2202, 2239, 2617, 2901, 4053, 4732, 4733
sevdāyī ol- Far.+T. aşırı derecede âşık olmak
s. 4053
sevgü sevgi, aşk
s. 889, 1225, 3817, 4262, 4573, 4947, 5544
sevgülü sevgili, değerli, aziz
s. 142, 2957, 3692
sevin- sevinmek (bk. sevün-)

s. 626, 650, 741, 1184, 1563, 1597, 1685, 1751, 1772, 2042, 3203, 3302, 3342, 3443, 3516, 3579, 3662, 3896, 4627, 4627, 4844, 5050, 5069, 5155, 5175, 5202, 5270, 5286, 5296, 5309, 5314, 5316, 5351, 5382, 5543, 5568

sevindür- sevindirmek
s. 4698, 4698

sevinü güveni sevinerek, neşeyle
s. 5569

sevinü sevinü sevinerek, neşeyle
s. 1633, 4789

seviş- sevgili olmak, birbirlerini sevmek
s. 3875

sevün- sevinmek (bk. sevin-)
s. 662, 5568

seyl Ar. sel (bk. sīl)
s. 1399, 4996, 5430

seyl başından aş- iş haddini geçmek
s. 1944

seyyidü'l-müʿminīn müminlerin önderi
s. 148

ṣı- bozmak, yenmek
s. 3214, 5605

ṣıġ- sığmak
s. 123, 210, 276, 279, 279, 1758, 2271, 2861, 5606

ṣıġa- mec. hoş tutmak, ağırlamak
s. 2246

ṣıġın yabanî geyik
s. 2556, 2883

ṣıġın- sığınmak
s. 77, 215, 216, 2270, 2521, 2556, 2578, 3546, 3573, 4292, 4318, 5067

ṣıġır sığır
s. 2110, 2359, 3268, 3630

ṣıġraḳ ağaçtan yapılmış yay kabı
s. 2374, 3564

ṣıḳ- sıkmak
s. 2709

ṣımarla- 1. tembih etmek, talimat vermek (bk. sımarla-)
s. 476, 523, 1010, 1678, 1686, 1689, 1720, 2133, 3513
2. emanet etmek
s. 800, 2571, 2717, 3171, 4036, 5238

sımarla- 1. tembih etmek, talimat vermek (bk. ṣımarla-)
s. 3340
2. emanet etmek
s. 804

ṣın- 1. kırmak, kırılmak, parçalanmak (bk. sın-)
s. 1986, 1992, 1994, 4138
2. bozmak, bozulmak
s. 3084,

sın- kırmak, kırılmak, parçalanmak (bk. ṣın-)
s. 2598

ṣına- tecrübe etmek, denemek(bk. sına-)
s. 286, 345, 463, 463, 1643, 2544, 4018, 4157, 5185, 5658

sına- tecrübe etmek, denemek (bk. ṣına-)
s. 4910, 5171, 5526,

ṣınamış ol- tecrübe etmek, denemek
s. 4981, 5418

ṣınan- tecrübe edilmek
s. 5658, 5658

ṣıŋar arkadaş, akran
s. 4449

sınıḫlu kırık, mahzun (bk.ṣınuḫlu)
s. 1648

ṣınuḫ 1. kırık, kırılmış
s. 5512
2. mütevazi, alçakgönüllü
s. 1995

ṣınuḫlıḫ alçakgönüllülük, tevazu (bk. ṣınuḫlıḳ)
s. 1994, 1995

ṣınuḫlıḳ alçakgönüllülük, tevazu (bk. ṣınuḫlıḫ)
s. 1990

ṣınuḫlu kırık, mahzun (bk. sınıḫlu)
s. 2251

ṣınuḫluca kırık, kırılmış, mahzun, kederli
s. 2042

sır Ar. sır
s. 140, 458, 459, 1310, 1578, 1798, 2255, 2433, 3106, 3663, 3664, 3687, 3764, 3838, 3887, 3953, 4011, 5539

sivrisiŋek sivrisinek
s. 23, 79
siyāh Far. kara, siyah
s. 1035, 4062
siyāset Ar. huk. ceza, idam cezası
s. 4548, 5172
siyāset düz- Ar.+T. siyaset yapmak, uygun şekilde davranmak (bk. siyāset it-)
s. 5554
siyāset it- Ar.+T. siyaset yapmak, uygun şekilde davranmak (bk. siyāset düz-)
s. 5479
siz siz
s. 27, 397, 435, 586, 589, 727, 798, 824, 832, 835, 835, 969, 1021, 1022, 1060, 1064, 1067, 1069, 1171, 1172, 1172, 1314, 1815, 2086, 2087, 2088, 2091, 2092, 2233, 2233, 2312, 2627, 2645, 2647, 2651, 2657, 2783, 2827, 2828, 2988, 3254, 3901, 4738, 4756, 4829, 4850, 4885, 4936, 5004, 5017, 5028, 5040, 5040, 5044, 5045, 5049, 5079, 5200, 5316, 5374, 5376, 5377, 5377, 5382, 5389, 5395, 5398, 5401, 5402, 5406, 5407, 5408, 5415, 5420, 5421, 5560, 5563, 5573
siz- sezmek
s. 1284, 1640, 1755, 1958, 2169, 2172, 2275, 2411, 2903, 4559, 4874, 4878
soġan soğan
s. 4599
ṣoḥbet Ar. görüşüp konuşma, arkadaşlık
s. 304, 4243, 4256, 4269, 4450, 4585, 4591, 4594, 4603
ṣoḥbet eyle- Ar.+T. görüşüp konuşmak (bk. sohbet it-)
s. 1866, 4139
sohbet it- Ar.+T. görüşüp konuşmak (bk. ṣoḥbet eyle-)
s. 5380
soḫum lokma
s. 3174
soḳaḳ (< Ar. zuḳāḳ) sokak (bk. suḳāḳ)
s. 2372, 3595
ṣol sol
s. 964, 2883, 3353, 4067, 4902
ṣol- solmak
s. 1238, 4815, 5002
ṣoldur- soldurmak
s. 1243
ṣol ḳola yüri- sol tarafa doğru yürümek
k. 3515
ṣoŋ son, nihayet
s. 2694, 2992, 3040, 4447, 5039, 5245, 5413, 5524, 5546, 5543, 5553, 5578, 5689
ṣoŋra sonra
s. 100, 145, 702, 1162, 1577, 1818, 2098, 2687, 2850, 3856, 4012, 4291, 4734, 5280, 5412, 5533, 5690
ṣoŋ ucı sonunda, nihayet
s. 137, 543, 1463, 1976, 2045, 2068, 2110, 2144, 2229, 2351, 2481, 2683, 3003, 3013, 3040, 3151, 3382, 3505, 3550, 3706, 3753, 3775, 3875, 3943, 4236, 4453, 4657, 4671, 4786, 4840, 4930, 4959, 4990, 5001, 5060, 5097, 5192, 5537, 5674
ṣoŋ uç netice, işin sonu, sonunda, akibet
s. 216, 248, 1242, 3638, 4290, 4555, 4946, 5139, 5170, 5556
ṣop ṣop şaşkın şaşkın
s. 3538
ṣor- sormak
s. 229, 316, 369, 459, 467, 521, 528, 598, 630, 650, 1303, 1328, 1478, 1598, 1812, 1847, 1876, 2041, 2194, 2245, 2280, 2287, 2298, 2416, 2572, 2610, 2786, 3101, 3442, 3509, 3647, 3715, 3737, 3757, 3783, 3856, 3955, 3996, 4110, 4118, 4158, 4330, 4334, 4568, 4679, 4686, 4712, 4745, 4832, 4884, 4884, 4910, 4914, 5004, 5131, 5681
ṣor- emmek
s. 3101, 4073, 5453
ṣora ṣora sora sora; araştıra araştıra
s. 1329

ṣorıcı sorgu meleği
s. 3101
ṣorınca soru, sual
s. 3737, 3952, 4263
ṣormaḫ soru sormak
s. 1879, 3101
ṣoruş- birbirine sormak
s. 5193
ṣovuġa ıssıya uġra- her türlü durumla karşılaşmak
s. 2101
sovuḫ soğuk (bk. ṣovuḳ)
s. 1837
sovuḫ demür dög- boşuna emek harcamak
s. 5081
ṣovuḳ soğuk (bk. sovuḫ)
s. 20, 3405, 3535
ṣoy-soymak
s. 2375, 4503
ṣoya çakı, bıçak
s. 1491
ṣoyı kesilme- koku olarak kalan izi devam etmek
s. 68
ṣoyıl- (deri) yüzülmek
s. 2229
soyḳa elbise (bk. ṣoyḳa)
s. 4751
ṣoyḳa elbise (bk. soyḳa)
s. 2375
soyḳaş- omuzlamak, sırtlamak
s. 1571
ṣoyla- denetlemek, yoklamak
s. 2214
soylat- tahkik ettirmek
s. 2243
soymaç eyle- soymak, çıplak bırakmak
s. 3387
sög- sövmek
s. 3309
sögül- kebap etmek, kızartmak
s. 2930
sögüt söğüt ağacı
s. 1934, 5390
sök- sökmek, parçalamak
s. 1974
sökil- sökülmek, parçalanmak
s. 4474
söküm toplu halde yürüyüp gelme
s. 2742, 3592
söyle- söylemek, konuşmak
s. 84, 115, 229, 274, 284, 285, 336, 422, 448, 560, 584, 645, 649, 696, 712, 732, 905, 1006, 1067, 1102, 1111, 1272, 1408, 1596, 1616, 1684, 1702, 1713, 1720, 1754, 1940, 2103, 2210, 2234, 2248, 2249, 2254, 2279, 2287, 2292, 2399, 2400, 2403, 2403, 2541, 2626, 2640, 2667, 2701, 2710, 2773, 2887, 2991, 3081, 3085, 3093, 3098, 3103, 3178, 3330, 3444, 3504, 3780, 4000, 4000, 4011, 4040, 4215, 4228, 4396, 4418, 4570, 4671, 4672, 4717, 4720, 4757, 4778, 4850, 4868, 4879, 4941, 4974, 5077, 5096, 5169, 5290, 5330, 5472, 5480, 5487, 5500, 5655
söylen- söylenmek, konuşulmak
s. 140, 1602, 2299, 4779, 4873, 5579
söyleş- konuşmak, söyleşmek
s. 4706
söylet- söyletmek, konuşturmak
s. 2134, 2243
söyne- sönmek, parlaklığı gitmek
s. 2024
söz söz, konuşma, laf
s. 46, 182, 230, 236, 242, 247, 274, 275, 284, 284, 321, 322, 332, 338, 343, 359, 362, 387, 452, 529, 560, 573, 595, 627, 644, 646, 656, 686, 696, 701, 722, 738, 740, 757, 767, 776, 808, 830, 867, 895, 899, 902, 905, 914, 981, 993, 1006, 1024, 1024, 1054, 1069, 1071, 1071, 1102, 1102, 1174, 1191, 1205, 1214, 1217, 1225, 1226, 1245, 1248, 1274, 1287, 1318, 1325, 1364, 1365, 1387, 1391, 1508, 1596, 1597, 1611, 1616, 1635, 1686, 1695, 1696, 1703, 1713, 1721, 1742, 1815, 1818, 1843, 1856, 1902, 1902, 1905, 1934, 1939, 1940, 2028, 2029, 2030,

sözinden dönici ol- verilen sözden caymak (bk. sözinden çıḫ-; sözinden dön-)
s. 4791
sözinden geç- sözünü dinlememek, tutmamak
s. 1289
sözin dök- konuşmaya başlamak
s. 1687
sözin dut- sözünde durmak, sözünü yerine getirmek (bk. sözin ṭut-)
s. 3212, 4085
sözine dur- sözünde durmak, sözünü yerine getirmek
s. 4316
sözin işit- sözünü dinlemek, sözünü yerine getirmek
s. 3009, 4538, 5070, 5445, 5452
sözin ṣı- verilen sözün gereğini yerine getirmemek, sözünü tutmamak
s. 349, 834, 991, 1013, 1200, 1280, 1311, 1746, 1800, 2101, 2106, 2316, 4287, 5152, 5423
sözin söyle- konuşmak
s. 4150
sözin ṭut- sözünde durmak, sözünü yerine getirmek (bk. sözin dut-)
s. 676, 1157, 1196, 3651, 3665, 3922, 4524, 5230
sözin üz- sözünü kesmek
s. 4874
sözi ṣın- sözü tutulmamak
s. 1941
söz işit- söz dinlemek, öğüt dinlemek
s. 325, 1858, 5182
söz ḳar- konuşmak
s. 2702, 5620
söz kesil- ses dinmek, sessiz hale gelmek
s. 1728
söz ol- anlaşmak
s. 4520
sözüŋ baş üzre geç- emrin baş üstüne olmak
s. 3923
sözüŋ ṭoġrusın bil- işin aslını öğrenmek
s. 2053
ṣu su
s. 54, 61, 68, 78, 314, 326, 353, 514, 1347, 1363, 1363, 1372, 1441, 1443, 1444, 1446, 1448, 1449, 1453, 1464, 1477, 1491, 1491, 1506, 1555, 1634, 1731, 1849, 1875, 1888, 1983, 1996, 2228, 2567, 2595, 2804, 2909, 2915, 2933, 2936, 2947, 3017, 3018, 3022, 3113, 3201, 3207, 3222, 3233, 3235, 3277, 3280, 3281, 3282, 3283, 3291, 3329, 3338, 3352, 3371, 3376, 3398, 3432, 3438, 3492, 3493, 3528, 3535, 3538, 3581, 3582, 3661, 3677, 3709, 3712, 3712, 3714, 3714, 3754, 3755, 3758, 3758, 3759, 3767, 3773, 3810, 3835, 3836, 3929, 3932, 3939, 3940, 3943, 3944, 4055, 4057, 4188, 4253, 4254, 4347, 4472, 4486, 4600, 4812, 4962, 4964, 5010, 5035, 5492, 5508, 5666, 5668,
sū Far. taraf, cihet
s. 5618
ṣu başdan aş- iş haddini geçmek
s. 1493, 2045, 2599, 3041, 5462
ṣubaşı komutan
s. 4685
ṣubḥ Ar. sabah
s. 2611, 2874, 3811
ṣubḥ-gāh sabah vakti
s. 4700
ṣucuġaz biraz su
s. 4803
ṣuç 1. suç
s. 17, 1761, 1821, 2012, 2151, 2291, 2313, 2403, 2630, 2711, 3142, 3568, 3785, 4384, 4708, 4775, 4788, 4864, 4957, 5123, 5134, 5189
2. sebep, neden
s. 4440
ṣuçın dile- özür dilemek
s. 1669, 2670
ṣuçın geçür- suçunu affetmek (bk. suçı ṣav-)
s. 1047, 2278
ṣuçıt- serkeşlik ettirmek

s. 4440
suçı ṣav- suçunu affetmek (bk. ṣuçın geçür-)
s. 2277
ṣuçı yüze ur- suçunu yüzüne söylemek
s. 2639
ṣuç it- suç işlemek
s. 4125
ṣuçsuz suçsuz
s. 4782
ṣuçuŋı baġışla- suçunu affetmek
s. 2811
sūd Far. fayda, kar, kazanç
s. 2075
ṣu issi timsah
s. 5533
suḳāḳ (< Ar. zuḳāḳ) sokak (bk. soḳaḳ)
s. 1706
ṣulḥ Ar. barış, barışma
s. 113, 5459
sulṭān Ar. padişah, hükümdar
s. 1282, 2058, 3133, 3623, 5538
sulṭān-ı aʿẓām en büyük padişah
s. 5370
sulṭān-ı Çīn Çin ülkesinin padişahı
s. 605
sulṭānlıḫ hükümdarlık, sultanlık (bk. sulṭānlıḳ)
s. 3609
sulṭānlıḳ hükümdarlık, sultanlık (bk. sulṭānlıḫ)
s. 3620
ṣulu 1. güzel
s. 609
2. canlı, taze
s. 2953
ṣuluca biraz sulandırılmış
s. 1189
ṣun- uzanmak, uzatmak, elini uzatmak
s. 331, 491, 508, 1220, 1614, 1621, 1641, 1643, 1673, 1751, 1778, 1840, 2685, 2880, 2987, 3519, 3681, 3944, 3990, 4113, 4217, 4396, 4404, 4441, 4503, 4567, 4569, 4638, 4670, 5126, 5222, 5308
ṣunʿ Ar. eser, sanat
s. 9, 30, 36, 1014
ṣunḳur akdoğan
s. 4545
ṣunmadın aṣa duʿā oḳı-olmayacak duaya amin demek
s. 2478
ṣūr Ar. Kıyamette Hz. İsrafil'in üfleyeceği boru
s. 5434
ṣurāḥī Ar. su şişesi, sürahi
s. 2322
ṣūret Ar. biçim, görünüş, resim, suret
s. 514, 542, 544, 562, 575, 598, 602, 603, 624, 633, 758, 878, 887, 893, 1367, 1437, 1515, 2043, 2766, 2787, 2787, 2791, 3463, 3500, 3661, 3713, 3714, 3715, 3719, 3720, 3727, 3729, 3730, 3731, 3732, 3736, 3738, 3739, 3740, 3740, 3755, 3781, 3796, 3931, 3940, 3941, 3945, 3947, 3953, 3961, 3963, 3972, 4019, 4107, 4123, 4622, 4804, 4805, 4806, 4808, 4818, 4928, 4931, 4948, 4966
ṣūretce görünüş olarak, dıştan
s. 244, 3054
ṣūret baġla- Ar.+T. nakşetmek, resim yapmak
s. 547
ṣūreti boz- Ar.+T. yüzünü darmadağın etmek
s. 2559
sūr-nā zurna
s. 3585, 4497
ṣuṣa- susamak
s. 3018, 3262, 3753, 3757, 3759, 4803
susam susam (bk. sūsen)
s. 3571
sūsen Far. susam (bk. susam)
s. 492, 3679
ṣusuz susuz, su olmadan
s. 2684, 3768, 4205, 4988
ṣuṣuzlıḳ susuzluk
s. 3537
ṣuvar- sulamak
s. 5513
ṣuvat hayvan sulanacak yer

ş. 435
şāh-zād şehzade, şah oğlu (bk. şāh-zāde; şeh-zāde)
ş. 1451, 1587, 3455, 4376
şāh-zāde şehzade, şah oğlu (bk. şāh-zād; şeh-zāde)
ş. 649, 723, 858, 991, 994, 1273, 2506, 4673
şākir Ar. şükreden
ş. 5319
şalla (< Ar. inşā'allāh) inşallah (bk. şāllāh)
ş. 594
şāllāh (< Ar. inşā'allāh) inşallah (bk. şalla)
ş. 694, 763, 854, 1256, 2034, 2814, 3582, 3918, 4774
şān Ar. şan, şöhret, ün
ş. 143
şānına gel- Ar.+T. ünü olmak
ş. 4358
şār Far. şehir
ş. 617, 654, 682, 795, 817, 827, 828, 830, 839, 849, 854, 856, 861, 879, 902, 917, 918, 920, 922, 927, 929, 932, 946, 947, 949, 988, 990, 1004, 1028, 1030, 1055, 1055, 1061, 1063, 1068, 1069, 1082, 1087, 1090, 1094, 1097, 1098, 1104, 1114, 1168, 1169, 1304, 1304, 1305, 1305, 1306, 1307, 1313, 1314, 1317, 1327, 1328, 1329, 1350, 1351, 1352, 1354, 1386, 1388, 1389, 1391, 1692, 1693, 1705, 1805, 1848, 1892, 2019, 2338, 2373, 2405, 2412, 2455, 2455, 2457, 2479, 2763, 3050, 3060, 3172, 3578, 3580, 3581, 3584, 3595, 3708, 3726, 3745, 3752, 3781, 3895, 3906, 3910, 3915, 3920, 3930, 3937, 3983, 4002, 4004, 4008, 4106, 4126, 4180, 4180, 4183, 4344, 4367, 4748, 4750, 4753, 4756, 4774, 4779, 4797, 4800, 4817, 4864, 4893, 4918, 4924, 4928, 4948, 4958, 4966, 4990, 4991, 5083, 5089, 5132, 5140, 5164, 5192, 5247, 5270, 5323, 5350
şarḳ doğu
ş. 113
şarṭ Ar. şart
ş. 93, 4214
şār u bāġ her taraf
ş. 380
şaşt okçu yüzüğü
ş. 2882, 2889, 2890
şaylığına şerefine, sağlığına (bk. şayluġuŋa)
ş. 1619, 2510, 4660
şayluġuŋa şerefine, sağlığına (bk. şaylığına)
ş. 1795
şāẕ-mān sevinçli, memnun (bk. şād-mān)
ş. 1175, 5083
şāẕılıḳ (< Far. şāẕī) sevinç, neşe (bk. şāẕīlıḳ)
ş. 1978
şāẕılıḳ it- Far.+T. neşelenmek, sevinmek
ş. 3600
şāẕīlıḳ (< Far. şāẕī) sevinç, neşe (bk. şāẕılıḳ)
ş. 4403
şefāᶜatci (< Ar. şefāᶜat) şefaat eden
ş. 167
şefāᶜat ḳıl- Ar.+T. şefaat etmek
ş. 165, 2638, 5694
şefīᶜ bulın- Ar.+T. şefaat eden bulunmak
ş. 102
şefīᶜ ül-verā yaratılmışların şefaatçisi
ş. 104
şefḳat Ar. şefkat
ş. 220, 568, 4758
şefḳat göster- Ar.+T. şefkat göstermek, merhametli davranmak
ş. 2681
şeftelü (< Far. şeft-ālū) şeftali
ş. 494
şegird (< Far. şākird) talebe, öğrenci, çırak
ş. 228
şeh Far. padişah, hükümdar

ş. 417, 423, 431, 452, 525, 572, 592, 593, 628, 629, 632, 662, 731, 774, 786, 829, 830, 833, 892, 905, 939, 1014, 1065, 1081, 1083, 1100, 1101, 1103, 1106, 1118, 1149, 1205, 1211, 1278, 1289, 1315, 1320, 1324, 1376, 2080, 2156, 2189, 2194, 2201, 2234, 2240, 2281, 2283, 2292, 2300, 2365, 2507, 2514, 2695, 2742, 2826, 3688, 3991, 4565, 4685, 4689,

şehā ey şah, ey hükümdar
ş. 920, 2170, 2300, 2306, 3167, 4565

şehādet Ar. şahitlik etme, şahadet
ş. 5489

şehāne hükümdara yakışacak şekilde olan, çok mükemmel (bk. şāhāne)
ş. 908, 973, 4576

şehen-şeh şahlar şahı, padişahlar padişahı (bk. şehen-şāh)
ş. 3660

şehen-şāh şahlar şahı, padişahlar padişahı (bk. şehen-şeh)
ş. 1160, 1166, 2289

şehet (< Far. şāyed) şayet, eğer
ş. 367, 1425, 2959, 3028, 3316, 3458, 3531, 3716, 3778, 3801, 3917, 3967, 4169

şehīd it- Ar.+T. şehit etmek
ş. 2758

şehr Far. şehir, il
ş. 818, 1083, 3514, 3622, 4328, 5349, 5349

şehr-yār padişah, hükümdar (bk. şehriyār)
ş. 5351

şehriyār padişah, hükümdar (bk. şehr-yār)
ş. 520, 666, 704, 773, 1059, 2287, 2320, 2774, 2848, 4548, 4644, 4648, 4656, 4797, 4886, 5179, 5192, 5241

şeh-süvār ünlü at binicisi
ş. 128

şehvet Ar. şehvet, aşırı istek, nefis
ş. 3836

şeh-zāde şehzade, şah oğlu (bk. şāh-zād; şāh-zāde)
ş. 657, 825, 901, 977, 1105, 1159, 2713, 3122

şek bilme- Ar.+T. şüphesiz, tereddütsüz (bk. şek degül)
ş. 1421

şek degül Ar.+T. şüphesiz, tereddütsüz (bk. şek bilme-)
ş. 2170, 5633

şeker Far. şeker (bk. şekker)
ş. 61, 387, 532, 646, 1006, 1111, 2479, 2986, 3322, 4953, 5108, 5129, 5338

şekker Far. şeker (bk. şeker)
ş. 2681, 3570, 5277, 5337, 5338

şekki göŋülden gider- şüpheyi gönülden silmek, uzaklaştırmak
ş. 263

şemme Ar. pek az şey, bir kere koklama
ş. 5121

şer Ar. kötü, fena
ş. 255, 2019, 2139, 2255, 2412, 4448, 5245, 5279

şerbet Ar. şerbet, içilecek tatlı şey
ş. 173, 841, 5687

şer eyle- Ar.+T. kötülük, fenalık oluşturmak
ş. 4240

şerḫ eyle- Ar.+T. açıklamak, açık anlatma
ş. 365, 3877, 4974, 5178, 5330

şerʿ Ar. Allah’ın emri, şeriat
ş. 112

şerīf Ar. mübarek, kutsal
ş. 4256

şerīk eyle-Ar.+T. ortak koşmak
ş. 4011

şeş- çözmek
ş. 1832, 2663, 2825, 2890, 4537

şeş-tā altı telli tambur
ş. 5284

şevḳ Ar. şiddetli arzu
ş. 1987

şevḳ ışık, ışıldamak
ş. 3993

şeyṭān Ar. şeytan
ş. 1336, 2180, 3616

şikār Ar. ender bulunan şey
ş. 608

şikār eyle- Ar.+T. avlamak (bk. şikār it-)
ş. 1178
şikār it- Ar.+T. avlamak (bk. şikār eyle-)
ş. 1652
şikār ḳıl- Ar.+T. av olmak
ş. 1564
şikāyet Ar. şikayetler, sızlanmalar
ş. 360, 3799, 3874, 4651, 4923
şikayet it- Ar.+T. şikayet etmek
ş. 4583
şikāyetlerin dök- şikayetlerini anlatmak
ş. 4961
şimdi şimdi, hemen, derhal (bk. şindi)
ş. 749, 832, 932, 1032, 4328
şindi şimdi, hemen, derhal (bk. şimdi)
ş. 2053, 2414, 2775, 3268, 3656, 3860, 3863, 3889, 4393, 4645, 5075, 5132
şīr-i merd arslan yürekli, cesur (bk. şīr-merd)
ş. 2415
şīr-i ner erkek arslan
ş. 149
şīr-merd arslan yürekli, cesur (bk. şīr-i merd)
ş. 1345
şiʿr Ar. şiir
ş. 1473, 1510, 1520, 1547, 1800, 1808, 2897, 2906
şīrīn Far. tatlı, sevimli, cana yakın
ş. 3374, 4448, 4953
şirk Ar. müşriklik, Allah'a ortak koşma
ş. 98, 306
şīşe Far. şişe, sırça
ş. 1986
şişir- şişirmek
ş. 24
şīve Far. naz, eda
ş. 515, 1513
şol şu
ş. 179, 1197, 1226, 1957, 1992, 2022, 2033, 2226, 2386, 3507, 4068, 4294, 4600, 4912, 5325, 5578
şol dem anında
ş. 4242
şol kim o kimse ki
ş. 2899
şoloḫ dem o anda (bk. şoloḳ dem)
ş. 124, 522, 1473, 1838, 2247, 2532, 2654, 3163, 4351
şoloḫ gün o gün
ş. 4928
şoloḫ sāʿat o anda (bk. şoloḳ sāʿat)
ş. 1448, 1482, 2203
şol oḫt o vakit, o zaman (bk. şol oḫtın)
ş. 3038, 3558
şol oḫtın o vakit, o zaman (bk. şol oḫt)
ş. 3291, 5693
şol oḫtın ki ne zaman ki
ş. 3489
şoloḳ dem o anda (bk. şoloḫ dem)
ş. 480, 649
şoloḳ sāʿat o anda, o zaman (bk. şoloḫ sāʿat)
ş. 1723, 3549, 4485
şol yaŋaraḫ şu tarafa doğru
ş. 3246
şöyle şöyle, öyle
ş. 318, 357, 641, 1529, 1822, 1880, 1887, 1957, 1983, 2066, 2091, 2134, 2156, 2370, 2426, 2498, 2756, 2932, 3175, 3322, 3418, 3639, 3712, 4339, 4371, 4547, 4680, 4855
şöyle kim öylesine, böylesine
ş. 4338
şu 1. şu, bu
ş. 26, 79, 160, 238, 282, 319, 365, 500, 546, 564, 579, 598, 663, 729, 842, 893, 1214, 1227, 1235, 1446, 1475, 1477, 1506, 1563, 1598, 1660, 1671, 1764, 1789, 1973, 1982, 2047, 2049, 2128, 2181, 2433, 2459, 2597, 2628, 2816, 2821, 2865, 2948, 3042, 3267, 3482, 3646, 3667, 3679, 3865, 3884, 3898, 3939, 3945, 4109, 4146, 4251, 4284, 4348, 4401, 4560, 4579, 4648, 4733, 4768, 4888, 4895, 4978, 5019, 5063, 5080, 5432
2. öyle, böyle
ş. 697

şu bir bir kere, şöyle
ş. 670
şu deŋlü o kadar
ş. 1151, 2110, 2189, 4678
şūḫ Ar. neşeli, şen (kadın)
ş. 1900
şu kim o kimse ki (bk. şu kimse ki)
ş. 1593, 3044, 5128
şu kimse ki o kimse ki (bk. şu kim)
ş. 5654
şūm ol- Far.+T. uğursuzluk getirmek
ş. 1760
şunca bu kadar
ş. 2329
şundan şu nedenle
ş. 3945
şunuŋ bigi şöyle, öyle
ş. 409, 419, 518, 1115, 1135, 1294, 1455, 1502, 1971, 2250, 2323, 2328, 2484, 2522, 2619, 2703, 2760, 2781, 2872, 2891, 2990, 3630, 3644, 3657, 3661, 3711, 4162, 4203, 4861, 4959, 5105, 5213
şūr Far. tuzlu, kekremsi
ş. 4448
şūr-baḫt talihsiz, bahtsız
ş. 3374
şu resme bu durumda, böylece
ş. 1098, 2376, 2583, 3604, 4733, 5605
şūrīde ḳıl- Far.+T. perişan etmek
ş. 1203
şu sāʿat o anda
ş. 1737
şu vaḫtın ki ne vakit ki, ne zaman (bk. şu vaḳtın kim)
ş. 3023
şu vaḳtın kim ne vakit ki, ne zaman (bk. şu vaḫtın ki)
ş. 758
şüd Far. gitti, geçti
ş. 4871
şükr Ar.minnettarlık, teşekkür (bk. şükür)
ş. 1801, 1854, 3119, 3623, 3799, 4317, 4584, 5029, 5151, 5192, 5312, 5491
şükr eyle- Ar.+T. şükretmek (bk. şükr it-; şükr ḳıl-; şükür eyle-; şükür it-)
ş. 4827, 5148
şükr it- Ar.+T. şükretmek (bk. şükr eyle-; şükr ḳıl-; şükür eyle-; şükür it-)
ş. 5085
şükr ḳıl- Ar.+T. şükretmek (bk. şükr eyle-; şükr it-; şükür eyle-; şükür it-)
ş. 691, 1844, 3580, 4626, 5273
şükür Ar.minnettarlık, teşekkür (bk. şükr)
ş. 305, 1857, 1907, 2437, 2437, 2568, 3274, 4029, 4222, 4674, 4696, 4821, 5057, 5132, 5155, 5155, 5292, 5292, 5586
şükür eyle- Ar.+T. şükretmek (bk. şükr eyle-; şükr it-; şükr ḳıl-; şükür it-)
ş. 5290
şükür it- Ar.+T. şükretmek (bk. şükr eyle-; şükr it-; şükr ḳıl-; şükür eyle-)
ş. 5202, 5569
şütür-murġ devekuşu
ş. 3883

-T-

tā Far. kadar, dek, değin
t. 1286, 1371, 1433, 1583, 1598, 1606, 2143
tā-be-evc-i felek feleklerin ötesine kadar
t. 73
taʿāla'llāh yüce Allah
t. 1
taʿalluḳ dut- Ar.+T.bağlı olmak, ait olmak (bk. taʿalluḳ ṭut-)
t. 979
taʿalluḳ ṭut- Ar.+T. bağlı olmak, ilgisi olmak (bk. taʿalluḳ dut-)
t. 2514
ṭaʿām Ar. yemek, aş
t. 433, 569, 677, 843, 1149, 1152, 1919, 2047, 2307, 2867, 2990, 2992, 2992, 3174, 3338, 3346,

3417, 3769, 4047, 4188, 4536, 4600, 4637, 4841, 5381

taʿam dökül- Ar.+T. ziyafet çekmek, sofra açmak
t. 1148

tā ayaġa degin baştan sona kadar
a. 201

ṭaban ayak
t. 4105

taʿbīr Ar. rüya yorma
t. 886

taʿbīrsüz yorumsuz
t. 3391

tāc Ar. taç
t. 143, 390, 426, 429, 436, 489, 540, 689, 705, 706, 742, 749, 858, 951, 959, 1367, 1483, 3599, 3614, 3817, 4199, 5158, 5227, 5264, 5316, 5419, 5575

tāc-ı sulṭānī sultanlık tacı
t. 1227

taʿcīl Ar. acele ettirme
t. 1439

tāc ur- Ar.+T. taç takmak
t. 2684, 5263

ṭadım lezzet
t. 3

ṭadur- tattırmak
t. 2681, 2681, 5381

ṭaġ dağ
t. 5, 86, 148, 803, 1974, 2366, 2412, 2486, 2493, 2545, 2719, 2911, 3017, 3024, 3399, 3629, 3659, 3700, 3752, 4062, 4301, 4355, 4380, 4490, 4918, 5009

ṭaġa aġ- dağa tırmanmak, çıkmak
t. 4641

ṭaġa düş- ıssız yerlerde yaşamak zorunda kalmak (bk. ṭaġa vü ṭaşa düş-)
t. 1945, 2457, 4067

ṭaġa vü ṭaşa düş- ıssız yerlerde yaşamak zorunda kalmak (bk. ṭaġa düş-)
t. 3550

ṭaġ vü ṭaş dere tepe, her taraf, ıssız yer (bk. ṭaġ ṭaş; ṭaġ u ṭaş)
t. 5026

ṭaġıl- dağılmak
t. 63, 596, 935, 3548, 5188, 5294, 5461, 5481, 5580

ṭaġılmaḳlıḳ dağılma, dağınıklık
t. 5571

ṭaġ ṭaş dere tepe, her taraf, ıssız yer (bk. ṭaġ vü ṭaş; ṭaġ u ṭaş)
t. 2482, 4402

ṭaġıt- 1. dağıtmak
t. 814, 1654, 1697, 2335, 2657, 2741, 3456, 4321, 4439
2. saçmak, serpmek
t. 324

ṭaġla- dağlamak, yaralamak
t. 538, 2687

ṭaġ u ṭaş dere tepe, her taraf, ıssız yer (bk. ṭaġ vü ṭaş; ṭaġ ṭaş)
t. 1607, 2781, 2814, 2853, 4002, 4693, 4927, 5007

taġyīr Ar. başkalaştırma
t. 5595

taḥammül Ar. dayanma, katlanma
t. 186, 187

taḥammül ḳıl- Ar.+T. dayanmak, katlanmak
t. 5384

taḥammüllü dayanıklı, tahammül eden
t. 5246

taḫıl ekin, hububat
t. 323, 3389, 5566

taḫıl başı başak
t. 2756

taḥiyyāt oḳu- Ar.+T. hayır dualar etmek
t. 171

taḥḳīḳ Ar. doğru olup olmadığını araştırma
t. 243

taḥsīn it- Ar.+T. takdir etmek, beğenmek
t. 1355

taḫt Far. taht, hükümdarlık makamı
t. 390, 393, 426, 427, 429, 431, 489, 489, 500, 502, 503, 526, 539, 540, 689, 705, 706, 743, 934, 951, 954, 959, 1261, 1346, 1348, 1350, 1354, 1356, 1367, 1469, 1472, 1610, 1681, 1772, 1773, 2683, 3005, 3079, 3112, 3421, 3439,

3598, 3599, 3817, 3850, 3851, 4199, 4212, 4213, 4898, 4900, 4999, 5055, 5227, 5238, 5261, 5264, 5291, 5316, 5419, 5437, 5519, 5536, 5552, 5575

taht-ı ʿāc fildişinden taht
t. 749

taḫta

taḫta (< Far. taḫte) **1.**tahta
t. 3127
2.tabut
t. 2683, 5536
3. top kumaş
t. 1267, 3162, 5079

taḫta aġ- Far.+T. tahta çıkmak, hükümdar olmak
t. 391, 420, 1431, 1545

taḫta aġdur- Far.+T. tahta çıkartmak, tahta oturtmak
t. 436

taḫta çıḳ- Far.+T. tahta çıkmak, hükümdar olmak
t. 438, 510

taḫta geç- Far.+T. tahta çıkmak, geçmek
t. 1360, 1365

taḫta geçür- Far.+T. tahta çıkartmak, tahta oturtmak
t. 412

taḫta otur- Far.+T. tahta çıkmak, hükümdar olmak
t. 744, 781, 3650, 5103

taḫt ur- Far.+T. taht kurmak
t. 1342

taḫt urul- Far.+T. taht kurulmak
t.4898

taḫt vir- Far.+T. taht vermek, padişah yapmak
t. 512

ṭāḳ Ar.kubbe, kümbet
t. 486

ṭāḳat Ar. güç, kuvvet
t. 3769

ṭāḳatı düken- Ar.+T. gücü tükenmek
t. 4664

taḳdīr Ar. ezelde Allah'ın olmasını istediği şeyler
t. 2153, 2491, 2995, 3698, 4229, 5125, 5468

taḳdīr eyle- Ar.+T. ezelde Allah'ın olmasını istediği şeyler olmak
t. 559

ṭaḳ dut- kusur bulmak, ayıplamak (bk. daḳ dut-)
t. 5587

ṭāḳ u revāḳ kemer ve revak, mec. çadır
t. 836, 960, 5090

ṭal dal
t. 2386

ṭal- dalmak
t. 2767, 3977, 4857, 5493

ṭalaş- 1. dalaşmak
t. 4539
2. ısırmak, kapmak
t. 4757

ṭāliʿ Ar. talih, kısmet, baht
t. 1522, 1772, 1784, 1803, 1926, 2275, 2460, 3189, 4018, 4625, 4651, 5499, 5583

ṭāliʿ dön- Ar.+T. talih dönmek
t. 4154

ṭāliʿ inüŋ gözi uyan- bahtı, talihi uyanmak
t. 2059

ṭāliʿ yüzin çevür- talihi yüz çevirmek, talihi kötüye gitmek
t. 2540

ṭam dam, çatı, teras
t. 613, 617, 669, 955, 1373, 1390, 1396, 1442, 1453, 1454, 1459, 1463, 1488, 1490, 1497, 1504, 1524, 1531, 1536, 1617, 1635, 1636, 1649, 1657, 1729, 1743, 1744, 1749, 1764, 1843, 1860, 1874, 4193, 5326

ṭam- damlamak
t. 3674

ṭamaʿ Ar. doymazlık, açgözlülük
t. 3346, 5672, 5673, 5674

ṭamaʿ-ı ḫām olmayacak istek
t. 1518

ṭama aġ- dama çıkmak
t. 892, 1347, 1361, 1379, 1380, 1426, 1428, 1439, 1475, 1527, 1530,

t. 62, 62, 70, 458, 465, 1029, 1898, 1378, 2742, 3040, 3429, 3730, 3740, 3747, 3761 3931, 3998, 4111, 4274, 4493, 4589, 4805, 4822, 4834, 4907, 4949, 5539

ṭaŋlacaḫ sabahleyin, şafakla birlikte (bk. ṭaŋlacaḳ)
t. 1087

ṭaŋlacaḳ sabahleyin, şafakla birlikte (bk. ṭaŋlacaḫ)
t. 427, 1030, 1314, 1352, 3465

ṭaŋladan sabahtan
t. 1611

ṭaŋlası sabahı, ertesi
t. 4993

ṭanuġ şahit (bk. ṭanuḳ)
t. 4411

ṭanuḫlıḳ vir- şahitlik etmek (bk. ṭanuḳlıḳ vir-)
t. 1245

ṭanuḳ şahit (bk. ṭanuġ)
t. 656, 1912

ṭanuḳlıḳ vir- şahitlik etmek, şahadette bulunmak (bk. ṭanuḫlıḳ vir-)
t. 74

ṭanz eyle- Ar.+T. alay etmek, eğlenmek
t. 5391

ṭaŋsuḫ garip, tuhaf şey (bk. ṭaŋsuḳ)
t. 1002, 4819

ṭaŋsuḳ garip, tuhaf şey (bk. ṭaŋsuḫ)
t. 5343

ṭaŋ yiri aġar- hava aydınlanmaya başlamak, şafak sökmek
t. 2408, 3459

ṭaŋ yiri ışı- hava aydınlanmaya başlamak, şafak sökmek
t. 2611

ṭap yetişir, kâfi
t. 1506, 1689, 2415, 4781

ṭap- tapmak
t. 44, 57

ṭapu 1. zat, hazret
t. 422, 972, 1055, 1068, 1528, 1618, 1675, 1701, 1707, 1713, 1806, 1910, 1932, 2035, 3328, 3624, 3722, 4263, 4696, 4715, 5135, 5180, 5195

2. huzur, ön, kat, yan
t. 128, 213, 282, 583, 695, 722, 818, 831, 969, 1030, 1267, 1283, 1615, 1682, 1687, 2095, 2289, 2432, 3016, 3027, 4416, 4586, 4728, 5139, 5196, 5199, 5301, 5313

3. hizmet, kulluk
t. 156

ṭapu it- hizmet, kulluk etmek
t. 2062

ṭapu ḳıl- yüceltmek, saygı göstermek
t. 1703, 2986

ṭar dar
t. 2022, 2641, 2655, 3170

ṭarāb ol- Ar.+T. **1.** şenlik olmak
t. 3480,

2. ferahlık olmak
t. 4236

ṭaramaḫ taramak
t. 3282

ṭar diril- sıkıntı içinde yaşamak
t. 224

ṭar gözlü basiretsiz
t. 5246

ṭarıḫ- içi sıkılmak, daralmak
t. 37

tāriḫ Ar. tarih
t. 369, 5699

ṭarīḳ Ar. **1.** usûl
t. 3604

2. sebep
t. 5311

ṭarp ṭarp patır patır
t. 2752

ṭarp var- birdenbire gitmek
t. 3395

tār u mār eyle- karmakarışık, perişan etmek
t. 1179

tār u mār ol- karmakarışık, perişan etmek
t. 625

taṣavvur it- Ar.+T. zihinde şekillendirme, kurmak, düşünmek
t. 4348

taṣdīḳ Ar. doğrulama, gerçek olduğunu söyleme, onaylama
t. 243

ṭaş dış, dışarı, dış görünüş

t. 162, 188, 189, 269, 3937, 4708

ṭaş taş
t. 85, 803, 699, 700, 2473, 2622, 2635, 2747, 3677, 3684, 3709, 3760, 3760, 3714, 4137, 4137, 4476, 4888, 5474

ṭaş- taşmak
t. 3760, 4390

ṭaş alup dögün- pişmanlıkla kendi kendine taşla vurmak
t. 2481

ṭaş dög- yol almak
t. 3568

ṭaş döşen- taş üzerine yatmak
t. 2492

ṭaşı- taşımak, kaldırmak
t. 2611, 3338

ṭaşıt- taşıtmak, kaldırtmak
t. 1674, 5419

ṭaşın- taşınmak, getirilmek
t. 3374, 5283

ṭaşıra şehir dışı
t. 4613

ṭaşı un eyle- taşı un gibi ufalamak
t. 3539

ṭaşlara baş urun- başını taşlara vurmak
t. 2481

ṭaşra dışarı, şehir dışı
t. 934, 1046, 1098, 1099, 1304, 1304, 1358, 1787, 2298, 2910, 4342, 4381, 5313, 5535

ṭaşra düş- uzak düşmek
t. 5313

ṭaşraġı dışardaki
t. 521

ṭaşt Far. leğen
t. 3397

ṭaş u ṭaġ dağ taş, her taraf
t. 380, 1038

taş yaṣta- taşı yastık edinmek (bk. ṭaş yaṣtan-)
t. 2846

ṭaş yaṣtan- taşı yastık edinmek (bk. taş yaṣta-)
t. 3819, 4714

ṭat- tatmak
t. 3, 212

ṭatlu tatlı
t. 80, 236, 240, 660, 1132, 1369, 2351, 2953, 4448, 5588

ṭatlucaḳ tatlı yumuşak
t. 3282

ṭatlu dil tatlı dil, yumuşak söz
t. 105, 238, 528, 3904

ṭatlu dirligi acı it- güzel yaşamı kötü yaşama çevirmek
t. 3614

ṭatlulıḳ tatlılık
t. 3003

ṭatlu söz güzel, yumuşak söz
t. 653, 859

ṭatlu söz dök- güzel söz söylemek
t. 639

taṭvīl Ar. uzatma, uzatılma
t. 5632, 5638

ṭavar dört ayaklı çiftlik hayvanı, davar
t. 293, 2147, 2315, 2700, 2706, 2716, 3150, 3298, 3408, 3514, 3986, 4140, 4142, 4445, 4605, 4618, 4917, 5065, 5404, 5580

ṭavīle Ar. hayvan katarı, birbiri ardına bağlanmış bir sıra hayvan
t. 5288

ṭavḳ Ar. gerdanlık, halka
t. 3479

ṭavşan tavşan
t. 3055, 3271, 3633, 4187

ṭavşancıl tavşan avlayarak beslenen bir çeşit kartal
t. 2881, 3633

tavuḫ 1. tavuk
t. 3389, 3392
2. horoz
t. 1837, 1837

ṭavul- bāzlu (ata giydirilen göğüs) zırhlı
t. 2377

ṭāvus Ar. tavus kuşu
t. 1483, 1867, 2118, 2398, 3576

ṭāvūs Ar. tavus kuşu
t. 3320, 3324,

ṭavuş- sona bulmak, tamamlanmak
t. 2118

ṭay tay, üç yaşına kadar olan at yavrusu
t. 446

ṭaya (< Far. dāya) dadı, sütnine
t. 407

ṭayan- dayanmak, güvenmek
t. 3186, 5668
ṭayı dayı, annenin erkek kardeşi
t. 346
ṭayın- kaymak, sürçmek
t. 5127
ṭāyir-i vāḳıʿa mec. uçan olay
t. 4489
tāze Far. taze, körpe, yeni (bk. teze)
t. 1235, 1243, 1721, 1836, 2953, 3927
tāze ḳıl- Far.+T. yenilemek, taze tutmak (bk. tāze ṭut-)
t. 338
tāze ṭut- Far.+T. yenilemek, taze tutmak (bk. tāze ḳıl-)
t. 303
ṭazıḳ- kaçmak, ayrılıp gitmek
t. 2911
tāzī Far. **1.** Arap
t. 444, 847, 1078, 4206
2. Arap atı
t. 1116, 1263
taʿẓīm eyle- Ar.+T. saygı göstermek
t. 3596
tebāh ol- Ar.+T. harap olmak
t. 5501
tebāreka'llāh Allah mübarek etsin
t. 1515
tebdīl ol- Ar.+T. değişiklik olmak
t. 5595
tecemmül Ar. süs, süsleme
t. 186
tedbīr Ar. tedbir, önlem
t. 370, 928, 1569, 1964, 2066, 2491, 2659, 2704, 3057, 3354, 3690, 3824, 4229, 4990, 5105, 5125, 5244, 5249
tedbīr al- Ar.+T. önlem almak (bk. tedbīr eyle-; tedbīr it-; tedbīr ḳıl-)
t. 1709
tedbīr eyle- Ar.+T. önlem almak (bk. tedbīr al-; tedbīr it-; tedbīr ḳıl-)
t. 2710, 4324
tedbīr it- Ar.+T. önlem almak (bk. tedbīr al-; tedbīr eyle-; tedbīr ḳıl-)
t. 3741
tedbīr ḳıl- Ar.+T. önlem almak (bk. tedbīr al-; tedbīr eyle-; tedbīr it-)
t. 3119, 5469
tedbīrsüz tedbirsiz, önlem almadan
t. 3391, 5126
te'emmül ḳıl- Ar.+T. iyice, etraflıca düşünmek
t. 5384
tefaḥḥuṣ ḳıl- Ar.+T. inceden inceye araştırmak
t. 4328
tefāvüt Ar. iki şey arasındaki fark
t. 193, 245
teferrüc Ar. gezinti, gezintiye çıkma
t. 4424
teferrüc it- Ar.+T. **1.** seyretmek (bk. teferrüc ḳıl-)
t. 490, 3739,
2. gezip dolaşmak
t. 1058, 1305, 3973, 4613
teferrüc ḳıl- Ar.+T. **1.** seyretmek (bk. teferrüc it-)
t. 3991, 4456
2. gezip dolaşmak
t. 298, 1385, 3026
teferrücle- seyretmek
t. 3059
teferrüclen- gezinmek, gezip dolaşarak ferahlamak
t. 4005, 4616
tefevvüż ḳıl- Ar.+T. tevekkül etmek
t. 206
tek tek, sadece, yalnız
t. 4221
teḳāżā Ar.sıkışarak söz söyleme
t. 5605, 5605
tekebbürlik (< Ar. tekebbür) kibirlenme, büyüklenme
t. 1998
tekellüf Ar. **1.** gösteriş, yapmacık
t. 1760,
2. zahmetli iş görme, külfet
t. 5311
tekellüfle- mec. ağırlamak
t. 1596
tekye ḳıl- Ar.+T. dayanmak, yaslanmak, güvenmek
t. 5668

telbīs Ar.hile, oyun
t. 271
telef Ar. boş yere harcama, heba olma
t. 3759
telef eyle- Ar.+T. yok etmek, heba etmek
t. 4221, 4563
telef ol- Ar.+T. yok olmak, heba olmak
t. 67, 68, 400, 2760, 4504, 5392
temāşā Ar. bakıp seyretme, gezinti
t. 1217, 1325, 1354
temāşā it- Ar.+T. bakıp seyretmek (bk. temāşā ḳıl-)
t. 4424
temāşā ḳıl- Ar.+T. **1.** bakıp seyretmek (bk. temāşā it-)
t. 1209
2. gezip dolaşmak
t. 1295, 1368
temen (< Ar. temme) tam anlamıyla, tam olarak
t. 479, 2219, 2515
temennā ḳıl- Ar.+T. dilemek
t. 1550
temerrüdlik (< Ar. temerrüd)dik başlılık
t. 5665
temīz (< Ar. temyīz) temiz, pak
t. 202, 371, 2664, 3048, 4750
temme'l- kelām söz tamamlandı
t. 171
temre (< temren) peykan, okun ucundaki sivri demir
b. 4304
temyīz Ar. iyiyi kötüden ayırdetme
t. 55
ten Far. ten, vücut, beden
t. 34, 530, 640, 660, 674, 750, 755, 1415, 1568, 1946, 2359, 2492, 2898, 3283, 3363, 4420, 4914, 5063, 5483
tenaʿʿum Ar. nimet içinde, bolluk içinde bulunarak rahat etme
t. 2039, 3936, 5647
tenaʿʿum it- Ar.+T. bolluk içinde bulunarak rahat etmek
t. 3312, 4704, 4842
teng Far. dar
t. 5590
teni düket- Far.+T. vücudu yok etmek
t. 4233
teni eri- Far.+T. vücudu yok olmak, teni erimek
t. 1206, 3448, 4976, 5601
tennūr Ar. tandır, fırın (bk. tenūr)
t. 3460
tenūr Ar. tandır, fırın (bk. tennūr)
t. 2426, 2909, 3089, 3210, 3211, 3215, 4098
tepsi tepsi
t. 1485
teraḥḥum ḳıl- Ar. merhamet etmek, acımak
t. 5626
terāzū Far. ölçüp biçme, tartma
t. 5383
terāzūla- ölçüp biçmek, tartmak
t. 5335
terbiyet Ar. eğitme, yetiştirme
t. 347
tercüme eyle- Ar.+T. çevirmek, tercüme etmek
t. 5615
ter düş- Far.+T. taze, yeni kalmak
t. 5440
terkeş Far. sadak, ok çantası
t. 2881
terk eyle- Ar.+T. terk etmek, vazgeçmek (bk. terk it-)
t. 1805, 2214
terkīb Ar. gr**.** birleştirme
t. 5603
terkini ur- Ar.+T. terk etmek, vazgeçmek
t. 758, 1094, 1481, 1581, 3242, 3820, 4121, 4204, 5519, 5521
terk it- Ar.+T. terk etmek, vazgeçmek (bk. terk eyle-)
t. 1903, 2959, 3115, 3251, 4492
terki terki (bk. terkü)
t. 2927
terkü terki (bk. terki)
t. 2363
tertīb Ar. sıra, dizi, düzen
t. 5603
tesbīḥ Ar. tespih, Allah'ı zikretme

t. 7, 1625
tesbīḥ oḳu- Ar.+T. dua etmek, okumak
t. 43
teskīye (< Ar. tezkiye) aklanma, temize çıkarma
t. 1912
teşdīd Ar. gr. bir harfi çift okutan ve şedde denilen işaretin adı
t. 5597
teşvīş Ar. karmaşa, karmakarışık etme
t. 1709, 2152, 3771, 4175, 4732, 4883, 5660
teşvīşin gider- Ar.+T. karışıklığını uzaklaştırmak
t. 5454
tevaḳḳuf Ar. durma, bekleme
t. 2149
tevaḳḳuf ḳıl- Ar.+T. durmak, beklemek
t. 129
tevaḳḳuʿ it-Ar.+T. ummak, istemek
t. 3555
tevāżu ḳıl- Ar.+T. alçakgönüllülük göstermek (bk. tevāżżuʿ it-)
t. 5077
tevāżżuʿ it- Ar.+T. alçakgönüllülük göstermek (bk. tevāżu ḳıl-)
t. 4215
tevbe it- Ar.+T. tövbe etmek
t. 95
tevbe ṣı- Ar.+T. tövbesini bozmak
t. 5309
tevfīḳ Ar. yardım, inayet
t. 293, 377, 2263, 5574, 5584
Tevrit'e eyle- Ar.+T. Tevrat üzerine yemin etmek
t. 3181
teyemmüm Ar. teyemmüm
t. 5035
teyin sincap
t. 2767
teze (< Far. tāze) taze, el değmemiş (bk. tāze)
t. 4954
tezvīr Ar. yalan dolan
t. 272, 272
ṭılısm Ar. tılsım, esrarlı bir kuvvet taşıdığına inanılan şey
t. 4532
tımarla- (< Far. tīmar) tedavi ettirmek
t. 4575
ṭırman- tırmanmak, çıkmak
t. 4072
tīmār itdür- Far.+T. tedavi ettirmek
t. 2826
tīmārla- 1. dikkat, özen göstermek
t. 3171
2. elbiseyi katlayıp yerleştirmek
t. 476
tīz Far. tez, çabuk, hemen
t. 480, 600, 632, 662, 744, 763, 784, 809, 876, 1143, 1197, 1267, 1334, 1335, 1710, 1729, 1730, 1749, 1896, 2108, 2360, 2548, 3134, 3996, 4512, 5053
tīzcegez çabucak, derhal, hemen (bk. tīzcegin)
t. 1478, 2176, 2341, 2449, 3166, 5486
tīzcegin çabucak, derhal, hemen (bk. tīzcegez)
t. 1567, 1714, 2470, 5532
tīzcek çabucak, derhal, hemen (bk. tizcek)
t. 341, 642, 1243, 1426, 1442, 1925, 2404, 2870, 2909, 3090, 3401, 3921, 3944, 4272, 4362, 4815, 5125, 5635
tizcek çabucak, derhal, hemen (bk. tīzcek)
t. 313, 628, 781, 1335
tīzrek daha çabuk, çabucak
t. 788, 1032, 1256, 2130, 2149, 3315, 3337, 3471, 3743, 4326, 4552, 4741
ṭoġ- doğmak
t. 111, 430, 616, 1261, 1375, 1582, 1737, 1782, 2074, 2410, 2568, 3379, 3379, 4558, 4892, 5369, 5497
ṭoġan doğan
t. 869, 875, 1119, 3323, 3403, 3409, 3631, 4137, 4137, 5086
ṭoġancı doğan yetiştiren ve doğanla avlanan

t. 4082

ṭoġran- doğranmak
t. 5284

ṭoġrı doğru, düz, gerçek, hakiki (bk. ṭoġru)
t. 57, 278, 1060, 5611, 5640

ṭoġru 1. doğru, düz, gerçek, hakiki (bk. ṭoġrı)
t. 116, 116, 279, 279, 314, 421, 1214, 1245, 1857, 2139, 2294, 2300, 2615, 2639, 2216, 2772, 2810, 2883, 2902, 2993, 4000, 4000, 4264, 4372, 4661, 4686, 4785, 4832, 4885, 4909, 4911, 4940, 4941, 5013, 5038, 5383, 5478, 5489
2. doğru sözlü, dürüst
t. 2053, 4372,

ṭoġru gelme-doğru bir şekilde gerçekleşmemek
t. 4078

ṭoġrulıḳ doğruluk, dürüstlük
t. 4566

ṭoġrulıḳ it- doğru olmak
t. 270

ṭoġrusı işin gerçeği, doğrusu
t. 349, 367, 2083, 2314

ṭoġur- doğurmak
t. 5320

ṭoḫ tok
t. 2866, 3357, 3424, 3485, 3984

toḫm (< Far.tuḫm) tohum (bk. toḫum)
t. 323, 324

toḫm ek- Far.+T. tohum ekmek
t. 5403

toḫum (< Far.tuḫm) tohum (bk. toḫm)
t. 3174

ṭoḫun- dokunmak
t. 4193

ṭoḳı- vurmak, birbirine geçirmek, çakmak
t. 2478

ṭoḳın- kendi kendine dolaşmak, gezmek
t. 4037

ṭoḳlıḳ tokluk
t. 3360

ṭoḳundur- isabet ettirmek
t. 4729

ṭoḳuz dokuz
t. 404

ṭol- dolmak
t. 320, 404, 408, 573, 616, 638, 1192, 1300, 1391, 1394, 1559, 1607, 1639, 1645, 1724, 1845, 1865, 2311, 2486, 2554, 3102, 3533, 3579, 3644, 3712, 4262, 4779, 5326, 5674

ṭola- dolamak, sarmak
t. 1761, 1762, 1950, 1970, 3914

ṭolan- dolanmak
t. 860, 1490, 4693

ṭolaş- dolaşmak
t. 493, 2901

ṭolaşdur- dolaştırmak
t. 2738

ṭoldur- doldurmak
t. 53, 1142, 1159, 1173, 1641, 1792, 1794, 3610, 4104, 4660, 5673

ṭolu dolu
t. 361, 1155, 1160, 1485, 1609, 1738, 2207, 2500, 2953, 3155, 3431, 3515, 3978, 4666, 5349, 5389, 5485, 5490

ṭolu içkiyle doldurulmuş kadeh
t. 4246

ṭolu ay dolunay
t. 1082

ṭon 1. elbise
t. 190, 191, 192, 193, 194, 194, 472, 473, 476, 477, 520, 790, 847, 863, 959, 986, 1034, 1038, 1266, 1449, 1470, 1554, 1832, 2158, 2159, 2181, 2191, 2208, 2237, 2384, 2424, 3733, 4457, 4503, 4622, 4702, 4900, 5218, 5323, 5323, 5346, 5442, 5558,
2. zırh
t. 903, 2524
3. kılık
t. 4755

ṭonan- süslenmek, donanmak
t. 963, 1483

ṭonat- donatmak
t. 1352, 3916, 4434, 5089, 5323

ṭon biç- elbise kesmek, dikmek
t. 4855, 5619

ṭondan ṭona gir- kılıktan kılığa girmek, şekil değiştirmek
t. 366
ṭon eyle- elbise dikmek
t. 1290
ṭonını pāre ḳıl- acı ve üzüntüyle elbisesini parçalamak (bk. ṭonın parala-; ṭonun yırt-)
t. 1230
ṭonın parala- acı ve üzüntüyle elbisesini parçalamak (bk. ṭonını pāre ḳıl-; ṭonun yırt-)
t. 3399
ṭonlu elbise giymiş, zırh giymiş
t. 4480
ṭonun yırt- acı ve üzüntüyle elbisesini parçalamak (bk. ṭonını pāre ḳıl-; ṭonın parala-)
t. 525, 1443
ṭoŋuz domuz
t. 3266
top bütün, büsbütün, tümüyle
t. 2599, 2857, 2933, 3382, 4976
ṭop top
t. 4856
ṭopalan ṭut-karın ağrısı tutmak
t. 2480
ṭopraġ toprak (bk. ṭopraḫ; ṭopraḳ)
t. 3819, 5674
ṭopraḫ toprak (bk. ṭopraġ; ṭopraḳ)
t. 61, 4365, 4370, 5673
ṭopraḳ 1. toprak (bk. ṭopraġ; ṭopraḫ)
t. 54, 75, 1996, 1997, 2480, 3749, 4108, 5503, 5625, 5670
2. yurt, vatan
t. 416
ṭopraḳ ol- toprak olmak, yok olmak
t. 801
ṭopṭolu ağzına kadar dolu, dopdolu
t. 939, 1011, 1152, 3230, 3352, 3397, 3812, 4184, 4647, 4897, 4950
ṭopuġına ṣu in- ayaklarına kara sular inmek, çok yorulmak
t. 3384
ṭorıldayu ṭodıldayu kızıp horuldanmak, söylenmek
t. 2297
tosna- haşarılık etmek
t. 1672
ṭoy ziyafet, şölen
t. 2092, 2113, 2117, 2118, 5263, 5326
ṭoy kazdan büyük yabani kuş türü
t. 2118, 3037
ṭoy- doymak
t. 728, 1268, 1776, 2895, 4073, 4269, 4731
ṭoy düz- şölen hazırlamak
t. 2108
ṭoy eyle- ziyafet vermek
t. 2069
ṭoyın- kendini doyurmak, doymak
t. 2113, 5263
ṭoyla- ağırlamak, ziyafet vermek
t. 82, 833, 989, 1068, 1107, 1113, 1271, 1596, 2094, 4215, 5157, 5346
ṭoyur- doyurmak
t. 863, 1290, 2955, 4096
toz toz
t. 138, 259, 527, 1973, 2032, 2213, 2548, 2548, 2589, 2749, 2749, 2911, 2914, 2914, 3114, 3533, 4253, 4254, 4254, 4371, 4952, 5492, 5625
toz- toz çıkarmak
t. 2548
toz açıl- toz ortadan kalkmak
t. 260
tozca (< Far. toz) yayın kabzası üzerine kaplanan kayın ağacı kabuğu gibi, dayanıksız
t. 2651
toz kop- toz kalkmak
t. 2546
toz ḳopar- toz kaldırmak, ortalığı altüst etmek
t. 2537, 2745
töhmet Ar. töhmet, birine isnad edilen suç
t. 4952
ṭudaġı ḳurı- çok korkmak
t. 5073
ṭudaḫ dudak (bk. ṭudaḳ)
t. 4823
ṭudaḳ dudak (bk. ṭudaḫ)

t. 1793, 1796, 4983
ṭudaḳ yarıl- susuzluktan dudakları çatlamak
t. 4801
ṭūfān Ar. tûfân
t. 5240
ṭūfāna uġra- Ar.+T. mec. tûfâna tutulmak
t. 3706
ṭufeyl Ar. **1.** yemeğe gelen misafir
t. 1852, 4168
2. dalkavuk
t. 5046
tuġ tuğ
t. 388
tuḥfe Ar. hediye, armağan
t. 2989
tuḥfeler düz- Ar.+T. hediyeler hazırlamak
t. 5150
ṭul dul
t. 663
ṭulın- kaybolmak, görünmez olmak
t. 1455
ṭulun- gurup etmek, batmak
t. 2934, 4061
ṭuluŋ şakak
t. 3055
ṭuman duman
t. 2250
ṭun- kapanmak, tıkanmak, mec. gamlanmak
t. 3676
tūnī Far. alçak, rezil
t. 5064
ṭupṭuru dupduru
t. 2804
ṭur kalk, haydi
t. 1700, 1729, 1797, 1924, 2337, 2930, 3513, 3989,
ṭur- 1. durmak, bulunmak, beklemek (dur-)
t. 489, 726, 906, 955, 1088, 1120, 1340, 1415, 1437, 1928, 1983, 1995, 2085, 2309, 2339, 2345, 2390, 2395, 2450, 2471, 2526, 2548, 2579, 2753, 2820, 2835, 3022, 3022, 3101, 3339, 3377, 3380, 3468, 3544, 3558, 3587, 3590, 3616, 3901, 4336, 4572, 2754, 4498, 4586, 4604, 4706, 4810, 4867, 4950, 4999, 5196, 5650, 5653
2. ayağa kalkmak, ayakta durmak
t. 440, 453, 620, 773, 835, 852, 967, 1084, 1087, 1169, 1237, 1312, 1314, 1326, 1352, 1401, 1631, 1674, 1803, 1925, 1968, 1993, 2119, 2201, 2203, 2447, 2455, 2718, 2916, 3064, 3584, 4096, 4230, 4438, 4481, 4811, 4852, 5222, 5429
ṭuraḳ yurt, barınak
t. 4918, 5140
ṭuraḫ eyle- durmak, kalmak
t. 1938, 2373
ṭuraḫ ṭut- yurt tutmak, yerleşmek
t. 4122
ṭurduḫlayın ṭur- eski durumda bulunmak, eskisi gibi durmak
t. 2705
ṭurfe Ar. genç, yeni
t. 3068
ṭurfe yil Ar.+T. mec. gençlik rüzgarı
t. 3807
ṭurġay çayırkuşu, toygar
t. 3037
ṭurıma- 1. duramamak
t. 2067, 4921
2. ayağa kalkamamak
t. 1993
ṭurış- karşı karşıya gelmek, çarpışmak, vuruşmak
t. 904, 933, 1980, 2392, 2731, 4684
ṭurmaġ durmak (bk. ṭurmaḫ; turmaḳ)
t. 2065
ṭurmaḫ durmak (bk. ṭurmaġ; turmaḳ)
t. 2296
turmaḳ durmak (bk. ṭurmaġ; ṭurmaḫ)
t. 1094, 1100
ṭurna turna
t. 4497
ṭur ṭur dura dura, bekleyerek
t. 4663
ṭuru duru, berrak (bk. ṭuruca)
t. 4803

ṭuruca duru, berrak (bk. ṭuru)
t. 4600
turunc Far. turunç
t. 494, 1632, 1667
ṭuru gel- ayağa kalkmak
t. 475, 748, 1085, 1544, 3930,
ṭuruş ayakta dikiliş
t. 1009
ṭuruşmaḳlıḳ savaşma
t. 2736
ṭurut- durdurmak, kaim kılmak
t. 19, 4903
ṭuru ṭuru dura dura, uzun süre ayakta durmak
t. 3314, 3384
ṭuş 1. karşı
t. 1961, 3713
2. uygun, münasip
t. 1784
ṭuş eyle- rast getirmek
t. 4804
ṭuş gel- rast gelmek, tesadüf etmek (bk. ṭuş ol-)
t. 819, 2718, 4827
ṭuş ol- 1. rast gelmek, tesadüf etmek (bk. ṭuş gel-)
t. 1694, 1976, 2444, 2923, 3409, 3938, 4167, 4280, 5103
2. yönelmek
t. 1869
tut dut
t. 317
ṭut- 1. tutmak, yakalamak (bk. dut-)
t. 25, 166, 215, 461, 1164, 1172, 1410, 1518, 1751, 1755, 1759, 1807, 1840, 1874, 1876, 1937, 1945, 1970, 2203, 2294, 2351, 2477, 2531, 2549, 2578, 2635, 2649, 2701, 2761, 2861, 2883, 2887, 2976, 3104, 3223, 3396, 3427, 3519, 3564, 3578, 3649, 3602, 3666, 3683, 3756, 3822, 3962, 4110, 4125, 4127, 4279, 4345, 4381, 4383, 4481, 4503, 4528, 4556, 4666, 4688, 4752, 4775, 4782, 4816, 4860, 4889, 4932, 4937, 4970, 4991, 5061, 5210, 5211, 5405, 5656, 5685
2. kaplamak, örtmek
t. 64, 496, 2250, 3128
3. korumak, muhafaza etmek
t. 156
4. farzetmek
t. 1534, 2288, 3136, 3247
5. ateş tutuşmak
t. 4734
6. ele geçirmek
t. 4396
ṭuṭaḳ ṭudaġa ur- öpüşmek
t. 5095
ṭuṭaş gel- rastlamak, karşılaşmak (bk. ṭuṭaş ol-)
t. 4821
ṭuṭaş ol- rastlamak, karşılaşmak (bk. ṭuṭaş gel-)
t. 2814, 3546
ṭutḫun esir, mahpus
t. 2821, 4398
ṭutıl- tutulmak, yakalanmak (bk.ṭutul-)
t. 2257, 2264, 2762, 2821, 4685
ṭūṭī Far. papağan
t. 3322
ṭutruḫ ateş tutuşturacak çörçöp
t. 3263
ṭutsaġ esir
t. 2778
ṭutucı tutan
t. 5410
ṭutul- tutulmak, yakalanmak (bk. ṭutıl-)
t. 1444, 4788, 4989, 4524
ṭutuşdur- tutuşturmak, yakmak
t. 1204
ṭuvaḫ duvak
t. 5512
ṭuy- duymak
t. 1925, 2117, 3824, 4073
ṭuynaḳ tırnak
t. 3832
ṭuyūr Ar. kuşlar
t. 3628
ṭuz 1. tuz
t. 2150, 5337, 5338, 5338, 5592
2. hoşluk, güzellik, şirinlik
t. 2221
ṭuz (etmek / haḳḳı) tuz ekmek hakkı, manevi hak

t. 262, 273, 2759, 2998, 4216, 4661
ṭuz etmek unıt- nankörlük etmek
t. 5257
ṭuzaġ tuzak (tuzaẖ)
t. 24, 2262
ṭuzaġa düş- tuzağa düşmek, yakalanmak
t. 1523, 3146, 3967, 4167
ṭuzaġa ṭutıl- tuzağa düşmek, yakalanmak
t. 2256
ṭuzaẖ tuzak (bk. tuzaġ)
t. 2259, 2264
ṭuzaẖ düzet- tuzak kurmak (bk. ṭuzaẖ ḳur-)
t. 1130
ṭuzaẖ ḳur- tuzak kurmak (bk. ṭuzaẖ düzet-)
t. 3968, 4169, 4278
ṭuzaẖ üz- tuzaktan kurtulmak
t. 3069
tümen (< Far. tūmān) pek çok
t. 3635
tümen tümen (< Far. tūmān) pek çok
t. 5287
tütün duman (bk. dütün)
t. 4735
tüvānā Far. güçlü, kuvvetli
t. 425
tüz- tütmek, kokmak
t. 1973
tüzüt- tüttürmek, koku yaymak
t. 1655

-U-

u ve (bk. ü)
u. 16, 23, 24, 30, 55, 74, 79, 88, 113, 134, 152, 177, 177, 180, 192, 200, 202, 211, 218, 219, 219, 220, 220, 234, 253, 253, 266, 293, 295, 298, 298, 303, 331, 367, 369, 371, 377, 382, 386, 390, 393, 393, 403, 404, 423, 425, 426, 428, 434, 436, 485, 487, 532, 540, 550, 555, 569, 590, 617, 645, 653, 677, 703, 705, 747, 760, 780, 787, 787, 787, 791, 810, 814, 825, 844, 847, 853, 859, 863, 863, 886, 907, 908, 951, 959, 979, 979, 979, 980, 986, 1004, 1007, 1015, 1042, 1073, 1082, 1104, 1112, 1115, 1129, 1145, 1170, 1178, 1180, 1183, 1190, 1213, 1217, 1218, 1264, 1267, 1269, 1315, 1345, 1346, 1354, 1366, 1366, 1367, 1367, 1367, 1368, 1414, 1436, 1436, 1498, 1508, 1508, 1518, 1522, 1533, 1556, 1569, 1612, 1647, 1697, 1697, 1710, 1718, 1745, 1749, 1756, 1759, 1828, 1878, 1898, 1920, 1960, 1980, 1985, 1993, 1995, 2007, 2007, 2011, 2011, 2016, 2025, 2033, 2053, 2060, 2094, 2095, 2110, 2120, 2139, 2147, 2167, 2263, 2264, 2267, 2284, 2308, 2342, 2345, 2357, 2361, 2372, 2372, 2395, 2399, 2541, 2551, 2556, 2557, 2561, 2583, 2598, 2614, 2620, 2623, 2659, 2664, 2664, 2669, 2675, 2682, 2696, 2700, 2703, 2706, 2716, 2719, 2747, 2769, 2771, 2787, 2803, 2813, 2835, 2849, 2849, 2860, 2862, 2865, 2867, 2871, 2879, 2881, 2882, 2898, 2901, 2904, 2911, 2914, 2916, 2930, 2935, 2950, 2955, 2960, 2971, 2976, 2999, 3005, 3018, 3022, 3024, 3050, 3057, 3073, 3073, 3081, 3108, 3112, 3145, 3145, 3146, 3148, 3152, 3161, 3171, 3194, 3200, 3216, 3247, 3248, 3277, 3287, 3297, 3298, 3304, 3308, 3338, 3341, 3341, 3345, 3357, 3383, 3394, 3401, 3409, 3415, 3439, 3480, 3514, 3515, 3532, 3536, 3543, 3543, 3556, 3556, 3563, 3564, 3581, 3591, 3599, 3599, 3616, 3617, 3626, 3628, 3628, 3675, 3700, 3703, 3710, 3716, 3733, 3733, 3742, 3758, 3758, 3764, 3768, 3780, 3804, 3813, 3830, 3835, 3841, 3850, 3864, 3873, 3881, 3883, 3888, 3889, 3895, 3916, 3935,

3951, 3974, 3984, 4002, 4005, 4006, 4011, 4029, 4062, 4082, 4088, 4091, 4116, 4130, 4137, 4137, 4138, 4150, 4153, 4185, 4187, 4194, 4196, 4196, 4199, 4202, 4205, 4205, 4205, 4207, 4275, 4299, 4301, 4314, 4317, 4317, 4321, 4333, 4355, 4380, 4385, 4393, 4394, 4402, 4413, 4413, 4413, 4434, 4436, 4445, 4453, 4462, 4462, 4463, 4463, 4472, 4478, 4534, 4534, 4554, 4570, 4592, 4593, 4604, 4610, 4634, 4654, 4684, 4685, 4691, 4693, 4702, 4721, 4744, 4765, 4766, 4766, 4770, 4777, 4779, 4793, 4795, 4800, 4801, 4844, 4854, 4858, 4909, 4915, 4917, 4921, 4927, 4989, 4995, 4995, 4999, 5002, 5009, 5030, 5030, 5048, 5048, 5051, 5072, 5074, 5079, 5113, 5114, 5118, 5119, 5124, 5132, 5151, 5194, 5227, 5244, 5264, 5274, 5283, 5284, 5287, 5289, 5289, 5316, 5319, 5341, 5341, 5342, 5346, 5346, 5347, 5347, 5356, 5365, 5366, 5376, 5381, 5384, 5401, 5415, 5430, 5448, 5469, 5477, 5502, 5516, 5516, 5533, 5537, 5558, 5560, 5575, 5580, 5583, 5587, 5589, 5597, 5646, 5659, 5662, 5662, 5665, 5665, 5665, 5681, 5684, 5686

ʿ**ucb** Ar. kendini beğenmişlik
u. 5665

ucı bucağı her tarafı, her yeri
u. 2355

ucuz karşılıksız, ucuz
u. 3095, 3194, 3985, 3987

ucuz it- değersiz hale gelmek
u. 4951

uç 1. uç
u. 223, 235, 1755, 1796, 1874, 1957, 2350, 2683, 2739, 2747, 2886, 3104, 3278, 4476, 4486, 5517
2. sebep, vesile
u. 339, 1284, 2511, 2699, 2805, 3674, 3721, 5412
3. baş
u. 4448
4. son
u. 1149, 2928, 3524, 4101, 5385,
5. sınır
u. 4352, 5268
6. taraf, kenar
u. 1831, 3636, 3803

uç- uçmak
u. 29, 51, 530, 944, 1122, 1344, 1745, 2263, 1960, 2259, 2262, 2593, 2980, 2994, 3021, 3035, 3227, 3230, 3566, 3659, 3808, 3830, 3866, 3883, 3919, 4023, 4133, 4278, 4347, 4511, 4543, 5508, 5544, 5645,

uçabil- uçabilmek
u. 3069

uçarda kuşlar arasında
u. 2112

uçḫun- esirgemek, vermemek için geri çekmek
u. 2426

uçın- korkudan sararmak, rengi uçmak (bk. uçun-)
u. 2263

uçmaḳ cennet
u. 442, 487, 2262, 3348, 3579, 5525, 5572

uçtan uca bir baştan bir başa, baştan başa
u. 493, 822, 5061

uçuḫlu saralı
u. 1444

uçuḫ ṭut- sarası tutmak
u. 3398

uçun- korkudan sararmak, rengi uçmak (bk. uçın-)
u. 2150

uçur- uçurmak
u. 3227, 3305, 4953, 5086

ud 1. haya, utanma, utanç
u. 1140, 1921, 3179, 3488, 4170, 4416
2. kaygı
u. 2728

ʿ**ūd** Ar. ödağacı
u. 488, 503, 532, 3073, 3109, 5390
uda bıraḳ- utanç içinde bırakmak
u. 4443
uġra- tesadüf etmek, rastlamak, karşılaşmak
u. 482, 730, 751, 856, 861, 1003, 1107, 1180, 1580, 2270, 2352, 2392, 2465, 2596, 2799, 2972, 3058, 3115, 3409, 3640, 3709, 3866, 3867, 3877, 4055, 4083, 4506, 4599, 4608, 4697, 4767, 4920, 5017, 5027, 5074, 5300
uġraş- çarpışmak, savaşmak
u. 2821, 4305, 4341
uġrat- 1. maruz kılmak, duçar etmek
u. 1975
2.tesadüf ettirmek, karşılaştırmak
u. 888, 5302
uġrı hırsız (bk. uġru)
u. 4293, 5471, 5555
uġrı yola ḳay- yanlış, hileli yola sapmak
u. 2182
uġru hırsız (bk. uġrı)
u. 4548, 4550, 4909
uġrulayın gizlice (bk. uġurlayın)
u. 4048
uġrulıḳ hırsızlık
u. 4566
uġurla- 1. çalmak, hırsızlık etmek
u. 1726
2. gizlemek, saklamak
u. 5452
uġurlayın gizlice, hırsız gibi, habersizce, sessizce (bk. uġrulayın)
u. 473, 1361, 1571, 2668, 3178, 3309, 3870, 4181, 4824, 4875
uġur olsun uġurlar olsun, güle güle
u. 2509, 2644, 4740
ʿ**uḳūl** Ar. akıllar, zihinler
u. 2125
ulal- büyümek, yetişmek
u. 4291
ulaş- ulaşmak, erişmek
u. 18, 493
ulu büyük, ileri gelen, saygıdeğer kişi,yüce
u. 154, 218, 358, 379, 428, 820, 869, 875, 886, 910, 981, 986, 990, 992, 997, 1011, 1063, 1079, 1097, 1104, 1107, 1109, 1113, 1145, 1154, 1155, 1160, 1281, 1282, 1320, 1340, 1346, 1854, 2278, 2517, 2634, 2639, 2761, 2996, 3050, 3120, 3134, 3287, 3489, 3491, 3578, 3591, 3607, 3625, 3666, 3712, 4249, 4529, 5048, 5091, 5109, 5158, 5247, 5260, 5311, 5318, 5349, 5384, 5439, 5473, 5559, 5574
ulu eyle- üstün tutmak
u. 609
ulu kiçi büyük küçük herkes, bütün halk
u. 397, 432, 723, 839, 1098, 1268, 1271, 1385, 1391, 1963, 3627, 3647, 4531, 4637, 4779, 4896, 4999, 5043, 5105, 5554, 5570
ulu kişi şerefli, saygıdeğer kişi
u. 309, 4678, 4950
ulular atalar
u. 767
ulular yolı büyüklerin adeti, usulü
u. 2635
ululıḳ yücelik
u. 5516
ululıḳ eyle- büyüklük göstermek (bk. ululuḳ eyle-; ululuk it-)
u. 989
ululuḳ eyle- büyüklük göstermek (bk. ululıḳ eyle-; ululuk it-)
u. 825, 1044
ululuk it- büyüklük göstermek (bk. ululıḳ eyle-; ululuḳ eyle-)
u. 1210
uluŋ okun sapı
u. 2881
ulus halk, kavim, millet
u. 3699, 5142
ulu söz ağır söz
u. 232
ulu Tangrı Yüce Allah
u. 2578, 5489

um- ummak, dilemek, ümit etmek
u. 146, 267, 1373, 1472, 1514, 1736, 1743, 1842, 1911, 2233, 2620, 2776, 2776, 2726, 3158, 3250, 3344, 4140, 4147, 4151, 4166, 4169, 4178, 4227, 4352, 4520, 5154, 5389, 5495
umadur- ümitle beklemek, ummak
u. 797, 1588, 1843
umagör- ümitle beklemek, ummak
u. 4525
uma uma ümitle bekleyerek
u. 1895
umı ümit, dilek (bk. umu)
u. 354
ʿummān-ṣıfat okyanus niteliği olan
u. 3978
umu ümit, dilek (bk. umı)
u. 3621
umu um- dilekte bulunmak, bir şey dilemek
u. 77
ʿunāb (< Ar. ʿunnāb) hünnap, çiğde, meyvesi yenilen dikenli bir ağaç (bk. ʿunnāb)
u. 2226
unıdıl- unutulmak
u. 1827, 5344, 5527, 5549, 5626
unıt- unutmak (bk. unut-)
u. 743, 1625, 1843, 1908, 1918, 2028, 2283, 2465, 3184, 3407, 3773, 4053, 4223, 4922, 5097, 5134, 5257, 5286, 5333, 5482, 5685, 5703
unıtdur- unutturmak
u. 4150, 4239
ʿunnāb Ar. hünnap, çiğde, meyvesi yenilen dikenli bir ağaç (bk. ʿunāb)
u. 2273
unut- unutmak (bk. unıt-)
u. 1841, 2473, 2918, 3205, 3208, 3340, 3506, 4573, 4780, 5200
unutmaḳlıḳ unutma
u. 4982
upuzun upuzun
u. 4333
ur- vurmak
u. 410, 481, 511, 528, 718, 1092, 1176, 1177, 1199, 1293, 1433, 1668, 2066, 2274, 2523, 2552, 2557, 2756, 2760, 2892, 3335, 4484, 4488, 4714, 4856, 5128
urġan ip
u. 3341
urış çarpışma, savaş
u. 2730, 5458
urış- vuruşmak, çarpışmak (bk. uruş-)
u. 904, 933, 2392, 4684
urlu vurulmuş
u. 2532
uruḫ soy, sülale, hanedan (bk. uruḳ)
u. 2116
uruḳ soy, sülale, hanedan (bk. uruḫ)
u. 4515
urul- kurulmak, yapılmak
u. 4898
urun- dövünmek, kendi kendine vurmak
u. 5499
uruş- 1. vuruşmak, çarpışmak (bk. urış-)
u. 2730, 4504,
2. boynuz vurmak, toslaşmak
u. 4542
uṣ akıl
u. 37, 52, 754, 2296, 2489, 4128, 5242, 5545
us- kıyas etmek, benzetmek
u. 142, 3407
uṣal ol- gevşek davranmak, ihtiyatsız bulunmak
u. 1749
uṣan- 1. doyuma ulaşmak
u. 2117, 2743, 3551, 4799, 4947
2. usanmak, sıkılmak, bıkmak
u. 1276, 1896, 1910, 2018, 2327, 4719, 5009
3. şüphe etmek
u. 4327
uṣanmaḫ usanmak
u. 1910
usaŋ dut- ihmal etmek, gevşek davranmak
u. 3340
usaŋlıḳ it- gaflette bulunmak

u. 4079
uşaŋ ol- gafil olmak, ihtiyatsız bulunmak, ihmal etmek
u. 2342, 2913, 3221, 4694, 5468
uşlan- akıllanmak
u. 3180, 3404
uşlı akıllı, dirayetli (bk. uşlu)
u. 2363
uşlu akıllı, dirayetli (bk. uşlu)
u. 378, 414, 421, 434, 780, 980, 1112, 1130, 1198, 1246, 1275, 2622, 2625, 2662, 3330, 3651, 3664, 3664, 3779, 4156, 4441, 5098, 5111, 5380, 5415
uşşı git- aklı başından gitmek
u. 519, 1298
uşşuŋı tağıt- kendini kaybetmek
u. 1528
ustā (< Far. üstāz) usta, sanatkar (bk. üstād)
u. 1836, 3658, 3663
uşul 1. iyice, güzelce, gereğince
u. 242, 3657, 3935
2. akıllıca
u. 2060
uş işte, böyle, öyle ki
u. 39, 115, 129, 291, 369, 372, 568, 588, 678, 743, 760, 765, 775, 780, 819, 824, 880, 889, 953, 954, 976, 988, 1023, 1171, 1181, 1244, 1254, 1368, 1402, 1417, 1480, 1509, 1511, 1517, 1586, 1619, 1643, 1653, 1682, 1690, 1704, 1734, 1743, 1746, 1746, 1767, 1795, 1801, 1817, 1825, 1843, 1896, 1965, 2030, 2031, 2088, 2100, 2200, 2276, 2320, 2331, 2401, 2450, 2631, 2650, 2672, 2715, 2744, 2768, 2805, 2811, 2834, 2862, 2955, 2998, 3015, 3076, 3076, 3079, 3115, 3154, 3219, 3220, 3234, 3268, 3277, 3285, 3300, 3312, 3378, 3439, 3509, 3536, 3605, 3609, 3635, 3691, 3701, 3713, 3815, 3818, 3872, 3908, 3953, 3964, 4000, 4080, 4102, 4125, 4129, 4258, 4263, 4398, 4422, 4428, 4436, 4554, 4565, 4581, 4617, 4624, 4785, 4818, 4845, 4905, 4979, 5004, 5057, 5087, 5139, 5141, 5141, 5280, 5291, 5368, 5373, 5419, 5426, 5436, 5519, 5566, 5573, 5697
uşda 84, 1045, 1203, 1258, 1349, 2215, 2783, 2813, 3340, 3892, 3962, 4053, 4328, 4725, 4862, 4894, 5015, 5022, 5039, 5237, 5269, 5294, 5415, 5494, 5518
uş- uçmak
u. 3372
uşacuḳ ufacık, pek küçük
u. 5472
uşaġ küçük, ufak (bk. uşaḳ; uşaẖ)
u. 1993
uşaġ u iri büyük küçük herkes (bk. uşaġ vü iri)
u. 862
uşaġ vü iri büyük küçük herkes (bk. uşaġ u iri)
u. 531, 3441
uşaẖ 1. parça, zerre (bk. uşaḳ; uşaġ)
u. 1997,
2. ufak, küçük
u. 3287, 4858
uşaḳ küçük, ufak (bk. uşaġ; uşaẖ)
u. 81, 5560
uşan- parçalanmak
u. 4138
uşat- kırmak, parçalamak
u. 173
uşbu işte bu
u. 4932, 5254
uşda işte, şu durumda (bk. uş)
uş indi şimdi
u. 2018, 2713, 2997, 3025, 3893, 4088, 5610
ut- oyunda kazanmak, yenmek, mat etmek
u. 1937, 2788, 5383
utan- utanmak, hicap etmek
u. 97, 813, 1229, 1237, 1489, 2189, 2197, 2284, 2288, 3089, 3336, 4218, 5038
utanmaḳlıḳ utanma, hicap
u. 4264

uturu uturu dikkatlice, keskin keskin
u. 2165
uvaḫ parçalanmış, kırık, ufak
u. 5512
uy- 1. uymak, tabi olmak
u. 117, 1217, 2556, 3616, 3912, 4293, 4994, 5215, 5363
2. kapılmak
u. 1445, 5457
3. çatmak, sataşmak
u. 2463
uya ahmak, sersem
u. 2722
uyaġ- 1. grup etmek, batmak(bk. uyaḫ-)
u. 1894
2. doğmak
u. 1379
uyaḫ- 1. grup etmek, batmak(bk. uyaġ-)
u. 1488, 3557
2. doğmak
u. 619
uyan dizgin, gem, yular
u. 1078
uyan- uyanmak
u. 322, 872, 1124, 1803, 1923, 2453, 2463, 2499, 3359, 3368, 3371, 3373, 3476, 3493, 3929, 4177
uyandur- uyandırmak
u. 2360, 2499
uyanıḳlıḳ bilgili olma, haberdar olma
u. 205
uyanlu dizginli, gemli, yularlı
u. 2377, 2530
uyanuġiken uyanık iken (bk. uyanuḫla)
u. 2358
uyanuḫla uyanık iken (bk. uyanuġiken)
u. 2907, 3390, 3653, 4141
uyanuḫlıġ uyanıklık
u. 3556
uyanuḳ uyanık
u. 2350
uyar- uyarmak
u. 1923
uyḫu uyku
u. 955, 1735, 1849, 2346, 2349, 2350, 2351, 2354, 2361, 2466, 2865, 2866, 2867, 2899, 2915, 2919, 2920, 2921, 3360, 3368, 3389, 3390, 3532, 3533, 3653, 4075, 4892, 5510
uyḫu al- uykuya dalmak, uyumak
u. 2896
uyḫucı uykucu
u. 2346
uyḫusuz uykusuz
u. 1609
uyḫu ṭut- uykuya dalmak, uyumak (bk. uyḫuya düş-)
u. 2382
uyḫuya düş- uykuya dalmak, uyumak (bk. uyḫu ṭut-)
u. 2364
uyı- uyumak (bk. uyu-)
u. 1136, 1741, 1849, 1870, 1922, 2351, 2358, 2359, 2360, 2361, 2363, 2379, 2382, 2457, 2463, 2467, 2502, 2895, 3173, 3356, 3358, 3359, 3362, 3363, 3363, 3364, 3370, 3373, 3417, 3489, 3490, 3531, 3627, 4176, 4282
uyışmaġ uyumak
u. 2556
uyu- 1. uyumak (bk. uyı-)
u. 868, 935, 1138, 1374, 1803, 1888, 2444, 2448, 3361, 3367, 3476, 3788
2. gaflet içinde bulumak
u. 941
uyu- mayalanmak
u. 322
uyuş- anlaşmak
u. 3637
uyut- uyutmak
u. 918
uz 1. tecrübeli, dikkatli, uyanık
u. 302, 3294,
2. usta, hünerli, maharetli
u. 3333, 5415,
3. ustaca, uygun bir şekilde
u. 1558, 1667, 2294, 5337, 5448, 5592
uza- uzaklaşmak
u. 4510
uzaḫ uzak
u. 2259, 3069,
uzan- 1 .uzanmak

u. 495

2. uzun sürmek, uzamak

u. 3704, 5629, 5633

uzat- 1. uzatmak (bk. uzatmaḫ)

u. 929, 1558, 1667, 1696, 1727, 2370, 2645, 2712, 3270, 3578, 4174, 4645, 5404

2. mec. yetiştirmek

u. 60

3. bir süre beklemek, geçirmek

u. 468

4. uzaklaştırmak

u. 4709

uzatmaḫ uzatmak (bk. uzat-)

u. 4583

uzınsuz sözün kısası

u. 4244

uzın uzın uzun uzun

u. 3383

uzluḳ yumuşaklık, ihtiyat, uyuşma

u. 4319

uzun uzun

u. 250, 1526, 4159, 4849, 4977, 5194, 5579

uzunınca uzunluğunca, boylu boyunca

u. 2383

uz uz ustaca

u. 1960

-Ü-

ü ve (bk. u)

ü. 8, 8, 16, 17, 17, 19, 19, 23, 27, 39, 47, 55, 55, 55, 55, 58, 77, 84, 105, 134, 144, 147, 151, 162, 163, 163, 173, 187, 202, 202, 229, 244, 260, 263, 265, 271, 302, 306, 307, 315, 337, 344, 358, 382, 382, 386, 391, 392, 419, 420, 425, 425, 425, 438, 444, 448, 449, 449, 449, 449, 492, 492, 492, 492, 504, 515, 526, 532, 539, 551, 562, 581, 584, 606, 618, 633, 663, 663, 690, 745, 749, 752, 771, 775, 800, 802, 816, 827, 844, 844, 844, 846, 869, 872, 886, 928, 945, 968, 974, 975, 977, 980, 980, 1019, 1035, 1073, 1077, 1079, 1112, 1116, 1130, 1139, 1145, 1152, 1154, 1190, 1191, 1224, 1226, 1263, 1274, 1277, 1282, 1304, 1364, 1366, 1368, 1384, 1423, 1515, 1519, 1544, 1549, 1559, 1569, 1569, 1571, 1577, 1584, 1677, 1685, 1689, 1709, 1813, 1828, 1849, 1888, 1888, 1896, 1909, 1911, 1919, 1921, 1955, 1966, 1986, 1987, 1991, 2000, 2019, 2066, 2092, 2096, 2127, 2137, 2183, 2195, 2206, 2220, 2222, 2224, 2227, 2264, 2267, 2267, 2280, 2296, 2306, 2338, 2347, 2356, 2392, 2449, 2491, 2494, 2497, 2506, 2544, 2615, 2634, 2644, 2653, 2659, 2662, 2678, 2681, 2681, 2686, 2718, 2721, 2726, 2726, 2750, 2793, 2803, 2813, 2820, 2824, 2850, 2918, 2924, 2925, 2946, 2989, 3001, 3005, 3015, 3028, 3036, 3051, 3057, 3076, 3080, 3081, 3107, 3131, 3185, 3190, 3191, 3273, 3276, 3279, 3282, 3341, 3397, 3444, 3479, 3481, 3489, 3512, 3514, 3514, 3532, 3554, 3580, 3585, 3589, 3598, 3618, 3622, 3622, 3626, 3626, 3658, 3663, 3664, 3665, 3667, 3679, 3684, 3695, 3709, 3710, 3791, 3793, 3796, 3804, 3813, 3831, 3849, 3865, 3880, 3890, 3916, 3926, 3935, 3958, 3978, 3989, 4001, 4003, 4005, 4006, 4009, 4035, 4035, 4048, 4063, 4100, 4112, 4112, 4115, 4125, 4138, 4151, 4175, 4196, 4207, 4222, 4225, 4242, 4246, 4256, 4268, 4279, 4281, 4300, 4302, 4310, 4310, 4311, 4317, 4321, 4323, 4330, 4337, 4338, 4342, 4375, 4400, 4404, 4407, 4409, 4419, 4448, 4479, 4552, 4574, 4574, 4604, 4605, 4610, 4626, 4661, 4663, 4684, 4692, 4700, 4721, 4730, 4743, 4744, 4758, 4765, 4793, 4814, 4818, 4822, 4830, 4830, 4841, 4878, 4912,

1716, 1729, 1762, 1764, 1843, 1874, 1942, 2139, 2209, 2337, 2345, 2526, 2846, 2885, 3017, 3031, 3201, 3333, 3439, 3538, 3590, 3819, 4213, 4298, 4357, 4502, 4595, 4810, 4900, 5351, 5486, 5552, 5552, 5702

üstine düş- üzerine gitmek
ü. 3855

üstine var- saldırmak, üzerine gitmek
ü. 946

üş- üşüşmek, birikmek, toplanmak
ü. 795, 3805, 4502, 4810

üşen- 1. üzülmek
ü. 2301, 2302, 3001, 3890, 4196, 4971, 5280, 5561
2. sıkılmak
ü. 727, 2720, 2836, 3063, 4568
3. tedirgin olmak
ü. 827, 1994, 2560, 2561, 2843,
4. rahatsız olmak
ü. 1082, 1972, 3253, 4138, 4419, 4886, 5565

üşendür- tedirgin etmek, rahatsız etmek
ü. 252, 1043, 3387, 3441, 3603, 4540, 4643, 5152

üşte işte, bu durumda, şimdiki halde
ü. 111, 920, 949, 976, 1040, 1672, 1696, 1757, 1842, 1947, 2186, 2337, 3084, 3308, 3608, 4698, 5230

üt- oyunda, kumarda kazanmak
ü. 4625

ütüz- oyunda, kumarda kaybetmek
ü. 5006

üyez sivrisinek
ü. 51

üz- koparmak, kesmek, ilişkiyi kesmek
ü. 2121, 2559, 2878, 3834, 5112, 5635

üzegü üzengi
ü. 2178, 2580, 2591

üzegü çal- atı mahmuzlamak
ü. 4435

üzegü ger- üzengiye sıkıca basıp beklemek
ü. 2526, 2884

üzerine üzerine, üstüne (bk. üzre)
ü. 2684

üzil- 1. kopmak, koparılmak
ü. 3679
2. ilişkiyi kesmek
ü. 5224

üzre üzerinde, üstünde (bk. üzerine)
ü. 1, 7, 48, 143, 164, 503, 514, 623, 1403, 1460, 1773, 2156, 2228, 2380, 2893, 3023, 3546, 4235, 4371, 4483, 4815, 5101, 5118

üzüm üzüm
ü. 4253

-V-

vācib Ar. yapılması gerekli
v. 2634

vācib ol- Ar.+T. yapılması gerekli olmak
v. 356, 681

vaẖt (< Ar. vaḳt) vakit, zaman (bk. vaḳt)
v. 3170, 3250

vaḳʿa Ar. olay, hadise (bk. vaḳıʿa)
v. 2862

vaḳar Ar. ağırbaşlılık, temkinlik
v. 742, 5473

vaḳıʿa Ar. olay, hadise (bk. vaḳʿa)
v. 4118, 4489, 5023

vaḳt Ar. vakit, zaman (bk. vaẖt)
v. 783, 1578, 1742, 1759, 1847, 1895, 2527, 2598, 2607, 2735, 3273, 3462, 3989, 4198, 4256, 4304, 4695, 5087, 5358

vaḳtini gözet- Ar.+T. fırsat kollamak, uygun zamanı beklemek
v. 3270

vaḳt (yum-/ ṭut-) vakt gözetmek, dikkat etmek
y. 3666

vālih ḳal-Ar.+T. şaşakalmak
v. 3942

var 1. haydi, git, hemen
v. 1703, 1729, 2701, 5528
2. hep, olanlar
v. 1104,

var var olan, mevcut

-Y-

3133, 3133, 3148, 3148, 3409, 3409, 3684, 3684, 3736, 3958, 3958, 4084, 4187, 4481, 4655, 4734, 4738, 5231, 5397, 5397, 5423, 5477, 5477, 5492, 5492, 5536, 5536, 5536, 5536, 5667,
2. yahut, veya
y. 48, 260, 343, 691, 932, 943, 1107, 1228, 1319, 1407, 1423, 1491, 1605, 1694, 1727, 1756, 1756, 1850, 1933, 1996, 2015, 2023, 2127, 2184, 2222, 2282, 2726, 2838, 2910, 2977, 2983, 3247, 3541, 3568, 3603, 3841, 3958, 4310, 4355, 4364, 4374, 4386, 4412, 4517, 4608, 5067, 5207, 5362, 5378, 5396, 5400, 5534, 5593, 5616, 5638, 5675, 5691

yā Ar. ünl. ey,ya
y. 1180, 2255

ya yay (bk. yay)
y. 72, 2651, 2736, 2887, 3523

yābān Far. **1.** çöl, sahra, ıssız yer
y. 1945, 2318, 2719, 2969, 3842, 4002, 4355, 4380, 4534, 5069
2. yabancı, yabancı yer
y. 977, 1903, 2831, 5461
3. yabanî
y. 2709

yabāna at- Far.+T. heba etmek
y. 714, 814, 3145, 3194, 4455, 4937, 4970

yabāna atıl- Far.+T. heba edilmek
y. 4524

yabāna bıraḫ- Far.+T. heba etmek
y. 192, 2461

yabāna düş- Far.+T. çöle, ıssız yere düşmek
y. 2431, 2818, 4963

yabāna git- Far.+T. heder olmak
y. 313

yabāna ḳaç- Far.+T. uzaklaşmak, uzağa kaçmak
y. 1122, 4641

yabāna ḳay- Far.+T. çöle, ıssız yere düşmek
y. 3408

yabāna ṣaç- Far.+T. **1.** boşa harcamak
y. 273
2. defetmek, kurtulmak
y. 455, 1058

yabāna ṣal- Far.+T. heba etmek
y. 2477

yabāna toz- Far.+T. **1.** çöllere kaçmak
y. 2911
2. mec. heder olmak
y. 3114

yabāna yayın- Far.+T. çöle, ıssız yere düşmek
y. 3009

yabandaġı yabandaki, yaban hayattaki
y. 42, 1981

yacan- çekinmek, sakınmak
y. 27

yad 1. yabancı
y. 3, 179, 181, 181, 181, 384, 725, 766, 811, 864, 2099, 2290, 2860, 3252, 3274, 3646, 4042, 4265, 4767, 4959, 5067, 5232, 5236, 5395, 5626
2. yabancılık
y. 2437

yad eyle- yabancılaştırmak (bk. yad it-)
y. 3519, 5542

yad it- yabancılaştırmak (bk. yad eyle-)
y. 237

yādigār yâdigâr, bir kimseyi veya nesneyi hatırlatacak şey
y. 226

yād ḳıl- Far.+T. hatırlamak, hatırda tutmak (bk. yād ṭut-)
y. 1620

yād ṭut- Far.+T. hatırlamak, hatırda tutmak (bk. yād ḳıl-)
y. 1856, 2062, 4873

yad u biliş tanıdık ve tanımadık herkes
y. 2633

yaġ yağ
y. 1894, 2739, 4917

yaġ- yağmak
y. 2734, 3209

yaġı düşman
y. 903, 904, 926, 929, 931, 937, 940, 943, 945, 946, 957, 2608, 2734, 4298, 4466, 4466, 4502, 5367, 5470

yaġını toŋdur- vücudunu dondurmak
y. 3405
yaġırnı sırt
y. 4435
yaġlıḳ mendil
y. 3914
yaġlu yağlı
y. 4935
yaġmurlayın yağmur gibi
y. 2734
yaḫ- (I) yakmak (bk. yaḳ- (I))
y. 518, 2027, 5225
yaḫ- (II) yaklaşmak, yakınlaşmak (bk.yaḳ-(II))
y. 3112
yaḫa yırt- üzüntüden gömleğinin yakasını parçalamak (bk. yaḳa yırt-)
y. 2914, 4185
yaḫın yakın
y. 801, 1732, 1839, 1954, 2128, 3135, 3285
yaḫın ol- yaklaşmak, yakınlaşmak
y. 1333
ya ḫod veya, ya da (bk. ya ḫoẕ)
y. 1228
ya ḫoẕ (< Far. yāḫūd) **1.**veya, ya da (bk. ya ḫod)
y. 462, 544, 589, 647, 1319, 1655, 1694, 1784, 2059, 3529, 4397, 5028, 5075,
2. yoksa
y. 604
yaḫşı iyi, güzel
y. 2282, 2835
yaḳ- (I) yakmak (bk. yaḫ-(I))
y. 1135, 1548, 1551
yaḳ- (II) yaklaşmak, yakınlaşmak (bk. yaḫ-(II))
y. 2261, 5228
yaḳa aksi yön, karşı
y. 4495
yaḳa parala- üzüntüden gömleğinin yakasını parçalamak
y. 2225
yaḳa yırt- üzüntüden gömleğinin yakasını parçalamak (bk. yaḫa yırt-)
y. 497, 1977, 3383, 5498
yaḳayı ṭut- dağlara bayırlara düşmek, ıssız yerlere gitmek
y. 1977
yaḳayı vir- yakasını kaptırmak, yakalanmak
y. 1977, 5661
yaḳıl- yanmak
y. 129, 3550, 4963
yaḳın yakın
y. 818, 896, 1027,
yaḳıncaḫ çok yakın, pek yakın (bk. yaḳıncaḳ)
y. 1592
yaḳıncaḳ çok yakın, pek yakın (bk. yaḳıncaḫ)
y. 139, 929, 1045, 1939, 5269
yaḳın gel- yaklaşmak, yanına varmak (bk. yaḳın var-)
y. 3593, 4208
yaḳın var- yaklaşmak, yanına varmak (bk. yaḳın gel-)
y. 129**,** 266
yaḳış- yaklaşmak, meyletmek
y. 5378, 5444
yaḳışdur- yakıştırmak
y. 4858, 5619
yaḳīn Ar. sağlam bilgi; iyice, kesinlikle bilme
y. 263, 2671, 2671, 4880
yaḳlaş- yaklaşmak
y. 3580
yāḳūt Ar. yakut, değerli süs taşı
y. 501, 5289
yala- yalamak
y. 4174
yalan yalan
y. 275, 276, 1127, 1684, 2030, 2835, 3085, 3086, 3332, 3336, 4335, 4374, 4568, 4915, 5016, 5363
yalancı yalan söyleyen
y. 2908
yalancılıġ yalancılık (bk. yalancılıḳ)
y. 5665
yalancılıḳ yalancılık (bk. yalancılıġ)
y. 277
yaldan- yaltaklanmak
y. 230

yalın 1. çıplak (bk. yalıŋ)
y. 3152, 4503
2. kapsız, yalın
y. 2378
yalıŋ çıplak (bk. yalın)
y. 2838
yalıŋ alev
y. 2838
yalıncaġ çıplak (bk. yalıncaḥ)
y. 3335, 4995
yalıncaḫ çıplak (bk. yalıncaġ)
y. 3334, 5497
yalıncaḳlıḳ çıplaklık
y. 193
yalman kılıç ağzı
y. 2596, 3678, 4307, 4563
yaluŋuz yanlız, tek başına, biricik
y. 800, 1704, 1935, 2196, 2541, 3148, 3296, 3826, 3865, 3897, 4005, 4045, 4054, 4205, 4265, 4276, 4920, 5226, 5442, 5485
yaluŋuzca yalnız olarak, yapayanlız
y. 2366, 5026, 5515
yaluŋuz ḳo-yalnız bırakmak
y. 302, 1646
yāl ü bāl boy pos düzgünlüğü
y. 4464
yalvar- yalvarmak
y. 704, 448, 3505, 3510, 3697, 4764, 5494
yam menzil atı
y. 4345
yaman kötü
y. 1212, 2282, 2835
yama urıma- yamalayamamak, saramamak
y. 1626
yan yan, nezd, huzur
y. 125, 504, 585, 760, 884, 1470, 1773, 1820, 1824, 2196, 2364, 3256, 3618, 4902, 4904, 4999, 5485
yan- yanmak
y. 77, 883, 1731, 1829, 1875, 2026, 2167, 2276, 2488, 2909, 3263, 3329, 3493, 3541, 3810, 3903, 4080, 4098, 4199, 4518, 4734, 4735, 4980
yaŋa yana, tarafa
y. 330, 483, 485, 751, 813, 919, 1135, 1328, 1397, 1429, 1489, 1561, 1656, 1779, 1951, 1969, 2017, 2479, 2546, 2600, 2700, 2806, 2830, 2845, 2980, 3109, 3303, 3428, 3457, 3465, 3510, 3513, 3532, 3584, 3611, 3703, 4083, 4164, 4264, 4412, 4416, 4607, 4722, 4723, 4729, 4743, 4776, 5044, 5203, 5239, 5250, 5307, 5583, 5680
yaŋadan taraftan, yandan (bk. yaŋadın)
y. 2746, 4664
yaŋadın taraftan, yandan (bk. yaŋadan)
y. 956, 1486, 1961
yaŋaḳ yanak
y. 2380, 2546, 3190
yaŋaḳlu yanaklı
y. 1077
yaŋaraḫ 1. daha ayrı bir taraf
y. 4201
2. taraf
y. 4494
yanar oda gir- canını tehlikeye atmak
y. 2728
yanaş- yaklaşmak
y. 2879
yancıl-ezilmek
y. 3684
yancuḳ kese, boyundan geçirilerek yana asılan çanta
y. 475
yandur- yandırmak, yakmak
y. 907, 3215, 4482
yaŋıl- yanılmak, şaşırmak
y. 187, 249, 368, 2210, 2283, 2527, 2633, 2902, 3006, 3040, 3193, 3696, 3726, 3748, 3960, 4116, 4718, 5478
yanın al- yanına yaklaşmak
y. 4095
yanındağı yanındaki
y. 475
yanın yanın yan yan
y. 4307
yanıra yanına doğru
y. 4480

yanıt- cezayı karşılamak
y. 2670
yaʿnī Ar. doğrusu, senin anlayacağın, şu demek
y. 1668, 2317, 2331, 2905, 3099, 3699, 3746
yaŋlış yanlış
y. 1905, 2137, 2312, 2539, 2646, 2799, 3698, 4375, 5049
yaŋlışlıḳ yanlışlık
y. 2902
yaŋu ses yansıması, yankı
y. 1639
yanu yan- dert yanmak, şikayette bulunmak
y. 2299, 3361, 5363
yanu yanu yana yana, yanarak, acıyla
y. 3186
yan vir- arka çevirmek, uzaklaşmak
y. 2939
yap- 1. inşa etmek, kurmak
y. 605, 1313, 1333, 1334, 2698, 3710, 3971, 4545
2. kapatmak, örtmek
y. 5486
3. karışmak, dolaşmak (saç)
y. 4823
yapdur-yaptırmak
y. 1056
yapıl- bağlanmak
y. 1529
yapış- yapışmak, tutunmak, yakalamak
y. 161, 700, 1752, 1756, 1749, 1757, 2911, 3114, 3925, 4075
yapraḳ yaprak
y. 75, 5670
yapucı inşaat ustası, duvarcı
y. 1339
yapulu kapalı, örtülü
y. 1943
yār Far. dost, sevgili, tanıdık
y. 377, 379, 385, 604, 642, 647, 665, 785, 1223, 1366, 1369, 1370, 1475, 1479, 1563, 1588, 1641, 1789, 1801, 1840, 1909, 2002, 2007, 2011, 2053, 2348, 2461, 2494, 2655, 2859, 2860, 2863, 2901, 2912, 2920, 2922, 3058, 3240, 3588, 3599, 3965, 4044, 4136, 4181, 4275, 4315, 4714, 4870, 4956, 4978, 4988, 5141, 5141, 5149, 5647,
yar- 1. ayırmak, bölmek
y. 2760, 4471, 4478,
2. kazmak, oymak, yarmak
y. 2002, 2747, 5211
3. birbirinden uzaklaştırmak
y. 2860
yara yara
y. 2854, 4575
yara- uygun düşmek, gerekmek
y. 1323, 2280, 3459, 4074, 4133, 4955, 5657, 5689
Yaradan Yaratan, Allah (bk. yaratġan)
y. 1588, 4956, 5136
yaradıl- yaratılmak
y. 144
yaraġ hazırlık (bk. yaraẖ)
y. 4266, 4267
yaraġ düz- hazırlık yapmak (bk. yaraẖ düz-; yaraḳ düz-)
y. 1791, 4326
yaraġ eyle- hazırlık yapmak (bk. yaraḳ eyle-)
y. 1084, 1086, 2108
yaraġın düzet- hazırlık yapmak
y. 4434
yaraġ it- hazırlık yapmak
y. 3338
yaraġ ḳıl- hazırlık yapmak (bk. yaraḳ ḳıl-)
y. 786, 931, 4724
yaraẖ hazırlık (bk. yaraġ)
y. 1288, 2089
yaraẖ düz- hazırlık yapmak (bk. yaraġ düz-; yaraḳ düz-)
y. 788
yaraẖ düzül- hazırlık yapılmak
y. 793
yaraẖla- hazırlamak, hazırlık yapmak
y. 1919, 3172
yaraẖlan- hazırlanmak
y. 1718
yaraẖlu 1. hazırlıklı, teçhizatlı (bk. yaraḳlu)
y. 953

y. 1834
yaruḫ yarık, aralık (bk. yarıḳ; yaruḳ)
y. 3065
yaruḳ yarık, aralık (bk. yarıḳ; yaruḫ)
y. 3127
yaru yarı
y. 839, 2220, 2220, 5601
yas matem, yas
y. 1109, 1886, 3635
yas- düz hale getirmek
y. 3678
yasat- yaptırmak, imal ettirmek
y. 1790
yasduġ yastık (bk. yaṣtuḳ; yastuḳ)
y. 3341
yasemen Far. yasemin
y. 77, 492
yasın dut- matemde bulunmak, yasını tutmak
y. 4145
yas ḳurul- matem töreni yapılmak
y. 5504
yaslu yaslı, matemli
y. 5057
yas ṭonu matem elbisesi
y. 3682
yaṣtuḳ yastık (bk. yasduġ; yastuḳ)
y. 1600, 5354
yastuḳ yastık (bk. yasduġ; yaṣtuḳ)
y. 1574
yaş 1. gözyaşı, yaş
y. 506, 566, 638, 794, 1193, 1380, 1399, 1405, 1437, 1505, 1506, 1644, 1889, 2311, 2485, 3102, 3366, 3534, 3668, 4077, 4184, 4670, 4812, 4983, 4996, 5299, 5430, 5513
2. nemli, ıslak
y. 1085, 2276
yaş yaş, ömür yaşı
y. 408, 622, 1110, 1244, 3635, 5394
yaşa- yaşamak
y. 1739
yaş aḳıt- ağlamak
y. 1617, 5076, 5641
yaşar- sulanmak, yaşarmak
y. 3364
yaşdan u ḳurudan göyne- boşuna, sebepsiz yere tasalanmak
y. 5659
yaş dök- ağlamak
y. 2915, 4063, 4861, 5085
yaş dökil- ağlamak
y. 1947, 3366, 4130
yaşı aḫ- ağlamak
y. 5073
yaşın- gizlenmek, saklanmak
y. 4662
yaş ol-1. gözyaşları içinde olmak
y. 5505
2. ıslanmak
y. 1449
yaşına ṭoy- uzun yaşamak, yaşına doymak
y. 2014
yaşı ṭol- yaşlanmak, ihtiyarlamak
y. 4130
yaşur- 1. kapamak, örtmek, gizlemek
y. 1584, 1868, 2204, 4373
2. örtülmek
y. 2745,
yat 1. usul, tarz, yol yordam
y. 158, 179, 1770, 2107, 2294, 3661, 4466
2. tertibat, hazırlık
y. 2435, 4434, 5162, 5470
3. hüner
y. 2156
4. vaziyet, durum
y. 4088
yat- 1. yatmak
y. 587, 615, 637, 640, 687, 721, 868, 877, 1374, 1508, 1570, 1833, 1837, 1859, 1869, 1920, 2073, 2099, 2336, 2359, 2383, 2453, 2492, 2498, 2609, 2627, 2914, 3019, 3248, 3295, 3363, 3629, 3683, 3750, 3768, 3819, 3844, 3854, 3854, 3962, 4095, 4109, 4159, 4230, 4282, 4381, 4669, 4819, 4865, 4937, 4965, 5353
2. yatay bir durumda bulunmak
y. 503, 504, 3461
yataḳ barınak, barınılan yer, mesken
y. 230, 1772

yatalıḳ barınak, barınılan yer
y. 4368
yat eyle- hazırlık yapmak
y. 2336
yatın kolayın bil- (işin) usulünü bilmek
y. 2735
yatlu kötü, fena, işe yaramaz
y. 965, 3354, 3677, 4445, 5588
yatmaḳlıḳ yatma, yatış
y. 4982
yatuḳal- yatıp kalmak, uzun süre yatmak
y. 3370
yatur- yatırmak
y. 5166
yavan katıksız
y. 2996, 5671
yavaş sakin, yumuşak, uysal
y. 1672, 2697, 4440, 5474
yavaşlıḳ tembellik
y. 5665
yavı kayıp, yitik, zayi
y. 4642
yavın- görünmemek, gözden kaybolmak
y. 29
yavlaġ çok, pek çok (bk. yavlaḫ; yavlaḳ)
y. 2067
yavlaḫ çok, pek çok (bk. yavlaġ; yavlaḳ)
y. 1170, 4960
yavlaḳ çok, pek çok, gayet (bk. yavlaġ; yavlaḫ)
y. 470, 613, 1247, 1287, 1331, 2551, 4041, 4387, 5474
yavşur- yapıştırmak
y. 3089
yavuḫ yakın
y. 3389
yavu ḳıl- kaybetmek, yitirmek (bk. yavu ḳul-)
y. 1216, 1786, 3116, 3965, 4079, 5136
yavu ḳul- kaybetmek, yitirmek (bk. yavu ḳıl-)
y. 3876, 3896, 4202, 4981, 5426
yavu var- kaybolmak, zayi olmak
y. 881, 1717, 2783, 2998, 3117, 3802, 4322, 4769, 5018, 5483
yavuz kötü, fena
y. 215, 716, 718, 883, 1336, 1336, 1336, 1375, 1953, 2085, 2142, 2365, 2446, 2535, 2550, 2606, 2621, 2643, 2694, 2812, 3012, 3082, 3143, 3180, 3296, 3567, 3592, 3673, 3771, 3776, 3865, 4033, 4095, 4198, 4205, 4242, 4445, 4567, 4587, 4597, 4597, 4632, 4752, 4761, 4886, 4889, 4916, 4972, 5003, 5028, 5102, 5133, 5300, 5357, 5375, 5380, 5386, 5443,
yavuz göz kem, nazar, değen göz
y. 3603, 4494, 5317
yavuz gün kötü, sıkıntılı gün
y. 4041
yavuz iş eyle- kötü iş yapmak
y. 4781
yavuz it- kötü iş yapmak
y. 1455
yavuzlıḫ kötülük, fenalık (bk. yavuzluḫ; yavuzlıḳ)
y. 2678
yavuzlıḳ kötülük, fenalık (bk. yavuzluḫ; yavuzlıḫ)
y. 152, 2140, 3011, 3080, 4697, 5363, 5465, 5466, 5628
yavuzlıḳ gör- kötülük görmek
y. 4769
yavuzlıḳ it- kötülük yapmak
y. 5465
yavuzlıḳ ṣan- kötülük dilemek, kötü niyet beslemek
y. 4421
yavuzlıḳ vir- zarar vermek, kötülük etmek
y. 1827
yavuzluḫ kötülük, fenalık (bk. yavuzlıḫ; yavuzlıḳ)
y. 5165
yavuzluḳ sertlik, haşinlik
y. 4319
yavuz söyle- kötü konuşmak
y. 5443
yay yay (bk. ya)

y. 410, 791, 1199, 2374, 2381, 2614, 2880, 2952, 2976, 2977, 3053, 3564, 3564, 4463, 4498, 5470

yay- yaymak, yayılmak
y. 3648, 3703

yaya 1. yaya (bk. yayaẖ; yayaḳ)
y. 128, 4193, 5667
2. piyade
y. 1353, 2157, 2809, 3703,

yayaẖ yaya (bk. yaya; yayaḳ)
y. 1062, 2178, 2179, 2192, 2373, 3542, 3750, 3795, 3839, 3921, 4363

yayaḳ yaya (bk. yaya; yayaẖ)
y. 4995

yayan yürüyerek, yaya olarak yürümek
y. 3716, 3840, 4349

yay bağrı yayın eğri kısmı
y. 2884

yay çek- yay çekmek, yay kurmak (yay ḳur-)
y. 2369, 2522, 2885, 5206

yay ḳur- yay çekmek, yay kurmak (bk. yay çek-)
y. 1434

yayıl- 1. yayılmak
y. 1386, 1623, 2732, 3421, 4374, 5173
2. duyulup ağızdan ağza söylenmek
y. 339

yay kurul-yay çekilmek, kurulmak
y. 405

yaz 1. yaz
y. 20, 1299, 1978, 4534, 5378, 5416
2.ilkbahar
y. 1671, 5342

yaz- 1. yazmak
y. 244, 298, 307, 355, 559, 982, 2618, 3760, 5113, 5119, 5123, 5137, 5142, 5145, 5150, 5178, 5223, 5230, 5254, 5342, 5614, 5695, 5696, 5703
2. nakşetmek, resmetmek
y. 553, 561, 602, 621, 622, 623, 672, 672, 1345, 1499, 2791, 3659, 3661, 3719, 3727, 4807, 4807

yazdur- nakşettirmek
y. 3956, 3964

yazı 1. düzlük yer, ova
y. 78, 1148, 1152, 2486, 2529, 2655, 2814, 3319, 3885, 3938, 4190, 4301
2. çöl, sahra
y. 3185, 3262, 3528, 3529, 3534, 3538, 3572, 4104

yazı alın yazısı, kader
y. 3185

yazıcı kâtip
y. 5340

yazıl- dağılmak, yayılmak
y. 1670,

yazıl- 1. yazılmak
y. 228, 355, 2014, 2897, 4644, 5697
2. nakşedilmek, resmedilmek
y. 3954, 4808

yazılu 1. yazılı, yazılmış (bk. yazlu)
y. 3468
2. nakşedilmiş, resmedilmiş
y. 515

yazı yir düzlük, düz ova
y. 1120, 4187,

yazlu 1. yazılı, yazılmış (bk. yazılu)
y. 2941, 3843, 4204, 5022
2. nakşedilmiş, resmedilmiş
y. 2043, 3738, 3953, 4928

yazu 1. yazı
y. 5113
2.nakış, resim
y. 553, 626
3. alın yazısı, kader
y. 2941, 5022

yazuġa ḳoy- günaha koymak, sevketmek
y. 4238

yazuẖ günah
y. 2197, 3314, 3897

yazuẖlu suçlu, mücrim
y. 4759

yazuyı yaz- düz ovayı şaşırmak
y. 2904

yel yele, atın üzerindeki uzun kıllar
y. 3832

yelken aç- yelken açmak
y. 3023

yeŋ- yenmek

y. 2899
yeng durum
y. 2794, 5590
yengeç yengeç
y. 25
yengeçleyin yengeç gibi, yan yan
y. 5063
yeŋül hafif
y. 2122
yeşil yeşil
y. 487
yeşm Far. yeşil taş
y. 489
yetür- ulaştırmak, yetiştirmek
y. 1958
yıġ- 1. engellemek, men etmek
y. 276
2. yığmak, biriktirmek
y. 5365
yıġın yığın
y. 3540
yıḫ- 1. yıkmak (bk. yıḫmaġ; yıḳ-)
y. 543, 545
2. bozmak, değiştirmek
y. 5604, 5605
yıḫmaġ yıkmak, yere yıkmak (bk. yıḫ-; yıḳ-)
y. 2862, 4299
yıḳ- yıkmak (bk. yıḫ-; yıḫmaġ)
y. 204, 274, 4444, 4486, 5250
yıḳıl- 1. yığılmak, yere serilmek
y. 2586
2. yıkılmak, üzülmek
y. 2230
yıl yıl, sene
y. 125, 370, 370, 543, 602, 672, 797, 1059, 1316, 1525, 1705, 1931, 2033, 2505, 2864, 3058, 3152, 3563, 3652, 4036, 4189, 4785, 5102, 5130, 5191, 5271, 5563, 5641, 5701
yılduz yıldız
y. 423
yır şarkı, nağme
y. 1648
yırla- şarkı söylemek
y. 1293, 1611, 1640, 1648, 3446
yırt- parçalamak
y. 4091
yırtıcı yırtıcı
y. 231
yıyıl- 1. haddi aşmak
y. 4297, 4527
2. kendini kaptırmak
y. 4578
yi- yemek
y. 262, 307, 432, 437, 508, 509, 513, 551, 569, 677, 826, 829, 1002, 1057, 1072, 1136, 1152, 1209, 1252, 1326, 1427, 1673, 1733, 1788, 1818, 1849, 1888, 1890, 1891, 1891, 1920, 2047, 2307, 2307, 2359, 2479, 2585, 2833, 2866, 2894, 2894, 2895, 2927, 2930, 2938, 2955, 2963, 2987, 2990, 2996, 3069, 3081, 3310, 3311, 3342, 3362, 3375, 3375, 3417, 3424, 3490, 3523, 3526, 3527, 3602, 3684, 3772, 3894, 4074, 4096, 4188, 4216, 4218, 4219, 4224, 4232, 4235, 4295, 4321, 4407, 4417, 4536, 4613, 4624, 4635, 4637, 4704, 4707, 4842, 4935, 5010, 5099, 5129, 5145, 5280, 5281, 5301, 5311, 5313, 5442, 5453, 5453, 5545, 5666, 5671
yid- peşinden götürmek
y. 166, 2338, 5409
yidi yedi
y. 370, 408, 437, 1110, 2750, 2750, 2928, 3259, 3522, 4192, 4488, 5091, 5701
yidür- yedirmek
y. 229, 845, 3967, 5212, 5381
yig iyi, daha iyi, üstün
y. 208, 226, 272, 1057, 1613, 2126, 2178, 2179, 2405, 2405, 2603, 2733, 3010, 3121, 3292, 3366, 3506, 3589, 4134, 4385, 5012, 5014, 5449, 5557, 5663, 5674
yigen yeğen
y. 299, 300, 345
yigin 1. baskın, üstün
y. 5450
2. şiddetli

y. 4076
yiŋ elbise kolunun el üzerine gelen kısmı, kol ağzı
y. 566, 1796, 4670
yin- (yemek) yenmek, yenilmek
y. 433, 1544, 2112, 2113, 2992, 4225
yiŋ- üstün gelmek, yenmek
y. 3993
yindek daima, hep, sürekli
y. 271, 320, 1638, 1938, 2658, 4457, 5459
yine 1. tekrar, yine
y. 446, 482, 486, 517, 616, 719, 784, 804, 851, 877, 877, 995, 1034, 1036, 1037, 1080, 1083, 1083, 1261, 1510, 1520, 1538, 1541, 1606, 1622, 1630, 1710, 1715, 1806, 1827, 1840, 1845, 1999, 2075, 2075, 2102, 2191, 2193, 2205, 2237, 2238, 2240, 2240, 2655, 2668, 2705, 2855, 2863, 2872, 2874, 2876, 2876, 2877, 2947, 2951, 3065, 3093, 3215, 3462, 3477, 3480, 3531, 3599, 3699, 3791, 3876, 3928, 4062, 4099, 4284, 4308, 4399, 4422, 4625, 4761, 4790, 4835, 4846, 4902, 4999, 5054, 5292, 5294, 5308, 5313, 5320, 5499, 5545
2. ve, ve ayrıca
y. 2855
yiŋeme- yenememek
y. 2346
yiŋi yeni
y. 367
yiŋi ay hilâl
y. 1379
yiŋil- zaptedilmek
y. 3671
yiŋile yeniden, tekrar (bk. yiŋileyin)
y. 1794
yiŋileyin yeniden, tekrar (bk. yiŋile)
y. 2052, 2705
yiŋime- yenememek, bastıramamak
y. 2466
yiŋi yigit delikanlı, yeni yetme genç
y. 3191, 5054
yir yer, yeryüzü, zemin
y. 31, 32, 53, 63, 66, 111, 119, 144, 273, 276, 324, 328, 333, 403, 422, 475, 519, 521, 526, 561, 699, 872, 952, 960, 983, 1035, 1067, 1092, 1099, 1315, 1332, 1380, 1568, 1648, 1662, 1728, 1865, 1956, 1968, 2000, 2002, 2002, 2049, 2081, 2084, 2085, 2099, 2111, 2149, 2171, 2205, 2250, 2296, 2328, 2339, 2367, 2373, 2406, 2433, 2468, 2472, 2480, 2494, 2567, 2660, 2747, 2748, 2750, 2750, 2751, 2752, 2854, 2860, 2885, 2890, 2893, 2988, 3028, 3030, 3065, 3117, 3126, 3140, 3236, 3285, 3295, 3363, 3430, 3448, 3529, 3533, 3533, 3546, 3565, 3570, 3571, 3596, 3634, 3722, 3792, 3795, 3841, 3851, 3862, 3866, 3907, 3964, 4008, 4089, 4098, 4146, 4235, 4303, 4352, 4352, 4354, 4408, 4499, 4560, 4564, 4582, 4590, 4598, 4601, 4602, 4669, 4812, 4815, 4836, 4836, 4888, 4891, 5019, 5020, 5056, 5101, 5101, 5211, 5233, 5248, 5256, 5259, 5269, 5325, 5345, 5379, 5398, 5403, 5410, 5432, 5475, 5490, 5490, 5496, 5505, 5505, 5508, 5513, 5551, 5564, 5571, 5589, 5629, 5683
yircügez küçük bir yer
y. 3047
yirden geç- alçalmak, yerin dibine girmek
y. 198
yire baş ḳo- saygıyla önünde eğilmek (bk. yire baş ur-; yire yüz sür-)
y. 2288
yire baş ur- saygıyla önünde eğilmek (bk. yire baş ḳo-; yire yüz sür-; yire yüz ur-)
y. 422, 1331, 1683, 3593, 4363
yire dep- ayaklar altına almak
n. 2158, 2857

yire yüz sür- saygıyla önünde eğilmek (bk. yire baş ḳo-; yire baş ur-; yire yüz ur-)
y. 1041

yire yüz ur- saygıyla önünde eğilmek (bk. yire baş ḳo-; yire baş ur-; yire yüz sür-)
y. 1715, 5422

yiri ḳız- yerinde duramaz, oturamaz olmak
y. 1482

yirin- üzülmek, mahzun olmak, kederlenmek
y. 1662, 2176, 2205, 2407, 2407, 5379, 5499

yirin bekle- yerinde durmak, bulunduğu yerden ayrılmamak
y. 2740

yirince 1. layık, uygun
y. 254, 3680, 4149, 5172
2. sürekli
y. 5436

yirlü yirince yerli yerinde, uygun durumda (bk. yirlü yirinde)
y. 65

yirlü yirinde yerli yerinde,uygun durumda (bk. yirlü yirince)
y. 33

yirmürü yirmürü yalvara yalvara
y. 2674

yir öp- yeri öperek saygı göstermek
y. 440, 998

yirüŋ ḳolayın al- uygun bir yer bulmak
y. 2579

yir üstine baş ḳo- büyük bir saygıyla önünde eğilmek (bk. yir üstine baş ur-; yir üzre baş ḳo-)
y. 601, 782

yir üstine baş ur- büyük bir saygıyla önünde eğilmek (bk. yir üstine baş ḳo-; yir üzre baş ḳo-)
y. 1096

yir üzre baş ḳo- büyük bir saygıyla önünde eğilmek (bk. yir üstine baş ḳo-; yir üstine baş ur-)
y. 2082

yir yirin her taraftan, taraf taraf
y. 2595, 2744, 3725, 4345, 4796

yiryüzi yeryüzü, zemin
y. 64, 850

yit- 1. yetmek, kafi gelmek
y. 739, 789, 2065, 2173, 2441, 2468, 2494, 2514, 2929, 3378, 3413, 3508, 4127, 4163, 4785
2. yetişmek, ulaşmak
y. 806, 1750, 2133, 2535, 2535, 2629, 2754, 2808, 2879, 3049, 3233, 3750, 4331, 4338, 4510, 4682, 4683, 4688
3. kaybolmak
y. 478, 2265, 2806, 4225

yitmiş yetmiş
y. 5394

yitür- 1. kafi gelmek
y. 2494
2. işini bitirmek, yok etmek
y. 1413, 4549
3. yetiştirmek, ulaştırmak
y. 3014

yiyesi yemek, yiyecek
y. 842, 1086, 1787, 1849, 1888, 2585, 2685, 2866, 2894, 2985, 2988, 2996, 3048, 3298, 3374, 3375, 3602, 3637, 3772, 4165, 4165, 4217, 4219, 5010

yiyesi dök- sofra açmak, bol miktarda yiyecek ortaya koymak
y. 1071, 1384

yiyesüz yiyeceksiz
y. 3768

yiyi koku
y. 4073, 4248, 4599

yiyil- çürümek, aşınmak
y. 235, 273, 3672, 3672

yiyiş- hep birlikte yemek yemek
y. 3637

yiyle- koklamak
y. 5433

yiynicek hafif
y. 1411, 5672

yiynicek başlu hafifmeşrep (bk. yüŋül baş)
y. 5246

yo- yok etmek
y. 4417

yoġ yok, olmamak, olmayacak, olmadık (bk. yoḫ; yoḳ)
y. 305, 337, 389, 413, 417, 777, 930, 947, 1000, 1582, 1821, 2620, 3051, 3159, 3241, 3626, 3638, 3701, 3769, 3769, 3779, 3932, 3942, 4147, 4177, 4514, 4775, 4793, 4864, 4918, 5353, 5491, 5523

yoġıduġını olmadığını, yok
y. 951, 2711, 3785

yoġur- yoğurmak
y. 4484

yoḫ yok, olmamak, olmayacak, olmadık (bk. yoġ; yoḳ)
y. 107, 519, 555, 702, 728, 729, 950, 955, 1005, 1005, 1007, 1160, 1443, 1740, 1985, 1990, 2066, 2151, 2184, 2230, 2264, 2313, 2328, 2369, 2393, 2403, 2518, 2564, 2565, 2625, 2645, 2651, 2667, 2696, 2728, 2901, 2915, 3070, 3070, 3079, 3142, 3217, 3424, 3467, 3470, 3485, 3523, 3565, 3839, 3897, 3969, 4003, 4005, 4081, 4117, 4153, 4195, 4227, 4243, 4267, 4400, 4433, 4550, 4675, 4706, 4708, 4766, 4880, 4957, 5131, 5464, 5596

yoḫsa yoksa
y. 3091, 3665

yoḫsul yoksul, fakir
y. 662, 1108, 1290, 4999, 5391, 5488

yoḫsul u bay zengin fakir herkes
y. 109, 1385, 3648

yoḫ yire boş yere
y. 561

yoḳ yok, olmamak, olmayacak, olmadık (bk. yoġ; yoḫ)
y. 25, 58, 152, 169, 175, 213, 239, 327, 424, 424, 509, 556, 577, 656, 1011, 1048, 1225, 1242, 1295, 1402, 1684, 2030, 2084, 2124, 3018, 3030, 3440, 3704, 4029, 4579, 4788, 4995, 5016, 5189, 5296, 5325, 5585

yoḳuş yokuş
y. 4187, 4927

yoḳuş aġ- yokuş yukarı çıkmak
y. 2487, 2877

yol 1. yol
y. 57, 78, 100, 116, 157, 188, 205, 485, 519, 728, 736, 812, 856, 861, 888, 895, 897, 998, 1003, 1146, 1180, 1202, 1420, 1706, 1872, 1914, 1915, 1930, 1957, 2000, 2003, 2011, 2057, 2089, 2137, 2140, 2234, 2238, 2258, 2265, 2318, 2322, 2324, 2353, 2360, 2362, 2372, 2376, 2459, 2504, 2629, 2807, 2810, 2834, 2837, 2961, 2993, 3067, 3152, 3235, 3392, 3477, 3505, 3509, 3554, 3612, 3709, 3754, 3804, 3841, 3841, 3879, 3938, 3997, 4063, 4064, 4183, 4268, 4330, 4346, 4349, 4358, 4359, 4397, 4590, 4597, 4655, 4690, 4747, 4796, 4884, 5003, 5023, 5191, 5278, 5421, 5478, 5535, 5616, 5648,
2. usul, adap, erkân
y. 2025, 2639

yol- yolmak
y. 2226

yola başla-yola koyulmak, yola çıkmak
y. 4680, 4925

yola çıḫ- yola koyulmak, yola çıkmak (bk. yola çıḳ-)
y. 3640

yola çıḳ- yola koyulmak, yola çıkmak (bk. yola çıḫ-)
y. 4994

yola düş- yola koyulmak, yola çıkmak
y. 2308, 2718, 2813, 2877, 2926, 3617, 4054, 4099, 4429

yola gir- yola koyulmak, yola çıkmak
y. 693, 726, 771, 793, 816, 855, 2025, 2203, 2631, 2792, 2850, 3615, 4266, 4332, 4336, 4338, 4351, 4364, 4790, 4795, 4831, 5203, 5265, 5611

yola git- yola koyulmak, yola çıkmak
y. 2843, 3824, 4088

yola gönil- yola koyulmak, yola çıkmak (yola gönül-)
y. 772, 2132, 4692, 4713, 4728, 5267

yola gönül- yola koyulmak, yola çıkmak (bk. yola gönil-)
y. 2154, 5068
yol al- yol almak, yol yürümek
y. 4189, 4334
yola var- yola çıkmak
y. 735
yol az- yolunu şaşırmak, yanlış yola girmek (bk. yolı az-)
y. 2982, 3083, 3699, 4925
yol azdur- yolunu şaşırtmak (bk. yoldan azdur-)
y. 4539
yol başar- yol katetmek, yol almak
y. 4344, 4355, 5027
yol başla- kılavuzluk etmek
y. 2397
yol bul- fırsat bulmak, kollamak
y. 668, 937, 1388, 4595, 5382
yol bulınma- mümkün olmamak
y. 2222
yol çek- yol tepmek, yol yürümek
y. 2786
yoldan azdur- yolunu şaşırtmak, yoldan çıkartmak (bk. yol azdur-)
y. 2899, 4052
yoldaş arkadaş, yol arkadaşı
y. 59, 1232, 1338, 1915, 2733, 3616, 4003, 4084, 4265, 4266, 4267, 4351, 4454, 4567, 4611, 4636, 5536, 5582
yoldaş ḳıl- yol arkadaşı olarak tayin etmek
y. 780
yol di- yol göstermek, yol tarif etmek (bk. yol göster-)
y. 3511
yol dög- yol tepmek, yol yürümek
y. 821, 1128
yol dut- bir yere doğru gitmek, yola çıkmak
y. 998, 3659, 3826
yol eri yolcu, yola giden
y. 2983, 4284
yol göster- yol göstermek, yol tarif etmek (bk. yol di-)
y. 1046, 3199, 3517
yol gözet- özlemle bir şeyin olmasını, gelmesini beklemek
y. 247, 2343, 3667, 3912
yolı az- yolunu şaşırmak, yanlış yola girmek (bk. yol az-)
y. 2791
yolınca yol boyunca
y. 3043, 4543
yolından çıḳar- yolundan ayırmak, yönünü değiştirmek
y. 2025
yolını bük- yolına engel olmak
y. 799
yolını ur- yolunu kesmek
y. 3616
yolını yıġ- yoluna engel koymak, yolunu yıkmak (bk. yoluŋdan yıġ-)
y. 3904
yol iste- fırsat kollamak
y. 1419
yol kesen harami, haydut
y. 4554
yol ṭart- yol yürümek, yol tepmek
y. 3894
yol ṭut- yola çıkmak, yola koyulmak
y. 111, 600, 1723, 1771, 2057, 2338, 2482, 2519, 2531, 2711, 3873, 3928, 4052, 4104, 4210, 4398, 4507, 5618
yolun- yolunmak
y. 3320
yoluŋdan yıġ- yolundan men etmek, engellemek (bk. yolını yıġ-)
y. 4740
yol vir- müsaade etmek, izin vermek
y. 2349
yol yatı yolculuk hazırlığı
y. 3825
yor- tabir etmek, yormak
y. 256, 874, 4674, 5358
yor- yormak, yorgun düşürmek
y. 2955, 4106
yorġa rahvan
y. 4751
yorġan yorgan
y. 3341
yorı yol, usul, tarz

y. 2629
yort- koşmak
y. 3710
yort sür- egemen olmak, hükmünü geçirmek
y. 145, 2701
yorul- yorulmak
y. 3543, 4196, 4499
yosun yosun
y. 700
yoşı- yorulmak, zayıf düşmek
y. 3542
yoy- silmek, izale etmek
y. 17, 558
yoz bakımsız, iyi beslenmemiş
y. 2267
yön yön, cihet, şekil, usul, tarz
y. 1954, 3154, 3740, 3892, 4001, 4017, 5243
yön dut- yönünü değiştirmek, teveccüh etmek (bk. yönin dön-)
y. 44, 51, 3532, 3399
yönen- yüz tutmak, teveccüh etmek
y. 214
yönin dön- yönünü değiştirmek, teveccüh etmek (bk. yön dut-)
y. 713, 3371
yönin ṭut- bir tarafa yönelmek
y. 525, 4594
yönlü uygun, münasip, yerinde
y. 1941
yöre çevre, etraf
y. 606, 907, 917, 922, 1257, 1305, 1463, 2261, 2373, 3026, 3389, 3581, 3631, 3895, 3979, 4194, 4918, 5046
yören- bir şeyin çevresini dolaşmak
y. 1257, 1463, 1659, 1692, 1824, 2853, 3020, 3814, 3979
yöresin dut- etrafında dolaşmak
y. 3631
yu- yıkamak
y. 508, 533, 2382, 3214, 3280, 3605, 4219, 4507, 5484
yudıl- yutulmak
y. 2
yudım yudum, lokma
y. 2
yudıma- yutamamak
y. 5664
yudın- zoraki yutmak, içmek
y. 4881
yuḫaru yukarı (bk. yuḳarı; yuḳaru)
y. 3473, 3940
yuḫla- uyuklamak
y. 1138
yuḳarı yukarı (bk. yuḫaru; yuḳaru)
y. 871
yuḳaru yukarı (bk. yuḫaru; yuḳarı)
y. 516, 1360, 1429, 1656, 3041
yumaḫ yumaḫ avuç avuç, tutam tutam
y. 4887
yumıl- kapanmak, yumulmak
g. 709
yumruḳ yumruk
y. 5128
yumşacuḳ yumuşacık
y. 3832
yumşaḫ yumuşak (bk. yumşaḳ)
y. 5474
yumşak yumuşak (bk. yumşaḫ)
y. 2492
yumurda yumurta
y. 1726, 2656
yun- yıkanmak
y. 3277, 3329, 3334, 3378, 3378
yunt kısrak
y. 446, 2112, 3832, 3835, 3835
yurt yurt, mesken, vatan
y. 1805, 1822, 2355, 3469, 4292, 5250, 5253, 5540
yurt ṭut- yerleşmek, mesken edinmek (bk. yurt ṭutun-)
y. 4091, 4534
yurt ṭutun- yerleşmek, mesken edinmek (bk. yurt ṭut-)
y. 5143
yut- yutmak
y. 2266
yuv- yuvarlamak
y. 2423
yuva yuva, barınak
y. 1725, 1869, 3403, 3629, 3929, 4545
yuvıt- gizlemek, saklamak (bk. yuvut-)
y. 4848

yuvnıl- yuvarlanmak
y. 700
yuvut- gizlemek, saklamak (bk. yuvıt-)
y. 2204
yüce yüce, büyük, ulu
y. 19, 498, 605, 613, 1089, 1281, 1341, 1744, 2366, 3419, 3695, 3700, 4072, 4191
yügriş- koşuşmak
y. 4810
yügür- koşmak, hızla gitmek
y. 29, 291, 649, 919, 1353, 1046, 1344, 1439, 1448, 1895, 2378, 2458, 2980, 3756, 4027, 4068, 4101, 4186, 4331, 4335, 4337, 4338, 4343, 4427, 4795, 4811, 4843
yük yük
y. 327, 789, 1496, 4105, 4542, 4914
yüke boyun uzat- yük taşımak
y. 444
yük götür- yük taşımak, yük çekmek
y. 3883
yükin- önünde diz çökmek, önünde eğilmek (bk. yükün-)
y. 2240
yükin çekime- derde, acıya katlanamamak
y. 1413
yüklen-yüklenmek
y. 4231
yüklü yüklü
y. 4428
yüksek yüksek
y. 1743, 1992, 2939
yükseklik yükseklik
y. 4191
yük ṭart- yük taşımak, yük çekmek
y. 3569
yükün- önünde diz çökmek, önünde eğilmek (bk. yükin-)
y. 1792
yüli- traş etmek
y. 4620
yüŋ 1. yün
y. 5
2. tüy, kuş tüyü
y. 2593, 2881, 2994
yüŋül hafif
y. 2580
yüŋül baş hafifmeşrep (bk. yiynicek başlu)
y. 311
yürecük yürekçik
y. 2962
yüregi demür merhametsiz
y. 2524
yüregindeki ṣuyı ḳan eyle- acı çektirmek
y. 3182
yüregine dögün ur- yüreğini dağlamak
y. 1498, 2430
yüregine kan ṭam- yüreğine kan damlamak, çok acı hissetmek
y. 1625, 3674
yüregine ṭaġ ur- yüreğini dağlamak, yaralamak
y. 739, 3822
yüregini acıt- canını yakmak, incitmek
y. 3283
yüreginin ḳanını iç- çok acı çekmek
y. 4639
yüregini ḳazı-yüreğini parçalamak
y. 2648
yüregini yar- 1. yüreğini parçalamak
y. 587, 870, 1975
2. kendini öldürmek
y. 1479
yüregin oda şişle- acı içinde bırakmak
y. 2177, 2768
yüregin ṭaġla- yüreğini dağlamak, yaralamak
y. 2010, 2798, 4847, 4998
yüregin ṭoġra- yüreğini parçalamak, çok acı çekmek
y. 574
yüregi ṭaġlı yüreği yaralı
y. 1763
yüregi yaġı eri- çok korkmak
y. 957
yüregi yaġlı endişe etme, kaygı içinde (olma) (bk. yüregi yaġlu ol-)
y. 3273
yüregi yaġlu ol- endişe etmek, kaygı içinde olmak (bk. yüregi yaġlı)
y. 3207

yüregi yavuz canı sıkkın, kederli
y. 2150

yüregi zaḫm yi- çok üzülmek
y. 3265

yüregüŋi yaḫ- yüreğini yakmak, yüreğine acı çektirmek
y. 3758

yürek yürek
y. 516, 538, 572, 573, 883, 1192, 1199, 1484, 1642, 2207, 2027, 2263, 2486, 2518, 2563, 2739, 3001, 3448, 3533, 3569, 3654, 3673, 3829, 4059, 4253, 4627, 5642,

yürek ḳana dön- üzüntüden yürek kana dönmek, aşırı derecede üzülmek
y. 2676

yüri haydi, durma
y. 788, 1332, 2296

yüri- yürümek (bk. yürü-)
y. 29, 100, 593, 669, 971, 1111, 1483, 1928, 2078, 2149, 2174, 2178, 2190, 2209, 2299, 2536, 2629, 2864, 2928, 2964, 3320, 3321, 3322, 3513, 3522, 3527, 3750, 3840, 3841, 3921, 3949, 4097, 4101, 4188, 4193, 4212, 4329, 4337, 4349, 4358, 4927, 4988

yürit- 1. yürütmek, göndermek
y. 20
2. canlandırmak, yaşatmak
y. 20

yüriyiş yürüyüş (bk. yürüş)
y. 2221

yürü- yürümek (bk. yüri-)
y. 100, 617, 1046, 1344, 1369, 2123, 2944, 4100, 4154, 4190, 4330, 4334

yürüş yürüyüş (bk. yüriyiş)
y. 3407

yüz (sayı olarak) yüz, yüzlerce
y. 155, 370, 383, 388, 444, 672, 789, 791, 1228, 1423, 1670, 1751, 2115, 2115, 2125, 2368, 2442, 2622, 2660, 3162, 3886, 4189, 4189, 4428, 4458, 4468, 4473, 4770, 4859, 4920, 5062, 5116, 5117, 5218, 5512, 5639, 5701

yüz yüz, surat
y. 62, 105, 135, 138, 190, 256, 283, 387, 405, 406, 430, 506, 527, 549, 564, 624, 629, 638, 653, 657, 669, 679, 741, 761, 791, 831, 859, 859, 867, 883, 886, 962, 972, 973, 991, 1005, 1006, 1025, 1039, 1052, 1065, 1092, 1108, 1148, 1152, 1235, 1236, 1238, 1257, 1265, 1274, 1297, 1362, 1363, 1372, 1430, 1446, 1455, 1458, 1462, 1486, 1498, 1500, 1503, 1511, 1514, 1516, 1517, 1518, 1527, 1535, 1541, 1566, 1575, 1584, 1585, 1625, 1629, 1644, 1647, 1679, 1680, 1721, 1738, 1742, 1752, 1774, 1775, 1776, 1777, 1780, 1781, 1806, 1840, 1865, 1867, 1868, 1880, 1889, 2009, 2017, 2032, 2125, 2125, 2161, 2183, 2195, 2204, 2204, 2207, 2221, 2232, 2241, 2365, 2383, 2385, 2416, 2419, 2421, 2434, 2442, 2444, 2637, 2690, 2745, 2787, 2804, 2859, 2869, 2908, 2922, 2938, 2976, 2977, 2990, 3020, 3031, 3064, 3096, 3103, 3110, 3111, 3140, 3189, 3206, 3214, 3215, 3225, 3244, 3325, 3335, 3336, 3362, 3379, 3380, 3398, 3403, 3423, 3431, 3432, 3470, 3476, 3489, 3531, 3547, 3549, 3573, 3573, 3596, 3603, 3658, 3691, 3692, 3751, 3775, 3783, 3814, 3876, 3906, 3907, 3925, 3960, 3964, 3993, 4051, 4052, 4060, 4077, 4123, 4133, 4234, 4365, 4371, 4373, 4403, 4453, 4454, 4515, 4570, 4628, 4630, 4655, 4657, 4671, 4673, 4676, 4798, 4799, 4812, 4903, 4929, 4945, 5022, 5062, 5085, 5101, 5195, 5196, 5214, 5277, 5292, 5296, 5321, 5399, 5444, 5494, 5507, 5523, 5654, 5654, 5654

yüz ur- 1. yönelmek, yüz çevirmek
y. 2414, 3242, 3617, 3750, 3842
2. saygıyla eğilmek, saygı göstermek
y. 1720
yüzük yüzük
y. 2888
yüzüŋe ut gel- mahcup duruma düşmek
y. 1157
yüzüŋi utandur- mahcup duruma düşürmek
y. 1013
yüz vir- yüz vermek, iltifat etmek
y. 5386, 5443
yüz yüze ur- yüzlerini birbirlerine sürmek (bk. yüzin yüzüŋe ur-; yüzin yüzüŋe sür-)
y. 5095

-Z-

ẓafer Ar. üstün gelme, zafer
z. 1579
ẓafer bul- Ar.+T. zafer sağlamak
z. 5054
zaḫımla- (< Far. zaḫm) yaralamak
z. 4860
zaḫımlu (< Far. zaḫm) yaralı
z. 2825
zāhid Ar. aşırı sofu, çok sofu
z. 3886
ẓāhir (< Ar. ẓuhūr) görünen, açık, belli, meydanda
z. 3732
zaḫm Far. yara
z. 239, 528, 2150, 2776, 2858, 4489
zaḫme Far. çalgıç, tezene, mızrap
z. 511, 1293, 1819
zaḥmet Ar. sıkıntı, eziyet, rahatsızlık
z. 728, 1369, 1661, 1740, 2083, 2355, 2490, 2494, 3043, 3044, 3108, 3243, 3249, 3569, 3774, 4547, 4573, 5009, 5278, 5540, 5649
zaḥmet çek- Ar.+T. zahmet, sıkıntı çekmek (bk. zaḥmet gör-)
z. 1047, 3117
zaḥmet degür- Ar.+T. rahatsızlık vermek
z. 3429
zaḥmete düş- Ar.+T. sıkıntıya düşmek
z. 3115, 5059
zaḥmete gir- Ar.+T. zahmet etmek
z. 968, 3794
zaḥmete ḳatlan- Ar.+T. zahmete katlanmak, sıkıntıya dayanmak
z. 1012, 2179, 2352
zaḥmet gör- Ar.+T. zahmet, sıkıntı çekmek (bk. zaḥmet çek-)
z. 726, 4420, 4840, 5034
zaḥmet ḳazan- Ar.+T. zahmet, sıkıntı çekmek
z. 702
zaḥmetleri götür- Ar.+T. sıkıntıları uzaklaştırmak
z. 1308, 5011
zaḫm ur- Far.+T. yaralamak, yara açmak
z. 26, 1491, 3076
zaḫm yi- Far.+T. yara almak, yaralanmak
z. 4499
żaʿīf Ar. zayıf, güçsüz, kuvvetsiz
z. 2267, 4856
żaʿīf ol- Ar.+T. zayıflamak, güçsüz hale gelmek
z. 3829, 4155, 5460
ẓālim Ar. zulmeden, haksızlık eden
z. 4533, 4752, 5174
zamān Ar. zaman, vakit, çağ, devir
z. 121, 317, 339, 408, 468, 502, 612, 807, 891, 971, 1034, 1066, 1175, 1509, 1550, 2003, 2005, 2345, 2440, 2587, 3272, 3367, 3415, 3440, 3704, 3728, 3741, 3943, 3965, 4109, 4148, 4639, 4703, 4716, 5000, 5285, 5332, 5343, 5625, 5683, 5688
zamāne Ar. **1.** şimdiki zaman
z. 3483
2. vaktiyle
z. 1181
zamān ile zamanla, aradan bir süre geçtikten sonra
z. 683, 894

żamīr Ar. iç, gönülde gizli olan
z. 2856, 4417, 4984
zār Far. ağlayan, inleyen
z. 1807
zārılıġ it- Far.+T. ağlayıp inlemek (bk. zārılıḫ it-; zārılıḫ ḳıl-; zārılıḳ it-; zārīlıġ eyle-;zārīlıġ it-)
z. 2672
zārılıḫ it- Far.+T. ağlayıp inlemek (bk. zārılıġ it-; zārılıḫ ḳıl-; zārılıḳ it-; zārīlıġ eyle-;zārīlıġ it-)
z. 4391
zārılıḫ ḳıl- Far.+T. ağlayıp inlemek (bk. zārılıġ it-; zārılıḫ it-; zārılıḳ it-; zārīlıġ eyle-;zārīlıġ it-)
z. 1443, 4764
zārılıḳ it- Far.+T. ağlayıp inlemek (bk. zārılıġ it-; zārılıḫ it-; zārılıḫ ḳıl-; zārīlıġ eyle-;zārīlıġ it-)
z. 4108
zarıncın- ağlayıp sızlanmak
z. 4160
ẓarīf Ar.zerafetli, nazik, edalı
z. 287, 2506, 4516
zārīlıġ eyle- Far.+T. ağlayıp inlemek (bk. zārılıġ it-; zārılıḫ it-; zārılıḫ ḳıl-; zārılıḳ it-; zārīlıġ it-)
z. 712
zārīlıġ it- Far.+T. ağlayıp inlemek (bk. zārılıġ it-; zārılıḫ it-; zārılıḫ ḳıl-; zārılıḳ it-; zārīlıġ eyle-)
z. 2781, 5498
zārī vü nāle ağlayıp inleme, feryat
z. 2917
żarūret ol- Ar.+T. çaresiz kalmak
z. 5594
zār zār yanık yanık, hazin hazin ağlamak
z. 536, 563, 773, 881, 1183, 1374, 1460, 1601, 2234, 2774, 2874, 4648, 4834, 4998, 5084, 5331, 5429
zār zār it- hazin hazin ağlamak
z. 1536
żāyiʿ geç- Ar.+T. **1.** boşuna uğraşmak
z. 346
2. zayi olmak
z. 3891
żāyiʿ ol- Ar.+T. zayi olmak, heba olmak
z. 691, 1857, 4042, 5624
zebūn ol- Ar.+T. aciz olmak, güçsüzleşmek
z. 2570, 3537, 3827
zehr Far. zehir, ağu
z. 646, 2681, 3772
zehre Far. yiğitlik, cesaret
z. 2124, 3645
zehresi yarıl- Far.+T. ödü patlamak, korkmak
z. 5510
zehr eyle-Far.+T. zehir etmek, zehirlemek
z. 80, 5129
zemherī Ar. şiddetli soğuklar, karakış
z. 2851
zemīn ü zamān yer ve mevzu uygunluğu, vaziyet
z. 1037
zengi Far. zenci, siyah adam
z. 1541, 1542, 2397, 2869, 2876, 3214, 3574, 3780, 3783, 3960, 4170, 4171, 4176, 4331, 4915, 4936, 5058
zengi yüzin urın- gece karanlığına dönmek
z. 1716
zer Far. altın
z. 3618, 5347
zer-bāft sırmalı kumaş
z. 192
zer-endūd altın yaldızlı
z. 2075
zer-keş altın işlemeli, yaldızlı
z. 1470
zer-nigār altın işlemeli, yaldızlı
z. 4900
zerre Ar. pek ufak parça, zerre
z. 1476, 1582, 3548, 5492
zerrece zerre kadar
z. 2184
zevāl ir- Ar.+T. sona ermek, zail olmak
z. 391, 420
ẕevḳ Ar. hoşa giden hal, haz, zevk
z. 382, 845, 1217, 1368, 1773, 1798, 1987, 5610
ẕevḳ bul- Ar.+T. hoşnut olmak

z. 134
z̤evḳ eyle- Ar.+T. eğlenmek (bk. z̤evḳ it-; z̤evḳ ḳıl-)
z. 1258, 1294, 3444, 4172
z̤evḳı git- Ar.+T. tadı kaçmak
z. 5632
z̤evḳ it- Ar.+T. eğlenmek (bk. z̤evḳ eyle-; z̤evḳ ḳıl-)
z. 1326, 1830, 3339, 3479, 3591, 5286
z̤evḳ ḳıl- Ar.+T. eğlenmek (bk. z̤evḳ eyle-; z̤evḳ it-)
z. 551
ẓıl Far. gölge
t. 4357
zī Ar. kılık, kıyafet
z. 3324
zift Ar. siyah, parlak bir madde, zift
z. 4371, 5401
zihī Ar. ne güzel, ne hoş, aferin, bravo
z. 58, 59, 59, 67, 122, 142, 1476, 1967, 2068, 2136, 2162, 2697, 2891, 2946, 3076, 3129, 3569, 3623, 3774, 4464, 4556, 5029, 5159, 5501, 5608
zihn Ar. zihin, hafıza
z. 3687
zikr Ar. anma, anılma
z. 1131, 2202, 3066
zikr it-Ar.+T. anmak, zikretmek
z. 87
zindān Far. zindan, yer altı hapishanesi
z. 3671, 3764, 3767, 3784, 3786, 3962, 4758, 4764, 4771, 4864
zindān-vān zindan muhafızı (bk. zindāncı)
z. 3770
zindāncı zindan muhafızı (bk. zindān-vān)
z. 4992, 5169
zinde Far. dinç, güçlü, sağlam
z. 72, 238
zīnhār Far. sakın, asla, aman
z. 269, 278, 698, 704, 1232, 1553, 1663, 1797, 1923, 3375, 4146, 5386
zīn ü ligām Far. eyer
z. 1263
zīrā Far. çünkü, şundan dolayı ki (bk. zīre)
z. 1774
zīre Far. çünkü, şundan dolayı ki (bk. zīrā)
z. 9, 158, 970
zīrek Far. zeki, uyanık
z. 2542, 4552, 5114, 5124
zīr ü bem sazın en ince ve en kalın teli
z. 1432
zīr ü zeber eyle- altüst etmek
z. 517, 1367
zişt Far. çirkin
z. 2908
ziyān Far. zarar
z. 3440, 4126, 5585
ziyān eyle- Far.+T. zarar vermek
z. 1206
ẓulm Ar. zulüm, haksızlık, eziyet
z. 253, 254, 4530, 4749, 4780, 4785, 5173
ẓulmet Ar. karanlık
z. 3215, 3474, 4139
ẓulm it- Ar.+T. zulmetmek
z. 257, 4957
zūr-ı bāzū kol kuvveti, kuvvetli
z. 4919
zübān ber-ḳafā (< Far. zebān der- ḳafā) başaklar şeklinde çiçek açan bir süs bitkisi; bu çiçek şekil yönüyle uzun dile benzediği için Farsçada (dili ensesinde) şeklinde anlam verilmiştir.
z. 3680
zühd Ar. sofuluk, her türlü zevkten el çekerek kendini ibadete verme
z. 5678
zühd ü ṣalāḥ sofuluk, kendini ibadete verme.
z. 163
zühd ḳazan- Ar.+T. her türlü zevkten el çekerek kendini ibadete vermek
z. 5686
zülāl Ar. saf, hafif, soğuk, güzel, tatlı su
z. 106, 3262
zülf Far. yüzün iki yanından sarkan saç lülesi, sevgilinin saçı

Özel Adlar Dizini

3398, 3411, 3415, 3501, 3803, 3805, 3807, 3809, 3811, 3821, 3870, 3870, 3873, 4022, 4023, 4062, 4074, 4097, 4148, 4170, 4904, 4939, 4942, 4957, 4961, 5061, 5068, 5071, 5071, 5332

-Ç-

Çalap Allah
ç. 62, 96, 98, 137, 144, 153, 213, 594, 657, 747, 763, 785, 854, 1165, 1421, 1423, 1801, 2033, 2919, 2946, 4529, 4695, 5119, 5205, 5524, 5628, 5693, 5697

Çalap Tangrı Cenâb-ı Hak, Allah ü Taâlâ
ç. 110, 267, 293, 357, 1995, 2254, 3052, 3179, 3701, 3720, 4401, 4420, 5273, 5476, 5649

Çīn yer adı: Çin ülkesi. Edebiyatta bu ülke resim sanatının merkezi olarak işlenir. Çin kelimesiyle birlikte büt, nigar, nakş, suret gibi resimle ilgili kelimeler tenasüp yoluyla anılır. Ayrıca Hıta, Huten, Maçin ülkeleri misk kokusundan dolayı birlikte anılır olmuştur. (bk. Çīn ü Māçīn; Māçīn)
ç. 197, 673, 683, 685, 693, 709, 719, 755, 807, 819, 896, 1258, 1270, 1693, 1813, 2370, 2546, 2547, 2795, 2835, 2790, 2850, 3027, 3069, 3135, 3162, 3202, 3214, 3251, 3413, 3451, 4031, 4050, 4271, 4288, 4328, 4339, 4367, 4468, 4495, 4913, 4916, 4918, 4924, 4987, 5186, 5186, 5284

Çīn ü Māçīn yer adı: Çin ve Maçin (bk. Çīn; Māçīn)
ç. 562, 4276

-D-

Demür-mīḫ astrol. Demirkazığı, Kutup Yıldızı
d. 2367

Düldül Hz. Muhammed'in ester cinsi dişi katırının adıdır. Hz. Muhammed daha sonra bu katırı Hz. Ali'ye hediye etmiştir.
d. 151

Dımışḳī Şam işi
d. 2597, 2656, 4477

-E-

Ebū-Bekr-i Ṣıddīḳ kişi adı: dört büyük halifenin birincisi. Hz. Ebu Bekir olarak da bilinir. Mirac hadisesini duyduğu zaman hemen inandığı için Sıddîk lakabını almıştır.
e. 146

Efrāsiyāb kişi adı: Alp Er Tunga'nın Şehnâme'deki adıdır. Efsanevi bir kişiliği olup Büyük İskender'den önce yaşamış ve Keyhüsrev tarafından öldürülmüştür. Edebiyatta kahramanlık sembolü olarak anılır.
e. 4562

Ermenī Ermenistan'da yaşayan halk ve bu halktan olan kimse
e. 5679

-F-

Fātiḥa Ar. Kur'an-ı Kerîm'in ilk suresi, Fatiha suresi
f. 5696

Ferhād kişi adı: Ferhad ile Şirîn adlı hikâyede geçen kahramanlardan biri. Divan şiirinde, sevgilisine kavuşmak için gerçekleşmesi güç işleri göze alan aşığı sembolize eder. (bk. Şīrīn)
f. 1974, 2975

Firdevsī kişi adı: İran'ın milli destanı olan Şehnâme'nin yazarıdır. (bk. Şāh-nāme)
f. 2957, 5254

Fireng (<Far. Freng) Anglosakson, Cermen veya Latin ırklarının birinden olan kimse; Osmanlıların Avrupalılara, özellikle Fransızlara verdikleri ad.
f. 253, 5680

-H-

Ḥabeş yer adı: Afrika'nın doğusunda ve Yemen'in karşı kıyısında bulunan Habeşistan ülkesi ve burada yaşayan halk. Habeşliler siyâhî renkte olurlar. Divan şiirinde gecenin rengi, sevgilinin kara renkli zülfü ve ben'i Habeş olarak nitelenir.
h. 3574

Ḥaḳ Çalap Cenab-ı Hak
h. 721, 792, 4890, 5611

Ḥaḳ Taʿālā Cenâb-ı Hak
h. 1370

Ḥamel astrol. on iki burç içinden bir tanesi olup koyun takım yıldızının dünyaya etkisinden dolayı "kuzu, koyun, koç" adlarıyla anılır.
h. 21112

Hārūn kişi adı: Abbasî halifelerinin en meşhurudur. Hârûn Reşîd olarak da bilinir. Hârûn Reşîd'in halifelik döneminde Abbasiler çok büyük askerî, siyasal, kültürel ve bilimsel gelişmeler kaydettiler.
h. 3183

H̬aṭāyī Çin'in kuzey bölgesinde yaşayan Çinliler
h. 2869

H̬ayber yer ismi: Hicaz'da Medine-Suriye yolu üzerinde bulunan bir ticaret ve ziraat merkezi.
h. 150

H̬ıṭāy yer adı: Çin'in kuzeyi ile Türkistan topraklarına verilen ad. Hatâ, Huten şekilleriyle de kullanılan bu kelime ahu ve misk ile birlikte anılır. Bazen Çin, Rum gibi ülkelerle tenasüp yoluyla zikredilir.
h. 791

Ḥicāz yer adı: Arap yarımadasında Mekke ile Medine'nin bulunduğu bölge.
h. 979

Hind Hint
h. 4535

Hindū Hintli
h. 1727, 3214, 5214

H̬orāsān yer adı:İran'ın doğusunda kalan bölgedir.
h. 979

H̬usrev kişi adı: Hüsrev ü Şirîn adlı mesnevilerde bulunan erkek kahramanlardan biridir. Edebiyatımızda efsanevi kişiliğiyle söz konusu edilir. (bk. Şīrīn)
h. 2975

Hümām kişi adı: eserde Süheyl'in ilk oğludur. Süheyl babasını görmek üzere ülkesine giderken Tûfân şehrinin tahtıtını oğlu Hümâm'a verir.
h. 5205, 5261

-I-

ʿIraḳ yer adı: Dicle nehri ile aşağı Basra'ya kadar olan bölge olup Şat ırmağının iki tarafına denir.
ı. 979

-İ-

İrem yer adı: Şam ve Yemen'de eski Âd kavminin kralı Şeddâd tarafından cennete benzetilerek yapılan bir bahçenin adı.
i. 491

ʿİzze'd-dīn kişi adı: önceden Ahmed adı verilen Mesud bin Ahmed'in yeğeni.
c. 299

-K-

Ḳā'be ḳavseyn Hz. Muhammed'in göğe yükselmesinden sonra Allah'a iki yay boyu yaklaşması.
k. 139

Ḳāf yer adı: Kafdağı. Dünyanın etrafını çevrelediğine ve aşılmasının imkânsızlığına inanılan dağlar zinciri. Yüksekliğin, uzaklağın, ihtişamın kainatın sembolü olarak şiirlerde Anka ve Simurg ile birlikte anılır. (bk. Sī-murġ)
k. 3576, 3576, 3659, 5645

Ḳanber kişi adı: Hz. Ali'nin siyahî, sadık kölesidir.
k. 150

Ḳārūn kişi adı: benî İsrail'de zenginliğiyle meşhur olan biri. Edebiyatta zenginlik ve cimrilik sembolü olarak kullanılır.
k. 3183

Ḳayṭās kişi adı: eserde Kustâ şehrinin hakimi olan Tâlîs'in oğludur.
k. 3056, 3060, 3062, 3066, 3067, 3071, 3085, 3124, 3132, 3163, 3173, 3218, 3488, 3503, 3816, 3839, 3854, 3856, 3903, 3927, 3930, 3944, 3948, 3963, 3969, 3982, 3997, 4018, 4022, 4170, 4172, 4901, 4945, 4955, 4956, 5073, 5076

Kelile vü Dimne eser adı: Sanskrit diliyle yazılmış politik-didaktik siyaset kitabı. Beydaba tarafından 3. yy.da yazılmıştır.
k. 3410

Kenzül-Bedāyiʿ eser adı: kelime anlamı "Benzeri Olmayan Hazine" olan eser Süheyl ü Nevbahâr eserinin diğer adıdır.
k. 5621

Ḳusṭa yer adı: eserde bu şehrin hakimi Tâlîs olup bir kıyı kenti olduğu görülmektedir.
k. 3050, 3224

-M-

Māçīn yer adı: Çin'in güney bölgesine verilen addır. Çoğunlukla Çin kelimesiyle birlikte kullanılır. (bk. Çīn; Çīn ü Māçīn)
m. 5186

Mesʿūd ibni Aḥmed kişi adı: Süheyl ü Nevbahâr eserinin yazarı.
m. 160

Mevlā Allah'ın isimlerinden: efendi, sahip, malik
m. 219

Mıṣr yer adı: Mısır ülkesi. Divan şiirinin coğrafyası içinde Mısır'dan çok bahsedilir.
m. 5108

Mıṣrī Mısır ülkesiyle ilgili, Mısır ülkesine ait.
m. 1117

Mirrīh astrol. Merih, Mars gezegeni. Yunan mitolojisinde savaş tanrısı olarak bilinir. Neşe, yiğitlik, kızgınlık, kuvvet, savaş, hıyanet, gazap gibi özellikler onunla ilgili görülür.
m. 2367

Moġal yer adı: Moğol ülkesi. Doğu ve Orta Asya'da bulunan denize kıyısı olmayan bağımsız bir ülkedir.
m. 365, 2281

Moġalca Moğolca, Moğol dilini konuşan
m. 2285

Moġalçin Moğol'a özgü, Moğol'a ait
m. 4498

Muḥammed kişi adı: Hz. Muhammed, birçok defa hamd ü senâ olunmuş, tekrar tekrar övülmüş manasına gelen bu kelime, Peygamberimizin adıdır.
m. 103

Mūsā Kelīmul'lāh kişi adı: Hz. Mûsâ. Tûr dağında Allah'ın lutfuna mazhar olarak kavmine "on emir" adı altında ahlak ve prensip kaidelerini bildiren peygamber. Tûr-ı Sinâ'da Allah ile konuşmasından dolayı Musa peygambere Kelimul'lah unvanı verilmiştir.
m. 121

Muṣḥaf Kur'an. sahife haline getirlmiş şey, kitap.
m. 4591

Muṣṭafā kişi adı: Hz. Muhammed'in adlarından: ıstıfa edilmiş, seçilmiş
m. 165

Müsülmān Müslüman, İslam dininde olan (bk. Müsülmānlıḳ)
m. 91, 92, 94, 159, 253, 162, 5680

Müsülmānlıḳ Müslümanlık (bk. Müsülmān)

m. 91, 93

Müşterī astrol. Sakıt, Erendiz, Jüpiter, Mars. Altıncı felekte bir gezegendir. Özellikle medhiyelerde bahsedilen kişiler düşüncelerinde ve işlerindeki isabetten dolayı Müşteri yıldızına benzetilirler.

m. 550, 3189

-N-

Naḳaş kişi adı: eserde nakkaşın adı söylenmemiştir. Olayın en etkin kişilerinden biri olup Süheyl'in lalası durumundadır. (bk. Naḳḳaş)

n. 352, 605, 674, 676, 678, 686, 782, 817, 840, 896, 901, 906, 914, 914, 956, 966, 978, 994, 995, 1026, 1027, 1033, 1096, 1097, 1101, 1157, 1159, 1167, 1186, 1199, 1231, 1238, 1240, 1248, 1309, 1322, 1324, 1331, 1333, 1357, 1358, 1375, 1377, 1381, 1400, 1406, 1499, 1534, 1536, 1561, 1608, 1619, 1635, 1650, 1663, 1672, 1685, 1852, 2082, 2090, 2102, 2130, 2154, 2538, 2545, 2554, 2610, 2613, 2617, 2648, 2688, 2709, 2722, 2740, 2761, 2763, 2774, 2781, 2848, 3723, 4341, 4381, 4384, 4397, 4608, 4628, 4665, 4667, 4701, 4706, 4742, 4744, 4759, 4761, 4793, 4821, 4854, 4862, 4866, 4974, 5076, 5084, 5267, 5346

Naḳḳaş kişi adı: eserde nakkaşın adı söylenmemiştir. Olayın en etkin kişilerinden biri olup Süheyl'in lalası durumundadır. (bk. Naḳaş)

n. 600, 628, 631, 636, 639, 644, 651, 652, 664, 666, 774, 792, 804, 805, 808, 814, 836, 905, 905, 971, 1041, 1084, 1085, 1090, 1163, 1236, 1327, 1334, 1339, 1348, 1355, 1364, 1447, 1451, 1452, 1461, 1521, 1570, 1575, 1587, 1675, 1724, 1846, 1856, 2076, 2077, 2079, 2093, 2141, 2148, 2576, 2614, 2625, 2671, 2697, 2721, 2764, 2784, 2789, 2842, 4622, 4626, 4644, 4703, 4716, 4723, 4811, 4829, 4846, 4871, 5052, 5056, 5350

Nemrūd kişi adı: Bâbil ülkesinin kurucusu olup Hz. İbrahîm'i ateşe attırmasıyla ünlüdür. Rivayete göre burnundan giren bir sinek beynini kemirmiş. Bundan rahatsız olduğu için etrafı pamukla çevrili bir tokmak ile başını yavaş yavaş tokmaklattırmış. Bir gün tokmakçı pamuğun içine bir gürz koyup başına vurmuş ve öldürmüş.

n. 80

Nev-bahār kişi adı. eserde olayın kadın kahramanı olup Çin Fağfurunun kızıdır. Eserde Süheyl'e kavuşması için yaşadığı maceralar anlatılır.

n. 353, 868, 1101, 1118, 1119, 1125, 1276, 1298, 1330, 1361, 1372, 1389, 1392, 1401, 1428, 1438, 1524, 1536, 1553, 1563, 1663, 1682, 1688, 1712, 1714, 1729, 1769, 1774, 1786, 1797, 1812, 1840, 1860, 1864, 1872, 1876, 1884, 1923, 1940, 1944, 1968, 2007, 2073, 2129, 2145, 2155, 2171, 2189, 2345, 2394, 2400, 2419, 2420, 2420, 2428, 2464, 2471, 2483, 2641, 2713, 2719, 2851, 2905, 3029, 3063, 3136, 3187, 3240, 3310, 3347, 3375, 3415, 3416, 3429, 3439, 3463, 3482, 3498, 3516, 3522, 3542, 3578, 3662, 3723, 3729, 3742, 3757, 3777, 3789, 3792, 3799, 3803, 3850, 3998, 4020, 4111, 4128, 4160, 4166, 4200, 4340, 4394, 4415, 4608, 4710, 4817, 4820, 4834, 4861, 4872, 4876, 4883, 4900, 4908, 4939, 4949, 4955, 4971, 5001, 5032, 5050, 5055, 5084, 5130, 5219, 5230,

5241, 5265, 5267, 5274, 5285, 5320, 5622

Nīl yer adı: Mısır'dan geçen Akdeniz'e dökülen meşhur nehir.
n. 5513

-O-

ʿOs̱man kişi adı: İslamın üçüncü halifesi olup hayattayken cennetle müjdelenen on kişiden biridir. Mekkeli Beni Ümeyye ailesinden Affan'ın oğludur.
o. 147

-Ö-

ʿÖmer kişi adı: İslamın ikinci halifesi olup haytayken cennetle müjdelenen on kişiden biridir. Mekkeli Hattab'ın oğludur.
ö. 146

-P-

Pārisī Farsça (bk. Pārsī)
p. 5598, 5606

Pārsīce Farsça
p. 241

Pārsī Farsça (bk. Pārisī)
p. 363, 375, 2134, 5593

Perverdigār Far. Allah: rızıklandırıcı, terbiye edici
p. 655, 1603

-R-

Rab Ar. Allah'ın isimlerinden: efendi, sahip
r. 2255

Ristetālīs kişi adı: eserde Bahr'ın vezirlerinden birisidir. Rum asıllıdır. Bilge bir vezirdir. (bk. Arestetālīs)
r. 415

Rūm yer adı: Roma, Romalı. Eskiden Doğu Roma İmparatorluğu Anadolu'yu da içine aldığı için Anadolu'ya Rûm, Anadolulara da Rûmî denilirdi. Burada yaşayan insanlar beyaz ırktan ve güzel oldukları için şiirlerde Habeş, Zenci ve Zengiba ile tezat sanatı yapılır. Gündüz, Rûm ise gece Habeşli veya Zenci olurdu.
r. 416, 791, 964

Rüstem kişi adı: İran'ın ünlü kahramanı olup Şehname'de övgüyle anılır. Rüstem-i Dastan, Rüstem-i Zal, Pur-ı Zal-i Zer gibi sıfatlarla da anılır. (bk. Rüstem-i Zāl)
r. 4562, 4701

Rüstem-i Zāl kişi adı: İran'ın ünlü kahramanı olup Şehname'de övgüyle anılır. Rüstem-i Dastan, Rüstem-i Zal, Pur-ı Zal-i Zer gibi sıfatlarla da anılır. (bk. Rüstem)
r. 4464

-S-

Ṣaʿlūk kişi adı: eserde olayın mutlak kötü kişisidir. Süheyl ile Nevbahâr'ın kaçamaları sırasında onları birbirinden ayıran kişidir.
s. 2365, 2384, 2398, 2411, 2434, 2442, 2469, 2531, 2851, 2859, 3501, 3741, 3742, 3778, 3876, 4908, 4903, 4914

Sidretü'l-Müntehā kelime anlamı "son uçtaki kiraz ağacı"dır. Ulaşılabilecek en yüksek yerdir.
s. 126

Sikender kişi adı: eski kültürümüzde iki İskender vardır. Bunların birincisi İskender-i Zülkarneyn, diğeri de İskender-i Yunanî'dir. İskender-i Zülkarneyn hakkında efsane ve rivayetlerin çok geniş olmasıyla edebiyatımızda çokça zikredilmiştir. Divan şiirinde İskender söz konusu edilecekse ab-ı hayat araması, Hızır ile olan yakınlığı, zulumata girmesi, yolculukları, ordusunun çokluğu gibi yönlerden ele alınır.
s. 982, 984, 2086

Sī-murġ Anka, Elbruz dağında bulunduğuna inanılan bu kuşun üzerinde her kuştan bir eser

-Ş-

Şāh-nāme eser adı: Şehnâme, İranlıların Müslüman olmadan önceki bin yıllık tarihini anlatan manzum İran destanı. Ünlü şair Firdevsī tarafından yazıya geçirilmiştir. (bk. Firdevsī)
ş. 5254

Şāh-ı Erdvān kişi adı: Geştasb neslinden bir şah adı olup aynı zamanda büyük bir şehrin adıdır.
ş. 1531

Şāh-ı Ḫāverān kişi adı: eserde Süheyl'e yardımcı olan, onu koruyan kişilerden biridir. Haveran ülkesinin hükümdarıdır. (bk. Şeh-i Ḫāverān)
ş. 4616, 4627, 4640, 4716, 4754, 5137, 5160

Şām yer adı: Şam şehri, günümüzde Suriye içinde yer alan şehir.
ş. 979

Şeh-i Ḫāverān kişi adı: eserde Süheyl'e yardımcı olan, onu koruyan kişilerden biri. Haveran ülkesinin hükümdarı. bk. Şāh-ı Ḫāverān)
ş. 4528, 4557, 4569, 4572, 4624, 4652, 4660, 4665, 4703, 4707, 4739, 4989

Şīrīn kişi adı: "Hüsrev ile Şirin" veya "Ferhat ile Şirin" hikayesinin kadın kahramanı. Kelimenin "tatlı, sevimli" anlamı ile divan şiirinde genellikle tevriyeler oluşturulmuştur. (bk. Ferhād, Ḫusrev)
ş. 1974, 2974, 4515, 5212

-T-

Ṭālis kişi adı: Kustâ şehrinin hükümdarı, Kaytas'ın babasıdır.
t. 3051, 3057, 3080, 3093, 3105, 3141, 3157, 3169, 3217, 3487, 3811, 3994

Tangrı Allah
t. 116, 142, 172, 205, 218, 372, 375, 395, 404, 559, 656, 730, 815, 824, 876, 888, 984, 1014, 1214, 1256, 1515, 1530, 1694, 1806, 1844, 1854, 2037, 2049, 2153, 2556, 2643, 2691, 2816, 2959, 3008, 3024, 3412, 3635, 3642, 3763, 3916, 4236, 4411, 4505, 4736, 4766, 4768, 4780, 4827, 4973, 5018, 5032, 5087, 5180, 5198, 5290, 5378, 5379, 5398, 5480, 5525, 5564, 5583, 5584, 5586

Tangrı Taʿālā Yüce Allah, Cenab-ı Hak
t. 398, 2863

Ṭāt Tâcîk. Türklerden gayri olanlar. İran'a yakın komşu olan Tâî kabilesinin acemce telaffuzuyla bütün Arapları ifade eden etnik terim olmuştur. Sonra islamiyeti kabul eden Fars ve Türklere de müşrik Türkler ve Farslar tarafından "Tâcîk" denilmiştir. Türkler Müslüman olduktan sonra da Farsça konuşan kavimlere "Tâcîk" demişlerdir.
t. 260, 365, 1471, 2449, 3680, 5514

Tātār Tatar ırkı.
t. 162, 964

Tevrīt (< Ar. Tevrāt) dört mukaddes kitaptan Hz. Musa'ya ineni.
t. 3125

Tīh Mısır ile Şam arasında, Sinâ dağının bulunduğu yarımadada bir çöl.
t. 3185

Ṭūbī Ar. Cennet'de Sidre'de bulunan va dalları bütün Cennet'i gölgeleyen ilahi ağaç.
t. 3348

Tufan yer adı: yer adı: eserde Nevbahâr'ın Süheyl'e kavuşmak için yol alırken karşılaştığı ve oraya hükümdar olduğu ülke.
t. 3581, 3649, 3706, 3753, 3889, 3920, 4106, 4797, 4948, 4966, 5132, 5140, 5192, 5240

Ṭūr yer adı: Sina çölünde bir dağın özel adı olup Tûr-ı Sinâ veya Tûr dağı olarak bilinir. Musa peygamber,

KAYNAKLAR

Akalın, Mehmet (2007), Eski Türkçenin Grameri, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Aksan, Doğan (1999), Anlambilim, Engin Yayınevi, Ankara.

Aksan, Doğan (2003), Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim, Türk Dil Kurumu Yayınları: 439, Ankara.

Aksoy, Ömer Asım (1988), Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü, İnkılâp Yayınları, İstanbul.

Aksoy, Ömer Asım (2009), Bölge Ağızlarında Atasözleri ve Deyimler I-II, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Arat, Reşit Rahmeti (2007), Kutadgu Bilig I Metin, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Arslan Erol, Hülya (2008), Eski Türkçeden Eski Anadolu Türkçesine Anlam Değişmeleri, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Ata, Aysu (1998), Nehcü'l Ferâdis III (Dizin-Sözlük) Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Atalay, Besim (2006) I-IV C, Divanü Lûgat-it-Türk Çeviri, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Banarlı, Nihat Sami (2001), Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

Banguoğlu, Tahsin (1938), Altosmanische Sprachstudien zu Süheyl ü Nevbahâr, Breslau.

Banguoğlu, Tahsin (2011), Türkçenin Grameri, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Baran, Burhan (2011), Celal-zade Koca Nişancı Mustafa Çelebi –Cevahirü'l-Ahbar Fi Hasaili'l-Ahyar (İnceleme- Metin- Dizin) Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilimdalı Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bilim Dalı Yayımlanmamış Doktora Tezi, Danışman: Prof. Dr. Sadettin Özçelik, Diyarbakır.

Baytop, Turhan (2007), Türkçe Bitki Adları Sözlüğü, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Bilge, Kilisli Rıfat (1928), Süheyl ü Nev-bahâr'a Dair, Türkiyat Mecmuası, C II, s. 401-409, İstanbul.

Bilge, Kilisli Rıfat - Veled Çelebi (1921-1923), Şeyh Mes'ud bin Osmān, Ferheng-nāme-i Sa'dī Tercümesi, İstanbul.

Büyük Türk Klasikleri (1985) I. C, (Hazırlayanlar: A. Bican Ercilasun, Fahir İz, Günay Kut, Nevzat Kösoğlu), Ötüken Neşriyat, İstanbul.

Caferoğlu, Ahmet (2011), Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Cebecioğlu, Ethem (2009), Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü, Ağaç Kitabevi Yayınları, İstanbul.

Cin, Ali (2012), Süheyl ü Nev-bahâr (Kenzü'l- Bedāyī) İnceleme–Metin–Dizin, Eğitim Yayınevi, Ankara.

Clauson Sir. Gerard (1972), An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Türkish, Oxford.

Cürcânî (2008) Delâilü'l-İ'câz Sözdizimi ve Anlambilim, (Çeviri: Osman Güman) Litera Yayıncılık, İstanbul.

Çeçen, Halil (2010), Ali bin Hüseyin el **-** Amâsî Tarîku'l – Edeb (Metin-Sözlük), Bizim Büro Basımevi, Ankara.

Demiral, Abdullah (2012), Harezm Türkçesinde Birleşik Fiiller, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilimdalı Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bilim Dalı Yayımlanmamış Doktora Tezi, Danışman: Prof. Dr. Sadettin Özçelik, Diyarbakır.

Derleme Sözlüğü (2009) Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Devellioğlu, Ferit (2000), Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Aydın Kitapevi, Ankara.

Dilçin, Cem (1991), Süheyl ü Nev-bahâr İnceleme – Metin – Sözlük, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.

Dilçin, Cem (1983), Yeni Tarama Sözlüğü, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

D. Lessing, Ferdinand (2003), Moğolca-Türkçe Sözlük, (Çeviren: Günay Karaağaç), Türk Dil Kurumu Yayınları: 829/1-2, Ankara.

Doğan, D. Mehmet (2003), Büyük Türkçe Sözlük, Vadi Yayınları, Ankara.

Ece, Selami (2003), Bekayi, Mensur Süheyl ü Nevbahâr (İnceleme-Metin-Sözlük), Aktif Yayınevi, İstanbul.

Ercilasun, Ahmet Bican (2008), Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi, Akçağ Yayınları, Ankara.

Ergin, Muharrem (2009) I-II C, Dede Korkut Kitabı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Gaddar, Zeliha (2012), Süheyl ü Nevbahâr'ın Dilbilgisel Özellikleri ve Dizini, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, yayımlanmamış Doktora Tezi, Danışman: Prof. Dr. Hacı Ömer Karpuz, Denizli.

Gülensoy, Tuncer (2011), Türkiye Türkçesindeki, Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Gökyay, Orhan Şaik (1981), Halk Dilinde Ölçü Birimleri, Türk Folkloru Araştırmaları I, Kültür Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Başkanlığı Yayınları, Ankara.

İbrahim Cûdî Efendi (2006), Lügat-i Cûdî, (Hazırlayanlar: İsmail Parlatır, Belgin Tezcan Aksu, Nicolai Tufar), Türk Dil Kurumu Yayınları: 860 Ankara.

Kanar, Mehmet (2008), Farsça - Türkçe Sözlük, Say Yayınları, İstanbul.

Kara, İhsan (2013), Seyyid Mustafa Rasim Efendi, Tasavvuf Sözlüğü (Istılâhât-ı İnsan-ı Kâmil), İnsan Yayınları, İstanbul.

Karaağaç, Günay (2008), Türkçe Verintiler Sözlüğü, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Kardak, Nesibe (1994), Süheyl ü Nevbahâr'da Fiiller, Çukurova Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı, yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Şükrü Haluk Akalın, Adana.

Kestelli, Raif Necdet (2004), Resimli Türkçe Kamus (Hazırlayanlar: Recep Toparlı, Belgin Tezcan Aksu, Canan Selvi Kanoğlu, Seyfullah Türkmen), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Kılıç, Filiz (2010), Aşık Çelebi Meşâ'irü'ş-Şuara İnceleme-Metin, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, İstanbul.

Korkmaz, Zeynep (2010), Gramer Terimleri Sözlüğü, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Korkmaz, Zeynep (2005) I-II C, Türk Dili Üzerine Araştırmalar, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Korkmaz, Zeynep (1977), Eski Anadolu Türkçesi Üzerindeki Çalışmaların Bugünkü Durumu ve Karşılaştığı Sorunlar, Türkoloji Dergisi, Cilt: VII, s. 13-22

Köprülü, Fuad (2004) I-II C, Edebiyat Araştırmaları, Akçağ Yayınları, Ankara.

Köprülü, Fuad (2004), Türk Edebiyatı Tarihi, Akçağ Yayınları, Ankara.

Levend, Agâh Sırrı (1984), Divan Edebiyatı, Kelimeler ve Remizler Mazmunlar ve Mefhumlar, Enderun Kitabevi, İstanbul.

Mordtmann, J. H. (1925), Suheil und Nevbahâr, Romantisches Gedicht des Mes'ûd b. Ahmed (8. Jhdt. d. H.), Hannover.

Mutçalı, Serdar (1995), Arapça- Türkçe Sözlük, Dağarcık Yayınları, İstanbul.

Mütercim Âsım Efendi (2009), Burhân-ı Katı, (Hazırlayanlar: Mürsel Öztürk, Derya Örs), Türk Dil Kurumu Yayınları, İstanbul.

Nişanyan, Sevan (2009), Sözlerin Soyağacı Çağdaş Türkçenin Etimolojik Sözlüğü, Everest Yayınları, İstanbul.

Ocak, Fatih (2006), Süheyl ü Nevbahâr'daki Kelime Grupları, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Sadi H. Nakiboğlu, Niğde.

Oy, Aydın (1972), Tarih Boyunca Türk Atasözleri, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

Özavşar, Resul (2009), Marzubânnâme Tercümesi (Metin, Çeviri, Art Zamanlı Anlam Değişimleri, Dizin), Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilimdalı Türk Dili Eğitimi Bilim Dalı Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Prof. Dr. Sadettin Özçelik, Diyarbakır.

Özçelik, Sadettin (2005), Dede Korkut Araştırmalar, Notlar / Dizin / Metin, Gazi Kitabevi, Ankara.

Özçelik, Sadettin (2006), Dede Korkut Üzerine Yeni Notlar, Gazi Kitabevi, Ankara.

Özçelik, Sadettin (2012), Süheyl ü Nevbahâr Üzerine Düzeltmeler, VIII. Klasik Türk Edebiyatı Sempozyumu'nda (Ali Emiri Hatırasına) Sunulan Yayımlanmamış Bildiri, Diyarbakır.

Özçelik, Sadettin – Erten Münir (2006), Türkiye Türkçesi Dilbilgisi, Diyarbakır.

Özkan, Mustafa (2000), Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi, Filiz Kitabevi, İstanbul.

Özkan, Mustafa (1993), Hoca Mesud Hayatı ve Eserlerine Dair, Türk Dünyası Araştırmaları, sy. 84, s. 183-202, İstanbul.

Pakalın, Mehmet Zeki (2004) I-II C, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul.

Pala, İskender (2004), Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü, Kapı Yayınları, İstanbul.

Parlatır, İsmail (2008) I-II C, Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü, Yargı Yayınevi, Ankara.

Sami, Şemseddin (2004), Kâmûs-ı Türkî, Çağrı Yayınları, İstanbul.

Sami, Şemseddin (2010), Kâmûs-ı Türkî, (Hazırlayan: Paşa, Yavuzarslan), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Tarama Sözlüğü (2009), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Taş, İbrahim (2009), Süheyl ü Nevbahâr'da Eskicil Öğeler, Palet Yayınları, Konya.

Tekin, Talât (2010), Orhon Yazıtları, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Tepeli, Yusuf (1999), Mensur Süheyl ü Nevbahâr (Giriş-Gramer İncelemesi-Metin-Sözlük) Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum.

Tezcan, Semih (1994), Süheyl ü Nev-bahâr Üzerine Notlar, Simurg Kitapçılık ve Yayıncılık, Ankara.

Tezcan, Semih (1995), "Süheyl ü Nev-bahâr Üzerine Notlara Birkaç Ekleme", *Türk Dilleri Araştırmaları Cilt: 5*, Simurg yayınları, s. 239-245, Ankara.

Tezcan, Semih (1995), Mes'ud ve XIV. Yüzyıl Türk Edebiyatı Üzerine Yeni Bilgiler, Türk Dilleri Araştırmaları V s. 65-84 Simurg Kitapçılık ve Yayıncılık, İstanbul.

Tezcan, Semih (2001), Dede Korkut Oğuznameleri Üzerine Notlar, Yapı Kredi yayınları: 1457, İstanbul.

Tiken, Kâmil (2004), Eski Türkiye Türkçesinde Edatlar, Bağlaçlar, Ünlemler ve Zarf Fiiller, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Timurtaş, Faruk K. (2000), Tarih İçinde Türk Edebiyatı, Boğaziçi Yayınları, İstanbul.

Toparlı, Recep - Vural Hanifi – Karaatlı Recep (2003) Kıpçak Türkçesi Sözlüğü, Türk Dil Kurumu Yayınları: 835, Ankara.

Tulum, Mertol (2011), 17. Yüzyıl Türkçesi ve Söz Varlığı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Tulum, Mertol (2000), Tarihî Metin Çalışmalarında Usul –Menâkıbu'l Kudsiyye Üzerinde Bir Deneme, Deniz Kitabevi, İstanbul.

Tulum, Mertol (1993), -LA / -LE Ekine Dair, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, C 26, s. 157-164, İstanbul.

Tuna, Osman Nedim (1972), Osmanlıcada Mongolca Ödünç Kelimeler, Türkiyat Mecmuası XVII s. 209-250, İstanbul.

Tuna, Osman Nedim (1976), Osmanlıcada Moğolca Kelimeler, Türkiyat Mecmuası XVIII s. 281-314, İstanbul.

Tunç, Tomris (1995), Derleme Sözlüğü ve Kavramlar Dizini, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Türkçe Sözlük (1998), I-II C, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Uğur, Nizamettin (2007), Analambilim, Doruk Yayımcılık, İstanbul.

Ünver, İsmail (1993), Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler, Türkoloji Dergisi, C XI, S 1, s.51-89.

Ünver, İsmail (2008), Arap Harfli Metinlerin Çevrisinde Karşılaşılan Yanlışlar, Turkish Studies, Volume 3/6, s.47-58.

Yavuz, Kemal (2007), I-II C, Gülşehri'nin Mantıku't-Tayr'ı (Gülşen- nâme) –Metin ve Günümüz Türkçesine Aktarma-, Kırşehir Kültür Hizmeti Yayını, Ankara.

Yavuz, Kemal (1991), Şeyhoğlu Kenzü'l Küberâ ve Mehekkü'l Ulemâ (İnceleme - Metin - İndeks), Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara.

Yazım Kılavuzu (2009), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Yazır, Elmalılı Hamdi (1995), Hak Dîni Kur'an Dili, Akçağ Yayınları, Ankara.